

ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΝΥΣΣΗΣ

ΑΠΑΝΤΑ ΤΑ ΕΡΓΑ

7

ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΑ Γ'

ΕΞΗΓΗΣΗ ΣΤΑ ΑΣΜΑΤΑ

(ΛΟΓΟΙ Α'-ΙΕ')

ΕΙΣΑΓΩΓΗ - ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ - ΣΧΟΛΙΑ

Ἄπο τὸν

ΙΓΝΑΤΙΟ ΣΑΚΑΛΗ

Φιλόλογο

Ἐπόπτης

ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ Κ. ΧΡΗΣΤΟΥ, Καθηγητής Πανεπιστημίου

Ἐπιμελητής Ἐκδόσεως

ΜΕΡΕΤΑΚΗΣ Γ. ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΣ, Θεολόγος

Ε Π Ε

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ ΜΕΡΕΤΑΚΗ
«ΤΟ ΒΥΖΑΝΤΙΟΝ»
ΠΑΤΕΡΙΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΙΣ «ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ Ο ΠΑΛΑΜΑΣ»
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 1989

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Τὸ ᾠσμα τῶν Ἀσμάτων κατέχει ἰδιάζουσα θέση ἀνάμεσα στὰ βιβλία τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης. Κάποιος αἰσθησιασμός πού δὲν κρύβεται ἔδωσε ἀφορμὴ νὰ χαρακτηριστεῖ τὸ βιβλίον αὐτὸ εἴτε ὡς συλλογὴ ποιημάτων πού ἔχουν προέλευση βαβυλωνιακὴ καὶ ἀναφέρονται στοὺς ἔρωτες τῆς βαβυλωνιακῆς θεότητας Ἰστάρ καὶ τοῦ Ταμμούζ, πού παράλληλό τους εἶναι τὸ ζευγάρι Ἀφροδίτη-Ἄδωνης τῆς Ἑλληνικῆς Μυθολογίας εἴτε ὡς ποίημα ἐνὸς Ἑβραίου ποιητῆ τοῦ τύπου τοῦ Ἑλληνα Ἀνακρέοντα, ἐπηρεασμένο ἀπὸ τὸ ἑλληνιστικὸ πνεῦμα, πού πῆγε στὴν Ἰουδαία μὲ τὸν Ἀλέξανδρο. Ἀπάντηση στίς γνώμες αὐτὲς ἔδωσαν ἡ ἑβραϊκὴ Συναγωγὴ καὶ ἡ χριστιανικὴ Ἐκκλησία, πού τὸ περιέλαβαν στὸν κανόνα τῶν βιβλίων τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης. Ἡ ἰουδαϊκὴ παράδοση δέχεται ὅτι τὸ ποίημα περιγράφει τὴν ἔνωση τοῦ Γιαχβὲ μὲ τὸν περιούσιον ἰουδαϊκὸν λαόν, ἐνῶ ἡ χριστιανικὴ τὴν ἔνωση τοῦ Θεοῦ μὲ τὴν Ἐκκλησίαν, ἀποψη πού διατυπώνει ὁ Ὠριγένης στὴν ἔρμηνεία τοῦ ᾠσματος τῶν Ἀσμάτων. Ὁ Γρηγόριος Νύσσης χωρὶς ν' ἀποκλείει τὴν ἐκδοχὴ αὐτὴ μιᾶ γιὰ τὴν ἀνάκρασιν τῆς ψυχῆς πρὸς τὸ θεῖον, τὴν ἔνωση τῆς ψυχῆς μὲ τὸ Θεὸ καὶ καλύτερα 'δι' ἀποκορυφωμένης ἀλληγορικῆς ἔρμηνείας δεικνύει τὴν πορείαν τῆς ψυχῆς πρὸς τὰ νοητὰ καὶ τὴν ἔνωσίν της μετὰ τοῦ Θεοῦ εἰς ἓνα μυστικὸν γάμον¹.

Ἀναφέρθηκε ἤδη ὅτι ἔρμηνεία τοῦ ᾠσματος τῶν Ἀσμάτων ἔκανε ὁ μέγας Ὠριγένης. Ὁ Γρηγόριος Νύσσης δικαιολογεῖ τὴ δική του προσπάθεια ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος ὡς ἀποτέλεσμα σχετικῆς αἴτησης τῆς γνωστῆς καὶ ἀπὸ ἄλλοῦ Ὀλυμπιάδας· ἀπὸ τὸ ἄλλο ἀναλαμβάνει τὸν κόπο ἀσφαλῶς ἐπειδὴ νομίζει ὅτι κάτι ἄξιο λό-

1. Παν. Χρήστου, *Ἑλληνικὴ Πατρολογία Δ', Γρηγόριος Νύσσης*.

γου έχει να πει και ο ίδιος, πιστεύοντας ότι δεν θα τον κατηγορήσει κανένας, επειδή κατά το λόγο του Παύλου «έκαστος τόν ίδιον μισθόν λείψεται κατά τόν ίδιον κόπον»². Δηλώνοντας εξάλλου ότι δεν έχει ως στόχο του τη συγγραφή ενός επίδεικτικού λόγου ιστορεί πώς έφτασε στην σύνθεση της έρμηνείας του. Κατά τα σχετικά κηρύγματα του στην εκκλησία μερικοί φιλομαθείς άκροατές του κράτησαν σημειώσεις. Τις σημειώσεις αυτές χρησιμοποίησε ο Γρηγόριος και με διάφορες προσθαφαιρέσεις τις συνέδεσε μεταξύ τους, τις συμπλήρωσε και τις κατέταξε σε δεκαπέντε όμιλίες, προσθέτοντας κι ένα πρόλογο. Η έρμηνεία που έγινε με τόν τρόπο αυτόν φτάνει, κατά τη δήλωσή του, ως τα μισά του ποιήματος: «νυν γάρ ημιν μέχρι του ήμισους προήλθεν ο λόγος και ή θεωρία». Υπόσχεται όμως να επιχειρήσει άνάλυση και του υπόλοιπου έργου, που πράγματι είναι από το Στ' κεφάλαιο οι στίχοι 9-12 και τα κεφάλαια 7,8.

Μετά τόν πρόλογο άκολουθούν οι δεκαπέντε λόγοι-όμιλίες σε κάθε μιá από τις όποιες έρμηνεύονται όρισμένοι στίχοι ως εξής: Λόγος Α' 1,2 - 4. Β' 1,5 -18. Γ' 1,9 - 14. Δ' 1,15 - 2,7. Ε' 2,8 -17. ΣΤ' 3,1 - 8. Ζ' 3,9 - 4,7. Η' 4,8 - 9. Θ' 4,10 - 15. Ι' 4,16 - 5,2. ΙΑ' 5,2 - 4. ΙΒ' 5,5 - 7. ΙΓ' 5,8 - 12. ΙΔ' 5,13 - 16. ΙΕ' 6,1 - 9.

Η έρμηνεία άπευθύνεται στην Όλυμπιάδα υπό μορφή επιστολής, παρατηρεί όμως ότι δεν γράφει γιά να βελτιώσει το ήθος εκείνης, αλλά «έφ' ό τε τοις σαρκωδεστέροις χειραγωγίαν τινά γενέσθαι πρòς τήν πνευματικήν τε και άυλον τής ψυχής κατάστασηιν, πρòς ήν άγει τò βιβλίον τούτο διά τής έγκεκρυμμένης αυτῶ σοφίας». Κάτι άλλο που πρέπει να έπισημανθεί είναι ή έννοια τής προοδευτικής άνόδου και βελτίωσης τής ψυχής. Τρεις βαθμούς άνάτασης τής ψυχής πρòς τήν τελειότητα διαπιστώνει ο Γρηγόριος στα τρία έργα του Σολομώντα *Παροιμίες*, *Εκκλησιαστής* και *Ύμνος Άσμάτων*, από τούς όποιους ο ύψηλότερος πραγματοποιείται στο τρίτο. Άλλά τήν έννοια τής προοδευτικής άνόδου τής ψυχής τήν έπισημαίνει διαρκώς και μέσα στο ίδιο τò Ύμνος Άσμάτων. Ένα άκόμη στοιχείο που έπιβάλλεται να μνημονεύσομε είναι ή χρήση στην έρμηνεία τής άλληγορικής μεθόδου και ή αντίκρου-

2. Α' Κορ. 3,8.

ση εκείνων πού ἀκολουθοῦν τὴν γραμματικὴ ἐξήγηση. Χωρὶς ν' ἀποκλείει καὶ αὐτὴ τὴ μέθοδο, χρησιμοποιεῖ τὴν ἀλληγορικὴ καὶ τὴν ὑπερασπίζεται θερμὰ. Καὶ εἶναι φυσικὸ· μετὴν ἀπλὴ γραμματικὴ ἐρμηνεία τὸ ᾠσμα παραμένει ἕνα καθαρὸ ἐρωτικὸ ποίημα, καὶ αὐτὸ δὲν ἀποτελεῖ τίτλο γιὰ νὰ γίνῃ δεκτὸ στὸν κανόνα τῆς Π. Διαθήκης. Ἡ μέθοδος πού ἀκολουθεῖται νομιμοποιεῖ τὴ θέση τοῦ ποιήματος, ἀλλὰ καὶ νομιμοποιεῖται ἀπὸ πλῆθος χωρίων πού παραθέτει ὁ Γρηγόριος. Μετὴν τὴ μέθοδο αὐτὴ ἡ ἀσυνάρτητη καὶ διαβλητὴ ἔννοια μεταφέρεται σὲ θεϊκότερη σημασία'. Εἶναι ἡ ἀπάντηση σ' αὐτοὺς πού δέχονται τὶς λέξεις στὸ πρῶτο καὶ ἄμεσονόμημά τους. Πρὸς ἐνίσχυσή του ἐπικαλεῖται τὸ παράδειγμα τοῦ ἀποστόλου Παύλου γιὰ τὸν ὁποῖο λέει· «κέχρηται μὲν τῇ ἐξηγήσει κατα τὸ ἀρέσκον αὐτῷ πρὸς τὸ ὠφέλιμον ἀποβλέπων, οὐ φροντίζει δὲ τοῦ ὀνόματος, ᾧ χρὴ κατονομάζεσθαι τὸ εἶδος τῆς ἐξηγήσεως». Ἔτσι στὴ διεκλυστίνδα ἀνάμεσα στὸ γράμμα καὶ στὸ πνεῦμα φαίνεται τὰ πρωτεῖα ν' ἀποδίδονται στὸ πνεῦμα 'πρὸς τὸ ὠφέλιμον'.

Ἡ ἐφαρμογὴ τῆς μεθόδου στὴν ἐρμηνευτικὴ του προσπάθεια περνᾷ ἀπὸ μιὰ λεπτομερειακὴ καὶ σχολαστικὴ, 'ἀκριβὴ' ἀνάλυση λέξεων καὶ νοημάτων καὶ φτάνει σὲ μιὰ θαυμάσια συχνὰ ἀνασύνθεση, πού θὰ μπορούσε νὰ τὴ χαρακτηρίσει ὡς ἀναδημιουργία τοῦ ποιήματος σὲ πεζὸ λόγο. Στὴν ἐρμηνεία τοῦ Γρηγορίου, ἡ φαντασία, ἡ ἔμπνευση, ἡ εὐρηματικότητα τοῦ μεγάλου πατέρα εἶναι σὲ ἀδιάκοπη κίνηση, τόσο, πού δὲν θὰ ἔπεφτε κανένας ἔξω ἀν μιλοῦσε μὲ θεῖο ἀληθινὰ φωτισμό.

Ἡ ἔμπνευση ὁμως καὶ ἡ βίωση τῶν συναισθημάτων τῆς ψυχῆς δὲν τὸν κάνουν νὰ χάσει καθόλου τὸ στόχο του πού εἶναι ἡ βοήθεια καὶ ἡ βελτίωση τῶν πρὸς ἀδύνατων καὶ σαρκικότερων ψυχῶν, στόχο καθαρὰ πρακτικὸ, ἠθικὸ. Θεωρεῖ ἀπαραίτητη γιὰ τὸ σκοπὸ του καὶ συνιστᾷ τὴν ἐξέταση καὶ γνώση γιὰ τὴν ψυχὴ τοῦ ἑαυτοῦ της, πράγμα πού θέτει μὲ τὰ ἴδια σχεδὸν λόγια τοῦ Σωκράτη 'γνώθι σαυτόν' καὶ 'βίος ἀνεξέταστος οὐ βιωτὸς ἀνθρώποις'. Γιὰ ἀποφυγὴ ἐξάλλου σκανδαλισμοῦ διασαφηνίζει τὴν ἔννοια τοῦ ἔρωτα πού διατρέχει τὸ ποίημα. Σὲ διαστολὴ πρὸς τὸν σωματικὸ ἔρωτα ὁ ἔρωσ πρὸς τὰ ἀσώματα εἶναι ἀνεπίληπτος καὶ μ' αὐτὴ τὴν ἔννοια χρησιμοποιεῖ τὴ λέξη ὁ Γρηγόριος.

Ἄσφαλῶς ὁ Γρηγόριος φανερώνει δικά του βιώματα ὅταν μιᾷ γιὰ τὴν ψυχὴ ποὺ ἀναζητεῖ τὸν Θεὸ ποιμένα, ὅταν πηγαίνει πρὸς αὐτὸν χωρὶς νὰ μπορεῖ νὰ καλύψει τὴν ἀπόστασιν ποὺ ὑπάρχει ἀνάμεσά τους, ὥστε ἡ ἀληθινὴ ἀπόλαυσις τοῦ ποθητοῦ νὰ εἶναι μόνον ἡ διαρκὴς ἀναζήτησίν του. Παρόμοιες σκέψεις, ὅπως ἔχομε δεῖ σὲ ἄλλο τόμο τῆς σειρᾶς αὐτῆς, ἐκφράζει ὁ Γρηγόριος Ναζιανζηνὸς μὲ τὴν εἰκόνα τοῦ κυνηγοῦ ποὺ τὸν παρασύρει τὸ θῆραμα.

Τὸ Ἄσμα Ἀσμάτων εἶναι ἓνα λεπτεπίλεπτο ποίημα, ἀλλ' ὁ Γρηγόριος πετυχαίνει χωρὶς νὰ τὸ τραυματίσει, χωρὶς νὰ τὸ ἀγγίξει σχεδόν, νὰ μᾶς δεῖξει ὅλη τὴν ὁμορφίαν του. Τοῦτο τὸ κατορθώνει ἀντλώνοντας ἀπὸ τὴ Γραφή, συλλέγοντας κατάλληλα χωρία Ἑλλήνων συγγραφέων, κυρίως τοῦ Πλάτωνα, μὲ τὴ βοήθεια τῆς πλατιᾶς καὶ βαθιᾶς καλλιέργειάς του. Πολὺ συντελεῖ ἡ διαμόρφωσις τῆς ἐρμηνείας του σὲ ὁμιλίαι, ποὺ διατηροῦν τὸ κλίμα τῆς ἀμεσης ἐπικοινωνίας μὲ τὸ κοινόν, παρόλη τὴ μετέπειτα ἀριστοτεχνικὴ ἐπεξεργασία. Τὸ λόγο του ἀναδεικνύουν οἱ ἀρετὲς τοῦ προφορικοῦ λόγου, ἡ ζωντάνια, τὸ αὐθόρμητο, ἡ ἀμεσότητα, ἡ ἐλευθερία, ἡ ἐπαναλήψεις καὶ μάλιστα στοιχείων ποὺ, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν παιδαγωγικὴ τους ὠφελιμότητα τῆς καλύτερης ἐντύπωσίν τους, προξενοῦν καὶ τὴ χαρὰ μὲ τὴν ἐπαναχρησιμοποίησίν τους, τῆς ἀπροσχεδίαστης ἐπαλήθευσίν τους σ' ἓνα νέον συνδυασμὸ νοημάτων.

Ἔτσι μὲ τὴν ἐξοχὴ ἀνάλυσιν ἑνὸς ποιήματος ποὺ ἐξιστορεῖ τὴ σχέση δύο νέων, ὅπως τουλάχιστον φαίνεται, κάνει τὸ ποίημα αὐτὸ 'τὸ κατ' ἐξοχὴν ἄσμα' ἢ ὅπως καίρια ἀπέδωσαν τὴν ἔκφρασιν τοῦ ἰουδαϊκοῦ προτύπου οἱ Ὁ 'τὸ Ἄσμα τῶν Ἀσμάτων' γιὰ ὅλους τοὺς αἰῶνες.

ΚΕΙΜΕΝΟ – ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

ΕΞΗΓΗΣΙΣ ΤΟΥ ΑΙΣΜΑΤΟΣ ΤΩΝ ΑΙΣΜΑΤΩΝ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

**Τῆ σεμνοπρεπεστάτῃ Ὀλυμπιάδι Γρηγόριος ἐπίσκοπος Νύσσης
ἐν Κυρίῳ χαίρειν.**

Ἄπεδεξάμην ὡς πρέπουσαν τῷ σεμνῷ σου βίῳ καὶ τῇ καθαρᾷ σου ψυχῇ τὴν περὶ τοῦ Ἄισματος τῶν Ἀισμάτων σπουδὴν, ἣν καὶ κατὰ πρόσωπον καὶ διὰ γραμμάτων ἡμῖν ἐπέθου, ὥστε διὰ τῆς καταλλήλου θεωρίας φανερωθῆναι τὴν ἐγκεκρυμμένην τοῖς ρητοῖς φιλοσοφίαν τῆς προχείρου κατὰ τὴν λέξιν ἐμφάσεως ἐν ταῖς ἀκηράτοις ἐννοίαις κεκαθαρμένην. Διὸ προθύμως ἐδεξάμην τὴν περὶ τούτου φροντίδα, οὐχ ὡς σοὶ τι χρησιμεύσων εἰς τὸ σὸν ἦθος (πέπεισμαι γάρ σου καθαρεῦειν τὸν τῆς ψυχῆς ὀφθαλμὸν ἀπὸ πάσης ἐμπαθοῦς τε καὶ ρυπώσης ἐννοίας καὶ πρὸς τὴν ἀκήρατον χάριν διὰ τῶν θείων τούτων ρητῶν ἀπαραποδίστως βλέπειν), ἀλλ' ἐφ' ᾧτε τοῖς σαρκωδεστέροις χειραγωγίαν τινὰ γενέσθαι πρὸς τὴν πνευματικὴν τε καὶ αὐτὸν τῆς ψυχῆς κατάστασιν, πρὸς ἣν ἄγει τὸ βιβλίον τοῦτο διὰ τῆς ἐγκεκρυμμένης αὐτῷ σοφίας.

Ἐπειδὴ δέ τις τῶν ἐκκλησιαστικῶν παρίστασθαι τῇ λέξει τῆς ἁγίας Γραφῆς διὰ πάντων δοκεῖ καὶ τὸ δι' αἰνιγμάτων τε καὶ ὑπονοιῶν εἰρησθῆναι τι παρ' αὐτῆς εἰς ὠφέλειαν ἡμῶν οὐ συντίθενται, ἀναγκαῖον ἡγοῦμαι πρῶτον περὶ τούτων τοῖς τὰ τοιαῦτα ἡμῖν ἐγκαλοῦσιν ἀπολογῆσασθαι, ὅτι οὐδὲν ἀπὸ τρόπου γίνεται παρ' ἡμῶν ἐν τῷ σπουδάζειν ἡμᾶς παντοίως θηρεῦειν ἐκ τῆς θεοπνεύστου Γραφῆς τὸ ὠφέλιμον, ὥστε, εἰ μὲν ὠφελοῖη τι καὶ ἡ λέξις ὡς εἴρηται νοουμένη, ἔχειν ἐξ ἐτοιμοῦ τὸ σπουδαζόμενον, εἰ δέ τι μετὰ ἐπικρύψεως ἐν ὑπονοίαις τισὶ καὶ αἰνίγμασιν εἰρημένον ἀργὸν εἰς ὠφέλειαν εἶη κατὰ τὸ πρόχειρον νόημα, τοὺς τοιοῦτους λόγους ἀναστρέφειν,

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

**Στή σεμνοπρεπέστατη Ὀλυμπιάδα ὁ Γρηγόριος, ἐπίσκοπος Νύσσης,
ἀπευθύνει στοῦ δνομα τοῦ Κυρίου τὸ χαιρε.**

Ἀποδέχθηκα τὸ ἐνδιαφέρον σου γιὰ τὸ Ἴσσμα Ἰσμάτων, ποῦ ἐκδήλωσες σ' ἐμένα καὶ κατὰ πρόσωπο καὶ μ' ἐπιστολές, ὥστε μὲ τὴν κατάλληλη ἀνάλυση ν' ἀποκαλυφθεῖ ἡ κρυμμένη μέσα στὰ λόγια του φιλοσοφία καθαρμένη ἀπὸ τὴν ἐπιπόλαιη σημασία τῶν λέξεων προκειμένου γιὰ τὶς αἰώνιες ἐννοιες, πράγμα ποῦ ταιριάζει στὴ σεμνότητα τοῦ βίου σου καὶ στὴν καθαρότητα τῆς ψυχῆς σου. Γι' αὐτὸ δέχτηκα πρόθυμα νὰ ἐπιμεληθῶ γι' αὐτὸ, ὄχι βέβαια γιὰ νὰ σοῦ φανῶ χρήσιμος στὴ διάπλαση τοῦ χαρακτήρα σου (γιατὶ πιστεύω ὅτι ὁ ὀφθαλμὸς τῆς ψυχῆς σου εἶναι καθαρὸς ἀπὸ κάθε ἐμπαθὴ κι ἀκάθαρτη ἐννοια κι ἀτενίζει ἀπαραπλάνητα πρὸς τὰ θεῖα αὐτὰ ρητὰ καὶ τὴν ἀθάνατη χάρη), ἀλλὰ γιὰ νὰ λάβουν οἱ πρὸ σαρκικοὶ κάποια χειραγωγία πρὸς τὴν πνευματικὴ καὶ ἄυλη κατάσταση τῆς ψυχῆς, πρὸς τὴν ὁποία ὀδηγεῖ τὸ βιβλίον αὐτὸ μὲ τὴ σοφία ποῦ κρύβει.

Ἐπειδὴ μερικοὶ ἀπὸ τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς νομίζουν ὅτι σὲ ὄλα τὰ σημεῖα πρέπει νὰ παραμένουμε στὴ λέξη τῆς ἁγίας Γραφῆς, καὶ δὲ δέχονται ὅτι μερικά πράγματα ἔχουν λεχθεῖ μὲ συμβολισμοὺς καὶ ἀλληγορίες, θεωρῶ ἀπαραίτητο ν' ἀπολογηθῶ γι' αὐτὰ πρῶτα σ' αὐτοὺς ποῦ μᾶς ἀποδίδουν τέτοιες κατηγορίες καὶ νὰ τοὺς πῶ, ὅτι τίποτα δὲν ἀπορρίπτομε στὴν προσπάθειά μας νὰ θηρεύσομε μὲ κάθε τρόπο ἀπὸ τὴν θεόπνευστη Γραφὴ τὸ ὠφέλιμο, ὥστε, ἂν ὠφελεῖ κάπως καὶ ἡ λέξη, ἐννοούμενη ὅπως ἔχει λεχθεῖ, νὰ ἔχομε ἀμέσως ὅ,τι ἐπιδιώκομε. Ἄν ὅμως κάτι ποῦ εἰπώθηκε κρυμμένο μέσα σὲ ὑπονοούμενα καὶ αἰνίγματα εἶναι ἀνίκανο νὰ ὠφελῆσει μὲ τὸ πρῶτον νόημά του, νὰ χρησιμοποιοῦμε τοὺς λόγους αὐτοὺς ἔτσι,

καθὼς ὑφηγεῖται ὁ διὰ τῶν Παροιμιῶν ἡμᾶς παιδεύων λόγος, εἰς τὸ νοῆσαι ἢ ὡς παραβολὴν τὸ λεγόμενον ἢ ὡς σκοτεινὸν λόγον ἢ ὡς ρῆσιν σοφῶν ἢ ὡς τι τῶν αἰνιγμάτων. Ὡν τὴν διὰ τῆς ἀναγωγῆς θεωρίαν εἶτε τροπολογίαν εἶτε ἀλληγορίαν εἶτε τι ἄλλο τις ὀνομάζειν 5 ἐθέλοι, οὐδὲν περὶ τοῦ ὀνόματος διοισόμεθα, μόνον εἰ τῶν ἐπωφελῶν ἔχοιτο νοημάτων· καὶ γὰρ ὁ μέγας Ἀπόστολος πνευματικὸν εἶναι λέγων τὸν νόμον, ἐμπεριλαμβάνων δὲ τῷ ὀνόματι τοῦ νόμου καὶ τὰ ἱστορικὰ διηγήματα, ὡς πᾶσαν τὴν θεόπνευστον Γραφὴν νόμον εἶναι τοῖς ἐντυγχάνουσιν, οὐ μόνον διὰ τῶν φανερῶν παραγγελμά- 10 των, ἀλλὰ καὶ διὰ τῶν ἱστορικῶν διηγημάτων παιδεύουσιν πρὸς τὴν γνῶσιν τῶν μυστηρίων καὶ πρὸς καθαρὰν πολιτείαν τοὺς ἐπιστατικῶς ἐπαίοντας, κέχρηται μὲν τῇ ἐξηγήσει κατὰ τὸ ἀρέσκον αὐτῷ πρὸς τὸ ὠφέλιμον βλέπων, οὐ φροντίζει δὲ τοῦ ὀνόματος, ᾧ χρὴ κατονομάζεσθαι τὸ εἶδος τῆς ἐξηγήσεως· ἀλλὰ νῦν μὲν ἀλλάσσειν φησὶ 15 τὴν φωνήν, μέλλων μετὰγειν τὴν ἱστορίαν εἰς ἐνδειξιν τῆς περὶ τῶν διαθηκῶν οἰκονομίας, εἶτα μνησθεὶς τῶν δύο τοῦ Ἀβραὰμ τέκνων, τῶν ἐκ τε τῆς παιδίσκης καὶ τῆς ἐλευθέρης αὐτῷ γεγονότων, ἀλληγορίαν ὀνομάζει τὴν περὶ αὐτῶν θεωρίαν, πάλιν δὲ πράγματα τινα διηγησάμενος τῆς ἱστορίας φησὶν ὅτι «τυπικῶς μὲν συνέβαινεν ἐκεῖ- 20 νοις, ἐγράφη δὲ πρὸς νουθεσίαν ἡμῶν». Καὶ πάλιν τὸ μὴ δεῖν κημοῦσθαι τὸν ἀλοῶντα βοῦν εἰπὼν προσέθηκεν ὅτι «οὐ μέλει τῷ Θεῷ περὶ τῶν βοῶν», ἀλλ' ὅτι «δι' ἡμᾶς πάντως ἐγράφη». Ἔστι δὲ ὅπου τὴν ἀμυδροτέραν κατανόησιν καὶ τὴν ἐκ μέρους γνῶσιν ἔσοπτρον ὀνομάζει καὶ αἰνιγμα. Καὶ πάλιν τὴν ἀπὸ τῶν σωματικῶν πρὸς τὰ 25 νοητὰ μετὰστασιν πρὸς Κύριον ἐπιστροφὴν λέγει καὶ καλύμματος περιαιρέσιν.

Ἐν πᾶσι δὲ τούτοις τοῖς διαφόροις τρόποις τε καὶ ὀνόμασι τῆς κατὰ τὸν νοῦν θεωρίας ἐν ὑφηγεῖται διδασκαλίας εἶδος ἡμῖν, τὸ μὴ δεῖν πάντως παραμένειν τῷ γράμματι ὡς βλαπτούσης ἡμᾶς ἐν πολ- 30 λοῖς εἰς τὸν κατ' ἀρετὴν βίον τῆς προχείρου τῶν λεγομένων ἐμφάσεως, ἀλλὰ μεταβαίνειν πρὸς τὴν αὐτὴν τε καὶ νοητὴν θεωρίαν, ὥστε τὰς σωματικωτέρας ἐννοίας μεταβληθῆναι πρὸς νοῦν καὶ διάνοιαν

1. Παρμ. 1,6.

2. Α' Κορ. 10,11.

3. Α' Κορ. 9,9-10. Δευτ. 24,4.

ὅπως συμβουλεύει ὁ Λόγος πού μᾶς παιδαγωγεῖ μέ τις Παροιμίες, ὥστε νά ἐννοήσομε αὐτό πού λέγεται εἴτε ὡς παραβολή εἴτε ὡς ἕνα λόγο σκοτεινὸ εἴτε ὡς γνώμη κάποιου σοφοῦ εἴτε σάν κάποιο αἰνιγμα¹. Τὴν ἐξήγηση τῶν λόγων αὐτῶν μέ τὴν ἀναγωγή στὸ νόημά τους εἴτε τροπικὴ ἔκφραση θέλει νά τὴν ὀνομάσει κανένας εἴτε ἀλληγορία εἴτε ὁ,τιδήποτε ἄλλο, ἡ διαφορὰ μας δὲ θὰ εἶναι στὸ ὄνομα ἀλλὰ μόνο ἂν περιέχει κάποιο ὠφέλιμο νόημα. Γιατί καὶ ὁ μέγας Ἀπόστολος λέει ὅτι ὁ νόμος εἶναι πνευματικὸς (ἐννοώντας μέ τὸ ὄνομα ἔννομος) καὶ τις ἱστορικὲς διηγήσεις, ἐπειδὴ ὅλη ἡ θεόπνευστη Γραφή γιὰ ὄσους τὴ διαβάζουν εἶναι νόμος, καὶ δὲν παιδαγωγεῖ μόνο μέ τὰ φανερά παραγγέλματα, ἀλλὰ καὶ μέ τις ἱστορικὲς ἐξηγήσεις στὴ γνώση τῶν μυστηρίων καὶ στὴν καθαρὴ πολιτεία ὄσους τὴ γνωρίζουν μέ ἀκρίβεια), καὶ χρησιμοποιεῖ τὴν ἐξήγηση ὅπως τὸν ἐξυπηρετεῖ, ἀποβλέποντας στὴν ὠφέλεια καὶ δὲν ἐνδιαφέρεται γιὰ τὸ ὄνομα, τὸ ὁποῖο πρέπει νά δώσει στὸ εἶδος τῆς ἐξήγησης. Ἄλλ' ἄλλοτε λέει ὅτι μεταβάλλει τὸ λόγο, ὅταν εἶναι νά μεταφέρει τὴν ἱστορία γιὰ νά δείξει τὴν οἰκονομία τῶν δύο διαθηκῶν. Ἐπειτα, ὅταν θυμῆθηκε τοὺς δύο υἱοὺς τοῦ Ἀβραάμ, πού τοῦ ἔδωσαν ἡ ὑπηρέτριά του καὶ ἡ ἐλεύθερη σύζυγός του, ὀνομάζει τὸ λόγο γι' αὐτὰ ἀλληγορία. Καὶ πάλι διηγούμενος μερικὰ συμβάντα ἀπὸ τὴν ἱστορία παρατηρεῖ ὅτι «γίνονταν σ' ἐκείνους ὡς προεικονίσεις, ἔχουν ὅμως γραφεῖ γιὰ νά νουθετήσουν ἐμᾶς»². Κι ὅταν πάλι εἶπε ὅτι «δὲν πρέπει νά βάζομε φίμωτρο στὸ βόδι πού ἀλωνίζει», πρόσθεσε ὅτι δὲν ἐνδιαφέρεται ὁ Θεὸς γιὰ τὰ βόδια, ἀλλ' ὅτι «αὐτὰ ὅπωςδήποτε γράφτηκαν γιὰ μᾶς»³. Σὲ κάποιο σημεῖο τὴ θαμπὴ κάπως καὶ μερικὴ γνώση τὴν ὀνομάζει γνώση ἀπὸ ἔσοπτρο καὶ αἰνιγματική⁴. Καὶ ἀκόμα, τὴ μετάβαση ἀπὸ τὰ σωματικὰ στὰ νοητὰ τὴν ὀνομάζει μετάβαση πρὸς τὸν Κύριο καὶ ἀφαίρεση τοῦ καλύμματος⁵.

Μὲ ὄλους αὐτοὺς τοὺς διάφορους τρόπους καὶ τὰ διάφορα ὀνόματα τῆς πνευματικῆς ἐξήγησης μᾶς ὑποδεικνύει ἕνα εἶδος διδασκαλίας, ὅτι δηλαδὴ δὲν πρέπει μέ κανένα τρόπο νά παραμένομε στὸ γράμμα, γιὰτὶ βλάπτει σὲ πολλὰ τὸν ἐνάρετο βίον τὸ πρόχειρο νόημα τῶν λεγομένων, ἀλλὰ νά μεταβαίνομε στὴν ἅλη καὶ πνευματικὴ θεωρία, ὥστε οἱ σωματικότερες ἐννοιες νά μεταβληθοῦν σὲ

4. Α' Κορ. 13,12.

5. Β' Κορ. 3,16. Ἐξ. 34,34.

κόνεως δίκην τῆς σαρκωδεστέρας ἐμφάσεως τῶν λεγομένων ἐκτιναχθείσης. Καὶ διὰ τοῦτο φησιν ὅτι «τὸ γράμμα ἀποκτείνει, τὸ δὲ Πνεῦμα ζωοποιεῖ», ὡς πολλαχῆ τῆς ἱστορίας, εἴπερ ἐπὶ ψιλῶν σταίημεν τῶν πραγμάτων, οὐκ ἀγαθοῦ βίου παρεχομένης ἡμῖν τὰ
 5 ὑποδείγματα: τί γὰρ ὠφελεῖ πρὸς ἀρετὴν τὸν ἀκούοντα Ὡσηὲς ὁ προφήτης ἐκ πορνείας παιδοποιούμενος καὶ Ἡσαΐας εἰσιὼν πρὸς τὴν προφήτιν, εἰ μέχρι τῆς λέξεώς τις στήσειε τὸ λεγόμενον; Ἦ τί πρὸς τὸν ἐνάρετον συντελεῖ βίον τὰ περὶ τοῦ Δαβὶδ διηγήματα, μοιχείας καὶ φόνου κατὰ ταῦτο περὶ τὸ ἐν συνδεδραμηκότων ἄγος; Εἰ δέ τις
 10 εὐρεθείη λόγος ὁ τὸ διὰ τούτων οἰκονομούμενον ἐπιδεικνύων ἀνεύθυνον, τότε ἀληθεύων ὁ τοῦ Ἀποστόλου λόγος ἐπιδειχθήσεται ὅτι «τὸ γράμμα ἀποκτείνει» (πονηρῶν γὰρ ἔχει πραγμάτων ἐν ἑαυτῷ ὑποδείγματα), «τὸ δὲ Πνεῦμα ζωοποιεῖ»: μετατίθησι γὰρ τὴν ἀπεμφαίνουσάν τε καὶ διαβεβλημένην ἔννοιαν εἰς θειοτέρας ἐμφάσεις.

15 Οἶδαμεν δὲ καὶ αὐτὸν τὸν Λόγον τὸν παρὰ πάσης κτίσεως προσκυνούμενον, ὅτε ἐν ὁμοιώματι ἀνθρώπου καὶ σχήματι διὰ σαρκὸς παρεδίδου τὰ θεῖα μυστήρια, οὕτως ἀνακαλύπτοντα ἡμῖν τὰ τοῦ νόμου νοήματα, ὥστε τοὺς δύο ἀνθρώπους, ὧν ἀληθὴς ἐστὶν ἡ μαρτυρία, ἑαυτὸν καὶ τὸν Πατέρα λέγειν εἶναι· καὶ τὸν χαλκοῦν ὄφιν τὸν
 20 ἐπὶ τοῦ ὕψους ἀνατεθέντα, ὃς ἦν τῷ λαῷ τῶν θανατηφόρων διημάτων ἀλεξήτηριος, εἰς τὴν διὰ τοῦ σταυροῦ γενομένην ὑπὲρ ἡμῶν οἰκονομίαν μεταλαμβάνοντα· καὶ αὐτῶν δὲ τῶν ἀγίων αὐτοῦ μαθητῶν τὴν ἀγχίνοιαν διὰ τῶν ἐπικεκαλυμμένων τε καὶ ἐπικεκρυμμένων λόγων διαγυμνάζοντα ἐν παραβολαῖς, ἐν ὁμοιώμασιν, ἐν σκοτεινοῖς
 25 λόγοις, ἐν ἀποφθέγμασι, τοῖς δι' αἰνιγμάτων προφερομένοις, ὑπὲρ ὧν κατὰ μόνους μὲν ἐποιεῖτο τὰς ἐξηγήσεις ἐπιλύων αὐτοῖς τὴν ἀσάφειαν, ἔστι δὲ ὄπου, εἰ μὴ κατελήφθη παρ' αὐτῶν ἢ τῶν λεγομένων διάνοια, διεμέμφετο αὐτῶν τὸ βραδύνουν καὶ περὶ τὴν σύνεσιν ἄτονον· ὅτε γὰρ ἀπέχεσθαι τῆς φαρισαϊκῆς αὐτοῖς ἐνεκελεύετο ζύμης, οἱ
 30 δὲ μικροψύχως πρὸς τὰς πῆρας ἀπέβλεπον, ἐν αἷς τὸν ἐκ τῶν ἄρτων ἐπισιτισμὸν οὐκ ἐπήγοντο, τότε καθάπτεται τῶν μὴ συνιέντων, ὅτι διδασκαλία ἦν τὸ διὰ τῆς ζύμης δηλούμενον. Καὶ πάλιν τράπεζαν αὐτῷ τῶν μαθητῶν παρατιθέντων ἀποκρινόμενος ὅτι «ἐγὼ βρῶσιν

νοῦ καὶ πνεῦμα καὶ ἡ σαρκικότερη σημασία τῶν λεγομένων νὰ τιναχτεῖ ὅπως τινάζομε τὴ σκόνῃ⁶. Καὶ γι' αὐτὸ λέει ὅτι «τὸ γράμμα σκοτώνει, ἐνῶ τὸ πνεῦμα δίνει ζωὴ», ἐπειδὴ ἡ ἱερά ἱστορία, ἂν σταθοῦμε μπροστά στα ψιλὰ πράγματα, δὲ μᾶς παρέχει ὑποδείγματα ἐνάρετου βίου. Τί ὠφελεῖ δηλαδὴ αὐτὸν ποὺ ἀκούει ὅτι ὁ προφήτης Ὡση⁷ ἔκανε παιδί μὲ μιὰ πόρνη καὶ ὁ Ἡσαΐας⁸ ὅτι μῆκε στὸ σπίτι τῆς προφήτισσας, ἂν περιορίσει κανένας τὸ λόγο στὴ λέξη μόνο; Ἡ ὡς πρὸς τί συντελοῦν στὸν ἐνάρετο βίο οἱ διηγήσεις γιὰ τὸ Δαβίδ⁹, ὅταν ἡ μοιχεία καὶ ὁ φόνος συναντιοῦνται στὸ ἴδιο ἀνοσιούργημα; Ἄν ὁμως διαπιστωθεῖ κάποια αἰτία ποὺ ἀποκρούει τὴν εὐθύνη γιὰ ὅ,τι ἐπιτελέστηκε μ' αὐτά, τότε θ' ἀποδειχθεῖ ἀληθινὸς ὁ λόγος τοῦ Ἀποστόλου ὅτι «τὸ γράμμα σκοτώνει» (γιατὶ περιέχει ὑποδείγματα φαύλων πραγμάτων), «ἐνῶ τὸ πνεῦμα δίνει ζωὴ». Γιατὶ μεταφέρει τὴν ἀσυνάρτητη καὶ διαβλητὴ ἐννοια σὲ θεϊκότερες σημασίες.

Καὶ γνωρίζομε ὅτι ὁ ἴδιος ὁ Λόγος ποὺ λατρεύει ὅλη ἡ κτίσις¹⁰, ὅταν μᾶς παρέδιδε τὰ θεῖα μυστήρια μὲ μορφή καὶ σχῆμα ἀνθρώπου¹¹, μᾶς ἀποκάλυπτε τὰ νοήματα τοῦ νόμου ἔτσι, ὥστε νὰ λέει ὅτι οἱ δύο ἄνθρωποι ποὺ δίνουν μαρτυρία ἀληθινὴ εἶναι ὁ ἴδιος καὶ ὁ Πατέρας του¹². Καὶ τὸ χάλκινο φίδι ποὺ τὸ ἀνέβασαν ψηλά, καὶ ποὺ ἀπομάκρυνε ἀπὸ τὸ λαὸ τὰ θανατηφόρα δαγκώματα τῶν φιδιῶν¹³, παίρνει μέρος στὴν οἰκονομία ποὺ ἐγινε γιὰ χάρη μας μέσω τοῦ σταυροῦ. Ἄλλὰ καὶ τῶν ἰδίων τῶν μαθητῶν του τὴ διανοητικὴ ἰκανότητα τὴ γυμνάζει μὲ συσκιασμένα καὶ κρυμμένα λόγια, μὲ παραβολές, μὲ παρομοιώσεις, μὲ λόγους σκοτεινοῦς, μὲ ἀποφθέγματα ποὺ διατυπώνονται μ' αἰνίγματα. Αὐτὰ ἐξηγώντας τα κατὰ τὶς μεταξὺ τους συνομιλίες διέλυε τὴν ἀσάφειά τους καὶ κάποτε, ὅταν δὲν καταλάβαιναν τὸ νόημα, κατηγοροῦσε τὴ βραδύνοιά τους καὶ τὴ διανοητικὴ τους ἀδυναμία¹⁴. Ὅταν δηλαδὴ τοὺς ἔδινε ἐντολὴ ν' ἀπέχουν ἀπὸ τὴ ζύμη τῶν Φαρισαίων κι αὐτοὶ κοίταζαν μικρόψυχα τὰ σακκούλια, ὅπου δὲν ὑπῆρχαν ἐφόδια σὲ ψωμιά, τότε κατηγορεῖ ὅσους δὲν ἀντιλαμβάνονταν, ὅτι αὐτὸ ποὺ δήλωνε ἡ ζύμη ἦταν ἡ διδασκαλία. Κι ὅταν πάλι οἱ μαθητές του τοῦ ἐτοίμαζαν τὸ τραπέζι κι ἐκεῖνος ἀποκρινόταν, «ἐγὼ ἔχω τροφὴ νὰ φάγω ποὺ ἐσεῖς δὲν τὴν

12. Ἰω. 8,17.

13. Ἰω. 3,14. Ἀριθμ. 21,8.

14. Ματθ. 13,34-36.

ἔχω φαγεῖν, ἦν ἡμεῖς οὐκ οἴδατε», ὑπονοησάντων αὐτῶν περὶ σωματικῆς αὐτὸν λέγειν τροφῆς ὡς ἐτέρωθεν αὐτῷ προσενεχθείσης, ἔρμηνεύει τὸν ἑαυτοῦ λόγον ὅτι βρώσις ἐστὶν αὐτῷ πρέπουσα καὶ κατάλληλος ἢ τοῦ σωτηρίου θελήματος ἀποπλήρωσις.

5 Καὶ μυρία τοιαῦτα ἐκ τῶν εὐαγγελικῶν φωνῶν ἔστιν ἀναλέξασθαι, ἐφ' ὧν ἄλλο μὲν ἔστι τὸ ἐκ τοῦ προχείρου νοούμενον, ἕτερον δὲ πρὸς ὃ βλέπει ἢ τῶν λεγομένων διάνοια· οἷον τὸ ὕδωρ ὃ τοῖς διψῶσι κατεπηγγεῖλατο δι' οὗ πηγαὶ ποταμῶν γίνονται οἱ πιστευόντες, τὸν ἄρτον τὸν ἐκ τῶν οὐρανῶν καταβαίνοντα, τὸν ναὸν τὸν λυόμενον καὶ
10 διὰ τριῶν ἡμερῶν ἐγειρόμενον, τὴν ὁδὸν, τὴν θύραν, τὸν λίθον τὸν παρὰ τῶν οἰκοδόμων ἐξουθενημένον καὶ τῇ ἐπιγωνίῳ κεφαλῇ ἀρμολόμενον, τοὺς δύο τοὺς ἐπὶ κλίνης μιᾶς, τὸν μυλῶνα, τὰς ἀληθούσας, τὴν παραλαμβανομένην, τὴν καταλιμπανομένην, τὸ πτώμα, τοὺς ἀετούς, τὴν συκῆν τὴν ἀπαλυνομένην καὶ τοὺς κλάδους ἐκφύ-
15 ουσαν. Ἄπερ πάντα καὶ ὅσα τοιαῦτα γένοιτο ἂν εἰς προτροπὴν ἡμῖν τοῦ χρῆναι διερευνᾶν τὰς θείας φωνὰς καὶ προσέχειν τῇ ἀναγνώσει καὶ κατὰ πάντα τρόπον ἀνιχνεύειν, εἰ ποῦ τις εὐρεθῆι λόγος τῆς προχείρου κατανοήσεως ὑψηλότερος ἐπὶ τὰ θεϊοτέρα τε καὶ ἀσώματα χειραγωγῶν τὴν διάνοιαν. Τούτου χάριν τὸ ἀπηγορευμένον τῇ
20 βρώσει ξύλον οὐχὶ συκῆν, ὡς τινες ἀπεφήναντο, οὔτε ἄλλο τι τῶν ἀκροδρῦων εἶναι πειθόμεθα· εἰ γὰρ τότε θανατηφόρος ἦν ἢ συκῆ, οὐδ' ἂν νῦν πάντως ἐδώδιμος ἦν· ἅμα δὲ καὶ μεμαθήκαμεν παρὰ τῆς τοῦ Δεσπότου φωνῆς, δι' ἀποφάσεως τοῦτο δογματιζούσης, ὅτι «οὐδέν ἐστι τῶν εἰσπορευομένων διὰ στόματος ὃ δύναται κοινῶσαι τὸν
25 ἄνθρωπον»· ἀλλ' ἐτέραν τινὰ ζητοῦμεν διάνοιαν ἐπὶ τοῦ νόμου τούτου, ἀξίαν τῆς τοῦ νομοθέτου μεγαλειότητος· κἂν τῆς τοῦ Θεοῦ φυτείας ἔργον τὸν παράδεισον εἶναι ἀκούσωμεν, κἂν ξύλον ζωῆς ἐν μέσῳ τοῦ παραδείσου πεφυτευμένον, ζητοῦμεν παρὰ τοῦ ἀποκαλύπτοντος τὰ κεκρυμμένα μυστήρια μαθεῖν, ποίων φυτῶν γίνεται ὃ
30 Πατὴρ γεωργός τε καὶ φυτηκόμος, καὶ πῶς δυνατόν ἐστι κατὰ τὸ μεσαιτατον τοῦ παραδείσου τὰ δύο εἶναι ξύλα, τό τε τῆς σωτηρίας καὶ τὸ τῆς ἀπωλείας· τὸ γὰρ ἀκριβῶς μέσον καθάπερ ἐν κύκλῳ περιγραφῆ ἔν ἐνὶ κέντρῳ πάντως ἐστίν. Εἰ δὲ παρατεθῆι τῷ κέ-

15. Ἰω. 7,37-38.

16. Λουκᾶ 17,34.

17. Ματθ. 24,41.

ξέρετε», ἐπειδὴ αὐτοὶ ὑπέθεσαν ὅτι μιλοῦσε γιὰ σωματικὴ τροφή πού τοῦ πρόσφεραν ἄλλοι, ἐρμηνεύει τὸ λόγο του λέγοντας ὅτι τὸ κατάλληλο φαγητὸ πού ἀρμόζει σ' αὐτὸν εἶναι ἡ ἐκπλήρωση τοῦ θελήματος τῆς σωτηρίας.

Μύρια τέτοια μπορούμε νὰ συλλέξουμε ἀπὸ τὶς εὐαγγελικὲς ἐκφράσεις, τῶν ὁποίων ἄλλο εἶναι τὸ νόημα μὲ τὴν πρώτη ματιά, ἄλλοῦ ὁμοῦ στοχεύει τὸ νόημα τῶν λόγων. Ὅπως γιὰ παράδειγμα τὸ νερὸ πού ὑποσχόταν στοὺς διψασμένους, πού ὅσοι πιστεύουν μεταβάλλονται σὲ πηγὲς ποταμῶν¹⁵· τὸν ἄρτο πού κατεβαίνει ἀπὸ τὸν οὐρανὸ· τὸ ναὸ πού γκρεμίζεται καὶ σὲ τρεῖς μέρες ξαναχτίζεται, τὸ δρόμο, τὴ θύρα, τὴν πέτρα πού παραπετοῦν οἱ οἰκοδόμοι καὶ πού γίνεται θεμελιόπετρα κεφαλικὴ, τοὺς δυὸ πού βρίσκονται στὸ ἴδιο κρεβάτι¹⁶, τὸ μύλο, ἐκεῖνες πού ἀλέθουν¹⁷, ἐκεῖνη πού παίρνει κι ἐκεῖνη πού ἀφήνει, τὸ νεκρὸ, τοὺς ἀετούς, τὴ συκιά πού φουσκώνει καὶ βγάζει κλαδιά¹⁸. Ὅλα αὐτὰ καὶ τὰ παρόμοια μπορούν νὰ χρησιμεύσουν ὡς προτροπὲς γιὰ τὴν ἀναγκαιότητα νὰ ἐρευνῶμε τοὺς θεῖους λόγους, νὰ ἐπιδιδόμαστε στὴν ἀνάγνωση καὶ νὰ ψάχνουμε μὲ κάθε τρόπο μήπως βρεθεῖ κάπου κάποιος λόγος πιὸ ὑψηλὸς ἀπὸ τὴν πρόχειρη κατανόηση πού ὀδηγεῖ τὸ νοῦ μας στὰ θεϊκὰ καὶ ἀσώματα. Γι' αὐτὸ δὲν πιστεύουμε, ὅτι εἶναι ἡ συκιά τὸ δέντρο ἀπὸ τὸ ὁποῖο ἀπαγορεύθηκε νὰ φᾶμε¹⁹, ὅπως εἶπαν μερικοί, οὔτε κάποιο ἄλλο ἀπὸ τὰ καρποφόρα. Γιατί, ἂν ἡ συκιά προκαλοῦσε τότε τὸ θάνατο, οὔτε τώρα δὲ θὰ ἔδινε φαγώσιμους καρπούς. Ταυτόχρονα διδαχτήκαμε ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν Κύριο, πού διδάσκει μὲ τρόπο ἀποφατικὸ, ὅτι κανένα πράγμα ἀπὸ ὅσα περνοῦν μέσα στὸν ἄνθρωπο ἀπὸ τὸ στόμα δὲν μπορούν νὰ τὸν μολύνουν²⁰. Ἀλλὰ στὴν ἐντολὴ αὐτὴ ἀναζητοῦμε ἕνα ἄλλο νόημα, ἄξιο στὸ μεγαλεῖο τοῦ νομοθέτη. Κι ἂν ἀκούσαμε ὅτι ἡ φυτεία τοῦ παραδείσου εἶναι ἔργο τοῦ Θεοῦ εἴτε δέντρο τῆς ζωῆς φυτεμένο στὸ κέντρο τοῦ παραδείσου, ζητοῦμε ἀπὸ αὐτὸν πού ἀποκαλύπτει τὰ κρυμμένα μυστήρια νὰ μάθομε, ποιά φυτὰ καλλιεργεῖ καὶ περιποιεῖται ὁ Πατέρας καὶ πῶς εἶναι δυνατὸ νὰ ὑπάρχουν στὴν καρδιά τοῦ παραδείσου τὰ δύο δέντρα, τὸ δέντρο τῆς σωτηρίας καὶ τὸ δέντρο τῆς ἀπώλειας. Γιατί τὸ ἀκριβὲς μέσο, ὅπως στὴν περιφέρεια τοῦ κύκλου, βρίσκεται ὅπωςδήποτε στὸ ἕνα κέ-

18. Ματθ. 24,28. 19. Γεν. 2,16. Ματθ. 15,11. 20. Μάρκ. 7,15.

τρῶ κατά τι μέρος ἕτερον κέντρον, ἀνάγκη πᾶσα συμμετατεθῆναι τῷ κέντρῳ τὸν κύκλον, ὥστε μηκέτι μέσον εἶναι τὸ πρότερον. Ἐκεῖ τοῖνυν ἐνὸς ὄντος τοῦ παραδείσου, πῶς φησιν ὁ λόγος ἰδιαζόντως μὲν ἑκάτερον θεωρεῖσθαι τῶν ξύλων, ἐπὶ δὲ τοῦ μέσου εἶναι καὶ 5 τοῦτο καὶ τοῦτο, ὧν τὸ θανατηφόρον τῆς τοῦ Θεοῦ φυτείας ἀλλότριον εἶναι διδάσκει ὁ πάντα καλὰ λίαν εἶναι τὰ τοῦ Θεοῦ ἔργα ἀποφηνάμενος λόγος; Οἷς, εἰ μὴ τις διὰ φιλοσοφίας ἐνθεωρήσειε τὴν ἀλήθειαν, ἀσύστατον ἢ μυθῶδες εἶναι τοῖς ἀνεπισκέπτοις τὸ λεγόμενον δόξει.

10 Καὶ μακρὸν ἂν εἴη τὰ καθ' ἕκαστον ἐκ τῶν προφητῶν ἀναλέγεσθαι· πῶς ὁ Μιχαῖας ἐπ' ἑσχάτων τῶν ἡμερῶν ἐμφανὲς ὄρος λέγει γενήσεσθαι ἐπὶ τὰς κορυφὰς τῶν ὀρέων, τὸ ἐπὶ καθαιρέσει τῶν ἀντικειμένων δυνάμεων ἀναδεικνύμενον τῆς εὐσεβείας μυστήριον οὕτω κατονομάζων· πῶς δὲ ράβδον ἀνατέλλειν φησὶ καὶ ἄνθος ἐκ 15 τῆς ρίζης, τὴν διὰ σαρκὸς τοῦ Κυρίου ἀνάδειξιν ὁ ὕψηλὸς Ἡσαΐας οὕτω μηνύων· ἢ τὸ τετυρωμένον ὄρος παρὰ τῷ μεγάλῳ Δαβίδ, ποῖον ἔχει νοῦν ἐν τῇ λέξει φαινόμενον· ἢ τὸ μυριοπλάσιον ἄρμα· ἢ τῶν ταύρων ἢ συναγωγῇ ἢ ἐπαφιεμένη ταῖς δαμάλεσι τῶν λαῶν· ἢ ὁ βαπτόμενος τῷ αἵματι ποῦς ἢ τῶν κυνῶν αἱ γλῶσσαι· ἢ καθ' ὁμοίω- 20 τητα τοῦ μόσχου διαλεπνόμενος μετὰ τῶν κέδρων ὁ Λίβανος· καὶ μυρία πρὸς τούτοις ἔστιν ἐκ τῆς λοιπῆς ἀναλεξάμενον προφητείας δεῖξαι τὸ ἀναγκαῖον τῆς κατὰ διάνοιαν τῶν ρητῶν θεωρίας, ἧς ἀποβαλλομένης, καθὼς ἀρέσκει τισίν, ὁμοιον εἶναι μοι δοκεῖ τὸ γινόμενον, ὡς εἰ τις ἀκατέργατα προθεῖη πρὸς ἀνθρωπίνην βρῶσιν ἐπὶ 25 τραπέζης τὰ λήϊα, μὴ τρίψας τὴν καλάμην, μὴ τῷ λικμητῷ διακρίνας ἐκ τῶν ἀχύρων τὰ σπέραμτα, μὴ λεπτύνας τὸν σῖτον εἰς ἄλευρον, μηδὲ κατασκευάσας ἄρτον τῷ καθήκοντι τρόπῳ τῆς σιτοποιίας.

Ὡσπερ οὖν τὸ ἀκατέργατον γένημα κτηνῶν ἔστι καὶ οὐκ ἀν- 30 θρώπων τροφή, οὕτως εἴποι τις ἂν ἀλόγων μᾶλλον ἢ λογικῶν εἶναι τροφήν μὴ κατεργασθέντα διὰ τῆς λεπτοτέρας θεωρίας τὰ θεόπνευστα ρήματα οὐ μόνον τῆς παλαιᾶς Διαθήκης, ἀλλὰ καὶ τὰ πολλὰ τῆς

21. Γεν. 1,31.

22. Μιχ. 4,1.

23. Ἡσ. 11,1.

24. Ψαλμ. 67,16.

ντρο. Ἐν ὁμοίᾳ δὲ πλάττει τὸ κέντρο τεθεῖ ἀπὸ ἑνὸς μέρους τοῦ ἑνὸς ἄλλο κέντρο, εἶναι ἀπόλυτη ἀνάγκη μαζὶ μὲ τὸ κέντρο νὰ μετατεθεῖ καὶ ὁ κύκλος, ὥστε νὰ μὴν εἶναι πιά μέσο τὸ πρῶτο κέντρο. Ἐκεῖ λοιπὸν ἀφοῦ ὁ παράδεισος εἶναι ἕνας, πῶς λέει ἡ Γραφή ὅτι καθένα ἀπὸ τὰ δύο δέντρα νοεῖται χωριστά, βρίσκονται ὡστόσο στὸ μέσο καὶ τὸ ἕνα καὶ τὸ ἄλλο, κὶ ἀπ' αὐτὰ τὸ μὲ τὴ θανατηφόρα ἰδιότητα διδάσκει πῶς εἶναι ξένο ἀπὸ τὴ φυτεία τοῦ Θεοῦ ἢ Γραφῆ πού βεβαίωσε ὅτι ὅλα τὰ ἔργα τοῦ Θεοῦ εἶναι ἐξαιρετικὰ καλὰ²¹; Ἐν δὲν ἐρευνήσῃ κανένας σ' αὐτὰ τὴν ἀλήθεια μὲ τὴ φιλοσοφία, θὰ φανεῖ ὁ λόγος σαθρὸς καὶ μυθώδης σ' ἐκείνους πού δὲν τὰ ἐξετάζουν ἔτσι.

Θὰ πᾶμε μακριὰ ἂν ἀναφέρομε ὅλα ὅσα λένε οἱ προφῆτες. Πῶς δηλαδὴ ὁ Μιχαίας λέει ὅτι στίς ἔσχατες ἡμέρες θὰ φανερωθεῖ βουνὸ πᾶνω στίς κορυφὰς τῶν βουνῶν²², ὀνομάζοντας ἔτσι τὸ μυστήριον τῆς πίστεως πού ἐμφανίζεται, γὰρ νὰ καθαιρέσῃ τις ἀντίθετες δυνάμεις. Καὶ πῶς λέει ὅτι βλασταίνει ῥάβδος καὶ ἄνθος ἀπὸ τὴ ρίζα²³, ἀναγγέλλοντας μὲ τὸν τρόπο αὐτὸν ὁ ὑψηλὸς Ἡσαΐας τὴν ἐμφάνισιν τοῦ Κυρίου μέσα ἀπὸ τὴ σάρκα. Ἡ τί νόημα ἔχει μέσα στὸ λόγον τοῦ μεγάλου Δαβὶδ τὸ βουνὸ τὸ πηγμένο ὅπως τὸ τυρί²⁴ ἢ τὸ ἄρμα τὸ φορτωμένο μυριάδες²⁵; Ἡ τί εἶναι ἡ ἀγέλη τῶν ταύρων πού ἀφήνεται νὰ ὀρμήσῃ ἐπάνω στίς δαμάλες τῶν λαῶν²⁶ ἢ τὸ βόδι πού βάφεται στὸ αἷμα ἢ οἱ γλῶσσοι τῶν σκυλιῶν²⁷ ἢ ὁ Λίβανος πού λιανίζεται μαζὶ μὲ τοὺς κέδρους ὁμοίᾳ μὲ τὸ χρυσοῦ μύσχο. Καὶ κοντὰ σ' αὐτὰ μποροῦμε νὰ συγκεντρώσομε ἄπειρα ἀπὸ τις ἄλλες προφητεῖες καὶ νὰ δείξομε ὅτι εἶναι ἀπαραίτητη ἡ λογικὴ κατανόησις τῶν ρητῶν. Κὶ ἂν αὐτὴ ἀποκλεισθεῖ, ὅπως θέλουν μερικοὶ, μού φαίνεται ὅτι τὸ πρᾶγμα εἶναι σὰ νὰ παραθέτῃ κανένας στὸ τραπέζι νὰ φᾶνε οἱ ἄνθρωποι τις τροφὰς ἀκατέργαστες, νὰ μὴν τρίψῃ δηλαδὴ τις καλαμιές, νὰ μὴν ξεχωρίσῃ μὲ τὸ λίχνισμα τὸ σιτάρι ἀπὸ τὰ ἄχυρα, νὰ μὴν κάνει τὸ σιτάρι ἀλέθοντάς το ἀλεύρι, οὔτε νὰ ζυμῶσῃ τὸ ψωμὶ ὅπως τὸ ζυμῶνουν οἱ ἄρτοποιοί.

Ὅπως λοιπὸν τὸ ἀκατέργαστο γέννημα εἶναι τροφή τῶν ζώων κὶ ὄχι τῶν ἀνθρώπων, ἔτσι μπορεῖ νὰ πεῖ κανένας ὅτι εἶναι πῶς πολὺ τροφή ἄλογων ὄντων κὶ ὄχι λογικῶν οἱ θεόπνευστοι λόγοι, ὄχι μόνον τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, ἀλλὰ καὶ οἱ περισσότεροι τῆς εὐαγγελ-

25. Ψαλμ. 67,18. 26. Ψαλμ. 67,31. 27. Ψαλμ. 67,24.

εὐαγγελικῆς διδασκαλίας· τὸ πτύον τὸ διακαθαῖρον τὴν ἄλωνα, τὸ ἀποφυσώμενον ἄχυρον, ὁ παραμένων σῖτος τοῖς ποσὶ τοῦ λικμήτορος, τὸ ἄσβεστον πῦρ, ἡ ἀγαθὴ ἀποθήκη, τὸ τῶν κακῶν εὐφορον δένδρον, ἡ ἀπειλὴ τῆς ἀζίνης ἢ φοβερῶς τῷ δένδρῳ τὴν ἀκμὴν προ-
5 δεικνύουσα, οἱ πρὸς τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν μεταποιοῦμενοι λίθοι.

Ταῦτά μοι διὰ τῶν πρὸς τὴν σύνεσίν σου γραμμάτων ἀπολογία τις γεγράφθω πρὸς τοὺς μηδὲν πλέον παρὰ τὴν πρόχειρον τῆς λέξεως ἔμφασιν ἐκ τῶν θεῶν ρημάτων ἀναζητεῖν νομοθετοῦντας. Εἰ δὲ τοῦ Ὁριγένους φιλοπόνως περὶ τὸ βιβλίον τοῦτο σπουδάσαν-
10 τος καὶ ἡμεῖς γραφῆ παραδοῦναι τὸν πόνον ἡμῶν προεθυμήθημεν, ἐγκαλεῖτω μηδεὶς πρὸς τὸ θεῖον τοῦ Ἀποστόλου λόγιον βλέπων, ὃς φησιν ὅτι «ἕκαστος τὸν ἴδιον μισθὸν λήσεται κατὰ τὸν ἴδιον κόπον». Ἐμοὶ δὲ οὐ πρὸς ἐπίδειξιν ἔστι συντεταγμένος ὁ λόγος· ἀλλ' ἐπειδὴ τὰ πολλὰ τῶν ἐπ' ἐκκλησίας ρηθέντων τινὲς τῶν συνόντων ἡμῖν
15 ὑπὸ φιλομαθείας ἐσημειώσαντο, τὰ μὲν παρ' ἐκείνων λαβῶν, ὅσα δι' ἀκολουθου ἔσχεν αὐτῶν ἢ σημειώσεις, τὰ δὲ καὶ ἀπ' ἑμαυτοῦ προσθεῖς, ὧν ἀναγκαῖα ἦν ἢ προσθήκη, ἐν ὁμιλιῶν εἶδει τὴν ὑπηγορίαν πεποίημα καθεξῆς πρὸς λέξιν προαγαγὼν τὴν τῶν ρητῶν θεωρίαν, ἐφ' ὅσον ὁ καιρὸς τε καὶ τὰ πράγματα τὴν περὶ τούτου μοι σχο-
20 λὴν ἐνεδίδου κατὰ τὰς ἡμέρας τῶν νηστειῶν· ἐν ταύταις γὰρ ἡμῖν πρὸς τὴν δημοσίαν ἀκοὴν ὁ περὶ τούτου λόγος διεσπουδάσθη. Εἰ δὲ παράσχοι καὶ ζωῆς χρόνον ὁ τῆς ζωῆς ἡμῶν ταμίης Θεὸς καὶ εἰρηνικὴν εὐκαιρίαν, καὶ τοῖς λειπομένοις ἴσως ἐπιδραμούμεθα· νῦν γὰρ ἡμῖν μέχρι τοῦ ἡμίσεος προῆλθεν ὁ λόγος καὶ ἡ θεωρία.

λικής διδασκαλίας, ἂν δὲν τοὺς ἐξετάζομε μὲ μιὰ λεπτότερη ἀνάλυση. Τὸ φτυάρι ποὺ καθαρίζει τὸ ἄλωνι, τὸ ἄχυρο ποὺ παραδίδεται στὸν ἄερα, τὸ σιτάρι ποὺ μένει στὰ πόδια ἐκείνου ποὺ λιχνίζει, ἡ ἄσβηστη φωτιά, ἡ κατάλληλη ἀποθήκη²⁸, τὸ δέντρο ποὺ παράγει κακοὺς καρπούς, ἡ ἀπειλὴ τοῦ τσεκουριοῦ ποὺ προμηνᾷ τὸ φοβερὸ κόψιμο τοῦ δέντρου²⁹, οἱ πέτρες ποὺ μεταποιοῦνται καὶ γίνονται ἄνθρωποι³⁰.

Αὐτὰ ἄς ἀποτελέσουν μὲ τὸ γράμμα μου πρὸς τὴ φρόνησή σου μιὰ ἀπολογία πρὸς ἐκείνους ποὺ νομοθετοῦν νὰ μὴν ἀναζητοῦμε στοὺς θείους λόγους τίποτε περισσότερο ἀπὸ τὴν πρόχειρη σημασία τῆς λέξης. Κι ἂν, μετὰ τὴ φιλόπονη σπουδὴ τοῦ Ὁριγένη πάνω στὸ βιβλίό αὐτό, προθυμοποιήθηκα νὰ καταγράψω κι ἐγὼ τὸν δικό μου κόπο, νὰ μὴ μὲ κατηγορήσει κανένας, ἀλλὰ νὰ ἔχει ὑπόψη τὸ θεῖο λόγο τοῦ Ἀποστόλου ποὺ λέει, «καθένας θὰ πάρει τὴν ἀμοιβὴ του ἀνάλογα μὲ τὸν κόπο του»³¹. Ἐγὼ βέβαια δὲν ἔχω συντάξει τὸ λόγο μου γιὰ ἐπίδειξη. Ἄλλ' ἐπειδὴ κάποιοι ἀπὸ ἐκείνους ποὺ μὲ παρακολουθοῦν σημείωσαν ἀπὸ φιλομάθεια πολλὰ ἀπὸ ὅσα εἶπα στὶς συγκεντρώσεις μας, πῆρα ἀπὸ αὐτοὺς μερικὰ ὅσα εἶχαν σημειώσει μὲ κάποια συνέχεια, κι ἄλλα πρόσθετα ὁ ἴδιος, ὅσα ἦταν ἀπαραίτητα νὰ προστεθοῦν, καὶ τὰ ὑπαγόρευσα μὲ τὸν τύπο τῶν ὁμιλιῶν ἀναφέροντας τὶς διατυπώσεις καὶ προχωρώντας στὴν ἀνάλυση τῶν ρητῶν, ὅσο μοῦ ἔδιναν τὸν καιρὸ γι' αὐτὸ οἱ ἀπασχολήσεις μου κατὰ τὶς μέρες τῶν νηστειῶν. Γιατὶ τότε συνθέσαμε τὸ λόγο αὐτὸ γιὰ ν' ἀκουστεῖ δημοσίᾳ. Ἄν μοῦ δώσει καὶ χρόνια ζωῆς ὁ Θεός, ὁ ταμίας τῆς ζωῆς μας, καὶ δώσει καὶ καιροὺς εἰρηνικούς, θ' ἀσχοληθῶ ἴσως καὶ μὲ ὅσα ἀπομένουν. Τώρα ὁ λόγος καὶ ἡ ἀνάλυσή μας ἔφτασε ὡς τὰ μισά.

---

28. Ματθ. 3,12.

29. Ματθ. 3,10.

30. Ματθ. 3,9.

31. Α' Κορ. 3,8.

ΛΟΓΟΣ Α'

(᾿Αισμα ᾿Αισμ. 1,1-4)

«Φιλησάτω με ἀπὸ φιλημάτων στόματος αὐτοῦ,
ὅτι ἀγαθοὶ μαστοὶ σου ὑπὲρ οἶνον.
Καὶ ὄσμῃ μύρων σου ὑπὲρ πάντα τὰ ἀρώματα,
5 μύρον ἐκκενωθὲν δνομά σοι.
Διὰ τοῦτο νεάνιδες ἠγάπησάν σε,
εἰλκυσάν σε,
ὀπίσω σου εἰς ὄσμην μύρων σου δραμούμεθα.
Εἰσήγαγέ με ὁ βασιλεὺς εἰς τὸ ταμιεῖον αὐτοῦ.
10 ᾿Αγαλλιασώμεθα καὶ εὐφρανθῶμεν ἐν σοί,
ἀγαπήσωμεν μαστούς σου ὑπὲρ οἶνον·
εὐθύτης ἠγάπησέ σε».

᾿Οσοὶ κατὰ τὴν συμβουλήν τοῦ Παύλου τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον ὡσπερ τι περιβόλαιον ρυπαρὸν ἀπεδύσασθε σὺν ταῖς πράξεσι καὶ ταῖς ἐπιθυμίαις αὐτοῦ, καὶ τὰ φωτεινὰ τοῦ Κυρίου ἰμάτια, οἷα ἐπὶ τῆς
15 τοῦ ὄρους μεταμορφώσεως ἔδειξε, διὰ τῆς καθαρότητος τοῦ βίου περιεβάλεσθε, μᾶλλον δὲ οἱ αὐτὸν τὸν Κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν μετὰ τῆς ἀγίας αὐτοῦ στολῆς ἐνδυσάμενοι καὶ συμμεταμορφωθέντες αὐτῷ πρὸς τὸ ἀπαθές τε καὶ θεϊότερον, ὑμεῖς ἀκούσατε τῶν μυστηρίων τοῦ ᾿Αισηματος τῶν ᾿Αισμάτων· ὑμεῖς ἐντὸς γένεσθε τοῦ ἀκηρά-
20 του νυμφῶνος λευχειμονοῦντες τοῖς καθαροῖς τε καὶ ἀμολύντοις νοήμασιν. Μὴ τις ἐμπαθῆ καὶ σαρκώδη λογισμὸν ἐπαγόμενος καὶ μὴ ἔχων πρέπον τῷ θείῳ γάμῳ τὸ τῆς συνειδήσεως ἔνδυμα συνδεθῆ τοῖς ἰδίῳ νοήμασι, τὰς ἀκηράτους τοῦ νυμφίου τε καὶ τῆς νύμφης φωνὰς εἰς κτηνώδη καὶ ἄλογα καθέλκων πάθη, καὶ δι' αὐτῶν
25 ταῖς αἰσχυραῖς ἐνδεθεῖς φαντασίαις ἔξω τῶν ἐν τῷ γάμῳ φαιδρυνο-

ΛΟΓΟΣ Α'

(Ἑἶσμα Ἑἶσμ. 1,1-4)

«Ἐὰς μὲ φιλήσει μὲ φιλήματα ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ
εἶναι τὰ στήθη σου καλύτερα ἀπὸ τὸ κρασί
καὶ ἡ εὐωδιά τῶν μυρωδικῶν σου πάνω ἀπ' ὄλα τ' ἀρώματα,
μύρο ποῦ χύθηκε εἶναι τ' ὄνομά σου.
Γι' αὐτὸ σ' ἀγάπησαν οἱ κοπέλλες,
σὲ τράβηξαν κοντά τους,
θὰ τρέξομε πίσω ἀπὸ τὸ ἄρωμα τοῦ μύρου σου.
Ὁ βασιλιάς μ' ἔμπασε στὸ ἄδυτό του.
Ἐὰς χαροῦμε κι ἄς εὐφρανθοῦμε μαζί του,
ἄς ἀγαπήσομε τὰ στήθη σου περισσότερο ἀπὸ τὸ κρασί·
σ' ἀγάπησε ἡ εὐθύτητα».

Ἐἴσοι κατὰ τὴ συμβουλή τοῦ Παύλου ξεντυθήκατε τὸν παλαιὸ
ἄνθρωπο σὰν ἓνα ρυπαρὸ ροῦχο μαζί μὲ τὶς πράξεις¹ καὶ τὶς ἐπιθυ-
μίες του καὶ ντυθήκατε μὲ τὴν καθαρότητα τῆς ζωῆς σας τὰ φωτει-
νὰ φορέματα τοῦ Κυρίου, ὅπως μᾶς τὰ φανέρωσε πάνω στὸ ὄρος
τῆς Μεταμόρφωσης², ἢ καλύτερα ἔσεἶς ποῦ ντυθήκατε τὸν ἴδιο τὸν
Κύριό μας Ἰησοῦ Χριστοῦ μαζί μὲ τὴν ἁγία στολή του καὶ συσημα-
τιστήκατε μὲ τὴ μορφή του καὶ γίνετε πιὸ ἀπαθεῖς καὶ θεϊκοί, ἔσεἶς
ἀκοῦστε τὰ μυστικά τοῦ Ἑἵσματος τῶν Ἑἵσμάτων ἔσεἶς νὰ μπεῖτε
στὸν ἀθάνατο νυφικὸ θάλαμο λευκοντυμένοι μὲ καθαρὲς κι ἀμόλυ-
ντες σκέψεις. Ἐὰς μὴ γίνει κανένας δεσμώτης τῶν ἰδίων του σκέψε-
ων φέρνοντας μαζί του ἔμπαθὴ καὶ σαρκικὸ λογισμό καὶ μὴ ἔχοντας
κατάλληλο γιὰ τὸ θεῖο γάμο τὸ φόρεμα τῆς συνειδησεως, ἄς μὴν
κατεβάσει τοὺς ἀθάνατους λόγους τοῦ γαμπροῦ καὶ τῆς νύφης σὲ
πάθη ἀλόγων ζώων καὶ δεμένος μέσω αὐτῶν μὲ τὶς ἀισχρὲς φαντα-
σίες, ἐκδιωχθεῖ ἀπὸ ἀνάμεσα ἀπὸ τοὺς χαρούμενους διασκεδαστὲς

---

2. Ματθ. 17,2. Μάρκ. 9,3.

μένων ἀπορριφῆ, τὸν βρυγμὸν καὶ τὸ δάκρυον ἀντὶ τῆς ἐν παστάδι χαρᾶς ἀλλαξάμενος.

Ταῦτα διαμαρτύρομαι μέλλων ἄπτεσθαι τῆς ἐν τῷ Ἄισματι τῶν Ἄισμάτων μυστικῆς θεωρίας. Διὰ γὰρ τῶν ἐνταῦθα γεγραμμένων νυμφοστολεῖται τρόπον τινὰ ἡ ψυχὴ πρὸς τὴν ἀσώματόν τε καὶ πνευματικὴν καὶ ἀμόλυντον τοῦ Θεοῦ συζυγίαν· «ὁ γὰρ πάντας θέλων σωθῆναι καὶ εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας ἐλθεῖν» τὸν τελεώτατον ἐνταῦθα καὶ μακάριον τῆς σωτηρίας ὑποδεικνυσι τρόπον, τὸν διὰ τῆς ἀγάπης λέγω. Ἔστι μὲν γὰρ καὶ διὰ φόβου τισὶ γινομένη ἢ 10 σωτηρία, ὅταν πρὸς τὰς ἀπειλὰς τῆς ἐν τῇ γεέννῃ κολάσεως βλέποντες τοῦ κακοῦ χωριζόμεθα. Εἰσὶ δέ τινες οἱ καὶ διὰ τὴν ἀποκειμένην τοῖς εἰς βεβιωκόσι τῶν μισθῶν ἐλπίδα τὴν ἀρετὴν κατορθοῦντες, οὐκ ἀγάπῃ τοῦ ἀγαθοῦ, ἀλλὰ τῇ προσδοκίᾳ τῆς ἀμοιβῆς κατακτώμενοι. Ὁ μὲντοι πρὸς τὸ τέλειον ἀναδραμῶν τῇ ψυχῇ ἀπωθεῖται 15 μὲν τὸν φόβον (ἀνδραποδώδης γὰρ ἢ τοιαύτη διάθεσις, τὸ μὴ δι' ἀγάπης παραμένειν τῷ κυριεῦοντι, ἀλλὰ τῷ τῶν μαστίγων φόβῳ μὴ δραπετεύειν), ὑπερορᾷ δὲ καὶ αὐτῶν τῶν μισθῶν, ὡς ἂν μὴ δοκοῖ τὸν μισθὸν ποιεῖσθαι προτιμότερον τοῦ δωρουμένου τὸ κέρδος· ἀγαπᾷ δὲ ἐξ ὄλης καρδίας τε καὶ ψυχῆς καὶ δυνάμεως οὐκ ἄλλο τι 20 τῶν παρ' αὐτοῦ γινομένων, ἀλλ' αὐτὸν ἐκεῖνον ὃς ἐστὶ τῶν ἀγαθῶν ἢ πηγὴ. Ταύτην τοίνυν ὁ καλῶν ἡμᾶς πρὸς τὴν ἑαυτοῦ μετουσίαν νομοθετεῖ ταῖς τῶν ἀκούοντων ψυχαῖς τὴν διάθεσιν. Ὁ δὲ βεβαιῶν τὴν νομοθεσίαν ταύτην ἐστὶ Σολομών, οὗ ἢ σοφία, κατὰ τὴν θείαν μαρτυρίαν, μέτρον οὐκ ἔχει, πᾶσιν ἐπ' Ἰσῆς τοῖς τε προγεγονόσι καὶ τοῖς 25 ἐσομένοις ἀσύγκριτος οὕσα καὶ ἀπαράθετος, ὃν ἔλαθε τῶν ὄντων οὐδέν.

Ἄρά με τοῦτον οἶει λέγειν τὸν ἐκ τῆς Βηρσαβεὲ Σολομῶντα, τὸν ἐπὶ τοῦ ὄρους ἀνενεγκόντα τὴν χιλιόμβην, τὸν ἐκ τῆς Σιδωνίας συμβόλῳ πρὸς τὴν ἁμαρτίαν χρησάμενον; Ἀλλὰ Σολομῶν διὰ τοῦ- 30 του σημαίνεται ἄλλος· ὁ καὶ αὐτὸς ἐκ τοῦ σπέρματος Δαβὶδ τὸ κατὰ σάρκα γενόμενος, ᾧ ὄνομα εἰρήνη, ὁ ἀληθινὸς τοῦ Ἰσραὴλ βασιλεὺς, ὁ οἰκοδόμος τοῦ ναοῦ τοῦ Θεοῦ, ὁ πάντων ἐμπεριειληφῶς τὴν γνῶσιν, οὗ ἀόριστος ἢ σοφία, μᾶλλον δὲ οὗ τὸ εἶναι σοφία ἐστὶ καὶ

3. Ματθ. 22,10-13. Ἄποκ. 19,7-9. 4. Α' Τιμ. 2,4.

5. Α' Ἰω. 4,18. 6. Γ' Βασ.3,12 καὶ 5,9-14.

7. Γ' Βασ.3,4 καὶ 11,6,8. 8. Ρωμ. 1,3.

τοῦ γάμου, ἀνταλλάσσοντας μὲ τὸ χτύπημα τῶν δοντιῶν του καὶ τὸ δάκρυ τῆ γαμήλια χαρὰ³.

Αὐτὰ ἐπικαλοῦμαι, προκειμένου ν' ἀσχοληθῶ μὲ τὴ μυστικὴ ἐξήγηση του Ἄσματος τῶν Ἀσμάτων. Μὲ ὅσα γράφονται ἐδῶ ἡ ψυχὴ στολιζέται κατὰ κάποιον τρόπο σὰν νύφη γιὰ τὴν ἀσώματη καὶ πνευματικὴ κι ἀμόλυπτη συζυγία μὲ τὸ Θεό. Αὐτὸς δηλαδὴ ποὺ θέλει νὰ σωθοῦν ὅλοι οἱ ἄνθρωποι καὶ νὰ γνωρίσουν σὲ βάθος τὴν ἀλήθεια⁴ μᾶς ὑποδεικνύει ἐδῶ τὸν τελειότατο καὶ μακάριο τρόπο τῆς σωτηρίας, ἐννοῶ τὴν ἀγάπη. Σὲ μερικοὺς βέβαια συμβαίνει κάποτε ἡ σωτηρία καὶ μέσω τοῦ φόβου, ὅταν ἀπομακρυνόμαστε ἀπὸ τὸ κακὸ ἀποβλέποντας στὶς ἀπειλὲς τῆς τιμωρίας μας στὴν κόλαση. Εἶναι ἀκόμα καὶ μερικοὶ ποὺ κατορθώνουν τὴν ἀρετὴ μὲ τὴν ἐλπίδα τοῦ μισθοῦ ποὺ περιμένει ὅσους ἔζησαν μ' εὐσέβεια, ὄχι μὲ τὴν ἀγάπη τοῦ ἀγαθοῦ, ἀλλὰ τὴν ἐπιτυχάνουν μὲ τὴν προσδοκία τῆς ἀμοιβῆς. Ἐκεῖνος ὅμως ποὺ ἔχει στρέψει τὴν ψυχὴ του στὸ τέλειο, ἀπῳθεῖ βέβαια τὸ φόβο⁵ (γιατὶ τὸ συναίσθημα αὐτὸ εἶναι δουλικό, τὸ νὰ μὴν παραμένεις δηλαδὴ στὸν Κύριο σου ἀπὸ ἀγάπη, ἀλλὰ νὰ μὴ δραπετεύεις ἀπὸ φόβο τῆς μαστίγωσης), περιφρονεῖ ὅμως καὶ τοὺς ἴδιους τοὺς μισθοὺς, γιὰ νὰ μὴ θεωρεῖται ὅτι προτιμᾷ περισσότερο τὴν ἀμοιβὴ ἀπὸ ἐκεῖνον ποὺ τὴ δίνει. Κι ἀγαπᾷ μὲ ὅλη τὴν καρδιά του καὶ τὴν ψυχὴ καὶ τὴ δύναμή του ὄχι κάτι ἄλλο ἀπὸ ὅσα αὐτὸς ἐνεργεῖ, ἀλλὰ Ἐκεῖνον τὸν ἴδιο ποὺ εἶναι ἡ πηγὴ τῶν ἀγαθῶν. Αὐτὸ τὸ συναίσθημα νομοθετεῖ γιὰ τίς ψυχὲς ὅσων τοὺς ἀκοῦν αὐτὸς ποὺ μᾶς καλεῖ στὴ μέθεξή του. Καὶ τὸ νομοθέτημα αὐτὸ τὸ ἐπιβεβαιώνει ὁ Σολομών, ποὺ ἡ σοφία του, κατὰ τὴ θεία μαρτυρία, δὲν ἔχει μέτρο καὶ δὲν συγκρίνεται οὔτε παραβάλλεται μὲ ἐκείνων ποὺ ἔζησαν στὸ παρελθόν καὶ μὲ ἐκείνων ποὺ θὰ ζήσουν στὸ μέλλον, καὶ ποὺ τίποτε δὲν τοῦ διαφεύγει⁶.

Νομίζεις τάχα πῶς ἐννοῶ αὐτὸν τὸν Σολομώντα, τὸ γιὸ τῆς Βηρσαβεέ, ἐκεῖνον ποὺ θυσιάσε στὸ βουνὸ τὰ χίλια βόδια, ἐκεῖνον ποὺ χρησιμοποίησε γιὰ ν' ἀμαρτήσῃ τὰ εἰδῶλα ἀπὸ τὴ Σιδωνία⁷; Μ' αὐτὸν ὅμως σημαίνεται ἓνας ἄλλος Σολομών, ποὺ κι αὐτὸς γεννήθηκε κατὰ τὴ σάρκα ἀπὸ τὴ γενιὰ τοῦ Δαβίδ⁸, ποὺ τὸ ὄνομά του εἶναι εἰρήνη⁹, ὁ ἀληθινὸς βασιλιάς τοῦ Ἰσραὴλ¹⁰, αὐτὸς ποὺ οἰκοδόμησε τὸ ναὸ τοῦ Θεοῦ¹¹, αὐτὸς ποὺ ἔχει περιλάβει τὴ γνώση τῶν

9. Ἐβρ. 7,2.

10. Ἰω. 1,49.

11. Ἰω. 12,13.

ἀλήθεια, καὶ πᾶν θεοπρεπές τε καὶ ὑψηλὸν ὄνομά τε καὶ νόημα. Οὐ-
 5 τος ὀργάνῳ τῷ Σολομῶντι τούτῳ χρησάμενος διὰ τῆς ἐκείνου
 φωνῆς ἡμῖν διαλέγεται πρότερον μὲν ἐν Παροιμίαις, εἶτα ἐν τῷ Ἐκ-
 κλησιαστικῇ, καὶ μετὰ ταῦτα ἐν τῇ προκειμένῃ τοῦ Ἰασηματὸς τῶν Ἰα-
 5 σμάτων φιλοσοφίᾳ, ὁδῶ καὶ τάξει τὴν πρὸς τὸ τέλειον ἀνοδὸν ὑπο-
 δεικνύων τῷ λόγῳ.

Καθάπερ γὰρ ἐπὶ τῆς κατὰ σάρκα ζωῆς οὐ πᾶσα ἡλικία πάσας
 χωρεῖ τὰς φυσικὰς ἐνεργείας, οὐδὲ διὰ τῶν ὁμοίων ἡμῖν ἐν ταῖς τῶν
 ἡλικιῶν διαφοραῖς ὁ βίος προέρχεται (οὔτε γὰρ τὸ νήπιον τὰ τῶν τε-
 10 λείων ἔργα μετέρχεται οὔτε ὁ τέλειος ἐν ταῖς ἀγκάλαις τῆς τιθίνης
 ἀναλαμβάνεται, ἀλλ' ἐκάστῳ καιρῷ τῆς ἡλικίας ἄλλο τι πρόσφορόν
 ἐστὶ καὶ κατάλληλον), οὕτως ἐστὶν ἰδεῖν καὶ ἐν τῇ ψυχῇ ἀνάλογόν
 τινα πρὸς τὰς σωματικὰς ἡλικίας, δι' ὧν εὐρίσκεται τάξις τις καὶ
 ἀκολουθία πρὸς τὸν κατ' ἀρετὴν βίον χειραγωγούσα τὸν ἄνθρωπον.
 15 Οὗ χάριν ἄλλως ἢ Παροιμία παιδεύει καὶ ἄλλως ὁ Ἐκκλησιαστής
 διαλέγεται· καὶ ἢ διὰ τοῦ Ἰασηματὸς τῶν Ἰασημάτων φιλοσοφία διὰ
 τῶν ὑψηλοτέρων δογμάτων ἀμφοτέρων ὑπέρκειται. Ἡ γὰρ διὰ τῶν
 Παροιμιῶν διδασκαλία πρὸς τὸν ἔτι νηπιάζοντα ποιεῖται τοὺς λό-
 γους καταλλήλως τῇ ἡλικίᾳ τὴν νοουθεσίαν ἀρμόζουσα· «ἄκουε»,
 20 φησὶν, «υἱέ, νόμους πατρὸς σου καὶ μὴ ἀπόση θεσμοὺς μητρὸς
 σου». Ὁρᾷς ἐκ τῶν λεγομένων τὸ ἀπαλὸν ἔτι τῆς κατὰ ψυχὴν ἡλι-
 κίας καὶ εὐπλαστον· ἔτι μητρῶων αὐτὸν θεσμῶν ἐπιδεᾶ βλέπει καὶ
 πατρικῆς νοουθεσίας καί, ὡς ἂν προθυμότερον προσέχει τοῖς γονεῦσι
 τὸ νήπιον, τοὺς παιδικοὺς αὐτῷ κατεπαγγέλλεται κόσμους ἐκ τῆς
 25 περὶ τὰ μαθήματα σπουδῆς προσγενήσεσθαι· παιδίῳ γάρ ἐστὶ κό-
 σμος ὁ χρύσεος μανιάκης τῷ τραχήλῳ περιλαμπόμενος καὶ ὁ ἐξ ἄν-
 θῶν τινων ἐπιχαρίτων ἀναπλεκόμενος στέφανος. Νοεῖν δὲ χρὴ ταῦ-
 τα πάντως ὅπως ἂν ὁδηγήσῃ πρὸς τὸ κρεῖττον ἢ τοῦ αἰνίγματος ἔν-
 νοια.

30 Καὶ οὕτως ὑπογράφειν ἄρχεται τὴν σοφίαν αὐτῷ ποικίλως τε
 καὶ πολυειδῶς τοῦ ἀφράστου κάλλους διερμηνεύων τὴν ὥραν, ὥστε
 μὴ φόβῳ τινὶ καὶ ἀνάγκῃ ἀλλὰ ἐπιθυμίᾳ καὶ πόθῳ πρὸς τὴν τῶν

πάντων, πού ή σοφία του εΐναι άπεριόριστη ή καλύτερα πού ή ύπαρξή του εΐναι σοφία και άλήθεια και κάθε ύψηλό όνομα και νόημα πού άρμόζει στο Θεό. Αύτος χρησιμοποιώντας ως όργανο τόν Σολομώντα μās μιλάει με τούς λόγους αυτού πρώτα στις Παροιμίες, έπειτα στόν Έκκλησιαστή, έπειτα από αυτά στο φιλοσοφικό λόγο του Ύ Ασματος τών Άσμάτων πού έχομε μπροστά μας, ύποδεικνύοντας με τó λόγο του μεθοδικά και με τάξη τήν άνοδο πρós τó τέλειο.

Όπως δηλαδή στο βιολογικό κύκλο κάθε στάδιο τής ηλικίας δέν περιλαμβάνει όλες τις φυσιολογικές ενέργειες ούτε στις διάφορες ηλικίες προχωρεί ή ζωή μας άνάμεσα από όμοιες καταστάσεις (ούτε τó νήπιο δηλαδή άσκει τά έργα τών ώρίμων, ούτε τόν τέλειο τόν παίρνει ή παραμάνα στην άγκαλιά της, αλλά για κάθε στάδιο τής ηλικίας άλλο εΐναι τó κατάλληλο και τó άρμόδιο), έτσι μπορούμε νά παρατηρήσομε και στην ψυχή κάποια άναλογία με τις σωματικές ηλικίες, με τις όποιες άνακαλύπτεται κάποια τάξη και συνέχεια πού χειραγωγεί τόν άνθρωπο στο βίο τής άρετής. Γι' αυτό και διαφορετικά διδάσκουν οι παροιμίες και άλλιώς μιλά ό Έκκλησιαστής. Και ή φιλοσοφία του Ύ Ασματος τών Άσμάτων με τήν ύψηλότερη διδασκαλία του βρίσκεται σε άνώτερο επίπεδο κι από τά δύο. Ή διδασκαλία τών Παροιμιών άπευθύνεται σ' αυτόν πού εΐναι άκόμα νήπιο και προσαρμόζει τή νουθεσία άνάλογα με τήν ηλικία. «Ύ Άκουγε», λέει, «γιέ μου, τί όρίζει ό πατέρας σου και μήν περιφρονήσεις τις συμβουλές τής μητέρας σου»¹². Από αυτά τά λόγια καταλαβαίνεις ότι ή ηλικία εΐναι τρυφερή και εύπλαστη. Βλέπεις άκόμα τó παιδι νά έχει άνάγκη από τις συμβουλές τής μητέρας του και τις διδαχές του πατέρα του και για νά προσέχει προθυμότερα τó νήπιο στους γονείς του, του ύπόσχεται ότι θ' άποκτήσει τά παιδικά του στολίδια από τή μελέτη τών μαθημάτων. Γιατί στολίδι για τó παιδι εΐναι τó χρυσό περιδέριο πού άστράφτει γύρω στο λαϊμό και τó στεφάνι πού πλέκουν από κάποια πανόμορφα λουλούδια. Κι αυτά πρέπει νά τ' άντιλαμβανόμαστε όπωςδήποτε όπως θά μās δείξει πρós τó καλύτερο τó νόημα του αίνιγματος.

Κι έτσι άρχίζει νά ύπογραμμίζει για χάρη του τή σοφία με πολλούς και διάφορους τρόπους, έξηγώντας τήν ώραιότητα του άφραστου κάλλους, ώστε όχι από κάποιο φόβο και έξαναγκασμό, αλλά

ἀγαθῶν μετουσίαν διαναστῆναι· ἡ γὰρ τοῦ κάλλους ὑπογραφή ἐπι-
 σπᾶται πως τὴν τῶν νέων ἐπιθυμίαν πρὸς τὸ δεικνύμενον πρὸς κοι-
 νωνίαν τῆς ὥρας τὸν πόθον ἀναρριπίζουσα. Ὡς ἂν οὖν μᾶλλον αὐτῶ
 τὸ ἐπιθυμητικὸν αὐξηθεῖ μετατεθὲν ἀπὸ τῆς ὑλικῆς προσπαθείας
 5 πρὸς τὴν αὔλον σχέσιν, ὠραῖζει διὰ τῶν ἐγκωμίων τῆς σοφίας τὸ
 κάλλος. Καὶ οὐ μόνον τὸ κάλλος τῆς ὥρας διὰ τῶν λόγων προδεί-
 κνυσιν, ἀλλὰ καὶ τὸν πλοῦτον αὐτῆς ἀπαριθμεῖται, οὗ κύριος πά-
 ντως ὁ συνοικῆσας γενήσεται. Ὁ δὲ πλοῦτος τέως ἐν τοῖς προκο-
 σμήμασιν αὐτῆς θεωρεῖται· κόσμος μὲν γὰρ αὐτῇ περιδέξιος αἰῶνες
 10 ὄλοι, οὕτως εἰπόντος τοῦ Λόγου ὅτι «μῆκος βίου καὶ ἔτη ζωῆς ἐν τῇ
 δεξιᾷ αὐτῆς», ἐν δὲ τῇ ἑτέρᾳ χειρὶ τὸν πολῦτιμον τῶν ἀρετῶν περι-
 κείται πλοῦτον τῇ λαμπηδόνι τῆς δόξης συνδιαλάμποντα· λέγει γὰρ
 ὅτι «ἐν τῇ ἀριστερᾷ αὐτῆς πλοῦτος καὶ δόξα».

Εἶτα καὶ τοῦ στόματος αὐτῆς λέγει τὴν εὐπνοίαν τοῦ καλοῦ τῆς
 15 δικαιοσύνης ἀρώματος ἀποπνεύσαν λέγων, «ἐκ τοῦ στόματος αὐ-
 τῆς ἐκπορεύεται δικαιοσύνη». Τοῖς δὲ χεῖλεσιν αὐτῆς φησιν ἀντὶ τοῦ
 φυσικοῦ ἐρυθήματος τὸν νόμον ἐπανθεῖν καὶ τὸν ἔλεον. Καὶ ὡς ἂν
 διὰ πάντων εὐρεθεῖ τῇ τοιαύτῃ νύμφῃ τὸ κάλλος ἐραυζόμενον,
 ἐπαινεῖται αὐτῆς καὶ τὸ βᾶδισμα· φησὶ γὰρ ὅτι «ἐν ὁδοῖς δικαιοσύνης
 20 περιπατεῖ». Οὐ λείπει τοῖς ἐπαίνοις τῆς ὥρας οὐδὲ τὸ μέγεθος Ἰσα
 φυτῶ τινι τῶν εὐερνῶν τῆς αὐξήσεως ἀναδραμούσης. Τὸ δὲ φυτὸν
 τοῦτο ᾧ τὸ ὕψος αὐτῆς προσεικάζεται, «αὐτό», φησὶ, «τὸ τῆς ζωῆς
 ζύλον ἐστίν», ὃ τροφή μὲν γίνεται τοῖς ἀντεχομένοις, στῦλος δὲ τοῖς
 ἐπερειδομένοις ἀσφαλῆς τε καὶ ἄσειστος. Νοῶ δὲ δι' ἀμφοτέρων
 25 τὸν Κύριόν· αὐτὸς γὰρ ἐστὶ καὶ ἡ ζωὴ καὶ τὸ ἔρεισμα. Ἔχει δὲ ἡ λέ-
 ξις οὕτω· «ζύλον ζωῆς ἐστὶ πᾶσι τοῖς ἀντεχομένοις αὐτῆς καὶ τοῖς
 ἐπερειδομένοις ἐπ' αὐτὴν ὡς ἐπὶ Κύριον ἀσφαλῆς». Συμπαλαμι-
 βάνεται δὲ μετὰ τῶν λοιπῶν ἐγκωμίων αὐτῆς καὶ ἡ δύναμις, ὡς ἂν
 διὰ πάντων τῶν ἀγαθῶν πληρωθεῖ τὸ κάλλος τῆς σοφίας ὁ
 30 ἔπαινος. «Ὁ Θεὸς» γάρ, φησὶ, «τῇ σοφίᾳ ἐθεμελίωσε τὴν γῆν, ἡτοί-
 μασε δὲ οὐρανοὺς ἐν φρονήσει», καὶ τὰ καθ' ἕκαστον τῶν ἐν τῇ κτί-
 σει θεωρουμένων εἰς τὴν τῆς σοφίας ἀνάγει δύναμιν διαποικίλλων

13. Παρμ. 3,16. 14. Παρμ. 3,16. 15. Παρμ. 8,20.

16. Παρμ. 3,18. 17. Παρμ. 3,19.

νά ξεσηκωθεί από επιθυμία και πόθο για τή μέθεξη τῶν ἀγαθῶν. Ἡ ὑπογράμμιση τῆς ὁμορφιάς ἐπισύρει κάπως τὴν ἐπιθυμία τῶν νέων σ' αὐτὸ πού τοὺς δείχνουμε, ἀναρριπίζοντας τὸν πόθο τους γιὰ τὴ μέθεξη τῆς ὠραιότητας. Γιὰ νὰ ἐνισχυθεῖ λοιπὸν περισσότερο τὸ ἐπιθυμητικὸ του μεταφερμένο ἀπὸ τὴν δέσμευσή του μετὴν ὕλη στὴν αὐλὴ σχέση, τονίζει μετὰ ἐγκώμια τὴν ὁμορφιά τῆς σοφίας. Καὶ δὲν προβάλλει μετὰ λόγους μόνο τὴν ὁμορφιά τῆς νεότητας, ἀλλ' ἀριθμεῖ καὶ τὸν πλοῦτο της, πού θὰ τὸν κάνει δικό του ὁποῖος κατοικήσει μαζί της. Ὁ πλοῦτος ὑπολογίζεται ἀνάμεσα στὰ κοσμήματά της. Τὸ κόσμημα τοῦ δεξιοῦ χεριοῦ της εἶναι τὸ σύνολο τῶν αἰώνων, ἀφοῦ ἔτσι εἶπε ἡ Γραφή, ὅτι «τὸ μᾶκρος τοῦ βίου της καὶ τὰ χρόνια τῆς ζωῆς της εἶναι στὸ δεξί της χέρι»¹³, ἐνῶ στὸ ἄλλο της χέρι φοράει τὸν πολύτιμο πλοῦτο τῶν ἀρετῶν πού ἀστράφτει ἀπὸ τὴ λάμψη τῆς δόξας. Γιατὶ λέει ὅτι «στὸ ἀριστερό της χέρι ἔχει πλοῦτο καὶ δόξα».

Ἐπειτα λέει ὅτι κι ἀπὸ τὸ στόμα της ἀποπνέει τὴν εὐωδιά τοῦ καλοῦ ἀρώματος τῆς δικαιοσύνης, λέγοντας «ἀπὸ τὸ στόμα της πηγάζει ἡ δικαιοσύνη»¹⁴, ἐνῶ τὰ χεῖλια της λέει ὅτι ἀπὸ τὸ φυσικὸ κόκκινο χρῶμα ἀνθεῖ σ' αὐτὰ ὁ νόμος καὶ ἡ εὐσπλαχνία. Καὶ γιὰ νὰ βρεθεῖ στὴ φύση αὐτὴ ὅτι ἡ ὁμορφιά συνερανίζεται ἀπὸ ὅλα, ἐγκωμιάζεται καὶ τὸ βᾶδισμά της· γιατί λέγει «βαδίζει στοὺς δρόμους τῆς δικαιοσύνης»¹⁵. Οὔτε τὸ ἀνάστημά της δὲν ὑστερεῖ στὸν ἔπαινο τῆς ὁμορφιάς πού φτάνει στὸ μεγάλωμα ἓνα πολὺκλωνο φυτὸ. Καὶ τὸ φυτὸ αὐτὸ μετὰ τὸ ὁποῖο παρομοιάζεται τὸ ἀνάστημά της, «εἶναι», λέει, «τὸ ἴδιο τὸ δέντρο τῆς ζωῆς», πού γίνεται τροφή σὲ ὄσους τὸ πιάνουν καὶ γίνεται στύλος ἀσφαλῆς κι ἀκλόνητος γιὰ ὄσους στηρίζονται πάνω του. Καὶ μετὰ τὰ δύο ἐννοῶ τὸν Κύριο, γιατί αὐτὸς εἶναι ἡ ζωὴ καὶ τὸ στήριγμα. Ἡ διατύπωση εἶναι ἡ ἐξῆς· «εἶναι δέντρο ζωῆς γιὰ ὄλους ὅσοι τὴν ἀγκαλιάζουν καὶ στηρίζονται σ' αὐτήν· εἶναι ἀκλόνητη γιατί στηρίζεται στὸν Κύριο»¹⁶. Μαζὶ μετὰ τὰ ἄλλα ἐγκώμια συγκαταλέγεται καὶ ἡ δύναμη, ὥστε νὰ ὀλοκληρωθεῖ ὁ ἔπαινος τῆς ὁμορφιάς τῆς σοφίας μετὰ ὅλα τὰ ἀγαθὰ. Γιατί, λέει, «ὁ Θεὸς θεμελίωσε τὴ γῆ μετὰ σοφία κι ἐτοίμασε τοὺς οὐρανοὺς μετὰ σύνεση»¹⁷ καὶ αὐτὰ πού θεωροῦμε μέσα στὴν κτίση τ' ἀνάγει στὴ δύναμη τῆς σοφίας ἀποδίδοντάς της διάφορα ὀνόματα. Γιατὶ τὴν ἴδια

αὐτὴν τοῖς ὀνόμασιν· τὴν γὰρ αὐτὴν καὶ «σοφίαν» λέγει καὶ «φρόνη-
σιν», «αἰσθησίν» τε καὶ «γνώσιν» καὶ «σύνεσιν» καὶ τὰ τοιαῦτα.

Μετὰ δε ταῦτα νυμφοστολεῖν ἄρχεται τὸ νέον πρὸς τὴν τοιαύ-
την συνοίκησιν, ἤδη πρὸς τὸ θεῖον θάλαμον βλέπειν ἐγκελευόμενος·
5 λέγει γὰρ ὅτι «μὴ ἐγκαταλίπης αὐτὴν καὶ ἀνθέξεται σου· ἐράσθητι
αὐτῆς καὶ τηρήσει σε, περιχαράκωσον αὐτὴν καὶ ὑψώσει σε· τίμη-
σον αὐτὴν ἵνα σε περιλάβῃ, ἵνα δῶ τῇ σῆ κεφαλῇ στέφανον χαρίτων,
στεφάνω δὲ τρυφῆς ὑπερασπίση σου». Ἐν τούτοις δὲ τοῖς στεφάνοις
ἤδη τοῖς γαμικοῖς ὡς νυμφίον κατακοσμήσας ἀχώριστον αὐτῆς εἶναι
10 διακελεύεται λέγων, «ἡνίκα ἂν περιπατήσῃ, ἐπάγου αὐτὴν καὶ μετὰ
σοῦ ἔστω· ὡς δ' ἂν καθεδύης, φυλασσέτω σε, ἵνα ἐγειρομένω συλ-
λαλήσῃ σοι». Διὰ τούτων καὶ τῶν τοιούτων τοῦ νεάζοντος ἔτι κατὰ
τὸν ἔσω ἄνθρωπον τὸ ἐπιθυμητικὸν ἀναφλέξας καὶ αὐτὴν ἐκείνην
τὰ περι ἑαυτῆς διηγουμένην ὑποδείξας τῷ λόγῳ, δι' ὧν μάλιστα τὴν
15 ἀγαπητικὴν σχέσιν τῶν ἀκουόντων ἐφέλκεται τοῦτο μετὰ τῶν ἄλ-
λων εἰποῦσα ὅτι «τοὺς ἐμὲ φιλοῦντας ἀγαπῶ» (ἡ γὰρ ἐλπίς τοῦ
ἀνταγαπηθῆναι σφοδρότερον εἰς ἐπιθυμίαν τὸν ἐραστὴν διατίθησι),
καὶ μετὰ τούτων τὰς λοιπὰς ἐπαναγαγὼν συμβουλὰς ἐν ἀποφαντι-
κοῖς τισι καὶ εὐπεριγράπτοις ἀποφθέγμασι καὶ εἰς τελειότεραν ἕξιν
20 αὐτὸν ἀγαγὼν, εἶτα πρὸς τοῖς τελευταίοις τῶν Παροιμιῶν μακαρί-
σας ταύτην τὴν ἀγαθὴν συζυγίαν, ἐν οἷς διεξῆλθε τὰ τῆς ἀνδρείας γυ-
ναικὸς ἐκείνης ἐγκώμια, τότε προστίθησι τὴν ἐν τῷ Ἐκκλησιαστῇ
φιλοσοφίαν τῷ ἱκανῶς διὰ τῆς παροιμιώδους ἀγωγῆς εἰσηγμένῳ εἰς
τὴν τῶν ἀρετῶν ἐπιθυμίαν.

25 Καὶ διαβαλὼν ἐν τούτῳ τῷ λόγῳ τὴν περὶ τὰ φαινόμενα τῶν
ἀνθρώπων σχέσιν καὶ μάταιον εἰπὼν εἶναι πᾶν τὸ ἀστατοῦν τε καὶ
παρερχόμενον, ἐν οἷς φησιν ὅτι «πᾶν τὸ ἐρχόμενον ματαιότης»,
ὑπερτίθησι παντὸς τοῦ δι' αἰσθήσεως καταλαμβανομένου τὴν ἐπι-
θυμητικὴν τῆς ψυχῆς ἡμῶν κίνησιν ἐπὶ τὸ ἀόρατον κάλλος καὶ οὐ-
30 τως, ἐκκαθάρας τὴν καρδίαν τῆς περὶ τὰ φαινόμενα σχέσεως, τότε
διὰ τοῦ Ἑλισματος τῶν Ἑλισμάτων ἐντὸς τῶν θεῶν ἀδύτων μυστα-
γωγεῖ τὴν διάνοιαν· ἐν οἷς τὸ μὲν ὑπογραφόμενον ἐπιθαλάμιός τις
ἔστι διασκευῆ, τὸ δὲ νοούμενον τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς ἢ πρὸς τὸ

18. Παρμ. 4,6-9. 19. Παρμ. 6,22. 20. Παρμ. 8,17.

21. Παρμ. 31,10-31. 22. Ἐκκλ. 11,8.

τὴν ὀνομάζει σοφία καὶ φρόνηση, αἴσθησις καὶ γνώσις καὶ σύνεσις καὶ τὰ ὅμοια.

Ἐπειτα ἀρχίζει νὰ στολίζει τὰ γαμπρὸ τὸ νέο, προστάζοντάς τον νὰ ἀτενίζει τώρα σ' αὐτὴ τὴ συνοίκηση μέσα στὸ θεῖο θάλαμο. Γιατὶ λέει, «μὴν τὴν ἐγκαταλείψεις καὶ θὰ σὲ στηρίζει νὰ μὴ πέσεις· ἀγάπησέ την καὶ θὰ σὲ φυλάξει· περιτείχισέ την καὶ θὰ σὲ ὑψώσει· τίμησέ την γιὰ νὰ σὲ ἀγκαλιάσει, γιὰ νὰ βάλει στὸ κεφάλι σου στεφάνι ἀπὸ χάρες καὶ μὲ τὸ στέφανο θὰ σὲ προστατέψει ἀπὸ τὶς ἡδονές»¹⁸. Καὶ καταστολίζοντάς τον τώρα μὲ αὐτὰ τὰ γαμήλια στέφανα σὰ νὰ εἶναι γαμπρὸς τὸν διατάζει νὰ εἶσαι ἀχώριστος ἀπὸ αὐτὴν λέγοντας· «ὅταν βαδίζεις, ἔχε τὴν κοντά σου κι ὡς εἶναι μαζί σου ὅταν κοιμᾶσαι, ὡς σὲ φυλάει, ὥστε μόλις ξυπνήσεις νὰ μιλήσει μαζί σου»¹⁹. Μὲ αὐτὰ καὶ τὰ παρόμοια ἀφοῦ ἀνάψει τὸ ἐπιθυμητικὸ ἐκείνου ποῦ εἶναι ἀκόμα νέος κατὰ τὸν ἐσωτερικὸ ἄνθρωπο, κι ἀφοῦ παρουσιάσει αὐτὴν τὴν ἴδια νὰ λέει μὲ δικά της λόγια, τί κάνει γιὰ νὰ τραβήξει ὅσο γίνεται τὴν ἀγαπητικὴ διάθεσις μαζί της ὅσων τὴν ἀκοῦν λέγοντας ἀνάμεσα στὰ ἄλλα κι αὐτό, «ἀγαπῶ αὐτοὺς ποῦ μὲ ἀγαποῦν»²⁰ (γιατὶ ἡ ἐλπίδα ν' ἀνταποκριθεῖ στὴν ἀγάπη τῆς ξεσηκώνει σφοδρότερη τὴν ἐπιθυμία τοῦ ἔραστῆ). Μαζί μ' αὐτὰ, ἀφοῦ προσθέσει καὶ τὶς ἄλλες συμβουλές μὲ ἐκφραστικὰ κι εὐσύννοπα ἀποφθέγματα καὶ τὸν φέρει σὲ τελειότερη διαγωγή, ἔπειτα, ἀφοῦ μακαρίσει τὴν ἀγαθὴ αὐτὴ ἔνωσις²¹, πρὸς τὸ τέλος τῶν Παροιμιῶν ἀφοῦ παρέθεσε τὰ ἐγκώμια τῆς ἐξαιρετικῆς ἐκείνης γυναίκας, τότε προσθέτει τὴ διδασκαλία τοῦ Ἐκκλησιαστῆ γιὰ χάρις ἐκείνου ποῦ μὲ τὴν παιδαγωγία του μέσω τῶν Παροιμιῶν προχώρησε ἱκανοποιητικὰ στὴν ἐπιθυμία τῶν ἀρετῶν.

Κι ἀφοῦ κατηγορήσει στὸ βιβλίον αὐτὸ τὴ σχέση τῶν ἀνθρώπων μὲ τὰ φαινόμενα κι ἀφοῦ διακηρύξει πὼς εἶναι μάταιο κάθε ἄστατο καὶ παροδικὸ λέγοντας ὅτι «εἶναι μάταιο ὃ,τι ἔρχεται»²², τοποθετεῖ πάνω ἀπὸ ὅσα ἀντιλαμβανόμαστε μὲ τὴν αἴσθησις τὴν ἐπιθυμητικὴ κίνηση τῆς ψυχῆς μας πρὸς τὸ ἀόρατο κάλλος, τότε, ἀφοῦ καθάρισε ἔτσι τὴν καρδιά ἀπὸ τὴ σχέση τῆς μὲ τὰ φαινόμενα, μυσταγωγεῖ πρὸς τὴ διάνοια μέσα στὰ θεῖα ἄδυστα τοῦ Ἄσματος τῶν Ἀσμάτων, μὲ τὰ ὁποῖα ἐκεῖνο ποῦ περιγράφεται εἶναι μιὰ σύνθεσις ἐπιθαλάμια, ἐνῶ ἐκεῖνο ποῦ νοεῖται εἶναι ἡ ἀνάκρασις τῆς ἀθρώπι-

θειόν ἐστὶν ἀνάκρασις. Διὰ τοῦτο νύμφη ὧδε ὁ ἐν ταῖς Παροιμίαις
 Υἱὸς ὀνομάζεται καὶ ἡ σοφία εἰς νυμφίου τάξιν ἀντιμεθίσταται, ἵνα
 μνηστευθῆ τῷ Θεῷ ὁ ἄνθρωπος, ἀγνή παρθένος ἐκ νυμφίου γενόμε-
 νος, καὶ κολληθεὶς τῷ Κυρίῳ γένηται Πνεῦμα ἐν διὰ τῆς πρὸς τὸ
 5 ἀκήρατόν τε καὶ ἀπαθὲς ἀνακράσεως νόημα καθαρὸν ἀντὶ σαρκὸς
 βαρείας γενόμενος.

Ἐπειδὴ τοίνυν σοφία ἐστὶν ἡ λαλοῦσα, ἀγάπησον ὅσον χωρεῖς.
 Προστίθῃσι δὲ θαρρῶν τοῖς ῥήμασι τούτοις καὶ τὸ ἐράσθητι· ἀνέγ-
 κλητον γὰρ τοῦτο καὶ ἀπαθὲς ἐπὶ τῶν ἀσωμάτων τὸ πάθος, καθὼς
 10 φησιν ἡ σοφία ἐν ταῖς Παροιμίαις τοῦ θείου κάλλους νομοθετοῦσα
 τὸν ἔρωτα. Ἀλλὰ καὶ ὁ νῦν προκείμενος λόγος τὰ ἴσα διακελεύεται,
 οὐ γυμνήν σοι τὴν περὶ τοῦτου συμβουλήν προσάγων, ἀλλὰ δι'
 ἀπορρήτων φιλοσοφεῖ τοῖς νοήμασιν εἰκόνα τινὰ τῶν κατὰ τὸν βίον
 ἡδέων εἰς τὴν τῶν δογμάτων τούτων κατασκευὴν προστησάμενος.
 15 Ἡ δὲ εἰκὼν γαμικὴ τίς ἐστὶ διασκευή, ἐν ἧῖ κάλλους ἐπιθυμία μεσι-
 τεύει τῷ πόθῳ, οὐ κατὰ τὴν ἀνθρωπίνην συνήθειαν τοῦ νυμφίου τῆς
 ἐπιθυμίας κατάρξαντος, ἀλλὰ προλαμβάνει τὸν νυμφίον ἢ παρθένος
 ἀνεπαισχύντως τὸν πόθον δημοσιεύουσα καὶ εὐχὴν ποιουμένη τοῦ
 νυμφικοῦ ποτε κατατροφῆσαι φιλήματος.

Ἐπειδὴ γὰρ οἱ ἀγαθοὶ τῆς παρθένου προμνήστορες, πατριάρχαι
 τε καὶ προφῆται καὶ νομοθέται, προσήγαγον τῇ μεμνηστευμένῃ τὰ
 θεῖα χαρίσματα, ἅπερ ἔδνα καλεῖ ἡ συνήθεια, τὰ πρὸ τῶν γάμων
 δῶρα οὕτω κατονομάζουσα (ταῦτα δὲ ἦν ἄφεις παραπτωμάτων,
 ἀμνηστία κακῶν, ἀμαρτίας ἀναίρεσις, μεταστοιχείωσις φύσεως, τοῦ
 25 φθαρτοῦ πρὸς τὸ ἀφθαρτον μεταποίησις, παραδείσου τρυφή, βασι-
 λείας ἀξίωμα, εὐφροσύνη τέλος οὐκ ἔχουσα), ταῦτα τοίνυν ἡ παρθέ-
 νος δεξαμένη τὰ θεῖα δωρήματα παρὰ τῶν καλῶν ἔδνοφόρων τῶν
 διὰ τῆς προφητικῆς διδασκαλίας αὐτῇ προσαγαγόντων τὰ δῶρα, καὶ
 ὁμολογεῖ τὴν ἐπιθυμίαν καὶ ἐπισπεύδει τὴν χάριν, ἥδη τῆς ὥρας τοῦ
 30 ποθουμένου κατατροφῆσαι σπουδάζουσα. Ἀκροῶνται δὲ αὐτῆς συν-
 ἦθεις τινὲς καὶ ὀμήλικες πρὸς μείζονα τὴν νύμφην ἐπιθυμίαν διερε-
 θίζουσαι. Παραγίνεται δὲ καὶ ὁ νυμφίος φίλων αὐτῷ τινων καὶ κα-

23. Α' Κορ. 6,17.

24. Δευτ. 6,5.

νης ψυχῆς πρὸς τὸ θεῖο. Γι' αὐτὸ ἐδῶ ὁ υἱὸς τῶν Παροιμιῶν ὀνομά-
ζεται νύφη καὶ ἡ σοφία μεταφέρεται στὴ θέση τοῦ νυμφίου, γιὰ νὰ
μνηστευθεῖ ὁ ἄνθρωπος μὲ τὸ Θεό, ἀφοῦ ἀπὸ γαμπρὸς γίνεαι ἀγνή
κόρη καί, προσκολλημένος στὸν Κύριο, ἀποτελέσει ἓνα πνεῦμα²³
μὲ τὴν ἀνάκραςή του μὲ τὸ ἀκήρατο καὶ ἀπαθές, ἔχοντας γίνεαι νόη-
μα καθαρὸ ἀπὸ βαριά σάρκα ποῦ ἦταν.

Ἐπειδὴ λοιπὸν εἶναι ἡ σοφία ποῦ μιᾶ, ἀγάπησέ την μὲ ὄλη
 σου τὴν καρδιά καὶ τὴ δύναμη²⁴, ἐπιθύμησέ την ὅσο μπορεῖς. Στὶς
 λέξεις αὐτὲς παίρνω τὸ θάρρος νὰ πῶ καὶ τὸ 'ἔρωτέψου την'. Γιατὶ
 τὸ πάθος αὐτὸ εἶναι ἀνεπίληπτο καὶ ἀπαθές ὅταν πρόκειται γιὰ
 ἀσώματα, ὅπως λέει στὶς Παροιμίες νομοθετώντας τὸν ἔρωτα τοῦ
 θεοῦ κάλλους. Ἄλλὰ καὶ τὸ βιβλίο ποῦ μᾶς ἀπασχολεῖ τὰ ἴδια μᾶς
 ὀρίζει δὲ σοῦ ἀπευθύνει μιὰ συμβουλή γι' αὐτό, ἀλλὰ φιλοσοφεῖ μὲ
 τὰ ἀπόρητα προτάσσοντας μὲ τοὺς στοχασμοὺς του μιὰ εἰκόνα
 ἀπὸ τὰ εὐχάριστα τῆς ζωῆς στὴ διατύπωση τῆς διδασκαλίας. Ἡ εἰ-
 κόνα εἶναι μιὰ γαμήλια σκηνοθεσία, ὅπου ἡ ἐπιθυμία τῆς ὁμορφιάς
 μεσιτεύει στὸν πόθο, χωρὶς νὰ ἐκδηλώνει πρῶτος τὴν ἐπιθυμία του
 ὁ νυμφίος κατὰ τὴ συνήθεια τῶν ἀνθρώπων. Προλαβαίνει τὸ νυμφίο
 ἡ κόρη καὶ χωρὶς νὰ ντρέπεται κοινολογεῖ τὸν πόθο της καὶ διατυ-
 πώνει τὴν εὐχή της ν' ἀπολαύσει κάποτε τὸ φίλημα τοῦ νυμφίου.

Ἐπειδὴ δηλαδὴ οἱ καλοπροαίρετοι προξενητὲς τῆς κόρης, πα-
 τριάρχες, προφῆτες καὶ νομοθέτες, πρόσφεραν τὰ θεῖα χαρίσματα
 σ' αὐτὴ ποῦ ἔγιναν προξενητὲς της, ποῦ ἡ συνήθεια τ' ἀποκαλεῖ
προικιά, ὀνομάζοντας ἔτσι τὰ πρὶν ἀπὸ τὸ γάμο δῶρα (κι αὐτὰ ἦταν
ἡ συγχώρηση παραπτωμάτων, ἡ ἀμνήστευση τῶν κακῶν, ἡ διαγρα-
φή τῆς ἁμαρτίας, ἡ μεταστοιχείωση τῆς φύσης, ἡ μεταβολὴ τοῦ
φθαρτοῦ στὸ ἀφθαρτο, ἡ παραδεισένια ἀπόλαυση, τὸ βασιλικὸ
ἀξίωμα, ἡ χαρὰ ποῦ δὲν ἔχει τέλος) ἔπειδὴ λοιπὸν ἡ κόρη δέχτηκε
 τίς θεῖες δωρεὲς ἀπὸ τοὺς καλοὺς προξενητὲς της, ποῦ τῆς πρόσφε-
 ραν τὰ δῶρα αὐτὰ μὲ τὴν προφητικὴ διδασκαλία, γι' αὐτὸ καὶ τὴν
 ἐπιθυμία της ὁμολογεῖ καὶ θέλει νὰ ἐπιταχύνει τὴ χάρη, φροντίζο-
 ντας ν' ἀπολαύσει ἀμέσως τὴν ὁμορφιά τοῦ ποθητοῦ της. Τὴν
 ἀκοῦν μερικὲς φίλες καὶ συνομήλικές της ποῦ ἐξάπτουν περισσότε-
 ρο τὴν ἐπιθυμία τῆς νύφης. Φτάνει κι ὁ γαμπρὸς ποῦ ἀκολουθεῖται
 ἀπὸ συντροφιά κάποιων φίλων κι ἀγαπητῶν του. Αὐτοὶ θὰ μπορού-

ταθυμίων χορὸν ἐπαγόμενος. Οὗτοι δ' ἂν εἶεν ἢ τὰ λειτουργικὰ πνεύματα, δι' ὧν οἱ ἄνθρωποι σώζονται, ἢ οἱ προφήται οἱ ἅγιοι, οἱ τῆς φωνῆς τοῦ νομφίου ἀκούοντες χαίρουσί τε καὶ ἀγάλλονται τῆς ἀκηράτου συζυγίας ἀρμοζομένης, δι' ἧς ἡ κολλωμένη τῷ Κυρίῳ ψυχὴ ἐν Πνεῦμα γίνεται, καθὼς φησὶν ὁ Ἀπόστολος.

Πάλιν τοίνυν τὸν ἐν τοῖς προοιμίοις ἐπαναλήψομαι λόγον· μὴ τις ἐμπαθῆς καὶ σαρκώδης ἐτι τῆς νεκρᾶς τοῦ παλαιοῦ ἀνθρώπου δυσωδίας ἀπόζων πρὸς τὰς κτηνώδεις ἀλογίας κατασυρέτω τὰς τῶν θεοεούστων νοημάτων τε καὶ ρημάτων ἐμφάσεις, ἀλλ' ἐκβᾶς
 10 ἕκαστος αὐτὸς ἑαυτοῦ καὶ ἐξω τοῦ ὑλικοῦ κόσμου γενόμενος καὶ ἐπανελθὼν τρόπον τινὰ δι' ἀπαθείας εἰς τὸν παράδεισον καὶ διὰ καθαρότητος ὁμοιωθεὶς τῷ Θεῷ, οὕτως ἐπὶ τὸ ἄδυτον τῶν προφαινομένων ἡμῖν διὰ τοῦ βιβλίου τούτου μυστηρίων χωρεῖτω. Εἰ δέ τιςιν ἀπαρασκευάστος ἐστὶν ἡ ψυχὴ πρὸς τὴν τοιαύτην ἀκρόασιν, ἀκου-
 15 σάτωσαν τοῦ Μωϋσέως νομοθετοῦντος μὴ κατατολμῆσαι τῆς ἐπὶ τὸ ὄρος τὸ πνευματικὸν ἀναβάσεως, πρὶν πλῦναι τῶν καρδιῶν ἡμῶν τὰ ἱμάτια καὶ τοῖς καθήκουσι τῶν λογισμῶν περιπραντηρίοις τὰς ψυχὰς ἀφαγνίσασθαι. Ὡστε νῦν ἐν ᾧ χρόνῳ προσεδρεύομεν τῇ θεωρίᾳ ταύτῃ, λήθην τῶν γαμικῶν νοημάτων ποιήσασθαι κατὰ τὸ
 20 παράγγελμα τοῦ Μωϋσέως τοῦ καθαρεύειν ἀπὸ τῶν γάμων τοῖς μυσταγωγουμένοις νομοθετήσαντος καὶ διὰ πάντων ἀναλαβεῖν οἶμαι δεῖν ἡμᾶς τὰ τοῦ νομοθέτου προστάγματα, μέλλοντας προσβαίνειν τῷ πνευματικῷ τῆς θεογνωσίας ὄρει, ἐν ᾧ τὸ θῆλυ γένος τῶν λογισμῶν μετὰ τῆς ὑλικῆς ἀποσκευῆς τῷ κάτω καταλείπεται βίῳ. Πᾶν
 25 δὲ ἄλογον νόημα, εἰ περὶ τὸ τοιοῦτον ὄρος ὀφθεῖη, τοῖς στερροτέροις λογισμοῖς οἷόν τιςι λίθοις καταφονεύεται. Μόγις γὰρ ἂν οὕτω χωρήσαιμεν τὴν φωνὴν τῆς σάλπιγγος ταύτης μέγα τι καὶ ἐξαισίον καὶ ὑπὲρ τὴν δύναμιν τῶν δεχομένων ἠχούσης, ἦν αὐτὸς ὁ γνόφος τῆς ἀσαφείας προῖεται, ἐν ᾧ ἐστὶν ὁ Θεὸς ὁ τὸ ὑλικὸν ἅπαν ἐπὶ τοῦ
 30 τοιοῦτου ὄρους τῷ πυρὶ καταφλέγων.

Ἦδη τοίνυν ἐντὸς τοῦ ἀγίου τῶν ἀγίων γενώμεθα, ὅπερ ἐστὶ τὸ Ἄσμα τῶν Ἀισμάτων. Ὡς γὰρ ἐν τῷ Ἄγιῳ τῶν ἀγίων πλεονασμὸν τινα καὶ ἐπίτασιν τῆς ἀγιότητος διὰ τῆς ὑπερθετικῆς ταύτης φωνῆς

25. Α' Κορ. 6,17. 26. Ἐξ. 19,21. 27. Ἐξ. 19,13.

28. Ἐξ. 19,16. 29. Ἐξ. 19,18.

σαν να είναι ἢ τὰ λειτουργικά πνεύματα, πού ἔργο τους εἶναι ἡ σωτηρία τῶν ἀνθρώπων, ἢ οἱ ἅγιοι προφῆτες, πού ἀκούοντας τὴ φωνὴ τοῦ Κυρίου χαίρονται κι εὐφραίνονται, ἐπειδὴ συνάπτεται ἡ ἀθάνατη σύζευξη, μὲ τὴν ὁποία ἡ ψυχὴ πού προσκολλᾶται στὸν Κύριο γίνεται μαζί του ἓνα Πνεῦμα²⁵, ὅπως λέει ὁ Ἀπόστολος.

Θὰ ἐπαναλάβω πάλι τὸ λόγο τοῦ προοιμίου. Κανένας γεμάτος πάθη καὶ σαρκικός ἀκόμη, πού ἀποπνέει τὴν πτωματικὴ δυσωδία τοῦ παλαιοῦ ἀνθρώπου, ἄς μὴν κατεβάζει στίς κτηνωδίες τῶν ἀλόγων τὶς ἐννοίες τῶν θείων στοχασμῶν καὶ λόγων. Ἄς βγεῖ καθένας ἔξω ἀπὸ τὸν ἑαυτό του καί, ἀφοῦ ξεφύγει ἀπὸ τὸν ὑλικὸ κόσμο καὶ ἐπανεέλθει κατὰ κάποιον τρόπο μὲ τὴν ἀπάθεια στὸν παράδεισο καὶ γίνει μὲ τὴν καθαρότητα ὁμοιος μὲ τὸ Θεό, ἔτσι πιά ἄς προχωρήσει στὰ ἄδυτα τῶν μυστηρίων πού μᾶς προβάλλει τὸ βιβλίον αὐτό. Ἄν ἡ ψυχὴ μερικῶν εἶναι ἀπροετοίμαστη γιὰ τὴν ἀκρόαση αὐτῆ, ἄς ἀκούσουν τὸ Μωϋσῆ πού νομοθετεῖ νὰ μὴν ἀποτολμήσουμε τὴν ἀνάβαση στὸ πνευματικὸ βουνό, προτοῦ πλύνουμε τὰ φορέματα τῶν καρδιῶν μας κι ἐξαγνίσουμε τὶς ψυχές μας μὲ τοὺς κατάλληλους ραγτισμοὺς τῶν λογισμῶν. Ὡστε τώρα ὅσον καιρὸ ἀσχολούμαστε μὲ τὴν ἀνάλυση αὐτῆ νὰ λησμονήσουμε τὶς ἐννοίες τοῦ γάμου σύμφωνα μὲ τὸ παράγγελμα τοῦ Μωϋσῆ πού νομοθέτησε τὴν καθαρότητα ἀπὸ τὴ γαμήλια συνένωση ὁποίων εἰσάγονται στὰ μυστήρια. Καὶ πρέπει νομίζω σ' ὅλα ν' ἀποδεχτοῦμε τὰ παραγγέλματα τοῦ νομοθέτη, τώρα πού πρόκειται νὰ πλησιάσουμε στὸ πνευματικὸ ὄρος τῆς θεογνωσίας²⁶, ὅπου τὸ θηλυκὸ γένος τῶν λογισμῶν μαζί μὲ τὶς ὑλικές ἀποσκευές ἐγκαταλείπεται στὴν ἐπίγεια ζωὴ. Κι ὅποιαδήποτε ἀλογία ἐννοία φανεῖ στὸ ὄρος αὐτό, καταφονεύεται ἀπὸ τοὺς ἰσχυροὺς λογισμοὺς σὰν ἀπὸ κάποια λιθάρια²⁷. Μόνο ἔτσι θὰ μπορέσουμε νὰ καταλάβουμε τὴ φωνὴ αὐτῆς τῆς σάλπιγγας μὲ τὸ δυνατό καὶ τρομαχτικὸ ἦχο πάνω ἀπὸ τὴν ἀντοχὴ ὄσων τὸν δέχονται²⁸. Φωνὴ πού τὴ βγάζει ὁ ἴδιος ὁ γνόφος τῆς ἀσάφειας, ὅπου βρίσκεται ὁ Θεὸς πού καταφλέγει μὲ τὴ φωτιά του κάθε ὑλικὸ πού ὑπάρχει σ' αὐτὸ τὸ βουνό²⁹.

Ἄς μποῦμε τώρα στὰ ἴδια τὰ Ἅγια τῶν ἁγίων, πού εἶναι τὸ Ἄσμα τῶν Ἀσμάτων. Ὅπως δηλαδὴ στὴν περίπτωση τοῦ Ἁγίου τῶν ἁγίων μ' αὐτὴν τὴν ὑπερθετικὴ διατύπωση ἀντιλαμβανόμαστε

διδασκόμεθα, οὕτω καὶ διὰ τοῦ Ἄισματος τῶν Ἀισμάτων μυστη-
 ρίων μυστήρια διδάσκειν ἡμᾶς ὁ ὑψηλὸς Λόγος κατεπαγγέλλεται.
 Πολλῶν γὰρ ὄντων κατὰ τὴν θεόπνευστον διδασκαλίαν ἕσμάτων,
 δι' ὧν τὰ μεγάλα νοήματα περὶ τοῦ Θεοῦ διδασκόμεθα παρὰ τε τοῦ
 5 μεγάλου Δαβὶδ καὶ Ἡσαΐου καὶ Μωϋσέως καὶ ἄλλων πολλῶν, τοῦ-
 το παρὰ τῆς ἐπιγραφῆς ταύτης μανθάνομεν, ὅτι ὅσον ἀπέχει τῶν τῆς
 ἕξω σοφίας ἕσμάτων τὰ τῶν ἀγίων ἕσματα, τοσοῦτον ὑπέρκειται
 τῶν ἀγίων ἕσμάτων τὸ ἐν τῷ Ἄισματι τῶν Ἀισμάτων μυστήριον, οὗ
 τὸ πλεον εἰς κατανόησιν οὔτε εὐρεῖν οὔτε χωρῆσαι ἢ ἀνθρωπίνη δύ-
 10 ναται φύσις. Καὶ τούτου χάριν τὸ σφοδρότατον τῶν καθ' ἡδονὴν
 ἐνεργουμένων (λέγω δὲ τὸ ἐρωτικὸν πάθος) τῆς τῶν δογμάτων
 ὑφηγήσεως αἰνιγματωδῶς προεστήσατο, ἵνα διὰ τούτου μάθωμεν,
 ὅτι χρῆ τὴν ψυχὴν, πρὸς τὸ ἀπρόσιτον τῆς θείας φύσεως κάλλος
 ἐνατενίζουσαν, τοσοῦτον ἐρᾶν ἐκείνου, ὅσον ἔχει τὸ σῶμα τὴν σχέ-
 15 σιν πρὸς τὸ συγγενὲς καὶ ὁμόφυλον, μετενεγκοῦσαν εἰς ἀπάθειαν τὸ
 πάθος, ὥστε πάσης κατασβεσθείσης σωματικῆς διαθέσεως μόνῃ
 τῷ πνεύματι ζέειν ἐρωτικῶς ἐν ἡμῖν τὴν διάνοιαν διὰ τοῦ πυρὸς
 ἐκείνου θερμαινομένην, ὃ βαλεῖν ἐπὶ τὴν γῆν ἦλθεν ὁ Κύριος.

Ἄλλὰ ταῦτα μὲν, ὅπως χρῆ διακεῖσθαι τὴν ψυχὴν τῶν μυστι-
 20 κῶν ρημάτων ἀκούοντας, ἱκανῶς ἔχειν φημί. Καιρὸς δὲ ἂν εἴη καὶ
 αὐτὰς τὰς θείας τοῦ Ἄισματος τῶν Ἀισμάτων φωνὰς ἤδη προσθεῖ-
 ναι τῇ θεωρίᾳ τοῦ λόγου. Καὶ πρότερόν γε τὴν τῆς ἐπιγραφῆς κατα-
 νοήσωμεν δύναμιν· οὐ γὰρ ἀργῶς μοι δοκεῖ τῷ Σολομῶντι τὸ βι-
 βλίον ἐκ τῆς ἐπιγραφῆς ἀνατεθεῖσθαι, ἀλλ' ὥστε γενέσθαι διάνοιαν
 25 τοῖς ἐντυγχάνουσι τοῦ μέγα τι καὶ θεῖον ἐν τοῖς λεγομένοις προσδέ-
 χεσθαι. Ἐπειδὴ γὰρ ἀνυπέμβλητόν ἐστι παρ' ἐκάστῳ διὰ τῆς περὶ
 αὐτοῦ μαρτυρίας ἐπὶ τῇ σοφίᾳ τὸ θαῦμα, τούτου χάριν εὐθύς ἐκ προ-
 ομιῶν ἢ τοῦ ὀνόματος μνήμη παραλαμβάνεται, ὥστε τι μέγα καὶ
 τῆς περὶ αὐτοῦ δόξης ἐπάξιον ἐλπισθῆναι διὰ τοῦ βιβλίου τούτου
 30 τοῖς ἐντυγχάνουσιν. Ὡσπερ δὲ κατὰ τὴν γραφικὴν ἐπιστήμην ὅλη
 μὲν τις πάντως ἐστὶν ἐν διαφόροις βαφαῖς ἢ συμπληροῦσα τοῦ ζῶφου
 τὴν μίμησιν, ὃ δὲ πρὸς τὴν εἰκόνα βλέπων τὴν ἐκ τῆς τέχνης διὰ τῶν
 χρωμάτων συμπληρωθεῖσαν οὐ ταῖς ἐπιχρωσθεῖσαις τῷ πίνακι βα-
 φαῖς ἐμφιλοχωρεῖ τῷ θεάματι, ἀλλὰ πρὸς τὸ εἶδος βλέπει μόνον, ὃ
 35 διὰ τῶν χρωμάτων ὁ τεχνίτης ἀνέδειξεν, οὕτω προσήκει καὶ ἐπὶ τῆς

τὸν πλεονασμὸ καὶ τὴν ἐπίταση τῆς ἀγιότητος, ἔτσι καὶ μετὴν ἔκφραση "Ἄσμα τῶν Ἀσμάτων", ὁ ὑψηλὸς λόγος μᾶς βεβαιώνει ὅτι θὰ μᾶς διδάξει μυστήρια μυστηρίων. Κατὰ τὴ θεόπνευστη διδασκαλία ὑπάρχουν πολλὰ ἄσματα, πού μ' αὐτὰ μᾶς διδάσκουν τὶς μεγάλες ἔννοιες περὶ Θεοῦ καὶ ὁ μέγας Δαβὶδ καὶ ὁ Ἡσαΐας καὶ ὁ Μωϋσῆς καὶ ἄλλοι πολλοί, ἀλλὰ ἡ ἐπιγραφή αὐτὴ μᾶς διδάσκει τοῦτο· ὅτι ὅσο ἀπέχουν τὰ ἄσματα τῶν ἀγίων ἀπὸ τὰ ἄσματα τῆς ἐξωσοφίας, τόσο εἶναι πιὸ πάνω ἀπὸ τὰ ἅγια ἄσματα τὸ μυστήριον ποὺ περικλείει τὸ Ἄσμα τῶν Ἀσμάτων, πού τὸ περισσότερο μέρος τοῦ οὔτε νὰ τὸ βρεῖ οὔτε νὰ τὸ χωρέσει μπορεῖ ἡ ἀνθρώπινη φύση. Καὶ γι' αὐτὸ πρόταξε κατὰ τρόπο αἰνιγματικὸ τὴ σφοδρότατη ἀπὸ τὶς ἡδονές (ἐννοῶ τὸ ἐρωτικὸ πάθος) στὴν διδασκαλία τῶν δογματικῶν. Θέλει μ' αὐτὸ νὰ μάθομε, ὅτι πρέπει ἡ ψυχὴ, ἀτενίζοντας πρὸς τὸ ἀπρόσιτον κάλλος τῆς θείας φύσης, νὰ ἐραστεῖ ἐκεῖνον σὲ τέτοιον βαθμὸν, ὅσο ἀκριβῶς εἶναι δεμένο τὸ σῶμα πρὸς τὸ συγγενικὸ κι ὁμόφυλό του, μεταβάλλοντας τὸ πάθος σὲ ἀπάθεια, ὥστε, ἀφοῦ σβῆσει κάθε σωματικὴ διάθεση, νὰ καίει μέσα μας ἐρωτικὰ κατὰ τὸ πνεῦμα μόνον ἢ διάνοιά μας πού θὰ ἀνάβει μετὴ τὴ φωτιὰ ἐκεῖνη, πού ἦρθε γιὰ νὰ βάλει ὁ Κύριος στὴ γῆ³⁰. 2114

Ἄλλὰ αὐτὰ, πῶς δηλαδὴ πρέπει νὰ διατίθεται ἡ ψυχὴ ἀκούοντας τοὺς μυστικούς λόγους, νομίζω ὅτι εἶναι ἀρκετά. Εἶναι καιρὸς τώρα νὰ προσθέσομε στὴν ἀνάλυσή μας καὶ τὰ ἴδια τὰ θεῖα λόγια τοῦ Ἄσματος τῶν Ἀσμάτων. Πρῶτα ἂς προσπαθήσομε νὰ καταλάβομε τὸ νόημα τῆς ἐπιγραφῆς. Γιατὶ βέβαια δὲ νομίζω ὅτι τὸ βιβλίον ἀποδίδεται στὸ Σολομώντα ἀπὸ τὴν ἐπιγραφή χωρὶς λόγο, ἀλλὰ γιὰ νὰ σκεφτοῦν ὅσοι τὸ διαβάζουν ὅτι περιέχει στὰ λεγόμενά του κάτι μεγάλο καὶ θεϊκό. Ἐπειδὴ εἶναι κατὰ τὴ μαρτυρία γι' αὐτὸν ἀνυπέβλητο ἀπὸ τὸν καθένα τὸ θαῦμα τῆς σοφίας του³¹, γι' αὐτὸ εὐθύς ἀπὸ τὸ προοίμιον γίνεται ἡ ἀναφορὰ τοῦ ὀνόματός του, ὥστε νὰ γεννηθεῖ ἡ ἐλπίδα γιὰ κάτι μεγάλο κι ἀντάξιο τῆς δόξας του μετὴ τὸ βιβλίον αὐτὸ γιὰ τοὺς ἀναγνώστες του. Κι ὅπως στὴν τέχνη τῆς ζωγραφικῆς, ὑπάρχει βέβαια κάποιο στοιχεῖον στὰ διάφορα χρώματα ποὺ πραγματοποιεῖ τὴ μίμησιν τοῦ ζώου, ὅποιος ὅμως παρατηρεῖ τὴν εἰκόνα ποὺ σχηματίστηκε ἀπὸ τὴν τέχνη μετὰ τὰ χρώματα δὲν μένει νὰ παρατηρεῖ τὰ χρώματα ποὺ ἀποτεθήκαν στὸν πίνακα, ἀλλὰ ἀποβλέπει μονάχα στὴ μορφή ποὺ μετὰ τὰ χρώματά του παρουσίασε ὁ τεχνί-

παρούσης γραφῆς μὴ πρὸς τὴν ὕλην τῶν ἐν τοῖς ῥήμασι χρωμάτων βλέπειν, ἀλλὰ καθάπερ τι βασιλέως εἶδος ἐν αὐτοῖς καθορᾶν τὸ διὰ τῶν καθαρῶν νοημάτων ἀνατυπούμενον. Λευκὸν γὰρ ἢ ὠχρὸν ἢ μέλαν ἢ ἐρυθρὸν ἢ κυάνεον ἢ ἄλλο τι χρῶμά ἐστι τὰ ῥήματα ταῦτα 5 κατὰ τὰς προχείρους ἐμφάσεις, στόμα καὶ φίλημα καὶ μύρον καὶ οἶνος καὶ τὰ τῶν μελῶν ὀνόματα καὶ κλίνη καὶ νεάνιδες καὶ τὰ τοιαῦτα· ἢ δὲ διὰ τούτων ἀποτελουμένη μορφή μακαριότης ἐστὶ καὶ ἀπάθεια καὶ ἢ πρὸς τὸ θεῖον συνάφεια καὶ ἢ τῶν κακῶν ἀλλοτριώσεις καὶ ἢ πρὸς τὸ ὄντως καλὸν τε καὶ ἀγαθὸν ἐξομοίωσις.

10 Ταῦτά ἐστι τὰ νοήματα τὰ μαρτυροῦντα τῷ Σολομῶντι τὴν σοφίαν ἐκείνην τὴν ὑπερβαίνουσαν τοὺς ὄρους τῆς ἀνθρωπίνης σοφίας. Τί γὰρ ἂν γένοιτο τούτου παραδοξότερον ἢ τὸ αὐτὴν ποιῆσαι τὴν φύσιν τῶν ἰδίων παθημάτων καθάρσιον διὰ τῶν νομιζομένων ἐμπαθῶν ρημάτων τὴν ἀπάθειαν νομοθετοῦσάν τε καὶ παιδεύουσαν; Οὐ 15 γὰρ λέγει τὸ δεῖν ἔξω τῶν τῆς σαρκὸς γίνεσθαι κινήματων καὶ νεκροῦν τὰ μέλη τὰ ἐπὶ τῆς γῆς καὶ καθαρεύειν ἀπὸ τῶν ἐμπαθῶν ρημάτων τῷ στόματι, ἀλλ' οὕτω διέθηκε τὴν ψυχὴν, ὡς διὰ τῶν ἀπεμφαίνειν δοκούτων πρὸς τὴν καθαρότητα βλέπειν, διὰ τῶν ἐμπαθῶν ῥήσεων τὴν ἀκήρατον ἐρμηνεύων διάνοιαν. Ἐν μὲν δὴ 20 τοῦτο διὰ τῶν προοιμιῶν ἡμᾶς παιδευσάτω ὁ λόγος, τὸ μηκέτι ἀνθρώπους εἶναι τοὺς ἐπὶ τὰ ἄδυστα τῶν τοῦ βιβλίου τούτου μυστηρίων εἰσαγομένους, ἀλλὰ μεταποιηθῆναι τῇ φύσει διὰ τῆς τοῦ Κυρίου μαθητείας πρὸς τὸ θεϊότερον, καθὼς μαρτυρεῖ τοῖς ἑαυτοῦ μαθηταῖς ὁ Λόγος, ὅτι κρείττους ἦσαν ἢ κατὰ ἀνθρωπον, οὐδὲ διάκρινεν ἀπὸ τῶν 25 ἀνθρώπων ἢ γενομένη πρὸς αὐτοὺς παρὰ τοῦ Κυρίου διαστολή, ὅτε φησί· «τίνα με λέγουσιν οἱ ἄνθρωποι εἶναι; Ὑμεῖς δὲ τίνα με λέγετε εἶναι;». Ἀληθῶς γὰρ ὁ διὰ τῶν τοιούτων ρημάτων, ὧν ἢ πρόχειρος ἔμφασις τὰς σαρκώδεις ἠδυπαθείας ἐνδείκνυται, μὴ κατολισθαίνων εἰς τὴν ρυπῶσαν διάνοιαν ἀλλὰ πρὸς τὴν τῶν θείων φιλοσοφίαν, ἐπὶ 30 τὰς καθαρὰς ἐννοίας διὰ τῶν ρημάτων τούτων χειραγωγούμενος δείκνυσι τὸ μηκέτι ἄνθρωπος εἶναι μηδὲ σαρκὶ καὶ αἵματι συμμεμυγμένην τὴν φύσιν ἔχειν, ἀλλὰ τὴν ἐλπίζομένην ἐν τῇ ἀναστάσει τῶν ἁγίων ζῶν ἐπιδείκνυται, ἰσάγγελος διὰ τῆς ἀπαθείας γενόμενος.

32. Πλάτ. Θεαιτ. 176,Β. 33. Γ' Βασ. 5,10. 34. Κολ. 3,5. 35. Ρωμ. 12,2.

36. Μάρκ. 8,27. 37. Ἐφ. 2,19. Α' Κορ. 15,42-50. 38. Ἰω. 5,24.

της, ἔτσι πρέπει καὶ στὴ συγγραφὴ αὐτὴ νὰ μὴν προσέχομε τὴν ποιότητα τῶν χρωμάτων ποὺ ὑπάρχει στὶς λέξεις, ἀλλὰ νὰ προσέχομε σ' αὐτὲς σὰν πρὸς κάποιο εἶδος βασιλικῆς μορφῆς ποὺ ἀποτυπώνεται μὲ νοήματα καθαρὰ. Οἱ λέξεις αὐτὲς στὴν πρόχειρη σημασία τους εἶναι χρῶμα ἢ λευκὸ ἢ ὄχρα ἢ μαῦρο, ἢ κόκκινο, ἢ κυανὸ ἢ κάποιο ἄλλο, ὅπως καὶ στόμα καὶ φίλημα καὶ ἄρωμα καὶ κρασί καὶ τὰ ὀνόματα τῶν μελῶν τοῦ σώματος καὶ κρεβάτι καὶ νέες καὶ τὰ ὅμοια. Ἀλλὰ ἡ μορφὴ ποὺ μ' αὐτὰ σχηματίζεται εἶναι ἡ μακαριότη-
τα καὶ ἡ ἀπάθεια καὶ ἡ ἔνωση μὲ τὸ Θεὸ καὶ ἡ ἀλλοτρίωση ἀπὸ τὰ κακὰ καὶ ἡ ἐξομοίωση μὲ τὸ ἀληθινὰ ὠραῖο καὶ ἀγαθόν³².

Αὐτὲς εἶναι οἱ ἐννοιες ποὺ γίνονται μάρτυρες τῆς σοφίας ἐκείνης τοῦ Σολομώντα ποὺ ξεπερνᾷ τὰ ὅρια τῆς ἀνθρώπινης σοφίας³³. Τί πιὸ παράδοξο ἀπὸ αὐτὸ θὰ μπορούσε νὰ ὑπάρξει, ἀπὸ τὸ νὰ χρησιμοποιήσεις δηλαδὴ ὡς ἐξαγνιστικὸ τῶν ἰδίων σου παθῶν τὴν ἴδια τὴν ἀνθρώπινη φύση σου, νομοθετώντας καὶ διδάσκοντας τὴν ἀπάθεια μὲ τὶς λέξεις ποὺ θεωροῦμε ἐμπαθεῖς; Δὲ μᾶς λέει ὅτι πρέπει ν' ἀπαλλαγούμε ἀπὸ τὶς σαρκικὲς ὁρμές, νὰ νεκρώσουμε τὰ μέλη μας τὰ γῆινα³⁴ καὶ νὰ ἔχομε καθαρὸ τὸ στόμα μας ἀπὸ ἐμπαθεῖς λέξεις, ἀλλ' ἔφερε τὴν ψυχὴ μας στὴν κατάστασι νὰ βλέπει τὴν καθαρότητα διαμέσου ἐκείνων ποὺ νομίζομε ὅτι τὴν ἀρνοῦνται, ἐρμηνεύοντας τὸ ἀθάνατο νόημα μὲ λέξεις ἐμπαθεῖς. Αὐτὸ λοιπὸν ὡς μᾶς διδάξει ὁ λόγος μὲ τὸ προοίμιό του, ὅτι δὲν εἶναι πιά ἄνθρωποι ὅσοι εἰσάγονται στὰ ἄδυτα τῶν μυστηρίων τοῦ βιβλίου αὐτοῦ, ἀλλὰ ἡ φύση τους ἔχει μεταβληθεῖ πρὸς τὸ θεϊκότερο³⁵ μέσω τῆς μαθητείας τους στὸν Κύριο, καθὼς μαρτυρεῖ ὁ Λόγος γιὰ τοὺς μαθητὲς του, ὅτι ἦταν ἀνώτεροι ἀπὸ ἄνθρωπο, ποὺ τοὺς ξεχώριζε ἀπὸ τοὺς ἄνθρώπους ἡ διαστολὴ ποὺ κάνει πρὸς αὐτοὺς ὁ Κύριος ὅταν τοὺς ἐρωτᾷ, «ποιὸς λένε οἱ ἄνθρωποι ὅτι εἶμαι; Καὶ ποιὸς λέτε ἐσεῖς ὅτι εἶμαι;»³⁶. Γιατὶ στ' ἀλήθεια ὅποιος μὲ τὶς λέξεις αὐτὲς, ποὺ ἡ πρώτη σημασία τους σημαίνει τὴ σωματικὴ ἠδυσπάθεια, δὲν κατολισθαίνει στὴν ἀκάθαρτη σκέψι ἀλλὰ στὴ φιλοσοφία τῶν θείων μυστηρίων, ὀδηγούμενος μὲ τοὺς λόγους αὐτοὺς στὰ καθαρὰ νοήματα, δείχνει ὅτι δὲν εἶναι πιά ἄνθρωπος οὔτε ἡ φύση του εἶναι ἀνάμικτη ἀπὸ σάρκα καὶ αἷμα³⁷, ἀλλὰ παρουσιάζει τὴ ζωὴ τῶν ἁγίων, ὅπως τὴν ἐλπίζομε κατὰ τὴν ἀνάστασι, ἀφοῦ ἐγινε μὲ τὴν ἀπάθεια ἴσος μὲ τοὺς ἀγγέλους³⁸.

Ὡς γὰρ μετὰ τὴν ἀνάστασιν τὸ μὲν σῶμα μεταστοιχειωθὲν πρὸς τὸ ἀφθαρτον τῆ ψυχῆ τοῦ ἀνθρώπου συμπλέκεται, τὰ δὲ νῦν διὰ σαρκὸς ἡμῖν ἐνοχλοῦντα πάθη τοῖς σώμασιν ἐκείνοις οὐ συνίσταται, ἀλλὰ τις εἰρηνικὴ κατάστασις τὴν ζωὴν ἡμῶν διαδέξεται, 5 μηκέτι τοῦ φρονήματος τῆς σαρκὸς πρὸς τὴν ψυχὴν στασιάζοντος μηδὲ διὰ τοῦ ἐμφυλίου πολέμου τῶν ἐμπαθῶν κινήματων ἀντιστρατευομένου τῷ νόμῳ τοῦ νοῦς καὶ ὡσερ αἰχμάλωτόν τινα τῆ ἁμαρτία προσάγοντος τὴν ἠττηθεῖσαν ψυχὴν, ἀλλὰ πάντων τῶν τοιούτων καθαρεύσει τότε ἡ φύσις καὶ ἐν δι' ἀμφοτέρων ἔσται τὸ φρόνημα 10 (τῆς σαρκὸς φημι καὶ τοῦ πνεύματος), πάσης σωματικῆς διαθέσεως ἐξαφανισθείσης ἀπὸ τῆς φύσεως, οὕτω παρακελεύεται καὶ διὰ τοῦ βιβλίου τούτου ὁ λόγος τοῖς ἐπαῖουσι, κἂν ἐν σαρκὶ ζῶμεν, μηδ' ἐν τοῖς νοήμασι πρὸς αὐτὴν ἐπιστρέφεισθαι, ἀλλὰ πρὸς μόνην τὴν ψυχὴν βλέπειν καὶ τὰς ἀγαπητικὰς τῶν ρημάτων ἐμφάσεις καθαρὰς τε 15 καὶ ἀμολύντους ἀνατιθέναί τῳ ὑπερέχοντι πάντα νοῦν ἀγαθῷ, ὁ μόνον ἔστιν ὡς ἀληθῶς γλυκύ τε καὶ ἐπιθυμητὸν καὶ ἐράσιμον, οὗ ἢ ἀπόλαυσις ἢ αἰεὶ γινομένη ἀφορμὴ μείζονος ἐπιθυμίας γίνεται τῆ μετουσίᾳ τῶν ἀγαθῶν τὸν πόθον συνεπιτείνουσα.

Οὕτως ὁ Μωϋσῆς, ἡ νύμφη, τὸν νυμφίον ἐφίλει κατὰ τὴν ἐν τῷ 20 Ἰσραηλῶν παρθένον τὴν λέγουσαν «φιλησάτω με ἀπὸ φιλημάτων στόματος αὐτοῦ», ὅς διὰ τῆς στόμα κατὰ στόμα γινομένης αὐτῷ παρὰ τοῦ Θεοῦ ὁμιλίας, καθὼς μαρτυρεῖ ἡ Γραφή, ἔτι ἐν ἐπιθυμίᾳ μείζονι τῶν τοιούτων φιλημάτων ἐγένετο μετὰ τὸσαύτας θεοφανεῖας ὡς μήπω τεθεαμένος ἰδεῖν ἀξίων τὸν ποθοῦμενον, οὕτως οἱ λοιποὶ 25 πάντες, οἷς ὁ θεὸς πόθος διὰ βάθους ἐπέκειτο, οὐδαμοῦ τῆς ἐπιθυμίας ἴσταντο, πᾶν τὸ θεόθεν αὐτοῖς εἰς ἀπόλαυσιν τοῦ ποθομένου γινόμενον ὄλην καὶ ὑπέκκαυμα τῆς σφοδροτέρας ἐπιθυμίας ποιούμενοι. Ὡσερ δὴ καὶ νῦν ἡ τῷ Θεῷ συναπτομένη ψυχὴ ἀκορέστως ἔχει τῆς ἀπολαύσεως, ὅσα δαψιλέστερον ἐμφορεῖται τοῦ κάλλους, 30 τοσοῦτῳ σφοδρότερον τοῖς πόθοις ἀκμάζουσα. Ἐπειδὴ γὰρ τὰ ρήματα τοῦ νυμφίου Πνεῦμά ἐστι καὶ ζωὴ ἐστι, πᾶς δὲ ὁ τῷ Πνεύματι κολλώμενος Πνεῦμα γίνεται, καὶ ὁ τῆ ζωῆ συναπτόμενος ἀπὸ

39. Α' Κορ. 15,42. Φιλ. 3,21. 40. Ρωμ. 8,11. 41. Ρωμ. 7,23.

42. Ἐφ. 2,16. 43. Γαλ. 2,20 Β' Κορ. 10,3. Ρωμ. 8,9. Α' Πέτρ. 4,2.

44. Ἐξ. 23,11. 45. Δευτ. 34,10. 46. Ἰω. 6,63.

47. Α' Κορ. 6,17. 48. Ἰω. 5,24.

Ὅπως δηλαδή ἔπειτα ἀπὸ τὴν ἀνάσταση τὸ σῶμα μεταστοιχειωμένο σὲ ἄφθαρτο³⁹ συμπλέκεται μὲ τὴν ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου, καὶ τὰ πάθη ποῦ μᾶς ἐνοχλοῦν τώρα⁴⁰ στὴ σάρκα δὲν συνανασταίνονται μὲ ἐκεῖνα τὰ σώματα, ἀλλὰ θὰ δεχτεῖ τὴ ζωὴ μας μιὰ κατάσταση εἰρήνης, κατὰ τὴν ὁποία τὸ σαρκικὸ φρόνημα δὲ θὰ ἐπαναστατεῖ πιά κατὰ τῆς ψυχῆς, οὔτε μὲ τὸν ἐμφύλιο πόλεμο τῶν ἐμπαθῶν ὀρμῶν θ' ἀντιστρατεύεται στὸ νόμο τοῦ νοῦ⁴¹ κι οὔτε θὰ παραδώσει σὰν αἰχμάλωτη στὴν ἁμαρτία τὴν ἠττημένη ψυχὴ. Ἄλλὰ ἀπὸ ὅλα αὐτὰ θὰ εἶναι καθαρὴ τότε ἡ φύση μας καὶ θὰ εἶναι κοινὸ τὸ φρόνημα καὶ στὰ δύο (στὴ σάρκα ἐννοῶ καὶ τὸ πνεῦμα⁴²), ἀφοῦ θὰ ἐξαφανιστεῖ κάθε σωματικὴ διάθεση ἀπὸ τὴ φύση μας. Ἀνάλογα μ' αὐτὰ παραγγέλλει ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ καὶ μὲ τὸ βιβλίον αὐτὸ σ' ὄσους τὸ μελετοῦν, κι ἂν ἀκόμα ζοῦμε στὴ σάρκα⁴³ οὔτε κὰν νὰ τὴ φέρνομε στὸ νοῦ μας, ἀλλὰ νὰ προσέχομε μόνο τὴν ψυχὴ καὶ ν' ἀποδίδομε τὶς ἐρωτικὲς σημασίες τῶν λέξεων καθαρὲς κι ἀμόλυντες στὸ Ἄγαθὸ ποῦ ξεπερνᾷ κάθε νοῦ, ποῦ εἶναι τὸ μόνο ἀληθινὰ γλυκὺ καὶ ἐπιθυμητὸ κι ἀγαπητὸ, καὶ ἡ ἀπόλαυσή του, ποῦ γίνεται πάντοτε ἀφορμὴ γιὰ μεγαλύτερη ἐπιθυμία, πραγματοποιεῖται μὲ τὴ μέθεξιν τῶν ἀγαθῶν, ἐπιτείνοντας μαζί καὶ τὸν πόθον τους.

Ἔτσι ὁ Μωυσῆς⁴⁴, δηλαδή ἡ νύφη, ἀγαποῦσε τὸ νυμφίον ὅπως ἡ κόρη τοῦ Ἄσματος ποῦ λέει, «ἄς μοῦ δείξει τὴν ἀγάπην του μὲ φιλήματα ἀπὸ τὸ στόμα του», ὁ ὁποῖος μὲ τὴν ἔνωση μὲ τὸ Θεὸν στόμα μὲ στόμα⁴⁵, ὅπως μαρτυρεῖ ἡ Γραφή, ἀποχτᾷ ἀκόμη μεγαλύτερη ἐπιθυμία γιὰ τὰ φιλήματα αὐτά, ἔπειτα ἀπὸ τόσες ἐμφανίσεις τοῦ Θεοῦ σ' αὐτὸν ἀξιῶνοντάς τον νὰ δεῖ ἐκεῖνον ποῦ ποθοῦσε σὰ νὰ μὴν τὸν εἶχε ἀντικρῦσει ἀκόμα· ἔτσι καὶ ὅλοι οἱ ἄλλοι, σ' ὁποιους ὑπῆρχε στὸ βάθος τῆς ψυχῆς τους ὁ θεῖος πόθος, ποθενὰ δὲν ἔβαζαν τέλος στὴν ἐπιθυμία τους νὰ δεχτοῦν ὡς ξύλα, φρύγανα καὶ προσάναμμα γιὰ σφοδρότερη ἐπιθυμία ὅ,τι τοὺς ἔστελνε ὁ Θεός γιὰ ν' ἀπολαύσουν ὅ,τι ποθοῦσαν. Ἔτσι καὶ τώρα λοιπὸν ἡ ψυχὴ ποῦ ἐνώνεται μὲ τὸ Θεὸν εἶναι ἀκόρεστη γι' ἀπόλαυση, ὅσο πλουσιότερα γεμίζει ἀπὸ τὴν ὁμορφιά, τόσο ὁ πόθος τῆς ἀκμάζει καὶ φουντώνει. Ἐπειδὴ δηλαδή οἱ λόγοι τοῦ νυμφίου εἶναι πνεῦμα καὶ εἶναι ζωὴ⁴⁶ καὶ καθέννας ποῦ προσκολλᾶται στὸ πνεῦμα γίνεται πνεῦμα⁴⁷ κι ὁποῖος ἐνώνεται μὲ τὴ ζωὴ μεταβαίνει ἀπὸ τὸ θάνατον στὴ ζωὴ, κατὰ τὸ λόγο τοῦ Κυρίου⁴⁸, γι' αὐτὸ ἡ κόρη ψυχὴ ποθεῖ νὰ προσεγ-

θανάτου εἰς ζωὴν μεταβαίνει, κατὰ τὴν τοῦ Κυρίου φωνήν, διὰ τοῦτο ποθεῖ προσεγγίσει τῇ πηγῇ τῆς πνευματικῆς ζωῆς ἢ παρθένος ψυχῆ. Ἡ δὲ πηγὴ ἐστὶ τοῦ νυμφίου τὸ στόμα τὸ ἐφελκόμενον, καθὼς ἐποίει ὁ προφήτης διὰ τοῦ στόματος ἔλκων τὸ Πνεῦμα.

5 Ἐπειδὴ τοίνυν χρὴ προσθεῖναι τὸ στόμα τῷ στόματι τὸν ἐκ τῆς πηγῆς ποτὸν ἐφελκόμενον, πηγὴ δὲ ὁ Κύριος ὁ εἰπὼν, «εἰ τις διψᾷ, ἐρχέσθω πρὸς με καὶ πινέτω», διὰ τοῦτο ἡ ψυχὴ ἢ διψῶσα προσαγαγεῖν τὸ ἑαυτῆς στόμα τῷ τὴν ζωὴν πηγάζοντι στόματι βούλεται λέγουσα, «φιλησάτω με ἀπὸ φιλημάτων στόματος αὐτοῦ». Καὶ ὁ
10 πᾶσι τὴν ζωὴν βρῦων καὶ πάντας σωθῆναι θέλων οὐδένα βούλεται τῶν σωζομένων τοῦ τοιοῦτου φιληματος εἶναι ἀμέτοχον· καθάρσιον γάρ ἐστὶ ρύπου παντὸς τοῦτο τὸ φίλημα. Διό μοι δοκεῖ τῷ λεπτῷ Σίμωνι τὸ τοιοῦτον ὄνειδιστικῶς προφέρειν ὁ Κύριος, ὅτι «φίλημά μοι οὐκ ἔδωκας». Ἡ γὰρ ἂν ἐκαθαρίσθης τοῦ πάθους τῷ στόματι σπά-
15 σας τὴν καθαρότητα. Ἄλλ' ἐκεῖνος μὲν εἰκότως ἀνέραστος ἦν ὑπερσαρκήσας διὰ τῆς νόσου καὶ πρὸς τὴν θεῖαν ἐπιθυμίαν μένων ὑπὸ τοῦ πάθους ἀκίνητος, ἡ δὲ κεκαθαρμένη ψυχὴ μηδεμιᾶς σαρκώδους λέπρας ἐπιπροσθούσης βλέπει τὸν τῶν ἀγαθῶν θησαυρόν. Ὄνομα δὲ ἐστὶ τῷ θησαυρῷ ἡ καρδιά, ᾧ τρέφεται ἡ ψυχὴ κατὰ τὴν ἀναλο-
20 γίαν τῆς πίστεως ἐφελκόμενη τὴν χάριν. Διὰ τοῦτο φησιν ὅτι, «ἀγαθοὶ μαστοὶ σου ὑπὲρ οἴνον», ἐκ τῆς τοπικῆς θέσεως διὰ τῶν μαζῶν τὴν καρδίαν ὑποσημαίνουσα. Πάντως δὲ καρδίαν μὲν τὴν κεκρυμμένην τε καὶ ἀπόρητον τῆς θεότητος δύναμιν νοῶν τις οὐχ ἀμαρτήσεται. Μαζοὺς δὲ τὰς ἀγαθὰς τῆς θείας δυνάμεως ὑπὲρ ἡμῶν ἐνεργείας εἰκότως ἂν τις ὑπονοήσῃ, δι' ὧν τιθηνεῖται τὴν ἐκάστου
25 ζωὴν ὁ Θεός, κατάλληλον ἐκάστῳ τῶν δεχομένων τὴν τροφήν χαριζόμενος.

Μανθάνομεν δὲ τι κατὰ πάροδον καὶ ἕτερον δόγμα διὰ τῆς τοῦ βιβλίου τούτου φιλοσοφίας, ὅτι διπλῆ τίς ἐστὶν ἐν ἡμῖν ἡ αἴσθησις, ἡ
30 μὲν σωματικὴ ἡ δὲ θειοτέρα, καθὼς φησὶ πού τῆς Παροιμίας ὁ λόγος ὅτι «αἰσθησιν θεῖαν εὐρήσεις»· ἀναλογία γάρ τίς ἐστὶν ἐν τοῖς ψυχικοῖς ἐνεργήμασι πρὸς τὰ τοῦ σώματος αἰσθητήρια. Καὶ τοῦτο

49. Ἰω. 4,14. 50. Ἰω. 6,28. 51. Ψαλμ. 118,131.

52. Ἰω. 7,37. 53. Α' Τιμ. 2,4. 54. Λουκᾶ 6,45.

55. Α' Πέτρ. 2,2. Α' Κορ. 3,2. Ἐβρ. 5,12. 56. Παρμ. 2,3-5.

γίσει στην πηγή τῆς πνευματικῆς ζωῆς⁴⁹. Καὶ ἡ πηγή εἶναι τὸ στόμα τοῦ νυμφίου, ἀπὸ ὅπου ἀναβλύζουν οἱ λόγοι τῆς αἰώνιας ζωῆς⁵⁰ καὶ γεμίζουν τὸ στόμα ποῦ τοὺς προσελκύει, ὅπως ἔκανε ὁ προφήτης ἔλκοντας τὸ πνεῦμα μὲ τὸ στόμα⁵¹. 21/4

Ἐπειδὴ λοιπὸν ὅποιος πίνει νερὸ ἀπὸ τὴν πηγή πρέπει νὰ πλησιάσει τὸ στόμα του στὸ στόμα τῆς πηγῆς (πηγή εἶναι ὁ Κύριος ποῦ εἶπε «ἂν διψᾷ κάποιος ὡς ἔρχεται πρὸς ἐμένα κι ὡς πίνει»⁵²), γι' αὐτὸ ἡ ψυχὴ ποῦ διψᾷ θέλει νὰ πλησιάσει τὸ στόμα τῆς στὸ στόμα ποῦ πηγάζει τὴ ζωὴ λέγοντας «ὡς μοῦ δείξει τὴν ἀγάπη του μὲ φιλήματα ἀπὸ τὸ στόμα του». Κι αὐτὸς ποῦ ἀναβλύζει τὴ ζωὴ γιὰ ὄλους καὶ θέλει τὴ σωτηρία ὄλων⁵³ δὲ θέλει κανένας ἀπὸ ὄσους σώζονται νὰ μείνει χωρὶς νὰ δοκιμάσει αὐτὸ τὸ φίλημα. Γιατὶ τὸ φίλημα αὐτὸ καθαρίζει ἀπὸ κάθε ἀκαθαρσία. Γι' αὐτὸ νομίζω ὅτι ὁ Κύριος ὄνειδίζοντας τὸν λεπρὸ Σίμωνα τοῦ ἀπευθύνει τὴ φράση «δὲ μοῦ ἔδωσες φίλημα»⁵⁴. Θὰ εἶχες καθαριστεῖ ἀπὸ τὴν ἀσθένειά σου ἀποσπώντας μὲ τὸ στόμα τὴν καθαρότητα. Ἄλλ' ἐκεῖνος εὐλογα δὲν δοκίμασε τὴν ἀγάπη του, ἐπειδὴ ἐξαιτίας τῆς ἀσθένειας πρόσεχε περισσότερο τὴ σάρκα του καὶ ἔμενε ἐξαιτίας τοῦ πάθους τοῦ ἀδιάφορος γιὰ τὴ θεία ἐπιθυμία· ἐνῶ ἡ καθαρμένη ψυχὴ, ἐπειδὴ δὲν μπαίνει ἐμπόδιο μπροστὰ τῆς καμιά λέπρα τῆς σάρκα, βλέπει τὸ θησαυρὸ τῶν ἀγαθῶν καὶ τὸ ὄνομα τοῦ θησαυροῦ εἶναι ἡ καρδιά, ἀπὸ ὅπου χορηγεῖται στοὺς μαστοὺς τὸ θεῖο γάλα, μὲ τὸ ὁποῖο τρέφεται ἡ ψυχὴ ἔλκοντας πρὸς τὸν ἑαυτὸ τῆς τὴ χάρη κατὰ τὴν ἀναλογία τῆς πίστεως τῆς⁵⁵. Γι' αὐτὸ λέει «εἶναι τὰ στήθη σου καλύτερα ἀπὸ τὸ κρασί», ὑποδηλώνοντας τὴν καρδιά ἀπὸ τὴ θέση τῶν μαστῶν στὸ σῶμα. Ἄλλ' ὅπωςδήποτε ἂν ἐννοήσει κάποιος ὡς καρδιά τὴν κρυμμένη καὶ ἀπόρρητη δύναμη τῆς θεότητος δὲ θὰ κάνει λάθος. Καὶ δικαιολογημένα μπορεῖ νὰ θεωρήσει ὡς μαστοὺς τὶς ἀγαθὲς γιὰ χάρη μας ἐνέργειες τῆς θείας δυνάμεως, μὲ τὶς ὁποῖες σὰν τροφὸς προστατεύει ὁ Θεὸς τὴ ζωὴ τοῦ καθένα μας, χαρίζοντας τὴν τροφή σ' ὅποιον τὴ δέχεται.

Προχωρώντας μαθαίνομε κι ἄλλο δίδαγμα ἀπὸ τὴ διδασκαλία τοῦ βιβλίου αὐτοῦ, ὅτι ἔχομε κάποια διπλὴ αἴσθησι· ἡ μιὰ εἶναι σωματικὴ καὶ ἡ ἄλλη θεϊκότερη, ὅπως λένε κάπου οἱ Παροιμίες «θὰ βρεῖς αἴσθησι θεῖα»⁵⁶. Γιατὶ ὑπάρχει κάποια ἀντιστοιχία ἀνάμεσα στὰ ψυχικὰ ἐνεργήματα καὶ στὰ αἰσθητήρια τοῦ σώματος, καὶ

ἐκ τῶν παρόντων ρημάτων μανθάνομεν· ὁ μὲν γὰρ οἶνός τε καὶ τὸ γάλα τῇ γεύσει κρίνεται, νοητῶν δὲ ὄντων ἐκείνων νοητὴ πάντως καὶ ἡ ἀντιληπτικὴ τούτων τῆς ψυχῆς ἐστὶ δύναμις. Τὸ δὲ φίλημα διὰ τῆς ἀπτικής αἰσθήσεως ἐνεργεῖται· ἐφάπτεται γὰρ ἀλλήλων τὰ χεῖλη 5 ἐν τῷ φίληματι. Ἔστι δέ τις καὶ ἀφή τῆς ψυχῆς ἡ ἀπτομένη τοῦ λόγου διὰ τινος ἀσωμάτου καὶ νοητῆς ἐπαφήσεως ἐνεργουμένη, καθὼς εἶπεν ὁ εἰπὼν ὅτι, «αἱ χεῖρες ἡμῶν ἐψηλάφησαν», περὶ τοῦ Λόγου τῆς ζωῆς. Ὡσαύτως δὲ καὶ ἡ τῶν θείων μύρων ὁσμὴ οὐ μυκτῆρων ἐστὶν ὁσμὴ, ἀλλὰ τινος νοητῆς καὶ ἀδλου δυνάμεως, τῇ τοῦ 10 πνεύματος ὁλκῇ τὴν τοῦ Χριστοῦ συνεφελκομένης εὐωδίαν.

Οὕτω γὰρ ἡ ἀκολουθία τῆς παρθενικῆς εὐχῆς ἐν προοιμίοις ἔχει ὅτι, «ἀγαθοὶ μαστοὶ σου ὑπὲρ οἶνον καὶ ὁσμὴ μύρων σου ὑπὲρ πάντα τὰ ἀρώματα». Δηλοῦται δὲ διὰ τούτων, καθὼς ἡμεῖς ὑπειλήφαμεν, οὐ μικρὸν τι οὐδὲ εὐκαταφρόνητον νόημα· τάχα γὰρ ἐν τῷ 15 ὑπερθεῖναι διὰ συγκρίσεως τὸ ἐκ τῶν θείων μαστῶν γάλα τῆς ἐκ τοῦ οἴνου γινομένης ἡμῖν εὐφροσύνης μανθάνομεν διὰ τῶν εἰρημέων, ὅτι πᾶσα ἀνθρωπίνη σοφία καὶ ἐπιστήμη τῶν ὄντων καὶ πᾶσα δύναμις θεωρητικὴ καὶ καταληπτικὴ φαντασία ἀδυνάτως ἔχει παρισωθῆναι διὰ συγκρίσεως τῇ ἀπλουστερᾷ τῶν θείων μαθημάτων 20 τροφῇ. Ἐκ γὰρ τῶν μαστῶν τὸ γάλα φέρεται· νηπίων δὲ ἐστὶ τὸ γάλα τροφή. Ὁ δὲ οἶνος δι' εὐτονίαν τε καὶ θερμότητα τῶν τελειότερων ἀπόλαυσις γίνεται. Ἄλλ' ὁμως τὸ ἐν τῇ ἔξω σοφία τέλειον τῆς νηπιώδους τοῦ θεοῦ λόγου διδασκαλίας ἐστὶ μικρότερον. Διὰ τοῦτο κρεῖττους οἱ θεοὶ μαστοὶ τοῦ ἀνθρωπίνου οἴνου.

25 Ἡ δὲ ὁσμὴ τῶν θείων μύρων καλλίων ἐστὶ πάσης τῆς ἐν τοῖς ἀρώμασιν εὐωδίας. Ὅπερ τοιοῦτόν μοι δοκεῖ νοῦν ὑποδεικνύειν· ἀρώματα νοοῦμεν τὰς ἀρετάς, οἶον σοφίαν, σωφροσύνην, δικαιοσύνην, ἀνδρείαν, φρόνησιν καὶ τὰ τοιαῦτα, οἷς προσχρωννύμενος κατὰ τὴν ἑαυτοῦ δύναμιν καὶ προαίρεσιν ἕκαστος, ἄλλος ἄλλως ἐν εὐωδίᾳ 30 γινόμεθα· ὁ μὲν ἐκ σωφροσύνης ἢ σοφίας, ὁ δὲ ἐκ δικαιοσύνης ἢ ἀνδρείας ἢ ἄλλου τινὸς τῶν κατ' ἀρετὴν νοουμένων, ὁ δὲ τυχὸν καὶ ἐκ πάντων τῶν τοιούτων ἀρωμάτων συγκεκραμένην ἔχει ἐν ἑαυτῷ τὴν εὐωδίαν. Ἄλλ' ὁμως ταῦτα πάντα οὐκ ἂν εἰς σύγκρισιν ἔλθοι τῆς παντελοῦς ἀρετῆς ἐκείνης, ἣν τοὺς οὐρανοὺς διειληφέναι φησὶν Ἀμ-

αὐτὸ τὸ μαθαίνουμε ἀπὸ τοὺς λόγους αὐτοὺς. Τὸ κρασί δηλαδὴ καὶ τὸ γάλα διακρίνονται ἀπὸ τὴ γεύση κι ὅταν αὐτὰ εἶναι νοητά, νοερὴ ὀπωσδήποτε θὰ εἶναι καὶ ἡ δύναμη τῆς ψυχῆς ποὺ τὰ ἀντιλαμβάνεται. Τὸ φίλημα ὁμως γίνεται ἀντιληπτὸ μὲ τὴν αἴσθησι τῆς ἀφῆς· γιατί κατὰ τὸ φίλημα ἀκουμποῦν τὰ χεῖλη τοῦ ἑνὸς μὲ τοῦ ἄλλου. Ὑπάρχει ὁμως καὶ μιὰ ἀφή τῆς ψυχῆς ποὺ ἀγγίζει τὸ λόγο ἐνεργούμενη ἀπὸ μιὰ ἀσώματη καὶ νοερὴ ἐπαφή, ὅπως λέει ἐκεῖνος ποὺ μιλάει γιὰ τὸ λόγο τῆς ζωῆς, «τὰ χέρια μας τὸν ψηλάφησαν»⁵⁷. Καὶ ἡ εὐωδιά ἐπίσης τῶν θείων μύρων δὲν εἶναι εὐωδιά μὲ τὴ μύτη, ἀλλὰ μὲ κάποια νοητὴ καὶ αἰσθητὴ δύναμη ποὺ μὲ τὴν εἰσπνοὴ τοῦ Πνεύματος ἔλκει μαζί καὶ τὴν εὐωδιά τοῦ Χριστοῦ⁵⁸.

Ἔτσι λοιπὸν συνεχίζεται ἡ προσευχὴ τῆς κόρης στὸ προοίμιον· «τὰ στήθη σου εἶναι καλύτερα ἀπὸ τὸ κρασί καὶ ἡ εὐωδιά τῶν ἀρωμάτων σου πάνω ἀπὸ ὅλα τὰ ἀρώματα». Μ' αὐτὰ δηλώνεται, κατὰ τὴ γνώμη μου, ἓνα ὄχι μικρὸ κι ἀνάξιο νόημα. Βάζοντας δηλαδὴ στὴ σύγκριση πρὸ πάνω τὸ γάλα τῶν θείων μαστῶν ἀπὸ τὴν εὐχαρίστηση ποὺ δοκιμάζομε ἀπὸ τὸ κρασί πληροφοροῦμαστε ὅτι κάθε ἀνθρώπινη σοφία καὶ γνώση τῶν ὄντων καὶ κάθε δύναμη διανοητικὴ καὶ ἀντιληπτικὴ φαντασία βρίσκεται σὲ ἀδυναμία νὰ σταθεῖ συγκρινόμενη δίπλα στὴν ἀπλούστερη τροφή τῶν θείων διδασκαλιῶν. Τὸ γάλα δηλαδὴ προέρχεται ἀπὸ τοὺς μαστοὺς καὶ εἶναι τροφή τῶν νηπίων, ἐνῶ τὸ κρασί τὸ ἀπολαμβάνουν οἱ ὠριμότεροι γιὰ τόνωση καὶ θερμότητα. Ἄλλ' ὁμως τὸ τέλειον τῆς ἐξωτερικῆς σοφίας εἶναι εὐτελέστερον ἀπὸ τὴ διδασκαλία τοῦ θείου λόγου γιὰ νὰ νήπια. Γι' αὐτὸ εἶναι καλύτεροι οἱ θεῖοι μαστοὶ ἀπὸ τὸ κρασί τῶν ἀνθρώπων.

Ἡ εὐωδιά πάλι τῶν θείων μύρων εἶναι καλύτερη ἀπὸ κάθε ἄλλη εὐωδιά ἀρωμάτων. Αὐτὸ νομίζω ὀδηγεῖ στὴν ἐξῆς ἐννοια. Ἀρώματα θεωροῦμε τίς ἀρετές, τὴ σοφία γιὰ παράδειγμα, τὴ σωφροσύνη, τὴ δικαιοσύνη, τὴν ἀνδρεία, τὴ φρόνησι καὶ τίς ἄλλες, μὲ τίς ὁποῖες ἐπαλειφόμαστε καθένας ἀνάλογα μὲ τὴ δύναμη καὶ τὴν προαίρεσή του κι ἀποδίδομε τὸ διαφορετικὸ ἀρωμά μας. Ἄλλος δίνει ἀρωμα ἀπὸ τὴ σωφροσύνη ἢ τὴ σοφία, ἄλλος ἀπὸ τὴ δικαιοσύνη ἢ τὴν ἀνδρεία ἢ ἀπὸ κάποια ἄλλη ἀρετὴ, ἐνῶ κάποιος ἄλλος μπορεῖ νὰ ἔχει μιὰ εὐωδιά ποὺ νὰ εἶναι κράμα ἀπὸ ὅλα αὐτὰ τὰ ἀρώματα. Ὡστόσο ὅλα αὐτὰ δὲ μποροῦν νὰ σταθοῦν στὴ σύγκριση μὲ τὴν παντέλεια ἐκείνη ἀρετὴ ποὺ πληρεῖ τοὺς οὐρανοὺς, ὅπως

βακοῦμ ὁ προφήτης εἰπὼν «ἐκέλυψεν οὐρανοὺς ἡ ἀρετὴ αὐτοῦ», ἥτις ἐστὶν αὐτοσοφία καὶ αὐτοδικαιοσύνη καὶ αὐτοαλήθεια καὶ τὰ καθ' ἕκαστον πάντα. Τῶν οὖν σῶν μύρων ἡ ὁσμὴ, φησὶν, ἀπαράθετον ἔχει τὴν χάριν πρὸς ταῦτα τὰ ἀρώματα τὰ παρ' ἡμῶν γινωσκόμενα.

Πάλιν ἐν τοῖς ἐφεξῆς ὑψηλοτέρας ἀπτεται φιλοσοφίας ἡ ψυχὴ, ἡ νόμῳ, τὸ ἀπρόσιτόν τε καὶ ἀχώρητον λογισμοῖς ἀνθρωπίνοις τῆς θείας δυνάμεως ἐνδεικνυμένη, ἐν οἷς φησι «μύρον ἐκκενωθὲν ὄνομά σοι»· τοιοῦτον γάρ τι δοκεῖ μοι διὰ τοῦ λόγου τούτου σημαίνεσθαι, 10 ὅτι οὐκ ἔστιν ὀνοματικῆ σημασίᾳ περιληφθῆναι δι' ἀκριβείας τὴν ἀόριστον φύσιν· ἀλλὰ πᾶσα νοημάτων δύναμις καὶ πᾶσα ρημάτων τε καὶ ὀνομάτων ἔμφασις, κἂν τι μέγα καὶ θεοπρεπὲς ἔχει δόξῃ, αὐτοῦ τοῦ ὄντος ἐφάπασθαι φύσιν οὐκ ἔχει· ἀλλ' ὥσπερ ἐξ ἰχνῶν τινων καὶ ἐναυσμάτων ὁ λόγος ἡμῶν τοῦ ἀδήλου καταστοχάζεται διὰ 15 τῶν καταλαμβανομένων εἰκάζων ἐκ τινος ἀναλογίας τὸ ἀκατάληπτον. Ὅ,τι γὰρ εἴν ἐπινοήσωμεν, φησὶν, ὄνομα γνωριστικὸν τοῦ τῆς θεότητος μύρου, οὐκ αὐτὸ τὸ μύρον διὰ τῆς ἐμφάσεως τῶν λεγομένων σημαίνομεν, ἀλλὰ βραχὺ τι λείψανον ἀτμοῦ τῆς θείας εὐωδίας τοῖς θεολογικοῖς ὀνόμασιν ἐνδεικνύμεθα. Ὡς ἐπὶ τῶν ἀγγείων, ὧν 20 εἴν ἐκκενωθῆ τὸ μύρον, αὐτὸ μὲν τῇ ἑαυτοῦ φύσει ἀγνοεῖται τὸ μύρον τὸ ἐκκενωθὲν τῶν ἀγγείων, οἷόν ἐστιν· ἐξ ἀμυδρᾶς δέ τινος τῆς ὑπολειφθείσης ἐκ τῶν ἀτμῶν τῷ ἀγγεῖω ποιότητος στοχασμὸν τινα περὶ τοῦ ἐκκενωθέντος μύρου ποιούμεθα.

Τοῦτο οὖν ἐστὶν ὃ διὰ τῶν εἰρημένων μανθάνομεν, ὅτι αὐτὸ μὲν 25 τὸ τῆς θεότητος μύρον, ὃ τί ποτε κατ' οὐσίαν ἐστίν, ὑπὲρ πᾶν ἐστὶν ὄνομά τε καὶ νόημα· τὰ δὲ τῷ παντὶ ἐνθεωρούμενα θαύματα τῶν θεολογικῶν ὀνομάτων τὴν ὕλην δίδωσι, δι' ὧν σοφόν, δυνατόν, ἀγαθόν, ἅγιον, μακάριόν τε καὶ ἀίδιον καὶ κριτὴν καὶ σωτῆρα καὶ τὰ τοιαῦτα κατονομάζομεν· ἀπερ πάντα ποιότητά τινα βραχεῖαν τοῦ 30 θεοῦ μύρου ἐνδείκνυται, ἣν πᾶσα ἡ κτίσις διὰ τῶν ἐνθεωρουμένων θαυμάτων σκεύους τινὸς μυρεψικοῦ δίκην ἐν ἑαυτῇ ἀπεμάξατο. Διὰ τοῦτο, φησί, «νεάνιδες ἠγάπησάν σε, εἰλκυσάν σε». Εἶπε τὴν αἰτίαν τῆς ἐπαινετῆς ἐπιθυμίας καὶ τῆς ἀγαπητικῆς διαθέσεως. Τίς γὰρ τοῦ

59. Ἀββακ. 3,3. 60. ᾿Αϊσμα 1,3.

61. Πλατ. Πολ. 508ε. 62. ᾿Αϊσμα 1,3.

λέει ὁ προφήτης Ἀββακούμ, «ἡ ἀρετὴ του σκέπασε τοὺς οὐρανοὺς»⁵⁹ καὶ ἡ ἀρετὴ αὐτὴ εἶναι αὐτοσοφία καὶ αὐτοδικαιοσύνη καὶ αὐτοαλήθεια καὶ ὅλα τὰ ἄλλα ἓνα ἓνα. Ἡ εὐωδιὰ λοιπὸν τῶν δικῶν σου μύρων, λέει, ἔχει χάρη ἀσύγκριτη πρὸς τὰ ἄλλα ἀρώματα ποὺ γνωρίζομε ἐμεῖς.

Στὴ συνέχεια καταπιάνεται πάλι μὲ φιλοσοφία ὑψηλότερη ἢ νύμφη ψυχῇ, φανερώνοντας πόσο ἀπλησίαστη καὶ ἀπερίληπτη εἶναι στοὺς ἀνθρώπινους λογισμοὺς ἡ θεία δύναμη, μὲ τοὺς λόγους «μύρο χυμένο εἶναι τὸ ὄνομά σου»⁶⁰. Μὲ αὐτὸ νομίζω ὅτι σημαίνει τὸ ἐξῆς· ὅτι δηλαδὴ δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ περιληφθεῖ μὲ ἀκρίβεια στὴ σημασία ἑνὸς ὀνόματος ἡ ἀπεριόριστη φύση. Ἄλλ' ὅποια δύναμη τῶν ἐννοιῶν καὶ ὅποια σημασία λέξεων καὶ ὀνομάτων, ἀκόμα κι ἂν νομίζομε πὼς ἔχουν κάτι μεγάλο καὶ ἀρμόδιο στὸ Θεό, δὲν εἶναι φυσικὸ του ν' ἀγγίζει τὸ ἴδιο τὸ ὄν⁶¹. Ἄλλὰ κατὰ κάποιον τρόπο ἡ λογικὴ μας στοχάζεται τὸ ἀδηλο ἀπὸ κάποια ἴχνη καὶ κάποιες ἀναλαμπές, εἰκάζοντας τὰ ἀκατάληπτα κατὰ ἀναλογία ἀπὸ ὅσα καταλαβαίνομε. Γιατὶ λέει, ὅποιο ὄνομα κι ἂν ἐπινοήσομε, μὲ τὸ ὁποῖο νὰ γίνεται γνωστὸ τὸ μύρο τῆς θεότητος, δὲ φανερώνομε τὸ ἴδιο τὸ μύρο μὲ τὴ σημασία τῶν λόγων· μὲ τὰ θεολογικὰ ὀνόματα κάνομε ἐνδειξη γιὰ ἓνα ἐλάχιστο ἀπομεινᾶρι ἀπὸ τὴν πνοὴ τῆς θείας εὐωδίας. Ὅπως δηλαδὴ στὴ περίπτωση τῶν μυροδοχείων ποὺ ἄδειασαν ἀπὸ τὸ μύρο τοὺς· τὸ μύρο ποὺ ἄδειασε ἀπὸ τὸ ἀγγεῖο εἶναι ἄγνωστο τί ἦταν στὴ φύση του· ἀπὸ ἓνα ἀμυδρὸ ὅμως ἄρωμα ποὺ ἀπόμεινε στὸ μυροδοχεῖο ἀπὸ τοὺς ἀτμοὺς κάνομε μιὰ ὑπόθεση γιὰ τὸ μύρο ποὺ χύθηκε

Αὐτὸ λοιπὸν εἶναι ποὺ μαθαίνομε μὲ ὅσα εἰπώθηκαν· τὸ μύρο τῆς θεότητος δὲν ξέρομε τί εἶναι στὴν οὐσία του, εἶναι πάνω ἀπὸ κάθε ὄνομα καὶ νόημα. Τὰ θαυμάσια ὅμως ποὺ παρατηροῦμε μέσα στὸ σύμπαν δίνουν τὸ ὑλικὸ γιὰ τὰ θεολογικὰ ὀνόματα, μὲ τὰ ὁποῖα ὀνομάζομε τὸ Θεὸ σοφὸ, δυνατό, ἀγαθὸ, ἅγιο, μακάριο κι αἰδίο καὶ κριτὴ καὶ σωτῆρα καὶ τὰ σχετικὰ. Ὅλα αὐτὰ φανερώνουν μιὰ μικρὴ εὐωδιὰ τοῦ θείου μύρου, ποὺ ἡ φύση ὀλόκληρη μὲ τὰ θαυμάσια ποὺ νοοῦμε σ' αὐτὴν συγκρότησε ὅμοια μὲ δοχεῖο μυροπώλη. Γι' αὐτὸ λέει «οἱ κοπέλλες σ' ἀγάπησαν καὶ σὲ προσέγκυσαν»⁶². Εἶπε τὴν αἰτία τῆς ἀξιέπαινης ἐπιθυμίας καὶ τῆς ἀγαπητικῆς διάθεσης. Ποιὸς μπορεῖ νὰ μείνει χωρὶς νὰ ἐρωτευτεῖ τέτοια ὁμορφιά, φτάνει μονάχα

τοιούτου κάλλους ἀνέραστος γίνεται, εἰ μόνον ὀφθαλμὸν ἔχοι τὸν ἐνατενίσαι τῇ ὥρᾳ δυνάμενον, οὐδὲ πολὺ μὲν τὸ καταλαμβανόμενον κάλλος, ἀπειροπλάσιον δὲ τὸ διὰ τοῦ φαινομένου στοχαστικῶς εἰκαζόμενον; Ἄλλ' ὡσπερ ὁ ὑλικὸς ἔρωσ τῶν ἔτι νηπιαζόντων οὐχ ἄπτεται (οὐ γὰρ χωρεῖ τὸ πάθος ἢ νηπιότης), οὐδὲ μὴν τοὺς ἐν ἐσχάτῳ γῆρα πεπονηκότας ἐν τοῖς τοιούτοις ἔστιν ἰδεῖν, οὕτω καὶ ἐπὶ τοῦ θεοῦ κάλλους ὃ τε νήπιος ἔτι καὶ κλυδωνιζόμενος καὶ περιφερόμενος παντὶ ἀνέμῳ τῆς διδασκαλίας καὶ ὁ παλαιὸς καὶ γηράσας καὶ τῷ ἀφανισμῷ προσεγγίσας ἀκίνητοι πρὸς τὴν ἐπιθυμίαν ταύτην
10 εὐρίσκονται· οὐ γὰρ ἄπτεται τῶν τοιούτων τὸ ἀόρατον κάλλος, μόνη δὲ ἢ τοιαύτη ψυχὴ ἢ διαβάσα μὲν τὴν νηπιώδη κατάστασιν καὶ διὰ τῆς πνευματικῆς ἡλικίας ἀκμάσασα, μὴ προσλαβοῦσα δὲ σπῖλον ἢ ρυτίδα ἢ τι τῶν τοιούτων, ἢ μήτε ὑπὸ νηπιότητος ἀναισθητοῦσα μήτε ὑπὸ παλαιότητος ἀδρανοῦσα, ἦν νεᾶνιν ὀνομάζει ὁ λόγος, αὕτη
15 πειθεται τῇ μεγάλῃ καὶ πρώτῃ ἐντολῇ τοῦ νόμου ἐξ ὄλης καρδίας τε καὶ δυνάμεως ἀγαπῶσα τὸ κάλλος ἐκεῖνο, οὐδὲ ὑπογραφὴν καὶ ὑπόδειγμα καὶ ἐρμηνεῖαν οὐχ εὐρίσκει ἢ ἀνθρωπίνῃ διάνοια.

Αἱ τοιαῦται τοίνυν νεάνιδες αἱ διὰ τῶν ἀρετῶν αὐξηθεῖσαι καὶ καθ' ὥραν ἤδη τῶν μυστηρίων τοῦ θεοῦ θαλάμου γενόμεναι ἀγα-
20 πῶσι τοῦ νυμφίου τὸ κάλλος καὶ διὰ τῆς ἀγάπης πρὸς ἑαυτὰς ἐπιστρέφουσι. Τοιοῦτος γὰρ ὁ νυμφίος, ὡς ἀντιδιδόναι τοῖς ἀγαπῶσι τὸν πόθον, ὁ οὕτως εἰπὼν ἐκ προσώπου τῆς σοφίας ὅτι «ἐγὼ τοὺς ἐμὲ φιλοῦντας ἀγαπῶ»· καὶ ὅτι «μεριῶ τοῖς ἐμὲ ἀγαπῶσιν ὑπαρξιν» (αὐτὸς δὲ ἔστιν ἢ ὑπαρξις) «καὶ τοὺς θησαυροὺς αὐτῶν ἐμπλήσω
25 ἀγαθῶν». Ἔλκουσι τοίνυν αἱ ψυχαὶ πρὸς ἑαυτὰς τοῦ ἀφθάρτου νυμφίου τὸν πόθον ὀπίσω, καθὼς γέγραπται, Κυρίου τοῦ Θεοῦ πορευόμεναι. Τῆς δὲ ἀγάπης αὐτῶν αἰτία ἢ τοῦ μύρου εὐωδία γίνεται, πρὸς ἦν αἱ τρέχουσαι τοῖς ἐμπροσθεν ἀπεκτείνονται τοῦ κατόπιν λήθην ποιούμεναι. «Ὅπισω γὰρ σου», φησὶν, «εἰς ὄσμην μύρων σου δρα-
30 μοῦμεθα». Ἄλλὰ αἱ μὲν οὕτω τῆς ἀρετῆς τὸ τέλειον ἔχουσαι καὶ καθ' ἡλικίαν ἔτι νεάζουσαι δραμεῖσθαι πρὸς τὸν σκοπὸν, ὃν ὑποδείκνυσιν ἢ ὄσμῃ τῶν μύρων, κατεπαγγέλλονται (λέγουσι γὰρ ὅτι «εἰς

63. Ἐφ. 4,14. 64. Ἐφ. 8,13. 65. Παρμ. 8,17.

66. Παρμ. 8,21. 67. Ὡσηὲ 11,10.

νά διαθέτει μάτια πού μπορούν ν' ἀτενίσουν τὴν ὠραιότητα ἐκείνου πού εἶναι πολλὴ βέβαια ἢ ὁμορφιά πού βλέπομε καὶ ἀπειροπλάσια ἐκείνη πού φανταζόμαστε; 'Ἄλλ' ὅπως ὁ ὑλικὸς ἔρωσ δὲν ἀγγίζει ὄσους εἶναι ἀκόμα νήπια (ἢ νηπιακὴ ἡλικία δὲ νιώθει τὸ συναίσθημα αὐτὸ) οὔτε μπορεῖς νὰ δεῖς σὲ τέτοια κατάσταση ὄσους ἔχουν ἐξαντληθεῖ ἀπὸ ἔσχατα γηρατεία, ἔτσι καὶ στὴ θεία ὁμορφιά τόσο ὁ νήπιος ἀκόμα πού κλυδωνίζεται καὶ παραπατάει ἀπὸ κάθε ἄνεμο τῆς διδασκαλίας⁶³, ὄσο κι ὁ παλαιὸς καὶ γηρασμένος πού πλησιάζει τὸν ἀφανισμό⁶⁴, μένουν ὁλότελα ἀδιάφοροι στὴν ἐπιθυμία αὐτή. Δὲν ἀγγίζει τέτοιους ἀνθρώπους ἢ ἀόρατη ὁμορφιά καὶ μόνο ἢ ψυχὴ πού πέρασε τὴ νηπιακὴν κατάσταση κι ἔφτασε στὴν ἀκμὴ τῆς πνευματικῆς ἡλικίας καὶ πού δὲν ἔχει δεχτεῖ κάποιο ψεγάδι ἢ ρυτίδα ἢ κάτι τέτοιο, πού οὔτε ἢ νηπιότητα τὴν κάνει νὰ μὴν αἰσθάνεται οὔτε τὰ γηρατεία ν' ἀδρανεῖ, πού ὁ λόγος τὴν ὀνομάζει κόρη, αὐτὴ ὑπακούει στὴ μεγάλη καὶ πρώτη ἐντολὴ τοῦ νόμου κι ἀγαπᾷ μὲ ὅλη τὴν καρδιά της κι ὅλη τὴ δύναμή της τὴν ὁμορφιά ἐκείνη, πού ἢ ἀνθρώπινη διάνοια δὲ βρίσκει περιγραφὴ της καὶ παράδειγμα καὶ ἐρμηνεία.

Αὐτὲς λοιπὸν οἱ κόρες, πού αὐξήθηκαν μὲ τὴν ἀσκησι τῶν ἀρετῶν κι ἔφτασαν πιά μὲ τὴν ὠριμότητά τους στὸ θεῖο θάλαμο τῶν μυστηρίων ἀγαποῦν τὴν ὁμορφιά τοῦ νυμφίου καὶ μὲ τὴν ἀγάπη τους τὸν στρέφουν πρὸς τὸν ἑαυτὸ τους. Γιατὶ ὁ νυμφίος εἶναι τέτοιος· ἀντιπροσφῆρει τὸν πόθο του σ' ὄσους τὸν ἀγαποῦν, μιλώντας ὡς σοφία «ἐγὼ ἀγαπῶ ὄσους μ' ἀγαποῦν»⁶⁵, καὶ «θὰ μοιράσω ζωὴ σ' ὄσους μ' ἀγαποῦν» (ζωὴ εἶναι αὐτὸς ὁ ἴδιος), καὶ «τίς ἀποθῆκες τους θὰ τίς γεμίσω μὲ ἀγαθά»⁶⁶. Ἀποσποῦν λοιπὸν πρὸς τὸν ἑαυτὸ τους τὸν πόθο τοῦ ἀφθαρτοῦ νυμφίου, ὅπως ἔχει γραφτεῖ, ἀκολουθώντας τὸν Κύριο τὸ Θεό⁶⁷. Κι αἰτία τῆς ἀγάπης τους γίνεται ἡ εὐωδία τοῦ μύρου πρὸς τὴν ὁποία τρέχουν ἀδιάκοπα προχωρώντας στὰ ἔμπρὸς καὶ ξεχνώντας ὅ,τι ἔχει περάσει⁶⁸. «Πίσω σου», λέει, «θὰ τρέξομε, ἀκολουθώντας τὴν εὐωδία τῶν μύρων σου»⁶⁹. 'Ἄλλ' οἱ ψυχὲς πού δὲν ἔχουν ἀκόμα τὴν τελειότητα τῆς ἀρετῆς καὶ εἶναι ἀκόμα νέες στὴν ἡλικία ὑπόσχονται μὲ βεβαιότητα ὅτι θὰ τρέξουν στὴν κατεύθυνση πού ὑποδεικνύει ἡ εὐωδία τῶν μύρων (γιατὶ λένε, «θὰ

68. Φιλ. 3,13. 69. Ἰασιμα 1,4.

ὄσμην μύρων σου δραμούμεθα»), ἡ δὲ τελειότερα ψυχὴ σφοδρότερον ἐπεκταθεῖσα τοῖς ἔμπροσθεν ἤδη τυγχάνει τοῦ σκοποῦ, δι' ὃν ὁ δρόμος ἀνύεται, καὶ τῶν ἐν τοῖς ταμείοις θησαυρῶν ἀξιοῦται. Φησὶ γὰρ ὅτι «εἰσήγαγέ με ὁ βασιλεὺς εἰς τὸ ταμεῖον αὐτοῦ». Ἡ γὰρ 5 ἄκροισ χεῖλεσι τοῦ ἀγαθοῦ ψαῦσαι ποθήσασα καὶ τοσοῦτον μόνον ἐφασαμένη τοῦ κάλλους, ὅσον ἢ τῆς εὐχῆς ἐνδείκνυται δύναμις (ἠδ-ζατο δὲ οἷόν τινος φιλήματος ἀξιοθῆναι διὰ τῆς τοῦ λόγου ἐλλάμψεως), αὕτη δι' ὧν ἔτυχε καὶ ἐπὶ τὸ ἐνδότερον τῶν ἀπορρήτων τῷ λογι-
 10 τισμῷ διαδουεῖσα βοᾷ τὸ μὴ μόνον ἐν προθύροις τῶν ἀγαθῶν εἶναι τὸν δρόμον, ἀλλὰ τῇ ἀπαρχῇ τοῦ Πνεύματος, οὗ διὰ τῆς πρώτης χάριτος οἷον διὰ τινος φιλήματος ἠξιώθη, διερευνᾶν τοῦ Θεοῦ τὰ βάθη καὶ ἐν τοῖς ἀδύτοις γενομένη τοῦ παραδείσου, κατὰ τὸν μέγαν Παῦλον, ὁρᾶν τέ φησι τὰ ἀθέατα καὶ τῶν ἀλαλήτων ἐπακροῦσθαι ρημάτων.

15 Ἡ δὲ ἐφεξῆς ρῆσις τὴν ἐκκλησιαστικὴν οἰκονομίαν ἐκκαλύπτει τῷ λόγῳ. Οἱ γὰρ πρῶτοι μαθητευθέντες τῇ χάριτι καὶ αὐτόπται τοῦ Λόγου γενόμενοι οὐκ ἐν ἑαυτοῖς τὸ ἀγαθὸν περιώρισαν, ἀλλὰ καὶ τοῖς μετ' ἐκείνους ἐκ διαδόσεως τὴν αὐτὴν ἐνεποίησαν χάριν. Διὰ τοῦτο πρὸς τὴν νύμφην φασὶν αἱ νεάνιδες τὴν πρώτην διὰ τοῦ κατὰ
 20 στόμα γενέσθαι τοῦ Λόγου τῶν ἀγαθῶν πληρωθεῖσαν καὶ τῶν κεκρυμμένων μυστηρίων ἀξιοθεῖσαν ὅτι «ἀγαλλιασώμεθα καὶ εὐφρανθῶμεν ἐν σοὶ» (κοινὴ γὰρ ἡμῶν ἐστὶ χαρὰ τὸ σὸν ἀγαλλίαμα) καὶ ὅτι ὡς σὺ ἀγαπᾶς ὑπερ οἶνον τοὺς μαζοὺς τοῦ Λόγου, οὕτω καὶ ἡμεῖς σὲ μιμησώμεθα καὶ τοὺς σοὺς μαζοὺς, δι' ὧν τοὺς νηπίους ἐν
 25 Χριστῷ γάλα ποτίζεις, ὑπὲρ τὸν ἀνθρώπινον ἀγαπήσωμεν οἶνον. Καί, ὡς ἂν τις ἐπὶ τὸ σαφέστερον προαγάγοι τὸ νόημα, τοιοῦτόν ἐστὶ τὸ λεγόμενον· ἠγάπησε τοὺς μαζοὺς τοῦ Λόγου ὁ ἐπὶ τὸ στήθος τοῦ Κυρίου ἀναπεσὼν Ἰωάννης καὶ οἷόν τινα σπογγιὰν τὴν ἑαυτοῦ καρδίαν παραθεῖς τῇ πηγῇ τῆς ζωῆς καὶ πλήρης ἐκ τινος ἀρρήτου δια-
 30 δόσεως τῶν ἐγκειμένων τῇ τοῦ Κυρίου καρδίᾳ μυστηρίων γενόμενος καὶ ἡμῖν ἐπέχει τὴν πληρωθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Λόγου θηλὴν καὶ πλήρεις ποιεῖ τῶν ἐντεθέντων αὐτῷ παρὰ τῆς πηγῆς ἀγαθῶν κηρύσσωσιν ἐν μεγαλοφωνίᾳ τὸν ἀεὶ ὄντα Λόγον.

70. Β' Κορ. 12,4.

71. Λουκᾶ 1,2.

τρέξουν πρὸς τὴν εὐωδία τῶν μύρων»), ἡ τελειότερη ὁμως ψυχὴ προχωρώντας ὀρητικότερα πλέον πρὸς τὰ ἔμπρὸς πετυχαίνει τὸ σκοπὸ της, γιὰ τὸν ὁποῖο τρέχει καὶ γίνεται ἄξια γιὰ τοὺς θησαυροὺς ποὺ ἔχουν οἱ ἀποθήκες. Γιατὶ λέει, «μὲ ὀδήγησε ὁ βασιλιάς στὸ ταμεῖο του». Αὐτὴ ποὺ πόθησε μὲ τὴν ἄκρη τῶν χειλιῶν της ν' ἀγγίξει τὸ ἀγαθὸ κι ἄγγιξε τόσο μόνο τὴν ὁμορφιά, ὅσο δείχνει ἡ δύναμη τῆς εὐχῆς (εὐχήθηκε ν' ἀξιωθεῖ ἓνα εἶδος φιλήματος μὲ τὴν λάμψη τοῦ Λόγου), αὐτὴ λοιπὸν μὲ ὅσα πέτυχε καὶ εἰσδύοντας μὲ τὴ σκέψη της βαθύτερα στὰ ἀπόρρητα κραυγάζει ὅτι δὲ φτάνει ὁ δρόμος ὡς τὰ πρόθυρα μόνο τῶν ἀγαθῶν, ἀλλὰ μὲ τὴν ἀπαρχὴ τοῦ Πνεύματος, ποὺ ἀξιώθηκε σὰν ἀπὸ κάποιο φίλημα μὲ τὴν πρώτη χάρη, διευρευνᾷ τὰ βάθη τοῦ Θεοῦ καὶ φτάνοντας στὰ ἄδυτα τοῦ παραδείσου, κατὰ τὸ μεγάλο Παῦλο, λέει ὅτι «βλέπει τὰ ἀόρατα καὶ ἀκούει τοὺς ἀλάλητους λόγους»⁷⁰.

Ὁ ἐπόμενος λόγος ἀποκαλύπτει μὲ ὅ,τι λέει τὴν ἐκκλησιαστικὴ οἰκονομία. Οἱ πρῶτοι δηλαδή ποὺ παιδεύτηκαν μὲ τὴ χάρη κι ἔγιναν αὐτόπτες τοῦ Λόγου⁷¹ δὲν περιόρισαν τὸ ἀγαθὸ μέσα στὸν ἑαυτὸ τους, ἀλλὰ μετέδωσαν τὴν ἴδια χάρη στοὺς ἔπειτα ἀπὸ αὐτοὺς. Γι' αὐτὸ οἱ κοπέλλες λένε στὴ νύφη, τὴν πρώτη ποὺ γέμισε ἀγαθὰ, κι ἔγινε ἄξια γιὰ τὰ κρυμμένα μυστήρια, ἐπειδὴ ἔνωσε τὰ χεῖλη της μὲ τὸ Λόγο· «γέμισέ μας ἀγαλλίαση καὶ εὐφροσύνη» (γιατὶ ἡ ἀγαλλίασή σου εἶναι καὶ δικὴ μας χαρὰ) καὶ ὅτι ὅπως ἐσὺ ἀγαπᾷς περισσότερο ἀπὸ τὸ κρασί τοὺς μαστοὺς τοῦ Λόγου, ἔτσι κι ἐμεῖς ὡς μιμηθοῦμε ἐσένα καὶ τοὺς μαστοὺς σου, ποὺ ἀπὸ αὐτοὺς ποτίζεις γάλα ὄσους νηπιάζουν στὴν πίστη στὸ Χριστό, ὡς ἀγαπήσομε περισσότερο ἀπὸ τὸ ἀνθρώπινο κρασί. Καὶ γιὰ νὰ κάνει κανένας σαφέστερο τὸ νόημα, αὐτὸ ποὺ λέγεται σημαίνει τὸ ἐξῆς. Ἀγάπησε τοὺς μαστοὺς τοῦ Λόγου ὁ Ἰωάννης ποὺ ἔπεσε στὸ στῆθος τοῦ Κυρίου⁷² καί, παραθέτοντας τὴν καρδιά του σὰν ἓνα σφουγγάρι στὴν πηγὴ τῆς ζωῆς καὶ πλημμυρίζομενος μὲ μιὰ ἄρρητη μετάδοση ἀπὸ τὰ μυστήρια ποὺ βρίσκονται στὴν καρδιά τοῦ Κυρίου, προτείνει καὶ σὲ μᾶς τὴ γεμάτη ἀπὸ τὸ Λόγο θηλὴ καὶ μᾶς πλημμυρίζει ἀπὸ τὰ ἀγαθὰ ποὺ τοῦ ἔχυσε ἡ πηγὴ κηρύσσοντας μεγαλόφωνα τὸ Λόγο ποὺ ὑπάρχει αἰώνια.

72. Ἰω. 13,25. 21,20.

Ὅθεν εἰκότως καὶ ἡμεῖς πρὸς αὐτὸν ἐροῦμεν ὅτι «ἀγαπήσω-
 μεν μαστοὺς σου ὑπὲρ οἶνον», εἶπερ δὴ τοιοῦτοι γεγόναμεν, ὡς νεά-
 νιδες εἶναι καὶ μῆτε ταῖς φρεσὶ νηπιάζειν ὑπὸ τῆς τῆ ματαιότητι συν-
 εζευγμένης νεότητος, μῆτε ρυτιδοῦσθαι δι' ἁμαρτίας ἐν παλαιότητι
 5 τῆ εἰς ἀφανισμόν καταληγούση· διὰ τοῦτο δὲ ἀγαπῶμεν τὴν τῶν
 σῶν διδαγμάτων ἐπιρροήν, ὅτι «Σὲ ἡ εὐθύτης ἠγάπησεν». Οὗτος
 γάρ ἐστιν ὁ μαθητής, ὃν ἠγάπα ὁ Ἰησοῦς. Ἰησοῦς δὲ ἐστιν ἡ εὐθύτης.
 Κάλλιον δὲ καὶ θεοπρεπέστερον ὁ λόγος οὗτος παρὰ τὸν προφήτην
 Δαβὶδ ὀνομάζει τὸν Κύριον· ὁ μὲν γάρ φησιν ὅτι «εὐθὺς Κύριος ὁ
 10 Θεός», οὗτος δὲ «εὐθύτητα» ὀνομάζει, ὧ πᾶν τὸ σκολιὸν πρὸς τὸ
 ὀρθὸν ἀπευθύνεται. Ἄλλὰ γένοιτο καὶ ἡμῖν πᾶν τὸ σκολιὸν εἰς εὐ-
 θεϊαν καὶ τὰ τραχέα εἰς ὁδοὺς λείας χάριτι τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ
 Χριστοῦ, ὧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

Γι' αὐτὸ κι ἐμεῖς θὰ ποῦμε εὐλογα σ' Αὐτὸν «θ' ἀγαπήσομε τοὺς μαστοὺς σου περισσότερο ἀπὸ τὸ κρασί», ἂν γίνομε τέτοιοι, νὰ εἴμαστε δηλαδὴ σὰν τὶς νέες καὶ οὔτε νὰ ἔχομε φρόνημα νηπιακὸ⁷³ ἔξαιτίας τῆς ἐνωμένης μὲ τὴ ματαιότητα νεότητος, οὔτε ν' ἀποχτοῦμε τὶς ρυτίδες τῆς ἁμαρτίας ἀπὸ τὰ γηρατειὰ ποὺ καταλήγουν στὸν ἀφανισμό⁷⁴. Γι' αὐτὸ ἀγαποῦμε τὴ ροὴ τῶν διδαγμάτων σου, ἐπειδὴ «σὲ ἀγάπησε ἡ εὐθύτητα». Γιατὶ αὐτὸς εἶναι ὁ μαθητὴς ποὺ ἀγαποῦσε ὁ Ἰησοῦς⁷⁵. Καὶ ὁ Ἰησοῦς εἶναι ἡ εὐθύτητα. Ἐπιτυχέστερα καὶ μὲ πιὸ πρέποντα τρόπο σιὸ Θεό, ἀπὸ ὅ,τι ὁ προφήτης Δαβὶδ, ὀνομάζει ὁ λόγος αὐτὸς τὸν Κύριο. Ὁ Δαβὶδ λέει «εἶναι εὐθύς ὁ Κύριος ὁ Θεός»⁷⁶, ἐνῶ αὐτὸς ὁ λόγος τὸν ὀνομάζει «εὐθύτητα» μὲ τὴν ὁποία κάθε στραβὸ ἀποκαθίσταται στὸ ὀρθὸ καὶ εὐθύ. Ἀλλὰ ἄς γίνει καὶ γιὰ μᾶς κάθε στραβὸ εὐθὺ καὶ τὰ ἀνώμαλα ἄς γίνουν δρόμοι ὀμαλοὶ⁷⁷ μὲ τὴ χάρη τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, στὸν ὁποῖο ἀνήκει ἡ δόξα στοὺς αἰῶνες τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

---

73. Α' Κορ. 14,20.

74. Ἐφ. 5,27. Ἐβρ. 8,13.

75. Ἰω. 21,20.

76. Ψαλμ. 91,16.

77. Λουκᾶ 3,5.

ΛΟΓΟΣ Β'

(᾿Αισμα ᾿Αισμ. 1,5-8)

«Μέλαινά εἰμι καὶ καλή, θυγατέρες Ἱερουσαλήμ,
ὡς σκηνώματα κηδάρ, ὡς δέρρεις Σολομών.
Μὴ βλέψητέ με ὅτι ἐγὼ εἰμι μεμελανωμένη,
ὅτι παρέβλεψέ με ὁ ἥλιος·

- 5 υἱοὶ μητρὸς μου ἐμαχέσαντο ἐν ἐμοί,
ἔθεντό με φυλάκισσαν ἐν ἀμπελῶσιν·
ἀμπελῶνα ἐμὸν οὐκ ἐφύλαξα.
᾿Απάγγειλόν μοι, ὃν ἠγάπησεν ἡ ψυχὴ μου,
ποῦ ποιμαίνεις, ποῦ κοιτάζεις ἐν μεσημβρίᾳ,
10 μῆποτε γένωμαι ὡς περιβαλλομένη ἐπ' ἀγέλαις ἐταίρων σου.
Ἐὰν μὴ γνῶς σεαυτὴν, ἡ καλὴ ἐν γυναιξίν,
ἔξελθε σὺ ἐν πτέρναις τῶν ποιμνίων
καὶ ποιμαίνε τὰς ἐρίφους
ἐπὶ σκηνώμασι τῶν ποιμνίων».

- 15 Τῆς ἱερᾶς τοῦ μαρτυρίου σκηνῆς οὐχ ὁμότιμον ἦν τῷ ἔνδοθεν
κεκρυμμένῳ κάλλει τὸ ἔκτος προφαινόμενον· αὐλαῖαι μὲν γὰρ ἐκ
λινῶν ὑφασμάτων καὶ αἱ διὰ τῶν τριχῶν τῶν αἰγῶν δέρρεις καὶ αἱ
τῶν ἐρυθρῶν δερμάτων περιβολαὶ τὸν ἔξωθεν τῆς σκηνῆς κόσμον
ἐπλήρουν καὶ οὐδὲν ἦν μέγα καὶ τίμιον τοῖς τὰ ἔκτος ὀρῶσι παρὰ
20 ταῦτα φαινόμενον, ἔσωθεν δὲ χρυσῷ καὶ ἀργύρῳ καὶ τοῖς τιμίσις
τῶν λίθων πᾶσα ἡ τοῦ μαρτυρίου σκηνὴ κατελάμπετο· οἱ στῦλοι, αἱ
βάσεις, αἱ κεφαλίδες, τὸ θυμιατήριον, τὸ θυσιαστήριον, ἡ κιβωτός,
ἡ λυχνία, τὸ ἰλαστήριον, οἱ λουτήρες, τὰ τῶν εἰσόδων καταπετά-
σματα, οἷς τὸ κάλλος ἐκ παντὸς εἶδους τῆς εὐχροούσης βαφῆς συνε-
25 κίρνατο, νῆμα χρύσειον ὑακίνθῳ καὶ πορφύρᾳ καὶ βύσσῳ καὶ
κόκκῳ διὰ τινος τεχνικῆς λεπτοουργίας εὐκόσμως συνυφαινόμενον,

1. Ἐξ. 26,1.

2. Ἐξ. 26,7.

ΛΟΓΟΣ Β'

(Ἑ Άσμα Ἑ Άσμ. 1,5-8)

«Εἶμαι μαύρη ἀλλὰ ὁμορφη, κοπέλλες τῆς Ἱερουσαλήμ,
ὅπως τ' ἀντίσκηνα τοῦ Κηδάρ καὶ τὰ παραπετάσματα τοῦ Σολομών
Μὴ δεῖτε ποῦ εἶμαι μαυρισμένη,
ἐπειδὴ μὲ ἔκαψε ὁ ἥλιος·
οἱ γιοὶ τῆς μητέρας μου θύμωσαν μαζί μου,
μ' ἔβαλαν φυλάκισσα τοῦ ἀμπελιοῦ.
Δὲ φύλαξα τ' ἀμπέλι τὸ δικό μου.
Πῆς μου ἐσὺ ποῦ σ' ἀγάπησε ἡ ψυχὴ μου,
ποῦ βόσκεις, ποῦ σταλιάζεις τὰ μεσημέρια,
μὴ βρεθῶ κάποτε ἀνάμεσα στὰ κοπάδια τῶν συντρόφων σου.
Ἐάν δὲν τὸ ξέρεις ἀπὸ μόνη σου, ὦ ὁμορφη τῶν γυναικῶν,
βγῆς ἀκολουθώντας τις περπατησιῆς τῶν κοπαδιῶν
καὶ βόσκει τὰ κατσίκια σου
κοντὰ στὶς μάντρες τῶν κοπαδιῶν».

Στὴν ἱερὴ Σκηνὴ τοῦ μαρτυρίου ὁ,τι φαινόταν ἀπέξω δὲν ἦταν ἰσότιμο μὲ τὴ μέσα κρυμμένη ὁμορφιά. Γιατὶ καταπετάσματα ἀπὸ λινὰ ὑφάσματα¹, ὑφαντὰ ἀπὸ γιδίσσιες τρίχες² καὶ περιβλήματα ἀπὸ κόκκινα δέρματα συμπλήρωναν τὸν ἐξωτερικὸ στολισμὸ τῆς Σκηνῆς καὶ δὲν φαινόταν γιὰ ὄσους ἔβλεπαν τὸ ἐξωτερικὸ πέρ' ἀπὸ αὐτὰ νὰ ὑπάρχει τίποτε μεγάλο καὶ πολύτιμο, ἐνῶ ἐσωτερικὰ ὅλη ἡ Σκηνὴ τοῦ μαρτυρίου ἄστραφτε ἀπὸ τὸ χρυσάφι καὶ τὸ ἀσήμι καὶ τὶς πολύτιμες πέτρες. Οἱ στῦλοι, οἱ βάσεις, τὰ κιονόκρανα, τὸ θυμιατήριον, τὸ θυσιαστήριον, ἡ κιβωτός, ἡ λυχνία, τὸ ἰλαστήριον, τὰ λουτρά, τὰ καταπετάσματα στὶς εἰσόδους ποῦ τὸ κάλλος τους ἀποτελοῦσε μιὰ ἀνάμιξη ἀπὸ κάθε εἶδους λαμπερὰ χρώματα. Χρυσὸ νῆμα καλοταιριασμένα συνυφασμένο μὲ λεπτότητα τέχνης μὲ τὸ γαλάζιο, τὸ πορφυρὸ, τὸ βυσσινὸ καὶ τὸ κόκκινο³, ἀνάμικτο ἀπὸ

3. Ἑξ. 26,31.

σύγκρατον ἐκ πάντων, καθάπερ ἐν ἱριδος ἀυγαῖς ἀποστίλβειν ἐποίει τὴν αὐγὴν τοῦ ὑφάσματος.

Πρὸς ὅ,τι δὲ βλέπων ἐντεῦθεν προοιμιάζομαι, πρόδηλον ὑμῖν πάντως ἐκ τῶν ρηθησομένων γενήσεται. Πάλιν πρόκειται ἡμῖν τὸ 5 Ἰσχυρὸν τῶν Ἰσχυμάτων εἰς πᾶσαν φιλοσοφίας τε καὶ θεογνωσίας ὑφήγησιν. Αὕτη ἐστὶν ἡ ἀληθινὴ τοῦ μαρτυρίου σκηνή, ἧς προκαλύμματα μὲν καὶ δέρρεις καὶ ἡ τῆς αὐλαίας περιβολὴ ἐρωτικοὶ τινες γίνονται λόγοι καὶ ρήματα τὴν πρὸς τὸ ποθοῦμενον σχέσιν ἐμφαίνοντα καὶ κάλλους ὑπογραφὴ καὶ μνήμη σωματικῶν μελῶν, τῶν τε 10 προφαινομένων ἐν τῷ προσώπῳ καὶ τῶν ὑποκεκρυμμένων τῇ τῆς ἐσθῆτος περιβολῇ. Τὰ δὲ ἐντὸς πολύφωτός τις ἐστὶν ὡς ἀληθῶς λυχνία καὶ κιβωτὸς μυστηρίων πλήρης. Καὶ τὸ τῆς εὐωδίας θυμιατήριον καὶ τὸ καθάρσιον τῆς ἀμαρτίας, τὸ πάγχρυσον ἐκεῖνο τῆς εὐσεβείας θυσιαστήριον, τό τε τῶν καταπετασμάτων κάλλος, τὸ διὰ 15 τῆς τῶν ἀρετῶν εὐχροίας εὐσχημόνως ἐξυφαινόμενον, καὶ οἱ ἀκλινεῖς τῶν λογισμῶν στῦλοι καὶ αἱ ἀμετάθετοι τῶν δογμάτων βάσεις τό τε τῶν κεφαλίδων κάλλος, δι' ὧν ἡ περὶ τὸ ἡγεμονικὸν τῆς ψυχῆς ἐρμηνεύεται χάρις καὶ οἱ τῶν ψυχῶν λουτῆρες καὶ πάντα ὅσα πρὸς τὴν οὐρανίαν τε καὶ ἀσώματον πολιτείαν βλέπει, ἃ δι' αἰνι- 20 γμάτων ὁ νόμος διεκελεύεται, ἐν τοῖς ὑποκεκρυμμένοις τῇ λέξει νοήμασιν ἐστὶν εὐρεῖν, εἰ μόνον ἐπιτηδεῖους πρὸς τὴν εἰς τὰ Ἁγία τῶν ἀγίων εἰσοδὸν ἑαυτοῦς δι' ἐπιμελείας ποιήσασιν τῷ λουτῆρι τοῦ λόγου πάντα ρύπον αἰσχροῦς ἐννοίας ἀποκλυσάμενοι, μήποτε θιγόντες παρὰ τὸ παράγγελμα τοῦ νόμου θνησιμαίου νοήματος ἢ τινος 25 τῶν ἀκαθάρτων ἐνθυμίων ἀψάμενοι ἀθέατοι τῶν ἐντὸς τῆς σκηνῆς θαυμάτων ἀποκλεισθῶμεν. Οὐ γὰρ παραδέχεται τῶν τοιούτων τὴν εἰσοδὸν ὁ τοῦ Πνεύματος νόμος, εἰ μὴ τις πλύνῃ τὸ τῆς συνειδήσεως ἑαυτοῦ ἱμάτιον κατὰ τὸ Μωϋσέως παράγγελμα ὁ νεκρῶς τινος καὶ βδελυκτῆς ἐννοίας ἀψάμενος.

30 Ἄγει δὲ τὸν λόγον ἡ ἀκολουθία τῶν προεξητασμένων πρὸς τὴν θεωρίαν τῶν παρὰ τῆς νύμφης πρὸς τὰς νεάνιδας εἰρημένων. Ἔστι δὲ ταῦτα· «μέλαινά εἰμι καὶ καλή, θυγατέρες Ἱερουσαλήμ, ὡς σκηνώματα κηδάρ, ὡς δέρρεις Σολομών». Καλῶς ἡ διδάσκαλος ἀφ' ὧν ἔδει ταῖς μαθητευομέναις ψυχαῖς ἄρχεται ποιεῖσθαι τῶν 35 ἀγαθῶν τὴν ὑφήγησιν· αἱ μὲν γὰρ προθύμως ἔχουσι, δι' ὧν ἐπαγ-

δλα, ἔκανε τὴ λάμψη τοῦ ὑφάσματος νὰ στίλβει μὲ τὶς λάμπεις τῆς ἱριδας. 4.5.

Σὲ τί ἀποβλέπω μὲ αὐτὸ τὸ προοίμιό μου θὰ γίνεи φανερό ὅπωςδῆποτε μ' αὐτὰ πού θὰ πῶ. Ἔχομε πάλι μπροστά μας τὸ Ἄσμα τῶν Ἀσμάτων, γιὰ κάποια διδασκαλία φιλοσοφίας καὶ θείας γνώσης. Αὐτὴ εἶναι ἡ ἀληθινὴ Σκηνη τοῦ μαρτυρίου πού τὰ καλύμματα καὶ τὰ ὑφαντὰ καὶ τὸ σκέπασμά της μὲ τὰ παραπετάσματα γίνονται κάποια λόγια ἐρωτικά καὶ κάποιες ἐκφράσεις πού φανερῶνουν τὴν ἔνωση μὲ τὸ ποθούμενο καὶ μιὰ περιγραφή τῆς ὁμορφιάς καὶ ἀναφορὰ τῶν σωματικῶν μελῶν, ὅσα φαίνονται στὸ πρόσωπο καὶ ὅσα κρύβονται κάτω ἀπὸ τὰ φορέματα. Τὰ ἐσωτερικά εἶναι ἀληθινὰ μιὰ πολύφωτη λυχνία καὶ κιβωτὸς γεμάτη ἀπὸ μυστήρια. Καὶ τὸ θυμιατήρι πού σκορπᾶ εὐωδία, καὶ τὸ ὀλόχρυσο ἐκεῖνο θυσιαστήριο τῆς λατρείας, ἡ ὁμορφιὰ τῶν παραπετασμάτων, πού ὑφαίνουν ὠραῖα οἱ ἀρετὲς μὲ τὰ λαμπρὰ χρώματά τους, καὶ οἱ σταθεροὶ στῦλοι τῶν λογισμῶν καὶ οἱ ἀμετατόπιστες βάσεις τῆς διδασκαλίας μαζὶ μὲ τὴν ὁμορφιὰ τῶν κιονόκρανων, μὲ τὰ ὁποῖα σημαίνεται ἡ χάρις σχετικὰ μὲ τὸ ἡγεμονικὸ τῆς ψυχῆς καὶ τὰ λουτρά τῶν ψυχῶν καὶ ὅλα ὅσα ἀφοροῦν στὴν οὐράνια καὶ ἀσώματη πολιτεία, πού ὁ νόμος τὰ παραγγέλλει μὲ σύμβολα, εἶναι δυνατὸ νὰ τὰ βροῦμε στὰ νήματα πού ὑποκρύπτονται στὶς λέξεις, ἀρκεῖ νὰ κάνομε μονάχα μὲ τὴν ἐπιμέλειά μας κατάλληλους τοὺς ἑαυτοὺς μας γιὰ τὴν εἰσοδὸ μας στὰ Ἅγια τῶν ἁγίων, ἀποπλύνοντας κάθε ἀκαθαρσία αἰσχροῦς ἔννοιας μὲ τὸ λουτρὸ τοῦ λόγου, μήπως, ἀγγίζοντας κάποτε, ἀντίθετα μ' ὅ,τι ὁ νόμος παραγγέλλει, κάποιο νήμα θνησιμαῖο ἢ ἀγγίζοντας κάποιο ἀκάθαρτο λογισμό, ἀποκλεισθοῦμε ἀπὸ τὰ θαυμάσια τῆς σκηνῆς καὶ δὲν μπορέσομε νὰ τὰ δοῦμε. Γιατὶ ὁ νόμος τοῦ πνεύματος δὲν ἐπιτρέπει τὴν εἰσοδο τῶν ἀνθρώπων αὐτῶν, ἂν δὲν πλύνει τὸ ἱμάτιο τῆς συνειδήσεώς του, κατὰ τὸ παράγγελμα τοῦ Μωϋσῆ, ὅποιος ἀγγίξε κάποια νεκρὴ καὶ ἀκάθαρτη ἔννοια.

Ἡ ἀκολουθία ὄσων προεκθέσαμε ὀδηγεῖ τὸ λόγο στὴν ἀνάλυση ὄσων εἶπε ἡ νύφη πρὸς τὶς κοπέλλες. Καὶ εἶναι αὐτὰ: «Εἶμαι μαῦρη καὶ ὁμορφη, κοπέλλες τῆς Ἱερουσαλήμ, ὅπως τὰ σκηνώματα τοῦ Κηδᾶρ καὶ ὅπως τὰ ὑφαντὰ τοῦ Σολομώντα». Κάνει σωστὰ ἡ διδασκάλισσα ἀρχίζοντας ἀπὸ αὐτὰ πού πρέπει γιὰ τὶς μαθητευόμενες ψυχὲς τὴν ἐκθεση τῶν ἀγαθῶν. Αὐτὲς εἶναι πρόθυμες, σύμφωνα

γέλλονται, παντὸς ἀνθρωπίνου λόγου, ὃν οἶνον τροπικῶς ὀνομάζουσι, προτιμότεραν ποιεῖσθαι τὴν ἐκ τῶν λογικῶν αὐτῆς μαζῶν ἀπορρέουσαν χάριν οὕτως εἰποῦσαι τῷ ρήματι ὅτι «ἀγαπήσωμεν μαστούς σου ὑπὲρ οἶνον, ἐπειδὴ σὲ ἡ εὐθύτης ἠγάπησεν», ἡ δὲ προσ-
 5 θήκην ποιεῖ ταῖς μαθητεομέναις τοῦ περὶ αὐτὴν θαύματος, ὡς ἂν μᾶλλον μάθοιμεν τὴν ἀμέτρητον τοῦ νυμφίου φιλανθρωπίαν τοῦ διὰ τῆς ἀγάπης ἐπιβάλλοντος τῇ ἀγαπηθείσῃ τὸ κάλλος· μὴ θαυμάσητε γὰρ φησι, ὅτι ἐμὲ ἡ εὐθύτης ἠγάπησεν, ἀλλ' ὅτι, μέλαιναν οὖσαν ἐξ ἁμαρτίας καὶ προσωκκειωμένην τῷ ζόφῳ διὰ τῶν ἔργων, καλὴν διὰ
 10 τῆς ἀγάπης ἐποίησε τὸ ἴδιον κάλλος πρὸς τὸ ἐμὸν αἴσχος ἀνταλλαζάμενος. Μεταθεις γὰρ πρὸς ἑαυτὸν τὸν τῶν ἐμῶν ἁμαρτιῶν ρύπον μετέδωκέ μοι τῆς ἑαυτοῦ καθαρότητος κοινωνόν με τοῦ ἑαυτοῦ κάλλους ἀπεργασάμενος, ὃς πρῶτον ἐποίησεν ἐξ εἰδεχθοῦς ἐρα-
 σμίαν καὶ οὕτως ἠγάπησεν.

15 Μετὰ ταῦτα προτρέπεται τὰς νεάνιδας καὶ αὐτὰς γενέσθαι καλὰς τὸ καθ' ἑαυτὴν προδεικνύουσας κάλλος καθ' ὁμοιότητα τοῦ μεγάλου Παύλου τοῦ λέγοντος «γίνεσθε ὡς ἐγώ, ὅτι καὶ ἐγὼ ὡς ὑμεῖς» καὶ «μιμηταὶ μου γίνεσθε, καθὼς καὶ γὰρ Χριστοῦ». Διὰ τοῦτο γὰρ οὐκ ἔβη τὰς μαθητεομένας αὐτῇ ψυχὰς πρὸς τὸ παρωχηκὸς
 20 τοῦ βίου βλεπούσας ἀπελπίζειν τοῦ γίνεσθαι καλάς, ἀλλὰ πρὸς αὐτὴν ὀρώσας τοῦτο μανθάνειν διὰ τοῦ ὑποδείγματος, ὅτι τὸ παρὸν γίνεται τοῦ παρωχηκότητος προκάλυμμα, ἐὰν ἁμωμον ᾖ. Λέγει γὰρ ὅτι κἂν νῦν μοι ἐπιλάμπῃ τὸ κάλλος, ὃ μοι διὰ τοῦ ἀγαπηθῆναι παρὰ τῆς εὐθύτητος ἐπεμορφώθη, ἀλλ' οἶδα ἑμαυτὴν οὐ λαμπρὰν οὖσαν
 25 τὸ κατ' ἀρχὰς ἀλλὰ μέλαιναν. Τὸ δὲ τοιοῦτον εἶδος περὶ ἐμέ, τὸ σκοτεινὸν καὶ ζοφῶδες, ὃ προλαβὼν βίος ἐποίησεν. Ἄλλ' ὁμως ἐκεῖνο οὖσα, τοῦτό εἰμι. Μετεσκευάσθη γὰρ τὸ ὁμοίωμα τοῦ σκότους εἰς κάλλους μορφήν. Καὶ ὑμεῖς τοίνυν, ὡς θυγατέρες Ἰερουσαλήμ, ἀναβλέψατε πρὸς τὴν μητέρα ὑμῶν Ἰερουσαλήμ. Κἂν
 30 σκηνῶματα τοῦ κηδᾶρ ἦτε διὰ τοῦ ἐνοικῆσαι ὑμῖν τὸν ἄρχοντα τῆς ἐξουσίας τοῦ σκότους (σκοτασμός γὰρ ἡ τοῦ κηδᾶρ λέξις διερμηνεύεται), δέρρεις τοῦ Σολομῶντος γενήσεσθε, τουτέστι ναὸς τοῦ βασιλέως ἔσεσθε, ἐνοικήσαντος ὑμῖν τοῦ βασιλέως Σολομῶντος. Σο-

4. Γαλ. 4,12.

5. Α' Κορ. 11,1.

μέ ὅσα ὑπόσχεται, νὰ προτιμήσουν ἀπὸ κάθε ἀνθρώπινο λόγο, ποὺ τὸν λένε μεταφορικὰ κρασί, τῆ χάρη ποὺ ἀπορρέει ἀπὸ τοὺς λογικοὺς μαστοὺς τῆς λέγοντας κατὰ λέξη: «θ' ἀγαπήσομε τοὺς μαστοὺς σου περισσότερο ἀπὸ τὸ κρασί, ἐπειδὴ σὲ ἀγάπησε ἡ εὐθύτητα»· ἐκείνη προσθέτει γιὰ τὶς μαθητευόμενες τὸ θαῦμα ποὺ τὴν ἀφορᾷ, γιὰ νὰ μάθομε καλύτερα τὴν ἀμέτρητη φιλανθρωπία τοῦ νυμφίου, ποὺ μὲ τὴν ἀγάπη του στολίζει τὴν ἀγαπημένη του μὲ ὁμορφιά. Μὴ θαυμάσετε, λέει, ποὺ μὲ ἀγάπησε ἡ Εὐθύτητα, ἀλλὰ, ἐνῶ ἤμουν μαυρισμένη ἀπὸ τὴν ἁμαρτία καὶ μὲ τὰ ἔργα μου προσκολλημένη στὸ σκότος, μὲ ἔκανε ὁμορφη μὲ τὴν ἀγάπη του ἀνταλλάσσοντας τὴ δική του ὁμορφιά μὲ τὴ δική μου ἀσχήμια. Μεταφέροντας τὴν ἀκαθαρσία τῶν ἁμαρτιῶν μου στὸν ἑαυτό του μοῦ μετᾶδωσε τὴ δική του καθαρότητα, κάνοντάς με κοινωνὸ τοῦ κάλλους του· πρῶτα ἀπὸ ἀποτροπιαστικὴ μ' ἔκανε ὠραία κι ἔτσι μ' ἀγάπησε.

Ἔπειτα προτρέπει τὶς κοπέλλες νὰ γίνουν κι ἐκεῖνες ὠραῖες, προβάλλοντάς τους τὴ δική τῆς ὁμορφιά ὁμοια μὲ τὸν μεγάλο Παῦλο ποὺ λέει: «γίνεστε ὅπως κι ἐγώ, γιατί κι ἐγώ ἤμουν ὅπως ἐσεῖς»⁴ καὶ «γίνεστε μιμητές μου ὅπως κι ἐγώ εἶμαι μιμητὴς τοῦ Χριστοῦ»⁵. Γι' αὐτὸ δὲν ἀφήνει τὶς ψυχὲς ποὺ μαθαίνουν κοντά τῆς νὰ κοιτάζουν τὴν περασμένη ζωὴ καὶ ν' ἀπελπίζονται ὅτι θὰ γίνουν ὁμορφες. Ἀλλὰ βλέποντας πρὸς αὐτὴν νὰ διδάσκονται τοῦτο μὲ τὸ παράδειγμά τῆς, ὅτι τὸ παρὸν γίνεται τὸ κάλυμμα τῶν περασμένων⁶, ἂν εἶναι ἀνεπίληπτο. Λέει δηλαδὴ: κι ἂν τώρα λάμπει ἐπάνω μου ἡ ὁμορφιά ποὺ σχημάτισε μὲ τὴν ἀγάπη τῆς ἡ Εὐθύτητα, γνωρίζω ὅμως ὅτι στὴν ἀρχὴ δὲν ἤμουν φωτεινὴ, ἀλλὰ ἤμουν μελαψή. Κι αὐτὴ τὴν ὄψη ποὺ εἶχα, τὴ σκοτεινὴ καὶ μαύρη, μοῦ τὴν εἶχε προκαλέσει ἡ προηγούμενη ζωὴ μου. Ἐνῶ ὅμως ἤμουν ἐκεῖνο, τώρα εἶμαι αὐτό. Τὸ ὁμοίωμα τοῦ σκοταδιοῦ μετασχηματίστηκε σὲ ὠραία μορφή. Καὶ σεῖς λοιπόν, κοπέλλες τῆς Ἱερουσαλήμ, κοιτάξετε τὴ μητέρα σας Ἱερουσαλήμ. Κι ἂν τότε ἦσατε σκηνώματα τοῦ Κηδάρ, ἐπειδὴ εἶχε κατοικήσει μέσα σας ὁ ἐξουσιαστής τοῦ σκότους (γιατὶ ἡ λέξη Κηδάρ ἐρμηνεύεται σκοτάδι, θὰ γίνετε ὕφαντά τοῦ Σολομώντα, δηλαδὴ θὰ εἶστε ναὸς τοῦ βασιλιᾶ, ἐπειδὴ κατοίκησε μέσα σας ὁ βασιλιάς Σολομών. Καὶ Σολομών εἶναι ὁ εἰρηνικός, ὁ ἐπώνυμος

6. Α' Πέτρ. 4,8 Ἦσ. 43,18.

λομῶν δὲ ὁ εἰρηνικός ἐστίν, ὁ τῆ εἰρήνῃ ἐπώνυμος. Δέρρεις γὰρ Σο-
λομῶντος ἀπὸ μέρους πᾶσαν τὴν βασιλικὴν σκηνὴν κατωνόμασεν.

Τούτοις μοι δοκεῖ τοῖς νοήμασιν ὁ μέγας Παῦλος προσεχέστε-
ρον ἐν τῷ πρὸς Ῥωμαίους φιλοχωρῆσαι λόγῳ, ἐν οἷς συνίστησι τοῦ
5 Θεοῦ τὴν περὶ ἡμᾶς ἀγάπην, ὅτι, ἀμαρτωλοὺς ὄντας ἡμᾶς καὶ μέλα-
νας, φωτοειδεῖς τε καὶ ἐρασμίους διὰ τοῦ ἐπιλάμψαι τὴν χάριν ἐποί-
ησεν. Ὡσπερ γὰρ ἐν νυκτὶ πάντα τῷ ἐπικρατοῦντι συμμελαινεται
ζόφῳ, κἂν λαμπρὰ κατὰ φύσιν ὄντα τύχη, φωτὸς δὲ ἐπιλαβόντος οὐ
παραμένει τοῖς ἐν τῷ ζόφῳ σκοτισθεῖσιν ἢ πρὸς τὸ σκότος ὁμοίω-
10 σις, οὕτω μετατεθείσης τῆς ψυχῆς ἀπὸ τῆς πλάνης πρὸς τὴν ἀλή-
θειαν καὶ ἡ σκοτεινὴ τοῦ βίου μορφὴ πρὸς τὴν φωτεινὴν χάριν συμ-
μεταβάλλεται. Ταῦτα καὶ πρὸς τὸν Τιμόθεον, ὡς αὐτὴ πρὸς τὰς νε-
άνιδας, λέγει ἢ τοῦ Χριστοῦ νύμφη, ὁ Παῦλος, ὁ λαμπρὸς ἐκ μέλα-
νος μετὰ ταῦτα γενόμενος, ὅτι καλὸς ἠξιώθη καὶ αὐτὸς γενέσθαι, τὸ
15 πρότερον βλάσφημος ὢν καὶ διώκτης καὶ ὕβριστής καὶ μέλας, καὶ
ὅτι Χριστὸς εἰς τὸν κόσμον ἦλθε λαμπροὺς ποιῆσαι τοὺς μέλανας,
οὐ δικαίους πρὸς ἑαυτὸν καλῶν, ἀλλὰ ἀμαρτωλοὺς εἰς μετάνοιαν,
ὅς τῷ λουτρῷ τῆς παλιγγενεσίας λάμπειν ὡς φωστῆρας ἐποίησε,
τὸ ζοφῶδες αὐτῶν εἶδος ἀποκλύσας τῷ ὕδατι.

20 Ἐὸ αὐτὸ τοῦτο καὶ ὁ τοῦ Δαβὶδ ὀφθαλμὸς ἐν τῇ ἄνω πόλει ὄρα
καὶ ἐν θαύματι ποιεῖται τὸ θέαμα, πῶς ἐν τῇ πόλει τοῦ Θεοῦ, περὶ
ἧς τὰ δεδοξασμένα λελάληται, Βαβυλῶν οἰκίζεται καὶ ἡ πόρνη
Ραὰβ μνημονεύεται, ἀλλόφυλοι τε καὶ Τύρος καὶ ὁ τῶν Αἰθίοπων
λαὸς ἐν αὐτῇ γίνονται, ὡς μηκέτι τῶν ἀνθρώπων τινὰ τῇ πόλει
25 ταύτῃ τὴν τῶν οἰκητόρων ἐρημίαν ἐπονειδίζειν λέγοντα, «μὴ τις ἔτι
τῇ Σιών ἐρεῖ· ἀνθρωπος ἐγεννήθη ἐν αὐτῇ;». Κάκει γὰρ φυλέται
τῆς πόλεως γίνονται οἱ ἀλλόφυλοι καὶ Ἱεροσολυμίται οἱ Βαβυλώ-
νιοι καὶ παρθένος ἢ πόρνη καὶ λαμπροὶ οἱ Αἰθίοπες καὶ Τύρος ἢ
ἄνω πόλις· οὕτω καὶ ἐνταῦθα τὰς θυγατέρας Ἱερουσαλὴμ προθυμο-
30 ποιεῖται ἢ νύμφη συνιστᾶσα τοῦ νυμφίου τὴν ἀγαθότητα, ὅτι, κἂν
μέλαινάν τινα λάβῃ ψυχὴν, τῇ πρὸς ἑαυτὸν κοινωνία καλὴν ἀπεργά-
ζεται, κἂν τις σκῆνωμα ἢ κηδάρ, φωτὸς οἰκητήριον γίνεται τοῦ

7. Ῥωμ. 5,8.

8. Τίτ. 3,5.

9. Φιλ. 2,15.

10. Ψαλμ. 86,3.

τῆς εἰρήνης. Γιατὶ «ὐφάσματα» ὀνόμασε ἀπὸ τὸ ἐπὶ μέρος ὅλη τῆ βασιλικῆ σκηνῆ.

Μ' αὐτὲς τὶς ἐννοίες νομίζω ὁ μέγας Παῦλος ἔχει ἀσχοληθεῖ πιὸ ἐπίμονα στὴν ἐπιστολὴ τοῦ πρὸς τοὺς Ῥωμαίους, μὲ ὅσα μᾶς παρουσιάζει τὴν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ γιὰ μᾶς⁷, ὅτι ἐνῶ ἡμασταν ἀμαρτωλοὶ καὶ μαῦροι, μᾶς ἔκανε φωτόμορφους καὶ ὠραίους, χύνοντάς μας τῆ λάμψη τῆς χάριος του. Ὅπως δηλαδὴ τῆ νύχτα ὅλα γίνονται σκοτεινὰ ἐξαιτίας τοῦ ζόφου ποὺ ἐπικρατεῖ, ἀκόμα καὶ ἂν εἶναι ἀπὸ τῆ φύση τοὺς λευκά, ἐνῶ ὅταν ἐπικρατήσῃ τὸ φῶς δὲν παραμένει ἡ ὁμοιότητα μὲ τὸ σκότος σὲ ὅσα εἶχε σκοτεινιάσει ὁ ζόφος, ἔτσι καὶ ὅταν ἡ ψυχὴ μεταβεῖ ἀπὸ τὴν πλάνη στὴν ἀλήθεια συμμεταβάλλεται καὶ ἡ σκοτεινὴ ὄψη τοῦ βίου στὴ φωτεινὴ χάρι. Τὰ ἴδια ποὺ λέει στὶς κοπέλλες ἡ νύφη τοῦ Χριστοῦ, λέει καὶ ὁ Παῦλος στὸν Τιμόθεο, ὁ λαμπρός, ποὺ ἐγίνε ἐπειτα ἀπὸ σκοτεινὸς ποὺ ἦταν, ὅτι ἀξιῶθηκε νὰ γίνῃ καὶ αὐτὸς καλός, ἐνῶ πρῶτα ἦταν βλάσφημος καὶ διώκτης καὶ περιφρονητὴς καὶ μαῦρος. Καὶ ὅτι ὁ Χριστὸς ἦρθε στὸν κόσμον γιὰ νὰ κάνει φωτεινοὺς τοὺς σκοτεινοὺς, ἀφοῦ δὲν καλοῦσε κοντὰ του τοὺς δίκαιους, ἀλλὰ τοὺς ἀμαρτωλοὺς νὰ μετανοήσουν⁸, ποὺ τοὺς ἔκανε μὲ τὸ λουτρὸ τῆς δεύτερης γέννησης νὰ λάμπουν σὰν ἄστρα⁹, ξεπλύνοντας τὴ σκοτεινὴ τους μορφὴ μὲ τὸ νερό.

Τὸ ἴδιο ἀκριβῶς καὶ τὸ μάτι τοῦ Δαβὶδ βλέπει στὴν ἄνω πόλη μὲ θαυμασμό, πῶς μέσα στὴν πόλη τοῦ Θεοῦ, ἡ ὁποία ἔχει τόσο ὕμνηθεῖ, κατοικίζεται ἡ Βαβυλώνα καὶ ἀναφέρεται ἡ πόρνη Ραὰβ καὶ ἔρχονται σ' αὐτὴν ἀλλόφυλοι καὶ ἡ Τύρος καὶ ὁ λαὸς τῶν Αἰθίοπων¹⁰, ὥστε κανένας ἄνθρωπος νὰ μὴν τὴν ὄνειδίζει πιά γιὰ τὴν ἔλθειψη κατοίκων λέγοντας «νὰ μὴν πεῖ πιά κάποιος γιὰ τὴν Σιών γεννήθηκε ἄνθρωπος σ' αὐτὴν»¹¹. Καὶ ἐκεῖ γίνονται πολῖτες τῆς πόλης οἱ ἀλλόφυλοι καὶ οἱ Βαβυλώνιοι γίνονται Ἱεροσολυμίτες, κόρη ἡ πόρνη, οἱ Αἰθίοπες λευκοὶ καὶ ἡ ἄνω πόλη Τύρος. Ἔτσι καὶ ἐδῶ ἡ νύφη θέλει νὰ κάνει πρόθυμες τὶς κοπέλλες τῆς Ἱερουσαλήμ, παρουσιάζοντάς τες τὴν ἀγαθότητα τοῦ νυμφίου¹²· καὶ ἂν ἀκόμα πάρει κάποια μαύρη ψυχὴ, τὴ μεταβάλλει σὲ ὁμορφὴ μὲ τὴ σχέση της μαζὶ του, καὶ ἂν εἶναι κάποια σὰν σκῆνωμα τοῦ Κηδάρ, γίνεται κα-

11. Ψαλμ. 86,5. 12. Ῥωμ. 5,8.

ἀληθινῷ Σολομῶντος, τουτέστι τοῦ εἰρηνικοῦ βασιλέως ἐν αὐτῇ κατοικήσαντος. Διὰ τοῦτό φησι «μέλαινά εἰμι καὶ καλή, θυγατέρες Ἱερουσαλήμ», ἵνα, πρὸς ἐμὲ βλέπουσαι καὶ ὑμεῖς, γένησθε δέρρεις Σολομῶντος, κἂν σκηνώματα ἦτε κηδάρ.

5 Εἶτα ἐπάγει τοῖς εἰρημένοις τὰ ἐφεξῆς, δι' ὧν ἀναγκαίως ἀσφαλίζεται τὴν τῶν μαθητευομένων διάνοιαν μὴ τῷ δημιουργῷ τὴν αἰτίαν τοῦ σκοτεινοῦ εἶδους ἀνατιθέναι, ἀλλὰ τὴν ἐκάστου προαίρεσιν τοῦ τοιοῦτου εἶδους τὰς ἀρχὰς καταβάλλεσθαι. Μὴ βλέψητε γὰρ πρὸς με, φησὶν, ὅτι ἐγὼ εἰμι μεμελανωμένη. Οὐ τοιαύτη γέγονα
10 παρὰ τὴν πρώτην· οὐδὲ γὰρ εἰκὸς ἦν ταῖς φωτειναῖς τοῦ Θεοῦ χερσὶ πλασσομένην σκοτεινῷ τινὶ καὶ μέλανι περιχρωσθῆναι τῷ εἶδει. Οὐκ ἤμην τοίνυν τοιαύτη, φησὶν, ἀλλὰ γέγονα. Οὐ γὰρ ἐκ φύσεώς εἰμι μεμελανωμένη, ἀλλ' ἐπίσακτόν μοι τὸ τοιοῦτον αἴσχος ἐγένετο, τοῦ ἡλίου πρὸς τὸ μέλαν ἐκ λαμπροῦ τὴν μορφήν μεταχρῶσαν-
15 τος. «Ὁ ἥλιος» γάρ, φησὶν, «παρέβλεψέ με». Τί οὖν ἐστὶν ὁ διὰ τούτων μανθάνομεν; Λέγει διὰ παραβολῆς τοῖς ὄχλοις ὁ Κύριος ὅτι ὁ σπείρων τὸν λόγον οὐ τὴν ἀγαθὴν μόνον κατασπείρει καρδίαν, ἀλλὰ κἂν λιθώδης τις ἢ κἂν ταῖς ἀκάνθαις ὑλομανοῦσα κἂν παρόδιός τε καὶ πεπατημένη, πᾶσιν ὑπὸ φιλανθρωπίας ἐπιβάλλει τοῦ
20 λόγου τὰ σπέρματα. Καὶ ἐκάστου τὰ ιδιώματα ἐρμηνεύων τῷ λόγῳ τοῦτό φησιν ἐπὶ τῆς λιθώδους συμβαίνειν ψυχῆς, ὅτι οὐκ ἐν βάθει ριζοῦται τὸ ἐσπαρμένον, ἀλλὰ παραχρῆμα μὲν δι' ἐπιπολαίου βλάστης τὸν στάχυν κατεπαγγέλλεται, θερμότερον δὲ τοῦ ἡλίου τὸ ὑποκείμενον θάλψαντος τῷ μὴ ὑποκεῖσθαι ταῖς ρίζαις ἰκμάδα καταξη-
25 ραίνεται. Πειρασμὸν δὲ διὰ τῆς ἐρμηνείας ὀνομάζει τὸν ἥλιον.

Οὐκοῦν τοῦτο παρὰ τῆς διδασκάλου τὸ δόγμα μανθάνομεν, ὅτι γέγονε μὲν ἡ ἀνθρωπίνη φύσις τοῦ ἀληθινοῦ φωτὸς ἀπεικόνισμα, πόρρω τῶν σκοτεινῶν χαρακτηρῶν τῆ τοῦ ἀρχετύπου κάλλους ὁμοιότητι στίλβουσα, ὁ δὲ πειρασμὸς τὸν φλογώδη καύσωνα δι'
30 ἀπάτης ἐπιβαλὼν ἀπαλὴν ἔτι καὶ ἄρριζον τὴν πρώτην βλάστην κατέλαβε καί, πρὶν ἔξιν τινὰ τοῦ ἀγαθοῦ κτήσασθαι καὶ διὰ τῆς τῶν λογισμῶν γεωργίας δοῦναι ταῖς ρίζαις τόπον ἐπὶ τὸ βάθος, εὐθὺς διὰ τῆς παρακοῆς ἀποξηράνας τὸ χλοερὸν τε καὶ εὐθαλὲς εἶδος διὰ τῆς καύσεως μέλαν ἐποίησεν. Εἰ δε ἥλιος ἡ ἀντικειμένη τοῦ πειρα-
35 σμοῦ προσβολὴ ὀνομάζεται, μηδεὶς ζενιζέσθω τῶν ἀκουόντων ἐν

τοικία τοῦ φωτός, τοῦ ἀληθινοῦ Σολομώντα, ἐπειδὴ δηλαδὴ κατοίκησε σ' αὐτὸν ὁ εἰρηνικὸς βασιλιάς. Γι' αὐτὸ λέει «εἶμαι μελαψή, μὰ ὁμορφη, κοπέλλες τίς Ἰερουσαλήμ», ὥστε, βλέποντας πρὸς ἐμένα, νὰ γίνετε κι ἐσεῖς ὑφαντὰ τοῦ Σολομώντα, ἀκόμα κι ἂν εἴστε σκηνώματα τοῦ Κηδάρ.

Σὲ ὅσα εἰπῶθηκαν προσθέτει ἔπειτα τὰ παρακάτω, μὲ τὰ ὁποῖα διασφαλίζει τὸ νοῦ σ' ἐκεῖνες πού μαθαίνουν νὰ μὴν ἀποδώσουν στὸ δημιουργὸ τὴν αἰτία τῆς σκοτεινῆς μορφῆς, ἀλλὰ ὅτι τὴν ἀρχὴ γιὰ τὴ μορφὴ αὐτὴ τὴν κάνει ἡ προαίρεση τοῦ καθενός. «Μὴ βλέπετε», λέει, «πὺ ἐγὼ εἶμαι μαυρισμένη». Δὲν γεννήθηκα ἔτσι. Οὔτε ἦταν εὐλογο ὅταν μὲ πλαστοουργοῦσαν τὰ φωτεινὰ χέρια τοῦ Θεοῦ ν' ἀποθέσει στὴ μορφὴ μου σκοτεινὸ καὶ μαῦρο χρῶμα. Δὲν ἦμουν τέτοια, λέει, ἀλλὰ ἔγινα. Δὲν εἶμαι μαύρη ἀπὸ τὴ φύση μου, ἡ ἀσχημία αὐτὴ παρουσιάστηκε ἔπειτα, ὁ ἥλιος ἄλλαξε τὸ χρῶμά τῆς μορφῆς μου ἀπὸ τὸ λευκὸ στὸ μαῦρο. Γιατί λέει, «ὁ ἥλιος μὲ παραεῖδε». Τί διδασκόμαστε ἀπὸ αὐτά; Λέει ὁ Κύριος στοὺς ὄχλους μὲ τὴν παραβολή, ὅτι αὐτὸς πὺ σπέρνει τὸ λόγο¹³, δὲν τὸν σπέρνει στὴν ἀγαθὴ μόνο καρδιά· ἀλλὰ καὶ ἂν ἀκόμα εἶναι πετρῶδη κάποια, κι ἂν θρασομανοῦν τ' ἀγκάθια σ' αὐτὴ, κι ἂν εἶναι σὰν γῆ δίπλα στὸ δρόμο καὶ πατημένη, σ' ὄλες σκορπίζει τοὺς σπόρους τοῦ λόγου ἀπὸ φιλανθρωπία. Κι ἐρμηνεύοντας τὴν ἰδιαιτερότητα κάθε σπορᾶς λέει ὅτι στὴν ψυχὴ μὲ τὸ πετρῶδες ἔδαφος¹⁴ γίνεται αὐτό· ἐπειδὴ τὸ σπαρτὸ δὲν ριζώνει βαθιά, ἀλλ' ἀμέσως βλαστάνοντας ἐπιπόλαια προβάλλει τὸ στάχυ, ὅταν ὁ ἥλιος θερμάνει περισσότερο τὸ ἔδαφος, ἐπειδὴ οἱ ρίζες δὲν ἔχουν ὑγρασία τὸ φυτὸ ξηραίνεται. Στὴν ἐρμηνεία τοῦ 'πειρασμοῦ' ὀνομάζει τὸν ἥλιο.

Ἄπὸ τὴ δασκάλισσα λοιπὸν παίρνομε αὐτὸ τὸ δίδαγμα, ὅτι ἡ ἀνθρώπινη φύση ἔγινε ἀπεικόνισμα τοῦ ἀληθινοῦ φωτός, στίλβοντας μακριὰ ἀπὸ τίς σκοτεινὲς ἀπεικονίσεις ἐξαιτίας τῆς ὁμοιότητάς τῆς μὲ τὸ ἀρχέτυπο κάλλος¹⁵. Ὁ πειρασμὸς ὁμοῦς, προκαλώντας μὲ ἀπάτη τὸν καύσωνα πὺ φλογίζει, πρόλαβε τρυφερὸ ἀκόμα καὶ χωρὶς ρίζα τὸ πρῶτο φύτρο. Καὶ πρὶν ἀποχτήσῃ σταθερότητα στὸ ἀγαθὸ καὶ πρὶν μὲ τίς φροντίδες τῆς καλλιέργειας δώσει τὴν εὐκαιρία στίς ρίζες νὰ εἰσχωρήσουν στὸ βάθος, εὐθύς, ἀποξηραίνοντας μὲ τὴν παρακοὴ τὸ θαλερὸ κι ὠραῖο πρόσωπο, τὸ ἔκαψε καὶ τὸ μαύρισε. Κι ἂν ἡ ἐχθρική προσβολὴ τοῦ πειρασμοῦ ὀνομάζεται ἥλιος,

πολλοῖς τὸ τοιοῦτον παρὰ τῆς θεοπνεύστου Γραφῆς διδασκόμενος. Καὶ γὰρ ἐν δευτέρῃ τῶν ἀναβαθμῶν ᾧδῆ ταύτην ποιεῖται τὴν εὐλογίαν τῷ τὴν βοήθειαν ἔχοντι παρὰ Κυρίου, τοῦ ποιήσαντος τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, τὸ μὴ συγκαίεσθαι αὐτὸν ὑπὸ τοῦ ἡλίου διὰ τῆς 5 ἡμέρας.

Καὶ ὁ προφήτης Ἡσαΐας τὴν τῆς Ἐκκλησίας κατάστασιν προφητεύων, ὡσπερ τινὰ πομπὴν ὑπογράφει τὴν πολιτείαν φαιδρύνων τὸν λόγον τῷ διηγῆματι. Λέγει γὰρ θυγατέρας ἐπ' ὤμων αἰρομένας καὶ παῖδας ἐν λαμπήναις κομιζομένους καὶ σκιαδείοις τὸν φλογμὸν 10 ἀποκρούοντας· δι' ὧν ἐν αἰνίγμασι τὸν ἐν ἀρετῇ διαγράφει βίον διὰ μὲν τῆς νηπιώδους ἡλικίας ὑποδεικνύων τὸ ἀρτιγενές τε καὶ ἄκακον, διὰ δὲ τῶν σκιαδείων τὴν ἐξ ἐγκρατείας τε καὶ καθαρότητος προσγινομένην ταῖς ψυχαῖς παραμυθίαν τοῦ καύσωνος. Δι' ὧν μανθάνομεν ὅτι χρῆ ἐπ' ὤμων αἰρεσθαι τὴν τῷ Θεῷ νυμφοστολουμέ- 15 νην ψυχὴν, οὐ πατουμένην ὑπὸ τῆς σαρκός, ἀλλ' ἐπικαθημένην τῷ ὄγκῳ τοῦ σώματος. Λαμπήνην δὲ ἀκούοντες τὴν ἐκλαμπτικὴν τοῦ φωτίσματος χάριν μανθάνομεν, δι' ἧς παῖδες γινόμεθα, οὐκέτι τῇ γῆ τὸ ἴχνος ἐρείδοντες, ἀλλ' ἀπ' ἐκεῖνης πρὸς τὴν οὐρανίαν ζωὴν κομιζόμενοι. Σκιερὸς δὲ γίνεται ἡμῖν καὶ δροσώδης ὁ βίος διὰ τῶν τῆς 20 ἀρετῆς σκιαδείων κατασβεννυμένου τοῦ καύσωνος. Οὗτος οὖν ἐστὶν ὁ παραβλάπτων ἥλιος, ὅταν μὴ διατειχίζεται ὁ παρ' αὐτοῦ φλογμὸς τῇ νεφέλῃ τοῦ Πνεύματος, ἣν διεπέτασε τοῖς τοιούτοις ὁ Κύριος εἰς σκέπην αὐτοῖς· οὗτος γὰρ ἐστὶν ὁ ἥλιος ὁ τὴν λαμπρὰν τοῦ σώματος ἐπιφάνειαν τῇ προσβολῇ τῶν πειρασμῶν ἐπικαίων 25 καὶ μελαίνων ἐν δυσμορφίᾳ τὸ εἶδος.

Εἶτα διηγεῖται, ὅθεν τὴν ἀρχὴν ἔσχεν ἢ πρὸς τὸ μέλαν τῆς εὐχροίας ἡμῶν μεταποίησις. «Υἱοὶ μητρός μου, φησὶν, ἐμαχέσαντο ἐν ἐμοί, ἔθεντό με φυλάκισσαν ἐν ἀμπελώσιν· ἀμπελῶνα ἐμὸν οὐκ ἐφύλαξα». Καὶ μοι τοῦτο παρασχέσθω ἡ ἀκοή, μὴ λίαν ἀκριβολο- 30 γεῖσθαι πρὸς τὴν τῆς λέξεως σύνταξιν, ἀλλὰ πρὸς τὸν εἰρμὸν τοῦ νοήματος βλέπειν. Εἰ δέ τι μὴ ἀκριβῶς συνηρημένον ἐστὶν ἐκ τῆς συμφράσεως, τῇ ἀσθενείᾳ λογισάσθω τῶν τὴν Ἑβραίων γλῶτταν μεταβαλόντων εἰς τὴν Ἑλλάδα φωνήν· οἷς γὰρ ἐν ἐπιμελείᾳ γέγονε παιδευθῆναι τὴν Ἑβραίων διάλεκτον, οὐδὲν εὐρίσκεται τοιοῦτον, οἷον δοκεῖν ἀσυναρτήτως ἔχειν. Ὁ δὲ σχηματισμὸς τῆς ἡμετέρας

ἄς μὴν ξενιστεῖ κανένας ἀπὸ ὄσους ἀκοῦν, ἀφοῦ σὲ πολλὰ σημεῖα προβάλλει τὸ δίδαγμα τοῦτο ἢ θεόπνευση Γραφή. Καὶ στή δευτέρη ὡδή τῶν ἀναβαθμῶν ἐγκωμιάζει αὐτὸν ποῦ ἔχει βοήθεια ἀπὸ τὸν Κύριο, ποῦ κατασκεύασε τὸν οὐρανὸ καὶ τὴ γῆ, γιὰ νὰ μὴν τὸν κάψει ὁ ἥλιος τὴν ἡμέρα.

Καὶ ὁ προφήτης Ἡσαΐας, προφητεύοντας τὴν ἴδρυση τῆς Ἐκκλησίας, περιγράφει τὴ ζωὴ της σὰν μιὰ πομπὴ ζωηρεύοντας τὸ λόγῳ μὲ τὴ διήγησή του. Ἀναφέρει κόρες ποῦ τὴ σηκώνουν στοὺς ὤμους¹⁶ καὶ παιδιὰ ποῦ τὴ μεταφέρουν σὲ ἄμαξες ἀντιμετωπίζοντας μὲ σκιάδια τὴ φλόγα τοῦ ἡλίου. Μὲ αὐτὰ περιγράφει μ' αἰνίγματα τὸ βίῳ τῆς ἀρετῆς, ὑποδηλώνοντας μὲ τὴ νηπιακὴ ἡλικία τὴν πρόσφατη γέννηση καὶ τὴν ἀθωότητα, μὲ τὰ σκιάδια τὴν ἀνακούφιση ἀπὸ τὸν καῦσωνα ποῦ προέρχεται ἀπὸ τὴν ἐγκράτεια καὶ τὴν καθαρότητα. Μὲ αὐτὰ διδασκόμαστε ὅτι πρέπει νὰ σηκώνομε στοὺς ὤμους τὴν ψυχὴ ποῦ νυμφεύεται τὸ Θεό, ποῦ δὲν τὴν συνθλίβει ἡ σάρκα, ἀλλὰ ποῦ κἀθεται πάνω στὸν ὄγκο τοῦ σώματος. Κι ὅταν ἀκοῦμε ἄμαξα (=λαμπήνη) διδασκόμαστε τὴν ἐκλάμπουσα χάρη τοῦ φωτισμοῦ, ποῦ διαμέσου της γινόμαστε παιδιὰ ποῦ δὲν στηρίζομε πιά τὰ πόδια μας στὴ γῆ, ἀλλὰ μεταφερόμαστε ἀπὸ αὐτὴν στὴν οὐράνια ζωὴ. Ἡ ζωὴ μας πάλι γίνεται σκιερὴ καὶ δροσερὴ, ἀφοῦ σβῆσομε τὸν καῦσωνα μὲ τὰ σκιάδια τῆς ἀρετῆς. Αὐτὸς λοιπὸν εἶναι ὁ ἥλιος ποῦ βλάπτει, ὅταν δὲν ἐμποδίζεται ἡ φλόγα του ἀπὸ τὸ νέφος τοῦ Πνεύματος, ποῦ ἄπλωσε πάνω σ' αὐτοὺς ὁ Κύριος γιὰ νὰ τοὺς σκεπάζει. Γιατὶ αὐτὸς εἶναι ὁ ἥλιος ποῦ καίει τὴ λευκὴ ἐπιφάνεια τοῦ σώματος μὲ τὴν προσβολὴ τῶν πειρασμῶν καὶ μαυρίζει τὴν ὄψη ἀσχημίζοντάς την.

Ἐπειτα ἐξηγεῖ ἀπὸ ποῦ ἄρχισε ἡ μεταβολὴ τῆς λευκότητάς μας πρὸς τὸ μαῦρο. «Οἱ υἱοὶ τῆς μητέρας μου», λέει, «θὺμωσαν μαζί μου· μ' ἔβαλαν φυλάκισσα στ' ἀμπέλια, ἀλλὰ δὲ φύλαξα τὸ ἀμπέλι μου»¹⁷. Αὐτὸ ποῦ ἀκοῦμε μᾶς ὁδηγεῖ στὴ σκέψη νὰ μὴ ζητοῦμε ἀκριβολογία στὴ σύνταξη, ἀλλὰ ν' ἀποβλέπομε στὸν εἰρμὸ τοῦ νοήματος. Κι ἂν κάτι ἀπὸ τὰ λεγόμενα δὲν ἔχει τὴ συντακτικὴ ἀκρίβεια, ἄς καταλογιστεῖ στὴν ἀδυναμία ἐκείνων ποῦ ἔχουν μεταφέρει τὰ ἑβραϊκὰ στὴν ἑλληνικὴ γλῶσσα. Ὅποιοι εἶχαν τὴν ἐπιμέλεια νὰ μάθουν τὴν ἑβραϊκὴ γλῶσσα δὲν βρίσκουν τίποτε ποῦ νὰ φαίνεται ἀσύντακτο. Ἐπειδὴ ὁμως ἡ μορφὴ τῆς δικῆς μας γλώσσας δὲ συμ-

γλώττης μὴ συμβαίνων τῷ σχήματι τῆς ἑβραϊκῆς εὐγλωττίας σύγ-
 χυσίν τινα ποιεῖ τοῖς ἐπιπολαιότερον ἀκολουθοῦσι τῇ σημασίᾳ τῆς
 λέξεως. Ἡ μὲν οὖν διάνοια τῶν προκειμένων ρημάτων αὕτη ἐστίν,
 ὅσον ἡμεῖς κατελήφραμεν, ὅτι· γέγονε τὸ κατ' ἀρχὰς ὁ ἄνθρωπος
 5 οὐδενὸς τῶν θεῶν ἀγαθῶν ἐνδεής, ὡς ἔργον ἦν φυλάζει μόνον τὰ
 ἀγαθὰ, οὐχὶ κτήσασθαι. Ἡ δὲ τῶν ἐχθρῶν ἐπιβουλή γυμνὸν αὐτὸν
 τῶν προσόντων ἐποίησε, μὴ φυλάξαντα τὴν δοθεῖσαν αὐτῷ φύσει
 παρὰ τῷ Θεῷ εὐκληρίαν. Αὕτη μὲν οὖν ἐστὶν ἡ τῶν ρημάτων διά-
 νοια, ἡ δὲ διὰ τῶν αἰνιγματικῶν λόγων τοῦ νοήματος τούτου παρά-
 10 δοσις τοῦτον ἔχει τὸν τρόπον· «υἱοὶ μητρός μου», φησὶν, «ἐμαχέ-
 σαντο ἐν ἐμοί, ἔθεντό με φυλάκισαν ἐν ἀμπελῶσιν· ἀμπελῶνα
 ἐμὸν οὐκ ἐφύλαξα».

Πολλὰ δι' ὀλίγων δογματικῶς ἡμᾶς ἐκπαιδεύει ὁ λόγος.
 Πρῶτον μὲν ὅπερ. καὶ ὁ μέγας ἀποφαίνεται Παῦλος, ὅτι τὰ πάντα
 15 ἐκ τοῦ Θεοῦ καὶ «εἷς Θεὸς ὁ Πατήρ, ἐξ οὗ τὰ πάντα», καὶ οὐδὲν
 τῶν ὄντων ἐστίν, ὃ μὴ δι' ἐκείνου τε καὶ ἐξ ἐκείνου τὸ εἶναι ἔχει
 («πάντα» γάρ, φησί, «δι' αὐτοῦ ἐγένετο καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο
 οὐδέν»· ἀλλ' ἐπειδὴ πάντα ἐποίησεν ὁ Θεός, «καλὰ λίαν ἐστί».
 «Πάντα γὰρ ἐν σοφίᾳ ἐποίησεν»), ἔδωκε δὲ τῇ λογικῇ φύσει τὴν
 20 αὐτεξούσιον χάριν καὶ προσέθηκε δύναμιν εὐρετικὴν τῶν καταθυ-
 μίων, ὡς ἂν τὸ ἐφ' ἡμῖν χώραν ἔχοι καὶ μὴ κατηναγκασμένον εἶη τὸ
 ἀγαθὸν καὶ ἀκούσιον, ἀλλὰ κατόρθωμα προαιρέσεως γένοιτο. Τού-
 του δὲ τοῦ αὐτεξουσιῦ κινήματος αὐτοκρατορικῶς πρὸς τὸ δοκοῦν
 ἡμᾶς ἄγοντος ἠύρεθη τις ἐν τῇ φύσει τῶν ὄντων ὁ κακῶς τῇ ἐξου-
 25 σίᾳ χρησάμενος· καὶ κατὰ τὴν τοῦ Ἀποστόλου φωνὴν κακῶν ἐφευ-
 ρετῆς γενόμενος· ὃς τῷ μὲν ἐκ Θεοῦ καὶ αὐτὸς εἶναι ἀδελφός ἐστιν
 ἡμέτερος, τῷ δὲ τῆς τοῦ ἀγαθοῦ μετουσίας ἐκουσίως ἀπορρυῆναι
 τὴν τῶν κακῶν εἴσοδον καινοτομήσας καὶ πατὴρ ψεύδους γενόμε-
 νος εἰς πολεμίου τάξιν ἑαυτὸν κατέστησε πᾶσιν, οἷς ὁ σκοπὸς τῆς
 30 προαιρέσεως πρὸς τὸ κρεῖττον βλέπει.

Διὰ τούτου τοίνυν καὶ τοῖς λοιποῖς τῆς τῶν ἀγαθῶν ἀποπτώ-
 σεως τῆς ἀφορμῆς ἐγγενομένης (ὃ δὴ καὶ τῇ φύσει τῶν ἀνθρώπων

18. Α' Κορ. 8,6.

19. Ἰω. 1,3.

20. Γεν. 1,31.

φωνεῖ μετὰ τὴν μορφήν τῆς ἐβραϊκῆς διατύπωσης προκαλεῖ κάποια σύγχυση σ' ὁποιους ἀκολουθοῦν τὴν ἐπιπόλαια σημασία τῆς λέξης. Τὸ νόημα λοιπὸν τῶν λόγων αὐτῶν, ὅσο καταλάβαμε, εἶναι τὸ ἐξῆς: ὁ ἄνθρωπος δημιουργήθηκε στὴν ἀρχὴ χωρὶς νὰ τοῦ λείπει κανένα θεϊκὸ ἀγαθὸ καὶ φροντίδα τοῦ ἦταν νὰ φυλάξει μόνο τ' ἀγαθὰ ὅχι νὰ τ' ἀποκτήσει. Ἡ ἐπιβουλὴ ὁμως τῶν ἐχθρῶν τὸν ἀπογύμνωσε ἀπὸ τὰ προσόντα του, ἐπειδὴ δὲν φυλάξε τὸν πλοῦτο τῆς φύσης τοῦ ποῦ τοῦ ἔδωσε ὁ Θεός. Αὐτὸ λοιπὸν εἶναι τὸ νόημα τῶν λόγων, ἐνῶ ἡ μετάδοσις τοῦ νοήματος αὐτοῦ μετὰ τὶς αἰνιγματικὰς λέξεις γίνεται μετὰ τὸν ἐξῆς τρόπο: «οἱ γιοὶ τῆς μητέρας μου», λέει, θύμωσαν μαζί μου, μ' ἔβαλαν φυλάκισσα στ' ἀμπέλια· ἀλλὰ δὲ φυλάξα τὸ ἀμπέλι τὸ δικό μου».

Πολλὰ μᾶς διδάσκουν οἱ στίχοι αὐτοὶ μετὰ λίγα λόγια. Πρῶτα, αὐτὸ ποῦ διακηρύττει κι ὁ μέγας Παῦλος ὅτι «τὰ πάντα προέρχονται ἀπὸ τὸ Θεό», καὶ ὅτι «ἓνας εἶναι ὁ Θεὸς Πατέρας ἀπὸ τὸν ὅποιον προέρχονται τὰ πάντα» καὶ δὲν ὑπάρχει κανένα ὄν ποῦ νὰ μὴν ἔχει τὸ εἶναι μέσω ἐκείνου καὶ ἀπὸ ἐκείνου»¹⁸ (γιατὶ λέει «ὄλα ἔγιναν μέσω αὐτοῦ καὶ χωρὶς αὐτοῦ δὲν ἔγινε τίποτε»¹⁹· ἐπειδὴ ὁμως ὄλα τὰ ἔκανε ὁ Θεός, «εἶναι ἐξαιρετικὰ καλὰ»²⁰· γιατί «ὄλα τὰ δημιούργησε μετὰ σοφίαν»²¹), ἔδωσε ὁμως στὴ λογικὴ φύσιν τῆ δωρεὰ τοῦ αὐτεξουσίου καὶ πρόσθεσε τὴν ἰκανότητα νὰ βρίσκει ὅ,τι ἐπιθυμεῖ, ὥστε νὰ γίνεται ὅ,τι θέλομε καὶ νὰ μὴν πράττομε τὸ ἀγαθὸ ὑποχρεωτικὰ καὶ χωρὶς νὰ θέλομε, ἀλλὰ νὰ εἶναι κατόρθωμα τῆς προαίρεσής μας. Ἐπειδὴ λοιπὸν αὐτὴ ἡ αὐτεξουσία τάσις μᾶς ὁδηγοῦσε αὐτοδύναμα σ' αὐτὸ ποῦ θέλαμε, βρέθηκε μέσα στὴ φύσιν τῶν ὄντων αὐτῶν ποῦ ἔκανε κακὴ χρῆσιν τῆς ἐξουσίας τοῦ καὶ κατὰ τὸ λόγο τοῦ Ἀποστόλου ἔγινε ἐφευρέτης τῶν κακῶν²². Ἐπειδὴ κι αὐτὸς προέρχεται ἀπὸ τὸ Θεὸ εἶναι ἀδελφός μας, ἐπειδὴ ὁμως ἀποσπᾶστηκε μετὰ τὴν θέλησίν του ἀπὸ τὴ μετουσίαν τοῦ ἀγαθοῦ ἐγκαινιάζοντας τὸ δρόμο γιὰ τὴν εἴσοδο τῶν κακῶν, ἔγινε πατέρας τοῦ ψεύδους κι ἔλαβε τὴ θέσιν τοῦ ἐχθροῦ γιὰ ὄλους ἐκείνους ποῦ ἡ προαίρεσίς τους ἀποβλέπει πρὸς τὸ ἀγαθόν.

Βρίσκοντας λοιπὸν καὶ οἱ ἄλλοι σ' αὐτὸν ἀφορμὴ ν' ἀπομακρυνθοῦν ἀπὸ τὰ ἀγαθὰ (αὐτὸ ἔγινε καὶ στοὺς ἀνθρώπους), ὀρθὰ

21. Ψαλμ. 103,24. 22. Ρωμ. 1,30.

ἐγένετο) καλῶς ἢ ποτὲ μὲν μέλαινα, νῦν δὲ καλή, τὴν αἰτίαν τῆς ζο-
 φώδους ὄψεως εἰς τοὺς τοιοῦτους τῆς μητρὸς υἱοὺς ἀνατίθῃσι, παι-
 δεύουσα διὰ τῶν λεγομένων ἡμᾶς, ὅτι μία μὲν πᾶσιν ἐστὶ τοῖς οὐ-
 σιν, οἷόν τις μήτηρ, ἢ τῶν ὄντων αἰτία. Καὶ διὰ τοῦτο ἀδελφὰ πάντα
 5 ἐστὶν ἀλλήλων τὰ ἐν τοῖς οὐσί νοούμενα. Ἡ δὲ τῆς προαιρέσεως
 διαφορὰ πρὸς τὸ φίλιόν τε καὶ πολέμιον τὴν φύσιν διέσχισεν· οἱ γὰρ
 ἀφροσύνας τῆς πρὸς τὸ ἀγαθὸν σχέσεως καὶ διὰ τῆς τοῦ κρείττονος
 ἀποστάσεως τὸ κακὸν ὑποστήσαντες (οὐδὲ γὰρ ἐστὶν ἄλλη τις κα-
 κοῦ ὑπόστασις, εἰ μὴ ὁ χωρισμὸς τοῦ βελτίονος), πᾶσαν ποιοῦνται
 10 σπουδὴν καὶ ἐπίνοιαν τοῦ καὶ ἄλλους πρὸς τὴν τῶν κακῶν κοινω-
 νίαν προσεταιρίσασθαι. Καὶ διὰ τοῦτο φησὶν· «οὗτοι οἱ υἱοὶ τῆς
 μητρὸς μου» (τῇ γὰρ πληθυντικῇ σημασίᾳ τὸ πολυσχιδὲς τῆς κα-
 κίας ἐνδείκνυνται) πόλεμον ἐν ἐμοὶ συνεστήσαντο, οὐκ ἔξωθεν ἐξ
 ἐπιδρομῆς πολεμοῦντες ἀλλ' αὐτὴν τὴν ψυχὴν ποιησάμενοι τοῦ ἐν
 15 αὐτῇ πολέμου μεταίχιμον· ἐν ἐκάστῳ γὰρ ἐστὶν ὁ πόλεμος, καθὼς
 ἐρμηνεύει ὁ θεῖος Ἀπόστολος λέγων ὅτι «βλέπω ἕτερον νόμον ἐν
 τοῖς μέλεσί μου ἀντιστρατευόμενον τῷ νόμῳ τοῦ νοός μου καὶ αἰχ-
 μαλωτίζοντά με τῷ νόμῳ τῆς ἁμαρτίας τῷ ὄντι ἐν τοῖς μέλεσί
 μου».

20 Ταύτης τοίνυν τῆς ἐμφυλίου μάχης ἐν ἐμοὶ συστάσης παρὰ τῶν
 ἀδελφῶν μὲν, ἐχθρῶν δὲ τῆς ἐμῆς σωτηρίας, μέλαινα ἐγενόμην,
 ἠττηθεῖσα τῶν πολεμίων καὶ τὸν ἀμπελῶνα τὸν ἐμὸν οὐκ ἐφύλαξα.
 Ταῦτόν δὲ χρῆ νοεῖν τῷ παραδείσῳ τὸν ἀμπελῶνα· καὶ γὰρ κάκει
 φυλάσσειν ἐτάχθη ὁ ἄνθρωπος τὸν παράδεισον. Ἡ δὲ τῆς φυλακῆς
 25 ἀμέλεια ἐκβάλλει τοῦ παραδείσου τὸν ἄνθρωπον καὶ οἰκήτορα τῶν
 δυσμῶν ποιεῖ, τῆς ἀνατολῆς ἀποστήσασα. Διὰ τοῦτο ἡ ἀνατολὴ ταῖς
 δυσμαῖς ἐπιφαίνεται· «ψάλατε» γάρ, φησί, «τῷ Κυρίῳ τῷ ἐπιβεβη-
 κότε ἐπὶ δυσμῶν», ἵνα, τοῦ φωτὸς ἐν τῇ σκοτίᾳ λάμπαντος, μετα-
 ποιηθῇ πρὸς τὴν ἀκτίνα τὸ σκότος καὶ γένηται καλὴ πάλιν ἢ μέλαι-
 30 να. Τὸ δὲ δοκοῦν ἀσυνάρτητον τῆς λέξεως ὡς πρὸς τὴν εὐρεθεῖσαν
 διάνοιαν τούτῳ τῷ τρόπῳ δυνατόν ἐστι παραμυθῆσασθαι· «ἔθεντό
 με», φησί, «φυλάκισσαν ἐν ἀμπελῶσιν», ὅπερ ἴσον ἐστὶ τῷ ἔθεντο
 τὴν Ἱερουσαλὴμ ὡς ὀπωροφυλάκιον. Οὐ γὰρ ἐκεῖνοι κατέστησαν

23. Ρωμ. 7,23. 24. Ψαλμ. 67,5. 25. Ἰω. 1,5. Ἦσ. 9,1.

26. Ἐφ. 5,8. 27. Ψαλμ. 78,1.

αὐτή, πού πρώτα ἦταν μαύρη καὶ τώρα ὠραία, ἀποδίδει τὴν αἰτία τῆς μαυρισμένης ὄψης σ' αὐτοὺς τοὺς υἱοὺς τῆς μητέρας της, θέλοντας νὰ μᾶς διδάξει μὲ αὐτὰ πού λέει, ὅτι ὅλα τὰ ὄντα ἔχουν μία αἰτία, σὰ νὰ εἶναι μητέρα τους. Καὶ γι' αὐτὸ ὅλα ὅσα συγκαταλέγονται μέσα στὰ ὄντα εἶναι ἀδελφὰ μεταξύ τους. Καὶ εἶναι ἡ διαφορὰ τῆς προαίρεσης πού χώρισε τὴ φύση σ' ἐχθρική καὶ φιλική. Αὐτοὶ πού ἀπομακρύνθηκαν ἀπὸ τὴ σχέση μὲ τὸ ἀγαθὸ καὶ μὲ τὴν ἀπομάκρυνσή τους ἀπὸ τὸ κακὸ δημιούργησαν τὸ κακὸ (τὸ κακὸ δὲν ἔχει καμιὰ ἄλλη ὑπόσταση πέρα ἀπ' τὸ ὅτι εἶναι χωρισμὸς ἀπὸ τὸ καλὸ) φροντίζουν καὶ σκέφτονται μὲ ποιὸ τρόπο θὰ προσεταιριστοῦν κι ἄλλους στὴ συμμετοχὴ τους στὰ κακά. Καὶ γι' αὐτὸ λέει: «αὐτοὶ οἱ υἱοὶ τῆς μητέρας μου» (μὲ τὸν πληθυντικὸ ἀριθμὸ δείχνει πόσο πολύμορφη εἶναι ἡ κακία) ἔστησαν μάχη ἐναντίον μου· δὲν μὲ πολεμοῦν μὲ ἐπιδρομὴ ἀπ' ἔξω, ἀλλ' ἔκαναν τὴν ἴδια τὴν ψυχὴ μου πεδίο τοῦ πολέμου πού γίνεται μέσα της. Μέσα στὸν καθένα μας διεξάγεται πόλεμος, ὅπως ἐξηγεῖ ὁ θεῖος Ἀπόστολος, λέγοντας «βλέπω ἓνα ἄλλο νόμο μέσα στὰ μέλη μου πού ἀντιστρατεύεται στὸ νόμο τοῦ νοῦ μου καὶ μ' αἰχμαλωτίζει στὸ νόμο τῆς ἁμαρτίας πού ὑπάρχει μέσα στὰ μέλη μου»²³.

Κατὰ τὸν ἐμφύλιο λοιπὸν αὐτὸν πόλεμο πού ξέσπασε μέσα μου ἀπὸ μέρος τῶν ἀδελφῶν μου, ἀλλὰ ἐχθρῶν τῆς σωτηρίας μου, ἐπειδὴ νικῆθηκα ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς μου, ἔγινε μαύρη καὶ δὲν φύλαξα τὸ δικό μου ἀμπέλι. Μὲ τίς λέξεις «ἀμπέλι» καὶ «παράδεισος» πρέπει νὰ ἐννοοῦμε τὸ ἴδιο· γιατί κι ἐκεῖ τάχθηκε ὁ ἄνθρωπος νὰ φυλάει τὸν παράδεισο. Ἡ παραμέληση ὁμως τῆς φύλαξης διώχνει τὸν ἄνθρωπο ἀπὸ τὸν παράδεισο καὶ τὸν κάνει κάτοικο τῆς Δύσης ἀπομακρύνοντάς τον ἀπὸ τὴν Ἀνατολή. Κι αὐτὸς εἶναι ὁ λόγος πού ἡ ἀνατολὴ ἐμφανίζεται στὰ δυτικά. Γιατὶ λέει, «ψάλετε ὕμνους στὸν Κύριο πού προχώρησε στὰ δυτικά»²⁴, ὥστε «μὲ τὴ λάμπη τοῦ φωτὸς μέσα στὸ σκοτάδι»²⁵ νὰ μεταβληθεῖ τὸ σκότος σὲ φῶς²⁶ καὶ νὰ γίνεῖ ἡ μαύρη πάλι ὠραία. Ἡ φαινόμενη ἀναντιστοιχία τῆς διατύπωσης ὡς πρὸς τὸ νόημα πού διαπιστώσαμε εἶναι δυνατὸ νὰ διασκεδαστεῖ μὲ τὸν ἐξῆς τρόπο. «Μὲ ἔκαναν», λέει, «φυλάκισσα στ' ἀμπέλια» πού σημαίνει ὅ,τι καὶ τὸ «ἔκαναν τὴν Ἱερουσαλὴμ ὁμοία μὲ ἀποθήκη ὀπωρικῶν»²⁷. Δὲν τὴν ἔβαλαν ἐκεῖνοι φύλακα τοῦ θεοῦ ἀπελιού, ὅπως μπορεῖ κανένας νὰ ἐννοήσῃ ἐπιπόλαια, ἀλλ' αὐτὸς πού

αὐτὴν φύλακα τοῦ θεοῦ ἀμπελῶνος, ὡς ἂν τις ἐκ τοῦ προχείρου νοήσειεν, ἀλλ' ὁ κατάστησας μὲν ἐστὶ Θεός, ἐκεῖνοι δὲ ἐμαχέσαντο μόνον ἐν αὐτῇ καὶ ἔθεντο αὐτὴν «ὡς σκηνὴν ἐν ἀμπελῶνι καὶ ὡς ὀπωροφυλάκιον ἐν σικυηράτῳ». Τῆς γὰρ φυλασσομένης ὀπώρας 5 διὰ τὴν παρακοὴν στερηθεῖσα, ἄχρηστον θέαμα κατελείφθη τοῦ φυλασσομένου ἐν αὐτῇ μὴ ὄντος. Καὶ ἐπειδὴ ἔθετο ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον ἐργάζεσθαι καὶ φυλάσσειν τὸν παράδεισον, τοῦτο εἶπεν ἡ νύμφη, ὅτι τοῦ Θεοῦ θεμένου τὴν ψυχὴν μου εἰς ζωὴν (ζωὴ γὰρ ἦν ἡ τοῦ παραδείσου τρυφή, ἐν ᾧ ἔθετο ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον ἐργάζε- 10 σθαι καὶ φυλάσσειν αὐτὸν) οἱ ἐχθροὶ μετέστησαν αὐτὴν ἀπὸ τῆς τοῦ παραδείσου φυλακῆς εἰς τὸ σπουδάζειν περὶ τὸν αὐτῶν ἀμπελῶνα, οὗ ὁ βότρυς γεωργεῖ τὴν πικρίαν καὶ ἡ σταφυλὴ τὴν χολήν.

Τοιοῦτος ἀμπελῶν Σόδομα ἦν, τοιαύτη κληματὶς Γόμορρα, ἡ συγκαταδικασθεῖσα Σοδόμοις, δι' ὧν ὁ τῶν δρακόντων θυμὸς ὁ 15 ἀνίαιτος ἐν ταῖς πονηραῖς ληνοῖς τῶν Σοδομιτῶν ὑπερεχέθη. Ἔστι δὲ καὶ μέχρι τοῦ νῦν τῶν τοιούτων ἀμπελῶνων ἐπιμελητάς τε καὶ φύλακας τοὺς πολλοὺς τῶν ἀνθρώπων ἰδεῖν, οἳ ἐν σπουδῇ τὰ πάθη παρ' ἑαυτοῖς τηροῦσιν, ὡσπερ δεδοικότες μὴ τὸ κακὸν ἀπολέσω- 20 σιν. Ὅρας τοὺς πονηροὺς τῆς εἰδωλολατρίας φύλακας τῆς τε κατὰ τὴν ἀσέβειαν καὶ τῆς κατὰ τὴν πλεονεξίαν ἐνεργουμένης, πῶς ἐπαγρυπνοῦσι τῇ φυλακῇ τῶν κακῶν ζημίαν τὸ στερηθῆναι τῆς ἀνομίας νομίζοντες. Καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων ὡσαύτως ἐστὶν ἰδεῖν τοὺς ἐν πάθει παραδεξαμένους τὴν ἡδονὴν ἢ ὑπερηφανίαν ἢ τῦφον ἢ ἄλλο 25 τι τῶν τοιούτων, πῶς περιέχονται διὰ πάσης φυλακῆς τῶν τοούτων κακῶν κέρδος ποιούμενοι τὸ μηδέποτε τῶν κακῶν τὴν ψυχὴν καθαρεῦσαι. Ταῦτα οὖν ἡ νύμφη ὀδύρεται λέγουσα ὅτι διὰ τοῦτο ἐγενόμην μέλαινα, ἐπειδὴ, τὰ ζιζάνια τοῦ ἐχθροῦ καὶ τὰς πονηρὰς αὐτῶν κληματίδας φυλάσσουσά τε καὶ περιέπουσα, τὸν ἀμπελῶνα τὸν ἐμὸν οὐκ ἐφύλαξα.

30 Ὡ πόσον κινεῖ πένθος ἐν τοῖς αἰσθητικῶς ἐπαῖουσιν «ἀμπελῶνα ἐμὸν οὐκ ἐφύλαξα». Θρῆνος ἀντικρὺς ἐστὶν ἡ φωνή, θρῆνος τοὺς τῶν προφητῶν στεναγμοὺς κινῶν εἰς συμπάθειαν· πῶς ἐγένετο πόρνη πόλις πιστὴ Σιών πλήρης κρίσεως; Πῶς κατελείφθη ἡ θυγάτηρ Σιών ὡς σκηνὴ ἐν ἀμπελῶνι; Πῶς ἐκάθισε μόνη ἡ πόλις

28. Ἦσ. 1,8. 29. Γεν. 2,15. 30. Γεν. 3,24.

31. Δευτ. 32,32. Ἰωὴλ 4,13. 32. Ἦσ. 1,21. 33. Ἦσ. 1,8.

τὴν τοποθέτησε εἶναι ὁ Θεός, ἐνῶ ἐκεῖνοι ἔστησαν μάχη ἐναντίον τῆς καὶ τὴν ἔκαναν ἓνα εἶδος καλύβας μέσα στὸ ἀμπέλι καὶ «ὡς ἀποθήκη ὀπωρικῶν σὲ περιβόλι ἀγγουριῶν»²⁸. Ἐπειδὴ στερήθηκε ἀπὸ τὴν παρακοὴ τῆς τὰ ὀπωρικὰ ποὺ φυλάγονταν, ἐγκαταλείφθηκε ἐκεῖ σὰν ἓνα ἄχρηστο θέαμα, ἀφοῦ δὲν ὑπῆρχε σ' αὐτὴν ἐκεῖνο ποὺ φυλαγόταν. Κι ἐπειδὴ ὁ Θεὸς ἔθεσε τὸν ἄνθρωπο νὰ καλλιεργεῖ καὶ νὰ φυλάει τὸν παράδεισο²⁹, γι' αὐτὸ εἶπε ἡ νύφη τοῦτο τὸ λόγο· ἐνῶ ὁ Θεὸς ὄρισε τὴν ψυχὴ μου γιὰ τὴ ζωὴ (ζωὴ βέβαια ἦταν ἡ τρυφὴ τοῦ παραδείσου³⁰, ὅπου ὁ Θεὸς ἔβαλε τὸν ἄνθρωπο γιὰ νὰ τὸν καλλιεργεῖ καὶ νὰ τὸν φυλάει), οἱ ἐχθροὶ τὴν μετέθεσαν ἀπὸ τὴ φύλαξη τοῦ παραδείσου νὰ φροντίζει τὸ δικό τους ἀμπέλι, ποὺ τὰ τσαμπιά του παράγουν τὴν πικρία καὶ τὰ σταφύλια του τὴ χολή.

Τέτοιο ἀμπέλι ἦταν τὰ Σόδομα, τέτοιο κλῆμα τὰ Γόμορρα ποὺ συγκαταδικάστηκαν μὲ τὰ Σόδομα, μὲ τὰ ὁποῖα ξεχειλίσει ὁ θυμὸς τῶν δρακόντων ὁ ἀθεράπευτος στοὺς πονηροὺς ληνοὺς τῶν Σοδομιτῶν³¹. Μπορεῖ νὰ δεῖ κανένας καὶ μέχρι σήμερα τοὺς πιὸ πολλοὺς ἀνθρώπους νὰ εἶναι ἐπιμελητὲς καὶ φύλακες σ' αὐτοὺς τοὺς ἀπελῶνες, ποὺ φυλάγουν μὲ ζήλο τὰ πάθη κοντά τους, σὰ νὰ φοβοῦνται μὴπως ἀφανίσουν τὸ κακό. Βλέπεις τοὺς κακοὺς φύλακες τῆς εἰδωλολατρίας, ποὺ ἐκδηλώνεται τόσο μὲ τὴν ἀσέβεια ὅσο καὶ μὲ τὴν πλεονεξία, πῶς ἀγρυπνοῦν στὴ φύλαξη τῶν κακῶν, θεωρώντας ζημία τὴ στέρηση τῆς ἀνομίας. Ἀλλὰ καὶ στὰ ἄλλα ἐπίσης μπορεῖς νὰ δεῖς ὁποιοὺς ἀποδέχτηκαν τὸ πάθος τῆς ἡδονῆς ἢ τῆς ὑπερηφάνειας ἢ τῆς ἐπαρσης ἢ κάποιου ἄλλου ἀπὸ αὐτά, πῶς ἐνδιαφέρονται γιὰ κάθε φύλαξη τῶν κακῶν αὐτῶν, θεωρώντας κέρδος νὰ μὴ μείνει καθαρὴ ἡ ψυχὴ τους ἀπὸ τὰ κακὰ αὐτά. Γι' αὐτὰ θρηνεῖ ἡ νύφη λέγοντας ὅτι γι' αὐτὸ ἔχω μαυρίσει, ἐπειδὴ, φυλάγοντας τὰ ζιζάνια τῶν ἐχθρῶν μου καὶ τὰ κλήματα τῆς κακίας τους καὶ φροντίζοντας τὰ ἀμπέλια τους, δὲ φύλαξα τὸ δικό μου.

Πόση λύπη προξενεῖ σὲ ὄσους ἐξετάζουν μὲ συναισθησὴ αὐτὸ τὸ «δὲ φύλαξα τὸ δικό μου ἀμπέλι». Εἶναι θρηῆνος πραγματικὸς ἡ φωνή, θρηῆνος ποὺ προκαλεῖ τοὺς στεναγμοὺς συμπάθειας τῶν προφητῶν. Πῶς κατάντησε πόρνη ἢ πόλη, ἢ πιστὴ Σιών, ἡ γεμάτη δικαιοσύνη³²; Πῶς ἐγκαταλείφθηκε ἡ κόρη Σιών σὰν καλύβη σὲ ἀπελῶνα³³; Πῶς ἔμεινε μόνη ἡ πόλη ἡ γεμάτη ἀπὸ πλῆθος λαοῦ καὶ αὐτὴ ποὺ κυβερνοῦσε νὰ γίνεи φόρου ὑποτελῆς; Πῶς μαύρισε τὸ

ἡ πεπληθυμμένη λαῶν, ἄρχουσα ἐν χώραις ἐγενήθη εἰς φόρον; Πῶς ἡμαυρώθη τὸ χρυσίον, ἡλλοιωθή τὸ ἀργύριον τὸ ἀγαθόν; Πῶς ἐγένετο μέλαινα ἡ τῶ ἀληθινῶ φωτὶ τὰ πρῶτα συναναλάμπουσα; Πάντα ταῦτα ἐγένετό μοι, φησί, ὅτι «τὸν ἀμπελῶνα τὸν
 5 ἐμὸν οὐκ ἐφύλαξα». Ἀμπελών ἐστὶν ἡ ἀθανασία, ἀμπελών ἡ ἀπάθεια καὶ ἡ πρὸς τὸ θεῖον ὁμοίωσις καὶ ἡ παντὸς κακοῦ ἀλλοτριώσεις. Τούτου τοῦ ἀμπελῶνος καρπὸς ἡ καθαρότης, ὁ λαμπρὸς οὗτος καὶ ὠριμος βότρυς ὁ ἡλιάζων τῶ εἶδει καὶ καταγλυκαίνων ἐν ἀγνεΐα τὰ τῆς ψυχῆς αἰσθητήρια, ἔλιξ δὲ τοῦ ἀμπελῶνος ἡ πρὸς τὴν
 10 αἰδίον ζωὴν περιπλοκὴ τε καὶ συμφυΐα, κλήματα δὲ βλυζανόμενα τὰ τῶν ἀρετῶν ἐστὶν ὑψώματα, τὰ πρὸς τὸ ὕψος τῶν ἀγγέλων ἀναδενδρούμενα, φύλλα δὲ τεθηλότα καὶ τῶ ἡρεμαίῳ πνεύματι γλαφυρῶς τοῖς κλάδοις ἐπισειόμενα ὁ πολυειδῆς τῶν θεῶν ἀρετῶν ἐστὶ κόσμος τῶν συναναθαλλόντων τῶ Πνεύματι. Ταῦτα πάντα κεκτη-
 15 μένη, φησί, καὶ ἐν τῇ ἀπολαύσει τούτων λαμπρυνομένη διὰ τὸ μὴ φυλάξαι τὸν ἀμπελῶνα κατεμελάνθη τῶ πένθει· τῆς γὰρ καθαρότητος ἐκπεσοῦσα τὸ ζοφῶδες εἶδος ἐνεδυσάμην (τοιοῦτος γὰρ τῶ εἶδει ὁ χιτῶν ὁ δερμάτινος), νῦν δὲ διὰ τὴν ἀγαπήσασάν με πάλιν εὐθύτητα καλὴ τε καὶ φωτοειδῆς γενομένη ὑποπτεῦω τὴν εὐκλη-
 20 ρίαν, μὴ πάλιν ἀπολέσω τὸ κάλλος ἀγνοΐα τοῦ κατὰ τὴν ἀσφάλειαν τρόπου περὶ τὴν φυλακὴν ἀστοχήσασα.

Διὰ τοῦτο, καταλιποῦσα τὸν πρὸς τὰς νεάνιδας λόγον, πάλιν δι' εὐχῆς ἀνακαλεῖ τὸν νυμφίον, ὄνομα ποιησαμένη τοῦ ποθουμένου τὴν πρὸς αὐτὸν ἐνδιάθετον σχέσιν. Τί γὰρ φησιν; «Ἀπάγγειλόν μοι,
 25 ὃν ἠγάπησεν ἡ ψυχὴ μου, ποῦ ποιμαίνεις, ποῦ κοιτάζεις ἐν μεσημβρίᾳ, μήποτε γένωμαι ὡς περιβαλλομένη ἐπ' ἀγέλαις ἐταίρων σου». Ποῦ ποιμαίνεις ὁ ποιμὴν ὁ καλὸς ὁ αἴρων ἐπὶ τῶν ὤμων ὄλον τὸ ποίμνιον; Ἐν γὰρ ἐστὶ πρόβατον πᾶσα ἡ ἀνθρωπίνη φύσις, ἦν ἐπὶ τῶν ὤμων ἀνέλαβες. Δειξόν μοι τὸν τόπον τῆς χλόης,
 30 γνῶρισόν μοι τὸ ὕδωρ τῆς ἀναπαύσεως, ἐξάγαγέ με πρὸς τὴν τροφίμον πόαν, κάλεσόν με ἐκ τοῦ ὀνόματος, ἵνα ἀκούσω τῆς σῆς φωνῆς, ἐγὼ τὸ σὸν πρόβατον, καὶ δός μοι διὰ τῆς φωνῆς σου τὴν ζωὴν τὴν αἰώνιον. «Ἀπάγγειλόν μοι, ὃν ἠγάπησεν ἡ ψυχὴ μου». Οὕτω γὰρ σε κατονομάζω, ἐπειδὴ τὸ ὄνομά σου ὑπὲρ πάντων ἐστὶν

34. Θρηνοὶ Ἱερ. 1,1. 35. Γεν.3,21. 36. Ἐφ. 1,14.

37. Α' Τιμ. 6,21. 38. Ἄϊσμα 1,7. 39. Λουκᾶ 15,5. Ἰω. 10,14.

χρυσάφι, πῶς ἀλλοιώθηκε τὸ ὠραῖο ἀσήμι³⁴; Πῶς σκοτείνιασε αὐτὴ πού πρῶτα ἔλαμπε δίπλα στὸ ἀληθινὸ φῶς; "Ὅλα, λέει, τὰ ἔπαθα, ἐπειδὴ δὲ φύλαξα τὸ δικό μου ἀμπέλι. Ἄμπέλι εἶναι ἡ ἀθανασία, ἀμπέλι ἡ ἀπάθεια καὶ ἡ ὁμοίωση μὲ τὸ Θεὸ καὶ ἡ ἀλλοτρίωση ἀπὸ κάθε κακό. Καρπὸς τοῦ ἀμπελιοῦ αὐτοῦ εἶναι ἡ καθαρότητα, τὸ λαμπρὸ αὐτὸ καὶ ὄριμο τσαμπὶ πού μοιάζει μὲ τὸν ἥλιο καὶ καταγλυκαίνει μὲ τὴ γνησιότητά του τὰ αἰσθητήρια τῆς ψυχῆς, ἔλικες τῆς κληματοβέργας εἶναι ὁ ἐναγκαλισμὸς καὶ ἡ περιπλοκὴ τῆς αἰδίας ζωῆς, καὶ κληματοβέργες πού ἀναρριχῶνται εἶναι τὰ ψηλῶματα τῶν ἀρετῶν πού ἀνεβαίνουν πρὸς τὸ ὕψος τῶν ἀγγέλων, ἐνῶ τὰ πράσινα φύλλα πού σείονται στὰ κλαδιὰ χαριτωμένα ἀπὸ τὸ ἀπαλὸ ἀεράκι εἶναι ὁ πολύμορφος στολισμὸς τῶν ἀρετῶν ἐκείνων πού ἔχουν τὴ θαλερότητα τοῦ Πνεύματος. "Ὅλα αὐτά, λέει, τὰ εἶχα καὶ μ' ἔκανε νὰ λάμπω ἢ ἀπόλαυσή τους, κατασκοτείνιασα ὁμῶς ἀπὸ τὴ λύπη, γιατί δὲ φύλαξα τὸ δικό μου ἀμπέλι. Ἄφοῦ ἔχασα τὴν καθαρότητα, ντύθηκα τὴ σκοτεινὴ ὄψη (γιατὶ τέτοιος εἶναι στὴν ὄψη ὁ δερμάτινος χιτῶνας)³⁵. Τώρα ὁμῶς, ἐπειδὴ μ' ἀγάπησε πάλι ἡ εὐθύτητα κι ἔγινα πάλι ὁμορφη καὶ φωτεινὴ, παρακολουθῶ μὲ ὑποψία τὸν πλοῦτο μου³⁶, μήπως χάσω καὶ πάλι τὴν ὁμορφιά μου, ἀστοχώντας στὴ φύλαξη ἀπὸ ἄγνοια τοῦ τρόπου ἀσφάλειας³⁷.

Γι' αὐτὸ ἀφήνοντας τὴ συνομιλία μὲ τὶς κοπέλλες πάλι φωνάζει παρακαλώντας τὸ νυμφίο καὶ δίνει ὡς ὄνομα στὸν ποθητὸ της τὸ συναίσθημα πού νιώθει γι' αὐτόν. Τί τοῦ λέει δηλαδὴ; «Πῆς μου, ἐσὺ πού ἀγάπησε ἡ ψυχὴ μου, πού βοσκίζεις, πού σταλιάζεις τὰ μεσημέρια, μήπως βρεθῶ κάποτε νὰ μὲ τριγυρίζουν ὀλόγυρα τὰ κοπάδια τῶν συντρόφων σου»³⁸. Ποῦ βόσκεις ἐσὺ ὁ καλὸς βοσκός, πού σηκώνεις στοὺς ὄμους σου ὄλο τὸ κοπάδι³⁹; Τὸ ἀνθρώπινο γένος εἶναι ὄλο ἓνα πρόβατο, πού πῆρες στοὺς ὄμους σου. Δεῖξε μου τὸ μέρος μὲ τὸ χόρτο, πῆς μου ποῦ εἶναι τὸ νερὸ πού ξεδιψᾷ⁴⁰, βγάλε με στὸ χόρτο τῆς βοσκῆς, φώναξέ με μὲ τ' ὄνομά μου, γιὰ ν' ἀκούσω τὴ φωνή σου⁴¹, ἐγὼ τὸ δικό σου πρόβατο, καὶ δῶσε μου μὲ τὸ λόγο σου τὴ ζωὴ τὴν αἰώνια. «Πῆς μου ἐσὺ πού ἀγάπησε ἡ ψυχὴ μου». Γιατὶ αὐτὸ εἶναι τὸ ὄνομα πού σοῦ δίνω⁴², ἐπειδὴ τ' ὄνομά σου εἶναι πάνω ἀπὸ κάθε ὄνομα κι οὔτε νὰ τὸ πεῖ μπορεῖ οὔτε νὰ τὸ χωρέσει

40. Ψαλμ. 22,2. 41. Ἰω. 10,16. 42. Φιλ. 2,9.

ὄνομα καὶ πάση φύσει λογικῇ ἀφραστόν τε καὶ ἀχώρητον. Οὐκοῦν ὄνομά σοί ἐστι γνωριστικὸν τῆς σῆς ἀγαθότητος ἢ τῆς ψυχῆς μου περὶ σὲ σχέσις. Πῶς γάρ σε μὴ ἀγαπήσω τὸν οὕτω με ἀγαπήσαντα καὶ ταῦτα μέλαιναν οὖσαν, ὥστε τὴν ψυχὴν σου ὑπὲρ τῶν προβά-
5 τῶν θεῖναι, ἃ σὺ ποιμαίνεις; Μείζονα ταύτης ἀγάπην οὐκ ἔστιν ἐπινοῆσαι ἢ τὸ τῆς σῆς ψυχῆς τὴν σωτηρίαν τὴν ἐμὴν ἀναλλάξασθαι.

Δίδαξον οὖν με, φησί, ποῦ ποιμαίνεις, ἵνα εὐροῦσα τὴν σωτήριον νομὴν ἐμφορηθῶ τῆς οὐρανιας τροφῆς, ἧς ὁ μὴ φαγὼν οὐ δύναται εἰς τὴν ζωὴν εἰσελθεῖν, καὶ δραμοῦσα πρὸς σὲ τὴν πηγὴν
10 σπάσω τοῦ θείου πόματος, ὃ σὺ τοῖς διψῶσι πηγάζεις προχέων τὸ ὕδωρ ἐκ τῆς πλευρᾶς τοῦ σιδήρου τὴν φλέβα ταύτην ἀναστομώσαντος, οὗ ὁ γευσάμενος «πηγὴ γίνεται ὕδατος ἀλλομένου εἰς ζωὴν αἰώνιον». Ἐὰν γὰρ ἐν τούτοις με ποιμάνης, κοιτάσεις με πάντως ἐν μεσημβρία, ὅταν ἐν εἰρήνῃ ἐπὶ τὸ αὐτὸ κοιμηθεῖσα ἐν τῷ ἀσκήφῳ
15 φωτὶ ἀναπαύσωμαι· ἀσκίος γὰρ πανταχόθεν ἢ μεσημβρία τοῦ ἡλίου τῆς κορυφῆς ὑπερλάμποντος, ἐν ᾗ σὺ κοιτάζεις τοὺς ὑπὸ σοῦ ποιμανθέντας, ὅταν τὰ παιδιά σου δέξῃ μετὰ σεαυτοῦ εἰς τὴν κοίτην. Οὐδεὶς δὲ τῆς ἀναπαύσεως τῆς μεσημβρινῆς ἀξιούται μὴ υἱὸς φωτὸς καὶ υἱὸς ἡμέρας γενόμενος. Ὁ δὲ κατὰ τὸ ἴσον ἑαυτὸν τοῦ τε
20 ἔσπερινοῦ καὶ τοῦ ὀρθρινοῦ σκότους χωρίσας (τουτέσιν ὅπου ἄρχεται τὸ κακὸν καὶ εἰς ὃ καταλήγει) οὗτος ἐν τῇ μεσημβρίᾳ παρὰ τοῦ ἡλίου τῆς δικαιοσύνης κοιτάζεται.

Γνώρισον οὖν μοι, φησί, ποῦ χρὴ με ποιμαίνεσθαι καὶ τίς ἢ ὁδὸς τῆς μεσημβρινῆς ἀναπαύσεως, μήποτε με τῆς ἀγαθῆς χειρα-
25 γωγίας ἀποσφαλεῖσαν ταῖς ἀλλοτρίαις τῶν σῶν ποιμνίων ἀγέλαις ἢ τῆς ἀληθείας ἀγνοία συναγελάσῃ. Ταῦτα εἶπε περὶ τοῦ γενομένου κάλλους αὐτῇ θεόθεν ἀγωνιώσα καί, ὅπως ἂν εἰς τὸ διηνεκὲς αὐτῇ παραμένοι ἢ εὐμορφία, μαθεῖν ἀξιούσα. Ἄλλ' οὕτω καταξιούται τῆς τοῦ νυμφίου φωνῆς τοῦ Θεοῦ περὶ αὐτῆς κρεῖττόν τι προβλε-
30 ψαμένου, ὡς ἂν εἰς μείζονα πόθον τὴν ἐπιθυμίαν αὐτῆς ἀναφλέξειεν ἢ ἀναβολὴ τῆς ἀπολαύσεως, ὥστε συναυξηθῆναι τῷ πόθῳ τὴν εὐφροσύνην.

Ἄλλ' οἱ φίλοι τοῦ νυμφίου πρὸς αὐτὴν διαλέγονται τὸν τρόπον

43. Ἰω. 10,11. 44. Ἰω. 15,13.

45. Ἰεζ. 34,14. 46. Λουκᾶ 11,7.

καμιά λογική φύση. Τὸ ὄνομα λοιπὸν ποῦ μᾶς καθιστᾷ γνωστὴ τὴν καλοσύνη σου εἶναι ἡ ἀγάπη τῆς ψυχῆς μου σ' ἐσένα. Πῶς νὰ μὴ σὲ ἀγαπήσω, ποῦ τόσο μ' ἀγάπησες, ἐνῶ ἤμουν μαύρη, ὥστε νὰ θυσιάσεις τὴ ζωὴ σου γιὰ τὰ πρόβατα ποῦ ποιμαίνεις⁴³; Δὲν εἶναι δυνατό νὰ σκεπτῶ μεγαλύτερη ἀπὸ αὐτὴν ἀγάπη⁴⁴, ν' ἀνταλλάξεις τὴ σωτηρία μου μὲ τὴν ἴδια τὴ ζωὴ σου.

Πῆς μου λοιπὸν, λέει, ποῦ βόσκεις, γιὰ νὰ βρῶ τὴ βοσκὴ τῆς σωτηρίας καὶ νὰ χορτάσω τὴν οὐράνια τροφή. Ὅποιος δὲ φάει ἀπὸ αὐτὴν δὲν μπορεῖ νὰ μπεῖ στὴ ζωὴ. Καὶ τρέχοντας πρὸς τὴν πηγὴ ἐσένα νὰ πῶ τὸ θεϊκὸ πιότο, ποῦ ἐσὺ πηγάζεις γιὰ τοὺς διψασμένους ἀναβλύζοντας τὸ νερὸ ἀπὸ τὴν πλευρά σου, ὅταν ἀνοιξε ἡ λόγχη τὴ φλέβα ἐκείνη· ὅποιος πιεῖ ἀπὸ αὐτὴν γίνεται πηγὴ ποῦ ἀναβλύζει τὸ νερὸ τῆς αἰώνιας ζωῆς. Ἄν μὲ βοσκίσεις σ' αὐτὰ σίγουρα θὰ μὲ σταλιάσεις τὸ μεσημέρι, ὅταν κοιμηθῶ ἐκεῖ εἰρηνικὰ κι ἀναπαυθῶ στὸ ἀνίσκιωτο φῶς⁴⁵. Γιατὶ εἶναι δίχως ἴσκιο ἀπὸ παντοῦ ὀλόγυρα τὸ μεσημέρι, ὅταν ὁ ἥλιος λάμπει κατακόρυφα, καὶ σὺ βάζεις ν' ἀναπαυθοῦν ὄσους βόσκισες, ὅταν δεχτεῖς τὰ παιδιά σου μαζί σου στὴ μάντρα σου⁴⁶. Ἀλλὰ κανένας δὲ γίνεται ἄξιος γιὰ τὴν ἀνάπαυση τοῦ μεσημεριοῦ, ἂν δὲ γίνει πρῶτα υἱὸς φωτὸς καὶ υἱὸς τῆς ἡμέρας⁴⁷. Ἐνῶ αὐτὸς ποῦ ἀποχώρισε τὸν ἑαυτό του ἐξίσου ἀπὸ τὸ βραδινὸ καὶ τὸ πρωῖνὸ σκοτάδι (ὅπου δηλαδὴ ἀρχίζει τὸ κακὸ κι ὅπου τελειώνει), αὐτὸς δέχεται τὸ μεσημέρι τὴν ξεκούραση ἀπὸ τὸν ἥλιο τῆς δικαιοσύνης.

Δεῖξε μου λοιπὸν, λέει, ποῦ πρέπει νὰ βόσκω καὶ ποιὸς εἶναι ὁ δρόμος γιὰ τὴν ἀνάπαυση τοῦ μεσημεριοῦ, μήπως κάποτε, ξεφεύγοντας τὴν ἀγαθὴ χειραγώγηση, ἡ ἄγνοια τῆς ἀλήθειας μὲ κάνει νὰ συναγελαστῶ μὲ τίς ξένες ἀπὸ τὰ δικά σου κοπάδια ἀγέλες⁴⁸. Αὐτὰ εἶπε γιὰ τὴν ὁμορφιὰ ποῦ εἶχε δεχτεῖ ἀπὸ τὸ Θεὸ γεμάτῃ ἀγωνία καὶ ζητώντας νὰ μάθει πῶς θὰ γινόταν νὰ παραμείνει ἡ ὁμορφιά της γιὰ πάντα. Δὲν ἀξιῶνεται ὅμως ἀκόμη τὴ φωνὴ τοῦ νυμφίου, γιατί ὁ Θεὸς εἶχε προβλέψει γι' αὐτὴν κάτι καλύτερο, νὰ φλογίσει σὲ μεγαλύτερο βαθμὸ τὴν ἐπιθυμία της, ὥστε μαζί μὲ τὸν πόθο νὰ μεγαλώσει καὶ ἡ χαρὰ της.

Συνομιλοῦν ὅμως μαζί της οἱ φίλοι τοῦ νυμφίου καὶ τῆς δεί-

47. Α' Θεσ. 5,5. 48. Ἐφ. 4,18.

τῆς τῶν προσόντων ἀγαθῶν ἀσφαλείας διὰ συμβουλῆς ὑφηγούμενοι. Ἔστι δὲ κεκαλυμμένος δι' ἀσφαλείας καὶ ὁ παρ' ἐκείνων λόγος· ἔχει γὰρ οὕτως ἡ λέξις· «ἐὰν μὴ γνῶς σεαυτήν, ἡ καλὴ ἐν γυναιξίν, ἐξελθε σὺ ἐν πτέρναις τῶν ποιμνίων καὶ ποιμαίνε τὰς ἐρίφους ἐπὶ σκηνώμασι τῶν ποιμνίων». Τούτων δὲ τῶν ρημάτων ἡ μὲν διάνοια πρόδηλος ἐκ τῆς τῶν ἐξετασθέντων ἀκολουθίας ἐστίν, ἡ δὲ σύνταξις, δοκεῖ πως τὴν ἀσάφειαν ἔχειν. Τίς οὖν ἐστὶν ἡ διάνοια; Ἀσφαλέςτατόν ἐστι φυλακτήριον ἡμῶν τὸ ἑαυτὸν μὴ ἀγνοῆσαι μηδέ τι ἄλλο τῶν περὶ αὐτὸν βλέποντα ἑαυτὸν οἶσθαι βλέπειν.

10 Ὅπερ δὴ πάσχουσιν οἱ ἑαυτῶν ἀνεπίσκεπτοι· ἰσχὺν ἢ κάλλος ἢ δόξαν ἢ δυναστείαν ἢ τινα πλούτου περιουσίαν ἢ τῦφον ἢ ὄγκον ἢ σώματος μέγεθος ἢ μορφῆς εὐμοιρίαν ἢ ἄλλο τι ἐν ἑαυτοῖς τοιοῦτον ὀρώντες, τοῦτο ἑαυτοὺς εἶναι νομίζουσιν. Διὰ τοῦτο σφαλεροὶ φύλακες εἰσὶν ἑαυτῶν τῇ περὶ τὸ ἀλλότριον σχέσει ἀφύλακτον περι-

15 ρῶντες τὸ ἴδιον. Πῶς γὰρ ἂν τις φυλάξειέ τι, ὃ μὴ ἐπίσταται; Οὐκοῦν ἀσφαλεστάτη φρουρὰ τῶν ἐν ἡμῖν ἀγαθῶν τὸ ἑαυτοὺς μὴ ἀγνοῆσαι καὶ τὸ γινῶναι ἕκαστον ἑαυτὸν ὅπερ ἐστὶ καὶ ἀκριβῶς ἑαυτὸν ἀπὸ τῶν περὶ αὐτὸν διακρίνειν, ὡς ἂν μὴ λάθοι φυλάσσων ἀνθ' ἑαυτοῦ τὸ ἀλλότριον· ὁ γὰρ πρὸς τὴν ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ βλέ-

20 πων ζωὴν καὶ τὰ ἐνταῦθα τίμια φυλακῆς ἀξία κρίνων οὐκ οἶδε τὸ ἴδιον διακρίναι τοῦ ἀλλοτρίου· οὐδὲν γὰρ τῶν παρερχομένων ἐστὶν ἡμέτερον. Πῶς γὰρ ἂν τις κρατήσῃε τοῦ παροδικοῦ τε καὶ ρέοντος;

Ἐπεὶ οὖν ἐν μόνον ὡσαύτως ἔχει, ἡ νοητὴ τε καὶ αἰσθητὴ φύσις, ἡ δὲ ὕλη παρέρχεται διὰ ροῆς τινος καὶ κινήσεως πάντοτε ἀλλοιου-

25 μένη, ἀναγκαίως ὁ τοῦ ἐστῶτος χωριζόμενος τῷ ἀστατοῦντι πάντως συμπαραφέρεται καὶ ὁ τὸ παρερχόμενον διώκων καὶ τὸ ἐστῶς καταλείπων ἀμφοτέρων διαμαρτάνει, τὸ μὲν ἀφιεῖς, τὸ δὲ κατασχεῖν μὴ δυνάμενος. Διὰ τοῦτο φησὶν ἡ τῶν φίλων τοῦ νυμφίου συμβουλὴ τὰ εἰρημένα ὅτι «ἐὰν μὴ γνῶς σεαυτήν, ἡ καλὴ ἐν γυναι-

30 ξίν, ἐξελθε σὺ ἐν πτέρναις τῶν ποιμνίων καὶ ποιμαίνε τὰς ἐρίφους ἐπὶ σκηνώμασι τῶν ποιμνίων». Τοῦτο δὲ ἐστὶ τί; Ὅτι ὁ ἑαυτὸν

χνουν συμβουλεύοντάς την τὸν τρόπο νὰ ἐξασφαλίσει τὰ ἀγαθὰ ποὺ ἔχει. Ὁ λόγος ὁμοῦ καὶ ἐκεῖνων εἶναι καλυμμένος μὲ ἀσάφεια. Ἡ διατύπωσή του εἶναι ἡ ἐξῆς: «ἂν δὲν τὸ ξέρεις ἀπὸ μόνη σου, ὦ ἐσὺ ὁμορφη τῶν γυναικῶν, βγὲς ἀκολουθώντας τις περπατησιὲς τῶν κοπαδιῶν καὶ βόσκιζε τὰ κατσίκια σου κοντὰ στὶς μάντρες τῶν κοπαδιῶν»⁴⁹. Τὸ νόημα τούτων τῶν λόγων εἶναι φανερὸ ἀπὸ τὴ λογικὴ ἀκολουθία ὧν εἶπαμε, ἢ σύνταξη ὁμοῦ φαίνεται πὼς ἔχει κάποια ἀσάφεια. Ποιὸ εἶναι τὸ νόημα; Ἀσφαλῆστατο φυλαχτὸ εἶναι νὰ μὴ σοῦ διαφύγει ἡ γνώση τοῦ ἑαυτοῦ σου, οὔτε, ἐνῶ βλέπεις κάτι ἄλλο ἀπὸ τὰ σχετικὰ μὲ σένα, νὰ νομίζεις ὅτι βλέπεις τὸν ἑαυτὸ σου. Αὐτὸ παθαίνουν ὅσοι δὲν ἐξετάζουν τὸν ἑαυτὸ τους. Βλέποντας ὅτι ἔχουν ρώμη ἢ ὁμορφιά ἢ δόξα ἢ ἐξουσία ἢ κάποια ἀφθονία πλοῦτου ἢ ἀλαζονεία ἢ ἔπαρση ἢ μέγεθος σώματος ἢ ωραία μορφή ἢ κάτι ἄλλο παρόμοιο, νομίζουν ὅτι ὁ ἑαυτὸς τους εἶναι ἓνα ἀπὸ αὐτά. Γι' αὐτὸ δὲν εἶναι σίγουρα φύλακες τοῦ ἑαυτοῦ τους, ἐπειδὴ ἀμελοῦν τὰ δικὰ τους ἐξαιτίας τῆς ἀπασχόλησής τους μὲ τὰ ξένα. Πῶς θὰ μποροῦσε κάποιος νὰ φυλάξει κάτι ποὺ δὲν ξέρει; Γι' αὐτὸ ἡ πιὸ ἀσφαλισμένη φυλάξη τῶν ἀγαθῶν μας εἶναι νὰ μὴν ἔχομε ἄγνοια τοῦ ἑαυτοῦ μας, νὰ γνωρίζει καθένας τί εἶναι ὁ ἑαυτὸς του καὶ νὰ τὸν ξεχωρίζει μὲ ἀκρίβεια ἀπὸ τὰ σχετικὰ μὲ αὐτόν, ὥστε νὰ μὴ φυλάξει κατὰ λάθος τὸ ξένο ἀντὶ τὸ δικό του. Ὅποιος ἀποβλέπει στὴ ζωὴ τοῦ κόσμου τούτου καὶ κρίνει ἄξια γιὰ φυλάξη ὅσα τιμοῦν ἐδῶ, δὲν μπορεῖ νὰ ξεχωρίσει τὸ δικό του ἀπὸ τὸ ξένο· τίποτε ἀπὸ ὅσα περνοῦν δὲν εἶναι δικό μας. Καὶ πῶς νὰ κρατήσῃ κανένας τὸ παροδικὸ ποὺ ρεεῖ;

Ἐπειδὴ λοιπὸν ἓνα μονάχα παραμένει τὸ ἴδιο, ἡ νοητὴ καὶ αὐτὴ φύση, ἐνῶ ἡ ὕλη περνᾷ μὲ κάποια ροὴ καὶ κάποια κίνηση ἀλλάζοντας πάντοτε, ὑποχρεωτικὰ ὁποῖος ἀποχωρίζεται ἀπὸ τὸ μόνιμο, πηγαίνει ὅπωςδήποτε μαζί μ' ἐκεῖνο ποὺ εἶναι ἄστατο, κι αὐτὸς ποὺ κυνηγᾷ ὁποῖο παρέρχεται κι ἀφήνει ὁποῖο εἶναι μόνιμο, ἀστοχεῖ καὶ στὰ δύο, στὸ ἓνα ἐπειδὴ τὸ ἀφήνει καὶ στὸ ἄλλο ἐπειδὴ δὲν μπορεῖ νὰ τὸ συλλάβῃ. Γι' αὐτὸ οἱ φίλοι τοῦ νυμφίου δίνουν αὐτὴ τὴ συμβολή. Ὅτι δηλαδή «ἂν δὲν γνωρίσεις τὸν ἑαυτὸ σου, ἐσὺ ἡ ὁμορφη μέσα στὶς γυναῖκες, ἀκολούθησε τις πατημασιὲς τῶν κοπαδιῶν καὶ βόσκιζε τὰ κατσίκια σου μπροστὰ στὶς μάντρες τῶν κοπαδιῶν». Τί σημαίνει αὐτό; Ὅτι ὁποῖος δὲν ἔμαθε τὸν ἑαυτὸ του ἀπο-

ἀγνοήσας ἐκπίπτει μὲν τῆς τῶν προβάτων ἀγέλης, σύννομος δὲ γίνεται τοῖς ἐρίφοις, ὧν ἡ στάσις ἐπὶ τὸ σκαῖον ἀπεώσθη, οὕτω τοῦ καλοῦ ποιμένος ἐκ δεξιῶν μὲν τὰ πρόβατα στήσαντος, ἀφορίσαντος δὲ τῆς κρείττονος λήξεως ἐπὶ τὸ ἀριστερὸν τὰ ἐρίφια. Τοῦτο τοίνυν 5 ἐκ τῆς τῶν φίλων τοῦ νυμφίου συμβουλῆς παιδευόμεθα τὸ δεῖν εἰς αὐτὴν βλέπειν τὴν τῶν πραγμάτων φύσιν καὶ μὴ πεπλανημένοις ἴχνησι τῆς ἀληθείας παραστοχάζεσθαι.

Σαφέστερον δὲ χρῆ τὸν περὶ τούτων ἐκθέσθαι λόγον. Πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων οὐκ αὐτοὶ κρίνουσιν ὅπως ἔχει τὰ πράγματα φύσε- 10 ως, ἀλλὰ πρὸς τὴν συνήθειαν τῶν προβεβιωκότων ὁρῶντες τῆς ὑγιοῦς τῶν ὀντων κρίσεως ἀμαρτάνουσιν, οὐκ ἐμφρονά τινα λογισμὸν ἀλλὰ συνήθειαν ἄλογον τοῦ καλοῦ κριτήριον προβαλλόμενοι· ὅθεν εἰς ἀρχάς τε καὶ δυναστείας ἑαυτοὺς εἰσωθοῦσι καὶ τὰς ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ περιφανείας καὶ τοὺς ὑλικοὺς ὄγκους περὶ πολλοῦ 15 ποιοῦνται, ἄδηλον δὲν, εἰς ὃ, τι τούτων ἕκαστον καταλήξει μετὰ τὸν τῆδε βίον· οὐ γὰρ ἀσφαλῆς τῶν μελλόντων ἐγγυητὴς ἡ συνήθεια, ἧς τὸ πέρας ἐρίων εὐρίσκεται πολλακίς οὐχὶ προβάτων ἀγέλη. Νοεῖς δὲ πάντως τὸν λόγον ἐκ τῆς τοῦ Εὐαγγελίου φωνῆς. Ὁ δὲ πρὸς τὸ ἴδιον τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως βλέπων (τοῦτο δὲ ἐστὶν ὁ λόγος) κα- 20 ταφρονήσει μὲν τῆς ἀλόγου συνηθείας, οὐδὲν δὲ ὡς καλὸν αἰρήσεται, ὃ μὴ τῇ ψυχῇ φέρει τι κέρδος. Οὐκοῦν οὐ χρῆ πρὸς τὰ ἴχνη τῶν βοσκημάτων βλέπειν, ἃ τῷ γεώδει βίῳ διὰ τῶν πτερνῶν ἐνσημαίνονται οἱ προωδευκότες τὸν βίον· ἀφανῆς γὰρ ἐκ τῶν φαινομένων ἡ τοῦ προτιμοτέρου κρίσις, ἕως ἂν ἐξῶ τοῦ βίου γενόμεθα κάκει 25 γνῶμεν, τίσιν ἠκολουθήσαμεν.

Ὁ τοίνυν μὴ ἐξ αὐτῶν τῶν πραγμάτων διακρίνων τὸ καλὸν ἐκ τοῦ χείρονος, ἀλλὰ τοῖς ἴχνησι τῶν προωδευκότεων ἐπόμενος, τὴν παρελθοῦσαν τοῦ βίου συνήθειαν διδάσκαλον τῆς ἰδίας ζωῆς προ- 30 βαλλόμενος, λανθάνει πολλακίς κατὰ τὸν καιρὸν τῆς δικαίας κρίσεως, ἔριφος ἀντὶ προβάτου γενόμενος. Οὐκοῦν ταῦτα λεγόντων ἔστιν ἀκούειν τῶν φίλων ὅτι σύ, ὦ ψυχὴ, ἡ ἐκ μελαινῆς γενομένη καλὴ, εἴ σοι μέλει τοῦ διαιωνίζειν σοι τῆς εὐμορφίας τὴν χάριν, μὴ τοῖς ἴχνησιν ἐπιπλανῶ τῶν προωδευκότεων τὸν βίον· ἄδηλον γὰρ εἰ μὴ

κόβεται από τὸ κοπάδι τῶν προβάτων καὶ βόσκει μαζί μὲ τὰ κασίκια πού ἡ μάντρα τους ρίχτηκε στ' ἀριστερά, ἀφοῦ ἔτσι ἔβαλε ὁ καλὸς ποιμένας στὰ δεξιά τὰ πρόβατα, ἐνῶ ἀποχώρισε ἀπὸ τὴν καλύτερη μοῖρα τὰ κασίκια στ' ἀριστερά. Ἀπὸ τὴ συμβουλή λοιπὸν τῶν φίλων τοῦ νυμφίου διδασκόμαστε τοῦτο· ὅτι πρέπει νὰ ἀντικρύζομε τὴν ἴδια τὴ φύση τῶν πραγμάτων καὶ νὰ μὴν μᾶς παραπλανοῦν ἀπὸ τὴν ἀλήθεια ἴχνη ψεύτικα.

Πρέπει ὁμως νὰ ἐκθέσομε τὴν ἀποψή μας γι' αὐτὰ σαφέστερα. Πολλοὶ ἄνθρωποι δὲν κρίνουν οἱ ἴδιοι πῶς εἶναι ἡ φύση τῶν πραγμάτων, ἀλλά, ἔχοντας ὑπόψη τὴ συνήθεια ὧσων ἔζησαν πρὶν, κάνουν λάθη στὴν ὑγίη κρίση τῶν ὄντων, προτείνοντας ὡς κριτήριον τοῦ καλοῦ ὄχι μιὰ λογικὴ σκέψη ἀλλὰ μιὰ ἄλογη συνήθεια. Γι' αὐτὸ ἐξωθοῦν τὸν ἑαυτὸ τους νὰ καταλάβουν ἀρχὲς κι ἐξουσίες, καὶ ὑπολογίζουν πολὺ τίς διακρίσεις τοῦ κόσμου τούτου καὶ τὰ ὑλικά μεγέθη, ἐνῶ εἶναι ἄδηλο ποῦ θὰ καταλήξει καθένα ἀπὸ αὐτὰ ἔπειτα ἀπὸ τὴν ἐδῶ ζωὴ. Γιατὶ ἡ συνήθεια δὲν εἶναι ἀσφαλὴς ἐγγυητὴς τῶν μελλοντικῶν, καὶ ἡ κατάληξή της εἶναι πολλὰς φορὲς κοπάδι κασικιῶν ὄχι προβάτων. Καταλαβαίνεις τί λέω ἀπὸ τὸ λόγο τοῦ Εὐαγγελίου. Ὅποιος ὁμως ἀποβλέπει στὸ ἰδιαίτερον γνῶρισμα τῆς ἀνθρώπινης φύσης (κι αὐτὸ εἶναι ὁ λόγος) θὰ περιφρονήσει τὴν ἄλογη συνήθεια καὶ δὲ θὰ ἐκλέξει τίποτε ὡς ἀγαθὸ, ἂν δὲν δίνει κέρδος στὴν ψυχὴ⁵⁰. Δὲν πρέπει λοιπὸν νὰ παρατηροῦμε τὰ ἴχνη τῶν ζωντανῶν, ποὺ ἀποτυπώνουν στὸ γήινο βίον μὲ τίς φτέρνες τους ὅσοι προπορεύτηκαν στὴ ζωὴ. Γιατὶ εἶναι ἄδηλη ἡ κρίση γιὰ τὸ προτιμότερον ἀπὸ τὰ φαινόμενα, ὥσπου νὰ βγοῦμε ἀπὸ τὴ ζωὴ κι ἐκεῖ νὰ καταλάβομε ποιὸς ἀκολουθήσαμε.

Ὅποιος λοιπὸν δὲ διακρίνει τὸ καλὸ ἀπὸ τὸ κακὸ ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ πράγματα, ἀλλά, ἀκολουθώντας τὰ ἴχνη ὧσων προπορεύτηκαν, προτείνει τὴν συνήθεια τοῦ παρελθόντος ὡς δάσκαλον τῆς ἴδιας του ζωῆς, ξεχνᾷ πολλὰς φορὲς ὅτι τὸν καιρὸ τῆς δίκαιης κρίσης ἀπὸ πρόβατο γίνεται ἐρίφιον. Αὐτὰ λοιπὸν μπορεῖς ν' ἀκούσεις νὰ λένε οἱ φίλοι, ὅτι ἐσύ, ψυχὴ, ποῦ ἀπὸ μαύρη ἐγίνες ὠραία, ἂν σ' ἐνδιαφέρει νὰ μείνει αἰώνια σ' ἐσένα ἢ χάρη τῆς ὁμορφιάς, μὴ γελαστεῖς ἀπὸ τὰ ἴχνη ὧσων πέρασαν πρὶν ἀπὸ σένα τὴ ζωὴ. Ὅ,τι βλέπεις εἶναι ἄδηλο, ἂν δὲν εἶναι μονοπάτι γιὰ κασίκια. Αὐτὸ ἀκολουθώντας ἐσύ, ἐπειδὴ δὲν εἶναι ὄρατοὶ σ' ἐσένα αὐτοὶ ποὺ ἀνοιξαν μὲ τὰ ἴχνη

τρίβος ἐρίφων ἐστὶ τὸ φαινόμενον, ἢ σὺ κατόπιν ἀκολουθοῦσα διὰ τὸ μὴ φαίνεσθαι σοι τοὺς διὰ τῶν ἰχνῶν τὴν ἀτραπὸν τρίμαντας, ἐπειδὴν παρέλθης μήποτε προστεθῆς τῇ τῶν ἐρίφων ἀγέλῃ, οἷς ἀγνοοῦσα διὰ τῶν ἰχνῶν τοῦ βίου κατόπιν ἐπηκολούθησας.

5 «Ἐὰν γὰρ μὴ γνῶς σεαυτήν», φησὶν, «ἢ καλὴ ἐν γυναιξίν, ἔξελθε σὺ ἐν πτέρναις τῶν ποιμνίων καὶ ποιμαίνε τὰς ἐρίφους ἐπὶ σκηνώμασι τῶν ποιμνίων». Ὅπερ δι' ἐτέρου τινὸς ἀντιγράφου σαφέστερόν ἐστι κατανοῆσαι, ὡς μὴδὲ τὴν σύνταξιν τῶν ρημάτων δοκεῖν ἀσυναρτήτως ἔχειν. Φησὶ γὰρ ὅτι «ἐὰν μὴ γνῶς σεαυτήν, ἢ
10 καλὴ ἐν γυναιξίν», ἔξῃλθες ἐκ τῶν πτερνῶν τοῦ ποιμνίου καὶ ποιμαίνεις ἐρίφους ἀντὶ σκηνωμάτων ποιμνίων· ὥστε δι' ἀκριβείας συμβαίνειν τὴν ἐν τοῖς ῥήμασι τούτοις ἐμφαινόμενῃ διάνοιαν τῇ προαποδοθείσῃ θεωρίᾳ τοῦ λόγου. Οὐκοῦν, ἵνα μὴ ταῦτα πάθῃς, πρόσεχε σεαυτῇ, φησὶν ὁ λόγος· τοῦτο γὰρ ἐστὶ τὸ ἀσφαλὲς τῶν
15 ἀγαθῶν φυλακτήριον· γνῶθι πόσον ὑπὲρ τὴν λοιπὴν κτίσιν παρὰ τοῦ πεποικηκότος τετίμησαι. Οὐκ οὐρανὸς γέγονεν εἰκὼν τοῦ Θεοῦ, οὐ σελήνη, οὐχ ἥλιος, οὐ τὸ ἀστρῶν κάλλος, οὐκ ἄλλο τι τῶν κατὰ τὴν κτίσιν φαινομένων οὐδέν. Μόνη σὺ γέγονας τῆς ὑπερεχούσης πάντα νοῦν φύσεως ἀπεικόνισμα, τοῦ ἀφθάρτου κάλλους ὁμοίωμα,
20 τῆς ἀληθινῆς θεότητος ἀποτύπωμα, τῆς μακαρίας ζωῆς δοχεῖον, τοῦ ἀληθινοῦ φωτὸς ἐκμαγεῖον, πρὸς ὃ βλέπουσα ἐκεῖνο γίνῃ, ὅπερ ἐκεῖνός ἐστι, μιμουμένη τὸν ἐν σοὶ λάμποντα διὰ τῆς ἀντιλαμπύσης αὐγῆς ἐκ τῆς σῆς καθαρότητος.

Οὐδὲν οὕτω τῶν ὄντων μέγα, ὡς τῷ σῷ μεγέθει παραμετρεῖ-
25 σθαι. Ὁ οὐρανὸς ὄλος τῇ τοῦ Θεοῦ σπιθαμῇ περιλαμβάνεται, γῆ δὲ καὶ θάλασσα τῇ δρακὶ τῆς χειρὸς αὐτοῦ περιείργεται. Ἄλλ' ὁμως ὁ τοσοῦτος, ὁ τοιοῦτος, ὁ πᾶσαν τῇ παλάμῃ περισφίγγων τὴν κτίσιν, ὄλος σοὶ χωρητὸς γίνεται καὶ ἐν σοὶ κατοικεῖ καὶ οὐ στενοχωρεῖται τῇ σῇ φύσει ἐνδιοδεύων, ὁ εἰπὼν «ἐνοικήσω ἐν αὐτοῖς καὶ ἐμπερι-
30 πατήσω». Ἐὰν ταῦτα βλέπῃς, εἰς οὐδὲν τῶν περιγεῖων τὸν ὀφθαλμὸν ἀσχολήσεις. Τί τοῦτο λέγω; Ἄλλ' οὐδὲ ὁ οὐρανός σοι θαυμαστός νομισθήσεται. Πῶς γὰρ θαυμάσεις τοὺς οὐρανοῦς, ὃ ἄνθρω-

51. Δευτ. 4,19. Σοφ. Σολ.13,2. 52. Φιλ. 4,7.

53. Β' Κορ. 3,18. 54. Β' Κορ. 4,6.

τους τὸ μονοπάτι, ὅταν περάσεις τὴ ζωὴ καὶ κλειστεῖς στὴ μάντρα τοῦ θανάτου, κοίταξε μὴν προστεθεῖς στὴν ἀγέλη τῶν κατσικιῶν, πού δὲν τὰ ἤξερες κι ὁμως τὰ πῆρες τὸ κατόπι παρατηρώντας τὰ ἴχνη τῆς ζωῆς.

«Ἄν λοιπὸν δὲ γνωρίσεις τὸν ἑαυτό σου», λέει, «ὡ ὦραία μέσα στὶς γυναῖκες, πῆγαινε κατὰ τὰ πατήματα τῶν κοπαδιῶν καὶ βόσκισε τὰ κασικία σου στὶς μάντρες τῶν κοπαδιῶν». Τὸ σημεῖο αὐτὸ μπορούμε νὰ τὸ καταλάβουμε καλύτερα ἀπὸ ἄλλο χειρόγραφο, ὥστε οὔτε ἡ σύνταξη τῶν λέξεων νὰ φαίνεται ἀσυνάρτητη. Γιατὶ λέει, «ἂν δὲν γνωρίσεις τὸν ἑαυτό του, ὡ ὦραία μέσα στὶς γυναῖκες, βγῆκες ἀπὸ τὰ ἴχνη τοῦ κοπαδιοῦ καὶ βοσκίζεις κασικία ἀντὶ νὰ πᾶς στὶς μάντρες τῶν κοπαδιῶν». Ἔτσι τὸ νόημα πού φαίνεται στὶς λέξεις αὐτὲς συμφωνεῖ ἀκριβῶς μὲ τὴν ἐρμηνεῖα πού δώσαμε πρὸς. Γιὰ νὰ μὴν τὸ πάθεις αὐτό, πρόσεχε τὸν ἑαυτό σου, λέει ὁ λόγος· αὐτὸ εἶναι τὸ ἀσφαλὲς φυλακτήριο τῶν ἀγαθῶν. Κατάλαβε πόσο σ' ἔχει τιμήσει ὁ δημιουργὸς σου πάνω ἀπὸ τὴν ὑπόλοιπη κτίση⁵¹. Δὲν ἔγινε εἰκόνα τοῦ Θεοῦ ὁ οὐρανὸς οὔτε ἡ σελήνη οὔτε ὁ ἥλιος οὔτε ἡ ὁμορφιὰ τῶν ἀστρῶν οὔτε κανένα ἄλλο ἀπὸ τὰ φαινόμενα τῆς κτίσης. Εἶσαι σὺ ἡ μόνη πού ἔγινες ἡ ἀπεικόνιση τῆς φύσης πού ὑπερβαίνει κάθε νοῦ⁵², τὸ ὁμοίωμα, τὸ ἀποτύπωμα τῆς ἀληθινῆς θεότητος, ἐσὺ τὸ δοχεῖο τῆς μακάριας ζωῆς⁵³, τὸ ἐκμαγεῖο τοῦ ἀληθινοῦ φωτός, ὥστε βλέποντάς το νὰ γίνεις ἐκεῖνο⁵⁴ πού Αὐτὸς εἶναι, ἀπομιμούμενη μὲ τὸ ἀντιλάμπισμα τῆς καθαρότητάς σου αὐτὸν πού λάμπει μέσα σου.

Κανένα ἀπὸ τὰ ὄντα δὲν εἶναι τόσο μεγάλο, ὥστε νὰ συγκρίνεται μὲ τὸ μέγεθός σου. Ὁ οὐρανὸς ὅλος εἶναι μιὰ σπιθαμὴ τοῦ Θεοῦ, ἡ γῆ καὶ ἡ θάλασσα κλείνονται στὴ φούχτα του⁵⁵. Ὡστόσο ὁ τόσο μεγάλος καὶ τόσο θαυμαστός, πού μέσα στὴν παλάμη του περικλείει ὅλη τὴν κτίση, χωράει ὀλόκληρος μέσα σου, κατοικεῖ μέσα σου⁵⁶, καὶ δὲν βρίσκεται σὲ στενὸ χῶρο διασχίζοντας τὴ φύση του αὐτὸς πού εἶπε «θὰ κατοικήσω μέσα τους καὶ θὰ περπατήσω»⁵⁷. Ἄν βλέπεις αὐτά, δὲ θ' ἀποσπάσει τὰ μάτια σου κανένα ἐπίγειο. Καὶ γιατί λέω αὐτὸ μόνο; Ἄλλ' οὔτε ὁ οὐρανὸς θὰ σοῦ φανεῖ ἀξιοθαύμαστος. Πῶς θὰ θαυμάσεις, ὦ ἄνθρωπε, τοὺς οὐρανοὺς βλέπο-

πε, σεαυτὸν βλέπων τῶν οὐρανῶν μονιμώτερον; Οἱ μὲν γὰρ παρέρχονται, σὺ δὲ τῷ ἀεὶ ὄντι συνδιαμένεις πρὸς τὸ ἀίδιον. Οὐ θαυμάσεις πλάτη γῆς οὐδὲ πελάγη πρὸς ἄπειρον ἐκτεινόμενα, ὧν ἐπιστατεῖν ἐτάχθης ὡσπερ τινὸς ξυνωρίδος πῶλων ἠνίοχος εὐπειθῆ πρὸς 5 τὸ δοκοῦν ἔχων τὰ στοιχεῖα ταῦτα καὶ ὑπεξούσια· ἢ τε γὰρ γῆ σοι πρὸς τὰς τοῦ βίου χρείας ὑπηρετεῖται καὶ ἡ θάλασσα καθάπερ τις πῶλος εὐήνιος ὑπέχει σοι τὰ νῶτα καὶ ἐπιβάτην ἐαυτῆς τὸν ἀνθρώπον δέχεται.

Ἐὰν οὖν γνῶς σεαυτήν, ἢ καλὴ ἐν γυναιξίν, παντὸς τοῦ κόσμου 10 ὑπερφρονήσεις καὶ πρὸς τὸ ἄϋλον ἀγαθὸν διὰ παντὸς ὀρῶσα περιόψῃ τῶν κατὰ τὸν βίον τοῦτον ἰχνῶν τὴν πλάνην. Οὐκοῦν ἀεὶ πρόσεχε σεαυτῇ, καὶ οὐ μὴ πλανηθῆσῃ περὶ τὴν τῶν ἐρίφων ἀγέλην, οὐδὲ ἔριφος ἀντὶ προβάτου ἐν τῷ καιρῷ τῆς κρίσεως ἐπιδειχθήσῃ, οὐδὲ τῆς ἐκ δεξιῶν στάσεως ἀφορισθήσῃ, ἀλλ' ἀκούσῃ τῆς 15 γλυκείας φωνῆς, ἢ φησι πρὸς τὰ ἐριοφόρα τε καὶ ἡμερα πρόβατα ὅτι «δεῦτε οἱ εὐλογημένοι τοῦ Πατρὸς μου, κληρονομήσατε τὴν ἡτοιμασμένην ὑμῖν βασιλείαν πρὸ καταβολῆς κόσμου». Ἦς καὶ ἡμεῖς ἀξιωθείμεν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

ντας ότι ἐσύ εἶσαι πῶς μόνιμος ἀπὸ τοὺς οὐρανοῦς; Αὐτοὶ περνοῦν καὶ φεύγουν⁵⁸, ἐσύ ὁμοίως παραμένεις στὴν αἰωνιότητα μαζί μ' αὐτὸν ποὺ ὑπάρχει πάντοτε⁵⁹. Δὲ θὰ θαυμάσεις τίς ἐκτάσεις τῆς ξηρᾶς καὶ τὰ πέλαγα ποὺ ἀπλώνονται στὸ ἀπειρο, ποὺ τάχθηκες νὰ ἐπιστατεῖς σ' αὐτὰ καὶ νὰ ἔχεις τὰ στοιχεῖα αὐτὰ ὑπάκουα σ' ἐσένα καὶ νὰ τὰ ἐξουσιάζεις σὰν ἡνίοχος σὲ ἄρμα ποὺ τὸ σέρνουν ἄλογα. Γιατὶ καὶ ἡ γῆ ἐξυπηρετεῖ τίς ἀνάγκες τοῦ βίου σου καὶ ἡ θάλασσα σὰν ἄλογο ὑπάκουο σοῦ ἀπλώνει τὴν πλάτη της καὶ δέχεται τὸν ἀνθρωποκαβαλάρη της.

«Ἄν λοιπὸν μάθεις τὸν ἑαυτό του, ὦ ὦραία μέσα στὶς γυναῖκες», θὰ ὑψωθείς πάνω ἀπ' ὄλο τὸν κόσμον καὶ ἀτενίζοντας ἀδιάκοπα πρὸς τὸ ἄυλο ἀγαθὸ θὰ περιφρονήσεις τὴν πλάνη ἀπὸ τὰ σημάδια τῆς ζωῆς αὐτῆς. Πρόσεχε λοιπὸν πάντοτε τὸν ἑαυτό σου καὶ δὲ θὰ παραπλανηθεῖς πρὸς τὸ κοπάδι τῶν κατσικῶν, οὔτε θὰ παρουσιαστεῖς στὸν καιρὸ τῆς κρίσης ἐρίφιο καὶ ὄχι πρόβατο, οὔτε θ' ἀποκλειστεῖς ἀπὸ τὴ θέση στὰ δεξιά⁶⁰, ἀλλὰ θ' ἀκούσεις τὴ γλυκιὰ φωνή, ποὺ λέει στὰ πυκνόμαλλα καὶ ἡμερα πρόβατα· «ἐλάτε οἱ εὐλογημένοι ἀπ' τὸν Πατέρα μου, κληρονομήστε τὴ βασιλεία ποὺ σᾶς ἔχει ἐτοιμαστῆ ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τοῦ κόσμου»⁶¹. Εἶθε νὰ γίνουμε ἀξιοὶ γι' αὐτὴν κι ἐμεῖς μὲ τὴ χάρη τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, στὸν ὁποῖο ἀνήκει ἡ δόξα στοὺς αἰῶνες. Ἀμήν.

58. Ματθ. 24,35. Β' Πέτρ. 3,10.

59. Ψαλμ. 101,27.

60. Ματθ. 25,33.

61. Ματθ. 25,34.

ΛΟΓΟΣ Γ'

(Ἔκασμα Ἄισμ. 1,9-14)

«Τῆ ἔπρω μου ἐν ἄρμασι Φαραῶ
ὠμοίωσά σε, ἡ πλησίον μου.
Τί ὠραιώθησαν σιαγόνες σου ὡς τρυγόνος,
τράχηλός σου ὡς ὀρμίσκοι;
5 Ὅμοιώματα χρυσοῦ ποιήσομέν σοι
μετὰ στιγμάτων τοῦ ἀργυρίου.
Ἔως οὐδ' ὁ βασιλεὺς ἐν ἀνακλίσει αὐτοῦ,
νάρδος μου ἔδωκεν ὄσμην αὐτοῦ.
Ἀπόδεσμος στακτῆς ἀδελφιδός μου ἐμοί,
10 ἀνὰ μέσον τῶν μαστῶν μου ἀλλισθήσεται·
βότρυς τῆς κύπρου ἀδελφιδός μου ἐμοὶ
ἐν ἀμπελῶσιν ἐν Γαδί».

Ὅσα πρὸ τῆς παρουσίας ἀναγνώσεως ἐν τοῖς προοιμίοις τοῦ
Ἔκασματος τῶν Ἄισμάτων ἡμῖν τεθεώρηται, ὁμοίως ἔχει τῆ γινο-
15 μένη μετὰ τὴν νύκτα περὶ τὸν ὀρθρον ἀγῆ. Οὐτε γὰρ ἐκεῖνη καθα-
ρὸν φῶς, ἀλλὰ φωτός ἐστι προοίμιον· καὶ τὰ εἰρημένα τοιαῦτα, ὡς
τὴν ἀνατολὴν μὲν ἡμῖν τοῦ ἀληθινοῦ καταμηνύειν φωτός, οὐ μὴν ἐν
ἑαυτοῖς ἔχειν αὐτὸν τοῦ ἡλίου τὸν κύκλον τηλαυγῶς προφαινόμενον.
Ἐν ἐκείνοις μὲν γὰρ ἡ νύμφη φθέγγεται καὶ οἱ φίλοι καὶ αἱ νεάνιδες,
20 νῦν δὲ αὐτοῦ τοῦ νυμφίου φωνὴ καθάπερ τις κύκλος ἡλιακὸς ἀνα-
τέλλει ἀποκρύπτων ταῖς τῶν ἀκτίνων ἀγαῖς πᾶσαν τῶν τε προφα-
νέντων ἀστέρων καὶ τοῦ ὑπαναγᾶσαντος ὀρθρου τὴν λαμπηδόνα. Κά-
κεῖνα μὲν πάντα καθαρσίων τινῶν καὶ περιρραντηρίων δύναμιν
ἔχει, δι' ὧν ἀφαγνισθεῖσαι αἱ ψυχαὶ πρὸς τὴν ὑποδοχὴν τῶν θείων
25 παρασκευάζονται, ὁ δὲ νῦν λόγος αὐτῆς τῆς θεότητός ἐστι μετουσία
αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ Λόγου διὰ τῆς ἰδίας φωνῆς μεταδιδόντος τῷ ἀκού-
οντι τῆς ἀκηράτου δυνάμεως τὴν κοινωνίαν. Καὶ ὡσπερ ἐπὶ τοῦ

ΛΟΓΟΣ Γ'

(Ἄσμα Ἄσμ. 1,9-14)

«Μὲ τίς φοράδες στ' ἄρματα τοῦ Φαραῶ
σὲ παρόμοιασα, ὦ ἐσὺ ποῦ σ' ἔχω δίπλα μου.
Γιατί τὸ στόμα σου εἶναι σὰν τὸ στόμα τρυγόνας,
καὶ ὁ λαμὸς σου ὅπως τὰ περιδέραια;
Θὰ σοῦ φτιάξομε κοσμήματα (ὁμοιώματα) ἀπὸ χρυσάφι
μὲ στίγματα ἀσημένια.
Ὅσο ἦταν ὁ βασιλιάς μου ξαπλωμένος,
ἀνάδινε τὴν εὐωδιὰ του ἢ νάρδος μου.
Μπουκέτο ἀπὸ λουλούδια κανέλας εἶναι ὁ ἀδελφός μου,
θὰ ξανυχτήσει ἀνάμεσα στὰ στήθη μου.
Τσαμπὶ ἀνθισμένο εἶναι ὁ ἀδελφός μου
μέσα στὰ ἀμπέλια τοῦ ἐν Γαδὶ».

Ὅσα ἐκθέσαμε στὸ προοίμιό τοῦ Ἄσματος τῶν Ἀσμάτων πρὶν ἀπὸ τὴν ἀνάγνωσή τοῦ κομματιοῦ αὐτοῦ, μοιάζουν μὲ τὸ ἀχνὸ φῶς ποῦ φαίνεται τὴν αὐγὴ μετὰ τὴ νύχτα. Οὔτε κι αὐτὴ εἶναι καθαρὸ φῶς, ἀλλὰ προμήνυμα φωτός. Ἔτσι καὶ ὅσα εἶπαμε μᾶς προμηνοῦν τὴν ἀνατολὴ τοῦ ἀληθινοῦ φωτός, δὲν ἔχουν ὅμως νὰ προβάλει μέσα τους φωτίζοντας ὡς πέρα τὸν ἴδιο τὸ δίσκο τοῦ ἡλίου. Σ' ἐκεῖνα μιλάει ἡ νύφη καὶ οἱ φίλοι καὶ οἱ κοπέλλες· ἐνῶ τώρα ἀνατέλλει ἡ φωνὴ τοῦ ἴδιου τοῦ νυμφίου σὰν δίσκος ἡλιακὸς ξεθωριάζοντας μὲ τὴ λάμψη τῶν ἀκτίνων τοῦ ὅλη τὴ φεγγοβολὴ τῶν ἀστρῶν ποῦ ἐλαμπαν πρῶτύτερα καὶ τὸ ἀχνὸ φέγγος τῆς αὐγῆς. Καὶ ἐκεῖνα ὅλα βέβαια ἔχουν τὴ δύναμη κάποιων ἐξαγνιστικῶν καὶ ραντισμάτων, μὲ τὰ ὁποῖα, ἀφοῦ ἐξαγνιστοῦν οἱ ψυχές, ἐτοιμάζονται νὰ ὑποδεχτοῦν τὰ θεῖα. Ὁ τωρινὸς λόγος εἶναι μετουσίαι τῆς ἴδιας τῆς θεότητος κατὰ τὴν ὁποῖα ὁ ἴδιος ὁ Θεὸς Λόγος μεταδίδει σ' αὐτὸν ποῦ ἀκούει μὲ τὴν ἴδια του φωνὴ τὴν κοινωνία τῆς αἰώνιας δύ-

δρους Σινᾶ προπαρασκευασθεις τοῖς καθαρσίοις ὁ Ἰσραὴλ ἐν ἡμέραις δύο τῆ τρίτῃ κατὰ τὸν ὀρθρον ἀξιούται τῆς θεοφανείας, οὐκέτι περὶ τὴν πλύσιν τῶν ἱματίων ἀσχολος ὢν, ἀλλ' αὐτὸν δεχόμενος ἐμφανῶς τὸν Θεόν, οὗ χάριν τὸν τῆς ψυχῆς ρύπον διὰ τῶν προλαβόντων καθαρσίων ἀπεπλύνετο, οὕτω καὶ νῦν ἢ ἐν τοῖς φθάσασι λόγοις γεγενημένη τῶν προοιμιῶν τοῦ Ἑλισματος τῶν Ἑλισμάτων θεωρία κατὰ τὰς προλαβούσας δύο ἡμέρας τοσοῦτον ὠφέλησεν, ὅσον ἐκπλῦναι καὶ ἀποκλύσαι τοῦ ρύπου τῆς σαρκὸς τὴν ἐν τοῖς λεγομένοις διάνοιαν.

10 Αὐτὸς δὲ ὁ Θεὸς Λόγος σήμερον, ἧτις ἐστὶ τρίτη μετὰ τὴν πρώτην τε καὶ δευτέραν, καθαρθεῖσιν ἐπιφανήσεται, ὁ γνόφω καὶ θυέλλῃ καὶ σάλπιγγος ἤχῳ καὶ πυρὶ φοβερῷ ἐκ πυθμένος εἰς ἀκρωρείαν τοῦ ὄρους τὴν περιοχὴν διασμύχοντι φανερὰν καὶ ἐπίδηλον ἑαυτοῦ τὴν παρουσίαν ποιούμενος, ἀλλ' ἡδὺς καὶ εὐπρόσιτος ἐκ τοῦ
15 φοβεροῦ εἶδους ἐκείνου πρὸς τὴν νυμφικὴν εὐφροσύνην μεθαρμοσάμενος. Τῆς γὰρ νύμφης δεηθείσης μαθεῖν τοὺς τῆς ἀναπαύσεως τόπους, ἐν οἷς ὁ ἀγαθὸς ποιμὴν τὴν διατριβὴν ἔχει, ὥστε μὴ τι κατὰ ἀγνοίαν τῶν ἀβουλήτων παθεῖν, εἶτα τῶν φίλων τοῦ νυμφίου τὸ ἀσφαλὲς τῆς ἀληθείας κριτήριον ὑφηγησαμένων τὸ πρὸς ἑαυτὴν
20 βλέπειν τὴν ψυχὴν καὶ ἑαυτὴν γινώσκειν (τὸ γὰρ ἑαυτὴν ἀγνοεῖν ἀρχὴν ἀπεφάναντο καὶ ἀκολουθίαν εἶναι τοῦ μηδὲ ἄλλο τι τῶν δεόντων εἶδέναι. Πῶς γὰρ ἂν τις ἄλλο τι μάθοι ἑαυτὸν ἀγνοῶν;) ἐπὶ τούτοις ὡς ἱκανῶς ἤδη τοῦ ἡγεμονικοῦ τῆς ψυχῆς κεκαθαρμένου ἐπανατέλλει τῆ ποθοῦσῃ ὁ λόγος προτροπὴν πρὸς τὸ τελειότερον ποιούμενος
25 διὰ τῆς ἀποδοχῆς τῶν παρόντων· ὁ γὰρ ἐπὶ τοῖς κατορθώμασιν ἔπαινος σφοδρότερον τοῖς κατορθώσασι τὴν πρὸς τὸ κρεῖττον προθυμίαν ἐντίθησιν.

Τίς οὖν ὁ παρὰ τοῦ ἀληθινοῦ Λόγου γεγονὼς πρὸς τὴν παρθένον λόγος; «Τῆ Ἰππῳ μου», φησί, «ἐν ἄρμασι Φαραῶ ὠμοίωσά σε, 30 ἢ πλησίον μου». Ἄλλ' ἐπειδὴ οὐκ ἔστιν ἐκ τοῦ προχείρου τὴν τῶν εἰρημένων θεωρῆσαι διάνοιαν, ἐξετάσαι προσήκει δι' ἐπιμελείας καθὼς ἂν οἷόν τε ἢ τὸ πρόκειμενον. Ἄλλην δύναμιν τὴν ἀντιταχθεῖσαν τῆ Ἰππῳ τοῦ Φαραῶ παρὰ τῆς ἱστορίας ἐμάθομεν, νεφέλην καὶ

1. Ἐξ. 19,10-16.

2. Ἐξ. 19,16. Δευτ. 5,22. Ἑβρ. 12,18.

3. Ἑλισμα 1,9.

ναμης. Και ὅπως ἐπάνω στὸ ὄρος Σινά, ἀφοῦ πρῶτα ἐτοιμάστηκε ὁ ἰσραηλιτικὸς λαὸς μὲ καθαρμούς ἐπὶ δύο ἡμέρες, τὴν τρίτη μόνον κατὰ τὴν αὐγὴ ἀξιώνεται τῇ φανέρωση τοῦ Θεοῦ¹, ὅποτε δὲν ἦταν πιά ἀπασχολημένος μὲ τὸ πλύσιμο τῶν ρούχων, ἀλλὰ δεχόταν φανερά τὸν ἴδιο τὸ Θεό, ποῦ γιὰ χάρη του εἶχε ἀποπλύνει τὴν ἀκαθαρσία τῆς ψυχῆς μὲ τοὺς καθαρμούς ποὺ εἶπαμε, ἔτσι καὶ τώρα ἡ ἀνάλυση τῶν προομιῶν τοῦ Ἄσματος τῶν Ἀσμάτων ποὺ ἐγίνε στους προηγούμενους λόγους στὶς δύο ἡμέρες ποὺ πέρασαν ὠφέλησε τόσο, ὥστε νὰ πλύνει καὶ νὰ καθαρίσει τὸ νόημα τῶν λόγων ἀπὸ τὸν σαρκικὸ ρύπο.

Ὁ ἴδιος ὁ Θεὸς Λόγος σήμερα, τρίτη ἡμέρα μετὰ τὴν πρώτη καὶ τὴ δεύτερη, θὰ μᾶς φανερωθεῖ ἀφοῦ καθαρθήκαμε, δὲ θὰ φανερώσει τὴν παρουσία του μέσα στὸ γνόφο καὶ τὴ θύελλα καὶ μὲ τὸν ἦχο τῆς σάλπιγγας καὶ μὲ φωτιὰ φοβερὴ ποὺ ἀπὸ τοὺς πρόποδες ὡς τὴν κορυφὴ του κατακαίει² ὅλη τὴν ἔκταση τοῦ βίου, ἀλλὰ θὰ γίνε γλυκὺς κι εὐπρόσιτος καὶ ἀπὸ τὴν φοβερὴ ἐκείνη ὄψη θὰ προσαρμοστεῖ στὴ χαρὰ τοῦ γάμου. Ἡ νύφη παρακάλεσε νὰ μάθει τοὺς τόπους τῆς ἀνάπαυσης, ὅπου ὁ καλὸς βοσκὸς ἔχει τὴ διαμονή του, ὥστε νὰ μὴν πάθει ἀπὸ ἀγνοια κάτι ἀνεπιθύμητο, κι ἐπειδὴ ἔπειτα οἱ φίλοι τοῦ νυμφίου τῆς ὑπόδειξαν τὸ ἀσφαλὲς κριτήριον τῆς ἀληθείας, νὰ προσέχει δηλαδὴ τὴν ψυχὴ της καὶ νὰ μαθαίνει τὸν ἑαυτὸ της (γιατὶ τὴν ἀγνοια τοῦ ἑαυτοῦ της τὴν καθόρισε ὡς ἀρχὴ καὶ ὡς συνέπεια τοῦ νὰ μὴν γνωρίζει τίποτε ἄλλο ἀπὸ ὅσα πρέπει. Πραγματικὰ πῶς μπορεῖ νὰ μάθει κανεὶς κάτι ἄλλο ὅταν δὲν ξέρει τὸν ἑαυτὸ του;), ἔπειτα ἀπὸ αὐτά, ἐπειδὴ τὸ ἡγεμονικὸ τῆς ψυχῆς ἦταν πιά καθαρμένο ἱκανοποιητικὰ ἀνατέλλει ξανά ὁ Λόγος σ' αὐτὴν ποὺ τὸν ποθεῖ, προτρέποντάς τὴν πρὸς τὸ τελειότερο μὲ τὴν ἐπιδοκμασία τῶν παρόντων. Γιατὶ ὁ ἔπαινος γιὰ ἓνα κατόρθωμα δημιουργεῖ στὴν ψυχὴ ἐκείνου ποὺ τὸ πραγματοποιοῖ ἔντονότερη προθυμία πρὸς τὸ καλύτερο.

Ποιὸν λόγο λοιπὸν εἶπε στὴν κόρη ὁ ἀληθινὸς Λόγος; «Σὲ παρόμοιασα», λέει, «ὡ ἐσὺ ποὺ σ' ἔχω δίπλα μου, μὲ τὶς φοράδες στ' ἄρματα τοῦ Φαραῶ»³. Ἐπειδὴ ὁμοῦ δὲ γίνεται ἔτσι στὰ πρόχειρα ν' ἀναλύσομε τὸ νόημα τῶν λόγων αὐτῶν, πρέπει νὰ τοὺς ἐξετάσομε μὲ κάθε δυνατὴ ἀκρίβεια. Ἀπὸ τὴν ἱερὰ Ἱστορία μάθαμε μιὰν ἄλλη δύναμη ποὺ ἀντιτάχτηκε στὸ ἱππικὸ τοῦ Φαραῶ, τὴ νεφέλη, τὴ ρά-

ράβδον καὶ βίαιον ἄνεμον καὶ πέλαγος διχῆ διαιρούμενον καὶ βυθὸν ἐν κόνει καὶ τὴν ἐκ κυμάτων τειχοποιῖαν καὶ ξηρὰν ἄβυσσον τὴν διὰ τοῦ μέσου τῶν ἐξ ὕδατος τειχῶν χερσωθεῖσαν, δι' ὧν ἀπάντων ἐγένετο τοῖς Ἰσραηλίταις ἡ σωτηρία πανστρατιᾷ τοῦ Φαραὼ μετὰ τῶν ἵππων τε καὶ ἄρμάτων συγκαλυφθέντος τοῖς κύμασιν. Οὐδεμιᾶς τοίνυν ἱππικῆς δυνάμεως ἀντιταχθείσης τῷ Αἰγυπτίῳ στρατῷ ἀπορον ἂν εἶη μαθεῖν, ποῖα ἵππῳ τῇ διαφανείσῃ κατὰ τῶν Αἰγυπτίων ἄρμάτων ἡ νύμφη παρὰ τοῦ Λόγου νῦν προσεικάζεται· «τῇ ἵππῳ γάρ μου», φησί, «τῇ ἐν τοῖς ἄρμασι τοῦ Φαραὼ» κατειργασμένη τὴν νίκην «ὡμοισά σε, ἡ πλησίον μου». Ἡ δὴ λόγος ἐστὶν ὅτι, ὡς περ οὐκ ἔστι διὰ ναυμαχίας ἠττηθῆναι τινὰς μὴ ναυτικοῦ στρατοῦ τὴν ἐν ταῖς ναυσὶ τῶν ἐναντίων δυνάμιν καταδύσαντος, οὕτως οὐδὲ ἂν ἐν ἱπομαχίᾳ τις ἠττηθεῖ μὴ τινος ἱππικῆς ἐκ τῶν ἐναντίων ἀντιταχθείσης δυνάμεως;

15 Ἐπειδὴ τοίνυν τὸ κράτιστον τῆς τῶν Αἰγυπτίων στρατιᾶς ἡ ἵππος ἦν, τὴν ἐπαχθεῖσαν αὐτῇ κατὰ τὸ ἀόρατον δύναμιν, δι' ἧς ἡ νίκη κατὰ τῶν Αἰγυπτίων ἐγένετο, ἵππον ὁ Λόγος ὠνόμασεν· ἠσθάνοντο γὰρ κάκεῖνοι τοῦ πολεμοῦντος καὶ πρὸς ἀλλήλους ἐβόων «Κύριος πολεμεῖ τοὺς Αἰγυπτίους» καὶ «φύγωμεν ἀπὸ προσώπου Κυρίου». 20 Δῆλον δὲ ὅτι καταλλήλως τῇ παρασκευῇ τῶν ἐναντίων ὁ ἀληθινὸς ἀρχιστράτηγος τὴν ἰδίαν ἀνθῶπιλιζε δύναμιν. Οὐκοῦν ἦν τις ἀόρατος δύναμις ἡ διὰ τῶν περὶ τὴν θάλασσαν θαυμάτων ἐνεργοῦσα τῶν Αἰγυπτίων τὸν δλεθρον, ἦν ἵππον ὁ Λόγος ὠνόμασεν. Ἀγγελικὴν δὲ στρατιὰν εἶναι ταύτην ὑπονοοῦμεν, περὶ ἧς φησὶν ὁ προφήτης ὅτι 25 «ἐπιβῆσθαι ἐπὶ τοὺς ἵππους σου, καὶ ἡ ἵππασία σου σωτηρία». Ἀλλὰ καὶ ἄρματος Θεοῦ μνήμην ὁ Δαβὶδ ἐποίησατο λέγων, «τὸ ἄρμα τοῦ Θεοῦ μυριοπλάσιον, ᾧ ὑποξεύγνυνται τῶν εὐθηνούντων αἱ χιλιάδες». Ἐτι δὲ καὶ ἡ τὸν προφήτην Ἠλίαν μετάρσιον ἐκ γῆς ἐπὶ τὸν αἰθέριον χῶρον ἀναλαμβάνουσα δύναμις τῷ τῶν ἵππων ὀνόματι 30 παρὰ τῆς Γραφῆς ὀνομάζεται καὶ αὐτὸν δὲ τὸν προφήτην ἄρμα λέγει τοῦ Ἰσραὴλ καὶ ἵππέα ἡ ἱστορία καὶ τοὺς περιοδεύοντας πᾶσαν τὴν οἰκουμένην, δι' ὧν ἡ γῆ κατοικίζεται καὶ ἡσυχάζει, Ζαχαρίας ὁ προ-

4. Ἐξ. 4,16. 5. Ἐξ. 14,25.

6. Ἄϊσμα Ἄϊσμ. 3,8. 7. Ψαλμ. 67,18.

βδο, τὸν σφοδρὸ ἄνεμο, τὸ πέλαγος ποὺ σχίζεται στὰ δύο, τὸ βυθὸ τῆς θάλασσας νὰ ἔχει σκόνη, τὰ τείχη ποὺ σχημάτισαν, τὰ κύματα, τὴ στεγνὴ ἄβυσσο ποὺ ἔγινε χέρσος ἀνάμεσα στὰ ὑδάτινα τείχη⁴, καὶ ποὺ μὲ ὄλα αὐτὰ πετύχαιναν οἱ Ἰσραηλίτες τὴ σωτηρία τους, ἐνῶ τὰ κύματα σκέπαζαν πανστρατιὰ τὸ Φαραῶ, μὲ ἄλογα καὶ ἄρματα. Ἀφοῦ λοιπὸν δὲν ἀντιτάχτηκε στὸν αἰγυπτιακὸ στρατὸ καμιὰ ἰππικὴ δύναμη, προκαλεῖ ἀπορία μὲ ποιὸ ἰππικὸ, ποὺ ἐμφανίστηκε κατὰ τῶν αἰγυπτιακῶν ἀρμάτων, παρομοιάζεται τώρα ἡ νύφη ἀπὸ τὸ Λόγο. «Μὲ τοὺς ἵππους μου», λέει, «ποὺ πέτυχαν νὰ νικήσουν τ' ἄρματα τοῦ Φαραῶ σὲ παρόμοιασα, ἐσὺ ποὺ σ' ἔχω δίπλα μου». Ἦ εἶναι φανερὸ ὅτι, ὅπως δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ νικηθοῦν κάποιοι σὲ ναυμαχία ἂν μιὰ ἄλλη ναυτικὴ δύναμη δὲν καταβυθίσει τὴ ναυτικὴ δύναμη τῶν ἀντιπάλων, τὸ ἴδιο οὔτε καὶ στὴν ἵππομαχία δὲ θὰ ἡττηθεῖ κάποιος, ἂν δὲν ἀντιπαρατάξουν οἱ ἐχθροὶ μιὰ ἄλλη ἰππικὴ δύναμη;

Ἐπειδὴ λοιπὸν τὸ ἰσχυρότερο τμήμα τῆς αἰγυπτιακῆς στρατιᾶς ἦταν τὸ ἰππικὸ, τὴν ἀόρατη δύναμη, ποὺ τὸ χτύπησε καὶ προκάλεσε τὴ νίκη κατὰ τῶν Αἰγυπτίων, ἡ Γραφή τὴν ὀνόμασε ἰππικὸ. Ἐνωθῶν κι ἐκεῖνοι αὐτὸν ποὺ τοὺς πολεμοῦσε καὶ φώναξαν ὁ ἕνας στὸν ἄλλο «ὁ Κύριος πολεμᾷ τοὺς Αἰγυπτίους» καὶ «ἄς φύγομε ἐμπρὸς ἀπὸ τὸ πρόσωπο τοῦ Κυρίου»⁵. Εἶναι φανερὸ ὅμως ὅτι ἀνάλογα μὲ τὴν προπαρασκευὴ τῶν ἐχθρῶν δπλαζε καὶ τὴ δική του δύναμη ὁ ἀληθινὸς ἀρχιστράτηγος. Ὑπῆρχε λοιπὸν μιὰ ἀόρατη δύναμη ποὺ μὲ τις θαυμαστὲς ἐκδηλώσεις της στὴ θάλασσα προξενοῦσε τὸν ἀφανισμό τῶν Αἰγυπτίων καὶ ἡ Γραφή τὴν ὀνόμασε ἰππικὸ. Ὑποθέτουμε ὅτι αὐτὴ εἶναι ἡ ἀγγελικὴ στρατιὰ, γιὰ τὴν ὁποία λέει ὁ προφήτης «θὰ καβαλικέψεις τ' ἄλογά σου κι αὐτὸ θὰ εἶναι ἡ σωτηρία σου»⁶. Ὁ Δαβὶδ ἀναφέρει καὶ ἄρματα τοῦ Θεοῦ λέγοντας· «τὰ ἄρματα τοῦ Θεοῦ εἶναι μύριες φορές περισσότερα, ποὺ τὰ σέρνουν οἱ χιλιάδες τῶν καλότυχων»⁷. Ἀκόμα καὶ τὴ δύναμη ποὺ σηκώνει μετέωρο ἀπὸ τὴ γῆ στὴν ἔκταση τ' οὐρανοῦ τὸν προφήτη Ἡλία τὴν ὀνομάζει ἡ Γραφή μὲ τὸ ὄνομα τῶν ἀλόγων⁸ καὶ τὸν ἴδιο τὸν προφήτη τὸν λέει ἡ ἱερὴ Ἱστορία ἄρμα τοῦ Ἰσραὴλ καὶ ἰππέα⁹. Κι αὐτούς, ποὺ περιέρχονται ὄλη τὴν οἰκουμένη καὶ μ' αὐτούς ἡ γῆ κατοικεῖται

8. Δ' Βασ. 2,11.

9. Δ' Βασ. 2,12.

φήτης Ἴππους ὠνόμασε, διαλεγομένους πρὸς τὸν ἄνθρωπον τὸν μέσον ἐστῶτα τῶν δύο ὄρων.

Οὐκοῦν ἔστι τις Ἴππος τῷ τὸ πᾶν κεκτημένῳ· ἡ μὲν τὸν προφήτην ἀνάγουσα, ἡ δὲ τὴν οἰκουμένην οἰκίζουσα, ἡ δὲ ὑποζευγνυμένη τῷ ἄρματι, ἄλλη δὲ τὸν Θεὸν ἐποχον ἐπὶ σωτηρίᾳ τῶν ἀνθρώπων λαμβάνουσα, ἄλλη δὲ τὴν Αἴγυπτίαν καταδύουσα δύναμιν. Πολλῆς τοίνυν οὐσίας ἐν ταῖς θείαις Ἴπποις τῆς διὰ τῶν ἐνεργειῶν φαινομένης διαφορᾶς τῇ καθαιρετικῇ τῆς Αἴγυπτίας δυνάμεως Ἴππῳ παρεικάζεται ἢ διὰ τοῦ δρόμου τῆς ἀρετῆς τῷ Θεῷ πλησιάσασα· οὕτω γὰρ 10 φησι πρὸς αὐτὴν ὁ Λόγος ὅτι «τῇ Ἴππῳ μου ἐν ἄρμασι Φαραῶ ὠμοίωσά σε, ἢ πλησίον μου». Πολλοὺς δὲ καὶ μεγάλους ἐπαίνους ὁ Λόγος ἐν ἑαυτῷ περιείληφε καὶ τις κατορθωμάτων κατάλογός ἐστιν ἢ πρὸς τὴν Ἴππον ταύτην ὁμοίωσις· ὅσα γὰρ τοῦ Ἰσραὴλ ἐν τῇ παροικίᾳ τῶν Αἴγυπτίων μνημονεύεται, ἡ δουλεία, ἡ καλάμη, ὁ πηλός, ἡ 15 πλινθεία, πᾶσα ἢ περὶ τὴν γῆν ἀσχολία, οἱ χαλεποὶ τῶν τοιούτων ἔργων ἐπιστάται, οἱ τὸν πῆλινον αὐτοὺς καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἀπαιτοῦντες φόρον, δι' οὗς τὸ ὕδωρ αἷμα γίνεται καὶ τὸ φῶς σκοτίζεται καὶ βάτραχοι τοῖς οἴκοις εἰσέρπουσι καὶ ἡ καμιναιὰ κόνις τὰς φλυκτίδας ἐκ τῶν σωματῶν ἀναζέειν ποιεῖ, καὶ τὰ καθ' ἕκαστον πάντα, 20 ἢ ἀκρίς, οἱ σκνῖπες, ὁ βροῦχος, ἡ χάλαζα, τῶν πρωτοτόκων τὰ πάθη, πάντα ταῦτα καὶ ὅσα πρὸς τὸ κρεῖττον ἢ ἱστορία διέξεισι, δι' ὧν γίνεται τοῖς Ἰσραηλίταις ἡ σωτηρία, ἐπαίνων ἐστὶν ὑπόθεσις τῇ τῷ Θεῷ συναπτομένη ψυχῇ· οὐ γὰρ εἴν ὠμοιώθη τῇ δυνάμει ἐκεῖνη τῇ καθαιρετικῇ τῶν Αἴγυπτίων κακῶν, δι' ἧς ἐλευθεροῦται ὁ Ἰσ- 25 ραὴλ τῆς πονηρᾶς τυραννίδος, εἰ μὴ πάντα ταῦτα καὶ ταύτη κατώρθωτο, τὰ τε καθαιρετικὰ τῆς Αἰγύπτου καὶ τὰ παρακευαστικὰ τῆς πρὸς τὸν Θεὸν πορείας τῶν μετοικιζομένων πρὸς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας ἀπὸ τῆν Αἰγυπτίας ἰλύος.

Οὐκοῦν ἐπειδὴ, καθὼς φησιν ὁ θεῖος Ἀπόστολος, πάντα πρὸς 30 νοουθεσίαν ἡμῶν ἀναγέγραπται, ὅσα ἢ θεόπνευστος περιέχει Γραφή, οὐδὲν ἄλλο ἢ συμβουλεύει διὰ τῶν πρὸς τὴν νύμφην εἰρημένων ὁ

10. Ζαχ. 1,10-11. 11. Ἀββακ. 3,8. 12. Ἐξ. 5,12.

13. Ἐξ. 1,11. 14. Ἐξ. 5,13-19. 15. Ἐξ. 7,17-25.

16. Ἐξ. 10,21-23. 17. Ἐξ. 7,27-8,9. 18. Ἐξ. 9,8-10.

καὶ μένει ἡσυχῆ, ὁ Ζαχαρίας ὁ προφήτης τοὺς ὀνόμασε ἄλογα, ποὺ συνομιλοῦν μὲ τὸν ἄνδρα ποὺ στέκεται ἀνάμεσα στὰ δύο βουνά¹⁰.

Ἔχει λοιπὸν κάποια ἄλογα αὐτὸς ποὺ ἐξουσιάζει τὸ πᾶν ἄλλο ποὺ ἀνυψώνει τὸν προφήτη, ἄλλο ποὺ κατοικεῖ στὴ γῆ, ἄλλο ποὺ σέρνει τὸ ἄρμα, ἄλλο ποὺ παίρνει ὡς ἀναβάτη του τὸ Θεὸ γιὰ τὴ σωτηρία τῶν ἀνθρώπων¹¹ καὶ ἄλλο ποὺ καταποντίζει τὴν αἰγυπτιακὴ δύναμη. Ἀφοῦ λοιπὸν ὑπάρχει ἀνάμεσα στὰ θεῖα ἄλογα μεγάλῃ ἢ διαφορὰ ποὺ ἐκδηλώνεται μὲ τὶς ἐνέργειές τους, παρομοιάζεται μὲ τὸ ἵππικὸ ποὺ συνέτριψε τὴν αἰγυπτιακὴ δύναμη ἐκείνη ποὺ πλησίασε τὸ Θεὸ ἀπὸ τὸ δρόμο τῆς ἀρετῆς. Γιατὶ αὐτὸ λέει πρὸς αὐτὴν ὁ Λόγος: «σὲ παρόμοιασα μὲ τὶς φοράδες μου στ' ἄρματα τοῦ Φαραῶ, ἐσένα ποὺ σ' ἔχω δίπλα μου». Ἡ φράση αὐτὴ περιέχει πολλοὺς καὶ μεγάλους ἐπαίνους καὶ ἡ παρομοίωση αὐτὴ μὲ τὴ φοράδα εἶναι ὀλόκληρος κατάλογος κατορθωμάτων. Ὅσα ἀναφέρονται γιὰ τὸν Ἰσραὴλ κατὰ τὴν παροιμία του στὴν Αἴγυπτο, ἡ δουλεία, οἱ καλαμιές¹², ὁ πηλός, ἡ πλινθοποιεῖα, ὀλη ἡ δουλειὰ τους στὴ γῆ¹³, οἱ σκληροὶ ἐπιστάτες στὶς δουλειές τους, ποὺ ἀπαιτοῦσαν τὸν καθημερινὸ φόρο τοῦ κόπου τους στὸ κόψιμο τῶν πλιθῶν¹⁴, ποὺ ἐξαιτίας τους τὸ νερὸ γίνεται αἷμα¹⁵ καὶ σκοτεινιάζει τὸ φῶς¹⁶ καὶ τὰ βατράχια πηδοῦνε στὰ σπῖτια¹⁷ καὶ ἡ σκόνη ἀπὸ τὸ καμίνι ποὺ κάνει τὸ σῶμα νὰ πετάει φουσκάλες¹⁸ κι ὅλα τὰ δεινὰ ἓνα ἓνα, ἡ ἀκρίδα¹⁹, οἱ σκνίπες²⁰, ὁ βροῦχος²¹, τὸ χαλάζι²², τὰ πάθη μὲ τὰ πρωτότοκα²³, ὅλα αὐτὰ καὶ ὅσα πολὺ καλύτερα διηγεῖται ἡ Γραφή, μὲ τὰ ὁποῖα πετυχαίνουν οἱ Ἰσραηλίτες τὴ σωτηρία τους, εἶναι αἰτίες ἐπαίνων γιὰ τὴν ψυχὴ ποὺ ἐνώνεται μὲ τὸ Θεό. Δὲ θὰ παρομοιαζόταν βέβαια μὲ τὴ δύναμη ἐκείνη ποὺ διέλυσε τὰ αἰγυπτιακὰ δεινὰ κι ἐλευθέρωσε τὸν Ἰσραὴλ ἀπὸ τὴ σκληρὴ τυραννία, ἀν δὲν κατορθώνονταν ὅλα αὐτὰ μ' ἐπιτυχία κι ὅσα ἀφάνισαν τὴν Αἴγυπτο κι ὅσα προπαρασκευάζουν τὴν πορεία πρὸς τὸ Θεὸ ὅσων ἀπὸ τὴν αἰγυπτιακὴ λάσπη μεταφέρονται στὴ γῆ τῆς ἐπαγγελίας.

Ἐπειδὴ λοιπὸν, ὅπως λέει ὁ θεῖος Ἀπόστολος, ὅλα ἔχουν γραφεῖ γιὰ νὰ μᾶς σωφρονίζουν²⁴, μὲ ὅσα περιέχει ἡ θεόπνευστη Γραφή, δὲν κάνει τίποτε ἄλλο, παρὰ μὲ ὅσα λέει στὴ νύφη ὁ Λόγος μᾶς

19. Ἐξ. 10,4-19. 20. Ἐξ. 8,12-14. 21. Ψαλμ. 104,34.

22. Ἐξ. 9,18-34. 23. Ἐξ. 11,5. 24. Α' Κορ. 10,11.

Λόγος ἡμῖν ὅτι χρῆ καὶ ἡμᾶς ἔποχον δεξαμένους ἐφ' ἑαυτῶν τὸν Λό-
 γον καὶ καταγωνισαμένους τὴν Αἴγυπτίαν ἵππον αὐτοῖς ἄρμασι καὶ
 ἀναβάταις καὶ πᾶσαν αὐτῶν τὴν πονηρὰν δυναστείαν τῷ ὕδατι κα-
 ταπνίζαντας, οὕτως ὁμοιωθῆναι τῇ δυνάμει ἐκείνῃ, καθάπερ τινὰ
 5 ρύπον τὴν ἀντικειμένην στρατιὰν ἐναφέντας τῷ ὕδατι. Ὡς δ' ἂν σα-
 φέστερον μάθοιμεν τὸ λεγόμενον, τοιοῦτόν ἐστιν· οὐκ ἔστιν ὁμοιω-
 θῆναι τῇ ἵππῳ, δι' ἧς τὰ ἄρματα τῶν Αἴγυπτίων τῷ βυθῷ κατεποτί-
 σθη, εἰ μὴ τις διὰ τοῦ μυστικοῦ ὕδατος τῆς τοῦ ἀντικειμένου δου-
 λείας ἐλευθερούμενος πᾶν Αἴγυπτιάζον νόημα καὶ πᾶσαν ἀλλόφυλον
 10 κακίαν τε καὶ ἁμαρτίαν ἐν τῷ ὕδατι καταλιπὼν καθαρὸς ἀναδύῃ,
 μὴδὲν τῆς Αἴγυπτίας συνειδήσεως τῷ μετὰ ταῦτα βίῳ συνεπαγόμε-
 νος· ὁ γὰρ ἀκριβῶς πασῶν καθαρεύσας τῶν Αἴγυπτίων πληγῶν, αἵ-
 ματος καὶ βατράχων καὶ φλυκτίδων καὶ σκότους, ἀκρίδος τε καὶ
 σκνιπῶν καὶ χαλάζης καὶ τῆς τοῦ πυρὸς ἐπομβρίας καὶ τῶν λοιπῶν,
 15 ὧν ὁ τῆς ἱστορίας μέμνηται λόγος, οὗτος ἀξιός ἐστιν ὁμοιωθῆναι τῇ
 δυνάμει ἐκείνῃ, ἧς ἔποχος ὁ Λόγος γίνεται. Πάντως δὲ οὐκ ἀγνοοῦ-
 μεν τὰ διὰ τῶν πληγῶν σημαινόμενα, πῶς γίνεται τοῖς Αἴγυπτίοις τὸ
 αἶμα πληγῆ καὶ ἡ τῶν βατράχων ὄσμη καὶ ἡ τοῦ φωτὸς εἰς τὸ σκό-
 τος μεταβολὴ καὶ τὰ καθ' ἕκαστον πάντα.

20 Τίς γὰρ οὐκ οἶδε, διὰ ποταποῦ βίου αἱμᾶ τις γίνεται ἐκ ποτίμου
 τοῦ πρότερον εἰς διαφθορὰν ἀλλοιούμενος καὶ τί ποιῶν ζωογονεῖ τῷ
 ἰδίῳ οἴκῳ τὴν τῶν βατράχων δυσωδίαν καὶ πῶς μεταποιεῖ τὸν
 φωτεινὸν βίον εἰς ἔργα νυκτὶ φίλα καὶ ζοφώδη, δι' ὧν ἡ τῆς γεέννης
 κάμινος τὰς πονηρὰς τῆς κατακρίσεως φλυκτίδας ἀναζέειν ποιεῖ;
 25 Οὕτω δὲ καὶ τὰ καθ' ἕκαστον τῶν ἐν Αἴγύπτῳ κακῶν ράδιον μετα-
 λαβεῖν εἰς παιδευσίν τε καὶ σωφρονισμὸν τοῦ ἀκούοντος, ἀλλὰ πε-
 ριττὸν ἂν εἴη μηκύνειν διὰ τῶν ὁμολογουμένων τὸν λόγον. Τούτων
 τοίνυν καὶ τῶν τοιούτων κρείττους γενόμενοι καὶ τῷ Θεῷ πλησιά-
 σαντες καὶ αὐτοὶ πάντως ἀκουσόμεθα ὅτι «τῇ ἵππῳ μου ἐν ἄρμασι
 30 Φαραὼ ὠμοίωσά σε, ἡ πλησίον μου».

Ἄλλὰ λυπεῖ τυχὸν τοὺς τὸν σώφρονα καὶ καθαρὸν ἐξησκηκό-
 τας βίον ἢ πρὸς τὸν ἵππον ὁμοίωσις, διότι πολλοὶ τῶν προφητῶν
 ἀπαγορεύουσιν ἡμῖν τὸ ὁμοιοῦσθαι τοῖς ἵπποις, τοῦ μὲν Ἱερεμίου τὴν

25. Ἐβρ. 10,2. Ἐφ. 5,26. 26. Ἐξ. 9,23-24.

27. Ρωμ. 13,12. 28. Ματθ. 13,42.

συμβουλευεί, ὅτι πρέπει κι ἐμεῖς νὰ δεχτοῦμε ὡς ἀναβάτη τὸ Λόγο καὶ ἀφοῦ συντρίψομε τὸ αἰγυπτιακὸ ἵππικὸ, ἄρματα κι ἀναβάτες, κι ἀφοῦ καταποντίσομε στὴ θάλασσα ὅλη τὴν ἄδικη δυναστεία τους, ἔτσι νὰ ὁμοιωθοῦμε μὲ τὴ δύναμη ἐκείνη, ἀφήνοντας μέσα στὸ νερὸ σὰν μιὰ ἀκαθαρσία τὴν ἀντίπαλη στρατιὰ. Ἄλλὰ γιὰ νὰ τὸ κατανοήσομε καλύτερα αὐτὸ πὺ λέμε, ἄς τὸ δοῦμε ὡς ἐξῆς. Δὲν εἶναι δυνατό νὰ παρομοιωθεῖ κάποιος μὲ τὸ ἵππικὸ, πὺ ἐξαιτίας του καταποντίστηκαν στὸ βυθὸ τὰ ἄρματα τῶν Αἰγυπτίων, ἂν δὲν ἀπελευθερωθεῖ μὲ τὸ μυστικὸ νερὸ ἀπὸ τὴ δουλεία τοῦ ἐχθροῦ καί, ἀφήνοντας κάθε αἰγυπτιακὴ ιδέα κι ἀλλόφυλη ἁμαρτία καὶ κακία μέσα στὸ νερό, ν' ἀναδυθεῖ καθαρὸς χωρὶς νὰ κουβαλάει μαζί του στὴν κατοπινὴ του ζωὴ²⁵ τίποτε ἀπὸ τὴν αἰγυπτιακὴ συνείδηση. Ὅποιος ἔχει ἀπόλυτη καθαρότητα ἀπὸ τίς αἰγυπτιακὰς πληγὰς, αἷμα καὶ βατραχία καὶ φουσκάλες καὶ σκότος κι ἀκρίδες καὶ σκνίπες καὶ χαλάζι καὶ τὴ βροχὴ τῆς φωτιᾶς²⁶ καὶ τὰ ἄλλα πὺ ἀναφέρει ἡ ἱερὴ Ἱστορία, αὐτὸς εἶναι ἄξιός νὰ παρομοιαστεῖ μ' ἐκείνη τὴ δύναμη, πὺ ἀναβάτης της εἶναι ὁ Λόγος. Ὡστόσο δὲν ἀγνοοῦμε τί σημαίνουν οἱ πληγὰς, πῶς γίνεται γιὰ τοὺς Αἰγύπτιους πληγῆ τὸ αἷμα, καὶ ἡ ὄσμη τῶν βατραχιῶν καὶ ἡ μεταβολὴ τοῦ φωτὸς σὲ σκοτάδι κι ὅλα τὰ ὑπόλοιπα.

Πράγματι ποιὸς δὲ γνωρίζει, μὲ τί λογῆς βίῳ γίνεται κάποιος αἷμα, ἐνῶ πρῶτα ἦταν πόσιμο νερὸ κι ἔπαθε αὐτὴ τὴ φθαρτικὴ ἀλλοίωση, καὶ τί κάνοντας δημιουργεῖ μέσα στὸ σπίτι του τὴ δυσωδία τῶν βατραχιῶν, καὶ πῶς μεταβάλλει τὴ φωτεινὴ ζωὴ σ' ἔργα πὺ ἀγαπάει ἡ νύχτα γεμάτα ζόφο²⁷, πὺ μ' αὐτὰ τὸ καμίνι τῆς γέεννας κάνει νὰ σπάσουν οἱ ὀδυνηρὰς φουσκάλες τῆς κατάκρισης²⁸; Ἔτσι καὶ καθένα ἀπὸ τὰ αἰγυπτιακὰ δεινὰ εἶναι εὐκόλο νὰ τὸ δεχτεῖ κανένας ὡς μέσο παιδείας καὶ σωφρονισμοῦ ἐκείνου πὺ ἀκούει. Ἄλλὰ εἶναι περιττὸ νὰ μακραίνομε τὸ λόγο μας γιὰ πράγματα στὰ ὁποῖα συμφωνοῦμε. Ἄν αὐτὰ καὶ τὰ παρόμοια τὰ κατανικήσομε καὶ πλησιάσομε τὸ Θεό, θ' ἀκούσομε κι ἐμεῖς ὅπωςδήποτε τὸ «σὲ παρόμοιασα μὲ τ' ἄλογά μου στ' ἄρματα τοῦ Φαραῶ, ὦ ἐσὺ πὺ σ' ἔχω δίπλα μου».

Ἄλλὰ προκαλεῖ ἴσως λύπη σ' αὐτοὺς πὺ ἐζησαν ζωὴ σωφροσύνης καὶ καθαρότητος ἢ παρομοίωσή τους μὲ ἵππο, ἐπειδὴ πολλοὶ προφῆτες μᾶς ἀπαγορεύουν νὰ γίνομε ὁμοιοὶ μὲ ἵππους. Ὁ Ἱερεμίας

μοιχικὴν λύσσαν τῷ ὀνόματι τῶν ἵππων διασημάναντος· ἐν οἷς φησιν «ἵπποι θηλυμανεῖς ἐγενήθησαν, ἕκαστος ἐπὶ τὴν γυναῖκα τοῦ πλησίον αὐτοῦ ἐχρεμέτιζεν», τοῦ δὲ μεγάλου Δαβὶδ φοβερὸν ποιουμένου τὸ ὡς ἵππον τινὰ καὶ ἡμίονον γίνεσθαι, ὧν κελεῦει κατάγχειν 5 ἐν κημῷ τε καὶ χαλινῷ τὰς σιαγόνας. Διὰ τοῦτο παραμυθεῖται τῷ ἐφεξῆς λόγῳ τὴν τοιαύτην διάνοιαν λέγων ὅτι οὐ τοιαῦται πού εἰσιν αἱ σιαγόνες, κἂν ἵππος ᾗς, ὡς κημοῦ χρῆζειν καὶ χαλινοῦ εἰς ἀγχόνην, ἀλλὰ σοὶ διὰ τῆς καθαρότητος τῶν τρυγόνων ἢ σιαγῶν καλλωπίζεται. Φησὶ γάρ· «τί ὠραιώθησαν σιαγόνες σου ὡς τρυγόνος;». 10 Μαρτυρεῖται δὲ παρὰ τῶν τὰ τοιαῦτα τετηρηκότων τοῦτο τὸ ὄρνεον μένειν, εἰ διελευχθεῖ τῆς συζυγίας, εἰς τὸ ἐφεξῆς ἀσυνδύαστον, ὡς φυσικῶς ἐν αὐτῷ κατορθοῦσθαι τὴν σωφροσύνην. Διὰ τοῦτο τῷ αἰνίγματι τῶν ἐπαίνων συμπαρελήφθη ὑπὸ τοῦ λόγου τοῦτο τὸ ὄρνεον, ὡς ἀντὶ χαλινοῦ γενέσθαι τῇ σιαγόνι τῆς θείας ἵππου τὴν τῆς τρυγόνος ὁμοίωσιν, δι' ἧς ἢ καθαρὰ ζωὴ ἐπιτρέπειν τῇ τοιαύτῃ ἵππῳ διασημαίνεται. Διὸ θαυμαστικῶς φησὶ πρὸς αὐτὴν ὁ Λόγος «τί ὠραιώθησαν σιαγόνες σου ὡς τρυγόνος;».

Ἐπάγει δὲ τοῦτω καὶ ἕτερον δι' ὁμοιώσεως ἐπαινον λέγων «τράχηλός σου ὡς ὀρμίσκοι». Ἐπαξ γὰρ ἐμπεσὼν τῇ τροπικῇ 20 σημασίᾳ διὰ τῶν περὶ τῶν ἵππων θεωρουμένων ἐπινοεῖ τῇ νύμφῃ τὸν ἐπαινον· ἐπαινεῖ γὰρ τὸν τράχηλον τὸν ἐν σχήματι κύκλου γυροῦμενον, ὃ δὴ περὶ τοὺς γαύρους τῶν πῶλων ὀρῶμεν γινόμενον· ἢ γὰρ τῶν ὀρμίσκων μνήμη τὸν κύκλον ἐνδείκνυται, οὗ τὸ σχῆμα ἐπὶ τοῦ αὐχένος δεικνύμενον εὐπρεπέστερον ἑαυτοῦ τὸν πῶλον ποιεῖ. Ὀρ- 25 μος δὲ λέγεται κυρίως μὲν ἐπὶ τῶν παραλίῳν τόπων, ἐν οἷς ἢ ὄχθη κατὰ τὸ ἐντὸς μηνοειδῶς κοιλανθεῖσα ὑποδέχεται τῷ κόλπῳ τὴν θάλασσαν καὶ ἀναπαύει δι' ἑαυτῆς τοὺς ἐκ τοῦ πελάγους προσπλέοντας, ἐκ μεταφορᾶς δὲ διὰ τοῦ σχήματος ὁ περιτραχήλιος κόσμος ὄρμος λέγεται. Ὅταν δὲ ὑποκοριστικῶς ὀρμίσκον ἀντὶ ὄρμου λέγω- 30 μεν, τὴν ἐν ὀλίγῳ τοῦ σχήματος ὁμοιότητα διὰ τῆς τοιαύτης φωνῆς ἐνδείκνυμεθα.

Πολλὰ τοίνυν εἰς ἐγκώμια συντελοῦντα τῇ νύμφῃ ἢ πρὸς τοὺς ὀρμίσκους ὁμοιότης τοῦ τραχήλου ἐνδείκνυται· πρῶτον μὲν ὅτι εἰς κύκλου σχῆμα κάμπτων ὁ πῶλος τὸν αὐχένα πρὸς τὰς ἰδίας τῶν πο-

29. Ἱερ. 5,8. 30. Ψαλμ. 31,9.

31. Ψαλμ. 31,9. 32. Ἰασιμα 1,10.

για παράδειγμα δήλωσε με τὸ ὄνομα τοῦ ἵππου τὴ λύσσα γιὰ μοιχεία στοὺς λόγους του «ἔγιναν ἄλογα λυσσασμένα γιὰ τὸ θηλυκὸ καὶ καθέννας χρεμέτιζε γιὰ τὴ γυναίκα τοῦ διπλανοῦ του»²⁹. Κι ὁ μεγάλος Δαβίδ θεωρεῖ φοβερὸ νὰ μένει κανένας ὅπως τὸ ἄλογο καὶ ὁ ἡμίονος καὶ διατάζει νὰ σφίγγομε μὲ τὸ χαλινάρι τὰ σαγόνια τους³⁰. Γι' αὐτὸ διασκεδάζει τὴ σκέψη αὐτὴ μὲ τὸν στῆ συνέχεια λόγο του λέγοντας ὅτι δὲν εἶναι τέτοια τὰ δικά σου σαγόνια, ἀκόμη κι ἂν ἦσουν τυχὸν ἄλογο, ὥστε νὰ χρειάζεσαι τὸ πνίξιμο ἀπὸ τὸ χαλινάρι³¹, ἀλλὰ τὸ δικό σου στόμα εἶναι ὠραῖο ὅπως τῶν τρυγωνιῶν. «Γιατί λέει, «γιατί εἶναι ὠραῖο τὸ στόμα σου σὰν τῆς τρυγόνας»³². Κι ὅσοι παρατήρησαν τὰ πουλιὰ αὐτὰ λένε ὅτι τὸ τρυγόνι, ἂν διαλυθεῖ ὁ γάμος του, μένει στὸ ἐξῆς ἀζευγάρωτο, ὥστε αὐτὸ πραγματοποιεῖ τὴ σωφροσύνη ἀπὸ τὴ φύση του. Γι' αὐτὸ στοὺς αἰνιγματικούς αὐτοὺς ἐπαίνους χρησιμοποίησε ὁ Λόγος τὸ πουλὶ αὐτό, ὥστε ἡ παρομοίωση μὲ τὸ τρυγόνι νὰ γίνεи ἓνα εἶδος χαλινοῦ στὰ σαγόνια τοῦ θείου ἀλόγου κι αὐτὸ δηλώνει ὅτι στὸ ἄλογο αὐτὸ ἀρμόζει ἡ ζωὴ τῆς καθαρότητος. Γι' αὐτὸ ὁ Λόγος ἐκφράζει τὸ θαυμασμό του σ' αὐτὴν λέγοντας: «γιατί εἶναι τόσο ὠραῖο τὸ στόμα σου, ὅπως τῆς τρυγόνας».

Σ' αὐτὸν προσθέτει μὲ παρομοίωση κι ἄλλον ἔπαινο λέγοντας: «ὁ λαιμός σου εἶναι σὰν τὰ περιδέραια». Ἀφοῦ δηλαδὴ χρησιμοποίησε τὸ μεταφορικὸ τρόπο φτιάχνει τὸν ἔπαινό του γιὰ τὴ νύφη μὲ ὅσα ἐκθέτει γιὰ τὰ ἄλογα. Ἐπαινεῖ τὸ λαιμὸ πὸ καμπυλῶνεται σὲ σχῆμα κύκλου, σχῆμα πὸ βλέπομε στὰ καμαρωτὰ πουλάρια. Ἡ ἀναφορὰ τῶν περιδέραιων (ὀρμίσκων) κάνει ἐνδειξη γιὰ τὸν κύκλο, πού, ἂν τὸ σχῆμα του τοποθετηθεῖ στὸν αὐχένα, κάνει τὸ πουλάρι ὠραιότερο. Ἡ λέξις 'ὄρμος' λέγεται κυρίως στοὺς παράλιους τόπους, ὅπου ἡ ἀκτὴ κοιλίνεται ἐσωτερικὰ σὰ μισοφέγγαρο καὶ δέχεται στὸν κόρφο τῆς τὴ θάλασσα, ἀναπαύοντας μέσα τῆς ὅσους πλέουν σ' αὐτὴν ἀπὸ τὴ θάλασσα: μεταφορικὰ ἀπὸ τὸ σχῆμα τὸ γύρω ἀπὸ τὸ λαιμὸ κόσμημα λέγεται 'ὄρμος'. Ὅταν τῶρα λέμε ἀντὶ ὄρμο τὸ ὑποκοριστικὸ 'ὄρμίσκος', μὲ τὴ λέξι αὐτὴ δείχνομε τὴν ὁμοιότητα σὲ μικρὸ σχῆμα.

Ἡ ὁμοιότητα τοῦ λαιμοῦ μὲ τοὺς ὀρμίσκους παρουσιάζει πολλὰ σημεῖα γιὰ τὸ ἐγκῶμιο τῆς νύφης. Πρῶτα ὅτι τὸ πουλάρι λυγίζοντας τὸ λαιμὸ του σὲ σχῆμα τόξου βλέπει τὰ πατήματα τῶν ποδιῶν

δῶν βάσεις ὀρθῶ, δι' ὧν ἀπρόσκοπόν τε καὶ ἀσφαλῆ ποιεῖται τὸν δρόμον μήτε τῷ λίθῳ προσπταίων μήτε κενεμβατῶν ἐν τῷ βόθρῳ (τοῦτο δὲ οὐ μικρὸν εἰς εὐφημίαν ἐστὶν ψυχῆς τὸ πρὸς ἑαυτὴν βλέπειν καὶ δι' ἀσφαλείας πάσης πρὸς τὸ θεῖον δρόμον ἐπείγεσθαι πάντα τὰ ἐκ πειρασμῶν τινῶν ἐγγινόμενα πρὸς τὸν δρόμον ἐμπόδια διαλλομένην καὶ ὑπερβαίνουσαν), ἔπειτα δὲ καὶ αὐτὸ τὸ πρωτότυπον τῶν ὄρμων ὄνομα, ὅθεν διὰ τὴν τοῦ σχήματος ὁμοιότητα ὁ περιδέραιος κόσμος ὀρμίσκος ὠνόμασται, μεγάλων τινῶν ἐγκωμίων ὑπερβολὴν περιέχει, ὅταν ὁμοιωθῇ τοῖς ὀρμίσκοις ὁ τράχηλος.

10 Τίνα δὲ ἐστὶ τὰ ἐγκώμια τὰ διὰ τούτων ἡμῖν ὑπὸ τοῦ Λόγου δηλούμενα; Ἡδὺ τι καὶ σωτήριόν ἐστὶ τοῖς καταπλέουσιν ὁ λιμὴν καὶ τὸ μετὰ τὴν ἐν θαλάσῃ κακοπάθειαν ὄρμον τινὰ καταλαβεῖν εὐδιάζοντα, ἐν ᾧ λήθην ποιησάμενοι τῶν ἐν θαλάσῃ κακῶν ὄλοι τῆς ἀναπαύσεως γίνονται τοὺς μακροὺς πόνους δι' ἡσυχίας παραμυθού-
 15 μνοι. Οὐκ ἐστὶν αὐτοῖς οὐκέτι ναυαγίου φόβος οὔτε ἢ τῶν ὑφάλων ὑπόνοια οὔτε πειρατῶν κίνδυνος οὔτε πνευμάτων ταραχὴ οὔτε ἐκ βυθῶν ἀνοιδάειν διὰ τῶν ἀνέμων ἢ θάλασσα, ἀλλὰ πάντων τῶν τοιοῦτων κινδύνων ἐκτὸς γίνονται οἱ χειμαζόμενοι τοῦ πελάγους ἐν τῷ ὄρμῳ γαληνιάζοντες. Εἰ τοίνυν οὕτω τις τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν κατα-
 20 στήσειεν, ὡς αὐτὴν τε γαλήνην ἔχειν ἐν ἀκύμονι τῇ ἡσυχίᾳ μηδὲν παρακινουμένην ἐκ τῶν πνευμάτων τῆς πονηρίας μήτε δι' ὑπερηφανίας οἰδαίνουσαν μήτε τοῖς τοῦ θυμοῦ κύμασιν ἐξαφρίζουσαν μήτε κατ' ἄλλο τι πάθος κλυδωνιζομένην καὶ περιφερομένην παντὶ ἀνέμῳ τῷ τὰ ποικίλα κύματα τῶν παθημάτων ἐγείροντι, εἰ τοίνυν
 25 αὐτὴ τε οὕτως ἔχοι καὶ τοὺς ἐν τῷ πελάγει τοῦ βίου χειμαζομένους ἐν ταῖς παντοδαπαῖς τῶν κακῶν τρικυμίαις ἐν ἑαυτῇ καταστέλλοι λείαν αὐτοῖς καὶ ἀκύμαντον τὴν δι' ἀρετῆς ζωὴν ὑφαπλώσασα, ὥστε τοὺς ἐν αὐτῇ γεγονότας ἐκτὸς γενέσθαι τῶν ἐκ ναυαγίου κα-
 30 κῶν, καλῶς ὑπὸ τοῦ Λόγου τοῖς ὀρμίσκοις ὁμοιοῦται τῆς πληθυντικῆς σημασίας τὴν ἐν ἐκάστῳ εἶδει τῆς ἀρετῆς τελειότητα σημαίνου-
 σης· εἰ γὰρ ἦν ἐνὶ μόνῳ προσεικασμένη ὀρμίσκῳ, ἀτελὴς ἂν πάντως ὁ ἔπαινος ἦν ὡς οὐ τὴν αὐτὴν καὶ ἐπὶ τῶν λοιπῶν ἀρετῶν μαρτυρίαν

33. Ἐφ. 4,14.

34. Δ' Μακ. 7,1-3.

του, πού κάνουν ασκόνταφτη κι ασφαλισμένη την πορεία του, ὥστε οὔτε νὰ σκοντάφτει στὴν πέτρα οὔτε νὰ πέφτει στὸ κενὸ ἐνὸς λάκκου (καὶ αὐτὸ δὲν εἶναι λίγο γιὰ τὸν ἔπαινο τῆς ψυχῆς, νὰ προσέχει δηλαδὴ τὸν ἑαυτὸ της καὶ νὰ βαδίζει βιαστικὰ καὶ μὲ κάθε ἀσφάλεια τὸ θεῖο δρόμο της, ὑπερπηδώντας καὶ προσπερνώντας ὅλα τὰ ἐμπόδια πού προέρχονται ἀπὸ κάποιους πειρασμούς). Ἐπειτα καὶ τὸ ἴδιο τὸ πρωτότυπο ὄνομα τῶν ὄρμων, ἀπὸ ὅπου τὸ κόσμημα τοῦ λαμοῦ ἐξαιτίας τῆς ὁμοιότητος ὀνομάστηκε 'ὄρμισκος', περιέχει ἀφθονία μεγάλων ἐγκωμίων, ὅταν ὁ λαμὸς παρομοιαστῆ μὲ τὰ περιδέραια (ὄρμισκούς).

Καὶ ποιά εἶναι τὰ ἐγκώμια πού δηλώνει μ' αὐτὰ ἡ Γραφή; Εἶναι εὐχάριστο καὶ σωστικὸ τὸ λιμάνι γιὰ ὄσους καταπλέουν σ' αὐτὸ κι ἔπειτα ἀπὸ τὴν ταλαιπωρία στὴ θάλασσα νὰ βροῦν ἓνα γαληνεμένο ὄρμον, ὅπου, ξεχνώντας τὰ δεινὰ τῆς θάλασσας, παραδίνονται ὀλόψυχα στὴν ἀνάπαυση, ἀνακουφίζοντας στὴν ἡσυχία τὴ μεγάλη ταλαιπωρία τους. Δὲν ὑπάρχει πιά γι' αὐτοὺς ἀπειλὴ ναυαγίου οὔτε ὁ φόβος ἀπὸ τοὺς ὑφάλους οὔτε ὁ κίνδυνος ἀπὸ τοὺς πειρατὲς οὔτε ἡ ταραχὴ ἀπὸ τοὺς ἀνέμους οὔτε μὲ τὴ φορτοῦνα φουσκώνει ἡ θάλασσα ἀπὸ τὸ βυθό. Ὅλοι αὐτοὶ οἱ κίνδυνοι εἶναι μακριὰ ἀπὸ ὄσους κακοπάθησαν στὸ πέλαγος καὶ τώρα χαίρονται τὴ γαλήνη τοῦ ὄρμου. Ἄν λοιπὸν φέρει κανένας τὴν ψυχὴν του στὴν κατάστασι αὐτῆ, ὥστε κι αὐτὴ νὰ ἔχει γαλήνη σ' ἀκύμαντὴ ἡσυχία, χωρὶς καθόλου νὰ τὴν ταραζοῦν οἱ ἀνεμοὶ τῆς κακίας οὔτε νὰ φουσκώνει ἀπὸ περηφάνεια οὔτε ν' ἀφρίζει ἀπὸ τὰ κύματα τοῦ θυμοῦ οὔτε νὰ θαλασσοδέρνεται μὲ κάποιο ἄλλο πάθος καὶ νὰ παρασύρεται ἀπὸ κάθε ἀνεμὸ³³ πού ξεσηκώνει τὰ διάφορα κύματα τῶν παθῶν, ἂν λοιπὸν κι ἡ ἴδια βρίσκεται σ' αὐτὴ τὴν κατάστασι, ἀλλὰ κι αὐτοὺς πού χεϊμάζονται στὸ πέλαγος τῆς ζωῆς, στὶς κάθε λογῆς τρικυμίες τῆς ζωῆς³⁴, τοὺς καταπραΰνει στρώνοντάς τους ὁμαλὴ κι ἀκύμαντὴ τὴ ζωὴ τῆς ἀρετῆς, ὥστε ὅποιοι φτάσουν σ' αὐτὴ νὰ βγοῦν ἀπὸ τὸν κίνδυνο τοῦ ναυαγίου, ὀρθὰ παρομοιάζεται ἀπὸ τὴ Γραφή μὲ τὰ περιδέραια (ὄρμισκούς), ὅπου ὁ πληθυντικὸς ἀριθμὸς δηλώνει τὴν τελειότητα τῆς ἀρετῆς καθενὸς εἶδους. Ἄν δηλαδὴ τὴν παρομοίαζε μὲ ἓνα μόνον περιδέραιο (ὄρμισκο), ὁ ἔπαινος θὰ ἦταν ὀπωσδήποτε ἀτελής, ἀφοῦ δὲ θὰ μαρτυροῦσε τὸ ἴδιο καὶ γιὰ τὶς λοιπὲς ἀρετὲς.

ἔχων· νῦν δὲ πασῶν συλλαμβάνει τῷ λόγῳ τῶν ἀρετῶν τὴν μαρτυρίαν ἢ πρὸς τὸ πλῆθος τῶν ὁρμίσκων ὁμοίωσις.

Καὶ τοῦτο συμβουλή τις ἐστὶ παρὰ τοῦ Λόγου τῷ κοινῷ τῆς Ἐκκλησίας προσαγομένη τὸ μὴ δεῖν ἡμᾶς πρὸς ἓν τι τῶν ἀγαθῶν βλέποντας ἀμελῶς περὶ τὰ λοιπὰ τῶν κατορθωμάτων ἔχειν, ἀλλ' εἴ σοι γέγονεν ὄρμος ἢ σωφροσύνη καθάπερ τισὶ μαργαρίταις τῷ καθαρῷ βίῳ λαμπρύνων τὸν τράχηλον, ἔστω σοι καὶ ἕτερος ὄρμος ὁ τοὺς τιμίους λίθους τῶν ἐντολῶν ἐν ἑαυτῷ περιείργων ζῆλος καὶ δι' ἑαυτοῦ τῆς δέρης πλεονάζων τὸ κάλλος, ἔστω σοι καὶ ἄλλος κόσμος
10 περιουχένιος ἢ εὐσεβῆς τε καὶ υἱαίνουσα πίστις κύκλω τὸν τῆς ψυχῆς αὐχένα διαλαμβάνουσα. Οὗτός ἐστιν ὁ κλοιὸς ὁ χρύσεος ὁ ἐκ τοῦ ἀκηράτου τῆς θεογνωσίας χρυσοῦ τῷ τραχήλῳ περιλαμπόμενος, περὶ οὗ φησὶν ἡ Παροιμία ὅτι «στέφανον χαρίτων δέξῃ σὴ κορυφῇ καὶ κλοιὸν χρύσειον περὶ σῶ τραχήλῳ».

15 Ἡ μὲν οὖν διὰ τῶν ὁρμίσκων συμβουλή τοιαύτη, καιρὸν δ' ἂν εἴη καὶ τὸν ἐφεξῆς λόγον προσθεῖναι τῇ θεωρίᾳ, ὃν οἱ φίλοι τοῦ νυμφίου πρὸς τὴν παρθένον πεποιήνται. Ἔστι δὲ ἡ λέξις αὕτη· «ὁμοιώματα χρυσοῦ ποιήσομέν σοι μετὰ στιγμάτων τοῦ ἀργυρίου, ἕως οὗ ὁ βασιλεὺς ἐν ἀνακλίσει αὐτοῦ». Τούτων δὲ τῷ μὲν πρὸς τὸν εἰρμὸν
20 βλέποντι τῆς προαποδοθείσης ἡμῖν θεωρίας δοκεῖ πως ἡ διάνοια συνηρτῆσθαι καὶ τὸ ἀκόλουθον ἔχειν, ἢ δὲ λέξις ἐμβαθύνουσα ταῖς τροπικαῖς σημασίαις δυσκατανόητον ποιεῖ τὸ διὰ τῶν αἰνιγμάτων δηλούμενον. Ἐπειδὴ γὰρ τὸ τῆς ψυχῆς κάλλος τῇ Ἰππῳ τῇ καθαιρετικῇ τῶν Αἰγυπτίων ἀρμάτων ἀφωμοιῶθη (τουτέστι τῇ ἀγγελικῇ
25 στρατιᾷ), τῇ δὲ Ἰππῳ ἐκείνῃ φησὶν ὁ καλὸς ἐπιβάτης χαλινὸν μὲν εἶναι τὴν καθαρότητα, ἣν διὰ τοῦ ὁμοιωσῆσαι τὰς σιαγόνας ταῖς τῆς τρυγόνος ἐσήμανε, κόσμον δὲ περιουχένιον τοὺς ποικίλους ὄρμους τοὺς διὰ τῶν ἀρετῶν περιστρίβοντας, βούλονταί τινα καὶ οἱ φίλοι προσθήκη τῷ κάλλει τῆς Ἰππου ποιήσασθαι ἐξ ὁμοιωμάτων χρυσοῦ
30 κατακοσμοῦντες τὰ φάλαρα, οἷς ἐνστίζουσι καὶ τοῦ ἀργυρίου τὴν καθαρότητα, ὡς ἂν μᾶλλον διαλάμπῃ τὸ κάλλος τοῦ προκοσμήματος τῆς αὐγῆς τοῦ ἀργυρίου πρὸς τὴν λαμπηδόνα τοῦ χρυσοῦ συγκιρναμένης. Ἀναγκαῖον δ' ἂν εἴη τὰς τροπικὰς ἐμφάσεις καταλιπόντας τῆς ὠφελούσης ἡμᾶς διανοίας μὴ ἀποστήσαι τὸν λόγον.

Τώρα όμως ή πυρομοίωση με τὸ πλῆθος τῶν περιδέραιων (ὀρμίσκων) περιέχει στὸ λόγο τὴ μαρτυρία γιὰ ὄλες τις ἀρετές.

Καὶ τοῦτο εἶναι μιὰ συμβουλή πού παρέχεται ἀπὸ τὸ Λόγο στὸ κοινὸ τῆς Ἐκκλησίας: ὅτι δὲν πρέπει ν' ἀποβλέπομε σὲ μιὰ ἀρετὴ μόνο καὶ ν' ἀδιαφοροῦμε γιὰ τὰ λοιπὰ κατορθώματα, ἀλλὰ ἂν ἔχεις ἀποκτήσει τὸ περιδέριο τῆς σωφροσύνης, πού στολίζει τὸ λαιμό σου με τὰ κάποια μαργαριτάρια της, ἀπόχτησε κι ἄλλο περιδέριο, τὸ ζῆλο πού εἶναι δεμένος με τις πολυτίμες πέτρες τῶν ἐντολῶν καὶ πού τονίζει τὴν ὁμορφιὰ τοῦ λαιμοῦ. Ἀπόχτησε ἐπίσης κι ἄλλο κόσμημα γύρω ἀπὸ τὸ λαιμό, τὴν εὐλαβικὴ κι ὀρθὴ πίστη, πού περιβάλλει κυκλικά τὸν αὐχένα τῆς ψυχῆς. Αὐτὰ εἶναι τὸ χρυσὸ περιδέριο πού λάμπει στὸν τράχηλο ἀπὸ τὸ ἀτόφιο χρυσάφι τῆς θεογνωσίας, γιὰ τὸ ὅποιο λέν οἱ Παροιμίες «θὰ δεχτεῖς στὴν κορυφὴ σου στεφάνι τῶν χαρίτων καὶ χρυσὸ περιδέριο γύρω ἀπὸ τὸ λαιμό σου»³⁵.

Αὐτὴ τὴ συμβουλή βέβαια παίρνομε ἀπὸ τὰ περιδέρια: εἶναι καιρὸς ὅμως νὰ προσθέσομε στὴν ἀνάλυσή μας καὶ τὸν ἀκόλουθο λόγο, πού ἀπευθύνουν στὴν κόρη οἱ φίλοι τοῦ νυμφίου. Ἡ διατύπωσή του εἶναι ἡ ἐξῆς. «Θὰ σοῦ φτιάξομε χρυσὰ ὁμοιώματα με στιγμάτα ἀσημένια, ὅσο ὁ βασιλιάς μένει ξαπλωμένος»³⁶. Τὸ νόημα τῶν λόγων αὐτῶν γι' αὐτὸν πού ἔχει ὑπόψη τὴν ἀκολουθία τῆς προηγούμενης ἀνάλυσής μας δὲ φαίνεται ἀσυνάρτητο, ἀλλὰ συμφωνεῖ μ' αὐτὴ: ἡ διατύπωση ὅμως ἐμβαθύνοντας στὶς μεταφορικὲς σημασίες κάνει δυσκολονόητο ὅ,τι δηλώνουν τὰ αἰνίγματα. Ἐπειδὴ ἡ ὁμορφιὰ τῆς ψυχῆς παρομοιάστηκε με τὸ ἵππικὸ (δηλαδὴ τὴ στρατιὰ τῶν ἀγγέλων) πού συνέτριψε τὰ αἰγυπτιακὰ ἄρματα, καὶ τῆς φοράδας ἐκείνης λέει ὁ καλὸς ἀναβάτης ὅτι χαλινάρι εἶναι ἡ καθαρότητα, πού τὴ δῆλωσε παρομοιάζοντας τὸ στόμα της με τὸ στόμα τῆς τρυγόνας, καὶ ὅτι κοσμήματα τοῦ λαιμοῦ εἶναι τὰ διάφορα περιδέρια πού ἀστράφτουν ἀπὸ τις ἀρετές, ἐπιθυμοῦν καὶ ὁ φίλοι νὰ κάνουν μιὰ προσθήκη στὴν ὁμορφιὰ τῆς φοράδας, στολίζοντας τὰ φάλαρα με ὁμοιώματα χρυσοῦ ποικιλμένα καὶ με τοῦ ἀσημιοῦ τὴν καθαρότητα, γιὰ νὰ λάμπει ἀκόμα περισσότερο ἡ ὁμορφιὰ τοῦ κοσμήματος με τὴν ἀνάμιξη τῆς λάμπης τοῦ ἀσημιοῦ με τὴ φωτεινότητα τοῦ χρυσαφιοῦ. Εἶναι ἀνάγκη ὅμως, ἀφήνοντας τις μεταφορικὲς σημασίες, νὰ μὴν ἀπομακρύνουμε τὸ λόγο ἀπὸ τὸ νόημα πού μᾶς ὠφελεῖ.

Προσεικάσθη μὲν ἐκείνη τῇ ἵππῳ ἢ διὰ τῶν ἀρετῶν κεκαθα-
 μένη ψυχὴ· ἀλλ' οὐπω τοῦ λόγου γέγονεν ὑποχείριος οὐδὲ ἐβάσταζεν
 ἐφ' ἑαυτοῖς τὸν ἐπὶ σωτηρίᾳ τοῖς τοιοῦτοις ἐποχοῦμενον ἵπποις· χρῆ
 γὰρ πρῶτον διὰ πάντων κατακοσμηθῆναι τὸν ἵππον, εἴθ' οὕτω τὸν
 5 βασιλέα ἐποχον δέξασθαι. Εἶτε δὲ ἄνωθεν ἑαυτῷ ἐφαρμόζοι τὸν ἵπ-
 πον ὁ κατὰ τὸν προφήτην ἐπιβαίνων ἐφ' ἡμᾶς τοὺς ἵππους καὶ ἐπὶ
 σωτηρίᾳ ἡμῶν ἐφ' ἡμῶν ἵπαζόμενος, εἶτε καὶ ἐν ἡμῖν γένοιτο ὁ
 ἐνοικῶν τε καὶ ἐμπεριπατῶν καὶ ἐπὶ τὰ βάθη τῆς ψυχῆς ἡμῶν δια-
 δυόμενος, οὐδὲν διαφέρει κατὰ τὴν ἔννοιαν· ὧ γὰρ ἂν τὸ ἐν ἐξ ἀμφο-
 10 τέρων γένηται, συγκατωρθώθη καὶ τὸ λειπόμενον· ὁ τε γὰρ ἐφ' ἑαυ-
 τοῦ τὸν Θεὸν ἔχων καὶ ἐν ἑαυτῷ πάντως ἔχει, καὶ ὁ ἐν ἑαυτῷ δεξά-
 μενος ὑπέβη τὸν ἐν αὐτῷ γεγονότα. Οὐκοῦν μέλλει ὁ βασιλεὺς τῷ
 ἵππῳ τούτῳ ἐπαναπαύεσθαι. Ταῦτὸν δὲ ἐστὶν ἐπὶ τῆς θείας δυνάμε-
 ως, καθὼς εἴρηται, καθέδρα τε καὶ ἀνάκλισις· ὁπότερον γὰρ ἂν ἐξ
 15 ἀμφοτέρων ἐν ἡμῖν γένηται, τὸ ἴσον ἢ χάρις ἔχει. Ἐπειδὴ τοίνυν οἱ
 ἐτοιμασται τοῦ βασιλέως εὐθετον πρὸς ὑποδοχὴν αὐτῷ διὰ τῶν
 προκοσμημάτων τὸν ἵππον ποιούσι, ταῦτὸν δὲ ἐστὶν ἐπὶ Θεοῦ τὸ ἐν
 τινι καὶ τὸ ἐπὶ τινος γενέσθαι, καταλιπόντες τὸ κατὰ τὴν τροπικὴν
 σημασίαν ἀκόλουθον οἱ παρασκευασται καὶ θεράποντες κλίνην τὸν
 20 ἵππον ἐποίησαν· χρῆ γὰρ ἡμᾶς, φησὶν, ὁμοιώματα χρυσοῦ ποιῆσαι
 μετὰ στιγμάτων τοῦ ἀργυρίου τὰ τοῦ ἵππου τὴν μορφήν ὠραῖζοντα,
 ἵνα γένηται ὁ βασιλεὺς οὐκ ἐν καθέδρᾳ, φησὶν, ἀλλ' ἐν ἀνακλίσει αὐ-
 τοῦ.

Ἡ μὲν οὖν ἀκολουθία τῆς λέξεως, καθὼς ὁ λόγος ὑπέδειξεν,
 25 τοῦτον ἔχει τὸν τρόπον, ἄξιον δὲ τοῦτο μὴ παραδραμεῖν ἀθεώρητον,
 τί δὴ ποτε οὐκ αὐτὸ τὸ χρυσοῖον εἰς κόσμον παραλαμβάνεται, ἀλλὰ
 τοῦ χρυσοῦ τὰ ὁμοιώματα καὶ οὐκ αὐτὸς ὁ ἀργυρος ἀλλὰ τὰ ἐκ τῆς
 ὅλης ταύτης τῷ ὁμοιώματι τοῦ χρυσοῦ ἐγκροτούμενα στίγματα. Ὅ
 τοίνυν περὶ τούτων ὑπενοήσαμεν τοιοῦτόν ἐστι· πᾶσα ἢ περὶ τῆς ἀρ-
 30 ρήτου φύσεως διδασκαλία, κἂν ὅτι μάλιστα δοκῆ θεοπρεπῆ τινα καὶ
 ὑψηλὴν ἐμφαίνειν διάνοιαν, ὁμοιώματα χρυσοῦ ἐστίν, οὐκ αὐτὸ τὸ
 χρυσοῖον· οὐ γὰρ ἐστὶ παραστήσαι δι' ἀκριβείας τὸ ὑπὲρ ἔννοιαν ἀγα-
 θόν. Κἂν Παῦλός τις ἦ ὁ ἐν παραδείσῳ μνηθεὶς τὰ ἀπόρρητα, κἂν
 τῶν ἀλαλήτων ρημάτων ἐπακροάσῃται, ἀνέκφραστα μένει περὶ

Παρομοιάσαμε με τὸ ἄλογο ἐκεῖνο τὴν ψυχὴ τὴν καθαρμένη μετὰ τὴν ἀρετὴν. Δὲν παραδόθηκε ὁμοίως ἀκόμα στὴν ἐξουσία τοῦ Λόγου οὔτε κράτησε ἐπάνω της αὐτὸν ποὺ ἐπιβαίνει σ' ἄλογα αὐτὰ γιὰ τὴν σωτηρία τους³⁷. Πρέπει πρῶτα τὸ ἄλογο νὰ στολιστεῖ ἀπὸ κάθε ἀποψη καὶ ἔτσι νὰ δεχτεῖ ἔπειτα ἀναβάτη τοῦ τῶ βασιλιά. Καὶ εἴτε καβαλικεὺς στὴν πλάτη τοῦ ἀλόγου αὐτὸς ποὺ κατὰ τὸν προφήτη ἀνεβαίνει σ' ἐμᾶς, τὰ ἄλογα, καὶ μᾶς καβαλικεὺς γιὰ τὴν σωτηρία μας, εἴτε μπεῖ μέσα μας αὐτὸς ποὺ κατοικεῖ καὶ περιπατεῖ καὶ εἰσχωρεῖ στὰ βάθη τῆς ψυχῆς, δὲν ἔχει καμιὰ διαφορὰ ὡς πρὸς τὴν σημασίαν. Γιατὶ σ' ὅποιον πραγματοποιηθεῖ τὸ ἓνα ἀπὸ τὰ δύο συγκατορθώνεται καὶ τὸ ἄλλο. Κι ὅποιος ἔχει ἐπάνω του τὸ Θεὸ τὸν ἔχει ὅπωςδήποτε καὶ μέσα του, κι ὅποιος τὸν δέχτηκε μέσα του ἔχει ἐπάνω του αὐτὸν ποὺ εἰσήλθε μέσα του. Πρόκειται λοιπὸν ὁ βασιλιάς ν' ἀναπαυθεῖ σ' αὐτὸ τὸ ἄλογο. Κι ὅπως εἶπαμε εἶναι τὸ ἴδιο στὴ θεία δύναμη τὸ κάθισμα καὶ ἡ ἀνάκλιση. "Ὅποιο ἀπὸ τὰ δύο συμβεῖ σ' ἐμᾶς, ἡ χάρις εἶναι ἴση. Ἐπειδὴ λοιπὸν οἱ ἱπποκόμοι τοῦ βασιλιά ἐτοιμάζουν τὸ ἄλογο μετὰ τὰ κοσμήματα καὶ τὸ κάνουν κατάλληλο νὰ τὸν δεχτεῖ, καὶ γιὰ τὸ Θεὸ εἶναι τὸ ἴδιο νὰ βρεθεῖ μέσα σὲ κάποιον μετὰ τὸ νὰ βρεθεῖ ἐπάνω του, ἀφήνοντας τὴ συνέπεια τῆς προφορικῆς ἐκφρασεως, θεώρησαν τὸ ἄλογο ὡς ἀνάκλιτρο οἱ ἱπποκόμοι καὶ οἱ ὑπηρέτες. Πρέπει, λέει, ἐμεῖς νὰ κάνομε χρυσὰ ὁμοιώματα μετὰ στίγματα ἀσημένια, ποὺ ὁμορφαίνουν τὴν ὄψη τοῦ ἀλόγου, γιὰ νὰ βρεθεῖ ὁ βασιλιάς ὄχι στὸ κάθισμα ἀλλὰ στὸ ἀνάκλιτρό του.

Ἡ ἀκολουθία λοιπὸν τῆς λέξης, ὅπως ἐδειξε ἡ ἀνάλυσή μας, εἶναι αὕτη, ἀξίζει ὁμοίως νὰ μὴν ἀφήσομε ἀνεξέταστο τοῦτο· γιατί δὲ χρησιμοποεῖται ὡς κόσμημα τὸ ἴδιο τὸ χρυσάφι, ἀλλὰ τὰ ὁμοιώματα τοῦ χρυσαφιοῦ, καὶ ὄχι τὸ ἴδιο τὸ ἀσήμι, ἀλλὰ τὰ στίγματα τοῦ ἀσημιοῦ ποὺ καρφώνονται στὸ ὁμοίωμα τοῦ χρυσοῦ. Αὐτὸ λοιπὸν ποὺ σκεφτήκαμε γι' αὐτὸ εἶναι τὸ ἐξῆς. "Ὅλη ἡ διδασκαλία γιὰ τὴν ἀρρητὴ φύση, ἀκόμα κι ἂν φαίνεται πὼς παρουσιάζει τὴν πῶς θεοπρεπὴ καὶ ὑψηλὴ ἔννοια, εἶναι ὁμοιώματα χρυσαφιοῦ καὶ ὄχι τὸ ἴδιο τὸ χρυσάφι· γιατί εἶναι ἀδύνατο νὰ παρασταθεῖ μ' ἀκρίβεια τὸ πάνω ἀπὸ τὸ νοῦ ἀγαθό. Κι ἂν εἶναι κανένας ὅπως ὁ Παῦλος ποὺ διδάχτηκε τὰ ἀπόρητα στὸν Παράδεισο³⁸, κι ἂν ἀκροάστηκε τοὺς ἀνείπωτους λόγους, τὰ νοήματα περὶ Θεοῦ μένουν ἀνεκφραστα. Γιατί,

Θεοῦ τὰ νοήματα· ἄρρητα γάρ φησιν εἶναι τῶν νοημάτων τούτων τὰ
 ῥήματα. Οἱ τοίνυν λογισμούς τινας ἡμῖν ἀγαθοὺς ἐντιθέντες περὶ τῆς
 τῶν μυστηρίων κατανοήσεως αὐτὸ μὲν εἰπεῖν ὅπως ἔχει φύσεως
 ἀδυνατοῦσι, λέγουσι δὲ «ἀπαύγασμα δόξης», «χαρακτῆρα ὑποστά-
 5 σεως», «μορφὴν Θεοῦ», «Λόγον ἐν ἀρχῇ», «Λῶγον Θεόν»· ἅπερ
 πάντα ἡμῖν μὲν τοῖς ἀθεάτοις ἐκείνου τοῦ θησαυροῦ χρυσίον δοκεῖ,
 τοῖς δὲ δυναμένοις ἀναβλέπειν πρὸς τὴν ἀλήθειαν ὁμοιώματά ἐστι
 χρυσοῦ καὶ οὐ χρυσοῦ ἐν τοῖς λεπτοῖς τοῦ ἀργυρίου διαφαινόμενος
 στίγμασιν. Ἀργύριον δὲ ἡ ρηματικὴ σημασία ἐστὶ, καθὼς φησιν ἡ
 10 Γραφή, «ἄργυρος πεπυρωμένος γλῶσσα δικαίου».

Τὸ τοίνυν διὰ τούτων δηλούμενον τοιοῦτόν ἐστιν, ὅτι ἡ θεία φύ-
 σις πάσης ὑπέρκειται καταληπτικῆς διανοίας. Τὸ δὲ περὶ αὐτῆς ἡμῖν
 ἐγγινόμενον νόημα ὁμοίωμά ἐστι τοῦ ζητουμένου· οὐ γὰρ αὐτὸ δεῖ-
 κνυσιν ἐκείνου τὸ εἶδος, ὃ οὔτε τις εἶδεν οὔτε ἰδεῖν δύναται, ἀλλὰ δι'
 15 ἐσόπτρου καὶ δι' ἀνίγματος ἐμφασίν τινα σκιαγραφεῖ τοῦ ζητουμέ-
 νου ἐκ τινος εἰκασμοῦ ταῖς ψυχαῖς ἐγγινομένην. Πᾶς δὲ λόγος τῶν
 τοιούτων νοημάτων σημαντικὸς στιγμῆς τινος ἀμεροῦς δύναμιν ἔχει
 μὴ δυνάμενος ἐμφῆναι ὅπερ ἡ διάνοια βούλεται· ὡς εἶναι πᾶσαν μὲν
 διάνοιαν κατωτέραν τῆς θείας κατανοήσεως, πάντα δὲ λόγον ἔρημ-
 20 νευτικὸν στιγμὴν βραχεῖαν δοκεῖν μὴ δυνάμενον τῷ πλάτει τῆς δια-
 νοίας συνεπεκτείνεσθαι.

Τὴν οὖν διὰ τῶν τοιούτων νοημάτων χειραγωγουμένην ψυχὴν
 πρὸς τὴν τῶν ἀλήπτων περινοίαν διὰ μόνης πίστεως εἰσοικίζειν ἐν
 ἑαυτῇ λέγει δεῖν τὴν πάντα νοῦν ὑπερέχουσαν φύσιν. Καὶ τοῦτό ἐστι
 25 τὸ παρὰ τῶν φίλων λεγόμενον, ὅτι σοὶ ποιήσομεν, ὧ ψυχῇ, τῇ κα-
 λῶς πρὸς τὴν ἵππον ἀπεικασθείση ἰνδάματά τινα τῆς ἀληθείας καὶ
 ὁμοιώματα (τοιαύτη γὰρ καὶ τοῦ τῶν λόγων ἀργυρίου ἡ δύναμις, ὡς
 ἐναύσματά τινα σπινθηροειδῆ δοκεῖν εἶναι τὰ ῥήματα μὴ δυνάμενα
 δι' ἀκριβείας ἐμφῆναι τὸ ἐγκείμενον νόημα), σὺ δὲ ταῦτα δεξαμένη
 30 ὑποζυγίόν τε καὶ οἰκητήριον γενήσῃ διὰ πίστεως τοῦ σοὶ ἐνανακλί-

39. Ἐβρ. 1,3. Φιλ. 2,6. Ἰω. 1,1.

40. Β' Κορ. 4,7.

41. Παρμ. 10,20.

42. Ἰω. 1,18.

λέει, οί λέξεις τῶν νοημάτων αὐτῶν δέ λέγονται. Αὐτοί λοιπόν πού βάζουν μέσα μας κάποιους λογισμούς ἀγαθοὺς γιὰ τὴν κατανόηση τῶν μυστηρίων, ἀδυνατοῦν νὰ ποῦν πῶς εἶναι κατὰ τὴ φύση τους καὶ τὰ λένε ἀπαύγασμα τῆς δόξας, σφραγίδα τῆς ὑπόστασης, μορφὴ τοῦ Θεοῦ, Λόγο τῆς ἀρχῆς, Λόγο Θεοῦ³⁹. Αὐτὰ ὅλα σ' ἐμᾶς πού δὲν ἔχομε θεαστεῖ τὸ θησαυρὸ ἐκεῖνον⁴⁰ φαίνονται χρυσάφι. Γιὰ ἐκείνους ὁμως πού μποροῦν νὰ ὑψώνουν τὰ μάτια τους πρὸς τὴν ἀλήθεια εἶναι ὁμοιώματα χρυσοῦ κι ὄχι χρυσός, πού λάμπει ἀνάμεσα στὰ λεπτὰ στίγματα τοῦ ἀσημιοῦ. Ἀσήμι εἶναι ἡ σημασία τῶν λέξεων, ὅπως λέει ἡ Γραφή: «ἀσήμι πυρωμένο εἶναι ἡ γλῶσσα τοῦ δικαίου»⁴¹.

Αὐτὸ λοιπόν πού δηλώνουν τοῦτα εἶναι τὸ ἐξῆς, ὅτι ἡ θεία φύση εἶναι πάνω ἀπὸ κάθε καταληπτικὴ διανοητικὴ δύναμη. Καὶ ἡ ἔννοια πού σχηματίζεται γι' αὐτὴν μέσα μας εἶναι ὁμοίωμα τοῦ ζητουμένου. Γιατὶ δὲ δείχνει τὸ ἴδιο τὸ εἶδος ἐκεῖνου, πού οὔτε τὸ εἶδε κανένας οὔτε μπορεῖ νὰ τὸ δεῖ⁴², ἀλλὰ σὰν μέσα ἀπὸ καθρέφτη καὶ μ' αἰνίγματα σκιαγραφεῖ κάποια σημασία τοῦ ζητουμένου πού δημιουργεῖται στὶς ψυχές ἀπὸ εἰκασία. Καὶ κάθε λόγος πού σημαίνει τέτοιου εἶδους νοήματα, φαίνεται πῶς εἶναι μία μικρὴ στιγμή (σημεῖο) καὶ δὲν μπορεῖ νὰ φανερώσει μέσα μας αὐτὸ πού θέλει ἡ διάνοιά μας. Ὡστε νὰ συμβαίνει κάθε διάνοια νὰ μὴ φτάνει στὴ θεία κατανόηση καὶ κάθε λόγος ἐρμηνευτικὸς νὰ φαίνεται μικρὴ στιγμή πού δὲν μπορεῖ νὰ ἐπεκταθεῖ σ' ὅλο τὸ πλάτος τῆς διάνοιας.

Ἡ ψυχὴ λοιπόν πού χειραγωγεῖται μὲ τέτοια νοήματα στὴν κατανόηση τῶν ἀκατανοήτων πρέπει νὰ λέει ὅτι ἐγκαθιστᾷ ὡς κάτοικο μέσα της μὲ τὴν πίστη μόνο⁴³ τὴ φύση πού ὑπερέχει κάθε νοῦ⁴⁴. Κι αὐτὸ εἶναι πού λένε οἱ φίλοι· ὅτι θὰ σοῦ φτιάξομε, ὦ ψυχὴ, ἐσένα πού ταιριαστὰ σὲ παρομοιάσαμε μὲ ἄλογο, κάποιες εἰκόνες καὶ κάποια ὁμοιώματα τῆς ἀλήθειας (αὐτὴ εἶναι καὶ ἡ σημασία τοῦ ἀσημιοῦ τῶν λόγων, νὰ φαίνονται οἱ λέξεις σὰν προσανάμματα πού βγάζουν μόνο σπίθες καὶ δὲν μποροῦν νὰ φανερώσουν μὲ ἀκρίβεια τὸ νόημα πού κρύβεται μέσα μας), καὶ ἐσὺ θὰ τὰ δεχτεῖς αὐτὰ καὶ θὰ γίνεις μὲ τὴν πίστη ὑποζύγιο καὶ κατοικία ἐκεῖνου πού πρόκει-

43. Ἐφ. 3,17.

νεσθαι μέλλοντος διὰ τῆς ἐν σοὶ κατοικήσεως· τοῦ γὰρ αὐτοῦ καὶ θρόνος ἔση καὶ οἶκος γενῆση. Τάχα δ' ἂν τις εἴποι τὴν τοῦ Παύλου ψυχὴν ἢ εἴ τις ἄλλη γέγονε κατ' ἐκείνην τῶν τοιούτων ἀξιουῖσθαι ρημάτων· ἐκεῖνος γὰρ σκευὸς ἐκλογῆς ἀπαξ γενόμενος καὶ ἐφ' ἑαυ-
5 τοῦ καὶ ἐν ἑαυτῷ εἶχε τὸν Κύριον ἐν μὲν τῷ βαστάζειν αὐτοῦ τὸ ὄνομα ἐναντίον ἐθνῶν καὶ βασιλέων ἵππος γενόμενος, ἐν δὲ τῷ μηκέτι αὐτὸν ζῆν, ἀλλ' ἐν ἑαυτῷ δεικνύειν ζῶντα ἐκεῖνον καὶ δοκιμὴν διδόναι τοῦ ἐν ἑαυτῷ λαλοῦντος Χριστοῦ οἶκος περιληπτικὸς τῆς ἀπεριλήπτου γενόμενος φύσεως.

10 Ταῦτα τῶν φίλων τοῦ νυμφίου τῆ καθαρᾷ καὶ παρθένῳ χαρισamenων ψυχῇ (εἶεν δ' ἂν οὗτοι τὰ λειτουργικὰ πνεύματα τὰ εἰς διακονίαν ἀποστελλόμενα διὰ τοὺς μέλλοντας κληρονομεῖν σωτηρίαν) τελειότερα πως γίνεται τῆ προσθήκῃ τῶν χαρισμάτων ἢ νύμφῃ. Καὶ μᾶλλον προσεγγίσασα τῷ ποθουμένῳ, πρὶν τὸ κάλλος αὐτοῦ τοῖς
15 ὀφθαλμοῖς ἐμφανῆναι, διὰ τῆς ὄσφραντικῆς αἰσθήσεως τοῦ ζητουμένου ἐφάπτεται, οἷόν τινος χρωτὸς ιδιότητα τῆ ὄσφραντικῆ δυνάμει κατανοήσασα, καὶ φησὶν ἐπεγνωκέναι αὐτοῦ τὴν ὄσμην τῆ εὐωδία τοῦ μύρου, ᾧ νάρδος ἐστὶ τὸ ὄνομα, ταύτῃ πρὸς τοὺς φίλους τῆ
20 φωνῇ χρησαμένη, «νάρδος μου ἔδωκεν ὄσμην αὐτοῦ». Ὡς γὰρ οὐμεῖς, φησὶν, οὐκ αὐτὸ τὸ ἀκήρατον τῆς θεότητος χρυσίον, ἀλλ' ὁμοιώματα διὰ τῶν χωρητῶν ἡμῖν νοημάτων τοῦ χρυσίου χαρίζεσθε, οὐ τηλαυγεῖ τῷ λόγῳ τὰ κατ' αὐτὸν ἐκκαλύπτοντες, ἀλλὰ διὰ τῆς βραχύτητος τῶν τοῦ λογικοῦ ἀργυρίου στιγμάτων ἐμφάσεις τι-
25 ἐμοῦ μύρου τὴν αὐτοῦ ἐκείνου εὐωδίαν τῆ αἰσθήσει παρεδεξάμην.

Τοιοῦτον δὲ τινα νοῦν δοκεῖ μοι τὸ λεγόμενον ἔχειν· ἐπειδὴ πολλῶν καὶ διαφόρων ἀρωμάτων ἄλλου κατ' ἄλλην ιδιότητα εὐ-
πνοούντων τεχνικὴ τις καὶ ἔμμετρος μίξις τὸ τοιοῦτον ἀπεργάζεται
μύρον μιᾶς τινος πόας εὐώδους ἐκ τῶν συνεμβαλλομένων, ἧ ὄνομα
30 νάρδος ἐστίν, ὄλω τῷ σκευάσματι παρεχομένης τὸ ὄνομα, τὸ δὲ ἐκ πάντων τῶν ἀρωματικῶν ἰδιωμάτων εἰς μίαν συνερανεζόμενον εὐ-
πνοίαν ὡς αὐτὴν τοῦ νυμφίου τὴν εὐωδίαν ἢ κεκαθαρμένη αἰσθησις

44. Φιλ. 4,7. 45. Παρμ. 9,15.

46. Γαλ. 2,20. Β' Κορ. 13,3. 47. Ἄρισμα 1,12.

ται να ἐπαναπαυτεῖ σ' ἐσένα κατοικώντας μέσα σου. Γιατί θὰ γίνεις τοῦ ἴδιου καὶ θρόνος καὶ σπίτι. Ἴσως θὰ μπορούσε νὰ πεί κάποιος ὅτι εἶναι ἡ ψυχὴ τοῦ Παύλου ἢ κάποια ἄλλη, ἂν ὑπάρχει ὁμοία μ' ἐκείνη, πού εἶναι ἀξία τῶν λόγων αὐτῶν. Γιατί ἐκεῖνος ἀπὸ τὴ στιγμὴ πού ἐγινε «σκεῦος ἐκλογῆς» εἶχε καὶ ἐπάνω του καὶ μέσα του τὸν Κύριο κι ἐγινε ἄλογο μὲ τὸ νὰ σηκώνει τὸ ὄνομά του ἐνώπιον ἐθνῶν καὶ βασιλέων⁴⁵· καὶ πάλι μὲ τὸ νὰ μὴ ζεῖ πλέον ὁ ἴδιος, ἀλλὰ νὰ δείχνει μέσα του ἐκεῖνον ζωντανό⁴⁶ καὶ νὰ δίνει ἀπόδειξη τοῦ Χριστοῦ πού μιλοῦσε μέσα του, ἔφτασε νὰ γίνει οἶκος πού περιλαμβάνει τὴν ἀπερίληπτη φύση.

Μὲ αὐτὰ τὰ χαρίσματα τῶν φίλων τοῦ νυμφίου στὴν καθαρὴ καὶ παρθένα ψυχὴ, γίνεται μὲ τὴν προσθήκη τῶν χαρισμάτων αὐτῶν ἡ νύφη κάπως πιὸ τέλεια. Αὐτοὶ εἶναι πνεύματα πού ὑπηρετοῦν τὸ Θεὸ πού τοὺς στέλλει γιὰ νὰ βοηθήσουν ὅσους πρόκειται νὰ σωθοῦν καὶ πλησιάζοντας περισσότερο τὸν ποθητό της, πρὶν ἀκόμα φανερωθεῖ στὰ μάτια ἡ ὁμορφιά του, ἀγγίζει αὐτὸν πού ζητεῖ μὲ τὴν αἰσθησι τῆς ὁσφρησις, σὰ νὰ ἔχει ἀντιληφθεῖ μὲ τὴν ὁσφρητικὴ ἱκανότητα κάποια ἰδιότητα τοῦ σώματος, καὶ λέει ὅτι γνώρισε τὴ μυρωδιά του ἀπὸ τὸ ἄρωμα τοῦ μύρου, πού λέγεται νάρδος, λέγοντας στοὺς φίλους τοῦτα τὰ λόγια: «ἡ νάρδος μου σκόρπισε τὴ μυρωδιά της»⁴⁷. Ὅπως δηλαδὴ ἐσεῖς, λέει, δὲ χαρίζετε τὸ ἴδιο τὸ ἄφθαρτο χρυσάφι τῆς θεότητος, ἀλλὰ ὁμοιώματα τοῦ χρυσοῦ μὲ τὶς ἐννοίες πού καταλαβαίνομε, χωρὶς ν' ἀποκαλύπτετε μὲ λόγο ὁλόλαμπρο ὅσα τὸν ἀφοροῦν, ἀλλὰ παρέχοντας μὲ τὰ μικρὰ στίγματα τοῦ λογικοῦ ἀσημιοῦ κάποιες ἀπόψεις μονάχα αὐτοῦ πού ζητᾶτε, ἔτσι κι ἐγὼ μὲ τὸ γλυκὸ ἄρωμα τοῦ μύρου μου δέχτηκα στὴν ὁσφρησή μου τὴν εὐωδιά ἐκείνου τοῦ ἴδιου.

Τὸ λεγόμενον ὁμως ἔχει, νομίζω, τὸ ἐξῆς νόημα. Ἐπειδὴ ἡ τεχνικὴ μὲ ἀνάμιξη ὀρισμένων ἀναλογιῶν πολλῶν καὶ διαφόρων ἀρωμάτων, πού τὸ καθένα βγάζει μιὰ ἰδιαίτερη ὠραία μυρωδιά, ἔχει σὰν ἀποτέλεσμα τὴν παραγωγὴ αὐτοῦ τοῦ μύρου, μιᾶς πῶας πού εὐωδιάζει ἀπὸ ὅσα τὸ συναποτελοῦν, πού τὸ ὄνομά της εἶναι νάρδος, καὶ πού ἀπὸ αὐτὴν παίρνει τὸ ὄνομα ὅλο τὸ παρασκεύασμα, καὶ ἡ καθαρμένη αἰσθησι δέχεται ὅλο αὐτὸ τὸ κράμα πού συνενώνεται ἀπὸ ὅλες αὐτὲς τὶς ἀρωματικὲς ποιότητες σὲ ἓνα τόσο ὑπέροχο ἄρωμα, ὅπως τὸ ἄρωμα τοῦ νυμφίου, γι' αὐτὸ νομίζω ὅτι ὁ Λόγος μὲ ὅσα εἰ-

δέχεται, ταῦτα διὰ τῶν εἰρημένων παιδεύειν ἡμᾶς τὸν λόγον οἰόμεθα, ὅτι ἐκεῖνο μὲν, ὃ τί ποτε κατ' οὐσίαν ἐστί, τὸ πάσης ὑπερκείμενον τῆς τῶν ὄντων συστάσεώς τε καὶ διοικήσεως ἀπρόσιτόν τε καὶ ἀναφές ἐστὶ καὶ ἀληπτόν, ἢ δὲ ἐν ἡμῖν διὰ τῆς τῶν ἀρετῶν καθαρότητος μυρεψομένη εὐωδία ἀντ' ἐκείνου ἡμῖν γίνεται μιμουμένη τῷ καθ' ἑαυτὴν καθαρῷ τὸ τῆ φύσει ἀκήρατον καὶ τῷ ἀγαθῷ τὸ Ἄγαθὸν καὶ τῷ ἀφθάρτῳ τὸ Ἄφθαρτον καὶ τῷ ἀναλλοιώτῳ τὸ Ἀναλλοιώτον καὶ πᾶσι τοῖς κατ' ἀρετὴν, περὶ ἧς φησὶν Ἀμβρακοῦμ ὁ προφήτης ὡς τοὺς οὐρανοὺς πάντας διαλαβούσης.

10 Οὐκοῦν ἢ ταῦτα πρὸς τοὺς φίλους τοῦ νυμφίου διεξιούσα, ὅτι τὴν ὁσμὴν αὐτοῦ ἢ ἐμὴ νάρδος ἐμοὶ δίδωσι, ταῦτά μοι καὶ τὰ τοιαῦτα δοκεῖ φιλοσοφοῦσα λέγειν ὅτι, εἴ τις πᾶν ἄνθος εὐωδίας ἢ ἄρωμα ἐκ τῶν ποικίλων τῆς ἀρετῆς λειμώνων ἀνθολογήσας καὶ πάντα ἑαυτοῦ τὸν βίον ἔμμυρον διὰ τῆς τῶν καθ' ἕκαστον ἐπιτηδευμάτων εὐο-
15 σμίας ἀπεργασάμενος διὰ πάντων γένοιτο τέλειος, πρὸς αὐτὸν μὲν τὸν Θεὸν Λόγον ὡς πρὸς ἡλίου κύκλον ἀτενῶς ἰδεῖν φύσιν οὐκ ἔχει, ἐν ἑαυτῷ δὲ καθάπερ ἐν κατόπτρῳ βλέπει τὸν ἥλιον· αἱ γὰρ τῆς ἀληθινῆς ἐκείνης καὶ θείας ἀρετῆς ἀκτῖνες τῷ κεκαθαρμένῳ βίῳ διὰ τῆς ἀπορρεούσης αὐτῶν ἀπαθείας ἐλλάμπουσαι ὁρατὸν ποιοῦσιν
20 ἡμῖν τὸ ἀόρατον καὶ ληπτόν τὸ ἀπρόσιτον τῷ ἡμετέρῳ κατόπτρῳ ἐνζωγραφοῦσαι τὸν ἥλιον. Ταῦτόν δέ ἐστιν ὡς πρὸς τὸ ἐγκείμενον νόημα ἢ ἀκτῖνας εἰπεῖν ἡλίου ἢ τῆς ἀρετῆς ἀπορροίας ἢ τὰς ἀρωματικὰς εὐωδίας· ὃ τι γὰρ ἂν ἐκ τούτων πρὸς τὸν τοῦ λόγου σκοπὸν υποθώμεθα, ἐν ἐξ ἀπάντων ἐστὶ τὸ ἐγγινόμενον νόημα τὸ διὰ τῶν
25 ἀρετῶν ἡμῖν τοῦ πάντα νοῦν ὑπερέχοντος ἀγαθοῦ τὴν γνῶσιν ἐγγίνεσθαι, ὡσπερ ἐστὶ διὰ τινος εἰκόνοσ τὸ ἀρχέτυπον κάλλος ἀναλογίσασθαι.

Οὕτω καὶ Παῦλος, ἢ νύμφη, ὁ διὰ τῶν ἀρετῶν τὸν νυμφίον μιμούμενος καὶ ζωγραφῶν ἐν ἑαυτῷ διὰ τοῦ εὐώδους τὸ ἀπρόσιτον
30 κάλλος ἐκ τε τῶν καρπῶν τοῦ Πνεύματος, ἀγάπης τε καὶ χαρᾶς καὶ εἰρήνης καὶ τῶν τοιούτων εἰδῶν, μυρεψῶν ταύτην τὴν νάρδον Χριστοῦ εὐωδίαν ἑαυτὸν ἔλεγεν εἶναι τὴν ἀπρόσιτον ἐκείνην καὶ ὑπερέχουσαν χάριν ἐν ἑαυτῷ ὁσφραινόμενος καὶ τοῖς ἄλλοις παρέχων ἑαυτὸν ὡσπερ τι θυμίαμα κατ' ἐξουσίαν ἀντιλαμβάνεσθαι, οἷς κατὰ

48. Ἀββ. 3,3. 49. Β' Κορ. 3,18. Α' Κορ. 13,12. Σοφ. Σολ.7,26.

50. Β' Κορ. 2,15-17. Ἐφ. 5,2.

πώθηκαν μᾶς διδάσκει τὰ ἐξῆς· ἐκεῖνο, ὅ,τι εἶναι κατὰ τὴν οὐσία του, πού εἶναι πάνω ἀπὸ ὅλη στὴ σύσταση καὶ κυβέρνηση τῶν ὄντων, εἶναι ἀπλησίαστο κι ἀδύνατο νὰ τὸ ἀγγίξει κανεὶς καὶ νὰ τὸ καταλάβει, ἐνῶ ἡ εὐωδία πού παρασκευάζεται μέσα μας ἀπὸ τὴν καθαρότητα τῶν ἀρετῶν εὐωδιάζει στὴ θέση ἐκείνου κι ἀπομιμῆται μὲ τὴ δική της καθαρότητα τὸν ἀπὸ τὴ φύση του Ἄθανατο καὶ μὲ τὸ δικό της ἀγαθὸ τὴν Ἀγαθότητα, μὲ τὸ ἀφθαρτο τὸν Ἄφθαρτο, μὲ τὸ ἀναλλοίωτο τὸν Ἀναλλοίωτο, καὶ μὲ ὄσες ἄλλες ἀρετές πραγματοποιοῦμε τὴν ἀληθινὴ Ἀρετὴ, γιὰ τὴν ὁποία λέει ὁ προφήτης Ἀββακούμ ὅτι «περικλείει ὅλους τοὺς οὐρανοὺς»⁴⁸.

Αὐτὴ λοιπὸν ἀπευθύνοντας αὐτὰ στοὺς φίλους τοῦ νυμφίου, ὅτι «ἡ νάρδος μου μοῦ δίνει τὴ μυρωδιά του», αὐτὰ καὶ τὰ παρόμοια νομίζω λέει φιλοσοφώντας, ὅτι, ἂν κάποιος ἀνθολογήσει ἀπὸ τὰ διάφορα λιβάδια τῆς ἀρετῆς κάθε εὐωδιαστὸ καὶ ἀρωματικὸ ἄνθος καὶ ὅλη τὴ ζωὴ του τὴν κάνει μοσχομύριστη μὲ τὸ μόσχο τῶν διαφόρων πράξεων του καὶ γίνει σὲ ὅλα τέλειος, δὲν τοῦ ἐπιτρέπει ἡ φύση του νὰ δεῖ κατὰ πρόσωπο τὸν ἴδιο τὸ Θεὸ Λόγο ὅπως τὸν κύκλο τοῦ ἡλίου, ἀλλὰ βλέπει τὸν ἡλιο μέσα του, ὅπως μέσα σὲ καθρέφτη⁴⁹. Γιατὶ οἱ ἀκτίνες ἐκείνης τῆς ἀληθινῆς καὶ θείας ἀρετῆς, λάμποντας μέσα στὸν καθαρμένο βίον μὲ τὴν ἀπάθεια πού ἀπορρέει ἀπὸ αὐτές, κάνουν νὰ δοῦμε τὸ ἀόρατο καὶ νὰ συλλάβομε τὸ ἀπρόσιτο ζωγραφίζοντας μέσα μας ὅπως σὲ καθρέφτη τὸν ἡλιο. Κι εἶναι τὸ ἴδιο νὰ πεῖς ὡς πρὸς τὸ νόημα πού περιέχουν ἢ ἀκτίνες ἡλίου ἢ ἀπόρροιες τῆς ἀρετῆς ἢ εὐωδίες ἐνὸς μύρου. Ὅτιδήποτε ἀπὸ αὐτὰ κι ἂν χρησιμοποιήσομε γιὰ τὸ σκοπὸ τῆς ἐρμηνείας μας ἀπὸ ὅλα σχηματίζεται ἓνα νόημα, ὅτι ἡ γνώση τοῦ ἀγαθοῦ πού ὑπερέχει κάθε νοῦ δημιουργεῖται σ' ἐμᾶς μὲ τὶς ἀρετές, ὅπως ἀκριβῶς μπορούμε μὲσω μιᾶς εἰκόνας ν' ἀναλογιστοῦμε τὸ πρωτότυπο κάλλος.

Ἔτσι κι ὁ Παῦλος, ἡ νύφη, αὐτὸς πού μὲ τὶς ἀρετές του μιμῆται τὸ νυμφίον καὶ ζωγραφίζει μέσα του μὲ τὴν εὐωδία τὴν ἀπρόσιτη ὁμορφιά καὶ ἀπὸ τοὺς καρποὺς τοῦ Πνεύματος, τὴν ἀγάπη, τὴ χαρὰ, τὴν εἰρήνην καὶ τὰ παρόμοια εἶδη, σὰν μυρεψὸς παρασκευάζει αὐτὴ τὴ νάρδο, ἔλεγε γιὰ τὸν ἑαυτὸ του πῶς εἶναι εὐωδία Χριστοῦ⁵⁰, εὐωδιάζοντας μέσα του ἐκείνη τὴν ἀπρόσιτη καὶ ὑπερέχουσα χάρη καὶ παρέχοντας καὶ στοὺς ἄλλους τὸν ἑαυτὸ του νὰ τὸν αἰσθανθοῦν ἐλεύθερα σὰν θυμίαμα, στοὺς ὁποίους ἀνάλογα μὲ τὴν ἐσωτερικὴ

τὴν προσουῶσαν ἐκάστῳ διάθεσιν ἢ ζωοποιὸς ἐγίνετο ἢ θανατηφόρος ἢ ἐβπνοια· ὡς γὰρ τὸ αὐτὸ μύρον, εἰ κανθάρῳ καὶ περιστερᾷ προσ-
 τεθείη, οὐ ταῦτὸν ἐφ' ἐκατέρων ἐργάζεται, ἀλλ' ἡ μὲν περιστερὰ
 ρωμαλεωτέρα διὰ τῆς εὐπνοίας τοῦ μύρου γίνεται, ὁ δὲ κάρθαρος
 5 φθείρεται, οὕτω καὶ ὁ μέγας Παῦλος, τὸ θεῖον ἐκεῖνο θυμίαμα, εἰ μὲν
 τις ἦν περιστερὰ κατὰ Τίτον ἢ Σιλουανὸν ἢ Τιμόθεον, συμμετεῖχεν
 αὐτῷ τῆς εὐωδίας τοῦ μύρου προκόπτων ἐν παντὶ καλῶ τοῖς κατ'
 αὐτὸν ὑποδείγμασιν, εἰ δὲ Δημᾶς τις ἦν ἢ Ἀλέξανδρος ἢ Ερμογένης,
 οὐ φέροντες τὸ τῆς ἐγκρατείας θυμίαμα, κανθάρων δίκην ὑπὸ τῆς
 10 εὐωδίας ἐφυγαδεύοντο. Οὗ χάριν ἔλεγεν ὁ τοῖς τοιοῦτοις εὐπνοῶν
 μύροις ὅτι «Χριστοῦ εὐωδία ἐσμέν ἐν τοῖς σωζομένοις καὶ ἐν τοῖς
 ἀπολλυμένοις, οἷς μὲν ὁσμὴ θανάτου εἰς θάνατον, οἷς δὲ ὁσμὴ ζωῆς
 εἰς ζωὴν».

Εἰ δέ τι συγγενὲς καὶ ἡ εὐαγγελικὴ νάρδος ἔχει πρὸς τὸ μύρον
 15 τῆς νύμφης, ἔξεστι τῷ βουλομένῳ διὰ τῶν γεγραμμένων ἀναλογί-
 σασθαι, τίς ἦν ἐκεῖνη ἡ νάρδος ἢ πιστικὴ, ἢ πολύτιμος, ἢ καταχεθεῖ-
 σα μὲν τῆς κεφαλῆς τοῦ Κυρίου, πάντα δὲ τὸν οἶκον τῆς εὐωδίας
 πληρώσασα· τάχα γὰρ οὐκ ἀποξένωται τοῦ μύρου τὸ μύρον, ὃ τῇ
 νύμφῃ μὲν τὴν ὁσμὴν τοῦ νυμφίου δίδωσιν, ἐν δὲ τῷ Εὐαγγελίῳ αὐ-
 20 τοῦ καταχεθὲν τοῦ Κυρίου πληροῖ τῆς εὐωδίας τὸν οἶκον, ἐν ᾧ τὸ
 συμπόσιον ἦν. Δοκεῖ γάρ μοι κάκει προφητικῶ τινι πνεύματι προμη-
 νῦσαι διὰ τοῦ μύρου ἢ γυνὴ τὸ τοῦ θανάτου μυστήριον, καθὼς μαρτυ-
 ρεῖ τοῖς παρ' αὐτῆς γεγεννημένοις ὁ Κύριος λέγων ὅτι «προέλαβεν εἰς
 τὸ ἐνταφιάσαι με». Καὶ τὸν οἶκον τὸν πληρωθέντα τῆς εὐωδίας ἀντι
 25 παντὸς τοῦ κόσμου καὶ ὅλης τῆς οἰκουμένης νοεῖν ὑποτίθεται, εἰπὼν
 ὅτι «ὅπου ἂν κηρυχθῇ τὸ Εὐαγγέλιον τοῦτο ἐν ὅλῳ τῷ κόσμῳ, ἢ
 ὁσμὴ τοῦ μύρου συνδιαδοθήσεται τῷ τοῦ Εὐαγγελίου κηρύγματι καὶ
 μνημόσυνον ἔσται», φησί, «ταύτης τὸ Εὐαγγέλιον». Οὐκοῦν ἐπειδὴ
 ἐν μὲν τῷ Ἄϊσματι τῶν ἁσμάτων ἡ νάρδος τὴν ὁσμὴν τοῦ νυμφίου
 30 τῇ νύμφῃ δίδωσιν, ἐν δὲ τῷ Εὐαγγελίῳ ὅλου τοῦ σώματος τῆς Ἐκ-
 κλησίας ἐν πάσῃ τῇ οἰκουμένῃ καὶ ἐν παντὶ τῷ κόσμῳ χρίσμα ἢ εὐ-
 ωδία γίνεται ἢ τότε τὸν οἶκον πληρώσασα, τάχα τις εὐρίσκεται κοι-
 νωνία διὰ τούτων ἐν ἀφμοτέροις, ὡς ἐν τὰ δύο δοκεῖν.

51. Α' Τυμ. 4,12-15. 52. Α' Τυμ. 4,10·4,14.

53. Α' Κορ. 4,15. 54. Β' Κορ. 2,15-16.

διάθεση τοῦ καθενὸς τὸ ἐξαισιο ἄρωμα προκαλεῖ ἢ τῆ ζωῆ ἢ τὸ θάνατο. Ὅπως δηλαδὴ ἂν ἀλείψεις μὲ τὸ ἴδιο ἄρωμα τὸ σκαθάρι καὶ τὸ περιστέρι, δὲν ἔχει καὶ στὰ δύο τὸ ἴδιο ἀποτέλεσμα, ἀλλὰ τὸ περιστέρι γίνεται πιὸ ζωηρὸ ἀπὸ τὴν ὠραία εὐωδιά, ἐνῶ τὸ σκαθάρι μαραζώνει, ἔτσι κι ὁ μέγας Παῦλος, ἐκεῖνο τὸ θεῖο θυμίαμα, ἂν ἦταν κάποιος περιστέρι, ὅπως ὁ Τίτος ἢ ὁ Σιλουανὸς ἢ ὁ Τιμόθεος, μετεῖχε τὴν εὐωδιά τοῦ μύρου, προκόπτοντας⁵¹ σέ κάθε ἀρετὴ κατὰ τὸ ὑπόδειγμα τοῦ Παύλου· ἂν ὁμως ἦταν κάποιος Δημᾶς⁵² ἢ Ἀλέξανδρος⁵² ἢ Ἑρμογένης⁵³, ἐπειδὴ δὲν ἄντεχαν τὸ θυμίαμα τῆς ἐγκράτειας, διώχνονταν ἀπὸ τὴν εὐωδιά σὰν τὰ σκαθάρια. Γι' αὐτὸ ἔλεγε αὐτὸς πού εὐωδίαζε ἀπὸ τὰ ἀρώματα αὐτά, ὅτι «ἐίμαστε εὐωδία Χριστοῦ γι' αὐτοὺς πού σώζονται καὶ γι' αὐτοὺς πού πᾶνε στὴν ἀπώλεια, σέ ἄλλους ὁσμὴ θανάτου γιὰ θάνατο, σέ ἄλλους ὁσμὴ ζωῆς γιὰ ζωὴ»⁵⁴.

Ἄν ἔχει τώρα κάποια συγγένεια καὶ ἡ νάρδος τοῦ Εὐαγγελίου μὲ τὸ μύρο τῆς νύφης, μπορεῖ ὁποιος θέλει ἀπὸ ὅσα ἔχουν γραφεῖν ἄναλογιστεῖ, ποιά ἦταν ἐκεῖνη ἡ ἄδολη νάρδος, ἡ πολύτιμη, πού ράντισε τὸ κεφάλι τοῦ Κυρίου⁵⁵ καὶ γέμισε μὲ τὴν εὐωδιά τῆς ὄλο τὸ σπίτι. Ἴσως δὲν εἶναι ξένο τὸ ἓνα μύρο ἀπὸ τὸ ἄλλο, πού δίνει στὴ νύφη τὴν ὁσμὴ τοῦ νυμφίου καὶ πού στὸ Εὐαγγέλιο ραντίζοντας τὸν ἴδιο τὸν Κύριο γεμίζει ἀπὸ τὴν εὐωδιά τὸ σπίτι ὅπου γινόταν τὸ συμπόσιο. Νομίζω κι ἐκεῖ μὲ κάποιο προφητικὸ πνεῦμα προμηνεῖ ἡ γυναίκα μὲ τὸ μύρο τὸ μυστήριον τοῦ θανάτου, ὅπως μαρτυρεῖ γιὰ ὅσα κάνει ἡ γυναίκα ὁ Κύριος λέγοντας «ἔπραξε προλαβαίνοντας τὸν ἐνταφιασμό μου»⁵⁶. Καὶ τὸ σπίτι πού γέμισε ἀπὸ τὴν εὐωδιά ὑποδεικνύει νὰ τὸ θεωρήσουμε ὡς ὄλο τὸν κόσμον κι ὀλόκληρη τὴν οἰκουμένη λέγοντας «ὅπου κηρυχθεῖ αὐτὸ τὸ Εὐαγγέλιον σ' ὄλο τὸν κόσμον, ἡ εὐωδιά τοῦ μύρου θὰ διαδοθεῖ μαζί μὲ τὸ κήρυγμα τοῦ Εὐαγγελίου, καὶ μνημόσυνό της», λέει, «θὰ εἶναι τὸ Εὐαγγέλιον»⁵⁷. Ἐπειδὴ λοιπὸν στὸ Ἰσμία Ἀσμάτων ἡ νάρδος δίνει στὴ νύφη τὴν ὁσμὴ τοῦ νυμφίου, ἐνῶ στὸ Εὐαγγέλιον ἡ εὐωδιά πού γέμισε τότε τὸ σπίτι γίνεται τὸ χρίσμα ὄλου τοῦ σώματος σ' ὄλη τὴν οἰκουμένη καὶ σ' ὄλο τὸν κόσμον, ἀσφαλῶς μ' αὐτὰ βρίσκεται καὶ στὰ δύο μιὰ σχέση, ὥστε νὰ φαίνονται τὰ δύο ὡς ἓνα.

55. Ἰω. 12,3. Μάρκ. 14,3. 56. Μάρκ. 14,8. 57. Ματθ. 26,13.

Καὶ ταῦτα μὲν εἰς τοσοῦτον. Ἡ δὲ ἐφεξῆς ρῆσις καταλλήλως μὲν τῆ τοῦ ἐπιθαλαμίου δράματος ὑποθέσει ὡς παρὰ τῆς ἐν παστάδι παρεσκευασμένης ἔχειν δοκεῖ, μείζονα δὲ καὶ τλεισιτέραν ἐμφαίνει φιλοσοφίαν, ἣν κατορθῶσαι μόνων τῶν ἤδη τετελειωμένων ἐστίν.
 5 Τί οὖν ἐστὶ τὸ εἰρημένον; «Ἀπόδεσμος στακτῆς ἀδελφιδός μου ἐμοί· ἀνά μέσον τῶν μαστῶν μου ἀυλισθήσεται»· φασὶν ἐπιμέλειαν εἶναι ταῖς φιλοκόσμοις τῶν γυναικῶν μὴ τοῖς ἐξωθεν προκοσμῆμασι μόνον ἐπινοεῖν ἑαυταῖς τὸ ἐπὶ τῶν συμβιούντων ἐράσιμον, ἀλλ' ἐπιτηδεύειν διὰ τινος εὐπνοίας ἠδίω τὰ σώματα τοῖς ἑαυτῶν ἀνδράσι
 10 φαίνεσθαι τὸ καταλλήλως ἐνεργοῦν πρὸς τὴν τοιαύτην χρεῖαν ἄρωμα ἐντὸς τῆς κατὰ τὴν ἐσθῆτα περιβολῆς ἀποκρύπτουσαι· οὐ τὸν οἰκεῖον ἀτμὸν ἐκδιδόντος καὶ τὸ σῶμα τῆ τοῦ ἀρώματος εὐπνοία συγκαταχρώννεται. Ταύτης δὲ οὐσης ἐν αὐταῖς τῆς συνηθείας οἶον τολμᾷ ἢ μεγαλόφρων ἀπτη παρθένος.

15 Ἐμοί, φησὶν, ἀπόδεσμος, ὃν ἐξαρτῶ τοῦ ἀυχένος ἐπὶ τὸ στῆθος, δι' οὗ τὴν εὐοσμίαν παρέχω τῷ σώματι, οὐκ ἄλλο τι τῶν εὐπνοούντων ἀρωμάτων ἐστίν, ἀλλ' αὐτὸς ὁ Κύριος στακτῆ γενόμενος ἐγκείται ἐν τῷ ἀποδέσμῳ τῆς συνειδήσεως, αὐτῇ μου τῆ καρδίᾳ ἐναυλιζόμενος. Ἡ γὰρ τοπικὴ τῆς καρδίας θέσις ἐν τῷ μέσῳ τῶν μαζῶν
 20 παρὰ τῶν τὰ τοιαῦτα ἐπεσκεμμένων εἶναι λέγεται. Ἐκεῖ δὲ φησὶν ἡ νύμφη ἔχειν τὸ ἀπόδεσμον, ἐν ᾧ τόπῳ τὸ ἀγαθὸν θησαυρίζεται. Ἄλλὰ καὶ πηγὴ τινα τοῦ ἐν ἡμῖν θερμοῦ τὴν καρδίαν φασὶν, ἀφ' ἧς διὰ τῶν ἀρτηριῶν ἐφ' ἅπαν ἡ θερμότης τὸ σῶμα καταμερίζεται, δι' ἧς ἐνθερμᾶ τε καὶ ζωτικὰ τὰ μέλη τοῦ σώματος γίνεται τῷ πυρὶ τῆς
 25 καρδίας ὑποθαλπόμενα, ἢ τοῖνον ἐν τῷ ἡγεμονικῷ παραδεξαμένη τοῦ Κυρίου τὴν εὐωδίαν καὶ τὴν καρδίαν ἑαυτῆς ἐνδεσμον τοῦ τοιοῦτου ποιήσασα θυμιάματος πάντα τὰ καθ' ἕκαστον τοῦ βίου ἐπιτηδεύματα οἶον τινος σώματος μέλη ζέειν παρασκευάζει τῷ ἐκ τῆς καρδίας διήκοντι πνεύματι μηδεμιᾶς ἀνομίας τὴν πρὸς τὸν Θεὸν
 30 ἀγάπην ἐν μηδενὶ μέλει τοῦ σώματος καταψυχοῦσης.

Ἄλλ' ἐπὶ τὸν ἐφεξῆς λόγον μετέλθωμεν. Ἀκούσωμεν, τί ἡ ἄμπελος ἢ εὐθηνουσα περὶ τῶν καρπῶν ἑαυτῆς διαλέγεται ἢ «ἐν πᾶσι τοῖς κλίτεσι τῆς τοῦ Θεοῦ οἰκίας», καθὼς φησὶν ὁ προφήτης, διηλωμένη καὶ διὰ τῶν τῆς ἀγάπης ἐλλίκων περιελισσομένη τῆ θείᾳ τε

Αυτά ως ἐδῶ. Ἡ ἐπόμενη ρήση εἶναι νομίζω κατάλληλη γιὰ τὴν ὑπόθεση τοῦ ἐπιθαλάμιου δρώμενου, ἐπειδὴ προέρχεται ἀπὸ αὐτὴν ποὺ ἐτοιμάζεται μέσα στὸ θάλαμο, φανερώνει ὁμως μεγαλύτερη καὶ τελειότερη πνευματικότητα ποὺ μποροῦν νὰ τὴν κατορθώσουν μόνο ὅσοι ἔχουν ἐπιτύχει ἤδη τὴν τελειότητα. Ποιὸς εἶναι λοιπὸν ὁ λόγος; «Δεμάτι ἀπὸ λουλούδια κανέλας εἶναι γιὰ μένα ὁ ἀγαπημένος μου· θὰ ξενυχτήσει ἀνάμεσα στὰ στήθη μου»⁵⁸. Λένε ὅτι οἱ κοσμικὲς γυναῖκες φροντίζουν νὰ κερδίζουν τὴν ἀγάπη τῶν ἀντρῶν τους ὄχι μονάχα μὲ τὰ ἐξωτερικὰ κοσμήματα, ἀλλὰ προσπαθοῦν μὲ κάποιο κατάλληλο ἄρωμα νὰ κάνουν τὰ σώματά τους πιὸ ἐλκυστικὰ γιὰ τοὺς ἀντρες τους, κρύβοντας μέσα στὸ φῶρεμά τους τὸ ἄρωμα ποὺ βοηθᾷ σ' αὐτὸ τὸ σκοπὸ. Ἄναδίνει αὐτὸ τὴ μυρωδιά του καὶ τὸ σῶμα παίρνει τὴν εὐωδιά τοῦ ἀρώματος. Ἐχοντας λοιπὸν οἱ γυναῖκες τὴ συνήθεια αὐτή, νὰ τί τολμᾷ ἡ ἐξαιρετὴ αὐτὴ κόρη.

Γιὰ μένα, λέει, δεσμὸς ποὺ κρεμῶ ἀπὸ τὸ λαιμὸ στὸ στήθος μου κάνοντας νὰ μυρίζει τὸ σῶμα μου δὲν εἶναι κανένα ἄλλο ἀπὸ τὰ εὐωδιαστὰ ἀρώματα, ἀλλ' ὁ ἴδιος ὁ Κύριος ποὺ ἔγινε λουλούδια κανέλας βρίσκεται στὴ θήκη τῆς συνείδησης, ξενυχτώντας στὴν ἴδια μου τὴν καρδιά. Γιατὶ ἡ θέση τῆς καρδιάς λένε, ὅσοι ἀσχολοῦνται μ' αὐτά, πῶς εἶναι ἀνάμεσα στὰ στήθη. Ἐκεῖ λέει ἡ νύμφη πῶς ἔχει τὸ δεσμὸ, στὸ μέρος ποὺ ἀποθησαυρίζεται τὸ ἀγαθὸ⁵⁹. Ἀλλὰ καὶ πηγὴ τῆς θερμότητας μέσα μας λένε πῶς εἶναι ἡ καρδιά, ἀπὸ τὴν ὁποία μέσω τῶν ἀρτηριῶν καταμερίζεται ἡ θερμότητα σ' ὅλο τὸ σῶμα. Ἐξαιτίας τῆς γίνονται θερμὰ καὶ ζωτικὰ τὰ μέλη τοῦ σώματος, καθὼς τὰ ζεσταίνει ἡ φωτιὰ τῆς καρδιάς. Ὅποια λοιπὸν δέχτηκε στὸ ἡγεμονικὸ στοιχεῖο τῆς ψυχῆς τὴν εὐωδιά τοῦ Κυρίου κι ἄφησε τὴν καρδιά της νὰ δεθεῖ στὸ δεσμὸ αὐτοῦ τοῦ θυμιάματος ὅλες τὶς ἐπιμέρους πράξεις τῆς ζωῆς σὰ νάναί μέλη τοῦ σώματος, τὶς κάνει νὰ θερμαίνονται μὲ τὸ θερμὸ ποὺ προέρχεται ἀπὸ τὴν καρδιά χωρὶς καμιά ἀνομία νὰ μπορεῖ νὰ ψυχράνει σὲ κανένα μέλος τοῦ σώματος τὴν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ.

Ἄς περάσομε ὁμως στὸν ἐπόμενον στίχο. Ἄς ἀκούσομε τί λέει γιὰ τοὺς καρπούς τῆς ἡ κατάφορτη κληματαριά, «ποὺ εἶναι ἀπλωμένη», ὅπως λέει ὁ προφήτης, «σὲ ὅλα τὰ μέρη τοῦ οἴκου τοῦ Θεοῦ»⁶⁰ καὶ μὲ τοὺς ἔλικες τῆς ἀγάπης σφιχτοπεριπλέκεται στὴ θεία κι ἀθά-

καὶ ἀκηράτῳ ζωῆ. «Βότρυς», φησί, «τῆς κύπρου ἀδελφιδός μου ἐμοὶ ἐν ἀμπελῶνι ἐν Γαδί». Τίς οὕτω μακάριος, μᾶλλον δὲ τίς οὕτω κρείττων πάσης μακαριότητος, ὥστε τὸν ἴδιον καρπὸν βλέπων ἐν αὐτῷ τῷ βότρυϊ τῆς ἑαυτοῦ ψυχῆς ὄραν τὸν τοῦ ἀμπελῶνος δεσπό-
5 την; Ἴδου γὰρ ὅσον ηὔξήθη ἐν τῇ ἰδίᾳ νάρδῳ τοῦ νυμφίου ἐπιγνοῦσα τὴν εὐπνοίαν· ἢ στακτὴν αὐτὸν εὐώδη ποιησαμένη καὶ διαλαβοῦσα τῷ τῆς καρδίας ἐνδέσμῳ τὸ ἄρωμα, ὡς ἂν παραμένει αὐτῇ τὸ ἀγα-
θὸν διὰ παντὸς ἀδιάπνευστον, μήτηρ τοῦ θείου βότρυος γίνεται τοῦ
πρὸ μὲν τοῦ πάθους κυπρίζοντος, ὅπερ ἐστὶν ἀνθούντος, ἐν δὲ τῷ
10 πάθει τὸν οἶνον προχέοντος. Ὁ γὰρ τὴν καρδίαν ἡμῶν εὐφραίνων οἶνος αἷμα σταφυλῆς μετὰ τὴν τοῦ πάθους οἰκονομίαν γίνεται τε καὶ ὀνομάζεται.

Διπλῆς οὖν οὕσης ἐν τῷ βότρυϊ τῆς ἀπολαύσεως, τῆς μὲν ἐκ τοῦ
ἀνθους, ὅταν εὐφραίνῃ τῇ εὐοσμίᾳ τὰ αἰσθητήρια, τῆς δὲ διὰ τοῦ τε-
15 λειωθέντος ἤδη καρποῦ, ὅταν ὑπάρχη κατ' ἐξουσίαν ἢ τῆς βρώσεως κατα-
τροφῶν ἢ ἐν συμποσίοις τῷ οἴνῳ φαιδρύνεσθαι ἐνταῦθα ἢ νύμφη
ἔτι τὸν ἀνθούντα βότρυον καρποφορεῖ κύπρον τὴν οἰνάνθη κα-
τονομάζουσα· τὸ γὰρ γεννηθὲν ἐν ἡμῖν παιδίον, ὃ Ἰησοῦς ὁ ἐν τοῖς δε-
ξαμένοις αὐτὸν διαφόρως προκόπτων σοφία τε καὶ ἡλικία καὶ χάρι-
20 τι οὐκ ἐν πᾶσιν ὁ αὐτός ἐστιν, ἀλλὰ πρὸς τὸ μέτρον τοῦ ἐν ᾧ γίνεται,
καθὼς ἂν ὁ χωρῶν αὐτὸν ἰκανῶς ἔχη, τοιοῦτος φαίνεται ἢ νηπιό-
ζων ἢ προκόπτων ἢ τελειούμενος κατὰ τὴν τοῦ βότρυος φύσιν, ὃς οὐ
πάντοτε μετὰ τοῦ αὐτοῦ εἶδους ἐπὶ τῆς ἀμπέλου ὄραται, ἀλλὰ συνεξ-
αλλάσσει τῷ χρόνῳ τὸ εἶδος, ἀνθῶν, κυπρίζων, τελειούμενος, πε-
25 παινόμενος, οἶνος γενόμενος. Ἐπαγγέλλεται τοίνυν ἢ ἀμπελος τῷ
ἰδίῳ καρπῷ, ὃς οὐπω μὲν ἐστὶ πρὸς οἶνον ὄριμος, ἀλλ' ἀναμένει τὸ
πλήρωμα τῶν καιρῶν, οὐ μὴν ὡς εἰς τρυφήν ἀναπόλαυστος· τὴν
ἄσπρησιν γὰρ εὐφραίνει ἀντὶ τῆς γεύσεως τῇ προσδοκίᾳ τῶν ἀγα-
θῶν τοῖς ἀτμοῖς τῆς ἐλπίδος ἡδύνων τὰ τῆς ψυχῆς αἰσθητήρια· τὸ

61. *Αἷσμα 1,14.

62. Ματθ. 26,28.

63. Λουκᾶ 2,11· 28· 52.

64. Α' Κορ. 3,1-3. Ἐβρ. 5,12. Φιλ. 3,12. Ἐφ. 4,14.

νατη ζωή. «Τσαμπι άνθισμένο», λέει, «είναι ο αγαπημένος μου στ' άμπέλια του έν Γαδί»⁶¹. Ποιός είναι τόσο μακάριος ή καλύτερα ποιός είναι τόσο άνωτερος άπό κάθε μακαριότητα, ώστε βλέποντας τόν ίδιο του καρπό στο τσαμπι τής ψυχής του να βλέπει τόν Κύριο του άμπελιού; Γιατί να πόσο μεγάλωσε, ώστε να καταλάβει με τη δική της νάρδο τó έξαισιο άρωμα του νυμφίου. Έκείνη πού τόν έκανε σύμρνα εύωδιαστή και πού έλαβε τó άρωμά του με τó δεμάτι τής καρδιάς της, ώστε να παραμείνει για πάντα σ' αυτήν άνεξάτμιστο τó ώραϊο άρωμα, γίνεται μητέρα του θείου τσαμπιού πού κυπρίζει, δηλαδή άνθει, πριν άπό τó πάθος και πού κατά τó πάθος βγάξει τó κρασί του⁶². Τó κρασί δηλαδή πού εύφραίνει τήν καρδιά μας μετά τήν οίκονομία του πάθους γίνεται και όνομάζεται αίμα του σταφυλιού.

Είναι λοιπόν διπλή ή άπόλαυση του τσαμπιού. Ή μιá όταν είναι άνθος κι εύφραίνει με τήν εύωδία του τά αισθητήρια· ή άλλη όταν όλοκληρωθεϊ πιά ο καρπός και μπορείς άν θέλεις ή να τόν άπολαύσεις τρώγοντας ή να εύθυμήσεις στα συμπόσια με τó κρασί. Έδω ή νύμφη καρποφορεϊ τó τσαμπι πού είναι άκόμα άνθος, όνομάζοντας κύπρο τó άνθισμένο τσαμπι. Γιατί τó παιδι πού γεννήθηκε μέσα μας, ο Ίησούς, πού προκόπτει διαφορετικά στη σοφία και στην ήλικία και στη χάρη⁶³ μέσα σ' αυτούς πού τόν δέχτηκαν, δέν είναι ο ίδιος μέσα σε όλους, αλλά άνάλογα με τά μέτρα εκείνου μέσα στον όποιο κατοίκησε, στο βαθμό πού τόν περιέχει ικανοποιητικά όποιος τόν περιέχει, φαίνεται τέτοιος ή ότι είναι στη νηπιακή ήλικία ή ότι προοδεύει ή ότι είναι ώριμος⁶⁴ πιά κατά τη φύση του τσαμπιού, πού δέν τó βλέπομε πάντοτε πάνω στο κλήμα με τήν ίδια δψη, αλλά μεταβάλλει μαζί με τόν καιρό και τήν δψη του, άνθει, κυπρίζει, τελειοποιείται, ώριμάζει, γίνεται κρασί. Υπόσχεται λοιπόν τó κλήμα με τόν καρπό του, πού δέν έχει άκόμα ώριμάσει για να γίνει κρασί, αλλά περιμένει να συμπληρωθεϊ ο χρόνος⁶⁵, χωρίς ώστόσο να μάς στερεϊ άπό κάποια άπόλαυση. Εύφραίνει δηλαδή τήν δσφρηση άπό τη γεύση με τήν προσδοκία τών αγαθών, γλυκαίνοντας τά αισθητήρια τής ψυχής με τις άναδόσεις τής έλπίδας. Γιατί ή πίστη και ή χωρίς άμφιβολία βεβαιότητα για τή χάρη πού έλπίζομε

65. Γαλ. 4,4. Έφ. 1,10.

γὰρ πιστόν τε καὶ ἀναμφίβολον τῆς ἐλπίζομένης χάριτος ἀπόλαυσις τοῖς δι' ὑπομονῆς ἀπεκδεχομένοις τὸ προσδοκώμενον γίνεται.

Οὗτος οὖν τῆς κύπρου βότρυς ἐστί, βότρυς οἶνον ἐπαγγελλόμενος, οὐπω δὲ οἶνος γενόμενος, ἀλλὰ διὰ τοῦ ἀνθους (ἡ δὲ ἐλπίς τὸ 5 ἀνθος ἐστί) τὴν ἐσομένην χάριν πιστούμενος. Ἡ δὲ τοῦ «ἐν Γαδί» προσθήκη σημαίνει τὸν πίονα χῶρον, ᾧ ἐνριζωθεῖσα ἡ ἀμπελος εὐτροφον καὶ ἡδὺν τὸν καρπὸν ἀπεργάζεται· οὕτω γὰρ οἱ τοπικῶς ἱστορήσαντες λέγουσι τὸν κληρὸν τοῦ Γὰδ ἐπιτηδεῖως ἔχειν πρὸς εὐτροφίαν βοτρυῶν. Ἐπειδὴ τοίνυν ὁ τῷ νόμῳ τοῦ Κυρίου σύμφωνον ἔχων τὸ θέλημα καὶ διὰ πάσης νυκτός τε καὶ ἡμέρας ταύτην τὴν 10 μελέτην ποιούμενος ἀειθαλὲς γίνεται δένδρον ταῖς τῶν ὑδάτων ἐπιρροαῖς παινόμενος καὶ ἐν τῷ καθήκοντι καιρῷ τὸν καρπὸν παρεχόμενος, τούτου χάριν καὶ ἡ τοῦ νυμφίου ἀμπελος ἐν τῷ Γαδί, τῷ πίονι τούτῳ τόπῳ ἐρριζωμένη (τουτέστιν ἐν βαθείᾳ τῇ διανοίᾳ τῇ διὰ τῶν 15 θείων διδαγμάτων καταρδομένη) καὶ αὐξουσα τὸν εὐανθῆ τοῦτον καὶ κυπρίζοντα βότρυν ἐκαρποφόρησεν, ᾧ τὸν γεωργόν τε καὶ φυτηκόμον ἑαυτῆς ἐνορᾷ. Ὡς μακάριον τὸ τοιοῦτον γεώργιον, οὗ ὁ καρπὸς πρὸς τὴν τοῦ νυμφίου ὁμοιοῦται μορφήν.

Ἐπειδὴ γὰρ φῶς ἀληθινόν ἐστίν ἐκεῖνος καὶ ἀληθινὴ ζωὴ καὶ 20 δικαιοσύνη ἀληθής, καθὼς ἡ Σοφία φησί, καὶ πάντα τὰ τοιαῦτα, ὅταν τις διὰ τῶν ἔργων ταῦτα γένηται, ἃ ἐκεῖνός ἐστιν, οὗτος τὸν τῆς ἰδίας συνειδήσεως βότρυν βλέπων αὐτὸν τὸν νυμφίον ἐν τούτῳ βλέπει τῇ φωτεινῇ τε καὶ ἀκηλιδῶτῳ ζωῇ τὸ φῶς τῆς ἀληθείας ἐνοπτριζόμενος. Διὰ τοῦτό φησιν ἡ ἀμπελος ἡ εὐθηνουῖσα, ὅτι ἐμὸς βό- 25 τρυς ὁ διὰ τοῦ ἀνθους κυπρίζων αὐτὸς ἐκεῖνός ἐστιν ὁ ἀληθινὸς βότρυς, ὁ ἐπὶ τῶν ξυλίνων ἀναφορέων ἑαυτὸν δείξας, οὗ τὸ αἷμα τοῖς σφζομένοις τε καὶ εὐφραινομένοις πότιμόν τε καὶ σωτήριον γίνεται, ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

γίνεται απόλαυση σέ ὄσους περιμένουν τὸ ἀντικείμενο τῆς προσδοκίας τους με ὑπομονή⁶⁶.

Αὐτὸ λοιπὸν εἶναι τὸ τσαμπὶ τῆς κύπρου, τσαμπὶ ποὺ προμηναῖ τὸ κρασί, δὲν ἔγινε ὁμοῦς ἀκόμα κρασί, ἀλλὰ βεβαιώνει με τὸ ἀνθος τῆ χάρη ποὺ θαρθεῖ (τὸ ἀνθος εἶναι ἡ ἐλπίδα). Ἡ προσθήκη τοῦ «ἐν Γαδί» σημαίνει τὴν εὐφορη γῆ, ὅπου ριζώνει τὸ κλῆμα καὶ δίνει τὸν εὐχυμο καὶ γλυκὺ καρπὸ. Ἔτσι ὄσοι ἀσχολήθηκαν με τὶς περιοχὲς λένε ὅτι ὁ κλῆρος τοῦ Γὰδ εἶναι κατάλληλος γιὰ τὴν παραγωγή σταφυλιῶν⁶⁷. Ἐπειδὴ λοιπὸν ὅποιος ἔχει θέλημα σύμφωνα με τὸ νόμο τοῦ Κυρίου⁶⁸ καὶ τὸν μελετᾷ ὀλονυχτὶς κι ὀλημερῆς γίνεται δέντρο ποὺ θάλλει πάντα θρεμμένο ἀπὸ τὸ πότισμα τῶν νερῶν καὶ δίνει τοὺς καρποὺς του τὸν καιρὸ ποὺ πρέπει. Γι' αὐτὸ λοιπὸν καὶ τὸ κλῆμα τοῦ νομφίου, ριζώνοντας καὶ μεγαλώνοντας στὸν «ἐν Γαδί», τὸν εὐφορο αὐτὸ τόπο (δηλαδὴ βαθιὰ στὸ νοῦ ποὺ τὸν ἀρδεύουν τὰ θεῖα διδάγματα) καρποφόρησε αὐτὸ τὸ ὀλάνθιστο καὶ θαλερὸ τσαμπὶ, στὸ ὀποῖο βλέπει τὸ γεωργὸ καὶ τὸν φυτοκόμο του. Πόσο μακάρια εἶναι αὐτὴ ἡ καλλιέργεια⁶⁹, ποὺ ὁ καρπὸς τῆς παρομοιάζεται με τὴ μορφὴ τοῦ νομφίου.

Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἐκεῖνος εἶναι φῶς ἀληθινὸ⁷⁰ καὶ ζωὴ ἀληθινὴ⁷¹ καὶ δικαιοσύνη ἀληθινὴ, ὅπως λέει ἡ Σοφία, καὶ ὀλα τὰ παρόμοια, ὀταν κάποιος με τὰ ἔργα του γίνεῖ ὀλα ποὺ εἶναι ἐκεῖνος, αὐτὸς βλέποντας τὸ τσαμπὶ τῆς ἴδιας του συνείδησης βλέπει σ' αὐτὸ τὸν ἴδιο τὸν νομφίο, ἀντικρῦζοντας τὸ φῶς τῆς ἀλήθειας μέσα στὴ φωτεινὴ καὶ ἀκηλίδωτη ζωὴ⁷². Γι' αὐτὸ λέει τὸ κλῆμα τὸ κατάκαρπο, ὀτι δικὸ μου τσαμπὶ ποὺ θάλλουν τὰ ἀνθη του εἶναι τὸ ἴδιο ἐκεῖνο ἀληθινὸ τσαμπὶ, ποὺ ὕψῶθηκε νὰ τὸν δοῦν στὰ ξύλα τοῦ σταυροῦ, ποὺ τὸ αἷμα του γίνεται ποτὸ σωτήριο γιὰ ἐκείνους ποὺ σώζονται καὶ εὐφραίνονται. Σ' αὐτὸν ἀνήκει ἡ δόξα στοὺς αἰῶνες τῶν αἰῶνων. Ἄμην.

66. Ρωμ. 8,24-25.

67. Ἀριθμ. 32,1.

68. Ψαλμ. 1,2-3.

69. Α' Κορ. 3,9.

70. Β' Κορ. 3,18.

71. Ἰω. 1,9 καὶ 5,20.

72. Β' Κορ. 3,18. Α' Κορ. 13,12.

ΛΟΓΟΣ Δ'

(ᾠσμα ᾠσμ. 1,15-2,7)

- « Ἴδοὺ εἶ καλή, πλησίον μου,
ἰδοὺ εἶ καλή· ὀφθαλμοὶ σου περιστεραί.
Ἴδοὺ εἶ καλός, ἀδελφιδός μου, καὶ γε ὠραῖος.
Πρὸς κλίνη ἡμῶν σύσκιος,
5 δοκοὶ οἴκων ἡμῶν κέδροι,
φατνώματα ἡμῶν κυπάρισσοι.
Ἐγὼ ἄνθος τοῦ πεδίου,
κρίνον τῶν κοιλάδων.
ὡς κρίνον ἐν μέσῳ ἀκανθῶν,
10 οὕτως ἀδελφή μου ἀνὰ μέσον τῶν θυγατέρων.
Ὡς μῆλον ἐν τοῖς ξύλοις τοῦ δρυμοῦ,
οὕτως ἀδελφιδός μου ἀνὰ μέσον τῶν υἱῶν·
ὑπὸ τὴν σκιὰν αὐτοῦ ἐπεθύμησα καὶ ἐκάθισα,
καὶ ὁ καρπὸς αὐτοῦ γλυκὺς ἐν τῷ λάρυγγί μου.
15 Εἰσαγάγετέ με εἰς οἶκον τοῦ οἴνου,
τάξατε ἐπ' ἐμὲ ἀγάπην.
Στηρίσατέ με ἐν μύροις
στοιβάσατέ με ἐν μήλοις, ὅτι τετρωμένη ἀγάπης ἐγώ.
Εὐώνυμος αὐτοῦ ὑπὸ τὴν κεφαλὴν μου
20 καὶ ἡ δεξιὰ αὐτοῦ περιλήψεται με.
ᾠρκισα ὑμᾶς, θυγατέρες Ἱερουσαλήμ,
ἐν δυνάμεσι καὶ ἰσχύσεσι τοῦ ἀγροῦ,
ἐὰν ἐγειρήτε καὶ ἐξεγειρήτε τὴν ἀγάπην, ἕως οὗ θελήσῃ».

Φασὶ τοὺς τὸ χρυσίον τεχνικῶς ἐκκαθαίροντας, εἰ διὰ τινος ρυπαρωτέρας ὕλης κατ' ἐπιβουλήν ἐμμιχθείσης ἀμαυρωθεῖη τῆς λαμπρόδος τὸ κάλλος, τῇ διὰ τοῦ πυρὸς χωνεῖα θεραπεύειν τὴν δυσχροίαν καὶ πολλάκις τοῦτο ποιεῖν καὶ καθ' ἐκάστην χωνεῖαν ἐπι-

ΛΟΓΟΣ Δ'

(Ἔσμη Ἄσμη 1,15-2,7)

«Εἶσαι ὡραία, ἐσὺ ποὺ σ' ἔχω δίπλα μου,
εἶσαι ὡραία· τὰ μάτια σου εἶναι περιστέρια.
Ὅμορφος εἶσαι, ἀγαπημένε μου, καὶ δυνατός.
Σὰν δέντρο ἰσκιώνεις τὸ κρεβάτι μας.
Δοκάρια τοῦ σπιτιοῦ μας εἶναι οἱ κέδροι,
σανιδώματα τὰ κυπαρίσσια.
Ἐγὼ εἶμαι τὸ λουλούδι τοῦ ἀγροῦ,
τὸ κρίνο τῶν κοιλάδων.
Ὅπως τὸ κρίνο ἀνάμεσα στ' ἀγκάθια,
ἔτσι εἶσαι, ἀδελφούλα μου, ἀνάμεσα στὶς κοπέλλες.
Μηλιά ἀνάμεσα στὰ δέντρα τοῦ δάσους,
ἔτσι εἶναι ὁ ἀγαπημένος μου ἀνάμεσα στὰ παλικάρια.
Πεθύμησα τὸν Ἰσκιο τοῦ καὶ κάθισα ἀπὸ κάτω,
κι ἦταν γλυκὸς στὸ λάρυγγά μου ὁ καρπὸς του.
Φέρτε με στὸ σπίτι τοῦ κρασιοῦ,
ὕψωστε ἐπάνω μου τὴ σημαία τῆς ἀγάπης.
Τονῶστε με μὲ ἀρώματα,
στρῶστε μου ἐπάνω σὲ μῆλα, γιατί εἶμαι λαβωμένη τῆς ἀγάπης.
Τ' ἀριστερὸ τοῦ χέρι κάτω ἀπ' τὸ κεφάλι μου
καὶ τὸ δεξιὸ τοῦ μ' ἀγκαλιάζει.
Σὰς ὀρκίζω, κοπέλλες τῆς Ἱερουσαλήμ,
στὶς δυνάμεις καὶ στὶς ἐξουσίες τοῦ ἀγροῦ,
μὴν ζυπνήσετε καὶ σηκώσετε τὴν ἀγάπη μου, ὡσπου νὰ τὸ θελήσει».

Λένε ὅτι αὐτοὶ ποὺ καθαρίζουν τὸ χρυσάφι μὲ τὴν τέχνη τους, ἂν ἀναμιχτεῖ σ' αὐτὸ μὲ δόλο ἓνα ρυπαρὸ ὑλικὸ καὶ θαμπώσει ἢ λάμψη τῆς ὁμορφιάς, θεραπεύουν τὸ ξεθώριασμα μὲ τὴ φωτιά στὸ χωνευτήρι, καὶ ὅτι αὐτὸ τὸ κάνουν πολλὲς φορές καὶ σὲ κάθε ἀνα-

σκοπεῖν, ὅσον παρὰ τὴν προτέραν ἐν τοῖς ἐφεξῆς γέγονεν ὁ χρυσὸς εὐχρωώτερος, καὶ μὴ πρότερον παύεσθαι τῷ πυρὶ τὴν ὅλην ἀποκαθαίροντας, ἕως ἂν αὐτὸ τοῦ χρυσίου τὸ εἶδος ἑαυτῷ μαρτυρήσῃ τὸ καθαρὸν τε καὶ ἀκιβδήλευτον. Τίνος δὲ χάριν τῆς παρουσίας τῶν
 5 ἀνεγνωσμένων θεωρίας ἀπτόμενοι τούτων τὴν μνήμην ἐποιησάμεθα, δῆλον ἡμῖν ἐξ αὐτῆς ἤδη τῆς διανοίας τῶν γεγραμμένων γενήσεται. Χρυσῆτις ἦν τὸ κατ' ἀρχὰς ἡ ἀνθρωπίνη φύσις καὶ λάμπουσα τῇ πρὸς τὸ ἀκήρατον ἀγαθὸν ὁμοιότητι, ἀλλὰ δύσχρους καὶ μέλαινα μετὰ τοῦτο τῇ ἐπιμιξίᾳ τῆς κακίας ἐγένετο, καθὼς ἐν τοῖς πρώτοις
 10 τοῦ Ἰασηματος τῆς νύμφης ἠκούσαμεν ὅτι μέλαιναν αὐτὴν ἐποίησεν ἡ τῆς φυλακῆς τοῦ ἀμπελῶνος ὀλιγωρία· ἧς θεραπεύων τὴν δυσμορφίαν ὁ πάντα ἐν σοφίᾳ τεχνιτεύων Θεὸς οὐ καινόν τι κάλλος ἐπ' αὐτῆς μηχανᾶται ὃ μὴ πρότερον ἦν, ἀλλ' ἐπὶ τὴν πρώτην ἐπανάγει χάριν δι' ἀναλύσεως τὴν τῷ κακῷ μελανθεῖσαν μεταχωνεύων πρὸς
 15 τὸ ἀκήρατον.

Ὡσπερ τοίνυν οἱ ἀκριβεῖς χρυσογνώμονες μετὰ τὴν πρώτην χωνεῖαν ἐπισκοποῦσιν, ὅσον ἐπέδωκεν εἰς κάλλος ἡ ὅλη τῷ πυρὶ τὸν ρύπον ἐνδαπανήσασα, καὶ πάλιν δευτέρας γενομένης χωνείας, εἰ μὴ ἰκανῶς παρὰ τὴν πρώτην ἀπεκαθάρθη, τὸ προστεθὲν κάλλος
 20 ἐπιλογίζονται καὶ πολλάκις τὸ ἴσον ποιοῦντες ἀεὶ τὰς τοῦ κάλλους προσθήκας διὰ τῆς ἐπιστημονικῆς δοκιμασίας ἐπιγινώσκουσιν, οὕτω καὶ νῦν ὁ θεραπευτὴς τοῦ μελανθέντος χρυσίου καθάπερ τιμὴν τὴν ψυχὴν λαμπρύνας διὰ τῶν προσαχθέντων αὐτῇ φαρμάκων ἐν μὲν τοῖς φθάσασιν ἵππου τινὸς εὐμορφίαν τῷ φαινομένῳ
 25 προσεμαρτύρησε, νῦν δὲ ὡς παρθένου λοιπὸν ἀποδέχεται τὸ ἀναφανὲν αὐτῆς κάλλος. Φησὶ γάρ· «ἰδοὺ εἶ καλή, ἡ πλησίον μου, ἰδοὺ εἶ καλή· ὀφθαλμοὶ σου περιστεραί». Παιδεύει δὲ διὰ τῶν εἰρημένων ὁ Λόγος ταύτην εἶναι τοῦ κάλλους τὴν ἐπανάληψιν τῷ προσεγγίσει πάλιν τῷ ἀληθινῷ κάλλει, οὗ ἀπεφοίτησε· φησὶ γάρ· «ἰδοὺ εἶ καλή, ἡ πλησίον μου»· ὅπερ ἐστὶν ὅτι διὰ τοῦτο πρότερον οὐκ ἦσθα καλή, διότι τοῦ ἀρχετύπου κάλλους ἀποξενωθείσα τῇ πονηρᾷ γειτνιασῆς τῆς κακίας πρὸς τὸ εἰδεχθῆς ἡλλοιωθήσῃ.

Τὸ δὲ λεγόμενον τοιοῦτόν ἐστι· δεκτικὴ τῶν κατὰ γνώμην ἡ ἀνθρωπίνη γέγονε φύσις καὶ πρὸς ὅπερ ἂν ἡ ροπὴ τῆς προαιρέσεως

χώνευση παρατηροῦν πόσο πιδ λάμπερόχρωμο ἔγινε ἀπὸ τὴν πρώτη χώνευση τὸ χρυσάφι στὶς ἐπόμενες κι ὅτι δὲ σταματοῦν νὰ καθαρίζουν τὸ μετάλλευμα μὲ τὴ φωτιά, ὡσπου ἡ ἴδια ἡ ὄψη τοῦ χρυσαφιοῦ νὰ δείξει τὴν καθαρότητα καὶ τὴ γνησιότητά του. Ἀλλὰ γιὰ ποιὸ λόγο, ἐνῶ καταγινομάστε μὲ τὴν ἀνάλυση τοῦ ἀποσπάσματος πὸ διαβάσαμε, ἀναφερθήκαμε σ' αὐτά, θὰ γίνε φανερό ἀπὸ τὸ ἴδιο τὸ νόημα ὅσων ἔχουν γραφεῖ. Ἔμοιαζε μὲ τὸ χρυσάφι στὴν ἀρχὴ ἡ ἀνθρώπινη φύση κι ἔλαμπε, ἐπειδὴ ἔμοιαζε μὲ τὸ ἀφθαρτο ἀγαθό. Μὲ τὴν ἀνάμιξη ὁμως τῆς κακίας ἔγινε ἀσχημὴ καὶ μαύρη, ὅπως ἀκούσαμε ἀπὸ τὴ νύμφη στοὺς πρώτους στίχους τοῦ Ἄσματος, ὅτι τὴ μαύρισε ἡ ἀδιαφορία τῆς γιὰ τὴ φύλαξη τοῦ ἀμπελιοῦ. Θεραπεύοντας τὴν ἀσχήμια τῆς ὁ Θεός, πὸ κατασκευάζει τὰ πάντα μὲ τέχνη, δὲν ἐπινοεῖ γι' αὐτὴ μιὰ καινούργια ὁμορφιὰ πὸ δὲν τὴν εἶχε πρῶτα, ἀλλὰ τὴν ἐπαναφέρει στὴν ἀρχικὴ τέχνη μὲ λιῶσιμο, ἀναχωνεύοντας, μὲ στόχο τὴν ἀθανασία, ἐκείνην πὸ μαύρισε ἀπὸ τὴν κακία.

Ὅπως λοιπὸν οἱ προσεκτικοὶ εἰδικοὶ στὸ χρυσάφι μετὰ τὴν πρώτη χώνευση προσέχουν πόσο κέρδισε σὲ ὁμορφιὰ ἡ ὕλη καίγοντας τὴν ἀκαθαρσία μὲ τὴ φωτιά, καὶ πάλι ἔπειτα ἀπὸ δευτέρη χώνευση, ἀν ἡ κάθαρση δὲν ἦταν ἱκανοποιητικὴ κατὰ τὴν πρώτη, ὑπολογίζουν τὴν ὁμορφιὰ πὸ κέρδισε καὶ κάνοντας τὸ ἴδιο πολλὲς φορὲς διαπιστώνουν πάντοτε μὲ τὴν ἐπιστημονικὴ δοκιμασία τίς προσθῆκες τῆς ὁμορφιάς, ἔτσι καὶ τώρα ὁ γιατρὸς τοῦ μαυρισμένου χρυσαφιοῦ, λαμπρύνοντας τὴν ψυχὴ σὰν σ' ἓνα εἶδος χωνευτηρίου μὲ τὰ φάρμακα πὸ χρησιμοποίησε σ' αὐτὴ, στὰ προηγούμενα ἀπέδωσε τὸ πρᾶγμα μὲ τὴν ὁμορφιὰ ἐνὸς ἀλόγου· ἐνῶ τώρα ἀποδέχεται τὴν ὁμορφιὰ πὸ φάνηκε ὡς ὁμορφιὰ κοπέλλας. «Εἶσαι ὠραία», λέει, «ἐσὺ πὸ κάθεσαι δίπλα μου, εἶσαι ὠραία· τὰ μάτια σου εἶναι σὰν περιστέρια». Μὲ αὐτὰ πὸ λέει μᾶς διδάσκει ὅτι ἡ ἐπανάκτηση τῆς ὁμορφιάς γίνεται μὲ τὴ νέα προσέγγιση στὴν ἀληθινὴ ὁμορφιὰ, ἀπὸ τὴν ὁποία ἔφυγε. Γιατὶ λέει, «εἶσαι ὠραία ἐσὺ πὸ κάθεσαι δίπλα μου», πὸ σημαίνει ὅτι γι' αὐτὸ δὲν ἦσαν ὠραία πρῶτα, γιὰτὶ εἶχες ἀποξενωθεῖ ἀπὸ τὸ ἀρχέτυπο κάλλος καὶ εἶχες ἀλλοιωθεῖ κι ἔγινες ἀσχημὴ μὲ τὴν ὑπουλη γειννίαση τῆς κακίας.

Αὐτὸ πὸ λέγει ἔχει τὸ ἐξῆς νόημα. Ἡ ἀνθρώπινη φύση δέχεται τίς ἐπιταγὰς τῆς ἐλεύθερης γνώμης καὶ ὅπου τὴν ὀδηγεῖ ἡ τάση

αὐτὴν ἀγῆ, κατ' ἐκεῖνο καὶ ἀλλοιοῦται· τοῦ τε γὰρ θυμοῦ παραδεξα-
 μένη τὸ πάθος θυμώδης γίνεται καὶ τῆς ἐπιθυμίας ἐπικρατησάσης
 εἰς ἡδονὴν διαλύεται, πρὸς δειλίαν τε καὶ φόβον καὶ τὰ καθ' ἕκαστον
 πάθη τῆς ροπῆς γενομένης τὰς ἐκάστου τῶν παθῶν μορφὰς ὑποδύε-
 5 ται, ὡσπερ δὴ καὶ ἐκ τοῦ ἐναντίου τὸ μακρόθυμον, τὸ καθαρὸν, τὸ
 εἰρηνικόν, τὸ ἀόργητον, τὸ ἄλυπον, τὸ εὐθαρσές, τὸ ἀπτόητον, πάντα
 ταῦτα ἐν ἑαυτῇ δεξαμένη ἐκάστου τούτων ἐπισημαίνει τὸν χαρακτή-
 ρα τῇ καταστάσει τῆς ψυχῆς ἐν ἀταραξίᾳ γαληνιάζουσα. Συμβαίνει
 τοῖνυν ἀμέσως πρὸς τὴν κακίαν τῆς ἀρετῆς διεστῶσης μὴ δύνασθαι
 10 κατὰ ταῦτὸν ἀμφοτέρα ἐνὶ παραγίνεσθαι· ὁ γὰρ τοῦ σωφρονεῖν ἀπο-
 στὰς ἐν τῷ τῷ ἀκολάστῳ πάντως γίνεται βίῳ, καὶ ὁ τὸν ἀκάθαρτον
 βδελυζάμενος βίον κατώρθωσεν ἐν τῇ ἀποστροφῇ τοῦ κακοῦ τὸ
 ἀμόλυντον. Οὕτω καὶ τὰ ἄλλα πάντα· ὁ ταπεινοφρονῶν τῆς ὑπερη-
 φανίας κεχώριστα καὶ ὁ διὰ τοῦ τύφου ἑαυτὸν ἐξογκώσας τὴν τα-
 15 πεινοφροσύνην ἀπόσατο.

Καὶ τί χρῆ τὰ καθ' ἕκαστον λέγοντα διατρίβειν, πῶς ἐπὶ τῶν
 ἀντικειμένων τῇ φύσει ἢ τοῦ ἐνδὸς ἀπουσία θέσις καὶ ὕπαρξις τοῦ
 ἐτέρου γίνεται; Οὕτω τοῖνυν ἐχούσης ἡμῶν τῆς προαιρέσεως, ὡς
 κατ' ἐξουσίαν ἔχειν ὅπερ ἂν ἐθέλη τούτῳ συσχηματίζεσθαι, καλῶς
 20 φησι πρὸς τὴν ὠραῖσθεισαν ὁ Λόγος, ὅτι ἀποστᾶσα μὲν τῆς τοῦ κα-
 κοῦ κοινωνίας ἐμοὶ προσήγγισας, πλησιάσασα δὲ τῷ ἀρχετύπῳ
 κάλλει καὶ αὐτὴ καλὴ γέγονας οἷόν τι κάτοπτρον τῷ ἐμῷ χαρακτήρι
 ἐμμορφωθεῖσα· κατόπτρῳ γὰρ ἔοικεν ὡς ἀληθῶς τὸ ἀνθρώπινον
 κατὰ τὰς τῶν προαιρέσεων ἐμφάσεις μεταμορφούμενον· εἴ τε γὰρ
 25 πρὸς χρυσὸν ἴδοι, χρυσὸς φαίνεται καὶ τὰς ταύτης αὐγὰς τῆς ὕλης διὰ
 τῆς ἐμφάσεως δείκνυσιν, εἴ τέ τι τῶν εἰδεχθῶν ἐμφανεῖη, καὶ τούτου
 τὸ αἴσχος δι' ὁμοιώσεως ἀπομάσσειται βάτραχόν τινα ἢ φρυῶν ἢ
 σκολόπενδραν ἢ ἄλλο τι τῶν ἀηδῶν θεαμάτων τῷ οἰκείῳ εἶδει ὑπο-
 κρινόμενον, ὥπερ ἂν τούτων εὐρεθῇ ποιησαμένη ἢ κεκαθαρμένη
 30 ὑπὸ τοῦ Λόγου ψυχὴ τὸν ἡλιακὸν ἐν ἑαυτῇ κύκλον ἐδέξατο καὶ τῷ
 ὀφθέντι ἐν αὐτῇ φωτὶ συνεξέλαμψε, διὰ τοῦτό φησι πρὸς αὐτὴν ὁ Λό-
 γος, ὅτι γέγονας ἤδη καλὴ πλησιάσασα τῷ ἐμῷ φωτὶ διὰ τοῦ προσ-
 εγγισμοῦ τὴν κοινωνίαν ἐφελκυσάμενη τοῦ κάλλους.

τῆς προαίρεσής της, σ' αὐτὸ καὶ μεταβάλλεται. Ἐὰν παραδεχτεῖ δηλαδὴ τὸ πάθος τοῦ θυμοῦ γίνεται θυμώδης, ἐνῶ ἂν ἐπικρατήσῃ ἡ ἐπιθυμία διαλύεται στὴν ἡδονή· κι ὅταν ἡ ροπή γείρει πρὸς τὴ δειλία καὶ τὸ φόβο καὶ πρὸς ὁποιοδήποτε πάθος, αὐτῶν τῶν παθῶν ὑποδύεται τὶς μορφές. Ὅπως πάλι καὶ τὸ ἀντίθετο. Ἐὰν δεχτεῖ μέσα της τὴ μακροθυμία, τὴν καθαρότητα, τὴν εἰρηνικότητα, τὴν πραότητα, τὴν ἀλυπία, τὸ θάρρος, τὴν ἀφοβία καὶ ὅλα τὰ ὅμοια, μὲ τὴ σφραγίδα τοῦ καθενὸς ἀπὸ αὐτὰ σφραγίζει τὴν κατάστασιν τῆς ψυχῆς σὲ μιὰ γαλήνια ἀταραξία. Ἐὰν λοιπὸν χωριστεῖ ἡ ἀρετὴ ἀπὸ τὴν κακία ριζικά, συμβαίνει νὰ μὴν μποροῦν καὶ τὰ δύο μαζὶ νὰ βρεθοῦν μέσα στὸν ἕνα. Ὅποιος ἐγκατέλειψε τὴ σωφροσύνη, πέφτει ὅπως δὴποτε στὸν ἀκόλαστο βίον κι ὅποιος ἀποστράφηκε τὸν ἀκάθαρτο βίον, μὲ τὴν ἀποστροφή τοῦ κακοῦ πραγματοποιοῖ τὸ ἀμόλυντο. Ἔτσι καὶ ὅλα τὰ ἄλλα. Ὅποιος ταπεινοφρονεῖ, ἔχει χωριστεῖ ἀπὸ τὴν ὑπερηφάνεια, κι ὅποιος ἐξόγκωσε τὸν ἑαυτό του μὲ τὴν ἐπαρση, ἐδίωξε τὴν ταπεινοφροσύνη.

Ἄλλὰ γιατί νὰ χρονοτριβοῦμε συζητώντας λεπτομέρειες, πῶς γίνεται μὲ τὰ ἀντίθετα κατὰ τὴ φύσιν ἢ ἀπουσία τοῦ ἑνὸς θέσῃ καὶ ὑπαρξῇ τοῦ ἄλλου; Ἀφοῦ λοιπὸν συμβαίνει ἔτσι μὲ τὴν προαίρεσή μας, νὰ εἶναι στὴ διάθεσή της νὰ συσχηματίζεται μὲ ὅποιον ἐπιθυμῶμεν, ὀρθὰ λέει ὁ Λόγος σ' ἐκείνην ποὺ ἔγινε ὁμορφὴ ὅτι ἀπομακρύνθηκες ἀπὸ τὴ σχέση σου μὲ τὸ κακὸ καὶ ἤρθες κοντά μου, πλησιάζοντας τὴν ἀρχέτυπη ὁμορφιά ἔγινες ὁμορφὴ κι ἐσύ, ἀποτυπώνοντας μέσα σου σὰ νὰ ἦσουν καθρέφτης τὴ μορφὴ μου· πράγματι δηλαδὴ μοιάζει μὲ καθρέφτη ὁ ἄνθρωπος καὶ μεταβάλλεται ἀνάλογα μὲ τὸ περιεχόμενον τῶν ἐπιθυμιῶν του· ἂν δηλαδὴ ἀποβλέψῃ στὸ χρυσό, φαίνεται χρυσὸς καὶ τὶς λάμπεις αὐτῆς τῆς ὕλης δείχνει στὴν ὄψιν του· ἂν πάλι φανεῖ κάτι ἄσχημο, ἀποτυπώνει αὐτὸ καὶ αὐτοῦ τὴν ἀσχήμια ἀντικαθιστᾷ στὴ μορφὴ του, ἕνα βάτραχο δηλαδὴ ἢ ἕνα φρύνο ἢ μιὰ σαρανταποδαρούσα ἢ κάποιον ἄλλο ἀπὸ τὰ ἀηδιαστικὰ ζώαρια, ὅποιον ἀπὸ αὐτὰ βρεθεῖ μπροστά του. Ἐπειδὴ λοιπὸν πέταξε πίσω της τὴν κακία ἢ καθαρμένη ψυχὴ ἀπὸ τὸ Λόγον, δέχτηκε μέσα της τὸ δίσκο τοῦ ἡλίου κι ἄστραψε μαζὶ μὲ τὸ φῶς ποὺ ἔλαμψε μέσα της, γι' αὐτὸ λέει ὁ Λόγος σ' αὐτὴν ὅτι ἔχεις γίνῃ τώρα ὠραία ἐπειδὴ πλησίασες τὸ φῶς μου ἀποσπώντας μὲ τὴν προσέγγισιν τὴν κοινωνία τῆς ὁμορφιάς.

«Ἴδου εἶ καλή», φησίν, «ἢ πλησίον μου». Εἶτα, ἐπισχῶν καὶ ὄϊον ἐν προσθήκῃ τινὶ καὶ ἐπιτάσει γενομένην τοῦ κάλλους αὐτὴν θεασάμενος, πάλιν τὸν αὐτὸν ἐπενελαμβάνει λόγον εἰπὼν «ἰδου εἶ καλή». Ἀλλ' ἐν μὲν τῷ προτέρῳ τὴν πλησίον ὠνόμασεν, ἐνταῦθα δὲ 5 τὴν ἐκ τοῦ εἶδους τῶν ὀμμάτων γνωριζομένην· «οἱ ὀφθαλμοὶ γάρ σου», φησί, «περιστεραί»· πρότερον μὲν γάρ, ὅτε τῇ ἱππῳ ἀφωμοιώθη, ἐν σιαγόνι τε καὶ τραχήλῳ ὁ ἐπαινος ἦν, νῦν δὲ ὅτε τὸ ἴδιον αὐτῆς ἀνεφάνη κάλλος, ἢ τῶν ὀφθαλμῶν χάρις ἐγκωμιάζεται. Ὁ δὲ τῶν ὀφθαλμῶν ἐπαινός ἐστι τὸ περιστερὰς εἶναι τὰ ὄμματα· ὅπερ 10 μοι δοκεῖ τοιαύτην ἐμφαίνειν διάνοιαν· ἐπειδὴ ταῖς καθαραῖς τῶν ὀμμάτων κόραις ἐνορᾶται τῶν ἐνατενιζόντων τὰ πρόσωπα (φασὶ γὰρ οἱ τὰ τοιαῦτα φυσιολογεῖν ἐπιστήμονες ὅτι τὰς τῶν εἰδώλων ἐμπτώσεις δεχόμενος, αἱ τῶν ὀρατῶν ἀπορρέουσιν, οὕτως ἐνεργεῖ τὴν ὄψιν ὁ ὀφθαλμός), τούτου χάριν ἐπαινος γίνεται τῆς τῶν ὀφθαλμῶν 15 εὐμορφίας τὸ τῆς περιστερὰς εἶδος τὸ ταῖς κόραις αὐτῶν ἐμφαινόμενον. Πρὸς δὲ γὰρ ἂν τις ἐνατενίσῃ, τούτου δέχεται ἐν ἑαυτῷ τὸ ὁμοίωμα.

Ἐπεὶ οὖν ὁ μηκέτι πρὸς σάρκα καὶ αἷμα βλέπων πρὸς τὸν πνευματικὸν βίον ὄρᾳ, καθὼς φησὶν ὁ Ἀπόστολος, ζῶν Πνεύματι καὶ 20 στοιχῶν Πνεύματι καὶ τὰς πράξεις τοῦ σώματος θανατῶν τῷ Πνεύματι καὶ ὄλος δι' ὄλου πνευματικὸς γινόμενος, οὐ ψυχικὸς οὐδὲ σαρκικός, τούτου χάριν μαρτυρεῖται ἢ τῆς σωματικῆς προσπάθειας ἀπηλλαγμένη ψυχὴ τὸ τῆς περιστερὰς εἶδος ἐν τοῖς ὀμμασιν ἔχειν, τουτέστι τὸν χαρακτῆρα τῆς πνευματικῆς ζωῆς τῷ διορατικῷ τῆς 25 ψυχῆς ἐναυγάζεσθαι. Ἐπεὶ οὖν γέγονεν ὁ καθαρὸς αὐτῆς ὀφθαλμὸς δεκτικὸς τοῦ τῆς περιστερὰς χαρακτῆρος, διὰ τοῦτο χωρεῖ καὶ τὸ τοῦ νυμφίου κάλλος θεάσασθαι· νῦν γὰρ πρῶτως ἢ παρθένος ἀτενίζει τῇ τοῦ νυμφίου μορφῇ, ὅτε ἔσχε τὴν περιστερὰν ἐν τοῖς ὀμμασιν («οὐδεὶς γὰρ δύναται εἰπεῖν Κύριον Ἰησοῦν, εἰ μὴ ἐν Πνεύματι 30 ἀγίῳ»), καὶ φησὶν «ἰδου εἶ καλός, ἀδελφιδός μου, καὶ γε ὠραῖος»· ἀφ' οὗ γὰρ οὐδὲν ἄλλο μοι καλὸν εἶναι δοκεῖ, ἀλλ' ἀπεστράφην πάντα ὅσα τὸ πρότερον ἐν καλοῖς ἐνομίζετο, οὐκέτι μοι πεπλάνηται ἢ τοῦ καλοῦ κρίσις, ὥστε ἄλλο τι παρὰ σὲ καλὸν ὄφασθαι· οὐκ ἐπαινός τις ἀνθρώπινος, οὐ δόξα, οὐ περιφάνεια, οὐ κοσμικὴ δυναστεία·

1. Ὑμνος Ἀσμ. 1,15. 2. Ρωμ. 8,13. 3. Ματθ. 3,6
3α. Β' Κορ. 4,4. 3β. Α' Κορ. 12,3.

«Εἶσαι ὠραία», λέει, «ἐσὺ ποὺ κάθου κοντά μου»¹. Ἐπειτα, ἀφοῦ στάθηκε καὶ σὰ νὰ εἶδε νὰ μεγαλώνει καὶ νὰ ἐπεκτείνεται ἡ ὁμορφιά της, τῆς ξαναλέει πάλι τὸν ἴδιο λόγο «Εἶσαι ὠραία». Ἀλλὰ τὴν πρώτη φορά κάλεσε ἔτσι αὐτὴν ποὺ ἦταν κοντά του, ἐνῶ ἐδῶ αὐτὴ ποὺ ἀναγνωρίζεται ἀπὸ τὸ εἶδος τῶν ματιῶν. Γιατί λέει, «τὰ μάτια σου εἶναι περιστέρια». Πρῶτα, ὅταν παρομοιάστηκε μὲ τὸ ἄλογο, ἐπαίνεσε τὸ στόμα καὶ τὸ λαιμό της· τώρα ποὺ φανερώθηκε ἡ ὁμορφιά της, ἐγκωμιάζεται ἡ χάρη τῶν ματιῶν της. Κι ὁ ἔπαινος τῶν ματιῶν της εἶναι ὅτι εἶναι μάτια περιστέρας. Αὐτὸ νομίζω ἔχει τὴν ἀκόλουθη ἔννοια· ἐπειδὴ μέσα στίς καθάρεις κόρες τῶν ματιῶν φαίνονται τὰ πρόσωπα αὐτῶν ποὺ τίς ἀτενίζουν, γι' αὐτὸ τὸ λόγο ἔπαινος τῆς ὁμορφιάς τῶν ματιῶν γίνεται τὸ εἶδος τοῦ περιστεριοῦ ποὺ φαίνεται μέσα στίς κόρες τους (γιατί οἱ ἐπιστήμονες ποὺ ἀσχολοῦνται μ' αὐτὰ τὰ φυσικὰ φαινόμενα λένε ὅτι ὁ ὀφθαλμὸς πραγματοποιεῖ τὴν ὄραση δεχόμενος τὴν ἀντανάκλαση σ' αὐτὸν τῶν εἰδῶλων ποὺ ἀπορρέουν ἀπὸ τὰ ὄρατά). Σὲ ὅποιο δηλαδὴ ἀτενίσει κάποιος, αὐτοῦ τὸ ὁμοίωμα δέχεται μέσα του.

Ἐπειδὴ λοιπὸν αὐτὸς ποὺ δὲν στρέφει πιά τὸ βλέμμα του στὴ σάρκα καὶ στὸ αἷμα, ἀτενίζει τὴν πνευματικὴ ζωὴ, ὅπως λέει ὁ Ἀπόστολος, ζώντας σύμφωνα μὲ τὸ Πνεῦμα, στοιχώντας μὲ τὸ Πνεῦμα καὶ θανατώνοντας μὲ τὸ Πνεῦμα τίς πράξεις τοῦ σώματος², καὶ γίνεται πέρα ὡς πέρα πνευματικός, οὔτε ψυχικός οὔτε σαρκικός, γι' αὐτὸ παρουσιάζεται ἡ ψυχὴ ποὺ εἶναι ἀπαλλαγμένη ἀπὸ τὴν ἐπίδραση τῶν σωματικῶν παθῶν νὰ ἔχει στὰ μάτια τὴ μορφὴ τοῦ περιστεριοῦ³, δηλαδὴ καθρεφτίζεται στὴ διορατικὴ δύναμη τῆς ψυχῆς ἢ σφραγίδα τῆς πνευματικῆς ζωῆς^{3α}. Ἀφοῦ λοιπὸν τὰ καθαρὰ της μάτια δέχτηκαν τὸν χαρακτηρισμὸ τῆς περιστέρας, γι' αὐτὸ ἀποχτᾶ τὴν ἰκανότητα νὰ θεαστεῖ καὶ τὴν ὁμορφίαν τοῦ νυμφίου. Τώρα γιὰ πρώτη φορά ἀτενίζει ἡ κόρη τὴ μορφὴ τοῦ νυμφίου, ὅταν φάνηκε στὰ μάτια της ἡ περιστέρα (κανένας δὲν μπορεῖ νὰ πεῖ τὸν Ἰησοῦ· Κύριο, παρὰ μόνο μὲ τὴ χάρη τοῦ ἁγίου Πνεύματος^{3β}) καὶ λέει «εἶσαι ὁμορφος, ἀγαπημένε μου, εἶσαι ὠραῖος». Ἀφότου κανένα ἄλλο δὲ μοῦ φαίνεται ὁμορφο, ἀλλ' ἔχω ἀποστραφεῖ ὅσα πρῶτα λογάριαζα μὲ τὰ ὠραῖα, δὲν λάθεψε πιά ἡ κρίση μου γιὰ τὸ ὠραῖο, ὥστε νὰ νομίσω ὠραῖο κάτι ἄλλο ἐξω ἀπὸ σένα· οὔτε ἔπαινος ἀπὸ ἄνθρωπο, οὔτε δόξα, οὔτε λάμψη, οὔτε ἐξουσία τοῦ κόσμου. Γιατί

ταῦτα γὰρ τοῖς πρὸς τὴν αἴσθησιν βλέπουσιν ἐπικέχρωσται μὲν τῇ τοῦ καλοῦ φαντασίᾳ, οὐ μὴν ἔστιν ὅπερ νομίζεται. Πῶς γὰρ ἂν τι εἴη καλόν, ὃ μὴδὲ ὅλως ἔστι καθ' ὑπόστασιν; Τὸ γὰρ ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ τετιμημένον ἐν μόνῃ τῇ οἰήσει τῶν νομιζόντων εἶναι τὸ εἶναι 5 ἔχει. Σὺ δὲ ἀληθῶς εἶ καλός, οὐ καλὸς μόνον, ἀλλ' αὐτὴ τοῦ καλοῦ ἡ οὐσία, ἀεὶ τοιοῦτος ὑπάρχων, πάντοτε ὧν ὅπερ εἶ, ὅτε κατὰ καιρὸν ἀνθῶν οὔτε ἐπὶ καιροῦ πάλιν ἀποβάλλων τὸ ἀνθος, ἀλλὰ τῇ αἰδιότητι τῆς ζωῆς συμπαρατείνων τὴν ὥραν· ᾧ ὄνομα ἡ φιλανθρωπία ἐγένετο. Ὅτι ἄρα ἐξ Ἰουδα ἀνέτειλας ἡμῖν, ἀδελφὸς δὲ ὁ Ἰουδαίων 10 λαὸς τοῦ ἐξ ἔθνῶν σοι προσιόντος, καλῶς διὰ τὴν ἐν σαρκὶ γεγενημένην τῆς θεότητός σου φανέρωσιν ἀδελφιδὸς τῆς ποθοῦσης κατωνομάσθης.

Εἶτα ἐπήγαγε· «πρὸς κλίνῃ ἡμῶν σύσκιος». Τουτέστιν ἔγνω σε ἥτοι γνώσεται ἡ ἀνθρωπίνη φύσις σύσκιον τῇ οἰκονομίᾳ γενόμενον· 15 «ἦλθες» γὰρ φησι «σὺ ὁ καλὸς ἀδελφιδός, ὁ ὠραῖος, πρὸς τῇ κλίνῃ ἡμῶν σύσκιος γενόμενος». Εἰ γὰρ μὴ συνεσκίασας αὐτὸς σεαυτὸν τὴν ἄκρατον τῆς θεότητος ἀκτῖνα συγκαλύψας τῇ τοῦ δούλου μορφῇ, τίς ἂν ὑπέστη σου τὴν ἐμφάνειαν; «Οὐδεὶς γὰρ ὄψεται πρόσωπον Κυρίου καὶ ζήσεται». Ἦλθες τοίνυν ὁ ὠραῖος, ἀλλ' ὡς χωροῦμεν 20 δέξασθαι τοιοῦτος γενόμενος· ἦλθες τὰς τῆς θεότητος ἀκτῖνας τῇ περιβολῇ συσκιάσας τοῦ σώματος. Πῶς γὰρ ἂν ἐχώρησε θνητὴ καὶ ἐπίκτητος φύσις τῇ ἀκηράτῳ καὶ ἀπροσίτῳ συζυγίᾳ συναρμοσθῆναι, εἰ μὴ τοῖς ἐν σκότῳ ζῶσιν ἡμῖν ἡ σκιά τοῦ σώματος πρὸς τὸ φῶς ἐμισίτευσεν; Κλίνην δὲ ὀνομάζει ἡ νύμφη τῇ τροπικῇ σημασίᾳ τὴν 25 πρὸς τὸ θεῖον ἀνάκρασιν τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως ἐρμηνεύουσα, ὡς καὶ ὁ μέγας Ἀπόστολος ἀρμόζεται τῷ Χριστῷ τὴν παρθένον, ἡμᾶς, καὶ νυμφοστολεῖ τὴν ψυχὴν καὶ τὴν προσκόλλησιν τῶν δύο εἰς ἐνὸς σώματος κοινωνίαν τὸ μέγα μυστήριον εἶναι λέγει τῆς τοῦ Χριστοῦ πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν ἐνώσεως· εἰπὼν γὰρ ὅτι «ἔσονται οἱ δύο εἰς 30 σὰρκα μίαν», ἐπήγαγε ὅτι «τὸ μυστήριον τοῦτο μέγα ἐστίν, ἐγὼ δὲ λέγω εἰς Χριστὸν καὶ τὴν Ἐκκλησίαν».

4. Φιλ. 2,7.

5. Ἰεζ. 33,20.

6. Α' Τιμ. 2,5.

ὅλα αὐτὰ γιὰ ὄσους προσέχουν στὴν αἴσθησις τὰ χρωματίζει ἢ φαντασία τοῦ ὠραίου, δὲν εἶναι ὁμοῦς ὅ,τι νομίζονται. Πῶς μπορεῖ νὰ εἶναι ὠραῖο κάτι, ποῦ οὔτε κἀν ἔχει δική του ὑπόστασις; Αὐτὸ δηλαδὴ ποῦ δέχεται τιμὲς στὸν κόσμον αὐτό, ὑπάρχει μόνο στὴ φαντασία αὐτῶν ποῦ τὸ τιμοῦν. Ἐσὺ ὁμοῦς εἶσαι ὁμορφος ἀληθινά, ὄχι μόνο ὠραῖος, ἀλλ' ἡ ἴδια ἡ οὐσία τοῦ καλοῦ, καὶ εἶσαι πάντοτε ὠραῖος, εἶσαι πάντοτε αὐτὸ ποῦ εἶσαι· δὲν ἀνθίζεις τὴ μιὰ ἐποχὴ καὶ τὴν ἄλλη ρίχνεις τὰ ἄνθη, ἀλλὰ συμπαρατείνεις τὴν ὠραία ἀκμὴ σου μαζὶ μὲ τὴν αἰωνιότητα. Αὐτὸς ποῦ ὀνομά του ἔγινε ἡ φιλανθρωπία. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἀνέτειλες γιὰ χάρις μας ἀπὸ τὸν Ἰούδα καὶ εἶναι ὁ Ἰουδαϊκὸς λαὸς ἀδελφὸς τοῦ λαοῦ ποῦ ἦρθε σ' ἐσένα ἀπὸ τὰ ἔθνη, σωστὰ ὀνομάστηκες, λόγω τῆς φανέρωσις τῆς θεότητάς σου ποῦ ἔγινε μέσα στὴ σάρκα, ἀγαπημένος ἀδελφὸς αὐτῆς ποῦ σὲ ποθεῖ.

Ἐπειτα πρόσθεσε· «στὴν κλίνη μας ἦρθες ἰσκιωμένος». Δηλαδὴ γνώρισε ἢ θὰ γνωρίσει ἡ ἀνθρώπινη φύσις ὅτι σὲ ἔχει σκιάσει ἡ οἰκονομία· γιατί λέει, «ἦρθες ἐσὺ ὁ ὠραῖος ἀγαπημένος, ὁ ὁμορφος, στὴν κλίνη μας τυλιγμένος στὸν ἴσκιον». Ἄν δὲν τύλιγες στὸν ἴσκιον ἐσὺ ὁ ἴδιος τὸν ἑαυτό σου σκεπάζοντας τὴν καθαρὴ ἀκτῖνα τῆς θεότητάς σου μὲ τὴ μορφή τοῦ δούλου⁴, ποιὸς θὰ μπορούσε ν' ἀντέξει τὸ φανέρωμά σου; «Κανένας, ποῦ θὰ δεῖ τὸ πρόσωπο τοῦ Κυρίου, δὲ θὰ ζήσει»⁵. Ἦρθες λοιπὸν ὁ ὠραῖος, ἀλλὰ ἔγινες ἔτσι ποῦ σὲ χωράει ἡ δύναμή μας, ἦρθες σκιάζοντας τὶς ἀκτῖνες τῆς θεότητος μὲ τὸ φόρεμα τοῦ σώματος. Πῶς θὰ εἶχε τὴν ἰκανότητα ἡ θνητὴ καὶ φθαρτὴ φύσις νὰ συζευχθεῖ μὲ τὴν ἀθάνατη καὶ ἀπρόσιτη, ἂν δὲν παρεμβαλόταν⁶ ἡ σκιά τοῦ σώματος ἀνάμεσα σ' ἐμᾶς ποῦ ζοῦμε στὸ σκότος καὶ στὸ φῶς; «Κρεβάτι» ὀνομάζει ἡ νύφη μὲ σημασία μεταφορικὴ, ἐρμηνεύοντας τὴν ἀνάκρασις τῆς ἀνθρώπινης φύσις μὲ τὴ θεότητα, ὅπως καὶ ὁ μέγας Ἀπόστολος ἐνώνει μὲ τὸ Χριστὸ τὴν παρθένο⁷, ἐμᾶς δηλαδὴ, καὶ μᾶς στολιζει ὅπως τὴ νύμφη καὶ λέει ὅτι ἡ προσκόλλησις τῶν δύο σὲ σχέσις ἐνὸς σώματος εἶναι τὸ μέγα μυστήριον τῆς ἐνώσεως τοῦ Χριστοῦ μὲ τὴν Ἐκκλησίαν· γιατί, ἀφοῦ εἶπε «θὰ γίνουν οἱ δύο μία σάρκα», πρόσθεσε «τὸ μυστήριον αὐτὸ εἶναι μεγάλο, ἐγὼ ὁμοῦς λέγω ὅτι ἀναφέρεται στὸ Χριστὸ καὶ στὴν Ἐκκλησίαν»⁸.

7. Β' Κορ. 11,2.

8. Ἐφ. 5,32.

Διὰ τοῦτο τοῖνον τὸ μυστήριον κλίνην ἢ παρθένος ψυχὴ τὴν πρὸς τὸ θεῖον κοινωνίαν ὠνόμασεν. Ταύτην δὲ οὐκ ἄλλως ἦν δυνατόν γενέσθαι, εἰ μὴ διὰ τοῦ σύσκιον ἡμῖν διὰ τοῦ σώματος ἐπιφανῆναι τὸν Κύριον, ὃς οὐ νυμφίος μόνον, ἀλλὰ καὶ οἰκοδόμος ἐστίν, αὐ-
 5 τὸς ἐν ἡμῖν καὶ τεχνιτεύων τὸν οἶκον καὶ ὕλη τῆς τέχνης γινόμενος· ὄροφον γὰρ ἐπιβάλλει τῷ οἴκῳ διὰ τῆς ἀσῆπτου ὕλης καλλωπίζων τὸ ἔργον. Τοιαύτη δὲ ἐστίν ἡ κέδρος καὶ ἡ κυπάρισσος, ὧν ὁ ἐγκείμενος τοῖς ξύλοις τόνος πάσης σηπτικῆς αἰτίας κρείττων ἐστίν, οὐ χρόνῳ εἴκων, οὐ σῆτας φύων, οὐκ εὐρώτι φθειρόμενος. Ἐκ τούτων
 10 κέδροι μὲν διὰ τὸ ἐπιμήκεις εἶναι τὰ πλάτη τοῦ οἴκου τῷ ὀρόφῳ διαλαμβάνουσιν, αἱ δὲ κυπάρισσοι διὰ τῆς λεγομένης φατνώσεως τὴν ἐνδοθεν κατασκευὴν ὠραῖζουσιν. Ἔχει δὲ ἡ λέξις οὕτω· «δοκοὶ οἴκων ἡμῶν κέδροι, φατνώματα ἡμῶν κυπάρισσοι». Πάντως δὲ τὰ δηλούμενα διὰ τῶν ξύλων αἰνίγματα φανερὰ τοῖς ἐπακολουθοῦσι
 15 τῷ εἰρμῷ τῆς διανοίας ἐστίν. «Βροχὴν» ὀνομάζει τὰς ποικίλας τῶν πειρασμῶν προσβολὰς ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ ὁ Κύριος λέγων ἐπὶ τοῦ καλῶς τὴν οἰκίαν ἐπὶ τῆς πέτρας οἰκοδομήαντος ὅτι «κατέβη ἡ βροχὴ καὶ ἔπνευσαν οἱ ἄνεμοι καὶ ἤλθον οἱ ποταμοὶ καὶ ἀπαθὲς ἔμεινεν ἐν τούτοις τὸ οἰκοδόμημα».

20 Ταύτης οὖν ἔνεκεν τῆς κακῆς ἐπομβρίας χρεια τοιούτων ἡμῖν ἐστίν δοκῶν. Αὗται δ' ἂν εἶεν αἱ ἀρεταί, αἱ τὰς τῶν πειρασμῶν ἐπιρροὰς ἐντὸς ἑαυτῶν οὐ προσίενται στερραὶ τε οὐσαι καὶ ἀνένδοτοι καὶ τὸ πρὸς κακίαν ἀμάλακτον ἐν τοῖς πειρασμοῖς διασώζουσαι. Μάθοιμεν δ' ἂν τὸ λεγόμενον τὴν ἐν τῷ Ἐκκλησιαστῇ ρῆσιν τῷ προκει-
 25 μένῳ συνεξετάσαντες· ἐκεῖ γὰρ φησιν «ἐν ὀκνηρίαις ταπεινωθήσεται δόκωσις καὶ ἐν ἀργίᾳ χειρῶν στάξει οἰκία». Ὡσπερ γὰρ εἰ ἀσθενῆ τε καὶ ἄτονα ὑπὸ λεπτότητος εἶη τὰ ξύλα τὰ διειληφότα τὸν ὄροφον, ὀκνηρῶς δὲ ἔχοι πρὸς τὴν τοῦ δώματος ἐπιμέλειαν ὁ τοῦ οἴκου δεσπότης, οὐδὲν ἀπώνατο τῆς στέγης τοῦ ὄμβρου διὰ σταγόνων
 30 εἰσρέοντος (κοιλαίνεται γὰρ ἐξ ἀνάγκης ὁ ὄροφος εἴκων τῷ βάρει τοῦ ὕδατος καὶ οὐκ ἀντέχει τῶν ξύλων ἡ ἀτονία πρὸς τὴν τοῦ βάρους προσβολὴν ὑποκλάζουσα. Διὰ τοῦτο ἐπὶ τὰ ἐντὸς διαδίδεται τὸ ἐναπειλημμένον τῇ κοιλότητι ὕδωρ καὶ αἱ σταγόνες αὗται κατὰ τὸν Πα-

9. Ματθ. 7,25.

10. Ἐκκλ. 10,18.

Γι' αὐτὸ λοιπὸν τὸ μυστήριον ἡ κόρη ψυχὴ ὀνόμασε «κλίνη» τὴν ἔνωση μὲ τὴ θεότητα. Καὶ ἡ ἔνωση αὐτὴ δὲν ἦταν δυνατὸ νὰ πραγματοποιηθεῖ διαφορετικὰ παρὰ ἂν παρουσιαζόταν σ' ἐμᾶς ὁ Κύριος συσκιασμένος μὲ τὸ σῶμα, ποῦ δὲν εἶναι μόνο νυμφίος, ἀλλὰ καὶ οἰκοδόμος, ποῦ καὶ τὸ σπίτι οἰκοδομεῖ μὲ τὴν τέχνη του, ἀλλὰ καὶ ὕλη τῆς τέχνης του γίνεται. Γιατὶ βάζει στέγη στὸ σπίτι καλλωπίζοντας τὸ ἔργο μὲ ξύλα ποῦ δὲ σαπίζουν, κι αὐτὰ εἶναι τὰ κέδρα καὶ τὰ κυπαρίσσια, ποῦ ἡ ποιότητα τῶν ξύλων αὐτῶν εἶναι ἀνώτερη ἀπὸ κάθε αἰτία σαπίσματος· δὲν ὑποχωροῦν στὸ χρόνο, δὲ βγάζουν σαράκι, δὲν καταστρέφονται ἀπὸ τὴν ὑγρασία. Ἄπὸ τὰ ξύλα αὐτὰ, τὰ κέδρα ἐπειδὴ εἶναι μακριὰ καλύπτουν τὰ πλάτη τῆς οἰκοδομῆς καὶ χρησιμοποιοῦνται στὴ στέγη, ἐνῶ τὰ κυπαρίσσια γίνονται αὐτὰ ποῦ λένε φατνώματα καὶ ὁμορφαίνουν ἐσωτερικὰ τὴν κατασκευὴ. Ἡ διατύπωση εἶναι ἡ ἐξῆς· «δοκάρια τῶν σπιτιῶν μας εἶναι τὰ κέδρα καὶ τὰ φατνώματα κυπαρίσσια». Ὅπωςδήποτε τὰ αἰνίγματα ποῦ δηλώνονται ἀπὸ τὰ ξύλα γίνονται φανερὰ μὲ ὅσα ἀκολουθοῦν στὴ συνέχεια τοῦ νοήματος. «Βροχὴ» ἀποκαλεῖ ὁ Κύριος στὸ Εὐαγγέλιον τὶς ποικίλες προσβολὰς τῶν πειρασμῶν, λέγοντας γι' αὐτὸν ποῦ θεμελίωσε σωστὰ τὸ σπίτι πάνω στὴν πέτρα ὅτι «ἔπεσε ἡ βροχὴ καὶ φύσηξαν οἱ ἀνεμοὶ καὶ κατέβηκαν τὰ ποτάμια καὶ παρ' ὅλα αὐτὰ τὸ οἰκοδόμημα ἔμεινε ἄθικτο»⁹.

Γι' αὐτὴ λοιπὸν τὴν καταστρεπτικὴ βροχὴ ἔχομε ἀνάγκη ἀπὸ τέτοιες δοκοὺς. Κι αὐτὲς εἶναι οἱ ἀρετὲς, ποῦ δὲ δέχονται τὶς ἐπιδρομὲς τῶν πειρασμῶν, ἐπειδὴ εἶναι σκληρὲς κι ἀνυποχώρητες καὶ προφυλάγουν κατὰ τοὺς πειρασμοὺς νὰ μὴν μαλακώνουν πρὸς τὴν κακία. Θὰ κατανοήσομε αὐτὸ ποῦ λέμε, ἂν ἐξετάσομε μαζὶ μ' αὐτὸ τὴ φράση τοῦ Ἐκκλησιαστῆ. Γιατὶ ἐκεῖ λέει, «ἀπὸ τὴν ὀκνηρία πέφτουν οἱ δοκοὶ τῆς στέγης κι ὅταν δὲ δουλεύουν τὰ χέρια, τὸ σπίτι θ' ἀρχίσει νὰ στάζει»¹⁰. Ἄν εἶναι τὰ ξύλα ποῦ συγκρατοῦν τὴ σκεπὴ ἀδύνατα κι ὄχι ἀνθεκτικὰ ἀπὸ τὴ λεπτότητά τους, κι ἂν ὁ οἰκοδοσοπότης ἀδιαφορεῖ γιὰ τὴ φροντίδα τοῦ οἰκοδομήματος δὲν ὠφελήθηκε καθόλου ἀπὸ τὴ στέγη, ἀφοῦ μπαίνουν μέσα οἱ σταγόνες τῆς βροχῆς (γιατὶ βαθουλώνει ἐξανάγκης ἡ ὀροφὴ ὑποχωρώντας στὸ βάρος τοῦ νεροῦ καὶ δὲν ἀντέχει ἡ λεπτότητα τῶν ξύλων ἀλλὰ λυγίζει στὴν πίεση τοῦ βάρους. Γι' αὐτὸ, τὸ νερὸ ποῦ μαζεύεται στὸ βαθούλωμα περνᾷ στὸ ἐσωτερικὸ κι οἱ σταγόνες αὐτὲς, ὅπως λέει τὸ

ροιμιώδη λόγον «ἐκβάλλουσι τοῦ οἴκου τὸν ἄνθρωπον ἐν τῇ ἡμέρᾳ τοῦ ὑετοῦ»), οὕτως ἡμῖν τῷ τῆς παραβολῆς αἰνίγματι διακελεύεται διὰ τῆς τῶν ἀρετῶν εὐτονίας ἀνευδότες εἶναι πρὸς τὰς τῶν πειρασμῶν ἐπιρροάς, μὴ ποτε, μαλακισθέντες διὰ τῆς τῶν παθημάτων 5 ἐμπτώσεως, κοῖλοι γενώμεθα καὶ τὴν ἐπιρροὴν τῶν τοιούτων ὑδάτων ἐξωθεν ἐπὶ τὴν καρδίαν εἰσρέουσιν ἐντὸς τῶν ταμειῶν παραδεξώμεθα, δι' ὧν φθείρεται ἡμῖν τὰ ἀπόθετα.

Αἱ δὲ κέδροι αὗται τοῦ Λιβάνου, ἃς ἐφύτευσεν ὁ Κύριος, αἷς ἐνοσσεύουσι τὰ στρουθία, ὧν ἡ τοῦ ἐρωδιοῦ καλιὰ καθηγεῖται, αὗται 10 τοῖνον αἱ κέδροι, αἱ ἀρεταί, τὸν οἶκον τῆς νυμφικῆς παστάδος κατασφαλίζονται, αἷς ἐνοσσεύουσιν αἱ ψυχαὶ στρουθία γινόμεναι καὶ τῶν παγίδων ὑπεριπτάμεναι, ὧν καθηγεῖται ἡ τοῦ ἐρωδιοῦ καλιὰ, ἣν οἰκίαν ὀνομάζει ὁ Λόγος. Λέγουσι δὲ ἀπεχθῶς περὶ τὰς μίξεις ἔχειν τοῦτο τὸ ὄρνεον καὶ τινι φύσεως ἀνάγῃ πρὸς ἄλληλα συνδυάζε- 15 σθαι, κράζοντά τε καὶ δυσανασχετοῦντα καὶ τὴν ἀηδίαν ἐπισημαίνοντα. Ὅθεν μοι δοκεῖ τὴν καθαρότητα ἐν αἰνίγματι διὰ τοῦ ὀνόματος τούτου σημαίνειν ὁ Λόγος. Ταύτας οὖν τὰς δοκοὺς ἐπὶ τοῦ ὀρόφου τῆς καθαρᾶς παστάδος βλέπει ἡ νύμφη, ὅρᾳ δὲ καὶ τὸν ἐκ τῆς κυπαρίσσου κόσμον διὰ τινος εὐξέστου τε καὶ ἐναρμονίου συνθέσε- 20 ως τὸ ὀρώμενον κάλλος ἐπαυλαῖζοντα· κυπαρίσσον γὰρ εἶπεν εἶναι τὰ τοῦ ὀρόφου φατνώματα. Φατνώματα δὲ λέγεται εὐρυθμός τις καὶ διάγλυφος σανίδων πῆξις τὸ τῆς ὀροφῆς κάλλος διαποικίλλουσα.

Τί οὖν διὰ τούτων μανθάνομεν; εὐπνοεῖ φυσικῶς ἡ κυπαρίσ- 25 σος· ἡ δὲ αὕτη καὶ σηπεδόνος ἐστὶν ἀπαράδεκτος καὶ πρὸς πᾶσαν τεκτονικὴν φιλοτεχνίαν ἐπιτηδείως ἔχει λεία τε γινομένη καὶ ἐναρμόνιος καὶ πρὸς τοὺς διὰ τῶν γλυφίδων καλλωπισμοὺς ἐπιτηδείος. Τοῦτο οὖν οἶμαι διὰ τῶν λεγομένων ἡμᾶς παιδεύεσθαι μὴ μόνον ἐν τῇ ψυχῇ τὰς ἀρετὰς ἐν ἔξει κατορθοῦσθαι κατὰ τὸ ἀδηλον, ἀλλὰ 30 μηδὲ τῆς κατὰ τὸ φαινόμενον εὐχημοσύνης ἀμελῶς ἔχειν· χρῆ γὰρ προνοεῖν καλὰ ἐνώπιον Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων καὶ Θεῶ μὲν πεφανερῶσθαι, ἀνθρώποις δὲ πείθειν καὶ μαρτυρίαν καλὴν ἔχειν ἀπὸ τῶν ἐξωθεν καὶ λάμπειν τοῖς φωτεινοῖς ἔργοις ἐμπροσθεν τῶν ἀνθρώ-

11. Παρμ. 27,15.

12. Ψαλμ. 103,16-17.

13. Ψαλμ. 123,7.

χωρίο τῶν Παροιμιῶν, «βγάζουν τὸν ἄνθρωπο ἔξω ἀπὸ τὸ σπίτι τὴν ἡμέρα τῆς βροχῆς»¹¹). Ἔτσι μᾶς προτρέπει μὲ τὸ αἰνίγμα τῆς παραβολῆς μὲ τὴ δύναμη τῶν ἀρετῶν νὰ στεκόμαστε ἀνυποχώρητοι στὶς ἐπιδρομὲς τῶν πειρασμῶν, μήπως ἐξασθενημένοι κάποτε ἀπὸ τὴν ἐπιβάρυνση συναισθημάτων παρουσιάσομε κοιλότητα καὶ δεχτοῦμε στὰ βάθη μας τὴ διείδυση τῶν νερῶν αὐτῶν ἀπὸ ἔξω πάνω στὴν καρδιά μας, πὺ καταστρέφουν ὅ,τι φυλάγομε στὸ σπίτι.

Αὐτοὶ οἱ κέδροι τῶρα τοῦ Λιβάνου πὺ φύτεψε ὁ Κύριος, ὅπου φωλιάζουν τὰ σπουργίτια καὶ πὺ ἀνάμεσά τους διακρίνεται ἡ φωλιά τοῦ ἐρωδιοῦ¹², αὐτοὶ οἱ κέδροι λοιπόν, οἱ ἀρετές, ἀποτελοῦν τὴν ἀσφάλεια τοῦ σπιτιοῦ τῆς νυφικῆς παστάδας, ὅπου φωλιάζουν οἱ ψυχὲς σὰν τὰ σπουργίτια καὶ πετοῦν πάνω ἀπὸ τὶς παγίδες¹³, κὶ ἀνάμεσά τους διακρίνεται ἡ φωλιά τοῦ ἐρωδιοῦ, πὺ ἡ Γραφή τὴν ὀνομάζει οἰκία. Λένε ὅτι τὸ ἀγριοπούλι αὐτὸ ἀπεχθάνεται τὴ συνεύρεση κὶ ὅτι ζευγαρώνουν μεταξὺ τους ἀπὸ κάποια φυσικὴ ἀνάγκη κρᾶζοντας καὶ δυσανασχετώντας καὶ φανερώνοντας τὴ δυσἀρεσκεία τους. Ἔτσι νομίζω μὲ τὸ ὄνομα αὐτὸ ἡ Γραφή ὑπαινίσσεται τὴν καθαρότητα. Αὐτὲς λοιπόν τὶς δοκοὺς τῆς ὀροφῆς τῆς καθαρῆς παστάδας βλέπει ἡ νύμφη, βλέπει καὶ τὸ διάκοσμο ἀπὸ τὰ κυπαρίσσια πὺ ἔτσι καλὰ λειασμένα καὶ συνθεμένα ἀρμονικὰ προσδίδουν λάμψη στὰ ὠραῖα πὺ βλέπει. Γιατὶ εἶπε ὅτι τὰ φατνώματα τῆς ὀροφῆς εἶναι κυπαρίσσια. Καὶ φατνώματα εἶναι μιὰ ἀρμονικὴ καὶ σκαλισμένη συναρμογὴ τῶν σανίδων πὺ δίνουν ποικιλία στὴν ὠραιότητα τῆς ὀροφῆς.

Τί μαθαίνομε ἀπὸ αὐτά; Τὸ κυπαρίσσι ἔχει μιὰ ὠραία φυσικὴ μυρωδιά. Ἐπίσης δὲν ὑποχωρεῖ στὸ σάπισμα καὶ εἶναι κατάλληλο γιὰ κάθε ξυλουργικὴ καλλιτεχνία· λειαινεται εὐκολα, δένεται μὲ τ' ἄλλα στοιχεῖα καὶ εἶναι κατάλληλο γιὰ σκάλισμα. Μὲ ὅσα λέγονται διδασκόμαστε νομίζω νὰ μὴν κατορθώνομε μόνο τὶς ἀρετές μέσα στὴν ψυχὴ μας, καὶ νὰ μᾶς γίνονται ἔξη χωρὶς νὰ φαίνονται, ἀλλὰ νὰ μὴν παραμελοῦμε καὶ τὴν ὀμορφιά πὺ φαίνεται. Πρέπει νὰ ἐκθέσομε σκέψεις χρηστὲς καὶ στὸ Θεὸ μπροστὰ καὶ στοὺς ἀνθρώπους¹⁴, καὶ στὸ Θεὸ βέβαια νὰ φανερώνομαστε, ἐνῶ τοὺς ἀνθρώπους νὰ τοὺς πείθομε¹⁵, νὰ ἔχομε μαρτυρία καλὴ ἀπὸ τοὺς ἔξω¹⁶, νὰ

πων καὶ εὐσχημόνως περιπατεῖν πρὸς τοὺς ἐξώθεν. Ταῦτά ἐστι τὰ φατνώματα τὰ διὰ τῆς τοῦ Χριστοῦ εὐωδίας, ἧς ἀνιγμά ἐστιν ἡ κυπάρισσος, ἐν τῇ εὐσχημοσύνῃ τοῦ βίου φιλοτεχνούμενα, καθὼς ἤδει τὰ τοιαῦτα συντιθέσθαι καλῶς τε καὶ ἑναρμονίως ὁ σοφὸς ἀρχιτέκτων Παῦλος ὁ λέγων «πάντα κατὰ τάξιν ἐν ἡμῖν καὶ εὐσχημόνως γινέσθω».

Τούτων δὲ οὕτω κατορθωθέντων ἐπαύξεισι τοῦ ἐν ἡμῖν γίνεται κάλλους τῆς πλατείας ἡμῶν φύσεως τὸ εὐῶδες καὶ καθαρὸν ἀνθος ἀναδιδούσης. Ὅνομα δὲ τῷ ἀνθει κρίνον ἐστίν, ᾧ ἡ φυσικῶς ἐνθεωρουμένη λαμπρότης τὴν τῆς σωφροσύνης μαρμαρυγὴν ὑπαινίσσεται. Ταῦτα γὰρ ἡ νύμφη περὶ ἑαυτῆς διεξέρχεται λέγουσα· ἐγὼ μετὰ τὸ γενέσθαι πρὸς τῇ κλίνῃ ἡμῶν τὸν νυμφίον συσκιασθέντα τῷ σώματι, ὃς ὠκοδόμησεν ἑαυτῷ τὸν οἶκον, ἐμὲ ταῖς τῶν ἀρετῶν κέδροις ὀροφώσας τὴν στέγην καὶ τῇ εὐπνοίᾳ τῶν κυπαρίσσω καλῶπισας τὸν ὄροφον, γέγονα ἐκ τοῦ πεδίου τῆς φύσεως ἀνθος εὐχροία τε καὶ εὐωδία τῶν λοιπῶν ἀνθῶν διαφέρουσα· κρίνον γὰρ ἀνεφύην ἐκ τῶν κοιλάδων. Ἐχει δὲ ἡ λέξις οὕτως· «ἐγὼ ἀνθος τοῦ πεδίου, κρίνον τῶν κοιλάδων». Ἀληθῶς γὰρ ἡ διὰ τῶν προθεωρηθέντων ἡμῖν ἐν τῷ πλάτει τῆς φύσεως γεωργηθεῖσα ψυχὴ (πεδῖον γὰρ ἀκούσαντες τὴν πλατύτητα τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως ἐνόησαμεν διὰ τὸ πολλῶν τε καὶ ἀπείρων αὐτὴν δεκτικὴν εἶναι νοημάτων τε καὶ παραγμάτων καὶ μαθημάτων), ἡ τοίνυν κατὰ τὸν εἰρημένον τρόπον παρὰ τοῦ γεωργοῦντος τὴν φύσιν ἡμῶν ἐμπονηθεῖσα ψυχὴ ἀνθος εὐοσμὸν τε καὶ λαμπρὸν καὶ καθαρὸν ἀναφύεται ἐκ τοῦ τῆς φύσεως ἡμῶν πεδίου. Τὸ δὲ πεδῖον τοῦτο, κἂν συγκρίσει τῆς οὐρανίας διαγωγῆς κοιλάς ὀνομάζεται, οὐδὲν ἦττον πεδῖον ἐστὶ καὶ οὐ κωλύεται ἢ ἐν αὐτῷ γεωργηθεῖσα καλῶς ἀνθος γενέσθαι· ἐκ γὰρ τοῦ κοίλου ἐπὶ τὸ ὑψηλὸν ὁ βλαστὸς ἀνατέλλει, καθὼς ἔστιν ἰδεῖν ἐπὶ τοῦ κρίνου γινόμενον· ἐπὶ πολὺ γὰρ ἐπὶ τὸ ὀρθιον ἐκ τῆς ρίζης καλαμοειδῶς ἀναδραμοῦσα ἢ βοτάνη τοῦ κρίνου, τότε τὸ ἀνθος ἐκ τῆς κορυφῆς ἀναδίδωσιν οὐκ ὀλίγῳ τῷ μεταξὺ διαστήματι τῆς γῆς ἀποστήσασα, ὡς ἂν, οἴμαι, καθαρὸν ἐν μετεώρῳ διαμένοι τὸ κάλλος τῇ πρὸς τὴν γῆν ἐπιμιξία μὴ μολυνόμενον.

Διὰ ταῦτα καὶ ὁ δίκαιος ὀφθαλμὸς τὴν τοῦτο γενομένην ἦτοι γε-

17. Ματθ. 5,16. 18. Α' Θεσ. 4,12. 19. Α' Κορ. 3,10.

20. Α' Κορ. 14,40. 21. Ἄισμα Ἄσμ. 2,1.

λάμπομε με τὰ φωτεινά μας ἔργα μπροστὰ στοὺς ἀνθρώπους¹⁷, καὶ νὰ συμπεριφερόμαστε στοὺς ἔξω με κοσμιότητα¹⁸. Αὐτὰ εἶναι τὰ σανιδώματα ποὺ φιλοτεχνοῦνται μέσα στὸν κόσμιο βίο με τὴν εὐωδία τοῦ Χριστοῦ, ποὺ σύμβολό της εἶναι τὸ κυπαρίσσι, ὅπως ξέρει νὰ συνθέτει ὅλα αὐτὰ σωστά κι ἁρμονικὰ ὁ σοφὸς ἀρχιτέκτονας¹⁹ Παῦλος ποὺ λέει «ὅλα νὰ γίνονται ἀνάμεσά σας με τάξη κι εὐσημοσύνη»²⁰.

Ὅταν λοιπὸν ἐπιτύχομε τὸ κατόρθωμα αὐτὸ αὐξάνεται ἢ μέσα μας ὁμορφιά καθὼς ἡ πεδιάδα τῆς φύσης μας βλασταίνει τὸ εὐωδιαστὸ καὶ ἀγνὸ λουλούδι. Τὸ ὄνομα τοῦ λουλουδιοῦ εἶναι κρίνο, ποὺ ἡ φυσικὴ λαμπρότητα ποὺ θεωροῦμε σ' αὐτὸ συμβολίζει τὴ μαρμαρυγὴ τῆς σωφροσύνης. Αὐτὰ ἀναφέρει ἡ νύμφη γιὰ τὸν ἑαυτὸ της λέγοντας: Ἐγὼ ὅταν ἦρθε ὁ νυμφίος στὴν κλίνη μας συσκιασμένος με τὸ σῶμα, ποὺ ἔχτισε σπῆτι ἐμένα γιὰ τὸν ἑαυτὸ του, φτιάχνοντας τὴν ὄροφὴ με τὰ κέδρινα δοκάρια τῶν ἀρετῶν καὶ στολίζοντας τὴ στέγη με τὰ εὐωδιαστὰ κυπαρίσσια, ἐγὼ λοιπὸν ἔγινα τὸ λουλούδι ἀπὸ τὴν πεδιάδα τῆς φύσης, ποὺ ξεχώριζε ἀπὸ τὰ ἄλλα λουλούδια με τὰ χρώματα καὶ τὴ μοσχοβολία μου· γιὰτὶ φύτρωσα κρίνο ἀπὸ τὶς κοιλάδες. Ἡ διατύπωση εἶναι ἡ ἐξῆς: «ἐγὼ εἶμαι λουλούδι τοῦ κάμπου, κρίνο τῶν κοιλάδων»²¹. Γιὰτὶ ἀληθινὰ με ὅσα ἐκθέσαμε πρωτότερα ἢ ψυχὴ ποὺ καλλιεργήθηκε στὴν πλατωσιὰ τῆς φύσης μας (ἀκούοντας τὴ λέξη πεδιάδα σκεφτήκαμε τὴν πλατωσιὰ τῆς ἀνθρώπινης φύσης, ἐπειδὴ μπορεῖ νὰ δεχτεῖ ἀπείρως πολλὰ νοήματα καὶ πράγματα καὶ μαθήματα)· ἡ ψυχὴ λοιπὸν ποὺ καλλιεργήθηκε μέσα μας με τὸν τρόπο ποὺ εἶπαμε ἀπὸ τὸ γεωργὸ τῆς φύσης μας ἀναβλαστάνει λουλούδι εὐωδιαστὸ καὶ λαμπρὸ κι ἀγνὸ ἀπὸ τὴν πλατωσιὰ τῆς φύσης μας. Ἡ πλατωσιὰ αὐτὴ ἂν καὶ ὀνομάζεται κοιλάδα, ἐπειδὴ συγκρίνεται με τὴν οὐράνια ζωὴ, δὲν παύει νὰ εἶναι πεδιάδα καὶ δὲν ἐμποδίζεται αὐτὴ ποὺ καλλιεργήθηκε ἐκεῖ σωστὰ νὰ γίνεῖ λουλούδι. Γιὰτὶ ὁ βλαστὸς ὑψώνεται ἀπὸ τὸ κοίλωμα πρὸς τὰ ψηλά, ὅπως παρατηροῦμε στὸ κρίνο· ἀνεβαίνει πολὺ τὸ καλάμι τοῦ χόρτου ἀπὸ τὴ ρίζα καὶ τότε βγάζει τὸ λουλούδι στὴν κορυφή, ἀφοῦ ἀπομακρυνθεῖ ὄχι λίγο ἀπὸ τὴ γῆ, γιὰ νὰ μείνει ἔτσι καθαρὸ στὰ ψηλά νομίζω τὸ κάλλος καὶ νὰ μὴ μολύνεται ἀπὸ τὴ γειτονία με τὴ γῆ.

Γι' αὐτὸ καὶ ὁ δίκαιος ὀφθαλμὸς αὐτὴν ποὺ ἔγινε κρίνο ἢ ποὺ

νήσεσθαι ποθήσασαν (ἀμφοτέρα γὰρ ἐκ τῶν εἰρημένων ὑπενοήσα-
 μεν, ἢ ὅτι μεγαλαυχεῖται ὡς ἤδη γεγεννημένη ὅπερ ἐπόθησεν, ἢ ὅτι
 δεῖται τοῦ γεωργοῦ ἄνθος γενέσθαι διὰ τῆς ἐκείνου σοφίας ἐκ τῶν
 κοιλάδων τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς εἰς κρίνον κάλλος ἀναδραμοῦσα),
 5 εἶτε οὖν γενέσθαι βούλεται τοῦτο εἶτε καὶ γέγονεν ὅπερ ἠθέλησε, κα-
 λῶς ὁ δίκαιος ὀφθαλμὸς τοῦ νυμφίου πρὸς τὴν ἀγαθὴν ἐπιθυμίαν
 τῆς πρὸς αὐτὸν ὀρώσης ἰδὼν ἐπένευσε γενέσθαι κρίνον αὐτὴν μὴ
 συμπνιγόμενον ταῖς τοῦ βίου ἀκάνθαις, ἃς «θυγατέρας» ὠνόμασεν
 ἐνδειξάμενος, οἴμαι, κατὰ τὸ σιωπώμενον τὰς ἐχθρὰς τῆς ἀνθρωπί-
 10 νης ζωῆς δυνάμεις, ὧν πατὴρ ὁ τῆς κακίας εὐρετῆς κατονομάζεται.
 «Ὡς κρίνον οὖν» φησιν «ἐν μέσῳ τῶν ἀκανθῶν, οὕτως ἀδελφή μου
 ἀνὰ μέσον τῶν θυγατέρων».

Ἦσθη ὀρώμεν τῆς εἰς τὸ ὕψος ἀνόδου τὴν προκοπὴν ἐπὶ τῆς
 ψυχῆς γινομένην· πρώτη ἀνοδος τὸ πρὸς τὴν καθαιρετικὴν τῆς Αἰ-
 15 γυπτίας δυνάμεως ἵππον ὁμοιωθῆναι, δευτέρα ἀνοδος τὸ πλησίον
 αὐτὴν γενέσθαι καὶ περιστερὰς ποιῆσαι τὰ ὄμματα, τρίτη νῦν ἀνοδος
 τὸ μηκέτι πλησίον, ἀλλ' ἀδελφὴν τοῦ Δεσπότητος ὀνομασθῆναι· «ὃς
 γὰρ ἂν ποιήσῃ», φησί, «τὸ θέλημα τοῦ Πατρός μου τοῦ ἐν τοῖς οὐρα-
 νοῖς, οὗτος ἀδελφός μου καὶ ἀδελφὴ καὶ μήτηρ ἐστίν». Ἐπεὶ οὖν γέ-
 20 γονεν ἄνθος μηδὲν ὑπὸ τῶν ἀκανθοφόρων πειρασμῶν πρὸς τὸ γενέ-
 σθαι κρίνον παραβλαβεῖσα, ἐπιλαθομένη δὲ τοῦ λαοῦ καὶ τοῦ οἴκου
 τοῦ πατρὸς αὐτῆς πρὸς τὸν ἀληθινὸν εἶδε Πατέρα (διὸ καὶ ἀδελφὴ
 τοῦ Υἱοῦ ὀνομάζεται τῷ τῆς υἰοθεσίας Πνεύματι πρὸς τὴν συγγέ-
 25 νειαν ταύτην εἰσποιηθεῖσα καὶ τῆς πρὸς τὰς θυγατέρας τοῦ ψευδω-
 νόμου πατρὸς κοινωνίας ἀπαλλαγεῖσα), πάλιν ἐαυτῆς γίνεται ὑψη-
 λοτέρα καὶ βλέπει τι μυστήριον διὰ τῶν τῆς περιστερᾶς ὀφθαλμῶν
 (λέγω δὲ τῷ Πνεύματι τῆς προφητείας). Ὁ δὲ βλέπει, τοῦτο ἐστίν·
 «ὡς μῆλον ἐν τοῖς ξύλοις τοῦ δρυμοῦ, οὕτως ἀδελφιδός μου ἀνὰ μέ-
 σον τῶν υἰῶν».

30 Τί οὖν ἐστίν, ὃ θεάεται; Δρυμὸν ὀνομάζει συνήθως ἡ θεία Γρα-
 φὴ τὸν ὑλώδη τῶν ἀνθρώπων βίον τὸν τὰ ποικίλα εἶδη τῶν παθη-
 μάτων ὑλομανήσαντα, ἐν ᾧ τὰ φθαρτικὰ θηρία φωλεύει καὶ κατα-
 κρύπτεται, ὧν ἡ φύσις ἐν φωτὶ καὶ ἡλίῳ ἀνερέργητος μένουσα διὰ
 σκότους τὴν ἰσχὺν ἔχει· μετὰ γὰρ τὸ δῦναι τὸν ἡλιὸν φησιν ὁ προφη-

22. Λουκᾶ 8,14. 23. Ρωμ. 8,38. 24. ᾠσιμα 2,2.

25. ᾠσιμα 2,3. 26. Ψαλμ. 103,20.

πόθησε νὰ γίνει (γιατὶ καὶ τὰ δύο τὰ ὑποθέσαμε ἢ ὅτι δηλαδὴ καυχιέται πῶς ἔγινε κιάλας ὁ,τι εἶχε ποθήσει ἢ ὅτι παρακαλεῖ τὸ γεωργὸ νὰ γίνει ἄνθος μὲ τὴ σοφία ἐκείνου καὶ νὰ ξεπεταχτεῖ ἀπὸ τὶς κουιάδες τῆς ἀνθρώπινης ζωῆς στὴν ὁμορφιὰ τοῦ κρίνου)· γι' αὐτὸ λοιπὸν εἴτε θέλει νὰ γίνει κρίνο εἴτε καὶ ἔγινε αὐτὸ πού θέλησε, καλῶς συγκατατέθηκε ὁ δίκαιος νυμφίος ἀποβλέποντας στὴν ἀγαθὴ ἐπιθυμία ἐκείνης πού τὸν κοίταζε νὰ γίνει κρίνο πού δὲν τὸ πνίγουν τ' ἀγκάθια τῆς ζωῆς²². Αὐτὰ τὰ ὀνόμασε «θυγατέρες», δηλώνοντας νομίζω μὲ ἀποσιώπηση τὶς ἐχθρικές δυνάμεις²³ τῆς ἀνθρώπινης ζωῆς, πού πατέρας τους ὀνομάζεται ὁ ἐφευρέτης τῆς κακίας. «Σὰν τὸ κρίνο λοιπὸν» λέει «μέσα στὰ ἀγκάθια, ἔτσι εἶναι ἡ ἀδελφὴ μου μέσα στὶς κοπέλλες»²⁴.

Πόσο βλέπομε ὅτι προχώρησε στὸ ἀνέβασμά της πρὸς τὸ ὕψος ἢ ψυχὴ· πρῶτος βαθμὸς ἀνάβασης ἢ παρομοίωσή της μὲ τὸ ἱππικὸ πού κατάλυσε τὴν αἰγυπτιακὴ δύναμη· δεῦτερος βαθμὸς ὅτι στάθηκε κοντὰ του καὶ παρόμοιασε τὰ μάτια της μὲ περιστέρα· τρίτος βαθμὸς πού δὲν τὴν εἶπε πιά «αὐτὴ πού στέκεται κοντὰ του» ἀλλὰ «ἀδελφὴ τοῦ Κυρίου της». Γιατὶ λέει, «ὁποῖος πράξει τὸ θέλημα τοῦ οὐράνιου Πατέρα μου αὐτὸς εἶναι ἀδελφός μου κι ἀδελφὴ μου καὶ μητέρα μου». Ἀφοῦ λοιπὸν ἔγινε λουλουδι καὶ δὲν τὴν ἐμπόδισαν καθόλου οἱ ἀγκαθοφόροι πειρασμοὶ νὰ γίνει κρίνο, ξεχνώντας τὸ λαὸ καὶ τὸ σπίτι τοῦ πατέρα της ἔστρεψε τὰ βλέμματά της πρὸς τὸν ἀληθινὸ Πατέρα (γι' αὐτὸ κι ὀνομάζεται ἀδελφὴ τοῦ Υἱοῦ παίρνοντας τὴ συγγένεια αὐτὴ μὲ τὸ νόημα τῆς υἰοθεσίας καὶ ἀπαλλασσόμενη ἀπὸ τὴ σχέση μὲ τὶς κόρες τοῦ ψευδώνυμου πατέρα), γίνεται πάλι πιδ ψηλὴ ἀπὸ ὁ,τι ἦταν καὶ μὲ τὰ μάτια τῆς περιστερᾶς βλέπει κάποιον μυστήριον (ἐννοῶ μὲ τὸ πνεῦμα τῆς προφητείας). Κι αὐτὸ πού βλέπει εἶναι τοῦτο· «ὅπως εἶναι ἡ μηλιὰ μέσα στὰ δέντρα τοῦ δάσους, ἔτσι εἶναι ὁ ἀγπημένος μου ἀνάμεσα στὰ παλικάρια»²⁵.

Τί εἶναι λοιπὸν αὐτὸ πού ἔχει δεῖ; Δάσος ὀνομάζει συνήθως ἡ θεία Γραφή τὸν παραδομένο στὴν ὕλη βίον τῶν ἀνθρώπων ὅπου θρασομανοῦν τὰ διάφορα εἶδη, τὰ ὑλικά πάθη, ὅπου φωλιάζουν καὶ κρύβονται τὰ αἰμοβόρα θηρία, πού στὸ φῶς καὶ στὸν ἥλιο κοιμοῦνται, δείχνουν ὁμως τὴν ἀγριάδα τους τὴν νύχτα. Μετὰ τὴ δύση τοῦ ἡλίου λέει ὁ προφήτης, «ὅταν πέσει ἡ νύχτα, τότε τὰ θηρία τοῦ δάσους ξετρυπώνουν ἀπὸ τὶς φωλιές τους»²⁶. Ἐπειδὴ λοιπὸν ὁ ἀγριό-

της νυκτὸς ἐπιγενομένης ἐν αὐτῇ τὰ θηρία τοῦ δρυμοῦ τῶν φωλεῶν ἀναδύεσθαι. Ἐπειδὴ τοίνυν ὁ μονιὸς ὁ ἐν τῷ δρυμῶνι τρεφόμενος τὴν καλὴν τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως ἀμπελον ἐλυμήνατο, καθὼς φησιν ὁ προφήτης ὅτι «ἐλυμήνατο αὐτὴν ὅς ἐκ δρυμοῦ καὶ μονιὸς 5 ἄγριος κατενεμήσατο αὐτήν», διὰ τοῦτο ἐμφύεται τῷ δρυμῶνι τὸ μῆλον, ὃ τῷ μὲν ξύλον εἶναι τῆς ἀνθρωπίνης ὕλης ἐστὶν ὁμοούσιον (ἐπειράσθη γὰρ κατὰ πάντα καθ' ὁμοιότητα χωρὶς ἀμαρτίας), τῷ δὲ τοιοῦτον φέρειν καρπὸν, δι' οὗ γλυκαίνεται τὰ τῆς ψυχῆς αἰσθητήρια, πλείονα ἔχει τὴν πρὸς τὸν δρυμὸν παραλλαγὴν ἢ ὅσην ἔχει πρὸς 10 τὰς ἀκάνθας τὸ κρίνον· τὸ μὲν γὰρ κρίνον μέχρι τοῦ εἶδους καὶ τῆς εὐπνοίας τὸ τερπνὸν ἔχει, ἡ δὲ τοῦ μήλου χάρις πρὸς τὰς τρεῖς αἰσθήσεις ἀρμοδίως καταμερίζεται καὶ ὀφθαλμὸν εὐφραίνουσα τῇ ὄρῳ τοῦ εἶδους καὶ τὴν ὄσφραντικὴν ἠδύνουσα αἰσθησιν διὰ τῆς εὐπνοίας καὶ τροφῆ γινομένη καταγλυκαίνει τὰ γευστικά αἰσθητήρια.

15 Καλῶς οὖν εἶδεν ἡ νύμφη τὸ ἑαυτῆς πρὸς τὸν Δεσπότην διάφορον, ὅτι ἐκεῖνος μὲν ἡμῖν καὶ ὀφθαλμῶν γίνεται χάρις φῶς γινόμενος καὶ μύρον ἐν τῇ ὄσφρῃ καὶ ζωὴ τοῖς ἐσθίουσιν (ὁ γὰρ φαγὼν αὐτὸν ζήσεται, καθὼς φησὶ που τὸ Ἐυαγγέλιον), ἡ δὲ ἀνθρωπίνη φύσις δι' ἀρετῆς τελειωθείσα ἄνθος γίνεται μόνον, οὐ τὸν γεωργὸν τρέφουσα, 20 ἀλλ' ἑαυτὴν καλλωπίζουσα· οὐ γὰρ ἐκεῖνος ἐνδεὴς τῶν ἡμετέρων ἀγαθῶν, ἀλλ' ἡμεῖς τῶν ἐκείνου δεόμεθα, καθὼς φησιν ὁ προφήτης, «ὅτι τῶν ἀγαθῶν μου οὐ χρειᾶν ἔχεις».

Διὰ τοῦτο βλέπει τὸν νυμφίον ἢ κεκαθαρμένη ψυχὴ μῆλον ἐν τοῖς τοῦ δρυμοῦ ξύλοις γενόμενον, ἵνα ἐγκεντρίσας ἑαυτῷ πάντας 25 τοὺς ἀγρίους τοῦ δρυμῶνος κλάδους τῷ ὁμοίῳ καρπῷ βρῦειν παρασκευάσῃ. Ὡσπερ τοίνυν τὰς θυγατέρας διὰ τὸ ταῖς ἀκάνθαις ὁμοιωθῆναι τὰ τοῦ ψευδωνύμου πατρὸς ἐνόησαμεν τέκνα, αἵτινες τῷ ἄνθει συμπαραφυεῖσαι τῷ χρόνῳ καὶ αὐταὶ πρὸς τὴν τοῦ κρίνου μεταβαίνουνσι χάριν, οὕτω καὶ ἐνταῦθα τοὺς προεικασθέντας τοῖς ξύλοις 30 τοῦ δρυμοῦ ἀκούσαντες οὐ φίλους σημαίνεσθαι τοῦ νυμφίου, ἀλλὰ τοὺς ἐναντίους ὑπενοήσαμεν, ὅς υἱοὺς ὄντας τοῦ σκότους καὶ τέκνα ὀργῆς τῇ κοινωνίᾳ τοῦ καρποῦ εἰς υἱοὺς φωτὸς καὶ υἱοὺς εἰρήνης μετακευάζει. Διὰ τοῦτο φησιν ἡ γεγυμνασμένη τὰ αἰσθητήρια ὅτι «ὁ

27. Ψαλμ. 79,14.

28. Ἐβρ. 4,15.

29. Ἰω. 1,9.

30. Ἰω. 6, 51-56.

31. Ψαλμ. 15,2.

32. Ρωμ. 11,17· 1·24.

χοιρος πού ζεῖ στό δάσος κατέστρεψε τό καλό κλῆμα τῆς ἀνθρώπινης φύσης, ὅπως λέει ὁ προφήτης, «τὴν κατάστρεψε ὁ κάπρος ἀπὸ τὸ δάσος, ὁ μοναχοδίαιτος ἀγριόχοιρος τὴν κατάφαγε βόσκο-ντας»²⁷, γι' αὐτὸ φυτρώνει ἡ μηλιά στό δάσος, πού ἐπειδὴ εἶναι ξύλο εἶναι ὁμόουλο μὲ τὸν ἄνθρωπο (ἐπειδὴ ἀκριβῶς εἶναι ὅμοιοι, δοκιμάστηκε σὲ ὄλα ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἁμαρτία²⁸), μὲ τὸ νὰ παράγει ὅμως τέτοιο καρπὸ, πού γλυκαίνει τὰ αἰσθητήρια τῆς ψυχῆς, παρομοιάζει πρὸς τὸ δάσος πολὺ περισσότερο ἀπὸ ὅ,τι τὸ κρίνο πρὸς τὰ ἀγκάθια. Ἡ εὐχαρίστηση ἀπὸ τὸ κρίνο φτάνει στὴν ὄψη καὶ τὴν εὐωδιά, ἐνῶ ἡ εὐχαρίστηση ἀπὸ τὸ μήλο μοιράζεται ἄρμονικὰ στὶς τρεῖς αἰσθήσεις· καὶ τὰ μάτια εὐχαριστεῖ μὲ τὴν ὁμορφὴ ὄψη, γλυκαίνει τὴν αἴσθησι τῆς ὄσφρησης μὲ τὴν εὐωδιά του καὶ ὡς τροφὴ καταγλυκαίνει τὰ αἰσθητήρια τῆς γεύσης. Εὐστοχα λοιπὸν παρατήρησε ἡ νύμφη τὴ διαφορὰ τῆς μὲ τὸν Κύριο· ἐκεῖνος γίνεται καὶ τῶν ματιῶν μας εὐχαρίστηση, καθὼς γίνεται γιὰ μᾶς φῶς²⁹, καὶ εὐωδιά γιὰ τὴν ὄσφρησή μας καὶ ζωὴ γιὰ ὄσους τὸν ἔχουν τροφὴ τους («ὄποιος τὸν φάει θὰ ζήσει»³⁰, λέει κάπου τὸ Εὐαγγέλιο). Ἡ ἀνθρώπινη φύση ὅταν τελειοποιηθεῖ μὲ τὴν ἀρετὴ γίνεται λουλούδι πού δὲν τρέφει τὸ γεωργό, ἀλλὰ στολίζεται ἡ ἴδια. Γιατὶ ἐκεῖνος βέβαια δὲν ἔχει ἔλλειψη ἀπὸ τὰ δικά μας ἀγαθὰ, ἀλλὰ ἐμεῖς ἔχομε ἀνάγκη τὰ δικά του, ὅπως λέει ὁ προφήτης· «δὲν ἔχεις ἀνάγκη τῶν ἀγαθῶν μου»³¹.

Γι' αὐτὸ ἡ καθαρμένη ψυχὴ βλέπει τὸ νυμφίο νὰ γίνεται ἡ μηλιά ἀνάμεσα στὰ δέντρα τοῦ δάσους, ὥστε, ἀφοῦ μπολιάσει³² ὄλα τὰ ἄγρια δέντρα τοῦ δάσους, νὰ τὰ κάνει νὰ φορτωθοῦν μὲ τὸν ὅμοιο καρπὸ. Ὅπως λοιπὸν τίς κοπέλλες μὲ τὴν παρομοίωσή τους πρὸς τὰ ἀγκάθια τίς θεωρήσαμε κόρες τοῦ ψευδώνυμου πατέρα, πού φύτρωσαν δίπλα³³ στό ἄνθος καὶ προχωροῦν μὲ τὸν καιρὸ στὴ χάρη τοῦ κρίνου, ἔτσι κι ἐδῶ, ἀκούοντας γι' αὐτοὺς πού παρομοιάζονται μὲ τὰ δέντρα τοῦ δάσους, δὲν ὑποθέσαμε ὅτι ἐννοοῦνται οἱ φίλοι, ἀλλὰ οἱ ἐχθροὶ τοῦ νυμφίου· αὐτοί, ἐνῶ ἦταν υἱοὶ τοῦ σκότους καὶ τέκνα τῆς ὀργῆς³⁴, τοὺς μεταβάλλει μὲ τὴν κοινωνία τοῦ καρποῦ σὲ υἱοὺς φωτὸς καὶ σὲ υἱοὺς εἰρήνης³⁵. Γι' αὐτὸ λέει ἐκεῖνη πού ἔχει ἐξασκημένα αἰσθητήρια· «ἦταν γλυκὸς στό λάρυγγά μου ὁ καρπός

καρπὸς αὐτοῦ γλυκὺς ἐν τῷ λάρυγγί μου». Καρπὸς δὲ ἡ διδασκαλία πάντως ἐστίν· «ὡς γλυκέα γάρ φησιν ὁ προφήτης τῷ λάρυγγί μου τὰ λόγια σου, ὑπὲρ μέλι τῷ στόματί μου».

«Ὡς μῆλον ἐν τοῖς ξύλοις τοῦ δρυμοῦ, οὕτω ἀδελφιδός μου ἀνὰ 5 μέσον τῶν υἱῶν. Ὑπὸ τὴν σκιὰν αὐτοῦ ἐπεθύμησα καὶ ἐκάθισα καὶ ὁ καρπὸς αὐτοῦ γλυκὺς ἐν τῷ λάρυγγί μου». Τότε γὰρ ὡς ἀληθῶς γλυκαίνεται τῷ λόγῳ τὰ τῆς ψυχῆς αἰσθητήρια, ὅταν ἡμᾶς πρὸς τὸν ἐκ τῶν πειρασμῶν φλογμὸν ἢ σκιά τοῦ μήλου διατειχίσῃ, ὡς μὴ συγκαίεσθαι ἡμᾶς ὑπὸ τοῦ τοιοῦτου ἡλίου γυμνῆς τῆς κεφαλῆς ὑπερ- 10 ζέοντος. Οὐκ ἔστι, δὲ ἄλλως ὑπὸ τὴν σκιὰν τοῦ ξύλου τῆς ζωῆς ἀναψῶξαι μὴ τῆς ἐπιθυμίας πρὸς τοῦτο τὴν ψυχὴν ἀναγοῦσης. Ὅρα δὲ διὰ τί σοι ἡ ἐπιθυμητικὴ δύναμις ἐγκείται, ἵνα σοι πόθον ἐμποιήσῃ τοῦ μήλου, οὗ πολυειδῆς γίνεται τοῖς προσεγγίσασιν ἢ ἀπόλαυσιν· ὃ τε γὰρ ὀφθαλμὸς τῇ ὥρᾳ τοῦ κάλλους προσαναπαύεται καὶ ὁ μυκτῆρ 15 ἀναπνεῖ τὴν εὐωδίαν καὶ τὸ σῶμα τρέφεται καὶ τὸ στόμα γλυκαίνεται καὶ ὁ καύσων ἀποστρέφεται καὶ ἡ σκιά θρόνος γίνεται, ἧ ἐγκάθεται ἡ ψυχὴ ἢ τῶν λοιμῶν τὴν καθέδραν ἀρνησαμένη.

Εἰτὰ φησιν «εἰσαγάγετέ με εἰς οἶκον τοῦ οἴνου, τάξατε ἐπ' ἐμὲ ἀγάπην, στηρίσατέ με ἐν μύροις, στοιβάσατέ με ἐν μῆλοις, ὅτι τε- 20 τρωμένη ἀγάπης ἐγώ». Ὡς πῶς τρέχει τὸν θεῖον δρόμον ἢ καλῶς τῇ ἵππῳ προσεικασθεῖσα ψυχὴ, ὡς πυκνοῖς τε καὶ συντεταμένοις τοῖς ἄλμασι τοῖς ἐμπροσθεν ἐπεκτείνεται, πρὸς δὲ τὸ κατόπιν οὐκ ἐπιστρέφεται· πόσων ἔτυχεν ἐν τοῖς φθάσασιν. Καὶ ἔτι διψῆ. Καὶ τοσαύτη τοῦ δίψους ἐστίν ἢ ἐπίτασις, ὃ τι οὐκ ἀρκεῖται τῷ τῆς σοφίας 25 κρατῆρι. Οὐδ' ἱκανὸν οἶεται πρὸς θεραπείαν τῆς δίψης ὄλον ἐγχεᾶσθαι τὸν κρατῆρα τῷ στόματι, ἀλλ' εἰς αὐτὸν τοῦ οἴνου τὸν οἶκον παραχθῆναι ζητεῖ καὶ αὐταῖς ταῖς ληνοῖς ὑποσχεῖν τὸ στόμα, αἱ τὸν οἶνον τὸν ἡδὸν ὑπερβλύζουσι, καὶ ἰδεῖν τὸν βότρυον τὸν ταῖς ληνοῖς ἐνθλιβόμενον καὶ τὴν ἀμπελον ἐκείνην τὴν τὸν τοιοῦτον βότρυον 30 ἐκτρέφουσαν καὶ τὸν γεωργὸν τῆς ἀληθινῆς ἀμπέλου τὸν οὕτως εὐ-

36. *Αἰσμα 2,3.

37. Ψαλμ. 118,103.

38. *Αἰσμα 2,3.

39. Γεν. 2,9· 3,22. Ἄποκ. 22,2.

40. Ψαλμ. 1,1. 41. *Αἰσμα 2,4-5.

του»³⁶. Καὶ καρπὸς εἶναι ἀσφαλῶς ἡ διδασκαλία. Γιατὶ ὁ προφήτης λέει· «πόσο γλυκὰ εἶναι τὰ λόγια σου στὸ λάρυγγά μου, γλυκύτερα ἀπὸ μέλι τὰ νιώθω στὸ στόμα μου»³⁷.

«Ὅπως ἡ μηλιά ἀνάμεσα στὰ δέντρα τοῦ δάσους, ἔτσι εἶναι ὁ ἀγαπημένος μου ἀνάμεσα στὰ παλικάρια. Τὸν ἴσκιο τοῦ ἐπιθύμησα καὶ κάθισα σ' αὐτὸν κι ἦταν γλυκὸς ὁ καρπὸς τοῦ στὸ λάρυγγά μου»³⁸. Τότε ἀληθινὰ γλυκαίνονται τὰ αἰσθητήρια τῆς ψυχῆς, ὅταν μᾶς ἐξασφαλίσει ὁ ἴσκος τῆς μηλιάς ἀπὸ τὴ φλόγα τῶν πειρασμῶν, ὥστε νὰ μὴν κατακαοῦμε ἀπὸ τὸν ἥλιο αὐτὸν ποὺ βράζει πάνω ἀπὸ τὸ ἀκάλυπτο κεφάλι μας. Καὶ δὲν ὑπάρχει ἄλλος τρόπος νὰ δροσιστοῦμε κάτω ἀπὸ τὸν ἴσκιο τοῦ δέντρου τῆς ζωῆς³⁹, ἂν δὲν ὀδηγήσει σ' αὐτὸ τὴν ψυχὴ ἢ ἐπιθυμία. Βλέπεις γιατί ἔχεις μέσα σου τὴ δύναμη τῆς ἐπιθυμίας, γιὰ νὰ σοῦ προκαλέσει τὴν ἐπιθυμία τοῦ μήλου, ποὺ μὲ πολλοὺς τρόπους ἀπολαμβάνουν ὅσοι πλησιάζουν. Καὶ τὰ μάτια ἀναπαύονται ἀπὸ τὴ χάρη τῆς ὁμορφιάς του καὶ ἡ μύτη ἀναπνέει τὴν εὐωδιὰ καὶ τὸ σῶμα τρέφεται καὶ τὸ στόμα γλυκαίνεται καὶ ἡ φλόγα τῆς ζέστης ἀπομακρύνεται καὶ ἡ σκιά γίνεται θρόνος, ὅπου θρονιάζεται ἡ ψυχὴ ποὺ ἀρνήθηκε τὸ κάθισμα τῶν διεφθαρμένων⁴⁰.

Ἔπειτα λέει· «ὀδηγήστε με στὸ σπίτι τοῦ κρασιοῦ, ὑψῶστε σημαία μου τὴν ἀγάπη, τονῶστε με μὲ ἀρώματα, σκεπάστε με μὲ μῆλα, γιατί εἶμαι λαβωμένη τῆς ἀγάπης»⁴¹. Πόσο γρήγορα τρέχει στὸ θεῖο δρόμο⁴², ἡ ψυχὴ ποὺ πετυχεμένα παρομοιάστηκε μὲ ἄλογο, πόσο μὲ ἀλλεπάλληλα καὶ δυνατὰ ἄλματα ὁρμᾷ πρὸς τὰ ἔμπροσκαὶ οὐδέποτε γυρίζει πρὸς τὰ πίσω. Πόσα πέτυχε στὰ προηγούμενα. Κι ἀκόμα διψᾷ. Εἶναι τόση ἡ ἔνταση τῆς δίψας της, ποὺ δὲν ικανοποιεῖται μὲ τὸν κρατήρα τῆς σοφίας. Οὔτε θεωρεῖ πὼς φτάνει νὰ θεραπεύσει τὴ δίψα της ἀκόμα κι ἂν χύσει ὄλο τὸν κρατήρα στὸ στόμα της. Ἀλλὰ ζητᾷ νὰ τὴν ὀδηγήσουν στὴν ἴδια τὴν ἀποθήκη τοῦ κρασιοῦ καὶ νὰ βάλει τὸ στόμα της στὸν ἴδιο τὸ ληνό, ποὺ ἀναβλύζει τὸ γλυκὸ κρασί, καὶ νὰ δεῖ τὸ σταφύλι ποὺ πατοῦν μέσα στὸ ληνό καὶ ἐκεῖνο τὸ κλῆμα ποὺ τρέφει αὐτὸ τὸ τσαμπὶ καὶ τὸ Γεωργὸ τοῦ ἀληθινοῦ ἀμπελιοῦ⁴³ ποὺ καλλιεργεῖ τὸ πολὺχυμο καὶ γλυκὸ

τροφον τὸν βότρυν καὶ ἠδὺν ἐργαζόμενον· ὦν ἕκαστον περιττὸν ἂν εἶη διευκρινεῖσθαι φανερᾶς οὐσης τῆς ἐκάστῳ τούτων ἐνθεωρουμένης τροπικῆς σημασίας. Πάντως δὲ κάκεινο βούλεται κατιδεῖν τὸ μυστήριον, πῶς ἐρυθαίνεται τῷ πατητῷ τῆς ληνοῦ τὰ τοῦ νυμφίου 5 ἱμάτια, περὶ οὗ φησιν ὁ προφήτης· «διὰ τί σου ἐρυθρὰ τὰ ἱμάτια καὶ τὰ ἐνδύματά σου ὡς ἀπὸ πατητοῦ ληνοῦ;». Διὰ ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα ἐντὸς γενέσθαι τοῦ οἴκου ποθεῖ, ἐν ᾧ τὸ κατὰ τὸν οἶνόν ἐστι μυστήριον. Εἶτα ἐντὸς γενομένη πάλιν ἐπὶ τὸ μεῖζον ἐξάλλεται· ζητεῖ γὰρ ὑποταγῆναι τῇ ἀγάπῃ. Ἀγάπη δὲ ἐστὶν ὁ Θεός, κατὰ τὴν Ἰωάννου 10 φωνήν, ᾧ τὸ ὑποταγῆναι τὴν ψυχὴν σωτηρίαν εἶναι ὁ Δαβὶδ ἀπεφήνατο. Ἐπεὶ οὖν γέγονα, φησίν, ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ οἴνου, ὑποτάξατέ με τῇ ἀγάπῃ, ἥτοι τάξατε ἐπ' ἐμὲ τὴν ἀγάπην. Ὅπως γὰρ ἂν χρήσῃ τῇ ἀναστροφῇ τοῦ λόγου, ταῦτόν ἐστι δι' ἑκατέρου τὸ σημαίνόμενον, ἕκτε τοῦ ὑπὸ τὴν ἀγάπην ταχθῆναι καὶ ἐκ τοῦ τὴν ἀγάπην αὐτῇ ἐπιτα- 15 χθῆναι.

Ἡ τάχα τι καὶ δόγμα τῶν ἀστείωτέρων διὰ ταύτης τῆς φωνῆς διδασκόμεθα, οἷαν ἀνατιθέναι προσήκει τῷ Θεῷ τὴν ἀγάπην καὶ ὅπως πρὸς τοὺς ἀνθρώπους ἔχειν· εἰ γὰρ χρῆ πάντα κατὰ τάξιν καὶ εὐσημόνως γίνεσθαι, πολὺ μᾶλλον ἐν τοῖς τοιούτοις ἢ τάξις ἀρμό- 20 διος. Οὐ γὰρ ἂν οὐδὲ ὁ Κἀὶν ἐπὶ τῷ κακῶς διελεῖν κατεκρίθη, εἰ μετὰ τοῦ ὀρθῶς προσενεγκεῖν καὶ τὸ πρέπον ἐν τῇ τάξει ἐφύλαξε τῶν αὐτῷ τε πρὸς τὴν χρεῖαν καταλειπομένων καὶ τῶν τῷ Θεῷ ἀφιερουμένων· δέον γὰρ ἐκ τῶν πρωτογενημάτων τῷ Θεῷ τῆς θυσίας ἀπάρξασθαι, αὐτὸς τῶν τιμιωτέρων ἐμφορηθεὶς τὸν Θεὸν τοῖς 25 λειψάνοις ἐδεξιώσατο. Χρῆ τοίνυν εἰδέναι τῆς ἀγάπης τὴν τάξιν, ἣν ὑφηγεῖται διὰ τοῦ νόμου, πῶς μὲν ἀγαπᾶσθαι χρῆ τὸν Θεόν, πῶς δὲ τὸν πλησίον καὶ τὴν γυναῖκα καὶ τὸν ἐχθρόν, μήποτε ἄτακτός τις καὶ ἐνηλλαγμένη γένηται τῆς ἀγάπης ἢ ἀποπλήρωσις· δεῖ γὰρ τὸν Θεὸν μὲν ἀγαπᾶν ἐξ ὅλης καρδίας τε καὶ ψυχῆς καὶ δυνάμεως καὶ αἰσθή- 30 σεως, τὸν δὲ πλησίον ὡς ἑαυτόν, τὴν γυναῖκα δέ, εἰ μὲν τις καθαρωτέρας ἐστὶ ψυχῆς, ὡς ὁ Χριστὸς τὴν Ἐκκλησίαν, ὁ δὲ ἐμπαθέστερος, ὡς τὸ ἴδιον σῶμα (οὕτω γὰρ κελεῖται ὁ τῶν τοιούτων διατάκτης

44. Ἦσ. 63,2. 45. Ἰω. 4,8·16.

46. Ψαλμ. 61,2. 47. Γεν. 4,7.

48. Δευτ. 15,19-22.

σταφύλι. Είναι περιττό να ἐξηγήσομε τὸ καθένα ἀπὸ αὐτά, γιατί εἶναι φανερὴ ἡ σημασία πού ἔχει. Ὅπως δὴποτε ὁμοῦ θέλει νὰ γνωρίσει κι ἐκεῖνο τὸ μυστήριον, πῶς κοκκινίζουν τὰ ροῦχα τοῦ νυμφίου μέσα στοῦ πατητήρι, πού γι' αὐτὸ λέει ὁ προφήτης «γιατί εἶναι τὰ ἱμάτιά σου κόκκινα ὁμοῦ τοῦ ἀνθρώπου πού πατάει σταφύλια στοῦ πατητήρι;»⁴⁴. Γι' αὐτά καὶ ἄλλα παρόμοια ποθεῖ νὰ τὴν ὀδηγήσουν στοῦ σπίτι, ὅπου γίνεται ἡ διαδικασία τοῦ κρασιοῦ. Κι ἔπειτα, ὅταν βρεθεῖ μέσα, σκιρτᾷ ἀκόμα περισσότερο. Ζητεῖ νὰ ὑποταχθεῖ στὴν ἀγάπη. Καὶ ἡ ἀγάπη εἶναι ὁ Θεός⁴⁵, κατὰ τὸ λόγο τοῦ Ἰωάννη, καὶ ἡ ὑποταγὴ τῆς ψυχῆς σ' αὐτὸν εἶναι ἡ σωτηρία⁴⁶, ὅπως εἶπε ὁ Δαβὶδ· «ἀφοῦ μπῆκω», λέει, «στοῦ κελλᾶρι τοῦ κρασιοῦ, ὑποτάξτε με στὴν ἀγάπη», ἤτοι βάλτε μου σημαία τὴν ἀγάπη. Ὅπως κι ἂν ἀντιστρέψωις τὸ λόγο καὶ στὶς δύο φορὲς τὸ σημαϊνόμενο εἶναι τὸ ἴδιον, εἴτε νὰ ὑποταχθεῖ στὴν ἀγάπη εἴτε νὰ τὴν ὑποτάξει ἡ ἀγάπη.

Καὶ ἀσφαλῶς διδασκόμαστε καὶ μιὰ ἀπὸ τὶς εὐγενέστερες διδασκαλίαις μὲ τὸ λόγο αὐτό, πῶς πρέπει ν' ἀφιερῶνομε στοῦ Θεοῦ τὴν ἀγάπη καὶ τὴ διάθεση πού ἔχομε ἐναντι τῶν ἀνθρώπων. Ἄν πρέπει ὅλα νὰ γίνονται μὲ τάξη καὶ κοσμιότητα, πολὺ περισσότερο ἀρμόζει ἡ τάξη σ' αὐτά. Γιατί οὔτε ὁ Κάιν δὲ θὰ καταδικαζόταν γιὰ τὴν κακὴ ἐκλογή του⁴⁷, ἂν μαζί μὲ τὴν ὀρθὴ προσφορὰ τηροῦσε καὶ τὸ πρέπον στὴν τάξη, τί ἔπρεπε νὰ κρατήσῃ γιὰ τὶς δικές του ἀνάγκες καὶ τί ν' ἀφιερῶσει στοῦ Θεοῦ⁴⁸. ἐνῶ ἔπρεπε δηλαδὴ νὰ ἀρχίσει τὴ θυσία του πρὸς τὸ Θεὸ ἀπὸ τὰ πρωτογεννήματα⁴⁹, κράτησε αὐτὸς τὰ καλύτερα κι ὅ,τι ἀπόμεινε τὸ πρόσφερε στοῦ Θεοῦ. Πρέπει λοιπὸν νὰ γνωρίζομε τὴν τάξη τῆς ἀγάπης, πού μᾶς συνιστᾷ μέσω τοῦ νόμου, πῶς πρέπει ν' ἀγαποῦμε τὸ Θεὸ, πῶς τὸν πλησίον μας καὶ τὴ γυναίκα καὶ τὸν ἐχθρό, μήπως ἡ ὀλοκλήρωση τῆς ἀγάπης γίνῃ κάποτε χωρὶς τάξη κι ἐκεῖ πού δὲν πρέπει. Γιατί βέβαια πρέπει τὸ Θεὸ νὰ τὸν ἀγαποῦμε «μ' ὀλη μας τὴν καρδιά καὶ τὴν ψυχὴ καὶ τὴ δύναμη καὶ μὲ ὀλες μας τὶς αἰσθήσεις»⁵⁰. τὸν πλησίον μας καθὼς τὸν ἑαυτὸ μας, τὴ γυναίκα ὁμοῦ ὁ Χριστὸς τὴν Ἐκκλησία⁵¹, ἂν ἔχει κάποιος πολὺ καθαρὴ ψυχὴ, ἢ ἂν κάποιος ἐπηρεάζεται κάπως ἀπὸ τὰ πάθη, ὁμοῦ τὸ ἴδιον τοῦ τὸ σῶμα⁵² (ἔτσι διατάζει ὁ ἐντολέας αὐτῶν Παῦ-

49. Ἐξ. 23,19. 50. Μάρκ. 12,30.

51. Ἐφ. 5,25 52. Ἐφ. 5,28.

Παῦλος), τὸν ἐχθρὸν δὲ ἐν τῷ μὴ κακὸν ἀντιδοῦναι κακοῦ, ἀλλὰ δι' εὐεργεσίας τὴν ἀδικίαν ἀμείψασθαι.

Νῦν δὲ συγκεχυμένην ἔστιν ἰδεῖν καὶ ἄτακτον ἐπὶ τῶν πολλῶν τὴν ἀγάπην, διὰ τῆς ἀκαταλλήλου ἀναρμοστίας πεπλανημένως ἐνεργουμένην, οἱ χρήματα μὲν καὶ τιμὰς καὶ γυναῖκας, ἂν τύχῃσι θερμότερον πρὸς αὐτὰς διακείμενοι, ἐξ ὄλης ἀγαπῶσι ψυχῆς καὶ δυνάμεως, ὡς καὶ τὴν ζωὴν ἂν ὑπὲρ αὐτῶν ἐθελῆσαι προέσθαι, Θεὸν δὲ τοσοῦτον ὅσον δοκεῖν· τῷ δὲ πλησίον μόγις ἂν ἐπιδείξαιτο τὴν τοῖς ἐχθροῖς ἀφορισθεῖσαν ἀγάπην. Ἡ δὲ πρὸς τὸν μισοῦντα σχέσις 10 ἔστι τὸ μείζονι κακῷ τοῦς προλελυπηκότας ἀμύνεσθαι. «Τάξτε οὖν», φησὶν, «ἐπ' ἐμὲ τὴν ἀγάπην», ὥστε Θεῷ μὲν ἀναθεῖναι ὅσον ὀφείλεται, ἐπὶ δὲ τῶν ἄλλων ἐκάστου τοῦ προσήκοντος μέτρου μὴ ἀστοχῆσαι. Ἡ καὶ τοῦτο τυχόν ἐστιν ὑπονοῆσαι διὰ τοῦ λόγου, ὅτι, ἐπειδὴ ἀγαπηθεῖσα παρὰ τὴν πρώτην διὰ τῆς παρακοῆς ἐν τοῖς 15 ἐχθροῖς ἐλογίσθη, νυνὶ δὲ πάλιν εἰς τὴν αὐτὴν ἐπανῆλθον χάριν δι' ἀγάπης τῷ δεσπότῃ συναρμοσθεῖσα, κυρώσατέ μοι τὸ τῆς χάριτος ταύτης τεταγμένον καὶ ἀμετάστατον, ὑμεῖς οἱ φίλοι τοῦ νομφίου, δι' ἐπιμελείας καὶ προσοχῆς τῷ παγίῳ συντηροῦντές μοι τὴν πρὸς τὸ κρεῖττον ροπήν;

20 Ταῦτα δὲ εἰποῦσα πάλιν πρὸς τὸ ὑψηλότερον μέτεισι· στηριχθεῖναι γὰρ πρὸς τὴν τῶν ἀγαθῶν βεβαιότητα τοῖς μύροις ζητεῖ. «Στηρίσατέ με», φησὶν, «ἐν μύροις». Ὡ παραδόξων στύλων καὶ καινῶν ἐρεισμάτων. Πῶς τὰ μύρα στῦλοι τοῦ οἴκου γίνονται; πῶς τῇ εὐπνοίᾳ τὸ πάγιον τῆς τοῦ ὀρόφου κατασκευῆς διερείδεται; Ἡ 25 δῆλον πάντως ἐστὶν ὅτι τὸ τῶν ἀρετῶν χρῆμα πολυειδῶς ἐν ἡμῖν κατορθούμενον κατὰ τὰς διαφορὰς τῶν ἐνεργημάτων καὶ ὀνομάζεται; Ἀρετὴ γὰρ ἐστὶν οὐ μόνον τὸ βλέπειν τὸ ἀγαθὸν καὶ τὸ ἐν μετουσίᾳ τοῦ κρεῖττονος γίνεσθαι, ἀλλὰ καὶ τὸ ἀμετάπτωτον ἐν τῷ καλῷ διασῶζεσθαι, ὁ τοίνυν στηριχθεῖναι βουλόμενος ἐν τοῖς μύροις τὸ 30 βέβαιον ἐν ταῖς ἀρεταῖς αὐτῷ προσγενέσθαι ζητεῖ· ἀρετὴ γὰρ τὸ μύρον, διότι πάσης δυσωδίας ἀμαρτημάτων κεχώριται. Θαυμάσειε δ' ἂν τις καὶ τὸ τῶν εἰρημένων ἀκόλουθον, διὰ τίνων στοιβασθῆναι τὸν ἑαυτῆς οἶκον ἐπιθυμεῖ· οὐ βᾶτοις τισὶ καὶ ἀκάνθαις οἶκοι κατασκευάζονται, ἀλλὰ στοιβῇ τῆς τοῦ οἴκου τούτου στέγης τὰ μῆλα γί-

53. Ρωμ. 12,17. Α' Θεσ. 5,15. 54. Ρωμ. 5,19·10.

55. Ὑἁίσμα Ἀσμ. 2,5. 56. Α' Κορ. 3,12.

λος)· στὸν ἐχθρό μας νὰ μὴν ἀνταποδίδομε τὸ κακὸ μὲ τὸ κακὸ⁵³, ἀλλὰ ν' ἀμείβομε τὴν ἀδικία μὲ εὐεργεσία.

Τώρα ὁμως μποροῦμε νὰ δοῦμε τὴν ἀγάπη τῶν πολλῶν νὰ εἶναι συγκεχυμένη καὶ δίχως τάξη καὶ νὰ ἐκδηλώνεται λανθασμένα μὲ ἀκατάλληλη ἀπόδοση. Τὰ πλούτη καὶ τὶς τιμὲς καὶ τὶς γυναῖκες, ἀν τύχει νὰ ἔχουν πρὸς αὐτὲς ἐντονότερο πάθος, τὶς ἀγαποῦν μὲ ὅλη τους τὴν ψυχὴ καὶ τὴ δύναμη, ὥστε νὰ θέλουν καὶ τὴ ζωὴ τους νὰ δώσουν γι' αὐτὲς, ἐνῶ τὸ Θεὸ ὅσο νὰ φαίνονται μονάχα. Στὸν πλησίον τους μόλις θὰ μποροῦσαν νὰ δεῖξουν τὴν ἀγάπη ποὺ καθαρίστηκε γιὰ τοὺς ἐχθρούς. Ἡ σχέση μας μ' αὐτὸν ποὺ μᾶς μισεῖ εἶναι νὰ ἀποκρούομε αὐτοὺς ποὺ μᾶς λύπησαν πρῶτοι μὲ χτύπημα μεγαλύτερο. Τακτοποιήστε λοιπὸν, λέει, σ' ἐμένα τὴν ἀγάπη, ὥστε ν' ἀφιερῶσω στὸ Θεὸ ὅσπιν ὀφείλω καὶ σχετικὰ μὲ ὅλους τοὺς ἄλλους νὰ μὴν ἀστοχήσω τὸ μέτρο ποὺ πρέπει. Ἡ μποροῦμε ἴσως νὰ κάνομε κι αὐτὴ τὴ λογικὴ ὑπόθεση. Ἐπειδὴ ἐνῶ ἀγαπήθηκα ἐξ ἀρχῆς λογαριάστηκα μὲ τὴν παρακοή μου μαζί μὲ τοὺς ἐχθρούς⁵⁴ καὶ τώρα πάλι ἐπέστρεψα στὴν ἴδια χάρη κι ἐνώθηκα μὲ τὸ Δεσπότη μέσω τῆς ἀγάπης, ἐπικυρῶστε μου αὐτὴ τὴν τακτοποιημένη κι ἀμετάθετη χάρη, ἐσεῖς οἱ φίλοι τοῦ νυμφίου, συντηρώντας μ' ἐπιμέλεια καὶ προσοχῇ σταθερῇ τὴ ροπή μου πρὸς τὸ ἀγαθό.

Κι ἀφοῦ εἶπε αὐτά, μεταβαίνει πάλι σὲ ὑψηλότερα· ζητεῖ νὰ στηριχτεῖ στὴ βεβαιότητα τῶν ἀγαθῶν μὲ τὰ μύρα. «Στηρίξτε με», λέει, «μὲ μύρα»⁵⁵. Ὡ στύλοι παράδοξοι καὶ πρωτόγνωρα στηρίγματα. Πῶς γίνονται τὰ μύρα στύλοι τοῦ σπιτιοῦ; Πῶς ἡ σταθερότητα τῆς κατασκευῆς τῆς ὀροφῆς στηρίζεται πάνω στὴ μοσχοβολιά; Ἡ εἶναι φανερό ὅπως ὅποτε ὅτι οἱ ἀρετὲς ποὺ πραγματοποιοῦνται μέσα μας μὲ πολλοὺς τρόπους παίρνουν καὶ τὸ ὄνομά τους ἀνάλογα μὲ τὶς ἐνέργειες ποὺ καταβάλλονται; Γιατὶ ἀρετὴ δὲν εἶναι μόνο νὰ βλέπεις τὸ ἀγαθὸ καὶ νὰ μετέχεις τὸ καλύτερο, ἀλλὰ νὰ διασφαλίξεται καὶ τὸ ἀμετάπτωτό σου στὸ ἀγαθό. Αὐτὸς λοιπὸν ποὺ θέλει νὰ στηριχθεῖ μὲ μύρα θέλει ν' ἀποχτήσῃ καὶ τὴ βεβαιότητα στὶς ἀρετὲς. Τὸ μύρο εἶναι ἀρετὴ, ἐπειδὴ εἶναι καθαρὸ ἀπὸ τὴ δυσωδία ὁποιοῦ ἁμαρτήματος. Καὶ μπορεῖ νὰ θαυμάσει κανένας τὴ συνέπεια τῶν λόγων του προσέχοντας μὲ τί ἐπιθυμεῖ νὰ στρώσει τὸ σπίτι· ὄχι μὲ βάτους κι ἀγκάθια καὶ σκουπίδια καὶ καλαμιές (ἢ καλύτερα, ὅπως λέει ὁ Ἀπόστολος, ὄχι μὲ ξύλα καὶ καλαμιές καὶ χόρτα⁵⁶), ποὺ

νεται· λέγει γὰρ «στοιβάσατέ με ἐν μήλοις», ἵνα γένηται πάντα ἐν πᾶσιν αὐτῇ ὁ καρπὸς οὗτος· τὸ κάλλος, τὸ μύρον, ὁ γλυκασμός, ἡ τροφή, ἡ διὰ τῆς σκιᾶς ἀνάψυξις, ὁ ἀναπαύων θρόνος, ὁ βεβαιῶν στῦλος, ὁ ἐπισκεπάζων ὄροφος. Ὡς κάλλος γὰρ μετὰ ἐπιθυμίας ὁράται, ὡς μύρον ἠδύνει τὴν ὄσφρησιν, ὡς τροφή παιίνει τὸ σῶμα καὶ γλυκαίνει τὴν γεῦσιν, ὡς σκιά καταψύχει τὸν καύσωνα, ὡς θρόνος ἀναπαύει τὸν κόπον, ὡς στέγη τοῦ οἴκου σκέπη τῷ ἐνοικοῦντι γίνεται, ὡς στῦλος παρέχει τὸ ἀμετάπτωτον, ὡς εὐφανὲς μῆλον ὠραῖζει τὸν ὄροφον.

- 10 Τί γὰρ ἂν τις ἐπινοήσειε περικαλλέστερον θέαμα μῆλων συνθέσεως, ὅταν εὐδιάθετος ἢ ὁπώρα κατὰ τὸ συνεχὲς ἐφ' ὑπτίου τινὸς πρὸς ἑαυτὴν ἠνωμένη κατὰ τὴν πέσιν ποικίλληται τοῦ ἐρυθήματος τῆς ὁπώρας καταμειγνυμένου πρὸς τὸ ὑπόλευκον. Εἰ τοίνυν δυνατὸν ἦν τὴν ἐξ ἐπιπέδου τῶν μῆλων θέσιν ἄνωθεν ἐπαιωρουμένην ὁρά-
 15 σθαι, τί ἂν τῆς τοιαύτης ὄψεως ἦν γλαφυρώτερον; Ὅπερ ἐπὶ τῆς τῶν νοητῶν ἀγαθῶν ἐπιθυμίας ἐστὶν οὐκ ἀδύνατον· οὐ γὰρ βαρὺ τῆς ὁπώρας ἐκείνης τὸ εἶδος οὐδὲ εἰς γῆν βρῖθον καὶ καθελκόμενον, ἀλλὰ πρὸς τὸ ὕψος τὴν ροπήν ἐκ φύσεως ἔχει· ἀνωφυῆς γὰρ ἡ ἀρετὴ καὶ πρὸς τὸ ἄνω βλέπει. Διὸ τῷ κάλλει τῶν τοιούτων μῆλων ἐπιθυ-
 20 μεῖ ἢ νύμφη τὸν ὄροφον τοῦ ἰδίου οἴκου ἐνωραῖζεσθαι· οὐ γὰρ μοι τοῦτο δοκεῖ κατὰ τὸ προηγούμενον τῷ λόγῳ σπουδάζεσθαι, ὡς εὐφανὲς τι θέαμα διὰ τῆς τῶν μῆλων συνθέσεως ἐπὶ τῆς στέγης ὁράσθαι. Τίς γὰρ ἂν γένοιτο διὰ τούτων πρὸς ἀρετὴν ὁδηγία, εἰ μὴ τι νόημα τῶν ὠφελούντων ἡμᾶς εἴη τοῖς εἰρημένοις ἐνθεωρούμενον;
- 25 Τί οὖν ἐστὶν ὃ εἰκάζομεν; Ὁ ἐν τῷ δρυμῶνι τῆς φύσεως ἡμῶν ὑπὸ φιλανθρωπίας ἀναβλαστήσας διὰ τοῦ μετασχεῖν σαρκὸς τε καὶ αἵματος μῆλον ἐγένετο· πρὸς ἑκάτερον γὰρ τούτων ἔστιν ἰδεῖν ἐν τῇ ὁπώρα ταύτῃ διὰ τῆς χροᾶς τὴν ὁμοίωσιν· τῷ μὲν γὰρ ὑπολευκαίνοντι μιμεῖται τὴν τῆς σαρκὸς ἰδιότητα, τὸ δὲ ἐπικεχρωσμένον ἐρύ-
 30 θημα συγγενῶς ἔχειν πρὸς τὴν τοῦ αἵματος φύσιν διὰ τοῦ εἶδους μαρτυρεῖται. Ὅταν τοίνυν ἡ ἐντρυφῶσα τοῖς θείοις ψυχὴ κατὰ τὴν στέγην ταῦτα βλέπειν ἐπιθυμήσῃ, τοῦτο τῷ αἰνίγματι παιδευόμεθα· ἐκ γὰρ τοῦ ἄνω βλέποντας ἡμᾶς προσέχειν τοῖς μήλοις πρὸς τὴν οὐράνιον ἔστι πολιτείαν ὁδηγεῖσθαι διὰ τῶν εὐαγγελικῶν διδαγμάτων.

φτιάχνουν τὰ σπίτια τῆς ὕλης, ἀλλὰ τὸ στρώσιμο στὸ σπίτι αὐτὸ γίνεται μὲ τὰ μῆλα. «Στρώστε μου», λέει, «μῆλα», ὥστε τὰ πάντα ἐκεῖ μέσα νὰ γίνει⁵⁷ ὁ καρπὸς αὐτός, νὰ γίνει ἡ ὁμορφιά, τὸ μύρο, ἡ γλυκύτητα, ἡ τροφή, ἡ ἀναψυχή στὴ σκιά, τὸ κάθισμα ποὺ ξεκουράζει, ὁ στύλος ποὺ στηρίζει, ἡ στέγη ποὺ σκεπάζει. Ὡς ὁμορφιά τὸν βλέπει μ' ἐπιθυμία, ὡς μύρο εὐχαριστεῖ τὴν ὄσφρηση, ὡς σκιά ἐξουδετερώνει τὴ ζέστη, σὰν κάθισμα ξεκουράζει ἀπὸ τὸν κόπο, ὡς στέγη τοῦ σπιτιοῦ γίνεται σκέπη γιὰ τὸν ἔνοικο, ὡς στύλος δίνει τὴ στερεότητα, ὡς μῆλο ὠραῖο ὁμορφαίνει τὴν ὄροφή.

Πράγματι τί ὠραιότερο θέαμα μπορεῖ νὰ φανταστεῖ κανένας ἀπὸ μιὰ σύνθεση μῆλων, ὅταν αὐτὰ τὰ ὀπωρικὰ βαλμένα ὠραῖα στὴ σειρά σ' ἓνα ἐπίπεδο τὸ ἓνα κοντὰ στὸ ἄλλο κάνουν μιὰ παραλλαγή κι ἀνακατεύεται τὸ κόκκινό τους μὲ τὸ ὠχρό. Ἄν λοιπὸν ἦταν δυνατὸ νὰ ἔβλεπε τὴν ἐπίπεδη στρώση τῶν μῆλων νὰ αἰωρεῖται ἀπὸ πάνω, τί πιὸ χαριτωμένο θέαμα ἀπὸ αὐτὸ θὰ ὑπῆρχε; Αὐτὸ δὲν εἶναι ἀδύνατο προκειμένου γιὰ τὴν ἐπιθυμία τῶν νοητῶν ἀγαθῶν. Ὁ καρπὸς ἐκεῖνος δὲν εἶναι βαρὺς, δὲ βαραίνει καὶ δὲν ρέπει πρὸς τὴ γῆ, ἀλλὰ ἡ τάση του εἶναι ἀπὸ τὴ φύση του πρὸς τὰ ἄνω. Τὸ φυτὸ τῆς ἀρετῆς τείνει πρὸς τὸ ὕψος καὶ βλέπει πρὸς τὰ ἄνω. Γι' αὐτὸ ἡ νύμφη ἐπιθυμεῖ νὰ στολιστεῖ ἡ ὄροφή τοῦ σπιτιοῦ της μὲ τὴν ὁμορφιά τῶν μῆλων αὐτῶν. Δὲ νομίζω ὅτι ὁ λόγος κυρίως ἐπιδιώκει αὐτό, νὰ φαίνεται δηλαδὴ στὴν ὄροφή ἓνα ὠραῖο θέαμα ἀπὸ σύνθεση μῆλων (πραγματικῶν). Σὲ ποιά ἀρετὴ θὰ μπορούσαν αὐτὰ νὰ ὀδηγήσουν, ἂν δὲν ἀνακαλύπταμε σὲ ὅσα εἶπαμα κάποιον ὠφέλιμον νόημα⁵⁸;

Ποιὸ εἶναι λοιπὸν αὐτὸ ποὺ ὑποθέτομε; Αὐτὸς ποὺ ἀναβλάστησε μέσα στὸ δάσος τῆς φύσης μας λαμβάνοντας σάρκα καὶ αἷμα ἐγινε μῆλο. Μπορεῖς μὲ τὸ χρῶμα τοῦ καρποῦ αὐτοῦ νὰ διαπιστώσεις τὴν ὁμοιότητά του καὶ μὲ τὰ δύο αὐτά· μὲ τὸ ὠχρὸ μμεῖται τὴν ιδιότητα τῆς σάρκας, ἡ ἐπίχρωση τοῦ κόκκινου μαρτυρεῖ ὅπως τὸ βλέπεις τὴ συγγενειὰ του μὲ τὴ φύση τοῦ αἵματος. Ὅταν λοιπὸν ἡ ψυχὴ ποὺ ἐντροφᾶ στὰ θεῖα ἐπιθυμήσει νὰ τὰ κοιτάξει αὐτὰ στὴν ὄροφή, μὲ τὸ συμβολισμό αὐτὸν διδασκόμαστε τὸ ἐξῆς. Μὲ τὸ νὰ ἀντικρύζομε τὰ μῆλα βλέποντας πρὸς τὰ ἄνω, σημαίνει ὅτι ὀδηγούμεστε πρὸς τὴν οὐράνια πολιτεία μὲ τὴν εὐαγγελικὴ διδασκαλία. Τὴ διδασκαλία αὐτὴ μᾶς τὴν ἔκανε ἐκεῖνος ποὺ ἔρχεται ἀπὸ τὸν οὐρανὸ καὶ εἶναι ἐπάνω ἀπὸ ὅλα⁵⁹ μὲ τὴ φανέρωσή του μὲ τὴ σάρκα

Ἄπερ ὁ ἄνωθεν ἐρχόμενος καὶ ἐπάνω πάντων ὧν ὑπέδειξεν ἡμῖν διὰ τῆς ἐν σαρκὶ φανερώσεως πάντων τῶν ἀγαθῶν πολιτευμάτων ἐν ἑαυτῷ δείξας τὰ ὑποδείγματα, καθὼς φησιν ὅτι «μάθετε ἀπ' ἐμοῦ, ὅτι πρᾶός εἰμι καὶ ταπεινὸς τῇ καρδίᾳ».

5 Τὸ δὲ αὐτὸ τοῦτο καὶ ὁ Ἀπόστολος τὴν ταπεινοφροσύνην ἡμῖν ὑφηγούμενος λέγει (δυνατὸν γὰρ δι' ἐνὸς θεωρήματος πᾶσαν τὴν ἀλήθειαν τοῦ λόγου πιστώσασθαι)· πρὸς γὰρ τοὺς τὰ ἄνω βλέποντας τοῦτο φρονείσθω, φησίν, ἐν ὑμῖν, ὁ καὶ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, «ὃς ἐν μορφῇ Θεοῦ ὑπάρχων οὐχ ἄρπαγμὸν ἠγήσατο τὸ εἶναι ἴσα Θεῷ, 10 ἀλλ' ἑαυτὸν ἐκένωσε μορφὴν δούλου λαβῶν» ὁ διὰ σαρκὸς καὶ αἵματος ἐπιδημήσας τῷ βίῳ καὶ ἀντὶ τῆς προκειμένης αὐτῷ χαρᾶς ἐν μετουσίᾳ τῆς ταπεινότητος ἡμῶν ἐκουσίως γενόμενος καὶ μέχρι τῆς τοῦ θανάτου κατελθὼν πείρας. Διὰ ταῦτά φησιν ἡ νύμφη «στοιβάσατέ με ἐν μέλοις», ἵνα πάντοτε εἰς ὕψος ὀρώσα βλέπω στερρῶς τὰ 15 τῶν ἀγαθῶν ὑποδείγματα τὰ ἐν τῷ νυμφίῳ δεικνύμενα· ἐκεῖ ἡ πρᾶότης, ἐκεῖ τὸ ἀόργητον, ἐκεῖ τὸ πρὸς τοὺς ἐχθροὺς ἀμνησικακὸν καὶ τὸ πρὸς τοὺς λυποῦντας φιλόανθρωπον καὶ τὸ δι' εὐεργεσίας τὴν κακίαν ἀμείβεσθαι, ἐκεῖ τὸ ἐγκρατές, τὸ καθαρὸν, τὸ μακρόθυμον, τὸ πάσης κενοδοξίας τε καὶ ἀπάτης βιωτικῆς ἀνεπίμικτον.

20 Ταῦτα εἰποῦσα ἐπαινεῖ τὸν τοξότην τῆς εὐστοχίας ὡς καλῶς ἐπ' αὐτῆς τὸ βέλος εὐθύνοντα· «τετρωμένη», γὰρ φησιν, «ἀγάπης ἐγώ». Δείκνυσι δὲ τῷ λόγῳ τὸ βέλος τὸ τῇ καρδίᾳ διὰ βάθους ἐγκείμενον. Ὁ δὲ τοξότης τοῦ βέλους ἡ ἀγάπη ἐστίν· τὴν δὲ ἀγάπην τὸν Θεὸν εἶναι παρὰ τῆς ἀγίας Γραφῆς μεμαθήκαμεν, ὃς τὸ ἐκλεκτὸν 25 ἑαυτοῦ βέλος, τὸν μονογενῆ Θεόν, ἐπὶ τοὺς σφζομένους ἐκπέμπει τῷ Πνεύματι τῆς ζωῆς τὴν τριπλῆν τῆς ἀκίδος ἀκμὴν περιχρῶσας (ἀκίς δὲ ἡ πίστις ἐστίν), ἵνα, ἐν ᾧ γένηται, συνεισαγάγῃ μετὰ τοῦ βέλους καὶ τὸν τοξότην, ὡς φησιν ὁ Κύριος ὅτι «ἐγὼ καὶ ὁ Πατὴρ ἐλευσόμεθα καὶ μονὴν παρ' αὐτῷ ποιησόμεθα». Ὁρᾷ τοίνυν ἡ διὰ 30 τῶν θείων ἀναβάσεων ὑψωθεῖσα ψυχὴ τὸ γλυκὸ τῆς ἀγάπης βέλος ἐν ἑαυτῇ, ᾧ ἐτρώθη, καὶ καύχημα ποιεῖται τὴν τοιαύτην πληγὴν λέγουσα ὅτι «τετρωμένη ἀγάπης ἐγώ».

ἜΩ καλοῦ τραύματος καὶ γλυκείας πληγῆς, δι' ἧς ἡ ζωὴ ἐπὶ τὰ

60. Ἰω. 13,15.

61. Ματ. 11,29.

62. Φιλ. 2,5-7.

62a. Φιλ. 2,8.

63. ἹΑισμα 2,5.

δείχνοντας· με τὸν ἑαυτό του τὰ ὑποδείγματα ὄλων τῶν ἐνάρετων βίων⁶⁰, ὅπως λέει· «μάθετε ἀπὸ τὸ παράδειγμά μου, γιατί εἶμαι πρῶος καὶ ταπεινὸς στὴν καρδιά»⁶¹.

Τὸ ἴδιο, δηλαδή τὴν ταπεινοφροσύνη, μᾶς συμβουλεύει κι ὁ Ἀπόστολος καὶ λέει (εἶναι δυνατὸ μὲ μιὰ σκέψη νὰ διαπιστωθεῖ ὄλη ἡ ἀλήθεια τοῦ λόγου του)· σ' αὐτοὺς ποὺ βλέπουν πρὸς τὰ ἄνω λέει· «αὐτὸ τὸ φρόνημα ἃς ὑπάρχει μεταξύ σας, ποὺ ἔχει καὶ ὁ Χριστὸς Ἰησοῦς, ἂν καὶ ἦταν Θεός, δὲν θεώρησε ἀποτέλεσμα ἀρπαγῆς τὴν ἰσότητά του μὲ τὸ Θεό, ἀλλὰ ἐκένωσε τὸν ἑαυτό του παίρνοντας μορφή δούλου»⁶², αὐτὸς ποὺ ἐπιδήμησε στὴ ζωὴ μὲ σάρκα καὶ αἷμα κι ἀντὶ τῆς χαρᾶς ποὺ εἶχε στὴ διάθεσή του, ἐγινε κοινωνὸς μὲ τὴ θέλησή του τῆς ταπεινότητάς μας κι ἔφτασε στὸ σημεῖο νὰ ὑποστεῖ καὶ τὸ θάνατο. Γι' αὐτὸ λέει ἡ νύμφη «στρῶστε μου στρῶμα ἀπὸ μῆλα», ὥστε κοιτάζοντας πάντοτε ψηλὰ νὰ βλέπω σταθερὰ τὰ ὑποδείγματα ποὺ φαίνονται μέσα στὸ νωμφίο. Ἐκεῖ βρίσκεται ἡ πραότητα, ἐκεῖ ἡ ἀοργησία, ἐκεῖ ἡ ἀμνησικακία πρὸς τοὺς ἐχθροὺς καὶ ἡ φιλανθρωπία πρὸς ὅσους μᾶς λυποῦν καὶ ἡ ἀνταπόδοση καλοσύνης στὴν κακία, ἐκεῖ ἡ ἐγκράτεια, ἡ καθαρότητα, ἡ μακροθυμία, ἡ ἀπουσία κάθε κενοδοξίας καὶ ἀπάτης τοῦ βίου.

Μὲ τοὺς λόγους αὐτοὺς ἐπαινεῖ τὸν τοξότη γιὰ τὴν εὐστοχία του, ἐπειδὴ ἔριξε ἐπάνω τῆς εὐστοχία τὸ βέλος του. «Εἶμαι», λέει, «λαβωμένη ἀπὸ τὴν ἀγάπη»⁶³. Μὲ τὸ λόγο τῆς δείχνει τὸ βέλος ποὺ χῶθηκε βαθιὰ στὴν καρδιά της. Κι αὐτὸς ποὺ ἔριξε τὸ βέλος εἶναι ἡ ἀγάπη. Καὶ ἡ ἀγάπη εἶναι ὁ Θεός⁶⁴, διδαχτήκαμε ἀπὸ τὴν ἀγία Γραφή, ὁ ὁποῖος ἐκτοξεύει τὸ ἐκλεκτὸ βέλος του, τὸ μονογενὴ Θεό, πρὸς ἐκείνους ποὺ σῶζονται, χρωματίζοντας τὴν τρίστομη αἰχμὴ μὲ τὸ πνεῦμα τῆς ζωῆς (αἰχμὴ εἶναι ἡ πίστη μας), ὥστε σ' ὅποιον εἰσχωρήσει νὰ εἰσαγάγει μαζί της καὶ τὸν τοξότη, ὅπως λέει ὁ Κύριος· «ἐγὼ καὶ ὁ Πατέρας μου θὰ ρθοῦμε καὶ θὰ ἐτοιμάσομε τὴ διαμονή μας σ' αὐτόν»⁶⁵. Βλέπει λοιπὸν ἡ ψυχὴ ποὺ ὑψώθηκε μὲ τὶς θεῖες ἀναβάσεις μέσα τῆς τὸ γλυκὺ βέλος τῆς ἀγάπης, ποὺ τὴν πλήγωσε καὶ κάνει καύχημά της τὴ λαβωματιὰ αὐτὴ λέγοντας· «εἶμαι λαβωμένη ἀπ' τὴν ἀγάπη».

Ἦ τραῦμα ὠφέλιμο καὶ γλυκιὰ λαβωματιὰ, μὲ τὴν ὁποία εἰσ-

64. Α' Ἰω. 4,8-16. 65. Ἰω. 14,23.

ἐντὸς διαδύεται, ὡσπερ τινὰ θύραν καὶ εἴσοδον τὴν ἐκ τοῦ βέλους
 διαίρεσιν ἑαυτῇ ὑπανοίξασα. Ὁμοῦ τε γὰρ τὸ τῆς ἀγάπης βέλος ἐδέ-
 ζατο καὶ παραχρῆμα εἰς γαμικὴν θυμηδίαν ἢ τοξεία μετεσκευάσθη·
 φανερόν γάρ ἐστιν ὅπως αἱ χεῖρες τὸ τόξον μεταχειρίζονται μεριζό-
 5 μенаὶ πρὸς τὴν χρείαν ταῖς ἐνεργείαις· ἢ μὲν γὰρ εὐώνυμος τοῦ τόξου
 ἄπτεται, ἢ δεξιὰ δὲ τὴν νευρὰν πρὸς ἑαυτὴν ἐπισπᾶται συνεφελομέ-
 νη διὰ τῶν γλυφίδων τὸ βέλος τῇ προσβολῇ τῆς ἀριστερᾶς χειρὸς
 πρὸς τὸ σκοπὸν εὐθυνόμενον. Ἡ τοίνυν πρὸ ὀλίγου σκοπὸς γενομέ-
 νη τοῦ βέλους, νῦν ἑαυτὴν ἀντὶ βέλους ἐν ταῖς χερσὶ τοῦ τοξότου βλέ-
 10 πει, ἄλλως τῆς δεξιᾶς καὶ ἐτέρως τῆς εὐωνύμου διαλαμβανούσης τὸ
 βέλος. Ἄλλ' ἐπειδὴ διὰ τῆς ἐπιθαλαμίου τροπῆς αἱ τῶν θεωρημά-
 των ἐμφάσεις δι' ἀκολουθοῦ προάγονται, οὐκ ἐποίησε τὴν ἀκίδα τοῦ
 βέλους ὑπὸ τῆς ἀριστερᾶς ἀνεχομένην οὐδὲ τὴν δεξιὰν τὸ ἕτερον μέ-
 ρος διαλαμβάνουσαν, ὡς ἂν γένοιτο ἢ ψυχὴ βέλος ἐν τῇ χειρὶ τοῦ δυ-
 15 νατοῦ πρὸς τὸν ἄνω σκοπὸν εὐθυνόμενον, ἀλλ' ἐποίησε τὴν μὲν εὐ-
 ώνυμον ἀντὶ τῆς ἀκίδος τῇ κεφαλῇ ὑποβάλλεσθαι, διαλαμβάνεσθαι
 δὲ τῇ δεξιᾷ τὸ λειπόμενον, ὡς ἂν, οἴμαι, κατὰ ταῦτόν ἐν τοῖς διπλοῖς
 αἰνίγμασι τὰ περὶ τῆς θείας ἀναβάσεως ὁ λόγος φιλοσοφήσειε, δει-
 κνὺς ὅτι ὁ αὐτὸς καὶ νυμφίος καὶ τοξότης ἐστὶν ἡμῶν, νύμφη τε καὶ
 20 βέλει τῇ κεκαθαρμένη κεχρημένος ψυχῇ, ὡς βέλος πρὸς τὸν ἀγαθὸν
 εὐθύνων σκοπὸν, ὡς νύμφην εἰς μετουσίαν ἀναλαμβάνων τῆς
 ἀφθάρτου ἀϊδιότητος, μῆκος βίου καὶ ἔτη ζωῆς διὰ τῆς δεξιᾶς χαρι-
 ζόμενος, διὰ δὲ τῆς ἀριστερᾶς τὸν τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν πλοῦτον
 καὶ τὴν τοῦ Θεοῦ δόξαν, ἧς οἱ τὴν τοῦ κόσμου ζητοῦντες δόξαν ἀμέ-
 25 τοχοὶ γίνονται. Διὰ τοῦτό φησιν «εὐώνυμος αὐτοῦ ὑπὸ τὴν κεφαλὴν
 μου», δι' ἧς εὐθύνεται πρὸς τὸν σκοπὸν τὸ βέλος, ἢ δεξιὰ δὲ αὐτοῦ
 πρὸς ἑαυτὴν με διαλαβοῦσα καὶ ἐφελκυσταμένη κούφην με πρὸς τὴν
 ἄνω φορὰν ἀπεργάζεται, κάκει πεμπομένην καὶ τοῦ τοξότου μὴ
 χωριζομένην, ὡς ὁμοῦ τε φέρεσθαι διὰ τῆς βολῆς καὶ ταῖς χερσὶ τοῦ
 30 τοξότου ἐναναπαύεσθαι. Τὰ δὲ τῶν χειρῶν τούτων ἰδιώματά φησιν
 ἢ Παροιμία ὅτι «μῆκος βίου καὶ ἔτη ζωῆς ἐν τῇ δεξιᾷ τῆς σοφίας, ἐν
 δὲ τῇ ἀριστερᾷ αὐτῆς πλοῦτος καὶ δόξα».

Εἶτα πρὸς τὰς θυγατέρας τῆς ἄνω Ἱερουσαλήμ τρέπει τὸν λό-

66. Ψαλ. 119,4. 67. Παρμ. 3,16.

68. Ἰω. 5,44· 12,43.

χωρεῖ μέσα μας ἡ ζωὴ, ἀνοίγοντας τὸ σχίσσιμο ἀπὸ τὸ βέλος θύρα καὶ εἴσοδο γιὰ τὸν ἑαυτό της. Γιατὶ μαζί με τὸ βέλος τῆς ἀγάπης ποὺ δέχτηκε, ἀμέσως ἡ σαΐτιὰ μεταβλήθηκε σὲ γαμήλια χαρὰ. Εἶναι φανερό πῶς τὰ χέρια μεταχειρίζονται τὸ τόξο μοιράζοντας τὶς ἐνέργειες ποὺ ἀπαιτοῦνται. Τὸ ἀριστερὸ πιάνει τὸ τόξο, τὸ δεξι τραβάει πρὸς τὸν ἑαυτό του τὴ νευρὴ τραβώντας μαζί καὶ τὸ βέλος με τὶς γλυφίδες του ποὺ κατευθύνεται πρὸς τὸ στόχο με τὴν προβολὴ τοῦ ἀριστεροῦ χεριοῦ. Αὐτὴ λοιπὸν ποὺ πρὶν ἀπὸ λίγο ἦταν ὁ στόχος τοῦ βέλους, τώρα βλέπει ἀντὶ βέλους τὸν ἑαυτό της στὰ χέρια τοῦ τοξότη καὶ νὰ πιάνουν τὸ βέλος ἀλλιῶς τὸ δεξι χέρι κι ἀλλιῶς τ' ἀριστερό. Ἐπειδὴ ὁμως, ἀνάλογα με τὸν γαμήλιο συμβολισμό, προκύπτουν καὶ τὰ νοήματα τῶν σκέψεών μας, δὲν ἔκανε νὰ ὑψώνεται ἡ αἰχμὴ τοῦ βέλους ἀπὸ τὸ ἀριστερὸ χέρι οὔτε τὸ δεξι νὰ κρατᾷ τὸ ἄλλο ἄκρο του, γιὰ νὰ γίνεῖ στὸ χέρι τοῦ δυνατοῦ βέλος ἡ ψυχὴ ποὺ κατευθύνεται πρὸς τὸ στόχο ψηλά⁶⁶, ἀλλὰ ἔκανε τὸ ἀριστερὸ νὰ μπαίνει ὄχι στὴν αἰχμὴ, ἀλλὰ κάτω ἀπὸ τὸ κεφάλι καὶ με τὸ δεξι νὰ κρατᾷ τὸ ἄλλο, νομίζω γιὰ νὰ φιλοσοφήσει ὁ λόγος τὴν ταυτότητα τῶν δύο συμβολισμῶν γιὰ τὴ θεία ἀνάβαση, δείχνοντας ὅτι ὁ ἴδιος εἶναι ὁ νυμφίος καὶ ὁ τοξότης μας καὶ χρησιμοποιεῖ ὡς νύμφη καὶ ὡς βέλος τὴν καθαρμένη ψυχὴ· ὡς βέλος τὴν κατευθύνει πρὸς τὸν στόχο τοῦ ἀγαθοῦ, ὡς νύμφη τὴν ἀναλαμβάνει γιὰ μετουσίαν τῆς ἀφθαρτῆς ιδιότητος, χαρίζοντάς της με τὸ δεξι χέρι μακροβιότητα καὶ χρόνια ζωῆς⁶⁷ καὶ με τὸ ἀριστερὸ τὸν πλοῦτο τῶν αἰώνων ἀγαθῶν καὶ τὴ δόξα τοῦ Θεοῦ, ποὺ δὲν μποροῦν νὰ κοινωνήσουν ὅποιοι ἐπιδιώκουν τὴ δόξα τοῦ κόσμου⁶⁸. Γι' αὐτὸ λέει «κάτω ἀπ' τὸ κεφάλι μου τὸ ἀριστερὸ του χέρι»⁶⁹, με τὸ ὁποῖο κατευθύνεται τὸ βέλος στὸ στόχο του καὶ «τὸ δεξι του μ' ἀγκαλιάζει» καὶ τραβώντας με με κάνει ἀνάλαφρη γιὰ τὸ ἀνέβασμα πρὸς τὰ ἐπάνω. Ἄνεβαίνω ἐκεῖ χωρὶς ν' ἀποχωρίζομαι τὸν τοξότη, ὥστε νὰ πηγαίνω με τὴ φορὰ τῆς βολῆς, ἀλλὰ καὶ ν' ἀναπαύομαι μαζί μέσα στὰ χέρια τοῦ Κυρίου. Καὶ οἱ ιδιότητες τῶν χεριῶν αὐτῶν λένε οἱ Παροιμίες εἶναι «μακροβιότητα καὶ χρόνια ζωῆς στὸ δεξι του καὶ στὸ ἀριστερὸ του πλοῦτος καὶ δόξα»⁷⁰.

⁷⁰ Ἐπειτα ἀπευθύνει τὸ λόγο στὶς θυγατέρες τῆς ἄνω Ἱερουσα-

69. ἹΑισμα 2,6. 70. Παρμ. 3,16.

γον. Ὁ δὲ λόγος παράκλησίς ἐστιν ἐνόρκως προσαγομένη τοῦ πλεονάζειν καὶ ἐπαύξειν αἰεὶ τὴν ἀγάπην, ἕως ἂν ἐνεργὸν ἑαυτοῦ ποιήσῃ τὸ θέλημα «ὁ θέλων πάντας σωθῆναι καὶ εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας ἔλθειν». Ὁ δὲ λόγος οὗτός ἐστιν ὃν πεποιῆται «ὠρκισα ὑμᾶς, θυγατέρες Ἱερουσαλήμ, ἐν δυνάμεσι καὶ ἐν ἰσχύσεσι τοῦ ἀγροῦ, ἐὰν ἐγείρητε καὶ ἐξεγείρητε τὴν ἀγάπην, ἕως οὐ θέλησῃ». Ὁρκος ἐστὶ λόγος πιστούμενος δι' ἑαυτοῦ τὴν ἀλήθειαν. Διπλῆ δὲ ἢ κατὰ τὸν ὄρκον ἐνέργεια· ἢ γὰρ αὐτός τις πιστοῦται τῷ ἀκούοντι τὴν ἀλήθειαν ἢ ἄλλοις διὰ τοῦ ὀρκισμοῦ τὴν ἀνάγκην ἐπάγει τοῦ μηδὲν παραψεύσασθαι, οἷον «ὦμοσε Κύριος τῷ Δαβὶδ ἀλήθειαν καὶ οὐ μὴ ἀθετήσῃ αὐτήν». Ἐνταῦθα τὸ πιστὸν τῆς ὑποσχέσεως ἐμπεδοῦται τῷ ὄρκῳ. Ὅταν δὲ φροντίδα ποιούμενος ὁ Ἀβραᾶμ τῆς εὐγενοῦς ἐπὶ τῷ μονογενεῖ συζυγίας προστάσῃ τῷ ἰδίῳ θεράποντι μὴ τίνα τῶν τοῦ γένους Χαναὰν τῶν τῇ δουλείᾳ καταδικασμένων συνοικίσει πρὸς γάμον τῷ Ἰσαὰκ, ὡς ἂν μὴ λυμῆναιτο τῇ εὐγενείᾳ τῆς διαδοχῆς ἢ τοῦ δουλικοῦ γένους ἐπιμιξία, ἀλλ' ἐκ τῆς πατρώας αὐτοῦ γῆς καὶ συγγενείας ἀρμόσασθαι τῷ παιδί τὴν συζυγίαν, ἀνάγκην ἐπάγει τοῦ μὴ ραθυμῆσαι περὶ τὸ πρόσταγμα διὰ τοῦ ὀρκίσαι αὐτὸν ἢ μὴν ἐπιτελεῖ ποιήσῃν, ὅσα περὶ τοῦ παιδὸς ἐδοκίμασεν. Ὁρκίζεται τοίνυν ὑπὸ τοῦ Ἀβραᾶμ ὁ θεράπων, ἵνα τῷ Ἰσαὰκ τὴν πρέπουσαν συζυγίαν ἀρμόσῃται.

Διπλῆς τοίνυν οὕσης τῆς κατὰ τὸν ὄρκον ἐνεργείας ἐνταῦθα ἢ πρὸς τοσοῦτον ὕψος ἀναδραμοῦσα ψυχὴ, ὅσον ἐν τοῖς προεξητασμένοις ἐθεωρήσαμεν, ταῖς μαθητευομέναις ψυχαῖς τὴν πρὸς τὸ τέλειον πρόοδον ὑψηγομένη οὐχ ὥν αὐτὴ τετύχηκε παρέχει ταῖς ἀκουούσαις διὰ τοῦ ὄρκου τὸ ἀναμφίβολον, ἀλλ' ἐκείνας διὰ τοῦ ὀρκισμοῦ πρὸς τὸν κατ' ἀρετὴν χειραγωγεῖ βίον, μέχρι τότε ἀκοίμητόν τε καὶ ἐγρηγορυῖαν τὴν ἀγάπην ἔχειν, ἕως ἂν εἰς πέρας ἔλθῃ τὸ ἀγαθὸν αὐτοῦ θέλημα, τοῦτο δὲ ἐστὶ τὸ «πάντας σωθῆναι καὶ εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας ἔλθειν». Ὁ δὲ ὀρκισμὸς ὡσπερ ἐκεῖ ἐν τῷ μηρῷ τοῦ πατριάρχου ἐγένετο, οὕτως ἐνταῦθα ἐν δυνάμεσι καὶ ἐν ἰσχύσεσι τοῦ ἀγροῦ γίνεται οὕτως εἰπόντος τοῦ λόγου· «ὠρκισα ὑμᾶς, θυγατέρες

71. Α' Τιμ. 2,4.

72. Ψαλμ. 131,11.

λήμ. Κι ὁ λόγος τῆς εἶναι παράκληση πού διατυπώνεται μὲ ὄρκο ὅτι θὰ μεγαλώνει καὶ θ' αὐξάνει πάντοτε τὴν ἀγάπη, ἐωσότου ἐνεργοποιήσῃ τὸ θέλημά του «αὐτὸς πού θέλει νὰ σωθοῦν ὅλοι καὶ νὰ φτάσουν στὴν ἐπίγνωση τῆς ἀλήθειας»⁷¹. Κι ὁ λόγος πού διατύπωσε εἶναι αὐτός: «σᾶς ὄρκισα, κοπέλλες τῆς Ἱερουσαλήμ, στὶς δυνάμεις καὶ στὶς ἐξουσίες τοῦ ἀγροῦ, νὰ μὴν ξυπνήσετε καὶ νὰ μὴ σηκώσετε τὴν ἀγάπη μου, ὥσπου νὰ τὸ θελήσῃ». Ἡ δύναμη τοῦ ὄρκου εἶναι διπλή· ἢ δηλαδὴ κάποιος διαβεβαιώνει ὁ ἴδιος τὴν ἀλήθεια σ' αὐτὸν πού ἀκούει ἢ μὲ τὴν ὄρκιση δεσμεύει τοὺς ἄλλους νὰ μὴν καταφύγουν σὲ κανένα ψεῦδος. Παράδειγμα: «ὀρκίστηκε ὁ Κύριος στὸ Δαβὶδ τὴν ἀλήθεια καὶ δὲ θὰ τὴν ἀθετήσῃ»⁷². Ἐδῶ ἡ ἀξιπιστία τῆς ὑπόσχεσης ἐμπεδώνεται μὲ τὸν ὄρκο. Ἐνῶ ὅταν ὁ Ἀβραάμ, φροντίζοντας γιὰ τὸν εὐγενῆ γάμο τοῦ μονάκριβου του, προστάζει τὸν ὑπῆρέτη του νὰ μὴ βάλει στὸ σπίτι του γιὰ σύζυγο τοῦ Ἰσαὰκ κάποια ἀπὸ τὸ γένος Χαναάν πού ἦταν καταδικασμένη σὲ δουλεία, γιὰ νὰ μὴν καταστρέψῃ τὴν εὐγένεια τῆς διαδοχῆς ἢ ἐπιμιξία τῆς γενιᾶς τῶν δούλων, ἀλλὰ νὰ συνάψῃ τὸ γάμο τοῦ γιοῦ του μὲ κοπέλλα ἀπὸ τὴν πατρικὴ του γῆ καὶ γενιά, τοῦ ἐπιβάλλει τὴ δέσμευση, ὥστε νὰ μὴν ἀδιαφορήσῃ γιὰ τὴ διαταγὴ του, ὀρκίζοντάς τον νὰ ὀλοκληρώσῃ ὅλα ὅσα εἶχε ἀποφασίσει γιὰ τὸ γιό του. Ὅρκίζει λοιπὸν ὁ Ἀβραάμ τὸν ὑπῆρέτη του, γιὰ νὰ συνάψῃ γιὰ τὸν Ἰσαὰκ τὸ γάμο πού τοῦ ταιριάζει.

Ἐπειδὴ λοιπὸν εἶναι διπλὴ ἡ δύναμη τοῦ ὄρκου, ἐδῶ ἡ ψυχὴ πού ἀνέβηκε σὲ τόσο ὕψος, ὅσο εἶδαμε στὰ προηγούμενα, δείχνοντας στὶς μαθητευόμενες ψυχὲς τὴν πρόοδο πρὸς τὴν τελειότητα, δὲν παρέχει σ' αὐτὲς πού ἀκούνε μὲ τὸν ὄρκο τὶς ἀναμφίβολες δικές τους ἐπιτυχίες ἀλλὰ τὶς χειραγωγεῖ ὀρκίζοντάς τις στὸ βίο τῆς ἀρετῆς νὰ εἶναι ἀκοίμητη ἡ ἀγάπη τους καὶ νὰ γρηγορεῖ, ὥσπου νὰ ὀλοκληρωθεῖ τὸ ἀγαθὸ θέλημά του· κι αὐτὸ εἶναι «νὰ σωθοῦν ὅλοι καὶ νὰ φτάσουν στὴν ἐπίγνωση τῆς ἀλήθειας»⁷³. Καὶ ἡ ὄρκιση ὅπως ἐγίνε τότε στὸ μηρὸ τοῦ Ἀβραάμ, ἔτσι ἐδῶ γίνεται στὶς δυνάμεις καὶ τὶς ἐξουσίες τοῦ ἀγροῦ, λέγοντας ὁ Λόγος αὐτά: «σᾶς ὄρκισα, κοπέλλες τῆς Ἱερουσαλήμ, στὶς δυνάμεις καὶ τὶς ἐξουσίες τοῦ

73. Α' Τιμ. 2,4.

Ἱερουσαλήμ, ἐν δυνάμεσι καὶ ἐν ἰσχύσεσι τοῦ ἀγροῦ, ἐὰν ἐγειρήτε καὶ ἐξεγείρητε τὴν ἀγάπην, ἕως οὗ θελήσῃ».

Θεωρητέον τοίνυν ἐν τούτοις πρῶτον μὲν τίς ὁ ἀγρός, ἔπειτα δὲ τίς ἡ ἰσχὺς τοῦ ἀγροῦ καὶ ἡ δύναμις καὶ εἰ διαφορὰν ἔχει ταῦτα πρὸς ἄλλα ἢ ἐν δι' ἀμφοτέρων ἐστὶ τὸ σημαϊνόμενον· πρὸς τούτοις τί τὸ ἐγείρεσθαι καὶ τί τὸ ἐξεγείρεσθαι τὴν ἀγάπην. Τὸ γὰρ «ἕως οὗ θελήσῃ» διὰ τῶν εἰρημένων προαποδέδοται. Ὅτι μὲν οὖν διὰ τοῦ ἀγροῦ σημαίνει τὸν κόσμον ἢ τοῦ Δεσπότητος φωνή, παντί που δῆλον ἐκ τῶν εὐαγγελίων ἐστίν, ὅτι δὲ παράγει τὸ σχῆμα τοῦ κόσμου τοῦ-
10 του καὶ οὐδὲν πάγιον ἐν τῇ ἀστατούσῃ δεικνύται φύσει, δῆλον ἐκ τῆς τοῦ Ἐκκλησιαστοῦ μεγαλοφωνίας ἐστίν, ὃς πᾶν τὸ φαινόμενόν τε καὶ παρερχόμενον ἐν ματαίοις ἠρίθμησεν. Τίς οὖν ἡ δύναμις τοῦ τοιοῦτου ἀγροῦ, ὃς ἐστὶν ὁ κόσμος, ἢ τίς ἡ ἰσχὺς, ὧν ἡ μνήμη ἀπαρά-
βατον ποιεῖ διὰ τοῦ ὀρκισμοῦ ταῖς θυγατράσιν Ἱερουσαλήμ τὸ πα-
15 ράγγελμα;

Εἰ μὲν γὰρ πρὸς τὰ φαινόμενα βλέπομεν ὡς οὐσης τινὸς ἐν τούτοις δυνάμεως, παραγράφεται τὴν τοιαύτην ὑπόληψιν ὁ Ἐκκλη-
σιαστής, μάταιον ὀνομάζων πᾶν τὸ ἐν τούτοις δεικνύμενόν τε καὶ
σπουδαζόμενον· τὸ γὰρ μάταιον οὐχ ὑφέστηκε, τὸ δὲ μὴ ὑφεστῶς
20 κατὰ τὴν οὐσίαν ἰσχὺν οὐκ ἔχει. Ἡ τάχα διὰ τῆς πληθυντικῆς σημα-
σίας τῆς κατὰ τὴν δύναμιν ἐστὶ τινὰ στοχασμὸν εὑρεῖν τοῦ νοήματος·
τοιαύτην γὰρ εὔρομεν παρὰ τῇ ἀγίᾳ Γραφῇ διαφορὰν ἐπὶ τῶν τοιού-
των ὀνομάτων· ὅταν μοναδικῶς ἡ δύναμις λέγῃται, πρὸς τὸ θεῖον
ἀναπέμπεται διὰ ταύτης τῆς φωνῆς ἡ διάνοια, ὅταν δὲ διὰ τοῦ
25 πληθυντικοῦ σχήματος ἐκφωνῆται, τὴν ἀγγελικὴν φύσιν τῶν λόγων
παρίστησιν. Οἷον «Χριστὸς Θεοῦ δύναμις καὶ Θεοῦ σοφία». Ἐνταῦ-
θα τῶ μοναδικῶ τὸ θεῖον ἐγνώρισεν. «Εὐλόγεῖτε τὸν Κύριον, πᾶσαι
αἱ δυνάμεις αὐτοῦ». Ὡδε τὸ πληθυντικὸν τῶν δυνάμεων τῆς νοητῆς
τῶν ἀγγέλων φύσεως τὴν σημασίαν ἐνδείκνυται. Τὸ δὲ τῆς ἰσχύος
30 ὄνομα συμπαραληφθὲν μετὰ τῆς δυνάμεως ἐπίτασιν τῆς τοῦ νοήμα-
τος ἐμφάσεως ἔχει, οὕτω τῆς Γραφῆς διὰ τῆς ἐπαναλήψεως τῶν
ἰσοδυναμούντων ρημάτων βεβαιότερον ἐμφαινούσης ὃ βούλεται, ὡς
τὸ «Κύριε, ἡ ἰσχὺς μου, Κύριος στερέωμά μου»· ταῦτὸν γὰρ ἐκατέ-

74. Ματθ. 13,38. 75. Ἐκκλ. 1,2.

76. Α' Κορ. 1,24.

77. Ψαλμ. 102,21.

ἀγροῦ, μὴ σηκώσετε καὶ μὴν ξυπνήστε τὴν ἀγάπη, ὥσπου νὰ τὸ θελήσει».

Πρέπει νὰ ἐξετάσουμε λοιπὸν σ' αὐτὰ πρῶτα ποιὸς εἶναι ὁ ἀγρὸς, ἔπειτα ποιά εἶναι ἡ ἐξουσία καὶ ἡ δύναμη τοῦ ἀγροῦ, ἂν διαφέρουν αὐτὰ μεταξύ τους ἢ καὶ τὰ δύο ἔχουν κοινὸ σημαινόμενο. Ἐπιπλέον τί σημαίνει τὸ «νὰ σηκώσετε» καὶ τί τὸ «νὰ ξυπνήστε τὴν ἀγάπη». Τὸ λεγόμενο, «ὥσπου νὰ τὸ θελήσει», τὸ ἐξηγήσαμε πῶς μπροστὰ μὲ ὄσα εἶπαμε. Ὅτι μὲ τὴ λέξη «ἀγρὸς» ὁ λόγος τοῦ Κυρίου σημαίνει τὸν κόσμ⁷⁴, εἶναι φανερὸ στὸν καθένα ἀπὸ τὰ εὐαγγέλια· ὅτι πάλι τὸ σχῆμα τοῦ κόσμου αὐτοῦ περνᾷ καὶ δὲ φαίνεται κανένα σταθερὸ στοιχεῖο μέσα στὴν ἄστατη φύση, δηλώνεται ἀπὸ τὴ μεγαλόφωνη διακήρυξη τοῦ Ἐκκλησιαστή⁷⁵, πού συγκαταλέγει στὰ μάταια πράγματα κάθε τι πού φαίνεται καὶ περνᾷ. Καὶ ποιά εἶναι ἡ δύναμη τοῦ ἀγροῦ αὐτοῦ, πού εἶναι ὁ κόσμος, ἢ ποιά ἡ ἐξουσία του, πού ἡ ἀναφορά τους κάνει μὲ τὴν ὀρκιστὴ ἀπαράβατο τὸ προσταγμὰ του γιὰ τὶς κοπέλλες τῆς Ἱερουσαλήμ;

Ἄν παρατηροῦμε τὰ φαινόμενα σὰ νὰ ὑπάρχει κάποια δύναμη μέσα σ' αὐτὰ, ὁ Ἐκκλησιαστὴς παραγράφει τὴν ἀντίληψη αὐτὴ χαρακτηριστικῶς μάταιο ὅ,τι μέσα σ' αὐτὰ φαίνεται κι ἐπιδιώκεται· τὸ μάταιο δὲν ἔχει ὑπόσταση καὶ ὅ,τι δὲν ἔχει ὑπόσταση οὐσίας δὲν ἔχει καὶ ἐξουσία. Ἡ μποροῦμε ἴσως μὲ τὴν πληθυντικὴ σημασία τῆς δυνάμεως νὰ κάνομε κάποια εἰκασία γιὰ τὸ νόημα. Στὴν ἀγία Γραφὴ βρήκαμε ἀνάλογη διαφορὰ στὰ ὀνόματα αὐτά. Ὅταν ἡ δύναμη λέγεται στὸν ἐνικό, ἡ σκέψη ἀναφέρεται μὲ τὴ λέξη αὐτὴ στὸ θεῖο, ὅταν ὁμοῦς ἀναφωνεῖται στὴν πληθυντικὴ μορφή, μᾶς παρουσιάζει τὴν ἀγγελικὴ φύση. Γιὰ παράδειγμα, «Χριστὸς Θεοῦ δύναμη καὶ σοφία»⁷⁶. Ἐδῶ μὲ τὸν ἐνικό μᾶς γνωρίζει τὴ θεότητα. Ἀλλά, «εὐλογοεῖτε τὸν Κύριο ὄλες οἱ δυνάμεις»⁷⁷. Ἐδῶ ὁ πληθυντικὸς τῶν δυνάμεων σημαίνει τὴ νοητὴ φύση τῶν ἀγγέλων. Τὸ ὄνομα τώρα ἐξουσίας (ἰσχύος) πού χρησιμοποιήθηκε μαζὶ μὲ τὴ δύναμη δίνει μ' ἐπίταση τὴ σημασία τοῦ νοήματος· ἡ Γραφὴ μ' αὐτὸν τὸν τρόπο μὲ τὴν ἐπανάληψη ταυτόσημων λέξεων φανερώνει ἀκριβέστερα αὐτὸ πού θέλει ὅπως «Κύριε, ἡ ἰσχύς μου, Κύριος στερέωμά μου»⁷⁸. Τὸ

78. Ψαλμ. 17,2-3.

ρου τῶν ρημάτων τὸ σημαινόμενον, ἀλλ' ἡ τῶν ἰσοδυναμούντων συνθήκη ἐνδειξιν ποιεῖται τῆς κατὰ τὸ σημαινόμενον ἐπιτάσεως.

Ἡ τοίνυν τῶν δυνάμεων πληθυντικὴ σημασία καὶ ἡ ὁμοιότης τῶν ἰσχύων μνήμη πρὸς τὴν ἀγγελικὴν ἔοικε φύσιν ἀπάγειν τῶν ἀκούοντων τὴν ἐννοίαν, ὥστε τὸν ὄρκισμὸν τὸν ἐπὶ βεβαιώσει τῶν κεκριμένων παρὰ τῆς διδασκάλου ταῖς μαθητευομέναις ψυχαῖς προσαγόμενον μὴ κατὰ τοῦ παράγοντος γίνεσθαι κόσμου, ἀλλὰ κατὰ τῆς ἐπιδιαμενούσης εἰς αἰὲ φύσεως τῶν ἀγγέλων, πρὸς οὓς βλέπειν διακελεύεται, ἵνα τὸ πάγιόν τε καὶ στάσιμον τῆς κατ' ἀρετὴν πολι-
10 τείας βεβαιώση τῷ ὑποδείγματι. Ἐπειδὴ γὰρ τὸν μετὰ τὴν ἀνάστα-
σιν βίον ὁμοιον ἐπήγγελται τῇ ἀγγελικῇ καταστάσει τῶν ἀνθρώπων γενήσεσθαι (ἀψευδὴς δὲ ὁ ἐπαγγελιάμενος), ἀκόλουθον ἂν εἴη καὶ τὴν ἐν τῷ κόσμῳ ζωὴν πρὸς τὴν ἐλπίζομένην μετὰ ταῦτα παρασκευάζεσθαι, ὥστε ἐν σαρκὶ ζῶντας καὶ ἐν τῷ ἀγγρῷ τοῦ κόσμου
15 διάγοντας μὴ κατὰ σάρκα ζῆν μηδὲ συσχηματίζεσθαι τῷ κόσμῳ τούτῳ, ἀλλὰ προμελετᾶν τὸν ἐλπίζομενον βίον διὰ τῆς ἐν τῷ κόσμῳ ζωῆς. Διὰ τοῦτο τὴν διὰ τοῦ ὄρκου βεβαίωσιν ἐμποιεῖται ταῖς ψυχαῖς τῶν μαθητευομένων ἢ νύμφη, ὥστε τὴν ζωὴν αὐτῶν τὴν ἐν τῷ ἀγγρῷ τούτῳ κατορθουμένην πρὸς τὰς δυνάμεις βλέπειν, μιμουμένην
20 διὰ τῆς ἀπαθείας τὴν ἀγγελικὴν καθαρότητα· οὕτω γὰρ ἐγειρομένης τῆς ἀγάπης καὶ ἐξεγειρομένης (ὅπερ ἐστὶν ὑψουμένης τε καὶ αἰὲ διὰ προσθήκης πρὸς τὸ μείζον ἐπαυξομένης) τὸ ἀγαθὸν εἶπε θέλημα τοῦ Θεοῦ τελειοῦσθαι ὡς ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ γῆς τῆς ἀγγελικῆς καὶ ἐν ἡμῖν ἀπαθείας κατορθουμένης.

25 Ταῦτα κατενοήσαμεν εἰς τὸ «ὠρκίσα ὑμᾶς, θυγατέρες Ἱερουσαλήμ, ἐν δυνάμεσι καὶ ἐν ἰσχύσεσι τοῦ ἀγγροῦ, ἐὰν ἐγειρήτε καὶ ἐξεγειρήτε τὴν ἀγάπην, ἕως οὗ θελήσῃ». Εἰ δέ τις εὐρεθεῖ λόγος ἕτερος μᾶλλον προσεγγίζων τῇ ἀληθείᾳ τῶν ζητουμένων, δεξώμεθα τὴν χάριν καὶ εὐχαριστήσωμεν τῷ ἀποκαλύπτοντι τὰ κεκρυμμένα
30 μυστήρια διὰ τοῦ ἀγίου Πνεύματος ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

79. Α' Κορ. 7,31. 80. Ματθ. 22,30.

81. Β' Κορ. 10,3. Ρωμ. 8,12. 82. Ρωμ. 12,2.

83. Ματθ. 6,10. 84. Ὑμνος 2,7

85. Α' Κορ. 2,7. Κολ. 1,26. Ρωμ. 16,25-27.

σημαινόμενο τῶν δύο λέξεων εἶναι τὸ ἴδιο, ἀλλ' ἡ συμπαράθεση τῶν ἰσοδύναμων δείχνει τὴν ἐπίταση τῆς σημασίας.

Ἡ πληθυντικὴ λοιπὸν σημασία καὶ ἡ ὁμοιότροπη ἀναφορὰ τῶν ἐξουσιῶν (ἰσχύς) φαίνεται ὅτι ὀδηγεῖ τὴ σκέψη τῶν ἀκροατῶν στὴ φύση τῶν ἀγγέλων. Ἔτσι ἡ ὄρκιση, ποὺ χρησιμοποιεῖται στίς μαθητευόμενες ψυχές γιὰ νὰ ἐπιβεβαιωθοῦν ὅσα ἔχει ξεχωρίσει ἡ διδασκάλισά τους, δὲ γίνεται στ' ὄνομα τοῦ κόσμου ποὺ περνᾷ⁷⁹, ἀλλὰ στὴ φύση τῶν ἀγγέλων ποὺ διαμένει πάντοτε, καὶ πρὸς αὐτοὺς προστάζει ν' ἀποβλέπουν, γιὰ νὰ βεβαιώσει μὲ τὸ παράδειγμα τὴ μονιμότητα καὶ σταθερότητα τῆς ἐνάρετης ζωῆς. Ἐπειδὴ ὑποσχέθηκε δηλαδὴ ὅτι ἡ ζωὴ μας μετὰ τὴν ἀνάσταση θὰ εἶναι ὁμοια μὲ τὴ ζωὴ τῶν ἀγγέλων⁸⁰ (κι αὐτὸς ποὺ ὑποσχέθηκε εἶναι ἀψευδής), εἶναι λογικὰ ἀκόλουθο καὶ ἡ ζωὴ μας στὸν κόσμον νὰ προετοιμάζεται πρὸς αὐτὴν ποὺ ἐλπίζομε μετὰ τὴν ἐδῶ. Ἔτσι, ἐνῶ ζοῦμε μέσα στὴ σάρκα καὶ διαβιοῦμε μέσα στὸν ἀγρὸ τοῦ κόσμου⁸¹, νὰ μὴ ζοῦμε ζωὴ σαρκικὴ οὔτε νὰ συμμορφωνόμαστε μὲ τὸν κόσμον αὐτό⁸², ἀλλὰ νὰ προασκούμαστε γιὰ τὸ βίον ποὺ ἐλπίζομε μὲ τὴ ζωὴ μας μέσα στὸν κόσμον. Κι' αὐτὸς εἶναι ὁ λόγος ποὺ ἡ νύμφη παρέχει στίς ψυχές τῶν μαθητευομένων τῆς τῆ ~~δεβαίωση~~ ^{ἀποβίωση} μετὰ τὸν ὄρκον, ὥστε ἡ ζωὴ τους ποὺ κατορθώνεται στὴ ζωὴ αὐτὴ ν' ἀποβλέπει πρὸς τίς δυνάμεις καὶ νὰ μιμεῖται μὲ τὴν ἀπάθεια τὴν ἀγγελικὴ καθαρότητα. Ἔτσι μὲ τὴν ἐγερση καὶ τὸ ζῦπνημα τῆς ἀγάπης (ποὺ σημαίνει ὅταν ὑψώνεται καὶ πάντα μὲ προσθήκη αὐξάνει καὶ μεγαλώνει) εἶπε ὅτι ὀλοκληρώνεται τὸ ἀγαθὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ ὅπως στὸν οὐρανὸ ἔτσι καὶ στὴ γῆ⁸³, μὲ τὴν κατορθωση μέσα μας τῆς ἀπάθειας τῶν ἀγγέλων.

Αὐτὰ σκεφτήκαμε σχετικὰ μὲ τὸ στίχον «σᾶς ὄρκισα, κοπέλλες τῆς Ἱερουσαλήμ, στίς δυνάμεις καὶ στίς ἐξουσίες τοῦ ἀγροῦ, νὰ μὴ σηκώσετε οὔτε νὰ ζυπνήσετε τὴν ἀγάπην μου, ὥσπου νὰ τὸ θελήσει»⁸⁴. Ἄν βρεθεῖ κάποια ἄλλη ἐξήγηση, ποὺ πλησιάζει περισσότερο τὴν ἀλήθεια αὐτὴν ποὺ ἀναζητοῦμε, θὰ δεχτοῦμε τὸ χάρισμα καὶ θὰ εὐχαριστήσομε αὐτὸν ποὺ ἀποκαλύπτει τὰ κρυμμένα μυστήρια⁸⁵ μὲ τὴ βοήθεια τοῦ ἁγίου Πνεύματος καὶ τὴ χάριν τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, στὸν ὁποῖο ἀνήκει ἡ δόξα αἰώνια. Ἀμήν.

ΛΟΓΟΣ Ε'

(᾿Αισμα ᾿Αισμ. 2,8-17)

«Φωνὴ τοῦ ἀδελφιδοῦ μου·

ἰδοὺ οὗτος ἤκει πηδῶν ἐπὶ τὰ ὄρη,

διαλλόμενος ἐπὶ τοὺς βουνούς.

᾿Ομοίός ἐστι ἀδελφιδός μου τῇ δορκάδι

5 ἢ νεβρῶ ἐλάφων ἐπὶ τὰ ὄρη Βαιθὴλ.

Ἴδου οὗτος ἔστηκεν ὀπίσω τοῦ τοίχου ἡμῶν

παρακύπτων διὰ τῶν θυρίδων,

ἐκκύπτων διὰ τῶν δικτύων.

᾿Αποκρίνεται ὁ ἀδελφιδός μου καὶ λέγει μοι·

10 ἀνάστα ἐλθέ, ἢ πλησίον μου, καλὴ μου, περιστερὰ μου,

ὅτι ἰδοὺ ὁ χειμῶν παρῆλθεν,

ὁ ὑετὸς ἀπῆλθεν, ἐπορεύθη ἑαυτῶ,

τὰ ἄνθη ὤφθη ἐν τῇ γῆ,

καιρὸς τῆς τομῆς ἐφθακεν,

15 φωνὴ τοῦ τρυγόνος ἠκούσθη ἐν τῇ γῆ ἡμῶν,

ἢ συκὴ ἐξήνεγκε τοὺς ὀλύνθους αὐτῆς,

αἱ ἄμπελοι κυπρίζουσιν, ἔδωκαν ὄσμήν.

᾿Ανάστα ἐλθέ, ἢ πλησίον μου, καλὴ μου, περιστερὰ μου,

δεῦρο σεαυτῆ, περιστερὰ μου, ἐν σκέπη τῆς πέτρας

20 ἐχόμενα τοῦ προτειχίσματος.

Δεῖξόν μοι τὴν ὄψιν σου

καὶ ἀκούτισόν με τὴν φωνὴν σου,

ὅτι ἡ φωνὴ σου ἠδεῖα καὶ ἡ ὄψις σου ὠραία.

Πιάσατε ἡμῖν ἀλῶπεκας

25 μικροὺς ἀφανίζοντας ἄμπελῶνας,

καὶ αἱ ἄμπελοι ἡμῶν κυπρίζουσιν.

᾿Αδελφιδός μου ἐμοὶ κάγω αὐτῶ,

ὁ ποιμαίνων ἐν τοῖς κρίνοις,

ἕως οὗ διαπνεύσῃ ἡ ἡμέρα καὶ κινήθῶσιν αἱ σκιαί.

ΛΟΓΟΣ Ε'

(^τΑσμα 'Ασμ. 2,8-17)

«Εἶναι ἡ φωνὴ τοῦ ἀγαπημένου μου·
νάτος, ποὺ φτάνει στὰ βουνὰ πηδώντας,
ροβολώντας ἀπὸ τοὺς λόφους.
Εἶναι ὅμοιος μὲ ζαρκάδι ὁ ἀγαπημένος μου
ἢ μὲ ἐλαφόπουλο στὰ βουνὰ τῆς Βαιθήλ.
Νάτος ποὺ στάθηκε πίσω ἀπ' τὸν τοῖχο μας,
σκύβει ἀπὸ τὰ παράθυρα
κι ἀπ' τὰ δικτυωτὰ παρατηρεῖ.
Μοῦ μιλάει ὁ ἀγαπημένος μου καὶ μοῦ λέει·
Σῆκω, ἔλα ἀγαπημένη μου, καλῆ μου, περιστέρα μου,
νά, ὁ χειμῶνας πέρασε,
ἡ βροχὴ ἔφυγε, ἀποσύρθηκε στὰ λημέρια τῆς.
Φάνηκαν τὰ λουλούδια στὴ γῆ,
ἔφτασε ὁ καιρὸς νὰ τὰ κόψομε·
ἀκούστηκε στὰ μέρη μας ἡ φωνὴ τοῦ τρυγониοῦ.
Ἡ συκιά ἔβγαλε τὰ σύκα τῆς,
τὰ κλήματα ἀνθισαν καὶ σκορποῦν εὐωδιά.
Σῆκω, ἔλα, ἀγαπημένη μου, καλὴ μου, περιστέρα μου,
προχώρησε, περιστέρα μου, στὴ σκέπη τοῦ βράχου,
πού 'ναι κοντὰ στὸν τοῖχο σου.
Δεῖξε μου τὸ πρόσωπό σου,
κάνε ν' ἀκούσω τὴ φωνὴ σου,
γιατὶ εἶναι ἡ φωνὴ σου γλυκιὰ καὶ τὸ πρόσωπό σου ὠραῖο.
Πιάστε τ' ἄλεπουδάκια
ποὺ ἀφανίζουν τ' ἀμπέλια μου,
γιατὶ τὰ κλημάτα μας εἶναι ἀνθισμένα.
Ὁ ἀγαπημένος μου εἶναι γιὰ μένα κι ἐγὼ γι' αὐτόν,
αὐτὸς ποὺ ἔχει τὸ κοπάδι του στὰ κρίνα.
ᾠσπου νὰ φυσήξει τῆς μέρας τ' ἀεράκι καὶ σκορπίσουν οἱ σκι

Ἐπίστρεψον ὁμοιώθητι, ἀδελφιδέ μου,
 τῇ δορκάδι ἢ νεβρῶ ἐλάφων
 ἐπὶ τὰ ὄρη τῶν κοιλωμάτων».

Τὰ νῦν προτεθέντα διὰ τῆς ἀναγνώσεως ἡμῖν ἐκ τῆς τοῦ Ἁι-
 5 σματος τῶν Ἄισμάτων φιλοσοφίας καὶ εἰς ἐπιθυμίαν ἄγει τῆς τῶν
 ὑπερκειμένων ἀγαθῶν θεωρίας καὶ λύπην ἐντίθησιν ἡμῶν ταῖς ψυ-
 χαῖς ἀπόγνωσιν ἐμποιοῦντα τρόπον τινὰ τῆς τῶν ἀλήπτων κατανοή-
 σεως· πῶς γὰρ ἂν τις ἀλύπως διατεθεῖη σκοπῶν ὅτι ἐν τοσαύταις
 ἀνόδοις ὑψωθείσα δι' ἀγάπης πρὸς τὴν τῶν ἀγαθοῦ μετουσίαν ἢ κε-
 10 καθαρμένη ψυχὴ οὐπω, καθὼς φησιν ὁ Ἀπόστολος, κατειληφέναι
 δοκεῖ τὸ ζητούμενον; Καίτοι γε πρὸς τὰς ἀνόδους ἐκείνας βλέπων
 τὰς προδιηνησμένας ἐν τοῖς πρὸ τούτων λόγοις ἐμακάριζον αὐτὴν
 τῆς ἀναβάσεως, ὅτε τὸ γλυκὸ μῆλον ἐπέγνω τῆς ἀκαρπίας τοῦ δρυ-
 μοῦ διακρίνασα καὶ ὡς ἐπιθυμητὴν αὐτοῦ τὴν σκιαν ἐποίησατο καὶ
 15 τῷ καρπῷ καταγλυκανθεῖσα ἐν τοῖς ταμιείοις τῆς εὐφροσύνης ἐγένε-
 νετο (οἶνον δὲ ὀνομάζει τὴν εὐφροσύνην, ᾧ ἡ καρδία τῶν μετεχόν-
 των εὐφραίνεται) καὶ ὡς ἐν τῇ ἀγάπῃ ταχθεῖσα τοῖς μύροις στηρίζε-
 ται διαληφθεῖσα τῇ τῶν μῆλων περιβολῇ καὶ ὡς ἐγκάρδιον δεξαμέ-
 νη τῆς ἀγάπης τὸ βέλος πάλιν ἐν ταῖς χερσὶ τοῦ τοξότου καὶ αὐτὴ βέ-
 20 λος γίνεται πρὸς τὸν τῆς ἀληθείας σκοπὸν ἐν ταῖς χερσὶ τοῦ δυνατοῦ
 εὐθυνομένη.

Ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα βλέπων τοῦ ἀκροτάτου τῆς μακαριότητος
 ἐπειληφθαι τὴν διὰ τοσοῦτων ὑψωθείσαν ἐλογιζόμην. Ἄλλ' ὡς εἰ-
 κεν ἔτι προοίμια τῆς ἀνόδου τὰ προδιηνησμένα ἐστί· πάσας γὰρ τὰς
 25 ἀναβάσεις ἐκείνας οὐ θεωρίαν τε καὶ κατάληψιν ἐναργῆ τῆς ἀλη-
 θείας, ἀλλὰ φωνὴν τοῦ ποθουμένου κατονομάζει διὰ τῆς ἀκοῆς χα-
 ρακτηριζομένην τοῖς ἰδιώμασιν, οὐ διὰ τῆς κατανοήσεως γινωσκο-
 μένην τε καὶ εὐφραίνουσαν. Εἰ οὖν ἐκείνη τοσοῦτον ὑψωθείσα, κα-
 θὼς περὶ τοῦ μεγάλου Παύλου μαθάνομεν τοῦ τριῶν οὐρανῶν ὑπε-
 30 ραρθέντος, οὐπω κατειληφέναι τὸ ζητούμενον δι' ἀκριβείας ἐνδεί-
 κνυται, τί παθεῖν εἰκὸς ἡμᾶς ἢ ἐν τίσιν εἶναι λογίσασθαι τοὺς μῆπω
 τοῖς προθύροις τῶν ἀδύτων τῆς θεωρίας ἐγγίσαντας; Ἐξεστι δὲ δι'
 αὐτῶν τῶν παρ' αὐτῆς εἰρημένων κατιδεῖν τοῦ ζητουμένου τὸ δυ-
 σθεώρητον· «φωνὴ τοῦ ἀδελφιδοῦ μου», φησίν, οὐκ εἶδος, οὐ πρό-

Γύρισε αγαπημένε μου γίνε ὁμοιος
 μὲ τὸ ζαρκάδι ἢ τὸ ἐλαφόπουλο
 ἐπάνω στὰ κουφαλιασμένα βουνά».

“Ὅσα παραθέσαμε μὲ τὴν ἀνάγνωση ἀπὸ τὸ ποίημα τοῦ Ἄσματος τῶν Ἄσμάτων ἀπὸ τὴ μιὰ μᾶς ὁδηγοῦν στὴν ἐξέταση τῶν ἀνώτερων ἀγαθῶν κι ἀπὸ τὴν ἄλλη βάζουν λύπη στὶς ψυχές μας, προκαλώντας μας ἀπόγνωση κατὰ κάποιο τρόπο πῶς νὰ καταλάβομε τ' ἀκατανόητα. Πῶς νὰ μὴ λυπηθεῖ κανένας διαπιστώνοντας ὅτι, ἀφοῦ ἀνέβηκε σὲ τόσα ὕψη μὲ τὴν ἀγάπη πρὸς τὴ μέθεξη τοῦ ἀγαθοῦ ἢ καθαρμένη ψυχῇ, δὲ φαίνεται ἀκόμα, ὅπως λέει ὁ Ἀπόστολος, νὰ ἔχει συλλάβει αὐτὸ πού ζητᾶ;¹ Κι ὁμως ἀποβλέποντας σ' ἐκεῖνες τὶς ἀναβάσεις πού εἶχε πραγματοποιήσει, μὲ τὰ προηγούμενα λόγια μου τὴ μακάριζα γιὰ τὴν ἀνοδὸ της, ὅταν ἀνακάλυψε τὸ γλυκὸ μῆλο ξεχωρίζοντάς το ἀπὸ τ' ἄκαρπα δέντρα τοῦ δάσους καὶ τόσο πολὺ ἐπιθύμησε τὸν ἴσκιό του, πῶς ὁ καρπὸς τὴν καταγλύκανε καὶ μῆκε στὸ κελλάρι τῆς χαρᾶς² (κρασί ὀνομάζει τὴ χαρὰ πού εὐφραίνει τὴν καρδιὰ ἐκείνων πού τὸ πίνουν) καὶ πόσο, ἀφοσιωμένη στὴν ἀγάπη, τονώνεται μὲ τὰ μύρα φορώντας τῆς μηλιάς τὸ φόρεμα καὶ πῶς, ἀφοῦ δέχτηκε στὴν καρδιὰ της τὸ βέλος τῆς ἀγάπης, γίνεται πάλι καὶ ἡ ἴδια βέλος στὰ χέρια τοῦ τοξότη καὶ ἀπὸ τὰ χέρια τοῦ δυνατοῦ κατευθύνεται στὸ στόχο τῆς ἀλήθειας³.

Αὐτὰ βλέποντας καὶ τὰ παρόμοια σκεφτόμουν ὅτι θὰ εἶχε φτάσει στὴν κορυφὴ τῆς μακαριότητος αὐτὴ πού εἶχε ἀνεβεῖ τόσους ἀναβαθμούς. Ὅπως ὁμως φαίνεται οἱ βαθμοὶ πού ἔχει ἀνεβεῖ εἶναι ἀκόμα τὰ προοίμια τῆς ἀνόδου· γιὰτί ὅλες ἐκεῖνες τὶς ἀναβάσεις δὲν τὶς ὀνομάζει ἀνάλυση καὶ κατανόηση ἐναργῆ τῆς ἀλήθειας, ἀλλὰ φωνὴ τοῦ ποθητοῦ πού τῆς ἀποδίδει τὰ γνωρίσματά της ἢ ἀκοὴ καὶ πού δὲν προκαλεῖ τὴ γνῶση της καὶ τὴ χαρὰ της ἢ κατανόηση. Ἄν λοιπὸν ἐκείνη ἐνῶ ἔχει ἀνεβεῖ τόσο ψηλά, ὅπως μαθαίνομε γιὰ τὸ μεγάλο Παῦλο πού ὑψώθηκε πάνω ἀπὸ τοὺς τρεῖς οὐρανοὺς⁴, δὲ φαίνεται ἀκόμα νὰ ἔχει καταλάβει μὲ ἀκρίβεια αὐτὸ πού ζητεῖ, τί εἶναι φυσικὸ νὰ νιώσομε ἢ νὰ σκεφτοῦμε πού βρισκόμαστε ἐμεῖς πού δὲν ἔχομε ἀκόμα πλησιάσει οὔτε στὰ πρόθυρα τοῦ ἀδύτου τῆς θεωρίας; Καὶ μποροῦμε μὲ αὐτὰ τὰ ἴδια τὰ λόγια της νὰ δοῦμε καθαρὰ πόσο δυσθεώρητο εἶναι ὁ,τι ζητεῖ. «Ἡ φωνὴ τοῦ ἀγαπημένου μου»,

σῶπον, οὐ χαρακτήρ ἐμφαίνων τοῦ ζητουμένου τὴν φύσιν, ἀλλὰ φωνὴ στοχασμὸν μᾶλλον ἢ βεβαίωσιν ἐμποιοῦσα περὶ τοῦ φθεγγομένου, ὅστις ἐστίν, ὅτι γὰρ εἰκασμῶ μᾶλλον ἔοικε τὸ λεγόμενον καὶ οὐχὶ ἀναμφιβόλῳ τινὶ πληροφορίᾳ τῆς καταλήψεως, δῆλόν ἐστιν ἐκ 5 τοῦ μὴ μιᾶ τινι προσφουῆναι διανοίᾳ τὸν λόγον μηδὲ πρὸς ἓν εἶδος ὄραν, ἀλλ' ἐπὶ πολλὰ φέρεσθαι ταῖς ὄπτασίαις, ἄλλοτε ἄλλως βλέπειν οἰομένην καὶ οὐ πάντοτε τῷ αὐτῷ παραμένουσαν χαρακτήρι τοῦ καταληφθέντος δῆλον ἐκ τῶν λεγομένων ἐστίν· «ἰδοῦ», γάρ φησιν, «οὗτος ἦκει», οὐχ ἐστῶς οὐδὲ παραμένων, ὡς διὰ τῆς ἐπιμο- 10 νῆς γνωρισθῆναι τῷ ἀτενίζοντι, ἀλλ' ἀφαρπάζων ἑαυτὸν τῶν ὄψεων, πρὶν εἰς τελείαν γινῶσιν ἐλθεῖν· «πῆδῶν», γάρ φησιν, «ἐπὶ τὰ ὄρη καὶ τοῖς βουνοῖς ἐφαλλόμενος». Καὶ νῦν μὲν δορκὰς νομίζεται, πάλιν δὲ νεβρῶ προσεικάζεται· «ὄμοιος», γάρ φησιν, «ἀδελφιδός μου ἐστὶ τῇ δορκάδι ἢ νεβρῶ ἐλάφων ἐπὶ τὰ ὄρη Βαιθὴλ». Οὕτως τὸ 15 ἀεὶ καταλαμβάνομενον ἄλλοτε ἄλλος ἐστὶ χαρακτήρ.

Ταῦτά ἐστιν, ἃ με κατὰ τὴν πρόχειρον ἔννοιαν εἰς λύπην ἀγει ἀπόγνωσιν ἐμποιοῦντα τῆς ἀκριβοῦς τῶν ὑπερκειμένων κατανοήσεως. Πλὴν ἀλλὰ πειρατέον ἀναθέντας τῷ Θεῷ τὴν ἐλπίδα, τῷ διδόντι ρῆμα τοῖς εὐαγγελιζομένοις δυνάμει πολλῇ, προσαρμόσαι τοῖς 20 προκατανενοημένοις ἐν εἰρμῶ τινι δι' ἀκολουθοῦ τὴν θεωρίαν. «Φωνὴ τοῦ ἀδελφιδοῦ μου» φησὶ καὶ εὐθὺς ἐπήγαγεν «ἰδοῦ οὗτος ἦκει». Τί οὖν ἐν τούτοις ὑπενόησαμεν; Προβλέπει τάχα τὴν διὰ τοῦ Εὐαγγελίου φανερωθεῖσαν ἡμῖν τοῦ Θεοῦ Λόγου οἰκονομίαν τὰ εἰρημένα, τὴν προκαταγγελθεῖσαν μὲν διὰ τῶν προφητῶν, φανερω- 25 θεῖσαν δὲ διὰ τῆς κατὰ σάρκα τοῦ Θεοῦ ἐπιφανείας· μαρτυρεῖται γὰρ τοῖς ἔργοις ἢ θείᾳ φωνῇ καὶ συνάπτεται τῷ λόγῳ τῆς ἐπαγγελίας ἢ ἐκβασίς, καθὼς φησὶν ὁ προφήτης ὅτι «καθάπερ ἠκούσαμεν, οὕτω καὶ εἶδομεν». «Φωνή», φησὶ, «τοῦ ἀδελφιδοῦ μου»· τοῦτό ἐστιν ὁ ἠκούσαμεν. «Ἰδοῦ οὗτος ἦκει»· τοῦτο δὲ τοῖς ὀφθαλμοῖς ἐδεξάμεθα. 30 «Πολυμερῶς καὶ πολυτρόπως πάλαι ὁ Θεὸς λαλήσας τοῖς πατράσιν ἐν τοῖς προφήταις»· αὕτη ἢ τῆς φωνῆς ἀκοή. «Ἐπ' ἐσχάτων τῶν ἡμερῶν ἐλάλησεν ἡμῖν ἐν Υἱῷ»· τοῦτό ἐστι τὸ εἰρημένον, «ἰδοῦ οὗ-

5. ὙΑισμα 2,8.   6. ὙΑισμ. 2,9.
7. Β' Τιμ. 1,10.   8. Ψαλμ. 47,9.
9. Ἐβρ. 1,1.   10. Ἐβρ. 1,2.

λέει. Ὅχι ἡ μορφή, ὄχι τὸ πρόσωπο, δὲν εἶναι τὰ χαρακτηριστικὰ πού φανερώνουν τὴ φύση ἐκείνου πού ζητεῖ, ἀλλὰ ἡ φωνή πού προκαλεῖ εἰκασία μᾶλλον κι ὄχι βεβαιότητα γιὰ τὸ ποιὸς εἶναι αὐτὸς πού μιλά· ὅτι βέβαια μοιάζει ὁ λόγος τῆς μὲ εἰκασία μᾶλλον καὶ δὲν εἶναι βέβαιη κι ἀναμφίβολη κατανόηση δηλώνεται ἀπὸ τὸ γεγονὸς ὅτι δὲ συγκεντρώνεται ὁ λόγος σὲ μιὰ σκέψη οὔτε ἀποβλέπει σὲ μιὰ μορφή, ἀλλὰ φαντάζεται κι ἀναφέρεται σὲ πολλὰ καὶ νομίζει ὅτι κάθε φορά βλέπει διαφορετικὰ καὶ δὲ στέκεται στὸ ἴδιο πάντοτε χαρακτηριστικὸ ἐκείνου πού κατανόησε, εἶναι φανερὸ ἀπὸ ὅσα λέγονται. «Νάτος αὐτός», λέει, «έρχεται· δὲ στέκεται οὔτε παραμένει»⁵, ὥστε μὲ τὴν παραμονή του νὰ τὸν γνωρίσει αὐτὸς πού τὸν ἀτενίζει, ἀλλὰ ἀρπάζει τὸν ἑαυτό του ἀπὸ τὰ μάτια τῆς πρὶν ἀπὸ τὴν τέλεια γνώση του. «Πηδᾶ» λέει «πάνω στὰ ὄρη καὶ διασκελίζει τοὺς λόφους». Καὶ τὴ μιὰ τὸν βλέπει σὰν ζαρκάδι κι ἔπειτα τὸν παρομοιάζει μὲ ἐλαφόπουλο. «Εἶναι ὁμοιος», λέει, «ὁ ἀγαπημένος μου μὲ ζαρκάδι ἢ μ' ἐλαφόπουλο πάνω στὰ βουνὰ τῆς Βαιθίλ»⁶. Ἔτσι αὐτὸ πού καταλαβαίνει κάθε φορά εἶναι διαφορετικὸ γνώρισμα.

Αὐτὰ εἶναι πού σὲ μιὰ πρόχειρη ἐκτίμηση μὲ κάνουν νὰ λυποῦμαι προκαλώντας μου ἀπόγνωση γιὰ τὴν ἀκριβή κατανόηση ἐκείνων πού μᾶς ξεπερνοῦν. Πρέπει ὥστόσο νὰ προσπαθήσομε ἐλπίζοντας στὸ Θεό, πού δίνει σ' ὅσους κηρύττουν τὸ Εὐαγγέλιο λόγο μὲ πολλή δύναμη, νὰ συνδέσομε τὴν ἐξέτασή μας μὲ λογικὴ ἀκολουθία μὲ ὅσα ἐκθέσαμε πρωτύτερα. «Ἡ φωνή», λέει, «τοῦ ἀγαπημένου μου» καὶ προσθέτει ἀμέσως «νάτος, ἐρχεται». Τί ἀντιληφθήκαμε λοιπὸν μὲ αὐτά; Οἱ λόγοι αὐτοὶ προβλέπουν ἴσως τὴν οἰκονομία τῆς σχετικῆς μὲ τὸ Θεὸ Λόγου πού μᾶς φανέρωσε τὸ Εὐαγγέλιο, πού εἶχαν προκαταγγεῖλει οἱ προφῆτες καὶ εἶχε φανερωθεῖ μὲ τὴν ἐνσάρκη φανέρωση τοῦ Θεοῦ⁷. Γιατί ὁ θεῖος λόγος μαρτυρεῖται ἀπὸ τὰ ἔργα καὶ ἡ ἐκβαση συνάπτεται μὲ τὸ λόγο τῆς ὑπόσχεσης, ὅπως λέει ὁ προφήτης «ὅπως ἀκούσαμε ἔτσι κι εἶδαμε»⁸. «Ἡ φωνή», λέει, «τοῦ ἀγαπημένου μου»· αὐτὸ ἀκούσαμε. «Νάτος, ἐρχεται»· αὐτὸ ἀντικρύσαμε μὲ τὰ μάτια μας. «Πολλὲς φορὲς καὶ μὲ ποικίλους τρόπους μίλησε στὸ παρελθὸν ὁ Θεὸς στοὺς προπάτορές μας μέσω τῶν προφητῶν»⁹· αὐτὸ εἶναι τὸ ἀκουσμα τῆς φωνῆς. «Στὶς τελευταῖες αὐτὲς μέρες μᾶς μίλησε μέσω τοῦ Υἱοῦ»¹⁰. Αὐτὴ εἶναι ἡ ἐν-

τος ἤκει ἐπιπηδῶν τοῖς ὄρεσι καὶ κατὰ τῶν βουνῶν διαλλόμενος», προσφυῶς καὶ καταλλήλως τῇ τε δορκάδι κατὰ τινὰ ἴδιον λόγον καὶ πάλιν τῷ νεβρῷ τῶν ἐλάφων καθ' ἑτέραν ἔννοιαν ὁμοιούμενος. Ἡ δορκὰς σημαίνει τὴν ὄξυωπίαν τοῦ τὸ πᾶν ἐπιβλέποντος· φασὶ γὰρ 5 τοῦτο τὸ ζῷον ὑπερφυῶς δερκόμενον ἐκ τῆς ἐνεργείας ἔχειν τὸ ὄνομα. Ἀλλὰ μὴν ταῦτόν ἐστι τῷ θεᾶσθαι τὸ δέρκεσθαι. Οὐκοῦν ὁ ἐφορῶν τὰ πάντα καὶ ἐπιβλέπων ἐκ τοῦ θεᾶσθαι τὰ πάντα Θεὸς τῶν πάντων ἐπονομάζεται.

Ἐπειδὴ τοίνυν Θεὸς ἐφανερώθη ἐν σαρκὶ ὁ ἐπὶ καθαιρέσει τῶν 10 ἀντικειμένων δυνάμεων ἐπιφανείς τῷ βίῳ, διὰ τοῦτο δορκάδι μὲν ὁμοιοῦται ὁ ἐκ τῶν οὐρανῶν ἐπὶ τὴν γῆν ἐπιβλέψας, νεβρῷ δὲ ὁ τὰ ὄρη καὶ τοὺς βουνοὺς διαλαμβάνων τοῖς ἄλμασι, τουτέστιν ὁ καταπατῶν τε καὶ καταλύων τὰ πονηρὰ τῆς τῶν δαιμόνων κακίας ὑψώματα· ὄρη μὲν γὰρ λέγει τὰ ἐν τῇ κραταιότητι αὐτοῦ ταρασσόμενα, 15 ὡς φησὶν ὁ Δαβὶδ, τὰ μετατιθέμενα ἐν καρδίᾳ θαλασσῶν καὶ τῷ συγγενεῖ τόπῳ τῆς ἀβύσσου καταδύόμενα, περὶ ὧν πρὸς τοὺς μαθητὰς εἶπεν ὁ Κύριος ὅτι «ἐὰν ἔχητε πίστιν ὡς κόκκον σινάπεως, ἐρεῖτε τῷ ὄρει τούτῳ» (δεικνὺς τῷ λόγῳ τὸ πονηρὸν ἐκεῖνο τὸ σεληναῖον δαιμόνιον), «ὅτι ἄρθητι καὶ βλήθητι εἰς τὴν θάλασσαν». Ἐπει- 20 δὴ τοίνυν ἴδιον τῆς τῶν νεβρῶν ἐστὶ φύσεως τὸ ἀναλωτικὸν τῶν θηρίων καὶ τὸ φυγαδεύειν τῷ ἄσθματι καὶ τῇ τοῦ χρωτὸς ιδιότητι τὸ τῶν ὄφρων γένος, διὰ τοῦτο δορκάδι μὲν ὁ ἐφορῶν τὰ πάντα ὁμοίωται, νεβρῷ δὲ ἐλάφων ὡς πατῶν τε καὶ ἀναλίσκων τὴν ἐναντίαν ἐνέργειαν, ἣν ἡ τροπικὴ σημασία «ὄρη» καὶ «βουνοὺς» κατω- 25 νόμασεν.

Γέγονέ τε οὖν ἡ τοῦ νυμφίου φωνὴ διὰ τῶν προφητῶν, ἐν οἷς ἐλάλησεν ὁ Θεός, καὶ μετὰ τὴν φωνὴν ἦλθεν ὁ Λόγος ἐπιπηδῶν τοῖς ἀντικειμένοις ὄρεσι καὶ τῶν βουνῶν καθαλλόμενος, πᾶσαν ἐκ τοῦ ἴσου τὴν ἀποστατικὴν δύναμιν ὑπίχνιον ἑαυτῷ ποιῶν, τὴν τε ὑπο- 30 δεεστέραν καὶ τὴν προάγουσαν· τοῦτο γὰρ ἡ τῶν βουνῶν πρὸς τὰ ὄρη διαστολὴ ὑπαινίσσεται, ὅτι καὶ τὸ ἐξέχον ἐν τοῖς ἀντικειμένοις ὁμοίως τῷ ὑποβεβηκότι καθαιρεῖται ἐν τῇ αὐτῇ δυνάμει τε καὶ ἐξου-

11. Ματθ. 17,15.

12. Μάρκ. 11,23.

νοια τοῦ λόγου, «νάτος, ἔρχεται πηδώντας πάνω στά ὄρη καί διασκελίζοντας τοὺς λόφους»· τὸν παρομοιάζει κατάλληλα καί ταιριαστά μὲ τὸ ζαρκάδι ἀπὸ μιὰ ἰδιαίτερη ἀποψη καί κατὰ μιὰ ἄλλη ἔννοια μὲ ἐλαφόπουλο. Τὸ ζαρκάδι σημαίνει τὴ δυνατὴ ματιὰ ἐκείνου ποὺ ἐπιβλέπει τὸ πᾶν. Λένε ὅτι αὐτὸ τὸ ζῶο ἐπειδὴ βλέπει ὑπερβολικὰ πῆρε τὸ ὄνομα ἀπὸ αὐτὴ τὴν ἰκανότητά του. Βέβαια τὸ θεάζομαι καί τὸ βλέπω εἶναι τὰ ἴδια. Αὐτὸς λοιπὸν ποὺ ἐφορεῦει κι ἐπιβλέπει τὰ πάντα, ἀπὸ τὸ ὅτι θεάζεται τὰ πάντα λέγεται Θεὸς τῶν ὄλων.

Ἐπειδὴ λοιπὸν φανερώθηκε ὡς Θεὸς μέσα στὴ σάρκα, αὐτὸς ποὺ παρουσιάστηκε στὴ ζωὴ μας γιὰ νὰ καθαιρέσει τὶς ἀντίθετές μας δυνάμεις, γι' αὐτὸ παρομοιάζεται μὲ τὸ ζαρκάδι αὐτὸς ποὺ ἀπὸ τὸν οὐρανὸ ἔριξε τὸ βλέμμα του στὴ γῆ, καί μ' ἐλαφόπουλο αὐτὸς ποὺ διατρέχει πηδώντας τὰ ὄρη καί τὰ βουνά, αὐτὸς δηλαδὴ ποὺ καταπατεῖ καί καταλύει τὰ πονηρὰ ὑψώματα τῆς δαιμονικῆς κακίας. «Ὅρη» λέει αὐτὰ ποὺ συγκλονίζει ἡ κραταιὴ δύναμή του, ὅπως λέει ὁ Δαβίδ, ποὺ μετατοπίζονται στὴν καρδιὰ τῶν θαλασσῶν καί ποὺ βουλιάζουν καί στὴν κοντινὴ ἄβυσσο, γιὰ τὰ ὅποια εἶπε ὁ Κύριος στοὺς μαθητές του «ἂν ἔχετε πίστη ὄση εἶναι ἓνας κόκκος σιναπιοῦ, θὰ πεῖτε σ' αὐτὸ τὸ ὄρος»¹¹ (κι ὑπονοοῦσε μὲ τὸ λόγο του τὸ πονηρὸ δαιμόνιο τοῦ σεληνιαζόμενου) «μετακινήσου καί πέσε στη θάλασσα»¹². Ἐπειδὴ τώρα τὸ γνῶρισμα τῶν ἐλαφιῶν εἶναι νὰ ἀφανίζουν τὰ θηρία καί νὰ διώχνουν μὲ τὴν πνοή τους καί μὲ τὸ χαρακτηριστικὸ δέρμα τους τὸ γένος τῶν φιδιῶν, γι' αὐτὸ ἐκεῖνος ποὺ ἐφορεῦει τὰ πάντα παρομοιάστηκε μὲ ζαρκάδι, καί μ' ἐλάφι ἐπειδὴ καταπατεῖ κι ἀφανίζει τὴν ἀντίθετη ἐνέργεια, ποὺ μὲ μεταφορικὴ ἔννοια τὴν ὀνόμασε «ὄρη» καί «βουνά».

Ἀκούστηκε λοιπὸν ἡ φωνή, ἦρθε ὁ Λόγος πηδώντας ἐπάνω στά ὄρη τῶν ἐχθρῶν καί διασκελίζοντας τοὺς λόφους, βάζοντας κάτω ἀπ' τὰ πόδια του¹³ ἐξίσου κάθε δύναμη ποὺ ἀποστατεῖ ἀπὸ αὐτόν, τόσο τὴν κατώτερη ὅσο καί τὴν ἀνώτερη. Αὐτὸ ὑπαινίσσεται ἡ διαστολὴ βουνά-ὄρη· ὅτι δηλαδὴ κι αὐτὸ ποὺ ξεχωρίζει ἀνάμεσα στά ἀντίθετα ὁμοια μὲ τὸ κατώτερο καταπατεῖται καί γκρεμίζεται μὲ τὴν ἴδια δύναμη κι ἐξουσία. Ὅμοια δηλαδὴ καταπατοῦνται τὸ

13. Ψαλμ. 109,1.

σίγα πατούμενον· ὁμοίως γὰρ καταπατεῖται ὁ λέων τε καὶ ὁ δράκων, τὰ ὑπερέχοντα, ὃ τε ὄφις καὶ ὁ σκορπίος, τὰ δοκοῦντα καταδεέστερα. Οἷόν τι λέγω· ἦν ἐν τοῖς ἀκολουθοῦσιν αὐτῶ ὄχλοις ὄρη δαιμόνια, ἦν ἐν ταῖς συναγωγαῖς, ἦν ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Γερασηνῶν, ἦν ἐν 5 ἑτέροις τόποις πολλοῖς, κατὰ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως ὑψούμενά τε καὶ κορυφούμενα. Ἐκ τούτων ἦσαν καὶ βουνοὶ καὶ ὄρη, ὑπερέχοντές τε καὶ ὑποκείμενοι. Ἄλλ' ὁ νεβρὸς τῶν ἐλάφων καταρτιζόμενος φύσιν, ἐν οἷς λέγει ὅτι «δέδωκα ὑμῖν ἐξουσίαν τοῦ πατεῖν ἐπάνω ὄφρων καὶ σκορπίων», πᾶσιν ἐπίσης ἐπιβάλλει τὸ ἴχνος, ταῦτά τε φυγα- 10 δεύων καὶ μεθαλλόμενος ἀπὸ τούτων πρὸς ἕτερα, ὡς διὰ τούτων τὸ μέγεθος τῶν κατ' ἀρετὴν ὑψουμένων ἀναφανῆναι, μηκέτι τοῖς γεωλόφοις τῆς κακίας ἐπισκοτούμενον· τὰ γὰρ ὄρη Βαιθῆλ ἔοικεν ἐκ τῆς τοῦ ὀνόματος ἐρμηνείας τὸν ὑψηλὸν καὶ οὐράνιον ἐνδείκνυσθαι βίον· οἶκον γὰρ Θεοῦ σημαίνει τὴν λέξιν ταύτην φασὶν οἱ τῆς Εβραίων 15 φωνῆς ἐπιστήμονες. Διὸ φησιν «ἐπὶ τὰ ὄρη Βαιθῆλ».

Εἶδε ταῦτα ὁ κεκαθαρμένος τε καὶ διορατικὸς τῆς ψυχῆς ὄφθαλμός, ὁ τοῖς θείοις ἐκείνοις ἄλμασι τοῖς κατὰ τῶν ἀντικειμένων γεωλόφων γινομένοις συμμαλλόμενος, καὶ περὶ τοῦ χρόνου ὕστερον γενησομένου ὡς ἤδη παρόντος ποιεῖται τὸν λόγον διὰ τὸν πιστόν 20 τε καὶ ἀναμφίβολον τῆς ἐλπυζομένης χάριτος ὡς ἔργον τὴν ἐλπίδα βλέπων· φησὶ γὰρ ὅτι ὁ κατὰ τῶν ὀρέων πηδῶν ἐν εὐκινήτῳ τῶ τάχει καὶ εἰς βουνοὺς ἀπὸ βουνῶν διαλλόμενος στάσιμον δείκνυσιν ἡμῖν ἑαυτὸν κατόπιν τοῦ τοίχου γενόμενος καὶ ἐκ τῶν δικτύων τῶν θυρίδων διαλεγόμενος. Ἔχει δὲ οὕτως ἡ λέξις· «ἰδοὺ οὗτος ἔστηκεν 25 ὀπίσω τοῦ τοίχου ἡμῶν παρακύπτων διὰ τῶν θυρίδων, ἐκκύπτων διὰ τῶν δικτύων». Τὸ μὲν οὖν σωματικῶς ἐν τῶ λόγῳ ὑπογραφόμενον τοιοῦτόν ἐστιν, ὅτι ἐνδον οἴκουρούση τῇ νύμφῃ διὰ τῶν θυρίδων ὁ ἔραστής διαλέγεται καὶ τοῦ τοίχου κατὰ τὸ μέσον ἀμφοτέρους διεύργοντος ἀνεμπόδιστος γίνεται τοῦ Λόγου ἢ κοινωνία διὰ μὲν τῶν 30 θυρίδων τῆς κεφαλῆς παρακυπτούσης, διὰ δὲ τῶν δικτύων τῶν ἐν ταῖς θυρίσι πρὸς τὰ ἐντὸς τοῦ ὀφθαλμοῦ διακλύπτοντος, ἡ δὲ κατὰ ἀναγωγὴν θεωρία τῆς προεξητασμένης ἔχεται διανοίας· ὁδῶ γὰρ καὶ ἀκολουθίᾳ προσοικεῖοι τῶ Θεῶ τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν ὁ Λόγος,

14. Ψαλ. 90,13. 15. Λουκᾶ 10,19. 16. Ματθ. 9,32.

17. Μάρκ. 1,23. Λουκᾶ 4,33-37. 18. Ματθ. 8,28. 19. Β' Κορ. 10,5-6.

λιοντάρι και ὁ δράκοντας¹⁴, πού ὑπερέχουν, καθῶς καί τὸ φίδι κι ὁ σκορπιός¹⁵, πού τὰ θεωροῦμε κατώτερα. Ἐννοῶ τὸ ἐξῆς μ' αὐτὸ πού λέγω. Ἀνάμεσα στοὺς ὄχλους πού τὸν ἀκολουθοῦσαν ἦταν ὄρη τὰ δαιμόνια¹⁶, πού ὑπῆρχαν στὶς συναγωγές¹⁷, στὴ χώρα τῶν Γεργεσηνῶν¹⁸, καὶ σέ πολλοὺς ἄλλους τόπους, ὑψώνοντας τὶς κορυφές τους κατὰ τῆς ἀνθρώπινης φύσης¹⁹. Ἀπὸ αὐτὰ ἄλλα ἦταν βουνά καὶ ἄλλα ὄρη, ψηλότερα καὶ χαμηλότερα. Ἀλλὰ τὸ ἐλαφόπουλο πού ἀφανίζει τὰ φίδια, αὐτὸ πού προετοιμάζει καὶ τοὺς μαθητές του γιὰ τὴν τάξη τῶν ἐλαφιῶν, σύμφωνα μ' αὐτὰ πού λέει, «σᾶς ἐδωσα ἐξουσία νὰ πατᾶτε ἐπάνω σέ φίδια καὶ σκορπιούς»²⁰, πατάει τὸ πόδι του ἐπάνω σέ ὄλα, φυγαδεύοντας αὐτὰ καὶ πηδώντας ἀπὸ αὐτὰ σέ ἄλλα, ὥστε μ' αὐτὰ νὰ προβάλλει τὸ μέγεθος ὧσων ὑψώνονται στὴν ἀρετή, χωρὶς νὰ τὸ σκεπάζουν οἱ γεῶλοφοι τῆς κακίας. Τὰ ὄρη τῆς Βαιθήλ εἶναι φανερὸ ἀπὸ τὴν ἐρμηνεία τοῦ ὀνόματος ὅτι σημαίνουν τὴν ὑψηλὴ κι οὐράνια ζωή. Γιατὶ ὅσοι γνωρίζουν τὴν ἐβραϊκὴ γλῶσσα λένε ὅτι ἡ λέξη αὐτὴ σημαίνει 'οἶκος τοῦ Θεοῦ'. Γι' αὐτὸ λέει «ἐπάνω στὰ ὄρη τῆς Βαιθήλ».

Τὰ εἶδε αὐτὰ ὁ καθαρμένος καὶ διορατικὸς ὀφθαλμὸς τῆς ψυχῆς, πού συμμετέχει στὰ θεῖα ἐκεῖνα ἄλματα πού γίνονται στοὺς γεῶλοφους τοῦ ἐχθροῦ καὶ κάνει λόγο σὰ νὰ εἶναι παρὸν αὐτὸ πού ἦταν νὰ γίνεи πολλὰ χρόνια ἀργότερα βλέποντας τὴν ἐλπίδα σὰν ἔργο²¹, ἐπειδὴ ἡ χάρη πού ἐλπίζομε εἶναι βέβαιη κι ἐξω ἀπὸ ἀμφιβολία. Λέει δηλαδὴ ὅτι αὐτὸς πού σκαρφαλώνει ἐπάνω στὰ βουνά, μὲ ταχύτητα κι εὐκινησία, καὶ πού πηδᾷ ἀπὸ λόφους σέ λόφους, μᾶς παρουσιάζεται νὰ στέκεται φτάνοντας στὸν τοῖχο καὶ νὰ μᾶς μιλᾷ ἀπὸ τὶς θυρίδες καὶ τὰ δικτυωτά. Ἡ διατύπωση εἶναι ἡ ἐξῆς: «νάτος, πού στέκεται πίσω ἀπὸ τὸν τοῖχο μας σκύβοντας ἀπ' τὰ παράθυρα καὶ παρατηρώντας ἀπὸ τὰ δικτυωτά»²². Τὸ σωματικὸ πού ὑπείσερχεται μέσα στοῦ λόγου εἶναι αὐτό· ἡ νύμφη εἶναι μέσα στοῦ σπίτι κι ὁ ἀγαπημένος της μιλάει μαζί της ἀπὸ τὰ παράθυρα καὶ μολονότι μεσολαβεῖ ὁ τοῖχος καὶ χωρίζει τὸν ἓνα ἀπὸ τὸν ἄλλο, δὲν ἐμποδίζει τὴ συνομιλία τους, καθῶς προβάλλει τὸ κεφάλι του ἀπ' τὰ παράθυρα καὶ τὰ μάτια παρατηροῦν τὸ ἐσωτερικὸ ἀπὸ τὰ δικτυωτά τῶν παραθύρων· ἡ μεταφορικὴ ὁμως σημασία συνεχίζει τὸ νόημα πού ἐκ-

20. Λουκᾶ 10,19.

21. Ἐβρ. 11,1.

22. Ἄϊσμα 2,9.

πρῶτον μὲν αὐτὴν διὰ τῶν προφητῶν καταυγάζων καὶ τῶν νομικῶν παραγγελμάτων (οὕτω γὰρ νοοῦμεν· θυρίδας μὲν τοὺς προφήτας τοὺς τὸ φῶς εἰσάγοντας, δίκτυα δὲ τὴν τῶν νομικῶν παραγγελμάτων πλοκὴν, δι' ὧν ἀμφοτέρων ἡ αὐγὴ τοῦ ἀληθινοῦ φωτὸς ἐπὶ 5 τὰ ἐντὸς παραδύεται)· μετὰ ταῦτα δὲ ἡ τελεία τοῦ φωτὸς ἔλλαμψις γίνεται, ὅταν ἐπιφανῇ «τὸ φῶς τὸ ἀληθινόν» «τοῖς ἐν σκότει καὶ σκιᾷ θανάτου καθημένοις» διὰ τῆς πρὸς τὴν φύσιν ἡμῶν συνανακράσεως. Πρότερον οὖν αἱ αὐγαὶ τῶν προφητικῶν τε καὶ νομικῶν νοημάτων ἐλλάμπουσαι τῇ ψυχῇ διὰ τῶν νοηθεισῶν ἡμῖν θυρίδων 10 τε καὶ δικτύων ἐπιθυμίαν ἐμποιοῦσι τοῦ ἰδεῖν ἐν ὑπαίθρῳ τὸν ἥλιον, εἶθ' οὕτω τὸ ποθοῦμενον εἰς ἔργον προέρχεται.

Ἀκούσωμεν δὲ οἷα πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν λαλεῖ ὁ μήπω ἐντὸς τοῦ τοίχου γενόμενος, ἀλλ' ἔτι διὰ τῶν φωταγωγῶν αὐτῇ προσφθεγγόμενος· «ἀποκρίνεται», φησὶν, «ὁ ἀδελφιδὸς μου καὶ λέγει μοι· 15 ἀνάστα, ἐλθέ, ἡ πλησίον μου, καλή μου, περιστερὰ μου, ὅτι ἰδοὺ ὁ χειμῶν παρῆλθεν, ὁ ὑετὸς ἀπῆλθεν, ἐπορεύθη ἑαυτῷ, τὰ ἄνθη ὤφθη ἐν τῇ γῆ, ὁ καιρὸς τῆς τομῆς ἐφθακεν, φωνὴ τοῦ τρυγόνος ἠκούσθη ἐν τῇ γῆ ἡμῶν, ἡ συκὴ ἐξῆνεγκε τοὺς ὀλύνθους αὐτῆς, αἱ ἄμπελοι κυπρίζουσιν, ἔδωκαν ὄσμην».

20 Ὡ πῶς γλαφυρῶς ἡμῖν ὑπογράφει τὴν τοῦ ἔαρος χάριν ὁ πλάστης τοῦ ἔαρος, πρὸς ὃν φησὶν ὁ Δαβὶδ ὅτι «θέρους καὶ ἔαρ σὺ ἐπλάσας αὐτά». Λύει τὴν τοῦ χειμῶνος κατήφειαν παρεληλυθέναι λέγων τὴν χειμερινὴν σκυθρωπότητα καὶ τὴν τῶν ὑετῶν ἀηδίαν· λειμῶνας δείκνυσι βρύοντας καὶ ὠραιζομένους τοῖς ἄνθεσιν, τὰ δὲ ἄνθη ἐν 25 ἀκμῇ εἶναι λέγει καὶ πρὸς τομὴν ἐπιτηδείως ἔχειν, ὡς εἰς στεφάνου πλοκὴν ἢ μύρου κατασκευὴν ἀναιρεῖσθαι πάντως τοὺς ἀνθολόγους. Ἡδύνει δὲ τὸν καιρὸν ὁ λόγος καὶ ταῖς τῶν ὀρνίθων ὠδαῖς κατὰ τὰ ἄλση περιηχούμενον τῆς ἡδείας τῶν τρυγόνων φωνῆς ταῖς ἀκοαῖς προσηχούσης, συκὴν δὲ λέγει καὶ ἄμπελον τὴν ἀπ' αὐτῶν γενησομέ- 30 νην τρυφὴν τοῖς φαινομένοις προοιμιάζεσθαι, τὴν μὲν τοὺς ὀλύνθους ἐκφέρουσαν, τὴν δὲ τῷ ἄνθει κυπρίζουσαν, ὡς κατατρυφᾶν τῆς εὐωδίας τὴν ὄσφησιν. Οὕτω μὲν οὖν ἀβρύνεται τῇ ὑπογραφῇ τῆς ἑα-

23. Ἰω. 1,9.

24. Λουκᾶ 1,79.

25. Ψαλμ. 73,17.

θέσαμε πιὸ πρὶν· με ἀκόλουθο τρόπο ὁ λόγος συνδέει τὴν ἀνθρώπινη φύση με τὸ Θεό. Τὴ φωτίζει πρῶτα με τὶς προφητεῖες καὶ τὰ παραγγέλματα τοῦ μωσαϊκοῦ νόμου (ἔτσι δηλαδὴ τὸ ἀντιλαμβανόμεστε· ὡς παράθυρα τοὺς προφήτες ποὺ εἰσάγουν τὸ φῶς· ὡς δικτυωτὰ τὴ διαπλοκὴ τῶν νομικῶν παραγγελμάτων ποὺ καὶ με τὰ δύο εἰσχωρεῖ μέσα ἢ λάμψη τοῦ ἀληθινοῦ φωτός). Μετὰ τὸ φωτισμὸ αὐτὸν γίνεται ἡ τέλεια ἔλλαμψη τοῦ φωτός, «ὅταν λάμψει τὸ ἀληθινὸ φῶς»²³ «σ' αὐτοὺς ποὺ κάθονται στὸ σκότος καὶ στὴ σκιά τοῦ θανάτου»²⁴ με τὴν ἀνάκρασή του με τὴ δική μας φύση. Προηγουμένως λοιπὸν οἱ ἀστραπεὺς τῶν προφητικῶν καὶ τῶν νομικῶν ἐνοιῶν φωτίζοντας μέσα στὴν ψυχὴ ἀπὸ τὰ παράθυρα καὶ τὰ δικτυωτὰ ποὺ φανταστήκαμε μᾶς προκαλοῦν τὴν ἐπιθυμία νὰ δοῦμε τὸν ἥλιο στὸ ἀνοιχτὸ ὑπαιθρο κι ἔπειτα ὁ, τι ποθοῦμε προχωρεῖ καὶ γίνεται ἔργο.

Ἄς ἀκούσομε τί λέει πρὸς τὴν Ἐκκλησία αὐτὸς ποὺ δὲν πέρασε ἀκόμη τὸν τοῖχο, ἀλλὰ ἀπευθύνεται σ' αὐτὴν ἀπὸ τοὺς φωταγωγούς. «Μοῦ μιλάει», λέει, «ὁ ἀγαπημένος μου καὶ μοῦ λέει· Ἕήκω, ἀγαπημένη μου· ἔλα, ὠραία μου, περιστέρα μου. Ὁ χειμῶνας πέρασε, ἡ βροχὴ ἔφυγε, ἀποσύρθηκε στὰ λημέρια τῆς, φάνηκαν τὰ λουλούδια στὴ γῆ, ἔφτασε ὁ καιρὸς γιὰ τὸ κλάδεμα, ἀκούστηκε στὰ μέρη μας ἡ φωνὴ τοῦ τρυγониοῦ, ἔβγαλε ἡ συκιά τὰ σύκα τῆς, τ' ἀμπέλια ἀνθίζουν κι εὐωδιάζουν».

Μὲ πόση λεπτομέρεια μᾶς περιγράφει τὴ χάρη τῆς ἀνοιξης, ὁ πλάστης τῆς ἀνοιξης, πρὸς τὸν ὁποῖο λέει ὁ Δαβίδ, «καλοκαίρι καὶ ἀνοιξη τὰ ἐπλασεσ ἐσύ»²⁵. Διαλύει τὴ θλίψη τοῦ χειμῶνα λέγοντας ὅτι πέρασε ἡ χειμωνιάτικη σκοτεινιά καὶ ἡ ἀντιπαθητικὴ βροχὴ δείχνει τὰ λιβάδια νὰ τὰ διασχίζουν νερά, πανέμορφα ἀπὸ τὰ λουλούδια, καὶ λέει πῶς τὰ λουλούδια εἶναι στὴν ὥρα τους κι εἶναι κατὰλληλα νὰ κοποῦν, ὅπως τὰ κόβουν οἱ ἀνθοκόμοι γιὰ νὰ πλέξουν στεφάνια ἢ νὰ φτιάξουν ἀρώματα. Προσθέτει χάρη στὴν ἐποχὴ ὁ λόγος καὶ με τὰ κελαδήματα τῶν πουλιῶν ποὺ ἀντηχοῦν στὰ δάση καὶ χτυπάει ὠραῖα στὴν ἀκοὴ καὶ ἡ γλυκιά φωνὴ τῶν τρυγониῶν. Ἡ συκιά καὶ τὸ κλῆμα λέει προμηνύουν με αὐτὰ ποὺ δείχνουν τὴν ἀπόλαυση ποὺ θὰ μᾶς προσφέρουν, ἢ μιὰ με τὰ σύκα ποὺ βγάζει καὶ τὸ ἄλλο με τὸ ἀνθισμὰ του, ὥστε ἡ ὄσφρηση νὰ λιγώνεται ἀπὸ τὴν εὐωδιά. Ἔτσι ὁ λόγος ἀποχτᾶ ἀβρότητα με τὴν περιγραφή τῆς ἀνοι-

ρινῆς ὥρας ὁ Λόγος τό τε σκυθρωπὸν ἀποβάλλων καὶ τοῖς γλυκυτέ-
ροις ἐμφιλοχωρῶν διηγήμασιν.

Χρῆ δέ, οἶμαι, μὴ παραμεῖναι τὴν διάνοιαν τῇ τῶν γλαφυρῶν
τούτων ὑπογραφεῖ, ἀλλὰ δι' αὐτῶν ὀδηγηθῆναι πρὸς τὰ δηλούμενα
5 διὰ τῶν λογίων τούτων μυστήρια, ὥστε ἀνακαλυφθῆναι τὸν θησαυ-
ρὸν τῶν νοημάτων τὸν ἐγκεκρυμμένον τοῖς ῥήμασιν. Τί οὖν ἐστὶν ὁ
φαιμεν; Πεπήγει ποτὲ τῷ τῆς εἰδωλολατρίας κρυμῷ τὸ ἀνθρώπινον
τῆς εὐκινήτου φύσεως τῶν ἀνθρώπων πρὸς τὴν τῶν ἀκινήτων σε-
βασμάτων φύσιν μεταβληθείσης· «ὁμοιοι», γὰρ φησιν, «αὐτοῖς γέ-
10 νοιντο οἱ ποιῶντες αὐτὰ καὶ πάντες οἱ πεποιθότες ἐπ' αὐτοῖς». Καὶ
τὸ εἶκος ἐν τοῖς γινόμενοις ἦν· ὡσπερ γὰρ οἱ πρὸς τὴν ἀληθινὴν θεό-
τητα βλέποντες ἐφ' ἑαυτῶν δέχονται τὰ τῆς θείας φύσεως ἰδιώματα,
οὕτως ὁ τῇ ματαιότητι τῶν εἰδώλων προσανέχων μετεστοιχειοῦτο
πρὸς τὸ βλεπόμενον λίθος ἐξ ἀνθρώπου γινόμενος. Ἐπειδὴ τοίνυν
15 ἀπολιθωθείσα διὰ τῆς τῶν εἰδώλων λατρείας ἀκίνητος ἦν πρὸς τὸ
κρεῖττον ἢ φύσιν ἐμπεπηγυῖα τῷ τῆς εἰδωλολατρίας κρυμῷ, τούτου
χάριν ἐπανατέλλει τῷ χαλεπῷ τούτῳ χειμῶνι ὁ τῆς δικαιοσύνης
ἥλιος καὶ ἕαρ ποιεῖ τοῦ μεσημβρινοῦ πνεύματος, τοῦ τὴν τοιαύτην
διαλύοντος πῆξιν, ἅμα τῇ ἀνατολῇ τῶν ἀκτίνων συνεπιθάλλοντος
20 ἅπαν τὸ ὑποκείμενον, ἵνα, διαθερμανθεὶς τῷ πνεύματι ὁ διὰ τοῦ
κρύους λιθωθείς ἄνθρωπος καὶ ὑποθαλφθεὶς τῇ ἀκτίνι τοῦ Λόγου,
πάλιν γένηται «ὑδὼρ ἀλλόμενον εἰς ζωὴν αἰώνιον»· πνεύσεται γὰρ
τὸ Πνεῦμα αὐτοῦ καὶ ρυήσεται ὑδατα «στρεφομένης τῆς πέτρας εἰς
λίμνας ὑδάτων καὶ τῆς ἀκροτόμου εἰς πηγὰς ὑδάτων».

25 Ὅπερ γυμνότερον πρὸς τοὺς Ἰουδαίους ὁ Βαπτιστὴς ἀνεβόησε
λέγων τοὺς λίθους τούτους ἐγείρεσθαι εἰς τὸ γενέσθαι τέκνα τοῦ πα-
τριάρχου δι' ἀρετῆς ὁμοιούμενα. Ταῦτα τοίνυν ἀκούει τοῦ λόγου ἢ
ἐκκλησία διὰ τῶν προφητικῶν θυρίδων καὶ τῶν νομικῶν δικτύων
δεχομένη τὴν τῆς ἀληθείας αὐγὴν ἔτι συνεστῶτος τοῦ τυπικοῦ τῆς
30 διδασκαλίας τοίχου, τοῦ νόμου λέγω, τοῦ τὴν σκιὰν ποιῶντος τῶν
μελλόντων ἀγαθῶν, οὐκ αὐτὴν τὴν εἰκόνα τῶν πραγμάτων δεικνύ-
οντος, οὗ κατόπιν ἴσταται ἢ ἀλήθεια ἐχομένη τοῦ τύπου πρῶτον μὲν

26. Κολ. 2,3. Ἦσ. 45,3. 27. Ψαλμ. 113,16. 28. Πλάτ. Φαίδρ. 253α.

29. Ἰεζ. 36,25-26. 30. Μαλαχ. 3,20. 31. Ἰω. 4,14.

32. Ψαλμ. 147,7.

ξιάτικης ὄρας, ἀποβάλλοντας τὴ σκυθρωπότητα κι ἐπιμένοντας στὶς πιὸ εὐχάριστες στιγμές.

Ἄλλὰ νομίζω δὲν πρέπει νὰ παραμείνει ὁ νοῦς μας στὴ γλαφυρὴ αὐτὴ περιγραφὴ, ἀλλὰ ἀπὸ αὐτὴ νὰ προχωρήσει πρὸς τὰ μυστήρια ποὺ θέλουν νὰ δηλώσουν τὰ λόγια αὐτά, ὥστε ν' ἀποκαλυφθεῖ ὁ θησαυρὸς τῶν νοημάτων ποὺ κρύβεται μέσα στὰ λόγια²⁶. Τί ἐννοοῦμε; Εἶχε παγώσει κάποτε ἀπὸ τὴν παγωνιά τῆς εἰδωλολατρίας ἡ ἀνθρωπότητα κι εἶχε μεταβληθεῖ ἡ εὐμετάβολη φύση τῶν ἀνθρώπων στὴ φύση τῶν ἀκίνητων ἀντικειμένων τοῦ σεβασμοῦ τους. «Ὅμοιοι», λέει, «μ' αὐτοὺς θὰ γίνουν ὅσοι πράττουν αὐτὰ καὶ ὅσοι πιστεύουν σ' αὐτούς»²⁷. Κι ἔγινε αὐτὸ ποὺ ἦταν φυσικό. Ὅπως δηλαδὴ ὅσοι ἀτενίζουν πρὸς τὴν ἀληθινὴ θεότητα δέχονται ἐπάνω τους τὰ ιδιώματα τῆς θείας φύσης²⁸, ἔτσι ὁποῖος πρόσεχε στὴ ματαιότητα τῶν εἰδώλων μεταστοιχειωνόταν πρὸς αὐτὸ ποὺ ἐβλεπε κι ἀπὸ ἄνθρωπος γινόταν πέτρα²⁹. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἡ φύση μας ἀπολιθωμένη μέσα στὴ λατρεία τῶν εἰδώλων δὲν ἔκανε καμιὰ κίνηση πρὸς τὸ καλύτερο, παγωμένη μέσα στὴν παγωνιά τῆς εἰδωλολατρίας, γι' αὐτὸ τὸ λόγο ἀνατέλλει πάνω σ' αὐτὴ τὴ βαριὰ χειμωνιά ὁ ἥλιος τῆς δικαιοσύνης³⁰ καὶ φέρνει τὴν ἀνοιξη, ἐνῶ πνοὴς ἀπὸ τὸ νότο ποὺ διαλύουν αὐτὴ τὴν παγωνιά ζεσταίνουν μὲ τὴν ἀνατολὴ τῶν ἀκτίνων σέ ὅ,τι πέσουν ἐπάνω. Ἐτσι, ἀφοῦ ἡ πνοὴ αὐτὴ ζεστάνει τὸν ἄνθρωπο, ποὺ πέτρωσε ἀπὸ τὸ κρῦο, καί, ἀφοῦ τὸν μαλακώσει ἡ ἀκτίνα τοῦ Λόγου, νὰ γίνεῖ πάλι νερὸ ποὺ ἀντὸλοῦμε γιὰ αἰώνια ζωὴ³¹. «Θὰ φυσήξει», λέει, «τὸ πνεῦμα του καὶ θὰ κυλήσουν τὰ νερά»³² «καὶ θὰ μεταστραφεῖ ἡ πέτρα σὲ λίμνες νεροῦ κι ὁ σὺμπαγὴς βράχος σὲ νερομάνας»³³.

Αὐτὸ τὸ φώναξε στοὺς Ἰουδαίους καθαρότερα ὁ Βαπτιστὴς λέγοντας ὅτι θὰ σηκωθοῦν οἱ πέτρες αὐτές, γιὰ νὰ γίνουν παιδιὰ τοῦ πατριάρχη³⁴ μοιάζοντάς του στὴν ἀρετὴ. Αὐτὰ ἀκούει ἡ Ἐκκλησία ἀπὸ τὸ Λόγο, δεχόμενη μέσα ἀπὸ τὰ παράθυρα τῶν προφητῶν καὶ τὰ δικτυωτὰ τοῦ νόμου τὴ λάμψη τῆς ἀλήθειας, ἐνῶ στέκεται ἀκόμα ἀκέραιος ὁ τοῖχος μὲ τὴ διδασκαλία τῆς προτύπωσης, ἐννοῶ τὸ νόμο, ποὺ δίνει τὴ σκιά τῶν μελλοντικῶν³⁵ ἀγαθῶν, χωρὶς νὰ δείχνει τὴν ἀληθινὴ εἰκόνα τῶν πραγμάτων, ποὺ πίσω ἀπὸ αὐτὸν στέ-

33. Ψαλμ. 113,8.

34. Ματθ. 3,9. Λουκ. 3,8.

35. Κολ. 2,17.

διὰ τῶν προφητῶν ἐναυγάζουσα τῇ Ἐκκλησίᾳ τὸν Λόγον, μετὰ ταῦτα δὲ τῇ φανερώσει τοῦ Εὐαγγελίου πᾶσαν τοῦ τύπου τὴν σκιοειδῆ φαντασίαν ἐξαναλίσκουσα, δι' ἧς καθαιρεῖται μὲν τὸ μεσότοιχον, συνάπτεται δὲ ὁ ἐν τῷ οἴκῳ ἀήρ πρὸς τὸ αἴθριον φῶς, ὡς μηκέτι διὰ 5 τῶν θυρίδων χρεῖαν ἔχειν περιαυγάζεσθαι αὐτοῦ τοῦ ἀληθινοῦ φωτός διὰ τῶν εὐαγγελικῶν ἀκτίνων τὰ ἔνδον πάντα καταφωτίζοντος. Διὰ τοῦτο ἐμβοᾶ διὰ τῶν φωταγωγῶν τῇ Ἐκκλησίᾳ ὁ Λόγος ὁ ἀνορθῶν τοὺς κατερραγμένους λέγων «ἀνάστηθι» (δηλαδὴ ἐκ τοῦ πτώματος) ἢ τῷ γλίσχρῳ τῆς ἀμαρτίας ἐνολισθήσασα, ἢ συμποδι- 10 σθεῖσα διὰ τοῦ ὄψεως καὶ εἰς γῆν πεσοῦσα καὶ ἐν τῷ πτώματι τῆς παρακοῆς γενομένη, ἀνάστα. Οὐκ ἀρκεῖ δέ σοι, φησί, τὸ ἀνορθωθῆναι μόνον ἐκ τοῦ πτώματος, ἀλλὰ καὶ πρόελθε διὰ τῆς τῶν ἀγαθῶν προκοπῆς τὸν ἐν ἀρετῇ διανύουσα δρόμον. Ὅπερ δὴ καὶ ἐπὶ τοῦ παραλυτικοῦ μεμαθήκαμεν· οὐ γὰρ διανίστησι μόνον ὁ Λόγος τὸ ἐπι- 15 κλίνιον ἄχθος ἐκεῖνο, ἀλλὰ καὶ περιπατεῖν ἐγκελεύεται. Ὅπερ μοι δοκεῖ τὴν πρὸς τὸ κρεῖττον πρόοδόν τε καὶ ἐπαύξησιν διὰ τῆς μεταβατικῆς κινήσεως σημαίνειν ὁ Λόγος.

«Ἀνάστα οὖν», φησί, «καὶ ἐλθέ». Ὡς προστάγματος δύναμις. Ὅντως φωνὴ δυνάμεως ἐστὶν ἢ φωνὴ τοῦ Θεοῦ, καθὼς ἢ ψαλ- 20 μωδία φησὶν ὅτι «ἰδοὺ δώσει τὴν φωνὴν αὐτοῦ, φωνὴν δυνάμεως»· καὶ «αὐτὸς εἶπε καὶ ἐγενήθησαν, αὐτὸς ἐνετείλατο καὶ ἐκτίσθησαν». Ἰδοὺ καὶ νῦν εἶπε πρὸς τὴν κειμένην ὅτι «ἀνάστηθι» καὶ ὅτι «ἐλθέ» καὶ εὐθὺς ἔργον τὸ πρόσταγμα γίνεται· ὁμοῦ γὰρ τῷ δέξασθαι τοῦ Λόγου τὴν δύναμιν καὶ ἴσταται καὶ παρίσταται καὶ πλησίον γίνεται 25 τοῦ φωτός, ὡς ὑπ' αὐτοῦ τοῦ καλέσαντος αὐτὴν μεμαρτύρηται ὁ- τως εἰπόντος τοῦ Λόγου «ἀνάστα, ἐλθέ, ἢ πλησίον μου, καλὴ μου, περιστερὰ μου». Τίς ἢ τάξις αὕτη τοῦ λόγου; Πῶς ἔχεται τοῦ ἑτέρου τὸ ἕτερον; Πῶς σφύζεται καθ' εἰρμὸν ὡσπερ ἐν ἀλύσει τινὶ τῶν νοημάτων ἀκόλουθον; Ἀκούει τοῦ προστάγματος, ἐνδυναμοῦται τῷ 30 λόγῳ, ἐγείρεται, προέρχεται, πλησιάζει, καλὴ γίνεται, περιστερὰ ὀνομάζεται. Πῶς γάρ ἐστι δυνατόν καλὴν ὄψιν ἐν κατόπτρῳ γενέσθαι μὴ καλῆς τινος μορφῆς δεξαμένῳ τὴν ἔμφασιν; Οὐκοῦν καὶ τὸ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως κάτοπτρον οὐ πρότερον ἐγένετο καλόν,

36. Ἐβρ. 1,1. 37. Β' Κορ. 3,14. 38. Ἐφ. 2,14.

39. Ἰω. 1,9. 40. Ψαλμ. 144,14. 145,8. 41. Γεν. κεφ. 3.

42. Β' Τιμ. 4,7. 43. Ματθ. 9,5.

κεται ἡ ἀλήθεια πού κρατάει τὸν τύπο, δίνοντας πρῶτα στὴν Ἐκκλησία τὴ λάμψη τοῦ Λόγου μέσω τῶν προφητῶν³⁶, κι ἔπειτα μὲ τὴ φανέρωση τοῦ Εὐαγγελίου ἐξαλείφοντας³⁷ ὅλες τὶς σκιές καὶ τὶς φαντασιές τοῦ τύπου. Μὲ αὐτὴν γκρεμίζεται τὸ μεσότοιχο³⁸ κι ἐνώνεται ὁ ἀέρας τοῦ σπιτιοῦ μὲ τὸ ὑπαίθριο φῶς, ὥστε νὰ μὴν ὑπάρχει ἀνάγκη πιά νὰ φωτίζονται ἀπὸ τὰ παράθυρα μὲ τὸ ἴδιο τὸ ἀληθινὸ φῶς³⁹ πού μὲ τὶς ἀκτίνες τοῦ Εὐαγγελίου καταφωτίζει ὅλα τὰ μέσα. Γι' αὐτὸ φωνάζει στὴν Ἐκκλησία μέσω τῶν φωταγωγῶν ὁ Λόγος πού ὀρθώνει στὰ πόδια τους τοὺς καταπεσμένους⁴⁰ λέγοντας: «σήκω» (ἀπὸ ἐκεῖ δηλαδὴ πού ἔπεσες) ἐσὺ πού γλίστρησες στὸ ὀλισθηρὸ ἔδαφος τῆς ἁμαρτίας, πού σέ πεδούκλωσε τὸ φίδι κι ἔπεσες στὸ ἔδαφος καὶ βρέθηκες στὴν πτώση τῆς παρακοῆς⁴¹, σήκω ἐπάνω. Καὶ δέ σοῦ φτάνει, λέει, νὰ σηκωθεῖς μόνο ἀπὸ κάτω, ἀλλὰ προχώρησε βαδίζοντας τὸ δρόμο τῆς ἀρετῆς μὲ τὴν προκοπὴ στὸ καλὸ⁴², πράγμα βέβαια πού διδαχτήκαμε κι ἀπὸ τὸν παραλυτικὸ. Ὁ Λόγος δέ σηκώνει μόνο ἐκεῖνο τὸ βᾶρος ἀπὸ τὸ κρεβάτι, ἀλλὰ προστάζει καὶ νὰ περπατήσει⁴³. Καὶ μοῦ φαίνεται ὅτι τὸ περπάτημα σημαίνει τὴν πρόοδο καὶ τὴν αὐξηση στὸ καλὸ.

«Σήκω», λέει, «κι ἔλα». Νὰ ἡ δύναμη τῆς προσταγῆς. Ἀληθινὴ φωνὴ δυνάμεως εἶναι ἡ φωνὴ τοῦ Θεοῦ, ὅπως λέει ὁ ψαλμὸς: «νά, θὰ βγάλω φωνὴ πού εἶναι φωνὴ δυνάμεως»⁴⁴ καὶ «ἐκεῖνος εἶπε κι ἔγιναν, ἐκεῖνος πρόσταξε καὶ δημιουργήθηκαν»⁴⁵. Νὰ εἶπε καὶ τώρα σ' αὐτὴν πού ἦταν κάτω πεσμένη, «σήκω» καὶ «ἔλα», κι ἀμέσως ἡ προσταγὴ του γίνεται πράξη. Ἀμέσως μόλις δέχτηκε τὴ δύναμη τοῦ Λόγου καὶ σηκώνεται καὶ ἔρχεται καὶ στέκεται κοντὰ στὸ φῶς, ὅπως μαρτυρεῖ ὁ ἴδιος πού τὴν κάλεσε μὲ τὰ λόγια πού εἶπε ὁ Λόγος: «σήκω, ἔλα, ἀγαπημένη μου, ὠραία μου, περιστέρα μου»⁴⁶. Τί σημαίνει αὐτὴ ἡ σειρά τοῦ λόγου; Πῶς ἀκολουθεῖ τὸ ἓνα ἔπειτα ἀπὸ τὸ ἄλλο; Πῶς διασώζεται σὲ μιὰ σειρά ὅπως σὲ μιὰ ἀλυσίδα ἢ ἀκολουθία τῶν νοημάτων; Ἀκούει τὸ πρόσταγμα, δυναμώνει μὲ τὸ λόγο, σηκώνεται, προχωρεῖ, πλησιάζει, γίνεται ὠραία, ὀνομάζεται περιστέρα. Πῶς εἶναι δυνατὸ νὰ σχηματιστεῖ ἓνα καλὸ εἶδωλο στὸν καθρέφτη, ἂν δὲ δεχτεῖ τὸ καθρέφτισμα μιᾶς ὠραίας μορφῆς; Καὶ ὁ καθρέφτης λοιπὸν τῆς ἀνθρώπινης φύσης δὲν ἔγινε καλὸς πιὸ

44. Ψαλμ. 67,34.

45. Ψαλμ. 32,9.

46. ἹΑισμα 2,10.

ἀλλ' ὅτε τῷ καλῷ ἐπλησίασε καὶ τῇ εἰκόνι τοῦ θεοῦ κάλλους ἐνεμορφώθη. Ὡσπερ γὰρ τὸ τοῦ ὄψεως εἶχεν εἶδος ἕως ἔκειτο ἐπὶ τῆς γῆς καὶ πρὸς αὐτὸν ἀφεώρα, κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ἐπειδὴ ἀνέστη καὶ τῷ ἀγαθῷ ἔδειξεν ἑαυτὴν ἀντιπρόσωπον κατὰ νότου τὴν κα-
5 κίαν ποιησαμένη, πρὸς ὃ βλέπει κατ' ἐκεῖνο καὶ σχηματίζεται· βλέπει δὲ πρὸς τὸ ἀρχέτυπον κάλλος.

Διὰ τοῦτο τῷ φωτὶ προσεγγίσασα φῶς γίνεται, τῷ δὲ φωτὶ τὸ καλὸν τῆς περιστερᾶς εἶδος ἐνεικονίζεται, ἐκείνης λέγω τῆς περιστερᾶς, ἧς τὸ εἶδος τὴν τοῦ ἀγίου Πνεύματος παρουσίαν ἐγνώρισεν.
10 Οὕτω τοίνυν αὐτῇ προσφωνήσας ὁ Λόγος καὶ ὀνομάσας αὐτὴν «καλὴν» μὲν διὰ τὸ πλησίον, «περιστερὰν» δὲ διὰ τὸ κάλλος, καὶ τὰ ἐφεξῆς διεξέρχεται, οὐκέτι λέγων κρατεῖν τοῦ χειμῶνος τῶν ψυχῶν τὴν κατῆφειαν· οὐ γὰρ ἀντέχει πρὸς τὴν ἀκτίνα τὸ κρύος. «Ἰδού», φησὶν, «ὁ χειμὼν παρῆλθεν, ὁ ὑετὸς ἀπῆλθεν, ἐπορευθή ἑαυτῷ».
15 Πολυώνυμον ποιεῖ τὸ κακὸν κατὰ τὰς διαφορὰς τῶν ἐνεργημάτων ὀνομαζόμενον· ὁ αὐτὸς γὰρ καὶ χειμὼν καὶ ὑετὸς καὶ σταγόνες, καθ' ἕκαστον τῶν ὀνομάτων πειρασμοῦ τινος κατὰ τὸ ἰδιάζον σημαινομένου· χειμὼν λέγεται διὰ τὴν πολυειδῆ τῶν κακῶν σημασίαν· ἐν γὰρ τῷ χειμῶνι τὰ τεθηλότα μαραίνεται, τὸ ἐπὶ τῶν δένδρων κάλ-
20 λος, ὃ διὰ τῶν φύλλων φυσικῶς ὠραϊζεται, ἀπορρεῖ τῶν κλάδων καὶ τῇ γῇ καταμίγνυται, σιγᾶ τῶν μουσικῶν ὀρνίθων ἢ μελωδία, φεύγει ἢ ἀηδῶν, ναρκᾶ ἢ χελιδῶν, ἀποξενοῦται τῆς καλιᾶς ἢ τρυγῶν, μιμεῖται τὰ πάντα τὴν τοῦ θανάτου κατῆφειαν, νεκροῦται ὁ βλαστός, ἀποθνήσκει ἢ πόα· ὡσπερ ὅστέα σαρκῶν κεχωρισμένα
25 οὕτως οἱ κλάδοι τῶν φύλλων γυμνωθέντες εἶδεχθῆς θέαμα γίνονται ἀντὶ τῆς προσούσης αὐτοῖς ἐκ τῶν βλαστῶν ἀγλαΐας.

Τί δ' ἂν τις λέγοι τὰ κατὰ θάλασσαν πάθη, τὰ διὰ τοῦ χειμῶνος γινόμενα, πῶς ἐκ βυθῶν ἀναστρεφομένη καὶ διοιδαίνουσα σκοπέλους καὶ ὄρη μιμεῖται πρὸς τὸ ὄρθιον σχῆμα κορυφουμένη τῷ ὕδατι,
30 πῶς ἐφορμᾷ καθάπερ πολεμία τῇ γῇ ὑπὲρ τὰς ἠϊόνας ἑαυτὴν ἐεκβάλλουσα καὶ ταῖς ἐπαλλήλοις τῶν κυμάτων πληγαῖς οἷόν τισι μηχανημάτων προσβολαῖς αὐτὴν κατασειούσα; Ἀλλὰ μοι νόει τὰ τοῦ χειμῶνος πάθη ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα πάντα μεταλαμβάνων εἰς τροπικὴν σημασίαν, τί ἐστὶν ἐν χειμῶνι τὸ ἀπανθοῦν τε καὶ μαραινό-

μπροστά, παρά όταν πλησίασε και συσχηματίστηκε με την εικόνα του θείου κάλλους⁴⁷. Όπως δηλαδή είχε το σχῆμα του φιδιού δσο σερνόταν στη γῆ και κοίταζε αυτό, κατά τὸν ἴδιο τρόπο δταν σηκώθηκε και στάθηκε ἀπέναντι με τὸ ἀγαθό, πρόσωπο με πρόσωπο, στρέφοντας τὰ νῶτα στην κακία, παίρνει τὸ σχῆμα ἐκείνου πρὸς τὸ ὁποῖο κοιτάζει. Και κοιτάζει πρὸς τὸ ἀρχέτυπο κάλλος.

Γι' αὐτὸ δταν πλησίασε στὸ φῶς ἔγινε φῶς και μέσα στὸ φῶς καθρεφτίζεται ἡ ὠραία ὄψη τοῦ περιστεριοῦ, ἐννοῶ τοῦ περιστεριοῦ ἐκείνου πού ἡ ὄψη του μᾶς ἔκανε γνωστὴ τὴν παρουσία τοῦ ἁγίου Πνεύματος⁴⁸. Ἀφοῦ λοιπὸν ὁ Λόγος τὴν προσφώνησε ἔτσι, ὀνομάζοντάς τὴν «καλὴ» ἐπειδὴ ἦταν κοντά του, και «περιστέρω» γιὰ τὴν ὁμορφιά της, και ἀναφέρει και τὰ ἀκόλουθα λέγοντας ὅτι δὲν ἐπικρατεῖ πιά ἡ χειμωνιάτικη κατῆφεια τῶν ψυχῶν· γιὰ τὸ κρῦο δὲν ἀντέχει τὸν ἥλιο. «Νᾶ», λέει, «ὁ χειμῶνας πέρασε, ἡ βροχὴ ἔφυγε, γύρισε στὰ λημέρια της»⁴⁹. Παρουσιάζει τὸ κακὸ με πολλὰ ὀνόματα, πού τὰ παίρνει ἀνάλογα με τὶς διαφορὲς τῶν ἐκδηλώσεών του. Τὸ ἴδιο εἶναι και ὁ χειμῶνας και ἡ βροχὴ και οἱ σταγόνες, και κάθε ὄνομα σημαίνει τὴν ἰδιαιτερότητα κάποιου πειρασμοῦ. Χειμῶνας λέγεται γιὰ τὴν πολυποίκιλη σημασία τῶν κακῶν· τὸ χειμῶνα μαραίνονται δσα πρῶτα ἦταν θαλερά, ἡ ὁμορφιά τῶν δέντρων, πού τὴ δημιουργοῦν με φυσικὸ τρόπο τὰ φύλλα, φυλλορροεῖ ἀπὸ τὰ κλαδιὰ και πέφτει στη γῆ, παύει ἡ μελωδία τῶν μουσικῶν πουλιῶν, τ' ἀηδὸνι φεύγει, τὸ χελιδόνι πέφτει σὲ νάρκη, παρατάει τὸ τρυγόνι τὴ φωλιά του, ὄλα παίρνουν τὴ θλίψη τοῦ θανάτου, ὁ βλαστὸς νεκρώνει, τὸ χόρτο πεθαίνει. Όπως κόκκαλα χωρὶς τὶς σάρκες, ἔτσι εἶναι και τὰ κλαδιὰ· γυμνὰ ἀπὸ φύλλα γίνονται θέαμα ἄσχημο ἀντίθετα με τὴ λάμψη πού τὶς ἔδιναν οἱ βλαστοὶ τους.

Και τί ν' ἀναφέρει κανένας τὶς ταλαιπωρίες στη θάλασσα πού προκαλεῖ ὁ χειμῶνας, πῶς στριφογυρίζοντας ἀπὸ τοὺς βυθοὺς και φουσκώνοντας μιμεῖται σκοπέλους και βουνά, καθὼς σχηματίζει κάθετες κορυφὲς με τὸ νερό, πῶς ἐπιτίθεται στην ξηρὰ σὰ νὰ εἶναι ἐχθρική, καβαλλικεύοντας τοὺς βράχους τῆς ἀκτῆς και με ἀλλεπάλληλα χτυπήματα τῶν κυμάτων τὴ συγκλονίζει σὰν με κάποιες ἐπιθέσεις πολεμικῶν μηχανῶν; Σὺ ὁμως νὰ ἐννοεῖς τὶς ταλαιπωρίες αὐτὲς τοῦ χειμῶνα με σημασία μεταφορική, τί εἶναι αὐτὸ πού τὸ χειμῶνα ρίχνει τὰ ἄνθη του και μαραίνεται, τί εἶναι αὐτὰ πού σωριά-

μενον, τί τὸ εἰς γῆν ἐκ τῶν ἀκρεμόνων ἀναλυόμενον, τίς ἡ σιωπῶσα τῶν ᾠδικῶν ὀρνίθων φωνή, τίς ἡ θάλασσα ἡ ἐπωρνομένη τοῖς κύμασι, τίς ἐπὶ τούτοις ὁ ὑετός, τίνες τοῦ ὑετοῦ αἱ σταγόνες, πῶς ἑαυτῷ πορεύεται ὁ ὑετός· διὰ τούτου γὰρ τὸ ἐμψυχόν τε καὶ προαιρε-
 5 τικὸν τοῦ τοιοῦτου χειμῶνος ὑποσημαίνει τὸ αἰνιγμα. Τάχα γὰρ κἂν μὴ τὰ καθ' ἕκαστον διασαφήσῃ ὁ λόγος, πρόδηλός ἐστι τῶ ἀκούοντι ἢ ἐκάστω τούτων ἐμφαινομένη διάνοια, πῶς τεθῆλει τὸ κατ' ἀρχὰς ἢ ἀνθρωπίνῃ φύσις, ἕως ἐν τῷ παραδείσῳ ἦν τῷ τῆς πηγῆς ἐκείνης ὕδατι πιανομένη καὶ θάλλουσα, ὅτε ἦν ἀντὶ φύλλων ὁ τῆς ἀθανα-
 10 σίας βλαστὸς ὠραῖζων τὴν φύσιν· ἀλλά, τοῦ χειμῶνος τῆς παρακοῆς τὴν ρίζαν ἀποξηράναντος, ἀπετινάχθη τὸ ἄνθος καὶ εἰς γῆν ἀνελύθη, καὶ ἐγυμνώθη τοῦ κάλλους τῆς ἀθανασίας ὁ ἄνθρωπος καὶ ἡ τῶν ἀρετῶν πόα κατεξηράνθη τῆς πρὸς τὸν Θεὸν ἀγάπης διὰ τὸ πληθυνθῆναι τὴν ἀνομίαν καταψυγείσης, ὅθεν τὰ ποικίλα παθήματα
 15 τοῖς ἀντικειμένοις πνεύμασιν ἐν ἡμῖν ἐκορυφώθη, δι' ὧν τὰ πονηρὰ τῆς ψυχῆς ναυάγια γίνεται.

Ἄλλὰ ἐλθόντος τοῦ τὸ ἔαρ ἡμῖν τῶν ψυχῶν ἐμποιήσαντος, ὃς τοῦ πονηροῦ ἐπιτιμᾶ καὶ τῆ θαλάσση λέγει «σιώπα, πεφίμωσο», πάντα εἰς γαλήνην καὶ νηνεμίαν μετεσκευάσθη, καὶ πάλιν ἀναθάλλειν ἄρχεται καὶ τοῖς ἰδίοις ἄνθεσιν ἢ φύσις ἡμῶν ὠραῖζεσθαι.
 20 Ἄνθη δὲ τῆς ζωῆς ἡμῶν αἱ ἀρεταὶ νῦν μὲν ἀνθοῦσαι, τὸν δὲ καρπὸν αὐτῶν τῷ ἰδίῳ καιρῷ παρεχόμεναι. Διὰ τοῦτο φησὶν ὁ Λόγος «ὁ χειμῶν παρήλθεν, ὁ ὑετός ἀπῆλθεν, ἐπορεύθη ἑαυτῷ, τὰ ἄνθη ὠφθη ἐν τῇ γῇ, καιρὸς τῆς τομῆς ἐφθακεν». Ὁρᾶς, φησί, τὸν λειμῶνα τὸν διὰ
 25 τῶν ἀρετῶν ἀνθοῦντα, ὁρᾶς τὴν σωφροσύνην, τουτέστιν τὸ λαμπρόν τε καὶ εὐῶδες κρίνον, ὁρᾶς τὴν αἰδῶ, τὸ ρόδον, ὁρᾶς τὸ ἴον, τοῦ Χριστοῦ τὴν εὐωδίαν. Τί οὖν οὐ στεφανηπλοκεῖς διὰ τούτων; Οὗτός ἐστιν ὁ καιρός, ἐν ᾧ χρὴ δρεψάμενον τῇ πλοκῇ τῶν τοιούτων στεφάνων ἐγκαλλωπίσασθαι. Ὁ καιρὸς τῆς τομῆς αὐτῶν ἐφθακεν.
 30 Τοῦτο σοι διαμαρτύρεται ἢ φωνὴ τοῦ τρυγόνος, τουτέστιν ἢ «φωνὴ τοῦ βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ»· Ἰωάννης γὰρ ἐστὶν ὁ τρυγὼν οὗτος, ὁ τοῦ φαιδροῦ τούτου ἔαρος πρόδρομος, ὁ τὰ καλὰ τῆς ἀρετῆς ἄνθη τοῖς ἀνθρώποις δεικνύων καὶ τοῖς βουλομένοις ἀνθολογεῖν προτεί-
 30 νων, δι' ὧν ὑπεδείκνυε τὸ ἐκ τῆς ρίζης τοῦ Ἰεσοῦ ἄνθος, «τὸν

50. Α' Τυμ. 1,19. 51. Μάρκ. 4,39.

52. Ἄϊσμα 2,11-12. 53. Ἰω. 1,23. Ματθ. 3,3.

ζονται στο χῶμα ἀπὸ τὰ κλαδιά, τί ἡ φωνὴ τῶν ὠδικῶν πουλιῶν ποὺ σπαίνει, τί ἡ θάλασσα ποὺ μουγκρίζει μὲ τὰ κύματα, τί εἶναι ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὰ ἡ βροχὴ, οἱ σταγόνες τῆς βροχῆς, πῶς ἡ βροχὴ γυρίζει στὰ λημέρια τῆς. Μὲ αὐτὰ τὸ αἰνίγμα τοῦ χειμῶνα αὐτοῦ σημαίνει τὴν παρουσία ψυχῆς καὶ προαίρεσης. Κι ἀκόμα κι ἂν ὁ λόγος μας δὲν διασαφηνίσει καθένα ἀπὸ αὐτά, εἶναι πρόδηλη γι' αὐτὸν ποὺ ἀκούει ἡ σημασία ποὺ ἔχει τὸ καθένα, πῶς βλάστησε στὴν ἀρχὴ ἡ ἀνθρώπινη φύση, ὅσο ἦταν μέσα στὸν παράδεισο καὶ μεγάλωνε καὶ φούντωνε μὲ τὸ νερὸ ἐκείνης τῆς πηγῆς, ὅταν ἀπὸ τὰ φύλλα ὁμορφαινε τὴν ἀνθρώπινη φύση ὁ βλαστὸς τῆς ἀθανασίας. Ἄλλὰ ὅταν ὁ χειμῶνας τῆς παρακοῆς ξέρανε τὴ ρίζα ἔπεσε τὸ λουλούδι στὴ γῆ, διαλύθηκε, κι ἀπογυμνώθηκε ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ τὴν ὁμορφιὰ τῆς ἀθανασίας, ἡ χλόη τῶν ἀρετῶν καταξηράθηκε, ἐπειδὴ ἀπὸ τὴν αὐξηση τῆς ἀνομίας πάγωσε ἡ ἀγάπη πρὸς τὸ Θεό, ἀπ' ὅπου κορυφώθηκαν μέσα μας τὰ διάφορα παθήματα ἀπὸ τὰ ἐχθρικά πνεύματα ποὺ προκαλοῦν στὴν ψυχὴ τὰ ναυάγια⁵⁰ τῆς κακίας.

Ἄλλ' ὅταν ἦρθε αὐτὸς ποὺ ἔφερε τὴν ἀνοιξὴ τῶν ψυχῶν μας, αὐτὸς ποὺ, ὅταν ὁ ἀνεμὸς τῆς κακίας τρικύμισε κάποτε τὴ θάλασσα, καὶ τοὺς ἀνέμους μάλωσε καὶ στὴ θάλασσα εἶπε «σιῶπα, φιμώσου», ὅλα ἄλλαξαν σὲ καλοσύνη καὶ γαλήνη⁵¹ καὶ ἡ φύση μας ἄρχισε πάλι νὰ ξαναβλαστάνει καὶ νὰ στολίζεται μὲ τὰ ἴδια τῆς τὰ λουλούδια. Κι ἄνθη τῆς ζωῆς μας εἶναι οἱ ἀρετὲς ποὺ τώρα ἀνθοῦν καὶ δίνουν τὸν καρπὸ τους στὴν ὥρα τους. Γι' αὐτὸ λέει ὁ Λόγος: «ὁ χειμῶνας πέρασε, ἡ βροχὴ ἔφυγε, γύρισε στὰ λημέρια τῆς, τὰ λουλούδια φάνηκαν στὴ γῆ, ἔφτασε ὁ καιρὸς νὰ τὰ κόψουμε»⁵². Βλέπεις, λέει, τὸ λιβάδι ὀλάνθιστο ἀπὸ τίς ἀρετές, βλέπεις τὴ σωφροσύνη, δηλαδὴ τὸ λευκὸ κι εὐωδιαστὸ κρίνο, βλέπεις τὴν αἰδῶ, τὸ τριαντάφυλλο, βλέπεις τὸ ἴο, τὴν εὐωδιὰ τοῦ Χριστοῦ. Πῶς δὲν πλέκεις μ' αὐτὰ τὰ στεφάνια σου; Τώρα εἶναι ὁ καιρὸς νὰ μαζέψεις τὰ λουλούδια καὶ νὰ στολιστεῖς πλέκοντας τέτοια στεφάνια. Ὁ καιρὸς νὰ τὰ κόψεις ἔφτασε. Αὐτὸ σοῦ μαρτυρᾷ τοῦ τρυγωνιοῦ ἡ φωνή, ἡ φωνὴ ἐκείνου ποὺ φωνάζει μέσα στὴν ἔρημο⁵³. Γιατί αὐτὸ τὸ τρυγόνι εἶναι ὁ Ἰωάννης, ὁ πρόδρομος τῆς χαρούμενης ἀνοιξῆς, ποὺ δείχνει τὰ ὠραῖα λουλούδια τῆς ἀρετῆς στοὺς ἀνθρώπους καὶ προτείνει νὰ κόψουν σ' αὐτοὺς ποὺ θέλουν, καὶ ὑπονοοῦσε μ' αὐτὸ τὸ ἄνθος τῆς ρίζας τοῦ

ἀμὸν τοῦ Θεοῦ τὸν αἴροντα τὴν ἀμαρτίαν τοῦ κόσμου», καὶ ὑπετίθετο τὴν ἐκ τῶν κακῶν μετάνοιαν καὶ τὴν κατ' ἀρετὴν πολιτείαν «ἠκούσθη», γὰρ φησιν, «ἡ φωνὴ τοῦ τρυγόνος ἐν τῇ γῆ ἡμῶν». Τάχα γῆν τοὺς κατεγνωσμένους ἐν κακίᾳ κατονομάζει, οὐς τελώνας 5 τε καὶ πόρνας λέγει τὸ Εὐαγγέλιον, ἐν οἷς ἠκούσθη τοῦ Ἰωάννου ὁ λόγος τῶν λοιπῶν οὐ παραδεξαμένων τὸ κήρυγμα.

Τὸ δὲ περὶ τῆς συκῆς εἰρημένον ὅτι «ἐξήνεγκε τοὺς δάλυνθους αὐτῆς» οὕτως τῷ λόγῳ κατανοήσωμεν ἑλκτικὴ τῆς ἐν τῷ βάθει νοτίδος διαφορόντως ὑπὸ θερμότητός ἐστιν ἡ συκῆ, πολλῆς δὲ κατὰ 10 τὰς ἐντεριώνας τῆς ἰκμάδος συνισταμένης ἀναγκαίως ἡ φύσις διὰ τῆς τῶν ὑγρῶν πέψεως τῆς ἐν τῷ φυτῷ γινομένης τὸ ἀχρεῖόν τε καὶ γεῶδες τῆς ἰκμάδος ἐκ τῶν ἀκρεμόνων ἀποσκευάζεται, καὶ πολλάκις τοῦτο ποιεῖ, ἕως ἂν τὸ εἰλικρινές τε καὶ τρόφιμον ἐν τῷ καθήκοντι καιρῷ προβάλλῃ κεκαθαρμένον τῆς ἀχρήστου ποιότητος. Τὸ 15 τοίνυν πρὸ τοῦ γλυκέος τε καὶ τελείου καρποῦ ὑπὸ τῆς συκῆς ἐν καρπῶν εἶδει προβαλλόμενον δάλυνθος λέγεται, ὅπερ καὶ αὐτὸ μὲν ἐδώδιμον ἔσθ' ὅτε τοῖς βουλομένοις ἐστίν. Οὐ μὴν ἐκεῖνό ἐστιν ὁ καρπός, ἀλλὰ τοῦ καρποῦ πρόοιμιον γίνεται· ὁ ταῦτα τοίνυν θεασάμενος καὶ τὸν καρπὸν ὅσον οὐδέπω πάντως ἐκδέχεται· σημεῖον γὰρ 20 τῶν ἐδώδιμων σύκων οἱ δάλυνθοι γίνονται, οὐς ἐξενηνοχέαι φησὶ τὴν συκῆν.

Ἐπειδὴ γὰρ τὸ πνευματικὸν ἔαρ ὑπογράφει τῇ νύμφῃ ὁ Λόγος, ὁ δὲ καιρὸς οὗτος μεθόριός ἐστι τῶν δύο καιρῶν, τῆς τε χειμερινῆς κατηφείας καὶ τῆς ἐν τῷ θέρει τῶν καρπῶν μετουσίας, διὰ τοῦτο τὸ 25 μὲν παρωχηκέναι τὰ κακὰ διαρρήδην εὐαγγελίζεται, τοὺς δὲ καρποὺς τῆς ἀρετῆς οὐπω τελειῶς προδεικνυσιν. Ἀλλὰ τούτους μὲν ἐν τῷ καθήκοντι καιρῷ ταμιεύεται, ὅταν ἐνστή τὸ θέρος (οἶδας δὲ πάντως τὸ διὰ τοῦ θέρους δηλούμενον ἐκ τῆς τοῦ Κυρίου φωνῆς, ἣ τοῦτό φησιν ὅτι «ὁ θερισμὸς συντέλεια τοῦ αἰῶνός ἐστιν»), νῦν δὲ 30 τὰς ἐλπίδας δείκνυσι διὰ τῶν ἀρετῶν ἀνθούσας, ὧν ὁ καρπός, καθῶς φησιν ὁ προφήτης, ἐν τῷ καιρῷ τῷ ἰδίῳ προφαίνεται. Τῆς τοίνυν ἀνθρωπίνης φύσεως κατὰ τὴν μνημονευθεῖσαν ἐνταῦθα συκῆν πολλὴν διὰ τοῦ νοηθέντος ἡμῖν χειμῶνος τὴν κακὴν ἰκμάδα συλλεξαμένης καλῶς ὁ τὸ ψυχικὸν ἔαρ ἡμῖν ἐργαζόμενος καὶ τῇ καθη-

54. Ἦσ. 11,1. 55. Ἰω. 1,29. 56. Ματθ. 3,7. Λουκᾶ 3,7.

57. Ἐπιστολὴ 2,12. 58. Ματθ. 21,32. 59. Ἐπιστολὴ 2,13.

Ἰεσοῖς⁵⁴, τὸν θεῖο ἄμνὸ «ποὺ σηκώνει τὴν ἁμαρτία τοῦ κόσμου»⁵⁵ καὶ συμβούλευε τὴ μετάνοια ἀπὸ τὶς ἁμαρτίες καὶ τὴ ζωὴ τῆς ἀρετῆς⁵⁶. Γιατὶ λέει, «ἀκούστηκε ἡ φωνὴ τοῦ τρυγονιοῦ στὴ γῆ μας»⁵⁷. Γῆ ἴσως ὀνομάζει τοὺς καταδικασμένους στὴν κακία, ποὺ τὸ Εὐαγγέλιο τοὺς λέει τελῶνες καὶ πόρνες⁵⁸ καὶ ποὺ αὐτοὶ ἄκουσαν τὸ κήρυγμα τοῦ Ἰωάννη, ἐνῶ οἱ ἄλλοι δὲ δέχτηκαν τὸ λόγο του.

Κι αὐτὸ ποὺ λέει γιὰ τὴ συκιά ὅτι «ἐβγαλε τοὺς ὀλύνθους της»⁵⁹, ἃς τὸ ἐξηγήσομε λογικὰ ὡς ἐξῆς. Ἡ συκιά ἔχει ἰδιαίτερη ἱκανότητα νὰ τραβᾷ ἐξαιτίας τῆς ζέστης τὴν ὑγρασία ἀπὸ τὰ βάθη. Κι ἐπειδὴ μαζεύεται πολὺς χυμὸς στὴν ἐντεριώνη κατ' ἀνάγκη μὲ τὴν πέψη τῶν ὑγρῶν ποὺ γίνεται μέσα στὸ φυτὸ ἢ φύση ἀποβάλλει ἀπὸ τὰ κλαδιὰ τὸ ἄχρηστο καὶ γεῶδες κι αὐτὸ τὸ κάνει πολλὰς φορές, ὥσπου νὰ προβάλλει στὸν καιρὸ ποὺ πρέπει τὸ καθαρὸ καὶ κατάλληλο γιὰ τροφή καθαρμένο ἀπὸ τὸ ἄχρηστο στοιχεῖο. Ἐνα εἶδος καρποῦ ποὺ βγάζουν οἱ συκιὲς πρὶν ἀπὸ τὸ μελωμένο καὶ τέλειο καρπὸ τοὺς λέγονται 'ὄλυνθοι' ποὺ τοὺς τρῶνε κι αὐτοὺς κάποτε ὅποιοι θέλουν. Δὲν εἶναι ὅμως αὐτὰ οἱ καρποί, ἀλλὰ τὰ προοίμια τοῦ καρποῦ. Ὅποιος λοιπὸν τὰ δεῖ αὐτά, περιμένει ὅπου νὰ ἔναι καὶ τὸν καρπὸ. Γιατὶ οἱ ὄλυνθοι ποὺ λέει πῶς ἐβγαλε ἡ συκιά γίνονται σημάδι γιὰ τὰ σύκα ποὺ τρῶμε.

Ἐπειδὴ δηλαδὴ ὁ Λόγος περιγράφει στὴ νύμφη τὴν πνευματικὴ ἀνοιξὴ καὶ ἡ ἐποχὴ αὐτὴ εἶναι ἡ ἐνδιάμεση δυὸ ἐποχῶν, τῆς χειμωνιάτικης κατήφειας καὶ τῆς ἀπόλαυσης τῶν θερινῶν καρπῶν, γι' αὐτὸ φέρνει τὴν σαφὴ καλὴ ἀγγελία ὅτι τὰ κακὰ ἔχουν περάσει, ἀλλὰ δείχνει ὅτι δὲν ἔχουν ἀκόμη ὠριμάσει οἱ καρποὶ τῆς ἀρετῆς. Αὐτοὺς θὰ τοὺς σοδειάσει στὸν καιρὸ ποὺ πρέπει, ὅταν φτάσει τὸ θέρος (γνωρίζεις ἀσφαλῶς τί δηλώνει τὸ θέρος ἀπὸ τὸ λόγο τοῦ Κυρίου ποὺ λέει ὅτι «ὁ θερισμὸς εἶναι ἡ συντέλεια τοῦ κόσμου»⁶⁰): τῶρα ὅμως δείχνει τὶς ἐλπίδες ποὺ ἀνθοῦν μὲ τὶς ἀρετὲς καὶ ποὺ ὁ καρπὸς τοὺς ἐμφανίζεται ὅπως λέει ὁ προφήτης, στὸν καιρὸ τους⁶¹. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἡ ἀνθρώπινη φύση μὲ τὴ συκιά ποὺ ἀναφέραμε ἐδῶ καὶ ποὺ τὸ χειμῶνα ποὺ στοχαστήκαμε μάζεψε τὸν κακὸ χυμὸ, κάνει καλὰ αὐτὸς ποὺ φέρνει μέσα μας τὴν ψυχικὴ ἀνοιξὴ καὶ μὲ τὴ σωστὴ γεωπονία περιποιεῖται τὸ φυτὸ ἄνθρωπο, ποὺ πρωτοβγάζει

κούση γεωπονία φυτηκομῶν τὸ ἀνθρώπινον πρῶτον μὲν ἐκβάλλει τῆς φύσεως πᾶν ὅσον γεῶδες καὶ ἄχρηστον ἀντὶ ἀκρεμόνων δι' ἐξομολογήσεως ἀποσκευάζων τὰ περιττώματα, εἴθ' οὕτω χαρακτηρὰ τινὰ τῆς ἐλπίζομένης μακαριότητος διὰ τῆς ἀστειοτέρας ζωῆς ἐπιβάλλων τῷ βίῳ οἷόν τισιν ὀλύνθοις τὴν μέλλουσαν γλυκύτητα τῶν σύκων εὐαγγελίζεται. Καὶ τοῦτό ἐστι τὸ λεγόμενον ὅτι «ἡ συκὴ ἐξήνεγκε τοὺς ὀλύνθους αὐτῆς».

Οὕτω μοι νόησον καὶ τὴν κυπρίζουσαν ἄμπελον, ἧς ὁ μὲν οἶνος ὁ τὴν καρδίαν εὐφραίνειν πληρώσει ποτὲ τὸν τῆς σοφίας κρατῆρα καὶ προκείσεται τοῖς συμπόταις ἐκ τοῦ ὑψηλοῦ κηρύγματος κατ' ἐξουσίαν ἀρύεσθαι εἰς ἀγαθὴν τε καὶ νηφάλιον μέθην. Ἐκείνην λέγω τὴν μέθην, δι' ἧς τοῖς ἀνθρώποις ἐκ τῶν ὑλικῶν πρὸς τὸ θεϊότερον ἢ ἔκστασις γίνεται. Νῦν μέντοι κυπρίζει διὰ τοῦ ἀνθους ἡ ἄμπελος καὶ τις ἐκδίδεται παρ' αὐτῆς ἀτμός εὐωδιάζων, ἡδὺς καὶ προσηνῆς, πρὸς τὸ περιέχον πνεῦμα κατακιρνάμενος. Οἶδας δὲ τὸ Πνεῦμα πάντως, ὃ τὴν εὐωδίαν ταύτην τοῖς σωζομένοις ἐργάζεται, παρὰ τοῦ Παύλου μαθὼν.

Ταῦτα προδεικνύσι τῇ νύμφῃ ὁ Λόγος τοῦ καλοῦ τῶν ψυχῶν ἕαρος τὰ γνωρίσματα καὶ ἐπισπεύδει πρὸς τὴν τῶν προκειμένων ἀπόλαυσιν διεγείρων αὐτὴν τῷ λόγῳ «ἀνάστα», λέγων, «ἐλθέ, ἡ πλησίον μου, καλὴ μου, περιστερὰ μου». Ὅσα δόγματα δι' ὀλίγων ἐν τοῖς ρήμασι τούτοις ὁ λόγος ἡμῖν ὑποδείκνυσιν. Οὐ γὰρ κατὰ τινὰ περιττὴν καὶ παρέλκουσαν ματαιολογίαν τοῖς αὐτοῖς ρήμασιν ἐμφιλοχωρεῖν τὴν θεόπνευστον διδασκαλίαν ἐστὶν εἰκός, ἀλλὰ τι μέγα καὶ θεοπρεπὲς νόημα διὰ τῆς παλιλλογίας ἡμῖν ὑποδείκνυται. Τὸ δὲ λεγόμενον τοιοῦτόν ἐστιν· ἡ μακαρία καὶ ἀίδιος καὶ πάντα νοῦν ὑπερέχουσα φύσις πάντα τὰ ὄντα ἐν ἑαυτῇ περιείργουσα ὑπ' οὐδενὸς περιέχεται ὄρου· οὐδὲν γὰρ ἐστὶ περὶ αὐτὴν θεωρούμενον, οὐ χρόνος, οὐ τόπος, οὐ χρῶμα, οὐ σχῆμα, οὐκ εἶδος, οὐκ ὄγκος, οὐ πηλικότης, οὐ διάστημα, οὐδὲ ἄλλο τι περιγραφτικὸν ὄνομα ἢ πρᾶγμα ἢ νόημα, ἀλλὰ πᾶν τὸ περὶ αὐτὴν νοούμενον ἀγαθὸν εἰς ἀπειρόν τε καὶ ἀόριστον πρόεισιν.

Ὅπου γὰρ κακία χώραν οὐκ ἔχει, ἀγαθοῦ πέρας ἐστὶν οὐδέν. Ἐπὶ γὰρ τῆς τρεπτῆς φύσεως διὰ τὸ ἴσην ἐγκεῖσθαι τὴν δύναμιν τῇ προαιρέσει πρὸς τὴν ἐφ' ἐκάτερα τῶν ἐναντίων ροπὴν τό τε ἀγαθὸν τὸ ἐν ἡμῖν καὶ τὸ κακὸν ταῖς διαδοχαῖς ἀλλήλων ἐναπολήγει καὶ γί-

62. Ψαλμ. 113,15. 63. Παρμ. 9,2· 5-6. 64. Β' Κορ. 2,15. 65. Ἄϊσμα 2,13.

ἀπὸ τῆ φύση μας ὅσο γεῶδες ὑπάρχει καὶ ἄχρηστο, ἀποβάλλοντας τὰ περιττὰ μέσω τῆς ἐξομολόγησής ἀντὶ ἀπὸ τὰ κλαδιά, κι ἔπειτα μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ σφραγίζοντας μὲ μιὰ σφραγίδα τῆς μακαριότη-
 τας ποὺ ἐλπίζομε τῆ ζωὴ μας μὲ πνευματικότερη πολιτεία, σὰν μὲ κάποιους ὀλύνθους εὐαγγελίζεται τῆ μελλοντικὴ γλυκύτητα τῶν σύκων. Αὐτὸ σημαίνει τὸ λεγόμενον ὅτι «ἡ συκιά ἐβγαλε τοὺς ὀλύν-
 θους της».

Ἔτσι στοχάσου καὶ τὸ ἀνθισμένο κλῆμα, ποὺ τὸ κρασί του εὐφραίνει τὴν καρδιά⁶² θὰ γεμίσει κάποτε τὸν κρατήρα τῆς σοφίας καὶ θὰ τεθεῖ μπροστὰ στοὺς συμπότες⁶³ ν' ἀντλοῦν ἀπὸ τὸ οὐράνιο κήρυγμα ὅσο θέλουν γιὰ μιὰ μέθη ὠφέλιμη καὶ νηφάλια. Ἐννοῶ τὴ μέθη ἐκείνη, ποὺ προκαλεῖ στοὺς ἀνθρώπους τὴν ἐκστασὴ τους ἀπὸ τὰ ὑλικά πρὸς τὰ θεῖα. Τώρα ὁμως θέλγει τὸ κλῆμα μὲ τὰ ἄνθη του κι ἀναδίνεται ἀπὸ αὐτὸ μιὰ πνοὴ εὐωδίας γλυκιὰ καὶ θελκτικὴ, ποὺ διαχύνεται στὴν ἀτμόσφαιρα ποὺ τὸ περιέχει. Γνωρίζεις ὅπωςδὴ-
 ποτε τὸ Πνεῦμα ποὺ χύνει αὐτὴ τὴν εὐωδία σὲ ὄσους σώζονται· τὴν ἔχεις μάθει ἀπὸ τὸν Παῦλο⁶⁴.

Αὐτὰ τὰ γνωρίσματα τῆς ὠραίας ἀνοιξῆς τῶν ψυχῶν δείχνει προοιμακὰ ὁ Λόγος στὴ νύφη καὶ τὴ βιάζει ἐρεθίζοντάς την ν' ἀπο-
 λαύσει ὅσα ἔχει ἐμπρὸς της λέγοντας· «σῆκω, ἔλα, ἀγαπημένη μου, καλὴ μου, περιστέρα μου»⁶⁵. Πόσες ἀλήθειες δὲν μᾶς παρουσιάζει μὲ λίγα λόγια ὁ Λόγος μὲ τὶς λέξεις αὐτές. Δὲν εἶναι σωστὸ μὲ μιὰ περιττὴ καὶ ἀτοπὴ ματαιολογία νὰ ἐνδιατριβεὶ στὶς λέξεις αὐτές ἢ θεόπνευστη διδασκαλία, ἀλλὰ μὲ τὴν ἐπανάληψη μᾶς παρουσιάζε-
 ται ἓνα μεγάλο καὶ θεοπρεπὲς νόημα, ποὺ ἔχει τὴν ἐξῆς σημασία. Ἡ μακάρια καὶ αἰδία φύση ποὺ ξεπερνᾷ κάθε νοῦ, ἐνῶ περικλείει μέσα της ὅλα τὰ ὄντα, ἢ ἴδια δὲν περιορίζεται ἀπὸ κανένα ὄριο. Τίποτε δὲν παρατηρεῖται γύρω ἀπὸ αὐτὴν, χρόνος, τόπος, χρῶμα, σχῆμα, εἶδος, ὄγκος, μέγεθος, διάστημα, οὔτε κανένα ἄλλο ὄνομα, πράγμα ἢ νόημα ποὺ περιγράφει ὄρια, ἀλλὰ ὅλο τὸ ἀγαθὸ ποὺ νοοῦμε σχετι-
 κά μ' αὐτὴν ἐκτείνεται στὸ ἀπειρο καὶ στὸ ἀπεριόριστο.

Πράγματι ὅπου ἡ κακία δὲν ἔχει θέση, δὲν ὑπάρχει κανένα πέ-
 ρας στὸ ἀγαθόν. Στὴν τρεπτὴ δηλαδὴ φύση, ἐπειδὴ ὑπάρχει μέσα στὴν προαίρεση ἴση δύναμη πρὸς τὴ ροπὴ σὲ καθένα ἀπὸ τὰ ἀντίθε-
 τα, τὸ ἀγαθὸ ποὺ ὑπάρχει μέσα μας καὶ τὸ κακόν, καταλήγει στὴ δια-
 δοχὴ τοῦ ἐνὸς ἀπὸ τὸ ἄλλο καὶ γίνεται ὄριο τοῦ ἀγαθοῦ ἢ κακία ποὺ

νεται τοῦ ἀγαθοῦ ὁρος ἡ ἐπιγινομένη κακία καὶ πάντα τὰ τῶν ψυχῶν
 ἡμῶν ἐπιτηδεύματα, ὅσα κατὰ τὸ ἐναντίον ἀλλήλοις ἀντικαθέστη-
 κεν, εἰς ἀλλήλα λήγει καὶ ὑπ' ἀλλήλων ὀρίζεται· ἡ δὲ ἀπλή καὶ κα-
 θαρὰ καὶ μονοειδῆς καὶ ἄτρεπτος καὶ ἀναλλοίωτος φύσις αἰεὶ ὡσαύ-
 5 τως ἔχουσα καὶ οὐδέποτε ἑαυτῆς ἐξισταμένη διὰ τὸ ἀπαράδεκτος εἶ-
 και τῆς πρὸς τὸ κακὸν κοινωνίας ἀόριστος ἐν τῷ ἀγαθῷ μένει, οὐ-
 δὲν ἑαυτῆς βλέπουσα πέρασ διὰ τὸ μηδὲν περὶ ἑαυτὴν τῶν ἐναντίων
 βλέπειν. Ὅταν τοίνυν ἐφέλκῃται πρὸς μετουσίαν ἑαυτῆς τὴν ἀν-
 θρωπίνην ψυχὴν, αἰεὶ τῷ ἴσῳ μέτρῳ κατὰ τὴν πρὸς τὸ κρεῖττον ὑπε-
 10 ροχὴν τῆς μετεχούσης ὑπερανέστηκεν· ἡ μὲν γὰρ ψυχὴ μείζων ἑαυ-
 τῆς πάντοτε διὰ τῆς τοῦ ὑπερέχοντος μετουσίας γίνεται καὶ αὐξανο-
 μένη οὐχ ἴσταται, τὸ δὲ μετεχόμενον ἀγαθὸν ἐν ἴσῳ μένει ὡσαύτως
 ὑπὸ τῆς ἐπὶ πλεῖον αἰεὶ μετεχούσης ἐν ἴσῳ πάντοτε τῇ ὑπεροχῇ εὐρι-
 σκόμενον. Ὅρῳμεν τοίνυν ὡσπερ ἐν βαθμῶν ἀναβάσει χειραγω-
 15 γουμένην διὰ τῶν τῆς ἀρετῆς ἀνόδων ἐπὶ τὰ ὕψη παρὰ τοῦ Λόγου
 τὴν νύμφην, ἧ ἐνήσι πρῶτον διὰ τῶν προφητικῶν θυρίδων καὶ τῶν
 δικτυωτῶν τοῦ νόμου παραγγελμάτων τὴν ἀκτῖνα ὁ Λόγος καὶ
 προσκαλεῖται αὐτὴν ἐγγίσει τῷ φωτὶ καὶ καλὴν γενέσθαι πρὸς τὸ εἶ-
 δος τῆς περιστερᾶς ἐν τῷ φωτὶ μορφωθεῖσαν.

20 Εἶτα μετασχοῦσαν τῶν καλῶν ὅσον ἐχώρησε πάλιν ἐξ ὑπαρχῆς
 ὡς ἔτι τῶν καλῶν οὐσαν ἀμέτοχον πρὸς τὴν τοῦ ὑπερκειμένου κάλ-
 λους μετουσίαν ἐφέλκεται, ὥστε αὐτῇ κατὰ τὴν ἀναλογίαν τῆς προ-
 κοπῆς πρὸς τὸ αἰεὶ προφαινόμενον καὶ τὴν ἐπιθυμίαν συναυξέσθαι
 καὶ διὰ τὴν ὑπερβολὴν τῶν πάντοτε κατὰ τὸ ὑπερκειμένον εὐρισκο-
 25 μένων ἀγαθῶν πρῶτως ἄπτεσθαι τῆς ἀνόδου δοκεῖν. Διὰ τοῦτο
 φησι πάλιν πρὸς τὴν ἐγγεγερμένην ὅτι «ἀνάστηθι» καὶ πρὸς τὴν ἐλ-
 θοῦσαν ὅτι «ἐλθέ»· οὔτε γὰρ τῷ οὕτως ἀνισταμένῳ λείπει ποτὲ τὸ
 αἰεὶ ἀνίστασθαι, οὔτε τῷ τρέχοντι πρὸς τὸν Κύριον ἢ πρὸς τὸν θεῖον
 δρόμον εὐρυχωρία δαπανηθήσεται. Ἄει τε γὰρ ἐγείρεσθαι χρὴ καὶ
 30 μηδέποτε διὰ τοῦ δρόμου προσεγγίζοντας παύεσθαι. Ὡστε ὁσάκις
 ἂν λέγῃ τὸ «ἀνάστηθι» καὶ τὸ «ἐλθέ», τοσαυτάκις τῆς πρὸς τὸ
 κρεῖττον ἀναβάσεως τὴν δύναμιν δίδωσιν. Οὕτω νόει καὶ τὰ ἐφεξῆς
 τῷ λόγῳ προσκείμενα· ὁ γὰρ καλὴν ἐκ καλῆς γενέσθαι κελεύων τὸ
 ἀποστολικὸν ἀντικρυς ὑποτίθεται τὴν αὐτὴν εἰκόνα προστάσων

ἀκολουθεῖ καὶ ὄλες οἱ ἐκδηλώσεις τῆς ψυχῆς, ὄσες ἀντιμάχονται ἢ μία τὴν ἄλλη, καταλήγουν ἢ μία στὴν ἄλλη καὶ ἢ μία περιορίζει τὴν ἄλλη. Ἄλλὰ ἢ ἀπλή καὶ καθαρὴ καὶ ἐνικὴ καὶ ἀμετάβλητη καὶ ἀναλλοίωτη φύση εἶναι ἢ ἴδια πάντοτε καὶ ποτὲ δὲν βγαίνει ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ της, ἐπειδὴ δὲ δέχεται τὴν κοινωνία μὲ τὸ κακὸ, μένει ἀπεριόριστη μέσα στὸ ἀγαθὸ, χωρὶς νὰ βλέπει κανένας πέρασ τοῦ ἑαυτοῦ της, ἐπειδὴ δὲ βλέπει γύρω της κανένα ἀντίθετο. Ὅταν λοιπὸν ἔλκει τὴν ἀνθρώπινη ψυχὴ γιὰ νὰ τῆς μεταδοθεῖ, μὲ ἴσο πάντοτε μέτρο ὑψώνεται σύμφωνα μὲ τὴν ὑπεροχὴ πρὸς τὸ καλύτερο πάνω ἀπὸ αὐτὴν ποὺ τὴ μετέχει. Ἡ ψυχὴ δηλαδὴ γίνεται πάντοτε μεγαλύτερη ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ της μὲ τὴ μετουσία ἐκείνου ποὺ τὴν ξεπερνᾷ καὶ δὲ σταματᾷ ν' αὐξάνει· τὸ ἀγαθὸ ὁμῶς ποὺ μετέχεται μένει πάντοτε ἴδια ἴσο καὶ βρίσκεται πάντοτε στὴν ἴδια ἀπόσταση ὑπεροχῆς ἀπὸ ἐκείνην ποὺ τὸ μετέχει ὡστόσο ὄλο καὶ περισσότερο. Βλέπομε λοιπὸν, ὅπως στὴν ἀνάβαση μιᾶς σκάλας, νὰ χειραγωγεῖται ἀπὸ τὸ Λόγο στὰ ὕψη περνώντας τὰ σκαλιὰ τῆς ἀρετῆς ἢ νύμφη, στὴν ὁποία ἀπευθύνει τὴν ἀκτίνα τῶν ἐντολῶν ὁ Λόγος πρῶτα ἀπὸ τὰ προφητικὰ παράθυρα καὶ τὰ δικτυωτὰ τοῦ νόμου καὶ τὴν προσκαλεῖ νὰ πλησιάσει τὸ φῶς καὶ νὰ γίνῃ ὠραία παίρνοντας τὴ μορφή τοῦ περιστεριοῦ μέσα στὸ φῶς.

Ἐπειτα, ἀφοῦ κοινωνήσε τὰ ὠραῖα ὅσο μπορούσε νὰ χωρέσει, ἀπὸ τὴν ἀρχὴ πάλι σὰ νὰ ἦταν ἀκόμη ἀμέτοχη ἀπὸ τὰ ὠραῖα ἔλκεται πρὸς τὴ μετουσία τοῦ ψηλότερου κάλλους, ὥστε ἀνάλογα μὲ τὴν προκοπὴ της πρὸς ἐκεῖνο ποὺ φαινόταν πάντοτε μπροστὰ της ν' αὐξάνει καὶ ἢ προθυμία της καὶ ἐπειδὴ εἶναι ὑπερβολικὰ ψηλὰ τὰ ἀγαθὰ ποὺ βρίσκονται πιὸ πάνω, φαίνεται πάντοτε πῶς πλησιάζει γιὰ πρώτη φορά. Γι' αὐτὸ λέει πάλι στὴ νύμφη ποὺ ἔχει ἤδη σηκωθεῖ, «σήκω» καὶ σ' αὐτὴν ποὺ ἔχει ἔρθει, «ἔλα». Ἐτσι οὔτε σ' αὐτὸν ποὺ μ' αὐτὸν τὸν τρόπο σηκώνεται θὰ λείπει ποτὲ τὸ νὰ σηκώνεται πάντα, οὔτε γι' αὐτὸν ποὺ τρέχει⁶⁶ πρὸς τὸν Κύριο θὰ ἐξαντληθεῖ ποτὲ ἢ ἀπόσταση γιὰ τὸ θεῖο δρόμο. Πάντοτε πρέπει νὰ σηκωνόμαστε καὶ ποτὲ νὰ μὴ σταματοῦμε νὰ πλησιάζομε τρέχοντας. Ὡστε ὄσες φορές λέει τὸ «σήκω» κι «ἔλα», τόσες φορές δίνει τὴ δύναμη γιὰ τὴν ἀνάβαση πρὸς τὸ καλύτερο. Ἐτσι στοχάσου καὶ ὄσα εἶναι στὴ συνέχεια. Αὐτὸς ποὺ προστάζει νὰ γίνῃ ὠραία ἀπὸ ὠραία ποὺ ἦταν, ἔχει ὑπόψη του τὸ ἀποστολικὸ παράγγελμα, προστάζοντας τὴν ἴδια

ἀπὸ δόξης εἰς δόξαν μεταμορφοῦσθαι, ὡς πάντοτε δόξαν εἶναι τὸ λαμβανόμενον καὶ τὸ αἰεὶ εὐρισκόμενον, κἄν διὰ μάλιστα μέγα τε καὶ ὑψηλὸν ἢ, μικρότερον εἶναι τοῦ ἐπιζομένου πιστεῦσθαι.

Οὕτω τοίνυν περιστερὰν οὖσαν ἐν τοῖς προκατωρθωμένοις οὐ-
5 δὲν ἦττον περιστερὰν αὐτὴν πάλιν διὰ τῆς πρὸς τὸ κρεῖττον μετα-
μορφώσεως γενέσθαι διακελεύεται καί, εἰ τοῦτο γένοιτο, τὸ ὑπὲρ
τοῦτο πάλιν ὁ λόγος καθεξῆς διὰ τοῦ ὀνόματος ὑποδείξει· λέγει γὰρ
«δεῦρο σενατῆ, περιστέρα μου, ἐν σκέπη τῆς πέτρας ἐχόμενα τοῦ
προτειχίσματος». Τίς οὖν ἢ πρὸς τὸ τέλειον ἀνοδος, ἥτις τοῖς νῦν εἰ-
10 ρημένοις ἐμφαίνεται; Τὸ μηκέτι πρὸς τὴν τῶν ἐφελκομένων βλέπειν
σπουδῆν, ἀλλ' ὁδηγὸν πρὸς τὸ κρεῖττον τὴν ἰδίαν ἐπιθυμίαν ἔχειν.
«Δεῦρο», γὰρ φησὶ, «σενατῆ», μὴ ἐκ λύπης μηδὲ ἐξ ἀνάγκης, ἀλλὰ
σενατῆ, τοῖς ἰδίαις λογισμοῖς τὴν ἐπιθυμίαν πρὸς τὸ καλὸν ἐπιρρώ-
σασα, οὐκ ἀνάγκης καθηγουμένης· ἀδέσποτον γὰρ ἡ ἀρετὴ καὶ ἐκού-
15 σιον καὶ ἀνάγκης πάσης ἐλεύθερον. Τοιοῦτος ἦν ὁ Δαβὶδ ὁ τὰ ἐκού-
σια μόνᾳ τῶν παρ' αὐτοῦ γινομένων εὐδοκηθῆναι τῷ Θεῷ προσευ-
χόμενος καὶ ἐκουσίως θύειν ἐπαγγελλόμενος· τοιοῦτος ἕκαστος τῶν
ἀγίων ἑαυτὸν τῷ Θεῷ προσάγων, οὐκ ἐξ ἀνάγκης ἀγόμενος.

Καὶ σὺ τοίνυν δεῖξον τὴν τελείαν κατάστασιν ἐν τῷ σενατῆ τῆς
20 πρὸς τὸ κρεῖττον ἀνόδου τὴν ἐπιθυμίαν λαβεῖν. Τοιαύτη δὲ γενομέ-
νη, φησὶν, ἤξεις ἐπὶ τὴν σκέπην τῆς πέτρας ἐχόμενα τοῦ προτειχί-
σματος. Τὸ δὲ λεγόμενον τοιοῦτόν ἐστι (χρὴ γὰρ μεταβαλεῖν τὸν λό-
γον ἀπὸ τῶν αἰνιγμάτων πρὸς τὸ σαφέστερον)· μία σκέπη τῆς ἀν-
θρωπίνης ἐστὶ ψυχῆς τὸ ὑψηλὸν Εὐαγγέλιον, ἐν ᾧ ὁ γενόμενος τῆς
25 σκιοειδοῦς διδασκαλίας διὰ τῶν τυπικῶν τε καὶ συμβολικῶν νοη-
μάτων οὐκέτι προσδέεται φανερούσης τῆς ἀληθείας τὰ κεκαλυμμέ-
να τῶν προσταγμάτων αἰνίγματα· πέτραν δὲ τὴν εὐαγγελικὴν ὀνομά-
ζεσθαι χάριν οὐδεὶς ἂν ἀντίποι τῶν ὀπωσοῦν μετεχόντων τῆς πί-
στεως· πολλαχόθεν γὰρ ἐστὶν ἐκ τῆς Γραφῆς τοῦτο μαθεῖν τὸ πέτραν
30 εἶναι τὸ Εὐαγγέλιον. Τὸ τοίνυν λεγόμενον τοιοῦτόν ἐστι· εἰ ἐνεγυμνά-
σθης, ᾧ ψυχῇ, τῷ νόμῳ, εἰ τὰς διὰ τῶν προφητικῶν θυρίδων αὐγὰς
τῆ διανοίᾳ τεθέασθαι, μηκέτι ὑπὸ τὴν τοῦ νομικοῦ τοίχου σκιὰν μένε
(σκιὰν γὰρ ὁ τοῖχος ποιεῖ τῶν μελόντων ἀγαθῶν, οὐκ αὐτὴν τὴν εἰ-

67. Β' Κορ. 3,18.

68. ᾿Αϊσμα 2,14.

69. Ψαλμ. 53,8.

70. Ψαλμ. 26,5. Ψαλμ. 39,3.

είκόνα να μεταμορφώνεται από δόξα σε δόξα⁶⁷, ώστε να είναι πάντοτε δόξα αυτό που λαμβάνει και που κάθε φορά βρίσκει και να πιστεύεται ότι, όσο μεγάλο κι αν είναι και ύψηλό, είναι μικρότερο πάντα από αυτό που ελπίζεται.

Έτσι λοιπόν αν και είναι περισσότερά με τα προηγούμενα κατορθώματά της, την προστάζει πάλι να γίνει καθόλου λιγότερο περισσότερά με τη μεταμόρφωσή της προς το καλύτερο κι αν γίνει αυτό, πάλι θα δείξει ο Λόγος στη συνέχεια με μια λέξη το ψηλότερο από αυτό. Γιατί λέει: «έλα από μόνη σου, περισσότερα μου, στην κουφάλα του βράχου που 'ναι κοντά στο φράχτη σου»⁶⁸. Ποιά είναι λοιπόν η άνοδος προς το τέλειο, που φανερώνεται σ' αυτά που είπώθηκαν τώρα; Το να μη βλέπεις πια την προθυμία εκείνων που σε τραβούν, αλλά να έχεις οδηγό σου προς το καλύτερο την ίδια σου την επιθυμία. Γιατί λέει «έλα από μόνη σου», όχι από λύπη ή από ανάγκη, αλλά από μόνη σου, τονώνοντας την επιθυμία σου προς το ώραϊο με τους ίδιους σου τους στοχασμούς, χωρίς να σε σέρνει κάποια ανάγκη. Γιατί η άρετή είναι αδιαφέντευτη και αυτόθελη κι ελεύθερη από κάθε ανάγκη. Τέτοιος ήταν Δαβίδ που προσευχόταν να ευδοκήσει ο Θεός μόνο για όσα έπραττε με τη θέλησή του και που υποσχόταν θυσίες θεληματικές⁶⁹. Τέτοιος ήταν καθέννας από τους αγίους προσφέροντας τον έαυτό του στο Θεό· δεν τον πίεζε κάποια ανάγκη.

Και σὺ λοιπόν δείξε την τελειότητά σου επιθυμώντας από μόνη σου τὴν ἄνοδό σου πρὸς τὸ ἀνώτερο. Κι ὅταν γίνεις, λέει, τέτοια, θὰ φτάσεις στὴν σκέπη τῆς πέτρας δίπλα στὸ φράχτη. Αὐτὸ πὸν λέει σημαίνει τὸ ἐξῆς (πρέπει νὰ μεταφέρομε τὸ λόγο ἀπὸ τὰ αἰνίγματα στὴ σαφήνεια). Μιὰ εἶναι ἡ σκέπη τῆς ἀνθρώπινης ψυχῆς, τὸ θεῖο Εὐαγγέλιο, κάτω ἀπὸ τὸ ὁποῖο ὁποῖος βρεθεῖ, δὲν ἔχει πια ἀνάγκη ἀπὸ τὴ σκιώδη διδασκαλία μὲ τοὺς τύπους καὶ τὰ συμβολικὰ νοήματα, γιατί πια φανερώνει ἡ ἀλήθεια τὰ καλυμμένα αἰνίγματα τῶν διαταγῶν. Κι ὅτι πέτρα ὀνομάζεται ἡ εὐαγγελικὴ χάρη δὲ θὰ ἔχει ἀντίρρηση κανένας ἀπὸ ὄσους ἔχουν ἔστω καὶ λίγη πίστη. Ἀπὸ πολλὰ χωρία μπορούμε νὰ τὸ μάθομε αὐτό, ὅτι πέτρα⁷⁰ εἶναι τὸ Εὐαγγέλιο. Αὐτὸ πὸν λέει σημαίνει τὸ ἐξῆς: Ἄν, ὡ ψυχῆ, ἀσκήθηκες στὸ νόμο, ἂν ἀντίκρυσες τὶς λάμπεις πὸν φωτίζουν τὸ νοῦ μέσα ἀπὸ τὰ προφητικὰ παράθυρα, μὴ μίνεις πια κάτω ἀπὸ τὴ σκιά τοῦ

κόνα τῶν πραγμάτων), ἀλλ' ἐπὶ τὴν πέτραν ἐκ τοῦ σύνεγγυς ἀπὸ τοῦ τοίχου μετὰβηθι· ἔχεται γὰρ ἡ πέτρα τοῦ προτειχίσματος, ἐπειδὴ τῆς εὐαγγελικῆς πίστεως ὁ νόμος προτειχίσμα γέγονε, καὶ ἔχεται ἀλλήλων τὰ δόγματα γειτνιῶντα κατὰ τὴν δύναμιν. Τί γὰρ ἐγγύτερον τοῦ
5 «μὴ μοιχεῦσαι» τῷ «μὴ ἐπιθυμῆσαι» καὶ τοῦ καθαρεῦν ἀπὸ φόνου τῷ μηδὲ ὀργῇ τὴν καρδίαν μολύνεσθαι;

Ἐπεὶ οὖν ἔχεται τοῦ προτειχίσματος ἡ σκέπη τῆς πέτρας, ἀδιάστατός ἐστί σοι ἡ ἀπὸ τοῦ τοίχου ἐπὶ τὴν πέτραν μετάστασις· περιτομὴ ἐν τῷ τοίχῳ καὶ περιτομὴ ἐν τῇ πέτρᾳ, πρόβατον καὶ πρόβατον,
10 αἷμα καὶ αἷμα, πάσχα καὶ πάσχα, καὶ πάντα σχεδὸν τὰ αὐτὰ καὶ διὰ τῶν αὐτῶν ἀλλήλων ἐχόμενα, πλὴν ὅσον πνευματικὴ μὲν ἡ πέτρα, χοϊκὸς δὲ ὁ τοίχος, ᾧ συναναπέπλασται τὸ σωματικὸν καὶ γεῶδες. Ἡ δὲ εὐαγγελικὴ πέτρα τὸν σαρκῶδη τῶν νοημάτων πηλὸν οὐκ ἔχει (ἀλλὰ καὶ περιτομὴν λαμβάνει ὁ ἄνθρωπος καὶ ὄλος ὑγιῆς μένει,
15 μηδεμιᾶς λώβης ἀκρωτηριαζούσης τὸ πλάσμα τῆς φύσεως καὶ φυλάσσει ἐν τῇ τῶν κακῶν ἀπραξίᾳ τὸ σάββατον καὶ τὴν πρὸς τὸ καλὸν ἀργίαν οὐ καταδέχεται, μαθὼν ὅτι «ἔξεστι τῷ σαββάτῳ καλὸν ποιεῖν», καὶ ἀδιάκριτον ποιεῖται τῆς τροφῆς τὴν μετουσίαν καὶ ἀκαθάρτου οὐχ ἄπτεται· οὐδὲν γὰρ τῶν εἰσερχομένων διὰ τοῦ στόματος
20 κοινὸν εἶναι παρὰ τῆς πέτρας παιδεύεται), ἀλλά, διὰ πάντων τὰς σωματικὰς τοῦ νόμου παρατηρήσεις ἀπωσαμένη, πρὸς τὸ πνευματικόν τε καὶ νοητὸν μεταλαμβάνει τῶν ρημάτων τὴν διάνοιαν, οὕτως εἰπόντος τοῦ Παύλου ὅτι «ὁ νόμος πνευματικὸς ἐστίν». Ὁ γὰρ οὕτως ἐκλαβὼν τὸν νόμον ὑπὸ τὴν σκέπην τῆς εὐαγγελικῆς γίνεται πέ-
25 τρας τὴν ἐχομένην τοῦ σωματικοῦ προτειχίσματος.

Ταῦτα τοῦ Λόγου διὰ τῶν θυρίδων αὐτῇ ἐμβοήσαντος, καλῶς ἀποκρίνεται ἡ περιστέρα ἢ περιλαμφθεῖσα διὰ τῆς τῶν νοημάτων αὐγῆς καὶ τὴν πέτραν νοήσασα, ἥτις ἐστὶν ὁ Χριστός· λέγει γὰρ·
30 «δειξόν μοι τὴν ὄψιν σου καὶ ἀκούτισόν με τὴν φωνήν σου, ὅτι ἡ φωνή σου ἠδεῖα καὶ ἡ ὄψις σου ὦραϊα». Τὸ δὲ λεγόμενον τοιοῦτόν ἐστι· μηκέτι μοι διαλέγου διὰ τῶν προφητικῶν τε καὶ νομικῶν αἰ-

72. Ἐβρ. 10,1 καὶ Πλάτωνος Πολιτεία 514β.

72. Ρωμ. 2,28.

73. Ματθ. 12,12.

74. Ματθ. 15,11.

νομικοῦ τοίχου (ὁ τοῖχος δείχνει τὴ σκιά τῶν μελλοντικῶν ἀγαθῶν ὄχι τὴν ἴδια τὴν εἰκόνα τῶν πραγμάτων)⁷¹, ἀλλὰ πήγαινε στὴν πέτρα ποὺ εἶναι δίπλα στὸν τοῖχο. Ἡ πέτρα εἶναι συνεχόμενη στὸ φράχτη καὶ οἱ διδασκαλίες εἶναι συνεχόμενες, γειτονεύοντας κατὰ τὴ δύναμη. Τί ὑπάρχει κοντινότερο ἀπὸ τὸ «μὴ μοιχεύσεις» πρὸς τὸ «μὴ ἐπιθυμήσεις», καὶ ἀπὸ τὸ 'νά εἶσαι καθαρὸς ἀπὸ φόνο' πρὸς τὸ 'οὔτε νὰ μολύνεται ἡ καρδιά σου ἀπὸ ὀργή';

Ἐπειδὴ λοιπὸν ἡ σκέπη τῆς πέτρας εἶναι συνέχεια τοῦ φράχτη, δὲν ἔχει ἀπόσταση νὰ διανύσεις πηγαίνοντας ἀπὸ τὴν πέτρα στὸ φράχτη. Ὑπάρχει περιτομὴ στὸν τοῖχο καὶ περιτομὴ στὴν πέτρα, πρόβατο στὸ ἓνα καὶ πρόβατο στὸ ἄλλο, αἷμα κι ἐδῶ κι ἐκεῖ, πάσχα καὶ πάσχα καὶ ὄλα σχεδὸν εἶναι τὰ ἴδια καὶ μὲ τὰ ἴδια συνδέονται μεταξύ τους, πλὴν ὡς πρὸς αὐτὸ μόνο ποὺ ἡ πέτρα εἶναι πνευματικὴ, ἐνῶ ὁ τοῖχος χοϊκός, στὸν ὁποῖο εἶναι μέσα συμπλασμένο τὸ σωματικὸ καὶ γήινο στοιχεῖο. Ἐνῶ ἡ εὐαγγελικὴ πέτρα δὲν ἔχει τὸν σάρκινο πηλὸ τῶν νοημάτων (σ' αὐτὴν καὶ περιτομὴ δέχεται ὁ ἄνθρωπος⁷² καὶ μένει ὑγιὴς ἀκέραιος χωρὶς ν' ἀκρωτηριάξει τὸ πλάσμα τῆς φύσεως καμιὰ κακοποίησι καὶ τηρεῖ τὸ σάββατο μὲ τὴν ἀποχὴ ἀπὸ τὸ κακὸ καὶ δὲν ἀνέχεται νὰ μένει ἀργὸς ὡς πρὸς τὸ καλὸ, ἐπειδὴ διδάχτηκε ὅτι «ἐπιτρέπεται τὸ σάββατο νὰ πράττεις τὸ καλόν»⁷³, δὲν κάνει διάκριση στὴ λήψη τῆς τροφῆς, ἀλλὰ καὶ τὸ ἀκάθαρτο δὲν τὸ ἀγγίζει. Γιατὶ ἡ πέτρα τὸν διδάσκει ὅτι «τίποτε ἀπὸ ὅσα εἰσάγονται ἀπὸ τὸ στόμα δὲν εἶναι ἀκάθαρτο»⁷⁴), ἀλλὰ, ἀφοῦ αὐτὴ ἀπομάκρυνε ἀπὸ ὄλα τὶς σωματικὲς ἀπαιτήσεις τοῦ νόμου, δίνει στὰ λόγια νόημα πνευματικὸ καὶ διανοητικὸ, ἀφοῦ ἔτσι εἶπε ὁ Παῦλος «ὁ νόμος εἶναι πνευματικὸς»⁷⁵. "Ὅποιος λοιπὸν ἀποδεχτεῖ ἔτσι τὸ νόμο μπαίνει κάτω ἀπὸ τὴ σκέπη τῆς εὐαγγελικῆς πέτρας ποὺ εἶναι συνέχεια τοῦ σωματικοῦ φράχτη.

Αὐτὰ τῆς φώναξε ἀπὸ τὰ παράθυρα ὁ Λόγος κι ἀποκρίνεται καλὰ ἢ περιστερὰ ποὺ τὴν περιέλαμψε ἢ λάμψη τῶν ἐννοιῶν καὶ ποὺ κατανόησε ὅτι ἡ πέτρα εἶναι ὁ Χριστός. Γιατὶ τοῦ λέει: «δειξε μου τὸ πρόσωπό σου καὶ κάνε ν' ἀκούσω τὴ φωνή σου· εἶναι ἡ φωνή σου γλυκιὰ καὶ ἡ ὄψη σου ὠραία»⁷⁶. Αὐτὸ ποὺ λέει σημαίνει τὸ ἐξῆς. Μὴ μοῦ ἀπευθύνεις πιά τὸ λόγο μέσω τῶν αἰνιγμάτων τῶν

75. Ρωμ. 7,14. 76. ἹΑισμα 2,14.

νιγμάτων, ἀλλ' ὡς ἰδεῖν δύναμαι, οὕτω μοι δεῖξον σαυτὸν ἐμφανῶς, ἵνα ἐντὸς γένωμαι τῆς εὐαγγελικῆς πέτρας, καταλιποῦσα τὸ τοῦ νόμου προτειχίσμα, καὶ ὡς χωρεῖ ἡ ἀκοή μου, οὕτω δὸς τὴν φωνήν σου ἐν τοῖς ὡσί μου γενέσθαι· εἰ γὰρ ἡ διὰ τῶν θυρίδων φωνὴ τοῦ σου οὗτός ἐστιν ἡδεῖα, πολὺ μᾶλλον ἢ κατὰ πρόσωπόν σου ἐμφάνεια τὸ ἐράσμιον ἔξει. Ταῦτα λέγει ἡ νύμφη νοήσασα τὸ κατὰ τὴν εὐαγγελικὴν πέτραν μυστήριον, εἰς ὅπερ αὐτὴν ὁ πολυμερῶς καὶ πολυτρόπως ἐν ταῖς θυρίσι γενόμενος Λόγος ἐχειραγώγησε, καὶ ἐν ἐπιθυμίᾳ γίνεται τῆς διὰ σαρκὸς θεοφανείας, ὥστε τὸν Λόγον γενέσθαι σάρκα καὶ τὸν Θεὸν ἐν σαρκὶ φανερωθῆναι καὶ παραθέσθαι ταῖς ἀκοαῖς ἡμῶν τὰς θείας φωνὰς τὰς ἐπαγγελομένας τοῖς ἀξίοις τὴν αἰώνιαν μακαριότητα. Πῶς συμβαίνουσι τῇ εὐχῇ τῆς νύμφης αἱ τοῦ Συμεῶνος φωναί, ὃ φησι «νῦν ἀπολύεις τὸν δοῦλόν σου, Δέσποτα, κατὰ τὸ ρῆμά σου ἐν εἰρήνῃ, ὅτι εἶδον οἱ ὀφθαλμοί μου τὸ σωτήριόν σου»; 15 Εἶδε γὰρ ἐκεῖνος, ὡς ἰδεῖν ἐπεπόθησεν αὐτῇ. Τὴν δὲ φωνὴν αὐτοῦ τὴν ἡδεῖαν οἱ δεξάμενοι τοῦ Εὐαγγελίου τὴν χάριν ἐπιγινώσκουσιν οἱ εἰπόντες ὅτι «ρήματα ζωῆς αἰωνίου ἔχεις».

Διὰ ταῦτα δέχεται τὴν εὐχὴν τῆς νύμφης δικαίαν οὖσαν ὁ καθαρὸς νυμφίος καὶ μέλλων δεικνύειν ἑαυτὸν ἐμφανῶς πρῶτον τοὺς θηρευτὰς παρορμᾷ πρὸς τὴν ἄγραν τῶν ἀλωπέκων, ὡς μηκέτι τὸν ἀμπελῶνα δι' αὐτῶν πρὸς τὸν κυπρισμὸν ἐμποδίζεσθαι, λέγων «πιάσατε ἡμῖν ἀλώπεκας», μικροὺς μὲν ὄντας, ἀφανιστικοὺς δὲ τῶν ἀμπελώνων· ἀνθήσουσι γὰρ οἱ ἀμπελοὶ, εἰ μηκέτι εἶη τὰ λυμαινόμενα. «Πιάσατε ἡμῖν ἀλώπεκας μικροὺς ἀφανίζοντας ἀμπελῶνας, καὶ αἱ 25 ἀμπελοὶ ἡμῶν κυπρίζουσιν». Ἄρ' ἔστι δυνατόν κατ' ἀξίαν ἐφικέσθαι τῆς μεγαλοφυΐας τῶν νοημάτων; Ὅσον θαῦμα τῆς θείας μεγαλειότητος περιέχει ὁ λόγος, ὅσον ἐμφαίνει τῆς δυνάμεως τοῦ Θεοῦ τὴν ὑπερβολὴν ἢ τῶν εἰρημένων διάνοια. Πῶς ἐκεῖνος, περὶ οὗ τὰ τηλικαῦτα λέγεται, ὁ ἀνθρωποκτόνος, ὁ ἐν κακίᾳ δυνατός, οὗ ἢ 30 γλῶσσα ὡσεὶ ξυρὸν ἠκονημένον, περὶ οὗ φησιν ὁ προφήτης ὅτι «τὰ βέλη τοῦ δυνατοῦ ἠκονημένα σὺν τοῖς ἀνθραξι τοῖς ἐρημικοῖς», καὶ

77. Ἑβρ. 1,1. 78. Ἰω. 1,14.

79. Α' Τιμ. 3,16. 80. Λουκᾶ 2,29-30.

81. Β' Κορ. 6,1. 82. Ἰω. 6,68.

προφητῶν καὶ τοῦ νόμου. Ἄλλὰ ὅπως μπορῶ νὰ δῶ, ἔτσι δεῖξε μου φανερά τὸν ἑαυτό σου, γιὰ νὰ μῶ μέσα στὴν εὐαγγελικὴ πέτρα, ἀφήνοντας τὸ προτεῖχισμα τοῦ νόμου. Καὶ ὅπως χωρεῖ ἡ ἀκοή μου, ἔτσι κάνε νὰ φτάσει ἡ φωνή σου στ' αὐτιά μου. Γιατί, ἂν εἶναι τόσο γλυκιὰ ἡ φωνή πού μπαίνει ἀπὸ τὰ παράθυρα, πολὺ περισσότερο ἀξιογάπητη θὰ εἶναι ἡ ἐμφάνιση τοῦ προσώπου σου. Αὐτὰ λέει ἡ νύμφη κατανοώντας τὸ μυστικὸ τῆς εὐαγγελικῆς πέτρας, στὸ ὁποῖο τὴ χειραγώγησε ὁ Λόγος πού μίλησε ἀπὸ τὰ παράθυρα πολλές φορές καὶ μὲ πολλοὺς τρόπους⁷⁷ καὶ ἐπιθυμῆ τὴν ἑνσαρκη φανέρωση, ὥστε ὁ Λόγος νὰ γίνεῖ σὰρκα⁷⁸ καὶ ὁ Θεὸς νὰ φανερωθεῖ μὲ τὴ σάρκα⁷⁹ καὶ νὰ φωνάζει στὶς ἀκοές μας τοὺς θεῖους λόγους πού ὑπόσχονται στοὺς ἀξιους τὴν αἰώνια μακαριότητα. Πῶς συμβιβάζονται μὲ τὴν εὐχή τῆς νύμφης οἱ λόγοι τοῦ Συμεῶν, πού λέει «τώρα ἀπόλυσε τὸν δοῦλο σου, Δέσποτα, εἰρηνικὰ καὶ σύμφωνα μὲ τὸ λόγο σου, γιατί εἶδαν τὰ μάτια μου τὴ σωτηρίαν»⁸⁰; Ἐκεῖνος εἶδε, ὅπως αὐτὴ πόθησε νὰ δεῖ. Τὴ γλυκιὰ φωνή του τὴ γνωρίζουν καλὰ⁸¹ ὅσοι δέχτηκαν τὴ χάρη τοῦ Εὐαγγελίου καὶ εἶπαν, «ἔχεις λόγια αἰώνιας ζωῆς»⁸².

Γι' αὐτὸ δέχεται τὴν εὐχή τῆς νύμφης τὴ δίκαιη ὁ καθαρὸς νυμφίος καὶ μέλλοντας νὰ δεῖξει φανερά τὸν ἑαυτό του, παρακινεῖ πρῶτα τοὺς κυνηγοὺς νὰ συλλάβουν τὶς ἀλεπούδες, γιὰ νὰ μὴν ἐμποδίζεται στὸ ἀνθισμὰ του τὸ ἀμπέλι ἐξαιτίας τους, λέγοντας «πιάστε μας τὶς ἀλεπούδες» εἶναι μικρές, μὰ εἶναι ἡ καταστροφὴ τῶν ἀμπελιῶν. Γιατί τ' ἀμπέλια θ' ἀνθίσουν, ὅταν δὲν ὑπάρχουν τὰ ζῶα πού τὰ καταστρέψουν. «Πιάστε μας τὶς ἀλεπούδες τὶς μικρές πού ἀφανίζουν τ' ἀμπέλια καὶ τώρα τ' ἀμπέλια μας ἀνθίζουν». Εἶναι δυνατὸ ἄραγε νὰ πλησιάσομε ἐπάξια τὶς ὑψηλότερες ἐννοιες; Πόσο θαυμασμὸ γιὰ τὸ θεῖο μεγαλεῖο περιέχει ὁ λόγος, πόση ὑπερβολὴ τῆς θείας δύναμης φανερῶνει τὸ νόημα ὧν εἰπώθησαν; Πῶς ὀνομάζεται ἐκεῖνος γιὰ τὸν ὁποῖο λέγονται αὐτὰ τὰ τόσο μεγάλα; Ὁ ἀνθρωποκτόνος, πού ἡ δύναμή του εἶναι ἡ κακία, τοῦ ὁποῖου ἡ γλώσσα εἶναι ξυράφι ἀκονισμένο, γιὰ τὸν ὁποῖο ὁ προφήτης λέει ὅτι «τὰ βέλη τοῦ δυνατοῦ εἶναι ἀκονημένα καὶ τὰ κάρβουνα στὴ ἔρημο»⁸³, καὶ ὅτι «παραμονεύει ὅπως τὸ λιοντάρι στὴ φωλιά του»⁸⁴,

83. Ψαλμ. 119,4. 84. Ψαλμ. 9,30.

«ἐνεδρεύει ὡς λέων ἐν τῇ μάνδρα αὐτοῦ», ὁ δράκων ὁ μέγας, ὁ ἀπο-
 στάτης, ὁ ἄδης ὁ πλατύνων τὸ στόμα αὐτοῦ, ὁ κοσμοκράτωρ τῆς
 ἐξουσίας τοῦ σκότους, ὁ ἔχων τοῦ θανάτου τὸ κράτος, καὶ ὅσα ἐκ
 προσώπου αὐτοῦ διηγεῖται ἢ προφητεία, ὁ ἀφαιρούμενος ὄρια
 5 ἐθνῶν ἃ ἔστησε (δηλονότι ὁ Ὑψίστος) κατ' ἀριθμὸν ἀγγέλων αὐ-
 τοῦ, ὁ καταλαμβάνων τὴν οἰκουμένην ὡς νοσσιὰν καὶ ὡς καταλε-
 λειμμένα ὡὰ αἰρων αὐτήν, ὁ λέγων τιθέσαι ἐπάνω τῶν νεφελῶν τὸν
 θρόνον αὐτοῦ καὶ ὅμοιος γίνεσθαι τῷ Ὑψίστῳ, καὶ ὅσα ἐν τῷ Ἰώβ ὁ
 λόγος περὶ αὐτοῦ διεξέρχεται τὰ φοβερὰ καὶ φρικώδη, οὐ χαλκαῖ μὲν
 10 αἱ πλευραί, σίδηρος δὲ χυτὸς ἢ ράχισ, ἔγκατα δὲ αὐτοῦ σφυρίτης λί-
 θος, καὶ πάντα τὰ τοιαῦτα, δι' ὧν τὴν φοβερὰν φύσιν ἐκείνην ὑπο-
 γράφει ὁ λόγος, οὗτος οὖν ὁ τοσοῦτος καὶ τοιοῦτος, ὁ στρατηγὸς τῶν
 ἐν τοῖς δαίμοσι λεγεῶνων, πῶς ὀνομάζεται παρὰ τῆς ἀληθινῆς τε
 καὶ μόνης δυνάμεως; 'μικρὸν ἀλωπέκιον'. Καὶ οἱ περὶ αὐτὸν πάντες,
 15 ἢ ὑποχείριος αὐτῷ στρατιά, πάντες κατὰ τὸ ἴσον ἐξευτελισθέντες,
 κατονομάζονται παρὰ τοῦ παρορμῶντος πρὸς τὴν κατ' αὐτῶν ἄγραν
 τοὺς θηρευτάς.

Εἶεν δ' ἂν οὗτοι τάχα μὲν αἱ ἀγγελικαὶ δυνάμεις αἱ τῆς δεποστι-
 κῆς παρουσίας ἐπὶ τὴν γῆν προπομπεύουσαι καὶ τὸν βασιλέα τῆς δό-
 20 ξης ἐντὸς τοῦ βίου παράγουσαι, αἱ τοῖς ἀγνοοῦσιν ὑποδεικνύουσαι,
 «τίς ἐστὶν οὗτος ὁ βασιλεὺς τῆς δόξης, ὁ κραταῖος καὶ δυνατὸς ἐν
 πολέμῳ», ἴσως δ' ἂν τις εἴποι καὶ τὰ «Λειτουργικὰ πνεύματα, τὰ εἰς
 διακονίαν ἀποστελλόμενα διὰ τοὺς μέλλοντας κληρονομεῖν
 σωτηρίαν», τάχα δὲ θηρευτάς εἴποι τις ἂν καὶ τοὺς ἀγίους ἀποστό-
 25 λους εἶναι τοὺς εἰς τὴν ἄγραν τῶν θηρίων τούτων ἐκπεμπομένους,
 πρὸς οὗς εἶπεν ὅτι «ποιήσω ὑμᾶς ἀλιεῖς ἀνθρώπων»· οὐ γὰρ ἂν
 ἐνήργησαν τὴν ἀνθρωπίνην ἀλείαν τῇ τῶν λόγων περιβολῇ τὰς τῶν
 σφζομένων ψυχὰς σαγηνεύοντας, εἰ μὴ πρότερον ἐκ τῶν φωλεῶν
 τὰ θηρία ταῦτα ἐξέβαλον, τοὺς μικροὺς ἐκείνους ἀλώπεκας ἐκ τῶν
 30 καρδιῶν λέγω, αἷς ἐνεφώλευον, ὥστε ποιῆσαι τόπον τῷ Υἱῷ τοῦ
 Θεοῦ, ὅπου ἑαυτοῦ τὴν κεφαλὴν ἀναπαύσει, μηκέτι τοῦ γένους τῶν
 ἀλωπέκων ἐν ταῖς καρδίαις φωλεύοντος.

85. Ἰεζ. 29,3. 86. Ἦσ. 5,14. 87. Ἐφ. 6,12.

88. Ἐβρ. 2,14. 89. Δευτ. 32,8. 90. Ἦσ. 10,13-14.

91. Ἦσ. 14,13-14. 92. Ἰώβ 40,18.

ὁ δράκοντας ὁ μέγας⁸⁵, ὁ ἀποστάτης, ὁ Ἴδης πού διαπλατώνει τὸ στόμα του⁸⁶, ὁ κοσμοκράτορας τῆς ἐξουσίας τοῦ σκότους⁸⁷, αὐτὸς πού ἔχει τὴν ἐξουσία τοῦ θανάτου⁸⁸ καὶ ὅσα βάζει στὸ στόμα του ἢ προφητεία, αὐτὸς πού ἀφαιρεῖ τοὺς ὀροδείχτες τῶν ἐθνῶν πού ἔστησε (ἐννοεῖται ὁ ὑψιστος Θεός) ἀνάλογα μὲ τὸν ἀριθμὸ τῶν ἀγγέλων⁸⁹, αὐτὸς πού κρατᾷ τὴν οἰκουμένη σὰν φωλιά καὶ πού τὴ σκορπίζει σὰν παρατημένα αὐγά⁹⁰, αὐτὸς πού λέει ὅτι ἔστησε τὸ θρόνο του ἐπάνω στὰ σύννεφα καὶ εἶναι ὁμοιος μὲ τὸν Ἵψιστο⁹¹ καὶ ὅσα ἀναφέρει ἡ Γραφή στὸν Ἰὼβ φοβερὰ καὶ φρικτὰ. Πῶς εἶναι χάλκινα τὰ πλευρά του, οἱ πλάτες του σίδηρος χυτός⁹², τὰ σπλάχνα του εἶναι σιδηρόπετρα⁹³ καὶ ὅλα τὰ παρόμοια, μὲ τὰ ὁποῖα ὑπογραμμίζει ὁ λόγος τὴ φοβερὴ ἐκείνη φύση. Αὐτὸς λοιπὸν ὁ τόσο μέγανος καὶ μὲ τέτοιες ἰκανότητες, ὁ στρατηγὸς τῶν δαιμονικῶν λεγεῶνων⁹⁴, πῶς ὀνομάζεται ἀπὸ τὴν ἀληθινὴ καὶ μοναδικὴ δύναμη; Μικρὸ ἀλεπουδάκι. Καὶ οἱ γύρω του ὄλοι, ἡ στρατιὰ πού ἔχει στὴν ἐξουσία του, ὄλοι δέχονται τὸ ἴδιο ἐξευτελιστικὸ ὄνομα ἀπὸ ἐκεῖνον πού παρακινεῖ τοὺς κυνηγοὺς νὰ τοὺς κυνηγήσουν.

Κι αὐτοὶ ἐνδεχομένως εἶναι οἱ ἀγγελικὲς δυνάμεις, πού εἶναι προπομποὶ τῆς παρουσίας τοῦ Κυρίου μας ἐπάνω στὴ γῆ καὶ πού φέρνουν τὸν βασιλιὰ τῆς δόξας μέσα στὴ ζωὴ· αὐτὲς πού ὑποδεικνύουν σὲ ὄσους τὸ ἀγνοοῦν ποιὸς εἶναι αὐτὸς ὁ βασιλιὰς τῆς δόξας, ὁ δυνατὸς καὶ νικητὴς στὸν πόλεμο⁹⁵, μπορεῖ νὰ πεῖ κανένας πῶς εἶναι τὰ λειτουργικὰ πνεύματα⁹⁶ πού ἀποστέλλονται σὲ ὑπηρεσία γιὰ ἐκείνους πού πρόκειται νὰ κληρονομήσουν τὴ σωτηρία. Κυνηγοὶ μπορεῖ κανένας νὰ πεῖ πῶς εἶναι καὶ οἱ ἅγιοι Ἀπόστολοι, πού ἀποστολὴ τους εἶναι νὰ κυνηγήσουν αὐτὰ τὰ θηρία, πρὸς τοὺς ὁποίους εἶπε «θὰ σᾶς κάνω ψαράδες ἀνθρώπων»⁹⁷. Δὲ θὰ ἀσκοῦσαν τὴν ἀλιεῖα τῶν ἀνθρώπων μὲ τὸ δίχτυ τῶν λόγων σαγηνεύοντας τὶς ψυχὰς ἐκείνων πού σώζονται, ἀν πρῶτα δὲν ἔβγαζαν τὰ θηρία αὐτὰ ἀπ' τὶς φωλιές τους, ἐννοῶ ἐκεῖνες τὶς μικρὲς ἀλεπούδες, ἀπ' τὶς καρδιὰς ὅπου φωλιάζουν, ὥστε νὰ ἐτοιμάσουν τόπο στὸν Υἱὸ τοῦ Θεοῦ, γιὰ ν' ἀναπαύσει σ' αὐτὲς τὸ κεφάλι του⁹⁸, ἀφοῦ πιά δὲ θὰ φωλιάζει στὶς καρδιὰς ἢ γενιὰ τῶν ἀλεπούδων.

93. Ἰὼβ 41,7. 94. Μάρκ. 5,9. 95. Ψαλμ. 23,8.

96. Ἐβρ. 1,14. 97. Ματθ. 4,19. 98. Ματθ. 8,20.

Πλὴν οὐσπερ ἂν ὑποθῆται τοὺς ἀγρευτὰς εἶναι ὁ λόγος, τὸ μεγαλεῖον καὶ ἄφραστον τῆς θείας δυνάμεως διὰ τῶν προστεταγμένων αὐτοῖς διδασκόμεθα· οὐ γὰρ εἶπεν ὅτι 'θηράσατε τὸν ὕν τὸν ἐκ τοῦ δρυμοῦ τὴν ἄμπελον τοῦ Θεοῦ λυμαινόμενον' ἢ 'τὸν μονιὸν τὸν ἄγριον' ἢ 'τὸν ὠρρόμενον λέοντα' ἢ 'τὸ μέγα κῆτος' ἢ 'τὸν ὑποβρύχιον δράκοντα' (ἢ γὰρ ἂν τινα δύναμιν τῶν ἀντιμαχούντων διὰ τῶν τοιούτων ὁ λόγος τοῖς θηρευταῖς ἐνεδεικνυτο), ἀλλὰ πᾶσαι, φησὶν, ἐκεῖναι αἱ περίγειοι δυναστεῖαι, πρὸς ἃς ἡ πάλη τοῖς ἀνθρώποις ἐστίν, ἀρχαί τε καὶ ἐξουσίαι καὶ κοσμοκράτορες σκότους καὶ πνεύ-
 10 ματα πονηρίας, ἀλωπέκιά ἐστι μικρά, δολερά τε καὶ δύστηνα, πρὸς τὴν ὑμετέραν κρινόμενα δύναμιν. Ἐὰν ἐκείνων κατακρατήσητε, τότε ἀπολήσεται τὴν ἰδίαν χάριν ὁ ἀμπελῶν ὁ ἡμέτερος, ἡ ἀνθρωπίνη φύσις, καὶ τὴν τῶν βοτρυῶν φορὰν διὰ τοῦ ἀνθους τῆς ἐναρέτου πολιτείας προοιμιάσεται. «Πιάσατε οὖν ἡμῖν ἀλώπεκας μικροὺς ἀφα-
 15 νίζοντας ἀμπελῶνας καὶ αἱ ἄμπελοι ἡμῶν κυπρίζουσιν».

Ἦκουσε τοῦ θείου προστάγματος ὡς ἄμπελος, ἡ γυνὴ, περὶ ἧς φησὶν ὁ Δαβὶδ ὅτι «ἡ γυνὴ σου ὡς ἄμπελος εὐθηνούσα», καὶ εἶδεν ἑαυτὴν ἐν τῇ δυνάμει τοῦ κελεύσαντος τῆς ἐκ τῶν θηρίων τούτων λύμης κεκαθαρμένην καὶ εὐθὺς δίδωσιν ἑαυτὴν τῷ γεωργῷ τῷ τὸ
 20 μεσότοιχον τοῦ φραγμοῦ λύσαντι· οὐκέτι γὰρ τῷ τοίχῳ τοῦ νόμου πρὸς τὴν συνάφειαν τοῦ ποθομένου διατειχίζεται, ἀλλὰ φησὶν «ἐγὼ τῷ ἀδελφιδῷ μου καὶ ὁ ἀδελφιδός μου ἐμοί, ὁ ποιμαίνων ἐν τοῖς κρίνοις, ἕως οὗ διαπνεύσῃ ἡ ἡμέρα καὶ κινηθῶσιν αἱ σκιαί». Τοῦτο δὲ ἐστίν· εἶδον, φησί, πρόσωπον πρὸς πρόσωπον τὸν δεῖ μὲν ὄντα
 25 ὅπερ ἐστί, δι' ἐμὲ δὲ ἐκ τῆς ἀδελφῆς μου τῆς συναγωγῆς ἀνθρωπικῶς ἀνατείλαντα καὶ ἐν αὐτῷ ἀναπαύομαι καὶ γίνομαι αὐτῷ οἰκητήριον. Οὗτος γὰρ ἐστὶν ὁ ποιμὴν ὁ καλός, ὃς οὐχὶ χρόνον ποιεῖται τὴν τῶν ποιμνίων νομήν, ἀλλὰ καθαροῖς κρίνοις τρέφει τὰ πρόβατα· ἀληθῶς γὰρ ὁ μηκέτι τῷ χόρτῳ τρέφων τὸν χόρτον· ἰδία γὰρ τροφή
 30 τῆς ἀλόγου φύσεως ὁ χόρτος ἐστίν, ὁ δὲ ἀνθρωπος λογικὸς ὢν τῷ ἀληθινῷ τρέφεται λόγῳ, εἰ δὲ τοῦ τοιούτου χόρτου ἐμφορηθεῖ, καὶ αὐτὸς γίνεται χόρτος· «πᾶσα», γὰρ φησι, «σὰρξ χόρτος ἐστίν», ἕως ἂν ἢ σὰρξ. Εἰ δὲ τις πνεῦμα γένοιτο γεννηθεὶς ἐκ τοῦ Πνεύματος, οὐ-

99. Ψαλμ. 79,14.

1. Ψαλμ. 21,14. Ἰων. 2,1.

2. Ἰεζ. 32,2.

3. Ἐφ. 6,12.

4. Ψαλμ. 127,3.

5. Ἰ Αἰσμα 2,16-17.

6. Α' Κορ. 13,12.

7. Ἐξ. 3,14.

Ἄλλὰ ὅποιοι κι ἂν ὑποθέσει ὁ λόγος πὼς εἶναι οἱ κυνηγοί, διδασκόμαστε μὲ τίς διαταγὲς ποὺ δίνονται σ' αὐτοὺς πόσο μεγαλειώδους κι ἀνέκφραστη εἶναι ἡ θεία δύναμη. Δὲν εἶπε κυνηγῆστε τὸν ἀγριόχοιρο ποὺ ἀπὸ τὸ δάσος καταστρέφει τὸ ἀμπέλι τοῦ Θεοῦ⁹⁹ ἢ τὸν μοναχικὸ ἄγριο κάπρο ἢ τὸ λιοντάρι ποὺ βρυχᾶται ἢ τὸ πελώριο κῆτος¹ ἢ τὸν θαλασσινὸ δράκοντα² (ἔτσι ὁ λόγος θὰ ἔδειχνε μὲ τὰ θηρία αὐτὰ ὅτι ἔχουν κάποια δύναμη οἱ ἀντίπαλοι τῶν κυνηγῶν), ἀλλὰ λέει ὅλες ἐκεῖνες οἱ γύρω ἀπὸ τῆ γῆ ἐξουσίες καὶ οἱ κοσμοκράτορες τοῦ σκότους καὶ τὰ πνεύματα τῆς πονηρίας³ εἶναι μικρὰ ἀλεπουδάκια, ὑπουλα καὶ κακόμοιρα, ὅταν συγκριθοῦν μὲ τὴ δική σας δύναμη. Ἄν νικήσετε ἐκεῖνα, τότε θ' ἀποχτήσει τὴ χάρη τὸ ἀμπέλι μας, ἡ ἀνθρώπινη φύση, καὶ θὰ δώσει τὸ προμήνυμα τῆς καρποφορίας τῶν σταφυλιῶν μὲ τὰ ἄνθη τῆς ἐνάρετης πολιτείας. «Πιάστε λοιπὸν γιὰ χάρη μας, τίς μικρὲς ἀλεπούδες ποὺ ἀφανίζουν τ' ἀμπέλια μας, γιατί τ' ἀμπέλια μας ἄνθισαν».

Ἄκουσε τὴ θεία προσταγὴ τὸ ἀμπέλι, ἡ γυναίκα γιὰ τὴν ὁποία λέει ὁ Δαβίδ «ἡ γυναίκα σου εἶναι σὰν καρποφόρο ἀμπέλι»⁴, καὶ εἶδε ὅτι μὲ τὴ δύναμη ἐκείνου ποὺ ἔδωσε τὴ διαταγὴ εἶχε ἀπαλλαγεῖ ἀπὸ τὰ βλαβερὰ ἀγρίμια, καὶ παραδίδεται ἀμέσως στὸ γεωργὸ ποὺ γκρέμισε τὸ μεσότοιχο τοῦ φραγμοῦ. Δὲν τὴν ἐμποδίζει πιά ὁ τοῖχος νὰ ἐνωθεῖ μὲ τὸν ποθητό της, ἀλλὰ λέει «ἐγὼ εἶμαι τοῦ ἀγαπημένου μου κι αὐτὸς δικός μου, ποὺ βόσκει μέσα στὰ κρίνα, ὥσπου νὰ ξεπροβάλλει ἡ μέρα καὶ νὰ φύγουν οἱ σκιές»⁵. Αὐτὸ θέλει νὰ πεῖ. Εἶδα, λέει, πρόσωπο μὲ πρόσωπο⁶ αὐτὸν ποὺ εἶναι πάντοτε αὐτὸ ποὺ εἶναι⁷ καὶ ποὺ γιὰ χάρη μου ἀνάτειλε σὰν ἄνθρωπος⁸ ἀπὸ τὴν ἀδελφή μου τὴ Συναγωγὴ, καὶ σ' αὐτὸν βρίσκω ἀνάπαυση καὶ γίνομαι ἡ κατοικία του. Γιατί αὐτὸς εἶναι «ὁ καλὸς ποιμὴν»⁹, ποὺ δὲ δίνει χόρτο γιὰ τροφή στὰ πρόβατά του, ἀλλὰ τὰ τρέφει μὲ καθαρὰ κρίνα. Εἶναι ἀληθινὰ αὐτὸς ποὺ δὲν τρέφει πιά μὲ χόρτο τὸ χόρτο. Γιατί ἡ τροφή τῆς ἄλογης φύσης εἶναι τὸ χόρτο, ὁ ἄνθρωπος ὅμως ποὺ εἶναι λογικὸς τρέφεται μὲ τὸν ἀληθινὸ Λόγο. Γιατί λέει· «κάθε σάρκα εἶναι χόρτο, ὅσο εἶναι σάρκα»¹⁰. Ἄν ὅμως κάποιος γεννηθεῖ ἀπὸ τὸ Πνεῦμα καὶ γίνει πνεῦμα, δὲ θὰ ζήσει πιά βόσκοντας χόρτα,

8. Β' Κορ. 5,2. 9. Α' Κορ. 3,16-17. Β' Κορ. 6,16. Ἰω. 10,11.

10. Ἦσ. 40,6. Α' Πέτρ. 1,24.

κέτι τὸν χορτώδη ἐπιβοσκηθήσεται βίον, ἀλλὰ τὸ Πνεῦμα ἔσται αὐτοῦ τροφή, ὅπερ ἡ καθαρότης καὶ ἡ εὐπνοια τοῦ κρίνου αἰνίσσεται.

Ἔσται οὖν καὶ αὐτὸς κρίνον καθαρὸν καὶ εὐπνουν πρὸς τὴν φύσιν τῆς τροφῆς ἀλλοιούμενος. Τοῦτό ἐστίν ἡ διαχεομένη ταῖς ἀκτίσιν 5 ἡμέρα ἦτοι διαπνέουσα, καθὼς ὠνόμασεν ἡ θεία φωνὴ τὴν διὰ τοῦ Πνεύματος τῶν ἀκτίνων γινομένην διάχυσιν διαπνοὴν ὀνομάσασα, ὅθεν αἱ τοῦ βίου μετακινῶνται σκιαί, περὶ αἷς κατὰ σπουδὴν ὀρῶσιν οἱ μήπω τῷ φωτὶ τῆς ἀληθείας τὸν τῆς ψυχῆς ὀφθαλμὸν καταυγᾶσαντες, οἱ τὴν σκιὰν καὶ τὸ μάταιον ὡς ὑφειστώως ὀρῶντες καὶ τὸ 10 ἀληθῶς ὄν ὡς μὴ ὄν παραβλέποντες. Ἄλλ' οἱ διὰ τῶν κρίνων τρεφόμενοι (τουτέστιν οἱ τῇ καθαρᾷ τε καὶ εὐπνοούσῃ τροφῇ τὴν ψυχὴν παινόμενοι), πᾶσαν ἀπατηλὴν τε καὶ σκιοειδῆ φαντασίαν τῶν κατὰ τὸν βίον τοῦτον σπουδαζομένων ἑαυτῶν ἀποστήσαντες, πρὸς τὴν ἀληθινὴν τῶν πραγμάτων ὑπόστασιν ὄψονται υἱοὶ φωτὸς καὶ υἱοὶ 15 ἡμέρας γινόμενοι.

Ταῦτα βλέπει ἡ νύμφη καὶ κατεπείγει τὸν λόγον διὰ τάχους εἰς ἔργον προαγαγεῖν τῶν ἀγαθῶν τὴν ἐλπίδα «ἀπόστρεψον» λέγουσα τῶν κακῶν τὴν φορὰν, «ὦ ἀδελφιδέ, ὁμοιώθητι τῇ δορκάδι ἢ νεβρῷ ἐλάφων ἐπὶ τὰ ὄρη τῶν κοιλωμάτων», ἴδε ὡς δορκὰς ὁ τὰς 20 ἐνθυμήσεις τῶν ἀνθρώπων βλέπων, ὁ τοὺς διαλογισμοὺς τῶν καρδιῶν ἀναγινῶσκων, ἀφάνισον τὴν γονὴν τῆς κακίας ὡς νεβρὸς ἐλάφων ἐξαναλίσκων τὸ γένος τοῦ ὄφως· ὄφως τὰ κοῖλα ὄρη τοῦ ἀνθρωπίνου βίου, ὧν τὰ ἐπαναστήματα οὐχὶ ἀκρώρειαι εἰσιν, ἀλλὰ φάραγγες. Τρέχει τοίνυν ἕως τάχους ὁ Λόγος ἐπὶ τὰ κοῖλα ὄρη· πᾶν 25 γὰρ τὸ κατὰ τῆς ἀληθείας ὑψούμενον βάραθρόν ἐστι καὶ οὐχὶ ὄρος, κοῖλωμα καὶ οὐκ ἀνάστημα. Ἐὰν οὖν ἐπιδράμῃς ἐπὶ ταῦτα, φησί, πᾶσα ἡ τοιαύτη φάραγξ πληρωθήσεται καὶ πᾶν τὸ τοιοῦτον ὄρος ταπεινωθήσεται.

Ταῦτα φθέγγεται ἡ ψυχὴ, ἣν ποιμαίνει ὁ Λόγος, οὐκ ἐν ἀκάν- 30 θαις τισὶν ἢ χόρτοις, ἀλλ' ἐν τῇ εὐδομίᾳ τῶν κρίνων τῆς καθαρᾶς πολιτείας. Ὡν γένοιτο καὶ ἡμᾶς ἐμφορηθῆναι ποιμαινομένους ὑπὸ τοῦ Λόγου, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

ἀλλὰ τροφή του θὰ εἶναι τὸ Πνεῦμα, πὺ συμβολίζει ἡ εὐωδιὰ καὶ ἡ καθαρότητα τοῦ κρίνου.

Θὰ εἶναι λοιπὸν κι αὐτὸς καθαρὸ κι εὐωδιαστὸ κρίνο, πὺ μεταβάλλεται σύμφωνα μὲ τὸ ποιὸ τῆς τροφῆς. Αὐτὸ σημαίνει ἡ μέρα πὺ ἀπλώνεται μὲ τὶς ἀκτίνες, πὺ ἀνεβαίνει δηλαδὴ, ὅπως εἶπε ὁ θεῖος λόγος, ὀνομάζοντας ἀνάσα τὸ ἄπλωμα τῶν ἀκτίνων πὺ γίνεται μὲ τὸ ἀεράκι, πὺ διώχνει τὶς σκιὲς τοῦ βίου, σκιὲς πὺ παρατηροῦν μ' ἐπιθυμία ὄσοι δὲ φώτισαν ἀκόμα μὲ τὸ φῶς τῆς ἀλήθειας τὰ μάτια τῆς ψυχῆς, αὐτοὶ πὺ βλέπουν σὰν ἀλήθεια τὶς κούφιεσ σκιὲς καὶ βλέπουν λανθασμένα τὸ ἀληθινὸ ὄν ὡς μὴ ὄν. Ἐκεῖνοι ὁμως πὺ τρέφονται μὲ τὰ κρίνα (αὐτοὶ δηλαδὴ πὺ δυναμώνουν τὴν ψυχὴ τους μὲ τὴν καθαρὴ κι εὐωδιαστὴ τροφή), ἀφοῦ ἀποδιώξουν κάθε ἀπατηλὴ καὶ σκιώδη φαντασία ὄσων ἐπιδιώκονται μὲ ζῆλο στὴ ζωὴ αὐτῇ, θὰ στρέψουν τὸ βλέμα στὰ πράγματα πὺ ὑπάρχουν ἀληθινὰ καὶ θὰ γίνουν υἱοὶ φωτὸς καὶ υἱοὶ ἡμέρας¹¹.

Αὐτὰ βλέπει ἡ νύμφη καὶ καταπιέζει τὸ Λόγο νὰ κάνει γρήγορα πραγματικότητα τὴν ἐλπίδα τῶν ἀγαθῶν λέγοντας: «γύρισε στὸ ἀντίθετο τῆ φορὰ τῶν κακῶν, ἀγαπημένε, γίνε ἴδιος μὲ ζαρκάδι ἢ μ' ἐλαφόπουλο πάνω στὰ κουφαλισμένα βουνά»¹², κοίταξε σὰν ζαρκάδι ἐσὺ πὺ βλέπεις τὶς σκέψεις τῶν ἀνθρώπων, πὺ διαβάσεις τοὺς διαλογισμοὺς τῶν καρδιῶν¹³, ἀφάνισε τὴ σπορὰ τῆς κακίας, καθὼς τὸ ἐλαφόπουλο πὺ ἀφανίζει τὸ γένος τῶν φιδιῶν. Βλέπεις τὰ κουφαλισμένα ὄρη τῆς ἀνθρώπινης ζωῆς πὺ τὰ ὑψώματά τους δὲν εἶναι βουνοκορφὲς ἀλλὰ φαράγγια. Τρέχει λοιπὸν ὄσο πιὸ γρήγορα γίνεται ὁ Λόγος ἐπάνω στὰ βαθουλὰ ὄρη. Γιατὶ ὄ,τι ὀρθώνεται κατὰ τῆς ἀλήθειας εἶναι βάραθρο καὶ ὄχι ὄρος, βαθούλωμα καὶ ὄχι ὄψωμα. Ἄν λοιπὸν, λέει, ὀρμήσεις ἐπάνω σ' αὐτά, ὄλο τὸ τέτοιο φαράγγι θὰ γεμίσει καὶ κάθε τέτοιο βουνὸ θὰ χαμηλώσει¹⁴.

Αὐτὰ λέει ἡ ψυχὴ, πὺ τὴ βόσκει ὁ Λόγος ὄχι μέσα σὲ τέτοια ἀγκάθια, ἀλλὰ μέσα στὴ μοσχοβολιὰ τῶν κρίνων τῆς καθαρῆς πολιτείας, ἀπὸ τὰ ὄποια εἶθε νὰ δώσει νὰ χορτάσομε κι ἐμεῖς ὄδηγημένοι στὴ βοσκὴ ἀπὸ τὸ Λόγο, στὸν ὄποιο ἀνήκει ἡ δόξα καὶ ἡ δύναμη στοὺς αἰῶνες τῶν αἰῶνων. Ἄμην.

11. Α' Θεσ. 5,5.

12. Ἰασημα 2,17.

13. Λουκᾶ 9,47.

14. Λουκᾶ 3,5. Ἦσ. 40,4.

ΛΟΓΟΣ Σ'

(᾿Αισμα ᾿Αισμ.. 3,1-8)

- « Ἐπὶ κοίτην μου ἐν νυξίν
ἐζήτησα ὃν ἠγάπησεν ἡ ψυχὴ μου,
ἐζήτησα αὐτὸν καὶ οὐχ εὔρον αὐτόν,
ἐκάλεσα αὐτὸν καὶ οὐχ ὑπήκουσέ μου.
5 Ἄναστήσομαι δὴ καὶ κυκλώσω ἐν τῇ πόλει
ἐν ταῖς ἀγοραῖς καὶ ἐν ταῖς πλατεῖαις
καὶ ζητήσω ὃν ἠγάπησεν ἡ ψυχὴ μου·
ἐζήτησα αὐτὸν καὶ οὐχ εὔρον αὐτόν.
Εὔροσάν με οἱ τηροῦντες οἱ κυκλοῦντες ἐν τῇ πόλει.
10 Μὴ ὃν ἠγάπησεν ἡ ψυχὴ μου εἶδετε;
Ὡς μικρὸν ὅτε παρήλθον ἀπ' αὐτῶν,
ἕως οὗ εὔρον ὃν ἠγάπησεν ἡ ψυχὴ μου.
Ἐκράτησα αὐτόν καὶ οὐκ ἀφήκα αὐτόν,
ἕως οὗ εἰσήγαγον αὐτόν εἰς οἶκον μητρὸς μου
15 καὶ εἰς ταμιεῖον τῆς συλλαβούσης με.
Ὡρκισα ὑμᾶς, θυγατέρες Ἱερουσαλήμ,
ἐν ταῖς δυνάμεσι καὶ ἐν ταῖς ἰσχύσεσι τοῦ ἀγροῦ,
ἐὰν ἐγείρητε καὶ ἐξεγείρητε τὴν ἀγάπην, ἕως οὗ θελήσει.
Τίς αὐτὴ ἡ ἀναβαίνουσα ἀπὸ τῆς ἐρήμου
20 ὡς στελέχη καπνοῦ, τεθυμιαμένη σμύρνα καὶ λίβανος,
ἀπὸ πάντων κόνιορτῶν μυρεψοῦ;
Ἴδοὺ ἡ κλίνη τοῦ Σαλωμών,
ἐζήκοντα δυνατοὶ κύκλω αὐτῆς
ἀπὸ δυνατῶν Ἰσραήλ,
25 πάντες κατέχοντες ρομφαίαν,
δεδιδραγμένοι πόλεμον,
ἀνὴρ ρομφαία αὐτοῦ ἐπὶ τὸν μηρὸν αὐτοῦ
ἀπὸ θάμβους ἐν νυξίν».

ΛΟΓΟΣ ΣΤ'

(ῚΑσμα ῚΑσμ. 3,1-8)

«Τίς νύχτες πάνω στο κρεβάτι μου
ἀναζήτησα τὸν ἀγαπημένο τῆς καρδιάς μου·
τὸν ἀναζήτησα καὶ δὲν τὸν βρήκα·
τὸν φώναξα, ἀλλὰ δὲ μ' ἄκουσε.
Θὰ σηκωθῶ καὶ θὰ φέρω γύρα στὴν πόλη,
στὶς ἀγορὲς καὶ στὶς πλατεῖες,
ἀναζητώντας αὐτὸν ποὺ ἀγάπησε ἡ καρδιά μου·
τὸν ἀναζήτησα καὶ δὲν τὸν βρήκα.
Μὲ βρήκαν οἱ φύλακες ποὺ τριγυροῦν στὴν πόλη.
Μήπως εἶδατε αὐτὸν ποὺ ἀγάπησε ἡ καρδιά μου;
Μόλις ἀπομακρύνθηκα λίγο ἀπ' αὐτούς,
ἀμέσως βρήκα αὐτὸν ποὺ ἀγάπησε ἡ καρδιά μου.
Τὸν κράτησα σφιχτὰ καὶ δὲν τὸν ἄφησα,
ὥσπου τὸν ἔφερα στὸ σπίτι τῆς μάνας μου
καὶ τὸν εἰσήγαγα στὴν κάμαρα ἐκείνης ποὺ μὲ γέννησε.
Σὰς ὄρκισα, κοπέλλες τῆς Ἱερουσαλήμ,
στὶς δυνάμεις καὶ στὶς ἐξουσίες τοῦ ἀγροῦ,
μὴ ξυπνήσετε καὶ μὴ σηκῶστε τὴν ἀγάπη μου ὥσπου νὰ τὸ θελήσει.
Ποιὰ εἶναι αὐτὴ ποὺ ἀνεβαίνει ἀπὸ τὴν ἔρημο,
ὡς καπνοῦ κολῶνα, μοσχοβολώντας σμύρνα καὶ λιβάνι
κι ὅλες τίς σκόνες τοῦ μυροπουλητῆ;
Νά, τὸ κρεβάτι ἐδῶ τοῦ Σολομώντα·
ἐξήντα παλικάρια ὀλόγουρα
ἀπὸ τὰ παλικάρια τοῦ Ἰσραήλ,
ὅλοι σπαθὶ κρατώντας·
ξέρουν καλὰ ἀπὸ πόλεμο,
κάθε ἄντρας καὶ σπαθὶ στὸ πλάι του
γιὰ τοὺς φόβους τῆς νύχτας.

Πάλιν τὰ μεγάλα τε καὶ ὑψηλὰ δόγματα παρὰ τοῦ Ἄσματος
 τῶν Ἀσμάτων διὰ τῆς παρούσης ἀναγνώσεως παιδεύομεθα. Φιλο-
 σοφία γάρ ἐστι τὸ τῆς νύμφης διήγημα, δι' ὧν τὰ περὶ ἑαυτῆς διεξέρ-
 χεται, ὅπως χρῆ περὶ τὸ θεῖον ἔχειν τοὺς ἐραστὰς τοῦ ὑπερκειμένου
 5 κάλλους δογματιζούσης. Ὁ δὲ μανθάνομεν διὰ τῶν προκειμένων
 λογίων τοιοῦτόν ἐστιν (χρῆ γὰρ οἶμαι προεκθέσθαι πρότερον τὴν
 τοῖς ρητοῖς ἐγκεκλιμένην διάνοιαν, εἴθ' οὕτως ἐφαρμόσαι τοῖς προθε-
 ωρηθεῖσι τὰ θεόπνευστα ρήματα), ἐστι τοίνυν, ὡς ἐν ὀλίγῳ συνελό-
 ντα φράσαι, τοιοῦτόν τι δόγμα διὰ τῶν εἰρημένων ἀναφαινόμενον·
 10 διχῆ τέτμηται, κατὰ τὴν ἀνωτάτω διαίρεσιν, ἢ τῶν ὄντων φύσις· τὸ
 μὲν γὰρ ἐστὶν αἰσθητὸν καὶ ὑλῶδες, τὸ δὲ νοητὸν τε καὶ αὐλόν. Αἰ-
 σθητὸν μὲν οὖν λέγομεν ὅσον τῇ αἰσθήσει καταλαμβάνεται, νοητὸν
 δὲ τὸ ὑπερπίπτον τὴν αἰσθητικὴν κατανόησιν.

Ἐκ τούτων τὸ μὲν νοητὸν ἀπειρόν ἐστὶ καὶ ἀόριστον, τὸ δὲ ἔτε-
 15 ρον πάντως τισὶ διαλαμβάνεται πέραςιν. Πάσης γὰρ ὕλης τῷ ποσῷ
 τε καὶ τῷ ποιῷ διειλημμένης ἐν ὄγκῳ καὶ εἶδει καὶ ἐπιφανείᾳ καὶ
 σχήματι, πέρας γίνεται τῆς περὶ αὐτὴν κατανοήσεως τὰ περὶ αὐτὴν
 θεωρούμενα, ὡς μηδὲν ἔχειν τὸν τὴν ὕλην διερευνώμενον ἔξω τι
 τούτων ἐν φαντασίᾳ λαβεῖν· τὸ δὲ νοητὸν τε καὶ αὐλόν τῆς τοιαύτης
 20 περιοχῆς καθαρεῦον ἐκφεύγει τὸν ὄρον ἐν οὐδενὶ περατούμενον. Πά-
 λιν δὲ καὶ τῆς νοητῆς φύσεως διχῆ διηρημένης ἢ μὲν ἄκτιστός ἐστι
 καὶ ποιητικὴ τῶν ὄντων, αἰεὶ οὕσα ὅπερ ἐστὶ καὶ πάντοτε ὡσαύτως
 ἔχουσα, κρείττων τε προσθήκης ἀπάσης καὶ τῆς ἐλαττώσεως τῶν
 ἀγαθῶν ἀνεπίδεκτος, ἢ δὲ διὰ κτίσεως παραχθεῖσα εἰς γένεσιν πρὸς
 25 τὸ πρῶτον αἴτιον αἰεὶ βλέπει τῶν ὄντων καὶ τῇ μετουσίᾳ τοῦ ὑπερέ-
 χοντος διὰ παντὸς ἐν τῷ ἀγαθῷ συντηρεῖται καὶ τρόπον τινὰ πάντο-
 τε κτίζεται διὰ τῆς ἐν τοῖς ἀγαθοῖς ἐπαυξήσεως πρὸς τὸ μείζον ἀλ-
 λουιούμενη, ὡς μηδὲ ταύτη τι πέρας ἐνθεωρεῖσθαι μηδὲ ὄρω τινὲ τὴν
 πρὸς τὸ κρεῖττον ἀξήσιν αὐτῆς περιγράφεσθαι, ἀλλ' εἶναι πάντοτε
 30 τὸ αἰεὶ παρὸν ἀγαθόν, κἂν ὅτι μάλιστα μέγα τε καὶ τέλειον εἶναι δοκῆ,
 ἀρχὴν τοῦ ὑπερκειμένου καὶ μείζονος, ὡς καὶ ἐν τούτῳ τὸν ἀποστο-
 λικὸν ἀληθεύεσθαι λόγον διὰ τῆς τῶν ἔμπροσθεν ἐπεκτάσεως ἐν
 λήθῃ γινομένων τῶν προδιηνησμένων· τὸ γὰρ αἰεὶ τι μείζον καὶ καθ'
 ὑπερβολὴν ἀγαθὸν εὐρισκόμενον, περὶ ἑαυτὸ κατέχον τὴν τῶν μετε-
 χόντων διάθεσιν, οὐκ ἔῃ πρὸς τὰ παρωχηκότα βλέπειν τῇ τῷ προτι-

Τὸ Ἴσμα τῶν Ἰσμάτων μετὰ τὸ ἀνάγνωσμα αὐτὸ μᾶς μιλάει πάλι γιὰ τὶς μεγάλες καὶ ὑψηλές ἔννοιες. Ἡ διήγησις τῆς νύμφης εἶναι ὑψηλὴ θεωρία, μετὰ ὅσα λέει γιὰ αὐτὴ τὴν ἴδια, διδάσκοντας ποιά σχέση πρέπει νὰ ἔχουν μετὰ τὸ θεῖο οἱ ἐραστὲς τοῦ ὑπερκόσμου κάλλους. Αὐτὸ ποὺ μαθαίνομε μετὰ τὰ λόγια αὐτὰ εἶναι τὸ ἐξῆς (πρέπει νομίζω νὰ ἐκθέσωμε προηγουμένως τὸ νόημα ποὺ κρύβουν οἱ στίχοι κι ἔτσι ἔπειτα νὰ συνδέσωμε τὰ θεόπνευστα λόγια μετὰ ὅσα εἶπαμε πρωτότερα). Διαφαίνεται λοιπὸν, μετὰ δυὸ λόγια, ἓνα τέτοιο δίδαγμα μετὰ ὅσα εἰπώθησαν. Μετὰ τὴν ἀνώτατη διαίρεσις, ἡ φύσις τῶν ὄντων χωρίζεται σὲ δύο μέρη· ἓνα αἰσθητὸ καὶ ὑλικὸ καὶ ἄλλο νοητὸ καὶ ἄυλο. Αἰσθητὸ λοιπὸν λέμε ὅποιο γίνεται ἀντιληπτὸ μετὰ τὴν αἰσθησις, ἐνῶ νοητὸ ὅποιο ξεπερνᾷ τὴν ἀντίληψιν μετὰ τὶς αἰσθήσεις.

Ἀπὸ αὐτὰ τὸ νοητὸ εἶναι ἄπειρο καὶ ἀπεριόριστο, ἐνῶ τὸ ἄλλο περιλαμβάνεται ὅπωςδήποτε σὲ κάποια ὄρια. Ἐπειδὴ κάθε ὕλη χαρακτηρίζεται ἀπὸ τὸ ποσό καὶ τὸ ποιό, τὸν ὄγκο καὶ τὸ εἶδος καὶ τὴν ἐπιφάνεια καὶ τὸ σχῆμα, ὅσα νοοῦμε γι' αὐτὴν γίνονται τὸ ὄριο τῆς κατανόησός της, ὥστε νὰ μὴν ἔχει ὅποιος ἐρευνᾷ τὰ ὑλικά σώματα νὰ συλλάβει μετὰ τὴ φαντασία του κάτι ἔξω ἀπὸ αὐτά. Ἐνῶ τὸ νοητὸ καὶ ἄυλο, ἐπειδὴ εἶναι καθαρὸ ἀπὸ αὐτὸν τὸν περιορισμὸ, ξεφεύγει τὰ ὄρια καὶ δὲν περατώνεται πουθενά. Ἄλλὰ καὶ ἡ νοητὴ πάλι φύσις διαιρεῖται σὲ δύο καὶ εἶναι, ἀπὸ τῆς μίας ἢ ἀκτιστῆ καὶ δημιουργοῦ τῶν ὄντων, ποὺ εἶναι πάντοτε αὐτὸ ποὺ εἶναι καὶ εἶναι πάντοτε ἡ ἴδια, ἀνώτερη ἀπὸ κάθε προσθήκη καὶ ποὺ δὲν ἐπιδέχεται ἐλάττωσις στὰ ἀγαθὰ, κι ἀπὸ τὴν ἄλλη ἐκείνη ποὺ ἔχει γίνε μετὰ δημιουργία, ἀποβλέπει πάντοτε πρὸς τὸ πρῶτο αἴτιο τῶν ὄντων, μετὰ τὴ μετουσία τοῦ ὑπέρτατου συντηρεῖται πάντοτε μέσα στὸ ἀγαθὸ καὶ κατὰ κάποιο τρόπο κτίζεται διαρκῶς, ἐνῶ μετὰ τὴν αὐξησὴ της στὸ ἀγαθὸ μεταβάλλεται στὸ καλύτερο. Ἔτσι οὔτε σ' αὐτὴ δὲν παρατηρεῖται κάποιο πέρας οὔτε ἡ αὐξησὴ της πρὸς τὸ καλύτερο περιγράφεται ἀπὸ κάποιο ὄριο, ἀλλὰ πάντοτε εἶναι τὸ διαρκῶς παρὸν ἀγαθὸ, ὅσο ἀξαιρετικὰ μεγάλο καὶ τέλειο κι ἂν φαίνεται πὼς εἶναι, ἀρχὴ τοῦ ἀνώτερου καὶ μεγαλύτερου, ὥστε καὶ σὲ τοῦτο ν' ἀληθεύει ὁ ἀποστολικὸς λόγος μετὰ τὴν ἐπέκτασις πρὸς τὰ ἐμπρὸς νὰ λησμονοῦνται ὅσα εἶχαν ὡς τότε πραγματωθεῖ! Γιὰ τὸ μεγαλύτερο καὶ ἐξαιρετικὸ ἀγαθὸ ποὺ βρίσκομε κάθε φορὰ, συγκρατῶντας τὴν ἐπιθυμία ἐκείνων ποὺ τὸ μετέχουν, δὲν ἀφήνει νὰ στρέφομε τὸ βλέμμα

μοτέρων ἀπολαύσει τῶν καταδεεστέρων τὴν μνήμην παρακρουόμενον.

Τὸ μὲν οὖν νόημα τὸ τῆ φιλοσοφίᾳ τοῦ νυμφικοῦ διηγήματος ἡμῖν δογματιζόμενον τοιοῦτον εἶναι νομίζομεν, καιρὸς δ' ἂν εἴη 5 πρῶτον μὲν αὐτῆς ἐπιμνησθῆναι τῆς λέξεως τῶν θεοπνεύστων λογίων, εἴθ' οὕτως ἐφαρμόσαι τοῖς προθεωρηθεῖσι τὴν τοῖς ρητοῖς ἐγκειμένην διάνοιαν. «Ἐπὶ κοίτην μου ἐν νυξὶν ἐζήτησα», φησὶν, «ὄν ἠγάπησεν ἡ ψυχὴ μου, ἐζήτησα αὐτὸν καὶ οὐχ εὔρον αὐτόν, ἐκάλεσα αὐτὸν καὶ οὐχ ὑπήκουσέ μου. Ἀναστήσομαι δὴ καὶ κυκλώσω ἐν τῇ 10 πόλει, ἐν ταῖς ἀγοραῖς καὶ ἐν ταῖς πλατείαις καὶ ζητήσω ὄν ἠγαπήσεν ἡ ψυχὴ μου. Ἐζήτησα αὐτὸν καὶ οὐχ εὔρον αὐτόν. Εὔροσάν με οἱ τηροῦντες, οἱ κυκλοῦντες ἐν τῇ πόλει. Μὴ ὄν ἠγάπησεν ἡ ψυχὴ μου εἶδετε; Ὡς μικρὸν ὄτε παρῆλθον ἀπ' αὐτῶν, ἕως οὗ εὔρον ὄν ἠγαπήσεν ἡ ψυχὴ μου· ἐκράτησα αὐτὸν καὶ οὐκ ἀφῆκα αὐτόν, ἕως οὗ εἰσή- 15 γαγον αὐτὸν εἰς οἶκον μητρὸς μου καὶ εἰς ταμειῖον τῆς συλλαβούσης με».

Πῶς τοίνυν ἐν τοῖς εἰρημένοις εὐρίσκομεν τὰ δογματικῶς ἡμῖν προθεωρηθέντα νοήματα; Γέγονεν ἐν ταῖς προλαβούσαις ἀνόδοις πρὸς λόγον τῆς ἐκάστοτε γινομένης ἀυξήσεως αἰεὶ πρὸς τὸ κρεῖττον 20 ἀλλοιουμένη καὶ οὐδέποτε ἐπὶ τοῦ καταληφθέντος ἀγαθοῦ ἰσταμένη, νῦν μὲν ἵππῳ παραβαλλομένη τῇ καταστρεψαμένη τὸν Αἰγύπτιον τύραννον, πάλιν δὲ ὀρμίσκοις τε καὶ τρυγόσιν εἰκαζομένη κατὰ τὸν περιουχένιον κόσμον. Εἶτα ὡς οὐκ ἀρκεσθεῖσα τούτοις ἔτι πρὸς τὸ ἀνώτερον πρόεισι· διὰ γὰρ τῆς ἰδίας νάρδου τὴν θεῖαν ἐπιγινώσκει 25 εὐωδίαν καὶ οὐδὲ ἐν τούτῳ μένει, ἀλλὰ πάλιν αὐτὸν τὸν ποθούμενον οἶόν τι ἄρωμα εὐπνουν ἑαυτῇ περιάπτει μεταξὺ τῶν λογικῶν μαζῶν, ὅθεν βρῦει τὰ θεῖα διδάγματα, τῷ χωρήματι τῆς καρδίας ἐνδησαμένη, μετὰ τοῦτο καρπὸν ἑαυτῆς ποιεῖται τὸν γεωργόν, βότρυν αὐτὸν ὀνομάζουσα ἠδὲ τι καὶ προσηγὲς διὰ τοῦ ἀνθους εὐωδιάζοντα, 30 καὶ οὕτως ἀυξηθεῖσα διὰ τῶν τοιούτων ὁδῶν καλῆ λέγεται καὶ πλησίον γίνεται καὶ περιστεραῖς τὸ ἐν τοῖς δμμασιν αὐτῆς παρεικάζεται κάλλος.

Εἶτα πάλιν πρὸς τὸ μεῖζον χωρεῖ· διορατικωτέρα γὰρ γινομένη

2. Ὑαισμα 3,1-4.

3. Ὑαισμα 1,9.

4. Ὑαισμα 1,10.

5. Ὑαισμα 1,12.

6. Ὑαισμα 1,13.

πρὸς τὰ περασμένα, ἀπορρίπτοντας τὴ θύμηση τῶν κατώτερων μὲ τὴν ἀπόλαυση τῶν ἀνώτερων.

Τὸ νόημα λοιπὸν ποῦ προβάλλει ἡ θεωρία τῆς διήγησής τῆς νύμφης εἶναι νομίζω αὐτό. Τώρα εἶναι καιρὸς ν' ἀναφερθοῦμε πρῶτα στὶς λέξεις τῶν θεόπνευστων λόγων κι ἔτσι ἔπειτα νὰ συνδέσομε τὸ νόημα τῶν στίχων μὲ ὅσα ἐκθέσαμε προηγουμένως. «Στὸ κρεβάτι μου», λέει, «τίς νύχτες ἀναζήτησα αὐτὸν ποῦ ἀγάπησε ἡ καρδιά μου, τὸν ἀναζήτησα καὶ δὲν τὸν βρῆκα, τὸν φώναξα καὶ δὲ μ' ἄκουσε. Θὰ σηκωθῶ λοιπὸν καὶ θὰ φέρω γύρα στὴν πόλη, στὶς ἀγορὲς καὶ στὶς πλατεῖες καὶ θ' ἀναζητήσω αὐτὸν ποῦ ἀγάπησε ἡ καρδιά μου. Τὸν ἀναζήτησα καὶ δὲν τὸν βρῆκα. Μὲ βρῆκαν οἱ φύλακες ποῦ τριγυρίζουν στὴν πόλη. Μῆπως εἶδατε αὐτὸν ποῦ ἀγάπησε ἡ καρδιά μου; Μόλις τοὺς ἄφησα κι ἔφυγα βρῆκα ἀμέσως αὐτὸν ποῦ ἀγάπησε ἡ καρδιά μου. Τὸν κράτησα καὶ δὲν τὸν ἄφησα, ὥσπου τὸν ὀδήγησα στὸ σπίτι τῆς μάνας μου, στὴν κάμαρα ἐκείνης ποῦ μὲ γέννησε»².

Πῶς λοιπὸν σ' αὐτὰ ποῦ εἰπώθηκαν βρίσκομε τὰ νοήματα ποῦ ἐκθέσαμε προηγουμένως μεθοδικά; Στὶς προηγούμενες ἀναβάσεις, σύμφωνα μὲ τὸ βαθμὸ τῆς ἀύξεσης ποῦ σημειωνόταν κάθε φορά, μεταβαλλόταν πάντοτε πρὸς τὸ καλύτερο καὶ ποτὲ δὲ σταματοῦσε στὸ ἀγαθὸ ποῦ εἶχε κατακτήσει, καὶ ἄλλοτε συγκρινόταν μὲ τὸ ἱππικὸ ποῦ κατὰστρεψε τὸν Αἰγύπτιο τύραννο³ καὶ ξανά παρομοιαζόταν μὲ περιδέραια καὶ τρυγόνια⁴ σχετικὰ μὲ τὸ στολισμὸ τοῦ λαιμοῦ. Καὶ σὰ νὰ μὴν τῆς ἔφτασαν αὐτὰ προχωρεῖ ἔπειτα στὸ ἀκόμη ἀνώτερο. Γιατὶ μὲ τὴ νάρδο τῆς⁵ γνωρίζει καλὰ τὴ θεία εὐωδία καὶ δὲ σταματᾷ οὔτε σ' αὐτό· ἀλλὰ καὶ πάλι τὸν ἴδιο τὸν ποθητὸ τῆς σὰν ἓνα μῦρο εὐωδιαστὸ τὸν βάζει ἀνάμεσα στοὺς λογικοὺς μαστοὺς, ἀπὸ ὅπου ἀναβλύζουν τὰ θεῖα διδάγματα, δένοντάς τον μέσα στὴν ἄπλα τῆς καρδιάς τῆς⁶. Ἐπειτα κάνει τὸ γεωργὸ καρπὸ τῆς, ὀνομάζοντάς τον τσαμπί, ποῦ σκορπᾷ γλυκιά καὶ εὐχάριστη μυρωδιὰ ἀπὸ τὰ λουλούδια του⁷. Κι ἀφοῦ ἔφτασε στὸ ὕψος αὐτὸ μὲ τέτοιες ἀναβάσεις, λέγεται ὡραία καὶ στέκεται δίπλα του καὶ ἡ ὀμορφιά τῶν ματιῶν τῆς παρομοιάζεται μὲ τὰ περιστέρια⁸.

² Ἐπειτα προχωρεῖ πάλι πρὸς τὸ ἀνώτερο. Ἐπειδὴ κι ἐκείνη

7. Ὑμνος 1,14.

8. Ὑμνος 1,16.

κάκεινη τοῦ Λόγου καταμανθάνει τὴν ὥραν καὶ θαυμάζει, πῶς σύ-
 σκιος ἐπὶ τὴν κλίνην τῆς κάτω ζωῆς καταβαίνει τῇ ὑλικῇ τοῦ ἀν-
 θρωπίνου σώματος φύσει συσκιαζόμενος. Πρὸς τοῦτοις τὸν τῆς
 ἀρετῆς οἶκον διαγράφει τῷ λόγῳ, οὗ γίνεται ἡ ἐρέψιμος ὕλη κέδρος
 5 τε καὶ κυπάρισσος σηπεδόνος τε καὶ διαφθορᾶς ἀνεπίδεκτος, δι' ὧν
 τὸ μόνιμόν τε καὶ ἀμετάβλητον τῆς πρὸς τὸ ἀγαθὸν σχέσεως διερμη-
 νεύει τῷ λόγῳ. Ἐπὶ τοῦτοις διὰ συγκρίσεως ἢ πρὸς τὸ κρεῖττον αὐ-
 τῆς παραλλαγῇ διαδεικνυται καὶ κρίνον ἐν ἀκάνθαις δοκεῖ. Καὶ πά-
 λιν παρ' ἐκείνης καθορᾶται τοῦ νυμφίου τὸ πρὸς τοὺς ἄλλους διάφο-
 10 ρον· μῆλον γὰρ ὀνομάζεται μεταξὺ δρυμῶνος ἀκάρπου τῇ εὐχροίᾳ
 τῆς ὀπώρας ὠραϊζόμενον, οὗ τὴν σκιὰν ὑπελθοῦσα ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ
 οἴνου γίνεται. Καὶ μύροις στηρίζεται καὶ τοῖς καρποῖς τοῦ μῆλου
 στοιβάζεται καὶ τὸ ἐκλεκτὸν βέλος ἐν τῇ καρδίᾳ δεξαμένη διὰ τῆς
 γλυκείας πληγῆς πάλιν καὶ αὐτὴ γίνεται βέλος ἐν ταῖς χερσὶ τοῦ το-
 15 ξότου τῆς μὲν εὐωνύμου τὴν κεφαλὴν πρὸς τὸν ἄνω σκοπὸν εὐθυ-
 νούσης, τῆς δεξιᾶς δὲ πρὸς ἑαυτὴν διαλαμβανούσης τὸ βέλος.

Μετὰ ταῦτα ὡς ἤδη πρὸς τὸ τέλειον φθάσασα καὶ ταῖς λοιπαῖς
 τὴν ἐπὶ τὰ αὐτὰ προθυμίαν ὑφηγεῖται τῷ λόγῳ δι' ὀρκισμοῦ τινος
 τὴν περὶ τὴν ἀγάπην αὐτῷ σπουδὴν ἐπεγείρουσα. Τίς οὖν ἂν εἴποι
 20 τὴν ἐπὶ τοσοῦτον ὑψωθεῖσαν ψυχὴν ἐν τῷ ἀκροτάτῳ γεγενῆσθαι
 ὄρω τῆς τελειότητος; Ἄλλ' ὁμως τὸ πέρασ τῶν προδιηνυσμένων
 ἀρχὴ γίνεται τῆς ἐπὶ τὰ ὑπερκεείμενα χειραγωγίας· πάντα γὰρ ἐκεῖνα
 φωνῆς ἤχος ἐνομίσθη πρὸς τὴν τῶν μυστικῶν θεωρίαν τὴν ψυχὴν
 διὰ τῆς ἀκοῆς ἐπιστρεφούσης. Καὶ βλέπειν ἀρχεται τὸν ποθούμενον
 25 ἄλλω εἶδει τοῖς ὀφθαλμοῖς ἐμφαινόμενον· δορκάδι γὰρ ὁμοιοῦται
 καὶ νεβρῶ παρεικάζεται, καὶ οὐχ ἔστηκεν οὔτε ἐπὶ τῆς μῖδος ὄψεως
 οὔτε ἐπὶ τοῦ τόπου τοῦ αὐτοῦ τὸ φαινόμενον, ἀλλ' ἐπιπηδᾷ τοῖς δρε-
 σιν ἀπὸ τῶν ἀκρωρειῶν ἐπὶ τὰς τῶν βουνῶν ἐξοχὰς μεθαλλόμενος.
 Καὶ πάλιν ἐν μείζονι κατάστασει ἡ νύμφη γίνεται φωνῆς δευτέρας
 30 πρὸς αὐτὴν ἐλθούσης, δι' ἧς παρορμᾶται καταλιπεῖν τὴν ἐκ τοῦ τοί-
 χου σκιὰν καὶ ἐν ὑπαίθρῳ γενέσθαι καὶ τῇ σκέπῃ τῆς πέτρας ἐνανα-
 παύσασθαι τῆς ἐχομένης τοῦ προτειχίσματος καὶ τῆς ἐαρινῆς ὥρας
 κατατροφῆσαι δρεπομένην τοῦ καιροῦ τὰ ἀνθη ἀκμαῖα ὄντα καὶ
 ὄρια καὶ πρὸς τομὴν ἐπιτήδεια καὶ ὅσα ἄλλα πρὸς ἀπόλαυσιν ὁ και-
 ρὸς τοῖς τρυφῶσι χαρίζεται ἐν ταῖς τῶν μουσικῶν ὀρνίθων φωναῖς.

βλέπει καθαρότερα, αντιλαμβάνεται την ωραιότητα του Λόγου και θαυμάζει πώς κατεβαίνει ολοσκιωτος στην κλίση της κάτω ζωής, σκιαζόμενος από την ύλική φύση του ανθρώπινου σώματος. Μαζί με αυτά περιγράφει τον οίκο της ἀρετής, που τὰ ξύλα της ὀροφῆς του εἶναι ὁ κέδρος καὶ τὸ κυπαρίσσι, που οὔτε σαπίζουν οὔτε φθείρονται. Μὲ αὐτὰ ἐρμηνεύει τὴ μονιμότητα καὶ τὸ ἀμετάβλητο τῆς σχέσης πρὸς τὸ ἀγαθό. Ἐπειτα δείχνεται φανερά ἡ μεταβολή της πρὸς τὸ καλύτερο καὶ μοιάζει μὲ κρίνο στ' ἀγκάθια. Καὶ πάλι διαπιστώνει ἐκείνη τὴ διαφορὰ τοῦ νυμφίου ἀπὸ τοὺς ἄλλους. Τὸν ὀνομάζει μηλιά ἀνάμεσα σὲ ἄκαρπα δέντρα τοῦ δάσους που τὴ στολίζουν τὰ ὠραῖα μῆλα καὶ μπαίνοντας στὴ σκιά της μπαίνει στὸ κελᾶρι τοῦ κρασιοῦ. Στηρίζεται μὲ μύρα, μέσα στοὺς καρπούς τῆς μηλιάς ξαπλώνει κι ἀφοῦ δεχτεῖ τὸ ξεχωριστὸ βέλος στὴν καρδιά της μέσω τῆς γλυκιᾶς λαβωματιᾶς γίνεται καὶ ἡ ἴδια βέλος στὰ χέρια τοῦ τοξότη, που τὸ ἀριστερό του κατευθύνει τὴν καμπύλη τοῦ τόξου ψηλὰ πρὸς τὸ στόχο, ἐνῶ μὲ τὸ δεξιὸ τραβάει πρὸς τὸν ἑαυτὸ της τὸ βέλος.

Ἐπειτα ἀπὸ αὐτὰ, ἀφοῦ πιά ἔφτασε στὴν τελειότητα, συμβουλεύει καὶ τίς ἄλλες νὰ δεῖξουν τὴν ἴδια προθυμία γιὰ τὸ θέμα αὐτό, ξυπνώντας μὲ ὄρκο τὸ ἐνδιαφέρον τους γιὰ τὴν ἀγάπη. Ποιὸς θὰ διαφωνήσει ὅτι ἡ ψυχὴ που πῆγε τόσο ψηλὰ δὲν ἔφτασε στὸ ἀκρότατο ὄριο τῆς τελειότητας; Κι ὁμως τὸ τέλος ὄσων πραγματοποιήθηκαν ὡς τώρα γίνεται ἀρχὴ γιὰ τὴ χειραγώγηση πρὸς τὰ ψηλότερα. Ὅλα ἐκεῖνα δηλαδὴ θεωρήθηκαν ἤχος φωνῆς που στρέφει τὴν ψυχὴ μέσω τῆς ἀκοῆς στὴ θεωρία τῶν μυστικῶν που κρύβονται στὴν ψυχὴ⁹. Κι ἀρχίζει νὰ βλέπει τὸν ποθητὸ της νὰ παρουσιάζεται στὰ μάτια της μὲ ἄλλη μορφή. Παρομοιάζεται μὲ ζαρκάδι καὶ παραβάλλεται μ' ἐλαφόπουλο· καὶ δὲ στέκεται σ' αὐτὸ που βλέπει οὔτε στὴ μία αὐτὴ μορφή οὔτε στὸν ἴδιο τόπο. Ἄλλὰ σκιρτᾷ ἐπάνω στὰ ὄρη πηδώντας ἀπὸ βουνοκορφὴ σὲ βουνοκορφὴ¹⁰. Καὶ πάλι ἡ νύμφη φτάνει σ' ἀνώτερο ἐπίπεδο, ἀκούοντας δευτέρη φωνή, που τὴν παρακινεῖ ν' ἀφήσει τὴ σκιά τοῦ τοίχου καὶ νὰ βγεῖ στὸ ὑπαιθρο, ν' ἀναπαυθεῖ στὴ σκέπη τῆς πέτρας που εἶναι συνέχεια τοῦ προτειχίσματος καὶ νὰ χαρεῖ τὴν ἀνοιξιὰτικὴ ωραιότητα, δρέποντας τὰ ἀνθὲς τῆς ἐποχῆς, τὰ ὀλόδροσα καὶ ὄριμα καὶ κατάλληλα νὰ μαζευτοῦν, κι ὄσα ἄλλα χαρίζει ἡ ἐποχὴ ν' ἀπολαύσουν ὄσοι εὐχαριστιοῦνται

Δι' ὧν πάλιν τελειότερα γινομένη ἡ νύμφη αὐτὴν ἀξιοῖ τοῦ φθεγγομένου τὴν ὄψιν ἰδεῖν ἐμφανῶς καὶ τὸν λόγον παρ' αὐτοῦ δέξασθαι, μηκέτι δι' ἑτέρων φθεγγόμενον.

Πάλιν εἰκὸς ἐστὶν ἐπὶ τούτοις μακαρισθῆναι τὴν ψυχὴν τῆς ὕψηλῆς ἀναβάσεως, τοῦ ἀκροτάτου τῶν ποθουμένων ἐφικομένην· τί γὰρ ἂν τις μείζον εἰς μακαρισμὸν ἐννοήσῃ τοῦ ἰδεῖν τὸν Θεόν; Ἀλλὰ καὶ τοῦτο τῶν μὲν προδιηγουμένων πέρασ ἐστὶ, τῆς δὲ τῶν ὑπερκειμένων ἐλπίδος ἀρχὴ γίνεται· πάλιν γὰρ τῆς φωνῆς ἀκούει τῆς διακελευομένης τοῖς θηρευταῖς ἐπὶ σωτηρίᾳ τῶν λογικῶν ἀμπε-
10 λῶνων ἀγρεῦσαι τὰ βλαπτικὰ τῶν καρπῶν θηρία, τοὺς μικροὺς ἐκείνους ἀλώπεκας. Καὶ τούτου γενομένου μεταχωρεῖ τὰ δύο εἰς ἀλληλα· ὁ τε γὰρ Θεὸς ἐν τῇ ψυχῇ γίνεται καὶ πάλιν εἰς τὸν Θεὸν ἡ ψυχὴ μετοικίζεται. Λέγει γὰρ ὅτι «ἀδελφιδός μου ἐμοὶ κἀγὼ αὐτῶ», τῶ ἐν κρίνοις ποιμαίνοντι καὶ μετατιθέντι τὴν ἀνθρωπίνην ζωὴν
15 ἀπὸ τῶν σκιοειδῶν φαντασμάτων ἐπὶ τὴν τῶν ὄντων ἀλήθειαν. Ὁρᾷ εἰς ὅσον ἀναβέβηκεν ὕψος ἢ ἐκ δυνάμεως εἰς δύναμιν, κατὰ τὸν προφητικὸν λόγον, πορευομένη, ὡς τοῦ ἀκροτάτου τῆς τῶν ἀγαθῶν ἐλπίδος τετυχηκέναι δοκεῖν· τί γὰρ ἀνώτερον τοῦ ἐν αὐτῶ γενέσθαι τῶ ποθουμένῳ καὶ ἐν ἑαυτῶ τὸν ποθούμενον δέξασθαι; Ἀλλ'
20 ὁμως ἐν τούτῳ γενομένη πάλιν ὡς ἐνδεὴς οὕσα τοῦ ἀγαθοῦ ὀδύρεται καὶ ὡς μήπω ἔχουσα τὸ τῇ ἐπιθυμίᾳ προκειμένον ἀμηχανεῖ τε καὶ δυσχεραίνει καὶ τὴν τοιαύτην τῆς ψυχῆς ἀμηχανίαν δημοσιεύει τῶ διηγήματι καὶ ὅπως εὔρε τὸ ζητούμενον ὑπογράφει τῶ λόγῳ.

Ταῦτα δὲ πάντα διὰ τῆς τῶν προκειμένων ἡμῖν ρητῶν θεωρίας
25 μανθάνομεν, δι' ὧν σαφῶς διδασκόμεθα τὸ μήτε τινὶ πέρατι τὸ μεγαλύτερον τῆς θείας ὀρκίζεσθαι φύσεως μήτε τι γνώσεως μέτρον ὄρον γίνεσθαι τῆς τῶν ζητουμένων κατανοήσεως, μεθ' ὃν στήναι χρὴ τῆς ἐπὶ τὸ πρόσω φορᾷς τὸν τῶν ὕψηλῶν ὀρεγόμενον, ἀλλ' οὕτως ἔχειν τὸν διὰ τῆς τῶν ὑπερκειμένων κατανοήσεως ἐπὶ τὸ ἄνω τρέχοντα
30 νοῦν, ὡς πᾶσαν τελειότητα γνώσεως τὴν ἐφικτὴν τῇ ἀνθρωπίνῃ φύ-

11. Ἔπισμα 2,10-14.

12. Ἔπισμα 2,14.

13. Ἔπισμα 2,15.

14. Ψαλμ. 83,8.

μέ τὰ μουσικά κελαδήματα τῶν πουλιῶν¹¹. Καί μ' αὐτὰ πάλι, ἀφοῦ γίνει ἡ νύμφη τελειότερη, ἀξιώνεται νά δεῖ καθαρά τήν ἴδια τήν ὄψη ἐκείνου¹² πού τῆς μιλάει καί ν' ἀκούσει τὰ λόγια του ἀπό τόν ἴδιο κι ὄχι ἀπό ἄλλους. 8 | 7

Εἶναι φυσικό νά μακαριστέῃ πάλι ἡ ψυχὴ ἔπειτα ἀπό αὐτὰ γιά τήν ὑψηλὴ ἀνάβασή της, ἀφοῦ ἔφτασε στό ἀκρότατο ὄριο ὄσων ποθοῦσε. Τί θά μπορούσε νά σκεφεῖ κανένας μεγαλύτερο γιά μακαρισμὸ ἀπὸ τὸ νά δεῖ τὸ Θεό; Ἄλλὰ κι αὐτὸ εἶναι πέρας βέβαια ὄσων ἔχουν κατορθωθεῖ προηγουμένως, γίνεται ὁμως ἀρχὴ ἐλπίδας γιά τὰ ψηλότερα. Ἀκούει δηλαδή πάλι τὴ φωνὴ πού δίνει διαταγὴ στοὺς κυνηγοὺς γιά νά σωθοῦν τὰ λογικά ἀμπέλια νά πιάσουν τὰ ἀγρίμια πού βλάπτουν τοὺς καρπούς, ἐκεῖνα τὰ μικρὰ ἀλεπουδάκια. Κι ἀφοῦ γίνει αὐτὸ μεταλλάσσει τὰ δύο τὸ ἓνα στό ἄλλο¹³. Γιατί καὶ ὁ Θεὸς μπαίνει μέσα στὴν ψυχὴ καὶ ἡ ψυχὴ πάλι μετοικεῖ στό Θεό. Γιατί λέει: «δικός μου εἶναι ὁ ἀγαπημένος μου κι ἐγὼ δική του», ἐκείνου πού βόσκει μέσα στὰ κρίνα καὶ μεταθέτει τὴν ἀνθρώπινη ζωὴ ἀπὸ τίς σκιῶδεις φαντασίες στὴν ἀλήθεια τῶν πραγμάτων. Βλέπεις σὲ πόσο ὕψος ἀνέβηκε αὐτὴ πού πορεύεται, κατὰ τὸν προφητικὸ λόγο, ἀπὸ δύναμη σὲ δύναμη¹⁴, ὥστε νά νομίζει ὅτι ἔχει ἐπιτύχει τὸ ἀκρότατο σημεῖο τῆς ἐλπίδας τῶν ἀγαθῶν. Τί ἀνώτερο μπορεῖ νά συμβεῖ ἀπὸ τὸ νά βρεθεῖ κάποιος μέσα στὸν ἴδιο τὸν ποθητὸ καὶ νά δεχτεῖ στὸν ἑαυτὸ του τὸν ποθούμενο¹⁵; Ἄλλ' ὁμως φτάνοντας καὶ σ' αὐτό, σὰ νά εἶναι φτωχὴ ἀπὸ τὸ ἀγαθό, θρηνεῖ πάλι κι ἐπειδὴ δὲν ἔχει ἀκόμα αὐτὸ πού ἀπασχολεῖ τὴν ἐπιθυμία της, βρίσκειται σὲ ἀμηχανία καὶ θυμώνει καὶ κοινολογεῖ τὴν ἀμηχανία αὐτὴ τῆς ψυχῆς μέ τὴ διήγησή της καὶ περιγράφει πῶς βρῆκε αὐτὸ πού ἀναζητοῦσε.

Ἄλλ' ὄλα αὐτὰ τὰ μαθαίνομε μέ τὴν ἀνάλυση τῶν λόγων πού ἔχομε μπροστά μας καὶ πού μᾶς διδάσκουν μέ σαφήνεια ὅτι δὲν περιορίζεται ἀπὸ κανένα πέρας ἢ μεγαλοσύνη τῆς θείας φύσης οὔτε κανένα μέτρο γίνεται ὄριο στὴν κατανόηση αὐτῶν πού ζητοῦνται, πού ἔπειτα ἀπὸ αὐτὸ πρέπει νά σταματήσῃ αὐτὸς πού ὀρέγεται τὰ ὑψηλά. Ἄλλὰ ὁ νοῦς πού τρέχει πρὸς τὰ ἄνω¹⁶ νά εἶναι, ἐξαιτίας τῆς κατανόησης τῶν ὑψηλῶν, σὲ τέτοια θέση, ὥστε ὄλη ἡ τελειότητα

15. Ἱερισμα 2,17.

16. Α' Κορ. 9,24. Ἑβρ. 12,1.

σει ἀρχὴν γίνεσθαι τῆς τῶν ὑψηλοτέρων ἐπιθυμίας. Καί μοι σκόπει δι' ἀκριβείας τὸν προκειμένον τῇ θεωρίᾳ λόγον τοῦτο προκατανοήσας, ὅτι θάλαμός ἐστιν ἡ σωματικὴ τοῦ λόγου ὑπογραφή καὶ γαμικὴ τις διασκευῆ, ἣ δίδωσι τῇ θεωρίᾳ τὰς ὕλας, ὧν ἡ φιλοσοφία πρὸς τὸ καθαρὸν τε καὶ ἄυλον μετενεγκοῦσα τὰς τῶ νοημάτων ἐμφάσεις διὰ τῶν ἐν αὐτοῖς ἐπιτελουμένων προάγει τὰ δόγματα τοῖς τῶν γινομένων αἰνίγμασι συγχρησαμένη πρὸς τὴν τῶν δηλουμένων σαφήνειαν.

Ἐπεὶ τοίνυν νύμφην μὲν ὑπέθετο τὴν ψυχὴν ὁ Λόγος, ὁ δὲ ἐξ ὅλης καρδίας τε καὶ ψυχῆς καὶ δυνάμεως παρ' αὐτῆς ἀγαπώμενος νυμφίος κατονομάζεται, ἀκολούθως ἢ ἐπὶ τὸ ἀκρότατον ὡς ᾤετο τῶν ἐλπίζομένων ἐλθοῦσα καὶ ἤδη πρὸς τὸν ποθούμενον ἀνακεκρᾶσθαι νομίσασα «κοίτην» ὀνομάζει τὴν τελειότεραν τοῦ ἀγαθοῦ μετουσίαν καὶ «νύκτα» λέγει τὸν τῆς κοίτης καιρόν. Διὰ δὲ τοῦ ὀνόματος τῆς νυκτὸς ἐνδείκνυται τῶν ἀοράτων τὴν θεωρίαν καθ' ὁμοιότη-
 15 τα Μωϋσέως τοῦ ἐν τῷ γνόφῳ γεγονότος ἐν ᾧ ἦν ὁ Θεός, ὃς «ἔθετο», καθὼς φησὶν ὁ προφήτης, «σκότος ἀποκρυφὴν αὐτοῦ κύκλω αὐτοῦ». Ἐν ᾧ καταστᾶσα τότε διδάσκειται ὅτι τοσοῦτον ἀπέσχε τοῦ ἐπιβῆναι τῆς τελειότητος, ὅσον οἱ μηδὲ τὴν ἀρχὴν ἐγχειρήσαντες· ἤδη γάρ φησὶν ὡς τῶν τελείων ἀξιοθεῖσα καθάπερ ἐπὶ κοίτης τινὸς
 20 τῆς τῶν ἐγνωσμένων καταλήψεως ἐμαυτὴν ἀναπαύουσα ὅτε τῶν ἀοράτων ἐντὸς ἐγεγόμενῃ καταλιποῦσα τὰ αἰσθητήρια, ὅτε περιεσχέθη τῇ θείᾳ νυκτὶ τὸν ἐν τῷ γνόφῳ κεκρυμμένον ἀναζητοῦσα, τότε τὴν μὲν ἀγάπην πρὸς τὸν ποθούμενον εἶχον, αὐτὸ δὲ τὸ ἀγαπώμενον διέπτῃ τῶν λογισμῶν τὴν λαβὴν· ἐζήτουν γὰρ αὐτὸν ἐπὶ τὴν κοίτην
 25 μου ἐν ταῖς νυξίν, ὥστε γινῶναι τίς ἢ οὐσία, πόθεν ἀρχεται, εἰς τί καταλήγει, ἐν τίνι τὸ εἶναι ἔχει· ἀλλ' οὐχ εὖρον αὐτόν. Ἐκάλουν αὐτόν ἐξ ὀνόματος ὡς ἦν μοι δυνατὸν ἐξευρεῖν ἐπὶ τοῦ ἀκατονομάστου ὀνόματα, ἀλλ' οὐκ ἦν ὀνόματος ἔμφασις ἢ καθικνουμένη τοῦ ζητουμένου. Πῶς γὰρ ἂν ὁ ὑπὲρ πᾶν ὄνομα ὢν διὰ τῆς ὀνομαστικῆς
 30 κλήσεως ἐξευρεθεῖ; Οὐ χάριν φησὶν ὅτι «ἐκάλεσα αὐτόν καὶ οὐχ

17. Δευτ. 6,5. 18. Ἐξ. 20,21.

19. Ψαλμ. 17,12. 20. Φιλ. 2,9.

τῆς γνώσης πού μπορεῖ νά ἐπιτύχει ἡ ἀνθρώπινη φύση νά γίνει ἀρχὴ τῆς ἐπιθυμίας γιὰ τὰ ὑψηλότερα. Πρόσεξε τώρα μὲ ἀκρίβεια αὐτὸ πού ἔχομε μπροστά μας νά ἐξετάσομε, προκατανοώντας τὸ ἐξῆς· ὅτι ἡ σωματικὴ περιγραφή τοῦ ποιήματος εἶναι ἕνας θάλαμος νυφικὸς καὶ μιὰ προετοιμασία γάμου, πού δίνει τὸ ὕλικὸ στὴν ἐξετάσή μας. Τοῦ ὕλικου αὐτοῦ ἡ πνευματικὴ θεώρηση μεταφέροντας τὶς σημασίες τῶν νοημάτων στὸ καθαρὸ καὶ αὐλο μὲ ὅσα ἐπιτελοῦνται μέσα σ' αὐτά, προωθεῖ τὰ δόγματα, χρησιμοποιοῦντας τα ταυτόχρονα μὲ τὰ αἰνίγματα ὅσων ἔχουν ἐπιτευχθεῖ, γιὰ νά γίνουν σαφῆ τὰ δηλούμενα.

Ἐπειδὴ λοιπὸν ὁ Λόγος ὑπέθεσε τὴν ψυχὴ ὡς νύμφη καὶ αὐτὸς πού ἀγαπᾷ μὲ ὅλη τὴν καρδιά καὶ τὴν ψυχὴ καὶ τὴ δύναμή της ὀνομάζεται νυμφίος¹⁷, στὴ συνέχεια αὐτὴ πού ἔφτασε στὸ ἀκρότατο σημεῖο τῆς ἐλπίδας τῆς ὅπως φανταζόταν καὶ νομίζοντας ὅτι ἔχει πλέον ἐνωθεῖ μὲ τὸν ποθητὸ τῆς ὀνομάζει κλίνη τὴν τελειότερη μετουσία τοῦ ἀγαθοῦ καὶ τὴν ὥρα πού θὰ πέσουν στὴν κλίνη τὴ λέει νύχτα. Μὲ τὸ ὄνομα τῆς νύχτας δείχνει τὴ θεωρία τῶν ἀθέατων, ὁμοια μὲ τὸ Μωυσὴ πού βρέθηκε μέσα στὸ γνόφο ὅπου ἦταν ὁ Θεός¹⁸, ὁ ὁποῖος «ἔκανε», ὅπως λέει ὁ προφήτης, «τὸ σκότος κρυφῶνα ὀλόγυρά του»¹⁹. Κι ὅταν βρεθεῖ μέσα σ' αὐτό, τότε μαθαίνει ὅτι τόσο ἀπέχει νά φτάσει τὴν τελειότητα, ὅσο ἐκεῖνοι πού δὲν ἔχουν ἐπιχειρήσει οὔτε ν' ἀρχίσουν. Γιατὶ λέει· τώρα, ἐπειδὴ πιά ἔγινα ἄξια γιὰ τὰ τέλεια καὶ ἀναπαύομαι πάνω σ' ἕνα εἶδος κλίνης ἀπὸ τὴν κατανόηση ὅσων ἔχω γνωρίσει, ὅταν ἐγκατέλειπα τὰ αἰσθητήρια καὶ βρέθηκα μέσα στὰ ἀόρατα, ὅταν ἀναζητώντας τὸν κρυμμένο μέσα στὸ ζόφο μὲ τριγύρισε ἡ θεία νύχτα, τότε εἶχα βέβαια τὴν ἀγάπη πρὸς αὐτὸν πού ποθοῦσα, ἀλλὰ τὸ ποθητὸ εἶχε ξεφύγει ἀπὸ τὴ λαβὴ τῶν λογισμῶν μου. Γιατὶ τὸν ἀναζητοῦσα τὶς νύχτες πάνω στὴν κλίνη μου, γιὰ νά καταλάβω ποιά εἶναι ἡ οὐσία του, ἀπὸ ποῦ ἀρχίζει, σὲ τί καταλήγει, σὲ ποῖό μέσα ἔχει τὸ εἶναι του ἀλλὰ δὲν τὸν βρῆκα. Τὸν φώναξα μὲ τ' ὄνομά του, ὅσο μπορούσε νά βρῶ ὀνόματα γι' αὐτὸν πού δὲν μπορεῖ νά κατονομαστεῖ, ἀλλὰ δὲν ὑπῆρχε ἡ σημασία ἐνὸς ὀνόματος πού νά ἐπιτύχει αὐτὸν πού ζητοῦσα. Πῶς εἶναι δυνατὸ νά βρεθεῖ, καλούμενος μὲ ἕνα ὄνομα, αὐτὸς πού εἶναι πάνω ἀπὸ κάθε ὄνομα²⁰; Γι' αὐτὸ λέει «τὸν φώναξα καὶ δὲ

ὕψηκουσέ μου». Τότε ἔγνω ὅτι τῆς μεγαλοπρεπείας, τῆς δόξης, τῆς ἀγιωσύνης αὐτοῦ οὐκ ἔστι πέρας.

Διὸ πάλιν ἀνίστησιν ἑαυτὴν καὶ περιπολεῖ τῇ διανοίᾳ τὴν νοη-
τὴν τε καὶ ὑπερκόσμιον φύσιν, ἣν «πόλιν» κατονομάζει, ἐν ἣ αἱ ἀρ-
5 χαί τε καὶ κυριότητες καὶ οἱ ταῖς ἐξουσίαις ἀποτεταγμένοι θρόνοι ἦ
τε τῶν ἐπουρανίων πανήγυρις, ἣν «ἀγορὰν» ὀνομάζει, καὶ τὸ ἀπερί-
ληπτον ἀριθμῶ πλῆθος, ὃ τῷ τῆς «πλατείας» διασημαίνει ὄνοματι,
εἰ ἄρα ἐν τούτοις εὐρεθεῖ τὸ ἀγαπώμενον. Ἡ μὲν οὖν περιῆει διε-
ρευνωμένη πᾶσαν ἀγγελικὴν διακόσμησιν καὶ ὡς οὐκ εἶδεν ἐν τοῖς
10 εὐρεθεῖσιν ἀγαθοῖς τὸ ζητούμενον τοῦτο καθ' ἑαυτὴν ἐλόγισατο· ἄρα
κἂν ἐκείνοις ληπτὸν ἔστι τὸ παρ' ἐμοῦ ἀγαπώμενον; Καὶ φησι πρὸς
αὐτούς· «μὴ κἂν ὑμεῖς ὄν ἠγάπησεν ἡ ψυχὴ μου εἶδετε;». Σιωπησάν-
των δὲ πρὸς τὴν τοιαύτην ἐρώτησιν καὶ διὰ τῆς σιωπῆς ἐνδειξαμέ-
νων τὸ κάκεινοις ἀληπτον εἶναι τὸ παρ' αὐτῆς ζητούμενον, ὡς διεξ-
15 ἤλθε τῇ πολυπραγμοσύνῃ τῆς διανοίας πᾶσαν ἐκείνην τὴν ὑπερκό-
σμιον πόλιν καὶ οὐδὲ ἐν τοῖς νοητοῖς τε καὶ ἀσωμάτοις εἶδεν οἷον
ἐπόθησεν, τότε καλιποῦσα πᾶν τὸ εὕρισκόμενον οὕτως ἐγνώρισε τὸ
ζητούμενον, τὸ ἐν μόνῳ τῷ μὴ καταλαμβάνεσθαι τί ἐστίν ὅτι ἔστι γι-
νωσκόμενον, οὗ πᾶν γνώρισμα καταληπτικὸν ἐμπόδιον τοῖς ἀναζη-
20 τοῦσι πρὸς τὴν εὐρεσιν γίνεται. Διὰ τοῦτο φησι «μικρὸν ὅτε παρῆλ-
θον ἀπ' αὐτῶν» ἀφεῖσα πᾶσαν τὴν κτίσιν παρελθοῦσα πᾶν τὸ ἐν τῇ
κτίσει νοούμενον καὶ πᾶσαν καταληπτικὴν ἐφοδὸν καταλιποῦσα, τῇ
πίστει εὗρον τὸν ἀγαπώμενον καὶ οὐκέτι μεθήσω τῇ τῆς πίστεως
λαβῆ τοῦ εὐρεθέντος ἀντεχομένη, ἕως ἂν ἐντὸς γένηται τοῦ ἐμοῦ τα-
25 μείου. Καρδία δὲ πάντως τὸ ταμειῖον ἐστίν, ἢ τότε γίνεται δεκτικὴ
τῆς θείας αὐτοῦ ἐνοικήσεως, ὅταν ἐπανεέλθῃ πρὸς τὴν κατάστασιν
ἐκείνην, ἐν ἣ τὸ κατ' ἀρχὰς ἦν ὅτε ἐπλάσθη ὑπὸ τῆς συλλαβούσης.
Μητέρα δὲ πάντως τὴν πρώτην τῆς συστάσεως ἡμῶν αἰτίαν νοῶν
τις οὐχ ἄμαρτησεται.

30 Καιρὸς δ' ἂν εἴη πάλιν ἐπ' αὐτῆς τῆς λέξεως παραθέσθαι τὰς
θείας φωνάς, ὥστε τοῖς θεωρηθεῖσιν ἐφαρμοσθῆναι τὰ ρήματα·
«ἐπὶ κοίτην μου ἐν νυξὶν ἐζήτησα ὄν ἠγάπησεν ἡ ψυχὴ μου, ἐζήτησα
αὐτὸν καὶ οὐχ εὗρον αὐτόν, ἐκάλεσα αὐτόν καὶ οὐχ ὑπήκουσέ μου.
Ἀναστήσομαι δὴ καὶ κυκλώσω ἐν τῇ πόλει ἐν ταῖς ἀγοραῖς καὶ ἐν

μέ άκουσε»²¹. Τότε συνειδητοποίησα ότι ή μεγαλοπρέπεια, ή δόξα του και ή άγιοςύνη του δέν έχουν όριο.

Γι' αυτό σηκώνεται πάλι και τριγυρίζει νοερά στη νοητή και υπερκόσμια φύση, που την όνομάζει πόλη, όπου οί άρχές και οί κυριότητες και οί θρόνοι οί ξεχωρισμένοι για τις έξουσίες και ή συγκέντρωση τών έπουρανίων, που την όνομάζει αγορά, και τό πλήθος που δέν περιλαμβάνεται μέ αριθμό, που τό δηλώνει μέ τό όνομα τής πλατείας, μήπως τυχόν εκεί μέσα βρει τό αντίκειμενο τής αγάπης της. Τριγυρνούσε λοιπόν έρευνώντας σε κάθε άγγελική τάξη και καθώς δέν είδε ανάμεσα στα αγαθά που βρήκε και αυτό που ζητούσε, είπε στον έαυτό της: αντίληφθηκαν άραγε εκείνοι αυτό που αγαπώ έγώ; Και τους ρωτάει: «μήπως είδατε έσεις αυτόν που αγάπησε ή καρδιά μου;» Έπειδή όμως αυτοί δέν άπάντησαν στην έρώτησή της και μέ τη σιωπή τους δήλωσαν ότι κι αυτοί δέν είχάν αντίληφθει αυτό που ζητούσε εκείνη, άφού πέρασε από άκρη σε άκρη μέ την άσταμάτητη κίνηση του μυαλού της δλη εκείνη την υπερκόσμια πόλη και δέν είδε ούτε μέσα στα νοητά και άσώματα αυτό που ποθοüse, τότε, παραιτώντας κάθε τι που μπορεί νά βρεθει, έτσι μονάχα γνώρισε αυτό που ζητούσε, αυτό που καταλαβαίνουμε ότι είναι μονάχα μη καταλαβαίνοντας τί είναι, που κάθε γνώρισμά του για νά τό κατανοούμε γίνεται εμπόδιο για την εύρεσή του σε όσους τό αναζητούν. Γι' αυτό λέει: «μόλις άπομακρύνθηκα λίγο από αυτούς», αφήνοντας δλη την κτίση και προσπερνώντας κάθε τι που παρατηρούμε μέσα στην κτίση και παραιτώντας κάθε προσπάθεια κατανόησης, βρήκα τον αγαπημένο μου μέ την πίστη και δέ θα παύσω πια νά κρατώ μέ την πίστη αυτόν που βρήκα, ώσπου νά εισέλθει στην κάμαρά μου. Και ή κάμαρα είναι άσφαλώς ή καρδιά, που τότε δέχεται τη θεία ένοίκηση μέσα της, όταν επανέλθει σ' εκείνη την κατάσταση, που ήταν στην άρχή όταν διαπλάστηκε από εκείνη που τη συνέλαβε (τη μητέρα της). Και αν θεωρήσει ως μητέρα κανένας την πρώτη αίτία τής ύπαρξής μας δέ θα κάνει λάθος.

Είναι τώρα καιρός νά παραθέσομε πάλι αυτόλεξει τους ίδιους τους λόγους, ώστε νά συνδέσομε τους λόγους μέ την άνάλυσή μας. «Τίς νύχτες αναζήτησα πάνω στο κρεβάτι μου τον αγαπημένο τής καρδιάς μου, τον αναζήτησα και δέν τον βρήκα, τον φώναξα και δέ μέ άκουσε. Θα σηκωθώ και θα φέρω γύρα στην πόλη, στις αγορές

ταῖς πλατεῖαις καὶ ζητήσω ὃν ἠγάπησεν ἡ ψυχὴ μου. Ἐζήτησα αὐτὸν καὶ οὐκ εὔρον αὐτόν. Εὔροσάν με οἱ τηροῦντες οἱ κυκλοῦντες ἐν τῇ πόλει. Μὴ ὃν ἠγάπησεν ἡ ψυχὴ μου εἶδετε; Ὡς μικρὸν ὄτε παρήλθον ἀπ' αὐτῶν, ἕως οὗ εὔρον ὃν ἠγάπησεν ἡ ψυχὴ μου. Ἐκράτησα αὐτὸν καὶ οὐκ ἀφήκα αὐτόν, ἕως οὗ εἰσήγαγον αὐτόν εἰς οἶκον μητρὸς μου καὶ εἰς ταμιεῖον τῆς συλλαβοῦσης με».

Ἐπὶ τούτοις πάλιν ὑπὸ φιλανθρωπίας καὶ ταῖς θυγατράσιν Ἰερουσαλήμ διαλέγεται, ἅς ἐν τοῖς ἔμπροσθεν συγκρίσει τοῦ τῆς νυμφῆς κάλλους τοῦ παρεικασθέντος τῷ κρίνῳ ἀκάνθας ὁ Λόγος ὠνόμασε, καὶ διὰ τοῦ ὄρκου τῶν ἐν τῷ κόσμῳ δυνάμεων πρὸς τὸ ἴσον τῆς ἀγάπης διανίστησι μέτρον, ὥστε τὸ θέλημα τοῦ νυμφίου καὶ ἐπ' αὐτῶν ἐνεργὸν γενέσθαι. Εἴρηται δὲ ἐν τοῖς φθάσαις τίς τε ὁ κόσμος, ἐν ᾧ αἱ ἰσχυεὶς καὶ αἱ δυνάμεις, καὶ τί τὸ θέλημα τοῦ ἐξ ὄλης καρδίας τε καὶ ψυχῆς ἀγαπωμένου, ὡς μὴ χρειαν εἶναι πάλιν διὰ τῶν αὐτῶν τὸν λόγον μηκύνεσθαι τῆς προθεωρηθείσης ἡμῖν ἐν τοῖς ρήμασι διανοίας καὶ τὸ ἐν τῷ τόπῳ τούτῳ νοούμενον ἱκανῶς φανερούσης. Ἄλλὰ πρὸς τὸ ἐφεξῆς τῷ λόγῳ προῖωμεν, εἰ πως γένοιτο δυνατόν καὶ ἡμῖν συναναβῆναι τῇ τελείᾳ περιστερᾷ πρὸς τὸ ὕψος ἀνιπταμένη καὶ ἀκοῦσαι τῆς τῶν φίλων τοῦ νυμφίου φωνῆς ἐν θαύμασι ποιουμένων τὴν ἀνάβασιν αὐτῆς τὴν ἐκ τῆς ἐρήμου, ἧ δὴ καὶ μᾶλλον πλεονάζει τοῖς θεαταῖς τὴν ἐκπληξιν, εἰ τοιαύτην ἡ ἔρημος ἀναδίδωσι, ὡς μιμεῖσθαι δένδρων κάλλος τῶν ἐν τῇ ἐρήμῳ διὰ τὸν ἀτμὸν τοῦ θυμιάματος γεωργομένων. Τὰ δὲ θυμιάματα σμύρνα καὶ λίβανος ἦν. Τῷ δὲ ἀπὸ τούτων ἀτμῷ καὶ κονιορτὸς τις διὰ τῶν λεπτοποιηθέντων ἀρωμάτων συνηγείρετό τε καὶ συνανέβαινε, ὡς ἀντὶ κόνεως εἶναι τῆς ἀνακεκραμένης πρὸς τὸν ἀέρα τὴν λεπτομερῆ τῶν ἀρωμάτων διάχυσιν, δι' ἧς ὄρθιος ὁ κονιορτὸς ἦν καὶ μετέωρος.

Ἐχει δὲ οὕτως ἡ λέξις: «τίς αὕτη ἡ ἀναβαίνουσα ἐκ τῆς ἐρήμου ὡς στελέχη καπνοῦ τεθυμιαμένη σμύρνα καὶ λίβανος ἀπὸ πάντων κονιορτῶν μυρεψοῦ;». Εἰ τις ἀκριβῶς ἐπιστήσειε τοῖς εἰρημένοις τὸν νοῦν, εὐρήσει τοῦ προκατανοηθέντος ἡμῖν δόγματος τὴν ἀλήθειαν· ὡσπερ γὰρ ἐν ταῖς πομπαῖς τῶν θεάτρων, κἂν οἱ αὐτοὶ ὦσιν οἱ τὴν προτεθεῖσαν αὐτοῖς ἱστορίαν ὑποκρινόμενοι, ὁμοίως ἕτεροι ἐξ

καί στίς πλατεῖες, καί θ' ἀναζητήσω ἐκεῖνον πού ἀγάπησε ἡ καρδιά μου. Τὸν ἀναζήτησα καὶ δὲν τὸν βρῆκα. Μὲ συνάντησαν οἱ φύλακες πού τριγυροῦν στὴν πόλη. Μήπως εἶδατε αὐτὸν πού ἀγάπησε ἡ καρδιά μου; Μόλις ἀπομακρύνθηκα λίγο ἀπ' αὐτούς, βρῆκα ἀμέσως αὐτὸν πού ἀγάπησε ἡ καρδιά μου. Τὸν κράτησα καὶ δὲν τὸν ἄφησα, ὥσπου τὸν εἰσήγαγα στὸ σπῖτι τῆς μάνας μου, στὴν κάμαρα αὐτῆς πού με γέννησε».

Μετὰ ἀπὸ αὐτὰ ἀπὸ καλοσύνη πάλι ἀπευθύνει τὸ λόγο καὶ στίς κοπέλες τῆς Ἱερουσαλήμ, πού προηγουμένως ἀντιπαραβάλλοντάς τις με τὴν ὁμορφιά τῆς νύμφης πού τὴν παρομοίασε με κρίνο ὁ Λόγος τίς χαρακτήρισε ἀγκάθια καὶ με τὸν ὄρκο στ' ὄνομα τῶν δυνάμεων τοῦ κόσμου τίς παρακινεῖ στὸ ἴσο μέτρο τῆς ἀγάπης, ὥστε τὸ θέλημα τοῦ νυμφίου νά ἐνεργοποιηθεῖ καὶ σ' αὐτές. Ἔχει λεχθεῖ στὰ προηγούμενα τί εἶναι ὁ κόσμος μέσα στὸν ὁποῖο λειτουργοῦν ὁ ἐξουσίες καὶ οἱ δυνάμεις καὶ τί εἶναι τὸ θέλημα ἐκεῖνου πού δέχεται ἀγάπη ἀπὸ τὴν καρδιά καὶ ὅλη τὴν ψυχὴ, ὥστε δὲ χρειάζεται με τὰ ἴδια πάλι νά παρατείνουμε τὸ λόγο, ἀφοῦ ἡ ἄποψη πού ἐξετάσαμε στὰ προηγούμενα φανερώνει ἱκανοποιητικὰ κι αὐτὸ πού ἐννοεῖται στὸ σημεῖο αὐτό. Ἀλλὰ ὡς προχωρήσει ὁ λόγος στὴ συνέχειά του, μήπως μπορέσομε κι ἐμεῖς νά συνανηθοῦμε μαζί με τὴν τέλεια περιστερά πού φτερουγίζει στὰ ὕψη καὶ ν' ἀκούσομε τὴ φωνὴ τῶν φίλων τοῦ νυμφίου πού τοὺς γεμίζει θαυμασμό ἢ ἀνοδὸς τῆς ἀπὸ τὴν ἔρημο. Τὸ πράγμα αὐτὸ κάνει μεγαλύτερη τὴν ἐκπληξη τῶν θεατῶν, ἂν ἡ ἔρημος βλαστάνει τέτοια νύμφη πού νά μιμεῖται τὴν ὁμορφιά τῶν δέντρων, πού καλλιεργοῦνται στὴν ἔρημο γιὰ τὸν καπνὸ τοῦ θυμιάματός τους. Καὶ τὰ θυμιάματα ἦταν ἡ σμύρνα καὶ τὸ λιβάνι. Μαζί με τὸν καπνὸ ἀπὸ αὐτὰ πού κάποια σκόνη μαζευόταν ἀπὸ ἐξαχνωμένα ἀρώματα καὶ συνανάβαινε, ὥστε ἀντὶ σκόνη ἀνακατεύονταν με τὸν ἀέρα τὰ χυμένα ἀρώματα πού ἔκαναν νά ψηλώνει ὁ ἀχνὸς στὸν ἀέρα.

Ἡ διατύπωση εἶναι ἡ ἐξῆς: «Ποιά εἶναι αὐτὴ πού ἀνεβαίνει ἀπὸ τὴν ἔρημο σὰν στήλη καπνοῦ, μοσχοβολώντας σμύρνα καὶ λιβάνι κι ἀπὸ ὄλες τίς σκόνες τοῦ μυροπώλη;». Ἄν προσέξει κανένας λεπτομερῶς ὅσα εἰπώθηκαν, θά βρεῖ τὴν ἀλήθεια τῆς διδασκαλίας πού σκεφτήκαμε προηγουμένως. Ὅπως δηλαδὴ στίς θεατρικὲς παραστάσεις, ἂν καὶ εἶναι οἱ ἴδιοι αὐτοὶ πού ὑποδύονται τὰ πρόσωπα τοῦ

5 *ἐτέρων νομίζονται φαίνεσθαι οἱ τῇ διαφορᾷ τῶν προσωπείων τὸ εἶδος τὸ περὶ αὐτοὺς ἐναμείβοντες καὶ ὁ νῦν δοῦλος ἢ ιδιώτης φαινόμενος μετ' ὀλίγον ἀριστεύς τε καὶ στρατιώτης ὄραται, καὶ πάλιν καταλιπὼν τὸ ὑποχείριον σχῆμα στρατηγικὸν εἶδος ἀναλαμβάνει ἢ καὶ*
5 βασιλέως μορφήν ὑποδύεται, οὕτω καὶ ἐν ταῖς κατὰ τὴν ἀρετὴν προκοπαῖς οὐ πάντοτε τῷ αὐτῷ παραμένουσι χαρακτηρι οἱ ἀπὸ δόξης εἰς δόξαν διὰ τῆς τῶν ὑψηλοτέρων ἐπιθυμίας μεταμορφούμενοι, ἀλλὰ πρὸς λόγον τῆς ἀεὶ κατορθωθείσης ἐκάστω διὰ τῶν ἀγαθῶν τελειότητος ἰδιός τις τῷ βίῳ χαρακτήρ ἐπιλάμπει, ἄλλος ἐξ ἄλλου
10 γινόμενός τε καὶ φαινόμενος διὰ τῆς τῶν ἀγαθῶν ἐπαυξήσεως. Διό μοι δοκοῦσι ξενίζεσθαι πρὸς τὸ φεινόμενον οἱ φίλοι τοῦ νυμφίου οἱ πρότερον μὲν αὐτὴν ἐγνωκότες καλήν, ἀλλ' ὥς ἐν γυναιξὶ καλήν, μετὰ ταῦτα δὲ δι' ὁμοιότητος χρυσοῦ μετὰ στιγματῶν ἀργυρίου τὸ κάλλος αὐτῆς ὠραίζοντες. Νυνὶ δὲ μηδὲν τῶν προλαβόντων
15 σημείων περὶ αὐτὴν καθορῶντες, ἀλλ' ἀπὸ τῶν ὑψηλοτέρων χαρακτηρίζοντες, θαυμάζουσιν οὐ μόνον τὴν ἀνοδὸν ἀλλὰ καὶ ὅθεν ἀνέδραμεν· μία ὄραται ἢ ἀναβαίνουσα, καὶ ἄλσει δένδρων τὸ φαινόμενον παραβάλλεται· στελέχη γὰρ ὄρασθαι νομίζεται εἰς ὕψος ἀνατρέχοντα καὶ αὐξανόμενα, τὸ δὲ ὑποτρέφον τὰ στελέχη ταῦτα οὐ πίων
20 τίς ἐστὶ γῆ καὶ κατάρρυτος, ἀλλ' αὐχμηρὰ καὶ διψώδης καὶ ἔρημος.

Τίνοι τοίνυν ἐνρίζονται τὰ στελέχη ταῦτα καὶ πόθεν αὐξεται;
Ρίζα μὲν αὐτοῖς ἢ τῶν ἀρωμάτων κόνις ἐστίν, ἀρδεῖα δὲ ὁ ἐκ τῶν θυμαμάτων ἀτμὸς ἐπιδροσίζων διὰ τῆς εὐωδίας τοῦτο τὸ ἄλσος.
Ὅσον ἔπαινον περιέχει τῆς ἐπὶ τοῖς τοιοῦτοις μαρτυρηθείσης ὁ λό-
25 γος. Τό τε γὰρ ἀλλήλους διερωτᾶν περὶ τῆς ὀφθείσης ὡς ἐν ἄλλῳ δεικνυμένης τῷ εἶδει καὶ οὐ κατὰ τὴν προτέραν μορφήν ἐγκώμιόν ἐστὶ τῆς κατ' ἀρετὴν προκοπῆς τελειώτατον πολλὴν αὐτῇ μαρτυροῦν τὴν πρὸς τὸ κρεῖττον παραλλαγὴν καὶ μετάστασιν· ξενιζομένων γὰρ ἐστὶν ἢ φωνὴ παρὰ τὸ σύνηθες εἶδος ἐν θαύματι ποιουμένων τὴν
30 ἐπανθοῦσαν μορφήν ὅτι· αὐτὴ ἢ ἀναβαίνουσα ἐκ τῆς ἐρήμου μέλαινα τὸ πρότερον ἡμῖν ἐωρᾶτο. Πῶς τὴν σκοτεινὴν μορφήν ἀπεκλύσατο; Πῶς αὐτῇ χιονῶδες ἐπαστράπτει τὸ κάλλος; Ἡ ἔρημός ἐστὶν ὡς

έργου πού τούς ανέθεσαν, θεωροῦνται ὅμως διαφορετικοὶ αὐτοὶ πού μὲ τὰ διαφορετικὰ προσωπεῖα ἐναλλάσσουν τὰ πρόσωπα πού παίζου-
 ζουν, κι αὐτὸς πού τῶρα φαίνεται δοῦλος ἢ ιδιώτης σὲ λίγο παρου-
 σιάζεται πρωτοπαλίκaro καὶ πολεμιστῆς, καὶ πάλι ἐγκαταλείπο-
 ντας τὸ σχῆμα τοῦ ὑποταχτικοῦ παίρνει τὸ ρόλο τοῦ στρατηγοῦ ἢ
 ὑποδύεται τὸ πρόσωπο τοῦ βασιλιᾶ, ἔτσι καὶ στὴν προκοπὴ στὴν
 ἀρετῇ· αὐτοὶ πού μὲ τὴν ἐπιθυμία τῶν ὑψηλότερων μεταμορφώνο-
 νται ἀπὸ δόξα σὲ δόξα δὲν παραμένουν πάντοτε στὸν ἴδιο χαρακτή-
 ρα, ἀλλὰ ἀνάλογα μὲ τὴν τελειότητα πού πετυχαίνει κάποιος κάθε
 φορὰ μὲ τὰ ἀγαθὰ λάμπει ἓνας ἰδιαίτερος χαρακτήρας στὴ ζωὴ πού
 φαίνεται ν' ἀλλάζει καὶ νὰ γίνεται διάφορος μὲ τὴν ἐπαύξηση τῶν
 ἀγαθῶν. Γι' αὐτὸ νομίζω παραξευνεύονται μ' αὐτὸ πού βλέπουν οἱ
 φίλοι τοῦ νυμφίου, πού πρῶτα τὴν ἤξεραν ὡραία, ἀλλὰ ὡραία ἀνά-
 μεσα στὶς γυναῖκες, ἔπειτα ὅμως τονίζουν τὴν ὁμορφιά της, ὁμοιά-
 ζοντάς τιν μὲ τὸ χρυσάφι πού ἔχει στίγματα ἀσημιοῦ. Τῶρα ὅμως
 χωρὶς νὰ βλέπουν κανένα ἀπὸ τὰ προηγούμενα σημάδια, ἀλλὰ χα-
 ρακτηρίζοντάς τιν ἀπὸ τὰ ὑψηλότερα, θαυμάζουν ὄχι μόνο πού
 ἀνέβηκε, ἀλλὰ ἀπὸ πού ξεκίνησε. Αὐτὸ εἶναι πού μεγαλώνει τὴν ἐκ-
 πληξῆ τους. Βλέπουν νὰ εἶναι μία αὐτὴ πού ἀνεβαίνει, ἀλλὰ παρο-
 μοιάζουν τὸ θέαμα μὲ ὀλόκληρο ἄλσος. Γιατὶ νομίζουν πῶς βλέ-
 πουν ν' ἀνεβαίνουν στὰ ὕψη κορμοὶ καὶ νὰ μεγαλώνουν κι ἐκεῖνο
 πού τροφοδοτεῖ τοὺς κορμούς αὐτοὺς δὲν εἶναι γόνιμη καὶ γεμάτη
 νερὰ γῆ, ἀλλὰ ξερὴ καὶ διψασμένη καὶ ἔρημη.

Ποῦ ριζώνουν λοιπὸν οἱ κορμοὶ αὐτοὶ καὶ ἀπὸ ποῦ αὐξάνουν;
 Ρίζα τους εἶναι ἡ σκόνη ἀπὸ τὰ ἀρώματα, ἀρδεύονται ἀπὸ τὸν κα-
 πνὸ τῶν θυμιαμάτων πού μὲ τίς εὐωδιές του δροσίζει αὐτὸ τὸ ἄλ-
 σος. Πόσο μεγάλο ἐπαινο ἀποτελεῖ ὁ λόγος γι' αὐτὴν πού τῆς προσ-
 μαρτυρεῖ τέτοιες ιδιότητες. Τὸ ὅτι ρωτάει ὁ ἓνας τὸν ἄλλο γι' αὐ-
 τὴν πού φάνηκε, ἔπειδὴ παρουσιάζεται μὲ κάποια ἄλλη μορφή καὶ
 ὄχι μὲ τὴν προηγούμενη, εἶναι ἐγκώμιο παντέλειο τῆς προκοπῆς
 στὴν ἀρετῇ πού ἀναγνωρίζει σ' αὐτὴν πολλὴ παραλλαγή καὶ μετα-
 βολὴ πρὸς τὸ καλύτερο. Ἡ φωνὴ εἶναι ἀνθρώπων πού παραξευνεύ-
 ονται καὶ θαυμάζουν τὴ μορφή πού θάλλει πέρα ἀπὸ τὴ συνηθισμέ-
 νη ὄψη, ἔπειδὴ προηγουμένως αὐτὴ πού ἀνεβαίνει ἀπὸ τὴν ἔρημο
 μᾶς φαινόταν μαύρη. Πῶς ἐπλυνε τὸ πρόσωπό της κι ἀπαλλάχθηκε
 ἀπὸ τὴ σκοτεινὴ μορφή; Πῶς τῶρα ἀστράφτει ἀπὸ χιονόλευκη

ἔοικεν αἰτία τούτων, ἢ καθάπερ τι ἔρνος ἀναδραμεῖν αὐτὴν εἰς ὕψος ποιήσασα καὶ πρὸς τὸ τοιοῦτον μεταβάλλουσα κάλλος· οὐ γὰρ ἐξ αὐτομάτου τινὸς συντυχίας οὐδὲ κατ' ἄκριτόν τινα ἀποκλήρωσιν γέγονεν αὐτῇ ἢ πρὸς τὸ ὕψος ἀναδρομῇ, ἀλλ' ἐξ οἰκείων πόνων δι' ἔγκρατείας τε καὶ ἐπιμελείας τὸ κάλλος ἐκτήσατο. Οὕτω ποτὲ καὶ ἡ τοῦ προφήτου ψυχὴ διωώδης ἐγένετο τῆς θείας πηγῆς, ἐπειδὴ αὐτῷ ἡ σὰρξ ἔρημός τε καὶ ἄβατος καὶ ἀνυδρος γενομένη τὸ θεῖον δίψος ἐν ἑαυτῇ παρεδέξατο.

Τὸ τοίνυν ἐκ τῆς ἐρήμου ἀναβαίνειν αὐτὴν μαρτυρίαν περιέχει τοῦ διὰ προσοχῆς τε καὶ ἔγκρατείας εἰς τοσοῦτον ὕψος ἀναδραμεῖν, ὡς καὶ τοῖς φίλοις τοῦ νυμφίου θαῦμα γενέσθαι, οἱ διὰ πολλῶν ὑποδειγμάτων τὸ κάλλος αὐτῆς ἐρμηνεύουσιν, ἐπειδὴ δι' ἐνὸς ἅπαν περιληφθῆναι οὐχ οἷόν τε ἦν· πρῶτον μὲν γὰρ στελέχει τὴν ὥραν εἰκάζουσι καὶ οὐδὲ τοῦτο ἐνί, ἀλλ' εἰς πλῆθος δένδρων ἄγεται τῶν ἐν αὐτῇ θαυμάτων ἢ εἰκασία, ὡς ἂν τὸ πολυειδὲς καὶ ποικίλον τῶν ἀρετῶν τῇ ὑπογραφῇ τοῦ ἄλσους διαδεικνύοιτο· εἶτα καπνὸς ἐκ θυμιαμάτων εἰς τὴν εἰκόνα τοῦ κάλλους παραλαμβάνεται καὶ οὐδὲ οὕτως ἀπλοῦς, ἀλλὰ σμύρνης καὶ λιβάνου συγκεκραμένων, ὡς μίαν ἐξ ἀμφοῖν γενέσθαι τῶν ἀτμῶν τὴν χάριν, δι' ὧν τὸ τῆς νύμφης ὑπογράφεται κάλλος· ἄλλος ἔπαινος αὐτῆς ἢ τῶν ἀρωμάτων τούτων γίνεται μίξις· ἢ σμύρνα πρὸς τὸν ἐνταφιασμὸν τῶν σωμάτων ἐπιτηδείως ἔχει, ὁ δὲ λίβανος κατὰ τινα λόγον ἀφιέρωται τῇ τοῦ Θεοῦ θεραπείᾳ, οὐκ ἄλλως ἔσται λίβανος τῷ Θεῷ θυμιώμενος, εἰ μὴ πρότερον σμύρνα γένοιτο, τουτέστιν εἰ μὴ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς ἑαυτοῦ μέλη νεκρώσειε συνταφεῖς τῷ ὑπὲρ ἡμῶν ἀναδεξαμένῳ τὸν θάνατον καὶ τὴν σμύρναν ἐκείνην τὴν εἰς τὸν ἐνταφιασμὸν τοῦ Κυρίου παραληφθεῖσαν τῇ σαρκὶ τῇ ἰδίᾳ διὰ τοῦ νεκρῶσαι τὰ μέλη καταδεξάμενος. Ὡν γενομένων πᾶν εἶδος τῶν κατ' ἀρετὴν ἀρωμάτων ἐν τῷ κύκλῳ τοῦ βίου καθάπερ ἐν θυτᾷ τινὶ λεπτοποιηθέντων τὸν ἥδὸν ἐκείνον κονιορτὸν ἀπεργάζεται, ὃν ὁ ἀναλαβὼν ἐν τῷ ἄσθματι εὐπνοὺς γίνεται τοῦ μεμυρισμένου Πνεύματος πλήρης γενόμενος.

Μετὰ δὲ τὴν ἐπὶ τῷ κάλλει μαρτυρίαν οἱ φίλοι τοῦ νυμφίου καὶ παρασκευασταὶ τοῦ ἀγνοῦ θαλάμου καὶ τῆς καθαρᾶς νύμφης προμνήστορες ὑποδεικνύουσιν αὐτῇ τῆς βασιλικῆς κλίνης τὸ κάλλος,

22. Ψαλμ. 62,2. 23. Κολ. 3,5. 2,12. Ρωμ. 6,4.

24. Ἰω. 12,7· 19,39-40. 25. Β' Κορ. 2,14-16.

όμορφιά; Είναι ή ερημος φαίνεται αίτια γι' αυτά, πού την έκανε να τυναχτεί στα ύψη σαν βλαστός και να παίρνει αυτό τó είδος τής όμορφιάς. Γιατί τó ανέβασμα πρós τó ύψος δέν τó επέτυχε από μιá τυχαία σύμπτωση ούτε με κάποια κλήρωση χωρίς λογική, αλλά με δικούς της άγώνες άπόχτησε τήν όμορφιά, μ' έγκράτεια και έπιμέλεια. Έτσι κάποτε και ή ψυχή τού προφήτη ένιωσε τή δίψα τής θείας πηγής, έπειδή ή σάρκα του είχε γίνει ερημος, άπάτητη και χωρίς νερό και άναψε μέσα του ή θεία δίψα²².

Η ανάβασή της λοιπόν από τήν ερημο μαρτυρεί γι' αυτήν ότι ανέβηκε σε τόσο ύψος με τήν προσοχή και τήν έγκράτεια, ώστε να θαυμάσουν και οι φίλοι τού νυμφίου, πού έξηγοούν τήν όμορφιά της με πολλά παραδείγματα, γιατί τέτοια πού είναι δέν μπορεί να περιληφθει σ' ένα μονάχα. Πρώτα παρομοιάζουν τήν όμορφιά της με κορμό και μάλιστα όχι με ένα, άλλ' ή παρομοίωση για τó θαυμασμό της άπλώνεται σε πλήθος δέντρων, για να μπορέσει να γίνει όλοφάνερο πόσο πολύμορφες και ποικίλες είναι ό άρετες με τήν περιγραφή τού άλσους. Έπειτα στην άπεικόνιση τής όμορφιάς χρησιμοποιείται ό καπνός από τά θυμιάματα κι αυτός όχι άπλός, αλλά από ανάμιξη σμύρνας και λιβανιού, ώστε από τά δύο ν' άποτελεστεί μιá χάρη τών άρωμάτων, πού τονίζουν τήν όμορφιά τής νύμφης. Άλλο έγκωμιό της άποτελεί ή ανάμιξη τών άρωμάτων αυτών. Η σμύρνα είναι κατάλληλη για τήν ταφή τών σωμάτων, ένω τó λιβάνι είναι άφιερωμένο για να τιμάται τó θείο. Όποιος λοιπόν είναι ν' άφιερωθεί στην ύπηρεσία τού Θεού δέν θα γίνει άλλιώς λιβάνι πού καίεται για τó Θεό, άν δέ γίνει πρώτα σμύρνα, δηλαδή άν δέ νεκρώσει τά μέλη του πάνω στη γη²³, ένταφιαζόμενος μαζί μ' εκείνον πού δέχτηκε για χάρη μας τó θάνατο και δέν καταδέχτηκε στη σάρκα του με τή νέκρωση τών μελών του εκείνη τή σμύρνα πού χρησιμοποιήθηκε στον ένταφιασμό τού Κυρίου²⁴. Όταν γίνουν αυτά, όλα τά είδη τών άρωμάτων τής άρετής μέσα στον κύκλο τής ζωής, όπως μέσα σε ένα γουδι κοπανισμένα και λεπτοποιημένα, φτιάχνουν τó ευχάριστο εκείνο σύννεφο σκόνης, πού όποιος τó αναπνεύσει μοσχοβολάει πλημμυρώντας από τήν ευωδιασμέη πνοή²⁵.

Μετά τή μαρτυρία για τήν όμορφιά, οι φίλοι τού νυμφίου, πού έτοιμάζουν και τόν άγνό θάλαμο κι είναι οι προξενητές τής άγνης νύμφης, τής δείχνουν τήν όμορφιά τού βασιλικού κρεβατιού, για να

ὡς ἂν μᾶλλον εἰς ἐπιθυμίαν τὴν γύμφην ἀγάγοιεν τῆς θείας τε καὶ ἀχράντου μετ' αὐτοῦ συμβιώσεως. Ἡ δὲ ὑπογραφή τῆς τοῦ βασιλέως κλίνης αὕτη ἐστίν, ἦν τῷ δεικτικῷ λόγῳ ὑπ' ὄψιν ἄγουσιν αὐτῇ δι' ὧν διεξέρχονται· λέγουσι γάρ· «Ἰδοὺ ἡ κλίνη τοῦ Σαλωμών, ἐξή-
5 κοντα δυνατοὶ κύκλῳ αὐτῆς ἀπὸ δυνατῶν Ἰσραὴλ, πάντες κατέχοντες ρομφαίαν, δεδιδραγμένοι πόλεμον· ἀνὴρ ρομφαία αὐτοῦ ἐπὶ τὸν μηρὸν αὐτοῦ ἀπὸ θάμβους ἐν νυξίν». Ὅτι μὲν οὖν ἐκ τῆς ἱστορίας ὁ περὶ τῆς κλίνης λόγος ἐστί, παντὶ δῆλον ἂν γένοιτο διὰ τῶν σωματικῶς περὶ τοῦ Σολομῶντος ἱστορηθέντων, οὐ καὶ τὰ βασίλεια καὶ
10 τὴν τράπεζαν καὶ τὴν λοιπὴν ἐν τῇ βασιλείᾳ διαγωγὴν μετὰ πάσης ἀκριβείας ὁ λόγος ὑπέγραψεν. Καινὸν δέ τι καὶ παρηλλαγμένον εἶπε περὶ τῆς κλίνης οὐδέν, ὡς πᾶσαν ἀνάγκην εἶναι μὴ παραμεῖναι τῷ γράμματι τὴν ἐξήγησιν, ἀλλὰ διὰ τινος ἐπιμελεστερας κατανοήσεως μεταλαβεῖν τὸν λόγον εἰς πνευματικὴν θεωρίαν τῆς ὑλικῆς ἐμφάσε-
15 ως τὸν νοῦν ἀποστήσαντας.

Τίς γὰρ ἂν ἐξ ὀπλιτῶν ἐξήκοντα καλλωπισμὸς γένοιτο κλίνης νυμφικῆς, οἷς μάθημα μὲν τὰ φοβερά τοῦ πολέμου, κόσμος δὲ ἡ ρομφαία προβεβλημένη τοῦ σώματος, θάμβος δὲ περὶ αὐτοὺς νυκτερινόν; (τὴν γὰρ φοβερὰν ἐκπληξιν τὴν ἐκ δειμάτων τινῶν νυκτερινῶν
20 γινομένην διὰ τῆς τοῦ θάμβους λέξεως ὁ λόγος ἐνδείκνυται, ἦν τοῖς ὀπλίταις τούτοις προσεῖναι λέγει). Οὐκοῦν παντὶ τρόπῳ ζητητέον ἂν εἴη διάνοιάν τινα διὰ τῶν ρητῶν τούτων τοῖς προτεθεωρημένοις ἀκόλουθον. Τίς οὖν ἐστὶν ἡ διάνοια; Ἔοικε τὸ θεῖον κάλλος ἐν τῷ φοβερῷ τὸ ἐράσμιον ἔχειν ἀπὸ τῶν ἐναντίων τῷ σωματικῷ κάλλει
25 δεικνύμενον· ἐνταῦθα μὲν γὰρ ἑλκτικὸν εἰς ἐπιθυμίαν ἐστὶ τὸ προσήνὲς τῇ ὄψει καὶ μειλίχιον καὶ πάσης φοβερᾶς τε καὶ θυμώδους διαθέσεως κεχωρισμένον, τὸ δὲ ἀκήρατον κάλλος ἐκεῖνο ἢ φοβερὰ τε καὶ κατάπληκτος ἀνδρεία ἐστίν. Ἐπειδὴ γὰρ ἡ ἐμπαθῆς καὶ ρυπῶσα τῶν σωμάτων ἐπιθυμία τοῖς τῆς σαρκὸς μέλεσιν ἐγκαθημένη καθά-
30 περ τι σύνταγμα ληστρικὸν ἐνεδρεῦει τὸν νοῦν καὶ αἰχμάλωτον ἄγει πολλάκις πρὸς τὸ ἑαυτῆς βούλημα συναρπάσασα, ἐχθρὸν δὲ τῷ Θεῷ τὸ γινόμενον, καθὼς φησὶν ὁ Ἀπόστολος ὅτι «τὸ φρόνημα τῆς σαρκὸς ἐχθρα εἰς Θεόν», διὰ τοῦτο ἀκόλουθόν ἐστιν ἐκ τῶν ἐνα-

26. Ρωμ. 7,5·18·23.

27. Ρωμ. 8,7.

κάνουν τή νύμφη νά ποθήσει περισσότερο τή θεία καί ἄχραντη συμβίωση μαζί του. Ἡ περιγραφή τοῦ βασιλικοῦ κρεβατιοῦ εἶναι ἡ ἀκόλουθη, πού τήν φέρνουν μπροστά στά μάτια τῆς μέ ὄσα λένε στόν παραστατικό λόγο τους. Λένε δηλαδή «Ἐδῶ εἶναι τὸ κρεβάτι τοῦ Σολομώντα· ἐξήντα παλικάρια ὀλόγουρα ἀπὸ τὰ παλικάρια τοῦ Ἰσραήλ, ὄλοι σπαθὶ κρατώντας. Ξέρουν καλὰ ἀπὸ πόλεμο. Κάθε ἄντρας καὶ σπαθὶ στό πλάι του γιὰ τοὺς φόβους τῆς νύχτας». "Ὅτι ὁ λόγος γιὰ τὸ κρεβάτι δὲν προέρχεται ἀπὸ τὴν ἱερὴ Ἱστορία, μπορεῖ νά γίνει φανερὸ στόν καθένα ἀπὸ ὄσα σωματικὰ ἱστοροῦνται γιὰ τὸ Σολομώντα, πού καὶ τ' ἀνάκτορά του καὶ τὸ τραπέζι του καὶ τὴ λοιπὴ ζωὴ του ὡς βασιλιᾶ τὴν περιέγραψε μὲ κάθε ἀκρίβεια ἡ Γραφή. Τίποτε καινούργιο ἢ διαφορετικὸ δὲν εἶπε γιὰ τὸ κρεβάτι, ὥστε νά εἶναι ὀλότελα ὑποχρεωτικὸ νά μὴν ἐπιμεῖνει ἡ ἐξήγησή μας στο γράμμα, ἀλλὰ μὲ μιὰ ἐπιμελέστερη κατανόηση νά μεταφέρομε τὸ λόγο σὲ ἐξέταση πνευματικὴ, ἀπομακρύνοντας τὸ νοῦ μας ἀπὸ τὴν ὕλικὴ σημασιολόγηση.

Τί στολισμὸς νυφικοῦ κρεβατιοῦ μπορεῖ νά γίνει ἀπὸ ἐξήντα πολεμιστὲς, πού ἡ γνώση τους περιορίζεται στὰ φοβερὰ τοῦ πολέμου καὶ στολισμὸς τους εἶναι τὸ σπαθὶ πού προβάλλει στό σῶμα, καὶ ποιὸς φόβος νυχτερινὸς τοὺς ἀπειλεῖ; (μὲ τὴ λέξη 'φόβος' ὁ Λόγος θέλει νά δείξει τὸν αἰφνιδιασμὸ πού προκαλοῦν κάποια δειλιάσματα νυχτερινά, πού λέει ὅτι παθαίνουν οἱ πολεμιστὲς αὐτοί). Πρέπει λοιπὸν ν' ἀναζητήσομε μὲ κάθε τρόπο κάποια ἔννοια λογικὰ σύμφωνη μὲ ὄσα προεκθέσαμε. Ποιὰ εἶναι ἡ ἔννοια; Φαίνεται ὅτι ἡ θεία ὁμορφιά ἔχει στό φοβερὸ τὸ θέλητρού τῆς πού φανερῶνεται ἀπὸ τὰ ἀντίθετα στὴ σωματικὴ ὁμορφιά. Ἐδῶ δηλαδή στὴ γῆ αὐτὸ πού προσελκύει στὴν ἐπιθυμία εἶναι ἡ προσήνεια στὴν ὄψη, ἡ μελιχιότητα καὶ ὁ χωρισμὸς ἀπὸ κάθε φοβερὴ καὶ ὀργιλὴ διάθεση, ἐνῶ ἐκείνη ἡ ἀθάνατη ὁμορφιά εἶναι ἡ φοβερὴ καὶ καταπλήσσουσα ἀνδρεία. Ἐπειδὴ δηλαδή ἡ ὄλο πάθη καὶ ρύπους ἐπιθυμία τῶν σωμάτων ἔχει θρονιαστῆι στὰ σάρκινα μέλη, σὰν κάποιο ληστικὸ σύνταγμα πού παραφυλάει τὸ νοῦ²⁶ καὶ πολλὰς φορὲς ἀρπάζοντάς τον τὸν φέρνει συχνὰ στό θέλημά τῆς κι αὐτὸ πού γίνεται εἶναι ἐχθρικό στό Θεό, ὅπως λέει ὁ Ἀπόστολος ὅτι «τὸ φρόνημα τῆς σάρκας εἶναι ἐχθρὰ πρὸς τὸ Θεόν»²⁷, γι' αὐτὸ εἶναι ἐπόμενο ὁ θεῖος ἔρωτας νά γίνεται ἀπὸ τὰ ἀντίθετα στὴ σωματικὴ ἐπιθυμία. "Ὡστε,

ντίων τῇ σωματικῇ ἐπιθυμίᾳ τὸν θεῖον ἔρωτα γίνεσθαι, ὥστε εἰ ταύτης καθηγείται ἐκλυσις καὶ ἀνεσις καὶ βλακώδης διάχυσις, ἐκεῖ τὴν ἐπίφοβόν τε καὶ κατάπληκτον ἀνδρείαν ὕλην τοῦ θείου ἔρωτος γίνεσθαι· τοῦ γὰρ ἀνδρώδους θυμοῦ τὸν τῆς ἡδονῆς λόχον καταπτοήσαντός τε καὶ φυγαδεύσαντος, οὕτω τὸ καθαρὸν τῆς ψυχῆς ἀναφαίνεται καὶ κάλλος μηδενὶ πάθει σωματικῆς ἐπιθυμίας καταρρυπούμενον.

Οὐκοῦν ἀναγκαίως ἡ νυμφικὴ τοῦ βασιλέως κλίνη τοῖς ὀπλίταις ἐν κύκλῳ διαλαμβάνεται, ὧν ἡ τοῦ πολεμεῖν ἐμπειρία καὶ τὸ πρόχειρον ἔχειν ἐπὶ τοῦ μηροῦ τὴν ῥομφαίαν θάμβος καὶ ἐκπληξιν ἐμποιεῖ τοῖς σκοτεινοῖς λογισμοῖς τοῖς ἐν νυξί τε καὶ σκοτομήνῃ τοῦς εὐθεῖς τῇ καρδίᾳ λοχῶσί τε καὶ τοξεύουσιν. Ὅτι γὰρ ἀναιρετικῆ τῶν ρυπαρῶν ἡδονῶν ἐστὶν ἡ τῶν περιστοιχισμένων τὴν κλίνην ἐξόπλισις, δῆλον ἂν γένοιτο διὰ τῆς ὑπογραφῆς τοῦ λόγου, ὃς φησὶν ὅτι «πάντες δεδιδαγμένοι πόλεμον, ἀνὴρ ῥομφαία αὐτοῦ ἐπὶ τὸν 15 μηρὸν αὐτοῦ»· ἀληθῶς γὰρ εἰδότες ἐστίν, ὅπως ἀντιστρατεύεσθαι χρῆ τῇ σαρκί τε καὶ τῷ αἵματι, τὸ τὴν ῥομφαίαν τῷ μηρῷ ἔχειν ἐφηρμοσμένην. Νοεῖ δὲ πάντως ὁ τῶν γραφικῶν αἰνιγμάτων οὐκ ἄπειρος ἐκ τε τῆς τοῦ μηροῦ μνήμης τὸ σημαίνόμενον καὶ ὅτι ῥομφαία ὁ λόγος ἐστίν. Ὁ τοίνυν τὸ φοβερὸν ὄπλον, λέγω δὲ τὴν τῆς 20 σωφροσύνης ῥομφαίαν, διεζωσμένος, οὗτός ἐστι τῇ ἀφθάρτῳ κλίνῃ ἐράσμιος, εἰς τῶν δυνατῶν Ἰσραὴλ καὶ τοῦ καταλόγου τῶν ἐξήκοντα ἄξιος. Τὸν δὲ ἀριθμὸν τοῦτον ἔχειν μὲν τινα μυστικὸν λόγον οὐκ ἀμφιβάλλομεν, ἀλλὰ μόνοις ἐκείνοις δῆλον, οἷς ἀποκαλύπτει τὰ κεκρυμμένα μυστήρια ἢ τοῦ Πνεύματος χάρις, ἡμεῖς δὲ καλῶς ἔχειν 25 φαμέν τῶν προχείρων τοῦ λόγου νοημάτων ἐμφορηθέντας, καθὼς ἐπὶ τοῦ Πάσχα νομοθετεῖ Μωϋσῆς τῶν προφαινομένων σαρκῶν ἐμφαρόντας ἀπολυπραγμόνητον εἶσαι τὸ τοῖς ὀστέοις τῆς ἀσφαλείας ἐγκεκρυμμένον. Εἰ δὲ τίς ἐστὶν ἐπιθυμητῆς τῶν κρυφίων μυελῶν τοῦ λόγου, ζητεῖτω παρὰ τοῦ τὰ κεκρυμμένα τοῖς ἀξίοις ἀποκαλύ- 30 πτοντος.

Ὡς δ' ἂν μὴ δοκοῖημεν ἀγύμναστον παρατρέχειν τὸν λόγον μηδὲ καταρραθυμεῖν τοῦ θείου προστάγματος τοῦ ἐρευνᾶν τὰς θείας διακελευομένου Γραφάς, οὕτωςι τὸν περὶ τῶν ἐξήκοντα λόγον διασκοπήσωμεν· δώδεκα ράβδοι κατ' ἀριθμὸν τῶν φυλῶν τοῦ Ἰσραὴλ

28. Β' Κορ. 10,4. Ρωμ. 13,12.

29. Ψαλμ. 10,2.

30. Ἐξ. 12,9-10. Ἀριθμ. 9,12.

31. Ἰω. 5,39.

ἂν ἐδῶ προηγεῖται ἡ διάλυση, ἡ ἄνεση καὶ ἡ βλακώδης διάχυση, ἐκεῖ ὕλη τοῦ θεοῦ ἔρωτα γίνεται ἡ ἀπειλητικὴ καὶ καταπλήσσοῦσα ἀνδρεία. "Ὅταν ὁ ἀνδρικός θυμὸς κατατρόμαξε τὴν ἡδονὴν ποὺ ἐλλοχεύει καὶ τὴ φυγάδευσεν, προβάλλει ἡ καθαρὴ ὁμορφία τῆς ψυχῆς, φανερῶνεται ἓνα πάθος ποὺ δὲν κηλιδῶνεται ἀπὸ κανένα πάθος σωματικῆς ἐπιθυμίας.

Ἐποχρωτικὰ λοιπὸν τὸ νυφικὸ κρεβάτι τοῦ βασιλιᾶ εἶναι περικυκλωμένο ἀπὸ τοὺς ὀπλίτες, ποὺ ἡ πολεμικὴ ἐμπειρία τοὺς καὶ τὸ ἔτοιμο σπαθὶ ποὺ ἔχουν στὸ μηρό τους προκαλεῖ θαυμασμὸ καὶ ἐκπληξὴ στοὺς σκοτεινοὺς λογισμοὺς²⁸, ποὺ τὶς νύχτες καὶ στὰ πηχτὰ σκοτάδια παραφυλᾶνε τοὺς εὐθεῖς στὴν καρδιὰ καὶ τοὺς χτυποῦν μὲ τὰ βέλη²⁹. "Ὅτι ὁ ἐξοπλισμὸς ἐκείνων ποὺ περιστοιχίζουσι τὸ κρεβάτι ἀποσκοπεῖ τὸ γκρέμισμα τῶν ἀκάθαρτων ἡδονῶν, μπορεῖ νὰ δηλωθεῖ ἀπὸ τὴν περιγραφὴν τοῦ λόγου, ποὺ λέει ὅτι «ὄλοι ξέρουν πολὺ καλὰ τὸν πόλεμον, κάθε ἄντρας ἔχει στὸ μηρό του τὸ σπαθὶ του». Γιατὶ σὶ' ἀλήθεια εἶναι γνώρισμα ἀνθρώπων ποὺ γνωρίζουν, πῶς πρέπει ν' ἀντιπαραταχθοῦν στὴ σάρκα καὶ στὸ αἷμα ἔχοντας κρεμασμένο τὸ σπαθὶ στὸ μηρό τους. Ὅπωςδήποτε καταλαβαίνει τὴν ἔννοια ὁποῖος δὲν εἶναι ἄπειρος στὰ αἰνίγματα τῆς Γραφῆς καὶ ἀπὸ τὴν ἀναφορὰν τοῦ μηροῦ καὶ ὅτι ὁ λόγος εἶναι σπαθί. Αὐτὸς λοιπὸν ποὺ εἶναι ζωσμένος τὸ φοβερὸ ὄπλον, κὶ ἐννοῶ τὴν ῥομφαίαν τῆς σωφροσύνης, αὐτὸς εἶναι ὁ ἀγαπητὸς στὸ ἄφθαρτον κρεβάτι, ἓνας ἀπὸ τοὺς δυνατοὺς τοῦ Ἰσραὴλ καὶ ἄξιός γιὰ τὸν κατάλογον τῶν ἐξήντα. "Ὅτι ὁ ἀριθμὸς αὐτὸς ἔχει μυστικὸ νόημα δὲν ἀμφιβάλλομε, ἀλλ' εἶναι φανερὸ μόνον σ' ἐκείνους, στοὺς ὁποίους ἀποκαλύπτει τὰ κρυμμένα μυστήρια ἢ χάρη τοῦ Πνεύματος, ἐνῶ ἐμεῖς λέμε ὅτι νιώθομε καλά, ἀφοῦ ἔχομε γεμίσει τὸ νοῦν μας ἀπὸ τὰ ἐπιφανειακὰ νοήματα τοῦ λόγου. Ἔτσι κὶ ὁ Μωυσῆς νομοθετεῖ γιὰ τὸ Πάσχα, ἀφοῦ φᾶμε ἀπὸ τὰ κρέατα ποὺ ἔχομε μπροστὰ μας, ν' ἀφήσομε χωρὶς νὰ πολυεξετάσομε τὴν ἀσάφειαν ποὺ κρύβεται στὰ ὀστά³⁰. Ἄν ὁμοῦ κανένας ἐπιθυμῇ τὸ μυστικὸν μυελὸν τοῦ λόγου, ἂς τὸν ζητήσῃ ἀπὸ ἐκείνον ποὺ ἀποκαλύπτει τὰ κρυφὰ στοὺς ἄξιους.

Γιὰ νὰ μὴ νομιστεῖ ὁμοῦ ὅτι προσπερνοῦμε τὸν λόγον ἀδιερεύνητον κὶ ὅτι εἴμαστε τελειῶς ἀδιάφοροι γιὰ τὴν ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ ποὺ μᾶς διατάζει νὰ ἐρευνῶμε τὶς Γραφάς³¹, ἂς ἐξετάσομε μὲ τὸν ἀκόλουθον τρόπον τὸν λόγον γιὰ τοὺς ἐξήντα πολεμιστὰς. Παίρνει δώδεκα

κατὰ πρόσταγμα θεῖον παρὰ τοῦ Μωϋσέως λαμβάνονται, ἀλλὰ μίαν τῶν πασῶν προετιμῆθη μόνη παρὰ τὰς ἄλλας βλαστήσασα. Πάλιν παρὰ τοῦ Ναυῆ Ἰησοῦ ἰσάριθμοι ταῖς φυλαῖς τοῦ Ἰσραὴλ λίθοις ἐκ τοῦ Ἰορδάνου λαμβάνονται, ὧν οὐδὲ εἷς ἀπόβλητος γίνεται πάντων 5 ὁμοτίμως εἰς μαρτυρίαν τοῦ κατὰ τὸν Ἰορδάνην μυστηρίου παραληφθέντων. Καὶ πολὺ τὸ ἀκόλουθον ἐν τοῖς ἱστορουμένοις ἐστίν· προκοπὴν γάρ τινα τοῦ λαοῦ πρὸς τὸ τελειότερον ὁ λόγος ἐνδείκνυται, ὡς ἐν ἀρχαῖς μὲν τῆς νομοθεσίας μίαν εὐρεθῆναι ράβδον ζῶσάν τε καὶ βλαστάνουσαν, τὰς δὲ λοιπὰς ὡς ξηρὰς τε οὖσας καὶ ἀκάρπους 10 ἀποβληθῆναι. Πλείονος δὲ διαγεγονότος χρόνου καὶ τῶν νομικῶν αὐτοῖς παραγγελμάτων ἐν ἀκριβεστέρῳ κατανοῆσει γεγενημένων, ὡς καὶ τὴν ἐκ δευτέρου περιτομὴν τὴν παρὰ τοῦ Ἰησοῦ αὐτοῖς ἐπαγομένην καὶ νοῆσαι καὶ δέξασθαι τῆς πετρίνης μαχαίρας περιελούσης αὐτῶν πᾶν τὸ ἀκάθαρτον (νοεῖ δὲ πάντως ὁ συνετὸς ἀκροατὴς 15 τῆς τε πέτρας καὶ τῆς μαχαίρας τὸ σημαινόμενον), εἰκὸς ἦν βεβαιωθείσης ἐν αὐτοῖς τῆς νομίμου τε καὶ ἐναρέτου ζωῆς μηδένα τῶν λίθων τῶν ἐπ' ὀνόματι τῶν Ἰσραηλιτικῶν φυλῶν παραληφθέντων εὐρεθῆναι ἀπόβλητον.

Ἐπεὶ δὲ χρῆ πάντοτε τῶν ἀγαθῶν τὰς ἐπαυξήσεις ἐπιζητεῖν, 20 ὅτε προῆλθεν ὁ χρόνος, καὶ ἡ δύναμις τοῦ Ἰσραὴλ μείζων ἐγένετο· οὕτω γάρ φησιν ἐν τοῖς προκειμένοις ἡμῖν ρητοῖς ὁ λόγος ὅτι «ἀπὸ δυνατῶν Ἰσραὴλ» τότε οὐκέτι εἷς ἀπὸ φυλῆς ἢ μία ράβδος λαμβάνεται, ἀλλὰ πέντε ἀντὶ ράβδων ἢ λίθων ἀφ' ἐκάστης φυλῆς ἄνδρες πολεμισταί, δεδιδραγμένοι πόλεμον, αἴροντες ρομφαίαν, ἀπὸ δυνατῶν 25 Ἰσραὴλ τὴν θεῖαν κλίνην περιστοιχίζονται, ὧν διὰ τοῦτο οὐδεὶς ἀπόβλητος γίνεται, διότι πάσης φυλῆς ἀπαρχὴ οἱ πέντε γίνονται, ὧν ὁ ἀριθμὸς δωδεκάκις κεφαλαιούμενος τὸ πλήρωμα ποιεῖ τῶν ἐξῆκοντα. Χρῆ τοίνυν πέντε ἀφ' ἐκάστης φυλῆς φοβεροὺς ὀπλομάχους φύλακας τῆς τοῦ βασιλέως κλίνης γενέσθαι, ὡς, εἴ γε λείποι τῶ 30 ἀριθμῶ τῶν πέντε, ἀπαράδεκτον εἶναι καὶ τὸ λειπόμενον.

Ἄρ' ἐστὶ λοιπὸν κατατολμῆσαι τοῦ ἐνθυμήματος, πῶς ἀφ' ἐκάστης φυλῆς οἱ πέντε ὀπλίζονται, ἵνα τῆς βασιλικῆς κλίνης φύλακες γένωνται, πῶς ἕκαστος τῶν πέντε τούτων φοβερὸς τοῖς ἀντιτεταγμένοις διὰ τῆς ὀπλίσεως γίνεται τὴν ρομφαίαν τοῦ μηροῦ προ-

ραβδιά σύμφωνα με τὸν ἀριθμὸ τῶν φυλῶν τοῦ Ἰσραὴλ ὁ Μωυσῆς κατὰ τὴ θεία διαταγή, ἀλλὰ ἀπὸ δλα προτιμήθηκε ἓνα μονάχα ποὺ βλάστησε ἀντίθετα μετὰ τὰ ἄλλα³². Καὶ πάλι ὁ Ἰησοῦς τοῦ Ναυῆ παίρνει ἀπὸ τὸν Ἰορδάνη πέτρες ἰσάριθμες μετὰ τὶς φυλές τοῦ Ἰσραὴλ κι ἀπὸ αὐτὲς δὲν παραπετάχθηκε καμία, ἐπειδὴ ὅλες εἶχαν παρθεῖ τὸ ἴδιο τιμητικὰ γιὰ τὴ μαρτυρία τοῦ μυστηρίου στὸν Ἰορδάνη³³. Τὰ ἱστορούμενα ἔχουν μεγάλη συνέπεια. Ὁ λόγος δείχνει κάποια πρόοδο τοῦ λαοῦ πρὸς τὴν τελειότητα, ὥστε στὶς ἀρχές τοῦ νόμου νὰ βρεθεῖ μιὰ μόνο ράβδος ζωντανὴ καὶ βλαστάνουσα καὶ οἱ ἄλλες νὰ πεταχτοῦν, ἐπειδὴ ἦταν ξερὲς καὶ ἄκαρπες. Ὅταν ὁμοῦς πέρασε περισσότερο καιρὸς καὶ τὰ παραγγέλματα τοῦ νόμου ἐγίναν ἀκριβέστερα κατανοητὰ ἀπὸ αὐτοὺς, ὥστε νὰ καταλάβουν καὶ τὴ δευτέρη περιτομὴ ποὺ τοὺς ἔκανε ὁ Ἰησοῦς καὶ νὰ τὴ δεχτοῦν ὅταν τὸ πέτρινο μαχαίρι ἀφαιροῦσε ἀπὸ αὐτοὺς κάθε ἀκάθαρτο μέρος³⁴ (καὶ καταλαβαίνει ἀσφαλῶς ὁ συνετὸς ἀκροατὴς τὴ σημασία τόσο τῆς πέτρας ὅσο καὶ τοῦ μαχαιριοῦ), ἦταν φυσικὸ, ὅταν πὰ σταθεροποιήθηκε μέσα τους ἡ ζωὴ ἡ σύμφωνη μετὰ τὸ νόμο καὶ τὴν ἀρετὴ, νὰ μὴν παραπεταχτεῖ καμία πέτρα ἀπὸ ὅσες εἶχαν παρθεῖ στὸ ὄνομα τῶν φυλῶν τοῦ Ἰσραὴλ.

Ἐπειδὴ ὁμοῦς πρέπει νὰ ἐπιδιώκομε πάντοτε τὶς προσθήκες τῶν ἀγαθῶν, προχωρώντας ὁ καιρὸς πλήθυνε καὶ ἡ δύναμη τοῦ Ἰσραὴλ. Γιατὶ ἔτσι λέει τὸ ποίημα στοὺς στίχους ποὺ μᾶς ἀπασχολοῦν τώρα, ὅτι τότε ἀπὸ τοὺς δυνατοὺς τοῦ Ἰσραὴλ δὲν πῆραν μιὰ πέτρα ἢ μιὰ ράβδο, ἀλλὰ ἀντὶ ραβδιά ἢ πέτρες ἀπὸ κάθε φυλὴ πέντε πολεμιστὲς ἀσκημένους στὸν πόλεμο, κρατώντας σπαθὶ καὶ ἀπὸ τοὺς δυνατοὺς τοῦ Ἰσραὴλ, ποὺ περιστοιχίζουν τὸ θεϊκὸ κρεβάτι κι ἀπὸ αὐτοὺς γι' αὐτὸ δὲν ἀποβάλλεται κανένας, ἐπειδὴ οἱ πέντε αὐτοὶ γίνονται οἱ διαλεχτοὶ κάθε μιᾶς φυλῆς καὶ ὁ ἀριθμὸς αὐτὸς ἐπὶ δώδεκα μᾶς δίνει τὸ σύνολο τῶν ἐξήντα. Πρέπει λοιπὸν πέντε φοβεροὶ χειριστὲς τῶν ὄπλων ἀπὸ κάθε φυλὴ νὰ γίνουν φύλακες τοῦ βασιλικοῦ κρεβατιοῦ, ὥστε, ἂν δὲν συμπληρώνεται ὁ ἀριθμὸς πέντε, τὸ ἔλλιπὲς αὐτὸ σύνολο νὰ εἶναι ἀπαράδεκτο.

Ἀπομένει λοιπὸν νὰ τολμήσομε τὸ συλλογισμό, πῶς ὀπλίζονται οἱ πέντε τῆς κάθε φυλῆς, γιὰ νὰ γίνουν φύλακες τοῦ βασιλικοῦ κρεβατιοῦ, πῶς καθένας ἀπὸ τοὺς πέντε αὐτοὺς γίνεται μετὰ τὸν ὀπλισμὸ του φοβερὸς στοὺς ἀντιπάλους, προτείνοντας τὸ σπαθὶ τοῦ

βαλλόμενος; Ἡ δὴλόν ἐστιν ὅτι ὁ εἷς ἄνθρωπος οἱ πέντε οὗτοι ὀπλί-
 ται εἰσιν ἐκάστης αἰσθήσεως τὴν πρόσφορον ἑαυτῇ ρομφαίαν εἰς
 κατάπληξιν τῶν ἐναντίων προβαλλομένης; Ὁφθαλμοῦ ρομφαία τὸ
 διὰ παντὸς ὄρᾱν πρὸς τὸν Κύριον καὶ ὀρθά βλέπειν καὶ μηδενὶ τῶν
 5 ρυπαρῶν θεαμάτων καταμολύνεσθαι, ἀκοῆς ὄπλον ὡσαύτως ἢ τῶν
 θείων διδαγμάτων ἀκρόασις καὶ τὸ μηδέποτε μάταιον λόγον ἐν
 ἑαυτῇ παραδέξασθαι. Οὕτως ἐστιν ὀπλίσιαι καὶ τὴν γεῦσιν καὶ τὴν
 ἀφὴν καὶ τὴν ὄσφρησιν τῇ τῆς ἐγκρατείας ρομφαία καταλλήλως
 ἐκάστην τῶν αἰσθήσεων θωρακίζοντα, δι' ὧν γίνεται θάμβος καὶ
 10 ἐκπληξίς τοῖς σκοτεινοῖς ἐχθροῖς, ὧν καιρὸς εἰς τὴν κατὰ τῶν ψυ-
 χῶν ἐπιβουλήν ἢ νύξ γίνεται καὶ τὸ σκότος. Ἐν ταύτῃ γὰρ εἶπεν ὁ
 προφήτης τὰ θηρία τοῦ ἀγροῦ τὴν πονηρὰν βρῶσιν ἑαυτοῖς ἐκ τῶν
 τοῦ Θεοῦ ποιμνίων περιεργάζεσθαι «ἔθου» γάρ, φησί, «σκότος καὶ
 ἐγένετο νύξ· ἐν αὐτῇ διελεύσονται πάντα τὰ θηρία τοῦ δρυμοῦ, σκύ-
 15 μνοι ὠρυόμενοι ἀρπάσαι».

Ἐπειδὴ τοίνυν Ἰσραὴλ γίνεται πᾶς ὁ σωζόμενος (οὐ γὰρ πάντες
 οἱ ἐξ Ἰσραὴλ οὗτοι Ἰσραὴλ, ἀλλ' ὅσοι βλέπουσι τὸν Θεὸν ἐκ τῆς
 ἐνεργείας κυρίως τῇ προσηγορίᾳ ταύτῃ κατονομάζονται), ἴδιον δὲ
 τοῦ ὀρῶντός ἐστι τὸν Θεὸν τὸ μηδενὶ τῶν αἰσθητηρίων πρὸς ἀμαρ-
 20 τίαν βλέπειν (οὐδεὶς γὰρ δύναται πρὸς δύο κυρίους ὄρᾱν, ἀλλὰ χρῆ
 τὸν ἓνα μισηθῆναι πάντως, εἰ μέλλοι ἀγαπᾶσθαι ὁ ἕτερος), τοῦτου
 χάριν μία κλίνη τοῦ βασιλέως γίνεται πᾶν τὸ σωζόμενον· εἰ γὰρ πάν-
 τες ὄψονται τὸν Θεὸν οἱ καθαροὶ τῇ καρδίᾳ γενόμενοι, οἱ δὲ τὸν
 Θεὸν ἰδόντες Ἰσραὴλ κυρίως γίνονται τε καὶ ὀνομάζονται, δώδεκα
 25 δὲ διαιρεῖται φυλαῖς κατὰ τινα λόγον ἀπόρρητον τοῦτο τὸ ὄνομα, κα-
 λῶς τὸ πλήρωμα τῶν σωζομένων τῷ ἀριθμῷ τῶν ἐξήκοντα κεφα-
 λαιοῦται, ἐνὸς μὲν ἀφ' ἐκάστου μέρους λαμβανομένου, εἰς πέντε δὲ
 ὀπλίτας κατὰ τὸν ἀριθμὸν τῶν αἰσθήσεων τοῦ ἐνὸς τούτου μεριζο-
 μένου.

30 Οὐκοῦν πάντες οἱ τὴν θείαν ἐνδυσάμενοι πανοπλίαν μίαν κυ-
 κλοῦσι τοῦ βασιλέως κλίνην, εἷς Ἰσραὴλ οἱ πάντες γενόμενοι καὶ διὰ
 τῶν δώδεκα φυλῶν τῆς πενταχῆ νοουμένης ἀριστείας εἰς τὸν ἀρι-
 θμὸν τῶν ἐξήκοντα πάντως ἀνακεφαλαιουμένου τοῦ τῶν ἀριστείων
 πληρώματος μία παράταξις καὶ στρατὸς εἷς καὶ μία κλίνη, τουτέστιν

35. Ἐξ. 23,1. 36.. Ψαλμ. 103,20·21.

37. Ματθ. 6,24. Λουκᾶ 16,13. 38. Ματθ.5,8. 39. Ἐφ. 6,11.

μηρού του; Ἦ εἶναι φανερό ὅτι οἱ πέντε αὐτοὶ ὀπλίτες ἀντιπροσωπεύουν ἕνα ἄνθρωπο καὶ κάθε μιὰ αἰσθήση εἶναι πού προβάλλει τὸ οἰκεῖο σπαθὶ γιὰ νὰ τρομάξει τοὺς ἀντίθετους; Εἶναι ρομφαία τοῦ ματιοῦ τὸ νὰ ἔχεις διαρκῶς τὸ βλέμμα στραμμένο στὸν Κύριο καὶ νὰ βλέπεις ὀρθά καὶ κανένα ἀκάθαρτο θέαμα νὰ μὴ σὲ μολύνει. Τὸ ὄπλο τῆς ἀκοῆς ἐπίσης εἶναι ν' ἀκροάζεται τὰ θεῖα διδάγματα καὶ νὰ μὴ δέχεται ποτέ μάταιο λόγο³⁵. Μὲ τὸν ἴδιο τρόπο μπορεῖς νὰ ὀπλίσεις καὶ τὴ γεύση καὶ τὴν ἀφή καὶ τὴν ὄσφρηση, θωρακίζοντας κατάλληλα κάθε μιὰ αἰσθήση μὲ τὴ ρομφαία τῆς ἐγκράτειας, γιὰ νὰ προκαλοῦν τὸ θάμπωμα καὶ τὴν ἐκπληξη στοὺς σκοτεινοὺς ἐχθροὺς, πού ὁ καιρὸς τους γιὰ νὰ ἐπιβουλεύονται τίς ψυχές εἶναι ἡ νύχτα καὶ τὸ σκοτάδι. Γιατὶ τὴν ὥρα αὐτὴ εἶπε ὁ προφήτης ἐξασφαλίζουν τὰ διάφορα ἀγρίμια τὴν πονηρὴ τροφή τους ἀπὸ τὰ κοπάδια τοῦ Θεοῦ. «Ὅρισε τὸ σκοτάδι», λέει, «κι ἔγινε νύχτα· τότε κινητοποιοῦνται ὅλα τὰ θηρία τοῦ δάσους, λιοντάρια πού οὐρλιάζουν γιὰ ν' ἀρπάξουν τὸ θήραμα»³⁶.

Ἐπειδὴ λοιπὸν καθένας πού σώζεται γίνεται Ἰσραὴλ (δὲν εἶναι ὅλοι Ἰσραηλίτες ὅσοι προέρχονται ἀπὸ τὸν Ἰσραὴλ, ἀλλὰ ἡ ὀνομασία αὐτὴ κυριολεκτεῖται σὲ ὄσους βλέπουν τὸ Θεό, ἀπὸ τὸ κοίταγμα αὐτὸ) καὶ ἰδιαίτερο γνῶρισμα ἐκείνου πού βλέπει τὸ Θεὸ εἶναι κανένα αἰσθητήριό του νὰ μὴν ἐκκλίνει στὴν ἁμαρτία (γιατὶ κανένας δὲν μπορεῖ νὰ βλέπει δύο κυρίους, ἀλλὰ πρέπει ὅπωςδὴποτε νὰ μισηθεῖ ὁ ἕνας, ἂν πρέπει ὁ ἄλλος νὰ ἔχει τὴν ἀγάπη³⁷), γι' αὐτὸ τὸ λόγο ὅλοι ὅσοι σώζονται γίνονται ἕνα βασιλικὸ κρεβάτι. Ἄν ὅλοι δηλαδὴ πρόκειται νὰ δοῦν τὸ Θεό, ὅσοι ἀπόχτησαν καθαρὴ καρδιά³⁸ καὶ ὅσοι εἶδαν τὸ Θεὸ γίνονται καὶ ὀνομάζονται κυριολεκτικὰ Ἰσραηλίτες, κι ἂν τὸ ὄνομα Ἰσραὴλ κατὰ κάποιο μυστικὸ λόγο διαρρεῖται σὲ δώδεκα φυλές, τότε σωστὰ συμποσοῦται τὸ σύνολο ὄσων σώζονται στὸν ἀριθμὸ ἐξήντα, ἕνας ὀπλίτης ἀπὸ κάθε μέρος, ἀλλὰ καὶ ὁ ἕνας αὐτὸς σύμφωνα μὲ τὸν ἀριθμὸ τῶν αἰσθήσεων μοιράζεται σὲ πέντε.

Ὅλοι λοιπὸν ὅσοι φόρεσαν τὴ θεῖα πανοπλία περικυκλώνουν ἕνα βασιλικὸ κρεβάτι³⁹, γινωμένοι ὅλοι ἕνας Ἰσραὴλ καὶ πού τὸ σύνολο τῶν πρωτοπαλίκων συγκεφαλαιώνεται ὅπωςδὴποτε στὸν ἀριθμὸ ἐξήντα, ἐπὶ τίς δώδεκα δηλαδὴ φυλές τὸ κάθε πρωτοπαλίκου νοούμενο ὡς πέντε, μιὰ παράταξη κι ἕνας στρατὸς κι ἕνα κρε-

Ἐκκλησία μία καὶ λαὸς εἷς καὶ νύμφη μία οἱ πάντες γενήσονται ὑφ' ἐνὶ ταξίάρχῃ καὶ ἐκκλησιαστικῇ καὶ νυμφίῳ πρὸς ἑνὸς σώματος κοινωνίαν συναρμοζόμενοι. Τὸ δὲ κλίνην τὴν ἀνάπαυσιν εἶναι τῶν σωζομένων καὶ ἐκ τῆς τοῦ Κυρίου φωνῆς διδασκόμεθα, ὃς φησι 5 πρὸς τὸν ἀναιδῶς ἐν νυκτὶ θυροκρουστοῦντα ὅτι «ἤδη ἡ θύρα κλεισται καὶ τὰ παιδία μετ' ἐμοῦ ἐπὶ τῆς κοίτης ἐστίν». Καλῶς δὲ τοῦς διὰ τῶν ὄπλων τῆς δικαιοσύνης τὸ ἀπαθὲς ἑαυτοῖς κατορθώσαντας «παιδία» κατονομάζει ὁ Λόγος, δόγμα διὰ τούτων ἡμῖν ὑφ' 10 τί ἐστι παρὰ τὸ ἐξ ἀρχῆς ἐναποτεθὲν τῇ φύσει· ὃ τε γὰρ τῷ μηρῷ τὴν ρομφαίαν διαζωσάμενος διὰ προσοχῆς τοῦ κατ' ἀρετὴν βίου τὸ πάθος ἀπεσκευάσατο τό τε νήπιον τῇ ἡλικίᾳ ἀναισθητῶς ἔχει τοῦ τοιοῦτου πάθους· οὐ γὰρ χωρεῖ τὸ πάθος ἢ νηπιότης. Οὐκοῦν ταῦτόν ἐστιν ὀπλίτας τε περὶ τὴν κλίνην εἶναι μαθεῖν καὶ νήπια ἐπὶ τῆς κοί- 15 τῆς ἀναπαυόμενα· μία γὰρ ἐπ' ἀμφοτέρων ἢ ἀπάθεια τῶν τε μὴ παραδεξαμένων καὶ τῶν ἀπωσαμένων τὸ πάθος· οἱ μὲν γὰρ οὐπω ἔγνωσαν, οἱ δὲ πρὸς τὴν τοιαύτην κατάστασιν ἑαυτοῦς ἐπανήγαγον στραφέντες καὶ παιδία τῇ ἀπαθείᾳ γενόμενοι, ὡς μακάριον τὸ ἐν τούτοις εὐρεθῆναι ἢ παιδίον ἢ ὀπλίτην ἢ ἀληθινὸν Ἰσραηλίτην γενό- 20 μενον, ὡς μὲν Ἰσραηλίτην ἐν καθαρᾷ καρδίᾳ τὸν Θεὸν ὁρῶντα, ὡς δὲ ὀπλίτην ἐν ἀπαθείᾳ καὶ καθαρότητι τὴν τοῦ βασιλέως κλίνην, τουτέσιν τὴν ἑαυτοῦ καρδίαν φυλάσσοντα, ὡς δὲ παιδίον ἐπὶ τῆς μακαρίας κοίτης ἀναπαυόμενον ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

40. Α' Κορ. 10,16-17. Ἐφ. 5,30-31.

41. Λουκᾶ 11,7.

42. Β' Κορ. 6,7.

βάτι, δηλαδή θὰ γίνουν ὄλοι μιὰ Ἐκκλησία κι ἕνας λαὸς καὶ μιὰ νόμφη κάτω ἀπὸ ἕνα ταξίαρχο καὶ ἀρχηγὸ τῆς Ἐκκλησίας καὶ νυμφίο συναρμοσμένοι ὄλοι στὸ σύνδεσμο ἑνὸς σώματος⁴⁰. Καὶ ὅτι κρεβάτι εἶναι ἡ ἀνάπαυση ὧσων σώζονται τὸ μαθαίνομε ἀπὸ τὸ λόγο τοῦ Κυρίου, ποὺ λέει σ' ἐκεῖνον ποὺ χτυπάει μὲ ἀδιαντροπία τὴν πόρτα σὲ ὥρα νύχτας «ἡ πόρτα ἔχει κλείσει καὶ τὰ παιδιά μου, ὅπως καὶ ἐγώ, ἔχουν πλαγιάσει»⁴¹. Σωστὰ ὀνομάζει ὁ Λόγος παιδιά του αὐτοὺς ποὺ πραγματοποίησαν τὴν ἀπάθεια μὲ τὰ ὄπλα τῆς δικαιοσύνης⁴², παραδίδοντάς μας μ' αὐτὰ μιὰ διδασκαλία, ὅτι τὸ ἀγαθὸ ποὺ ἀποχοῦμε μὲ τὴν ἐπιμέλειά μας δὲν εἶναι τίποτε διαφορετικὸ ἀπὸ ἐκεῖνο ποὺ ἔχει ἀποτεθεῖ ἀπὸ τὴν ἀρχὴ στὴν φύση μας. Γιατὶ τόσο κι αὐτὸς ποὺ κρέμασε στὸ μηρὸ τὸ σπαθὶ του ἀποτίναξε ἀπὸ πάνω του τὸ πάθος μὲ τὴν προσοχὴ στὸ βίο τῆς ἀρετῆς, ὅσο κι ὅποιος κοπιάζει στὴν ἡλικία δὲν αἰσθάνεται ἕνα τέτοιο πάθος· γιατί ἡ νηπιακὴ ἡλικία δὲ χωρεῖ τὸ πάθος αὐτό. Εἶναι λοιπὸν τὸ ἴδιο νὰ ἐννοήσομε ὀπλίτες ποὺ βρίσκονται γύρω ἀπὸ τὸ κρεβάτι καθενὸς καθὼς καὶ νήπια ποὺ ἀναπαύονται πάνω στὸ στρῶμα· ἡ ἀπάθεια εἶναι μιὰ κι ἐκείνων ποὺ δὲν ἐνίωσαν καὶ κείνων ποὺ ἀποτίναξαν τὸ πάθος. Οἱ πρῶτοι δὲν τὸ συνειδητοποίησαν ἀκόμη, ἐνῶ οἱ ἄλλοι ξανάφεραν τὸν ἑαυτὸ τους σ' αὐτὴ τὴν κατάσταση, ἀφοῦ μὲ τὴν ἀπάθεια γύρισαν κι ἔγιναν παιδιά, γιατί εἶναι εὐτυχία νὰ βρεθεῖ κανεὶς μέσα σ' αὐτὰ, γενόμενος ἢ νήπιο ἢ ὀπλίτης ἢ ἀληθινὸς Ἰσραηλίτης, ὡς Ἰσραηλίτης νὰ βλέπει τὸ Θεὸ μὲ καθαρὴ καρδιά, ὡς ὀπλίτης νὰ φυλάει μὲ ἀπάθεια καὶ καθαρότητα τὸ κρεβάτι τοῦ βασιλιᾶ, δηλαδή τὴν καρδιά του, καὶ ὡς παιδί ν' ἀναπαύεται πάνω στὸ μακάριο κρεβάτι μὲ τὴ δύναμη τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, στὸν ὁποῖο ἀνήκει ἡ δόξα στοὺς αἰῶνες τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

1077:1275

ΛΟΓΟΣ Ζ'

(Ἰασιμα Ἰασιμ. 3,9-4,7)

- «Φορεῖον ἐποίησεν ἑαυτῷ ὁ βασιλεὺς Σαλωμῶν
ἀπὸ ξύλων τοῦ Λιβάνου,
στύλους αὐτοῦ ἐποίησεν ἀργύριον
καὶ τὸ ἀνάκλιτον αὐτοῦ χρυσίον,
5 ἐπιβάσεις αὐτοῦ πορφύραν,
ἐντὸς αὐτοῦ λιθόστρωτον
ἀγάπην ἀπὸ θυγατέρων Ἱερουσαλήμ.
Ἐξέλθετε καὶ ἴδετε, θυγατέρες Σιών,
ἐν τῷ βασιλεῖ Σαλωμῶν,
10 ἐν τῷ στεφάνῳ, ᾧ ἔστεφάνωσεν αὐτὸν ἡ μήτηρ αὐτοῦ
ἐν ἡμέρᾳ νυμφεύσεως αὐτοῦ,
καὶ ἐν ἡμέρᾳ εὐφροσύνης καρδίας αὐτοῦ.
Ἴδου εἶ καλὴ, ἡ πλησίον μου, ἴδου εἶ καλὴ.
Ὁφθαλμοί σου περιστερὰι
15 ἐκτὸς τῆς σιωπῆσεώς σου.
Τρίχωμά σου ὡς ἀγέλαι τῶν αἰγῶν,
αἱ ἀπεκαλύφθησαν ἀπὸ τοῦ Γαλαάδ.
Ὀδόντες σου ὡς ἀγέλαι τῶν κεκαρμένων,
αἱ ἀνέβησαν ἀπὸ τοῦ λουτροῦ,
20 αἱ πᾶσαι διδυμεύουσαι,
καὶ ἀτεκνοῦσα οὐκ ἔστιν ἐν αὐταῖς.
Ὡς σπαρτίον κόκκινον χεῖλη σου,
καὶ ἡ λαλιά σου ὥραϊα.
Ὡς λέπυρον ρόας μῆλόν σου
25 ἐκτὸς τῆς σιωπῆσεώς σου.
Ὡς πύργος Δαβὶδ τράχηλός σου
ὁ ᾧ κοδομημένος ἐν Θαλπιώθ·
χίλιοι θυρεοὶ κρέμανται ἐπ' αὐτόν,

ΛΟΓΟΣ Ζ'

(ᾠδὴ Ασμ. 3,9-4,7)

«Φορεῖο ἐφτιαξε γιὰ τὸν ἑαυτὸ τοῦ ὁ βασιλιάς Σολομών
ἀπὸ ξύλα τοῦ Λιβάνου·
τοὺς στύλους τοῦ τοὺς ἔκανε ἀπὸ ἀσήμι
τὸ προσκεφάλι τοῦ ἀπὸ χρυσάφι,
καὶ τὸ τὸ στῶμα τοῦ ἀπὸ πορφύρα·
μέσα τοῦ κεντημένο λιθόστρωτο,
δῶρο ἀγάπης ἀπ' τὶς κοπέλλες τῆς Ἱερουσαλήμ.
Βγεῖτε καὶ δεῖτε, κοπέλλες τῆς Ἱερουσαλήμ,
τὸ βασιλιά Σολομώντα
μὲ τὸ στεφάνι ποὺ τὸν στεφάνωσε ἡ μάνα τοῦ
τῆ μέρα τοῦ γάμου τοῦ,
τῆ μέρα ποὺ χαιρόταν ἡ καρδιά τοῦ.
Βλέπω τί ὁμορφὴ πού 'σαι, ἀγαπημένη μου, τί ὁμορφὴ!
Τὰ μάτια σου μάτια περιστεριοῦ
σὰν χαμηλώσεις τὴν καλύπτρα σου·
τὰ μαλλιά σου κοπάδια κατσικῶν,
ποὺ φάνηκαν νὰ κατηφορίζουν ἀπὸ τὸ Γαλαάδ.
Τὰ δόντια σου κοπάδια κουρεμένα πρόβατα,
ποὺ ἀνηφορίζουν ἀπὸ τὸ λουτρό,
κι ὅλα γεννοῦνε δίδυμα
καὶ δὲν ὑπάρχει ἀνάμεσά τους στείρα.
Γαῖτάνι κόκκινο τὰ χεῖλια σου,
κι ὠραῖα ἀκούγεται ἡ μιλιὰ σου.
Τὰ μάγουλά σου κομμάτια ροδιοῦ,
ἐξῶ ἀπὸ τὸ πέπλο σου.
Ὁ λαμὸς σου πύργος τοῦ Δαβὶδ
χτισμένος στὸ Θαλπῶθ.
Χίλιοι θώρακες κρέμονται σ' αὐτόν,

πᾶσαι βολίδες τῶν δυνατῶν.

Δύο μαστοὶ σου ὡς δύο νεβροὶ δίδυμοι δορκάδος

οἱ νεμόμενοι ἐν τοῖς κρίνοις,

ἕως οὗ διαπνεύση ἡ ἡμέρα καὶ κινηθῶσιν αἱ σκιαί.

5 Πορεύσομαι ἑμαυτῷ πρὸς τὸ ὄρος τῆς σμύρνης

καὶ πρὸς τὸν βουνὸν τοῦ λιβάνου.

ἽΟλη καλὴ εἶ, ἡ πλησίον μου, καὶ μῶμος οὐκ ἔστιν ἐν σοί».

Ἐν πολλοῖς ὁ βασιλεὺς Σολομῶν εἰς τύπον τοῦ ἀληθινοῦ βασι-
λέως παραλαμβάνεται, πολλοῖς δέ φημι τοῖς πρὸς τὸ κρεῖττον περὶ
10 αὐτοῦ παρὰ τῆς ἀγίας Γραφῆς ἱστορουμένοις· εἰρηνικός τε γὰρ λέγε-
ται, καὶ ναὸν οἰκοδομεῖ, καὶ σοφίαν ἀμέτρητον ἔχει, βασιλεύει τε τοῦ
Ἰσραὴλ καὶ κρίνει τὸν λαὸν ἐν δικαιοσύνῃ καὶ ἐκ τοῦ σπέρματός ἐστι
τοῦ Δαβίδ, ἀλλὰ καὶ ἡ τῶν Ἀιθιοπῶν βασίλισσα πρὸς αὐτὸν φοιτᾷ.
Ταῦτα γὰρ πάντα καὶ τὰ τοιαῦτα περὶ αὐτοῦ μὲν λέγεται τυπικῶς,
15 προδιαγράφει δὲ τοῦ Εὐαγγελίου τὴν δύναμιν. Τίς γὰρ οὕτως εἰρηνι-
κὸς ὡς ὁ ἀποκτείνας τὴν ἐχθραν καὶ τῷ σταυρῷ προσηλώσας, ὁ
τοὺς ἐχθροὺς ἑαυτοῦ ἡμᾶς, μᾶλλον δὲ τὸν κόσμον ὅλον ἑαυτῷ κα-
ταλλάξας καὶ τὸ μεσότοιχον τοῦ φραγμοῦ λύσας, ἵνα τοὺς δύο κτίση
ἐν ἑαυτῷ εἰς ἓνα καινὸν ἄνθρωπον ποιῶν εἰρήνην, ὁ κηρύξας τοῖς
20 μακρὰν τε καὶ τοῖς ἐγγὺς τὴν εἰρήνην διὰ τῶν εὐαγγελιζομένων τὰ
ἀγαθὰ; Τίς δὲ τοιοῦτος οἰκοδόμος ναοῦ ὁ τοὺς θεμελίους μὲν αὐτοῦ
τιθεὶς ἐν τοῖς ὄρεσι τοῖς ἀγίοις, τουτέστιν ἐν τοῖς προφήταις τε καὶ
τοῖς ἀποστόλοις, ἐποικοδομῶν δέ, καθὼς φησὶν ὁ Ἀπόστολος, ἐπὶ
τῷ θεμελίῳ τῶν ἀποστόλων καὶ προφητῶν τοὺς ζῶντάς τε καὶ ἐμ-
25 ψύχους λίθους τοὺς δι' ἑαυτῶν πρὸς τὴν τῶν τοίχων ἀρμονίαν κατὰ
τὸν προφητικὸν λόγον κυλιομένους, ὥστε συναρμοσθέντας ἐν τῇ
ἐνότητι τῆς πίστεως καὶ τῷ συνδέσμῳ τῆς εἰρήνης αὐξῆσαι δι' ἑαυ-
τῶν τὸν ναὸν τὸν ἅγιον εἰς τὸ γενέσθαι κατοικητήριον Θεοῦ ἐν
Πνεύματι;

30 Ὅτι δὲ καὶ τῇ σοφίᾳ τῇ ἑαυτοῦ ὁ Σολομῶν τὴν ἀληθινὴν μνηύει
σοφίαν, οὐδεὶς ἂν ἀντείποι πρὸς τε τὴν ἱστορίαν καὶ πρὸς τὴν ἀλή-

1. Ἐβρ. 7,2.

2. Γ' Βασ. κεφ. 6 καὶ 5,9-10.

3. Γ' Βασ. κεφ. 2 καὶ 3,16-28.

4. Β' Βασ. 12,24. Ἐφ. 2,16. Κολ. 2,14.

ὄλοι θώρακες τῶν πολεμιστῶν.

Τὰ δυὸ σου στήθη σὰ δίδυμα μικρὰ ζαρκαδιοῦ,
ποὺ βόσκουν μέσα στὰ κρίνα.

Ἦσπου νὰ φυσήξει τὸ ἀεράκι τῆς μέρας καὶ νὰ σκορπίσουν οἱ σκιές,
θ' ἀνέβω μόνη μου στὸ ὄρος τῆς σμύρνας
καὶ στὸ βουνὸ τοῦ λιβανιοῦ.

Ἦλα σου εἶναι ὠραῖα, ἀγαπημένη, καὶ ψεγάδι δὲν ἔχεις κανένα.

Σὲ πολλὰ σημεῖα ὁ Σολομῶν χρησιμοποιεῖται ὡς τύπος τοῦ ἀληθινοῦ βασιλιᾶ, καὶ εἶναι πολλὰ ὅσα λέγονται ἀπὸ τὴν ἀγία Γραφή γι' αὐτὸν πρὸς ἔπαινό του¹. Λέγεται εἰρηνικός, ὅτι οἰκοδομεῖ τὸ ναό, ὅτι ἔχει σοφία ἀμέτρητη², εἶναι βασιλιάς τοῦ Ἰσραὴλ³ καὶ κρίνει τὸ λαὸ μὲ δικαιοσύνη, κατάγεται ἀπὸ τὴ γενιὰ τοῦ Δαβίδ⁴, καὶ ἀκόμα τὸν ἐπισκέπτεται καὶ ἡ βασίλισσα τῶν Αἰθιοπῶν. Ἦλα αὐτὰ λέγονται γιὰ κεῖνον ὡς τύποι, καὶ προδιαγράφουν τὴ δύναμη τοῦ Εὐαγγελίου. Ποιὸς εἶναι τόσο εἰρηνικός ὅπως ἐκεῖνος ποὺ θανάτωσε τὴν ἐχθρα καὶ τὴν κάρφωσε στὸ σταυρό, αὐτὸς ποὺ ἐμᾶς τοὺς ἐχθροὺς του ἦ καλύτερα ὄλο τὸν κόσμον τὸν συμφιλίωσε μὲ τὸν ἑαυτό του καὶ γκρέμισε τὸ μεσότοιχο τοῦ φράχτη⁵, «γιὰ νὰ κτίσει στὸν ἑαυτό του τοὺς δύο σὲ ἓνα νέο ἄνθρωπο»⁶ καὶ σύναψε εἰρήνη μαζί του, αὐτὸς ποὺ κήρυξε στοὺς μακρινοὺς καὶ στοὺς κοντινοὺς τὴν εἰρήνη μὲ ἐκείνους ποὺ εὐαγγελίζονται τὰ ἀγαθὰ⁷; Ποιὸς εἶναι τέτοιος οἰκοδόμος ναοῦ, ποὺ ἔβαλε τὰ θεμέλια αὐτοῦ ἐπάνω στὰ βουνά, στοὺς ἀγίους, δηλαδὴ στοὺς προφῆτες καὶ στοὺς ἀποστόλους, καὶ χτίζει πάνω σ' αὐτά, ὅπως λέει ὁ Ἀπόστολος «πάνω στὸ θεμέλιο τῶν ἀποστόλων καὶ τῶν προφητῶν»⁸ τὶς ζωντανὲς καὶ ἔμψυχες πέτρες ποὺ ἀπὸ μόνες τοὺς κυλοῦν στὸ ἀρμονικὸ χτίσιμο τῶν τοίχων σύμφωνα μὲ τὸ λόγο τοῦ προφήτη⁹, ὥστε, ἀφοῦ συναρμοσθοῦν στὴν ἐνότητα τῆς πίστεως καὶ τὸ σύνδεσμο τῆς εἰρήνης, νὰ μεγαλώσουν μὲ τὸν κόπο τοὺς τὸ ναὸ τὸν ἅγιο, γιὰ νὰ γίνει μὲ τὴ χάρι τοῦ Πνεύματος κατοικία τοῦ Θεοῦ¹⁰;

Ἦτι ὁ Σολομῶν μὲ τὴ σοφία του προμηνᾶ τὴν ἀληθινὴ σοφία, κανένας δὲ θὰ φέρει ἀντίρρηση ἀποβλέποντας στὴν ἱερὴ Ἱστορία

5. Ἐφ. 2,14.

6. Ἐφ. 2,15.

7. Ἐφ. 2,17.

8. Ἐφ. 2,20.

9. Ζαχ. 9,16.

10. Ἐφ. 2,21-22.

θειαν βλέπων· μαρτυρεῖται μὲν γὰρ ὑπὸ τῆς ἱστορίας ἐκεῖνος, ὅτι παρῆλθε τοὺς τῆς ἀνθρωπίνης σοφίας ὄρους πάντων τὴν γνῶσιν ἐν τῷ πλάτει τῆς καρδίας χωρήσας, ὡς καὶ τοὺς προλαβόντας παραδραμεῖν καὶ τοῖς ἐφεξῆς γενέσθαι ἀνέφικτος, ὁ δὲ Κύριος κατὰ τὴν 5 ἑαυτοῦ φύσιν αὐτό, ὅπερ ἐστὶν ἀλήθειά τε καὶ σοφία καὶ δύναμις, οὐσία ἐστίν. Διὰ τοῦτο τοῦ Δαβὶδ εἰπόντος ὅτι «πάντα ἐν σοφίᾳ ἐγένετο», ἐρμηνεύων τὸν προφήτην ὁ θεῖος Ἀπόστολος «ἐν αὐτῷ ἐκτίσθαι τὰ πάντα» λέγει, ὡς τοῦτον τοῦ προφήτου διὰ τῆς «σοφίας» σημαίνοντος. Τὸ δὲ βασιλεῖα τοῦ Ἰσραὴλ εἶναι τὸν Κύριον καὶ παρὰ 10 τῶν ἐχθρῶν μεμαρτύρηται τῶν ὑπογεγραφηκότων τῷ σταυρῷ τὴν ὁμολογίαν τῆς βασιλείας αὐτοῦ ὅτι «οὗτός ἐστιν ὁ βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων»· δεχόμεθα γὰρ τὴν μαρτυρίαν, εἰ καὶ κατασμικρύνει νομίζεται τὸ μεγαλεῖον τοῦ κράτους τῆ τῶν Ἰσραηλιτῶν βασιλείᾳ τὴν δεσποτεῖαν ὀρίζουσα. Οὐ γὰρ οὕτως ἔχει, ἀλλ' ἀπὸ μέρους τὴν κατὰ 15 πάντων ἀρχὴν ἢ ἐπιγραφὴ αὕτη τῷ σταυρῷ ἀνατίθησι τῷ μὴ προσθεῖναι ὅτι μόνων τῶν Ἰουδαίων οὗτός ἐστι βασιλεὺς· ἀπολύτως γὰρ αὐτῷ προσμαρτυρήσας ὁ λόγος τὴν τῶν Ἰουδαίων ἀρχὴν καὶ τὸ κατὰ πάντων κράτος κατὰ τὸ σιωπώμενον τῆ ὁμολογία ταύτη συμπεριέλαβεν· ὁ γὰρ βασιλεὺς πάσης τῆς γῆς καὶ τοῦ μέρους πάντως 20 τὴν δεσποτεῖαν ἔχει.

Ἡ δὲ περὶ τὴν δικαίαν κρίσιν τοῦ Σολομῶντος σπουδὴ τὸν ἀληθινὸν κριτὴν τοῦ παντὸς κόσμου διασημαίνει, ὃς φησιν ὅτι «ὁ Πατὴρ κρίνει οὐδένα, ἀλλὰ τὴν κρίσιν πᾶσαν δέδωκε τῷ Υἱῷ»· καὶ ὅτι «οὐ δύναμαι ἀπ' ἑμαυτοῦ ποιεῖν οὐδέν, ἀλλὰ καθὼς ἀκούω κρίνω καὶ ἡ 25 κρίσις ἢ ἐμὴ δικαία ἐστίν». Οὗτος γὰρ ὁ ἀκρότατος τῆς δικαίας κρίσεως ὄρος τὸ μὴ ἀφ' ἑαυτοῦ τι κατὰ τινα προσπάθειαν ἢ ἀποκλήρωσιν τοῖς κρινομένοις νέμειν, ἀλλὰ πρῶτον ἀκούειν τῶν ὑποδίκων τῆ κρίσει, εἴθ' οὕτω τὴν ἐπ' αὐτοῖς ψῆφον ἐκτίθεσθαι. Οὐ χάριν ἢ τοῦ Θεοῦ δύναμις τινα ὁμολογεῖ καὶ μὴ δύνασθαι· τὸ γὰρ ἔξω τοῦ δι- 30 καίου παρατρέψαι τὴν κρίσιν ἀδυνατεῖ ἢ ἀλήθεια. Τὸ δὲ ἐκ τοῦ σπέρματος Δαβὶδ εἶναι τὸ κατὰ σάρκα τὸν Κύριον παρὰ τοῦ γεγονότος ἐκ τοῦ Δαβὶδ προμηνύεσθαι ὡς ὁμολογούμενον τῷ λόγῳ παρήσομεν.

11. Γ' Βασ. 5,9-10. 12. Κολ. 1,16. 13. Ματθ. 27,37. Λουκᾶ 23,38.
14. Ἰω. 5,22. 15. Ἰω. 5,30. 16. Ρωμ. 9,5.

καί την ἀλήθεια. Γιατί ἡ ἱερὴ Ἱστορία μαρτυρεῖ γι' αὐτὸν ὅτι ἐκεῖνος ξεπέρασε τὰ ὄρια τῆς ἀνθρώπινης σοφίας, περιλαμβάνοντας μέσα στὴν εὐρύτητα τῆς καρδιάς του τὴ γνώση ὅλων, ὥστε καὶ τοὺς πρὶν ἀπὸ αὐτὸν νὰ ξεπεράσει καὶ οἱ ἐπόμενοι νὰ μὴ μποροῦν νὰ τὸν φτάσουν¹¹. Ὁ Κύριος ὁμοίως εἶναι στὴν οὐσία του αὐτὸ πού εἶναι ἀλήθεια καὶ σοφία καὶ δύναμη. Γι' αὐτὸ λέγοντας ὁ Δαβὶδ «ὄλα ἐγίναν μὲ σοφία», ἐρμηνεύοντας ὁ θεῖος Ἀπόστολος τὸν προφήτη λέει ὅτι «μέσα σ' αὐτὸν τὸν ἴδιο ἔχουν κτιστεῖ τὰ πάντα»¹², ἐπειδὴ αὐτὸν δηλώνει μὲ τὴ λέξη «σοφία» ὁ προφήτης. Τὸ ὅτι ἦταν ὁ Κύριος βασιλιάς τοῦ Ἰσραήλ, ἔχει βεβαιωθεῖ καὶ ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς πού ἐπέγραψαν στὸ σταυρὸ του τὴν ὁμολογία τῆς βασιλείας του λέγοντας «αὐτὸς εἶναι ὁ βασιλιάς τῶν Ἰουδαίων»¹³. Δεχόμεστε τὴ μαρτυρία ἃν καὶ νομίζεται ὅτι μικραίνει πολὺ τὸ μεγαλεῖο τῆς κυριαρχίας του ὀρίζοντας τὴν ἐξουσία στὴ βασιλεία τῶν Ἰσραηλιτῶν. Δὲν εἶναι βέβαια ἔτσι· ἀλλὰ ἀπὸ τὸ ἐπὶ μέρος τοῦ ἀποδίδει ἡ ἐπιγραφή αὐτὴ ἐπάνω στὸ σταυρὸ τὴν κυριαρχία ὅλων, ἐπειδὴ δὲν προσθέτει ὅτι αὐτὸς εἶναι βασιλιάς 'μόνο' τῶν Ἰουδαίων. Ἀποδίδοντάς του ἡ ἐπιγραφή χωρὶς τὸν περιορισμὸ τὴν κυριαρχία ἐπάνω στους Ἰουδαίους συμπεριέλαβε κατὰ τὸ σχῆμα τῆς ἀποσιώπησης καὶ τὴν ἐξουσία ἐπάνω σὲ ὅλους. Ὁ βασιλιάς ὅλης τῆς γῆς ἔχει ὁπωσδήποτε καὶ τὴν κυριαρχία ἐπὶ ὅλων.

Ἡ φροντίδα πάλι τοῦ Σολομώντα γὰρ δίκαιη κρίση φανερώνει τὸν ἀληθινὸ κριτὴ ὅλου τοῦ κόσμου πού λέει «ὁ Πατέρας δὲν κρίνει κανένα· ὅλη τὴν ἐξουσία τῆς κρίσης τὴν ἀνάθεσε στὸν Υἱό»¹⁴. Κι ἀκόμα «ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ του δὲν μπορῶ νὰ κάνω τίποτε, ἀλλὰ κρίνω ὅπως ἀκούω ἀπὸ τὸν Πατέρα καὶ ἡ κρίση μου εἶναι δίκαιη»¹⁵. Αὐτὸς εἶναι ὁ κορυφαῖος ὄρος τῆς δίκαιης κρίσης, νὰ μὴν ἐπιδικάζεις κάτι σ' αὐτοὺς πού κρίνεις ἀπὸ συμπάθεια ἢ ρίχνοντας κληρο, ἀλλὰ ν' ἀκοῦς πρῶτα τοὺς κατηγορούμενους κι ἔτσι ν' ἀποφασίζεις ἐπειτα γι' αὐτούς. Καὶ γι' αὐτὸ ἡ θεία δύναμη ὁμολογεῖ ὅτι εἶναι καὶ μερικὰ πού δὲν τὰ μπορεῖ. Ἡ ἀλήθεια δηλαδὴ ἀδυνατεῖ νὰ κατευθύνει τὴν κρίση τῆς ἐξω ἀπὸ τὸ δίκαιο. Τὸ ὅτι πάλι ὁ Κύριος κατὰ σάρκα κατάγεται ἀπὸ τὴ γενιά τοῦ Δαβὶδ¹⁶, καὶ προμηνύεται ἀπὸ αὐτὸν πού γεννήθηκε ἀπὸ τὸ Δαβὶδ, ἐπειδὴ εἶναι αὐτόδηλο θὰ τὸ παραλείψομε.

Τὸ δὲ κατὰ τὴν Αἰθιοπίδα μυστήριον, πῶς καταλιποῦσα τῶν Αἰθιόπων τὴν βασιλείαν καὶ τοσοῦτον διαβᾶσα τὸν ἐν τῷ μέσῳ τόπον πρὸς τὸν Σολομῶντα διὰ τὸ κλέος τῆς σοφίας ἐπείγεται λίθοις τε τιμίοις καὶ χρυσῷ καὶ τοῖς τῶν ἀρωμάτων ἡδύσμασι δεξιουμένη 5 τὸν βασιλέα, δῆλον ἂν γένοιτο τῷ ἐπιστήσαντι, πρὸς ὃ τι τῶν εὐαγγελικῶν βλέπει θαυμάτων· τίς γὰρ οὐκ οἶδεν ὅτι μέλαινα ἦν ἐξ εἰδωλολατρίας τὸ κατ' ἀρχὰς ἢ ἐξ ἔθνων Ἐκκλησία πρὶν Ἐκκλησία γενέσθαι πολλῶ μεταξὺ τῷ τῆς ἀγνοίας διαστήματι τῆς πρὸς τὸν ἀληθινὸν Θεὸν γνώσεως ἀπωκισμένη; Ἀλλ' ὅτε ἐπεφάνη ἡ χάρις τοῦ 10 Θεοῦ καὶ ἡ σοφία διέλαμψε καὶ τὸ φῶς τὸ ἀληθινὸν πρὸς τοὺς ἐν σκότει καὶ σκιᾷ θανάτου καθημένους τὴν ἀκτίνα διέπεμψε, τότε τοῦ Ἰσραὴλ πρὸς τὸ φῶς ἐπιμύσαντος καὶ τῆς τῶν ἀγαθῶν μετουσίας ἑαυτὸν ἀποστήσαντος ἔρχονται οἱ Αἰθίοπες, οἱ ἐξ ἔθνων τῇ πίστει προστρέχοντες καὶ οἱ ποτε ὄντες μακρὰν ἐγγὺς γίνονται τῷ μυστικῷ 15 ὕδατι τὴν μελανίαν ἀποκλυσάμενοι, ὥστε τὴν Αἰθιοπίαν προφθάσαι χεῖρα αὐτῆς τῷ Θεῷ καὶ προσαγαγεῖν δῶρα τῷ βασιλεῖ τά τε τῆς εὐσεβείας ἀρώματα καὶ τὸ τῆς θεογνωσίας χρυσίον καὶ τοὺς τιμίους λίθους τῆς τῶν ἐντολῶν τε καὶ τῶν ἀρετῶν ἐργασίας.

Ἄλλὰ πρὸς ὃ τι βλέπων ἐντεῦθεν ἄρχομαι τῆς προκειμένης 20 ἡμῖν τῶν ρητῶν θεωρίας, ἥδη διασαφίσω τῷ λόγῳ αὐτὴν προεκθέμενος τὴν λέξιν τῶν θείων λογίων ἔχουσαν οὕτω· «φορεῖον ἐποίησεν ἑαυτῷ ὁ βασιλεὺς Σαλωμῶν ἀπὸ ξύλων τοῦ Λιβάνου, στύλους αὐτοῦ ἐποίησεν ἀργύριον καὶ τὸ ἀνάκλιτον αὐτοῦ χρυσίον, ἐπιβάσεις αὐτοῦ πορφύραν, ἐντὸς αὐτοῦ λιθόστρωτον ἀγάπην ἀπὸ θυγατέρων 25 Ἱερουσαλήμ». Ὡσπερ τοίνυν ἐν τοῖς προεξητασμένοις περὶ τοῦ Σολομῶνος εὗρεν ὁ λόγος δι' ὧν τὸ περὶ τοῦ Κυρίου μυστήριον ἐν ἐκείνῳ τῷ προσώπῳ προδιαγράφεται, οὕτω καὶ διὰ τῆς τοῦ φορείου κατασκευῆς ἢ περὶ ἡμῶν οἰκονομία τοῦ Κυρίου διασημαίνεται· πολυτρόπως γὰρ ὁ Θεὸς ἐν τοῖς ἀξίοις ἑαυτοῦ γίνεται, καθὼς ἂν 30 ἕκαστος ἔχη δυνάμεώς τε καὶ ἀξίας οὕτως ἐν ἑκάστῳ γινόμενος. Ὁ μὲν γὰρ τις γίνεται Θεοῦ τόπος, ὁ δὲ οἶκος, ἄλλος δὲ θρόνος καὶ ἕτερος ὑποπόδιον. Ἔστι δὲ τις ὁ καὶ ἄρμα γινόμενος ἢ ἵππος εὐήνιος δεχόμενος ἐφ' ἑαυτοῦ τὸν ἀγαθὸν ἀναβάτην καὶ πρὸς τὸ δοκοῦν τῷ εὐθύνοντι διανύων τὸν δρόμον.

17. Ἰω. 1,9. 18. Λουκᾶ 1,79.

19. Ἐφ. 2,17. 20. Ἦσ. 1,18.

Τὸ πρόβλημα ὁμως μὲ τὴν Αἰθιοπίσσα, πῶς ἄφησε τὴ βασιλεία της κι ἀφοῦ πέρασε ὄλες τὶς μεταξὺ χῶρες, βιάζεται νὰ ρθεῖ στὸ Σολομώντα ἐξαιτίας τῆς φήμης τῆς σοφίας του, τιμώντας τὸ βασιλιά μὲ πολύτιμες πέτρες, μὲ χρυσαφικὰ καὶ ἀρώματα ποὺ μοσχοβολοῦν, θὰ γίνει φανερὸ σ' ὅποιον προσέξει, σὲ ποιό ἀπὸ τὰ θαύματα τοῦ Εὐαγγελίου ἀναφέρεται. Ποιὸς δηλαδὴ δὲ γνωρίζει ὅτι στὴν ἀρχὴν ἡ σύναξη τῶν ἐθνῶν προτοῦ γίνεται Ἐκκλησία ἦταν ἐξαιτίας τῆς εἰδωλολατρίας μαύρη, ἀπομακρυσμένη ἀπὸ τὴ γνώση τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ, ἐπειδὴ μεσολάβησε μεγάλο διάστημα ἀγνοίας; Ὅταν ὁμως φάνηκε ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ καὶ ἄστραψε ἡ Σοφία καὶ τὸ Φῶς τὸ ἀληθινὸ ἐστείλε τὴ λάμψη του¹⁷ «σ' ἐκείνους ποὺ κάθονταν στὸ σκότος καὶ στὸν ἴσκιο τοῦ θανάτου»¹⁸, τότε, ἐπειδὴ ὁ Ἰσραὴλ ἐκλείσει τὰ μάτια του στὸ φῶς καὶ κρατήθηκε μακριὰ ἀπὸ τὴ μετουσία τῶν ἀγαθῶν, ἔρχονται οἱ Αἰθίοπες, αὐτοὶ ποὺ προστρέχουν στὴν πίστη ἀπὸ τὰ ἔθνη καὶ πού, ἐνῶ κάποτε ἦταν μακριὰ, τώρα ἔρχονται κοντὰ¹⁹, πλύνοντας τὸ μαῦρο τους χρῶμα μὲ τὸ μυστικὸ νερό²⁰, ὥστε ἡ Αἰθιοπία ν' ἀπλώσει τὸ χέρι της στὸ Θεὸ καὶ νὰ προσφέρει δῶρα στὸ βασιλιά, τ' ἀρώματα τῆς εὐσέβειας, τὸ χρυσάφι τῆς θεογνωσίας καὶ τὰ πολύτιμα πετράδια τῆς ἐφαρμογῆς τῶν ἐντολῶν καὶ τῶν ἀρετῶν.

Ἄλλὰ σὲ τί ἀποβλέποντας ἀρχίζω ἀπὸ αὐτὸ τὸ σημεῖο τὴν ἀνάλυσή μου γιὰ τοὺς στίχους αὐτούς, θὰ τὸ ἐξηγήσω τώρα, ἐκθέτοντας πρῶτα κατὰ λέξη τοὺς θεῖους λόγους ποὺ εἶναι οἱ ἐξῆς: «φορεῖο ἐφτιαξε γιὰ τὸν ἑαυτὸ του ὁ βασιλιάς Σολομών ἀπὸ ξύλο τοῦ Λιβάνου· ἔκανε τοὺς στύλους του ἀπὸ ἀσήμι, τὸ θρόνο του ἀπὸ χρυσάφι, τὸ στρώμα του ἀπὸ πορφύρα· μέσα του κέντησαν λιθόστρωτο ἀπὸ ἀγάπη οἱ κοπέλλες τῆς Ἱερουσαλήμ». Ὅπως λοιπὸν σὲ ὅσα ἐκθέσαμε προηγουμένως γιὰ τὸ Σολομώντα ὁ λόγος μας βρῆκε τὰ στοιχεῖα τὰ ὁποῖα προδιαγράφουν στὸ πρόσωπο αὐτὸ τὸ μυστήριον τὸ σχετικὸ μὲ τὸν Κύριο, ἔτσι καὶ μὲ τὴν κατασκευὴ τοῦ φορεῖου σημαίνεται ἡ οἰκονομία τοῦ Κυρίου γιὰ μᾶς. Γιατὶ ὁ Θεὸς ὑπάρχει μὲ πολλοὺς τρόπους μέσα σὲ ὅσους εἶναι ἀξιοὶ του καὶ βρίσκεται μέσα στὸν καθένα ἀνάλογα μὲ τὴ δύναμη καὶ τὴν ἀξία του. Ὁ ἕνας γίνεται τόπος τοῦ Θεοῦ, ὁ ἄλλος οἶκος τοῦ Θεοῦ, ἄλλος θρόνος κι ἄλλος ὑποπόδιον. Εἶναι καὶ κάποιος ποὺ γίνεται ἄρμα ἢ ἄλογο ὑπάκουο ποὺ δέχεται πάνω του τὸν καλὸ ἵππέα καὶ κάνει τὸ δρόμο σύμφωνα μὲ τὸ θέλημα τοῦ ἡνιόχου του.

Ὡς δὲ νῦν διδασκόμεθα καὶ φορεῖον αὐτοῦ τις γίνεται ὁ κατὰ τὴν ἐκείνου σοφίαν οὐ μόνον τοῖς ἐκ τοῦ Λιβάνου κατασκευαζόμενος ξύλοις, ἀλλὰ καὶ χρυσῷ καὶ ἀργύρῳ καὶ πορφύρᾳ καὶ λίθοις καταλλήλως ἐν ἐκάστω μέρει καλλωπιζόμενος· δι' ὧν ἡ ἀγάπη αὐτοῦ 5 ἐνεργὸς γίνεται οὐ πάντων χωρούντων τὴν τῆς ἀγάπης ἐνέργειαν, ἀλλ' εἴ τις θυγάτηρ τῆς ἁνω Ἱερουσαλήμ τῆς ἐλευθέρας διὰ τοῦ βίου γνωρίζοιτο. Ὅτι μὲν οὖν ὁ τὸν Θεὸν ἐν ἑαυτῷ φέρων φορεῖόν ἐστι τοῦ ἐν αὐτῷ καθιδρυμένου, δῆλον καὶ πρὸ τῶν ἡμετέρων λόγων ἂν εἶη· ὁ γὰρ κατὰ τὸν ἅγιον Παῦλον μηκέτι αὐτὸς ζῶν, ἀλλὰ ζῶντα 10 ἔχων ἐν ἑαυτῷ τὸν Χριστὸν καὶ δοκιμὴν διδοῦς τοῦ ἐν αὐτῷ φερομένου καὶ ὑπ' αὐτοῦ βασταζομένου.

Ἄλλ' οὐ τοῦτ' ἔστι τὸ ζητούμενον. Ἐκεῖνο δὲ μᾶλλον προσήκει δι' ἐπιμελείας κατανοῆσαι, τί βούλεται τὸ τῆς ὕλης ποικίλον τε καὶ πολυειδὲς καὶ πῶς συμπαραλαμβάνεται χρυσῷ καὶ ἀργύρῳ καὶ 15 πορφύρᾳ καὶ λίθοις καὶ ἡ τοῦ ξύλου φύσις εἰς τὴν κατασκευὴν τοῦ φορεῖου. Καίτοιγε τὸ ξύλον ὁ σοφὸς ἀρχιτέκτων Παῦλος μετὰ τοῦ χόρτου καὶ τῆς καλάμης εἰς τὴν οἰκοδομὴν τοῦ οἴκου κρίνει ἀπόβλητον ὡς τῇ ἀναλωτικῇ τοῦ πυρὸς δυνάμει τῇ δοκιμαζούσῃ τὸ ἔργον ἐνδαπανώμενον. Ἄλλ' οἶδαμὲν τινα ξύλου φύσιν μὴ διαμένουσιν ἐν 20 ᾧ ἔστιν, ἀλλὰ πρὸς χρυσὸν ἢ ἀργυρον ἢ ἄλλο τι τῶν τιμίων ἑαυτὴν μεταβάλλουσιν· ἐν γὰρ τῇ μεγάλῃ τοῦ Θεοῦ οἰκίᾳ, φησὶν ὁ Ἀπόστολος, τὰ μὲν εἶναι σκευὴ χρυσαῖ τῇ φύσει καὶ ἀργυρᾷ, τὴν ἀσώματον ὡς οἶμαι καὶ νοερὰν κτίσιν διὰ τούτων ὑπαινισσόμενος, τὰ δὲ ξυλίνα τε καὶ ὀστράκινα, ἡμᾶς τάχα διὰ τούτων ἀποσημαίνων, οὐδ' ἀπεγέω- 25 σε μὲν ἡ παρακοῆ καὶ ὀστρακίνοὺς ἐποίησεν, ἡ δὲ διὰ τοῦ ξύλου ἁμαρτία ξυλίνα ἡμᾶς σκευὴ ἀντὶ χρυσῶν ἀπειργάσατο. Μεμέρισται δὲ πρὸς τὴν ἀξίαν τῆς ὕλης καὶ ἡ τῶν σκευῶν χρῆσις· τὰ μὲν γὰρ τῆς τιμιωτέρας ὕλης εἰς τιμὴν ἀποτέτακται, τὰ δὲ εἰς τὴν ἄτιμον ὑπηρεσίαν ἀπέρριπται. Ἄλλὰ τί φησι περὶ τῶν τοιούτων ὁ Παῦλος; Ὅτι 30 ἐξουσίαν ἔχει τὸ σκεῦος ἐκ τῆς ἰδίας προαιρέσεως ἢ χρύσειον ἀπὸ ξυλίνου ἢ ἀργύρεον ἐξ ὀστρακίνου γενέσθαι· «ἐὰν γὰρ τις», φησὶν, «ἐκκθάρῃ ἑαυτόν, ἔσται σκεῦος εἰς τιμὴν τῷ δεσπότηι πρὸς πᾶν ἔργον ἀγαθὸν ἡτοιμασμένον».

21. Γαλ. 2,20. 22. Β' Κορ. 13,3.

23. Α' Κορ. 3,10·12·13. 24. Γεν. 3,1-7.

Κι ὅπως τῶρα διδασκόμαστε γίνεται κανένας καὶ φορεῖο του, ὄχι ὅποιος κατασκευάζεται μόνο ἀπὸ ξύλα τοῦ Λιβάνου, σύμφωνα μὲ τὴ σοφία ἐκείνου, ἀλλὰ κι ὅποιος στολιζέται κατάλληλα σὲ κάθε μέρος ἀπὸ χρυσάφι καὶ ἀσήμι καὶ πορφύρα καὶ πετράδια. Μ' αὐτὰ ἡ ἀγάπη του γίνεται ἐνεργός, ἂν καὶ δὲν ἐννοοῦν ὄλοι τὴν ἐνέργεια τῆς ἀγάπης, ἀλλ' ὅποια ἀναγνωρίζεται μὲ τὴ ζωὴ τῆς κόρη τῆς ἄνω Ἱερουσαλὴμ τῆς ἐλεύθερης. Ὅτι λοιπὸν ὅποιος ἔχει μέσα του τὸ Θεὸ εἶναι τὸ φορεῖο ἐκείνου ποὺ ἔχει ἐγκατασταθεῖ μέσα του, εἶναι φανερό καὶ χωρὶς τὶς δικές μας ἐξηγήσεις. Ὅποιος κατὰ τὸν ἅγιο Παῦλο δὲ ζεῖ πιά ὁ ἴδιος, ἀλλὰ μέσα του ζεῖ ὁ Χριστὸς²¹ καὶ δίνει ἀποδείξη γιὰ τὸ Χριστὸ ποὺ μιλάει μέσα του²², αὐτὸς κυριολεκτικὰ λέγεται καὶ γίνεται φορεῖο ἐκείνου τὸν ὁποῖο ἔχει μέσα του καὶ τὸν σηκώνει.

Ἄλλὰ δὲν εἶναι αὐτὸ τὸ ζητούμενό μας. Πρέπει μᾶλλον νὰ ἐξηγήσομε προσεκτικὰ ἐκεῖνο· τί νόημα ἔχει δηλαδὴ ἡ ποικιλία καὶ ἡ πολυμορφία τῆς ὕλης καὶ πῶς ἀνάμεσα στὸ χρυσὸ καὶ στὸ ἀσήμι καὶ τὴν πορφύρα καὶ τὶς πέτρες παίρνει μέρος καὶ τὸ ξύλο στὴν κατασκευὴ τοῦ φορείου²³. Μολονότι ὁ σοφὸς ἀρχιτέκτονας Παῦλος κρίνει ὅτι πρέπει νὰ πεταχτεῖ ἀπὸ τὴν κατασκευὴ τοῦ σπιτιοῦ τὸ ξύλο μαζί μὲ τὰ χόρτα καὶ τὶς καλαμιές, ἐπειδὴ τὸ ἔργο ἀφανίζεται μὲ τὴν ἀναλωτικὴ δύναμη τῆς φωτιᾶς ποὺ ἀποτελεῖ δοκιμασία τοῦ ἔργου. Γνωρίζομε ὅμως ἓνα εἶδος ξύλου ποὺ δὲν μονιμοποιεῖται σ' αὐτὸ ποὺ εἶναι, ἀλλὰ μεταβάλλεται σὲ χρυσάφι ἢ ἀσήμι ἢ κάτι ἄλλο πολύτιμο. Γιατὶ στὸ μεγάλο σπίτι τοῦ Θεοῦ, λέει ὁ Ἀπόστολος, «ἄλλα σκευὴ εἶναι χρυσὰ καὶ ἀσημένια», καὶ ὑπαινίσσεται νομίζω μ' αὐτὰ τὴ νοερὴ κτίση, «καὶ ἄλλα ξύλινα καὶ πήλινα», καὶ ἴσως μὲ αὐτὰ δηλώνει ἐμᾶς, ποὺ ἡ παρακοὴ μᾶς κατάντησε γῆ καὶ μᾶς ἔκανε πήλινους καὶ ἡ ἁμαρτία ἡ σχετικὴ μὲ τὸ ξύλο τῆς ζωῆς²⁴ μᾶς ἔκανε σκευὴ ξύλινα ἀπὸ χρυσά. Ἀνάλογα μὲ τὴν ἀξία τοῦ ὑλικοῦ μοιράζεται καὶ ἡ χρῆση τῶν σκευῶν. Ὅσα εἶναι ἀπὸ πιὸ πολύτιμο ἀγαθὸ ξεχωρίστηκαν γιὰ χρῆση τιμητικὴ, τὰ ἄλλα ἀπορρίφθηκαν στὴν ὑπηρεσία τὴν ταπεινωτικὴ. Τί λέει ὅμως γι' αὐτὰ ὁ Παῦλος; Ὅτι τὸ σκεῦος ἔχει ἐξουσία ἀπὸ τὴν ἴδια του τὴν προαίρεση νὰ γίνῃ ἢ χρυσὸ ἀπὸ ξύλινο ἢ ἀσημένιο ἀπὸ πήλινο. Ἄν κάποιος, λέει, καθαρίσει τὸν ἑαυτὸ του θὰ εἶναι σκεῦος ποὺ τὸ τιμὰ ὁ Κύριος κατάλληλο γιὰ κάθε ἔργο ἀγαθό.

Τάχα τοίνυν διὰ τῶν εἰρημένων προσαγόμεθά πως τῇ προκει-
 μένῃ θεωρίᾳ τοῦ λόγου· τὸ ὄρος ὁ Λίβανος ἐν πολλοῖς τῆς ἀγίας
 Γραφῆς εἰς ἐνδειξιν τῆς ἀντικειμένης δυνάμεως μνημονεύεται, ὡς
 ὅταν λέγῃ διὰ τοῦ προφήτου ὅτι «συντρίψει Κύριος τὰς κέδρους τοῦ
 5 Λιβάνου καὶ λεπτυνεῖ αὐτάς τε καὶ τὸν Λίβανον ὡς τὸν μόσχον»,
 ἐκεῖνον δηλαδὴ τὸν ἐν τῇ ἐρήμῳ καταλεανθέντα ὑπὸ τοῦ Μωϋσέως
 καὶ πότιμον διὰ λεπτότητα τοῖς Ἰσραηλίταις γενόμενον. Δηλοῦται
 γὰρ ὧδε διὰ τῆς προφητείας ὅτι οὐ μόνον τὰ ἐκφυέντα παρὰ τῆς
 ἀντικειμένης δυνάμεως κακά, ἀλλὰ καὶ αὐτὸ τὸ ὄρος, ἡ πρώτη τοῦ
 10 κακοῦ ρίζα, ὁ Λίβανος ὁ ὑποτρέφων τῶν τοιούτων κέδρων τὴν ὕλην
 εἰς τὸ μὴ ὄν περιστήσεται. Οὐκοῦν ἡμεῖς ἡμὲν ποτε τοῦ Λιβάνου τὰ
 ξύλα, ἕως ἐν ἐκείνῳ ἤμεν ἐρριζωμένοι διὰ τε τοῦ πονηροῦ βίου καὶ
 τῆς τῶν εἰδώλων ἀπάτης. Ἄλλ' ἐπειδὴ ἐκεῖθεν ὑπὸ τῆς λογικῆς ἀξί-
 νης ἐτμήθημεν καὶ ἐν ταῖς τοῦ τεχνίτου χερσὶν ἐγενόμεθα, φορεῖον
 15 ἑαυτοῦ ἡμᾶς ἐποίησε μεταστοιχειώσας τοῦ ξύλου τὴν φύσιν διὰ τῆς
 παλιγγενεσίας εἰς ἀργύριον τε καὶ χρυσίον καὶ εἰς εὐανθὴ πορφύραν
 καὶ εἰς τὰς τῶν λίθων αὐγὰς. Καὶ ὡσπερ φησὶν ὁ Ἀπόστολος ὅτι
 καταλλήλως ἐμέρισεν ὁ Θεὸς ἐκάστῳ τὰς τοῦ ἀγίου Πνεύματος
 δωρεὰς καὶ ᾧ μὲν δίδωσι προφητείαν κατὰ τὴν ἀναλογίαν τῆς πί-
 20 στεως, ἄλλῳ δὲ ἄλλο τι τῶν ἐνεργημάτων, πρὸς δὲ πέφυκέ τε καὶ δύ-
 ναται ἕκαστος τὴν χάριν δέξασθαι ἢ ὀφθαλμὸς τοῦ σώματος τῆς
 Ἐκκλησίας γινόμενος ἢ εἰς χεῖρα τασσόμενος ἢ ἀντὶ ποδὸς ὑποστη-
 ρίζων, οὕτω καὶ ἐν τῇ τοῦ φορείου κατασκευῇ ὁ μὲν τις στῦλος, ὁ δὲ
 ἐπίβασις γίνεται, ἕτερος δὲ τὸ πρὸς τῇ κεφαλῇ μέρος, ὃ ἀνάκλιτον
 25 προσηγόρευσεν, εἰσὶ δὲ τινες οἱ εἰς τὸ ἐντὸς τεταγμένοι. Ὡν ἀπάν-
 των κατὰ τινα λόγον ὁ τεχνίτης οὐ μονοειδῆ πρὸς τὸν καλλωπι-
 σμὸν ἐπινοεῖ τὴν ὕλην, ἀλλὰ πάντα μὲν κατακοσμεῖται τῷ κάλλει,
 διάφορος δὲ καὶ κατάλληλος ἐκάστῳ τούτων ἐπινοεῖται ἡ ὥρα.

Εἰσὶ τοίνυν ἀργύριον μὲν οἱ στῦλοι τοῦ φορείου, αἱ δὲ τούτων
 30 ἐπιβάσεις πορφύρα, ἐκ χρυσοῦ δὲ τὸ ἀνάκλιτον τὸ τὴν κεφαλὴν
 ὑποβαῖνον, ἐν ᾧ κλίνει τὴν ἑαυτοῦ κεφαλὴν ὁ νυμφίος, τοῖς δὲ τι-
 μίοις λίθοις τὸ ἔνδον ἅπαν καταποικίλλεται. Οὐκοῦν στῦλους μὲν
 νοητέον τοὺς στῦλους τῆς Ἐκκλησίας, οἷς ἀκριβῶς ἀργύριον καθα-
 ρόν τε καὶ πεपुरωμένον ὁ Λόγος ἐστίν, οἱ τῆς βασιλείας ἐν τῷ

25. Ψαλμ. 28,5-6. 26. Ἐξ. 32,30.

27. Ρωμ. 12,3-8. Α' Κορ. 62,4-31. 28. Γαλ. 2,9. Ἀποκ. 3,12.

Μέ ὄσα λοιπὸν εἶπαμε πλησιάζομε κάπως τὴν ἑρμηνεία τοῦ λόγου ποῦ μᾶς ἀπασχολεῖ. Τὸ ὄρος Λίβανος μνημονεύεται σὲ πολλὰ σημεῖα τῆς ἀγίας Γραφῆς, γιὰ νὰ δηλωθεῖ ἡ ἐχθρική δύναμη, ὅπως ὅταν λέει μέσω τοῦ προφήτη· «θὰ συντρίψει ὁ Κύριος τὰ κέδρα τοῦ Λιβάνου καὶ θὰ τὰ λιώσει κι αὐτὰ καὶ τὸ Λίβανο»²⁵, ὅπως τὸ μοσχάρι ἐκεῖνο δηλαδὴ ποῦ τὸ ἔλιωσε μέσα στὴν ἔρημο ὁ Μωϋσῆς²⁶ καὶ μὲ τὸ λιώσιμο τὸ ἔκανε κατάλληλο νὰ τὸ πιοῦν οἱ Ἰουδαῖοι. Ἡ προφητεία δηλαδὴ θέλει ἐδῶ νὰ δηλώσει ὅτι ὄχι μόνο τὰ κακὰ ποῦ βλάστησαν ἀπὸ τὴν ἐχθρική δύναμη, ἀλλὰ καὶ τὸ ἴδιο τὸ ὄρος, ἡ πρώτη ρίζα τοῦ κακοῦ, ὁ Λίβανος, ποῦ τροφοδοτεῖ τὴν ἀνάπτυξη αὐτῶν τῶν κέδρων, θὰ καταλήξει νὰ μὴν ὑπάρχει. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἤμαστε κάποτε τὰ ξύλα τοῦ Λιβάνου, ὅσο ἤμαστε ριζωμένοι σ' ἐκεῖνον μὲ τὴν ἁμαρτωλὴ ζωὴ μας καὶ τὴν ἀπάτη τῶν εἰδώλων, ὅταν ὁμοῦ κοπήκαμε ἀπὸ ἐκεῖ ἀπὸ τὸ λογικὸ τσεκούρι καὶ βρεθῆκαμε στὰ χέρια τοῦ τεχνίτη, μᾶς ἔκανε φορεῖο του, μεταβάλλοντας τὴ φύση τοῦ ξύλου μὲ τὴν παλιγγενεσία μας σὲ ἀσήμι καὶ χρυσάφι, σὲ λαμπερὴ πορφύρα καὶ σὲ πέτρες ποῦ ἀστράφτουν. Κι ὅπως λέει ὁ Ἀπόστολος²⁷ ὁ Θεὸς μοίρασε κατάλληλα στὸν καθένα τὶς δωρεὲς τοῦ ἀγίου Πνεύματος καὶ σὲ ἄλλον δίνει τὴν προφητεία ἀνάλογα μὲ τὴν πίστη του καὶ σὲ ἄλλον κάποια ἄλλη δύναμη νὰ ἐνεργεῖ, γιὰ τὴν ὁποία ἡ φύση του εἶναι κατάλληλη καὶ μπορεῖ καθένας νὰ δεχτεῖ τὴ χάρι· ἢ νὰ γίνεῖ δηλαδὴ ὀφθαλμὸς στὸ σῶμα τῆς Ἐκκλησίας ἢ νὰ πάρει τὴ θέση τοῦ χεριοῦ ἢ νὰ τὴ στηρίξει ὅπως τὰ πόδια. Κι ἔτσι στὴν κατασκευὴ τοῦ φορείου ὁ ἕνας γίνεται στύλος, ὁ ἄλλος βάση, ἄλλος τὸ μέρος ὅπου ἀκουμπᾷ τὸ κεφάλι καὶ ὀνομάστηκε ἀνάκλιτρο, εἶναι καὶ μερικοὶ ποῦ εἶναι ταγμένοι στὸ ἐσωτερικό. Μὲ ὄλα αὐτὰ σύμφωνα μὲ κάποιο λόγο ὁ τεχνίτης δὲν ἐπινοεῖ μιὰ κοινὴ ὕλη γιὰ τὸν καλλωπισμὸ, ἀλλ' ὄλα στολίζονται βέβαια μὲ κάποιο στολίδι, φαντάζεται ὁμοῦ διαφορετικὴ καὶ κατάλληλη γιὰ τὸ καθένα ὁμορφιά.

Εἶναι λοιπὸν ἀσημένιοι οἱ στύλοι τοῦ φορείου, πορφύρα τὰ στρωσεῖδια τους, ἀπὸ χρυσὸ τὸ ἀνάκλιτρο ποῦ βάζει κάτω ἀπὸ τὸ κεφάλι του, ὅπου ὁ νυμφίος ἀκουμπᾷ τὸ κεφάλι του καὶ μὲ τὰ πολύτιμα πετράδια στολίζεται ὄλο τὸ ἐσωτερικό. Ὡς στύλους λοιπὸν πρέπει νὰ ἐννοήσομε τοὺς στύλους τῆς Ἐκκλησίας²⁸, ποῦ ὁ λόγος τους εἶναι ἀκριβῶς ἀσήμι καθαρὸ καὶ ἀτόφιο, ποῦ ἔλαβαν τὴ βασι-

ὕψηλῳ τῆς πολιτείας ἐπιβεβήκασιν (ἐξαιρετον γὰρ γνώρισμα τῆς βασιλείας ἢ πορφύρα νομίζεται), τὸ δὲ ἡγεμονικὸν αὐτῶν, ἐν ᾧ τὴν κεφαλὴν ἑαυτοῦ κλίνει ὃ τὸ φορεῖον κατασκευάσας, τὸ τῶν καθαρῶν δογμάτων χρυσίον ἐστίν, ὅσα δὲ ἀφανῆ τε καὶ κρύφια, τῆ καθαρᾶ συνειδήσει τῶν τιμίων λίθων ἐνωραίζεται, δι' ὧν ἀπάντων ἀπὸ τῶν θυγατέρων Ἱερουσαλήμ ἡ ἀγάπη συνίσταται. Εἰ δὲ βούλοιο τις φορεῖον μὲν πᾶσαν λέγειν τὴν Ἐκκλησίαν, καταμερίζοι δὲ κατὰ τὰς τῶν ἐνεργειῶν διαφορὰς εἰς πρόσωπά τινα τοῦ φορείου τὰ μέλη ὡς ἤδη περὶ τούτου προεῖρηται, πολλὴν καὶ οὕτως εὐκόλιαν ὁ λόγος ἔχει ἐκάστῳ τάγματι τῶν κατὰ τὴν Ἐκκλησίαν τεταγμένων ἐφαρμόσαι τοῦ φορείου τὰ μέρη (καθὼς φησιν ὁ Ἀπόστολος ὅτι «ἔθετο ὁ Θεὸς ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ πρῶτον ἀποστόλους, δευτερον προφήτας, τρίτον διδασκάλους, ἔπειτα τὰ καθ' ἕκαστον πάντα πρὸς τὸν καταρτισμὸν τῶν ἀγίων»), ὡς διὰ τῶν ὀνομάτων τούτων τῶν πρὸς τὴν τοῦ φορείου κατασκευὴν συντελούντων ἱερέας νοεῖσθαι καὶ διδασκάλους καὶ τὴν σεμνὴν παρθενίαν τὴν ἐντὸς τοῦ φορείου τῇ καθαρότητι τῶν ἀρετῶν οἷον τισι λίθων ἀυγαῖς ἐναστράπτουσαν.

Ἄλλὰ περὶ μὲν τούτων τοσαῦτα. Ὁ δὲ ἐφεξῆς λόγος προτροπὴν περιέχει πρὸς τὰς θυγατέρας Ἱερουσαλήμ παρὰ τῆς νύμφης γινόμενος. Ὡς γὰρ ὁ μέγας Παῦλος ζημίαν ἠγεῖτο, εἰ μὴ πᾶσι τῶν ἰδίων ἀγαθῶν ἐκοινώνησεν (διὸ τὰ τοιαῦτα πρὸς τοὺς ἀκούοντας ἔλεγεν ὅτι «γίνεσθε ὡς ἐγώ, καὶ γὰρ αὐτὸς ἡμῖν ποτὲ καθ' ὑμᾶς» καὶ ὅτι «μιμηταί μου γίνεσθε καθὼς καὶ γὼ Χριστοῦ»), οὕτω καὶ ἡ φιλόανθρωπος αὐτῆ νύμφη τῶν θείων τοῦ νυμφίου μυστηρίων ἀξιοθεῖσα, ὅτε τὴν κλίνην εἶδε καὶ φορεῖον τοῦ βασιλέως ἐγένετο, βοᾷ πρὸς τὰς νεάνιδας (αὗται δ' ἂν εἴεν αἱ τῶν σφωζομένων ψυχαὶ) ἕως πότε, λέγουσα, τῷ σπηλαίῳ τοῦ βίου ἐναποκλείεσθε; Ἐξέλθετε τῶν προκαλυμμάτων τῆς φύσεως καὶ ἴδετε τὸ θαυμαστὸν θέαμα Σιών θυγατέρες γενόμεναι, θεάσασθε περιπρέποντα τῇ κεφαλῇ τοῦ βασιλέως τὸν στέφανον, ὃν ἡ μήτηρ αὐτῷ περιέθηκε, κατὰ τὴν τοῦ προφήτου φωνήν, ὃς φησιν «ἔθηκας ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ στέφανον ἐκ λίθου τιμίου». Πάντως δὲ οὐδεὶς τῶν κρίνειν τοὺς περὶ Θεοῦ λόγους ἐπεσκεμμένων ἀκριβολογεῖται περὶ τὴν τοῦ ὀνόματος ἐμφασιν, ὅτι

29. Α' Τιμ. 3,9. 30. Α' Κορ. 12,28

31. Α' Κορ. 10,33. Φιλ. 3,7. 32. Γαλ. 4,12.

λεία την ανώτατη ἀρχή τῆς πολιτείας (ἐξαιρετικὸ γνῶρισμα τῆς βασιλείας θεωρεῖται ἢ πορφύρα) κι αὐτὸ ποὺ εἶναι τὸ πρῶτο ἀνάμεσά τους, ὅπου ἀκουμπᾷ τὸ κεφάλι του ὁ κατασκευαστὴς τοῦ φορείου, εἶναι τὸ χρυσάφι τῶν καθαρῶν δογμάτων. "Ὅσα εἶναι ἀφανῆ καὶ μυστικά, στολίζονται μὲ τὴν καθαρὴ συνείδηση²⁹ τῶν πολῦτιμων πετραδιῶν κι ἀπὸ ὅλα αὐτὰ συγκροτεῖται ἡ ἀγάπη τῶν θυγατέρων τῆς Ἱερουσαλήμ. "Ἄν θέλει ὁμοίως κάποιος νὰ ἐννοήσῃ ὡς φορεῖο ὅλη τὴν Ἐκκλησία καὶ ἀνάλογα μὲ τὶς διαφορὰς τῶν ἐνεργειῶν νὰ καταμερίσῃ σὲ κάποια πρόσωπα τὰ μέρη τοῦ φορείου, ὅπως μιλήσαμε κιάλας γι' αὐτό, εἶναι πολὺ εὐκόλο στὸ λόγο μας νὰ ἐφαρμόσῃ τὰ μέρη τοῦ φορείου σὲ κάθε τάξη ποὺ ὑπηρετεῖ στὴν Ἐκκλησία. "Ἔτσι λέει ὁ Ἀπόστολος ὅτι «ὁ Θεὸς ὄρισε πρῶτους στὴν Ἐκκλησία τοὺς ἀποστόλους, δευτέρους τοὺς προφήτες, τρίτους τοὺς διδασκάλους, κι ἔπειτα ὅλα τὰ ἐπιμέρους γιὰ τὸν καταρτισμὸ τῶν ἀγίων»³⁰. Μὲ τὰ ὀνόματα αὐτὰ ποὺ συντελοῦν στὴν κατασκευὴ τοῦ φορείου μπορεῖ νὰ ἐννοοῦνται οἱ ἱερεῖς καὶ οἱ διδασκαλοὶ καὶ ἡ σεβαστὴ παρθενία ποὺ φεγγοβολᾷ μέσα στὸ φορεῖο μὲ τὴν καθαρότητα τῶν ἀρετῶν ὅπως οἱ λάμπεις κάποιων πετραδιῶν.

Ἄρκετὰ γιὰ αὐτά. Στὴ συνέχεια ὁ λόγος περιέχει προτροπὴ πρὸς τὶς κοπέλλες τῆς Ἱερουσαλήμ ποὺ τοὺς ἀπευθύνει ἡ νύμφη. "Ὅπως δηλαδὴ ὁ μεγάλος Παῦλος θεωροῦσε ζημία, ἂν δὲ μετέδιδε σὲ ὄλους τὰ δικά του ἀγαθὰ (γι' αὐτὸ ἔλεγε στοὺς ἀκροατὲς του λόγους σὰν αὐτοὺς: «γίνεστε ὅπως ἐγώ»³¹, «γιατὶ κι ἐγὼ ἤμουν κάποτε σὰν κι ἐσᾶς»³² κι ἀκόμα, «γίνεστε μιμητὲς μου ὅπως εἶμαι κι ἐγὼ τοῦ Χριστοῦ»³³, ὁμοία καὶ ἡ σπλαχνικὴ αὐτὴ νύμφη, ἀφοῦ ἀξιώθηκε τὰ θεῖα μυστήρια τοῦ νυμφίου, ὅταν εἶδε τὸ κρεβάτι κι ἐγένε φορεῖο τοῦ βασιλιᾶ φωνάζει στὶς κοπέλλες (αὐτὲς μποροῦν νὰ εἶναι οἱ ψυχὲς ἐκείνων ποὺ σώζονται) λέγοντας ὡς πότε θὰ εἴστε κλεισμένες μέσα στὸ σπῆλαιο τοῦ βίου; Βγεῖτε ἀπὸ τὰ προκαλύμματα τῆς φύσης καὶ δεῖτε τὸ θαυμαστὸ θέαμα, ἀφοῦ γίνετε κόρες τῆς Σιών, δεῖτε νὰ λάμπει ὀλόγυρα στὸ κεφάλι του τὸ στεφάνι τοῦ βασιλιᾶ πού, ὅπως λέει ὁ προφήτης, τοῦ ἔβαλε ἡ μητέρα του: «ἔβαλες στὸ κεφάλι του στεφάνι ἀπὸ πολῦτιμη πέτρα»³⁴. "Ὅπως καὶ νὰ 'ναι κανένας ἀπὸ ὄσους βάλθηκαν νὰ ἐξετάσουν τοὺς λόγους γιὰ τὸ Θεο

33. Α' Κορ. 11,1.

34. Ψαλμ. 20,4.

μήτηρ ἀντὶ τοῦ Πατρὸς μνημονεύεται, μίαν ἀφ' ἑκατέρας φωνῆς ἀναλαμβάνων διάνοιαν.

Ἐπειδὴ γὰρ οὔτε ἄρρεν οὔτε θῆλυ τὸ θεῖον ἐστίν (πῶς γὰρ ἂν ἐπὶ τῆς θεότητός τι νοηθεῖν τοιοῦτον, ὅποτε οὐδὲ ἡμῖν τοῖς ἀνθρώποις τοῦτο εἰς τὸ διηνεκὲς παραμένει, ἀλλ' ὅταν ἐν Χριστῷ πάντες εἰς γενώμεθα, τὰ σημεῖα τῆς διαφορᾶς ταύτης μετὰ δλου τοῦ παλαιοῦ ἀνθρώπου συνεκδυόμεθα;), τούτου χάριν ἰσοδυναμεῖ πρὸς τὴν ἐνδειξιν τῆς ἀφράστου φύσεως πᾶν τὸ εὐρισκόμενον ὄνομα οὔτε θῆλεος οὔτε ἄρρενος τὴν σημασίαν τῆς ἀκηράτου καταμολύνοντος φύσεως. Διὰ τοῦτο ἐν μὲν τῷ Εὐαγγελίῳ ὁ Πατὴρ λέγεται ποιεῖν τῷ Υἱῷ τοὺς γάμους, ὁ δὲ προφήτης πρὸς τὸν Θεὸν λέγει ὅτι «ἔθηκας ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ στέφανον ἐκ λίθου τιμίου», ἐνταῦθα δὲ παρὰ τῆς μητρὸς φησιν ἐπιτεθεῖσθαι τῷ νυμφίῳ τὸν στέφανον.

Ἐπεὶ οὖν εἷς ἐστὶν ὁ γάμος καὶ μία ἡ νύμφη καὶ παρὰ ἐνὸς ἐπιβάλλεται τῷ νυμφίῳ ὁ στέφανος, διαφέρει πάντως οὐδὲν ἢ Υἱὸν τοῦ Θεοῦ τὸν Μονογενῆ λέγειν Θεὸν ἢ Υἱὸν τῆς ἀγάπης αὐτοῦ κατὰ τὴν Παύλου φωνὴν μιᾶς οὐσης καθ' ἑκάτερον ὄνομα τῆς νυμφοστολοῦσης αὐτὸν ἐπὶ τῇ ἡμετέρᾳ συνοικίῃσιν δυνάμεως. Ἐξέλθετε οὖν φησὶν ἢ νύμφη πρὸς τὰς νεάνιδας, καὶ θυγατέρες Σιῶν γένεσθε, ὥστε ἀπὸ σκοπιᾶς ὑψηλῆς (οὕτω γὰρ ἢ Σιῶν ἐρμηνεύεται) δυνηθῆναι τὸ θαυμαστὸν ἰδεῖν θέαμα στεφανηφοροῦντα τὸν νυμφίον. Στέφανος δὲ αὐτῷ ἢ Ἐκκλησία γίνεται διὰ τῶν ἐμψύχων λίθων τὴν κεφαλὴν ἐν κύκλῳ διαλαμβάνουσα, στεφανηπλόκος δὲ τοῦ τοιοῦτου στεφάνου ἢ ἀγάπη ἐστίν, ἣν εἴτε μητέρα εἴτε ἀγάπην τις λέγοι, οὐχ ἁμαρτήσεται· Θεὸς γάρ ἐστὶν ἡ ἀγάπη, κατὰ τὴν Ἰωάννου φωνὴν. Τούτῳ δὲ τῷ στεφάνῳ ἐνευφραίνεσθαι λέγει αὐτὸν ἢ νύμφη τῷ νυμφικῷ κόσμῳ ἐναγαλλόμενον· χαίρειν γὰρ ὡς ἀληθῶς ὁ σύνοικον τὴν Ἐκκλησίαν ἑαυτῷ ποιησάμενος ταῖς ἀρεταῖς τῶν διαπρεπόντων ἐν αὐτῇ στεφανούμενος. Κρεῖττον δ' ἂν εἴη αὐτὰς παραθέσθαι τὰς θείας φωνὰς ἐπὶ λέξεως ἐχούσας οὕτως· «ἐξέλθετε καὶ ἴδετε, θυγατέρες Σιῶν, ἐν τῷ βασιλεῖ Σαλωμῶν ἐν τῷ στεφάνῳ, ᾧ ἐστε-

35. Γαλ. 3,28.

36. Κολ. 3,9. Ματθ. 22,30.

37. Ματθ. 22,2.

38. Ψαλμ. 20,4.

δὲν πετυχαίνει ἀκριβῶς τὴ σημασία τοῦ ὀνόματος, ὅτι ἀναφέρει τὴ μητέρα ἀντὶ τὸν Πατέρα, δίνοντας τὴν ἴδια σημασία καὶ στὰ δύο ὀνόματα.

Ἐπειδὴ δηλαδὴ τὸ θεῖο δὲν εἶναι οὔτε ἀρσενικὸ οὔτε θηλυκὸ (πῶς θὰ μπορούσε νὰ ἐννοηθεῖ κάτι τέτοιο γιὰ τὴ θεότητα, ἀφοῦ οὔτε σ' ἐμᾶς δὲν παραμένει ἡ διάκριση αὐτὴ γιὰ πάντα, ἀλλὰ ὅταν ὅλοι γίνουμε ἕνας μὲ τὴ χάρη τοῦ Χριστοῦ³⁵ μαζί μὲ ὅλο τὸν παλαιὸ ἄνθρωπο ξεντυνόμαστε καὶ τὰ σημεῖα αὐτῆς τῆς διαφορᾶς³⁶), γι' αὐτὸ γιὰ τὴ δήλωση τῆς ἄφραστης φύσης ἔχει τὴν ἴδια δύναμη ὅποιο ὄνομα βρεθεῖ καὶ δὲν μπορεῖ νὰ μολύνει τὴ σημασία τῆς ἀθάνατης φύσης οὔτε τὸ ἀρσενικὸ οὔτε τὸ θηλυκὸ. Γι' αὐτὸ μέσα στὸ Εὐαγγέλιο ἀναφέρεται ὅτι ὁ Πατέρας κάνει τοὺς γάμους τοῦ Υἱοῦ³⁷ καὶ ὁ προφήτης ἀπευθυνόμενος στὸ Θεὸ λέει, «ἐβαλες στὸ κεφάλι του στεφάνι ἀπὸ πολύτιμη πέτρα»³⁸, ἐνῶ ἐδῶ λέει ὅτι τὸ στεφάνι τὸ φόρεσε στὸ νυμφίο ἢ μητέρα του.

Ἐπειδὴ λοιπὸν ὁ γάμος εἶναι ἕνας καὶ μία ἡ νύμφη καὶ ἕνας εἶναι πού βάζει τὸ στεφάνι στὸ νυμφίο, δὲν ἔχει καμιὰ διαφορὰ νὰ λέμε τὸν μονογενῆ Θεὸ Υἱὸ τοῦ Θεοῦ³⁹ ἢ Υἱὸ τῆς ἀγάπης του, ἐπειδὴ σύμφωνα μὲ τὸ λόγο τοῦ Παύλου καὶ μὲ τὸ ἕνα καὶ μὲ τὸ ἄλλο ὄνομα εἶναι ἡ ἴδια δύναμη πού τὸν στολίζει ὡς νυμφίο γιὰ τὴ συνοικησὴ του μαζί μας. «Βγεῖτε λοιπόν», λέει ἡ νύμφη στὶς κοπέλλες, «καὶ γίνετε κόρες τῆς Σιών», ὥστε ἀπὸ ψηλὴ σκοπιὰ (ἔτσι ἐρμηνεύεται ἡ λέξη Σιών) νὰ μπορέσετε νὰ δεῖτε τὸ θαυμαστὸ θέαμα, τὸ νυμφίο νὰ φοράει τὸ στεφάνι. Καὶ στεφάνι του γίνεται ἡ Ἐκκλησία, στεφανώνοντας τὸ κεφάλι του μὲ τίς ἐμψυχες πέτρες⁴⁰, καὶ εἶναι ἡ ἀγάπη πού ἐπλεξε αὐτὸ τὸ στεφάνι, πού εἴτε μητέρα τὴν πεῖ κάποιος εἴτε ἀγάπη, δὲν κάνει λάθος. Γιατὶ ἡ ἀγάπη εἶναι ὁ Θεός⁴¹, κατὰ τὸ λόγο τοῦ Ἰωάννη. Καὶ λέει ἡ νύμφη ὅτι χαίρεται μ' αὐτὸ τὸ στεφάνι, ἀναγαλλιάζοντας ὁ νυμφίος γιὰ τὸ νυφικὸ στολισμὸ του. Χαίρεται δηλαδὴ σι' ἀλήθεια αὐτὸς πού ἔκανε σύνοικὴ του τὴν Ἐκκλησία καὶ τὸν στεφανώνουν οἱ ἀρετὲς τῶν ξεχωριστῶν μέσα σ' αὐτήν. Εἶναι ὁμοῦ καλύτερο νὰ παραθέσουμε τοὺς θεῖους λόγους κατὰ λέξη πού εἶναι οἱ ἐξῆς· «βγεῖτε καὶ δεῖτε, κοπέλλες τῆς Σιών, τὸ βασιλιά Σολομώντα στεφανωμένο μὲ τὸ στεφάνι πού τοῦ φόρεσε ἡ

39. Κολ. 1,13.

40. Α' Πέτρ. 2,5.

41. Ἰω. 4,8-16.

φάνωσεν αὐτὸν ἢ μήτηρ αὐτοῦ ἐν ἡμέρᾳ νυμφεύσεως αὐτοῦ καὶ ἐν ἡμέρᾳ εὐφροσύνης καρδίας αὐτοῦ».

Τὴν οὖν τοιαύτην φιλανθρωπίαν τῆς νύμφης ὁ Λόγος ἀποδεξάμενος, ὅτι κατὰ μίμησιν τοῦ Δεσπότου καὶ αὐτὴ «πάντας θέλει σωθῆναι καὶ εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας ἐλθεῖν», σεμνοτέραν αὐτὴν ἀπεργάζεται, κῆρυξ τοῦ κάλλους αὐτῆς καὶ ζωγράφος γινόμενος· οὐ γὰρ ἀπλῶς ὁ τῆς ὄρας ἔπαινος γίνεται καθολικὴν τινα τὴν εὐφημίαν περιέχων τοῦ κάλλους, ἀλλ' ἐμφιλοχωρεῖ τῷ λόγῳ τοῖς καθ' ἕκαστον μέλεσιν ἰδιον ἐκάστω μέλει διὰ συγκρίσεώς τε καὶ ὁμοιώσεως
10 χαριζόμενος τὸ ἐγκώμιον. Λέγει δὲ οὕτως· «ἰδοὺ εἴ καλή, ἢ πλησίον μου, ἰδοὺ εἴ καλή»· ἢ γὰρ μιμησαμένη τοῦ Δεσπότου τὸ φιλάνθρωπον βούλημα καὶ ἐξελθεῖν ἐγκελευσαμένη καθ' ὁμοιότητα τοῦ Ἀβραὰμ τὰς νεάνιδας, ἐκάστην ἀπὸ τῆς γῆς ἑαυτῆς καὶ ἀπὸ τῆς περὶ τὰ αἰσθητήρια συγγενείας αὐτῆς, ὥστε ἰδεῖν τὸν καθαρὸν νυμφίον
15 στεφανηφοροῦντα τὴν Ἐκκλησίαν, ἀληθῶς πλησίον γίνεται τῆς δεσποτικῆς ἀγαθότητος διὰ τῆς πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπης τῷ Θεῷ προσεγγίσασα. Καλὴ οὖν εἴ, φησὶ πρὸς αὐτὴν ὁ Λόγος, τῇ ἀγαθῇ προαιρέσει τῷ καλῷ πλησιάσασα. Ἡ δὲ ἐπανάληψις τοῦ ἐπαίνου τὸ ἄψευστον τῆς μαρτυρίας ἐνδείκνυται· ἐν γὰρ τῇ διπλῇ μαρτυρία βε-
20 βαιοῦσθαι τὴν ἀλήθειαν ὁ θεῖος ἀποφαίνεται νόμος. Διὰ τοῦτο φησὶν «ἰδοὺ εἴ καλή, ἢ πλησίον μου, ἰδοὺ εἴ καλή».

Ἄλλ' ἐπειδὴ ἐν σῶμα τοῦ Χριστοῦ ἡ Ἐκκλησία πᾶσα, ἐν δὲ τῷ ἐνὶ σῶματι, καθὼς φησὶν ὁ Ἀπόστολος, μέλη ἐστὶ πολλά, πάντα δὲ τὰ μέλη οὐ τὴν αὐτὴν ἔχει πρᾶξιν, ἀλλὰ τὸν μὲν ὀφθαλμὸν ἐπλασεν ὁ
25 Θεὸς ἐν τῷ σῶματι, ἕτερος δὲ τις οὖς ἐφυτεύθη, εἰσὶ δὲ τινες διὰ τῆς ἐνεργείας τῶν δυνάμεων χεῖρες γινόμενοι καὶ πόδες λέγονται τινες οἱ τὰ βάρη βαστάζοντες, εἴη δ' ἂν τι καὶ γεύσεως ἔργον καὶ ὀσφρήσεως καὶ τὰ καθ' ἕκαστον πάντα, δι' ὧν τὸ ἀνθρώπινον σύγκειται σῶμα, δυνατόν ἐστιν εὐρεῖν ἐν τῷ κοινῷ σῶματι τῆς Ἐκκλησίας
30 χεῖλη τε καὶ ὀδόντας καὶ γλῶσσαν, μαζούς τε καὶ κοιλίαν καὶ τράχηλον, ὡς δὲ ὁ Παῦλος φησὶ καὶ αὐτὰ τὰ δοκοῦντα ἀσχήμονα εἶναι τοῦ σώματος. Τούτου χάριν ὁ ἀκριβῆς τοῦ κάλλους δοκιμαστής τῶν ἀρεσάντων αὐτῷ μελῶν ἐξ ὄλου τοῦ σώματος ἰδιόν τε καὶ πρόσφορον ἐκάστω ποιεῖται τὸν ἔπαινον. Ἄρχεται δὲ τῶν ἐγκωμίων ἀπὸ
35 τῶν κυριωτέρων μελῶν. Τί γὰρ ὀφθαλμῶν ἐν τοῖς μέλεσιν ἡμῶν ἐστὶ τιμιώτερον, δι' ὧν ἢ τοῦ φωτὸς ἀντίληψις γίνεται, παρ' ὧν ἐστὶν ἢ τῶν φιλίων τε καὶ πολεμίων ἐπίγνωσις, οἷς τὸ ἰδιόν τε καὶ τὸ

42. ᾠσμα 3,11. 43. Α' Τιμ. 2,4.

44. Α' Κορ. 12,12-27. 45. Α' Κορ. 12,23.

μητέρα του τῆ μέρα τοῦ γάμου του, τῆ μέρα πού χαιρόταν ἡ καρδιά του»⁴².

Ἐπιδοκιμάζοντας τὴν καλοσύνη αὐτῆ ὁ νυμφίος ὁ Λόγος, ὅτι κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦ Κυρίου κι ἐκεῖνος «θέλει νὰ σωθοῦν ὄλοι καὶ ν' ἀποχτήσουν τὴν τέλεια γνώση τῆς ἀλήθειας»⁴³, γίνεται κήρυκας καὶ ζωγράφος τῆς ὁμορφιάς της καὶ τὴν κάνει ὠραιότερη. Δὲν ἀκούεται ἀπλῶς ὁ ἔπαινος τῆς ὠραιότητάς της περιέχοντας ἓνα γενικὸ ἐγκώμιο τοῦ κάλλους, ἀλλ' ἐπιμένει σὲ καθένα ἀπὸ τὰ μέλη ἀπονέμοντας σὲ κάθε μέλος, συγκρίνοντας καὶ παρομοιάζοντάς το, τὸ δικό του ἐγκώμιο. Καὶ λέει τὰ ἐξῆς: «ναί, εἶσαι ὠραία, ἀγαπημένη μου, εἶσαι ὠραία». Αὐτὴ δηλαδὴ πού μιμήθηκε τὸ φιλόσοφο θέλημα τοῦ Κυρίου καὶ προέτρεψε τὶς κοπέλλες νὰ βγοῦν κάθε μιὰ ἐξω ἀπὸ τὴ γῆ τους ὁμοια μὲ τὸν Ἀβραάμ καὶ ἀπὸ τὴ συγγένεια μὲ τὰ αἰσθητήρια τους, ὥστε νὰ δεῖ τὸν καθαρὸ νυμφίο νὰ φοράει σὰν στεφάνι τὴν Ἐκκλησία, πλησιάζει στ' ἀλήθεια τὴ δεσποτικὴ ἀγαθότητα, προσεγγίζοντας τὸ Θεὸ μὲ τὴν ἀγάπη πρὸς τὸν πλησίον. Ὁραία λοιπόν, τῆς λέει ὁ Λόγος, εἶσαι· ἔχεις πλησιάσει τὸ ὠραῖο μὲ τὴν ἀγαθὴ σου προαίρεση. Ἡ ἐπανάληψη τοῦ ἐπαίνου δείχνει πόσο ἡ μαρτυρία δὲ δέχεται διάψευση. Ὁ θεῖος νόμος ἀποφαίνεται ὅτι ἡ ἀλήθεια ἐπιβεβαιώνεται μὲ δύο μάρτυρες. Γι' αὐτὸ λέει, «ναί, εἶσαι ὠραία, ἀγαπημένη μου, ναί εἶσαι ὠραία».

Ἄλλὰ ἡ Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ εἶναι ὀλη ἓνα σῶμα καὶ τὸ ἓνα σῶμα, ὅπως λέει ὁ Ἀπόστολος, ἔχει πολλὰ μέλη καὶ ὄλα τὰ μέλη δὲν κάνουν τὴν ἴδια λειτουργία, ἀλλὰ ὁ Θεὸς ἔκανε στὸ σῶμα αὐτὸ ὀφθαλμὸ τὸν ἓνα, τὸν ἄλλο ἔκανε νὰ γεννηθεῖ ὡς αὐτὶ, μερικοὶ μὲ τὴν ἐνέργεια τῶν ἱκανοτήτων τους ἔγιναν χέρια καὶ ἄλλοι πού σηκώνουν τὰ βάρη λέγονται πόδια, καὶ ὑπάρχει καὶ ἔργο τῆς γεύσης καὶ τῆς ὀσφρησης καὶ ὄλα τὰ ἐπιμέρους⁴⁴, τὰ ὀποῖα συγκροτοῦν τὸ ἀνθρώπινο σῶμα, εἶναι δυνατὸ ὀμως νὰ βροῦμε στὸ κοινὸ σῶμα τῆς Ἐκκλησίας χεῖλια καὶ δόντια καὶ γλῶσσα καὶ στήθη καὶ κοιλιά καὶ τράχηλο, κι ὀπως λέει ὁ Παῦλος, κι αὐτὰ πού θεωροῦμε ὀτι εἶναι ἄσχημα⁴⁵. Γι' αὐτὸ κι ὁ τέλειος ἐξεταστὴς τῆς ὀμορφιάς ἀποδίδει ξεχωριστὸ καὶ κατάλληλο ἔπαινο μὲ κάθε ἓνα ἀπὸ τὰ μέλη τοῦ σώματος πού τοῦ ἄρεσαν. Κι ἀρχίζει τὰ ἐγκωμιά του ἀπὸ τὰ μάτια μὲ τὰ ὀποῖα γίνεται ἡ ἀντίληψη τοῦ φωτός, ἀναγνωρίζονται οἱ φίλοι καὶ οἱ ἐχθροί, μὲ τὰ ὀποῖα διακρίνομε τὸ δικὸ μας καὶ τὸ ξένο, πού

ἀλλότριον διακρίνομεν, οἱ πάσης ἐργασίας ὑφηγηταὶ καὶ διδάσκαλοι γίνονται καὶ τῆς ἀπλανοῦς ὁδοιορίας ὁδηγοὶ συμφυεῖς καὶ ἀχώριστοι, ὧν ἡ θέσις τῶν ἄλλων αἰσθητηρίων ὑπερκειμένη τὸ προτιμότερον τῆς ἀπ' αὐτῶν γινομένης ἡμῖν πρὸς τὸν βίον ὠφελείας ἐνδείκνυται.

Πάντως δὲ πρόδηλόν ἐστι τοῖς ἀκούουσιν εἰς ποῖα μέλη τῆς Ἐκκλησίας ὁ τῶν ὀφθαλμῶν ἔπαινος βλέπει· ὀφθαλμὸς ἦν Σαμουήλ ὁ βλέπων (οὕτως γὰρ ὠνομάζετο), ὀφθαλμὸς Ἰεζεκιήλ ὁ σκοπεῖν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ τεταγμένος ἐπὶ τῇ τῶν φυλασσομένων παρ' αὐτοῦ σωτηρίᾳ, ὀφθαλμὸς Μιχαίας ὁ ὄρων καὶ Μωϋσῆς ὁ θεώμενος ὁ διὰ τοῦτο καὶ Θεὸς ὠνομασμένος, ὀφθαλμοὶ πάντες ἐκεῖνοι οἱ εἰς ὁδηγίαν τοῦ λαοῦ τεταγμένοι. Οὗς καὶ ὄρωντας ὠνόμαζον οἱ τότε ἀνθρώποι· καὶ νῦν οἱ τὸν ἐκείνων τόπον ἀναπληροῦντες ἐν τῷ σώματι τῆς Ἐκκλησίας ὀφθαλμοὶ κυρίως κατονομάζονται, ἐὰν ἀκριβῶς πρὸς τὸν τῆς δικαιοσύνης βλέπωσιν ἥλιον μηδαμοῦ τοῖς ἔργοις τοῦ σκότους ἐναμβλυώττοντες, καὶ εἰ διακρίνοιεν τοῦ ἀλλοτρίου τὸ ἴδιον ἐν τῷ γινώσκῃν ὅτι πᾶν ἀλλότριόν ἐστι τῆς φύσεως ἡμῶν τὸ φαινόμενόν τε καὶ πρόσκαιρον, ἴδιον δὲ τὸ δι' ἐλπίδος προκειμένον, οὗ ἡ κτήσις μένει πρὸς τὸ διηνεκὲς ἀναφαιρέτος. Ὄφθαλμῶν ἔργον καὶ τὸ διαγινώσκῃν τὸ φίλιόν τε καὶ τὸ πολέμιον, ὥστε ἀγαπᾶν μὲν τὸν ἀληθινὸν φίλον ἐξ ὅλης καρδίας τε καὶ ψυχῆς καὶ δυνάμεως, τέλειον δὲ μῖσος κατὰ τοῦ ἐχθροῦ τῆς ζωῆς ἡμῶν ἐπιδεικνύσθαι. Ἄλλὰ καὶ ὁ τῶν πρακτέων ὑφηγητῆς καὶ τῶν συμφερόντων διδάσκαλος καὶ τῆς ἐπὶ τὸν Θεὸν πορείας χειραγωγὸς τοῦ καθαρῦ τε καὶ ὑγιαίνοντος ὀφθαλμοῦ τὸ ἔργον δι' ἀκριβείας ποιεῖ καθ' ὁμοίότητα τῶν σωματικῶν ὀμμάτων διὰ τῆς ὑψηλῆς πολιτείας τῶν λοιπῶν προφαινόμενος.

Διὰ τοῦτο ἐντεῦθεν ἐπαινεῖν ὁ Λόγος τὸ τῆς νύμφης ἄρχεται κάλλος καὶ φησιν «ὀφθαλμοὶ σου περιστεραί»· ἀκεραίους γὰρ εἰς τὸ κακὸν τοὺς ἐν ὀφθαλμῶν τάξει προβεβλημένους ὄρων τὴν ἀπλότητά τε καὶ τὸ ἀκέραιον τοῦ ἤθους αὐτῶν ἀποδεξάμενος περιστερὰς αὐτοὺς κατωνόμασεν· ἴδιον γὰρ ἐστι περιστερῶν τὸ ἀκέραιον. Ἡ τάχα καὶ τοιοῦτόν τινα ὁ Λόγος μαρτυρεῖ τοῖς ὄμμασιν ἔπαινον· ἐπειδὴ γὰρ πάντων τῶν ὄρατῶν αἱ εἰκόνες τῷ καθαρῷ τῆς κόρης ἐμπί-

46. Α' Βασ. 9,9· 16,4. Α' Παραλ. 29,29. 47. Ἰεζ. 3,17· 33,7.

48. Ἀμῶς 7,12. 49. Μαλαχ. 3,20.

γίνονται σύμβουλοι και δάσκαλοι κάθε ἐργασίας και για κάθε ἀσφαλισμένη ὁδοιπορία ὁδηγοὶ συνδεδεμένοι κι ἀχώριστοι, πού ἡ θέση τους πάνω ἀπὸ τὰ ἄλλα αἰσθητήρια δείχνει πόσο προτιμότερη για μᾶς εἶναι ἡ ὠφέλεια πού μᾶς προσφέρουν για τὴ ζωὴ.

Εἶναι πρόδηλο ὅπωςδήποτε σὲ ὄσους ἀκοῦν σὲ ποιὰ μέλη τῆς Ἐκκλησίας ἀφορᾶ ὁ ἔπαινος τῶν ματιῶν. Ὁφθαλμὸς ἦταν ὁ Σαμουήλ, αὐτὸς πού βλέπει⁴⁶ (αὐτὸ σημαίνει τὸ ὄνομα), ὀφθαλμὸς ὁ Ἰεζεκιήλ πού ἦταν ταγμένος ἀπὸ τὸ Θεὸ ὡς σκοπὸς για τὴ σωτηρία ἐκείνων πού φύλαγε⁴⁷, ὀφθαλμὸς ἦταν ὁ Μιχαίας πού παρατηροῦσε⁴⁸ και ὁ Μωυσῆς πού θεάζονταν⁴⁹, πού γι' αὐτὸ εἶχε ὀνομαστεῖ θεός, ὀφθαλμοὶ ἦταν ὄλοι ἐκεῖνοι πού εἶχαν ὀριστεῖ ὁδηγοὶ τοῦ λαοῦ. Αὐτοὺς οἱ τότε ἄνθρωποι τοὺς ἔλεγαν 'αὐτοὶ πού βλέπουν'. Καὶ τώρα ὅποιοι κατέχουν τὴ θέση ἐκείνων μέσα στὸ σῶμα τῆς Ἐκκλησίας ὀνομάζονται χαρακτηριστικὰ ὀφθαλμοί, ἂν βλέπουν ἀκριβῶς στὸν Ἥλιο τῆς δικαιοσύνης⁵⁰ και δὲν ἀλλοιωρίζουν καθόλου στὰ ἔργα τοῦ σκότους, κι ἂν ξεχωρίζουν τὸ δικό τους ἀπὸ τὸ ξένο, γνωρίζοντας ὅτι ὀλότελα ἀλλότριον ἀπὸ τὴ φύση μας εἶναι τὸ φαινόμενο και παροδικό⁵¹, ἐνῶ δικό της αὐτὸ πού βλέπουν μπροστά τους με τὴν ἐλπίδα⁵² και πού ἡ ἀπόκτησή του μένει ἀναφαίρετη για πάντα. Ἔργο τῶν ματιῶν εἶναι νὰ διακρίνουν τὸ φιλικὸ και τὸ ἐχθρικό, ὥστε ν' ἀγαπᾶς τὸν ἀληθινὸ φίλον με ὄλη σου τὴν καρδιά και τὴν ψυχή και τὴ δύναμη⁵³ και νὰ ἔχεις τέλειον μίσος κατὰ τοῦ ἐχθροῦ τῆς ζωῆς μας. Ἀλλὰ και ὁ σύμβουλός μας για τὰ πρακτέα και δάσκαλος τοῦ συμφέροντός μας και χειραγωγὸς στὴν πορεία μας πρὸς τὸ Θεὸ ἀσκει με ἀκρίβεια τὸ ἔργο τοῦ καθαροῦ και ὑγιοῦς ὀφθαλμοῦ ὀμοια με τὰ σωματικὰ μάτια προβάλλοντας ἀπὸ τοὺς λοιποὺς με τὴν ὑψηλὴ πολιτεία του.

Γι' αὐτὸ ὁ Λόγος ἀρχίζει ἀπὸ αὐτὸ τὸ σημεῖον νὰ ἐπαινεῖ τὴν ὀμορφιά τῆς νύμφης και λέει «τὰ μάτια σου εἶναι περιστέρια». Βλέποντας ἀκέραιους ἐναντι τοῦ κακοῦ αὐτοὺς πού κατέχουν τὴ θέση τῶν ὀφθαλμῶν κι ἐπιδοκιμάζοντας τὴν ἀπλότητα και τὴν ἀκεραιότητα τοῦ χαρακτήρα τους τοὺς ὀνόμασε περιστέρια· ἡ ἀκεραιότητα εἶναι γνώρισμα πού ταιριάζει στὰ περιστέρια. Ἴσως ἀπονέμει κι ἕνα τέτοιον ἔπαινον στὰ μάτια ὁ Λόγος· ἐπειδὴ οἱ εἰκόνες ὄλων τῶν

50. Ρωμ. 13,12. Ἐφ. 5,11. 51. Β' Κορ. 4,18.

52. Κολ. 1,5. Ρωμ. 8,24. 53. Δευτ. 6,5.

πτουσαι τὴν ὀρατικὴν ἐνέργειαν ἀποτελοῦσιν, ἀνάγκη πᾶσα πρὸς ὁ
 τις ὀρᾶ, τούτου τὴν μορφήν ἀναλαμβάνειν διὰ τοῦ ὀφθαλμοῦ κατό-
 πτρου δίκην τοῦ ὄρατοῦ τὸ εἶδος ἀναμασσόμενον. Ὅταν τοίνυν ὁ
 τὴν ὀπτικὴν ταύτην ἐξουσίαν ἐπὶ τῆς Ἐκκλησίας λαβὼν πρὸς μηδὲν
 5 ὑλῶδες καὶ σωματικὸν βλέπῃ, ὁ πνευματικός τε καὶ αὐλὸς ἐν αὐτῷ
 κατορθοῦται βίος. Ἡ δὲ τοιαύτη ζωὴ τῇ τοῦ ἁγίου Πνεύματος χάριτι
 καταμορφοῦται. Οὐκοῦν ὁ τελεώτατος τῶν ὀφθαλμῶν ἐστὶν ἐπαι-
 νος τὸ πρὸς τὴν τοῦ Πνεύματος τοῦ ἁγίου χάριν μεμορφῶσθαι αὐτῷ
 τῆς ζωῆς τὸ εἶδος· περιστέρα γὰρ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον. Ἡ δὲ δυὰς
 10 τῶν ὀφθαλμῶν ἐπαινεῖται, ὡς ἂν ὄλος γένοιτο ἐν ἐπαίνῳ ὁ ἀνθρω-
 πος, ὁ φαινόμενός τε καὶ νοούμενος. Διὰ τοῦτο γὰρ προσέθηκε τῷ
 ἐπαίνῳ καὶ ἄλλην ὑπερβολὴν εἰπὼν ὅτι «ἐκτὸς τῆς σιωπῆσεώς
 σου»· τοῦ γὰρ ἀγαθοῦ βίου τὸ μὲν τι πρόδηλόν ἐστιν, ὡς καὶ ἀνθρώ-
 ποις γνώριμον εἶναι, τὸ δὲ κρύφιον τε καὶ ἀπόρρητον μόνῳ Θεῷ κα-
 15 θορώμενον. Ὁ τοίνυν τὸ ἀκατέργαστον βλέπων καὶ εἰς τὰ κρύφια
 καθορῶν μαρτυρεῖ ἐπὶ τοῦ ἐπαινουμένου προσώπου πλέον εἶναι τοῦ
 ὀρωμένου τὸ σιωπώμενον. Δι' ὧν φησὶν ὅτι «ὀφθαλμοί σου περι-
 στεραὶ ἐκτὸς τῆς σιωπῆσεώς σου»· ἔξωθεν γὰρ ἐστὶ τοῦ ἐπαινεθέ-
 ντος ἤδη τὸ διὰ τῆς σιωπῆς θαυμαζόμενον.

20 Ὅδῳ δὲ προάγει καθεξῆς τὸ τοῦ κάλλους ἐγκώμιον ἐπὶ τὰς τρί-
 χας μεταγαγὼν τὸν λόγον καὶ φησὶ «τρίχωμά σου ὡς ἀγέλαι τῶν
 αἰγῶν, αἷ ἀνεκαλύφθησαν ἀπὸ τοῦ Γαλαάδ». Νοῆσαι δὲ προσήκει
 πρῶτον τῆς τριχὸς τὴν φύσιν, εἴθ' οὕτως ἐπιγνῶναι τὸν ἐπαινον, ὃν
 διὰ τῶν τριχῶν ὁ Λόγος τῇ νύμφῃ χαρίζεται. Οὐκοῦν δόξα μὲν γυ-
 25 ναικὸς ἢ θριξὶ παρὰ τοῦ Παύλου ὠνόμασται καὶ ἀντὶ περιβολαίου
 δεδόσθαι τῇ γυναικὶ τὴν κόμην λέγει. Αἰδῶ δὲ καὶ σωφροσύνην τὸ
 πρέπον εἶναι φησὶ ταῖς γυναιξὶ περιβόλαιον οὕτω γράψας τῷ ρήματι
 ὅτι «ὡς πρέπει γυναιξὶν ἐπαγγελομέναις θεοσέβειαν» «μετὰ αἰδοῦς
 καὶ σωφροσύνης κοσμεῖν ἑαυτάς», ὡς διὰ τούτων τὰς ἐπὶ τῆς κεφα-
 30 λῆς τρίχας, αἷς κομᾶ ἢ γυνή, αἰδῶ καὶ σωφροσύνην διὰ τῆς τοῦ
 Παύλου σοφίας καταλαμβάνεσθαι· οὐδὲ γὰρ ἄλλην τινὰ πρέπει δό-
 ξαν ὀνομάζεσθαι ἐπὶ τῆς ἐπαγγελλομένης θεοσέβειαν ψυχῆς εἰ μὴ

54. Ματθ. 6,4·6·18. Ψαλμ. 43,22. 55. Ψαλμ. 138,16.

56. Α' Κορ. 11,15. 57. Α' Τιμ. 2,10.

58. Α' Τιμ. 2,9.

όρατῶν ἐπιτελοῦν τὴ λειτουργία τῆς ὄρασης πέφτοντας ἐπάνω στὴν καθαρότητα τῆς κόρης εἶναι ἀνάγκη πάσα πρὸς ὃ,τι βλέπει κανένας, αὐτοῦ τὴ μορφή νὰ παίρνει μὲ τὸ μάτι του σὰ νὰ εἶναι καθρέφτης καὶ ν' ἀποτυπώνει τὴν ὄψη τοῦ ὄρατοῦ. Ὅταν λοιπὸν αὐτὸς ποὺ ἔλαβε τὴν ὀπτική αὐτὴ ἐξουσία ἐπάνω στὴν Ἐκκλησία δὲ στρέφει τὸ βλέμμα του σὲ κάτι σωματικὸ καὶ ὑλικό, πραγματοποιεῖται σ' αὐτὸν ὁ πνευματικὸς καὶ αὔλος βίος. Καὶ ἡ ζωὴ αὐτὴ παίρνει τὴ μορφή τῆς χάριτος τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Ἐπομένως ὁ παντέλειος ἔπαινος τῶν ματιῶν εἶναι νὰ μορφωθεῖ τὸ εἶδος τῆς ζωῆς τους σύμφωνα μὲ τὴ χάρη τοῦ ἁγίου Πνεύματος· γιατί τὸ περιστέρι εἶναι τὸ ἅγιον Πνεῦμα. Τὸ ζευγάρι τῶν ματιῶν ἐπαινεῖται, μὲ σκοπὸ νὰ ἐπαινεθεῖ ὁλόκληρος ὁ ἄνθρωπος, τόσο ὁ ὄρατὸς ὅσο καὶ ὁ νοητὸς. Γι' αὐτὸ πρόσθεσε τὸν ἔπαινο κι ἄλλη μιὰ ὑπερβολὴ λέγοντας «ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὰ ποὺ ἀποσιωπᾶ». Γιατὶ ἓνα μέρος ἀπὸ τὴ ζωὴ τῆς ἀρετῆς εἶναι πρόδηλο, ὥστε νὰ τὸ γνωρίζουν καὶ οἱ ἄνθρωποι· τὸ ἄλλο ὅμως εἶναι κρυφὸ κι ἀπόρητο καὶ τὸ βλέπει μόνο ὁ Θεός⁵⁴. Αὐτὸς λοιπὸν ποὺ βλέπει αὐτὸ ποὺ δὲν ἐγίνε πράξη καὶ παρατηρεῖ τὰ ὀλόκρυφα⁵⁵, μαρτυρεῖ ὅτι γιὰ τὸ πρόσωπο ποὺ ἐπαινεῖται ὃ,τι ἀποσιωπᾶται ἀξίζει περισσότερο ἀπὸ αὐτὸ ποὺ φαίνεται, λέγοντας ὅτι «τὰ μάτια σου εἶναι περιστέρια ἐξω ἀπὸ ὅσα ἀποσιωπᾶς». Γιατὶ εἶναι ἐξω ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ ἐπαινοῦνται τώρα αὐτὸ ποὺ θαυμάζεται σιωπηλά.

Προχωρώντας συνεχίζει στὰ ἐπόμενα τὸ ἐγκώμιο τῆς ὁμορφιάς, μεταφέροντας τὸ λόγο του στὰ μαλλιά καὶ λέει· «τὰ μαλλιά εἶναι κοπάδια κασικιῶν ποὺ φάνηκαν ἐπάνω στὸ Γαλαάδ». Πρέπει πρῶτα νὰ ἐννοήσουμε τὴ φύση τῶν μαλλιῶν κι ἔπειτα νὰ κατανοήσουμε τὸν ἔπαινο, ποὺ ὁ Λόγος προσφέρει στὴ νύμφη ἐξαιτίας τῶν μαλλιῶν της. Δόξα λοιπὸν τῆς γυναίκας ὀνομάστηκαν ἀπὸ τὸν Παῦλο τὰ μαλλιά της καὶ λέει ὅτι «τὰ μαλλιά δόθηκαν στὴ γυναίκα ὡς φόρεμα»⁵⁶. Καὶ τὸ φόρεμα ποὺ πρέπει στὶς γυναῖκες εἶναι ἡ σεμνότητα καὶ ἡ σωφροσύνη γράφοντας καταλέξη «ὅπως ἀρμόζει σὲ γυναῖκες ποὺ λένε ὅτι σέβονται τὸ Θεό»⁵⁷, «μὲ σεμνότητα καὶ σωφροσύνη νὰ στολίζονται»⁵⁸, ὥστε μὲ αὐτὰ νὰ ἐννοοῦμε μὲ τὴ σοφία τοῦ Παύλου τὰ μαλλιά ποὺ τρέφει ἡ γυναίκα, τὴ σεμνότητα καὶ τὴ σωφροσύνη. Γιατὶ δὲν πρέπει νὰ ὀνομάζεται καμιὰ ἄλλη δόξα τῆς ψυχῆς ποὺ λέει ὅτι σέβεται τὸ Θεό, παρὰ ἡ σεμνότητα καὶ ἡ

τὴν αἰδῶ τε καὶ σωφροσύνην, ἣν κόμην ὠνόμασεν, ἦν ὅταν μὴ ἔχη καταισχύνει τὴν κεφαλὴν ἑαυτῆς, καθὼς φησιν ὁ Ἀπόστολος.

Εἰ δὲ ταῦτα περὶ τῶν τριχῶν ὁ Παῦλος ἐφιλοσόφησε, προσακτέον ἂν εἴη τὰ τοῦ Ἀποστόλου νοήματα τῷ ἐπαίνῳ τῆς Ἐκκλησίας ἐν τῷ περὶ τοῦ τριχώματος λόγῳ κατὰ τὴν προκειμένην φωνήν, ἣ φησιν ὅτι «τρίχωμά σου ὡς ἀγέλαι τῶν αἰγῶν, αἱ ἀνεκαλύφθησαν ἀπὸ τοῦ Γαλααδ»· διὰ τούτων γὰρ τὴν ἐνάρετον πολιτείαν ἐν ἐπαίνῳ ποιεῖται ὁ Λόγος. Ἀλλὰ κάκεινο προστεθῆναι τῷ περὶ τῶν τριχῶν λόγῳ προσήκει ὅτι πάσης αἰσθήσεως ζωτικῆς ἀμοιροῦσιν αἱ κόμαι· οὐ μικρὸν γὰρ εἰς ἐπαυξήσιν ἐγκωμίων καὶ τοῦτο τὸ μῆτε πόνου μῆτε ἡδονῆς αἰσθησιν ἐν ταῖς θριξίν εἶναι· τὸ μὲν γὰρ σῶμα, ὅθεν ἐκφύονται, ὀδυνᾶται παρατιλλόμενον, αὐτὴ δὲ ἡ θριξὶ οὔτε εἰ τέμνοιο οὔτε εἰ φλέγοιτο οὔτε εἰ διὰ τινος κομμωτικῆς ἐπιμελείας καταλεινοῖτο τῶν γινομένων αἰσθησιν δέχεται. Τὸ δὲ ἀμοιρεῖν τῆς αἰσθήσεως τῶν νεκρῶν ἐστὶν ἴδιον. Οὐκοῦν ὁ μηδεμίαν τῶν ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ σπουδαζομένων παραδεχόμενος αἰσθησιν μῆτε ὑπὸ δόξης τε καὶ τιμῆς ἐξογκούμενος μῆτε δι' ὕβρεώς τε καὶ ἀτιμίας ἀλγεινῶς διατιθέμενος, ἀλλ' ἐν ὁμοίῳ καθ' ἑκάτερον τῶν ἐναντίων ἑαυτὸν φυλάσσων, οὗτός ἐστιν ἡ ἐπαινουμένη τῆς νύμφης κόμη, νεκρὸς ἀντικρυς καὶ ἀκίνητος πρὸς τὰ τοῦ κόσμου φαινόμενος πράγματα, εἴτε οὕτως εἴτε ὡς ἐτέρως ἔχει.

Εἰ δὲ τὸ πλεονέκτημα τῶν τριχῶν ἀγέλαις αἰγῶν παραβάλλεται ταῖς ἀπὸ τοῦ Γαλααδ ἀνακαλυφθείσαις, ἃ μὲν χρὴ δι' ἀκριβείας περὶ τούτων γινώσκειν, οὕτω καταλαβεῖν ἡδυνήθημεν, στοχαζόμεθα δὲ ὅτι ὡσπερ τὰ ξύλα τοῦ Λιβάνου εἰς χρυσόν τε καὶ ἄργυρον καὶ πορφύραν καὶ λίθους τιμίους μεταποιήσας φορεῖον ὁ βασιλεὺς κατεσκεύασεν ἑαυτῷ, οὕτως οἶδεν ὁ ποιμὴν ὁ καλὸς αἰγῶν ἀγέλας παραλαβὼν εἰς ποίμνια μεταβαλεῖν τὰ αἰπόλια τοῦ Γαλααδ ὄρους. Ἄλλοφύλου δὲ ὄρους ὄνομα τοῦτο, τοῦ τὴν τοιαύτην χάριν ἀνακαλύπτοντος, ὥστε τοὺς ἐξ ἔθνῶν τῷ καλῷ ποιμένι ἀκολουθήσαντας εἰς τὸ τρίχωμα συντελέσαι τοῦ τῆς νύμφης κάλλους, δι' ὧν σωφροσύνη τε καὶ αἰδῶς καὶ ἐγκράτεια καὶ ἡ τοῦ σώματος νέκρωσις κατὰ τὸν προθεωρηθέντα λόγον διασημαίνεται.

Ἡ τάχα συμβάλλεται τι πρὸς τὴν τῶν αἰγῶν θεωρίαν καὶ ὁ Ἡλίας τῷ ὄρει τῷ Γαλααδ ἐμφιλοσοφῆσας χρόνον πολὺν, ὃς μάλι-

σωφροσύνη πού τήν όνόμασε «μαλλιά», τήν όποία όταν δέν τήν έχει «ντροπιάζει τήν κεφαλή της»⁵⁹, όπως λέει ό 'Απόστολος.

Κι άν ό Παῦλος δίδαξε τόσα ύψηλά γιά τά μαλλιά, πρέπει νά μεταφερθοῦν σέ έπαινο τής 'Εκκλησίας όσα λέγονται γιά τά μαλλιά κατά τό στίχο πού έξηγοῦμε ότι «τά μαλλιά σου είναι σαν κοπάδια κατσικιών, πού φάνηκαν πάνω στο Γαλαάδ». Μέ αυτά ό Λόγος επαινεί τόν έναρτο βίο της. 'Αλλά πρέπει νά προστεθεῖ κι αυτό στο λόγο γιά τά μαλλιά, ότι είναι άμοιρα από αίσθηση ζωής. Για νά ενισχυθεῖ ένα έγκώμιο δέν είναι κι αυτό μικρό, ότι δέν διαθέτουν τά μαλλιά ούτε πόνο ούτε ήδονής αίσθηση. Το σώμα, όπου φυτρώνουν, όταν τά τραβοῦμε πονάει, ή ίδια όμως ή τρίχα ούτε άν κοπεῖ ούτε άν καεῖ ούτε άν τή φτιάξει ή κομμωτική τέχνη, ποτέ δέ νιώθει κάτι γιά όσα τής συμβαίνουν. Το νά είσαι όμως άμοιρος από αίσθηση είναι ιδιότητα τών νεκρών. 'Επομένως όποιος δέν έχει καμιά αίσθηση από όσα γίνονται σ' αυτόν τόν κόσμο, ούτε δηλαδή φουσκώνει από τίς δόξες και τίς τιμές ούτε υποφέρει από τίς ύβρεις και τήν περιφρόνηση, αλλά κρατάει τήν ίδια στάση και στίς δύο αυτές αντίθετες περιπτώσεις, αυτός είναι τά μαλλιά τής νύμφης πού έγκωμιάζονται κι αποδεικνύεται τελειώς νεκρός και άκίνητος μπροστά στα πράγματα του κόσμου είτε τέτοια είναι είτε άλλιώςτικα⁶⁰.

Ήν τώρα τά πλούσια μαλλιά της παραβάλλονται μέ κοπάδια κατσικιών πού φάνηκαν από τό Γαλαάδ, δέν μπορέσαμε άκόμα νά καταλάβομε, τί πρέπει νά γνωρίζομε μέ ακρίβεια γι' αυτά, εικάζομε όμως ότι όπως τά ξύλα του Λιβάνου, αφού ό βασιλιάς τά μεάτρεψε σέ χρυσό κι άσήμι και πορφύρα και πολύτιμες πέτρες, κατασκεύασε γιά τόν εαυτό του φορεῖο, έτσι κι ό καλός ποιμήν, ενώ έχει παραλάβει κοπάδια κατσικιών, γνωρίζει νά μεταβάλει σέ κοπάδια προβάτων τά κοπάδια τών κατσικιών του όρους Γαλαάδ. Αυτό όμως είναι όνομα ξενικού βουνοῦ, πού άποκαλύπτει αυτή τή χάρη, ώστε όσοι από τούς έθνικούς άκολούθησαν τόν καλό ποιμένα νά συντελέσουν στην αύξηση τών μαλλιών πού είναι στοιχείο τής όμορφιάς τής νύμφης, μέ τά όποια, σύμφωνα μέ όσα αναπτύξαμε προηγουμένως, δηλώνεται ή σωφροσύνη, ή σεμνότητα, ή έγκράτεια και ή νέκρωση του σώματος.

Ή μήπως συμβάλλει στο λόγο γιά τά κασικία και ό 'Ηλίας πού έκανε πολύχρονη άσκηση στο όρος Γαλαάδ; Αυτός κυρίως δι-

στα τοῦ κατ' ἐγκράτειαν καθηγήσατο βίου ἀύχμηρὸς τὸ εἶδος, λάσιος τὴν τρίχα, ἀντὶ μαλακῆς τινος ἐσθῆτος δέρματι αἰγὸς σκεπαζόμενος; Πάντες οὖν οἱ κατὰ τὸ προφήτην ἐκείνον τὸν ἑαυτῶν κατορθοῦντες βίον κόσμος γίνονται τῆς Ἐκκλησίας, ἀγγελιδόν, κατὰ τὸν 5 νῦν ἐπικρατοῦντα τῆς φιλοσοφίας τρόπον, μετ' ἀλλήλων τὴν ἀρετὴν ἐκπονοῦντες. Τὸ δὲ ἐκ τοῦ Γαλαᾶδ τὰς τοιαύτας ἀποκαλυφθῆναι ἀγέλας μείζονα τοῦ θαύματος τὴν ὑπερβολὴν ἔχει, ὅτι ἐκ τοῦ ἐθνικοῦ βίου γέγονεν ἡμῖν ἢ πρὸς τὴν κατὰ Θεὸν φιλοσοφίαν μετάστασις· οὐ γὰρ Σιών ὄρος τὸ ἅγιον αὐτοῦ τῆς τοιαύτης καθηγήσατο πολιτείας, 10 ἀλλὰ τὸ τοῖς εἰδώλοις ἀνακείμενον ἔθνος εἰς τοσαύτην ἤλθε τοῦ βίου μεταβολήν, ὥστε τὴν κεφαλὴν κοσμηῆσαι τῆς νύμφης τοῖς κατ' ἀρετὴν προτερήμασιν.

Εἶτα τοὺς ὀδόντας τῇ ἀκολουθίᾳ τῶν ἐπαίνων ὁ λόγος προτίθησι, παραδραμῶν τοῦ στόματός τε καὶ τῶν χειλῶν τὰ ἐγκώμια, 15 ὑπερᾶξιον μὴ παριδεῖν ἀνεξέταστον. Τί δὴ ποτε τῶν χειλῶν οἱ ὀδόντες ἐν τοῖς ἐπαίνοις προτίθενται; Τάχα μὲν οὖν εἴποι τις ἂν, γλαφυρῶτερον τὸ κάλλος δεῖξαι βουλόμενος, μειδίαμα στόματος διὰ τῆς τῶν ὀδόντων ὑπογραφῆς κατὰ τὸ λεληθὸς συνενδεικνυσθαι, ἐγὼ πρὸς ἕτερον βλέπων προτερεῦειν ἐν τοῖς ἐπαίνοις τὸ τῶν ὀδόντων 20 κάλλος πρὸ τῶν τοῦ στόματος ἐγκωμίων λογίζομαι· μετὰ τοῦτο γὰρ οὐδὲ τὸ χεῖλος ἀφήκεν ἀνεγκωμίαστον, σπαρτίον εἰπὼν κόκκινον εἶναι τὰ χεῖλη αὐτῆς καὶ τὴν λαλιὰν ὡραίαν. Τί οὖν ἐστὶν ὁ περὶ τοῦτου στοχάζομαι; Ἀρίστη τάξις ἐστὶν ἐν τοῖς μαθήμασι πρῶτον διδάσκεισθαι καὶ τότε φθέγγεσθαι. Τὰ δὲ μαθήματα ψυχῆς βρώματά τις 25 εἰπὼν εἶναι τοῦ εἰκότος οὐχ ἁμαρτήσεται. Ὡσπερ δὲ τὴν σωματικὴν τροφήν τοῖς ὁδοῦσι καταλεάναντες κατάλληλον αὐτὴν τοῖς σπλάγχχοις γενέσθαι παρασκευάζομεν, κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ἔστι τις λεπτοποιητικὴ τῶν διδαγμάτων δύναμις ἐν τῇ ψυχῇ, δι' ἧς ὠφέλιμον γίνεται τῷ δεχομένῳ τὸ μάθημα. Τοὺς τοίνυν κριτικούς τε καὶ 30 διαιρετικούς τῶν διδαγμάτων καθηγητάς, δι' ὧν εβληπτος γίνεται ἡμῖν καὶ ἐπωφελῆς ἡ διδασκαλία, ὀδόντας ὑπὸ τοῦ λόγου φημὶ τροπικῶς ὀνομάζεσθαι. Οὐ χάριν προλαμβάνει τῶν ὀδόντων ὁ ἔπαινος, εἶθ' οὕτως ἐπάγεται τῶν χειλῶν τὸ ἐγκώμιον· οὐ γὰρ ἂν ἐπήνθιστο τῷ λογικῷ κάλλει τὸ χεῖλος μὴ τῶν ὀδόντων ἐκείνων διὰ τῆς φιλο- 35 πονωτέρας τῶν μαθημάτων κατανοήσεως τὴν ἐν τοῖς λόγοις χάριν

δαξε τὸ βίον τῆς ἐγκράτειας κι ἦταν τραχὺς στὴν ὄψη, δασύτριχος κι ἀντὶ μὲ μαλακὸ φόρεμα ντυνόταν μὲ δέρμα κατσικιού⁶¹. Ὅλοι λοιπὸν ὅσοι κατορθώνουν νὰ πραγματοποιήσουν τὴ ζωὴ τους κατὰ τὸ παράδειγμα ἐκείνου τοῦ προφήτη γίνονται στολισμὸς τῆς Ἐκκλησίας, κατορθώνοντας ὁμαδικὰ καὶ μὲ τὸ κόπο τὴν ἀρετὴ κατὰ τὸν τρόπο τῆς ἀσκήσεως ποὺ ἐπικρατεῖ τώρα. Τὸ γεγονός ὅτι οἱ ἀγέλες αὐτὲς φάνηκαν ἀπὸ τὸ Γαλαὰδ εἶναι ἄξιο γι' ἀκόμα μεγαλύτερο θαυμασμό, γιατί ἀπὸ τὴ ζωὴ τῶν ἐθνικῶν ἐγινε ἡ μετάστασή μας στὴν κατὰ Θεὸν ζωὴ. Δὲν προπορεύτηκε στὸ βίον αὐτὸν τὸ ὄρος Σιών τὸ ἅγιό του, ἀλλὰ τὸ ἔθνος ποὺ προσκυνοῦσε τὰ εἰδῶλα πέρασε μιὰ τέτοια μεταβολὴ στὴ ζωὴ του, ὥστε νὰ στολίσει τὸ κεφάλι τῆς νύμφης μὲ προτερήματα ἀρετῆς.

Ἐπειτα στὴ συνέχεια τῶν ἐπαίνων ὁ Λόγος προβάλλει τὰ ἐγκώμια τῶν δοντιῶν, προσπερνώντας τὸ στόμα καὶ τὰ χεῖλη, πρᾶγμα ποὺ ἀξίζει νὰ μὴν τὸ ἀφήσομε ἀνεξέταστο. Γιὰ ποιὸ λόγο λοιπὸν προηγοῦνται στοὺς ἐπαίνους τὰ δόντια ἀπὸ τὰ χεῖλη; Θὰ πεῖ ἴσως κάποιος θέλοντας νὰ δείξει ἐντονότερα τὴν ὁμορφιά, τὸ χαμόγελο συντελεῖ στὴν ἀνάδειξή της χωρὶς λόγια μὲ τὴν ὑπογράμμιση τῶν δοντιῶν. Ἐγὼ ὁμως ἔχοντας στὸ νοῦ μου κάτι ἄλλο σκέφτομαι ὅτι προηγεῖται στοὺς ἐπαίνους ἡ ὁμορφιά τῶν δοντιῶν πρὶν ἀπὸ τὰ ἐγκώμια τοῦ στόματος. Γιατὶ ἔπειτ' ἀπὸ αὐτὸ δὲν ἄφησε οὔτε τὰ χεῖλη χωρὶς ἐγκώμιο, λέγοντας ὅτι «τὰ χεῖλη της εἶναι γαϊτάνι κόκκινο καὶ ἡ ὁμιλία της ὠραία». Τί ὑποθέτω λοιπὸν γι' αὐτό; Ὅτι ἡ καλύτερη σειρά στὰ μαθήματα εἶναι πρῶτα νὰ διδάσκεισαι καὶ τότε νὰ μιλάς. Κι ἂν πεῖ κανένας ὅτι τὰ μαθήματα εἶναι οἱ τροφές τῆς ψυχῆς, δὲ θὰ λαθέψει στὸ σωστό. Κι ὅπως τὴ σωματικὴ τροφὴ λεπταίνοντάς την μὲ τὰ δόντια τὴν κάνομε κατάλληλη γιὰ τὰ σπλάχνα, κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο ὑπάρχει καὶ μέσα στὴν ψυχὴ μιὰ ἰκανότητα γιὰ τὴ λεπτυνση τῶν διδαγμάτων, ποὺ κάνει ὠφέλιμο τὸ μάθημα γι' αὐτὸν ποὺ τὸ δέχεται. Τοὺς καθηγητὲς λοιπὸν ποὺ κάνουν τὶς διακρίσεις τῶν διδαγμάτων καὶ γίνεται γιὰ μᾶς εὐληπτὴ καὶ ὠφέλιμη ἡ διδασκαλία, ὁ λόγος νομίζω τοὺς ὀνομάζει μεταφορικὰ δόντια. Γι' αὐτὸ προηγεῖται ὁ ἔπαινος τῶν δοντιῶν κι ἔτσι ἔπειτα προσθέτεται τὸ ἐγκώμιο τῶν χειλιῶν· δὲ θὰ στολιζόταν βέβαια τὰ χεῖλη μὲ τὴ λογικὴ ὁμορφιά, ἂν δὲν ἀπόθεταν σ' αὐτὰ μὲ τὴν προθυμότερη κατανόηση τῶν μαθημάτων τὴ χάρη τῶν λόγων. Αὐτὴ λοιπὸν τὴν αἰ-

ἐπιβαλλόντων τοῖς χεῖλεσιν, αἰτίαν μὲν οὖν τῆς ἐν τοῖς ἐπαίνοις ἀκο-
λουθίας ταύτην ἐπὶ τῶν ὀδόντων κατενοήσαμεν.

Καιρὸς δ' ἂν εἴη καὶ αὐτὸν ἐξετάσαι τὸν ἔπαινον, πῶς παρα-
βάλλει τὸ ἐν τοῖς ὁδοῦσι κάλλος ταῖς κεκαρμέναις ἀγέλαις, αἱ νῦν
5 τοῦ λουτροῦ ἀναδουεῖσαι διδύμοις ἐπαγάλλονται τόκοις κατὰ τὸ ἴσον
αἱ πᾶσαι. Ἐχει δὲ κατὰ τὴν λέξιν οὕτως ὁ ἔπαινος· «ὀδόντες σου ὡς
ἀγέλαι τῶν κεκαρμένων, αἱ ἀνέβησαν ἀπὸ τοῦ λουτροῦ, αἱ πᾶσαι δι-
δουμύουσαι καὶ ἀτεκνοῦσα οὐκ ἔστιν ἐν αὐταῖς». Τοῦτο τοίνυν εἰ
πρὸς τὸ σωματικὸν τοῦ ὑποδείγματος βλέπομεν, οὐκ οἶδα πῶς ἂν
10 τις ἐπαινέσθαι τοὺς ὀδόντας εἰποι διὰ τῆς πρὸς τὰς πολυγονούσας
ἀγέλας συγκρίσεως· ὀδόντων μὲν γὰρ ἔπαινος ἢ στερρότης ἐστὶ καὶ
ἡ ἐναρμόνιος θέσις καὶ τὸ παγίως δι' ὁμαλῆς καὶ ἀκολουθου τῆς ἁρ-
μονίας ἐμπεφυκέναι τοῖς οὖλοις, αἱ δὲ ἀναβαίνουσαι τοῦ λουτροῦ
ἀγέλαι μετὰ τῆς διδύμου γονῆς ἐπισκεδασθεῖσαι ταῖς νάπαις ποίαν
15 ὀδόντων ὑπογράφουσιν ὥραν τῷ καθ' ἑαυτὰς ὑποδείγματι, οὐκ
ἔστιν ἐκ τοῦ προχείου κατανοῆσαι· οὗτοι στοιχηδὸν συνεστήκασιν
ἐναρμονίως ἀλλήλων ἐχόμενοι, ἐκεῖναι δὲ ἀπ' ἀλλήλων διασκεδάν-
νυνται πρὸς τὴν χρεῖαν τῆς νομῆς ἀραιούμεναι. Ἄλλὰ καὶ γυμνῷ τῷ
ὀδόντι κατὰ φύσιν ὄντι εἰς σύγκρισιν τὸ ἐριοφοροῦν οὐκ εὐάρμοστον.
20 Οὐκοῦν ἐρευνητέον ἂν εἴη, πῶς ὁ κοσμῶν δι' ἐγκωμίων τὴν τῶν
ὀδόντων εὐαρμοσίαν ταῖς διδυμοτόκοις ἀγέλαις παραβάλλει τὸ
κάλλος, ταῖς ἀποκειραμέναις τὸ ἔριον καὶ λουτρῷ τὸν ρύπον ἀπο-
κλυσταμέναις τοῦ σώματος.

Τί οὖν περὶ τούτων ὑπενοήσαμεν; Οἱ τὰ θεῖα μυστήρια διὰ σα-
25 φεστέρας ἐξηγήσεως λεπτοποιοῦντες, ὡς εὐπαράδεκτον τὴν πνευ-
ματικὴν ταύτην τροφὴν γενέσθαι τῷ σώματι τῆς Ἐκκλησίας, οὗτοι
τὸ τῶν ὀδόντων ἔργον ἀποτελοῦσι παχύν τε καὶ συνεστῶτα τοῦ λό-
γου τὸν ἄρτον τῷ ἑαυτῶν λαμβάνοντες στόματι καὶ διὰ τῆς λεπτομε-
ρεστέρας θεωρίας εὐβρωτον ταῖς ψυχαῖς τῶν δεχομένων παρα-
30 σκευάζοντες, οἷον (κρεῖττον γὰρ ἐπὶ ὑπόδειγμάτων παραστήσαι τὸ
νόημα) ὁ μακάριος Παῦλος νῦν μὲν ἀπλῶς τε καὶ ἀκατασκεύως
ὡσπερ τινὰ ψωμὸν ἀκατέργαστον προτίθησιν ἡμῖν τὸ τοῦ νόμου πα-
ράγγελμα λέγων «οὐ φιμώσεις βουῖν ἀλωῶντα», πάλιν δὲ διὰ τῆς
ἐπέξηγήσεως ἀπαλύνας εὐπαράδεκτον ποιεῖ τοῦ νόμου τὸ βούλημα

τία άντληφθήκαμε στην άκολουθία τών έπαινων σχετικά με τὰ δόντια.

Ἄλλ' εἶναι ὥρα νὰ ἐξετάσουμε καὶ τὸν ἴδιο τὸν ἔπαινο, πῶς συγκρίνει τὴν ὁμορφιά τῶν δοντιῶν μὲ κοπάδια κουρεμένα, ποὺ μόλις βγῆκαν ἀπὸ τὸ λουτρό καὶ χαίρονται ὅλα ἐξίσου γιὰ τὰ δίδυμα κατσικάκια τους. Ὁ ἔπαινος εἶναι ὁ ἐξῆς κατὰ λέξη· «τὰ δόντια σου σὰν κοπάδια πρόβατα ποὺ τὰ ἔχουν κουρέψει, ποὺ ἀνεβαίνουν ἀπὸ τὸ λουτρό, ὅλα γεννοῦν δίδυμα κι ἀνάμεσά τους δὲν ὑπάρχει στείρα». Δὲν ξέρω πῶς θὰ ἐπαινέσει κάποιος τὰ δόντια, ἂν προσέξει τὸ σωματικὸ μέρος τοῦ παραδείγματος, συγκρίνοντάς τα μὲ τίς πολυτεκνες ἀγέλες. Ὁ ἔπαινος τῶν δοντιῶν ἐγκείται στὴ στερεότητά τους, στὴ κανονικὴ θέση τους καὶ στὴ σταθερὴ ἐμφύτευσή τους μέσα στὰ οὖλα, ὥστε νὰ ἔχουν κανονικὴ κι ἀρμονικὴ σειρά· ποιά ὁμορφιά ὁμως τῶν δοντιῶν τονίζουν μὲ τὸ παράδειγμά τους τὰ κοπάδια ποὺ ἀνεβαίνουν ἀπὸ τὸ λουτρό μὲ τὸ δίδυμο γένος τους, σκορπισμένα στὶς πλαγιές, δὲν μπορῶ ἔτσι μὲ μιᾶς νὰ καταλάβω. Αὐτὰ στέκονται σὲ μιὰ κανονικὴ σειρά στοιχημένα καὶ συνεχόμενα μεταξύ τους, ἐνῶ τὰ κοπάδια σκορπίζουν τὸ ἓνα ἐδῶ, τὸ ἄλλο ἐκεῖ ἀραιώνοντας γιὰ τὴν ἀνάγκη τῆς βοσκῆς. Ἄλλὰ καὶ μὲ τὴ φυσικὴ γυμνότητα τοῦ δοντιοῦ δὲν προσφέρεται στὴ σύγκριση τὸ ντυμένο μὲ τὸ μαλλί του πρόβατο. Ἐπομένως πρέπει νὰ ἐρευνήσουμε πῶς αὐτός, ποὺ ἐγκωμιάζει τὴν ἀρμονία τῶν δοντιῶν, παραβάλλει τὴν ὁμορφιά τους μὲ τίς διπλογεννοῦσες ἀγέλες, ποὺ ἔχουν κουρέψει τὸ μαλλί τους κι ἔχουν καθαρῆσει τὴν ἀκαθαρσία τοῦ σώματός τους μὲ τὸ λουτρό.

Τί σκεφτήκαμε λοιπὸν γι' αὐτὰ; Αὐτοὶ ποὺ μὲ σαφέστερη ἐξήγηση λεπτοποιοῦν τὰ θεῖα μυστήρια, ὥστε νὰ μπορεῖ εὐκολὰ τὸ σῶμα τῆς Ἐκκλησίας νὰ δεχτεῖ αὐτὴ τὴν πνευματικὴ τροφή, αὐτοὶ κάνουν τὸ ἔργο τῶν δοντιῶν· παίρνουν στὸ στόμα τους παχὺ καὶ σφιχτὸ τὸ ψωμὶ τοῦ λόγου τὸ κάνουν μὲ λεπτομερέστερη ἐξέταση νὰ γίνεῖ πιὸ εὐκολὰ δεκτὸ ἀπὸ τίς ψυχές ἐκείνων ποὺ τὸ δέχονται. Γιὰ παράδειγμα (εἶναι καλύτερο νὰ παραστήσουμε τὸ νόημα μὲ παραδείγματα) ὁ μακάριος Παῦλος τὴ μιὰ μᾶς προβάλλει ἀπλὰ κι ἀπέριττα, σὰν ψωμὶ ἀδούλωτο, τὸ παράγγελμα τοῦ νόμου, λέγοντας «δὲ θὰ φιμώσεις τὸ βόδι ποὺ ἀλωνίζει»⁶², καὶ τὴν ἄλλη μαλακώνοντάς το μὲ τὴν ἐπεξήγηση κάνει εὐκολὰ ἀποδεκτὸ τὸ θέλημα τοῦ νόμου

λέγων· «μη τῶν βοῶν μέλει τῷ Θεῷ;». Ἡ δι' ἡμᾶς πάντως ἐγράφη καὶ ἄλλα τοιαῦτα πολλά, οἷον Ἀβράμ δύο υἱοὺς ἔσχεν, ἓνα ἐκ τῆς παιδίσκης καὶ ἓνα ἐκ τῆς ἐλευθέρης. Τοῦτο ὁ ἀκατέργαστος ἄρτος. Ἀλλὰ πῶς αὐτὸν διαλεπτύνων ἐδώδιμον ποιεῖ τοῖς τρεφομένοις; 5 Εἰς δύο διαθήκας μεταλαμβάνει τὴν ἱστορίαν, τὴν μὲν εἰς δουλείαν γεννῶσαν, τὴν δὲ τῆς δουλείας ἐλευθεροῦσαν. Οὕτω καὶ πάντα τὸν νόμον (ἵνα μὴ τὰ καθ' ἕκαστον λέγοντες διατριβώμεν) παχυμερὲς σῶμα λαβὼν λεπτύνει διὰ τῆς θεωρίας πνευματικὸν αὐτὸν ἐκ σωματικοῦ ἐργαζόμενος, «οἶδαμεν», λέγων, «ὅτι ὁ νόμος πνευματι- 10 κός ἐστιν». Ὅπερ τοίνυν ἐπὶ τοῦ Παύλου κατενοήσαμεν ὡς ὀδόντων χρεῖαν τῇ Ἐκκλησίᾳ πληροῦντος ἐν τῷ διαλεπτύνειν τὴν τῶν δογμάτων σαφήνειαν, τοῦτο καὶ ἐπὶ παντὸς τοῦ κατὰ μίμησιν ἐκείνου διασαφoῦντος ἡμῖν τὰ μυστήρια λέγομεν.

Οὐκοῦν ὀδόντες εἰσὶ τῆς Ἐκκλησίας οἱ τὴν ἀκατέργαστον τῶν 15 θείων λογίων πόαν λεπτοποιοῦντες ἡμῖν καὶ μηρυκίζοντες. Ὡς περ τοίνυν ὑπογράφει τῶν τοῦ καλοῦ ἔργου τῆς ἐπισκοπῆς ὀρεγομένων τὸν βίον ὁ θεῖος Ἀπόστολος λέγων τὰ καθ' ἕκαστον, οἷον εἶναι προσ- ἤκει τὸν τῆς ἱερωσύνης ἐπειλημμένον, ὡς μετὰ πάντων καὶ τὴν διδακτικὴν χάριν ἔχειν, οὕτως ἐνταῦθα τοὺς εἰς ὀδόντων ὑπηρεσίαν 20 ταταγμένους ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ βούλεται ὁ λόγος πρῶτον κεκαρμένους εἶναι, τουτέστι πάσης ὑλικῆς ἀχθηδόνης γεγυμνωμένους, εἴτα τῷ λουτρῷ τῆς συνειδήσεως παντὸς μολυσμοῦ σαρκὸς καὶ πνεύματος καθαρῶντας, πρὸς τούτοις ἀεὶ διὰ προκοπῆς ἀναβαίνοντας καὶ μηδέποτε πρὸς τὸ ἔμπαλιν κατασυρομένους ἐπὶ τὸ βάραθρον, ἐπὶ 25 πᾶσι δὲ διπλαῖς ταῖς τῶν ἀγαθῶν κημάτων γοναῖς κατὰ πᾶν εἶδος ἀρετῆς ἐπαγγέλλεσθαι καὶ ἐν μηδενὶ τῶν καλῶν ἐπιτηδευμάτων ἀγονεῖν. Τὸ δὲ διπλοῦν κῆμα ἀνιγμα γίνεται τῆς καθ' ἑκάτερον τῶν ἐν ἡμῖν νοουμένων εὐδοκιμήσεως, ὥστε διδυμοτόκους εἶναι τοὺς τοιούτους ὀδόντας, τῇ μὲν ψυχῇ τὴν ἀπάθειαν, τῷ δὲ σωμα- 30 τικῷ βίῳ τὴν εὐσχημοσύνην γεννῶντας.

Ἐπάγει τοῦτοις δι' ἀκολούθου τὸν ἐπιτρέποντα τοῖς χεῖλεσιν ἔπαινον σπαρτίῳ κοκκοβαφεῖ παρεικάζων τὸ κάλλος, οὗ τὴν ἐρμηνείαν αὐτὸς ἐπήγαγε «λαλιὰν ὠραίαν» τὸ σπαρτίον κατονομάσας. Τοῦτο δὲν ἐν τοῖς φθάσασιν ἤδη προτεθεώρηται, ὅπως τῇ τῶν ὀδόν-

63. Γαλ. 4,22. 64. Γαλ. 4,24-26.

65. Ρωμ. 7,14. 66. Β' Κορ. 7,1.

λέγοντας «μήπως ὁ Θεὸς νοιάζεται γιὰ τὰ βόδια.» Σίγουρα γράφτηκε γιὰ μᾶς, ὅπως καὶ πολλὰ ἄλλα παρόμοια. Ὅπως ὁ Ἄβραάμ δηλαδὴ ποὺ ἀπόκτησε δύο γιούς, ἓνα ἀπὸ τὴ δούλη του κι ἓνα ἀπὸ τὴν ἐλεύθερη⁶³. Αὐτὸ εἶναι τὸ ἀδούλωτο ψωμί. Πῶς ὁμως τὸ μαλακώνει καὶ τὸ κάνει κατάλληλο νὰ τὸ φᾶνε ὅσοι τρέφονται ἀπὸ αὐτό; Μεταφέρει τὸ παράδειγμα στὶς δύο διαθῆκες· ἢ μιὰ γενᾶ τέκνα γιὰ τὴ δουλεία, ἢ ἄλλη ἐλευθερώνει ἀπὸ τὴ δουλεία⁶⁴. Ἔτσι κι ὁλόκληρο τὸ νόμο (γιὰ νὰ μὴν καθυστεροῦμε μιλώντας γιὰ τὸ καθένα χωριστὰ) τὸν παίρνει σὰν ἓνα σῶμα παχύ, τὸν λεπταίνει μὲ τὴ θεωρία καὶ ἀπὸ σωματικὸ τὸν κάνει πνευματικὸ λέγοντας, «γνωρίζομε ὅτι ὁ νόμος εἶναι πνευματικὸς». Αὐτὸ λοιπὸν ποὺ καταλάβαμε μὲ τὸν Παῦλο⁶⁵, ὅτι ἐκπληρώνει μέσα στὴν Ἐκκλησία ἔργο δοντιῶν λεπταίνοντας τὴ σαφήνεια τῶν διδαγμάτων, αὐτὸ τὸ λέμε καὶ γιὰ τὸν καθένα ποὺ κατὰ μίμηση ἐκείνου μᾶς ἐξηγεῖ τὰ μυστήρια.

Δόντια λοιπὸν τῆς Ἐκκλησίας εἶναι αὐτοὶ ποὺ λεπταίνουν τὸ ἀνεπεξέργαστο χόρτο τῶν θείων λόγων καὶ τὸ μηρυκάζουν. Ὅπως λοιπὸν ὁ θεῖος Ἀπόστολος περιγράφει τὸ βίο ὁποίων ὀρέγονται τὸ καλὸ ἔργο τοῦ ἐπισκόπου λέγοντας τὸ ἓνα καὶ τὸ ἄλλο γιὰ τὸ ποιὸς πρέπει νὰ εἶναι ὁποῖος ἀφιερωθεῖ στὴν ἱερωσύνη, ὥστε μαζὶ μὲ ὅλα νὰ ἔχει καὶ τὸ διδακτικὸ χάρισμα, ἔτσι ἐδῶ αὐτοὶ ποὺ εἶναι ταγμένοι στὴν ὑπηρεσία τῶν δοντιῶν μέσα στὴν Ἐκκλησία ἢ Γραφὴ θέλει νὰ ἔχουν πρῶτα δεχθεῖ κουρά, δηλαδὴ νὰ γυμνωθοῦν ἀπὸ κάθε ὑλικὸ βᾶρος, ἔπειτα νὰ γίνουν καθαροὶ ἀπὸ κάθε μολυσμὸ τῆς σάρκα καὶ τοῦ πνεύματος⁶⁶ μὲ τὸ λουτρὸ τῆς συνειδήσεως, καὶ ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὰ νὰ προκόβουν πάντοτε καὶ ν' ἀνεβαίνουν καὶ ποτὲ νὰ μὴν τοὺς παίρνει πάλι ὁ κατήφορος πρὸς τὸ βάραθρο, καὶ μαζὶ μὲ ὅλα νὰ χαίρονται γιὰ τὰ δίδυμα γεννήματα τῶν ἀγαθῶν ποὺ κυοφοροῦν σὲ κάθε εἶδος ἀρετῆς καὶ νὰ μὴν εἶναι ἄγονοι σὲ κανένα ἀπὸ τὰ καλὰ ἔργα. Ἡ διπλὴ κυοφορία εἶναι τὸ σύμβολο τῆς εὐδοκίμησης σὲ καθένα ἀπὸ τὰ δύο στοιχεῖα ποὺ ἔχομε, ὥστε τὰ τέτοιου εἴδους δόντια νὰ γεννοῦν δίδυμα, γεννώντας στὴν ψυχὴ τὴν ἀπάθεια ἐνῶ στὸ σωματικὸ βίο τὴν κοσμιότητα.

Προσθέτει σ' αὐτὰ στὴ συνέχεια τὸν ἔπαινο ποὺ ἀρμόζει στὰ χεῖλη παρομοιάζοντας τὴν ὁμορφιά τους μὲ γαϊτάνι βαμμένο κόκκινο, ποὺ τὴν ἔρμηνεῖα τὴν πρόσθεσε ὁ ἴδιος ὀνομάζοντας τὸ γαϊτάνι ὠραῖα μιλιὰ. Αὐτὸ τὸ ἐξετάσαμε ἤδη στὰ προηγούμενα, πῶς μὲ τὴν

των ὑπηρεσίᾳ τὸ ἐν τοῖς χεῖλεσιν ὠραῖζεσθαι κάλλος· τῇ γὰρ τῶν
 ὀδόντων (τουτέστι τῇ τῶν διδασκάλων) ὑφηγήσει τὸ στόμα τῆς Ἐκ-
 κλησίας συμφθέγγεται. Διὰ τοῦτο πρῶτον οἱ ὀδόντες κείρονται καὶ
 λούονται καὶ οὐκ ἀτεκνοῦσι καὶ διδυμεύουσι, καὶ τότε τῷ κοκκίνῳ
 5 εἶδει τὰ χεῖλη περιανθίζεται, ὅταν γένηται πᾶσα ἡ Ἐκκλησία κατὰ
 τὴν τοῦ ἀγαθοῦ συμφωνίαν χεῖλος ἐν καὶ φωνὴ μία. Διπλοῦν δὲ τοῦ
 κάλλους ἐστὶ τὸ ὑπόδειγμα· οὐ γὰρ μόνον ἁπλῶς σπαρτίον φησὶν εἶ-
 ναι τὰ χεῖλη, ἀλλὰ προσέθηκε καὶ τῆς εὐχροίας τὸ ἄνθος, ὥστε δι'
 ἀμφοτέρων καλλωπισθῆναι τῆς Ἐκκλησίας τὸ στόμα διὰ τε τοῦ
 10 σπαρτίου καὶ τοῦ κοκκίνου ἰδιαζόντως καθ' ἑκάτερον μέρος· τῷ μὲν
 γὰρ σπαρτίῳ τὴν ὁμογνωμοσύνην παιδεύεται, ὥστε πᾶσαν αὐτὴν ἐν
 σπαρτίον καὶ μίαν γενέσθαι σειρὰν ἐκ διαφορῶν νοημάτων συγκε-
 κλωσμένην, διὰ δὲ τοῦ κοκκίνου πρὸς τὸ αἷμα δι' οὗ ἐλυτρώθημεν
 βλέπειν διδάσκεται καὶ δεῖ τὴν ὁμολογίαν διὰ στόματος φέρειν τοῦ
 15 ἐξαγοράσαντος ἡμᾶς διὰ τοῦ αἵματος· δι' ἀμφοτέρων γὰρ τούτων
 ἐστὶ πληρουμένη τοῖς τῆς Ἐκκλησίας χεῖλεσιν ἡ εὐπρέπεια, ὅταν καὶ
 ἡ πίστις τῆς ὁμολογίας προλάβῃ καὶ ἡ ἀγάπη τῇ πίστει συμπλέκη-
 ται. Καὶ εἰ χρὴ ὥσπερ ὀρισμῶ τινι περιλαβεῖν τὸ ὑπόδειγμα, οὕτω
 τὸ ρηθὲν ὀριούμεθα· κόκκινον σπαρτίον ἐστὶ «πίστις δι' ἀγάπης
 20 ἐνεργουμένη», ὡς τῇ πίστει μὲν δηλοῦσθαι τὸ κόκκινον, τῇ δὲ
 ἀγάπῃ τὸ σπαρτίον διερμηνεύεσθαι. Τούτοις κεκοσμηθῆναι τὰ χεῖλη
 τῆς νύμφης μαρτυρεῖ ἡ ἀλήθεια. Ἡ δὲ «ὠραία λαλιᾶ» θεωρίας τινὸς
 λεπτοτέρας ἢ ἐρμηνείας ἄλλης οὐκ ἐπιδέεται· φθάσας γὰρ διεσάφη-
 σεν ὁ Ἀπόστολος ὅτι ἡ λαλιᾶ αὕτη τὸ ρῆμα τῆς πίστεως ἐστὶν ὃ
 25 κηρύσσομεν, λέγων «ἐὰν ὁμολογήσῃς τῷ στόματί σου Κύριον Ἰη-
 σοῦν καὶ πιστεύσῃς ἐν τῇ καρδίᾳ σου ὅτι ὁ Θεὸς αὐτὸν ἤγειρεν ἐκ νε-
 κρῶν, σωθήσῃ»· καρδίᾳ γὰρ πιστεύεται εἰς δικαιοσύνην, στόματι δὲ
 ὁμολογεῖται εἰς σωτηρίαν. Αὕτη ἐστὶν ἡ «ὠραία λαλιᾶ», δι' ἧς τὰ
 χεῖλη τῆς Ἐκκλησίας κατὰ τὸ κόκκινον ἐκεῖνο σπαρτίον εὐπρεπῶς
 30 ἐπανθίζεται.

Ἄρесьκεται δὲ μετὰ τὴν τοῦ στόματος ὥραν ὁ νυμφίος καὶ τῷ
 τῆς παρειᾶς ἐρυθθήματι. Μῆλον δὲ τοῦτο τοῦ προσώπου τὸ μέρος ἐκ
 καταχρήσεως καλεῖ ἡ συνήθεια. Προσεικάζει τοίνυν τὸ τῆς παρειᾶς
 μῆλον τῷ λεπύρῳ τῆς ρόας, γράψας οὕτω τὸν ἐπαινον αὐτὸν ἐπὶ λέ-
 35 ξεως· «ὡς λέπυρον ρόας μῆλόν σου ἐκτὸς τῆς σιωπῆσεώς σου».

ύπηρεσία τῶν δοντιῶν, δηλαδή τῶν δασκάλων, μιλάει ἀπὸ κοινοῦ τὸ στόμα τῆς Ἐκκλησίας. Γι' αὐτὸ ἀνέφερε δόντια πρῶτα ποὺ δέχονται κουρά καὶ λούζονται καὶ δὲ μένουν στεῖρα καὶ γεννοῦν δίδυμα καὶ τότε τὰ χεῖλια παίρνουν τὴν ὄψη κόκκινου λουλουδιοῦ, ὅταν ὅλη ἡ Ἐκκλησία στὴν κοινὴ ἀποδοχὴ τοῦ ἀγαθοῦ γίνεи ἓνα χεῖλος καὶ μία φωνή. Τὸ παράδειγμα τῆς ὁμορφιάς ἔχει διπλὴ σημασία. Δὲν λέει μόνο ὅτι τὰ χεῖλια εἶναι ἀπλῶς γαῖταני, ἀλλὰ πρόσθεσε καὶ τὸ ἐξοχο χρῶμα, ὥστε νὰ στολιστεῖ καὶ μὲ τὰ δύο τὸ στόμα τῆς Ἐκκλησίας καὶ μὲ τὸ γαῖταני καὶ μὲ τὸ χρῶμα ἀνάλογα σὲ κάθε μέρος· μὲ τὸ σπαρτίο δηλαδή διδάσκεται τὴν ὁμοφροσύνη, ὥστε ὅλη νὰ γίνεи ἓνα γαῖταни καὶ μιὰ συνέχεια κλωσμένη ἀπὸ διάφορα νήματα· μὲ τὸ κόκκινο διδάσκεται ν' ἀποβλέπει πρὸς τὸ αἷμα μὲ τὸ ὁποῖο λυτρωθήκαμε καὶ νὰ ὁμολογεῖ πάντοτε αὐτὸν ποὺ μᾶς ἐξαγόρεσε μὲ τὸ αἷμα του. Καὶ μὲ τὰ δύο αὐτὰ ὁλοκληρώνεται ἡ εὐπρέπεια στὰ χεῖλη τῆς Ἐκκλησίας, ὅταν καὶ ἡ πίστη σκορπίζει τὴ λάμψη τῆς μπροστὰ στὴν ὁμολογία καὶ ἡ ἀγάπη συνυφαίνεται μὲ τὴν πίστη. Κι ἂν πρέπει νὰ περιλάβω τὸ παράδειγμα σ' ἓνα ὄρισμό, θὰ ὀρίσομε αὐτὸ ποὺ εἶπαμε ὡς ἐξῆς· κόκκινο γαῖταни εἶναι «ἡ πίστη ποὺ ἐκδηλώνεται ἔμπρακτα μὲ ἀγάπη»⁶⁷, ὥστε ἡ πίστη νὰ δηλώνει τὸ κόκκινο καὶ τὸ γαῖταни νὰ ἐξηγεῖται μὲ τὴν ἀγάπη. Ἡ ἀλήθεια βεβαιώνει ὅτι μ' αὐτὰ στολίζονται τὰ χεῖλη τῆς νύμφης. Ἡ ὠραία ὁμιλία δὲ χρειάζεται ἄλλη λεπτομερέστερη ἐξέταση ἢ ἐρμηνεία. Γιατὶ προηγουμένως ὁ Ἀπόστολος διευκρίνισε ὅτι ἡ ὁμιλία αὐτὴ εἶναι ὁ λόγος τῆς πίστεως ποὺ κηρύσσομε, λέγοντας «ἂν ὁμολογήσεις μὲ τὸ στόμα σου πὼς ὁ Ἰησοῦς εἶναι ὁ Κύριος καὶ πιστέψεις μὲ τὴν καρδιά σου ὅτι ὁ Θεὸς τὸν ἀνέστησε ἀπὸ τοὺς νεκροὺς, θὰ σωθεῖς· γιατί ἡ πίστη τῆς καρδιάς ὁδηγεῖ στὴν δικαίωση, ἐνῶ ἡ ὁμολογία μὲ τὸ στόμα στὴ σωτηρία»⁶⁸. Αὐτὴ εἶναι ἡ ὠραία ὁμιλία, μὲ τὴν ὁποία λουλουδίζουν ὁμορφα τὰ χεῖλη τῆς Ἐκκλησίας, ὅπως ἐκεῖνο τὸ κόκκινο γαῖταни.

Εὐχαριστιέται ὁ νυμφίος ἔπειτα ἀπὸ τὴν ὠραιότητα τοῦ σώματος καὶ μὲ τὸ ἐρύθημα στὸ μάγουλο. Ἡ πολλὴ συνήθεια καλεῖ καταχρηστικὰ τὸ μέρος αὐτὸ τοῦ προσώπου μῆλο. Παρομοιάζει λοιπὸν τὰ μῆλα τοῦ προσώπου μὲ τὸ ρόδι καὶ διατυπώνει τὸν ἔπαινο αὐτὸν κατὰ λέξη ὡς ἐξῆς· «ὅπως τὸ ρόδι εἶναι τὰ μάγουλά σου ἐξω ἀπ' τὴ σιωπὴ σου». Ὅτι αὐτὸ ποὺ ἐπαινεῖται εἶναι ἡ ντροπὴ εἶναι

Ὅτι μὲν οὖν αἰδῶς ἐστὶν τὸ ἐπαινούμενον παντὶ ράδιον ἐκ τῆς ἀκο-
 λουθίας τῶν τεθεωρημένων λογίσασθαι· σωματοποιήσας γὰρ τὴν
 Ἐκκλησίαν ὁ Λόγος εἰς τὸ τῆς νύμφης εἶδος καὶ τὰς καθ' ἕκαστον
 ἀρετὰς καταλλήλως τῇ ὑπογραφῇ τῆς κατὰ τὸ πρόσωπον ὥρας ἐπι-
 5 μερίσας, νῦν διὰ τοῦ ἐρυθήματος τοῦ ταῖς παρειαῖς ἐπιζέοντος
 προσφόρως ἐπαινεῖ τὴν σωφροσύνην, αἰδοῖ κατακοσμήσας ἐν τῷ
 τῆς ρόας αἰνίγματι· ὁ γὰρ καρπὸς οὗτος στυφῆ τε καὶ ἀβρώτῳ τῇ
 ἐπιφανείᾳ ἐντρέφεται. Διὸ καλῶς τε καὶ οἰκείως εἰς τὸ τῆς σωφρο-
 σύνης κατόρθωμα διὰ τῆς θεωρίας μεταλαμβάνεται· ὡς γὰρ ἡ στῦ-
 10 ψις τοῦ τῆς ρόας λεπύρου τρέφει τε καὶ φυλάσσει τοῦ ἐμπεριεχομέ-
 νου καρποῦ τὴν γλυκύτητα, οὕτως ὁ στυφός τε καὶ ἐγκρατῆς καὶ κα-
 τεσκληκῶς βίος φύλαξ γίνεται τῶν τῆς σωφροσύνης καλῶν. Δι-
 πλοῦς δὲ καὶ ἐνταῦθα τῆς ἀρετῆς ταύτης ὁ ἐπαινος γίνεται διὰ τε τῶν
 προφαινομένων κατὰ τὸν εὐσχήμονα βίον καὶ διὰ τῶν ἐν τῇ τῆς ψυ-
 15 χῆς ἀπαθείᾳ κατορθουμένων, ὧν ὁ ἐπαινος, καθὼς φησὶν ὁ Ἀπό-
 στολος, οὐκ ἐξ ἀνθρώπων ἀλλ' ἐκ Θεοῦ· ἡ γὰρ ἐπιλάμπουσα τοῖς γι-
 νομένοις αἰδῶς ἴδιον μὲν ἐκ τῶν προδήλων ἔχει τὸν ἐπαινον, ἐκτὸς
 δὲ τῶν σιωπωμένων ἐστὶ καὶ ὑποκεκρυμμένων θαυμάτων, ἃ μόνῳ
 καθορᾶται τῷ ὀφθαλμῷ ἐκείνῳ τῷ εἰς τὰ κρύφια βλέποντι.
 20 Διὰ δὲ τῶν μετὰ ταῦτα μανθάνομεν ὅτι πᾶν τὸ παρὰ τῶν θεο-
 φορουμένων ἀγίων γινόμενον τύπος τις καὶ διδασκαλία τῶν εἰς ἀρε-
 τὴν κατορθουμένων ἐγένετο· οἱ γάμοι, αἱ ἀποικίαι, οἱ πόλεμοι, αἱ
 τῶν οἰκοδομημάτων κατασκευαί, πάντα κατὰ τινὰ λόγον εἰς νουθε-
 σίαν τῷ μετὰ ταῦτα προδιετυποῦτο βίῳ· «ἐγράφη γὰρ ταῦτα», φησί,
 25 «πρὸς νουθεσίαν ἡμῶν, εἰς ὅδς τὰ τέλη τῶν αἰώνων κατήντησεν»· ὁ
 μὲν γὰρ κατὰ τῶν ἀλλοφύλων πόλεμος συμβουλεύει κατὰ τῆς κα-
 κίας ἡμᾶς ἀνδρίζεσθαι, ἡ δὲ κατὰ τοὺς γάμους σπουδῇ τὴν τῶν ἀρε-
 τῶν συνοίκησιν δι' αἰνιγμάτων ἡμῖν ὑποτίθεται. Ὡσαύτως δὲ καὶ ἡ
 ἀποικία τοῦ ἐναρέτου βίου τὸν οἰκισμὸν ὑποβάλλει, τὰ δὲ ὅσα περὶ
 30 τὰς κατασκευὰς τῶν οἰκοδομημάτων παρ' αὐτῶν ἐσπουδάζετο, τῶν
 ἡμετέρων οἰκῶν τῶν δι' ἀρετῆς οἰκοδομουμένων ἐπιμέλειαν ποιῆ-
 σθαι διακελεύεται. Διὸ μοι δοκεῖ κάκεῖ τὸν περιφανῆ πύργον ἐκεῖ-
 νον, ἐν ᾧ τὰ ἀκροθίνια τῶν λαφύρων ἀνέθηκεν ὁ Δαβὶδ, πρὸς τὴν
 προκοπὴν τῆς Ἐκκλησίας βλέπων τῶν τι κατ' ἀρετὴν σπουδαζομέ-
 νων προδιατυπῶσαι τούτῳ τῷ ἔργῳ, ὃς ὑπερφαινεται μὲν ἀκρω-
 ρείας τινὸς εἰς ὑψος ἀνατεινόμενος, ἐπιτήδειος δὲ κατὰ τὸν χρόνον

69. Ρωμ. 2,29. 70. Ματθ. 6,4·6·18. Ψαλμ. 43,22.

71. Α' Κορ. 10,11. 72. Γεν. 12,1.

εὐκολο νὰ τὸ σκεφτεῖ κανένας ἀπὸ τὴ σειρά τῶν σκέψεων πού κάναμε. Ἀφοῦ δηλαδὴ ὁ Λόγος ἔδωσε σῶμα στὴν Ἐκκλησία μὲ τὴ μορφή τῆς ὠφης κι ἀφοῦ μοίρασε τὰ ἐπὶ μέρους χαρακτηριστικὰ ἀνάλογα μὲ τὴν περιγραφή τῆς ὁμορφιάς τοῦ προσώπου, τώρα μὲ τὸ ἐρύθημα νὰ ἀνάβει τὰ μάγουλα κάνει τὸν πρόσφορο ἔπαινο τῆς σωφροσύνης, στολίζοντάς τὴν μὲ τὴν αἰδῶ μὲ τὸ συμβολισμό τοῦ ροδιοῦ. Γιατὶ ὁ καρπὸς αὐτὸς τρέφεται μέσα σὲ ἐξωτερικὸ στυφὸ πού δὲν τρώγεται, γι' αὐτὸ ὀρθὰ καὶ κατάλληλα μεταφέρεται ἀπὸ τὴ θεωρητικὴ ἐξέταση στὸ κατόρθωμα τῆς σωφροσύνης. Ὅπως δηλαδὴ ἡ στυπτικὴ ιδιότητα τῆς φλούδας τοῦ ροδιοῦ τρέφει καὶ φυλάει τὴ γλυκύτητα τοῦ καρποῦ πού περιέχει, ἔτσι κι ὁ στυφὸς καὶ ἐγκρατῆς καὶ ξηρὸς βίος γίνεται φύλακας τῶν ἀγαθῶν τῆς σωφροσύνης. Καὶ γίνεται κι ἐδῶ διπλὸς ὁ ἔπαινος τῆς ἀρετῆς αὐτῆς καὶ μὲ τὶς ἐκδηλώσεις τῆς κόσμιας ζωῆς καὶ μὲ τὰ κατορθώματα τῆς ἀπάθειας τῆς ψυχῆς. «Αὐτῶν ὁ ἔπαινος», ὅπως λέει ὁ Ἀπόστολος, «δὲ γίνεται ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, ἀλλὰ ἀπὸ τὸ Θεό»⁶⁹. Γιατὶ ἡ αἰδῶς πού λάμπει σὲ ὅσα γίνονται ἔχει ξεχωριστὸ ἔπαινο ἀπὸ τὰ πρόδηλα, εἶναι ὁμως ἐξω ἀπὸ ὅσα θαυμάσια σωπαίνονται καὶ εἶναι κρυμμένα καὶ πού τὰ βλέπει μόνο ἐκεῖνο τὸ μάτι πού βλέπει τὰ κρυφά⁷⁰.

Μὲ τὰ ἐπόμενα μαθαίνομε ὅτι κάθετι πού γινόταν ἀπὸ τοὺς θεοφόρους ἀγίους, γινόταν ὡς παράδειγμα καὶ γιὰ διδασκαλία τῶν κατορθωμάτων τῆς ἀρετῆς. Οἱ γάμοι, οἱ ξενιτεμοί, οἱ πόλεμοι, οἱ κατασκευές τῶν οἰκοδομημάτων, ὅλα ἦταν γιὰ κάποιον λόγο προτυπώσεις καὶ νουθεσίες γιὰ τὴ μετέπειτα ζωῆ. Γιατὶ λέει, «αὐτὰ γράφτηκαν γιὰ νὰ νουθετήσουν ἐσᾶς, στοὺς ὁποίους συνέκλιναν τὰ τέλη τῶν αἰώνων»⁷¹. Ὁ πόλεμος κατὰ τῶν ἀλλοφύλων μᾶς διδάσκει νὰ δείχνουμε ἀνδρεία κατὰ τῆς κακίας, ὁ ζῆλος κατὰ τὸ γάμο μᾶς προτείνει συμβολικὰ τὴ συνοίκηση μὲ τὴν ἀρετὴ. Τὸ ἴδιο καὶ ὁ ξενιτεμὸς⁷² μᾶς ὑποβάλλει τὴν ἀναχώρηση γιὰ ἐνάρετη ζωῆ· οἱ φροντίδες τοὺς γιὰ κατασκευές κτηρίων μᾶς προτρέπουν νὰ δείχνουμε ἐπιμέλεια γιὰ τὰ δικά μας σπίτια πού χτίζονται μὲ τὴν ἀρετὴ. Γι' αὐτὸ νομίζω ὅτι κι ἐκεῖ τὸν περιφανῆ ἐκεῖνο πύργο, ὅπου ὁ Δαβὶδ τοποθέτησε τὰ καλύτερα λάφυρα, ἀποβλέποντας στὴν προκοπὴ τῆς Ἐκκλησίας, αὐτὸν προτύπωσε μὲ τὸ ἔργο αὐτὸ ἐκείνων ἐπιδιώκουν ἓνα ἔργο ἀρετῆς, τὸν πύργο πού προβάλλει ἀπὸ μιὰ ἄκρη τοῦ βουνοῦ καὶ πάει στὸ ὕψος καὶ πού νομίστηκε κατάλληλος τὶς ὥρες

ἐκεῖνον πρὸς τὴν τῶν λαφύρων φυλακὴν ἐνομίσθη, ὅσα δουλωσά-
μενος τοὺς ἀλλοφύλους μετὰ τῶν λοιπῶν χρημάτων ἴδιον κέρδος ὁ
βασιλεὺς ἐποίησατο.

Ἐδειξεν οὖν διὰ τῆς ἑαυτοῦ σοφίας ὁ βασιλεὺς πρὸς ὃ τι βλέ-
5 πων ὁ Δαβὶδ ἀγαθὸν τῇ τῶν ἀνθρώπων ζωῇ, ὥσπερ τινὰ συμβου-
λὴν τῷ μετὰ ταῦτα βίῳ διὰ τῆς τοῦ πύργου κατασκευῆς προαπέθετο·
παντὸς γὰρ τοῦ σώματος τῆς Ἐκκλησίας τῶν καθ' ἕκαστον μελῶν
διὰ τῆς πρὸς τι παραθέσεώς τε καὶ ὁμοιώσεως ἐγκωμιάζειν τὸ κάλ-
λος μέλλων δι' ἀκολούθου τοὺς ἐν τῷ λαῷ τὸν τοῦ τραχήλου τόπον
10 ἐπέχοντας οἴους τινὰς εἶναι προσήκει διαγράφων τῷ λόγῳ τοῦ πύρ-
γου μέμνηται τούτου, ᾧ ἐπονομάζεται μὲν ὁ Δαβὶδ, ἔχει δὲ καὶ ἀπὸ
τῶν ἐπάλλξεων τὸ γνώριμον· θαλπιῶθ γὰρ αἱ ἐπάλλξεις κατονομά-
ζονται. Οὕτω δὲ ἡ λέξις ἔχει· «ὡς πύργος Δαβὶδ τράχηλός σου ὁ ὠ-
κοδομημένος ἐν θαλπιῶθ· χίλιοι θυρεοὶ κρέμανται ἐπ' αὐτόν, πᾶσαι
15 βολίδες τῶν δυνατῶν». Ἡ μὲν οὖν σωματικὴ τοῦ πύργου κατα-
σκευὴ τὸ περίβλεπτον ἔχει ἐκ τε τοῦ ἔργου εἶναι τοῦ βασιλέως Δαβὶδ
καὶ ἐκ τῆς περιφανείας τοῦ τόπου καὶ ἐκ τῶν ἀνατεθέντων ὄπλων ἐν
αὐτῷ, τῶν θυρεῶν τε καὶ τῶν βολίδων, ὧν τὸ πλῆθος ἐνδείκνυται ὁ
λόγος τῷ τῆς χιλιάδος ὀνόματι, ἡμῖν δὲ σκοπὸς ἐστὶ κατανοῆσαι τοῦ
20 θεοῦ λογίου τὴν δύναμιν. Πῶς παραβάλλεται τῷ πύργῳ τούτῳ τὸ
μέρος ἐκεῖνο τῆς Ἐκκλησίας, ᾧ τράχηλός ἐστὶ τὸ ὄνομα;

Πρῶτον τοίνυν ἐξετάσαι προσήκει, ποῖον ἐν τῷ καθ' ἡμᾶς
σώματι μέρος τῷ ὀνόματι τοῦ τραχήλου προσαγορεύεται, εἴθ' οὕτως
ἐφαρμόσαι τῷ τῆς Ἐκκλησίας μέλει τὸ ὄνομα. Οὐκοῦν τὸ ἐρριζωμέ-
25 νον μὲν ἐν τῷ μέσῳ τῶν ὤμων, ἀνέχον δὲ τὴν κεφαλὴν ἐφ' ἑαυτοῦ
καὶ ἀντὶ βάσεως τοῦ ὑπερκειμένου γινόμενον τράχηλος ὀνομάζεται,
οὗ τὸ κατόπιν μὲν ὀστέοις ἐρείδεται, τὸ δὲ προβεβλημένον ἐλεύθε-
ρόν ἐστὶ τῆς τῶν ὀστέων περιβολῆς. Ἡ δὲ τοῦ ὀστέου φύσις οὐ καθ'
ὁμοιότητα τοῦ πῆχεος ἢ τῆς κνήμης συνεχῆς πρὸς ἑαυτὴν ἐστὶ καὶ
30 ἀδιαίρετος, ἀλλὰ πολλαχῇ τῶν ὀστέων ἐν σπονδύλων σχήματι διη-
ρημένων διὰ τῶν περιπεφυκότων αὐτοῖς νεύρων τε καὶ μυῶν καὶ
συνδέσμων ἢ ἔνωσις αὐτῶν πρὸς ἄλληλα γίνεται καὶ διὰ τοῦ μυελοῦ
τοῦ ἀυλοειδῶς κατὰ τὸ μέσον διήκοντος. Οὗ ἡ περιοχὴ μὲν πρὸς τὰς
μῆνιγγας αὐτὸ δὲ τὸ ἐγκείμενον πρὸς τὸν ἐγκέφαλον ἦνεται. Ἐν δὲ
35 τοῖς ἔμπροσθεν περιέχει μὲν τὴν ἀρτηρίαν ὁ τράχηλος, ἢ δοχεῖόν
ἐστὶ τοῦ Πνεύματος τοῦ ἔξωθεν ἡμῖν εἰσοικιζομένου τε καὶ εἰσρέον-
τος, δι' οὗ τὸ ἐγκάρδιον πῦρ πρὸς τὴν ἐνέργειαν αὐτοῦ τὴν κατὰ φύ-
σιν ἀναρριπίζεται, περιέχει δὲ καὶ τῆς τροφῆς τὰς εἰσόδους διὰ τοῦ

ἐκεῖνες γιὰ τὴ φύλαξη τῶν λαφύρων, ὅσα μὲ τὴν ὑποδούλωσι τῶν ἀλλοφύλων πῆρε ὡς δικό του κέρδος ὁ βασιλιάς μαζί μὲ ἄλλα πράγματα.

Ἐδειξε λοιπὸν ὁ βασιλιάς μὲ τὴ σοφία του σὲ ποιό ἀγαθὸ γιὰ τὴ ζωὴ τῶν ἀνθρώπων ἀπέβλεπε ὁ Δαβὶδ καὶ τὸ προκατέθεσε σὰν συμβουλή μὲ τὴν κατασκευὴ τοῦ πύργου γιὰ τὸ βίο τῶν ἀνθρώπων. Θέλοντας δηλαδὴ νὰ ἐγκωμιάσει τὴν ὁμορφιὰ τοῦ καθενὸς μέλους ἀπὸ τὸ σῶμα τῆς Ἐκκλησίας μὲ τὴν παραβολὴ καὶ τὴν παρομοίωσι μὲ κάτι, θυμᾶται στὴ συνέχεια τοῦτον τὸν πύργο, περιγράφοντας πῶς πρέπει νὰ εἶναι αὐτοὶ ποὺ μέσα στὸ λαὸ ἔχουν τὴ θέσι τοῦ τραχήλου. Μὲ τὸν πύργο ἐπονομάζεται ὁ Δαβὶδ καὶ γνωρίζεται καὶ ἀπὸ τοὺς προμαχῶνες. γιὰ τὴ «Θαλπιώθ» ὀνομάζονται οἱ ἐπάλξεις. Κατὰ λέξι ἢ διατύπωσι εἶναι ἡ ἐξῆς: «ὁ λαιμὸς σου σὰν πύργος τοῦ Δαβὶδ ποὺ ἔχει χτιστεῖ στὴ Θαλπιώθ· χίλιες ἀσπίδες κρέμονται σ' αὐτόν, ὅλα τὰ κοντάρια τῶν δυνατῶν». Ἡ ὑλικὴ λοιπὸν κατασκευὴ τοῦ πύργου εἶναι περίβλεπτη. Τόσο ἐπειδὴ εἶναι ἔργο τοῦ βασιλιᾶ Δαβὶδ, ὅσο κι ἐπειδὴ ὁ τόπος φαίνεται ἀπὸ παντοῦ, ἀκόμα κι ἐπειδὴ εἶναι τοποθετημένα σ' αὐτόν τὰ ὄπλα, οἱ ἀσπίδες καὶ τὰ κοντάρια. Τὸ πλῆθος τους τὸ δηλώνει ὁ λόγος μὲ τὴ λέξι «χιλιάδες», ἀλλ' ὁ σκοπὸς μας εἶναι νὰ καταλάβομε τὸ νόημα τοῦ στίχου. Πῶς συγκρίνεται μ' αὐτόν τὸν πύργο τῆς Ἐκκλησίας ποὺ λέγεται τράχηλος;

Πρῶτα λοιπὸν πρέπει νὰ ἐξετάσομε ποιὸ μέλος τοῦ σώματός μας ὀνομάζεται τράχηλος, κι ἔπειτα ν' ἀποδώσομε τὸ ὄνομα στὸ μέρος τῆς Ἐκκλησίας. Τὸ τμήμα λοιπὸν ποὺ στηρίζεται στὸ μέσο τῶν ὤμων καὶ σηκώνει ἐπάνω του τὸ κεφάλι καὶ εἶναι ἡ βάση τῆς κεφαλῆς ὀνομάζεται τράχηλος, ποὺ τὸ πίσω μέρος του στηρίζεται ἐπάνω σὲ ὅστᾳ, ἐνῶ τὸ πρόσθιο εἶναι ἐλεύθερο ἀπὸ τὴ συνοχὴ τῶν ὀστέων. Ἡ φύσι τοῦ ὀστέου αὐτοῦ δὲν εἶναι ὁμοια μὲ τοῦ ὀστέου τοῦ πῆχου ἢ τῆς κνήμης, συνεχῆς καὶ ἀδιαίρετη· σὲ πολλὰ σημεῖα τὰ ὅστᾳ εἶναι χωρισμένα μὲ τὴ μορφή τῶν σπονδύλων, ἀλλὰ μὲ τὰ νεῦρα καὶ τοὺς μύες καὶ τοὺς συνδέσμους ποὺ τὰ περιβάλλουν ἐνώνονται μεταξύ τους, ὅπως καὶ μὲ τὸ μυελὸ ποὺ περνᾷ στὸ μέσο σὰν ἀπὸ αὐλό. Περιέχεται ἀπὸ τὶς μεμβράνες καὶ ἐνώνεται μὲ τὸν ἐγκέφαλο. Ἐμπρὸς ὁ τράχηλος περιέχει τὴν ἀρτηρία, ποὺ δέχεται τὸν ἀέρα ποὺ ἔρχεται ἀπ' ἐξω καὶ εἰσχωρεῖ μέσα μας κι αὐτὸς ἀναρριπίζει τὴ θερμὴ τῆς φωτιᾶς γιὰ τὴ φυσικὴ τῆς λειτουργία. Αὐτὸ περιέχει ἀκόμη καὶ τὶς

λαιμοῦ τε καὶ τοῦ λάρυγγος πᾶν τὸ διὰ τοῦ στόματος εἰσαγόμενον
 πρὸς τὴν κοιλότητα τὴν δεκτικὴν τούτων διαπορθμεύων. Ἐχει δὲ
 καὶ ἄλλο παρὰ τὰ λοιπὰ τῶν μελῶν ἐξαιρετόν τι ὁ τράχηλος· κατὰ
 γὰρ τὴν ἄνω τῆς ἀρτηρίας θέσιν ἐστὶν ἐν αὐτῷ τὸ τῆς φωνῆς ἐργα-
 5 στήριον, ἐν ᾧ τὰ φωνητικὰ πάντα παρεσκευάσται ὄργανα, δι' ὧν
 ἀπογεννᾶται ὁ ἦχος τῷ ἀναδιδομένῳ πνεύματι περιδουμένης ἐν
 κύκλῳ τῆς ἀρτηρίας.

Οὕτω δὲ τοῦ σωματικοῦ μέλους ἡμῖν διαγραφέντος εὐκολον ἂν
 εἴη διὰ τῶν ἐνταῦθα θεωρηθέντων καὶ τὸν τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ
 10 σώματος τράχηλον κατανοῆσαι, ὅστις ἐστὶν ὁ διὰ τῶν καταλλήλων
 ἐνεργειῶν τὸ ὄνομα τοῦτο κυρίως ἀναλαμβάνων τράχηλός τε ὀνο-
 μαζόμενος καὶ τῷ πύργῳ τοῦ Δαβὶδ ὁμοιούμενος. Πρῶτον μὲν οὖν ὁ
 δὴ καὶ πρῶτόν ἐστιν, εἴ τις τὴν ἀληθινὴν τοῦ παντὸς κεφαλὴν ἐφ'
 ἑαυτοῦ βαστάζοι (ἐκείνην λέγω τὴν κεφαλὴν, ἣτις ἐστὶν ὁ Χριστός,
 15 ἐξ οὗ πᾶν τὸ σῶμα συναρμολογεῖται καὶ συμβιβάζεται), οὗτος κυ-
 ρίως ἐφ' ἑαυτοῦ φέρει τοῦτο τὸ ὄνομα. Πρὸς τούτοις εἰ τοῦ Πνεύμα-
 τὸς ἐστὶ δεκτικὸς τοῦ τὴν καρδίαν ἡμῶν πυροειδῆ ποιούντος καὶ ἐκ-
 θερμαίνοντος καὶ εἰ διὰ τῆς εὐήχου φωνῆς ὑπηρετεῖ τῷ λόγῳ· οὐδὲ
 γὰρ ἄλλου τινὸς ἔνεκεν τὴν ἀνθρωπίνην φωνὴν ὁ Θεὸς τῇ φύσει τῶν
 20 ἀνθρώπων ἐνετεκτῆνατο, ἢ ἵνα ὄργανον ἢ τοῦ λόγου διαρθροῦσα δι'
 ἑαυτῆς τὰ τῆς καρδίας κινήματα. Ἐχέτω δὲ οὗτος ὁ τράχηλος καὶ
 τὴν θρεπτικὴν ἐνέργειαν, τὴν διδασκαλίαν λέγω, δι' ἧς παντὶ τῷ
 σώματι τῆς Ἐκκλησίας συντηρεῖται ἡ δύναμις· ἐπιρρεούσης γὰρ αἰ
 τῆς τροφῆς ἐν τῷ εἶναι διαμένει τὸ σῶμα, ἐπιλειπούσης δὲ φθίνει
 25 καὶ διαφθείρεται. Μιμείσθω δὲ καὶ τὴν ἐνεργήσασθαι μέλος κλινόμενόν τε καὶ ἀνορ-
 θούμενον καὶ καθ' ἑκάτερον τῶν πλαγίων εὐκινήτως μεταστρεφό-
 μενον.

30 Τοιοῦτος τράχηλος ὁ Παῦλος ἦν καὶ εἰ δὴ τις ἄλλος κατὰ μίμη-
 σιν ἐκείνου τὸν βίον κατώρθωσεν, ὃς ἐβάστασε μὲν τὸ ὄνομα τοῦ
 Κυρίου σκεῦος ἐκλογῆς τῷ δεσπότη γενόμενος, καὶ οὕτως αὐτῷ δι'
 ἀκριβείας ἢ κεφαλὴ τῶν ὄλων ἐφήρμοστο, ὥστε καὶ ὅσα ἐλάλει
 μηκέτι αὐτὸν εἶναι τὸν λαλοῦντα, ἀλλὰ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ φθέγγε-
 35 σθαι, καθὼς ἐπέδειξε τοῖς Κορινθίοις τὸν Χριστὸν ἐν αὐτῷ λαλοῦν-
 τά τε καὶ φθεγγόμενον. Οὕτως αὐτοῦ εὐφωνός τε καὶ εὐήχος ἦν ἡ

είσόδους τῆς τροφῆς ἀπὸ τὸ λαιμὸ καὶ τὸ φάρυγγα καὶ μεταφέρει ὅ,τι εἰσάγονται ἀπὸ τὸ στόμα στὴν κοιλότητα τὴν ὀρισμένη γιὰ τὴν ὑποδοχὴ του. Κατ' ἐξαιρέση ἀπὸ τὰ λοιπὰ ἔχει καὶ κάτι ἄλλο ὁ τράχηλος· πάνω ἀπ' τὴ θέση τῆς ἀρτηρίας ὑπάρχει σ' αὐτὸν τὸ ἐργαστήριον τῆς φωνῆς, ὅπου ἔχουν τοποθετηθεῖ ὅλα τὰ φωνητικὰ ὄργανα, μὲ τὰ ὁποῖα προκαλεῖται ὁ ἦχος καθὼς δονεῖται κυκλικά ἢ ἀρτηρία ἀπὸ τὸν ἀέρα ποὺ ἀναδίνεται.

Ἔτσι λοιπὸν, ἀφοῦ περιγράψαμε τὸ μέλος τοῦ σώματός μας, θὰ εἶναι εὐκόλο μὲ ὅσα ἐκθέσαμε ἐδῶ νὰ κατανοήσομε καὶ τὸν τράχηλο τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ σώματος. Ποιὸς εἶναι ποὺ μὲ τίς κατάλληλες ἐνέργειες παίρνει κυριολεκτικὰ τὸ ὄνομα τοῦτο καὶ ὀνομάζεται τράχηλος καὶ παρομοιάζεται μὲ τὸν πύργο τοῦ Δαβὶδ. Πρῶτον λοιπὸν ὅ,τι καὶ στὰ πράγματα εἶναι πρῶτον· ἂν κάποιος σηκώνει πάνω τοῦ τὴν ἀληθινὴ κεφαλὴ τοῦ παντός (ἐννοῶ τὴν κεφαλὴ ποὺ εἶναι ὁ Χριστός, ἀπὸ τὴν ὁποία συναρμολογεῖται καὶ συνταιριάζεται ὅλο τὸ σῶμα), αὐτὸς ἔχει κυριολεκτικὰ τὸ ὄνομα αὐτό. Ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὰ ἂν κάποιος εἶναι δεκτικὸς τοῦ ἀέρα ποὺ κάνει τὴν καρδιά μας πυρώδη καὶ τὴ θερμαίνει κι ἂν μὲ ἀρμονικὴ φωνὴ ὑπηρετεῖ τὸ λόγο. Γιατὶ βέβαια ὁ Θεὸς δὲν κατασκεύασε γιὰ κανέναν ἄλλο λόγο μέσα στὴ φύση τῶν ἀνθρώπων τὴν ἀνθρώπινη φωνή, παρὰ γιὰ νὰ εἶναι ὄργανο τοῦ λόγου καὶ νὰ ἐκφράζει τὰ κινήματα τῆς καρδιάς. Ὁ τράχηλος αὐτὸς ἄς ἔχει καὶ τὴν ἐνέργεια τῆς θρέψης, ἐννοῶ τὴ διδασκαλία, μὲ τὴν ὁποία συντηρεῖται ἡ δύναμη μέσα σὲ ὅλο τὸ σῶμα τῆς Ἐκκλησίας. Γιατὶ μὲ τὴ διαρκὴ εἰσροὴ τῆς τροφῆς παραμένει τὸ σῶμα στὴ ζωὴ κι ὅταν λείψει, φθίνει καὶ καταστρέφεται. Κι ἄς μιμεῖται καὶ τὴν ἀρμονικὴ θέση τῶν σπονδύλων στὸ ὅτι ὄσους ἐπιτελοῦν κάτι ἐπιμέρους γιὰ τὸ λαὸ τοὺς κάνει μὲ τὸ σύνδεσμο τῆς ἀγάπης ἓνα μέλος ποὺ γέρνει καὶ ἀνορθώνεται καὶ στρέφεται εὐκίνητο ἀριστερὰ καὶ δεξιὰ.

Τέτοιος τράχηλος εἶναι ὁ Παῦλος καὶ ὅποιος ἄλλος τυχὸν κατόρθωσε τὴ ζωὴ του στὰ ἴχνη ἐκείνου, ποὺ σήκωσε τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου, ἀφοῦ ἔγινε τὸ σκεῦος τῆς ἐκλογῆς⁷³ του. Καὶ μὲ τόση ἀκρίβεια ἐφάρμοσε σ' αὐτὸν ἡ κεφαλὴ τῶν ὄλων, ὥστε καὶ ὅσα ἔλεγε νὰ μὴν εἶναι πιά ὁ ἴδιος ποὺ τὰ ἔλεγε, ὅπως ἔδειξε στοὺς Κορινθίους ὅτι «μέσα του ἔλεγε καὶ μιλοῦσε ὁ Χριστός»⁷⁴. Τόσο καλλίφωνη καὶ εὐηχη ἦταν ἡ ἀρτηρία του, ποὺ μὲ τὴ χάρη τοῦ ἁγίου Πνεύματος

ἀρτηρία διὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος διαρθροῦσα τῆς ἀληθείας τὸν Λόγον, οὕτως αὐτῷ πάντοτε τοῖς θείοις λόγοις ὁ λάρυγξ κατεγλυκαίνετο, τρέφων ὄλον δι' ἑαυτοῦ τὸ σῶμα τοῖς ζωοποιοῖς ἐκείνοις διδάγμασιν. Εἰ δὲ καὶ τὸ τῶν σπονδύλων ζητεῖς, τίς οὕτω τοὺς πάντας 5 εἰς ἓν σῶμα συνήρμοσε τῷ συνδέσμῳ τῆς εἰρήνης καὶ τῆς ἀγάπης; Τίς οὕτως ἐδίδαξε κλίνεσθαι τὸν τράχηλον ἐν τῷ τοῖς ταπεινοῖς συμπεριφέρεσθαι καὶ ἀνορθοῦσθαι πάλιν ἐν τῷ τὰ ἄνω φρονεῖν καὶ πρὸς τὰ πλάγια περισκοπεῖν εὐστρόφως τε καὶ εὐκινήτως ἐν τῷ τὰς ποικίλας τοῦ διαβόλου μεθοδείας ἐκκλίνειν καὶ ἀσφαλίζεσθαι; Ὁ 10 τοιοῦτος οὖν τράχηλος ὄντως παρὰ τοῦ Δαβίδ ᾠκοδόμηται.

Νόει δὲ διὰ τοῦ Δαβίδ τὸν βασιλέα, τὸν τοῦ βασιλέως πατέρα, ὃς ἐξ ἀρχῆς τὸν ἄνθρωπον κατεσκεύασε πύργον εἶναι καὶ οὐχὶ σύμπωμα καὶ διὰ τῆς χάριτος αὐτὸν πάλιν ἀνωκοδόμησεν ἀσφαλισάμενος τοῖς πολλοῖς θυρεοῖς, ὥστε μηκέτι αὐτὸν ταῖς τῶν πολεμίων 15 ἐφόδοις εὐεπίβατον εἶναι· οἱ γὰρ κρεμάμενοι θυρεοί, οὐκ ἐπὶ γῆς κείμενοι, ἀλλὰ διαέριοι περὶ αὐτὸν θεωρούμενοι, καὶ μετὰ τῶν θυρεῶν αἱ τῶν δυνατῶν βολίδες φόβον ἐμποιοῦσι τοῖς πολεμίοις, ὥστε μηδὲ τὴν ἀρχὴν ἐγχειρῆσαι καταδραμεῖν τοῦ πύργου. Οἴμαι δὲ τὴν ἀγγελικὴν φρουρὰν ἐν κύκλῳ περιστοιχισμένην τὸν τοιοῦτον πύργον τῷ 20 πλήθει τῶν θυρεῶν ἡμῖν διασημαίνεσθαι. Δείκνυσι δὲ καὶ ἡ τῶν βολίδων μνήμη τὴν τοιαύτην διάνοιαν· οὐ γὰρ ἀπλῶς εἶπε βολίδα, ἀλλὰ τῇ τῶν δυνατῶν προσθήκῃ τοὺς ὑπερμαχοῦντας ἡμῶν ἐνεδείξατο, ὥστε συμβαίνειν τὸ λεγόμενον τῷ τῆς ψαλμωδίας ρητῷ ὅτι «παρεμβαλεῖ ἄγγελος Κυρίου κύκλῳ τῶν φοβουμένων αὐτὸν καὶ 25 ρύσεται αὐτούς». Ὁ δὲ τῶν χιλίων ἀριθμὸς οὐ μοι δοκεῖ δι' ἀκριβείας σημαίνειν τὴν τῶν ἑκατοντάδων δεκάδα, ἀλλ' εἰς πλήθους ἐνδειξιν παρελήφθη ὑπὸ τοῦ λόγου· σύνηθες γὰρ ἐστὶν ἐκ τῆς καταχρήσεως τῆς γραφικῆς τῷ ἀριθμῷ τούτῳ τὸ πλήθος ἐνδείκνυσθαι, ὡς φησὶν ὁ Δαβίδ ἀντὶ τοῦ πλήθους ὅτι «χιλιάδες εὐθηνούντων, καὶ 30 ὑπὲρ χιλιάδας χρυσοῦ καὶ ἀργυρίου».

Οὕτω μὲν οὖν τὸν τράχηλον τὸν ἐπὶ τῶν ὤμων ἐρριζωμένον κατενοήσαμεν. Ὡμοὺς δὲ νοοῦμεν, οἷς ἐπιπέφυκε, τὰς πρακτικὰς τε καὶ ἐνεργητικὰς σπουδάς, δι' ὧν οἱ βραχίονες ἡμῶν τὴν σωτηριάν ἑαυτῶν κατεργάζονται. Τὴν δὲ πρὸς τὸ μείζον ἐπαύξησιν τῆς κατὰ 35 Θεὸν ὑψουμένης ψυχῆς σύνοιδε πάντως ὁ ἐπιστατικῶς τοῖς λεγομέ-

75. Ἐφ. 4,14. 76. Κολ. 3,2. 77. Ἐφ. 6,11.

78. Ψαλμ. 33,8. 79. Ψαλμ. 67,18. 80. Ψαλμ. 118,72.

ἄρθρωνε τὸ λόγο τῆς ἀλήθειας, τόσο καταγλυκαινόταν πάντοτε ὁ λάρυγγάς του ἀπὸ τὰ θεῖα λόγια, τρέφοντας ὀλόκληρο τὸ σῶμα μ' ἐκεῖνα τὰ ζωοποιὰ διδάγματα. Ἐν θέλεις νὰ ρωτήσεις τώρα καὶ γιὰ τοὺς σπονδύλους, ποιὸς τοὺς συνάρμοσε ὄλους σὲ ἓνα σῶμα μὲ τὸ σύνδεσμο τῆς εἰρήνης καὶ τῆς ἀγάπης; Ποιὸς δίδαξε ἔτσι τὸν τράχηλο νὰ γέρνει γιὰ νὰ παρακολουθεῖ τὰ χαμηλὰ⁷⁵ καὶ νὰ ὑψώνεται πάλι ἀναλογιζόμενος τὰ ἄνω⁷⁶ καὶ νὰ κοιτάζει ὀλόγυρα πρὸς τὰ πλάγια μ' εὐστροφία κι εὐκινησία μὲ τὸ νὰ ξεφεύγει τὰ τεχνάσματα τοῦ διαβόλου καὶ ν' ἀσφαλίζεται ἀπὸ αὐτά⁷⁷; Ὁ τράχηλος αὐτὸς ἔχει ἀληθινὰ οἰκοδομηθεῖ ἀπὸ τὸ Δαβίδ.

Κι ὅταν λέμε Δαβίδ νὰ ἐννοεῖς τὸ βασιλιά, τὸν Πατέρα τοῦ βασιλιά, πὺ κατασκεύασε τὸν ἄνθρωπο ἐξαρχῆς, ὥστε νὰ εἶναι πύργος κι ὄχι ἓνα γκρέμισμα, καὶ πὺ μὲ τῆ χάρη του τὸν ξανάχτισε ἀσφαλίζοντάς τον μὲ τίς πολλὰς ἀσπίδες, ὥστε νὰ μὴν εἶναι πιὰ εὐάλωτος στὶς ἐπιθέσεις τῶν ἐχθρῶν· γιὰτί οἱ κρεμασμένες ἀσπίδες, ἐπειδὴ δὲν κείτονται στὸ ἔδαφος, ἀλλὰ τίς βλέπομε ἀνέρες γύρω ἀπὸ αὐτόν, καὶ μαζὶ μὲ τίς ἀσπίδες καὶ τὰ κοντάρια τῶν πολεμιστῶν προκαλοῦν τὸ φόβο στοὺς ἐχθρούς, ὥστε οὔτε κὰν νὰ ἐπιχειρήσουν ἐπίθεση κατὰ τοῦ πύργου. Καὶ νομίζω ὅτι ὁ πύργος αὐτὸς θέλει νὰ σημάνει μὲ τὸ πλῆθος τῶν ἀσπίδων τῆ φρουρὰ τῶν ἀγγέλων πὺ μᾶς περιβάλλει κυκλικά. Καὶ ἡ ἀναφορὰ τῶν κονταριῶν μαρτυρεῖ αὐτὸ τὸ νόημα. Γιὰτί δὲν εἶπε ἀπλῶς 'κοντάρια', ἀλλὰ μὲ τὴν προσθήκη τῆς λέξης «πολεμιστῶν» ἔδειξε ἐκείνους πὺ ὑπερμαχοῦν γιὰ μᾶς, ὥστε ὅ,τι λέγεται ἐδῶ νὰ συμφωνεῖ μὲ τὸ ρητὸ τῶν Ψαλμῶν· «θα βάλει ἄγγελος Κυρίου φρουρὰ γύρω ἀπὸ ὄσους τὸν φοβοῦνται καὶ θα τοὺς σώσει»⁷⁸. Ὁ ἀριθμὸς «χιλία» δὲ νομίζω ὅτι σημαίνει ἀκριβῶς τίς δέκα ἑκατοντάδες, ἀλλὰ χρησιμοποιήθηκε στὸ λόγο γιὰ νὰ δηλώσει τὸ πλῆθος. Γιὰτί εἶναι συνηθισμένο ἀπὸ τὴν πολλὴ χρῆση στὴ Γραφή μὲ τὸν ἀριθμὸ αὐτόν νὰ δηλώνεται τὸ πλῆθος, ὅπως λέει ὁ Δαβίδ ἀντὶ πλῆθος «χιλιάδες ἀγγέλων πλουτοῦν»⁷⁹ καὶ «πάνω ἀπὸ χιλιάδες χρυσὸ καὶ ἄργυρο»⁸⁰.

Ἐτσι λοιπὸν ἐννοήσαμε τὸν τράχηλο πὺ στηρίζεται στοὺς ὄμους. Καὶ ὡς ὄμους ὅπου στηρίζεται ἐννοοῦμε τίς πρακτικὰς ἐνέργειες, μὲ τίς ὁποῖες τὰ χέρια μας πραγματοποιοῦν τὴ σωτηρία μας. Τὴν αὐξηση πρὸς τὸ ἀνώτερο τῆς ψυχῆς πὺ ὑψώνεται κατὰ Θεὸ τὴ γνωρίζει ὅπωςδήποτε ὁποῖος ἀκολουθεῖ μὲ γνώση ὄσα λέ-

νοις ἀκολουθῶν, ὅτι πρότερον μὲν ἀγαπητὸν ἦν τῇ νύμφῃ ἵππῳ ὁμοιωθῆναι τῇ καταγωνισαμένη τὸν Αἰγύπτιον τύραννον καὶ πρὸς τοὺς ὀρμίσκους ἐμπερῶς ἔχειν τὴν ἐπὶ τοῦ τραχήλου εὐπρέπειαν· νυνὶ δὲ πόσην αὐτῇ μαρτυρεῖ τὴν πρὸς τὸ ἀγαθὸν τελειότητα, ὅτι οὐχ 5 ὀρμίσκοις τισὶ περιδεραιοῖς προσεικάζει τοῦ τραχήλου τὴν ὥραν, ἀλλὰ πύργος εἶναι διὰ τὸ μέγεθος λέγεται, ὃν περίβλεπτον ποιεῖ καὶ τοῖς πόρρωθεν ἀφεστηκόσιν ἀποσκοπούμενον οὐ μόνον ἢ περὶ τὴν οἰκοδομὴν φιλοτιμία ἐφ' ὃ τι μῆκιστον τὸ ὕψος ἐγείρουσα, ἀλλὰ καὶ ἢ τοῦ τόπου θέσις φυσικῶς ὑπερανεστῶσα τῶν γειτνιῶντων; "Ὅταν 10 τοῖνυν βασιλέως μὲν ἔργον ὁ πύργος ἦ, ἐπὶ δὲ τῆς ὑψηλῆς πολιτείας βεβηκῶς τύχη, τότε ἀληθὲς ἐπιδείκνυται τὸ παρὰ τοῦ Κυρίου λεγόμενον ὅτι «οὐ δύναται πόλις κρυβῆναι ἐπάνω ὄρους κειμένη». Νόει δέ μοι τὸν πύργον ἀντὶ τῆς πόλεως.

Καιρὸς δ' ἂν εἴη καὶ τοὺς δύο νεβροὺς τῆς δορκάδος κατανοῆ- 15σαι, οἱ περὶ τὴν καρδίαν τῆς νύμφης αὐλίζονται, μαστοὶ κληθέντες παρὰ τοῦ λόγου καθῶς φησι «δύο μαστοὶ σου ὡς δύο νεβροὶ δίδυμοι δορκάδος οἱ νεμόμενοι ἐν τοῖς κρίνοις», διὰ τὸ μεταξὺ τούτων εἶναι τῆς καρδίας τὴν θέσιν, ὧν ἡ νομὴ οὐ χόρτος ἐστὶν ἢ ἄκανθα, ἀλλὰ κρίνα παντὶ τῷ τῆς νομῆς χρόνῳ τὸ ἀνθος ἑαυτῶν παρατείνοντα καὶ 20 οὐ κατὰ καιρὸν ἀνθοῦντα οὐδὲ ἐπὶ καιροῦ μαραινόμενα, ἀλλὰ διαρκῆ παρεχόμενα τοῖς νεβροῖς τούτοις δι' ἑαυτῶν τὴν τροφήν, ἕως ἂν μηκέτι αἱ σκιαὶ κρατῶσι τῆς σπουδαζομένης περὶ τὸν βίον ἀπάτης, ἀλλ' ἤδη τοῦ φωτὸς πανταχῇ διαλάμπαντος καταωρασθῆ τὰ πάντα διὰ τῆς ἡμέρας τῆς ὅπου θέλει διαπνεύσεως τὸ φῶς. Οὕτω γάρ 25 φησιν ὁ Λόγος· «ἕως οὗ διαπνεύση ἡ ἡμέρα καὶ κινηθῶσιν αἱ σκιαί». Οἶδας δὲ πάντως παρὰ τοῦ Εὐαγγελίου μαθὼν ὅτι τὸ Πνεῦμά ἐστι τὸ ἅγιον τὸ διὰ τοῦ πνεῖν ὅπου βούλεται φῶς ἐμποιοῦν τοῖς ἐπισταμένοις ὅθεν ἔρχεται καὶ ποῦ ὑπάγει· περὶ οὗ νῦν ὁ Λόγος οὕτωςι διεξέρχεται «δύο μαστοὶ σου ὡς δύο νεβροὶ δίδυμοι δορκάδος 30 οἱ νεμόμενοι ἐν τοῖς κρίνοις, ἕως οὗ διαπνεύση ἡ ἡμέρα καὶ κινηθῶσιν αἱ σκιαί».

Ἄλλὰ τὸ μὲν ἡμέραν λέγεσθαι τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, φῶς πνεόν οἷς ἂν ἐγγένηται, οὐκ οἶμαι τίνα τῶν νοῦν ἐχόντων ἐπιδιστάσαι τῷ λόγῳ· εἰ γὰρ υἱοὶ φωτὸς καὶ υἱοὶ ἡμέρας γίνονται οἱ γεννηθέντες 35 παρὰ τοῦ Πνεύματος, τί ἄλλο χρὴ νοεῖν τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἢ φῶς

γονται, ότι πρώτα ἔφτανε στὴ νύμφη νὰ παρομοιωθεῖ μὲ τὸ ἄλογο πού κατανίκησε τὸν Αἰγύπτιο τύρανο καὶ πού εἶχε τὴ ὀμορφιά πάνω στὸν τράχηλό της παρόμοια μὲ τὰ περιδέραια. Ἀλλὰ τώρα πόση τελειότητα στὸ ἀγαθὸ τῆς ἀποδίδει, πού δὲν παρομοιάζει τὴν ὀμορφιά τοῦ τραχήλου μὲ κάποια κυκλικά περιδέραια, ἀλλὰ χαρακτηρίζεται γιὰ τὸ μέγεθός της πὼς εἶναι πύργος, πού τὸν κάνει νὰ φαντάζει ὀλόγυρα καὶ νὰ τὸν βλέπουν κι ὄσοι βρίσκονται σὲ μεγάλη ἀπόσταση ὄχι μονάχα ἢ φιλοδοξία γιὰ τὴν οἰκοδομὴ πού ἀνεβάζει τὸ ὕψος ὄσο ψηλότερα γίνεται, ἀλλὰ καὶ ἡ θέση του εἶναι φυσικά ψηλότερη ἀπὸ τὰ γειτονικά της. Ὅταν λοιπὸν ὁ πύργος εἶναι ἔργο τοῦ βασιλιᾶ καὶ τύχει νὰ ἔχει ἀνεβεῖ στὸν ὑψηλὸ βίον, τότε ἀποδεικνύει ἀληθινὸ αὐτὸ πού λέει ὁ Κύριος ὅτι «δὲν μπορεῖ νὰ κρυφτεῖ μιὰ πόλη πού βρίσκεται πάνω στὸ βουνό»⁸¹.

Εἶναι ὥρα νὰ προσπαθήσομε νὰ καταλάβομε καὶ τὰ δύο ἐλαφόπουλα, πού τριγυρίζουν τὴν καρδιά τῆς νύμφης καὶ ὀνομάζονται ἀπὸ τὸ Λόγο «στήθη» (ὄπως λέει, «τὰ δύο στήθη σου εἶναι σὰν δύο ἐλαφόπουλα πού βόσκουν μέσα στὰ κρίνα»), ἐπειδὴ ἡ θέση τῆς καρδιάς εἶναι ἀνάμεσά τους· ἡ βοσκὴ τους δὲν εἶναι χόρτα ἢ ἀγκάθια, ἀλλὰ κρίνα πού διατηροῦν τὸ ἄνθος τους καθόλου τὸ διάστημα τῆς βοσκῆς· καὶ δὲν ἀνθίζουν ἓνα διάστημα κι ἓνα ἄλλο μαραίνονται, ἀλλὰ δίνουν στὰ ἐλαφόπουλα συνέχεια τροφὴ τὸν ἑαυτὸ τους, ὥσπου νὰ παύσουν πιά νὰ ὑπάρχουν οἱ ἴσκιοι τῶν ἀπατηλῶν φαντασμάτων πού ἐπιδιώκονται στὴ ζωὴ καὶ θὰ ἔχει πιά λάμψει παντοῦ τὸ φῶς καὶ θὰ καταναστούν τὰ πάντα μὲ τὸ φῶς τῆς ἡμέρας πού ἀποστέλλει ὄπου θέλει τὸ φῶς της (γιατὶ ἔτσι λέει ὁ Λόγος· «ὥσπου νὰ φυσηῖ τὸ ἀγέρι τῆς ἡμέρας καὶ νὰ σκορπίσουν οἱ σκιές»). Τὸ ἔχεις μάθει ἀπὸ τὸ Εὐαγγέλιο καὶ τὸ ξέρεις ὀπωσδήποτε ὅτι εἶναι τὸ ἅγιο Πνεῦμα πού δημιουργεῖ ὄπου θέλει τὸ φῶς μὲ τὸ φύσημά του σ' ἐκείνους πού ξέρουν ἀπὸ ποῦ ἔρχεται καὶ ποῦ πηγαίνει. Γι' αὐτὸ τώρα ὁ Λόγος μιλάει ἔτσι· «τὰ δύο στήθη του εἶναι σὰ δύο διδύμα ἐλαφόπουλα πού βόσκουν μέσα στὰ κρίνα, ὥσπου νὰ φυσηῖ ἡ ἡμέρα τὸ ἀεράκι της καὶ νὰ σκορπίσουν οἱ σκιές».

Ἀλλὰ ὅτι «ἡμέρα» λέγεται τὸ ἅγιο Πνεῦμα, πού πνέει φῶς σ' ὄποιους ἐπισκεφθεῖ, δὲ νομίζω ὅτι θ' ἀμφιβάλλει κανένας γιὰ τὸ λόγο. Ἐὰν δηλαδὴ ὄσοι γεννήθηκαν ἀπὸ τὸ Πνεῦμα⁸² γίνονται υἱοὶ τοῦ φωτός καὶ υἱοὶ τῆς ἡμέρας⁸³, τί ἄλλο νὰ θεωρήσομε τὸ Πνεῦμα

καὶ ἡμέραν, ἧς ἡ πνοὴ φυγαδευτικὴ τῶν σκιῶν τῆς ματαιότητος γίνεται· Ἀνάγκη γὰρ πᾶσα τοῦ ἡλίου φανέντος τὰς σκιάς μὴ μένειν, ἀλλὰ μεταχωρεῖν τε καὶ μετανίστασθαι. Τὸ δὲ περὶ τῶν νεβρῶν τῆς δορκάδος μυστήριον εὐκαιρον ἂν εἴη προσθεῖναι τῇ ἐξετάσει τοῦ λόγου, ὧν δίδυμον μὲν ἐστὶν ἡ γένεσις, τροφή δὲ τὸ κρίνον, τόπος δὲ νομῆς ἡ ἀγαθὴ τε καὶ πείρα γῆ. Αὕτη δ' ἐστὶν ἡ καρδιά, κατὰ τὸν τῆς παραβολῆς τοῦ Κυρίου λόγον· ἐν αὐτῇ δὲ νεμόμενοι καὶ τοὺς καθαρῶς ἐξ αὐτῆς λογισμοὺς ἀνθολογοῦντες πιαίνονται. Τὸ δὲ ἄνθος τῶν κρίνων διπλῆν ἔχει τὴν χάριν παρὰ τῆς φύσεως εὐπνοίας τῇ εὐ-
10 χροίᾳ συμμεμιγμένης, ὡς καθ' ἑκάτερον εἶναι τοῖς δρεπομένοις ἐράσμιον, εἴτε τῇ ὄσφρῃσει προσάγοιεν εἴτε τοῖς ὀφθαλμοῖς τοῦ κάλλους τῆς ὥρας κατατροφῶεν· ἡ μὲν γὰρ ὄσφρησις τῆς τοῦ Χριστοῦ εὐωδίας πλήρης γίνεται, διὰ δὲ τοῦ εἴδους ἐνδείκνυται τὸ καθαρὸν τε καὶ ἀκηλίδωτον.

15 Τάχα τοίνυν ἤδη διὰ τῶν εἰρημένων σεσαφῆνισται ἡμῖν τὸ ὑπὸ τοῦ Λόγου δηλούμενον ὅτι δύο ἀνθρώπων ἐν τοῖς καθ' ἑαστον θεωρουμένων, τοῦ μὲν σωματικοῦ τε καὶ φαινομένου, τοῦ δὲ νοητοῦ τε καὶ ἀοράτου, δίδυμος μὲν ἀμφοτέρων ἐστὶν ἡ γένεσις κατὰ ταῦτ' ἄλλήλοις συνεπιδημούντων τῷ βίῳ· οὐτε γὰρ προϋπάρχει τοῦ
20 σώματος ἡ ψυχὴ οὐτε προκατασκευάζεται τῆς ψυχῆς τὸ σῶμα, ἀλλ' ὁμοχρόνως ἐν τῇ ζωῇ γίνονται. Τροφή δὲ τούτοις κατὰ φύσιν μὲν ἐστὶν ἡ καθαρότης καὶ ἡ εὐωδία καὶ πάντα τὰ τοιαῦτα, ὧν εὐφοροῦσιν αἱ ἀρεταί, ἔστι δὲ ὅτε τὸ δηλητήριόν τισιν ἀντὶ τοῦ τροφίμου σπουδάζεται, οἳ οὐχὶ τὰ ἄνθη τῶν ἀρετῶν ἐπιβόσκονται, ἀλλ' ἀκάν-
25 θαις ἐπιτέρπονται καὶ τριβόλοις· οὕτω γὰρ τῆς παραβολῆς τοῦ Εὐαγγελίου ὀνομαζούσης τὰς ἀμαρτίας ἠκούσαμεν, ὧν ἡ κατάρα τοῦ ὄφρου τὴν κακὴν βλάστην ἐδημιούργησεν.

Ἐπειδὴ τοίνυν διακριτικῶν ὀφθαλμῶν ἐστὶ χρεία τῶν δυναμένων ἐν ἀκριβεῖα διαγνῶναι τὸ κρίνον τε καὶ τὴν ἄκανθαν, καὶ τὸ μὲν
30 σωτήριον προελέσθαι, τὸ δὲ φθοροποιὸν ἀποπέμψασθαι, διὰ τοῦτο τὸν καθ' ὁμοίότητα τοῦ μεγάλου Παύλου μαζὸν τοῖς νηπίοις γινόμενον καὶ γαλακτοτροφοῦντα τοὺς ἀρτιγενεῖς τῆς Ἐκκλησίας δυάδα μαζῶν ἀλλήλοις συγγενηθέντων τῶν τοῖς νεβροῖς τῆς δορκάδος ἀπεικαζομένων ὠνόμασεν, διὰ πάντων μαρτυρῶν τῷ τοιοῦτῳ μέλει

84. Λουκᾶ 8,15. 85. Β' Κορ. 4,16. 86. Β' Κορ. 2,15,
87. Ματθ.7,16. Ἐβρ. 6,8. 88. Γεν. 17·18. 89. Α' Κορ. 12,10.
90. Α' Κορ. 3,1·2.

ἀν ὄχι φῶς καὶ ἡμέρα, πού ἡ πνοή της φυγαδεύει τίς σκιές τῆς ματαιότητος; γιατί εἶναι ἀνάγκη πάσα ὅταν φανεῖ ὁ ἥλιος νὰ μὴ μένουν οἱ σκιές, ἀλλὰ νὰ μετακινηθοῦν καὶ νὰ ὑποχωρήσουν. Εἶναι τώρα καιρὸς νὰ περιλάβομε στὴν ἐξέτασή μας τὸ μυστήριον τὸ σχετικὸ μὲ τὰ ἐλαφόπουλα πού γεννήθηκαν δίδυμα, πού τροφή τους εἶναι τὸ κρίνον καὶ τόπος τῆς βοσκῆς τους ἡ καλὴ καὶ γόνιμη γῆ, πού εἶναι ἡ καρδιά κατὰ τὴν παραβολὴ τοῦ Κυρίου⁸⁴. σ' αὐτὴ βόσκουν καὶ παχαίνουν διαλέγοντας ἀπὸ ἐκεῖ τοὺς καθαροὺς λογισμοὺς. Τὸ ἄνθος τοῦ κρίνου ἔχει διπλὴ χάρη ἀπὸ τὴ φύση, ἔχει ἀναμιγμένον τὸ ἄρωμα μὲ τὸ ὠραῖο χρῶμα, γιὰ νὰ τὸ ἀγαποῦν ὅσοι τὸ κόβουν καὶ γιὰ τὰ δύο⁸⁵, εἴτε τὸ πλησιάσουν στὴν ὄσφρηση εἴτε ἀπολαύσουν τὴν ὀμορφιά του μὲ τὰ μάτια. Γιατί τότε ἡ ὄσφρησή τους γεμίζει ἀπὸ τὴν εὐωδιά τοῦ Χριστοῦ⁸⁶, ἐνῶ μὲ τὴν ὄψη του φανερώνεται ἡ καθαρότητα καὶ ἡ ἀπουσία κηλίδας.

Ἰσως λοιπὸν μὲ ὅσα εἶπαμε ἔχει ἀποσαφηνιστεῖ πᾶς τὸ δηλούμενον ἀπὸ τὸ λόγο ὅτι, ἐπειδὴ σὲ κάθε ἄνθρωπο παρατηροῦμε δύο ἀνθρώπους, ἓνα σωματικὸ καὶ ὄρατό, κι ἓνα ἄλλο νοητὸ καὶ ἀόρατο, καὶ τῶν δύο ἡ γέννηση εἶναι δίδυμη κι ἔρχονται καὶ οἱ δύο μαζί στὴ ζωὴ· γιατί οὔτε ἡ ψυχὴ προϋπάρχει ἀπὸ τὸ σῶμα οὔτε τὸ σῶμα κατασκευάζεται πρὶν ἀπὸ τὴν ψυχὴ, ἀλλὰ ἔρχονται στὴ ζωὴ ταυτόχρονα. Φυσικὴ τους τροφή εἶναι ἡ καθαρότητα καὶ ἡ εὐωδιά καὶ ὅλα τὰ ὅμοια γιὰ τὰ ὁποῖα εἶναι γόνιμες οἱ ἀρετές. Μερικοὶ βέβαια κάποτε κυνηγοῦν τὸ δηλητήριον κι ὄχι τὸ κατάλληλον γιὰ φαγητό· εἶναι αὐτοὶ πού δὲν βόσκουν τὰ ἄνθη τῶν ἀρετῶν, ἀλλὰ εὐχαριστιοῦνται μὲ ἀγκάθια καὶ τριβόλια. Ἔτσι ἀκούσαμε τὴν παραβολὴ τοῦ Εὐαγγελίου νὰ ὀνομάζει τίς ἀμαρτίες⁸⁷, πού ἡ κατάρα τοῦ φιδιοῦ δημιούργησε τὸ κακὸ φύτρωμά τους⁸⁸.

Ἐπειδὴ λοιπὸν χρειάζονται μάτια πού νὰ διακρίνουν⁸⁹, πού νὰ μπορέσουν νὰ δαγκώσουν μὲ ἀκρίβεια τὸ κρίνον καὶ τὸ ἀγκάθι, ὥστε νὰ προτιμήσουν τὸ σωτήριο καὶ ν' ἀπορρίψουν τὸ καταστρεπτικόν, γι' αὐτὸ ἐκεῖνον πού γίνεται κατὰ ὁμοιότητα μὲ τὸν μέγαλον Παῦλον μαστὸς γιὰ τὰ νήπια⁹⁰ καὶ τρέφει μὲ γάλα τοὺς νεογέννητους τῆς Ἐκκλησίας, ὀνόμασε ζευγάρι μαστῶν πού γεννήθηκαν ὁ ἓνας μαζί μὲ τὸν ἄλλο καὶ παρομοιάστηκαν μὲ τὰ ἐλαφόπουλα. Ἀποδίδει μὲ ὅλα στὸ μέλος αὐτὸ τῆς Ἐκκλησίας τὸν χαρακτηρισμὸ τοῦ δόκιμου καὶ γιατί ἐπιτυχαίνει καὶ κατὰ τὸ ἓνα καὶ κατὰ τὸ ἄλλο στὴ βοσκῇ

τῆς Ἐκκλησίας τὸ δόκιμον, ὅτι τε καθ' ἑκάτερον εὐοδοῦται πρὸς τὴν τῶν καθαρῶν κρίνων νομὴν ὀξὺ δεδορκῶς καὶ διακρίνων τοῦ τροφίμου τὴν ἄκανθαν καὶ ὅτι περὶ τὸ ἡγεμονικὸν ἀναστρέφεται, οὐ σύμβολον ἢ καρδιά ἐστίν, ἢ δι' ἑαυτῆς τοὺς μαζοὺς ὑποτρέφουσα, 5 καὶ ἔτι πρὸς τούτοις ὅτι οὐκ ἐν ἑαυτῷ κατακλείει τὴν χάριν, ἀλλ' ἐπέχει τοῖς δεομένοις τοῦ λόγου τὴν θηλήν, «ὡς ἂν τροφὸς θάλπη τὰ ἑαυτῆς τέκνα», καθὼς ἐποίει τε καὶ ἔλεγεν ὁ Ἀπόστολος.

Μέχρι τούτων δὲ τῶν μελῶν τῆς Ἐκκλησίας προαγαγὼν ὁ Λόγος τὸν ἐπαινον ἐν τοῖς ἐφεξῆς ὀλοσώματον ποιεῖται αὐτῆς τὸ ἐγκώ- 10 μιον, ὅταν «διὰ τοῦ θανάτου καταργήσῃ τὸν τὸ κράτος ἔχοντα τοῦ θανάτου» καὶ πάλιν ἐπαναγάγῃ ἑαυτὸν πρὸς τὴν ἰδίαν δόξαν τῆς θεότητος, ἣν εἶχεν ἀπ' ἀρχῆς «πρὸ τοῦ τὸν κόσμον εἶναι»: εἰπὼν γὰρ ὅτι «πορεύσομαι ἐμαυτῷ εἰς τὸ ὄρος τῆς σμύρνης καὶ εἰς τὸν βουνὸν τοῦ λιβάνου», διὰ μὲν τῆς σμύρνης τὸ πάθος, διὰ δὲ τοῦ λιβάνου τὴν 15 δόξαν τῆς θεότητος ἐνδειξάμενος, προσέθηκεν «ὄλη καλὴ εἶ, ἢ πλησίον μου, καὶ μῶμος οὐκ ἔστιν ἐν σοί», διδάσκων διὰ τῶν εἰρημένων πρῶτον μὲν ὅτι οὐδεὶς αἶρει τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἀπ' αὐτοῦ, ἀλλ' «ἐξουσίαν ἔχει θεῖναι αὐτὴν καὶ ἐξουσίαν ἔχει πάλιν λαβεῖν αὐτὴν» πορευόμενος ἑαυτῷ ἐπὶ τὸ ὄρος τῆς σμύρνης, οὐκ ἐκ τῶν ἡμετέρων 20 ἔργων, ἵνα μὴ τις καυχῆσθαι, ἀλλ' ἐξ ἰδίας χάριτος τὸν ὑπὲρ τῶν ἁμαρτωλῶν ἀναδεχόμενος θάνατον· ἔπειτα δὲ ὅτι οὐκ ἔστιν ἄλλως καθαρθῆναι τοῦ μώμου τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν μὴ τοῦ ἁμινοῦ τοῦ αἰροντος τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου πᾶσαν δι' ἑαυτοῦ τὴν κακίαν ἐξαφανίσαντος. Ὁ τοίνυν εἰπὼν ὅτι «ὄλη καλὴ εἶ, ἢ πλησίον μου, καὶ 25 μῶμος οὐκ ἔστιν ἐν σοί», καὶ ἐπαγαγὼν τὸ κατὰ τὸ πάθος μυστήριον διὰ τοῦ κατὰ τὴν σμύρναν αἰνίγματος, εἶτα τοῦ λιβάνου μνησθεὶς, δι' οὗ τὸ θεῖον ἐνδείκνυται, τοῦτο παιδεύει ἡμᾶς, ὅτι ὁ συμμετασχὼν αὐτῷ τῆς σμύρνης συμμεθέξει πάντως καὶ τοῦ λιβάνου· ὁ γὰρ συμπαθὼν καὶ συνδοξάζεται πάντως, ὁ δὲ ἄπαξ ἐν τῇ 30 θείᾳ δόξῃ γενόμενος, ὄλος γίνεται καλὸς ἔξω τοῦ ἀντικειμένου μώμου γενόμενος, οὗ καὶ ἡμεῖς χωρισθεῖημεν διὰ τοῦ ὑπὲρ ἡμῶν ἀποθανόντος καὶ ἐγερθέντος, ᾧ ἢ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

91. Ἀ' Θεσ. 2,7.

92. Ἐβρ. 2,14.

93. ᾿Αϊσμα 4,6.

94. ᾿Αϊσμ. 4,7.

95. Ἰω. 10,18.

τῶν καθαρῶν κρίνων, ξεχωρίζοντας μ' ὄξυδέρκεια τὸ ἀγκάθι ἀπὸ τὸ κατάλληλο γιὰ τροφή, καὶ γιατί ἀσχολεῖται μὲ τὸ ἡγεμονικό, πού συμβολίζεται ἀπὸ τὴν καρδιά, ἡ ὁποία τρέφει τοὺς μαστούς· κι ἀκόμα ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὰ γιατί δὲ φυλακίζει μέσα του τὴ χάρη, ἀλλὰ προσφέρει τὴ θηλή σ' ὄσους ἔχουν ἀνάγκη τοῦ λόγου, «ὅπως ἡ τροφὸς περιποιεῖται τὰ παιδιὰ της»⁹¹ ὅπως ἔκανε καὶ ἔλεγε ὁ Ἀπόστολος.

Κι ἀφοῦ ἔφερε ὁ Λόγος τὸν ἔπαινο ὡς αὐτὰ τὰ μέλη τῆς Ἐκκλησίας, στὰ ἐπόμενα τῆς κάνει τὸ ἐγκώμιο γιὰ ὄλο γενικά τὸ σῶμα, ὅταν «μὲ τὸ θάνατο καταργήσει αὐτὸν πού κρατᾶει τὴν ἐξουσία τοῦ θανάτου»⁹², καὶ ξαναφέρει πάλι τὸν ἑαυτό του στὴ δόξα τῆς ἴδιας του θεότητας, πού εἶχε ἀπὸ τὴν ἀρχὴ προτοῦ δημιουργηθεῖ ὁ κόσμος, λέγοντας «θὰ πάω ἀπὸ μόνος μου στὸ ὄρος τῆς σμύρνας καὶ στὸ βουνὸ τοῦ Λιβάνου»⁹³, κάνοντας ἐνδειξη μὲ τὴ σμύρνα γιὰ τὸ πάθος καὶ μὲ τὸ λιβάνι γιὰ τὴ δόξα τῆς θεότητας πρόσθεσε· «εἶσαι ὀλόκληρη ὠραία, ἀγαπημένη μου, καὶ δὲν ἔχεις κανένα ψεγάδι»⁹⁴· διδάσκει μ' αὐτὰ, πρῶτα ὅτι κανένας δὲν παίρνει ἀπὸ αὐτὸν τὴ ζωὴ του, ἀλλὰ «εἶναι στὴν ἐξουσία του νὰ τὴν προσφέρει καὶ στὴν ἐξουσία του νὰ τὴν ξαναπάρει»⁹⁵, πηγαίνοντας ἀπὸ μόνος του στὸ ὄρος τῆς σμύρνας· δὲν πηγαίνει ἐξαιτίας τῶν δικῶν μας ἔργων, γιὰ νὰ μὴν καυχηθεῖ κάποιος, ἀλλὰ δέχεται τὸ θάνατο γιὰ τοὺς ἁμαρτωλοὺς ἀπὸ τὴν ἴδια του τὴ φιλανθρωπία. Καὶ δεύτερο ὅτι δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ καθαρθεῖ ἡ ἀνθρώπινη φύση ἀπὸ τὴν ἁμαρτία, ἂν δὲν ἐξαλείψει μὲ τὸν ἑαυτό του ὅλη τὴν κακία ὁ ἁμνὸς πού σηκώνει τὴν ἁμαρτία τοῦ κόσμου. Αὐτὸς λοιπὸν πού εἶπε, «εἶσαι ὅλη ὠραία, ἀγάπημένη μου, καὶ δὲν ἔχεις κανένα ψεγάδι», καὶ πρόσθεσε τὸ μυστήριον τοῦ πάθους μὲ τὸ συμβολισμό τῆς σμύρνας καὶ ἀνέφερε ἔπειτα τὸ λιβάνι μὲ τὸ ὁποῖο δηλώνει τὴ θεότητα, μᾶς διδάσκει τὸ ἐξῆς· ὅτι ὁποῖος συμμετάσχει μαζί του στὴ σμύρνα, θὰ συμμετάσχει ὁπωςδῆποτε καὶ στὸ λιβάνι· γιατί αὐτὸς πού ἔπαθε μαζί, ἀσφαλῶς καὶ συνδοξάζεται, κι ὁποῖος βρεθεῖ μιὰ φορὰ μέσα στὴ θεία δόξα, ὁμορφαίνει ὀλόκληρος κι ἀπαλλάσσεται ἀπὸ τὴν ἀντίθετή μας δύναμη, ἀπὸ τὴν ὁποία εἶθε νὰ χωριστοῦμε κι ἐμεῖς μέσω τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Κυρίου μας πού πέθανε κι ἀναστήθηκε γιὰ χάρη μας καὶ στὸν ὁποῖο ἀνήκει ἡ δόξα καὶ ἡ δύναμη στοὺς αἰῶνες τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

ΛΟΓΟΣ Η'

(Ἄσιμα Ἄσιμ.. 4,8-15)

- «*Δεῦρο ἀπὸ Λιβάνου, νύμφη, δεῦρο ἀπὸ Λιβάνου·
ἐλεύση καὶ διελεύση ἀπὸ ἀρχῆς πίστεως,
ἀπὸ κεφαλῆς Σανὶρ καὶ Ἑρμών,
ἀπὸ μανδρῶν λεόντων, ἀπὸ ὀρέων παρδάλεων.*
- 5 *Ἐκαρδίωσας ἡμᾶς, ἀδελφή ἡμῶν νύμφη,
ἐκαρδίωσας ἡμᾶς ἐνὶ ἀπὸ ὀφθαλμῶν σου,
ἐν μιᾷ, ἐνθέματι τραχήλου σου.
Τί ἐκαλλιώθησαν μαστοὶ σου, ἀδελφή μου νύμφη,
τί ἐκαλλιώθησαν μαστοὶ σου ἀπὸ οἴνου;*
- 10 *καὶ ὀσμὴ ἱματίων σου ὑπὲρ πάντα τὰ ἀρώματα.
Κηρίον ἀποστάζουσι χεῖλη σου, νύμφη,
μέλι καὶ γάλα ὑπὸ τὴν γλῶσσάν σου,
καὶ ὀσμὴ ἱματίων σου ὡς ὀσμὴ λιβάνου.
Κῆπος κεκλεισμένος, ἀδελφή μου νύμφη,*
- 15 *κῆπος κεκλεισμένος, πηγὴ ἐσφραγισμένη.
Ἄποστολαί σου παράδεισος ροῶν μετὰ καρποῦ ἀκροδρύων,
κύπροι μετὰ νάρδων,
νάρδος καὶ κρόκος,
κάλαμος καὶ κιννάμωμον*
- 20 *μετὰ πάντων ξύλων τοῦ Λιβάνου,
σμύρνα, ἀλόη μετὰ πάντων πρωτομύρων,
πηγὴ κήπων, φρέαρ ὕδατος ζῶντος
καὶ ροιζοῦντος ἀπὸ τοῦ Λιβάνου».*

Ὁ τὰς μεγάλας ὀπτασίας διεξελθὼν πρὸς τοὺς Κορινθίους, ὁ μέγας Ἀπόστολος, ὅτε καὶ ἀμφίβολος περὶ τῆς ἑαυτοῦ φύσεως ἔφησεν εἶναι, εἶτε σῶμα ἦν εἶτε νόημα ἐν τῷ καιρῷ τῆς ἐν τῷ παραδείσῳ μυσταγωγίας, ταῦτα διαμαρτυράμενος λέγει, ὅτι «ἑμαυτὸν

ΛΟΓΟΣ Η'

(Ἦσμα Ἄσμ. 4,8-15)

«Ἔλα ἀπὸ τὸ Λίβανο, νύμφη μου, ἔλα ἀπὸ τὸ Λίβανο.
Θὰ ρθεῖς καὶ θὰ περάσεις ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τῆς πίστεως,
ἀπὸ τὴν κεφαλὴ τοῦ Σανὶρ καὶ Ἑρμών,
ἀπὸ τίς ματιᾶς τῶν λιονταριῶν, ἀπὸ τὰ ὄρη μὲ τίς παρδάλεις.
Μᾶς ἔδωσες θάρρος, ἀδελφή μας, νύμφη μου,
μᾶς ἔδωσες θάρρος μ' ἓνα βλέμμα ἀπὸ τὰ μάτια σου,
μὲ μιά, μὲ τὸ περιδέραϊό σου.
Πόσο πιὸ ὠραῖα ἔγιναν τὰ στήθη σου, ἀδελφή μου, νύμφη μου,
πόσο πιὸ ὠραῖα ἀπὸ τὸ κρασί ἔγιναν.
Ἡ μυρωδιὰ ἀπ' τὰ ρούχα σου πάνω ἀπὸ ὄλα τὰ ἀρώματα.
Κερήθρα εἶναι τὰ χεῖλη σου, νύμφη μου, καὶ σταλάζουν,
μέλι καὶ γάλα κάτω ἀπὸ τὴ γλώσσα σου·
καὶ ἡ μυρωδιὰ τῶν ρούχων σου σὰ μυρωδιὰ λιβανιοῦ.
Κήπος κλεισμένος εἶσαι, ἀδελφή μου, νύμφη μου,
κῆπος κλεισμένος, πηγὴ σφραγισμένη.
Ὅσα μοῦ στέλνεις παράδεισος ροδιῶν καὶ καρποὶ μηλιάς,
κύπροι μαζὶ μὲ νάρδους,
νάρδος καὶ κρόκος,
μοσχοκάλαιο καὶ κανέλα,
μὲ ὄλα τὰ ξύλα τοῦ Λιβάνου,
σμύρνα κι ἀλόη μὲ ὄλα τὰ πρῶτα ἀρώματα.
Πηγὴ τοῦ κήπου, πηγὰδι τοῦ ζωντανοῦ νεροῦ,
ποὺ κατεβαίνει μὲ θόρυβο ἀπὸ τὸ Λίβανο».

Αὐτὸς ποὺ διηγήθηκε τὰ μεγάλα ὄραματα πρὸς τοὺς Κορινθίους, ὁ μέγας Ἀπόστολος, αὐτὸς ποὺ διατύπωσε ἀμφιβολία γιὰ τὴ φύση τοῦ ἄν ἦταν τὸν καιρὸ τῆς μυσταγωγίας του στὸν παράδεισο σῶμα ἢ πνεῦμα, δίνοντας μαρτυρία γι' αὐτὰ λέει, «δὲν νομίζω ὅτι

οὐπω λογιζομαι κατειληφέναι, ἀλλ' ἔτι τοῖς ἔμπροσθεν ἐπεκτείνομαι τῶν προδιηνησμένων λήθην ποιούμενος», δηλῶν ὅτι καὶ μετὰ τὸν τρίτον οὐρανὸν ἐκεῖνον, ὃν αὐτὸς ἔγνω μόνος (οὐ γάρ τι Μωϋσῆς ἐν τῇ κοσμογενεῖᾳ περὶ αὐτοῦ διηγήσατο) καὶ μετὰ τὴν ἄρρητον τῶν 5 τοῦ παραδείσου μυστηρίων ἀκρόασιν ἔτι ἐπὶ τὸ ἀνώτερον ἵεται καὶ οὐ λήγει τῆς ἀναβάσεως οὐδέποτε τὸ καταλαμβανόμενον ἀγαθὸν ὅρον τῆς ἐπιθυμίας ποιούμενος, διδάσκων, οἶμαι, διὰ τούτων ἡμᾶς ὅτι τῆς μακαρίας ἐκείνης τῶν ἀγαθῶν φύσεως πολὺ μὲν ἔστι τὸ δεῖ εὐρισκόμενον, ἀπειροπλάσιον δὲ τοῦ πάντοτε καταλαμβανομένου τὸ 10 ὑπερκείμενον, καὶ τοῦτο εἰς τὸ διηνεκὲς γίνεται τῷ μετέχοντι ἐν πάσῃ τῇ τῶν αἰῶνων αἰδιότητι διὰ τῶν δεῖ μειζόνων τῆς ἐπαυξήσεως τοῖς μετέχουσι γινομένης· ὁ μὲν γὰρ καθαρὸς τὴν καρδίαν, κατὰ τὴν ἀψευδῆ τοῦ Δεσπότη φωνήν, ὁρᾷ τὸν Θεὸν δεῖ κατὰ τὴν ἀναλογίαν τῆς δυνάμεως ὅσον χωρῆσαι δύναται τοσοῦτον τῇ κατανοήσει 15 δεχόμενος. Τὸ μέντοι ἀόριστόν τε καὶ ἀπερίληπτον τῆς θεότητος ἐπέκεινα πάσης καταλήψεως διαμένει· οὐ γὰρ τῆς μεγαλοπρεπειᾶς τῆς δόξης οὐκ ἔστι πέρας, καθὼς ὁ προφήτης μαρτύρεται, τοῦτο πάντοτε ὡσαύτως ἔχει ἐν τῷ αὐτῷ ὕψει διὰ παντὸς θεωρούμενον. Ὡσπερ δὴ καὶ ὁ μέγας Δαβὶδ ὁ τὰς καλὰς ἀναβάσεις ἐν τῇ καρδίᾳ 20 διατιθέμενος καὶ ἐκ δυνάμεως εἰς δύναμιν δεῖ πορευόμενος τοῦτο πρὸς τὸν Θεὸν ἀνεβόησεν ὅτι «Σὺ δὲ ὕψιστος εἰς τὸν αἰῶνα, Κύριε»· τοῦτο, οἶμαι, διὰ τῆς φωνῆς ταύτης σημαίνων, ὅτι ἐν πάσῃ τῇ τοῦ ἀτελευτήτου αἰῶνος αἰδιότητι ὁ μὲν πρὸς σὲ τρέχων ἑαυτοῦ μείζων πάντοτε καὶ ἀνώτερος γίνεται, δεῖ διὰ τῆς τῶν ἀγαθῶν ἀναβάσεως 25 ἀναλόγως αὐξόμενος, σὺ δὲ ὁ αὐτὸς εἶ Ὑψιστος εἰς τὸν αἰῶνα μένων, οὐδέποτε χθαμαλότερος τοῖς ἀνιούσι φανῆναι δυνάμενος τῷ κατὰ τὸ ἴσον ἀνώτερος πάντοτε καὶ ὑψηλότερος εἶναι τῆς τῶν ὑψουμένων δυνάμεως.

Ταῦτα τοίνυν περὶ τῆς φύσεως τῶν ἀφράστων ἀγαθῶν δογμα- 30 τίζειν τὸν Ἀπόστολον ὑπειλήφαμεν λέγοντα, ὅτι τὸ ἀγαθὸν ἐκεῖνο «ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδεν», κἂν δεῖ βλέπειν (οὐ γὰρ ὅσον ἔστι βλέπει, ἀλλ' ὅσον τῷ ὀφθαλμῷ δυνατόν ἔστι δέξασθαι), «καὶ οὐκ ἤκουσεν», καθ' ὅσον ἔστι τὸ δηλούμενον, κἂν πάντοτε δέχεται τῇ ἀκοῇ τὸν λόγον, «καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη», κἂν διὰ παντὸς ὁ κα-

1. Β' Κορ. 12,1-4. 2. Ματθ. 5,8.
3. Ψαλμ. 144,5-3. 4. Ψαλμ. 83,6-8.

ἔχω καταλάβει τὸν ἑαυτό μου, ἀλλ' ἀκόμη προχωρῶ πρὸς τὰ ἐμπρὸς ξεχνώντας ὅσα ἔχω περάσει»¹, δηλώνει μ' αὐτὰ ὅτι ἀκόμα κι ἔπειτα ἀπὸ ἐκεῖνο τὸν τρίτο οὐρανό, πού αὐτὸς μόνο γνώρισε (ὁ Μωυσῆς δὲν εἶπε τίποτε γι' αὐτὸν στὴ δημιουργία τοῦ κόσμου) κι ἔπειτα ἀπὸ τὸ ἀνείπωτο ἄκουσμα τῶν μυστικῶν τοῦ παραδείσου προχωρεῖ ἀκόμη πιὸ ψηλὰ καὶ ποτέ δὲ σταματᾷ ν' ἀνεβαίνει κάνοντας τέρμα τῆς ἐπιθυμίας του τὸ ἀγαθὸ πού πραγματοποιεῖ. Μᾶς διδάσκει νομίζω μ' αὐτὰ ὅτι ἀπὸ τὴ μακάρια ἐκείνη φύση τῶν ἀγαθῶν βρίσκομε μεγάλο μέρος πάντοτε, ἀλλ' ὅ,τι ἀπομένει εἶναι ἀπειροπλάσιο ἀπὸ αὐτὸ πού κάθε φορά πετυχαίνομε. Κι αὐτὸ συμβαίνει ἀδιάκοπα σ' ἐκεῖνον πού τὸ μετέχει σὲ ὅλη τὴ διάρκεια τῶν αἰῶνων στὴν πραγματοποίηση τῆς ἐπαύξησής του με τὰ πάντοτε μεγαλύτερα. Ὁ καθαρὸς δηλαδὴ στὴν καρδιά, σύμφωνα με τὴν ἀψευδῆ φωνὴ τοῦ Κυρίου, «βλέπει τὸ Θεό»² καὶ πάντοτε κατανοεῖ τόσο ὅσο μπορεῖ νὰ καταλάβει ἀνάλογα με τὴ νοητικὴ του δύναμη. Ἡ ἀπεριόριστη ὁμῶς καὶ ἀπερίληπτη θεότητα παραμένει πέρα ἀπὸ κάθε κατανόηση. Γιατὶ αὐτὸ πού ἡ μεγαλοπρέπεια τῆς δόξας του δὲν ἔχει πέρασ, ὅπως βεβαιώνει ὁ προφήτης³, αὐτὸ εἶναι πάντοτε ἴδιο καὶ πάντοτε νοεῖται στὸ ἴδιο ὕψος· ἔτσι ἀκριβῶς καὶ ὁ μέγας Δαβὶδ πού θέτει μέσα στὴν καρδιά τὶς ὠραῖες ἀνυψώσεις καὶ βαδίζει πάντοτε ἀπὸ δύναμη σὲ δύναμη⁴ φώναξε στὸ Θεὸ «ἐσὺ εἶσαι, Κύριε, ὁ ὕψιστος στὸν αἰῶνα»⁵. Νομίζω θέλει νὰ πεῖ με τὸ λόγο αὐτὸν τοῦτο· ὅτι σὲ ὅλη τὴν ἀτελεύτητη διάρκεια τοῦ αἰῶνα, ὁποῖος ἔρχεται σ' ἐσένα γίνεται πάντοτε μεγαλύτερος κι ἀνώτερος ἀπὸ τὸν ἑαυτό του καὶ ἡ αὐξήσῃ του εἶναι πάντοτε ἀνάλογη με τὴν προχώρησῃ του ἀπὸ ἀγαθὸ σὲ ἀγαθὸ, ἐνῶ ἐσὺ εἶσαι ὁ ἴδιος, παραμένοντας ὕψιστος στὸν αἰῶνα⁶, καὶ ποτέ δὲν μπορεῖς νὰ φανεῖς χαμηλότερος σὲ ὅσους ἀνεβαίνουν, ἐπειδὴ εἶσαι πάντοτε ἐξίσου πιὸ πάνω καὶ πιὸ ψηλὰ ἀπὸ τὴ δύναμη ἐκείνων πού ψηλώνουν.

Αὐτὰ λοιπὸν νομίσσαμε ὅτι διδάσκει ὁ Ἀπόστολος γιὰ τὴ φύση τῶν ἀφραστῶν ἀγαθῶν λέγοντας ὅτι τὸ ἀγαθὸ ἐκεῖνο «δὲν τὸ εἶδε μάτι» ἀκόμα κι ἂν τὸ παρατηρεῖ συνεχῶς (γιατὶ δὲ βλέπει πόσο εἶναι, ἀλλ' ὅσο μπορεῖ νὰ δεχτεῖ τὸ μάτι) «καὶ αὐτὶ δὲν ἄκουσε» (πόσο εἶναι αὐτὸ πού δηλώνεται, ἀκόμα κι ἂν δέχεται πάντοτε τὸ λόγο στ' αὐτιά του), «καὶ δὲν τὸ ἔβαλε ὁ νοῦς τοῦ ἀνθρώπου»⁷ (ἀκόμα κι ἂν ὁ

5. Ψαλμ. 91,9.

6. Ψαλμ. 101,15.

7. Α' Κορ. 2,9.

θαρὸς τῇ καρδίᾳ ὅσον δύναται βλέπει· τὸ γὰρ αἰεὶ καταλαμβανόμενον τῶν μὲν προκαταληφθέντων πάντως μεῖζόν ἐστιν, οὐ μὴν ὀρίζει ἐν ἑαυτῷ τὸ ζητούμενον, ἀλλὰ τὸ πέρας τοῦ εὐρεθέντος ἀρχὴ πρὸς τὴν τῶν ὑψηλοτέρων εὐρεσιν τοῖς ἀναβαίνουσι γίνεται, καὶ οὔτε ὁ ἀνιῶν 5 ποτε ἴσταται ἀρχὴν ἐξ ἀρχῆς μεταλαμβάνων, οὔτε τελεῖται περὶ ἑαυτὴν ἢ τῶν αἰεὶ μεϊζόνων ἀρχή· οὐδέποτε γὰρ ἐπὶ τῶν ἐγνωσμένων ἢ τοῦ ἀνιόντος ἐπιθυμία μένει, ἀλλὰ διὰ μεϊζονος πάλιν ἑτέρας ἐπιθυμίας πρὸς ἑτέραν ὑπερκειμένην κατὰ τὸ ἐφεξῆς ἢ ψυχὴ ἀνιούσα πάντοτε διὰ τῶν ἀνωτέρων ὁδεύει πρὸς τὸ ἀόριστον.

10 Τούτων δὲ ἡμῖν οὕτω διηρημένων καιρὸς ἂν εἴη προθεῖναι τῶν θείων λογίων τὴν θεωρίαν· «δεῦρο ἀπὸ λιβάνου, νύμφη, δεῦρο ἀπὸ λιβάνου· ἐλεύση καὶ διελεύση ἀπὸ ἀρχῆς πίστεως, ἀπὸ κεφαλῆς Σαννιρ καὶ Ἑρμών, ἀπὸ μανδρῶν λεόντων, ἀπὸ ὀρέων παρδάλεων». Τί τοίνυν ἐν τούτοις ὑπενοήσαμεν; Ἄει τῶν ἀγαθῶν ἢ πηγὴ πρὸς ἑαυ- 15 τὴν τοὺς διψῶντας ἐφέλλεται, καθὼς ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ φησὶν ἢ πηγὴ ὅτι, «εἴ τις διψᾷ, ἐρχέσθω πρὸς με καὶ πινέτω»· ἐν τούτοις γὰρ οὔτε τῆς δίψης οὔτε τῆς πρὸς αὐτὸν ὀρμῆς οὔτε τῆς ἐν τῷ πίνειν ἀπολαύσεως ἔδωκεν ὄρον, ἀλλὰ τῷ παρατατικῷ τοῦ προστάγματος πρὸς τὸ διηνεκὲς ποιεῖται τὴν προτροπὴν καὶ τοῦ διψῆν καὶ τοῦ πί- 20 νειν καὶ τοῦ πρὸς αὐτὸν τὴν ὀρμὴν ἔχειν. Τοῖς δὲ γευσαμένοις ἤδη καὶ τῇ πείρᾳ μαθοῦσιν ὅτι «χρηστὸς ὁ Κύριος» οἷόν τις προτροπὴ πρὸς τὴν τοῦ πλείονος μετουσίαν ἢ γεῦσις γίνεται. Διὰ τοῦτο οὐδέποτε λείπει τῷ ἀναβαίνοντι ἢ γινομένη πρὸς αὐτὸν προτροπὴ ἢ πάντοτε πρὸς τὸ μεῖζον ἐφελλομένη· ὑπομνησθῶμεν γὰρ τῆς πολλακίς ἐν 25 τοῖς φθάσασιν ἤδη γεγεννημένης παρορμήσεως παρὰ τοῦ Λόγου τῇ νύμφῃ. «Ἐλθέ, ἢ πλησίον μου», λέγει, καὶ πάλιν «δεῦρο, περιστερά μου», καὶ «δεῦρο σενατῆ ἐν σκέπη τῆς πέτρας». Καὶ ἄλλας τοιαύτας φωνὰς προτρεπτικὰς τε καὶ ἐλκτικὰς τῆς τῶν μεϊζόνων ἐπιθυμίας ὁ Λόγος πρὸς τὴν ψυχὴν ποιησάμενος καὶ μαρτυρήσας ἤδη τῇ πρὸς 30 αὐτὸν ἀνιούσῃ τὸ διὰ πάντων ἀμώμητον, εἰπὼν ὅτι «ὄλη καλὴ εἶ καὶ μῶμος οὐκ ἔστιν ἐν σοί», ὡς ἂν μὴ τῇ μαρτυρίᾳ ταύτῃ ἐγχαυνωθεῖσα πρὸς τὴν τῶν μεϊζόνων ἀνοδὸν ἐμποδισθεῖη, πάλιν διὰ τῆς προτρεπτικῆς ταύτης φωνῆς ἐπὶ τὴν τῶν ὑπερκειμένων ἐπιθυμίαν ἀναβῆναι παρακελεύεται λέγων «δεῦρο ἀπὸ Λιβάνου, νύμφη». Τὸ 35 δὲ λεγόμενον τοιοῦτόν ἐστι· Καλῶς, φησὶν, ἐν τοῖς φθάσασιν ἠκο-

8. Ματθ. 5,8. 9. Ἰω. 7,37.

10. Α' Πέτρ. 2,3. (Ψαλμ. 33,9).

11. Ἐπιστολὴ 2,10·13·14.

καθαρός στην καρδιά βλέπει με ὄλη του τὴ δύναμη⁸). Γιατί αὐτὸ πού κάθε φορά κατανοοῦμε εἶναι βέβαια ὅπωςδήποτε μεγαλύτερο ἀπὸ ὅσα ἔχομε κατανοήσει, δὲν περιορίζει ὁμως μέσα του αὐτὸ πού ζητοῦμε, ἀλλὰ γίνεται ἀρχὴ γιὰ τὴν ἐπιτυχία τῶν πιὸ ψηλῶν γιὰ ὄσους ἀνεβαίνουν. Γιατί ποτὲ δὲν μένει ἡ ἐπιθυμία ἐκείνου πού ἀνεβαίνει σὲ ὅσα ἔχει γνωρίσει, ἀλλὰ μὲ μιὰ ἄλλη μεγαλύτερη ἐπιθυμία ἀνεβαίνοντας πάλι ἡ ψυχὴ διαδοχικὰ σὲ μιὰ ἄλλη ἀνώτερη, ὁδεύει πάντοτε μὲ τὰ πιὸ ἐπάνω πρὸς τὸ ἀπεριόριστο.

Μετὰ τὴ διάκριση αὐτὴ πού κάναμε εἶναι καιρὸς νὰ ἐρμηνεύσομε πρῶτα τὰ θεῖα λόγια. «Ἐλα ἀπὸ τὸ Λίβανο, νύμφη μου, ἔλα ἀπὸ τὸ Λίβανο· θὰ ρθεῖς καὶ θὰ περάσεις ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τῆς πίστεως, ἀπὸ τὴν κεφαλὴ τοῦ Σανὶρ καὶ τοῦ Ἑρμών, ἀπὸ τίς μονὲς τῶν λιονταριῶν, ἀπὸ τὰ ὄρη μὲ τίς παρδάλεις». Τί καταλάβαμε μὲ αὐτά; Πάντοτε ἡ πηγὴ τῶν ἀγαθῶν προσελκύει κοντὰ της ὄσους διψοῦν, ὅπως λέει ἡ Πηγὴ στὸ Εὐαγγέλιο· «ἂν διψᾷ κάποιος ὡς ἔρχεται σ' ἐμένα κι ὡς πίνει»⁹. Μ' αὐτὰ οὔτε γιὰ τὴ δίψα οὔτε γιὰ τὴν ὀρμὴ πρὸς αὐτὸν οὔτε γιὰ τὴν ἀπόλαυση τῆς πόσης ἔβαλε ἓνα ὄριο. ἀλλὰ μὲ τὴν παρατεταμένη διαταγὴ του κάνει τὴν προτροπὴ του νὰ ἰσχύει γιὰ πάντα νὰ διψᾷ καὶ νὰ πίνει καὶ νὰ ἔχει τὴ σφοδρὴ τάση πρὸς αὐτόν. Γι' αὐτοὺς ὁμως πού ἤδη γεύτηκαν κι ἔμαθαν ὅτι ὁ Κύριος εἶναι ἀγαθός¹⁰, ἡ γεύση γίνεται ἓνα εἶδος προτροπῆς γιὰ τὴ μετουσία τῶν περισσοτέρων. Γι' αὐτὸ ποτὲ δὲν ἀπολείπει ἀπὸ ἐκείνον πού ἀνεβαίνει ἡ προτροπὴ πού τοῦ γίνεται καὶ πού πάντοτε τὸν ἔλκει πρὸς τὸ ὑψηλότερο. Ἄν θυμηθοῦμε δηλαδὴ τὴν παρόρμηση πού ἔκανε ὁ Λόγος καὶ πού ἔγινε ὡς τώρα πολλὲς φορὲς στὰ προηγούμενα πρὸς τὴ νύμφη. «Ἐλα ἐσὺ πού εἶσαι δίπλα μου», λέει, καὶ πάλι «ἔλα, περιστέρα μου» «ἔλα ἀπὸ μόνη σου στὴ σκεπὴ τῆς πέτρας»¹¹. Κι ἄλλους τέτοιους λόγους ἀφοῦ ἀπηύθυνε ὁ Λόγος στὴν ψυχὴ πού παρακινοῦν κι ἔλκουν πρὸς τὴν ἐπιθυμία τῶν ἀνώτερων κι ἀφοῦ ἔδωσε πὰ τὴ μαρτυρία του γι' αὐτὴν πού ἀνέβαινε πρὸς αὐτὸν ὅτι ἦταν ὀλοτέλα ἄσπογη λέγοντας, «ὄλη εἶσαι ὡραία, ἀγαπημένη μου, καὶ δὲν ἔχεις κανένα ψεγάδι», γιὰ νὰ μὴν πέσει σὲ χαύνωση μὲ τὴ μαρτυρία αὐτὴ κι ἐμποδιστεῖ στὴν ἀνοδὸ της πρὸς τὰ μεγαλύτερα, παρακινεῖ πάλι μ' αὐτὴ τὴν προτρεπτικὴ φωνὴ νὰ ὑψωθεῖ στὴν ἐπιθυμία τῶν ὑψηλοτέρων λέγοντας «ἔλα ἀπὸ τὸ Λίβανο, νύμφη μου». Αὐτὸ πού λέει σημαίνει τὸ ἐξῆς· Καλά, λέει, στὰ προηγούμενα ἀκο-

λούθησας, ἤλθες μετ' ἐμοῦ πρὸς τὸ ὄρος τῆς σμύρνης (συνετάφης γάρ μοι διὰ τοῦ βαπτίσματος εἰς τὸν θάνατον), συνανῆλθές μοι καὶ ἐπὶ τὸν βουνὸν τοῦ Λιβάνου (συνανέστης γάρ μοι καὶ ὑψώθης ἐν τῇ τῆς θεότητος κοινωσίᾳ, ἣν ἐνδείκνυται τοῦ Λιβάνου τὸ ὄνομα), ἀνά-
 5 βηθί μοι καὶ ἀπὸ τούτων ἐπὶ ἕτερα ὄρη προκόπτουσά τε καὶ ὑψου-
 μένη διὰ τῆς ἐνεργοῦς γνώσεως, δεῦρο τοῖνυν ἀπὸ τοῦ Λιβάνου, φησίν, οὐκέτι μνηστή, ἀλλὰ νύμφη. Οὐ γάρ ἐστι δυνατόν ἐμοὶ συζη-
 10 ἀνιοῦσα, ὡς ἤδη διὰ τούτων ἐπιβᾶσα τῆς τελειότητος· ἀρχὴ γάρ σοι πίστεως ὁ λίβανος οὗτος γίνεται, οὐ μετέσχες διὰ τῆς ἀναστάσεως, ἀρχὴ δὲ τῆς ἐπὶ τὰ ὑψηλότερα τῶν ἀγαθῶν πορείας. Ἀπὸ τοῖνυν τῆς ἀρχῆς ταύτης, ἣτις ἐστὶν ἡ πίστις, ἐλεύση καὶ διελεύση· τουτέστι καὶ
 15 λήξεις.

Ἔχει δὲ ἡ λέξις οὕτως· «ἐλεύση καὶ διελεύση ἀπὸ ἀρχῆς πί-
 στεως, ἀπὸ κεφαλῆς Σανὶρ καὶ Ἑρμών». Διὰ τούτων δὲ τὸ τῆς ἀνω-
 20 θεν γεννήσεως ὑποφαίνει μυστήριον· ἐντεῦθεν γὰρ προχεισθαί φασι τὰς τοῦ Ἰορδάνου πηγὰς, ὧν ὑπέρεκειται τοῦτο τὸ ὄρος δύο λοφιαῖς
 Ἑπεὶ οὖν τὸ ἐκ τῶν πηγῶν τούτων ρεῖθρον ἀρχὴ γέγονεν ἡμῖν τῆς πρὸς τὸ θεῖον μεταποιήσεως, τούτου χάριν ἀκούει τοῦ πρὸς ἑαυτὸν
 25 τοῦ μυστηρίου πηγαί. Καλῶς δὲ προστίθησι τὴν τῶν λεόντων τε καὶ παρδάλεων μνήμην, ἵνα διὰ τῆς τῶν λυπηρῶν παραθέσεως γλυκυ-
 τέραν ποιήσῃ τὴν τῶν εὐφραινόντων ἀπόλαυσιν. Ἐπειδὴ γάρ, ἀπο-
 θέμενός ποτε τὸ θεῖον εἶδος ὁ ἄνθρωπος, πρὸς τὴν ὁμοιότητα τῆς ἀλόγου φύσεως ἐθηριώθη, πάρδαλις καὶ λέων διὰ τῶν πονηρῶν
 30 ἐπιτηδευμάτων γενόμενος (ὁ γὰρ ὑπὸ τοῦ λέοντος ἐλκυσθεὶς τοῦ ἐνεδρεύοντος ἐν τῇ μάνδρα, καθὼς φησιν ὁ προφήτης, καὶ ἐν τῇ πα-
 γίδι αὐτοῦ ταπεινωθεὶς πρὸς τὴν ἐκείνου φύσιν μεταμορφοῦται, κα-
 τακρατήσαντος τοῦ θηρίου τῆς φύσεως· «ὅμοιοι γὰρ αὐτοῖς», φησί, «γένοιντο οἱ ποιοῦντες αὐτὰ καὶ πάντες οἱ πεποιθότες ἐπ' αὐτοῖς»·

λούθησες, ἦρθες μαζί μου στὸ ὄρος τῆς σμύρνας (πέθανες κι ἐνταφιάστηκες δηλαδή μαζί μ' ἐμένα¹²), ἀνέβηκες μαζί μου καὶ στὸ βουνὸ τοῦ λιβανιοῦ (ἀναστήθηκες δηλαδή μαζί μου καὶ ὑψώθηκες στὴν ἐπαφή μὲ τὴ θεότητα, πού δηλώνει τὸ ὄνομα τοῦ λιβανιοῦ), ἀπὸ αὐτὰ ἀνέβα τώρα σὲ ἄλλα ὄρη μὲ τὴν προκοπὴ καὶ τὴν ὑψωσὴ σου μέσω τῆς σαφοῦς γνώσης, ἔλα, λέει, ἀπὸ τὸ Λίβανο ὄχι πιά μνηστή, ἀλλὰ νόμφη. Γιατὶ δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ ζήσει μαζί μου κανένας, ἂν δὲν μεταβληθεῖ μέσω τοῦ θανάτου τῆς σμύρνας στὴ θεότητα τοῦ λιβανιοῦ. Ἄφοῦ λοιπὸν ἔφτασες πιά σ' αὐτὸ τὸ ὕψος, μὴ σταματήσεις ν' ἀνεβαίνεις, ἐπειδὴ πιά μὲ αὐτὰ ἔχεις πατήσει τὴν τελειότητα. Γιατὶ εἶναι γιὰ σένα ἡ ἀρχὴ τῆς πίστεως σου αὐτὸ τὸ λιβάνι πού τὸ κοινώνησες μὲ τὴν ἀνάσταση καὶ ἀρχὴ τῆς πορείας σου γιὰ τὰ ὑψηλότερα ἀγαθὰ. Ἄπὸ αὐτὴ λοιπὸν τὴν ἀρχὴ πού εἶναι ἡ πίστη θὰ ρθεῖς καὶ θὰ περάσεις, δηλαδή καὶ τώρα θὰ ρθεῖς καὶ δὲ θὰ παύσεις ποτὲ νὰ περνᾷς ἀπὸ αὐτὲς τὶς ἀνόδους.

Ἡ διατύπωση εἶναι ἡ ἐξῆς κατὰ λέξη: «θὰ ρθεῖς καὶ θὰ περάσεις ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τῆς πίστεως, ἀπὸ τὴν κεφαλὴ τοῦ Σανίρ καὶ τοῦ Ἑρμών». Μὲ αὐτὰ ὑποδηλώνει τὸ μυστήριον τῆς οὐράνιας γέννησης. Γιατὶ ἀπὸ κεῖ λένε ὅτι χύνονται οἱ πηγὲς τοῦ Ἰορδάνη, πάνω ἀπὸ τὶς ὁποῖες ὑψώνεται τοῦτο τὸ βουνό, πού χωρίζεται σὲ δύο λόφους, στοὺς ὁποίους δόθηκαν τὰ ὀνόματα Σανίρ καὶ Ἑρμών. Ἐπειδὴ λοιπὸν τὸ ρεῦμα ἀπὸ τὶς πηγὲς αὐτὲς μᾶς ἐγινε ἀρχὴ τῆς μεταβολῆς μας πρὸς τὸ θεϊκό, γι' αὐτὸ ἀκούει αὐτὸν πού τὴν καλεῖ πρὸς τὸν ἑαυτὸ του καὶ τῆς λέει: «ἔλα ἀπὸ τὸ Λίβανο καὶ ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τῆς πίστεως καὶ ἀπὸ τὴν κεφαλὴ τῶν βουνῶν αὐτῶν, ἀπὸ ὅπου τρέχουν γιὰ χάρη σου οἱ πηγὲς τοῦ μυστηρίου». Ὅρθά κάνει τὴν ἀναφορὰ τῶν λεονταριῶν καὶ τῶν παρδάλων, ὥστε μὲ τὴν παράθεση τῶν λυπηρῶν νὰ κάνει γλυκύτερη τὴν ἀπόλαυση τῶν πραγμάτων πού εὐφραίνουν. Ἀπόθεσε δηλαδή ὁ ἄνθρωπος κάποτε τὴ θεία μορφή καὶ ἐξομοιωθεῖς μὲ τὴν ἄλογη φύση ἀποθηριώθηκε κι ἐγινε πάρδαλη καὶ λιοντάρι μὲ τὶς πονηρὲς ἐνέργειές του (αὐτὸς δηλαδή πού ἐλκύστηκε ἀπὸ τὸ λιοντάρι πού ἐνέδρευε στὴ μάντρα, ὅπως λέει ὁ προφήτης¹³, καὶ ταπεινώθηκε πιασμένος στὴν παγίδα του, μεταμορφώνεται στὴ φύση ἐκείνου, μὲ τὴν ὑπερίσχυση τοῦ θηρίου πάνω στὴ φύση· γιατί λέει, «ἄς γίνουν ὅμοιοι μ' αὐτοὺς ὅσοι ἐνεργοῦν ἔτσι καὶ πιστεύουν σ' αὐτούς»¹⁴. Ὅμοια γίνεται πάρδαλη καὶ ὅποιος στιγμάτισε τὴν

ὁμοίως δὲ καὶ πάρδαλις γίνεται ὁ διὰ τῶν τοῦ βίου κηλίδων τὴν ψυχὴν στιγματίσας), ἐπὶ οὖν ἦν ποτε δετὸ ἐν τούτοις ἦν τὸ ἀνθρώπινον διὰ τῆς εἰδωλολατρίας καὶ τῆς ἰουδαϊκῆς ἀπάτης καὶ τῆς ποικίλης τῶν ἀμαρτιῶν κακίας πλανώμενον, μετὰ ταῦτα δὲ διὰ τοῦ Ἰορδάνου
 5 καὶ τῆς συμύρνης καὶ τοῦ λιβάνου πρὸς τοσοῦτον ὑψώθη, ὥστε αὐτῷ ἤδη συμμετεωροπορεῖν τῷ Θεῷ, τούτου χάριν πλεονάζει τῶν παρόντων ἀγαθῶν τὴν εὐφροσύνην ὁ Λόγος διὰ τῆς τῶν ποτε γεγενημένων ἀνιαρῶν παραθέσεως προφέρων, ἐν τίσιν ἦν ἡ ψυχὴ πρὸ τοῦ λιβάνου καὶ τῆς ἀρχῆς τῆς πίστεως καὶ πρὸ τῶν ἐπὶ τοῦ Ἰορδάνου
 10 γνωρισθέντων ἡμῖν μυστηρίων· ὡς γὰρ ἡ κατ' εἰρήνην ζωὴ γλυκυτέρα μετὰ τὸν πόλεμον γίνεται τοῖς σκιθροποῖς διηγήμασιν ἡδυνόμενη καὶ τὸ τῆς ὑγείας ἀγαθὸν μᾶλλον καταγλυκαίνει τὰ τοῦ σώματος ἡμῶν αἰσθητήρια, εἰ ἔκ τινος ἀρρωστημάτων ἀηδίας πρὸς ἑαυτὴν ἐπανέλθοι πάλιν ἡ φύσις, τὸν αὐτὸν τρόπον ἐπίτασιν τινα καὶ
 15 πλεονασμὸν τῆς ἐν τοῖς ἀγαθοῖς εὐφροσύνης οἰκονομῶν ὁ ἀγαθὸς νυμφίος τῇ πρὸς αὐτὸν ἀνιούσῃ ψυχῇ οὐ μόνον τὸ ἑαυτοῦ κάλλος τῇ νύμφῃ προδείκνυσιν, ἀλλὰ καὶ τοῦ φρικωδεστάτου τῶν θηρίων εἶδους ὑπομιμνήσκει τῷ λόγῳ, ἵνα μᾶλλον ἐντρυφῶη τοῖς παροῦσι καλοῖς, μανθάνουσα διὰ τῆς παραθέσεως, οἷα ἀνθ' οἶων ἠλλάξατο.

20 Τάχα δέ τι καὶ ἕτερον διὰ τούτων ἐκ προνοίας ἀγαθὸν τῇ νύμφῃ κατασκευάζεται· ἐπειδὴ γὰρ βούλεται ἡμᾶς ὁ λόγος τρεπτοὺς ὄντας κατὰ τὴν φύσιν μὴ πρὸς τὸ κακὸν διὰ τῆς τροπῆς ἀπορρέειν, ἀλλὰ διὰ τῆς αἰεὶ πρὸς τὸ κρεῖττον γινομένης ἀυξήσεως συνεχὴν τὴν τροπὴν πρὸς τὴν τῶν ὑψηλοτέρων ἀνοδὸν ἔχειν, ὥστε κατορθωθῆναι
 25 διὰ τοῦ τρεπτοῦ τῆς φύσεως ἡμῶν τὸ πρὸς τὸ κακὸν ἀναλλοίωτον, τούτου χάριν ὥσπερ τινὰ παιδαγωγὸν καὶ φύλακα πρὸς τὴν τῶν κακῶν ἀλλοτριώσιν τὴν μνήμην τῶν ποτε κατακρατησάντων θηρίων ὁ Λόγος προήνεγκεν, ἵνα τῇ ἀποστροφῇ τῶν χειρόνων τὸ ἀκλινές τε καὶ ἀπαράτρεπτον ἐν τοῖς ἀγαθοῖς κατορθώσωμεν, οὔτε ἰστάμενοι
 30 τῆς ἐπὶ κρεῖττον τροπῆς οὔτε πρὸς τὸ κακὸν ἀλλοιούμενοι. Διὰ ταῦτα καὶ ἐλθεῖν ἐγκελεύεται ἀπὸ τοῦ Λιβάνου τὴν νύμφην καὶ τῆς μάνδρας τῶν λεόντων ὑπομιμνήσκει, ἣ ἐνηυλίζετο, καὶ τὰ τῶν παρδάλεων ὄρη προφέρει τῷ λόγῳ, οἷς ἐνδιέτριβεν δετὸ τοῖς θηρίοις ὁμοδαίτιος ἦν.

35 'Ἄλλ' ἐπειδὴ πάντοτε ἡ τοῦ Λόγου φωνὴ δυνάμεώς ἐστι φωνή,

ψυχή του με τις κηλίδες τῆς ζωῆς). Ἐπειδὴ λοιπὸν ἦταν ἓνα διάστημα πού οἱ ἄνθρωποι πλανιόνταν σ' αὐτὰ με τὴν εἰδωλολατρία καὶ τὴν ἰουδαϊκὴ ἀπάτη καὶ τὴ λογῆς κακία τῶν ἁμαρτιῶν κι ἔπειτα ὑψώθηκαν τόσο πολὺ ἐξαιτίας τοῦ Ἰορδάνη καὶ τῆς σμύρνας καὶ τοῦ λιβανιοῦ, ὥστε νὰ μετεωροπορεῖ πιά μαζί με τὸ Θεό, γι' αὐτὸ τὸ λόγο πληθαίνει ἡ Γραφή τὴν εὐχαρίστηση τῶν παρόντων ἀγαθῶν με τὴν παράθεση τῶν λυπηρῶν πού ἔγιναν κάποτε, ἐκθέτοντας πού βρισκόταν ἡ ψυχή πρὶν ἀπὸ τὸ λιβάνι καὶ τὴν ἀρχὴ τῆς πίστεως καὶ πρὶν ἀπὸ τὰ μυστήρια πού μᾶς ἔγιναν γνωστὰ στὸν Ἰορδάνη. Ὅπως δηλαδὴ ἡ εἰρηνικὴ ζωὴ γίνεται πιδ εὐχάριστη μετὰ τὸν πόλεμο γλυκαινόμενῃ με τὶς θλιβερὲς διηγῆσεις, καὶ ὅπως τὸ ἀγαθὸ τῆς ὑγείας καταγλυκαίνει ἀκόμα περισσότερο τὰ αἰσθητήρια τοῦ σώματός μας, ἂν ἀπὸ κάποια θλιβερὴ ἀρρώστια ἐπανέλθει καὶ πάλι ἡ φύση στὸν ἑαυτὸ τῆς, με τὸν ἴδιο τρόπο οἰκονομώντας ὁ καλὸς νυμφίος κάποια αὐξηση κι ἓναν πλεονασμὸ τῆς χαρᾶς ἀπὸ τὰ ἀγαθὰ στὴν ψυχή πού ἀνεβαίνει πρὸς αὐτόν, δείχνει στὴ νύμφη ὄχι μονάχα τὴν ὁμορφιά του, ἀλλὰ τῆς ὑπενθυμίζει με τὸ λόγο του καὶ τὸ πιδ φριχτὸ εἶδος τῶν θηρίων, ὥστε νὰ χαίρεται περισσότερο με τὰ παρόντα ἀγαθὰ μαθαίνοντας με τὴ παραβολὴ ποιά με ποιά ἀνταλλάσσει.

Ἴσως καὶ κάποιο ἄλλο ἀγαθὸ ἐτοιμάζεται ἀπὸ τὴν πρόνοια γιὰ τὴ νύμφη. Θέλει δηλαδὴ ὁ Λόγος ἐμεῖς, ἂν κι ἔχομε μεταβλητὴ φύση, νὰ μὴν κατακυλοῦμε πρὸς τὸ κακὸ με τὴ μεταβολή, ἀλλὰ νὰ ἔχομε σύμμαχο τὴ μεταβολὴ γιὰ τὸ ἀνέβασμά μας στὰ ψηλότερα μέσω τῆς αὐξησης πού γίνεται πρὸς τὸ καλύτερο, ὥστε νὰ κατορθωθεῖ μέσω τῆς μεταβλητῆς φύσης μας τὸ ἀμετάβλητό μας σχετικὰ με τὸ κακὸ. Γι' αὐτὸ προσκόμισε ἡ Γραφή γιὰ ἀλλοτριώση ἀπὸ τὰ κακὰ τὴ μνήμη τῶν θηρίων πού εἶχαν ὑπερισχύσει κάποτε, σὰ νὰ ἦταν κάποιος παιδαγωγὸς καὶ φύλακας, ὥστε με τὴν ἀποστροφή τῶν χειρότερων νὰ κατορθώσομε νὰ μείνομε ἀνυποχώρητοι καὶ ἀμετάβλητοι στὰ ἀγαθὰ χωρὶς οὔτε νὰ σταματοῦμε στὴ μεταβολὴ πρὸς τὸ καλύτερο οὔτε ν' ἀλλοιωθοῦμε πρὸς τὸ κακὸ. Γι' αὐτὸ καὶ τὴ διατάζει νὰ ρθεῖ ἀπὸ τὸ Λίβανο ἡ νύμφη καὶ ὑπενθυμίζει τὴ μάντρα τῶν λιονταριῶν, ὅπου ἀγρυπνοῦσε, καὶ φέρνει στὸ λόγο του καὶ τὰ ὄρη με τὶς παρδάλεις, ὅπου ζοῦσε, ὅταν ἦταν ὁμοδίαιτη με τὰ θηρία.

Ἐπειδὴ ὁμως ἡ φωνὴ τοῦ Λόγου εἶναι πάντοτε φωνὴ δύναμης,

καθάπερ ἐπὶ τῆς πρώτης κτίσεως συνεξέλαμψε τὸ φῶς τῷ προστάγματι καὶ συνυπέστη πάλιν τῷ προστακτικῷ ρήματι τὸ στερέωμα καὶ ἡ λοιπὴ πᾶσα κτίσις ὡσαύτως τῷ ποιητικῷ συνανεφαίνετο λόγῳ, τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ νῦν τοῦ Λόγου τὴν ψυχὴν κρείττονα γε-
 5 νομένην πρὸς ἑαυτὸν ἐλθεῖν ἐγκελευσαμένου ἀδιαστάτως δυναμωθεῖσα τῷ προστάγματι τοιαυτὴ γίνεται, ὡς ὁ νομφίος ἐβούλετο, μεταποιηθεῖσα πρὸς τὸ θεϊότερον καὶ ἀπὸ τῆς δόξης ἐν ἧ ἦν πρὸς τὴν ἀνωτέραν δόξαν μεταμορφωθεῖσα διὰ τῆς ἀγαθῆς ἀλλοιώσεως, ὡς
 10 θαῦμα γενέσθαι τῷ περὶ τὸν νομφίον τῶν ἀγγέλων χορῷ καὶ πάντας εὐφῆμως πρὸς αὐτὴν τὴν θαυμαστικὴν ταύτην προέσθαι φωνήν, ὅτι «ἐκαρδίωσας ἡμᾶς, ἀδελφὴ ἡμῶν νύμφη»· ὁ γὰρ τῆς ἀπαθείας χαρακτηρ ὁμοίως ἐπιλάμπων αὐτῇ τε καὶ τοῖς ἀγγέλοις εἰς τὴν τῶν ἀσωμάτων αὐτῇ ἄγει συγγενειάν τε καὶ ἀδελφότητα τὴν ἐν σαρκὶ τὸ ἀπαθὲς κατορθώσασαν. Διὰ τοῦτο φασὶ πρὸς αὐτὴν ὅτι «ἐκαρδίω-
 15 σας ἡμᾶς, ἀδελφὴ ἡμῶν νύμφη», κυρίως ἐκατέρῳ τῶν ὀνομάτων σεμνονομένη· «ἀδελφὴ» μὲν ἡμετέρα διὰ τὴν τῆς ἀπαθείας συγγενειαν, «νύμφη» δὲ διὰ τὴν πρὸς τὸν Λόγον συνάφειαν. Τοῦ δὲ «ἐκαρδίωσας» τὸ σημαινόμενον τοιοῦτον εἶναι νομίζομεν, οἷόν ἐστι καὶ τὸ ἐψύχωσας, ὡς εἰ ἔλεγον πρὸς αὐτὴν, ὅτι «καρδίαν ἡμῖν ἐνέθηκας».
 20 Σαφηνείας δὲ χάριν, ὡς ἂν γένοιτο μᾶλλον καταφανὲς ἡμῖν τὸ λεγόμενον, τὸν θεῖον Ἀπόστολον πρὸς τὴν τῶν μυστηρίων τούτων ἐρμηνείαν παραληψόμεθα· φησὶ γάρ πού τῶν ἑαυτοῦ λόγων ἐκεῖνος πρὸς Ἐφεσίους γράφων, ὅτε τὴν μεγάλην οἰκονομίαν τῆς διὰ σαρκὸς γεγεννημένης θεοφανείας ἡμῖν διηγήσατο, ὅτι οὐ μόνον ἡ ἀνθρωπίνη
 25 φύσις ἐπαιδεύθη τὰ θεῖα διὰ τῆς χάριτος ταύτης μυστήρια, ἀλλὰ καὶ ταῖς ἀρχαῖς καὶ ταῖς ἐξουσίαις ἐν τοῖς ἐπουρανίοις ἐγνωρίσθη ἡ πολυποίκιλος σοφία τοῦ Θεοῦ διὰ τῆς κατὰ Χριστὸν ἐν τοῖς ἀνθρώποις οἰκονομίας φανερωθεῖσα. Ἐχει δὲ ἡ λέξις οὕτως· «ἵνα γνωρισθῇ νῦν ταῖς ἀρχαῖς καὶ ταῖς ἐξουσίαις ἐν τοῖς ἐπουρανίοις διὰ τῆς Ἐκ-
 30 κλησίας ἡ πολυποίκιλος σοφία τοῦ Θεοῦ κατὰ πρόθεσιν τῶν αἰώνων ἦν ἐποίησεν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ἐν ᾧ ἔχομεν τὴν παρρησίαν καὶ προσαγωγὴν ἐν πεποιθήσει διὰ τῆς πίστεως αὐτοῦ»· τῷ ὄντι γὰρ διὰ τῆς Ἐκκλησίας γνωρίζεται ταῖς ὑπερκοσμίοις δυνάμεσιν ἡ ποικίλη τοῦ Θεοῦ σοφία, ἢ διὰ τῶν ἐναντίων θαυμα-
 35 τουργήσασα τὰ μεγάλα θαυμάσια, πῶς γέγονε διὰ θανάτου ζωῆ καὶ δικαιοσύνη διὰ τῆς ἀμαρτίας καὶ διὰ κατάρας εὐλογία καὶ δόξα διὰ

15. Γεν. 1,3-24. 16. Β' Κορ. 3,18.

17. Ἀϊσμα 4,9. 18. Ἐφ. 3,10-12.

ὅπως στὴν πρώτη δημιουργία μαζί με τὴν προσταγή ἔλαμψε καὶ τὸ φῶς κι ἔλαβε ὑπαρξη μαζί καὶ τὸ στερέωμα μετὰ τὸ λόγο πάλι τῆς προσταγῆς του κι ἐμφανίστηκε ἐπίσης ὅλη ἡ ὑπόλοιπη κτίση μετὰ τὸ δημιουργικὸ λόγο¹⁵, μετὰ τὸν ἴδιο τρόπο καὶ τώρα στὴ διαταγὴ τοῦ Λόγου νὰ πάει ὀλότελα κοντὰ του ἡ ψυχὴ ἀφοῦ γίνεи καλύτερη, δυναμωμένη ἀπὸ τὴν προσταγὴ γίνεται τέτοια, ποὺ τὴν ἤθελε ὁ νυμφίος, ἀφοῦ μεταβλήθηκε πρὸς τὸ θεϊκότερο καὶ μεταμορφώθηκε μετὰ τὴν ἀγαθὴ ἀλλοίωση ἀπὸ τὴ δόξα ποὺ ἀπολάμβανε στὴν ἀνώτερη δόξα¹⁶, ὥστε νὰ θαυμάσει ὁ ἀγγελικὸς χορὸς γύρω ἀπὸ τὸ νυμφίο κι ὅλοι ἀνευφημώντας νὰ τῆς ἀπευθύνουν αὐτὴ τὴ θαυμαστικὴ φωνή: «μᾶς ἔδωσες θάρρος, ἀδελφὴ μας, νύμφη μας»¹⁷. Γιατὶ ἡ σφραγίδα τῆς ἀπάθειας λάμποντας ὁμοία σ' αὐτὴ καὶ στοὺς ἀγγέλους τὴν ὑψώνει στὴ συγγένεια μετὰ τίς ἀσώματες δυνάμεις καὶ στὴν ἀδελφικότητα, ἐπειδὴ πραγματοποιοῖσε τὴν ἀπάθεια μέσα στὴ σάρκα. Γι' αὐτὸ τῆς λένε «μᾶς ἔδωσες θάρρος, ἀδελφὴ μας, νύμφη μας». Καὶ τὸ σημαίνόμενο τοῦ «μᾶς ἔδωσες θάρρος» εἶναι ὅτι καὶ τὸ «μᾶς ἔδωσες ψυχὴ», σὰ νὰ τῆς ἔλεγαν ὅτι ἔβαλες μέσα μας καρδιά.

Γιὰ χάρη τῆς σαφήνειας ὁμοίως, γιὰ νὰ γίνεи φανερότερο ὅ,τι λέμε, θὰ καλέσουμε τὸ θεῖο Ἀπόστολο γιὰ νὰ μᾶς ἐρμηνεύσει αὐτὰ τὰ μυστήρια. Γράφοντας πρὸς τοὺς Ἐφεσίους λέει σ' ἓνα σημεῖο τῆς ἐπιστολῆς του, ὅταν μᾶς διηγήθηκε τὴ μεγάλη οἰκονομία τῆς θεοφάνειας ποὺ ἔγινε μέσω τῆς σάρκας, ὅτι δὲν διδάχτηκε μετὰ τὴ χάρη αὐτὴ μόνο ἡ ἀνθρώπινη φύση τὰ θεῖα μυστήρια, ἀλλ' ἔγινε γνωστὴ καὶ στίς ἀρχές καὶ στίς ἐξουσίες τοῦ οὐρανοῦ ἢ πολυποικίλη σοφία τοῦ Θεοῦ, ὅταν φανερώθηκε στοὺς ἀνθρώπους μετὰ τὴν κατὰ Χριστὸν οἰκονομία. Κατὰ λέξη λέει τὰ ἐξῆς: «γιὰ νὰ γίνεи τώρα γνωστὴ στίς ἀρχές καὶ στίς ἐξουσίες στὸν οὐρανὸ μέσω τῆς Ἐκκλησίας ἢ πολυποικίλη σοφία τοῦ Θεοῦ σύμφωνα μετὰ τὸ σχέδιο τῶν αἰώνων ποὺ πραγματοποιοῖσε στὸν Κύριό μας Ἰησοῦ Χριστό· ἀπὸ αὐτὸν ἀντλοῦμε τὸ θάρρος μας καὶ σ' αὐτὸν στηρίζομε τὴ βεβαιότητά μας ὅτι μετὰ τὴν πίστη σ' αὐτὸν θὰ μᾶς φέρεи στὸ Θεό»¹⁸. Καὶ πραγματικὰ μέσω τῆς Ἐκκλησίας γίνεи γνωστὴ στίς ὑπερκόσμιες δυνάμεις ἢ ποικίλη σοφία τοῦ Θεοῦ ποὺ δημιούργησε τὰ μεγάλα θαύματα μετὰ τὰ ἀντίθετά τους, πῶς δηλαδὴ ἀπὸ τὸ θάνατο πήγασε ἡ ζωὴ καὶ ἀπὸ τὴν ἁμαρτία ἢ δικαιοσύνη καὶ ἀπὸ τὴν κατάρα ἢ εὐλογία καὶ ἀπὸ τὴν ἀτιμία ἢ δόξα καὶ ἀπὸ τὴν ἀδυναμία ἢ δύ-

τῆς ἀτιμίας καὶ διὰ τῆς ἀσθενείας ἢ δύνάμις· μόνην γὰρ ἐν τοῖς πρὸ
 τούτου χρόνοις τὴν ἀπλὴν τε καὶ μονοειδῆ τοῦ Θεοῦ σοφίαν αἱ ὑπερ-
 κόσμιοι δυνάμεις ἐγίνωσκον καταλλήλως ἐνεργοῦσαν τῇ φύσει τὰ
 θαύματα (καὶ ποικίλον ἦν ἐν τοῖς ὀρωμένοις οὐδὲν ἐν τῷ δύνάμιν
 5 οὔσαν τὴν θεϊὰν φύσιν πᾶσαν τὴν κτίσιν κατ' ἐξουσίαν ἐργάζεσθαι
 ἐν μόνη τῇ ὀρμῇ τοῦ θελήματος τὴν τῶν ὄντων φύσιν εἰς γένεσιν
 ἄγουσαν καὶ ποιεῖν τὰ πάντα καλὰ λίαν τὰ ἀπὸ τῆς τοῦ καλοῦ πηγῆς
 ἀναβρύνοντα), τὸ δὲ ποικίλον τοῦτο τῆς σοφίας εἶδος τὸ ἐκ τῆς πρὸς
 10 ἐδιδάχθησαν, πῶς ὁ Λόγος σάρξ γίνεται, πῶς ἡ ζωὴ θανάτῳ μίγνυ-
 ται, πῶς τῷ ἰδίῳ μῶλωπι τὴν ἡμετέραν ἐξιάται πληγὴν, πῶς τῇ
 ἀσθενείᾳ τοῦ σταυροῦ καταπαλαίει τοῦ ἀντικειμένου τὴν δύνάμιν,
 πῶς τὸ ἀόρατον ἐν σαρκὶ φανεροῦται, πῶς ἐξωνεῖται τοὺς αἰχμαλώ-
 τούς αὐτός τε ὢν ὁ ὠνούμενος καὶ αὐτὸς χρῆμα γινόμενος (ἐαυτὸν
 15 γὰρ ἔδωκε λύτρον ὑπὲρ ἡμῶν τῷ θανάτῳ), πῶς καὶ ἐν τῷ θανάτῳ
 γίνεται καὶ τῆς ζωῆς οὐκ ἐξίσταται, πῶς καὶ τῇ δουλείᾳ καταμίγνυ-
 ται καὶ ἐν τῇ βασιλείᾳ μένει.

Ταῦτα γὰρ πάντα καὶ τὰ τοιαῦτα ποικίλα ὄντα καὶ οὐχ ἀπλᾶ τῆς
 σοφίας ἔργα διὰ τῆς Ἐκκλησίας οἱ φίλοι τοῦ νυμφίου μαθόντες
 20 ἔκαρδιώθησαν, ἄλλον χαρακτῆρα τῆς θείας σοφίας ἐν τῷ μυστηρίῳ
 κατανοήσαντες. Εἰ δὲ μὴ τολμηρόν ἐστιν εἰπεῖν, τάχα κάκεῖνοι διὰ
 τῆς νύμφης τὸ τοῦ νυμφίου κάλλος ἰδόντες ἐθαύμασαν τὸ πᾶσι τοῖς
 οὔσιν ἀόρατόν τε καὶ ἀκατάληπτον· ὃν γὰρ «οὐδεὶς ἑώρακε πώπο-
 τε», καθὼς φησὶν Ἰωάννης, «οὐδὲ ἰδεῖν τις δύναται», καθὼς ὁ Παῦ-
 25 λος μαρτύρεται, οὗτος σῶμα ἐαυτοῦ τὴν Ἐκκλησίαν ἐποίησε καὶ διὰ
 τῆς προσθήκης τῶν σφριζομένων οἰκοδομεῖ ἐαυτὸν ἐν ἀγάπῃ, «μέ-
 χρις ἂν καταντήσωμεν οἱ πάντες εἰς ἄνδρα τέλειον· εἰς μέτρον ἡλι-
 κίας τοῦ πληρώματος τοῦ Χριστοῦ». Εἰ οὖν σῶμα τοῦ Χριστοῦ ἢ
 Ἐκκλησία, κεφαλὴ δὲ τοῦ σώματος ὁ Χριστός, τῷ ἰδίῳ χαρακτῆρι
 30 μορφῶν τῆς Ἐκκλησίας τὸ πρόσωπον, τάχα διὰ τοῦτο πρὸς ταύτην
 βλέποντες οἱ φίλοι τοῦ νυμφίου ἔκαρδιώθησαν, ὅτι τρανότερον ἐν
 αὐτῇ τὸν ἀόρατον βλέπουσιν· καθάπερ οἱ αὐτὸν τοῦ ἡλίου τὸν κύ-
 κλον ἰδεῖν ἀδυνατοῦντες, διὰ δὲ τῆς τοῦ ὕδατος ἀύγῆς εἰς αὐτὸν ὀρώων-

19. Γεν. 1,31. 20. Ἰω. 1,14. 21. Α' Πέτρ. 2,24. Ἦσ. 53,5.
 22. Ματθ. 20,28. Ἦσ. 53,12. 23. Ἰω. 1,18. 24. Α' Τιμ. 6,16.
 25. Ἐφ. 4,12-16. 26. Ἐφ. 4,13. 27. Ἐφ. 1,22· 4,15· 5,23. Κολ. 1,18.

ναμη. Πριν από αυτό οι υπερκόσμιες δυνάμεις γνώριζαν μόνο την άπλη και μονοδιάστατη σοφία του Θεού που ενεργούσε τα θαύματα με τον κατάλληλο στη φύση μας τρόπο. Και μέσα σ' αυτά που παρατηρούσαν δεν υπήρχε τίποτε ποικιλόμορφο στο να μεταχειρίζεται όλη την κτίση έξουσιαστικά, επειδή ή θεία φύση είναι δύναμη που με την όρμη μόνο του θελήματός της κάνει να γεννηθεί ή φύση των όντων και δημιουργεί τα πάντα έξαιρετικά καλά¹⁹ καθώς αναβλύζουν από την πηγή του καλού. Ένώ το ποικιλόμορφο αυτό είδος της σοφίας που συνίσταται στη διαπλοκή των αντιθέτων το διδάχτηκαν σαφώς τώρα με την Έκκλησία, πώς δηλαδή ο Λόγος γίνεται σάρκα²⁰, πώς ή ζωή σμίγει με το θάνατο, πώς με το δικό του τραύμα θεραπεύει τη δική μας πληγή²¹, πώς με την ασθένεια του σταυρού κατανικά τη δύναμη του έχθρου μας, πώς το άορατο φανερώνεται με τη σάρκα, πώς εξαγοράζει τους αίχμαλώτους και είναι ο ίδιος ο αγοραστής και μαζί γίνεται και το αντίτιμο (γιατί έδωσε τον εαυτό του ως λύτρο στο θάνατο²²), πώς και στο θάνατο μεταβαίνει κι από τη ζωή δεν αποχωρεί, πώς και με τους δούλους συγκαταλέγεται αλλά και τη βασιλεία δεν εγκαταλείπει.

“Όλα αυτά λοιπόν και τα παρόμοια, τα ποικιλόμορφα κι όχι απλά έργα της σοφίας, οι φίλοι του νυμφίου το διδάχτηκαν από την Έκκλησία και καρδιώθηκαν, καθώς κατάλαβαν με το μυστήριο μιá άλλη διάσταση της θείας σοφίας. Κι αν δεν αποτελεί τόλμημα ο λόγος, ίσως κι εκείνοι βλέποντας μέσω της νύμφης θαύμασαν την όμορφιά του νυμφίου που είναι σέ όλα τα όντα άορατη κι άκατανόητη. Αυτός που «κανένας δεν τον έχει δεϊ ποτέ», όπως λέει ο Ιωάννης²³, κι «ούτε μπορεί κανένας να τον δεϊ», όπως μαρτυρεί ο Παύλος²⁴, αυτός έκανε σώμα του την Έκκλησία και με τη πρόσθεση εκείνων που σώζονται οικοδομεί τον εαυτό του με αγάπη²⁵, «μέχρι που να καταλήξομε όλοι να γίνομε άνδρες τέλειοι, που μέτρο της τελειότητάς μας είναι ο Χριστός»²⁶. “Αν λοιπόν ή Έκκλησία είναι σώμα του Χριστού και του σώματος κεφαλή είναι ο Χριστός²⁷ που με τη δική του σφραγίδα δίνει μορφή στο πρόσωπο της Έκκλησίας, γι' αυτό ίσως οι φίλοι του νυμφίου βλέποντας προς αυτή πήραν θάρρος, γιατί βλέπουν μέσα σ' αυτή τον άορατο καθαρότερα. “Όπως εκείνοι που δεν έχουν τη δύναμη ν' ατενίσουν το δίσκο του ίδιου του ήλιου τον βλέπουν διαμέσου της λάμψης του νερού, έτσι κι

τες, οὕτω κάκεινοι ὡς ἐν κατόπτρῳ καθαρῷ τῇ Ἐκκλησίᾳ τὸν τῆς δικαιοσύνης ἥλιον βλέπουσι τὸν διὰ τοῦ φαινομένου κατανοούμενον. Τούτου χάριν οὐχ ἅπαξ εἴρηται τῇ νύμφῃ παρὰ τῶν φίλων τὸ «ἐκαρδίουσας ἡμᾶς» (ὅπερ ἐστὶν ὅτι ψυχὴν τινα καὶ διάνοιαν πρὸς τὴν τοῦ 5 φωτὸς κατανόησιν δι' ἑαυτῆς ἡμῖν ἐνεποίησας), ἀλλὰ καὶ πάλιν τὸν αὐτὸν ἐπαναλαμβάνουσι λόγον, ἀξιοπιστίαν προστιθέντες τῷ λεγομένῳ διὰ τῆς δευτερώσεως· λέγουσι γὰρ ἐπαναλαμβάνοντες ὅτι «ἐκαρδίουσας ἡμᾶς ἐνὶ ἀπὸ ὀφθαλμῶν σου».

Τοῦτό ἐστι μάλιστα ὃ τὴν θαυμαστικὴν ἐνεποίησε τοῖς φίλοις 10 περὶ τῆς νύμφης διάθεσιν· διπλῆς γὰρ οὖσης τῇ ψυχῇ τῆς ὀπτικῆς ἐνεργείας, καὶ τῆς μὲν τὴν ἀλήθειαν ὁρώσης, τῆς δὲ ἑτέρας περὶ τὰ μάταια πλανωμένης, ἐπειδὴ περὶ μόνην τοῦ ἀγαθοῦ τὴν φύσιν ἀνέωκται τῆς νύμφης ὁ καθαρὸς ὀφθαλμὸς, ἀργεῖ δὲ ὁ ἕτερος, τούτου χάριν τῷ ἐνὶ τῶν ὀφθαλμῶν προσάγουσιν οἱ φίλοι τὸν ἔπαινον, δι' 15 οὗ μόνου θεωρεῖ τὸν μόνον, ἐκεῖνον λέγων τὸν μόνον τὸν ἐν τῇ ἀτρέπτῳ τε καὶ αἰδίῳ καταλαμβανόμενον φύσει, τὸν τε ἀληθινὸν Πατέρα καὶ τὸν μονογενῆ Υἱὸν καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα· μόνον γὰρ ἐστὶν ὡς ἀληθῶς τὸ ἐν μιᾷ θεωρούμενον φύσει, μηδένα χωρισμὸν ἢ ἀλλοτριώσιν τῆς κατὰ τὰς ὑποστάσεις διαφορᾶς ἐμποιούσης. Εἰσὶ 20 γὰρ τινες οἱ διαφοροὶς ὀφθαλμοῖς κακῶς περὶ τὸ ἀνυπάρκτον ὄξυωποῦσιν εἰς πολλὰς φύσεις τὸ ἐν ταῖς τῶν ἐνδιαστρόφων ὀφθαλμῶν φαντασίαις καταμερίζοντες. Οὗτοί εἰσιν οἱ λεγόμενοι πολυβλέποντες, οἱ διὰ τοῦ πολλὰ βλέπειν ὁρῶντες οὐδέν. Καὶ ὅσοι νῦν μὲν πρὸς τὸν Θεὸν ὁρῶσι, πάλιν δὲ ταῖς ὑλικάις φαντασίαις ἐπιπλανῶν- 25 ται, ἀνάξιοι τῆς τῶν ἀγγέλων εὐφημίας εἰσὶ ταῖς τῶν ἀνυπάρκτων φαντασίαις ἐμματαιάζοντες, ὁ δὲ πρὸς μόνον τὸ θεῖον ὄξυωπῶν τυφλὸς ἐν τοῖς ἄλλοις πᾶσιν ἐστὶν, πρὸς ἅπερ αἱ τῶν πολλῶν βλέπουσιν ὄψεις. Διὰ τοῦτο τῷ ἐνὶ τῶν ὀφθαλμῶν ποιεῖ τοῖς φίλοις ἡ νύμφη τὸ θαῦμα. Οὐκοῦν τυφλὸς μὲν ἐστὶν ὁ πολυόμματος ὁ πρὸς τὰ μά- 30 ταια πολλοῖς ὀφθαλμοῖς βλέπων, ὄξυδερκῆς δὲ καὶ διορατικὸς ἐκεῖνος ὁ δι' ἐνὸς τοῦ τῆς ψυχῆς ὀφθαλμοῦ πρὸς μόνον τὸ ἀγαθὸν βλέπων.

Τίς δὲ ἐκείνη ἐστὶν ἡ μία ἢ τί τὸ ἔνθεμα τοῦ τραχήλου τῆς νύμφης, οὐ χαλεπὸν ἂν εἴη διὰ τῶν ἐξητασμένων ἐπιλογίσασθαι, κἄν 35 δοκῇ πως ἀσαφῆς ἢ λέξις εἶναι, κατὰ τὴν σύμφρασιν· οὕτω γὰρ ὁ Λόγος φησὶν ὅτι «ἐκαρδίουσας ἡμᾶς ἐνὶ ἀπὸ ὀφθαλμῶν σου, ἐν μιᾷ,

ἐκεῖνοι, ὅπως σέ καθαρό καθρέφτη βλέπουν μέσα στήν Ἐκκλησία τὸν ἥλιο τῆς δικαιοσύνης πού γίνεται κατανοητὸς ἀπὸ τὸν ἥλιο πού φαίνεται σ' αὐτήν. Γι' αὐτὸ δὲν ἔχει εἰπωθεῖ μιὰ μόνο φορὰ ἀπὸ τοὺς φίλους «μᾶς ἔδωσες θάρρος» (πού σημαίνει ὅτι μᾶς προσκάλεσες μὲ κάποια ψυχικὴ καὶ νοητικὴ ἰκανότητα γιὰ νὰ κατανοήσομε μέσω σοῦ τὸ φῶς), ἀλλὰ ξαναλένε πάλι τὸν ἴδιο λόγο, προσθέτοντας ἀξιοπιστία στὸ λόγο τους μὲ τὴ δευτέρωσή του. Γιατὶ ἐπαναλαμβάνουν καὶ λένε «μᾶς ἔδωσες θάρρος μὲ τὸν ὀφθαλμὸ σου».

Αὐτὸ κυρίως εἶναι πού προκάλεσε στοὺς φίλους τὴ διάθεση θαυμασμοῦ πρὸς τὴ νύμφη. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἡ ψυχὴ ἔχει διπλὴ ὀπτική ἐνέργεια καὶ μὲ τὴ μιὰ βλέπει τὴν ἀλήθεια, ἐνῶ μὲ τὴν ἄλλη πλανιέται γύρω στὶς ματαιότητες κι ἐπειδὴ ὁ καθαρὸς ὀφθαλμὸς τῆς νύμφης εἶναι ἀνοικτὸς μόνο γιὰ τὴ φύση τοῦ ἀγαθοῦ καὶ ὁ ἄλλος ἀδρανεῖ, γι' αὐτὸ οἱ φίλοι ἀπευθύνουν τὸν ἔπαινο στὸ ἓνα ἀπὸ τὰ μάτια πού μ' αὐτὸ μονάχα θεωρεῖ τὸν Μόνο πού τὸν κατανοοῦμε μέσα στήν ἀμετάβλητη καὶ αἰδία φύση, τὸν ἀληθινὸ Πατέρα, τὸν Μονογενῆ Υἱὸ καὶ τὸ ἅγιο Πνεῦμα. Γιατὶ εἶναι ἀληθινὰ μόνο ὅποιο θεωρεῖται μέσα σὲ μιὰ φύση, χωρὶς νὰ τοῦ προκαλεῖ κανένα χωρισμὸ ἢ διαφοροποίηση ἢ διαφορὰ στὶς ὑποστάσεις. Ὑπάρχουν μερικοὶ πού μὲ διαφορετικὰ μάτια γίνονται ἄπρεπα ὀξυδερκεῖς σχετικὰ μὲ τὸ ἀνύπαρκτο μοιράζοντας τὸ ἓνα σὲ πολλὰς φύσεις μὲ τὶς φαντασίες διάστροφων ὀφθαλμῶν. Αὐτοὶ εἶναι πού λέγονται 'πολὺ βλέποντες' πού, ἐπειδὴ βλέπουν πολλὰ, δὲ βλέπουν τίποτα. Καὶ ὅσοι τώρα βλέπουν πρὸς τὸ Θεὸ καὶ πάλι πλανιοῦνται μὲ τὶς ὑλικὲς φαντασίες, εἶναι ἀνάξιοι γιὰ τοὺς ἐπαίνους τῶν ἀγγέλων, ἐπειδὴ ματαιοσχολοῦνται σὲ φαντασίες ἀνύπαρκτων πραγμάτων. Ἐνῶ ἐκεῖνος πού ἔχει ἀνοικτὰ τὰ μάτια μόνο πρὸς τὸ θεῖο, εἶναι τυφλὸς γιὰ ὅλα τὰ ἄλλα, πρὸς τὰ ὅποια κοιτάζουν τὰ μάτια τῶν ἄλλων. Γι' αὐτὸ ἡ νύμφη προκαλεῖ τὸ θαυμασμὸ μὲ τὸ ἓνα μονάχα μάτι. Ἐπομένως ὁ πολυόμματος πού βλέπει μὲ πολλὰ μάτια πρὸς τὰ μάτια εἶναι τυφλός, ἐνῶ ἐκεῖνος πού μὲ τὸ ἓνα μάτι τῆς ψυχῆς κοιτάζει μόνο τὸ ἀγαθὸ εἶναι ὀξυδερκὴς καὶ διορατικὸς.

Ποιὰ εἶναι τώρα ἡ μιὰ ἢ τί φορὰει στὸ λαϊμὸ, δὲ θὰ ἦταν δύσκολο νὰ τὸ σκεφτοῦμε ἀπὸ τὴν προηγούμενη ἀνάλυσή μας, ἂν καὶ ἡ διατύπωση φαίνεται νὰ περιέχει κάποια ἀσάφεια. Ὁ λόγος λέει «μᾶς ἔβαλες καρδιά μ' ἓνα ἀπὸ τὰ μάτια σου, μὲ μιὰ, μὲ ὅ,τι φορεῖς

ἐνθέματι τραχήλου σου», ὡς τὸ μὲν «ἐν μιᾷ» σύμφωνον εἶναι τῷ «ἐνὶ ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν σου», νοούντων ἡμῶν κατὰ παράλειψιν τὸ «ἐν μιᾷ ψυχῇ». Πολλοὶ γὰρ ἐν ἐκάστω γίνονται τῶν ἀπαιδευτῶν ψυχαί, ἐν οἷς τὰ πάθη διὰ τῆς ἐπικρατήσεως εἰς τὸν τῆς ψυχῆς τόπον 5 ἀντιμεθίσταται πρὸς λύπην καὶ ἡδονὴν ἢ θυμὸν καὶ φόβον καὶ δειλίαν καὶ θράσος μεταβαλλομένου τοῦ τῆς ψυχῆς χαρακτήρος. Ἡ δὲ πρὸς τὸν Λόγον ὀρώσα τῷ μονοειδεῖ τῆς κατ' ἀρετὴν ζωῆς μιᾷ ψυχῇ συζῆν μεμαρτύρηται. Οὐκοῦν οὕτω διασταλτέον τὸν λόγον, ὡς τὸ μὲν «ἐν μιᾷ» τῷ προλαβόντι συνημμένον εἶναι κατὰ τὴν ἔννοιαν νο- 10 οούντων ἡμῶν ἢ ἐν μιᾷ ψυχῇ ἢ ἐν μιᾷ καταστάσει, τὸ δὲ ἐφεξῆς ἕτεραν ἔχειν διάνοιαν τὸ «ἐνθέματι τραχήλου σου». Ὡς ἂν τις ὄλον πρὸς τὸ σαφέστερον μεταλαβὼν εἴποι ὅτι 'σοῦ καὶ ὀφθαλμὸς εἰς ἐστὶν ἐν τῷ πρὸς τὸ ἐν βλέπειν, καὶ ψυχὴ μία διὰ τὸ μὴ πρὸς διαφο- 15 ἄτους διαθέσεις μερίζεσθαι, καὶ ἡ θέσις τοῦ τραχήλου σου τὸ τέλειον ἔχει τὸν θεῖον ζυγὸν ἐφ' ἑαυτῆς ἀραμένη'.

Ἐπεὶ οὖν ἐπὶ ὄψει ἐν μὲν «τῷ ἐνθέματι τοῦ τραχήλου σου» τὸν τοῦ Χριστοῦ ὀρώμεν ζυγόν, ἐν δὲ τῇ περὶ τὸ ὄντως ἀγαθὸν διαθέσει ἓνα ὀφθαλμὸν καὶ μίαν ψυχὴν, διὰ τοῦτο ὁμολογοῦμεν ὅτι τοῖς σοῖς ἡμᾶς θαύμασιν ἑκαρδίωςας, ἓνα δεικνύουσα ὀφθαλμὸν καὶ μίαν ψυ- 20 χὴν «ἐν τῷ ἐνθέματι τοῦ τραχήλου σου». Ἐνθεμα δὲ τοῦ τραχήλου τῆς νύμφης ὁ ζυγὸς ἐστὶ, καθὼς εἴρηται. Αὕτη μὲν οὖν ἢ τῶν ἀγγέλων ἐστὶν εὐφημία, ἣν ἐπὶ τῷ κάλλει τῆς νύμφης πεποιήνται (τούτους γὰρ εἶναι τοὺς φίλους τοῦ νυμφίου κατελαβόμεθα), ὡς δ' ἂν μὴ δοκοίη ἄκριτός τις αὐτῶν εἶναι καὶ διημαρτημένος ὁ ἔπαινος, κυροῖ 25 τῶν φίλων τὴν ἐπὶ τῷ κάλλει τῆς νύμφης κρίσιν ἐπιψηφίσας ὁ Λόγος καὶ προστίθησι καὶ αὐτὸς τὰ μείζω θαύματα τῇ μαρτυρίᾳ τοῦ κάλλους τὴν αὐτοῖς τοῖς μέλεσιν ἐπιφαινομένην ὥραν διαγράφων τῷ λόγῳ, ἃ ἐν τοῖς ἐφεξῆς Θεοῦ διδόντος προσθήσομεν, εἴ γέ τις γένοιτο ἡμῖν ἐκ τῆς ἀνωθεν συμμαχίας δύναιμι πρὸς τὴν κατανόησιν 30 τοῦ μυστηρίου εἰς ἐπίγνωσιν τοῦ κάλλους τῆς Ἐκκλησίας καὶ εἰς ἔπαινον τῆς δόξης τῆς χάριτος αὐτοῦ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ πρέπει ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

στο λαιμό σου». Τὸ «μὲ μία» συμφωνεῖ μὲ τὸ «μ' ἓνα ἀπὸ τὰ μάτια σου», ἂν σκεφτοῦμε ἐμεῖς κατὰ παράλειψη «μὲ μία ψυχὴ». Γιατὶ στὸν καθένα ἀπὸ τοὺς ἀπαίδευτους ὑπάρχουν πολλές ψυχές· σ' αὐτοὺς τὰ πάθη μὲ τὴν ἐπικράτησή τους παίρνουν τὴν θέση τῆς ψυχῆς καὶ ἡ φύση τῆς ψυχῆς μεταβάλλεται σὲ λύπη καὶ ἡδονὴ ἢ θυμὸ καὶ φόβος καὶ δειλία καὶ θάρρος. Ὅποιος ὁμως κοιτάζει πρὸς τὸ λογικὸ μὲ τὸ μόνο εἶδος τῆς ἐνάρετης ζωῆς φανερῶνται ὅτι εἶχε μία ψυχὴ. Πρέπει λοιπὸν νὰ κάνομε τὸν ἐξῆς διαχωρισμὸ στὸ λόγο, ὅτι τὸ «μὲ μία» συνάπτεται μὲ τὸ προηγούμενο (μὲ ἓνα ὀφθαλμὸ σου) καὶ ἡ ἐννοιά του ὅπως τὴν καταλαβαίνομε εἶναι ἡ «μὲ μία ψυχὴ» ἢ «μὲ μία κατάστασις», τὸ ἀκόλουθο ὁμως «ὄ,τι φορᾶς στὸ λαιμό σου», ἔχει διαφορετικὸ νόημα. Ὅλα αὐτὰ ἂν ἤθελε κάποιος νὰ τὰ ἐξηγήσει σαφέστερα μπορεῖ νὰ πεῖ ὅτι καὶ ὁ ὀφθαλμὸς σου εἶναι ἓνας, ἐπειδὴ βλέπει πρὸς τὸ ἓνα, καὶ ἡ ψυχὴ του εἶναι μία, ἐπειδὴ δὲν χωρίζεται σὲ διάφορες ψυχικὲς διαθέσεις, καὶ ἡ θέση τοῦ λαιμοῦ σου εἶναι τέλεια, ἐπειδὴ σηκώνει τὸ θεῖο ζυγόν²⁸.

Ἐπειδὴ λοιπὸν ἐξετάζοντας τὸ «ὄ,τι φορᾶς στὸ λαιμό σου» βλέπομε τὸ ζυγὸ τοῦ Χριστοῦ, ἐνῶ κατὰ τὴ διάθεση πρὸς τὸ ἀληθινὸ ἀγαθὸ βλέπομε ἓνα ὀφθαλμὸ καὶ μία ψυχὴ, γι' αὐτὸ ὁμολογοῦμε ὅτι μᾶς ἔδωσες θάρρος μὲ τὰ θαύματά σου, δείχνοντας ἓνα ὀφθαλμὸ καὶ μιὰ ψυχὴ σ' αὐτὸ πού φορᾶς στὸ λαιμό σου. Αὐτὸ πού φορᾶει ἡ νύμφη στὸ λαιμὸ εἶναι, ὅπως εἶπαμε, ὁ ζυγός. Αὐτὸ εἶναι ὁ ἔπαινος τῶν ἀγγέλων πού γίνεται γιὰ τὴν ὁμορφιὰ τῆς νύμφης (γιατὶ αὐτοὺς θεωρήσαμε ὡς φίλους τοῦ νυμφίου). Καὶ γιὰ νὰ μὴ νομιστεῖ πῶς ὁ ἔπαινός τους εἶναι ἀλόγιστος καὶ λανθασμένος ρίχνοντας ὁ λόγος τὴν ψῆφο του ἐπικυρώνει τὴν κρίση τῶν φίλων γιὰ τὴν ὁμορφιὰ τῆς νύμφης καὶ προσθέτει κι αὐτὸς στὴ μαρτυρία τῆς ὁμορφιάς τὰ μεγαλύτερα θαύματα, περιγράφοντας τὴν ὠραιότητα πού φανερῶνται στὰ ἴδια τὰ μέλη, πού θὰ προσθέσομε στὴ συνέχεια ἂν τὸ ἐπιτρέψει ὁ Θεός, ἂν μᾶς ἔρθει ἀπὸ τὴν οὐράνια συμμαχία μας κάποια δύναμη, γιὰ νὰ κατανοήσομε τὸ μυστήριον, ν' ἀποκτήσομε ἐπίγνωση τῆς ὁμορφιάς τῆς Ἐκκλησίας καὶ νὰ ἐπαινέσομε τὴ δόξα καὶ τὴ χάρις τῆς στὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, στὸν ὁποῖο ἀρμόζει ἡ δόξα στοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων. Ἀμήν. 16 | 7

28. Ματθ. 11,29.

ΛΟΓΟΣ Θ'

(Ἑπίγραμμα Ἄισμ. 4,10-15)

«Τί ἐκαλλιώθησαν μαστοί σου, ἀδελφή μου νύμφη,
τί ἐκαλλιώθησαν μαστοί σου ἀπὸ οἴνου;
Καὶ ὄσμῃ μύρων σου ὑπὲρ πάντα τὰ ἀρώματα.
Κηρίον ἀποστάζουσι χεῖλη σου, νύμφη,
5 μέλι καὶ γάλα ὑπὸ τὴν γλῶσσαν σου,
καὶ ὄσμῃ ἱματίων σου ὡς ὄσμῃ Λιβάνου.
Κῆπος κεκλεισμένος, ἀδελφή μου, νύμφη,
κῆπος κεκλεισμένος, πηγὴ ἐσφραγισμένη.
Ἄποστολαί σου παράδεισος ροῶν μετὰ καρποῦ ἀκροδρύων,
10 κύπρος μετὰ νάρδου,
νάρδος καὶ κρόκος,
κάλαμος καὶ κιννάμωμον
μετὰ πάντων ξύλων τοῦ λιβάνου,
σμύρνα, ἀλόη μετὰ πάντων πρωτομύρων,
15 πηγὴ κήπων, φρέαρ ὕδατος ζῶντος
καὶ ροιζοῦντος ἀπὸ τοῦ Λιβάνου».

«Εἰ συνηγέρθητε τῷ Χριστῷ, τὰ ἄνω φρονεῖτε, μὴ τὰ ἐπὶ τῆς
γῆς». Λέγει ταῦτα πρὸς ἡμᾶς ὁ ἐν Παύλῳ λαλῶν· «ἀπεθάνετε» γάρ,
φησί, καὶ ἡ ζωὴ ὑμῶν κέκρυπται σὺν τῷ Χριστῷ ἐν τῷ Θεῷ. Ὅταν
20 ὁ Χριστὸς φανερωθῆ, ἡ ζωὴ ὑμῶν, τότε καὶ ὑμεῖς σὺν αὐτῷ φανε-
ρωθήσεσθε ἐν δόξῃ». Εἰ τοίνυν νεκροὶ τῇ κάτω φύσει γεγόναμεν εἰς
οὐρανὸν ἀπὸ γῆς τὴν ἐλπίδα τῆς ζωῆς μετοικίσαντες καὶ ἡ διὰ σα-
ρκὸς ζωὴ κέκρυπται ἀφ' ἡμῶν κατὰ τὸν παροιμιώδη λόγον, ὃς
φησιν ὅτι «σοφοὶ κρύψουσιν αἰσθησιν», ἀναμένομεν δὲ τὴν ἀληθι-
25 νήν ἐν ἡμῖν φανερωθῆναι ζωὴν, ἧτις ἐστὶν ὁ Χριστός, ὥστε καὶ ἡμᾶς

ΛΟΓΟΣ Θ'

(Ἔσσμα Ἄσμ. 4,10-15)

«Πόσο πιό ὠραῖα εἶναι τὰ στήθη σου, ἀδελφή μου, νύφη μου,
πόσο πιό ὠραῖα εἶναι τὰ στήθη σου ἀπ' τὸ κρασί.
Καὶ ἡ εὐωδιά τῶν μύρων σου ξεπερνᾷ ὅλα τὰ ἀρώματα.
Κερήθρα, νύφη μου, τὰ χεῖλη σου καὶ στάζουν
μέλι καὶ γάλα κάτω ἀπὸ τὴ γλώσσα σου,
καὶ ἡ εὐωδιά τῶν ρούχων σου σὰν τὴ μυρωδιά τοῦ Λιβάνου.
Εἶσαι κῆπος κλεισμένος, ἀδελφή μου, νύφη μου,
κῆπος κλεισμένος καὶ σφραγισμένη πηγὴ.
Ὅσα μοῦ στέλνεις εἶναι παράδεισος ροδιῶν καὶ κάθε καρποῦ,
κύπρος καὶ νάρδος μαζί,
νάρδος καὶ κρόκος,
μοσχοκάλαμο καὶ κανέλα
καὶ ὅλα μαζί τὰ δεντρολίβανα,
ἡ σμύρνα καὶ ἡ ἀλδή κι ὅλα τὰ πρῶτα μύρα,
πηγὴ σὲ περιβόλι, πηγάδι ζωντανοῦ νεροῦ
ποῦ κατεβαίνει μὲ θόρυβο ἀπὸ τὸ Λίβανο».

Ἐάν ἀναστηθήκατε μαζί μὲ τὸ Χριστό, νὰ σκέφτεστε τὰ οὐράνια, ὄχι τὰ ἐπίγεια. Αὐτὰ μᾶς λέει ἐκεῖνος ποῦ μιλά μὲ τὸ στόμα τοῦ Παύλου. Γιατὶ λέει, «πεθάνατε καὶ ἡ ζωὴ σας κρύφτηκε μαζί μὲ τὸ Χριστὸ μέσα στὸ Θεό. Ὅταν ὁ Χριστός, ἡ ζωὴ σας, φανερωθεῖ, τότε καὶ σεῖς θὰ φανερωθεῖτε μαζί του μέσα στὴ δόξα»¹. Ἐάν λοιπὸν νεκρωθήκαμε ὡς πρὸς τὴν κάτω φύση μας², μεταθέτοντας τὴν ἐλπίδα τῆς ζωῆς ἀπὸ τὴ γῆ στὸν οὐρανό, κι ἂν ἡ ἔνσαρκη ζωὴ ἔχει κρυφτεῖ ἀπὸ μᾶς σύμφωνα μὲ τὸ λόγο τῶν Παροιμιῶν «οἱ σοφοὶ κρύβουν τὴ γνώση τους»³, κι ἂν περιμένουμε νὰ μᾶς φανερωθεῖ ἡ

2. Κολ. 2,13. Ἐφ. 2,1-5. 3. Παρμ. 10,14.

ἐν δόξῃ φανερωθῆναι μεταποιηθέντας πρὸς τὸ θειότερον, οὕτω τῶν παρόντων ἀκούσωμεν ὡς ἀποθανόντες τῷ σώματι πρὸς μηδεμίαν σαρκώδη διάνοιαν ἐκ τῶν λεγομένων κατασυρόμενοι· ὁ γὰρ νεκρὸς τοῖς παθήμασι καὶ ταῖς ἐπιθυμίαις ἐπὶ τὸ καθαρὸν καὶ ἀκήρατον με-
5 τοίσει τὰς τῶν ρημάτων ἐμφάσεις τὰ ἄνω φρονῶν, οὗ ὁ Χριστὸς ἐστὶν ἐν δεξιᾷ τοῦ Πατρὸς καθήμενος, ἐν ᾧ πάθος οὐκ ἐστὶ τῶν ταπεινῶν τε καὶ χαμαιζήλων νοσημάτων λήθην ποιούμενος. Ἀκούσωμεν τοίνυν τῶν θείων ρημάτων, δι' ὧν ὑπογράφει ὁ λόγος τῆς ἀμιάντου νύμφης τὸ κάλλος, ἀκούσωμεν δὲ ὡς ἔξω γεγονότες ἤδη σαρ-
10 κός τε καὶ αἵματος, εἰς δὲ τὴν πνευματικὴν μεταστοιχειωθέντες φύσιν.

«Τί ἐκαλλιώθησαν μαστοὶ σου, ἀδελφὴ μου νύμφη; Τί ἐκαλλιώθησαν μαστοὶ σου ἀπὸ οἴνου καὶ ὀσμῆ μύρων σου ὑπὲρ πάντα τὰ ἀρώματα;». Ὅτι μὲν οὖν πᾶς ὁ ποιῶν τὸ θέλημα τοῦ Κυρίου ἀδελ-
15 φὸς αὐτοῦ καὶ ἀδελφὴ καὶ μήτηρ ἐστὶ καὶ ὅτι ἡ ἀρμοσθεῖσα τῷ Κυρίῳ παρθένος ἀγνή πρὸς μετουσίαν τῆς ἀχράντου παστάδος νύμφη κυρίως κατονομάζεται, παντὶ δῆλον ἂν εἴη τοῦτο τῷ μὴ ἀγνοοῦντι τὰς θεοπνεύστους φωνάς· ἐγὼ δὲ τῶν θείων ρητῶν τούτων διερευνώμενος τὴν διάνοιαν οὐ ψιλὸν ἐπαινον ἐκ τῆς τοιαύτης κλήσεως
20 ὁρῶ προσαγόμενον παρὰ τοῦ Λόγου τῇ νύμφῃ, ἀλλὰ τὰς αἰτίας τῆς εἰς τὸ κάλλος αὐτῆς ἐπιδόσεως διεξιέναι τὸν νυμφίον φημί, ὡς οὐκ ἂν αὐτῆς καλλιωθείσης ἐν ταῖς τῶν ἀγαθῶν διδασμάτων πηγαῖς, ἃς «μαζοὺς» διὰ τῆς τροπικῆς σημασίας κατονομάζει, εἰ μὴ πρῶτον ἀδελφὴν ἑαυτὴν τοῦ Κυρίου διὰ τῶν ἀγαθῶν ἔργων ἐποίησε καὶ εἰς
25 παρθενίαν διὰ τῆς ἄνωθεν γεννήσεως ἀνακαινισθεῖσα μνηστὴ καὶ νύμφη τοῦ ἀρμοσαμένου ἐγένετο.

Ὁ τοίνυν ἀδελφὴν ἑαυτοῦ καὶ νύμφην αὐτὴν κατονομάσας τὴν αἰτίαν λέγει τῆς πρὸς τὸ κρεῖττον τε καὶ τελειότερον τῶν μαζῶν αὐτῆς ἀλλοιώσεως, οἱ οὐκέτι γάλα βρύουσι τὴν τῶν νηπίων τροφήν,
30 ἀλλὰ τὸν ἀκήρατον οἶνον ἐπὶ εὐφροσύνῃ τῶν τελειοτέρων πηγάζουσιν, οὗ τὴν χάριν τὸ τῶν καπήλων ὕδωρ οὐκ ἐλυμῆνατο. Σφύζεται δὲ πως ἐν τοῖς λεγομένοις ὡς ἐν γαμικῇ θυμηδίᾳ ἢ ἀγαπητικῇ φιλοφροσύνῃ δι' ἀμοιβῆς παρ' ἀμφοτέρων ἀλλήλοις τὴν ἐρωτικὴν ἀντιχαρι-

4. Κολ. 3,1.

5. Φίλ. 3,21.

6. Μάρκ. 3,35.

7. Β' Κορ. 11,2.

ἀληθινή ζωὴ πού εἶναι ὁ Χριστός, ὥστε νὰ φανερωθοῦμε κι ἐμεῖς μέσα στὴ δόξα ἀλλαγμένοι στὸ θεϊκότερο, τότε ἄς ἀκούσομε ἔτσι τὰ παρόντα, ὡς νεκροὶ στὸ σῶμα, πού τὰ λεγόμενα δὲν μᾶς παρασέρνουν σὲ καμιὰ σαρκικὴ σκέψη. Ὁ νεκρὸς δηλαδὴ στὰ παθήματα καὶ στὶς ἐπιθυμίες, ἐπειδὴ σκέφτεται τὰ οὐράνια, μεταφέρει τὶς ἐννοίες τῶν λόγων στὸ ἐπίπεδο τῆς καθαρότητος καὶ τῆς ἀφθαρσίας «ὄπου ὁ Χριστὸς κάθεται στὰ δεξιὰ τοῦ Πατέρα»⁴ καὶ δὲν ὑπάρχει πόθος ἐξαιτίας τῆς λήθης τῶν ταπεινῶν καὶ χαμόσυρτων νοημάτων. Ἄς ἀκούσομε λοιπὸν τοὺς θεῖους λόγους, μὲ τοὺς ὁποίους ἡ Γραφὴ περιγράφει τὴν ὁμορφιά τῆς ἀγνῆς νύμφης, καὶ ἄς τοὺς ἀκούσομε σὰ νὰ εἶμαστε πιά ἔξω ἀπὸ τὴ σάρκα καὶ τὸ αἷμα καὶ νὰ ἔχομε μεταστοιχειωθεῖ στὴν πνευματικὴ φύση⁵.

«Γιατί ἐγιναν πιὸ ὠραῖα τὰ στήθη σου, ἀδελφὴ μου, νύμφη μου; Γιατί ἐγιναν πιὸ ὠραῖα ἀπὸ τὸ κρασί καὶ ἡ εὐωδιὰ τῶν μύρων σου ξεπερνᾷ ὅλα τ' ἀρώματα;». Ὅτι καθένας πού κάνει τὸ θέλημα τοῦ Κυρίου εἶναι ἀδελφός του κι ἀδελφὴ του καὶ μητέρα του⁶ κι ὅτι ἡ ἀγνὴ κόρη πού ἔχει ἐνωθεῖ μὲ τὸν Κύριον⁷ πρὸς μετουσία τῆς ἀμόλυπτης κλίνης ὀνομάζεται ὀρθὰ νύμφη εἶναι φανερό στὸν καθένα πού δὲν ἀγνοεῖ τοὺς θεόπνευστους λόγους. Ἐγὼ ὁμως ἐρευνώντας τὸ νόημα τῶν θείων αὐτῶν λόγων βλέπω ὅτι δὲν προσφέρεται στὴ νύμφη ἀπὸ τὴ Γραφὴ ἕνας κενὸς ἐπαινος ἀπὸ τὴν ὀνομασία αὐτῆ, ἀλλὰ ὑποστηρίζω ὅτι ὁ νυμφίος ἐκθέτει τὶς αἰτίες τῆς τόσης ὁμορφιάς της. Γιατί δὲ θὰ γινόταν τόσο ὠραῖα στὶς πηγές τῶν ἀγαθῶν διδασμάτων, πού μεταφορικὰ τὶς ὀνομάζει μαστούς, ἂν δὲν γινόταν πρῶτα ἀδελφὴ τοῦ Κυρίου μὲ τὰ ἀγαθὰ ἔργα της κι ἔπειτα ἀνακαινισμένη μὲ τὴν βάπτισι ἀπὸ τὸν οὐρανὸ μνηστὴ καὶ νύμφη ἐκεῖνου πού τὴν ἔνωσε μαζί του.

Αὐτὸς λοιπὸν πού τὴν ὀνόμασε ἀδελφὴ του καὶ νύμφη του ἀναφέρει τὴν αἰτία τῆς μεταβολῆς τῶν μαστῶν της πρὸς τὸ καλύτερο καὶ τελειότερο, πού δὲν βγάζουν πιά γάλα⁸, τὴν τροφὴ τῶν νηπίων, ἀλλὰ πηγάζουν τὸ ἀθάνατο κρασί πρὸς εὐφροσύνη τῶν πιὸ τέλειων⁹, πού τὴ θεία του χάρη δὲν τὴ νόθευσε τὸ νερό τῶν καπήλων. Μέσα στὸς λόγους σώζεται κατὰ κάποιον τρόπο, ὅπως στὴ χαρὰ τοῦ γάμου, ἡ καλοσύνη τῆς ἀγάπης, πού ἀμοιβαῖα καὶ οἱ δύο προσ-

8. Α' Κορ. 3,1-2. Α' Θεσ. 2,7.

9. Ψαλμ. 103,15.

ζομένων διάθεσιν· ταῖς γὰρ ὁμοίαις φωναῖς ἀντιδεξιούται ὁ νυμφίος τὴν Ἐκκλησίαν, οἷαις ἐκείνη προλαβοῦσα τὸ ἐκείνου κάλλος ἐν τοῖς προσιμίαις ἀνύμνησεν· εὐθὺς γὰρ ἐν ταῖς πρώταις φωναῖς, ὅτε τὸν ἀπὸ τοῦ θείου στόματος λόγον τῷ στόματι ἑαυτῆς ἐγγενέσθαι ἐπό-
 5 θησε τῷ τοῦ φιλήματος αἰνίγματι τοῦτο διασημάνασα, τὴν αἰτίαν τῆς τοιαύτης ἐπιθυμίας εἶπε τὸ ἀγαθὸς εἶναι αὐτοῦ τοὺς μαστούς, νικῶν-
 τας τῇ παρ' ἑαυτῶν χορηγίᾳ τὴν τοῦ οἴνου φύσιν καὶ παριόντας πᾶ-
 σαν μύρων τε καὶ ἀρωμάτων εὐωδίαν, οὕτως εἰποῦσα τῷ λόγῳ ὅτι
 «ἀγαθοὶ μαστοὶ σου ὑπὲρ οἶνον καὶ ὄσμη μύρων σου ὑπὲρ πάντα τὰ
 10 ἀρώματα».

Ἐπειδὴ τοίνυν καὶ ἐν τοῖς ἄλλοις πᾶσι τοῦτο παρὰ τῆς θείας φι-
 λοσοφίας τὸ δόγμα μανθάνομεν, ὅτι τοιοῦτον ἀεὶ γίνεται τὸ θεῖον
 ἡμῖν, οἷους ἂν ἑαυτοὺς τῷ Θεῷ διὰ τῆς προαιρέσεως δεῖξωμεν
 (ἀγαθὸν μὲν γὰρ αὐτὸν εἶναι τοῖς ἀγαθοῖς ὁ Δαβὶδ ἐν τῇ προφητεῖᾳ
 15 μαρτύρεται, τοῖς δὲ θηριωθεῖσι διὰ τοῦ βίου ἕτερός τις τῶν προφη-
 τῶν ἄρκτον αὐτὸν λέγει καὶ πάρδαλιν, δι' αἰνιγμάτων τὰ εὐαγγελικὰ
 προεκτιθέμενος δόγματα, ἐν οἷς ἄλλος τοῖς δεξιοῖς καὶ ἕτερος τοῖς
 εὐωνύμοις ὁ τῶν λόγων τοῦ βασιλέως χαρακτηρ καθορᾶται, τοῖς
 μὲν ἀγαθός τε καὶ μείλιχος, τοῖς δὲ φοβερὸς καὶ ἀμείλικτος καταλ-
 20 λήλως τῇ προαιρέσει τῶν κρινομένων ἑαυτὸν μεθαρμόζων), τούτου
 χάριν καὶ νῦν πρόσφορος τῇ νύμφῃ παρὰ τοῦ λόγου ἢ ἀντίδοσις γίνε-
 ται· ἐν οἷς ὕμνησε τοῦ Δεσπότη τοῦ κάλλος, ἐν τοῖς ὁμοίοις αὐτῇ τοῦ
 Κυρίου ἀντιχαρισσαμένου τὸν ἔπαινον· ἀποδέχεται γὰρ καὶ αὐτὸς τῶν
 μαζῶν αὐτῆς τὴν διὰ τῆς ἐνεργείας πρὸς τὸ κρεῖττον γεγενημένην
 25 ἀλλοίωσιν, ὅτι τοῦ γαλακτοφορεῖν παυσάμενοι οἶνον καὶ οὐχὶ γάλα
 προχέουσι, δι' οὗ ταῖς τελειοτέραις καρδίαις ἢ εὐφροσύνη γίνεται
 τῶν μηκέτι ὑπὸ νηπιότητος κλυδωνιζομένων, ἀλλ' ἐκ τοῦ κρατῆρος
 τῆς σοφίας ἐμφορεῖσθαι δυναμένων τῷ στόματι τὰ ἀγαθὰ καὶ ἐφέλ-
 κεσθαι.

30 Ἐπαινέσας τοίνυν τοὺς μαζοὺς διὰ τὴν τοῦ οἴνου φορὰν, προσ-
 τίθησι καὶ τῆς εὐδομίας τὸν ἔπαινον, εἰπὼν ὅτι «καὶ ὄσμη μύρων
 σου ὑπὲρ πάντα τὰ ἀρώματα». Νοῆσαι δὲ χρῆ τὸν τοιοῦτον ἔπαινον

10. Ψαλμ. 117,1-4.

11. Ὡσ. 13,7-8. 12. Ματθ. 25,34-46.

13. Ἐφ. 4,14.

φέρουν τὸ ἐρωτικό συναίσθημα. Γιατὶ μὲ τὰ ὁμοια λόγια ἀντιχαιρετίζει καὶ ὁ νυμφίος τὴν Ἐκκλησία, μὲ τὰ ὁποῖα πρώτη ἐκείνη στὸ προοίμιο ὕμνησε τὴν ὁμορφιά του. Εὐθύς μὲ τὰ πρῶτα λόγια δηλαδή, ὅταν πόθησε νὰ περάσει στὸ στόμα της ὁ λόγος ἀπὸ τὸ θεῖο στόμα δηλώνοντάς το μὲ τὸ αἶνιγμα τοῦ φιλήματος, δήλωσε ὅτι ἡ αἰτία τῆς ἐπιθυμίας αὐτῆς εἶναι ὅτι οἱ μαστοὶ του εἶναι ἀγαθοὶ καὶ νικοῦν μὲ τὸν ἀνάβλυσμά τους τὴ φύση τοῦ κρασιοῦ καὶ ξεπερνοῦν τὴ μοσχοβολιὰ ὄλων τῶν μύρων καὶ τῶν ἀρωμάτων λέγοντας τὰ ἐξῆς: «γιατὶ εἶναι ἀγαθοὶ οἱ μαστοὶ σου πρὸς πολὺ ἀπὸ τὸ κρασί καὶ ἡ εὐωδία τῶν μύρων σου ξεπερνᾷ ὅλα τὰ ἀρώματα».

Ἐπειδὴ λοιπὸν καὶ σ' ὅλα τὰ ἄλλα διδασκόμαστε τὸ δόγμα αὐτὸ ἀπὸ τὴ θεία διδασκαλία, ὅτι ἡ θεότητα γίνεται πάντοτε σ' ἐμᾶς τέτοια, ὅπως θὰ παρουσιαστοῦμε ἐμεῖς στὸ Θεὸ μὲ τὴν ἐλεύθερη προαίρεσή μας, γι' αὐτὸ καὶ τῶρα ἡ ἀντίδοση γίνεται ἀπὸ τὴ Γραφὴ κατάλληλη στὴ νύμφη (ὁ Δαβὶδ δηλαδή στὴν προφητεία του¹⁰ μαρτυρεῖ ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι ἀγαθὸς γιὰ τοὺς ἀγαθοὺς, γιὰ ὄσους ὁμως ἔχουν ἀποθηριωθεῖ μὲ τὴ ζωὴ ποὺ κάνουν, ἄλλος προφήτης τὸν ὀνομάζει ἀρκούδα καὶ πάρδαλη¹¹, προεκθέτοντας τὴν εὐαγγελικὴ διδασκαλία μὲ αἰνίγματα καὶ μ' αὐτὰ ὁ χαρακτήρας τῶν λόγων τοῦ βασιλιᾶ φαίνεται ἀλλιώτικος στοὺς ἀπὸ τὴ δεξιὰ πλευρὰ καὶ διαφορετικούς στοὺς ἀπὸ τ' ἀριστερά, ἀγαθὸς καὶ μαλακὸς στοὺς πρῶτους καὶ στοὺς δευτέρους φοβερὸς κι ἀμείλικτος, προσαρμόζοντας τὸν ἑαυτὸ του στὴν προαίρεση ἐκείνων ποὺ κρίνονται¹²), γι' αὐτὸ ὁ Κύριος τῆς ἀντιπροσφέρει τὸν ἔπαινο ὁμοιο μὲ ὅσα αὐτὴ ὕμνησε τὴν ὁμορφιά τοῦ Κυρίου. Ἀποδέχεται δηλαδή κι αὐτὸς τὴν ἀλλοίωση τῶν μαστῶν της ποὺ μὲ τὴν ἐνέργειά της ἔγινε πρὸς τὸ καλῦτερο, ὅτι ἔπαυσαν νὰ βγάζουν γάλα καὶ πηγάζουν ἄφθονο κρασί, ποὺ προκαλεῖ τὴν εὐχαρίστηση στὶς τελειότερες καρδιές ποὺ δὲν ταλαντεύονται πιά ἀπὸ τὴ νηπιότητα¹³, ἀλλὰ μποροῦν νὰ ρουφοῦν ἀπὸ τὸν κρατήρα τῆς σοφίας μὲ τὸ στόμα τους τὰ ἀγαθὰ καὶ νὰ πίνουν¹⁴.

Ἄφοῦ λοιπὸν ἐπαίνεσε τοὺς μαστοὺς ἐπειδὴ δίνουν τὸ κρασί, προσθέτει καὶ τὸν ἔπαινο τῆς εὐωδιάς λέγοντας: «καὶ ἡ εὐωδία τῶν μύρων σου ξεπερνᾷ ὅλα τὰ ἀρώματα». Πρέπει ν' ἀντιληφθοῦμε τὸν

ἐκ τῆς ἀγίας Γραφῆς τῶν ὀνομασθέντων ἀρωμάτων διδαχθέντας τὴν φύσιν. Πᾶν τὸ εὐπνοῦν ἄρωμα τῆς ὄσφραντικῆς αἰσθήσεως ἡδονὴ γίνεται. Οὐκοῦν ἐκεῖνα λέγειν ἀρώματα τὸν Λόγον νοήσομεν, ὅσα παρὰ τῆς Γραφῆς εὐπνοεῖν ἐδιδάχθημεν· ὡς προσάγει Νῶε τῷ
 5 Θεῷ τὴν θυσίαν «καὶ ὠσφράνθη Κύριος ὄσμην εὐωδίας». Οὐκοῦν ἀρώματα γίνεται τῷ Θεῷ ἡ θυσία. Πολλὰ καὶ μετὰ ταῦτα προσάγονται τῷ Θεῷ διὰ τοῦ νόμου ἰλεωτικά θυσίαι, χαριστήριοι τε καὶ σωτήριοι καὶ καθάρσιοι καὶ περὶ ἀμαρτίας· πάντα ταῦτα τίθει ἐν τοῖς ἀρώμασι, καὶ τὰς ὀλοκαρπώσεις καὶ τὰς ὀλοκαυτώσεις καὶ τὰς
 10 μερικὰς τῶν ἀφαιρεμάτων ἀφιερώσεις, τὸ στηθύνιον τοῦ ἱερέου, τὸν λοβὸν τοῦ ἥπατος, τὸ ἐπινεφρίδιον στέαρ καὶ ἔτι πρὸς τούτοις τὸν λίβανον, τὴν τῷ ἐλαίῳ διαβεβρεγμένην σεμίδαλιν, τὸ θυμίαμα τῆς συνθέσεως, καὶ τὰ ἄλλα πάντα ὅσα διὰ πυρὸς εἶχε τὴν ἀγιστείαν ἐν τῷ καταλόγῳ τῶν ἀρωμάτων ἔστω.

15 Ὅταν οὖν ἀκούσωμεν τὸ τῆς νύμφης μύρον πλείονος ὑπὲρ πάντα τὰ ἀρώματα τῆς ἀποδοχῆς ἀξιούμενον, τοῦτο τῷ λόγῳ μανθάνομεν, ὅτι τὸ τῆς ἀληθείας μυστήριον τὸ διὰ τῆς εὐαγγελικῆς διδασκαλίας ἐπιτελούμενον μόνον εὐῶδὲς ἐστὶ τῷ Θεῷ, πάντων τῶν νομικῶν ἀρωμάτων προκεκριμένον, ἅτε μηκέτι τύπῳ τινὶ καὶ σκιᾷ
 20 καλυπτόμενον, ἀλλὰ τῇ φανερώσει τῆς ἀληθείας εὐπνοῦν γινόμενον· εἰ γάρ τι καὶ τῶν προλαβόντων ἀρωμάτων ὠσφράνθη Κύριος εἰς ὄσμην εὐωδίας, κατὰ τὸν ἐμφαινόμενον λόγον τοῖς γινομένοις ἕκαστον αὐτῶν τῆς ἀποδοχῆς ἠξιώθη οὐ κατὰ τὸ πρόχειρόν τε καὶ σωματικὸν εἶδος τῶν γινομένων. Καὶ τοῦτο δῆλόν ἐστι ἐκ τῆς μεγά-
 25 λης τοῦ προφήτου φωνῆς, ἣ φησιν ὅτι «οὐ δέξομαι ἐκ τοῦ οἴκου σου μύσχους οὐδὲ ἐκ τῶν ποιμνίων σου χιμάρους»· «οὐ γὰρ φάγομαι κρέα ταύρων οὐδὲ αἶμα τράγων πίομαι». Καίτοι πάσαι πολλαίαι αἱ ζωοθυσίαι γεγόνασιν. Ἀλλὰ κἄν γένηται ταῦτα, ἕτερόν ἐστι τὸ διὰ τούτων ἐν αἰνίγματί σοι νομοθετούμενον, τὸ δεῖν τὰ πάθη τὰ ἐν σοὶ
 30 σφαιριάζεσθαι· «θυσία» γάρ, φησί, «τῷ Θεῷ πνεῦμα συντετριμμένον, καρδίαν συντετριμμένην καὶ τεταπεινωμένην ὁ Θεὸς οὐκ ἐξου-

15. Γεν. 8,21. 16. Λευιτ. 6,7-9,21.

17. Α' Κορ. 10,6-11. Ἑβρ. 10,1. Β' Κορ. 3,15-16. 4,2.

18. Ἑξ. 29,18. 19. Ψαλμ. 49,9. 20. Ψαλμ. 49,13.

ἐπαινο αὐτόν, ἀφοῦ διδαχτοῦμε ἀπὸ τὴν ἁγία Γραφή τὴ φύση τῶν ὀνομάτων ποῦ ἀναφέραμε. Κάθε μυρωδιὰ μὲ ὠραῖο ἄρωμα γίνεται ἡδονὴ τῆς ὀσφρησης. Ἐπομένως πρέπει νὰ ὑποθέσομε ὅτι ἀρώματα λέγονται ἐκεῖνα, ὅσα μᾶς εἶπε ἡ Γραφή ὅτι μυρίζουν ὠραῖα. Γιὰ παράδειγμα· προσφέρει ὁ Νῶε τὴ θυσία στὸ Θεό, «καὶ αἰσθάνθηκε ὁ Κύριος τὴν εὐωδίαν»¹⁵. Ἡ θυσία λοιπὸν γίνεται στὸ Θεὸ ἀρώματα. Κι ἀργότερα προσφέροντας στὸ Θεὸ μὲ ὀρισμὸ τοῦ νόμου πολλὰς ἐξιλεωτικὰς θυσίας, εὐχαριστήριες μετὰ ἀπὸ σωτηρία καὶ καθαρτήριες μετὰ ἀπὸ ἁμαρτία. Ὅλα αὐτὰ κατάταξέ τα στὰ ἀρώματα, ἐπίσης τὶς ὀλοκαρπώσεις καὶ τὰ ὀλοκαντώματα καὶ τὶς μερικὰς ἀφιερώσεις κομματιῶν ποῦ ἀφαιροῦνται, τὸ στήθος τοῦ θύματος, ὁ λοβὸς τοῦ ἥπατος, τὸ λίπος πάνω στὸ νεφρὸ, καὶ ἐπιπλέον τὸ λιβάνι, τὸ σιμιγδάλι τὸ βρεγμένο μὲ λάδι, τὸ θυμίαμα τοῦ μίγματος, καὶ ὅλα τὰ ἄλλα ὅσα ἐξαγιαζονται μὲ τὴ φωτιὰ ὡς τεθοῦν στὸν κατάλογο τῶν ἀρωμάτων¹⁶.

Ὅταν λοιπὸν ἀκούσομε ὅτι τὸ μύρο τῆς νύμφης κρίνεται ἄξιο νὰ γίνῃ ἀποδεκτὸ περισσότερο ἀπὸ ὅλα τὰ ἀρώματα, μὲ τὸ λόγο αὐτόν διδασκόμαστε τοῦτο· ὅτι τὸ μυστήριον τῆς ἀλήθειας, ποῦ ἐπιτελεῖται μὲ τὴν εὐαγγελικὴ διδασκαλία, εἶναι τὸ μόνον ποῦ εὐωδιάζει γιὰ τὸ Θεό, προτιμότερον ἀπὸ ὅλα τὰ ἀρώματα τοῦ νόμου, ἐπειδὴ δὲν καλύπτεται πιά μὲ κανένα τύπον καὶ καμιὰ σκιά¹⁷, ἀλλὰ μοσχοβολᾷ ἀπὸ τὴ φανέρωση τῆς ἀλήθειας. Γιατὶ κι ἂν ὁ Κύριος αἰσθάνθηκε κάποιο ἀπὸ τὰ προηγούμενα ἀρώματα νὰ βγάξῃ ὀσμὴ εὐωδίας¹⁸, ἀξιώθηκε καθένα ἀπὸ αὐτὰ νὰ γίνῃ ἀποδεκτὸ σύμφωνα μὲ τὸ λόγο ποῦ ἐκδηλώνεται στὰ γινόμενα κι ὄχι κατὰ τὸ σωματικὸ εἶδος ὅσων γίνονται ποῦ εἶναι μπροστὰ μας. Κι αὐτὸ γίνεται φανερὸ ἀπὸ δυνατὴ φωνὴ τοῦ προφήτη ποῦ λέει «δὲ θὰ δεχτῶ ἀπὸ τὸ σπίτι σου μοσχάρια οὔτε κατσίκια ἀπὸ τὰ κοπάδια σου»¹⁹· γιατί «δὲ θὰ φάγω κρέας ταύρων οὔτε θὰ πιῶ αἷμα τράγων»²⁰. Μολονότι στὸ παρελθὸν ἔγιναν συχνὰ θυσίες ζώων. Ἀλλὰ κι ἂν γίνον αὐτά, εἶναι διαφορετικὸ ὅτι νομοθετεῖται συμβολικὰ γιὰ σένα²¹ μὲ αὐτά, ὅτι πρέπει νὰ θανατώνονται τὰ πάθη σου. Γιατὶ λέει· «θυσία στὸ Θεὸ εἶναι τὸ συντετριμμένο φρόνημα· ὁ Θεὸς δὲ θὰ περιφρονήσει μιὰ καρδιὰ συντριμμένη καὶ ταπεινωμένη»²². Ἀπὸ αὐτὸ γίνεται ἡ θυσία

21. Α' Κορ. 13,12. 10,11.

22. Ψαλμ. 50,19.

δενώσει». Ὅθεν γίνεται ἡ θυσία τῆς αἰνέσεως ἡμῶν ἡ δοξάζουσα τὸν τὴν τοιαύτην ὄσμην ὄσφραινόμενον. Ἐπειδὴ τοίνυν τὰ τυπικὰ πάντα τοῦ νόμου ἀρώματα ὑπερβᾶσα ἢ πνευματικῶς εὐπνοῦσα κατὰ τὸν Παῦλον ψυχῇ, ὃς Χριστοῦ εὐωδία ἦν, αὕτη διὰ τοῦ βίου
5 ἐγένετο καὶ τὸ μύρον τῆς ἱερωσύνης καὶ τὸ θυμίαμα τῆς συνθέσεως διὰ τῆς ποικίλης τῶν ἀρετῶν συνεισφορᾶς τε καὶ μίξεως καλῶς εὐπνοήσασα, ἧς ὁ βίος ἐφάνη τῇ ὄσφρῆσει τοῦ νυμφίου εἰς ὄσμην εὐωδίας, διὰ τοῦτο ἡ θεία αἴσθησις, καθὼς ὁ Σολομὼν ὀνομάζει, τῶν σωματικῶν ἀρωμάτων τοῦ νόμου προτίθησι τὴν αὐτὴν ἐκείνην καὶ
10 καθαρὰν τὴν διὰ τῶν ἀρετῶν μυρεψομένην εὐωδίαν, λέγων «καὶ ὄσμη μύρων σου ὑπὲρ πάντα τὰ ἀρώματα».

Ὁ δὲ ἐφεξῆς λόγος πρὸς τὸ ὑψηλότερον προάγει τὸν ἔπαινον τὴν ἐκ μελέτης τε καὶ προσοχῆς γενομένην αὐτῇ τῶν πνευματικῶν χαρισμάτων περιουσίαν μαρτυρῶν τῷ λόγῳ· ἐπειδὴ γὰρ παρὰ τὴν μέ-
15 λισσαν φοιτᾶν τὸν τῆς σοφίας μαθητὴν ὁ παροιμιακὸς βούλεται λόγος (νοεῖς δὲ πάντως ἐκ τῶν μαθημάτων τὴν διδάσκαλον ἧτις ἐστίν) λέγων τοῖς ἐρασταῖς τῆς σοφίας, «πορεύθητι πρὸς τὴν μέλισσαν καὶ μάθε ὡς ἐργάτις ἐστί, τὴν τε ἐργασίαν ὡς σεμνὴν ἐμπορεύεται, ἧς τοὺς πόνους βασιλεῖς τε καὶ ἰδιῶται πρὸς ὑγίαν προσφέρονται»
20 (ποθεινὴν δὲ λέγει πᾶσιν εἶναι αὐτὴν καὶ ἐπίδοξον, ἀσθενοῦσαν μὲν κατὰ τὴν ῥώμην, τὴν δὲ σοφίαν τιμῆσασαν καὶ διὰ τοῦτο προαχθεῖσαν εἰς ὑπόδειγμα βίου τοῖς ἐναρέτοις· «τὴν γὰρ σοφίαν», φησί, «τιμῆσασα προήχθη»), συμβουλευεὶ δὴ διὰ τῶν εἰρημένων μηδενὸς ἀπέχεσθαι τῶν ἀγαθῶν μαθημάτων, ἀλλὰ τῷ λειμῶνι τῶν θεο-
25 πνεύστων ἐπιπτάμενον λόγων, ἀφ' ἐκάστου τι πρὸς τὴν κτήσιν τῆς σοφίας ἀπανθίζομενον κηροπλαστεῖν ἑαυτῷ τὸ κηρίον, οἷον ἐν σίμβλῳ τινὶ τῇ ἑαυτοῦ καρδίᾳ τὴν φιλεργίαν ταύτην ἀποτιθέμενον, ὡσπερ τινὰς ἐν κηρίῳ σύριγγας τῶν πολυειδῶν μαθημάτων ἀσυγχύτους ἐν τῇ μνήμῃ τὰς θήκας δημιουργήσαντα, καὶ οὕτω κατὰ μί-
30 μῃσιν τῆς σοφῆς ἐκείνης μελίσης, ἧς ἡδὴ μὲν τὸ κηρίον, ἀπληκτον δὲ τὸ κέντρον, τὴν σεμνὴν ταύτην τῶν ἀρετῶν ἐργασίαν διὰ παντὸς ἐμπορεύεσθαι. Ἐμπορεύεται γὰρ ὡς ἀληθῶς ὁ τὰ ἀγαθὰ τὰ αἰώνια τῶν τῆδε πόνων διαμειβόμενος καὶ τοὺς ἰδίους πόνους εἰς ψυχικὴν ὑγίαν βασιλεῦσίν τε καὶ ἰδιώταις νέμων, ὥστε ποθεινὴν τῷ νυμφίῳ
35 τὴν τοιαύτην γενέσθαι ψυχὴν καὶ τοῖς ἀγγέλοις ἐπίδοξον ἐν ἀσθενεῖα τελειοῦσαν τὴν δύναμιν διὰ τὴν τῆς σοφίας τιμὴν.

23. Β' Κορ. 2,15.

24. Λευιτ. 4,18. Ἐξ. 30,37.

25. Παρμ. 6,8.

τῆς αἰνεσῆς μας πού δοξολογεῖ αὐτὸν πού μυρίζει αὐτὴν τὴν εὐωδιά. Ἐπειδὴ λοιπὸν ξεπέρασε ὄλα τὰ τυπικὰ ἀρώματα τοῦ νόμου ἢ ψυχὴ πού μοσχοβολᾷ πνευματικὰ κατὰ τὸν Παῦλο²³, πού ἦταν εὐωδία Χριστοῦ, ἐγινε καὶ ἡ ἴδια μὲ τὴ ζωὴ τῆς τὸ μύρο τῆς ἱερωσύνης καὶ τὸ μίγμα τοῦ θυμιάματος²⁴, μοσχοβολώντας μὲ τὴν ποικίλη συμβολὴ καὶ ἀνάμιξη τῶν ἀρετῶν, καὶ ἡ ζωὴ τῆς φάνηκε στὴν ὁσφρησι τοῦ νυμφίου ὡς ὁσμὴ εὐωδίας, γι' αὐτὸ ἡ θεία αἴσθησι, ὅπως λέει ὁ Σολομών, προτάσσει ἀπὸ τὰ ὑλικά ἀρώματα τοῦ νόμου ἐκείνη τὴν ἄυλη καὶ καθαρὴ εὐωδιά, πού παρασκευάζεται μὲ τὶς ἀρετές, λέγοντας, «καὶ ἡ εὐωδιά τῶν μύρων σου ξεπερνᾷ ὄλα τὰ ἀρώματα».

Ὅ,τι λέγεται παρακάτω ἀνεβάζει σὲ ψηλότερο ἐπίπεδο τὸν ἔπαινο μαρτυρώντας ὅτι αὐτὴ ἀπόκτησε τὸν πλοῦτο τῶν πνευματικῶν χαρισμάτων τῆς ἀπὸ μελέτη καὶ προσοχῆ. Ἐπειδὴ δηλαδὴ οἱ Παροιμίες θέλουν ὁ μαθητὴς τῆς σοφίας νὰ γίνεи μαθητὴς τῆς μέλισσας (ξέρεις ἀπὸ ὅσα ἔχεις μάθει ποιά εἶναι αὐτὴ ἡ δασκάλισσα), παρακινώντας τὸν ἔραστή τῆς σοφίας «πήγαινε στὴ μέλισσα καὶ μάθε πόσο εἶναι ἐργατικὴ καὶ πόσο σεμνὰ ἐκτελεῖ τὴν ἐργασία τῆς, πού ἀπὸ τοὺς κόπους τῆς ἐπωφελοῦνται βασιλιάδες καὶ ἰδιῶτες τοὺς καταβάλλουν γιὰ τὴν ὑγεία τους (καὶ λέει ὅτι σὲ ὄλους εἶναι ποθητὴ καὶ περίφημη, μὲ ἀσήμαντη βέβαια δύναμη, ἀλλὰ ὅτι τιμᾷ τὴ σοφία καὶ γι' αὐτὸ ἔφτασε στὸ βαθμὸ νὰ γίνεи ὑπόδειγμα ζωῆς γιὰ τοὺς ἐνάρετους· γιὰτὶ λέει, «τὴ σοφία τίμησε καὶ γι' αὐτὸ ὑψώθηκε»²⁵), συμβουλεύει λοιπὸν μὲ ὅσα εἰπώθηκαν νὰ μὴν ἀποφεύγει κανένα καλὸ μάθημα, ἀλλὰ νὰ φτερουγίζει στὸ λιβάδι τῶν θεόπνευστων λόγων κι ἀνθολογώντας ἀπὸ τὸν καθένα γιὰ ν' ἀποκτήσει τὴ σοφία νὰ πλάσει γιὰ τὸν ἑαυτὸ του τὴ κερήθρα, ἀποθέτοντας τὸν καρπὸ τῆς φιλοπονίας του ὅπως σὲ κυψέλες μέσα στὴν καρδιά του, ἔχοντας δημιουργήσει στὴ μνήμη του ἀσύγχυτες θῆκες τῶν διάφορων μαθημάτων ὅπως οἱ φάτνες τῆς κερήθρας. Καὶ ἔτσι μὲ τὴ μίμησι τῆς σοφῆς ἐκείνης μέλισσας, πού ἡ κερήθρα τῆς εἶναι γλυκιὰ καὶ δὲν κεντᾷ τὸ κεντρί τῆς, νὰ ἐκτελεῖ πάντα αὐτὴ τὴ σεμνὴ ἐργασία τῶν ἀρετῶν. Κι ἐμπορεῦεται ἀληθινὰ αὐτὸς πού ἀνταλλάσσει τοὺς ἐδῶ μὲ τὰ αἰώνια ἀγαθὰ καὶ προσφέρει τοὺς κόπους του γιὰ ψυχικὴ ὑγεία σὲ βασιλιάδες καὶ ἰδιῶτες, ὥστε ἡ ψυχὴ αὐτὴ νὰ γίνεи ποθητὴ στὸ νυμφίο καὶ οἱ ἄγγελοι νὰ τὴν ἐπιδοκιμάζουν, πού, ἐπειδὴ τιμᾷ τὴ σοφία, τελειοποιεῖ τὴ δύναμη μὲ τὴν ἀδυναμία τῆς.

Ἐπειδὴ τοίνυν παιδεύσεώς ἐστι καὶ φιλοπονίας ὑποδείγματα τὰ περὶ τὴν σοφὴν ἐκείνην μέλισσαν διηγήματα καὶ αἱ ποικίλαι τῶν πνευματικῶν χαρισμάτων διαιρέσεις κατὰ τὴν τῆς σπουδῆς ἀναλογίαν τοῖς πεπονηκόσι προγίνονται, διὰ τοῦτο φησι πρὸς τὴν νύμφην 5 ὅτι πλήρης σοι γέγονεν ἡ καρδιά τῶν ἐκ τῆς παντοδαπῆς παιδεύσεως κηρίων, ὅθεν προφέρεις ἐκ τοῦ ἀγαθοῦ θησαυροῦ τῆς καρδίας τὰς μελιχρᾶς τῶν λόγων σταγόνας, ὡς εἶναι σοι μέλι τὸν λόγον συναμειμιγμένον τῷ γάλακτι· «κηρίον» γάρ, φησίν, «ἀποστάζει χεῖλη σου, νύμφη, μέλι καὶ γάλα ὑπὸ τὴν γλῶσσάν σου». Παρεσκευάσται 10 γάρ σοι ὁ λόγος οὐ μονοειδῶς τοῖς ἀκούουσι τὴν ὠφέλειαν ἐπιδεικνύμενος, ἀλλὰ καταλλήλως πρὸς τὴν τῶν δεχομένων δύναμιν ἀρμοζόμενος, ὡς καὶ τοῖς τελειότεροις καὶ τοῖς νηπιάζουσιν οἰκείως ἔχειν, τοῖς μὲν τελείοις μέλι, τοῖς δὲ νηπίοις γάλα γινόμενος. Οἶος ὁ Παῦλος ἦν, τοῖς μὲν ἀπαλωτέροις τῶν λόγων τοὺς ἀρτιγενεῖς τιθη- 15 νούμενος, σοφίαν δὲ λαλῶν ἐν τοῖς τελείοις ἐν μυστηρίῳ τὴν ἀποκεκρυμμένην ἀπὸ τῶν αἰώνων, ἦν οὐ χωρεῖ ὁ αἰὼν οὗτος οὐδὲ οἱ ἄρνοντες τοῦ αἰῶνος τούτου. Τὴν οὖν τοιαύτην παρασκευὴν τοῦ μέλιτός τε καὶ τοῦ γάλακτος ὑποκειῖσθαι λέγει τῇ γλώσσει τὴν τεταμειμμένην τε καὶ εὐκαιρον τῶν λόγων χρῆσιν διὰ τῆς τοιαύτης φωνῆς 20 ἐνδεικνύμενος· ὁ γὰρ εἰδῶς, πῶς δεῖ ἐνὶ ἐκάστῳ ἀποκρίνεσθαι, ἔχων ὑπὸ τὴν γλῶσσαν τὴν ποικίλην ταύτην τοῦ λόγου δύναμιν ἀρμοδίως ἐκάστῳ τῶν ἀκουόντων τὸ πρὸς τὴν χρείαν ἐπὶ καιροῦ προχειρίζεται.

Τοιοῦτον δὲ προσαγαγὼν τῷ στόματί τε καὶ τῇ γλώσσει τῆς 25 νύμφης τὸν ἔπαινον, πάλιν πρὸς τὰ μείζω τῶν ἐγκωμίων μετέρχεται, λέγων ὅτι «ὀσμὴ ἱματίων σου ὡς ὀσμὴ λιβάνου». Ὁ δὲ λόγος οὗτος φιλοσοφία τίς ἐστίν εἰς ὃ τι βλέπει τοῖς ἀνθρώποις ὁ κατ' ἀρετὴν βίος ὑποδεικνύων· πέρας γὰρ τῆς ἐναρέτου ζωῆς ἢ πρὸς τὸ θεῖον ἐστίν ὁμοίωσις· καὶ τούτου χάριν ἢ τε τῆς ψυχῆς καθαρότης καὶ τὸ 30 πάσης ἐμπαθοῦς διαθέσεως ἀνεπίμικτον δι' ἐπιμελείας κατορθοῦται τοῖς ἐναρέτοις, ὥστε τινὰ χαρακτῆρα τῆς ὑπερκειμένης φύσεως διὰ τῆς ἀστειοτέρας ζωῆς καὶ ἐν αὐτοῖς γενέσθαι. Ἐπειδὴ τοίνυν οὐ μονοειδῆς τίς ἐστίν οὐδὲ μονότροπος ἢ κατ' ἀρετὴν πολιτεία, ἀλλ' ὥσπερ ἐπὶ τῆς τῶν ὕφασμάτων κατασκευῆς διὰ πολλῶν νημάτων,

26. Α' Κορ. 12,4. 27. Ρωμ. 12,6. 28. Λουκᾶ 6,45.
29. Ἄισμα 4,11. 30. Α' Κορ. 3,1·2. Α' Θεσ. 2,7.

Ἐπειδὴ λοιπὸν ὄσα διηγοῦνται γιὰ τὴ σοφὴ ἐκείνη μέλισσα εἶναι ὑποδείγματα παιδείας κι ἐργατικότητος κι ὄσοι κοπιᾶζουν ἀποχτοῦν τὶς διάφορες ὁμάδες τῶν πνευματικῶν χαρισμάτων²⁶ κατὰ τὴν ἀναλογία τῆς ἐπιμέλειάς τους²⁷, γι' αὐτὸ λέει πρὸς τὴ νύφη ὅτι ἡ καρδιά σου ἔχει γεμίσει ἀπὸ τὶς κερῆθρες τῆς κάθε λογῆς γνώσης, ἀπὸ ὅπου βγάζεις ἀπὸ τὸν ἀγαθὸ θησαυρὸ τῆς καρδιάς²⁸ σου τὶς γλυκιές σταγόνες τῶν λόγων, ὥστε ὁ λόγος σου νὰ εἶναι μέλι ἀναμιγμένο μὲ γάλα· γιατί λέει, «σὰν κερῆθρα σταλάζουν τὰ χεῖλη σου, νύφη μου, μέλι καὶ γάλα κάτω ἀπὸ τὴ γλῶσσα σου»²⁹. Δέν ἔχει παρασκευαστεῖ ὁ λόγος σου γιὰ νὰ παρέχει ἑνὸς εἶδους ὠφέλεια σὲ ὄσους ἀκοῦν, ἀλλὰ προσαρμόζεται κατάλληλα στὴν ἰκανότητα ἐκείνων πού τὸν δέχονται, ὥστε νὰ εἶναι οἰκεῖος καὶ στοὺς τέλειους καὶ στοὺς νηπιᾶζοντες, καὶ νὰ γίνεται γιὰ τοὺς τέλειους μέλι καὶ γάλα γιὰ ὄσους νηπιᾶζουν. Ὅπως ἦταν ὁ Παῦλος, πού ἔτρεφε τοὺς νεογέννητους μὲ τοὺς πιὸ μαλακοὺς λόγους³⁰ καὶ στοὺς τέλειους ἀποκάλυπτε τὴ μυστικὴ σοφία πού ἦταν κρυμμένη ἀπὸ τοὺς αἰῶνες καὶ δέν τὴν ἐννοεῖ ὁ αἰώνας αὐτός, οὔτε οἱ ἄρχοντες τοῦ αἰῶνα αὐτοῦ³¹. Αὐτὸ τὸ μίγμα ἀπὸ μέλι καὶ γάλα λέει ὅτι βρίσκεται κάτω ἀπὸ τὴ γλῶσσα, δείχνοντας μὲ τὴ φράση αὐτὴ τὴ φυλαγμένη κι εὐκαιρὴ χρήση τῶν λόγων. Γιατί αὐτός πού γνωρίζει πῶς πρέπει ν' ἀπαντᾷ στὸν καθένα, ἔχοντας κάτω ἀπὸ τὴ γλῶσσα του τὴν ἀνάμικτη αὐτὴ δύναμη τοῦ λόγου, προσφέρει στὴν ὥρα του ὅ,τι χρειάζεται κατάλληλα σὲ καθένα πού ἀκούει.

Κι ἀφοῦ ἔτσι ἐπαίνεσέ τὸ στόμα καὶ τὴ γλῶσσα τῆς νύφης, μεταβαίνει πάλι στὰ ὑψηλότερα ἐγκώμια λέγοντας· «ἡ εὐωδιά τῶν ρούχων σου εἶναι σὰ μυρωδιὰ λιβανίου». Ὁ λόγος αὐτός εἶναι μιὰ φιλοσοφικὴ γνώμη πού διδάσκει σὲ τί ἀποσκοπεῖ ὁ ἐνάρετος βίος τῶν ἀνθρώπων. Τέλος δηλαδὴ τῆς ἐνάρετης ζωῆς εἶναι ἡ ὁμοίωση πρὸς τὸ Θεῖο, καὶ χάριν αὐτοῦ καὶ ἡ καθαρὸτητα τῆς ψυχῆς καὶ ἡ ἀνεπιμιξία της ἀπὸ κάθε ἐμπαθὴ διάθεση κατορθώνεται ἀπὸ τοὺς ἐνάρετους μὲ τὴν ἐπιμέλεια, ὥστε ν' ἀποτυπωθεῖ σ' αὐτοὺς μὲ τὴ φρονιμότερη ζωὴ ἓνα ἀποτύπωμα ἀπὸ τὴν ἀνώτερη φύση. Δέν εἶναι λοιπὸν μονοδιάστατη οὔτε μονότροπη ἡ πολιτεία τῆς ἀρετῆς, ἀλλὰ ὅπως στὴν κατασκευὴ τῶν ὑφασμάτων ἡ ὑφαντικὴ ὑφαίνει τὸ φόρε-

τῶν μὲν ἐπ' εὐθείας ἀνατεταμένων, τῶν δὲ κατὰ τὸ πλάγιον διηρη-
 μένων, ἢ ὕφαντικῆ τέχνη τὴν ἐσθῆτα ποιεῖ, οὕτω καὶ ἐπὶ τῆς ἐναρέ-
 του ζωῆς πολλὰ χρῆ συνδραμεῖν, δι' ὧν ὁ ἀστεῖος ἐξυφαίνεται βίος,
 καθὼς ἀπαριθμεῖται τὰ τοιαῦτα νήματα ὁ θεῖος Ἀπόστολος, δι' ὧν
 5 ἢ τῶν καθαρῶν ἔργων ἰστοουργία συνίσταται, ἀγάπην λέγων καὶ χα-
 ρὰν καὶ εἰρήνην, μακροθυμίαν τε καὶ χρηστότητα καὶ πάντα τὰ
 τοιαῦτα, οἷς κατακοσμεῖται ὁ ἐκ τοῦ φθαρτοῦ τε καὶ γηίνου βίου τὴν
 οὐράνιον ἀφθαρσίαν μετενδύμενος, τούτου χάριν ἀποδέχεται τὸν ἐν
 τῇ ἐσθῆτι κόσμον τῆς νύμφης ὡς τῷ λιβάνῳ κατὰ τὴν ὁσμὴν
 10 ὁμοιούμενον. Καίτοι γε πρὸ τούτου πάντων εἶπε τῶν ἀρωμάτων
 προέχειν τὴν τοῦ μύρου τῆς νύμφης εὐωδίαν, ὡς δοκεῖν ἐν τούτῳ
 καθαίρεσιν εἶναι τῶν ἐγκωμίων, εἴπερ ἢ παντὸς ἀρώματος ὑπερτε-
 θεῖσα νῦν πρὸς ἓν τῶν ἀρωμάτων ὁμοιοῦται διὰ συγκρίσεως, οὕτως
 εἰπόντος τοῦ Λόγου, ὅτι κατὰ τὴν ὁσμὴν τοῦ λιβάνου ἢ τῶν ἱματίων
 15 σοῦ ἐστὶν εὐωδία. Ἄλλ' ἐπειδὴ ἰδιαζόντως κατὰ τινὰ λόγον εἰς τὴν
 τοῦ θεοῦ τιμὴν ἀποτεταγμένον ἦν τὸ τοῦ λιβάνου θυμίαμα, τούτου
 χάριν ἢ ὑπὲρ πάντα τὰ ἀρώματα εἶναι κριθεῖσα ἀξιοῦται τῆς πρὸς τὸ
 ἐν ἄρωμα ὁμοιώσεως τὸ τῷ Θεῷ ἀνακείμενον, ὡς τὸ νόημα τοῦ αἰ-
 νίγματος τοιοῦτον εἶναι ὅτι· σοί, ὦ νύμφη, τῶν ἀρετῶν ἢ περιβολῆ
 20 τὴν θείαν μιμεῖται μακαριότητα, διὰ καθαρότητός τε καὶ ἀπαθείας
 τῇ ἀπροσίτῳ φύσει ὁμοιουμένη· τοιαύτη γάρ, φησὶν, ἢ τῶν σῶν ἱμα-
 τίων ὁσμὴ, ὡς πρὸς τὸν λίβανον ἐμπερῶς ἔχειν τὸν ἀνακείμενον εἰς
 τὴν τοῦ θεοῦ τιμὴν.

Πάλιν μανθάνομεν διὰ τῶν ἐφεξῆς ἐπαίνων, πῶς ἂν τις γένοιτο
 25 τοῦ Κυρίου ἀδελφὴ καὶ ὁμόζυγος, δι' ὧν φησὶν ὅτι «κῆπος κεκλει-
 σμένος ἀδελφὴ μου νύμφη». Οὐκοῦν εἴ τις μεταποιεῖται νύμφη μὲν
 διὰ τοῦ προσκολληθῆναι τῷ Κυρίῳ γενέσθαι, ἀδελφὴ δὲ διὰ τοῦ τὸ
 θέλημα αὐτοῦ κατεργάζεσθαι, καθὼς λέγει τὸ Εὐαγγέλιον, κῆπος
 εὐθαλῆς γενέσθω, πάντων ἔχων ἐν ἑαυτῷ τῶν φυτῶν τὴν ὥραν, τὴν
 30 τε γλυκεῖαν συκῆν καὶ τὴν κατάκαρπον ἐλαίαν καὶ τὸν ὑψίκομον
 φοῖνικα καὶ τὴν εὐθουοῦσαν ἄμπελον, μὴ θάμνον ἀκανθώδη τινὰ
 μηδὲ κόνυζαν, ἀλλὰ κυπάρισσον ἀντ' αὐτῶν καὶ μυρσίνην. Οὕτω
 γὰρ τὸν τοιοῦτον κῆπον οἶδεν ὠραῖζειν ὁ μέγας τε Δαβὶδ καὶ ὁ ὑψη-

32. Γαλ. 5,22. 33. Α' Κορ. 15,53.

34. ᾠδισμα 4,10.

μα με πολλά νήματα άλλα τεντωμένα ίσια κι άλλα περασμένα από τὰ πλάγια, έτσι και στην ένάρετη ζωή πρέπει να συνδράμουν πολλά, με τὰ ὁποῖα ὑφαίνεται ὁ φρόνιμος βίος. Ὁ θεῖος Ἀπόστολος ἀριθμεῖ τὰ νήματα αὐτά, ἀπὸ τὰ ὁποῖα συντελεῖται τὸ πανί τῶν καθαρῶν ἔργων, ἀναφέρει τὴν ἀγάπη, τὴ χαρά, τὴν εἰρήνη, τὴ μακροθυμία καὶ τὴν καλοσύνη³² καὶ ὅλα τὰ παρόμοια, πού στολίζουν ὅποιον ἀλλάζει τὸ φθαρτὸ καὶ τὸ γήινο βίος καὶ ντύνεται τὴν οὐράνια ἀφθαρσία³³. Γι' αὐτὸ δέχεται ὅτι τὸ φόρεμα πού στολίζει τὴ νύφη μοιάζει στὴν εὐωδιά με τὸ λιβάνι. Ἄν καὶ βέβαια πρὶν ἀπὸ αὐτὸ εἶπε ὅτι ἡ εὐωδιά τῶν μύρων τῆς νύφης ξεπερνᾷ ὅλα τὰ ἀρώματα³⁴, ὥστε νὰ μοιάζει τὸ πράγμα με ἀναίρεση τῶν ἐγκωμίων, ἂν αὐτὴ πού τοποθετήθηκε πάνω ἀπὸ κάθε ἄρωμα παρομοιάζεται τώρα καὶ συγκρίνεται με ἓνα μόνο ἄρωμα, ἀφοῦ ὁ λόγος εἶπε ὅτι ἡ εὐωδιά τῶν ρούχων εἶναι ὅπως ἡ μυρωδιά τοῦ λιβανιοῦ. Ἐπειδὴ ὅμως κατὰ τρόπο ἰδιάζοντα γιὰ κάποιο λόγο ἦταν ὀρισμένο γιὰ τὴν τιμὴ τῆς θεότητας τὸ λιβανωτὸ θυμίαμα, γι' αὐτὸ ἐκείνη πού θεωρήθηκε ἀνώτερη ἀπὸ ὅλα τὰ ἀρώματα κρίνεται ἄξια νὰ παρομοιασθεῖ με τὸ ἓνα ἄρωμα, πού εἶναι προορισμένο γιὰ τὸ Θεό, ὥστε τὸ νόημα τοῦ αἰνίγματος νὰ εἶναι κάπως τέτοιο: τὸ φόρεμα τῶν ἀρετῶν σου, νύφη μου, μιμεῖται τὴ θεία μακαριότητα, μοιάζοντας με τὴν καθαρότητα καὶ τὴν ἀπάθεια στὴν ἀπόσιτη φύση. Τέτοια, λέει, εἶναι ἡ εὐωδιά τῶν ρούχων σου, ὥστε νὰ εἶναι παρόμοια με τὸ λιβανωτὸ πού εἶναι προορισμένο γιὰ νὰ τιμᾶται ἡ θεότητα.

Μὲ τοὺς ἐπόμενους ἐπαίνους μαθαίνομε, πῶς θὰ μπορούσε νὰ γίνει κάποια ψυχὴ ἀδελφὴ καὶ σύζυγος τοῦ Κυρίου, με τοὺς λόγους «εἶσαι κῆπος κλεισμένος, ἀδελφὴ μου, νύφη μου». Ἐπομένως ἂν κάποια ψυχὴ μεταβάλλεται καὶ γίνεται νύφη με τὴν προσκόλλησή της στὸν Κύριο³⁵ καὶ ἀδελφὴ του με τὸ νὰ πραγματοποιεῖ τὸ θέλημά του, ὅπως λέει τὸ Εὐαγγέλιο³⁶, ἂς γίνει κῆπος θαλερὸς πού περιέχει ὅλα τὰ ὠραῖα φυτὰ, τὴ συκιά με τὰ γλυκὰ σύκα, τὴν κατάκαρπη ἐλιά, τὸ φοίνικα με τὸ φύλλωμα στὴν κορυφή, τὸ φορτωμένο ἀμπέλι, χωρὶς ὅμως κάποιο θάμνο με ἀγκάθια καὶ χωρὶς τ' ἀγριοθρούμπι, ἀλλὰ ἀντὶ αὐτῶν τὸ κυπαρίσσι καὶ τὴ μυρσίνη. Γιατὶ ἔτσι γνωρίζει νὰ στολίζει τὸν κῆπο αὐτὸν ὁ μέγας Δαβὶδ καὶ ὁ ὑψηλοστόχαστος

λὸς Ἑσαΐας, ὁ μὲν λέγων «δίκαιος ὡς φοῖνιξ ἀνθήσει», καὶ «ἐγὼ δὲ ὡσεὶ ἐλαία κατάκαρπος», καὶ «ἡ γυνὴ σου ὡς ἄμπελος εὐθηνούσα». ὁ δὲ Ἑσαΐας ἀντὶ θάμνου μὲν τὴν κυάρισσον, ἀντὶ δὲ κοινύζης τὴν μυρσίνην φησὶν ἀναβήσεσθαι· καὶ παρ' ἐτέρῳ τινὶ προφήτῃ μακαρίζεται ὁ ὑποκάτω τῆς συκῆς τῆς ἰδίας ἀναπαυόμενος.

Τὰ δὲ καθ' ἕκαστον περὶ τῶν δένδρων τούτων αἰνίγματα τῶν ὑπὸ τῆς προφητείας ἡμῖν ὑποδειχθέντων παρέλκον ἂν εἴη δι' ἀκριβείας ἐκτίθεσθαι, προδήλου πᾶσιν ὄντος, τίς μὲν ὁ γλυκὺς τῆς συκῆς ἐστὶ καρπὸς ὁ ἐκ τοῦ δριμυτάτου ὀποῦ πεπαινόμενος, ὁ κατ' ἀρχὰς 10 μὲν πικρὸς τε καὶ ἄβρωτος, ὕστερον δὲ καρπὸς εἰρηνικὸς γινόμενος καὶ καταγλυκαίνων τὰ τῆς ψυχῆς αἰσθητήρια, τί δὲ ἡμῖν ἢ τῆς ἐλαίας καρπογονία χαρίζεται διὰ τοῦ δριμυτάτου τε καὶ πικροτάτου χυμοῦ τοῦ κατ' ἀρχὰς ἐντρεφομένου τῇ ὀπώρα μετὰ ταῦτα διὰ τῆς καταλήλου πεπάνσεώς τε καὶ γεωργίας εἰς ἐλαίου μεταβάλλουσα φύσιν, 15 ὁ τοῦ φωτὸς γίνεται ὕλη καὶ καμάτων λυτήριον καὶ πόνων ἀνεσις καὶ κεφαλῆς φαιδρότης καὶ πρὸς τοὺς ἀγῶνας τοῖς νομίμως ἀθλοῦσι συνέργεια, πῶς δὲ δυσεπιχείρητον ποιεῖ τὸν ἑαυτοῦ καρπὸν τοῖς κλέπταις ὁ φοῖνιξ ἄνω θησαυρίζων καὶ οὐχὶ πρόσγειον αὐτὸν ἐκφέρων· ἢ τε τῆς ἀμπέλου χάρις καὶ ἡ εὐώδης κυάρισσος καὶ τὸ ἡδὺ 20 τῆς μυρσίνης· ταῦτα πάντα διὰ τροπικῆς θεωρίας πρὸς τὸν κατ' ἀρετὴν μεταληφθέντα λόγον πρόδηλα πᾶσιν ἐστὶ τοῖς νουνεχῶς ἐπαΐουσι πρὸς ὃ τι βλέπει. Οὐκοῦν ὁ τῶν τοιούτων δένδρων κήπος γεγινώς εὐθαλῆς καὶ κατάφυτος καὶ τῶ τῶν ἐντολῶν ἐρκίω πανταχόθεν ἡσφαλισμένος, ὡς μηδεμίαν καθ' ἑαυτοῦ παρασχεῖν τῶ κλέπτῃ καὶ 25 τοῖς θηρίοις τὴν ἀρόδον (ὁ γὰρ ἐν κύκλῳ τῶ φραγμῶ τῶν ἐντολῶν διελημμένος ἀνεπίβατός ἐστι τῶ μονιῶ τῶ ἀγρίῳ καὶ ὁ ἐκ τοῦ δρυμοῦ αὐτὸν ὅς οὐ λυμαίνεται), εἴ τις τοίνυν καὶ κήπος ἐστὶ καὶ ἡσφαλισμένος, οὗτος ἀδελφῆ καὶ νύμφη γίνεται τοῦ πρὸς τὴν τοιαύτην εἰπόντος ψυχὴν ὅτι «κήπος κεκλεισμένος, ἀδελφῆ μου νύμφη».

30 Ἄλλὰ τῶ κήπῳ τούτῳ καὶ πηγῆς ἐστὶ χρεία, ὡς ἂν εὐθαλὲς διαμένοι τὸ ἄλλος τῶ ὕδατι πρὸς τὸ διηνεκὲς παινόμενον. Διὰ τοῦτο συνέζευξεν ἐν τοῖς ἐπαίνοις τὴν πηγὴν τῶ κήπῳ εἰπὼν ὅτι «κήπος κεκλεισμένος, πηγὴ ἐσφραγισμένη». Τὸν δὲ περὶ τῆς πηγῆς λόγον ἢ παροιμία διδάσκει ἡμᾶς δι' αἰνίγματος ἐν οἷς φησὶν ὅτι «ἡ πηγὴ τοῦ

37. Ψαλμ. 91,13. 51,10. 127,3. 38. Ἑσ. 55,13.

39. Μιχ. 4,4. 40. Ματθ. 6,20. 41. Ψαλμ. 79,14.

Ἡσαΐας· ὁ Δαβὶδ λέγοντας «ὁ δίκαιος θ' ἀνθήσει ὅπως ὁ φοίνικας» καὶ «ἐγὼ σὰν ἐλιά κατάκαρπη» καὶ «ἢ γυναίκα του σὰν κλῆμα πολυκαρποῦ»³⁷, ἐνῶ ὁ Ἡσαΐας λέει ὅτι θ' ἀνεβεῖ ἀντὶ θάμνος τὸ κυπαρίσσι καὶ ἀντὶ ἀγριοθούμπι ἢ μυρσίνη³⁸. Καὶ ἀπὸ ἄλλο προφήτη μακαρίζεται αὐτὸς πού ἀναπαύεται κάτω ἀπὸ τὴ δική του συκιά³⁹. 15 | 7

Θὰ πηγαινε βέβαια σὲ μάρκος νὰ ἐκθέσουμε λεπτομερῶς τὰ αἰνίγματα γιὰ καθένα ἀπὸ τὰ ἔργα αὐτὰ πού μᾶς ἐδειξαν οἱ προφῆτες, ἀφοῦ εἶναι φανερό σὲ ὄλους, ποιὸς εἶναι ὁ γλυκὺς καρπὸς τῆς συκιάς πού ὠριμάζει ἀπὸ ἓνα πολὺ στιφὸ χυμό, πού στὴν ἀρχὴ εἶναι πικρὸς κι οὔτε τρώγεται, ἔπειτα ὁμοῦ γίνεται καρπὸς εἰρηνικὸς καὶ καταγλυκαίνει τὰ αἰσθητήρια τῆς ψυχῆς. Ξέρομε ἐπίσης τί μᾶς χαρίζει ἡ καρποφορία τῆς ἐλιάς· ὁ πολὺ δριμῆς καὶ ὀλόπικρος χυμὸς πού περιέχει ὁ καρπὸς στὴν ἀρχὴ, ἔπειτα μὲ τὴν οἰκεία ὠρίμανση καὶ καλλιέργεια ἀλλάζει καὶ γίνεται λάδι, ὕλη τοῦ φωτός, ξεκούραση ἀπὸ κόπους, ἀνακούφιση ἀπὸ τοὺς πόνους, τοῦ κεφαλιοῦ φαιδρότητα, συνεργὸς σὲ ὄσους ἀγωνίζονται νόμιμα στὰ ἀθλήματα. Καὶ τέλος πῶς ὁ φοίνικας κάνει τὸν καρπὸ του πολὺ δύσκολο στίς προσπάθειες τῶν κλεφτῶν, καθὼς συγκεντρώνει τοὺς καρπούς του ψηλά⁴⁰ καὶ δὲν τοὺς ἀφήνει κοντὰ στὴ γῆ, καὶ ποιά εἶναι ἡ χάρη πού μᾶς παρέχει τὸ κλῆμα καὶ τὸ εὐωδιαστὸ κυπαρίσσι καὶ ἡ ἡδύτητα τῆς μυρσίνης. Εἶναι ὀλοφάνερα σὲ ὄλους ὅσοι γνωρίζουν καλὰ πού ἀποβλέπουν ὄλα αὐτὰ πού μὲ τὴν τρόπο τοῦ συμβολισμοῦ τὰ ἐφαρμόσαμε στὰ σχετικὰ μὲ τὴν ἀρετή. Ὁ κῆπος λοιπὸν τῶν δέντρων αὐτῶν εἶναι θαλερὸς καὶ κατάφυτος καὶ εἶναι ἀσφαλισμένος ἀπὸ παντοῦ μὲ τὸ φράχτη τῶν ἐντολῶν, ὥστε νὰ μὴν παρέχει σὲ βάρος του καμιὰ εἴσοδο στὸν κλέφτη καὶ στὰ θηρία (γιατὶ αὐτὸν πού περιλαμβάνεται κυκλικὰ μὲ τὸ φράχτη τῶν ἐντολῶν δὲν τὸν πλησιάζει ὁ ἀγριόχοιρος καὶ δὲν τὸν καταστρέφει ὁ κάπρος τοῦ δάσου⁴¹). Ἄν λοιπὸν ὑπάρχει κάποιος κῆπος καὶ εἶναι ταυτόχρονα κι ἀσφαλισμένος, αὐτὸς γίνεται ἀδελφὴ καὶ νύφη ἐκείνου πού εἶπε στὴν ψυχὴ αὐτῆ· «εἶσαι κῆπος κλεισμένος, ἀδελφὴ μου, νύφη μου».

Ἄλλ' ὁ κῆπος αὐτὸς ἔχει ἀνάγκη κι ἀπὸ πηγὴ, γιὰ νὰ διατηρεῖται τὸ ἄλλος θαλερό, καθὼς θὰ τὸ ποτίζει ἀδιάκοπα τὸ νερό. Γι' αὐτὸ συνδύασε στοὺς ἐπαίνους τὴν πηγὴ μὲ τὸν κῆπο λέγοντας «κῆπος κλεισμένος» «πηγὴ σφραγισμένη». Τὸ λόγο γιὰ τὴν πηγὴ μᾶς τὸν δίνουν αἰνιγματικὰ οἱ Παροιμίες λέγοντας· «ἢ πηγὴ τοῦ νε-

ὕδατός σου ἔστω σοι ἴδια»· καὶ «ἔστω σοὶ μόνῳ καὶ μηδεὶς ἄλλο-
 τριος μετασχέτω σοι». Ὡς γὰρ ἐκεῖ κωλύει τοῖς ἄλλοτρίοις ἐνδαπα-
 νᾶσθαι τῆς πηγῆς τὸ ὕδωρ, οὕτως ἐνταῦθα τὸ μηδαμοῦ διαχειῖσθαι
 πρὸς ἄλλοτρίους τὴν πηγὴν μαρτυρεῖ διὰ τοῦ εἰπεῖν ὅτι «ἐσφραγι-
 5 σμένη», ὅπερ ἴσον ἐστὶ τῷ εἰπεῖν ὅτι 'πεφυλαγμένη'. Τὸ δὲ λεγόμε-
 νον τοιοῦτόν ἐστι· πηγὴ κυρίως κατονομάζεται, κατὰ γε τὸν ἑμὸν λό-
 γον, ἢ διανοητικὴ τῆς ψυχῆς ἡμῶν δύναμις, ἢ παντοίους λογισμοὺς
 ἐν ἡμῖν βρούουσα τε καὶ πηγάζουσα. Ἀλλὰ τότε ἡμέτερον γίνεται τῆς
 διανοίας τὸ κίνημα, ὅταν πρὸς τὰ συμφέροντα ἡμῖν κινήται, πᾶσαν
 10 ἡμῖν συνεργίαν πρὸς τὴν κτῆσιν τῶν ἀγαθῶν παρεχόμενον. Ὅταν
 δέ τις τρέψη τῶν λογισμῶν τὴν ἐνέργειαν πρὸς κακίας ἐπίνοϊαν,
 τότε τοῖς ἄλλοτρίοις ἐνδαπανᾶται τὸ ρεῖθρον, ὡς εὐτροφεῖν μὲν τὸν
 ἀκανθώδη βίον τῇ συμμαχίᾳ τῶν λογισμῶν καταρδόμενον, ἀποξη-
 ραίνεσθαι δὲ καὶ μαραίνεσθαι τὴν κρεῖττω φύσιν μηδεμιᾶς τῆς τῶν
 15 λογισμῶν ἰκμάδος ὑποτροφούσης τὴν ρίζαν.

Ἐπειδὴ τοίνυν ἡ σφραγὶς τὸ ἄσυλον τῷ δι' αὐτῆς φυλασσομένῳ
 χαρίζεται, φοβοῦσα τῷ σημάτρῳ τὸν κλέπτην, πᾶν δὲ τὸ μὴ κλε-
 πτόμενον τῷ δεσπότη μένει ἀκέραιον, τὴν ἀκροτάτην ἔοικεν ἀρετὴν
 μαρτυρεῖν τῇ νύμφῃ ἐνταῦθα ὁ ἔπαινος, ὅτι ἀνέπαφος αὐτῆς μένει
 20 τοῖς ἐχθροῖς ἢ διάνοια, ἐν καθαρότητι καὶ ἀπαθείᾳ φυλασσομένη τῷ
 ἰδίῳ δεσπότη· σφραγίζεται γὰρ τὴν πηγὴν ταύτην ἢ καθαρότης
 μηδεμιᾶ νοημάτων ἰλυῖ τὸ διαναγές τε καὶ ἀερῶδες τῆς καρδίας ἐπι-
 θολώσασα. Ὡς δ' ἂν τις ἐπὶ τὸ σαφέστερον προαγάγοι τὸ νόημα,
 τοιοῦτόν ἐστιν· ἐπειδὴ τῶν ἐν ἡμῖν τὰ μὲν ὡς ἀληθῶς ἐστὶν ἡμέτερα,
 25 ὅσα τῆς ψυχῆς ἐστὶν ἴδια, τὰ δὲ οἰκειούμεθα ὡς ἡμέτερα, τὰ περὶ τὸ
 σῶμά τε καὶ τὰ ἔξωθεν λέγω, διὰ τινος ἡμαρτημένης ὑπολήψεως
 ἴδια νομίζοντες τὰ ἄλλότρια (τί γὰρ κοινὸν τῇ ἀδύῳ τῆς ψυχῆς φύσει
 πρὸς τὴν ὑλικὴν παχυμέρειαν;), τούτου χάριν ὁ γε παροιμιώδης συμ-
 βουλευεῖ λόγος μὴ τοῖς ἄλλοτρίοις ἡμῶν, τοῖς περὶ τὸ σῶμά φημι
 30 καὶ τὰ ἔξωθεν, τὴν πηγὴν τῆς διανοίας ἐναναλίσκεσθαι, ἀλλὰ περὶ
 τὸν ἴδιον ἀναστρέφεσθαι κῆπον τὴν τοῦ Θεοῦ φυτεῖαν πιαίνουσαν.
 Ἄρετὰς δὲ εἶναι τὴν φυτεῖαν τοῦ Θεοῦ μεμαθήκαμεν, περὶ ἧς ἢ δια-
 νοητικὴ τῆς ψυχῆς ἡμῶν δύναμις ἀσχολουμένη καὶ πρὸς οὐδὲν τῶν

42. Παρμ. 5,18.

43. Παρμ. 5,17.

ροῦ ἄς εἶναι δική σου»⁴² καὶ «ἄς εἶναι γιὰ σένα μόνο κι ἄς μὴν ὑδρεύεται ἐκτὸς ἀπὸ ἐσένα κανένας ξένος»⁴³. Ὅπως ἐκεῖ ἐμποδίζει τοὺς ξένους νὰ ξοδεύουν γιὰ τίς ἀνάγκες τους τὸ νερὸ τῆς πηγῆς, ἔτσι κι ἐδῶ δηλώνει ὅτι ἡ πηγὴ δὲν σκορπίζει καθόλου σὲ ξένους τὰ νερά της, λέγοντας ὅτι εἶναι «σφραγισμένη», ποῦ εἶναι ἴδιο σὰ νὰ ἔλεγε 'φυλαγμένη'. Αὐτὸ ποῦ λέγεται σημαίνει τὸ ἐξῆς: Πηγὴ λέγεται κατ' ἐξοχήν, κατὰ τὸ λόγο τὸ δικό μου, ἡ διανοητικὴ δύναμη τῆς ψυχῆς μας, ποῦ ἀναβλύζει μέσα μας καὶ πηγάζει κάθε λογῆς λογισμοὺς. Ἀλλὰ τότε γίνεται δική μας ἡ κίνηση τοῦ νοῦ μας, ὅταν κινεῖται γιὰ ὅσα συμφέρουν σ' ἐμᾶς, παρέχοντας σ' ἐμᾶς κάθε βοήθεια γιὰ τὴν ἀπόκτηση τῶν ἀγαθῶν. Ὅταν ὁμως στρέψει κανένας τὴν ἐνέργεια τῶν λογισμῶν στὴν ἐξέταση τῆς κακίας, τότε τὸ ρυάκι ξοδεύεται στοὺς ξένους, ὥστε νὰ τρέφεται καλὰ ὁ βίος μὲ τ' ἀγκάθια ἀρδευόμενος ἀπὸ τὴν συμμαχία τῶν λογισμῶν, ν' ἀποξηραίνεται ὁμως καὶ νὰ μαραίνεται ἡ ἀνώτερη φύση, ἀφοῦ καμιά ἰκμάδα ἀπὸ τοὺς λογισμοὺς δὲν τρέφει τὴ ρίζα της.

Ἐπειδὴ λοιπὸν ἡ σφραγίδα χαρίζει τὸ ἀπαραβίαστο σ' αὐτὸ ποῦ φυλάει φοβίζοντας μὲ τὸ ἀποτύπωμά της τὸν κλέφτη, καὶ κάθε τι ποῦ δὲν τὸ κλέβουν μένει ἀκέραιο στὸν κύριό του, ὁ ἔπαινος φαίνεται ὅτι ἐδῶ ἀποδίδει στὴ νύμφη τὴν ἀκρότατη ἀρετὴ, ὅτι ἡ διάνοιά της μένει ἀνέπαφη ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς, διότι φυλάγεται μὲ τὴν καθαρότητα καὶ τὴν ἀπάθεια γιὰ τὸν ἴδιο της τὸν κύριο. Γιατὶ σφραγίζει τὴν πηγὴ αὐτὴ ἡ καθαρότητα, χωρὶς νὰ θολώνει τὴ διαύγεια καὶ τὸ αἰθέριο τῆς καρδιάς μὲ κανένα βούρκο νοημάτων. Καὶ γιὰ νὰ κάνει τὸ πρᾶγμα κανένας σαφέστερο, πρέπει νὰ τὸ σκεφτεῖ ὡς ἐξῆς. Ἐπειδὴ ὅσα ἔχομε ἄλλα εἶναι ἀληθινὰ δικά μας, ὅσα ἀνήκουν στὴν ψυχὴ, καὶ ἄλλα τὰ προσοικειωνόμαστε ὡς δικά μας, ἐννοῶ τὰ σχετικὰ μὲ τὸ σῶμα καὶ ἐξωτερικά, νομίζοντας μὲ μιὰ λανθασμένη ἐκτίμηση δικά μας τὰ ξένα (πράγματι τί κοινὸ ἔχει ἡ αὐλὴ ψυχὴ μὲ τὴν παχύτητα τῆς ὕλης;), γι' αὐτὸ καὶ οἱ Παροιμίες μᾶς συμβουλεύουν, νὰ μὴν ξοδεύεται ἡ πηγὴ τῆς διάνοιάς μας στὰ ξένα πρὸς ἐμᾶς, τὰ σχετικὰ μὲ τὸ σῶμα δηλαδὴ καὶ ἐξωτερικά, ἀλλὰ νὰ κυκλοφορεῖ στὸ δικό της κῆπο καὶ νὰ τρέφει τὴ θεία φυτεία. Καὶ διδαχτήκαμε ὅτι ἡ φυτεία τοῦ Θεοῦ εἶναι οἱ ἀρετές, ποῦ ἂν ἀσχολεῖται μ' αὐτὲς ἡ διανοητικὴ δύναμη τῆς ψυχῆς μας καὶ δὲν σκορπίζεται σὲ κανένα

ἔξωθεν ἀπορρέουσα τῷ χαρακτήρι τῆς ἀληθείας σφραγίζεται, τῇ πρὸς τὸ ἀγαθὸν σχέσει ἐμμορφουμένη.

Ἴδωμεν δὲ καὶ τῶν ἐφεξῆς ἐπαίνων τὴν δύναμιν· «Ἀποστολαί σου», φησί, «παράδεισος ροῶν μετὰ καρποῦ ἀκροδρῦων, κύπρος μετὰ νάρδου, νάρδος καὶ κρόκος, κάλαμος καὶ κιννάμωμον μετὰ πάντων ξύλων τοῦ Λιβάνου, σμύρνα, ἀλόη μετὰ πάντων πρωτομύρων, πηγὴ κήπων, φρέαρ ὕδατος ζῶντος καὶ ροιζοῦντος ἀπὸ τοῦ Λιβάνου». Ὅτι μὲν οὖν παμμέγεθές τι καὶ ἐξαισίον τοῖς εἰρημένοις ἔγκειται νόημα, δι' οὗ τῆς κατὰ Θεὸν ὑψωθείσης τὸ κάλλος ἐν θαύματι γίνεται ταῖς πολυτρόποις τῶν ἐπαίνων ὑπερβολαῖς εὐφημουμένης, δῆλον καὶ ἐκ τῆς προχείρου λέξεως τῶν εἰρημένων ἐστίν. Τίς δὲ ἡ ἀληθὴς ἐστὶ διάνοια, ἣν διασημαίνει ταῦτα τὰ ρήματα μόνου ἂν εἴη σαφῶς εἰδέναι τοῦ κατὰ τὸν ἅγιον Παῦλον ἐπισταμένου Πνεύματι λαλεῖν τὰ θεῖα μυστήρια· πῶς γὰρ τὸ ἀποστελλόμενον παρὰ τῆς νύμφης ροῶν ἐστὶ παράδεισος; Πῶς δὲ ἐκ τῶν ροῶν ὁ καρπὸς τῶν ἀκροδρῦων προφέρεται; Πῶς δὲ τὰ ἀκρόδρυα μύρων γίνεται καὶ ἀρωμάτων κατάλογος; Ἐν γὰρ τοῖς τῶν ἀκροδρῦων καρποῖς κύπρος καὶ νάρδος καὶ κρόκος ἐστὶ, κάλαμός τε καὶ κιννάμωμον καὶ πᾶν τοῦ Λιβάνου ξύλον, ὡς οὐδεμιᾶς τῆς κατὰ τὸ ἄρωμα τοῦ λιβάνου διαφορᾶς ἐν τοῖς ἀπρηριθμημένοις λειπούσης. Οἷς προστίθεται σμύρνα τε καὶ ἀλόη καὶ τὰ πρωτόμυρα πάντα· καὶ ἡ πρότερον κήπος ἐν τοῖς ἄνω παρὰ τοῦ ἐπαινοῦντος ὀνομασθεῖσα, νῦν πηγὴ λέγεται κήπων καὶ φρέαρ ὕδατος ζῶντος καὶ ροιζοῦντος ἀπὸ τοῦ Λιβάνου. Ἀλλὰ τὸν μὲν ἀληθῆ περὶ τούτων λόγον εἶδεῖν ἂν, καθὼς προεῖπον, οἱ τὸ βάθος τοῦ πλούτου καὶ τῆς σοφίας καὶ τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ διερευνᾶσθαι δυνάμενοι, ἡμεῖς δέ, ὡς ἂν μὴ παντελῶς ἀγευστοὶ τῶν ἐν τῷ τόπῳ προκειμένων ἀγαθῶν καὶ ἀναπόλαυστοὶ καταλειφθειμεν, δι' ὀλίγων τῷ λόγῳ προσάξομεν αὐτὸν τὸν Θεὸν Λόγον καθηγεμόνα τῆς σπουδῆς ποιησάμενοι.

Ἐοικεν ἅπας ὁ τῶν ἐπαίνων κατάλογος, ὃ τε πρὸ τούτων εἰρημένος καὶ ὄσα νῦν περὶ αὐτῆς ἡμῖν ὁ λόγος παρέθετο, μὴ πρὸς εὐφημίαν τινὰ ψιλὴν κατὰ τὸ προηγούμενον βλέπειν, ἀλλὰ δύναμιν ἐντι-

44. Ἰασημα Ἰασημ. 4,13-15.

45. Α' Κορ. 14,2. 2,7.

46. Ρωμ. 11,33. Α' Κορ. 2,10.

ἀπὸ τὰ ἐξωτερικὰ σφραγίζεται ἀπὸ τὴ σφραγίδα τῆς ἀλήθειας, παίρνοντας μορφή ἀπὸ τὴ σχέση της μὲ τὸ ἀγαθὸ.

Ἦς δοῦμε ὁμῶς τὸ νόημα καὶ τῶν ἐπόμενων ἐπαίνων. «Ὅσα ἀποστέλλεις», λέει, «εἶναι παράδεισος ροδιῶν μὲ τοὺς καρποὺς τῆς καρυδιᾶς, κύπρος μαζί μὲ νάρδο, νάρδος καὶ κρόκος, μοσχοκάλυμο καὶ κανέλα μαζί μὲ ὄλα τὰ ξύλα τοῦ Λιβάνου, σμύρνα κι ἄλοη μὲ ὄλα τὰ πρῶτα μύρα, πηγὴ τῶν κήπων, πηγᾶδι ζωντανοῦ νεροῦ ποὺ κατεβαίνει μὲ θόρυβο ἀπὸ τὸ Λίβανον»⁴⁴. Ὅτι μέσα σ' αὐτὰ ποὺ εἰπώθηκαν ὑπάρχει ἓνα σημαντικότερο καὶ ἐξαίσιον νόημα, ποὺ ἀποπνέει θαυμασμὸ γιὰ τὸ κάλλος ἐκείνης ποὺ ὑψώθηκε μὲ τὴ δύναμη τοῦ Θεοῦ καὶ ποὺ ἐπαινεῖται μὲ ἐφευρετικὲς ἐπαινετικὲς ὑπερβολές, εἶναι φανερὸ κι ἀπὸ τὴν πρόχειρη ἀνάγνωση ὄσων εἰπώθηκαν. Ποιὰ ὁμῶς εἶναι ἡ ἀληθινὴ σκέψη, ποὺ ἐκφράζουν οἱ λέξεις αὐτές, ὁ μόνος ποὺ θὰ μπορούσε νὰ ξέρει μὲ σαφήνεια εἶναι ἐκεῖνος ποὺ γνωρίζει καλὰ νὰ διηγεῖται τὰ θεῖα μυστήρια, ὅπως ὁ ἅγιος Παῦλος, ἐμφορημένος ἀπὸ τὸ Πνεῦμα⁴⁵. Πῶς ὁ, τι στέλνει ἡ νύμφη εἶναι παράδεισος ροδιῶν; Καὶ πῶς ἀπὸ τίς ροδιᾶς προέρχεται ὁ καρπὸς τῶν καρυδιῶν; Καὶ πῶς τὰ καρύδια γίνονται κατάλογος μύρων καὶ ἀρωμάτων; Γιατί στοὺς καρποὺς τῆς καρυδιᾶς καὶ τοὺς ὁμοιοὺς τοὺς συγκαταλέγονται ὁ κύπρος καὶ ἡ νάρδος καὶ ὁ κρόκος, τὸ μοσχοκάλυμο καὶ ἡ κανέλα, καὶ κάθε δέντρο τοῦ Λιβάνου, σὰ νὰ μὴν λείπει μέσα σὲ ὄσα ἀριθμῆθηκαν κανένα διάφορο ἄρωμα ἀπὸ τοῦ λιβανιοῦ. Σ' αὐτὰ προσθέτει τὴ σμύρνα καὶ τὴν ἄλοη καὶ ὄλα τὰ πρῶτα μύρα. Κι αὐτὴ ποὺ προηγουμένως ὀνομάστηκε ἀπὸ τὸν ἐγκωμιστὴ τῆς «νύμφης», τώρα λέγεται «πηγὴ τῶν κήπων καὶ πηγᾶδι ζωντανοῦ νεροῦ ποὺ κατεβαίνει μὲ θόρυβο ἀπὸ τὸ Λίβανον». Ἀλλά, ὅπως προεῖπα, τὴν ἀληθινὴ ἐξήγηση γι' αὐτὰ μποροῦν νὰ τὴν ξέρουν ὄσοι ἔχουν τὴ δύναμη νὰ ἐρευνοῦν τὸ βάθος τοῦ πλούτου καὶ τῆς σοφίας καὶ τῆς γνώσης τοῦ Θεοῦ⁴⁶, ἐνῶ ἐμεῖς, γιὰ νὰ μὴν ἐγκαταλειφθοῦμε χωρὶς νὰ δοκιμάσομε καὶ ν' ἀπολαύσομε τ' ἀγαθὰ ποὺ μᾶς προτείνονται στὸν τόπο αὐτό, θὰ φέρομε στὸ λόγο μας μὲ σύντομη ἀναφορὰ τὸν ἴδιον τὸ Θεὸ Λόγον καὶ θὰ τὸν καταστήσομε ὁδηγὸ στὴ σπουδὴ μας.

Φαίνεται ὅτι ὄλος ὁ κατάλογος τῶν ἐπαίνων καὶ αὐτὸς ποὺ ἀναφέρθηκε πρὶν ἀπὸ αὐτὰ καὶ ὄσα μᾶς παράθεσε ὁ Λόγος τώρα γι' αὐτὴν, δὲν ἀποβλέπουν πρῶτιστα σ' ἓνα ψιλὸ ἐγκώμιον, ἀλλὰ βά-

θέναι διὰ τῶν λεγομένων πρὸς τὴν ἐπὶ τὰ μείζω τε καὶ ὑψηλότερα
 τῆς καρδίας ἀνάβασιν· οἷον ἀδελφῆ καὶ νύμφη τοῦ Λόγου κατονομά-
 ζεται, ἀλλὰ συνάπτει τῶν ὀνομάτων τούτων ἐκάτερον τὴν ψυχὴν τῷ
 νυμφίῳ, τῆς μὲν κατὰ τὴν νύμφην σημασίας σύσσωμον αὐτὴν, κα-
 5 θὼς ὀνομάζει ὁ Παῦλος, ποιούσης τῷ ἀφθάρτῳ νυμφίῳ, τῆς δὲ περὶ
 τὰ θελήματα σπουδῆς εἰς ἀδελφικὴν ἀγχιστείαν προσαγούσης κατὰ
 τὴν τοῦ Εὐαγγελίου φωνήν· εἶτα ἐπαινεῖται φύσις μαζῶν ἢ ἀντὶ γά-
 λακτος οἶνον προχέουσα, καὶ δῆλον ὅτι ἔργον ὁ ἔπαινος γίνεται (οὐ
 γὰρ ἐγκωμιάζεται τὸ ἀνύπαρκτον)· πρὸς τοῦτοις τὸ μύρον αὐτῆς πάν-
 10 των τῶν ἀρωμάτων ὑπέρτερον κρίνεται, ὅπερ οὐκ ἂν οὕτως ἔχειν
 ἐκρίθη μὴ κατ' ἀλήθειαν πρὸς ἐκεῖνο τὸ ὕψος αὐτῆς διὰ τῆς ἐν τῷ
 κρείττονι προκοπῆς ἀναδραμούσης· θαυμάζεται μετὰ τοῦτο τὰ
 κηρία τοῦ λόγου τὰ τοῦ στόματος αὐτῆς ἀποστάζοντα καὶ ἡ σύγκρα-
 τος τῆς σοφίας παρασκευῆ ἢ ὑποκειμένη τῇ γλώσση γάλακτος πρὸς
 15 μέλι συγκεκραμένου.

Καὶ ταῦτα δύνამις ἐστὶν οὐ ρήματα· πρὸς γὰρ τὴν τῶν ὑψηλο-
 τέρων ἀνοδὸν χειραγωγουμένη ὑπὸ τοῦ Λόγου τοσοῦτον ηὔξηθη,
 ὥστε μέλιτος ποιῆσαι πηγὴν τὸ στόμα καὶ ταμιεῖον τῆς συμμίκτου
 σοφίας τὴν γλῶσσαν, ἧ ἐνθεωρεῖται ἢ γῆ τῆς ἐπαγγελίας ἢ ρέουσα
 20 γάλα καὶ μέλι· τοσοῦτον δὲ αὐτὴν διὰ τῶν ἀναβάσεων ὑψώσας ὁ
 Λόγος ἔτι πρὸς τὸ ὑψηλότερον ἄγει τὴν ἐσθῆτα αὐτῆς εὐπνοεῖν λέ-
 γων κατὰ τὴν τοῦ λιβάνου ὁσμὴν, δι' οὗ τὸ ἐνδεδῶσθαι αὐτὴν τὸν
 Χριστὸν μαρτυρεῖ ὁ λόγος· παντὸς γὰρ ἐναρέτου βίου τέλος ἢ τοῦ
 Θεοῦ μετουσία γίνεται (διὰ γὰρ τοῦ λιβάνου τὸ θεῖον ἐνδείκνυται)·
 25 καὶ οὐδὲ ἐν τούτοις ἔσθη ἢ πρὸς τὸ ὑψηλότερον ἀεὶ χειραγωγουμένη
 ὑπὸ τοῦ Λόγου ψυχῆ, ἀλλὰ μετὰ τὸ ὁμοιωθῆναι τῷ λιβάνῳ τὴν εὐ-
 οδομίαν κῆπος γίνεται καθ' ὁμοιότητα τοῦ παραδείσου, κῆπος οὐχ ὡς
 ἐν τοῖς πρώτοις ἀνθρώποις ἦν ἀνετός τε καὶ ἀφύλακτος, ἀλλὰ τῇ
 μνήμῃ τῆς ἐντολῆς πανταχόθεν τετειχισμένος.

30 Ὅρα δὲ σὴν προσέλαβεν εἰς τὸ ἄνω τὴν δύναμιν. Πάλιν δὲ μοι
 τὴν ὑπὲρ τοῦτο ἀνάβασιν· οὐ γὰρ μόνον κῆπος κεκλεισμένος ἐγένετο
 τὴν ἰδίαν καρποφοροῦσα τροφὴν, ἀλλὰ καὶ πότιμος γίνεται τοῖς δι-
 ψῶσιν εἰς πηγῆς φύσιν μετατεθεῖσα καὶ ταύτης ἐσφραγισμένης. Καὶ
 οὐδὲ ἐν τούτοις ἔσθη, ἀλλ' εἰς τοσοῦτον ἐφθασε τῆς ἐπὶ τὸ μείζον αὐ-
 35 ξήσεως, ὡς ἐκ τοῦ στόματος αὐτῆς βλαστάνειν παράδεισον (ὁ γὰρ

47. Ἐφ. 3,6. 5,30-31. 48. Μάρκ. 3,35.

49. Ἐξ. 3,8-17. Δευτ. 6,3. 31,20. 50. Γαλ. 3,27. Ρωμ. 13,14.

ζουν μέσα μας με όσα λένε δύναμη για τὸ ἀνέβασμα τῆς καρδιάς στὰ μεγαλύτερα καὶ ὑψηλότερα. Ὀνομάζεται γιὰ παράδειγμα ἀδελφή καὶ νύφη τοῦ Λόγου, ἀλλὰ καθένα ἀπὸ αὐτὰ τὰ δύο ὀνόματα συνδέει τὴν ψυχὴ μὲ τὸ νυμφίον· ἡ σημασία ποὺ δηλώνει ἡ λέξις 'νύφη' κάνει τὴν ψυχὴ «σύσσωμη», ὅπως λέει ὁ Παῦλος, «μὲ τὸν ἀθάνατο νυμφίον»⁴⁷, ἐνῶ ἡ προθυμία γιὰ τὰ θελήματα πλησιάζει, ὅπως λέει τὸ Εὐαγγέλιο, στὴν ἀδελφικὴ σχέσιν⁴⁸. Ἐπειτα ἐπαινούνται οἱ μαστοὶ ποὺ χύνουν ἀντὶ γάλα κρᾶσι καὶ ὁ ἐπαινος εἶναι φανερό πὼς εἶναι γεγονὸς (γιατὶ δὲν ἐγκωμιάζεται τὸ ἀνύπαρκτο). Ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὰ τὸ ἄρωμά της κρίνεται ἀνώτερο ἀπὸ ὅλα τὰ ἀρώματα, ποὺ δὲ θὰ κρινόταν πὼς εἶναι ἔτσι, ἂν ἀληθινὰ δὲν εἶχε αὐτὴ ἀνεβεῖ στὸ ὕψος ἐκεῖνο μὲ τὴν προκοπὴ της στὸ καλὸ. Ἐπειτα ἀπὸ αὐτὸ θαυμάζεται ἡ κερήθρα τοῦ στόματός της ποὺ σταλάζει τὸ λόγο καὶ τὸ σύνθετο παρασκευάσμα τῆς σοφίας ποὺ βρίσκεται κάτω ἀπὸ τὴ γλῶσσα της, ἀνάμιξη μελιοῦ μὲ γάλα.

Αὐτὰ εἶναι νοήματα ὄχι λέξεις. Γιατὶ μὲ τὴ χειραγώγησή της ἀπὸ τὸ Λόγο γιὰ τὸ ἀνέβασμά της πρὸς τὰ ψηλότερα αὐξήθηκε τόσο πολὺ, ὥστε νὰ κάνει τὸ στόμα της πηγὴ μελιοῦ καὶ ἀποθήκη τῆς σύμμικτης σοφίας τῆ γλῶσσα, μέσα στὴν ὁποία θεωρεῖται ἡ γῆ τῆς ἐπαγγελίας ποὺ ρέει μέλι καὶ γάλα⁴⁹. Κι ἐνῶ τὴν ἔχει ὑψώσει μὲ τὶς συνεχεῖς ἀνόδους ὁ Λόγος τόσο πολὺ, τὴν ἀνεβάζει ἀκόμη ψηλότερα λέγοντας ὅτι τὸ φόρεμά της ἀναδίδει τὴν ὠραία εὐωδιὰ τοῦ λιβανωτοῦ καὶ γι' αὐτὸ ὁ λόγος μαρτυρεῖ ὅτι αὐτὴ ἔχει φορέσει τὸ Χριστό⁵⁰. Γιατὶ κατάληξη κάθε ἐνάρετης ζωῆς γίνεται ἡ μετουσία τοῦ Θεοῦ (μὲ τὸ λιβάνι δηλώνεται ἡ θεότητα). Καὶ οὔτε σ' αὐτὰ δὲ στάθηκε ἡ ψυχὴ ποὺ τὴ χειραγωγεῖ ὁ Λόγος ὄλο καὶ πρὸς τὰ ψηλότερα, ἀλλὰ μετὰ τὴν ὁμοίωσή της μὲ τὸ λιβανωτὸ στὴν εὐωδιὰ γίνεται κῆπος ποὺ μοιάζει μὲ τὸν παράδεισο, κῆπος ὄχι ὅπως ἦταν στοὺς πρῶτους ἀνθρώπους ἐλεύθερος κι ἀφύλαχτος, ἀλλὰ περιφραγμένος ὀλόγουρα μὲ τὴ μνήμη τῆς ἐντολῆς.

Βλέπεις πόση δύναμη ἔλαβε γιὰ τὰ ψηλότερα. Πρόσεξε πάλι τὸ ἀνέβασμα πάνω ἀπὸ τὸ σημεῖο αὐτό. Δὲν ἔγινε μόνο κῆπος ποὺ καρποφορεῖ τὴν ἴδια του τροφή, ἀλλὰ καὶ μποροῦν νὰ τὴν πιοῦν ὄσοι διψοῦν, ἀφοῦ ἔγινε πηγὴ καὶ μάλιστα σφραγισμένη. Καὶ δὲ στάθηκε οὔτε σ' αὐτὰ, ἀλλ' ἔφτασε σὲ τέτοιο σημεῖο τῆς αὐξήσεώς της πρὸς τὰ ἀνώτερα, ὥστε νὰ βλαστάνει ἀπὸ τὸ στόμα της παρά-

ἀκριβέστερον προσσχὼν τῇ τῆς ἑβραϊκῆς λέξεως ἐμφάσει ἀντὶ τοῦ εἰπεῖν, «ἀποστολαί σου ἐκ στόματός σου», φησί· «παράδεισος ροῶν», ὅπερ τοιοῦτόν ἐστιν, ὅτι ὁ λόγος σου, ὁ διὰ τοῦ στόματός σου ἀποστελλόμενος, παράδεισός ἐστι ροῶν. Αἱ δὲ ροαὶ παγκαρπίαν 5 τινὰ τῶν ἀκροδρύων ἐκφύουσι, τὰ δὲ ἀκρόδρυα κύπρος μετὰ νάρδου, νάρδος καὶ κρόκος, κάλαμός τε καὶ κιννάμωμον καὶ πᾶν εἶδος τοῦ λιβάνου καὶ σμύρνα καὶ ἀλόη καὶ τὰ πρωτόμυρα). Ἐπειδὴ τοίνυν κατὰ τὸν ἐν τῇ ψαλμωδίᾳ μακαρισμὸν τῆς ἀντιλήψεως αὐτῇ παρὰ τοῦ Θεοῦ γινομένης τὰς καλὰς ταύτας ἀναβάσεις ἐν τῇ καρδίᾳ 10 διέθετο πάντοτε ἐκ δυνάμεως πορευομένη εἰς δύναμιν, καλῶς ἐπὶ τῆς τελειότερας καταστάσεως ροῶν παράδεισος αἱ τοῦ στόματος αὐτῆς ἀποστολαὶ ὀνομάζονται. Προσφυνῶς δὲ τῷ ὑποκειμένῳ νοήματι ἢ λέξις τῆς ἀποστολῆς ἐφηρμόσθη· τὸ γὰρ ἀποστελλόμενον ἀπὸ τοῦ πέμποντος εἰς τὸν ὑποδεχόμενον μεταβαίνει. Καὶ τοῦτο ἐκ τῆς 15 συνήθους τοῦ ρήματος καταχρήσεως ἐστὶ μαθεῖν, ὡς καὶ τὸ Εὐαγγέλιον λέγει, ὅτι τοὺς μαθητὰς τοὺς πρὸς τὸ κήρυγμα τῆς ἀληθείας ἐκπεμπομένους ἀποστόλους ὁ λόγος ὠνόμασεν.

Τί οὖν ἐστὶν ὁ ἀποστέλλει τὸ στόμα τῆς νύμφης; Δῆλον ὅτι τὸν λόγον τῆς πίστεως, ὅς, ἐν τοῖς ὑποδεχομένοις γενόμενος, παράδει- 20 σος γίγεται διὰ τῆς ἀκοῆς ταῖς καρδίαις ἐμφυτευόμενος. Τὸ δὲ κατάφυτον καὶ συνηρεφές τοῖς δένδροις ἄλλος παράδεισον εἶωθε καλεῖν ἢ συνήθεια. Ὡς ἂν οὖν καὶ τὸ γένος μάθοιμεν τῶν φυτῶν, ὅπερ διὰ τοῦ Λόγου ταῖς ψυχαῖς τῶν πεπιστευκότων κηπεύεται, ροὰς ὀνομάζει τὰ δένδρα, ἃς φυτηκομεῖ ὁ λόγος ὁ παρὰ τοῦ στόματος τῆς νύμ- 25 φης ἀποστελλόμενος. Ἡ δὲ ροὰ δυσεπιχείρητος ἐστὶ τῷ κλέπτῃ, ἀκανθῶδεις προβαλλομένη τοὺς ὄρηκας καὶ τὸν καρπὸν ἀσστηρῶ τινι καὶ πικραίνοντι κατὰ τὴν γεῦσιν τῷ προκαλύμματι περιέχουσά τε καὶ ὑποτρέφουσα, ὅς κατὰ τὸν ἴδιον καιρὸν μετὰ τὸ πεπανθῆναι τοῦ ἐλύτρου περιρραγέντος ἔνδοθεν διαφαίνεται, ἡδὺς μὲν τὴν ὄψιν 30 καὶ εὐδιάθετος, μελιηδὺς δὲ τὴν γεῦσιν καὶ ἄλυπος, ὁ καταγλυκαίνων τῷ οἰνώδει χυμῷ τὰ γευστικὰ αἰσθητήρια. Διὰ τοῦτό μοι δοκεῖ ροῶν παραδείσους ἐν ταῖς τῶν ἀκούοντων ψυχαῖς ὁ ἀποστελλόμενος ἐκ τοῦ στόματος τῆς νύμφης λόγος ἐργάζεσθαι, ἵνα διδαχθῶμεν διὰ τῶν λεγομένων μὴ διὰ τινος ἐκλύσεως καὶ τρυφῆς κατὰ τὴν πα- 35 ρούσαν ζωὴν μαλακίζεσθαι, ἀλλὰ τὸν κατεσκληκότα διὰ τῆς ἐγκρατείας αἰρεῖσθαι βίον· οὕτω γὰρ ἂν ἀπρόσιτος γένοιτο τοῖς κλέπταις ὁ τῆς ἀρετῆς καρπὸς τῇ στρυφῇ τῆς ἐγκρατείας περιβολῇ πεφραγμένος

δειςος (ὅποιος προσέξει καλύτερα τὴ σημασία τῆς ἑβραϊκῆς λέξης ἀντὶ νὰ πεῖ 'ὄσα μοῦ στέλνεις ἀπὸ τὸ στόμα σου', λέει «παράδεισος ροδιῶν» πὺ σημαίνει τοῦτο· τὰ λόγια σου, πὺ προέρχονται ἀπὸ τὸ στόμα σου, εἶναι παράδεισος ροδιῶν. Οἱ ροδιές παράγουν ὄλα τὰ εἶδη τῶν καρπῶν. Καὶ οἱ καρποὶ εἶναι κύπρος μὲ νάρδο, νάρδος καὶ κρόκος, μοσχοκάλαμο καὶ κανέλα καὶ κάθε εἶδος λιβανωτοῦ, σμύρνα, ἄλοη καὶ ὄλα τὰ πρῶτα μύρα). Ἐπειδὴ λοιπὸν σύμφωνα μὲ τὸ μακαρισμὸ τῶν ψαλμῶν γιὰ τὴ βοήθεια πὺ τῆς δείχνει ὁ Θεὸς⁵¹ κατέταξε στὴν καρδιά της τίς καλές αὐτὲς ἀναβάσεις προχωρώντας ὀλοένα ἀπὸ δύναμη σὲ δύναμη, σωστὰ ὀνομάζεται στὸ ἐπίπεδο αὐτὸ τῆς τελειότητος «παράδεισος ροδιῶν ὄσα στέλνει ἀπὸ τὸ στόμα της». Καὶ ἡ λέξη «ἀποστέλλει» ἐφαρμόσθηκε πρόσφορα στὸ νόημα αὐτό. Γιατὶ αὐτὸ πὺ ἀποστέλλομε πηγαίνει ἀπὸ αὐτὸν πὺ τὸ στέλνει σ' αὐτὸν πὺ τὸ δέχεται. Αὐτὸ μπορούμε νὰ τὸ μάθομε κι ἀπὸ τὴν πολὺ συνηθισμένη χρῆση τοῦ ρήματος, ὅπως ἀναφέρει καὶ τὸ Εὐαγγέλιο ὅτι τοὺς μαθητὲς του πὺ τοὺς 'ἀποστέλλει' στὸ κήρυγμα τῆς ἀληθείας⁵² τοὺς ὀνόμασε ἀποστόλους⁵³.

Τί εἶναι λοιπὸν αὐτὸ πὺ στέλνει τὸ στόμα τῆς νύμφης; Εἶναι φανερό, ὁ λόγος τῆς πίστεως, πὺ ὄταν φτάσει στοὺς ἀποδέκτες του γίνεται παράδεισος, πὺ φυτεύεται στὶς καρδιές μέσω τῆς ἀκοῆς. Τὸ ἄλλος τὸ κατάφυτο καὶ σύσκιο ἀπὸ τὰ δέντρα συνηθίζομε νὰ τὸ ὀνομάζομε παράδεισο. Κι ἄς μάθομε καὶ τὰ εἶδη τῶν φυτῶν, πὺ ὁ Λόγος καλλιεργεῖ στὶς ψυχές ὄσων πίστεψαν· ροδιές ὀνομάζει τὰ δέντρα πὺ περιποιεῖται ἡ ὀμιλία πὺ βγαίνει ἀπὸ τὸ στόμα τῆς νύμφης. Ἡ ροδιά ὄμως δυσκολεύει τὸν κλέφτη, ἐπειδὴ προβάλλει κλαδιὰ μὲ ἀγκάθια καὶ τὸν καρπὸ της τὸν περιβάλλει καὶ τὸν τρέφει ἐκεῖ μέσα σ' ἓνα φλούδι τραχὺ καὶ πικρὸ πὺ ὄταν ἔρθει ὁ καιρὸς του μετὰ τὸ ὄριμασμά του σπάζει καὶ τὸ τσόφλι καὶ παρουσιάζεται ἀπὸ μέσα ὄραῖος κι εὐχάριστος στὴν ὄψη καὶ στὴ γεύση μελίγλυκος κι ἀκίνδυνος, πὺ καταγλυκαίνει τὰ αἰσθητήρια τῆς γνώσης μὲ τὸν κρασωπὸ χυμὸ του. Γι' αὐτὸ νομίζω ὁ λόγος πὺ βγαίνει ἀπὸ τὸ στόμα τῆς νύμφης κατασκευάζει παράδεισο ροδιῶν μέσα στὶς ψυχές ὄσων ἀκοῦν· γιὰ νὰ διδαχτοῦμε μὲ τὰ λεγόμενα, νὰ μὴν ἐξασθενούμε μὲ κάποιες παραλυσίες καὶ ἀπολαύσεις κατὰ τὴν παρούσα ζωὴ, ἀλλὰ νὰ προτιμοῦμε τὸ βίον πὺ σκληραγωγεῖ ἡ ἐγκράτεια. Ἐτσι θὰ μπορούσε νὰ γίνεῖ ἀπρόσιτος γιὰ τοὺς κλέφτες ὁ καρπὸς τῆς ἀρετῆς

καὶ διὰ τῆς σεμνῆς τε καὶ ἀμειδοῦς καταστάσεως οἷόν τισιν ἀκαν-
 θῶν ἀκμαῖς ἀμύσσων τοὺς ἐπὶ κακῶ προσεγγίζοντας. Ἄλλ' ὅταν ὁ
 καιρὸς παράσχη τῆς ἀπολαύσεως τῶν καρπῶν τὸ ἐδόσιμον, πάγ-
 καρπία τῆς τρυφῆς ἐκ παντὸς γένους τῶν ἀκροδρῦων ἢ ρόα γίνεται
 5 οὐκ ἐν βραβύλοις ἢ βαλάνοις ἢ τισι τοιοῦτοις τῆς τῶν καρπῶν ἀπο-
 λαύσεως γινομένης, ἀλλὰ ποικίλη τις καὶ πολυειδῆς ἀρωμάτων φύ-
 σις ἐν τοῖς ἀκροδρῦοις εὐρίσκεται· κύπρος γάρ ἐστι μετὰ νάρδου ἢ
 καλῆ συζυγία, τὸ μὲν θερμὸν τὸ δὲ εὐώδες· οὐ γὰρ ἐπαινετὸν ἐφ'
 ἑαυτοῦ τὸ θερμὸν, ὅταν δυσώδης πύρωσις ἢ θερμότης ᾖ, ἀλλὰ συμ-
 10 μαρτυρεῖσθαι χρὴ τῶ θερμῶ διὰ τῆς εὐπνοίας τὴν καθαρότητα, ἵνα
 γένηται τῶ ἀγίῳ Πνεύματι ζέων ὁ τῆς ἀηδοῦς θερμότητος κεκαθα-
 μένος.

Ἐν τούτοις ἔστιν εὐρεῖν τοῖς ἀκροδρῦοις καὶ ἄλλα ἀρώματα·
 «νάρδον» φησὶ καὶ «κρόκον». Ἄλλὰ τῆς μὲν νάρδου τὴν εὐπνοιαν ἐν
 15 τοῖς ἄνω μεμαθήκαμεν λόγοις, ὑπόλοιπον δ' ἂν εἴη τοῦ κρόκου τὸ
 αἰνίγμα παραστῆσαι τῶ λόγῳ. Φασὶ μὲν οὖν οἱ τὴν δύναμιν τοῦ ἄν-
 θους τούτου κατανοήσαντες μέσως ἔχειν ψύξεώς τε καὶ θερμότητος
 καὶ τῶ φεύγειν τὴν ἐφ' ἑκάτερον ἀμετρίαν παρηγορικὴν τῶν ὀδυνῶν
 ἔχειν τὴν δύναμιν, ὡς διὰ τούτου τάχα τὸν περὶ τῆς ἀρετῆς ἡμῖν λό-
 20 γον φιλοσοφεῖν τῶ αἰνίγματι, διότι πᾶσα ἀρετὴ δύο κακιῶν ἐστὶ
 μέση, τῆς τε ἐλλείψεως τοῦ καλοῦ καὶ τῆς ὑπερπτώσεως. Οἷον τὴν
 ἀνδρείαν ἢ τὴν ἐλευθερίαν φασὶ, τὴν μὲν δειλίας τε καὶ θρασύτητος,
 τὴν δὲ μικρολογίας τε καὶ ἀσωτίας ἐν μέσῳ θεωρεῖσθαι· καὶ τὴν μὲν
 δειλίαν τε καὶ μικρολογίαν κατ' ἐλλειψιν τοῦ καθήκοντος ἐν κακίᾳ
 25 λέγουσι γίνεσθαι, τὴν δὲ ἀσωτίαν καὶ τὴν θρασύτητα κατὰ πλεονα-
 σμὸν καὶ ὑπέρπτωσιν, τῆς δὲ καθ' ἑκάτερον ἀμετρίας τὸ μέσον ἀρε-
 τὴν ὀνομάζουσιν.

Οὐκοῦν ἔχει ἂν τι πρὸς τὴν ἀρετὴν ὁ περὶ τοῦ κρόκου λόγος
 ἀκόλουθον τῇ τῆς δυνάμεως μεσότητι τὸ ἀνελλιπές τε καὶ τὸ ἀπέ-
 30 ριττον τῆς ἐναρέτου καταστάσεως ἐρμηνεύων, ἐγὼ δὲ φημι, κἂν
 ἰδιωτικώτερον ἢ τὸ λεγόμενον, τάχα μᾶλλον πρὸς τὸν τῆς πίστεως
 λόγον οἰκειότερον τὸ αἰνίγμα τοῦ κρόκου παραλαμβάνεσθαι· τριπλῶ
 μὲν γὰρ ὑποτρέφεται τὸ ἄνθος τῶ κάλυκι καὶ αὐτὸς δὲ ὁ κάλυξ ἐν
 ἀεροειδεῖ τῇ χροῇ ἄνθος ἐστίν, ἐκδυθείσης δὲ τῆς τῶν καλύκων πε-
 35 ριβολῆς τρία εὐρίσκεται πάντως τὰ εὐπνοοῦντα καὶ χρησιμεύοντα

περιφραγμένος με τὸ στιφὸ φόρεμα τῆς ἐγκράτειας καὶ με τὴ σοβαρὴ καὶ σκυθρωπὴ διάθεση σὰν με ἀγκάθια κάνοντας ἀμυχῆς σ' ὄσους πλησιάζουν γιὰ κακὸ. Ὅταν ὁμως ὁ καιρὸς δώσει τὴ δυνατότητα τῆς ἀπόλαυσης τῶν καρπῶν, ἡ ροδιὰ γίνεται ἀπόλαυση παγκαρπίας ἀπὸ κάθε εἶδος καρπῶν, πού δὲν προέρχεται ἀπὸ ἀγριοδαμάσκηνα καὶ βελανιδία ἢ ἄλλους παρόμοιους καρπούς, ἀλλὰ στοὺς καρπούς αὐτοὺς ἐπισημαίνεται μιὰ ποικιλία ἀπὸ κάθε εἶδους ἀρώματα. Ἡ κύπρος με τὴ νάρδο ἀποτελοῦν τὸν ἐπιτυχημένο συνδυασμὸ, γιατί τὸ ἓνα εἶναι θερμὸ καὶ τὸ ἄλλο εὐωδιάζει. Τὸ θερμὸ δὲν εἶναι ἀξιέπαινο ἀπὸ μόνο του, ὅπου ἡ θερμότητα εἶναι μιὰ πύρωση δυσώδης, ἀλλὰ ἡ καθαρότητα πρέπει νὰ μαρτυρεῖται ἀπὸ κοινοῦ με τὴ θερμότητα καὶ τὴν εὐωδιά, γιὰ νὰ γίνει φλογερὸς ἀπὸ τὸ ἅγιον Πνεῦμα⁵⁴ ὁποῖος ἔχει καθαρθεῖ ἀπὸ τὴ δυσώδη θερμότητα.

Σ' αὐτοὺς τοὺς καρπούς μπορεῖ νὰ βρεθοῦν κι ἄλλα ἀρώματα: νάρδο, λέει, καὶ κρόκο. Στὰ προηγούμενα ἀκούσαμε γιὰ τὴν εὐωδιά τῆς νάρδου, ἀπομένει νὰ ἐξηγήσουμε τί συμβολίζει ὁ κρόκος. Λένε λοιπὸν αὐτοὶ πού ἐνόησαν τὴ φύση τοῦ ἄνθους αὐτοῦ ὅτι εἶναι τὸ ἐνδιάμεσο στὴν ψύξη καὶ στὴ θερμότητα καὶ με τὸ νὰ ξεφεύγει τὴν ὑπερβολὴ στὴ μιὰ καὶ στὴν ἄλλη, ἔχει τὴν ιδιότητα νὰ καταπραῖνει τοὺς πόνους, ὥστε ἴσως μ' αὐτὸ ἐκθέτει συμβολικὰ τὸ λῶγο γιὰ τὴν ἀρετὴ, γιατί κάθε ἀρετὴ εἶναι τὸ μέσο δύο κακιῶν, τῆς ἔλλειψης τοῦ καλοῦ καὶ τῆς ὑπερβολῆς. Ὅπως ἡ ἀνδρεία γιὰ παράδειγμα ἢ ἡ ἐλευθεριότητα: ἡ μιὰ λένε θεωρεῖται τὸ μέσο τῆς δειλίας καὶ τῆς θρασύτητας, ἐνῶ ἡ ἄλλη τῆς μικρολογίας καὶ τῆς ἀσωτίας. Καὶ τοποθετοῦν στὴν κακία τὴ δειλία καὶ τὴ μικρολογία, ἐπειδὴ λείπει ἀπὸ αὐτὲς τὸ πρέπον, ἐνῶ τὴν ἀσωτία καὶ τὴ θρασύτητα, ἐπειδὴ πλεονάζει καὶ εἶναι ὑπερβολικὴ. Τὸ μέσο τῆς μιᾶς καὶ τῆς ἄλλης ἀμετρίας τὸ ὀνομάζουν ἀρετὴ.

Ἐπομένως μπορεῖ νὰ ἔχει κάτι ἀνάλογο με τὴν ἀρετὴ ὁ λόγος γιὰ τὸν κρόκο, ἐρμηνεύοντας με τὴ μεσότητα τῆς φύσης του τὴ δίχως ἔλλειψη καὶ δίχως ὑπερβολὴ ἐνάρετη κατάσταση. Ἡ δική μου γνώμη εἶναι, κι ἂς εἶναι γνώμη ἐνὸς ἰδιώτη, ὅτι ἴσως τὸ αἶνιγμα τοῦ κρόκου ἔχει μεγαλύτερη οἰκειότητα με τὸ λόγο τῆς πίστης. Γιατί ὁ κρόκος ὑποστηρίζεται ἀπὸ τριπλὸ κάλυμμα καὶ ὁ ἴδιος ὁ κάλυκας με τὸ ἀέρινο χρῶμα του εἶναι ἄνθος. Κι ὅταν βγεῖ τὸ περίβλημα τῶν καλύκων βρίσκονται τρία ἄνθη ὅπως δὴποτε πού μοσχοβολοῦν καὶ

πρὸς τὰς *ιάσεις* ἄνθη τὰ ὑποκεκρυμμένα τοῖς κάλυξι, μεγέθει καὶ κάλλει καὶ εὐπνοίᾳ καὶ τῇ τῆς δυνάμεως ἰδιότητι ὡσαύτως πρὸς ἀλλήλα ἔχοντα καὶ ἐν τὰ τρία διὰ πάντων δεικνύμενα εὐχροίᾳ τε, καθὼς εἶρηται, καὶ εὐπνοίᾳ καὶ τῷ ποιῶ τῆς δυνάμεως. Οἷς συμπαρα-
 5 *πέφυκεν* ἕτερα τρία, ζανθὰ μὲν ἰδεῖν, ἅποια δὲ πρὸς πᾶσαν ὑγιεινὴν εὐχρηστίαν. Περὶ ἃ γίνεται τοῖς ἀπείροις ἢ πλάνη τοῖς διὰ τὴν εὐχροίαν τὸ νόθον δρεπομένοις ἀντὶ τοῦ κρείττονος. Ὅπερ καὶ νῦν
 ποιοῦσιν οἱ περὶ τὴν πίστιν ἐξαμαρτάνοντες τὰς σεσοφισμένας ἀπά-
 10 *τας* πρὸ τῶν ὑγιεινῶν δογμάτων αἰρούμενοι. Ἐλέσθω δὲ ἐξ ἑκατέ-
 ρων ἢ τοῦ ἀκροατοῦ κρίσις ὁ βούλεται, εἴτε τὸ ἕτερον ἐξ αὐτῶν εἴτε ἀμφοτέρα· ἐν γὰρ τρόπον τινά ἐστιν ἀμφοτέρα ἢ τε τῆς τελείας ἀρε-
 τῆς καὶ ἢ τῆς θεότητος κτήσις· οὐ γὰρ ἕξω ἢ ἀρετῆ τῆς θεότητος.

Ἡμεῖς δὲ ἐπὶ τὴν τῶν λοιπῶν ἀρωμάτων θεωρίαν μετέλθωμεν τῶν δι' ἀκολουθοῦ μνημονευθέντων ὑπὸ τοῦ Λόγου. Κάλαμος, φησί,
 15 καὶ κιννάμωμόν ἐσι τὰ ἀκρόδρυα τὰ ἐκ τῶν ροῶν τοῦ παραδείσου τῆς νύμφης καρποφορούμενα. Ἄλλὰ τὸν μὲν κάλαμον εὐπνοίᾳ προέ-
 χειν ὑπὲρ τὰ ἄλλα φασίν, ὡς καὶ πρὸς τὸ ἱερατικὸν θυμίαμα ὑπὸ τοῦ νόμου παραλαμβάνεσθαι, τὸ δὲ κιννάμωμον πολυειδῆ τινα καὶ ποι-
 κίλην ἐνέργειαν διὰ τινος φυσικῆς δυνάμεως ἐπαγγέλλεσθαι, ὧν τὰ
 20 *πολλὰ* καὶ ὑπὲρ πίστιν εἶναι δοκεῖ· καὶ γὰρ ζέοντός φασι τοῦ ἐν τῷ λέβητι ὕδατος εἶπερ θίγοι μόνον τοῦτο τὸ ἄρωμα, εὐθὺς καταψύχειν τὸ ὕδωρ καὶ λουτρῶ ἐπεισενεχθὲν διαπύρω μεταποιεῖν τὸν ἐν τῷ ἀέρι φλογμὸν εἰς ψυχρότητα καὶ ἀφανιστικὴν τῶν ἐκ φθορᾶς τινος ζωογονουμένων τὴν φύσιν ἔχειν. Καὶ ἄλλα τοιαῦτα περὶ αὐτοῦ διεξ-
 25 *έρχονται*, ἃ ὑπὲρ τὴν πίστιν τῶν ἀκουόντων εἶναι δοκεῖ· λέγουσι γάρ, εἰ ἐντεθειῆ τῷ στόματι τοῦ καθευδόντος, μηδὲν ἐμποδίζεσθαι πρὸς τὴν τῶν πυνθανομένων ἀπόκρισιν τὸν καθευδόντα, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ ὕπνῳ μένειν αὐτὸν καὶ νηφαλίους καὶ διηρθρωμένας ποιεῖ-
 σθαι πρὸς ἕπος τὰς ἀποκρίσεις.

30 Περὶ ὧν διαβεβαιώσασθαι μὲν οὕτως ἔχειν τὸν μὴ διὰ τῆς πείρας μαθόντα τῶν ἱστορουμένων περὶ αὐτοῦ τὴν ἀλήθειαν προπετὲς ἂν εἶη καὶ ἀνεπίσκεπτον· πλὴν ἀλλ' ἐπειδὴ κατὰ τινα μυστικὸν λόγον ἐνηριθμήθη τῷ καταλόγῳ τῶν ἀκροδρῦων καὶ τοῦτο τὸ ἄρωμα οὐκ ἀληθῶς ροῶν ἐκφυόμενον (οὐδὲ γὰρ ὄντως αἰσθητοῦς παραδεί-

χρησιμεύουν για τις θεραπεΐες κρυμμένα μέσα στους κάλυκες, πού είναι ίδια μεταξύ τους στο μέγεθος, στην όμορφιά, στην εὐωδιά και στην ποιότητα τῆς φύσης τους και μὲ ὅλα φαίνονται τὰ τρία ὡς ἓνα και μὲ τὸ ὠραῖο χρῶμα, ὅπως εἶπαμε, και μὲ τὴν εὐωδιά και μὲ τὸ ποιὸ τῆς φύσης τους. Μαζὶ μ' αὐτὰ φυτρῶνουν δίπλα τους ἄλλα τρία, ξανθὰ στὴν ὄψη, οὐδέτερα ὁμως γιὰ κάθε χρησιμότητα στὴν ὑγεία. Σχετικὰ μ' αὐτὰ ξεγελοῦνται οἱ ἄπειροι και παρασυρμένοι ἀπὸ τὸ χρῶμα κόβουν τὸ νόθο στὴ θέση τοῦ χρήσιμου. Τὸ ἴδιο κάνουν τώρα κι ὅσοι κάνουν λάθος στὴν πίστη, προτιμώντας τὶς ἀπατηλὲς σοφιστεῖες ἀντὶ τὴν ὑγιαίνουσα διδασκαλία. Ἀπὸ τὰ δύο ἂς διαλέξει ὁ ἀκροατὴς κατὰ τὴν κρίση του ὁποιο θέλει, ἢ τὸ ἓνα ἀπὸ αὐτὰ ἢ και τὰ δύο. Κατὰ κάποιον τρόπο εἶναι και τὰ δύο ἓνα, ἢ ἀπόκτηση τῆς τέλειαις ἀρετῆς και τῆς θεότηας· ἢ ἀρετὴ δὲν εἶναι ἐξω ἀπὸ τὴ θεότητα.

Ἐμεῖς θὰ περάσομε στὴν ἐξέταση τῶν ἄλλων ἀρωμάτων, πού μνημόνευσε κατὰ σειρά ὁ λόγος μας. «Μοσχοκάλαμο», λέει, «και «κιννάμωμο» εἶναι οἱ καρποὶ πού παράγονται ἀπὸ τὶς ροδιές τοῦ παραδείσου τῆς νύμφης. Τὸ μοσχοκάλαμο λένε ξεπερνᾷ τὰ ἄλλα στὴ μοσχοβολιά, ὥστε νὰ τὸ περιλαμβάνει ὁ νόμος και στὸ θυμίαμα τοῦ ἱερέα⁵⁵, ἐνῶ τὸ κιννάμωμο ὑπόσχεται μὲ μιὰ φυσικὴ ιδιότητα μιὰ ἐνέργεια πολλῶν εἰδῶν· ἀπὸ αὐτὰ τὰ περισσότερα θεωροῦνται ἀπίστευτα. Γιατὶ λένε, ὅταν βράζει μέσα στὸ λιβάνι τὸ νερό, και μόνο νὰ τὸ ἀγγίξει αὐτὸ τὸ ἄρωμα, ἀμέσως παγώνει τὸ νερό· κι ὅταν τὸ βάλομε στὸ λουτρὸ πυρωμένο μεταβάλλει τὴ ζεστὴ ἀτμόσφαιρα σὲ ψυχρὴ κι ἔχει τὴν ιδιότητα νὰ ἀφανίζει ὅσα ἀναζωογονοῦνται ἀπὸ κάποια φθορά. Διηγοῦνται γι' αὐτὸ κι ἄλλα παρόμοια, πού εἶναι πάνω ἀπὸ ὅ,τι μποροῦν νὰ πιστέψουν οἱ ἀκροατές. Λένε δηλαδὴ, ὅτι, ἂν τὸ βάλουν μέσα στὸ στόμα ἐνὸς κοιμισμένου, ὁ κοιμισμένος δὲν ἐμποδίζεται ν' ἀπαντᾷ σ' αὐτοὺς πού τὸν ρωτοῦν, ἀλλὰ και τὸν ὕπνο του συνεχίζει και ἀπαντήσεις δίνει ἀνθρώπου νηφάλιου και λογικοῦ.

Θὰ ἦταν ὁμως θρασύτητα και ἀστοχασιὰ νὰ διαβεβαιώσομε ὅτι ἔτσι εἶναι τὸ πράγμα αὐτὸν πού δὲν ἔμαθε μὲ τὴν πείρα του τὴν ἀλήθεια γιὰ ὅσα ἱστοροῦνται γι' αὐτό. Ἐπειδὴ ὁμως γιὰ κάποιον ἀπόρρητο λόγο συναριθμήθηκε στὸν κατάλογο τῶν καρπῶν κι αὐτὸ τὸ ἄρωμα πού στ' ἀλήθεια δὲν παράγεται ἀπὸ τὶς ροδιές (οὔτε τὸ

σους τὸ στόμα τῆς νύμφης προΐεται, ἀλλ' ὥστε σύμβολον γενέσθαι νοήματός τινος τῶν εἰς ἔπαινον συντελούντων τῇ νύμφῃ), οὐκ οἶμαι καλῶς ἔχειν ἀποβαλεῖν τὰ περὶ τοῦ κινναμῶνου μυθολογούμενα, ταῦτά τε ἂ νῦν περὶ αὐτοῦ διεξῆλθεν ὁ λόγος καὶ εἴ τι μετὰ τούτων 5 ἄλλο τοῖς τὰ περὶ αὐτοῦ διηγουμένοις διεξιέναι δοκεῖ· γένοιτο γὰρ ἂν τις πρὸς τὸν κατ' ἀρετὴν ἔπαινον ἐκ τῶν λεγομένων συνεισφορὰ ἐκάστου τῶν ἱστορηθέντων εὐσήμως μεταλαμβάνομένου πρὸς ἔνδειξιν τῆς τοῦ βίου τοῦ κατ' ἀρετὴν τελειότητος· ἔστι γὰρ ἐν τοῖς πεπαιδευμένοις τε καὶ λελογισμένοις τοῦτο εὔρεῖν ἐν τῇ ψυχῇ τὸ κιννά- 10 μωμον· ὅταν τις ἦτοι δι' ἐπιθυμίας ζέων ἢ τῷ θυμῷ πυρακτούμενος τῷ λογισμῷ κατασβέσῃ τὰ πάθη ἢ ἐν τῷ ὕπνῳ τοῦ βίου διὰ στόματος ἔχων τὸ νηφάλιον τοῦτο τοῦ λογισμοῦ κιννάμωμον παραπλησίως τοῖς ἄϋπνοις τε καὶ ἐγρηγορόσιν ἀγγέλοις ἀπλανῆ καὶ ἀσύγχυτον ἐπιδεικνύῃ τὴν τῶν λεγομένων διάνοιαν μιμούμενος διὰ τῆς 15 ἀληθείας τοῦ λόγου τὴν ἄϋπνον τῶν ἀγγέλων φύσιν, οὐς οὐδεμία φαντασίας ἀνάγκη τῆς ἀληθείας ἐξίστησιν, οὗτος λέγοιτο ἂν βρῦειν διὰ τοῦ στόματος τὸ κιννάμωμον, δι' οὗ καὶ τῆς ἐπιθυμίας ἢ πύρρωσις καὶ ἡ περικάρδιος τοῦ θυμοῦ κατασβέννυται ζέσις, καὶ πάσης τῆς κατὰ τὸν βίον τοῦτον ὄνειρώδους φαντασίας τε καὶ συ- 20 χύσεως καθαρεύειν τῷ λόγῳ.

Καὶ μηδεὶς πρὸς τὸ ἀπίθανον βλέπων τῶν περὶ τοῦ κινναμῶμου λεγομένων διαβαλλέτω τὸν λόγον ὡς οὐκ ἐκ τῶν ἀληθῶν προσάγοντα τῇ νύμφῃ τὸν ἔπαινον· οἶδε γὰρ πολλάκις ἡ ἁγία Γραφή καὶ μύθους τινὰς ἐκ τῶν ἐξωθεν συμπαραλαμβάνειν εἰς τὴν τοῦ ἰδίου 25 σκοποῦ συνεργίαν καὶ ἀνεπαισχύντως ἐκ τῆς μυθικῆς ἱστορίας ὀνομάτων μνημονεύειν τινῶν εἰς ἐναργεστέραν ἔνδειξιν τοῦ προκειμένου νοήματος, ὡς ἐπὶ τῶν τοῦ Ἰὼβ θυγατέρων, ὧν τὸ κάλλος ὑπερθαυμάσας ὁ λόγος καὶ διὰ τῶν ὀνομάτων τὴν ὑπερβολὴν τοῦ περὶ αὐτῶν θαύματος ἐνεδείξατο, λέγων τὴν μὲν Ἡμέραν λέγεσθαι τὴν δὲ 30 Κασίαν τὴν δὲ τρίτην Ἀμαλθείας Κέρας. Τοῦτο δὲ παντὶ δῆλόν ἐστιν ὅτι μῦθος Ἑλληνικὸς ἐπλασε τὸ κατὰ τὴν Ἀμάλθειαν διήγημα, ἦν αἶψα οὔσαν τροφὸν γενέσθαι τοῦ Κρητὸς ἐκείνου μυθολογοῦσιν, ἧς τοῦ ἐνὸς ἐκπεσόντος κέρως βρῦειν ἐκ τοῦ κοίλου τὴν παγκαρπίαν ὁ μῦθος ἐποίησεν. Ἄρ' οὖν ἐπίστευσε τοῖς περὶ τῆς Ἀμαλθείας μυθο- 35 λογουμένοις ἢ ἁγία Γραφή; Οὐκ ἔστι ταῦτα. Ἀλλὰ τὸ πάμφορον τῶν

στόμα τῆς νύμφης βγάζει πραγματικά αίσθητους παράδεισους, ἀλλὰ γιὰ νὰ γίνει σύμβολο μιᾶς ἔννοιας ἀπὸ ὅσες χρησιμοποιοῦνται στὸν ἔπαινο τῆς νύμφης), δὲ νομίζω πὼς εἶναι ὀρθὸ ν' ἀπορρίψομε ὅσους μύθους λέγονται γιὰ τὸ κιννάμωμο καὶ ὅσα ὡς τώρα ἐξετάσαμε γι' αὐτὸ καὶ ὅ,τι ἄλλο ἀκόμα νομίζουν ὅτι πρέπει νὰ προσθέσουν ὅσοι διηγοῦνται τὰ σχετικὰ μὲ τὸ κιννάμωμο. Γιατὶ θὰ μπορούσαν τὰ λεγόμενα νὰ συνεισφέρουν, κάθε μία ἀφήγησις πού θὰ παραληφθεῖ μὲ σαφὲς νόημα, στὴ δῆλωση τῆς τελειότητος τῆς εὐάρεστης ζωῆς. Μποροῦν ὅσοι ἔχουν παιδεῖα καὶ διαθέτουν λογικὴ ν' ἀνακαλύψουν μέσα στὴν ψυχὴ αὐτὸ τὸ κιννάμωμο. Ὅταν κάποιος ἢ φλεγόμενος ἀπὸ τὴν ἐπιθυμία ἢ ἀναμμένος ἀπὸ τὸ θυμὸ σβῆνει μὲ τὸ λογισμὸ τὰ πάθη ἢ ὅταν στὸν ὕπνο τῆς ζωῆς ἔχει στὸ στόμα του τὸ νηφάλιο αὐτὸ κιννάμωμο τοῦ λογισμοῦ καὶ παρόμοια μὲ τοὺς ἄπνους καὶ ξυπνητοὺς ἀγγέλους φανερώνει τὸ νόημα ὅσων λέγονται μιμούμενος μὲ τὴν ἀλήθεια τοῦ λόγου του τὴν ἄπνη φύση τῶν ἀγγέλων, πού κανένας καταναγκασμὸς τῆς φαντασίας δὲν τοὺς ἀπομακρύνει ἀπὸ τὴν ἀλήθεια, αὐτὸς μπορούμε νὰ ποῦμε ὅτι ἀναβλύζει ἀπὸ τὸ στόμα του τὸ κιννάμωμο, πού σβῆνει καὶ τὴ φωτιὰ τῆς ἐπιθυμίας καὶ τὸ θυμὸ πού φλογίζει τὴν καρδιὰ καὶ ὅτι μὲ τὸ λόγο καθίρεται ἀπὸ κάθε ὄνειρική φαντασία καὶ σύγχυσις τοῦ βίου αὐτοῦ.

Καὶ κανένας, ἀποβλέποντας στὰ ἀπίθανα πού λέγονται γιὰ τὸ κιννάμωμο, ἂς μὴν κατηγορεῖ τὴ Γραφὴ ὅτι συνθέτει τὸν ἔπαινο τῆς νύμφης ἀπὸ πράγματα ὄχι ἀληθινὰ. Ἡ ἀγία Γραφὴ γνωρίζει νὰ παίρνει πολλὰς φορές καὶ κάποιους ἐξωτερικοὺς μύθους γιὰ νὰ συντελέσουν στὸ σκοπὸ τῆς καὶ νὰ ἀναφέρει χωρὶς νὰ ντρέπεται ἀπὸ τὴ μυθολογία μερικὰ ὀνόματα, γιὰ νὰ δηλώσει καθαρότερα τὸ νόημα πού τὴν ἀπασχολεῖ. Γιὰ παράδειγμα οἱ κόρες τοῦ Ἰώβ. Ἐπειδὴ ἡ Γραφὴ θαύμασε ὑπερβολικὰ τὴν ὁμορφιά τους, δείχνει αὐτὸν τὸν ὑπερβολικὸ θαυμασμὸ καὶ μὲ τὰ ὀνόματά τους, ἀναφέροντας ὅτι ἡ μία λέγεται Ἡμέρα, ἡ ἄλλη Κασία καὶ ἡ τρίτη Ἀμαλθείας κέρας⁵⁶. Τοῦτο εἶναι σ' ὄλους φανερό, ὅτι ἕνας ἑλληνικὸς μύθος ἐπλάσε τὸ διήγημα γιὰ τὴν Ἀμάλθεια. Αὐτὴ, διηγοῦνται, ἦταν αἶγα κι ἔγινε παραμύνα ἐκείνου τοῦ Κρητικοῦ, πού ὅταν τῆς ἔπεσε τὸ ἕνα ἀπὸ τὰ κέρατά της ὁ μύθος εἶπε ὅτι ἀνάβρυσαν ἀπὸ τὴν κοιλότητά του ὄλα τὰ εἶδη τῶν καρπῶν. Πίστεψε τάχα ἡ ἀγία Γραφὴ τὰ παραμύθια γιὰ τὴν Ἀμάλθεια; Ὅχι βέβαια. Ἀλλὰ, βεβαιώνοντας γιὰ τὴν κόρη τοῦ

κατ' ἀρετὴν ἀγαθῶν μαρτυροῦσα τῇ θυγατρὶ τοῦ Ἰωβ διὰ τοῦ ὀνόματος τούτου παρίστησιν, ὥστε τὸν λελογισμένως τῆς Γραφῆς ἐπαίοντα τὸν σκοπὸν τοῦ ἐπαίνου νοῆσαι μόνον ἐκ τοῦ ὀνόματος, τὰς δὲ μυθικὰς τερατείας χαίρειν ἑᾶσαι· ὡς καὶ τὴν Κασίαν καὶ τὴν 5 Ἡμέραν ἀκούσαντες οὔτε τὴν ἀρωματικὴν ὕλην οὔτε τὸν ὑπὲρ γῆς τοῦ ἡλίου δρόμον διὰ τῶν ὀνομάτων ἐμάθομεν, ἀλλὰ τῆς κατ' ἀρετὴν αὐτῶν πολιτείας ἐνδείξιν περιέχειν φαμέν τὰ ὀνόματα· ὧν ἡ μὲν Κασία τὸ καθαρὸν τε καὶ εὐῶδες τῶν ἐπιτηδευμάτων ἐνδείκνυται, ἡ δὲ Ἡμέρα τὸ εὐσχημον, καθὼς φησὶν ὁ Ἀπόστολος τοὺς καθαρῶς 10 βιοτεύοντας «τέκνα φωτὸς» καὶ «υἱοὺς ἡμέρας» κατονομάζεσθαι. Οὕτως οὖν καὶ ἐνταῦθα οὐκ ἀσυντελεῖ πρὸς τοὺς ἐπαίνους τῆς νύμφης ἐστὶ τὰ περὶ τοῦ κινναμώμου λεγόμενα διὰ τῆς τροπικῆς ἐξηγήσεως μεταλαμβανόμενα εἰς ἐγκωμίων ὑπόθεσιν.

Ὁ δὲ τοσοῦτος ἤδη γενόμενος καὶ πρὸς τοῦτο φθάσας τῶν 15 ἐγκωμίων τὸ ὕψος διὰ τοῦ βίου, διὰ πάντων τῆς θείας εἰκόνας ἐφ' ἑαυτοῦ δείκνυσι τοὺς χαρακτῆρας· τοῦτο γὰρ ἐνδείκνυται ὁ εἰπὼν ὅτι «ἀπὸ πάντων ζύλων τοῦ λιβάνου»· οὐ γὰρ μονοειδὲς τοῦ λιβάνου τὸ ζύλον εἶναί φασιν οἱ τὰ τοιαῦτα παρατηρήσαντες, ὅθεν ὁ λιβανωτὸς ἀπορρέει, ἀλλ' ἐστὶ τις ἐν τοῖς ζύλοις διαφορὰ τὸ τοῦ ἀρώματος 20 σχῆμα τῷ εἶδει τοῦ ζύλου συνεξαλλάσσουσα. Ὁ τοίνυν ἐν πᾶσι τοῖς ἐπιτηδεύμασι τοῦ βίου ἐπισημαίνων ἐν ἑαυτῷ τὸ θεοειδὲς πάντων δείκνυσιν ἐν ἑαυτῷ τῶν τοῦ λιβάνου ζύλων τὸ κάλλος, δι' ὧν τὸ θεῖον εἶδος χαρακτηρίζεται.

Οὐδεὶς δὲ κοινωνὸς τῆς τοῦ Θεοῦ γίνεται δόξης μὴ σύμμορφος 25 πρῶτον τῷ ὁμοιώματι τοῦ θανάτου γενόμενος. Διὸ φησὶ καὶ τοῦτο ἐν τῷ καταλόγῳ τῶν ἀρωμάτων ὁ ἐπαινος, ὅτι ροῶν ἀκρόδρνα τά τε λοιπὰ τῶν ἀρωμάτων ἐστίν, ἃ διεξῆλθεν ὁ λόγος, καὶ μετ' αὐτῶν ἡ σμύρνα τε καὶ ἡ ἀλόη καὶ τὰ πρωτόμυρα· δι' ἐκείνων μὲν γάρ, τῆς σμύρνης λέγω καὶ τῆς ἀλόης, τὴν τῆς ταφῆς κοινωνίαν ἐνδείκνυται 30 (καθὼς φησὶ τὸ ὑψηλὸν Εὐαγγέλιον, ὅτι διὰ τούτων ἐγένετο ὁ ἐνταφιασμὸς τῷ ὑπὲρ ἡμῶν γευσσαμένῳ θανάτῳ), διὰ δὲ τῶν πρωτομύρων τὸ καθαρὸν τε καὶ ἀμιγῆς πάσης καπηλικῆς ραδιουργίας ὁ λόγος ἐνδείκνυται, ὥσπερ καὶ Ἀμὼς τοῖς διὰ τούτων τρυφῶσι τὰ τοιαῦτα προφέρει, λέγων «οἱ τὸν διῦλισμένον πίνοντες οἶνον καὶ τὰ 35 πρωτόμυρα χριόμενοι» καὶ πρὸ τούτων «οἱ ἐσθίοντες», φησὶν, «ἐρί-

Ἰὼβ ὅτι ἦταν ἐνσάρκωση ὄλων τῶν ἀρετῶν, παριστάνει τὴ σκέψη τῆς μὲ τὸ ὄνομα αὐτό, ὥστε ὁποῖος ἀκούει τὴ Γραφή μὲ προσοχὴ νὰ καταλάβει τὸ σκοπὸ τοῦ ἐπαίνου ἀπὸ τὸ ὄνομα μονάχα καὶ ν' ἀδιαφορήσει γιὰ τὶς μυθικὲς τερατολογίες. "Ὅπως ἀκούοντας καὶ τὰ ὀνόματα Κασία καὶ Ἡμέρα, δὲ μάθαμε μὲ τὰ ὀνόματα αὐτὰ οὔτε τὴν ἀρωματικὴ ὕλη οὔτε τὴν οὐράνια τροχιά τοῦ ἡλίου, ἀλλὰ νομίζομε ὅτι τὰ ὀνόματα περιέχουν δὴλωση τῆς ἐνάρετης πολιτείας τους. Τὸ ὄνομα Κασία δείχνει τὴν καθαρότητα καὶ τὴν εὐωδία τῶν πράξεων, ἐνῶ τὸ ὄνομα Ἡμέρα τὴν εὐσχημοσύνη, ὅπως λέει ὁ Ἀπόστολος ὅτι ὅσοι ζοῦν μὲ ἀγιότητα ὀνομάζονται «τέκνα φωτός» καὶ «υἱοὶ τῆς ἡμέρας»⁵⁷. "Ἐτσι λοιπὸν κι ἐδῶ δὲν εἶναι ἄχρηστα γιὰ τοὺς ἐπαίνους τῆς νύμφης ὅσα λέγονται γιὰ τὸ κιννάμωμο, ἂν τὰ χρησιμοποήσομε μὲ τὴ συμβολικὴ ἐξήγηση ὡς ἀπόδειξη ἐγκωμίων.

Κι ὁποῖος ἔγινε πιά τόσο μεγάλος κι ἔφθασε σ' αὐτὸ τὸ ὕψος τῶν ἐπαίνων μὲ τὸ βίον του, δείχνει μὲ ὄλες του τὶς πράξεις ἐπάνω του τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς θείας εἰκόνας. Αὐτὸ βέβαια φανερῶνει ἐκεῖνος ποὺ εἶπε, «ἀπὸ ὄλα τὰ δέντρα τοῦ Λιβάνου». Δὲν εἶναι ἐνὸς εἶδους τὸ δέντρο τοῦ Λιβάνου, λένε ὅσοι τὸ ἔχουν ἐρευνήσει αὐτό, ἀπὸ τὸ ὁποῖο ἀπορρέει τὸ λιβανωτό· ὑπάρχει κάποια διαφορὰ στὰ δέντρα, ποὺ κάνει νὰ παραλλάζει ἡ ποιότητα τοῦ ἀρώματος ἀνάλογα μὲ τὸ εἶδος τοῦ ξύλου. "Ὅποῖος λοιπὸν μὲ ὄλα τὰ ἔργα τοῦ βίου του ἀποτυπώνει ἐπάνω στὸν ἑαυτό του τὸ θεόμορφο, δείχνει μέσα του ὄλων τῶν δέντρων τοῦ Λιβάνου τὴν ὁμορφιά, μὲ τὴν ὁποία σφραγίζεται ἡ μορφή τῆς θεότητος.

Καὶ κανένας δὲ γίνεται μέτοχος τῆς θείας δόξας, ἂν δὲ γίνει πρῶτα σύμμορφος μὲ τὸ ὁμοίωμα τοῦ θανάτου⁵⁸. Γι' αὐτὸ ἀναφέρει κι αὐτὸ ὁ ἔπαινος μέσα στὸν κατάλογο τῶν ἀρωμάτων, ὅτι καρποὶ ροδιῶν εἶναι καὶ τὰ ἄλλα ἀρώματα ποὺ ἀπαρίθμησε ὁ λόγος καὶ μαζί τους καὶ ἡ σμύρνα καὶ ἡ ἀλόη καὶ τὰ πρῶτα μύρα. Μ' ἐκεῖνα, ἐννοῶ τὴ σμύρνα καὶ τὴν ἀλόη, δείχνει τὴ συμμετοχὴ στὴν ταφὴ (ὅπως λέει τὸ θεῖο Εὐαγγέλιο ὅτι μὲ αὐτὰ ἔγινε ὁ ἐνταφιασμὸς ἐκεῖνου ποὺ γιὰ μᾶς γεύτηκε τὸ θάνατο), ἐνῶ μὲ τὰ πρῶτα μύρα ἡ Γραφή φανερῶνει τὴν καθαρότητά του καὶ τὴν ἀγνότητά του ἀπὸ κάθε κίβδηλη ραδιουργία, ὅπως καὶ ὁ Ἀμὼς λέει γιὰ ἐκείνους ποὺ αὐτὰ εἶναι ἡ χαρὰ τους: «αὐτοὶ ποὺ πίνουν τὸ λαμπικαρισμένο κρασί κι ἀλείφονται μὲ τὰ πρῶτα μύρα» καὶ πρὶν ἀπὸ αὐτὰ λέει «ἐκεῖνοι ποὺ

φους ἐκ ποιμνίου καὶ μοσχάρια ἐκ μέσου βουκολίων γαλαθηνὰ» καὶ οἱ ἐπικροτοῦντες πρὸς τὴν φωνὴν τῶν ὀργάνων, ὡς οὔτε τὸν οἶνον τρυγίας ἀναθολούσης οὔτε ἐπὶ τοῦ μύρου μιξεῶς τινος τὸ ἀκραιφνὲς τῆς εὐοδμίας διαφθειρούσης. Ἄλλ' ἐκεῖ μὲν πάντως ὀνειδίζειν οἶσθαι 5 χρὴ τοῖς Ἰσραηλίταις τὴν προφητείαν, ὅτι ἄκρατον τὸν τῆς Γραφῆς ἐμφορούμενοι λόγον πάσης τρυγίας διϋλισμένον καὶ ἀδόλωτον ἔχοντες τῶν μύρων τὴν εὐοδμίαν καὶ διὰ πάντων κατατρυφῶντες τῆς πνευματικῆς πανδαισίας οὐδὲν ἀπώναντο τῆς τοιαύτης τρυφῆς τῆς κακῆς αὐτῶν προαιρέσεως καὶ τὸ διαυγὲς τοῦ οἴνου εἰς ἀνα- 10 τροπὴν θολερὰν μεταποιούσης καὶ τὸ καθαρὸν τῶν πρωτομύρων διὰ τῆς τῶν πονηρῶν νοημάτων ἐπιμιξίας λυμαινομένης, ἐνταῦθα μέντοι τὸ ἀκιβδήλευτόν τε καὶ καθαρὸν τῶν δογμάτων μαρτυρεῖ τῇ νύμφῃ ὁ Λόγος διὰ τῆς τῶν πρωτομύρων καρποφορίας.

Καὶ οὐδὲ ἐν τούτοις ἔσθη οὔτε ἡ νύμφη τοῖς ὑψηλοτέροις ἑαυτὴν 15 ἐπεκτείνουσα οὔτε ὁ Λόγος συνεργῶν αὐτῇ πρὸς τὴν ἀνοδον· ἥς γὰρ αἱ ἐκ τοῦ στόματος ἀποστολαὶ ροῶν εἰσι καὶ ἀρωμάτων παράδεισοι, αὕτη νῦν πηγὴ γίνεται τοῦς ἐξ αὐτῆς ἀναφυέντας παραδείσους κατάρδουσα· οὐχ ὡς ἐπὶ τοῦ Παύλου τε καὶ Ἀπολλῶ μεμαθήκαμεν ὡς τοῦ μὲν φυτεύοντος τοῦ δὲ ἐτέρου ποτιζόντος, ἀλλ' αὕτη τὰ δύο ἐρ- 20 γάζεται, φύουσά τε τοῦς παραδείσους ὁμοῦ καὶ ποτίζουσα. Ἡ τάχα καὶ ὑψηλότερόν τινα λόγον περιέχει ὁ ἔπαινος· πηγὴν γὰρ αὐτὴν οὐνάματος προχεομένου τινός, ἀλλὰ κήπων εἶναι φησιν, οὐχ ὑδάτων τινὰς ἀπορροᾶς, ἀλλ' αὐτοὺς κήπους πηγάζουσάν τε καὶ ἀναβρύουσαν. Οὕτως ἀνέβρυε τοῦς ἐμψύχους κήπους ὁ θεῖος Ἀπόστολος, 25 παρ' οἷς ἂν ἐγένετο τὸν τῆς Ἐκκλησίας παράδεισον διὰ τῆς διδασκαλίας ἐκφύων. Εἶτα πρὸς τὸ ἀκρότατον ἄγει τὴν νύμφην διὰ τῶν ἐπαίνων ὁ Λόγος, φρέαρ αὐτὴν ὀνομάσας ὕδατος ζῶντος καὶ ροιζοῦντος ἀπὸ τοῦ Λιβάνου· ἃ γὰρ περὶ τῆς ζωοποιοῦ μεμαθήκαμεν φύσεως παρὰ τῆς ἀγίας Γραφῆς, νῦν μὲν τῆς προφητείας λεγουσῆς ἐκ 30 προσώπου τοῦ Θεοῦ ὅτι «ἐμὲ ἐγκατέλιπον πηγὴν ὕδατος ζῶντος», πάλιν δὲ τοῦ Κυρίου πρὸς τὴν Σαμαρεῖτιν εἰπόντος, «εἰ ἦδεις τὴν δωρεὰν τοῦ Θεοῦ καὶ τίς ἐστὶν ὁ λέγων σοι, 'δός μοι πιεῖν', σὺ ἂν ἤτησας αὐτὸν καὶ ἔδωκεν ἂν σοι ὕδωρ ζῶν»· καὶ «εἰ τις διψᾷ, ἐρχέσθω πρὸς με καὶ πινέτω· ὁ γὰρ πιστεύων εἰς ἐμέ, καθὼς εἶπεν ἡ 35 Γραφή, ποταμοὶ ἐκ τῆς κοιλίας αὐτοῦ ρεῦσουσιν ὕδατος ζῶντος».

59. Ἀμῶς 6,6-4.

60. Α' Κορ. 3,6.

τρῶνε κατσίκια ἀπὸ τὸ κοπάδι καὶ μοσχάρια τοῦ γάλακτος κατὰ με-
σα ἀπὸ τὶς ἀγέλες καὶ χτυποῦν τὰ χέρια στὸν ἦχο τῶν ὀργάνων»⁵⁹,
γιατὶ οὔτε τὸ κατακάθι θολώνει τὸ κρασί οὔτε κάποια ἀνάμιξη τοῦ
μύρου χαλαίει τὴν ἀληθινὴ εὐωδιά του. Ἀλλὰ ἐκεῖ πρέπει νὰ πιστεύ-
ομε ὅτι ὁ προφήτης κατηγορεῖ τοὺς Ἰσραηλίτες ὅτι, ἐνῶ εἶχαν κα-
θαρὸ τὸ λόγο τῆς Γραφῆς καὶ λαμπικαρισμένο ἀπὸ ὄλο τὸ κατακάθι
κι ἐνῶ εἶχαν ἀνόθευτη τὴν εὐωδιά τῶν μύρων κι ἀπολάμβαναν μὲ
ὄλα τὴν πνευματικὴ πανδαισία, δὲν ὠφελήθηκαν καθόλου ἀπὸ αὐ-
τὴν τὴν τρυφή, ἐπειδὴ ἡ κακὴ τους προαίρεση μετέβαλλε τὸ διαυ-
γὲς κρασί σ' ἓνα θολὸ ἀνακάτωμα καὶ χαλοῦσε τὴν καθαρὴ εὐωδιά
τῶν πρώτων μύρων μὲ τὴν ἀνάμιξη φαύλων νοσημάτων· ἐδῶ ὁμοῦς ὁ
λόγος βεβαιώνει γιὰ τὴ νύμφη τὴ γνησιότητα καὶ τὴν καθαρότητα
τῶν δογμάτων μὲ τὴν καρποφορία τῶν πρώτων μύρων.

Καὶ οὔτε σ' αὐτὰ σταμάτησε ἡ νύμφη νὰ προχωρεῖ στὰ ψηλό-
τερα οὔτε ὁ λόγος νὰ τὴ βοηθᾷ γιὰ τὸ ἀνέβασμά της. Γιατὶ αὐτὴ ποὺ
ὄσα «ἀποστέλλει» ἀπὸ τὸ στόμα της εἶναι κῆποι ροδιῶν καὶ ἀρωμά-
των, αὐτὴ τώρα γίνεται πηγὴ καταρδεύοντας τοὺς παραδείσους, ποὺ
φύτρωσαν ἀπὸ αὐτὴν. Δὲν κάνει ὅπως ὁ Παῦλος καὶ ὁ Ἀπολλῶς
ποὺ ὁ ἓνας φύτευε κι ὁ ἄλλος πότιζε⁶⁰. αὐτὴ κάνει καὶ τὰ δύο, φυ-
τεύει μαζὶ τοὺς κήπους καὶ τοὺς ποτίζει. Ἴσως ὁμοῦς ὁ λόγος περιέ-
χει καὶ κάποιο ὑψηλότερο ἔπαινο. Γιατὶ δὲ λέει πῶς εἶναι πηγὴ ποὺ
πηγάζει κάποιο νερο, ἀλλὰ πηγὴ κήπων· ὄχι κάποια ρυάκια, ἀλλὰ
πηγάζει κι ἀναβλύζει τοὺς ἴδιους τοὺς κήπους. Ἔτσι ἀνάβλυζε ὁ
θεῖος Ἀπόστολος τοὺς ἔμψυχους κήπους, φυτεύοντας ὅπου πῆγαινε
μὲ τὴ διδασκαλία του τὸν παράδεισο τῆς Ἐκκλησίας. Στὴ συνέ-
χεια ὁ λόγος ἀνεβάζει τὴ νύμφη στὸ ἀκρότατο σημεῖο τῶν ἐπαί-
νων, ὀνομάζοντάς την «πηγάδι νεροῦ ζωντανοῦ ποὺ κατεβαίνει μὲ
θόρυβο ἀπὸ τὸ Λίβανο». Ὅσα μάθαμε ἀπὸ τὴν ἀγία Γραφὴ γιὰ τὴ
φύση ποὺ ζωοποιεῖ, τώρα τὰ λέει ὁ προφήτης ὡς ἐκπρόσωπος τοῦ
Θεοῦ, «ἐμένα μ' ἐγκατέλειψαν, τὴν πηγὴ τοῦ ζωντανοῦ νεροῦ»⁶¹
καὶ πάλι ὁ Κύριος ἐπισημαίνει στὴ Σαμαρειτίδα· «ἂν ἤξερες τὴ
δωρεὰ τοῦ Θεοῦ καὶ ποιός εἶναι ποὺ σοῦ λέει, 'δῶσε μου νὰ πιῶ', θὰ
τοῦ ζητοῦσες ἐσὺ καὶ θὰ σοῦ ἔδινε νερὸ ζωντανό»⁶². καὶ «ἂν κά-
ποιος διψᾷ ἅς ἔρχεται σ' ἐμένα κι ἅς πίνει· γιατί ὅποιος πιστεύει σ'

61. Ἱερ. 2,13.

62. Ἱω. 4,10.

Τοῦτο δὲ ἔλεγε περὶ τοῦ Πνεύματος οὗ ἡμελλον λαμβάνειν οἱ πιστεύοντες εἰς αὐτὸν (πανταχοῦ τοίνυν τῆς θείας φύσεως διὰ τοῦ ζῶντος ὕδατος νοουμένης ἐνταῦθα ἡ ἀψευδῆς μαρτυρία τοῦ Λόγου φρέαρ ὕδατος ζῶντος τὴν νύμφην εἶναι συνίστησιν, ᾧ ἐκ τοῦ λιβά-
5 νου ἐστὶν ἡ φορά).

Τοῦτο δὲ τὸ πάντων παραδοξότατον· πάντων γὰρ τῶν φρεάτων ἐν συστήματι τὸ ὕδωρ ἐχόντων μόνη ἡ νύμφη διεξοδικὸν ἐν ἑαυτῇ ἔχει τὸ ὕδωρ, ὥστε τὸ μὲν βάθος ἔχειν τοῦ φρέατος, τοῦ ποταμοῦ δὲ τὸ ἀεικίνητον. Τίς ἂν κατ' ἀξίαν ἐφίκοιτο τῶν ὑποδεικνυμέ-
10 νων θαυμάτων ὡς διὰ τῆς νῦν γενομένης αὐτῇ ὁμοιώσεως; Τάχα οὐκέτι ἔχει ὅπου ἑαυτὴν ὑπεράρῃ διὰ πάντων ὁμοιωθεῖσα πρὸς τὸ ἀρχέτυπον κάλλος· μεμίμηται γὰρ δι' ἀκριβείας τῇ μὲν πηγῇ τὴν πηγὴν, τῇ δὲ ζωῇ τὴν ζωὴν, τὸ δὲ ὕδωρ τῷ ὕδατι· ζῶν γὰρ ὁ Λόγος ἐστὶ τοῦ Θεοῦ, ζῆ καὶ ἡ τὸν Λόγον δεξαμένη ψυχὴ· ἐκεῖνο τὸ ὕδωρ
15 ἐκ τοῦ Θεοῦ ρεεῖ, καθὼς φησὶν ἡ Πηγὴ ὅτι «ἐκ τοῦ Θεοῦ ἐξῆλθον καὶ ἦκω», αὕτη δὲ περιέχει τὸ εἰσρέον τῷ τῆς ψυχῆς φρέατι καὶ διὰ τοῦτο γίνεται ταμιεῖον τοῦ ζῶντος ἐκείνου ὕδατος τοῦ ἐκ τοῦ Λιβάνου ρέοντος, μᾶλλον δὲ ροιζοῦντος, καθὼς ὁ Λόγος ὠνόμασεν· οὗ καὶ ἡμεῖς γενοίμεθα μέτοχοι κτησάμενοι τὸ φρέαρ ἐκεῖνο, ἵνα, κατὰ
20 τὸ τῆς σοφίας παράγγελμα, ἡμέτερον πίνωμεν ὕδωρ καὶ μὴ ἀλλότριον ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

έμένα», καθώς λέει ἡ Γραφή, «θὰ τρέξουν ἀπὸ τὴν κοιλιὰ τοῦ ποταμοὶ ζωντανοῦ νεροῦ»⁶³. Μ' αὐτὸ ἀναφερόταν στὸ Πνεῦμα ποὺ ἐπρόκειτο νὰ λάβουν ὅσοι πίστευαν σ' αὐτόν. Ἐφοῦ λοιπὸν παντοῦ ἡ θεία φύση νοεῖται ὡς νερὸ ζωντανό, ἐδῶ ἡ ἀδιάψευστη μαρτυρία τῆς Γραφῆς βεβαιώνει πῶς ἡ νύφη «εἶναι πηγὰδι νεροῦ ζωντανοῦ, ποὺ κατεβαίνει μὲ θόρυβο ἀπὸ τὸ Λίβανο».

Καὶ αὐτὸ εἶναι τὸ πιὸ παράδοξο. Ἐνῶ δηλαδὴ ὅλα τὰ πηγὰδια ἔχουν τὸ νερὸ σὲ συγκέντρωση, ἡ νύφη μόνο ἔχει τὸ νερὸ νὰ κυλάει ἀπὸ μιὰ διέξοδο, ὥστε νὰ συνδυάζει τὸ βάθος τοῦ πηγαδιοῦ καὶ τὴν ἀσταμάτητη ροὴ τοῦ ποταμοῦ. Ποιὸς θὰ μπορούσε νὰ καταλάβει ἐπάξια τὰ θαῦματα ποὺ παρουσιάζονται, ὅπως μὲ αὐτὴ τὴν παρομοίωσή της; Ἴσως δὲν ἔχει πιά ποῦ νὰ ὑψωθεῖ παραπέρα, ἀφοῦ μὲ ὅλα παρομοιάστηκε μὲ τὴν ἀρχέτυπη ὁμορφιά. Ἐχει μιμηθεῖ μὲ ἀκρίβεια μὲ τὴν πηγὴ τὴν Πηγὴ, μὲ τὴ ζωὴ τὴ Ζωὴ καὶ μὲ τὸ νερὸ τὸ Νερό. Ὁ Λόγος δηλαδὴ τοῦ Θεοῦ εἶναι ζωντανός, ζεῖ καὶ ἡ ψυχὴ ποὺ δέχτηκε τὸ Λόγο. Ἐκεῖνο τὸ νερὸ κυλᾷ ἀπὸ τὸ Θεό, ὅπως λέει ἡ Πηγὴ «βγῆκα ἀπὸ τὸ Θεὸ κι ἔρχομαι»⁶⁴. Αὐτὴ περιέχει τὸ νερὸ ποὺ εἰσρέει στὸ φρέαρ τῆς ψυχῆς καὶ γι' αὐτὸ γίνεται δεξαμενὴ ἐκείνου τοῦ ζωντανοῦ νεροῦ ποὺ κυλάει ἢ μάλλον κελαρύζει ἀπὸ τὸ Λίβανο, ὅπως εἶπε ἡ Γραφή. Αὐτοῦ τοῦ νεροῦ νὰ γίνουμε κοινωνοὶ κι ἐμεῖς ἀποχτώντας ἐκεῖνο τὸ πηγὰδι, γιὰ νὰ πίνουμε, σύμφωνα μὲ τὸ παράγγελμα τῆς Σοφίας⁶⁵, νερὸ δικό μας κι ὄχι ξένο, μὲ τὴ δύναμη τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, στὸν ὁποῖο ἀνήκει ἡ δόξα στοὺς αἰῶνες τῶν αἰῶνων. Ἄμην.

63. Ἰω. 7,37-39.

64. Ἰω. 8,42.

65. Παρμ. 5,17.

ΛΟΓΟΣ Γ'

(᾿Αισμα ᾿Αισμ. 4,16-5,2)

«Ἐξεγέρθητι, βορρά, καὶ ἔρχου, νότε,
διάπνευσον κῆπὸν μου καὶ ρευσάτωσαν ἀρώματά μου.

Καταβήτω ὁ ἀδελφιδός μου εἰς κῆπον αὐτοῦ
καὶ φαγέτω καρπὸν ἀκροδρῦων αὐτοῦ.

5 Κατέβην εἰς κῆπὸν μου, ἀδελφή μου νόμφη,
ἐτρύγησα σμύρναν μου μετὰ ἀρωμάτων μου,
ἔφαγον ἄρτον μου μετὰ μέλιτός μου,
ἔπιον οἶνόν μου μετὰ γάλακτός μου.

Φάγετε, οἱ πλησίον μου, καὶ πίετε καὶ μεθύσθητε, ἀδελφοί μου.

10 Ἐγὼ καθεύδω καὶ ἡ καρδιά μου ἀγρυπνεῖ».

Τῆς νῦν προτεθείσης ἡμῖν τῶν θείων ρητῶν θεωρίας ἐκ τῆς
τοῦ ᾿Αισματος τῶν ᾿Αισμάτων ἀκολουθίας δυσέφικτά τινα καὶ κε-
καλυμμένα δι' ἀσαφείας ἐν ἀπορρήτοις περιεχούσης νοήματα μείζο-
νος ἡμῖν προσοχῆς ἐστὶ χρεία, μᾶλλον δὲ πλείονος τῆς διὰ τῶν εὐ-
15 χῶν συνεργίας καὶ τῆς παρὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος ὁδηγίας, ὡς ἂν μὴ
ταῦτ' ἐκείνην ἐπιπέσομεν ἐπὶ τῆς τῶν ὑψηλῶν τούτων θαυμάτων ἐκπλήξε-
ως, ὅπερ καὶ ἐπὶ τῶν ἀστέρων πάσχειν εἰώθαμεν· καὶ γὰρ ἐκείνων
πόρρωθεν τὸ κάλλος θαυμάζοντες, οὐδεμίαν μηχανὴν πρὸς τὴν
κτῆσιν αὐτῶν ἐπινοῆσαι δυνάμεθα, ἀλλὰ μία τοῦ κάλλους αὐτῶν
20 ἐστὶν ἡμῖν ἡ ἀπόλαυσις, τὸ θαυμαστικῶς περὶ τὸ φαινόμενον ἔχειν.
Ἄστερες γὰρ τινές εἰσιν ἀτεχνῶς αἱ τῶν θείων τούτων λογίων μαρ-
μαρυγαί τε καὶ λαμπηδόνες τῶν τῆς ψυχῆς ὁμμάτων ὑπερλάμπου-
σαί τε καὶ ὑπερκείμεναι «κατὰ τὸ ὕψος τοῦ οὐρανοῦ ἀπὸ τῆς γῆς»,
ὡς φησὶν ὁ προφήτης. Εἰ δὲ γένοιτο καὶ περὶ τὴν ἡμετέραν ψυχὴν, ὃ
25 περὶ τὸν Ἥλιον ἀκούομεν, καὶ ἀναληφθεῖσα τῷ πυρίνῳ ἄρματι
ἡμῶν ἢ διάνοια μετάρσιος πρὸς τὰ οὐράνια κάλλη μετατεθεῖη
(Πνεῦμα δὲ ἅγιον εἶναι τὸ πῦρ ἐννοήσομεν, ὅπερ βαλεῖν ἐπὶ τὴν γῆν

ΛΟΓΟΣ Ι'

(Ἄσμα Ἄσμ. 4,16-5,2)

«Σήκω, Βοριά, κι ἔλα, νοτιά·
φύσηξε μέσα στὸν κήπο, νὰ ξεχυθοῦν τ' ἀρώματά μου.
Ἄς κατεβεῖ ὁ ἀγαπημένος μου στὸν κήπο του
κι ἄς φάει τοὺς καρποὺς τῶν ροδιῶν του.
Κατέβηκα στὸν κήπο μου, ἀδελφή μου, νύφη μου,
τρύγησα τὴ σμύρνα μου μὲ ὄλα μου τ' ἀρώματα,
ἔφαγα τὸ ψωμί μου μὲ τὸ μέλι,
ἤπια τὸ κρασί μου μὲ γάλα.
Φᾶτε, φίλοι μου, πειῖτε καὶ μεθύστε, ἀδέλφια μου.
Κοιμᾶμαι, ἀλλ' ἡ καρδιά μου ἀγρυπνεῖ».

Ἡ ἐξέταση τῶν θείων ρητῶν ποὺ ἐκθέσαμε προηγουμένως ἀπὸ τὴ σειρά τοῦ Ἄσματος τῶν Ἀσμάτων περιέχει μερικὰ δύσκολα καὶ καλυμμένα μὲ ἀσάφεια ἀπόρρητα νοήματα· γι' αὐτὸ χρειάζεται ἀπὸ μέρους μας μεγαλύτερη προσοχὴ ἢ καλύτερα περισσότερη βοήθεια ἀπὸ προσευχὴ καὶ τὴν καθοδήγησι τοῦ ἁγίου Πνεύματος, γιὰ νὰ μὴν πάθουμε μὲ τὴν ἐκπληξὴ ποὺ προκαλοῦν τὰ ὑψηλά αὐτὰ θαύματα ὅ,τι συνήθως παθαίνομε καὶ μὲ τ' ἄστρα. Γιατὶ καὶ τῶν ἀστεριῶν θαυμάζουμε τὴν ὁμορφιά ἀπὸ μακριά, δὲν μποροῦμε ὁμως νὰ ἐπινοήσομε κανένα τέχνασμα γιὰ νὰ τ' ἀποχτήσομε, παρὰ ἢ ἀπόλαυσι τῆς ὁμορφιάς τους γίνεται ἀπὸ μᾶς μόνο μὲ τὸ θαυμασμὸ ὄσων βλέπομε. Πράγματι εἶναι κάποια ἀστέρια καὶ οἱ μαρμαρυγές καὶ οἱ λάμπεις αὐτῶν τῶν θείων λόγων ποὺ λάμπουν ἐπάνω ἀπὸ τὰ μάτια τῆς ψυχῆς καὶ εἶναι πάνω ἀπὸ αὐτὰ, «ὅσο εἶναι τὸ ὕψος τοῦ οὐρανοῦ ἀπὸ τὴ γῆ», ὅπως λέει ὁ προφήτης¹. Κι ἂν συνέβαινε μ' ἐμᾶς ὅ,τι ἀκοῦμε πῶς ἔχει γίνεσι στὸν Ἥλιον² καὶ μεταφερόταν ὁ νοῦς μας μετέωρος στὰ κάλλη τοῦ οὐρανοῦ πάνω σὲ πύρινο ἄρμα (ὡς τὸ ἅγιον Πνεῦμα ἃς ἐννοήσομε τὴ φωτιά, ποὺ ἤρθε ὁ Κύριος νὰ βάλει στὴ

ἦλθεν ὁ Κύριος, τὸ ἐν γλωσσῶν εἶδει τοῖς μαθηταῖς μεριζόμενον), οὐκ ἀπ' ἐλπίδος ἡμῖν γενήσεται τὸ πλησιάσαι τούτοις τοῖς ἄστροις, τοῖς θείοις λέγω νοήμασι, τοῖς διὰ τῶν οὐρανίων τε καὶ πνευματικῶν λογίων τὰς ψυχὰς ἡμῶν περιαστράπτουσιν.

5 Ἀνάβλεψον γὰρ τῷ τῆς ψυχῆς ὀφθαλμῷ, πρὸς σὲ λέγω τὸν ἀκροατὴν, τὴν πρὸς τὸν πατριάρχην γενομένην παρὰ τοῦ Κυρίου φωνήν, ἀνάβλεψον εἰς τὸν οὐρανὸν τοῦτον καὶ ἴδε τοὺς ἀστέρας τούτους, εἰ δύνασαι αὐτῶν ἐκμετρηῆσαι τῶν νοημάτων τὸ ὕψος, βλέπε τὴν ἐξουσίαν τῆς βασιλίδος ἐκ τῶν προσταγμάτων αὐτῆς τὴν δυνα-
10 στείαν κατανοήσας, ὡς αὐτοκρατορικὴ τις αὐθεντία τοῖς λεγομένοις ἐμφαίνεται· οὐ δι' εὐχῆς κατορθοῖ ὅπερ βούλεται, ἀλλὰ κατὰ τὴν ἀψευδῆ τοῦ ἐπαγγειλαμένου φωνήν, ὃς φησι τὸν πιστὸν καὶ φρόνιμον οἰκονόμον πάντων τῶν ὑπαρχόντων τῷ Δεσπότη Κυρίῳν γίνεσθαι. Ταύτης ἐπιλαβομένη τῆς ἐξουσίας βασιλικῶς ἑαυτῇ διοικεῖται
15 τὰ καταθύμια τῶν δύο ἀνέμων, τὸν μὲν βορρᾶν διὰ προσταγματος ἑαυτῆς ἀφορίζουσα, τὸν δὲ νότον φιλοφρόνως καλοῦσα καὶ πρὸς ἑαυτὴν ἐλθεῖν κατεπεύγουσα.

Ἔχει δὲ ἡ λέξις οὕτως· «ἐξεγέρθητι, Βορρᾶ, καὶ ἔρχου, Νότε».

Τάχα τι συγγενὲς ἔστι τοῖς λεγομένοις εὐρεῖν ἐν τοῖς τοῦ ἑκατοντάρ-
20 χου λόγοις, οὗς αὐτὸς ὁ Θεὸς Λόγος ἐθαύμασε, καθὼς ὁ εὐαγγελιστὴς διηγήσατο, λέγων ὅτι «ἀκούσας δὲ ὁ Ἰησοῦς ἐθαύμασε καὶ ὑπερέβηκε τῆς τοῦ Ἰσραὴλ πίστεως τὴν τοῦ ἑκατοντάρχου φωνήν»· οὐ γὰρ πρὸς τὸν λαὸν μοι δοκεῖ τὸν Ἰσραηλιτικὸν ποιεῖσθαι τοῦ ἑκατοντάρχου τὴν σύγκρισιν ἐν τῷ τῆς πίστεως λόγῳ, ἀλλὰ πρὸς αὐτὸν
25 ἐκεῖνον τὸν Ἰσραὴλ, ὃς ἐν τῇ πρὸς τὸν ἀντικείμενον πάλῃ μετὰ τῆς τοῦ Θεοῦ συμμαχίας μόγις τὸ πτώμα διέφυγεν, οὐκ ἀκριβῶς τῆς τοῦ ἀντιπάλου βλάβης ἔξω γενόμενος· ἐν γὰρ τῷ μηρῷ τὸ πάθος ἐδέξατο. Οὗτος δὲ ὁ ἑκατοντάρχης, περὶ οὗ οὗν ὁ λόγος ἐστὶ, βασιλικῇ τινι δυνάμει τὸ ἀλλότριον κατ' ἐξουσίαν ἀποπεμπόμενος οἰκειοῦται τὸ
30 καταθύμιον· ἐπὶ τούτῳ γὰρ μοι δοκεῖ μάλιστα τετυχηκέναι τοῦ θαύματος ὁ ἀνὴρ, ὅτι φησὶν ἐν τοῖς ὑποχειρίοις αὐτοῦ στρατιώταις ἐν αὐθεντικῇ ἐξουσίᾳ ἀποπέμπεσθαι τε ὃν βούλεται καὶ προσκαλεῖσθαι τὸν καταθύμιον καὶ τῷ δούλῳ τὴν καθήκουσαν ἐπιτάττειν ὑπηρεσίαν.

35 Κάκει γὰρ φιλοσοφία τίς ἐστὶν ἡ τοῦ ἑκατοντάρχου φωνή, ὅτι

3. Λουκᾶ 12,49.

4. Πράξ. 2,3.

5. Γεν. 15,5.

6. Λουκᾶ 12,42-44. Ματθ. 24,45-47.

γῆ³, πού τή μοιράζει στοὺς μαθητὲς σὰν πύρινες γλῶσσες)⁴, δὲ θὰ εἶναι γιὰ μᾶς ἀνέλπιστο νὰ πλησιάσομε αὐτὰ τὰ ἄστρα, ἐννοῶ τὰ θεῖα νοήματα, πού τυλίγουν τὶς ψυχές μας μὲ τὶς ἀστραπὲς τῶν οὐράνιων καὶ πνευματικῶν λόγων.

Σήκωσε τὰ μάτια τῆς ψυχῆς σου, ἀπευθύνω σ' ἐσένα, πού μὲ ἀκοῦς, τὸ λόγο πού εἶπε ὁ Κύριος πρὸς τὸν πατριάρχη· «σήκωσε τὰ μάτια στὸν οὐρανὸ τοῦτο καὶ κοίταξε αὐτὰ τὰ ἄστρα»⁵, ἂν μπορεῖς νὰ μετρήσεις τὸ ὕψος τῶν νοημάτων· πρόσεξε τὴν ἐξουσία τῆς βασιλισσας κατανοώντας τὴ δυναστεία της ἀπὸ τὶς διαταγές της, πόσο μὲ τὰ λεγόμενα φανερώνεται μιὰ ἐξουσία αὐτοκρατορική. Δὲν κατορθώνει ὅ,τι θέλει μὲ προσευχή, ἀλλὰ σύμφωνα μὲ τὴν ἀδιάψευστη φωνὴ ἐκείνου πού ὑποσχέθηκε καὶ εἶπε ὅτι ὁ πιστὸς καὶ φρόνιμος οἰκονόμος θὰ γίνεῖ ἰδιοκτῆτης ὄλων τῶν ἀγαθῶν τοῦ Κυρίου του⁶. Κι ἀφοῦ πῆρε αὐτὴ τὴν ἐξουσία ρυθμίζει βασιλικά γιὰ τὸν ἑαυτὸ της τὶς ἐπιθυμίες τῶν δύο ἀνέμων· τὸ βοριά τὸν ἀπομακρύνει ἀπὸ κοντά της μὲ πρόσταγμα, ἐνῶ τὸ νότο τὸν καλεῖ μ' εὐγένεια καὶ τὸν βιάζει νὰ ρθεῖ πρὸς αὐτήν.

Κατὰ λέξη τὰ λεγόμενα ἔχουν ὡς ἐξῆς: «Σήκω, Βοριά, καὶ ἔλα, Νοτιά». Ἴσως μπορεῖ νὰ βρεθεῖ κάποια συγγένεια τῶν λόγων αὐτῶν μὲ τὰ λόγια τοῦ ἑκατόνταρχου, πού τὰ θαύμασε ὁ ἴδιος ὁ Θεὸς Λόγος, ὅπως μᾶς διηγήθηκε ὁ εὐαγγελιστὴς λέγοντας: «ὅταν τὸν ἄκουσε ὁ Ἰησοῦς θαύμασε κι ἔβαλε πάνω ἀπὸ τὴν πίστη τοῦ Ἰσραὴλ τὸ λόγο τοῦ ἑκατόνταρχου»^{6α}. Γιατὶ δὲ νομίζω ὅτι ἡ σύγκριση τοῦ ἑκατόνταρχου σχετικὰ μὲ τὴν πίστη γίνεται μὲ τὸν Ἰσραηλιτικὸ λαό, ἀλλὰ μ' ἐκείνον τὸν Ἰσραὴλ πού στὴν πάλη του μὲ τὸν ἀντίπαλο μὲ σύμμαχό του τὸ Θεὸ μόλις ξέφυγε τὴν πτώση χωρὶς ν' ἀποφύγει ἐντελῶς τὴ βλάβη ἀπὸ τὸν ἐχθρό, ἀφοῦ δέχτηκε τὸ χτύπημα στὸ μηρό⁷. Ἐνῶ ὁ ἑκατόνταρχος αὐτός, γιὰ τὸν ὁποῖο μιῶ τώρα, μὲ κάποια βασιλικὴ δύναμη ἀποκηρύττει μὲ ἐξουσία τὸ ξένο καὶ ἰδιοποιεῖται τὴν ἐπιθυμία του. Γι' αὐτὸ δηλαδὴ μοῦ φαίνεται κυρίως ὅτι θαυμάστηκε ὁ ἄνθρωπος, ἐπειδὴ εἶπε ὅτι διώχνει μὲ ἀπόλυτη ἐξουσία ὅποιον θέλει καὶ προσκαλεῖ ὅποιον ἐπιθυμεῖ ἀπὸ τοὺς στρατιῶτες πού διοικεῖ κι ἀναθέτει στὸ δοῦλο του τὴν ὑπηρεσία πού πρέπει.

Καὶ ἐκεῖ δηλαδὴ ὁ λόγος τοῦ ἑκατόνταρχου κρῦβει κάποια φι-

6α. Ματθ. 8,10.

7. Γεν. 32,25-29.

τὸν ἅπαξ ἀποπεμφθέντα οὐκέτι πρὸς ἑαυτὸν ἐπανάγει, ἀλλὰ, τούτου ἀποφοιτήσαντος, ἕτερον ἀντ' αὐτοῦ εἰσοικίζεται (τούτῳ γὰρ εἰπὼν ὅτι «πορεύθητι, καὶ πορεύεται», ἄλλον προσκαλεῖσθαι φησιν, οὐχ ὄν ἀπεπέμψατο) παιδεύοντος, οἶμαι, τοῦ λόγου τὸ τοιοῦτον δόγμα, ὅτι 5 τὰ ἀλλήλοις ἀντικείμενα τῷ αὐτῷ μετ' ἀλλήλων συνεπιχωριάζειν φύσιν οὐκ ἔχει· οὐδεμία γὰρ κοινωνία φωτὶ πρὸς σκότος, φησὶν ὁ Ἀπόστολος, ἀλλ' ἀνάγκη πᾶσα, τοῦ σκότους ἐκχωρήσαντος, φῶς εἶναι τὸ ἀντ' ἐκείνου ὀρώμενον, καί, τῆς κακίας ἐκποδῶν γενομένης, τὴν ἀρετὴν ἀντειςάγεσθαι, τούτου δὲ κατορθωθέντος μηκέτι τὸ φρό- 10 νημα τῆς σαρκὸς ἀνταίρειν τῷ πνεύματι (μηδὲ γὰρ δύνασθαι νεκρωθείσης αὐτοῦ τῆς εἰς τὸ ἀντιτείνειν δυνάμεως), ἀλλὰ πρὸς πᾶσαν καθήκουσαν ὑπηρεσίαν εὐθετον γίνεσθαι τῇ δυναστείᾳ τοῦ πνεύματος ἐπιπειθὲς ὑπάρχον καὶ ὑποχείριον. Ὅταν γὰρ ἀποδιωχθῆ μὲν ὁ τῆς κακίας σύμμαχος στρατιώτης, ἀντисέλθῃ δὲ ὁ τῆς ἀρετῆς ὀπλίτης 15 ἐνδεδυκῶς «τὸν θώρακα τῆς δικαιοσύνης καὶ τὴν μάχαιραν τοῦ Πνεύματος» διὰ χειρὸς φέρων, προβαλλόμενος δὲ τὰ σκεπαστήρια τῶν ὀπλῶν· τὴν τε «περικεφαλαίαν τοῦ σωτηρίου καὶ τὸν θυρεὸν τῆς πίστεως», καὶ πᾶσαν φέρων ἐν ἑαυτῷ τὴν πνευματικὴν πανοπλίαν, τότε φοβεῖται τὸν ἑαυτοῦ Κύριον, τὸν νοῦν, ὁ δοῦλος τὸ 20 σῶμα, καὶ προθύμως τὰ τοῦ κρατοῦντος παραγγέλματα δέχεται, δι' ὧν ἡ ἀρετὴ κατορθοῦται τῇ ὑπουργίᾳ τοῦ σώματος. Τοῦτο γὰρ ἐνδείκνυται τοῦ ἑκατοντάρχου ὁ λόγος, εἰπὼν ὅτι «καὶ τῷ δούλῳ μου λέγω· ποιήσον τοῦτο, καὶ ποιεῖ».

Ἄλλ' ἀκούσωμεν τῆς βασιλίδος, ὅπως ἀπανίστησιν ἀφ' ἑαυτῆς 25 τὸν Βορρᾶν τὴν ἔμπαλιν αὐτοῦ τὴν πνοὴν ἀναστρέψασα· οὐ γὰρ ἡρεμεῖν ἐπιτάσσει, καθάπερ ἐπὶ τοῦ κλυδωνίου τῆς θαλάσσης ὁ Κύριος εἰς ἡσυχίαν ἄγει τὴν λαιλαπίαν σιωπᾶν παραγγείλας τοῖς κύμασιν, ἀλλ' ἀποχωρεῖν καὶ φεύγειν παρακελεύεται, ὡς ἂν ἀκωλύτως ὁ Νότος ρέοι, μηδεμιᾶς ἀντιπνοίας ἐμποδιζούσης αὐτοῦ τὴν φορὰν, «ἐξε- 30 γέρθητι» λέγουσα τῷ Βορρᾷ. Τίς δὲ ἡ αἰτία τῆς τοῦ ἀνέμου τούτου μεταναστάσεως; Σκληρὸς ἄνεμος ὁ Βορρᾶς ἐστι, φησὶ πού τοῦτο τῆς Παροιμίας ὁ λόγος, ὄνόματι δὲ ἐπιδέξιος καλεῖται. Ἄλλ' οὐδενὶ δεξιὸς ὁ Βορρᾶς, πλὴν εἴ τις κατὰ νότου τὴν ἀνατολὴν ἔχει πρὸς τὰς

8. Ματθ. 8,9. Λουκᾶ 7,8. 9. Β' Κορ. 6,14. 10. Ρωμ. 8,7-10. 7,23.
11. Κολ. 3,5. 12. Ἐφ. 6,14-17. 13. Ματθ. 8,9. Λουκᾶ 7,8.

λοσοφία, τὸ ὅτι δὲν ἐπαναφέρει κοντὰ τοῦ αὐτὸν ποῦ ἐδιωξε, ἀλλ' ὅταν αὐτὸς ἀπομακρυνθεῖ στὴ θέση τοῦ παίρνει κάποιον ἄλλον (γιατὶ λέγοντας ὅτι «προστάζει ἕναν νὰ φύγει κι αὐτὸς φεύγει», λέει ὅτι προσκαλεῖ ἄλλον ὄχι αὐτὸν ποῦ ἐδιωξε⁸), ἡ Γραφή διδάσκει νομίζω μὲ τὸ λόγο αὐτὸ τὴν ἐξῆς ἀλήθεια, ὅτι-δηλαδή τὰ ἀντίθετα μεταξὺ τους δὲν μποροῦν νὰ συνυπάρχουν στὸν ἴδιο τόπο. Γιατὶ δὲν ἔχουν καμμιά σχέση τὸ φῶς καὶ τὸ σκοτάδι⁹, λέει ὁ Ἀπόστολος, ἀλλ' εἶναι ἀνάγκη ὅπως-ὅποτε ὅταν ὑποχωρήσει τὸ σκότος νὰ εἶναι φῶς ἐκεῖνο ποῦ θὰ βλέπομε στὴ θέση τοῦ κι ὅταν ἐκδιωχθεῖ ἡ κακία νὰ πάρει τὴ θέση τῆς ἡ ἀρετῆ. Κι ὅταν κατορθωθεῖ αὐτὸ νὰ μὴν ἐπαναστατεῖ τὸ σαρκικὸ φρόνημα κατὰ τοῦ πνεύματος¹⁰ (γιατὶ δὲν μπορεῖ, ἀφοῦ ἔχει νεκρωθεῖ ἡ δύναμη ἀνταρσίας¹¹), ἀλλὰ νὰ γίνεται κατὰλληλο γιὰ κάθε ἀναγκαῖα ὑπηρεσία, ὑπάκουο καὶ ὑποταγμένο στὴν κυριαρχία τοῦ Πνεύματος. Ὅταν δηλαδή ἀποδιωχτεῖ ὁ στρατιώτης ὁ σύμμαχος τῆς κακίας καὶ μπεῖ στὴ θέση τοῦ ὀπλίτης τῆς ἀρετῆς, ντυμένος μὲ τὸ θώρακα τῆς δικαιοσύνης καὶ κρατώντας στὸ χέρι τὸ ξίφος τοῦ Πνεύματος καὶ προτάσσοντας τὰ προστατευτικὰ ὄπλα, τὴν περικεφαλαία τῆς σωτηρίας καὶ τὴν ἀσπίδα τῆς πίστεως¹² καὶ φορώντας ὅλη τὴν πνευματικὴ πανοπλία, τότε φοβᾶται τὸ σῶμα, ὁ δούλος, τὸν κύριό του τὸ νοῦ καὶ δέχεται πρόθυμα τὶς διαταγὲς τοῦ κυρίου του, μὲ τὶς ὁποῖες κατορθώνεται ἡ ἀρετῆ μὲ τὴν ὑπηρεσία τοῦ σώματος. Αὐτὸ θέλει νὰ δηλώσει ὁ λόγος τοῦ ἑκατόνταρχου ποῦ εἶπε: «καὶ λέγω στὸ δούλο μου, κάνε τοῦτο καὶ τὸ κάνει»¹³.

Ἄλλ' ἄς ἀκούσομε τὴ βασίλισσα, πῶς ἀπομακρύνει ἀπὸ κοντὰ τῆς τὸ Βοριά στρέφοντας ἀντίθετα τὸ φύσημά του. Δὲν τὸν προστάζει νὰ ἡρεμήσει, ὅπως κατὰ τὴ θαλασσοταραχὴ ὁ Κύριος ὀδηγεῖ σὲ ἡσυχία τὸ σάλο παραγγέλοντας στὰ κύματα νὰ κοπάσουν¹⁴, ἀλλὰ διατάζει ν' ἀποχωρήσει καὶ νὰ φύγει, γιὰ νὰ φυσήξει ὁ Νότος ἐλεύθερά καὶ νὰ μὴν ἐμποδίζει κανένας ἀντίθετος ἄνεμος τὸ φύσημά του. Ἐξῆς λέει «στὸ Βοριά». Ποιὰ ἡ αἰτία νὰ φύγει γι' ἄλλο μέρος ὁ ἄνεμος αὐτός; Ὁ Βοριάς εἶναι σκληρὸς ἄνεμος, λέει κάπου ὁ λόγος τῶν Παροιμιῶν¹⁵, καὶ τὸ ὄνομά του εἶναι οὖριος. Ἄλλὰ ὁ Βοριάς δὲν εἶναι οὖριος γιὰ κανένα, ἐκτὸς ἂν ταξιδεῦει πρὸς τὰ δυτικὰ, ἔχο-

14. Λουκᾶ 8,23-24. Μάρκ. 4,37-39. 15. Παρμ. 27,16.

δυσμὰς τὸν δρόμον ποιούμενος. Νοεῖς δὲ πάντως τῶν λεγομένων τὸ αἰνίγμα, ὅτι ὁ τῆς ἀνατολῆς ἀποστάς (οὕτω γὰρ παρὰ τῆς προφητείας ὁ Χριστὸς ὀνομάζεται) καὶ πρὸς τὰς δυσμὰς τοῦ φωτὸς ἑαυτὸν συνελαύνων, ὅπου ἐστὶν ἡ ἐξουσία τοῦ σκότους, δεξιὸν ἔχει ἐφ' ἑαυτοῦ τὸν Βορρᾶν, τοῖς πονηροῖς ἐφοδίοις αὐτὸν δεξιούμενον, δι' ὧν ὁ πρὸς τὸ σκότος γίνεται δρόμος. Οὕτως εὐρίσκει τὸν Βορρᾶν ἑαυτοῦ δεξιὸν ὁ ἀκόλαστος τῷ πάθει τῆς ἀτιμίας συμπνέοντα, οὕτω γίνεται τῷ πλεονέκτη δεξιὸν τὸ πνεῦμα τοῦτο τῆς πονηρίας, ὅταν αὐτῷ τὰς ὕλας τῆς πλεονεξίας οἷόν τινα ψάμμον ἢ κόνιν περισωρεύῃ, οὕτω πρὸς ἕκαστον τῶν πλημμελημάτων τὴν παρ' ἑαυτοῦ συνεργίαν χαριζόμενος ἐπιδέξιος γίνεται, οἷς ἂν γένηται, σκληρὸς μὲν κατὰ τὴν φύσιν ὧν, ἐπικρύπτων δὲ ταῖς ἡδοναῖς τὸ ἀντίτυπον.

Διὰ τοῦτο φυγαδεύει τῆς ἰδίας ἀρχῆς τὸν Βορρᾶν ἢ κατὰ τῶν παθῶν ἀναδησαμένη τὸ κράτος «ἐξεγέρθητι» λέγουσα «ὦ Βορρᾶ». Διὰ τί δὲ τῷ ὀνόματι τούτῳ ἡ ἀντικειμένη διασημαίνεται δύναμις, παντὶ δῆλον ἂν εἴη τῷ κατανενοηκότι τὴν τῶν ὄντων φύσιν. Τίς γὰρ οὐκ οἶδε τοῦ ἡλίου τὴν κίνησιν, ὅτι ἐκ τῶν ἀνατολῶν διὰ τοῦ νοτίου τὸν δρόμον ποιούμενος πρὸς τὰς δυσμὰς ἐπικλίνεται; Τὸ δὲ σχῆμα τῆς γῆς σφαιροειδὲς ὄν, καθὼς φασιν οἱ τὰ τοιαῦτα κατανοήσαντες, ἐν ᾧ περ ἂν τῷ ἡλίῳ περιλαμφθῇ, κατὰ πᾶσαν ἀνάγκην ἐν τῷ ἀντικειμένῳ σκοτιζέται τῇ ἀντιφράξει τοῦ ναστοῦ σκιαζόμενον. Ἐπεὶ οὖν ἀφεγγῆς ὁ τόπος ἐκεῖνος καὶ κατεψυγμένος εἰς ἀεὶ διαμένει μῆτε λαμπόμενος ὑπὸ τῶν ἡλιακῶν ἀκτίνων μῆτε θαλπόμενος, διὰ τοῦτο τὸν ἄρχοντα τῆς ἐξουσίας τοῦ σκότους, τὸν τὴν ἀπαλλὴν τῶν ψυχῶν φύσιν ὕδατος δίκην ἀπολιθοῦντα διὰ τῆς πήξεως καὶ σκληρὰν ἐργαζόμενον, Βορρᾶν τε καὶ σκληρὸν ὀνομάζει ὁ Λόγος, τὸν τῆς κατηφείας τοῦ χειμῶνος ἐργάτην, ἐκείνου λέγω τοῦ χειμῶνος, ἐν ᾧ τὴν φυγὴν τῶν κινδύνων ἀμήχανον λέγει τὸ Εὐαγγέλιον· ἐν αὐτῷ γὰρ τῶν κατ' ἀρετὴν ἀνθούτων ἡ ὥρα μαραίνεται.

Καλῶς οὖν ἀπελαύνει τοῦτον κατ' ἐξουσίαν ἢ τῆς βασιλίδος φωνῆ, προσκαλεῖται δὲ τὸ μεσημβρινὸν πνεῦμα τὸ θερμὸν τε καὶ ἀειφεγγές, ὅπερ ὀνομάζει «Νότον», δι' οὗ ὁ χειμάρρους τῆς τρυφῆς ρέει, λέγουσα «καὶ ἔρχου, Νότε, διάπνευσον κῆπὸν μου καὶ ρευσάτωσαν ἀρώματά μου», ὥστε τῇ βιαίᾳ πνοῇ, καθὼς ἐν τῷ ὑπερώῳ γεγενῆσθαι τοῖς μαθηταῖς ἀκούομεν, τοῖς ἐμψύχοις φυτοῖς ἐπιπεσόντα κινήσαι τὴν τοῦ Θεοῦ φυτεῖαν πρὸς τὴν τῶν ἀρωμάτων φορὰν

ντας στὰ νῶτα του τὴν ἀνατολή. Καταλαβαίνεις τί ὑπαινίσσομαι μ' αὐτὸ πού λέγω, ὅτι αὐτὸς πού ἀναχώρησε ἀπὸ τὴν ἀνατολή¹⁶ (ἔτσι ὀνομάζει ὁ προφήτης τὸ Χριστὸ) καὶ πορεύεται πρὸς τὴ δύση τοῦ φωτός, ὅπου ἀπλώνεται ἡ ἐξουσία τοῦ σκότους, ἔχει οὐριο τὸ Βοριά, ὁ ὁποῖος Βοριάς τὸν περιποιεῖται μὲ τὰ ἐφόδια τῆς κακίας, μὲ τὰ ὁποῖα πραγματοποιεῖται ἡ πορεία πρὸς τὸ σκότος. Ἔτσι βρίσκει οὐριο τὸ Βοριά ὁ ἀκόλαστος νὰ φυσᾷ μαζί μὲ τὸ πάθος τῆς ἀτιμίας: ἔτσι γίνεται ὁ ἄνεμος αὐτὸς τῆς κακίας οὐριος γιὰ τὸν πλεονέκτη, ὅταν σωριάζει γύρω του τὰ ὑλικά τῆς πλεονεξίας σὰ νὰ ἦταν ἄμμος ἢ χῶματα. Ὅμοια γίνεται οὐριος χαρίζοντας τὴ συνεργασία του γιὰ κάθε μία παράβαση ἐκείνων πού θὰ ἐπισκεφτεῖ, ἂν καὶ εἶναι στὴ φύση του σκληρός, κρύβει ὅμως τὴν τραχύτητά του μὲ τὶς ἡδονές.

Γι' αὐτὸ διώχνει ἀπὸ τὸ κράτος της τὸ Βοριά αὐτὴ πού ἀνέλαβε τὴν ἐξουσία κατὰ τῶν παθῶν λέγοντας «σῆκω, Βοριά». Γιατί τώρα ἡ ἀντίπαλη δύναμη δηλώνεται μὲ τὸ ὄνομα αὐτὸ εἶναι φανερὸ στὸν καθένα πού ἔχει κατανοήσει τὴ φύση τῶν ὄντων. Ποιὸς δὲ γνωρίζει τὴ κίνηση τοῦ ἡλίου, ὅτι ἀπὸ τὴν ἀνατολὴ προχωρώντας πρὸς τὰ νότια βασιλεύει στὴ δύση; Ἐνῶ τὸ σχῆμα τῆς γῆς, ἐπειδὴ εἶναι σφαιροειδές, ὅπως λένε ὅσοι μελέτησαν τὰ θέματα αὐτά, σ' ὁποιο μέρος φωτιστεῖ, ἀνάγκη πᾶσα στὸ ἀντίθετό του σκοτεινιάζει, καθὼς τὸ σκιάζει ἢ παρεμβολὴ τοῦ στερεοῦ. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἡ περιοχὴ ἐκείνη παραμένει αἰωνίως ἀφώτιστη καὶ παγωμένη, ἀφοῦ οὔτε τὴ φωτίζουν οὔτε τὴ ζεσταίνουν οἱ ἡλιακὲς ἀκτίνες, γι' αὐτὸ τὸν ἄρχοντα τῆς ἐξουσίας τοῦ σκότους, αὐτὸν πού τὴν ἀπαλὴ φύση τῶν ψυχῶν σὰ νὰ εἶναι νερὸ τὴν ἀπολιθώνει παγώνοντάς την καὶ σκληραίνοντάς την, τὸν ὀνομάζει ἡ Γραφὴ Βοριά καὶ σκληρό, τὸν αἶπιο τοῦ σκυθρωποῦ χειμῶνα, κι ἐννοῶ ἐκεῖνο τὸ χειμῶνα, πού σ' αὐτὸν γίνεται ἀδύνατη, λέει τὸ Εὐαγγέλιο, ἡ ἀποφυγὴ¹⁷ τῶν κινδύνων. Γιατί σ' αὐτὸν μαραίνεται ἡ ἀκμὴ ὄσων ἀνθοῦν ἀπὸ ἀρετές.

Ἐπομένως σωστά τὸν διώχνει ἡ βασίλισσα μὲ τὴν προσταγὴ καὶ προσκαλεῖ τὸν ἄνεμο ἀπὸ τὴ μεσημβρία, πού εἶναι ζεστὸς καὶ ἀείφωτος καὶ τὸν ὀνομάζει Νότο, πού σ' αὐτὸν ρέει ὁ χεῖμαρρος τῆς τρυφῆς, λέγοντας «καὶ ἔλα Νοτιά, φύσηξε στὸν κῆπο μου καὶ ἄς σκορπιστοῦν τ' ἀρώματά μου», ὥστε πέφτοντας μὲ τὴ βίαιη πνοὴ του¹⁸, ὅπως ἀκοῦμε πὼς ἐγινε στὸ ὑπερῶο μὲ τοὺς μαθητές, στὰ ἔμψυχα φυτὰ νὰ κινήσει τὴ φυτεία τοῦ Θεοῦ πρὸς τὰ ἐκεῖ πού πηγαί-

καὶ ρέειν παρασκευάσαι διὰ τοῦ στόματος τὴν εὐώδη προφητείαν
καὶ τὰ σωτήρια τῆς πίστεως δόγματα κατὰ πᾶν εἶδος γλώσσης
ἀκωλύτως τὴν εὐωδίαν τῶν διδαγμάτων προχέοντα. Οὕτως οἱ ἑκα-
τὸν καὶ εἴκοσι μαθηταὶ οἱ ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ Θεοῦ πεφυτευμένοι τῇ
5 πνοῇ τοῦ τοιοῦτου Νότου τὴν διὰ τῶν γλωσσῶν διδασκαλίαν ἐξήν-
θησαν. Διὰ τοῦτο τοῖνυν φησὶ τῷ τοιοῦτῳ Νότῳ ἢ νύμφῃ ὅτι «διά-
πνευσον κήπὸν μου», ἐπειδὴ μήτηρ κήπων ἐγένετο παρὰ τῆς τοῦ
νυμφίου φωνῆς τοῦ ποιήσαντος αὐτήν, καθὼς περιέχει ὁ λόγος,
«κήπων πηγὴν». Οὗ χάριν τὸν κήπον αὐτῆς τὴν Ἐκκλησίαν τὴν τοῖς
10 ἐμψύχοις βρύουσαν δένδροις διαπνευσθῆναι βούλεται, ὥστε ρεῦσαι
ἀπ' αὐτῶν τὰ ἀρώματα.

Ὁ μὲν γὰρ προφήτης φησὶν ὅτι «πνεύσεται τὸ πνεῦμα αὐτοῦ καὶ
ρυήσεται ὕδατα», ἢ δὲ τῷ βασιλικῷ πλούτῳ κομῶσα νύμφη πρὸς
τὸ μεγαλοφυνέστερον ἐξαλλάσσει τὰ ρεύματα ἀρωμάτων ποταμοὺς
15 ποιοῦσα τῶν τοῦ κήπου δένδρων ἐκρέοντας διὰ τῆς βίας τοῦ πνεύ-
ματος, ὥστε διὰ τούτου μαθεῖν τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης πρὸς τὴν
Καινὴν τὸ διάφορον, ὅτι ὁ μὲν προφητικὸς ποταμὸς ἐπληρώθη ὑδά-
των, ὁ δὲ εὐαγγελικὸς ἀρωμάτων. Τοιοῦτος ποταμὸς ἀρωμάτων ἦν
ἐκ τοῦ κήπου τῆς Ἐκκλησίας ρέων διὰ τοῦ Πνεύματος ὁ μέγας
20 Παῦλος, οὗ τὸ ρεῖθρον Χριστοῦ εὐωδία ἦν, τοιοῦτος ἄλλος ὁ Ἰωάν-
νης, ὁ Λουκᾶς, ὁ Ματθαῖος, ὁ Μάρκος καὶ οἱ ἄλλοι πάντες, τὰ εὐγε-
νῆ φυτὰ τοῦ κήπου τῆς νύμφης, οἱ, τῷ φωτεινῷ ἐκείνῳ τῷ μεσημ-
βρινῷ Νότῳ διαπνευσθέντες, πηγαὶ ἀρωμάτων ἐγένοντο βρῦντες
τὴν τῶν εὐαγγελίων εὐωδίαν.

25 «Καταβήτω», φησὶν, «ὁ ἀδελφιδός μου εἰς κήπον αὐτοῦ καὶ
φαγέτω καρπὸν ἀκροδρύων αὐτοῦ». Ὡ πεπαρρησιασμένης φωνῆς.
Ὡ φιλοτίμου τε καὶ μεγαλοδώρου ψυχῆς πᾶσαν ὑπερβολὴν μεγαλο-
φροσύνης νικώσης. Τίνα δεξιούται πρὸς εὐωχίαν τοῖς ἰδίους καρ-
ποῖς; τίνα παρασκευάζει διὰ τῶν ἰδίων ἀγαθῶν τὴν πανδαισίαν; τίνα
30 καλεῖ πρὸς τὴν τῶν παρεσκευασμένων ἐστίασιν; Τὸν «ἐξ οὗ τὰ πάν-
τα καὶ δι' οὗ τὰ πάντα καὶ ἐν ᾧ τὰ πάντα», τὸν διδόντα τοῖς πᾶσι
τροφὴν ἐν εὐκαιρίᾳ, τὸν ἀνοίγοντα τὴν χεῖρα αὐτοῦ καὶ πληροῦντα
πᾶν ζῶον εὐδοκίας, τὸν ἄρτον τὸν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβαίνοντα καὶ

19. Πράξ. 1,15. 20. Πράξ. 2,3.

21. Ψαλμ. 147,7.

νουν τὰ ἀρώματα καὶ νὰ κάνει νὰ ξεχυθεῖ ἀπὸ τὸ στόμα τους ἡ εὐωδιάζουσα προφητεία καὶ τὰ σωστικὰ δόγματα τῆς πίστεως, πού θὰ σκορπίζουν τὴν εὐωδία τῆς διδασκαλίας ἀνεμπόδιστα σὲ κάθε εἶδους γλώσσα. Ἔτσι οἱ ἑκατὸν εἴκοσι μαθητὲς¹⁹ πού ἦταν φυτεμένοι μέσα στὸν οἶκο τοῦ Θεοῦ μετὰ τὴν πνοὴ αὐτοῦ τοῦ ἀνέμου ἀνθοφόρησαν τὴ διδαχὴ μετὰ τὶς γλώσσες²⁰. Γι' αὐτὸ λοιπὸν λέει ἡ νύμφη σ' αὐτὸν τὸν Νότο «φύσηξε στὸν κήπο μου», ἐπειδὴ ἔγινε μητέρα τῶν κήπων ἀπὸ τὴ φωνὴ τοῦ νυμφίου πού τὸν ἔπλασε, καθὼς περιέχει ὁ λόγος «κήπων πηγῆ». Γι' αὐτὸ θέλει νὰ φυσῆξει στὸν κήπο τῆς, στὴν Ἐκκλησίᾳ τὴ γεμάτῃ ἀπὸ ἔμψυχα δέντρα, ὥστε νὰ ξεχυθοῦν ἀπὸ αὐτὰ τὰ ἀρώματα.

Ὁ προφήτης δηλαδὴ λέει, «θὰ φυσῆξει ἡ πνοὴ του καὶ θὰ κυλήσουν τὰ νερά»²¹, ἐνῶ ἡ νύμφη μετὰ τὸν ἄφθονο βασιλικὸ πλούτο μεταβάλλει τὰ ρεύματα δίνοντάς τους μεγαλύτερο μέγεθος, δημιουργώντας ποταμούς πού βγαίνουν ἀπὸ τὰ δέντρα τοῦ κήπου μετὰ τὴ σφροδρότητα τοῦ ἀνέμου, ὥστε ἀπὸ αὐτὸ νὰ διαπιστώσομε τὴ διαφορὰ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης ἀπὸ τὴν Καινὴ, ὅτι δηλαδὴ ὁ ποταμὸς τῶν προφητῶν γέμισε ἀπὸ νερά, ἐνῶ ὁ εὐαγγελικὸς ἀπὸ ἀρώματα. Τέτοιος ποταμὸς ἀρωμάτων ἦταν ὁ μέγας Παῦλος πού κυλοῦσε ἀπὸ τὸν κήπο τῆς Ἐκκλησίας μετὰ τὴ δύναμη τοῦ Πνεύματος, πού τὸ ρεῦμα του ἦταν εὐωδία Χριστοῦ²². ἄλλος τέτοιος ὁ Ἰωάννης, ὁ Λουκᾶς, ὁ Ματθαῖος, ὁ Μάρκος καὶ ὄλοι οἱ ἄλλοι, τὰ εὐγενῆ φυτὰ τοῦ κήπου τῆς νύμφης, οἱ ὁποῖοι, ἀφοῦ δέχτηκαν τὴν πνοὴ ἐκείνου τοῦ φωτεινοῦ καὶ μεσημβρινοῦ νότου, ἔγιναν πηγὴ ἀρωμάτων πού ἀναβλύζουν τὴν εὐωδία τῶν εὐαγγελίων.

«Ἄς κατεβεῖν», λέει, «ὁ ἀγαπημένος μου στὸν κήπο του κι ἂς φάει τοὺς καρπούς του». Αὐτὸς εἶναι λόγος γεμάτος τόλμη. Ὡ φιλότιμη καὶ γενναιόδωρη ψυχὴ, πού νικᾶς κάθε ὑπερβολὴ μεγαλοφροσύνης. Ποιὸν περιποιεῖται στὴ διασκέδαση μετὰ τοὺς ἴδιους τοὺς καρπούς τῆς; Σὲ ποιὸν ἐτοιμάζει τὸ πλούσιο αὐτὸ τραπέζι μετὰ τὰ ἴδια τῆς τὰ ἀγαθὰ; Ποιὸν καλεῖ στὸ τραπέζι πού ἐτοίμασε; «Αὐτὸν ἀπὸ τὸν ὁποῖο καὶ μέσω τοῦ ὁποίου προέρχονται τὰ πάντα καὶ μέσα στὸν ὁποῖο εἶναι τὰ πάντα»²³, αὐτὸν πού δίνει «σ' ὄλα τὴν τροφὴ τους στὴν κατάλληλη ὥρα πού ἀνοίγει τὰ χέρια του καὶ γεμίζει

ζωὴν διδόντα τῷ κόσμῳ, τὸν πάσι τοῖς οὖσι τὴν ζωὴν ἐκ τῆς ἰδίας πηγῆς ἐπιρρέοντα· τούτῳ ἡ νύμφη προτίθησι τράπεζαν. Κῆπος δὲ ἐστὶν ἡ τράπεζα ὁ διὰ τῶν ἐμψύχων δένδρων πεφυτευμένος, ἡμεῖς δὲ τὰ δένδρα, εἴπερ δὴ καὶ ἡμεῖς, οἱ τροφὴν αὐτῷ προτιθέντες τὴν 5 τῶν ψυχῶν ἡμῶν σωτηρίαν, οὕτως εἰπόντος τοῦ τὴν ἡμετέραν εὐωχομένου ζωὴν ὅτι «ἐμὸν βρῶμά ἐστιν, ἵνα ποιῶ τὸ θέλημα τοῦ Πατρός μου». Ἀἴλος δὲ ὁ σκοπὸς τοῦ θείου θελήματος, «ὃς πάντας ἀνθρώπους θέλει σωθῆναι καὶ εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας ἐλθεῖν».

Αὕτη οὖν ἐστὶν ἡ ἐτοιμασθεῖσα βρῶσις αὐτῷ τὸ σωθῆναι ἡμᾶς. 10 Καρπὸς δὲ ἡμῶν ἡ προαίρεσις γίνεται ἡ τῷ δρεπομένῳ ἡμᾶς Θεῷ δι' ἑαυτῆς ὡς διὰ τινος ἀκρεμόνος τὴν ψυχὴν ἐγχειρίζουσα. Χρῆ δὲ διὰ τούτων ἰδεῖν ὅτι πρότερον ἡ νύμφη τῷ καρπῷ τοῦ μήλου καταγλυκαίνεται εἰποῦσα, «καὶ ὁ καρπὸς αὐτοῦ γλυκὺς ἐν τῷ λάρυγγί μου», καὶ τότε καρπὸς καὶ αὕτη γίνεται ὠραῖός τε καὶ γλυκάζων καὶ 15 τῷ γεωργῷ πρὸς εὐφροσύνην προκείμενος. Ἡ δὲ τοῦ «καταβῆτω» λέξις εὐκτικὴν ἔχει τὴν σημασίαν ὁμοιοτρόπως ἐκφωνηθεῖσα τῷ «ἀγιασθήτω τὸ ὄνομά σου» καὶ «γενηθήτω τὸ θέλημά σου»· ὡς γὰρ ἐκεῖ τὴν εὐκτικὴν ἔμφασιν ὁ τῶν ρητῶν ἐκείνων σχηματισμὸς περιέχει, οὕτω καὶ ἐνταῦθα τὸ «καταβῆτω» εὐχὴ τῆς νύμφης ἐστίν. 20 ἐπιδεικνυμένης τῷ Θεῷ τῶν τῆς ἀρετῆς ἀκροδρῶν τὴν εὐφορίαν. Ἡ δὲ κατάβασις τὸ τῆς φιλανθρωπίας ἔργον διασημαίνει· ἐπειδὴ γὰρ οὐκ ἐστὶν ἄλλως ἀναληφθῆναι ἡμᾶς πρὸς τὸν Ὑψιστον, εἰ μὴ πρὸς τὸ χθαμαλὸν ἐπικλιθεῖ «ὁ ἀναλαμβάνων τοὺς πρᾶεῖς Κύριος», διὰ τοῦτο ἡ ἀνιοῦσα πρὸς τὸ ἄνω ψυχὴ τὴν παρὰ τοῦ ὑπερκει- 25 μένου χειραγωγίαν προσκαλουμένη ὑποκαταβῆναι αὐτὸν τοῦ ἰδίου μεγέθους εὐχεται, ἵνα τοῖς κάτω ἐφικτὸς γένηται. Ὁ δὲ εἰπὼν διὰ τοῦ προφήτου ὅτι «ἔτι λαλοῦντός σου ἐρεῖ, ἰδοὺ πάρεμι», πρὶν ἐπεξελθεῖν τῇ εὐχῇ τὴν νύμφην, καὶ ἤκουσεν ὧν ἐδεήθη καὶ τῇ ἐτοιμασίᾳ τῆς καρδίας αὐτῆς προσέσχε καὶ ἐν τῷ κήπῳ ἐγένετο τῷ δια- 30 νευσθέντι ὑπὸ τοῦ Νότου καὶ τοὺς καρποὺς τῶν ἀρωμάτων ἐδρέψατο καὶ τῶν τῆς ἀρετῆς ἀκροδρῶν ἐνεφορήθη καὶ διήγημα τὴν εὐωχίαν πεποίηται λέγων οὕτως πρὸς τὴν νύμφην· «κατέβην εἰς

24. Ψαλμ. 144,15·16. 25. Παρμ. 18,4. Ἰωβ 7,37.

26. Ἰω. 4,34. 27. Α' Τιμ. 2,4.

χαρά τὸ κάθε ζωντανὸ ὄν»²⁴, τὸν ἄρτο ποὺ κατεβαίνει ἀπὸ τὸν οὐρανὸ καὶ δίνει ζωὴ στὸν κόσμο, αὐτὸν ποὺ ἀρδεύει ὅλα τὰ ὄντα μὲ τὴ ζωὴ ἀπὸ τὴν ἴδια του πηγὴ²⁵, σ' αὐτὸν ἡ νύμφη παραθέτει τραπέζι. Τὸ τραπέζι εἶναι ὁ φυτεμένος μὲ τὰ ἔμψυχα δέντρα κῆπος, ἐμεῖς εἵμαστε τὰ δέντρα, ἂν βέβαια εἵμαστε ἐμεῖς ποὺ τοῦ παραθέτομε ὡς τροφή τὴ σωτηρία τῶν ψυχῶν μας, ὅπως εἶπε ἐκεῖνος ποὺ φαγητὸ τῆς εὐωχίας του εἶναι ἡ ζωὴ μας «δικὴ μου τροφή εἶναι νὰ κάνω τὸ θέλημα του Πατέρα μου»²⁶. Καὶ εἶναι φανερὸς ὁ σκοπὸς τοῦ θεοῦ θελήματος «αὐτὸς ποὺ θέλει νὰ σωθοῦν ὅλοι οἱ ἄνθρωποι καὶ νὰ φτάσουν στὴν ἐπίγνωση τῆς ἀλήθειας»²⁷.

Αὐτὴ λοιπὸν εἶναι ἡ τροφή ποὺ ἔχει παρασκευαστεῖ γι' αὐτόν, ἡ σωτηρία μας. Ἡ καρποφορία μας εἶναι ἡ προαίρεσή μας, ποὺ βάζει τὴν ψυχὴ μας στὰ χέρια τοῦ Θεοῦ ποὺ μᾶς καρπολογεῖ, σὰν ἀπὸ ἀκροκλάδι. Μ' αὐτὰ πρέπει νὰ δοῦμε ὅτι πρῶτα ἡ νύμφη καταγλυκαίνεται ἀπὸ τὸν καρπὸ τοῦ μήλου, λέγοντας «καὶ ὁ καρπὸς του ἦταν γλυκὸς στὸ λάρυγγά μου», καὶ τότε γίνεται καὶ ἡ ἴδια καρπὸς ὠραῖος καὶ γλυκὸς ποὺ προσφέρεται στὴν εὐχαρίστηση τοῦ γεωργοῦ. Ἡ ἔκφραση «ἄς κατεβεῖ» ἔχει σημασία εὐχετική καὶ εἰπώθηκε ὅπως καὶ τὸ «ἀγίασθήτω τὸ ὄνομά σου» καὶ τὸ «γεννηθήτω τὸ θέλημά σου»²⁸. Ὅπως ἐκεῖ δηλαδὴ ἡ διατύπωση τῶν ρητῶν ἐκείνων περιέχει νόημα εὐχετικό, ἔτσι κι ἐδῶ τὸ «ἄς κατεβεῖ» εἶναι εὐχὴ τῆς νύμφης ποὺ παρουσιάζει στὸ Θεὸ τὴν καλὴ σοδειὰ τῶν καρπῶν τῆς ἀρετῆς. Ἡ κατάβαση σημαίνει τὸ ἔργο τῆς φιλανθρωπίας. Ἐπειδὴ δὲ γίνεται νὰ ἀνεβοῦμε στὸν Ὑψιστο μὲ ἄλλο τρόπο, ἂν δὲν κλίνει πρὸς τὰ χαμηλὰ ὁ Κύριος ποὺ μεταφέρει ψηλὰ τοὺς πράους²⁹), γι' αὐτὸ ἡ ψυχὴ ποὺ ἀνεβαίνει πρὸς τὰ ἄνω ἐπικαλούμενη τὴ χειραγωγία ἐκείνου ποὺ εἶναι ψηλά, εὐχεται νὰ χαμηλώσει ἀπὸ τὸ ἴδιο του τὸ μεγαλεῖο, γιὰ νὰ μπορέσουν νὰ τὸν φτάσουν οἱ κάτω. Κι αὐτὸς ποὺ εἶπε μέσω τοῦ προφήτη, «ἐνῶ ἀκόμα μιᾶς, θὰ σοῦ πεῖ, νά, εἶμαι ἐδῶ»³⁰, προτοῦ ἡ νύμφη τελειώσει τὴν εὐχὴ της καὶ τὴν αἴτησή της, ἄκουσε καὶ τὴν προετοιμασία τῆς καρδιάς της πρόσεξε καὶ μέσα στὸν κῆπο ἔφτασε ὅπου εἶχε περάσει ἡ πνοὴ τοῦ Νότου καὶ τοὺς καρποὺς τῶν ἀρωμάτων μάζεψε καὶ χόρτασε ἀπὸ τοὺς καρποὺς τῆς ἀρετῆς. Καὶ τὸ ξεφάντωμα τὸ ἔκανε διήγημα μιλώντας

28. Ματθ. 6,9-10.

29. Ψαλμ. 146,6.

30. Ἦσ. 58,9.

κῆπόν μου, ἀδελφή μου νύμφη, ἐτρύγησα σμύρναν μου μετὰ ἀρωμάτων μου, ἔφαγον ἄρτον μου μετὰ μέλιτός μου, ἔπιον οἶνόν μου μετὰ γάλακτός μου. Φάγετε, οἱ πλησίον μου, καὶ πίετε καὶ μεθύσθητε, ἀδελφοί μου».

5 Ὁρᾶς πῶς ὑπερβάλλει τῇ μεγαλοδωρεᾷ τὴν αἴτησιν· ἀρωμάτων ηὐξάτο γενέσθαι πηγὰς ἢ νύμφητὰ ἑαυτῆς ἐν τῷ κήπῳ φυτὰ διαπνευσθέντα τῷ ἐκ μεσημβρίας ἐπιπνέοντι Νότῳ καὶ τῷ καρπῷ τῶν ἀκροδρύων τὸν γεωργὸν δεξιῶσασθαι (τοῦτο δὲ παντὶ δῆλον ὅτι πᾶσα εὐπνοια τῆς ὄσφραντικῆς αἰσθήσεως ἡδονὴ γίνεται, τὰ δὲ
10 ἀκρόδρυα τῆς τοῦ ἄρτου δυνάμεως κατὰ τὴν βρωσιν ὡς πρὸς τὴν τῶν τρεφομένων εὐεξίαν ἐστὶν ἀτονώτερα), ὁ δὲ καταβὰς ἐπὶ τὸν ἑαυτοῦ κῆπον καὶ πρὸς τὸ μείζον τε καὶ τιμιώτερον τὴν τῶν καρπῶν μεταβαλὼν φύσιν δρέπεται μὲν ἐκ τοῦ κήπου σμύρναν εὐρῶν μετὰ ἀρωμάτων αὐτοῦ (παρ' αὐτοῦ γὰρ εἶναι εἴ τι καλόν, ἐν ᾧ περ ἂν εὐ-
15 ρεθῆ, ὁ πραφητικὸς ὕμνησε λόγος), ἀντὶ δὲ τῶν ἀκροδρύων ἄρτω βρῖθειν παρασκευάζει τὰ δένδρα συναναμειγμένῳ μετὰ τοῦ μέλιτος αὐτοῦ (καὶ τούτῳ τὸ προφητικὸν συνεκφωνεῖσθω ὅτι αὐτοῦ τὸ μέλι ὡς καὶ τὰ λοιπὰ τῶν καλῶν) καὶ τὸν οἶνον ἀπ' αὐτῶν ἀρύεται συνανακεκραμένον τῷ γάλακτι αὐτοῦ· «ἐξ αὐτοῦ γὰρ καὶ δι' αὐτοῦ καὶ εἰς
20 αὐτὸν τὰ πάντα».

Ἦ μακαρίων κήπων ἐκείνων, ὧν τὰ φυτὰ τοιούτοις βρῦειν καρποῖς μεμαρτύρηται, ὡς πρὸς ἅπαν εἶδος τρυφῆς κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν τῆς ἀπολαύσεως ἀρμολίως μεταποιεῖσθαι. Τῷ μὲν γὰρ διὰ τῆς εὐωδίας τρυφῶντι σμύρνα γίνεται μετὰ ἀρωμάτων διὰ τῆς τῶν ἐπι-
25 γείων μελῶν νεκρότητος τὸν καθαρὸν καὶ εὐώδη μυρεψοῦντα βίον τὸν ἐκ ποικίλων τε καὶ διαφόρων τῶν τῆς ἀρετῆς ἀρωμάτων συγκεραννύμενον, τῷ δὲ τὴν τελειότεραν ἐπιζητοῦντι τροφήν ἄρτος γίνεται, οὐκέτι ἐπὶ πικρίδων ἐσθιόμενος, ὡς ὁ νόμος διακελεύεται (πρὸς γὰρ τὸ παρόν ἐστὶν ἡ πικρία), ἀλλ' ὄσπον ἑαυτοῦ τὸ μέλι ποιούμενος,
30 ὅταν ἐν τῷ ἰδίῳ καιρῷ ὁ καρπὸς τῆς ἀρετῆς καταγλυκαίνῃ τὰ τῆς ψυχῆς αἰσθητήρια (οὐ' ἀπόδειξις ὁ μετὰ τὴν ἀνάστασιν τοῦ Κυρίου προφανεῖς τοῖς μαθηταῖς ἄρτος ἐστὶ) τῷ κηρίῳ τοῦ μέλιτος ἡδυνόμενος, τῷ διψῶντι δὲ κρατῆρ γίνεται πλήρης οἴνου καὶ γάλακτος, οὐ σπογγιὰ χολῆ τε καὶ δξει διάβροχος, οἷαν οἱ Ἰουδαῖοι τῷ εὐεργέτῃ τὴν φιλοτησίαν διὰ τοῦ καλάμου προτείνουσιν. Πάντως δὲ οὐκ

πρὸς τὴ νύμφη ὡς ἐξῆς· «κατέβηκα στὸν κῆπο μου, ἀδελφή μου, νύμφη μου· τρύγησα τὴ σμύρνα μου μαζί με τὰ ἀρώματά μου· ἔφαγα τὸ ψωμί μου μετὰ τὸ μέλι μου, ἤπια τὸ κρασί μου μετὰ τὸ γάλα μου. Φᾶτε, σύντροφοί μου, πιείτε καὶ μεθύσετε, ἀδελφοί μου»³¹.

Βλέπεις πῶς παρουσιάζεται ὑπερβολικὰ μεγαλόδωρη στὴν αἴτηση τῆς· ἡ νύμφη εὐχήθηκε νὰ γίνουν πηγές τὰ φυτὰ τοῦ κήπου τῆς καθὼς τὰ φύσηξε ὁ Νότος πού φυσᾷ ἀπὸ τὴ μεσημβρία καὶ νὰ φιλοξενήσει τὸ γεωργὸ μετὰ τοὺς διάφορους καρπούς (εἶναι φανερὸ σ' ὄλους ὅτι κάθε ὠραία μυρωδιὰ εἶναι ἡ ἡδονὴ τῆς ὄσφρησης καὶ οἱ καρποὶ ὅταν τρώγονται δὲν ἔχουν τὴ δύναμη τοῦ ψωμιοῦ σχετικὰ μετὰ τὴν καλὴ κατάστασιν ὄσων τοὺς τρῶνε). Κι αὐτὸς πού κατέβηκε στὸν κῆπο του καὶ ἄλλαξε τὴ φύσιν τῶν καρπῶν κάνοντάς τους ἀνώτερους καὶ τιμιώτερους, μαζεύει ἀπὸ τὸν κῆπο τὴ σμύρνα πού βρῆκε μαζί καὶ τὰ ἀρώματά του (γιατὶ ἀπὸ αὐτὸν ὑμνησε ὁ προφητικὸς λόγος ὅτι προέρχεται ὁποιοδήποτε καλὸ βρεθεῖ σὲ κάποια), καὶ ἀντὶ καρπούς κάνει τὰ δέντρα νὰ εἶναι φορτωμένα ψωμιὰ ζυμωμένα μετὰ τὸ μέλι του (μ' αὐτὸ ἂς θυμηθοῦμε καὶ τὸ προφητικὸ, ὅτι δικό του εἶναι τὸ μέλι, ὅπως καὶ τὰ ἄλλα ἀγαθὰ). Ἐπίσης ἀπὸ αὐτὰ ἀντλεῖ καὶ τὸ κρασί ἀνακατεμένο μετὰ τὸ γάλα του· γιατί «ἀπὸ αὐτὸν καὶ μέσω αὐτοῦ προέρχονται τὰ πάντα καὶ σ' αὐτὸν καταλήγουν»³².

Ἦ οἱ μακάριοι ἐκεῖνοι κῆποι, πού βεβαιώνεται ὅτι τὰ φυτὰ τοὺς παράγουν τέτοιους καρπούς, ὥστε νὰ μποροῦν νὰ δέχονται τὴν κατάλληλη μεταβολὴ γιὰ κάθε εἶδος τρυφῆς ἀνάλογα μετὰ τὴν ἐπιθυμία τῆς ἀπόλαυσης. Γι' αὐτὸν πού τρυφῆ του εἶναι ἡ εὐωδία, γίνεται σμύρνα μαζί με ἄλλα ἀρώματα, πού μετὰ τὴ νέκρωσιν τῶν ἐπίγειων μελῶν παρασκευάζει σὰν ἀρωματοποιὸς τὸν καθαρὸ κι εὐῶδες βίον πού εἶναι κράμα ἀπὸ πολλὰ καὶ διάφορα ἀρώματα τῆς ἀρετῆς. Γιὰ ὅποιον ἐπιζητεῖ τὴν τελειότερη τροφὴ γίνεται ψωμί³³, πού δὲν τρῶνε πιά μετὰ πικριδες³⁴, ὅπως διατάζει ὁ νόμος (γιατὶ ἡ πίκρα εἶναι γιὰ τὸ παρόν), ἀλλὰ τὸ ἀλείφει μετὰ μέλι, ὅταν στὴν ὥρα του ὁ καρπὸς τῆς ἀρετῆς νοστιμισμένος ἀπὸ τὸ μέλι τῆς κερήθρας καταγλυκαίνει τὰ αἰσθητήρια τῆς ψυχῆς (ἀπόδειξη γι' αὐτὸ ἀποτελεῖ ὁ ἄρτος πού φάνηκε μετὰ τὴν ἀνάστασιν στοὺς μαθητές). Γιὰ ὅποιον διψᾷ γίνεται ποτήρι γεμάτο κρασί καὶ γάλα, ὄχι σφουγγάρι μουσκεμένο μετὰ χολὴ καὶ ξίδι, σὰν ἐκεῖνο τὸ ποτὸ πού δίνουν οἱ Ἰουδαῖοι μετὰ τὸ καλὰμ στὸν εὐεργέτη τους. Δὲν ἀγνοοῦμε ὅπωςδήποτε τὰ ἀσαφῆ

ἀγνοοῦμεν τὰ τῶν εἰρημένων αἰνίγματα· πῶς δένδρον ἦν συμυροφόρον ὁ Παῦλος, ὁ καθ' ἡμέραν ἀποθνήσκων καὶ αὐτὸς ἑαυτῷ διδοὺς τὸ τοῦ θανάτου ἀπόκριμα καὶ διὰ καθαρότητός τε καὶ ἀπαθείας ἀρωματίζων ὁσμὴ ζωῆς τοῖς σφζομένοις γινόμενος, πῶς δὲ σιτο-
5 ποιεῖ τῷ Κυρίῳ τὰ ἔμψυχα τοῦ κήπου φυτὰ τῷ Δεσπότῃ τοῦ κήπου, οἷς μαρτυρεῖ ὁ ἐπὶ τοῦ θρόνου καθήμενος, ὅτι «ἐπέινασα καὶ ἐδώκατέ μοι φαγεῖν» (ἄρτος γὰρ εὐφροσύνης ἐστὶν ἢ εὐποιῖα τῷ μέλιτι τῆς ἐντολῆς γλυκαινόμενος), πῶς δὲ πάλιν οἴνοχοεῖ τῷ νυμφίῳ τὰ εὐερ-
10 νῆ τοῦ κήπου φυτὰ, πρὸς οὓς τοῦτό φησιν ὅτι «ἐδίψησα καὶ ἐποτίσατέ με», γάλακτι τὸν οἶνον κεράσαντες, οὐχ ὕδατι κατὰ τὴν τῶν κα-
πήλων συνήθειαν. Τὸ δὲ γάλα ἢ πρώτη τῆς ἀνθρωπίνης φύσεώς ἐστι τροφή, ἢ καθαρὰ τε καὶ ἀπλῆ καὶ ὄντως νηπιώδης καὶ ἄδολος καὶ πάσης πονηρᾶς αἰτίας κεκαθαυμένη.

Ταῦτα εἰπὼν πρὸς τὴν νύμφην ὁ Λόγος παρατίθεται τοῖς
15 πλησίον τὰ τοῦ Εὐαγγελίου μυστήρια λέγων «φάγετε, οἱ πλησίον μου, καὶ πίετε καὶ μεθύσθητε, ἀδελφοί μου»· τῷ γὰρ ἐπισταμένῳ τὰς μυστικὰς τοῦ Εὐαγγελίου φωνὰς οὐδεμία φανήσεται διαφορὰ τῶν ἐνταῦθα ρητῶν πρὸς τὴν ἐκεῖ τοῖς μαθηταῖς γινομένην μυστα-
20 γωγίαν· ὡσαύτως γὰρ ἐκεῖ τε καὶ ἐνταῦθά φησιν ὁ Λόγος τὸ «φάγετε» καὶ τὸ «πίετε». Ἡ δὲ πρὸς τὴν μέθην προτροπή, ἣν ἐνταῦθα τοῖς ἀδελφοῖς ὁ Λόγος πεποίηται, δόξειεν ἂν τοῖς πολλοῖς πλείον τι παρὰ τὸ Εὐαγγέλιον ἔχειν. Εἰ δέ τις ἀκριβῶς ἐξετάσειεν, καὶ τοῦτο σύμφωνον τοῖς εὐαγγελικοῖς εὐρεθήσεται· ὅπερ γὰρ ἐνταῦθα τῷ λόγῳ τοῖς φίλοις παρεκελεύσατο, τοῦτο ἐκεῖ διὰ τῶν ἔργων ἐποίησεν, διό-
25 τι πᾶσα μέθη ἔκστασιν εἴωθε ποιεῖν τῆς διανοίας τοῖς κεκρατημένοις ὑπὸ τοῦ οἴνου. Οὐκοῦν ὅπερ ἐνταῦθα προτρέπεται, τοῦτο διὰ τῆς θείας ἐκείνης βρώσεώς τε καὶ πόσεως καὶ τότε ἐγένετο καὶ πάντοτε γίνεται συνεισιούσης τῇ βρώσει τε καὶ τῇ πόσει τῆς ἀπὸ τῶν χειρόνων πρὸς τὰ βελτίω μεταβολῆς καὶ ἐκστάσεως.

30 Οὕτω μεθούσιν, καθὼς ἢ προφητεία φησὶν, οἱ τὴν πίστιν τοῦ οἴκου τοῦ Θεοῦ πίνοντες καὶ τῷ χειμάρρῳ τῆς τρυφῆς ποτιζόμενοι. Ὡσπερ ἐμεθύσθη ποτὲ καὶ ὁ μέγας Δαβὶδ, ὅτε ἐκβὰς αὐτὸς ἑαυτοῦ καὶ ἐν ἐκστάσει γινόμενος εἶδε τὸ ἀθέατον κάλλος καὶ τὴν ἀοίδιμον

35. Α' Κορ. 15,31 καὶ Β' Κορ. 1,9. 36. Β' Κορ. 2,15-16.

37. Ματθ. 25,35. 38. Α' Πέτρ. 2,2.

σημεῖα ὄσων εἶπαμε. Πῶς ὁ Παῦλος ἦταν φυτὸ πὺ παράγει σμύρνα, αὐτὸς πὺ καθημερινὰ πέθαινε καὶ πὺ ὁ ἴδιος ἀποφάσιζε γιὰ τὸν ἑαυτὸ του τὴν καταδίκη του σὲ θάνατο³⁵ καὶ σκορπῶντας τὸ ἄρωμα τῆς καθαρότητος καὶ τῆς ἀπάθειας γινόταν ὄσμη ζωῆς γιὰ ὄσους σώζονται³⁶. Πῶς ἐτοιμάζουν φαγητὸ τὰ ἔμψυχα φυτὰ τοῦ κήπου γιὰ τὸν Κύριο τοῦ κήπου, πὺ βεβαιῶνει αὐτὸς πὺ κάθεται στὸ θρόνο λέγοντας «πεινάσα καὶ μοῦ δώσατε νὰ φάω»³⁷ (ψωμί εὐφραντικὸ εἶναι ἢ εὐποιῖα πὺ τὴ γλυκαίνει τὸ μέλι τῆς ἐντολῆς). Καὶ πάλι γίνονται οἰνοχόοι γιὰ τὸ νυμφίο τὰ θαλερὰ φυτὰ τοῦ κήπου πὺ τοὺς λέει· «δίψασα καὶ μὲ ποτίσατε», σμίγοντας τὸ κρασί μὲ γάλα, ὄχι νερῶνοντάς το κατὰ τὴ συνήθεια τῶν ταβερνιαρῶν. Τὸ γάλα εἶναι ἢ πρῶτη τροφή τοῦ ἀνθρώπου, καθαρὴ, ἀπλή καὶ πραγματικὰ γιὰ νήπια³⁸ καὶ ἄδολη καὶ καθαρμένη ἀπὸ κάθε βλαβερὸ στοιχεῖο.

Ἄφου εἶπε αὐτὰ ὁ Λόγος στὴ νύμφη, παραθέτει στοὺς φίλους του τὰ μυστήρια τοῦ Εὐαγγελίου λέγοντάς τους «φᾶτε, φίλοι μου, καὶ πιεῖτε καὶ μεθύστε, ἀδελφοί μου». Αὐτὴ πὺ γνωρίζει τίς μυστικὲς φωνὲς τοῦ Εὐαγγελίου, δὲ θὰ παρατηρήσει καμιά διαφορά ὄσων λέγονται ἐδῶ μὲ τὴ μυσταγωγία τῶν μαθητῶν πὺ γίνεται ἐκεῖ. Ὅμοια ὁ Λόγος κι ἐδῶ κι ἐκεῖ λέει· «φᾶτε καὶ πιεῖτε»³⁹. Ἡ προτροπὴ γιὰ τὴ μέθη πὺ κάνει ἐδῶ ὁ Λόγος στοὺς φίλους του, θὰ νομίσουν πολλοί, ὅτι ξεπερνᾷ κάπως τὰ πλαίσια τοῦ Εὐαγγελίου. Ἄν ὄμως ἐξετάσει κανένας τὸ πρᾶγμα προσεκτικὰ θὰ βρεθεῖ ὅτι κι αὐτὸ συμφωνεῖ μὲ τὸ Εὐαγγέλιο. Ὅ,τι ἐδῶ εἶναι προτροπὴ πρὸς τοὺς φίλους, ἐκεῖ τὸ κάνει πράξη, ἐπειδὴ κάθε μέθη συνήθως βγάζει ἀπὸ τὸ νοῦ τους ὄσους ἔχει ζαλίσει τὸ κρασί. Αὐτὸ λοιπὸν στὸ ὄποιο ἐδῶ προτρέπει, αὐτὸ μ' ἐκείνη τὴ θεία βρῶση καὶ πόση καὶ τότε ἔγινε καὶ πάντοτε γίνεται καὶ ὑπείσέρχεται μαζί μὲ τὴ βρῶση καὶ τὴν πόση καὶ ἢ μεταβολὴ καὶ ἢ ἔκσταση ἀπὸ τὰ χειρότερα στὰ καλύτερα.

Ἔτσι μεθοῦν, ὄπως λέει ἢ προφητεία, «ὄσοι πίνουν τὴν ἀφθονία τοῦ οἴκου τοῦ Θεοῦ καὶ ποτίζονται ἀπὸ τὸ χεῖμαρρο τῆς τρυφῆς»⁴⁰. Ὅπως μέθυσε κάποτε καὶ ὁ μέγας Δαβίδ, ὄταν, βγαίνοντας ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ του καὶ πέφτοντας σὲ ἔκσταση, εἶδε τὸ ἀθέατο

39. Ματθ. 26,26. 27,17. 40. Ψαλμ. 35,9.

ἐκείνην φωνὴν ἐξεβόησεν ὅτι «πᾶς ἄνθρωπος ψεύστης», ὁ λόγῳ τῶν ἀφράστων ἀγαθῶν ἐπιτρέπων τὴν ἐρμηνείαν. Οὕτως ἐμεθύσθη καὶ ὁ νεώτερος Βενιαμὴν Παῦλος, ὅτε ἐν ἐκστάσει ἐγένετο, λέγων «εἴτε γὰρ ἐξέστημεν, Θεῶ» (πρὸς ἐκείνον γὰρ αὐτῷ ἢ ἑκστασις ἦν),
5 «εἴτε σωφρονοῦμεν, ὑμῖν», οἷς ἐδείκνυεν ἐν τοῖς πρὸς τὸν Φῆστον λόγοις ἑαυτὸν μὴ μαινόμενον, ἀλλὰ σωφροσύνης τε καὶ δικαιοσύνης ἀποφθεγγόμενον ῥήματα.

Οἶδα καὶ τὸν μακάριον Πέτρον ἐν τῷ τοιοῦτῳ τῆς μέθης εἶδει πρόσπεινόν τε ὄντα ὁμοῦ καὶ μεθύοντα· πρὶν γὰρ τὴν σωματικὴν
10 τροφὴν προσενέγκασθαι, ὅτε «ἐγένετο πρόσπεινος καὶ ἤθελε γεύσασθαι», παρασκευαζόντων αὐτῷ τῶν ἰδίων τὴν τράπεζαν γίνεται αὐτῷ ἢ θεία τε καὶ νηφάλιος μέθη, δι' ἧς ἐξίσταται αὐτὸς ἑαυτοῦ καὶ θεωρεῖ τὴν εὐαγγελικὴν ὁθόνην τέσσαρσιν ἀρχαῖς ἄνωθεν καθιεμένην πᾶν γένος ἀνθρώπων ἐν ἑαυτῇ περιέχουσαν ἐν μυρίοις εἶδεσι
15 πετεινῶν τε καὶ τετραπόδων καὶ ἔρπετῶν καὶ θηρίων κατὰ τὰς τῶν σεβασμάτων διαφορὰς μεμορφωμένων, ὧν τὸ θηριῶδές τε καὶ ἄλογον εἶδος θῦσαι τῷ Πέτρῳ ὁ Λόγος διακελεύεται, ἵνα, καθαρθέντων αὐτῶν, τὸ λειπόμενον ἐδώδιμον γένηται, ὅτε καὶ γυμνὸς ὁ τῆς εὐσεβείας παραδίδοται λόγος οὐχ ἅπαξ εἰπούσης τῆς θείας φωνῆς ὅτι οὐκ
20 ἔστι κοινόν, ὅπερ ὁ Θεὸς ἐκαθάρισεν, ἀλλ' εἰς τρεῖς γενομένου τοῦ τοιοῦτου κηρύγματος, ἵνα μάθωμεν τῇ μιᾷ φωνῇ Θεὸν καθαρίζοντα τὸν Πατέρα καὶ ἐν τῇ ἑτέρᾳ ὡσαύτως τὸν καθαρίζοντα Θεὸν τὸν Μονογενῆ Θεὸν εἶναι καὶ ἐν τῇ ἄλλῃ παραπλησίως, ὅτι ὁ πᾶν ἀκάθαρτον καθαρίζων Θεὸς τὸ Πνεῦμά ἐστι τὸ ἅγιον. Τοιαύτης τοίνυν
25 γινομένης τῆς ἐκ τοῦ οἴνου μέθης, ὃν προτίθησι τοῖς συμπόταις ὁ Κύριος, δι' ἧς πρὸς τὰ θειότερα τῇ ψυχῇ ἢ ἑκστασις γίνεται, καλῶς παρακελεύεται τοῖς πλησίον διὰ τῶν ἀρετῶν γεγονόσιν, οὐ τοῖς πόρρωθεν ἀφεστηκόσιν ὁ Κύριος ὅτι «φάγετε, οἱ πλησίον μου, καὶ πίετε καὶ μεθύσθητε»· «ὁ γὰρ ἀναξίως ἐσθίων καὶ πίνων κρίμα ἑαυτῷ
30 ἐσθίει καὶ πίνει», καλῶς δὲ τοὺς ἀξίους τῆς βρώσεως ἀδελφοὺς προσηγόρευσεν· ὁ γὰρ ποιῶν τὰ θελήματα αὐτοῦ καὶ ἀδελφὸς καὶ ἀδελφὴ καὶ μήτηρ ὑπὸ τοῦ Λόγου κατονομάζεται.

41. Ψαλμ. 115,2.

42. Ψαλμ. 67,28. Ρωμ. 11,1. Φιλ. 3,5.

43. Β' Κορ. 5,13.

44. Πράξ. 26,25.

45. Πράξ. 10,10.

46. Πράξ. 10,16.

κάλλος κι έβγαλε εκείνη την περίφημη φωνή «κάθε άνθρωπος ψεύδεται»⁴¹, όποιος αφήνει την έρμηνεία τών άρρητων αγαθών στο λόγο. Έτσι μέθυσε και ό νεότερος Βενιαμίν Παύλος⁴², όταν πέφτοντας σέ έκσταση έλεγε «είτε βγήκα από τον έαυτό μου, βγήκα για χάρη του Θεού» (σ' εκείνον έγινε ή έκστασή μου), «είτε είμαι στα καλά μου, είναι για σάς»⁴³. Μ' αυτά που έλεγε στο Φήστο έδειχνε ότι δέν ήταν τρελός, αλλά τά λόγια του ήταν «λόγια σωφροσύνης και δικαιοσύνης»⁴⁴.

Γνωρίζω ότι και ό μακάριος Πέτρος είχε αυτό τό είδος τής μέθης, και νηστικός ήταν και συνάμα μεθυσμένος. Προτού λάβει τή σωματική τροφή όταν «πεινάσε και ήθελε νά φάει»⁴⁵. Κι ένω του έτοιμάζαν οι δικόι του τό τραπέζι τον πιάνει ή θεία και νηφάλια μέθη, που τον κάνει νά βγει από τον έαυτό του και νά δει τό σεντόνι του Ευαγγελίου νά τό κατεβάζουν από επάνω τέσσερις άρχές και νά περιέχει όλες τις φυλές τών ανθρώπων που είχαν τις μορφές τών άπειρων ειδών τών φτερωτών, τών τετραπόδων, τών έρπετών, και τών θηρίων ανάλογα με τις διαφορές τής πίστης τους· από αυτά προστάζει ό λόγος τον Πέτρο νά θυσιάσει τά θηριώδη και άλογα, ώστε νά επιτρέπεται ή βρώση όσων απομείνουν μετά την κάθαρση. Τότε παραδίδεται σαφής ό λόγος τής πίστης που τον διατύπωσε όχι μία φορά ή θεία φωνή, ότι «δέν είναι ακάθαρτο ό,τι καθάρισε ό Θεός»⁴⁶. Άλλά τό κήρυγμα αυτό έγινε τρεις φορές, για νά διδαχτούμε ότι με τή μία δήλωση ήταν ό Θεός Πατέρας που κάνει την κάθαρση, με τή δεύτερη πώς ήταν ό μονογενής Θεός Υιός που κάνει επίσης τό ίδιο και παρόμοια με την τρίτη ότι αυτός που καθαρίζει κάθε ακάθαρτο είναι ό Θεός τό άγιο Πνεύμα. Τέτοια λοιπόν είναι ή μέθη από τό κρασί που παραθέτει ό Κύριος στους συμπότες του, μέθη που προκαλεί την έκσταση τής ψυχής προς τά θεϊκότερα και άρα σωστά προτρέπει όσους έγιναν φίλοι του με τις άρετές, όχι όσους στέκονται ξένοι μακριά του, «φάτε, φίλοι μου, και πιείτε και μεθύστε». Γιατί «όποιος τρώει και πίνει χωρίς νά τό αξίζει, τρώει και πίνει την καταδίκη του»⁴⁷. Και όρθά όνόμασε αδελφούς του τους αξίους για τή βρώση. Όποιον έκτελεί τά θελήματά του ό Λόγος τον όνομάζει και αδελφó και αδελφή και μητέρα⁴⁸.

47. Α' Κορ. 11,29.

48. Μάρκ. 3,35.

Ἀκολουθῶς δὲ διαδέχεται τὴν μέθην ὁ ὕπνος, ὡς ἂν διὰ τῆς πέψεως ἀναδοθείη τοῖς δαιτυμόσιν εἰς εὐεξίαν ἢ δύναμις. Διὰ τοῦτο μετὰ τὴν πανδαισίαν ἐκείνην ἐν τῷ ὕπνῳ ἢ νύμφῃ γίνεται. Ἐξένος δέ τις οὗτος ὁ ὕπνος ἐστὶ καὶ τῆς φυσικῆς συνηθείας ἀλλότριος· ἐπὶ μὲν 5 γὰρ τοῦ συνήθους ὕπνου οὔτε ὁ καθεύδων ἐγρήγορεν καὶ ὁ ἐγρηγορῶς οὐ καθεύδει, ἀλλ' ἐν ἀλλήλοις λήγει ἀμφοτέρωθεν ὁ τε ὕπνος καὶ ἡ ἐγρηγόρσις ταῖς διαδοχαῖς ἀλλήλων ὑπεξιστάμενα καὶ ἀνά μέρος ἐκάστω παραγινόμενα, ἐνταῦθα δέ τις καινὴ καὶ παράδοξος μίξις τῶν ἐναντίων καὶ σύνοδος περὶ αὐτὴν θεωρεῖται· «ἐγὼ» γάρ, φησί, 10 «καθεύδω καὶ ἡ καρδιά μου ἀγρυπνεῖ». Τίνα οὖν χρῆ διάνοιαν περὶ τούτων λαβεῖν; Ὑπνος θανάτου ἐστὶν ὁμοίωμα· λύεται γὰρ ἐν αὐτῷ πᾶσα αἰσθητικὴ τῶν σωμάτων ἐνέργεια, οὐκ ὄψεως, οὐκ ἀκοῆς, οὐκ ὀσφρήσεως, οὐ γεύσεως, οὐχ ἀφῆς παρὰ τὸν τοῦ ὕπνου καιρὸν ἐνεργούσης τὸ ἴδιον· ἀλλὰ καὶ λύει τὸν τόνον τοῦ σώματος, ποιεῖ δὲ 15 καὶ λήθην τῶν ἐν τῷ ἀνθρώπῳ φροντίδων καὶ κατευνάζει τὸν φόβον καὶ ἡμεροῖ τὸν θυμὸν καὶ ὑποχαλᾷ τῶν πικρανομένων τὸ σύντονον καὶ πάντων τῶν κακῶν ἀναισθησίαν ποιεῖ, ἕως ἂν κατακρατῶν τύχῃ τοῦ σώματος. Οὐκοῦν τοῦτο διὰ τῶν εἰρημένων μανθάνομεν, ὅτι ὑψηλοτέρα γέγονεν ἑαυτῆς ἢ ταῦτα μεγαλαυχουμένη καὶ λέ- 20 γουσα ὅτι «ἐγὼ καθεύδω καὶ ἡ καρδιά μου ἀγρυπνεῖ».

Τῷ ὄντι γὰρ ἐφ' ὧν μόνος ὁ νοῦς ἐφ' ἑαυτοῦ βιοτεύει οὐδενὶ τῶν αἰσθητηρίων παρενοχλούμενος, ὡς ὕπνῳ τινὶ καὶ κώματι πάρετος ἢ τοῦ σώματος γίνεται φύσις καὶ ἀληθῶς ἔστιν εἰπεῖν ὅτι κοιμᾶται δι' ἀπραξίας ἢ δρασις ἀτιμαζομένων τῶν θεαμάτων ἐκείνων, 25 ὅσα τὰς παιδικὰς ὄψεις ἐκπλήττειν εἶωθεν. Οὐ ταῦτα λέγω μόνον ἀλλὰ καὶ τῆς γεώδους ὕλης ἐστίν, οἷον χρυσίον τε καὶ ἀργύριον καὶ τῶν λίθων ἐκεῖνα ὅσα διὰ τιγος εὐχροίας κινεῖ τοῖς ὀφθαλμοῖς τὴν λιχνεῖαν, ἀλλὰ καὶ τὰ περὶ τὸν οὐρανὸν φαινόμενα θαύματα, αἵ τε τῶν ἀστέρων ἀγχαὶ καὶ τοῦ ἡλίου ὁ κύκλος καὶ τὸ πολύμορφον τῆς σελήνης 30 εἶδος καὶ εἴ τι ἄλλο τοῖς ὀφθαλμοῖς ἡδονὴν φέρει διὰ τὸ μηδὲν εἰς δεῖ μένειν, ἀλλὰ συμμετακινεῖσθαι τῇ παρόδῳ τοῦ χρόνου καὶ συμπαράγεσθαι. Πάντων τῶν τοιούτων ὑπεροφθέντων διὰ τὴν τῶν ἀληθινῶν ἀγαθῶν θεωρίαν πάρετός ἐστιν ὁ τοῦ σώματος ὀφθαλμὸς πρὸς οὐδὲν τῶν παρ' αὐτοῦ ὑποδεικνυμένων τῆς τελειότερας ψυχῆς κα- 35 θελκομένης διὰ τὸ μόνον βλέπειν τῇ διανοίᾳ τὰ τῶν ὄρατῶν ὑπερκεῖ-

Στὴ συνέχεια τὴ μέθη τὴ διαδέχεται ὁ ὕπνος, ὥστε μὲ τὴ χῶνευση ν' ἀποκατασταθεῖ στοὺς συνδαιτυμόνες ἡ δύναμη τῆς εὐεξίας. Γι' αὐτὸ μετὰ τὸ πλούσιο ἐκεῖνο τραπέζι ἡ νύμφη πέφτει στὸν ὕπνο. Ὁ ὕπνος αὐτὸς εἶναι ἰδιόμορφος καὶ ξένος ἀπὸ τὴ φυσικὴ συνήθεια. Γιατὶ στὸ συνηθισμένο ὕπνο οὔτε ὅποιος κοιμᾶται ἔχει τὶς αἰσθήσεις του οὔτε ὅποιος ἔχει τὶς αἰσθήσεις του κοιμᾶται, ἀλλὰ τελειώνοντας τὸ ἓνα ἀρχίζει ἀμέσως τὸ ἄλλο, ὁ ὕπνος καὶ ἡ ἐγρήγορη παίρνουν διαδοχικὰ τὸ ἓνα τὴ θέση τοῦ ἄλλου καὶ ἔρχεται τὸ καθένα μὲ τὴ σειρά του. Ἐνῶ ἐδῶ βλέπομε μιὰ νέα καὶ παράδοξη ἀνάμιξη καὶ σύμπτωση τῶν ἀντίθετων. Γιατὶ λέει, «ἐγὼ κοιμᾶμαι, ἀλλ' ἡ καρδιά μου ἀγρυπνεῖ». Τί ἰδέα λοιπὸν πρέπει νὰ σχηματίσομε γι' αὐτά; Ὁ ὕπνος εἶναι ὅμοιος μὲ τὸ θάνατο· σ' αὐτὸν σταματᾷ κάθε σωματικὴ αἴσθησις· ἡ ὄρασις, ἡ ἀκοή, ἡ ὄσφρησις, ἡ γεύσις, ἡ ἀφή, καμιά δὲν ἐκτελεῖ τὴ λειτουργία της κατὰ τὸ διάστημα τοῦ ὕπνου. Ἀλλὰ καὶ τὴν ἔντασι τοῦ σώματος χαλαρώνει καὶ προκαλεῖ στοὺς ἀνθρώπους τὴ λήθη τῶν φροντίδων τους, καὶ τὸ φόβο καταστέλλει, καὶ τὸ θυμὸ καταπραΰνει, καὶ μετριάζει τὴν ὀξύτητα τῆς πίκρας, καὶ προκαλεῖ τὴν ἀναισθησίαν ὅλων τῶν κακῶν, ὅσο ἔχει στὴ διάθεσίν του τὸ σῶμα. Ἐπομένως μὲ ὅσα εἶπαμε διδασκόμαστε τοῦτο· ὅτι ξεπέρασε τὸν ἑαυτὸ τῆς αὐτῆς ποῦ τόσο καυχῆται καὶ λέει· «ἐγὼ κοιμᾶμαι, ἀλλ' ἡ καρδιά μου ἀγρυπνεῖ».

Πράγματι στὶς περιπτώσεις ποῦ ὁ νοῦς ζεῖ μόνος μὲ τὸν ἑαυτὸ του χωρὶς νὰ τὸν ἐνοχλεῖ κανένα αἰσθητήριον, τὸ σῶμα παραδίνεται σ' ἓνα εἶδος ὕπνου καὶ κώματος καὶ μποροῦμε νὰ ποῦμε ἀληθινὰ ὅτι ἡ ὄρασις ἀπρακτεῖ καὶ κοιμᾶται καὶ περιφρονοῦνται ἐκεῖνα τὰ θεάματα, ὅσα συνήθως ἐκπλήσσουν τὰ παιδικὰ μάτια. Δὲν λέγω μόνον ὅσα ἔχουν σύστασι ἀπὸ τὴ γῆ, ὅπως χρυσάφι κι ἀσήμι καὶ πέτρες ποῦ κινοῦν μὲ τὸ ὠραῖο χρῶμα τους τὴν λαιμαργίαν τῶν ματιῶν, ἀλλὰ καὶ τὰ θαυμαστὰ φαινόμενα τοῦ οὐρανοῦ, τὸ φεγγαβόλημα τῶν ἀστρων καὶ τοῦ ἡλίου ὁ κύκλος καὶ οἱ διάφορες φάσεις τῆς σελήνης καὶ ὅποιο ἄλλο εὐχαριστεῖ τὰ μάτια, ἐπειδὴ δὲ μένει καθόλου γιὰ πάντα, ἀλλὰ μετακινεῖται καὶ περνᾷ μὲ τὸ πέρασμα τοῦ χρόνου. Ὅταν παραβλέσομε ὅλα αὐτὰ γιὰ χάρη τῆς θεωρίας τῶν ἀληθινῶν ἀγαθῶν, τὰ μάτια τοῦ σώματος ἀδρανοῦν καὶ ἡ τελειότερη ψυχὴ δὲν ἔλκεται ἀπὸ κανένα ἀπὸ ὅσα αὐτὸς τῆς ὑποδείχνει, ἐπειδὴ βλέπει νοερά μόνον ὅσα εἶναι πάνω ἀπὸ τὰ ὁρατά. Ἐτσι καὶ ἡ ἀκοὴ νεκρώ-

μενα. Οὕτω καὶ ἡ ἀκοὴ νεκρά τις καὶ ἀνερέργητος γίνεται πρὸς τὰ ὑπὲρ λόγον τῆς ψυχῆς ἀσχολουμένης.

Τὰς δὲ κτηνωδεστεράς τῶν αἰσθήσεων οὐδὲ λέγειν ἄξιον ὅτι πόρρωθεν καθάπερ τις νεκρώδης δυσωδία τῆς ψυχῆς ἀπορρίπτεται 5 ἢ τε ρινηλατοῦσα τὰς ὁδμᾶς ὄσφρησις καὶ ἡ τῇ λατρεία τῆς κοιλίας προσκαθημένη γεῦσις καὶ ἡ ἀφή πρὸς τούτοις, τὸ ἀνδραποδῶδες καὶ τυφλὸν αἰσθητήριον, ὃ τάχα διὰ τοὺς τυφλοὺς μόνον ἢ φύσις ἐποίησεν, ὧν πάντων ὡσπερ ἐν ὕπνῳ τινὶ δι' ἀπραξίας κεκρατημένων καθαρὰ τῆς καρδίας ἐστὶν ἡ ἐνέργεια καὶ πρὸς τὸ ἄνω βλέπει ὁ λογι- 10 σμὸς ἀπερήχτος μένων ἐκ τῆς αἰσθητικῆς κινήσεως καὶ ἀθόλωτος. Διπλῆς γὰρ οὖσης ἐν τῇ ἀνθρωπίνῃ φύσει τῆς ἡδονῆς, τῆς μὲν ἐν ψυχῇ δι' ἀπαθείας ἐνεργουμένης, τῆς δὲ διὰ πάθους ἐν σώματι ἦνπερ ἂν ἐξ ἀμφοτέρων ἢ προαίρεσις ἔλθῃ, αὕτη κατὰ τῆς ἐτέρας τὸ κράτος ἔχει. Ὡς, εἴ τις πρὸς τὴν αἴσθησιν βλέποι τὴν δι' αὐτῆς ἐμ- 15 φυομένην τῷ σώματι ἡδονὴν ἐφελκόμενος, ἀγευστος τῆς θείας εὐφροσύνης διαβιώσεται, διότι πέφυκε πῶς ἐπισκοτεῖσθαι τὸ κρεῖττον ὑπὸ τοῦ χείρονος. Οἷς δ' ἂν ἡ ἐπιθυμία τὴν πρὸς τὸ θεῖον ἔχη ροπήν, τούτοις ἀνεπισκότητον μένει τὸ ἀγαθὸν καὶ φευκτὸν ἅπαν εἶναι νομίζεται τὸ καταγοητεῦον τὴν αἴσθησιν. Διὰ τοῦτο ἡ ψυχὴ, ὅταν μόνῃ 20 τῇ θεωρίᾳ τοῦ ὄντος εὐφραίνεται, πρὸς οὐδὲν ἐγρήγορε τῶν ἐνεργουμένων καθ' ἡδονὴν δι' αἰσθήσεως, ἀλλὰ, πᾶσαν σωματικὴν κατακοιμήσασα κίνησιν, γυμνῇ τε καὶ καθαρᾷ τῇ διανοίᾳ διὰ τῆς θείας ἐγρηγόρσεως δέχεται τοῦ Θεοῦ τὴν ἐμφάνειαν· ἧς καὶ ἡμεῖς ἀξιω- 25 θείημεν διὰ τοῦ εἰρημένου ὕπνου κατορθοῦντες τῆς ψυχῆς τὴν ἐγρηγόρσιν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ πρέπει ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

νεται καὶ δὲ λειτουργεῖ, ὅταν ἡ ψυχὴ ἀσχολεῖται μὲ τὰ πάνω ἀπὸ τὸ λόγο.

Τὶς πιὸ ζωώδεις πάλι αἰσθήσεις δὲν ἀξίζει οὔτε νὰ τὶς ἀναφέρομε, γιὰτι ἀπὸ μακριὰ σὰν δυσωδία ἀπὸ νεκρὸ ἢ ψυχὴ ἀπορρίπτει καὶ τὴν ὄσφρηση πού ρινηλατεῖ τὶς ὀσμές, καὶ τὴ γεύση πού στέκεται ἔτοιμη γιὰ τὴ λατρεία τῆς κοιλιᾶς, καὶ μαζί τὴν ἀφή, αἰσθητήριον τυφλὸ γι' ἀνδράποδα, πού γιὰ τυφλοὺς μόνο λὲς καὶ τὸ ἔκανε ἡ φύση. "Ὅταν μὲ τὴν ἀπραξία τοὺς αὐτὰ ὅλα πέσουν σὲ κάποιου εἶδους ὕπνο, καθαίρεται ἡ λειτουργία τῆς καρδιᾶς καὶ ὁ λογισμὸς στρέφει τὸ βλέμμα πρὸς τὰ ἄνω μένοντα ἀζάλιστος κι ἀθόλωτος ἀπὸ τὴν κίνηση τῶν αἰσθήσεων. Ἡ ἀνθρώπινη φύση αἰσθάνεται διπλὴ ἡδονή· ἡ μία ἐνεργεῖται μὲ τὴν ἀπάθεια μέσα στὴν ψυχὴ, ἡ ἄλλη στὸ σῶμα μέσω τοῦ πάθους· ὅποια ἀπὸ τὶς δύο διαλέξει ἡ προαίρεσή μας αὐτὴ ὑπερσχύει σὲ βῆρος τῆς ἄλλης. "Ὅπως ἂν κάποιος ἀποβλέποντας στὴν αἴσθηση ἔλκει τὴν ἡδονὴ πού αὐτὴ προκαλεῖ στὸ σῶμα, θὰ ζήσει χωρὶς νὰ γευτεῖ τὴ θεϊκὴ εὐφροσύνη, γιὰτι εἶναι φυσικὸ νὰ σκοτεινιάζει κάπως τὸ καλύτερο ἀπὸ τὸ χειρότερο· σὲ ὅποιους ἡ ἐπιθυμία τοὺς ἔχει τὴν τάση πρὸς τὸ θεῖο, σ' αὐτοὺς μένει τὸ ἀγαθὸ ἀσκοτείνιαστο καὶ κάθετι πού γοητεύει τὴν αἴσθηση θεωρεῖται πὼς πρέπει νὰ τὸ ἀποφεύγομε. Γι' αὐτὸ τὸ λόγο ἡ ψυχὴ, ὅταν χαίρεται μόνο μὲ τὴ θεωρία τοῦ ὄντος, δὲν εἶναι ἄγρυπνη γιὰ κανένα ἀπὸ ὅσα προκαλοῦνται ἀπὸ αἰσθησιακὴ ἡδονή, ἀλλά, κοιμίζοντας κάθε σωματικὴ λειτουργία μὲ γυμνὸ καὶ καθαρὸ νοῦ μέσω τῆς θείας ἀγρυπνίας δέχεται τὴ φανέρωση τοῦ Θεοῦ. Αὐτῆς μακάρι νὰ γίνομε ἄξιοι κι ἐμεῖς κατορθώνοντας τὴν ἐγρήγορη τῆς ψυχῆς μὲ τὸν ὕπνο πού εἶπαμε, μὲ τὴ χάρη τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, στὸν ὁποῖο πρέπει ἡ δόξα στοὺς αἰῶνες τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

ΛΟΓΟΣ ΙΑ΄

(᾿Αϊσμα ᾿Αϊσμ. 5,2-7)

«Φωνὴ τοῦ ἀδελφιδοῦ μου κρούει ἐπὶ τὴν θύραν·
ἀνοιζόν μοι, ἀδελφή μου, ἢ πλησίον μου,
περιστερά μου, τελεία μου,
5 ὅτι ἡ κεφαλὴ μου ἐπλήσθη δρόσου
καὶ οἱ βόστρυχοί μου ψεκάδων νυκτός.
Ἐξεδυσάμην τὸν χιτῶνά μου, πῶς ἐνδύσομαι αὐτόν;
ἐνιψάμην τοὺς πόδας μου, πῶς μολυνῶ αὐτούς;
Ἀδελφιδός μου ἀπέστειλε χεῖρα αὐτοῦ διὰ τῆς ὀπῆς
καὶ ἡ κοιλία μου ἐθροήβη ἐπ' αὐτόν.
10 Ἄνεστην ἐγὼ ἀνοῖζαι τῷ ἀδελφιδῷ μου,
αἱ χεῖρές μου ἔσταζαν σμύρναν,
οἱ δάκτυλοί μου σμύρναν πλήρη.
Ἐπὶ χεῖρας τοῦ κλείθρου
ἤνοιξα ἐγὼ τῷ ἀδελφιδῷ μου,
15 ἀδελφιδός μου παρῆλθεν·
ἡ ψυχὴ μου ἐξῆλθεν ἐν λόγῳ αὐτοῦ.
Ἐζήτησα αὐτὸν καὶ οὐχ εὔρον αὐτόν,
ἐκάλεσα αὐτὸν καὶ οὐχ ὑπήκουσέ μου.
Ἐῤροσάν με οἱ φύλακες οἱ κυκλοῦντες ἐν τῇ πόλει,
20 ἐπάταξάν με, ἐτραυμάτισάν με,
ἤσαν τὸ θέριστρον ἀπ' ἐμοῦ οἱ φύλακες τῶν τειχέων».

Ἐν καὶ τοῦτο τῶν μεγάλων παραγγελμάτων ἐστὶ τοῦ Κυρίου,
δι' ὧν ἡ διάνοια τῶν μαθητευομένων τῷ λόγῳ καθάπερ τινὰ χοῦν
ἅπαν τὸ ὑλῶδες τῆς φύσεως ἀφ' ἑαυτῆς ἐκτινάξασα, πρὸς τὴν ἐπι-
25 θυμίαν τῶν ὑπερκειμένων ἐπαίρεται, τοῦτο δέ ἐστι τὸ δεῖν κρείττους
εἶναι τοῦ ὕπνου τοὺς πρὸς τὴν ἄνω ζωὴν ἀναβλέποντας καὶ διὰ παν-
τὸς ἐγρηγορέναι τῇ διανοίᾳ, οἷον ἀπατεῶνά τινα τῶν ψυχῶν καὶ

ΛΟΓΟΣ ΙΑ΄

(᾿Ασμα ᾿Ασμ. 5,2-7)

«Τοῦ ἀγαπημένου μου ἡ φωνὴ χτυπᾷ στὴν πόρτα·
ἀνοιξέ μου, ἀδελφὴ μου, ἐσὺ ποὺ εἶσαι δίπλα μου,
περιστέρα μου, ποὺ δὲν ἔχεις ψεγάδι,
γιατὶ εἶναι τὸ κεφάλι μου μούσκεμα ἀπ' τὴ δροσιὰ
καὶ τὰ μαλλιά μου γέμισαν δροσοστάλες τῆς νύχτας.
Ἐβγαλα τὸ πουκάμισό μου, πῶς νὰ τὸ φορέσω;
ἐπλυνα τὰ πόδια μου, πῶς νὰ τὰ λερῶσω;
Ἐβαλε τὸ χέρι του ὁ ἀγαπημένος μου ἀπὸ τὸ ἀνοιγμα,
τὰ σωθικά μου λαχτάρησαν γι' αὐτόν.
Σηκῶθηκα ν' ἀνοιξῶ στὸν ἀγαπημένο μου,
τὰ χέρια μου ἔσταζαν σμύρνα,
σμύρνα τέλεια τὰ δάχτυλά μου
στὴ λαβὴ τοῦ σύρτη.
Ἄνοιξα στὸν ἀγαπημένο μου,
κι ὁ ἀγαπημένος μου μπῆκε.
Στὸ λόγο του ἔχασα τὴν ψυχὴ μου.
Τὸν ζήτησα καὶ δὲν τὸν βρῆκα,
τὸν φώναξα μὰ δὲ μὲ ἄκουσε.
Μὲ βρῆκαν οἱ φρουροὶ ποὺ γυροφέρνουν στὴν πόλη,
μὲ χτύπησαν μὲ πλήγωσαν,
πῆραν τὸν πέπλο μου οἱ φρουροὶ τῶν τειχῶν».

Ἐνα ἀπὸ τὰ μεγάλα παραγγέλματα τοῦ Κυρίου, ποὺ κάνουν τὸ νοῦ ἐκείνων ποὺ διδάσκονται τὸ λόγο νὰ τινάζει ἀπὸ πάνω του¹ σὰν κάποια σκόνη ὅλο τὸ ὑλῶδες μέρος τῆς φύσης μας καὶ νὰ ὑψώνεται στὴν ἐπιθυμία ὅσων βρίσκονται ψηλότερα εἶναι κι αὐτό· ὅτι ὅσοι ὑψώνουν τὸ βλέμμα πρὸς τὴν ἄνω ζωὴ πρέπει νὰ κατανικοῦν τὸν ὑπνο² κι ὁ νοῦς ν' ἀγρυπνᾷ πάντοτε· τὴ νύστα τῶν ματιῶν νὰ τὴν

2. Ματθ. 24,42. 25,13.

τῆς ἀληθείας ἐπίβουλον τὸν νυσταγμὸν τῶν ὀφθαλμῶν ἀπελαύνον-
 τας. Ἐκεῖνον λέγω τὸν νυσταγμὸν καὶ τὸν ὕπνον, δι' ὧν πλάσσεται
 τοῖς ἐμβαθύνουσι τῇ τοῦ βίου ἀπάτῃ τὰ ὄνειρώδη ταῦτα φαντάσμα-
 τα· αἱ ἀρχαί, οἱ πλοῦτοι, αἱ δυναστεῖαι, ὁ τῦφος, ἡ δὲ διὰ τῶν ἡδονῶν
 5 γοητεία, τὸ φιλόδοξόν τε καὶ ἀπολαυστικὸν καὶ φιλότιμον καὶ πάντα
 ὅσα κατὰ τὸν βίον τοῦτον τοῖς ἀνεπισκέπτοις διὰ τινος φαντασίας
 μάτην σπουδάζεται, ἃ τῇ παροδικῇ τοῦ χρόνου συμπαρρρέοντα φύ-
 σει ἐν τῷ δοκεῖν ἔχει τὸ εἶναι, οὔτε ὄντα ὅπερ νομίζεται οὔτε ἐν αὐτῷ
 τῷ νομίζεσθαι πρὸς τὸ διηνεκὲς παραμένοντα, ἀλλ' ὁμοῦ γίνεσθαι τε
 10 δοκοῦντα καὶ ἀπολλύμενα κυμάτων δίκην τῶν ἐγκορυφουμένων
 τοῖς ὕδασι, ἃ πρὸς καιρὸν τῇ κινήσει τῶν ἀνέμων συνδιογκούμενα
 ἀβέβαιοι εἰς διαμονὴν ἔχει τὸν ὄγκον· ἐν βραχεῖ γὰρ τῇ ροπῇ συνα-
 ναστάντα τοῦ πνεύματος, πάλιν ἐν ὁμαλῷ τὴν τῆς θαλάσσης ἐπιφά-
 νειαν δεικνύσι συγκατασταλέντα τῷ πνεύματι.

15 Ὡς ἂν οὖν ἔξω τῶν τοιούτων γένοιτο φαντασμάτων ἡμῖν ἡ διά-
 νοια, τὸν βαρὺν τοῦτον ὕπνον ἀποσειέσθαι τῶν τῆς ψυχῆς ὁμμάτων
 διακελεύεται, ἵνα μὴ τῇ περὶ τὸ ἀνύπαρκτον σπουδῇ τῶν ὑφαστώ-
 των τε καὶ ὡς ἀληθῶς ὄντων ἀπολισθήσωμεν. Διὰ τοῦτο καὶ ὑποτί-
 θεται ἡμῖν ἐπίνοιαν τῆς ἐγρηγόρσεως λέγων «ἔστωσαν ὑμῶν αἱ
 20 ὄσφυες περιεζωσμένοι καὶ οἱ λύχνοι καιόμενοι»· τοῖς τε γὰρ ὀφθαλ-
 μοῖς τὸ φῶς ἐμφαινόμενον ἀποσοβεῖ τῶν ὁμμάτων τὸν ὕπνον καὶ ἡ
 ὄσφυς διεσφιγμένη διὰ τῆς ζώνης ἀπαράδεκτον τοῦ ὕπνου παρα-
 σκευάζει τὸ σῶμα, οὐ προσιεμένης τὴν ἐκ τοῦ ὕπνου ἀνεσιν τῆς τῶν
 πόνων αἰσθήσεως. Σαφῆ δὲ πάντως ἐστὶ τὰ διὰ τῶν αἰνιγμάτων
 25 δηλούμενα, ὅτι ὁ τῇ σωφροσύνῃ διεζωσμένος ἐν φωτὶ ζῆ τοῦ καθα-
 ροῦ συνειδότος τῷ λύχνῳ τῆς παρρησίας τὸν βίον περιαιγάζοντος,
 δι' ὧν τῆς ἀληθείας προφαινομένης αὔπνός τε καὶ ἀνεξαπάτητος ἡ
 ψυχὴ διαμένει, οὐδενὶ τῶν ἀπατηλῶν τούτων ὄνειρων ἐμματαιάζου-
 σα. Εἰ δὲ τοῦτο κατορθωθείη, κατὰ τὴν τοῦ λόγου ὑφήγησιν, ἀγγελι-
 30 κός τις ἡμᾶς διαδέξεται βίος· τούτοις γὰρ ἡμᾶς ὁμοιοῖ τὸ θεῖον πα-
 ράγγελμα, δι' ὧν φησιν ὅτι «καὶ ὑμεῖς ὁμοιοὶ ἀνθρώποις προσδεχο-
 μένοις τὸν κύριον ἑαυτῶν, πότε ἀναλύσει ἐκ τῶν γάμων, ἵνα, ἐλθόν-

3. Λουκᾶ 12,35.

4. Ἰω. 3,21.

ἀποδιώκουν ὅπως ἓνα ἀπατεῶνα τῶν ψυχῶν καὶ ἐπιβουλευτὴ τῆς ἀλήθειας. Ἐννοῶ τὸν νυσταγμὸ ἐκείνον καὶ τὸν ὕπνο πού ἐξαιτίας τοὺς ὅσοι βυθίζονται στὴν ἀπάτη τοῦ βίου πλάθουν αὐτὰ τὰ ὄνειρα καὶ αὐτὲς τὶς φαντασίες, ὅπως εἶναι τ' ἀξιώματα, τὰ πλούτη, οἱ ἀρχές, ἡ ἀλαζονεία, ἡ γοητεία ἀπὸ τὶς ἡδονές, ἡ φιλοδοξία, ἡ τάση γιὰ τὶς ἀπολαύσεις, ἡ φιλοτιμία καὶ ὅλα ὅσα ἐπιδιώκουν στὴ ζωὴ αὐτὴ οἱ ἀστόχαστοι. Αὐτὰ ἀκολουθοῦν στὴ ροὴ τῆς τὴν παροδικῆ φύσης τοῦ χρόνου κι ἔχουν τὸ εἶναι τοὺς στὸ φαινόμενο καὶ οὔτε εἶναι ὅ,τι νομίζουν οὔτε μένουν γιὰ πάντα σὲ ὅ,τι τὰ νομίζουν, ἀλλὰ ταυτόχρονα φαίνονται πὼς γίνονται καὶ ἀφανίζονται, ὅπως τὰ κύματα πού ὀρθώνονται στὰ νερά, πού ἐνῶ πρόσκαιρα διογκώνονται μὲ τὸ φύσημα τῶν ἀνέμων, εἶναι ἀβέβαιο ἂν θὰ κρατήσουν αὐτὸ τὸν ὄγκο τους. Γιατί, ἐνῶ γιὰ μιὰ στιγμὴ φουσκώνουν μὲ τὴν ὄθηση τοῦ ἀνέμου, παρουσιάζουν πάλι ὁμαλὴ τὴν ἐπιφάνεια τῆς θάλασσας, κοπάζοντας μαζὶ μὲ τὸν ἀέρα.

Γιὰ νὰ βγεῖ λοιπὸν ὁ νοῦς μας ἀπὸ τὸν κλοιὸ τῶν φαντασμάτων αὐτῶν, προστάζει ν' ἀποτινάξομε ἀπὸ τὰ μάτια τῆς ψυχῆς τὸν βαρὺ αὐτὸν ὕπνο, γιὰ νὰ μὴ συμβεῖ ἐξαιτίας τοῦ ζήλου μας πρὸς τὰ ἀνύπαρκτα ν' ἀποπέσομε ἀπὸ ὅσα ὑπάρχουν καὶ εἶναι πραγματικά. Καὶ γι' αὐτὸ μᾶς ὑποβάλλει τὴ σκέψη τῆς ἐγρήγορης λέγοντας «νὰ ἔχετε ζωσμένη τὴ μέση σας καὶ τὰ λυχνάρια σας ἀναμμένα»³. Γιατί κι ἀπὸ τὰ μάτια, ὅταν φέξει τὸ φῶς, διώχνει τὸν ὕπνο, καὶ ἡ μέση πού τὴ σφίγγει ἡ ζώνη κάνει τὸ σῶμα νὰ μὴν μπορεῖ νὰ κοιμηθεῖ, ἔπειδὴ ἡ αἴσθησις τοῦ πόνου δὲν ἐπιτρέπει τὴν ἀνεση τοῦ ὕπνου. Εἶναι σαφές τί θέλουν νὰ ποῦν τὰ αἰνίγματα αὐτά. "Ὅποιος ἔχει ζωστεῖ τὴ σωφροσύνη ζεῖ μέσα στὸ φῶς τῆς καθαρῆς συνείδησης, πού φωτίζει ὀλόγυρα τὴ ζωὴ μὲ τὸ λύχνο τῆς παρρησίας⁴. Ἐπειδὴ μὲ αὐτὰ φανερώνεται ἡ ἀλήθεια, ἡ ψυχὴ παραμένει ἄυπνη καὶ ἀνεξ-ἀπάτητη καὶ δὲν ἀσχολεῖται χωρὶς κέρδος μὲ κάποιο ἀπὸ τὰ ἀπατηλά αὐτὰ ὄνειρα⁵. Ἄν αὐτὸ κατορθωθεῖ σύμφωνα μὲ τὴν ὑπόδειξη τοῦ Λόγου, μᾶς περιμένει βίος ἀγγελικὸς. Γιατί μὲ τοὺς ἀγγέλους μᾶς ἐξομοιώνει ἡ προσταγὴ τοῦ Θεοῦ πού λέει «καὶ σεῖς εἶστε ὅμοιοι μὲ τοὺς ἀνθρώπους ἐκείνους πού περιμένουν τὸν Κύριό τους, πότε θὰ γυρίσει ἀπὸ τὸ γάμο γιὰ νὰ τοῦ ἀνοίξουν ἀμέσως ὅταν ἔρθει

5. Ρωμ. 1,21. Ἐφ. 4,17-19. Σοφ. Σολ. 13,1.

τος καὶ κρούσαντος, εὐθέως ἀνοίξωσιν αὐτῶ»· ἐκεῖνοι γάρ εἰσιν οἱ προσδεχόμενοι τοῦ Κυρίου τὴν ἐκ τῶν γάμων ἐπάνοδον καὶ ταῖς ἐπουρανίαις πύλαις ἐγγηγορότι τῶ ὀφθαλμῶ προσκαθήμενοι, ἵνα πάλιν εἰσέλθῃ δι' αὐτῶν ἀναλύσας ἐκ τῶν γάμων ὁ βασιλεὺς τῆς δόξης εἰς τὴν ὑπερουράνιον ἐκείνην μακαριότητα.

Ὅθεν κατὰ τὴν ψαλμωδίαν ὡς ἐκ παστάδος ὁ νυμφίος ἐκπορευθεὶς ἠρμόσατο ἑαυτῶ τὴν παρθένον, ἡμᾶς, διὰ τῆς μυστικῆς ἀναγεννήσεως, τὴν τοῖς εἰδώλοις ἐκπορνευθεῖσαν, εἰς ἀφθαρσίαν παρθενικὴν ἀναστοιχειώσας τὴν φύσιν. Τῶν οὖν γάμων ἤδη τετελεσμένων καὶ νυμφευθείσης ὑπὸ τοῦ Λόγου τῆς Ἐκκλησίας, καθὼς φησὶν ὁ Ἰωάννης ὅτι «ὁ ἔχων τὴν νύμφην νυμφίος ἐστί», καὶ εἰς τὸν τῶν μυστηρίων θάλαμον αὐτῆς παραδεχθείσης ἀνέμενον οἱ ἄγγελοι τὴν ἐπάνοδον τοῦ βασιλέως τῆς δόξης ἐπὶ τὴν κατὰ φύσιν μακαριότητα. Τούτοις οὖν εἶπε δεῖν ὁμοιοῦσθαι κατὰ τὸν ἡμέτερον βίον, ἵνα, καθάπερ ἐκεῖνοι πόρρω κακίας καὶ ἀπάτης πολιτευόμενοι πρὸς ὑποδοχὴν εἰσὶν εὐτρεπεῖς τῆς δεσποτικῆς παρουσίας, οὕτω καὶ ἡμεῖς τοῖς προθύροις τῶν καταγωγίων ἡμῶν προσαγρυπνοῦντες ἐτοιμοὺς πρὸς ὑπακοὴν ἑαυτοῦ ποιήσωμεν, ὅταν ἐπιστὰς κρούῃ τὴν θύραν· «μακάριοι» γάρ, φησὶν, «οἱ δοῦλοι ἐκεῖνοι, οὓς, ἐλθὼν ὁ Κύριος, εὐρήσει ποιοῦντας οὕτως».

Ἐπεὶ οὖν μακάριόν ἐστί τὸ ὑπακοῦειν τῶ κρούοντι, τούτου χάριν ἢ διὰ παντὸς πρὸς τὴν μακαριότητα βλέπουσα αἰσθάνεται τοῦ παρεστῶτος τῆ θύρας, ἢ καλῶς τοῖς ἰδίοις θησαυροῖς ἐπαγρυπνοῦσα ψυχῇ, καὶ φησὶν «φωνὴ τοῦ ἀδελφιδοῦ μου κρούει ἐπὶ τὴν θύραν». Πῶς ἂν τις τὴν πρὸς τὰ θεϊότερα τῆς νύμφης ἄνοδον διὰ τῶν λεγομένων ἀξίως κατανοήσειεν; Ἡ μετὰ τοσαύτης ἐξουσίας τε καὶ πεποιθήσεως τὸν σκληρὸν ἐκεῖνον Βορρᾶν ἀφ' ἑαυτῆς ἐξοικίσασα καὶ τὸ φωτεινὸν πνεῦμα πρὸς ἑαυτὴν ἐφελκυσταμένη, ἢ παραδείσους ροῶν διὰ τοῦ στόματος ἐργαζομένη, ὧν ἀρώματα ἦν τὰ ἀκρόδρυα, ἢ τὸν κῆπον ἑαυτῆς τράπεζαν προθεῖσα τῶ Δεσπότη τῆς κτίσεως, ἢ ἀπόβλητον ἐφάνη τῶν προτεθέντων οὐδέν, ἀλλὰ πάντα καλὰ εἶναι ἐμαρτυρήθη· ἢ σμύρνα, τὸ ἄρωμα, ὁ μετὰ τοῦ μέλιτος ἄρτος, ὁ μετὰ

6. Λουκᾶ 12,36.

7. Ψαλμ. 18,6.

8. Β' Κορ. 11,2.

9. Ἰεζ. 16,15.

10. Ἰω. 3,29.

11. Λουκᾶ 12,43· 37.

καὶ χτυπήσει»⁶. Γιατὶ εἶναι ἐκεῖνοι ποὺ περιμένουν τὴν ἐπιστροφή τοῦ Κυρίου ἀπὸ τοὺς γάμους καὶ κάθονται μὲ ἄγρυπνα μάτια στὶς πύλες τοῦ οὐρανοῦ, γιὰ νὰ περάσει πάλι ἀπὸ αὐτές, ἐπιστρέφοντας ὁ Βασιλιάς τῆς δόξας ἀπὸ τοὺς γάμους, σ' ἐκείνη τὴν ὑπερουράνια μακαριότητα.

Γι' αὐτὸ σύμφωνα μὲ τοὺς Ψαλμοὺς βγαίνοντας ὁ νυμφίος σὰν ἀπὸ νυφικὸ θάλαμο⁷ ἔνωσε μὲ τὴ μυστικὴ ἔνωση μὲ τὸν ἑαυτό του τὴν κόρη⁸, δηλαδὴ ἐμᾶς, ποὺ εἶχε ἐκπορνευθεῖ μὲ τὰ εἰδῶλα⁹, ἀναστοιχειώνοντας τὴ φύση μας στὴν παρθενικὴ ἀφθαρσία. Ἀφοῦ λοιπὸν εἶχαν τελειώσει πιά οἱ γάμοι καὶ ὁ Λόγος εἶχε νυμφευθεῖ τὴν Ἐκκλησία, ὅπως λέει ὁ Ἰωάννης «ὅποιος ἔχει τὴ νύμφη εἶναι νυμφίος»¹⁰, κι ἀφοῦ αὐτὴ εἶχε γίνει δεκτὴ στὸ θάλαμο τῶν μυστηρίων, περίμεναν οἱ ἄγγελοι τὴν ἐπάνοδο τοῦ βασιλιᾶ τῆς δόξας στὴ φυσικὴ του μακαριότητα. Μὲ αὐτοὺς λοιπὸν εἶπε ὅτι πρέπει νὰ γίνομε ὅμοιοι στὴ ζωὴ μας, ὥστε, ὅπως ἐκεῖνοι ζώντας μακριὰ ἀπὸ τὴν κακία καὶ τὴν ἀπάτη εἶναι κατάλληλοι νὰ ὑποδεχτοῦν τὴ δεσποτικὴ παρουσία, ἔτσι κι ἐμεῖς, παραμένοντας ἄγρυπνοι στὰ πρόθυρα τῶν σπιτιῶν μας, ἃς κάνομε τοὺς ἑαυτοὺς μας ἑτοιμοὺς νὰ τὸν ὑπακούσομε, ὅταν σταθεῖ στὴν πόρτα καὶ χτυπήσει· γιατί λέει, «εἶναι μακάριοι οἱ δοῦλοι ἐκεῖνοι, ποὺ θὰ ῥθει ὁ Κύριος καὶ θὰ τοὺς βρεῖ στὴ στάση αὐτὴ τῆς ἀναμονῆς»¹¹.

Ἐπειδὴ λοιπὸν εἶναι ἀξιομακάριστο νὰ ὑπακούεις σ' αὐτὸν ποὺ χτυπᾷ, γι' αὐτὸ τὸ λόγο ἐκείνη, ποὺ πάντοτε ἀποβλέπει πρὸς τὴ μακαριότητα, αἰσθάνεται αὐτὸν ποὺ στέκεται στὴν πόρτα, ἢ ψυχὴ ποὺ ἀγρυπνᾷ φυλάγοντας καλὰ τοὺς θησαυροὺς τῆς καὶ λέει «ἡ φωνὴ τοῦ ἀγαπημένου μου χτυπᾷ τὴν πόρτα»¹². Πῶς μπορεῖ νὰ ἐννοήσει κανένας ὅπως ἀξίζει μὲσω αὐτῶν ποὺ λέγονται τὴν ἄνοδο τῆς νύμφης πρὸς τὸ θεϊκότερο; Αὐτὴ ποὺ μὲ τόση ἐξουσία καὶ πεποίθηση ἔδωξε μακριὰ τῆς τὸν τραχὺ ἐκεῖνο Βοριὰ ποὺ τράβηξε κοντά τῆς τὸ φωτεινὸ πνεῦμα, αὐτὴ ποὺ μὲ τὸ στόμα τῆς φυτεύει περιβόλια ἀπὸ ροδιές, ποὺ οἱ καρποὶ τους εἶναι τὰ ἀρώματα, ἐκείνη ποὺ παράθεσε τραπέζι τὸν κῆπο τῆς στὸ Δεσπότη τῆς κτίσης, ποὺ κανένα ἀπὸ ὅσα παρατέθηκαν ἀπὸ αὐτὴ δὲ φάνηκε πῶς ἔπρεπε ν' ἀπορριφθεῖ, ἀλλ' ὅλα βεβαιώθηκε πῶς ἦταν καλὰ· ἢ σμύρνα, τὸ ἄρωμα, τὸ

τοῦ γάλακτος οἶνος, ἧ ἔμαρτύρησεν ὁ Λόγος τὸ τέλειον, ὁ εἰπὼν ὅτι «ὄλη καλὴ εἶ καὶ μῶμος οὐκ ἔστιν ἐν σοί», αὕτη νῦν οὕτω διάκειται· ὡς πρῶτως μέλλουσα δέχεσθαι τοῦ Θεοῦ τὴν ἐμφάνειαν καὶ ὡς οὐδέπω τὸν νῦν ἐστῶτα πρὸ τῶν θυρῶν Λόγον εἰσδεξαμένη καὶ εἰσοι-
5 κίσασα ἐν θαύματι τῆς φωνῆς ποιεῖται τὴν δύναμιν. Διὰ τοῦτο φησιν οὕτω ἑαυτῆς, ἀλλὰ τῆς θύρας αὐτῆς ἄπτεσθαι τὴν τοῦ νυμφίου φωνήν· «φωνή» γάρ, φησί, «τοῦ ἀδελφίδου μου κρούει ἐπὶ τὴν θύραν».

Ὅρα, πῶς ἀόριστός ἐστι τοῖς πρὸς τὸν Θεὸν ἀνιοῦσιν ὁ δρό-
10 μος, πῶς τὸ ἀεὶ καταλαμβανόμενον ἀρχὴ πρὸς τὸ ὑπερκείμενον γίνεται· ὅτε γὰρ στάσιν τινὰ τοῦ δρόμου τῆς ἐπὶ τὰ ὑψηλὰ πορείας διὰ τῶν πρὸς αὐτὴν εἰρημένων ἠλπίσαμεν (τί γὰρ ἂν τις μετὰ τὴν τῆς τελειότητος μαρτυρίαν πλέον ζητήσκειν;) τότε βλέπομεν ἔτι ἔνδον οὐσαν αὐτὴν καὶ οὕτω τῶν θυρῶν ἐκτὸς γεγεννημένην οὐδὲ τῆς κατὰ
15 πρόσωπον ἐμφανείας κατατρυφήσασαν, ἀλλ' ἔτι διὰ τῆς ἀκοῆς πρὸς τὴν τῶν ἀγαθῶν μετουσίαν ὁδηγουμένην. Τοῦτο οὖν διὰ τῶν εἰρημένων τὸ δόγμα μανθάνομεν, ὅτι πάντοτε τοῖς ἐπὶ τὸ μείζον προκόπτουσιν ἀρμόδιός ἐστιν ἢ τοῦ Ἀποστόλου φωνῆ ἢ λέγουσα ὅτι «εἴ τις δοκεῖ ἐγνωκέναι τι, οὕτω ἔγνω καθὼς δεῖ γινῶναι»· ἔγνω μὲν
20 γὰρ αὐτὸν ἐν τοῖς φθάσασιν ἢ ψυχῇ τοσοῦτον ὅσον κατέλαβεν, ἀλλ' ἐπειδὴ τὸ μήπω κατειλημμένον ἀπειροπλάσιον τοῦ καταληφθέντος ἐστί, διὰ τοῦτο καὶ ὥφθη πολλακίς τῇ ψυχῇ ὁ νυμφίος καὶ ὡς μηδέπω ἐν ὀφθαλμοῖς γενόμενος ὀφθήσεται τῇ νύμφῃ διὰ τῆς φωνῆς ἐπαγγέλλεται.

25 Ὡς δ' ἂν σαφέστερον ἡμῖν τὸ νόημα γένοιτο, εἰκόνα τινὰ δι' ὑποδείγματος προσθήσω τῷ λόγῳ· ὡσπερ γὰρ εἴ τις πλησίον ἐκείνης γένοιτο τῆς πηγῆς, ἣν ἀναβαίνειν εἶπεν ἐκ τῆς γῆς κατ' ἀρχᾶς ἢ Γραφῇ τοσαύτην οὐσαν τὸ πλῆθος, ὡς ἅπαν τῆς γῆς ἐπικλύζειν τὸ πρόσωπον, θαυμάσει μὲν ὁ τῇ πηγῇ πλησιάσας τὸ ἄπειρον ὕδωρ
30 ἐκεῖνο τὸ πάντοτε αὐτῆς ἀνομβροῦν τε καὶ προχεόμενον, οὐ μὴν εἰποι ἂν ὄλον ἐωρακέναι τὸ ὕδωρ (πῶς γὰρ ἂν ἴδοι τὸ ἔτι τοῖς κόλποις τῆς γῆς ἐγκρυπτόμενον; ὥστε κἂν ἐπὶ πολλὰ παραμείνη τῷ βρύοντι, δεῖ ἐν ἀρχαῖς ἐστί τῆς θεωρίας τοῦ ὕδατος· οὐ γὰρ παύεται τὸ ὕδωρ

13. Ἰακ. 4,7. 14. Α' Κορ. 8,2.

15. Γεν. 2,6.

ψωμί με τὸ μέλι, τὸ κρασί με τὸ γάλα· ἐκείνη στήν ὁποία ὁ Λόγος ἀπέδωσε τὸ τέλειο, λέγοντας ὅτι «ὄλα εἶναι ὠραῖα καὶ δὲν ἔχεις κανένα ψεγάδι»¹³, αὐτὴ εἶναι τώρα σ' αὐτὴ τὴν κατάσταση. Σὰ νὰ πρόκειται νὰ δεχτεῖ τὴ φανέρωση τοῦ Θεοῦ γιὰ πρώτη φορὰ καὶ σὰ νὰ μὴν εἶχε δεχτεῖ μέσα στὸ σπίτι ποτὲ ὡς τότε τὸ Λόγο πού στέκεται τώρα μπροστὰ στήν πόρτα, τέτοιο θαυμασμὸ ἀφήνει νὰ φανεῖ με τὴ φωνή της. Γι' αὐτὸ λέει ὄχι ἐκείνην, ἀλλὰ τὴν πόρτα της ἀγγίζει ἢ φωνὴ τοῦ νυμφίου· γιατί λέει, «ἢ φωνὴ τοῦ ἀγαπημένου μου χτυπᾷ στήν πόρτα».

Βλέπεις πόσο ἀτελείωτος εἶναι ὁ δρόμος ἐκείνων πού ἀνεβαίνουν πρὸς τὸ Θεό, πῶς αὐτὸ πού πάντοτε καταλαμβάνεται γίνεται ξεκίνημα γιὰ τὸ πιὸ πάνω; "Όταν ἐλπίσαμε πῶς θὰ συναντούσαμε κάποιον σταθμὸ τῆς πορείας μας πρὸς τὰ ἄνω μὲ ὅσα εἰπώθηκαν πρὸς αὐτὴ (τί νὰ ζητήσῃ δηλαδὴ κανένας περισσότερο μετὰ τὴ βεβαίωση τῆς τελειότητος;), τότε βλέπομε ὅτι αὐτὴ εἶναι ἀκόμη μέσα καὶ δὲν ἔχει βγεῖ ἀκόμα ἔξω ἀπὸ τὴν πόρτα οὔτε ἔνιωσε τὴν ἀπόλαυση τῆς κατὰ πρόσωπο φανέρωσης, ἀλλ' ἀκόμα ὁδηγεῖται στὴ μετουσία τῶν ἀγαθῶν μετὰ τὴν ἀκοή. Αὐτὸ τὸ δίδαγμα λοιπὸν διδασκόμαστε μὲ ὅσα εἰπώθηκαν, ὅτι πάντα γι' αὐτοὺς πού προχωροῦν στὸ μεγαλύτερο εἶναι κατάλληλη ἢ φωνὴ τοῦ Ἀποστόλου πού λέει· «ἂν νομίζει κάποιος ὅτι ἔχει μάθει, δὲν ἔμαθε ἀκόμα ἔτσι πού ἔπρεπε νὰ μάθει»¹⁴. Ἡ ψυχὴ ἔμαθε γι' αὐτὸν στὰ προηγούμενα τόσο ὅσο κατάλαβε, ἀλλ' ἐπειδὴ αὐτὸ πού δὲν ἔχει καταλάβει εἶναι τὸ ἀπειροπλάσιο ἐκείνου πού ἔχει γίνῃ καταληπτό, γι' αὐτὸ καὶ φανερώθηκε πολλὰ φορὲς ὁ νυμφίος στήν ψυχὴ καί, σὰ νὰ μὴν παρουσιάστηκε ἀκόμη στὰ μάτια της, ὑπόσχεται φωνάζοντας στὴ νύμφη ὅτι θὰ φανερωθεῖ.

Γιὰ νὰ κάνω τὸ νόημα σαφέστερο, θὰ προσθέσω στὸ λόγο μου σὰν παράδειγμα μιὰν εἰκόνα. Ἄν βρισκόταν κανένας κοντὰ στήν πηγὴ ἐκείνη, πού εἶπε ἢ Γραφή¹⁵ ὅτι ἔβγαίνε στήν ἀρχὴ ἀπὸ τὴ γῆ κι ἦταν τόσο πλούσια, ὥστε σκέπαζε ὅλη τὴν ἐπιφάνεια τῆς γῆς, θὰ θαύμαζε ὁποῖος πλησίαζε στήν πηγὴ τὸν ἄπειρο ἐκεῖνο πλοῦτο τοῦ νεροῦ πού ἀνάβλυζε ἀπὸ τὴ γῆ ἀδιάκοπα καὶ χυνόταν παντοῦ· δὲ θὰ ἔλεγε βέβαια ὅτι εἶχε δεῖ ὄλο τὸ νερὸ (πῶς μπορούσε δηλαδὴ νὰ δεῖ τὸ νερὸ πού κρυβόταν ἀκόμα στὰ σπλάχνα τῆς γῆς; "Όστε κι ἂν ἔμενε πολλὴ ὥρα κοντὰ στήν πηγὴ πού ἀνάβλυζε, θὰ ἐξακολουθοῦ-

ἀεί τε ρέον καὶ ἀεί τοῦ βρῦειν ἀρχόμενον), οὕτως ὁ πρὸς τὸ θεῖον ἐκεῖνο καὶ ἀόριστον κάλλος βλέπων, ἐπειδὴ τὸ πάντοτε εὐρισκόμενον καινότερόν τε καὶ παραδοξότερον πάντως παρὰ τὸ ἤδη κατειλημμένον ὁρᾶται, θαυμάζει μὲν τὸ ἀεί προφαινόμενον, οὐδέποτε δὲ ἴσταται τῆς τοῦ ἰδεῖν ἐπιθυμίας διὰ τὸ πάντως τοῦ ἑωραμένου μεγαλοπρεπέστερόν τε καὶ θειότερον εἶναι τὸ προσδοκώμενον. Διὰ τοῦτο οὖν καὶ ἐνταῦθα ἡ νύμφη ἀεί θαυμάζουσά τε καὶ ἐκπληττομένη τὸ γινωσκόμενον οὐδέποτε ἐν τοῖς ἐγνωσμένοις ἴστησι τοῦ θεωρουμένου τὸν πόθον. Οὐ χάριν καὶ νῦν ὡς ἔτι θυροκρουστοῦντος τοῦ Λόγου αἰσθάνεται καὶ πρὸς τὴν ὑπακοὴν διανίσταται καὶ φησι «φωνὴ τοῦ ἀδελφίδου μου κρούει ἐπὶ τὴν θύραν».

Εἶτα, ἡσυχίαν ταῖς ἀκοαῖς ἐνδοῦσα, ἀκούει τοῦ διὰ τῆς φωνῆς προσηγήσαντος Λόγου. Ὁ δὲ λόγος τοιοῦτός ἐστιν· «ἀνοιξόν μοι, ἀδελφή μου, ἡ πλησίον μου, περιστερά μου, τελεία μου, ὅτι ἡ κεφαλὴ μου ἐπλήσθη δρόσου καὶ οἱ βόστρυχοί μου ψεκάδων νυκτός». Τούτου δὲ τὴν διάνοιαν οὕτως ἂν τις καταλάβοι τῇ θεωρίᾳ· τῷ μεγάλῳ Μωϋσῆ διὰ φωτὸς ἤρξατο ἡ τοῦ Θεοῦ ἐπιφάνεια, μετὰ ταῦτα διὰ νεφέλης αὐτῷ ὁ Θεὸς διαλέγεται, εἶτα ὑψηλότερος καὶ τελειότερος ἤδη γενόμενος ἐν γνώφῳ τὸν Θεὸν βλέπει. Ὁ δὲ διὰ τούτου μανθάνομεν τοιοῦτόν ἐστιν· ἡ πρώτη ἀπὸ τῶν ψευδῶν καὶ πεπλανημένων περὶ Θεοῦ ὑπολήψεων ἀναχώρησις ἢ ἀπὸ τοῦ σκότους εἰς φῶς ἐστὶ μετὰστασις, ἢ δὲ προσεχεστέρα τῶν κρυπτῶν κατανόησις ἢ διὰ τῶν φαινομένων χειραγωγοῦσα τὴν ψυχὴν πρὸς τὴν ἀόρατον φύσιν οἷόν τις νεφέλη γίνεται τὸ φαινόμενον μὲν ἅπαν ἐπισκιάζουσα πρὸς δὲ τὸ κρύφιον βλέπειν τὴν ψυχὴν χειραγωγοῦσα καὶ συνθετίζουσα, ἢ δὲ διὰ τούτων ὁδεύουσα πρὸς τὰ ἄνω ψυχῆ, ὅσον ἐφικτόν ἐστι τῇ ἀνθρωπίνῃ φύσει καταλιποῦσα, ἐντὸς τῶν ἀδύτων τῆς θεογνωσίας γίνεται τῷ θεῷ γνώφῳ πανταχόθεν διαληφθεῖσα, ἐν ᾧ τοῦ φαινομένου τε καὶ καταλαμβανομένου παντὸς ἔξω καταλειφθέντος μόνον ὑπολείπεται τῇ θεωρίᾳ τῆς ψυχῆς τὸ ἀόρατόν τε καὶ ἀκατάληπτον, ἐν ᾧ ἐστὶν ὁ Θεός, καθὼς φησι περὶ τοῦ νομοθέτου ὁ λόγος ὅτι «εἰσήλθε δὲ Μωϋσῆς εἰς τὸν γνώφον οὗ ἦν ὁ Θεός».

Τούτων δὲ ἡμῖν οὕτω θεωρηθέντων σκεπτέον ἂν εἶη καὶ τῶν

16. ᾠσμα 5,2. 17. Ἐξ. 19,3.
18. Ἐξ. 19,16-19. 19. Ἐξ. 20,21.

σε νὰ βλέπει πάντοτε τὴν ἀρχὴ τοῦ ἀναβλύσματος· γιατί τὸ νερὸ δεν παύει νὰ κυλᾷ πάντοτε καὶ πάντοτε ν' ἀναβλύζει. Ἔτσι κι αὐτὸς ποὺ παρατηρεῖ ἐκείνη τὴ θεία καὶ δίχως ὄρια ὁμορφιά, ἐπειδὴ αὐτὸ ποὺ κάθε φορὰ βρίσκει παρουσιάζεται ὁπωςδήποτε πρὸ καινούργιο καὶ πρὸ ἀπροσδόκητο ἀπὸ ἐκεῖνο ποὺ ἔχει περάσει, θαυμάζει αὐτὸ ποὺ φαίνεται κάθε φορὰ, δὲ σταματᾷ ὅμως ποτὲ νὰ θέλει νὰ βλέπει, ἐπειδὴ τὸ θέαμα αὐτὸ ποὺ προσδοκᾷ εἶναι ὁπωςδήποτε πρὸ ἐπιβλητικό καὶ πρὸ θεϊκὸ ἀπὸ ὅ,τι ἔχει δεῖ. Γι' αὐτὸ λοιπὸν καὶ ἐδῶ ἡ νύμφη, ἐνῶ θαυμάζει καὶ τὰ χάνει πάντοτε μὲ ὅ,τι μαθαίνει, δὲ σταματᾷ ποτὲ σ' αὐτὸ ποὺ ἔχει μάθει τὸν πόθο καὶ γι' αὐτὸ ποὺ παρατηρεῖ. Γι' αὐτὸ καὶ τώρα αἰσθάνεται ὅτι ὁ Λόγος χτυπᾷ στὴν πόρτα καὶ σηκώνεται γιὰ νὰ ὑπακούσει λέγοντας· «ἡ φωνὴ τοῦ ἀγαπημένου μου χτυπάει στὴν πόρτα».

Ἔπειτα, ἐπιβάλλοντας ἡσυχία στὴν ἀκοή της, ἀκούει τὰ λόγια ποὺ ἀντήχησαν μὲ τὴ φωνή. Καὶ τὰ λόγια ἦταν τὰ ἐξῆς· «ἀνοιξέ μου, ἀγαπημένη μου, συντροφιά μου, περιστέρα μου, ἀψεγάδιαστή μου, γιατί τὸ κεφάλι μου μούσκεψε ἀπ' τὴ δροσιὰ καὶ τὰ μαλλιά μου ἀπὸ τὶς δροσοσταλίδες τῆς νύχτας»¹⁶. Τῶν στίχων αὐτῶν τὸ νόημα ἡ ἀνάλυση μπορεῖ νὰ τὸ συλλάβει ὡς ἐξῆς· Στὸν μεγάλο Μωυσὴ ἡ παρουσία τοῦ Θεοῦ ἄρχισε νὰ γίνεται μὲ τὸ φῶς¹⁷, ἔπειτ' ἀπὸ αὐτὸ ὁ Θεὸς τοῦ μιλάει ἀπὸ τὸ σύννεφο¹⁸, ἀργότερα ὅταν ἔγινε πρὸς ὑψηλότερος καὶ τελειότερος, βλέπει τὸ Θεὸ μέσα στὸ γνόφο¹⁹. Αὐτὸ ποὺ διδασκόμαστε ἀπὸ αὐτὸ εἶναι τὸ ἐξῆς· Ἡ πρώτη ἐξοδος ἀπὸ τὶς ψευδεῖς καὶ πλανημένες ἀντιλήψεις γιὰ τὸ Θεὸ εἶναι ἡ μετάβαση ἀπὸ τὸ σκοτάδι στὸ φῶς· ἡ ἀμέσως ἐπόμενη κατανόηση τῶν κρυμμένων, ποὺ διαμέσου τῶν φαινομένων χειραγωγεῖ τὴν ψυχὴ πρὸς τὴν ἀόρατη φύση, παίρνει τὴ μορφή κάποιου σύννεφου, ποὺ σκεπάζει ὅλο ὅσο φαίνεται καὶ χειραγωγεῖ καὶ ἀσκεῖ τὴν ψυχὴ νὰ βλέπει τὸ κρυφόν. Ἡ ψυχὴ τώρα, ποὺ ἀνάμεσα ἀπὸ αὐτὰ προχωρεῖ πρὸς τὰ ἄνω, ἀφήνοντας ὅσα μπορεῖ νὰ συλλάβει ἡ ἀνθρώπινη φύση, εἰσέρχεται μέσα στὰ ἄδυτα τῆς θεογνωσίας περικυκλωμένη ἀπὸ παντοῦ ἀπὸ τὸ θεῖο γνόφο, ὅπου, ἀφοῦ ἐγκαταλειφθεῖ ἀπ' ἔξω κάθετι ποὺ καταλαβαίνομε, ἀπομένει γιὰ τὴ θεωρία τῆς ψυχῆς μόνο τὸ ἀόρατο καὶ ἀκατανόητο, ὅπου βρίσκεται ὁ Θεός, ὅπως λέει ὁ λόγος γιὰ τὸ νομοθέτη· «εἰσηλθε ὁ Μωυσῆς στὸ γνόφο ὅπου ἦταν ὁ Θεός».

Ἔστερα ἀπὸ τὴν ἀνάλυσή μας αὕτη πρέπει νὰ ἐξετάσομε καὶ

προκειμένων ἡμῖν ρητῶν τὴν πρὸς τὰ εἰρημένα συγγένειαν. Ἦν ὅτε μέλαινα ἦν ἡ νύμφη τοῖς ἀφωτίστοις δόγμασιν ἐσκοτισμένη παραβλέψαντος αὐτὴν τοῦ ἡλίου τοῦ διὰ τῶν πειρασμῶν τὴν ἄρριζον ἐπὶ τῶν πετρῶν σπορὰν ἐπικαίοντος, ὅτε τῶν ἐν αὐτῇ μαχεσαμένων 5 ἠττηθεῖσα τὸν ἀμπελῶνα τὸν ἑαυτῆς οὐκ ἐφύλαξεν, ὅτε ἑαυτὴν ἀγνοήσασα τὰς τῶν ἐρίφων ἀγέλας ἀντὶ τῶν προβάτων ἐποίμαινεν. Ἄλλ' ἐπειδὴ τῆς πρὸς τὸ κακὸν συμφύτας ἑαυτὴν ἀποσπάσασα διὰ τοῦ μυστικοῦ ἐκείνου φιλήματος τῆ πηγῆ τοῦ φωτὸς προσαγαγεῖν τὸ στόμα ἐπόθησε, τότε καλὴ γίνεται τῷ φωτὶ τῆς ἀληθείας περιλαμ- 10 φθεῖσα καὶ τὸ μέλαν τῆς ἀγνοίας ἀποκλυσταμένη τῷ ὕδατι. Εἴτα ἵππῳ ὁμοιοῦται διὰ τὸ εὐδρομον καὶ τῆ περιστερᾶ διὰ τὸ τάχος τῆς πτήσεως. Δι' ὧν πᾶν τὸ καταλαμβανόμενόν τε καὶ φαινόμενον ὡς ἵππος διαδραμοῦσα καὶ ὡς περιστερὰ διαπτᾶσα πρότερον μὲν τῆ σκιᾶ τοῦ μήλου μετὰ ἐπιθυμίας ἐπαναπαύεται, μήλον ἀντὶ νεφέλης 15 τὸ ἐπισκιάζον κατονομάσασα, νῦν δὲ ἤδη ὑπὸ τῆς θείας νυκτὸς περιέχεται, καθ' ἣν ὁ νύμφιος παραγίνεται μὲν οὐ φαίνεται δέ. Πῶς γὰρ ἂν ἐν νυκτὶ φανείη τὸ μὴ ὁρώμενον; Ἄλλ' αἰσθησιν μὲν τινα δίδωσι τῆ ψυχῇ τῆς παρουσίας, ἐκφεύγει δὲ τὴν ἐναργῆ κατανόησιν τῷ ἀοράτῳ τῆς φύσεως ἐγκρυπτόμενος.

20 Τίς τοίνυν ἐστὶν ἡ γινομένη τῆ ψυχῇ διὰ τῆς νυκτὸς ταύτης μυσταγωγία; Ἄπτεται τῆς θύρας ὁ Λόγος. Θύραν δὲ νοοῦμεν τὴν στοχαστικὴν τῶν ἀρρήτων διάνοιαν, δι' ἧς εἰσοικίζεται τὸ ζητούμενον. Ἐξω τοίνυν ἐστῶσα τῆς φύσεως ἡμῶν ἡ ἀλήθεια διὰ τῆς ἐκ μέρους γνώσεως, καθὼς φησιν ὁ Ἀπόστολος, ἐν ὑπονοίαις τισὶ καὶ αἰνί- 25 γμασι θυροκρουστῆ τὴν διάνοιαν «ἄνοιξον» λέγουσα καὶ μετὰ τῆς προτροπῆς ὑποτιθεμένη τὸν τρόπον, ὅπως ἀνοιγῆναι προσήκει τὴν θύραν, οἷόν τινας κλείς ὀρέγουσα τὰ καλὰ ταῦτα ὀνόματα, δι' ὧν τὸ κεκλεισμένον ἀνοίγεται· κλείδες γὰρ εἰσιν ἀντικρυς αἱ τῶν ὀνομάτων τούτων ἐμφάσεις αἱ τὰ κρυπτὰ διανοίγουσαι· «ἀδελφῆ» καὶ 30 «πλησίον» καὶ «περιστερὰ» καὶ «τελεία». Εἰ γὰρ βούλει σοι, φησίν, ἀνοιγῆναι τὴν θύραν καὶ ἐπαρθῆναι τῆς ψυχῆς σου τὰς πύλας, ἵνα εἰσέλθῃ ὁ βασιλεὺς τῆς δόξης, χρή σε ἀδελφὴν μου γενέσθαι ἐν τῷ τὰ θελήματά μου τῆ ψυχῇ παραδέξασθαι, καθὼς ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ

20. Ματθ. 13,5-6.

21. Α' Κορ. 13,9-12.

22. Ψαλμ. 23,7-9.

τῆ συγγένεια μ' αὐτὰ πού εἶπαμε τῶν λόγων πού μᾶς ἀπασχολοῦν. Κάποτε ἡ νύμφη ἦταν μαύρη σκοτισμένη ἀπὸ τὴν ἀφωτῆ διδασκαλία, ἐπειδὴ τὴν ἔκαψε ἄσχημα ὁ ἥλιος, πού μὲ τοὺς πειρασμοὺς κατακαίει τὴν ἄρριζη σπορὰ πάνω στὶς πέτρες²⁰, ὅταν ἠττημένη ἀπὸ αὐτοὺς πού τῆς ἐπιτέθηκαν δὲ φύλαξε τὸ ἀμπέλι τῆς, ὅταν ἀγνωώντας πιά εἶναι βόσκισε τὰ κοπάδια τῶν κατσικιῶν ἀντὶ τὰ πρόβατα. Ἄλλ' ὅταν ἀποσπᾶστηκε ἀπὸ τὴ συνάφειά τῆς μὲ τὸ κακὸ καὶ πόθησε νὰ προσφέρει τὸ στόμα τῆς στὴν πηγὴ τοῦ φωτὸς μὲ τὸ μυστικὸ ἐκεῖνο φίλημα, τότε γίνεται ὠραία, καθὼς φωτίστηκε ὁλόγυρα ἀπὸ τὸ φῶς τῆς ἀλήθειας καὶ καθαρίστηκε μὲ τὸ νερὸ ἀπὸ τὸ μαῦρο τῆς ἄγνοιας. Ἀργότερα παρομοιάζεται μὲ τὴ φοράδα γιὰ τὸ ὠραῖο τρέξιμο καὶ μὲ τὴν περιστερὰ γιὰ τὸ γρήγορο πέταγμά τῆς. Μὲ αὐτὰ ἀφοῦ κάθετι πού νοεῖται καὶ κάθετι πού φαίνεται τὸ διέτρεξε σὰν τὸ ἄλογο καὶ πέταξε ἀπὸ πάνω του σὰν περιστέρι, πρῶτα ἀναπαύεται μὲ πόθο στὸν ἴσκιο τῆς μηλιάς, ὀνομάζοντας μηλιά κι ὄχι σύννεφο αὐτὸ πού τὴ σκίαζε, καὶ τώρα πιά τὴν περιτυλίγει ἡ θεία νύχτα, μέσα στὴν ὁποία ὁ νυμφίος ἔρχεται χωρὶς ὥστόσο νὰ φαίνεται. Πῶς δηλαδὴ μέσα στὴ νύχτα θὰ φανεῖ αὐτὸ πού δὲν μπορούμε νὰ δοῦμε; Δίνει στὴν ψυχὴ κάποια αἴσθησι τῆς παρουσίας του, ξεφεύγει ὁμως τὴν ξεκάθαρη κατανόησι, κρυμμένος μέσα στὸ ἀόρατο τῆς φύσεως του.

Ποιά λοιπὸν εἶναι ἡ μυσταγωγία πού γίνεται γιὰ τὴν ψυχὴ τὴν νύχτα αὐτῆ; Ὁ Λόγος ἀγγίζει τὴν πόρτα. Πόρτα θεωροῦμε τὴ διάνοια πού φαντάζεται τὰ ἀνείπωτα, ἀπὸ τὴν ὁποία μπαίνει αὐτὸ πού ζητοῦμε. Στέκοντας λοιπὸν ἡ ἀλήθεια ἔξω ἀπὸ τὴν πόρτα τῆς φύσεως μας χτυπάει τὸ νοῦ μας καὶ μὲ τὴ γνώσι ἑνὸς μόνο μέρους, ὅπως λέει ὁ Ἀπόστολος, μὲ μερικὲς ὑπόνοιες καὶ αἰνίγματα²¹, λέει «ἀνοίξε». Μαζὶ μὲ τὴν προτροπὴ ὑποδεικνύει καὶ τὸν τρόπο, πῶς πρέπει ν' ἀνοίξει ἡ πόρτα, προτείνοντας σὰν ἓνα εἶδος κλειδιά τὰ ὠραῖα αὐτὰ ὀνόματα, πού ἀνοίγουν ὅ,τι εἶναι κλεισμένο. Γιατὶ οἱ ἔννοιες τῶν ὀνομάτων αὐτῶν εἶναι καθεαυτοῦ κλειδιά πού ἀνοίγουν τὰ μυστικά: ἄδελφὴ καὶ συντροφιά μου καὶ περιστέρα καὶ ἀψεγάδιασθη'. Ἄν θέλεις δηλαδὴ νὰ σοῦ ἀνοιχτεῖ ἡ πόρτα καὶ νὰ διαπλατωθοῦν οἱ πύλες τῆς ψυχῆς σου, γιὰ νὰ μπεῖ ὁ βασιλιάς τῆς δόξας²², πρέπει νὰ γίνεις ἀδελφὴ μου μὲ τὸ νὰ δεχτεῖς στὴν ψυχὴ σου τὰ θελήματά μου, ὅπως λέει μέσα στὸ Εὐαγγέλιο ὅτι ἀδελφὸς του καὶ

φησιν ἀδελφὸν αὐτοῦ καὶ ἀδελφὴν γίνεσθαι τὸν ἐν τοῖς θελήμασιν αὐτοῦ ζῶντα, χρῆ δέ σε καὶ προσεγγίσει τῇ ἀληθείᾳ καὶ πλησίον ἀκριβῶς γενέσθαι, ὥστε μηδενὶ μέσῳ διατειχίζεσθαι καὶ ἐν τῇ φύσει τῆς περιστερᾶς ἔχειν τὸ τέλειον, τοῦτο δέ ἐστι τὸ ἀνελλιπῆ τε καὶ 5 πεπληρωμένην εἶναι πάσης ἀκακίας καὶ καθαρότητος.

Ταῦτα λαβοῦσα, ὦ ψυχῆ, οἷόν τινας κλεῖς τὰ ὀνόματα ἀνοιξον δι' αὐτῶν τῇ Ἀληθείᾳ τὴν εἰσοδὸν ἀδελφὴ γενομένη καὶ πλησίον καὶ περιστερὰ καὶ τελεία. Ἔσται δέ σοι τὸ κέρδος ἐκ τοῦ εἰσδέξασθαι με καὶ εἰσοικίσασθαι ἢ ἐκ τῆς κεφαλῆς μου δρόσος, ἧς πλήρης εἰμί, 10 καὶ αἱ τῆς νυκτὸς ψεκάδες αἱ τῶν βοστρύχων τῶν ἐμῶν ἀπορρέουσαι. Ἐκ τούτων δὲ τὸ μὲν ἴασιν εἶναι τὴν δρόσον παρὰ τοῦ προφήτου σαφῶς μεμαθήκαμεν, ὃς φησιν ὅτι «ἡ δρόσος ἢ παρὰ σοῦ ἴαμα αὐτοῖς ἐστίν», αἱ δὲ τῆς νυκτὸς ψεκάδες τῆς προθεωρηθείσης ἔχονται διανοίας· οὐ γάρ ἐστι δυνατόν τὸν ἐντὸς τῶν ἀδύτων τε καὶ ἀθεωρη- 15 των γενόμενον ὄμβρω τινὶ τῆς γνώσεως ἐντυχεῖν ἢ χειμάρρῳ, ἀλλ' ἀγαπητὸν εἰ λεπταῖς τισὶ καὶ ἀμυδραῖς διανοίαις ἐπιψεκάζοι τὴν γνῶσιν αὐτῶν ἢ ἀλήθεια διὰ τῶν ἁγίων τε καὶ θεοφορουμένων τῆς λογικῆς σταγόνος ἀπορρευούσης. Βοστρύχους γὰρ οἶμαι τῆς τοῦ παντὸς κεφαλῆς ἐξηρημένους τροπικῶς ὀνομάζεσθαι προφήτας καὶ 20 εὐαγγελιστὰς καὶ ἀποστόλους, ὧν ἕκαστος ὅσον ἐχώρουν ἐκ τῶν σκοτεινῶν τε καὶ ἀποκρύφων καὶ ἀοράτων θησαυρῶν ἀρῦόμενοι ἡμῖν μὲν ποταμοὶ γίνονται πλήρεις ὑδάτων. Ὡς δὲ πρὸς τὴν ὄντως ἀλήθειαν δροσῶδεις εἰσὶ ψεκάδες, κἂν τῷ πλήθει τε καὶ μεγέθει τῆς διδασκαλίας πλημύρωσιν.

Οἷος ὁ Παῦλος ἦν ποταμὸς ὑπὲρ τὸν οὐρανὸν τοῖς τῶν νοημά- 25 των κύμασι κορυφούμενος ἕως τρίτου οὐρανοῦ, ἕως τοῦ παραδείσου, ἕως τῶν ἀρρήτων τε καὶ ἀνεκφωνήτων ρημάτων, καὶ διὰ πάσης τῆς τοιαύτης μεγαληγορίας πελαγίζων τῷ λόγῳ δείκνυσι πάλιν ὅτι ψεκάς τις ἐστὶ δροσῶδης ὁ λόγος οὗτος συγκρίσει τοῦ ὄντως Λόγου, δι' ὧν φησιν ὅτι «ἐκ μέρους γινώσκομεν καὶ ἐκ μέρους προφη- 30 τεύομεν»· καὶ «εἴ τις δοκεῖ ἐγνωκέναι τι, οὐπω ἐγνω καθὼς δεῖ γνῶναι»· καὶ «ἐγὼ ἐμαυτὸν οὐπω λογιζομαι κατειληφέναι». Εἰ τοίνυν ἢ ἰκμὰς τῆς δρόσου καὶ ἢ τῶν βοστρύχων ψεκάς ποταμοὶ δο-

23. Μάρκ. 3,35. 24. Ἑσαίας 26,19.

25. Ἑσ. 43,20. Ἰεζ. 47,9. Ψαλμ. 64,10.

26. Β' Κορ. 12,2-4. 27. Α' Κορ. 13,9.

ἀδελφή του γίνονται ὅποιοι ζοῦνε κατὰ τὸ θέλημά του²³. Καὶ ἐσὺ πρέπει νὰ προσεγγίσεις τὴν ἀλήθεια καὶ νὰ φτάσεις ἀκριβῶς κοντά της, ἔτσι πὺ νὰ μὴν παρεμβάλλεται κανένα ἐμπόδιο, καὶ ν' ἀποχτήσεις τὴν τελειότητα τοῦ περιστεριοῦ, πράγμα πὺ σημαίνει νὰ μὴν ἔχεις ἔλλειψη, ἀλλὰ νὰ εἶσαι γεμάτη ἀπὸ ἀκακία καὶ καθαρότητα.

Παίρνοντας, ὦ ψυχὴ, αὐτὰ τὰ ὀνόματα σὰν ἓνα εἶδος κλειδιῶν, ἄνοιξε μ' αὐτὰ τὴν εἴσοδο στὴν ἀλήθεια καὶ γίνε «ἀδελφή καὶ συντρόφισσα καὶ περιστέρα κι ἀψευγάδιαστη». Τὸ κέρδος πὺ θ' ἀποκομίσεις ὅταν μὲ ὑποδεχτεῖς μέσα στὸ σπίτι σου θὰ εἶναι ἡ δροσιὰ ἀπὸ τὸ κεφάλι μου, πὺ εἶμαι γεμάτος ἀπὸ αὐτὴν καὶ οἱ δροσοσταλίδες τῆς νύχτας πὺ σταλάζουν ἀπὸ τὰ μαλλιά μου. Ἀπὸ αὐτὰ μάθαμε σαφῶς ἀπὸ τὸν προφήτη ὅτι ἡ δροσιὰ εἶναι θεραπεία· λέει «ἡ δροσιὰ πὺ στέλνεις εἶναι γι' αὐτοὺς φάρμακο»²⁴ καὶ οἱ δροσοσταλίδες τῆς νύχτας σχετίζονται μὲ τὸ νόημα πὺ προεκθέσαμε. Δὲν εἶναι βέβαια δυνατὸ αὐτὸς πὺ ἔφτασε μέσα σὲ ἄδυστα καὶ ἀθέατα νὰ συναντήσῃ μιὰ βροχὴ ἢ ἓνα χεῖμαρρο γνώσης, ἀλλ' εἶναι ἀρκετὸ ἂν ἡ ἀλήθεια ραντίζει τὴ γνώση του μὲ κάποιες λεπτές καὶ ἀμυδρές ἐννοιες ἀπὸ τὴ λογικὴ σταγόνα πὺ σταλάζει, ἀπὸ τοὺς ἀγίους καὶ ἔνθεους ἄντρες. Γιατὶ βόστρυχοι πὺ κρέμονται ἀπὸ τὸ κεφάλι τοῦ σύμπαντος ὀνομάζονται νομίζω οἱ προφῆτες, οἱ εὐαγγελιστὲς καὶ οἱ ἀπόστολοι, πὺ, ἀντλώντας ὅσο κατανοοῦσε καθένας ἀπὸ τοὺς σκοτεινοὺς κι ἀπόκρυφους κι ἀόρατους θησαυροὺς, γίνονται γιὰ μᾶς ποτάμια πελώρια γεμάτα ἀπὸ νερό²⁵. ἀλλὰ ὡς πρὸς τὴν πραγματικὴ ἀλήθεια εἶναι δροσοσταλίδες, ἀκόμα κι ἂν πλημμυροῦν μὲ τὸ πλῆθος καὶ τὸ μέγεθος τῆς διδασκαλίας.

Τέτοιος ποταμὸς ἦταν ὁ Παῦλος πὺ τὰ κύματα τῶν νοημάτων του ξεπερνοῦσαν τὸν οὐρανὸ, ἔφταναν ὡς τὸν τρίτο οὐρανὸ, ὡς τὸν παράδεισο, ὡς τοὺς ἀνείπωτους καὶ ἀλάλητους λόγους²⁶. Καὶ μόλο πὺ ἀνοιγόταν μὲ τὸ λόγο του σὲ τέτοιο πέλαγος μεγαληγορίας δείχνει πάλι ὅτι ὁ λόγος ἦταν μιὰ σταγόνα δροσιᾶς μπροστὰ στὸν ἀληθινὸ Λόγο μὲ ὅσα λέει· «ἓνα μέρος μόνο γνωρίζομε, καὶ γιὰ ἓνα μέρος μόνο μιλάμε»²⁷. καὶ «ἂν κάποιος νομίζει ὅτι ἔχει μάθει, δὲν ἔμαθε ἀκόμη ὅπως πρέπει νὰ μάθει»²⁸. καὶ «ἐγὼ δὲ θεωρῶ τὸν ἑαυτὸ μου ὅτι ἔφτασε στὸ τέρμα»²⁹. Ἐν τῷ ὄντι ἡ ὑγρασία τῆς δροσιᾶς καὶ

κοῦσι καὶ πελάγη καὶ κύματα πρὸς τὴν ἡμετέραν κρινόμενα δύναμιν, τί χρὴ περὶ τῆς πηγῆς ἐκείνης λογίσασθαι τῆς εἰπούσης ὅτι «εἴ τις διψᾷ, ἐρχέσθω πρὸς με καὶ πινέτω»; Αὐτὸς ἕκαστος τῶν ἀκούοντων δι' ἀναλογίας τῶν εἰρημένων στοχασμὸν λαμβανέτω τοῦ θαύματος. Εἴ γὰρ ἡ ψεκὰς εἰς ποταμῶν ἐξήρκεσε γένεσιν, τί αὐτὸν τὸν τοῦ Θεοῦ ποταμὸν διὰ τῆς ψεκάδος ταύτης ἔστιν ἀναλογίσασθαι;

Ἴδωμεν δὲ καὶ πῶς ὑπακούει τῷ Λόγῳ ἡ νύμφη, πῶς ἀνοίγει τῷ νυμφίῳ τὴν εἰσοδον. «Ἐξεδυσάμην», φησί, «τὸν χιτῶνά μου· πῶς ἐνδύσομαι αὐτόν; Ἐνιψάμην τοὺς πόδας μου· πῶς μολυνῶ αὐτούς;». Καλῶς ἤκουσε τοῦ κελεύσαντος ἀδελφὴν αὐτὴν καὶ πλησίον γενέσθαι καὶ περιστεράν καὶ τελείαν, ἵνα διὰ τούτων εἰσοικισθῇ τῇ ψυχῇ ἡ Ἀλήθεια· ἐποίησε γὰρ ἄπερ ἤκουσεν ἐκδυσάμενη τὸν δερμάτινον ἐκεῖνον χιτῶνα, ὃν μετὰ τὴν ἀμαρτίαν περιεβάλετο, καὶ ἀπονιψάμενη τῶν ποδῶν τὸ γεῶδες, ᾧ ἐνειλήθη ἀπὸ τῆς ἐν παραδείσῳ
15 διαγωγῆς εἰς τὴν γῆν ἀναλύσασα, ὅτε ἤκουσεν ὅτι «γῆ εἶ καὶ εἰς γῆν ἀπελεύση». Διὰ τούτων ἠνοιξεν ἐπὶ τὴν ψυχὴν τῷ Λόγῳ τὴν εἰσοδον διασταλέντος τοῦ τῆς καρδίας παραπετάσματος, τουτέστι τῆς σαρκός. Σάρκα δὲ εἰπὼν τὸν παλαιὸν λέγω ἀνθρωπον, ὃν ἐκδύσασθαι τε καὶ ἀποθέσθαι κελεύει ὁ θεῖος Ἀπόστολος τοὺς μέλλοντας τῷ
20 λουτρῷ τοῦ Λόγου τὸν ρύπον τῶν βάσεων τῆς ψυχῆς ἀποκλύζεσθαι.

Οὐκοῦν ὁ τὸν παλαιὸν ἀπεκδυσάμενος ἀνθρωπον καὶ περιελὼν τῆς καρδίας τὸ κάλυμμα, ἠνοιξε τῷ Λόγῳ τὴν εἰσοδον, ὃν ἐντὸς γενόμενον ἐνδυμα ποιεῖται ἑαυτῆς ἡ ψυχὴ κατὰ τὴν τοῦ Ἀποστόλου ὑφήγησιν, ὃς κελεύει τὸν ἐκδυσάμενον τὴν ρακώδη τοῦ παλαιοῦ ἀν-
25 θρώπου περιβολὴν «ἐνδύσασθαι τὸν καινὸν χιτῶνα τὸν κατὰ Θεὸν κτισθέντα ἐν ὁσιότητι καὶ δικαιοσύνῃ». Ἰησοῦν δὲ λέγει εἶναι τὸ ἐνδυμα. Ἡ δὲ ὁμολογία τῆς νύμφης τοῦ μηκέτι τὸν ἀποβληθέντα χιτῶνα πάλιν ἀναλαμβάνειν, ἀλλ' ἀρκεῖσθαι τῷ ἐνὶ χιτῶνι κατὰ τὸν δοθέντα τοῖς μαθηταῖς νόμον, ὃν διὰ τῆς ἀνωθεν γεννήσεως ἀνακαινισθεῖσα
30 μετημφιάσατο, βεβαιοῖ τοῦ Κυρίου τὸν λόγον τὸν κελεύοντα τοὺς

30. Ἰω. 7,37.

31. Ἄισμα 5,3.

32. Γεν. 3,19.

33. Β' Κορ. 3,15·16.

34. Κολ. 3,9. Ἐφ. 4,22.

ή δροσοσταλίδα τῶν μαλλιῶν φαίνονται ποταμοὶ καὶ πέλαγα καὶ κύματα, ὅταν συγκρίνονται μὲ τὴ δική μας δύναμη, τί πρέπει νὰ σκεφτοῦμε γιὰ τὴν Πηγὴ ἐκείνη πού εἶπε, «ὅποιος διψᾷ, ἄς ἔρχεται σ' ἐμένα κι ἄς πίνει»³⁰; Μόνος του καθένας ἀπὸ ὄσους ἀκοῦνε ἀπὸ τὴν ἀναλογία ὄσων εἰπώθηκαν ἄς κάνει μιὰ εἰκασία γιὰ τὸ θαῦμα. Ἐν δηλαδὴ ἡ σταγόνα ἔφτασε νὰ γεννηθοῦν ποτάμια, τί θὰ πρέπει ν' ἀναλογιστοῦμε μέσω τῆς σταγόνας αὐτῆς ὅτι θὰ κάνει ὁ ποταμὸς τοῦ Θεοῦ;

Ἄλλ' ἄς δοῦμε πῶς ὑπακούει ἡ νύμφη στὸ Λόγο, πῶς ἀνοίγει τὴν πόρτα στὸ νυμφίο. «Ἐβγαλα», λέει, «τὸ πουκάμισό μου· πῶς νὰ τὸ ξαναφορέσω; Ἐπλυνα τὰ πόδια μου· πῶς νὰ τὰ λερώσω»³¹. Ἄκουσε καλὰ αὐτὸν πού τὴ διέταξε νὰ γίνεῖ ἀδελφὴ καὶ συντροφισσά του καὶ περιστέρα του καὶ ἀψευγάδιαστη, ὥστε μὲ αὐτὰ νὰ ἐγκατασταθεῖ στὴν ψυχὴ ἢ ἀλήθεια. Ἐκανε ὄσα ἄκουσε ἀφοῦ ξεντύθηκε ἐκείνον τὸ δερμάτινο χιτώνα, πού ντύθηκε μετὰ τὴν ἀμαρτία, κι ἀφοῦ ἔπλυνε ἀπὸ τὰ πόδια τῆς τὰ χῶματα πού τὴ λέρωσαν, ὅταν ἀπὸ τὸν παράδεισο ὅπου ζοῦσε ἀναχώρησε γιὰ τὴ γῆ, ὅποτε ἄκουσε «εἶσαι γῆ καὶ στὴ γῆ θὰ καταλήξεις»³². Μὲ αὐτὰ ἀνοίξε τὸ παραπέτασμα τῆς καρδιάς, δηλαδὴ ἡ σάρκα³³ κι ἐλευθέρωσε γιὰ τὸ Λόγο τὴν εἴσοδο στὴν ψυχὴ. Μὲ τὴ σάρκα ἐννοῶ τὸν παλαιὸ ἄνθρωπο³⁴, πού ὁ θεῖος Ἀπόστολος διατάζει νὰ ξεντυθοῦμε καὶ νὰ τὸν ἀποθέσομε ὄσοι πρόκειται νὰ πλύνουμε μὲ τὸ λουτρὸ τοῦ λόγου τὴν ἀκαθαρσία ἀπὸ τὰ πόδια τῆς ψυχῆς³⁵.

Αὐτὸς λοιπὸν πού ξεντύθηκε τὸν παλαιὸ ἄνθρωπο καὶ μάζεψε τὸ σκέπασμα τῆς καρδιάς, ἀνοίξε στὸ Λόγο τὴν εἴσοδο. Ὅταν αὐτὸς μπῆκε μέσα, ἡ ψυχὴ τὸν κάνει ἐνδυμά τῆς κατὰ τὴ συμβουλὴ τοῦ Ἀποστόλου, πού διατάζει ὅποιος ξεντυθεῖ τὴν κουρελιασμένη στολὴ τοῦ παλαιοῦ ἀνθρώπου «νὰ φορέσει τὸν καινούργιο χιτώνα πού δημιουργήθηκε ὅπως τὸν θέλει ὁ Θεὸς μὲ τὴν ὀσιότητα καὶ τὴ δικαιοσύνη»³⁶. Τὸ φόρεμα λέει πῶς εἶναι ὁ Ἰησοῦς. Ἡ ὁμολογία τῆς νύμφης ὅτι δὲν ξαναντύνεται τὸ πουκάμισο πού ἔβγαλε, ἀλλ' ἀρκεῖται στὸν ἕνα χιτώνα σύμφωνα μὲ τὴν ἐντολὴ πού δόθηκε στοὺς μαθητὲς καὶ πού τὸν φόρεσε ὅταν ἀνακαινίστηκε μὲ τὴν οὐράνια γέννηση, βεβαιώνει τὸ λόγο τοῦ Κυρίου πού ὀρίζει ὄσοι μιὰ

35. Ἐφ. 5,26.

36. Ἐφ. 4,24.

ἅπαξ τῷ θείῳ κοσμηθέντας ἐνδύματι μηκέτι ἐπενδύσασθαι τὸν τῆς ἁμαρτίας χιτῶνα, μηδὲ δύο χιτῶνας ἔχειν, ἀλλὰ τὸν ἓνα μόνον, ἵνα μὴ δύο περὶ τὸν αὐτὸν ὧσιν οἱ ἄσύμβατοι πρὸς ἀλλήλους χιτῶνες. Τίς γὰρ κοινωνία τῷ σκοτεινῷ ἐνδύματι πρὸς τὸ φωτοειδές τε καὶ 5 ἄῤυλον;

Οὐ μόνον δὲ τοῦτό φησιν ὁ νόμος τὸ μὴ δεῖν δύο χιτῶνας ἔχειν, ἀλλὰ μηδὲ ἐπιρράπτειν τὸ καινὸν ὄφασμα τῷ παλαιῷ ἱματίῳ, ἵνα μὴ χεῖρων γένηται ἢ ἀσημοσύνη τοῦ τὸ τοιοῦτον περιβαλλομένου μήτε τοῦ ἐνραφέντος μείναντος καὶ τοῦ παλαιοῦ χεῖρον τὸ σχίσμα παθόν-
10 τος καὶ δυσθεράπευτον· «αἶρει» γάρ, φησί, «τὸ πλήρωμα τὸ καινὸν τοῦ παλαιοῦ καὶ χεῖρον σχίσμα γίνεται, ὡς δημοσιεύεσθαι δι' αὐτοῦ τὰ ἀσχήμονα». Διὰ τοῦτό φησιν «ἐξεδυσάμην τὸν χιτῶνά μου· πῶς ἐνδύσομαι αὐτόν;». Τίς γὰρ ἂν βλέπων περὶ ἑαυτὸν τὸν ἡλιοειδῆ τοῦ Κυρίου χιτῶνα τὸν διὰ καθαρότητος καὶ ἀφθαρσίας ἰστουργηθέντα,
15 οἷον ἐπὶ τῆς ἐπὶ τοῦ ὄρους μεταμορφώσεως ἔδειξεν, εἶτα καταδέχεται τὸ πτωχὸν τε καὶ ρακῶδες ἱμάτιον ἑαυτῷ περιθεῖναι, ὅπερ ὁ μέθυσος καὶ πορνοκόπος, καθὼς ἢ παροιμία φησί, περιβάλλεται;

Ἄλλ' οὐδὲ τοὺς πόδας νιψαμένη πάλιν τῇ βάσει τὸν ἐκ τῆς γῆς μολυσμὸν παραδέχεται· «ἐνιψάμην» γάρ, φησί, «τοὺς πόδας μου·
20 πῶς μολυνῶ αὐτούς;». Οὐδὲ γὰρ Μωϋσῆς τῷ θείῳ προστάγματι τῆς νεκρᾶς τῶν δερμάτων περιβολῆς ἐλευθερώσας τοὺς πόδας, ὅτε τῆς ἁγίας τε καὶ πεφωτισμένης ἐπέβαινε γῆς, πάλιν ἱστορεῖται δια-
λαβὼν τοὺς πόδας τοῖς υποδήμασιν, ὅς γε καὶ τὴν ἱερατικὴν ἐσθῆτα κατὰ τὸν τύπον τὸν ἐν τῷ ὄρει δειχθέντα φιλοτεχνήσας, χρυσοῦ καὶ
25 πορφύρας καὶ βύσσου καὶ ὑακίθου καὶ κόκκου τὰς αὐγὰς συγκερά-
σας ἐν τῷ ὄφασματι, ὥστε σύμμικτὸν ἐκ πάντων ἀπαστράπτειν τὸ κάλλος, οὐδένα τοῖς ποσὶ κόσμον ἐπετεχνήσατο, ἀλλ' ἦν καλλωπι-
σμὸς τοῦ ἱερατικοῦ ποδὸς τὸ γυμνὸν εἶναι πάσης περιβολῆς καὶ ἐλεύθερον· χρῆ γὰρ τὸν ἱερέα πάντως ἐπὶ τῆς ἁγίας βεβηκέναι γῆς,
30 ἧς μετὰ νεκρῶν δερμάτων ἐπιβατεύειν οὐ θέμις. Διὰ τοῦτο καὶ τοῖς μαθηταῖς ὁ Κύριος ἀπαγορεύει τὰ υποδήματα, ἐπειδὴ κελεύει αὐτοὺς εἰς ὁδὸν ἐθνῶν μὴ πορεύεσθαι, ἀλλὰ διὰ τῆς ἁγίας ὁδοῦ προιέναι.

37. Ματθ. 10,10. 38. Β' Κορ. 6,14.

39. Μάρκ. 2,21. 40. Παρμ. 23,21.

41. Ἐξ. 3,5. 42. Ἐξ. 25,9.

φορά τιμήθηκαν με τὸ θεῖο φόρεμα, νὰ μὴν ξαναφορέσουν πιά τὸ χιτῶνα τῆς ἀμαρτίας, οὔτε νὰ ἔχουν δύο χιτῶνες³⁷ ἀλλὰ τὸν ἕνα μόνα, γιὰ νὰ μὴ διαθέτει ὁ ἴδιος ἄνθρωπος δύο χιτῶνες ἀσυμβίβαστους μεταξύ τους. Τί σχέση ἔχει τὸ σκοτεινὸ φόρεμα μετὰ τὸ φωτεινὸ³⁸ καὶ ἄυλο;

Καὶ δὲ λέει ὁ νόμος τοῦτο μόνο, ὅτι δὲν πρέπει νὰ ἔχομε δύο χιτῶνες, ἀλλ' οὔτε νὰ ράβομε τὸ καινούργιο ροῦχο ἐπάνω στὸ παλιό, γιὰ νὰ μὴ γίνει χειρότερη ἢ ἀσχημία ἐκείνου ποὺ φοράει τέτοιο φόρεμα, ἀφοῦ οὔτε αὐτὸ ποὺ τὸ συμπλήρωσε θὰ μείνει καὶ τὸ σχίσσιμο τοῦ παλιοῦ θὰ γίνει χειρότερο καὶ δυσθεράπευτο. Γιατὶ λέει «τὸ καινούργιο συμπλήρωμα τραβάει καὶ τὸ σχίσσιμο θὰ γίνει μεγαλύτερο»³⁹, ὥστε νὰ φανερώνει τὶς ἀσχήμιες. Γι' αὐτὸ λέει «ἔβγαλα τὸ πουκάμισό μου, πῶς νὰ τὸ ξαναφορέσω». Ποιὸς βέβαια βλέποντας ἐπάνω του τὸν ἠλιόμορφο χιτῶνα τοῦ Κυρίου ποὺ εἶναι ὑφασμένους μετὰ καθαρότητα καὶ ἀφθαρσία, τέτοιο ποὺ τὸν ἔδειξε στὴ μεταμόρφωσή του ἐπάνω στὸ ὄρος, θὰ καταδεχτεῖ ἔπειτα νὰ φορέσει τὸ φτωχὸ καὶ κουρελιασμένο ροῦχο, ποὺ, ὅπως λένε οἱ Παροιμίες, φοράει ὁ μέθυσος καὶ ὁ πόρνος;⁴⁰

Οὔτε ὁμως, ἀφοῦ ἔπλυνε τὰ πόδια της, δέχεται νὰ τὰ ξαναλερώσει μετὰ χῶματα· γιατί λέει, «ἔπλυνα τὰ πόδια μου, πῶς νὰ τὰ ξαναλερώσω». Οὔτε ὁ Μωυσῆς ποὺ μετὰ τὸ θεῖο πρόσταγμα ἀπάλλαξε τὰ πόδια του ἀπὸ τὸ νεκρὸ δερμάτινο ὑπόδημα⁴¹, ὅταν πατοῦσε τὴν ἀγία καὶ φωτεινὴ γῆ, οὔτε αὐτὸς δὲν λέει ἡ Γραφή ὅτι φόρεσε στὰ πόδια του τὰ ὑποδήματά του. Αὐτὸς ποὺ φιλοτέχνησε καὶ τὴν ἱερατικὴ στολὴ σύμφωνα μετὰ τὸ ὑπόδειγμα ποὺ τοῦ δείχτηκε στὸ ὄρος⁴², συνδυάζοντας στὸ ὑφασμα τὰ λαμπρὰ χρώματα τοῦ χρυσοῦ καὶ τῆς πορφύρας καὶ τοῦ βύσσινου καὶ τοῦ ὑάκινθου καὶ τοῦ κόκκινου, ὥστε συνδυασμένη ἀπὸ ὅλα ν' ἀστράφτει ἡ ὁμορφιά, δὲν ἐφτιαξε γιὰ τὰ πόδια κανένα στόλισμα⁴³, ἀλλ' ὁ καλλωπισμὸς τοῦ ἱερατικοῦ ποδιοῦ ἦταν νὰ εἶναι γυμνὸ κι ἐλεύθερο ἀπὸ κάθε ὑπόδημα. Γιατὶ ὁ ἱερέας πρέπει νὰ πατάει ὅπωςδήποτε πάνω στὴν ἱερὴ γῆ καὶ δὲν ἐπιτρέπεται νὰ βαδίζει σ' αὐτὴν μετὰ νεκρὰ δέρματα. Γι' αὐτὸ ὁ Κύριος ἀπαγορεύει τὰ ὑποδήματα καὶ στοὺς μαθητές του, ἀφοῦ τοὺς διατάζει νὰ μὴν βαδίζουν τὸ δρόμο τῶν ἐθνῶν, ἀλλὰ νὰ πορεύονται

Οὐκ ἀγνοεῖς δὲ πάντως τὴν ἀγίαν ὁδόν, δι' ἧς οἱ μαθηταὶ τρέχουν κελεύονται, μαθῶν παρὰ τοῦ εἰπόντος ὅτι «ἐγὼ εἰμι ἡ ὁδός», ἧς οὐκ ἔστιν ἄψασθαι τὸν μὴ ὑπολυσάμενον τὴν τοῦ νεκροῦ ἀνθρώπου περιβολήν.

5 Ἐπεὶ οὖν ἐν ταύτῃ ἐγένετο τῇ ὁδῷ ἡ νύμφη, ἐν ἣ τῶν δι' αὐτῆς περιπατούντων ὁ Κύριος νίπτει τοὺς πόδας τῷ ὕδατι καὶ ἐκμάσσει τῷ λεντίῳ ᾧ διεζώσατο (δύναμις δὲ ἐστὶ καθαριστικὴ τῶν ἁμαρτιῶν τὸ τοῦ Κυρίου διάζωσμα· «ἐνεδύσατο» γάρ, φησί, «Κύριος δύναμιν καὶ περιεζώσατο»), διὰ τοῦτο καθαρθεῖσα τοὺς πόδας ἐπὶ τῆς ὁδοῦ
10 τῆς βασιλικῆς ἐαυτὴν φυλάσσει, οὐκ ἐκκλίνουσα εἰς δεξιὰ ἢ εἰς ἀριστερά, ἵνα μὴ καθ' ἑκάτερον ἐξω τῆς ὁδοῦ παρενεγκοῦσα τὸ ἴχνος μολύνη τῷ πηλῷ τὸν πόδα. Νοεῖς δὲ πάντως τὸ διὰ τῶν εἰρημένων δηλούμενον, ὅτι ἡ ἄπαξ διὰ τοῦ βαπτίσματος ὑπολυσάμενη τὰ ὑποδήματα (ἴδιον γὰρ τοῦ βαπτίζοντος ἔργον τὸ λυεῖν τοὺς ἱμάντας τῶν
15 ὑποδεδεμένων, καθὼς Ἰωάννης διεμαρτύρατο μὴ δύνασθαι τοῦτο ἐπὶ μόνου τοῦ Κυρίου ποιῆσαι· πῶς γὰρ ἂν ἔλυσε τὸν μηδὲ τὴν ἀρχὴν τῷ ἱμάντι τῆς ἁμαρτίας ἐνδεδεμένον;) αὕτη τοὺς πόδας ἐνίψατο πάντα γῆινον ρύπον συναποβαλοῦσα τοῖς ὑποδήμασιν. Φυλάσσει τοίνυν ἐπὶ τῆς πεπλακωμένης ὁδοῦ τὴν βᾶσιν ἀμόλυντον, ὡς καὶ ὁ
20 Δαβὶδ ἐποίει, ὅτε, τοῦ πηλοῦ τὴν ἰλὸν ἀποκλυσάμενος, ἐπὶ τῆς πέτρας ἔστησε τοὺς ἑαυτοῦ πόδας, οὕτως εἰπὼν τῷ λόγῳ ὅτι «ἀνήγαγέ με ἐκ λάκκου τλαιπωρίας καὶ ἀπὸ πηλοῦ ἰλύος καὶ ἔστησεν ἐπὶ πέτραν τοὺς πόδας μου καὶ κατεύθυνε τὰ διαβήματά μου». Πέτραν δὲ νοοῦμεν τὸν Κύριον, ὅς ἐστι φῶς καὶ ἀλήθεια καὶ ἀφθαρσία καὶ δι-
25 καιοσύνη, δι' ὧν ἡ πνευματικὴ ὁδὸς διαπλακοῦται. Ὡν ὁ μὴ παρατραπείς καθ' ἑκάτερον καθαρὸν διασώζει τὸ ἴχνος οὐδαμόθεν τῷ πηλῷ τῆς ἡδονῆς μολυνόμενον. Ταῦτά ἐστι κατὰ γε τὸν ἐμὸν λόγον, δι' ὧν ἡ θύρα τῷ Λόγῳ παρὰ τῆς νύμφης ἀνοίγεται· ἡ γὰρ ὁμολογία τοῦ μηκέτι ἀναλαβεῖν τὸν ἀποβληθέντα πηλὸν μηδὲ τῇ πορείᾳ τοῦ
30 βίου τὸν γεώδη μολυσμὸν παραδέξασθαι εἰσοδος γίνεται τοῦ ἁγιασμοῦ ἐπὶ τὴν οὕτω παρεσκευασμένην ψυχὴν. Ἅγιασμός δὲ ὁ Κύριος. Καὶ τοῦτο μὲν τοῖς εἰρημένοις ἐπεραιώθη τὸ νόημα.

44. Ἰω. 14,6.

45. Ἰω. 13,5. 46. Ψαλμ. 92,1.

47. Ἀριθμ. 20,17. 48. Λουκᾶ 3,16. Μάρκ. 1,7.

ἀπὸ τὴν ἁγία ὁδὸ. Καὶ ὅπωςδήποτε δὲν ἀγνοεῖς τὸν ἅγιον δρόμον, ποὺ οἱ μαθητὲς παίρνουν ἐντολὴ νὰ διατρέχουν· τὸν ἔμαθες ἀπὸ αὐτὸν ποὺ εἶπε «ἐγὼ εἶμαι ἡ ὁδός»⁴⁴, ποὺ δὲν ἐπρόκειται νὰ τὴν ἀγγίξει, ὁποῖος δὲν ἔχει βγάλει τὰ ὑποδείματα τοῦ νεκροῦ ἀνθρώπου.

Ἐπειδὴ λοιπὸν ἡ νύμφη βρέθηκε σ' αὐτὸν τὸ δρόμον καὶ εἶναι ὁ Κύριος ποὺ πλύνει τὰ πόδια ἐκείνων ποὺ βαδίζουν σ' αὐτόν, καὶ τὰ σκουπίζει μὲ τὸ λέντιο⁴⁵ ποὺ εἶχε ζωστεῖ (τὸ λέντιο ποὺ εἶχε ζωστεῖ ὁ Κύριος εἶναι ἡ δύναμη ποὺ καθαρίζει τὶς ἁμαρτίες, γιατί λέει «ντύθηκε ὁ Κύριος καὶ ζώστηκε δύναμη»⁴⁶, γι' αὐτό, ἀφοῦ ἔπλυνε τὰ πόδια της, φυλάει τὸν ἑαυτὸ της πάνω στὸ βασιλικὸ δρόμον χωρὶς νὰ παρεκκλίνει δεξιὰ ἢ ἀριστερά⁴⁷, γιὰ νὰ μὴ λασπώσει τὰ πόδια της βγάζοντας τὰ βήματά της ἔξω ἀπὸ τὸ δρόμον ἀπὸ τὴ μία ἢ τὴν ἄλλη. Καταλαβαίνει ἀσφαλῶς τί σημαίνουν ὅσα εἰπώθηκαν, ὅτι αὐτὴ ποὺ μιά φορά μὲ τὸ βάπτισμα ἔβγαλε τὰ ὑποδήματά της (ἀποκλειστικὸ ἔργο ἐκείνου ποὺ βαπτίζει εἶναι νὰ λύνει τὰ κορδόνια τῶν ὑποδημάτων, ὅπως ὁ Ἰωάννης βεβαίωσε ὅτι στὸν Κύριον μόνον δὲν μποροῦσε νὰ τὸ κάνει αὐτό⁴⁸· καὶ πῶς νὰ ἔλυνε τὸν ἱμάντα, αὐτὸς ποὺ οὔτε εἶχε δεθεῖ ἀπὸ τὴν ἀρχὴ μὲ τὸν ἱμάντα τῆς ἁμαρτίας;), αὐτὴ ἔπλυνε τὰ πόδια της βγάζοντας κάθε γήινη ἀκαθαρσία μαζί μὲ τὰ ὑποδήματα. Κρατᾷ τώρα τὰ πόδια ἀμόλυντα πάνω στὸν πλακόστρωτο δρόμον. Ἔτσι ἔκανε καὶ ὁ Δαβὶδ, ὅταν ξέπλυνε τὴν ἀκαθαρσία τῆς λάσπης καὶ πάτησε τὰ πόδια του πάνω στὴν πέτρα λέγοντας τὰ ἐξῆς· «μὲ ἀνέβασε ἀπὸ τὸ λάκκο τῆς τλαιπωρίας μου κι ἀπὸ τὴ λάσπη καὶ τὸ βοῦρκο καὶ μ' ἔστησε πάνω στὴν πέτρα καὶ ἔδωσε κατεύθυνση στὰ βήματά μου»⁴⁹. Πέτρα ἐννοοῦμε τὸν Κύριον, ποὺ εἶναι φῶς καὶ ἀλήθεια καὶ ἀφθαρσία καὶ δικαιοσύνη, τὰ ὁποῖα εἶναι οἱ πλάκες μὲ τὶς ὁποῖες στρώνεται ὁ πνευματικὸς δρόμος. Ἀπὸ αὐτὲς ὁποῖος δὲν παραπατήσει ἀπὸ τὴ μία ἢ τὴν ἄλλη διατηρεῖ καθαρὰ τὰ πόδια του χωρὶς νὰ τὰ μολύνει καθόλου μὲ τὶς λάσπες τῆς ἡδονῆς. Αὐτὰ εἶναι, κατὰ τὴ γνώμη μου, ποὺ κάνουν τὴ νύμφη ν' ἀνοίξει τὴν πόρτα στὸ Λόγον· γιατί ἡ ὁμολογία της, ὅτι δὲ θὰ ξαναπάρει τὴ λάσπη ποὺ ἔπλυνε κι οὔτε θὰ παραδεχτεῖ στὴν πορεία τῆς ζωῆς της νὰ μολυνθεῖ ἀπὸ τὰ χρώματα, γίνεται ἡ εἴσοδος γιὰ τὸν ἁγιασμόν στὴν ψυχὴ ποὺ ἔχει προετοιμαστεῖ μ' αὐτὸν τὸν τρόπο. Καὶ ἁγιασμός εἶναι ὁ Κύριος⁵⁰. Μὲ ὅσα εἶπαμε ὁλοκληρώθηκε καὶ τὸ νόημα αὐτό.

49. Ψαλμ. 39,3. 50. Α' Κορ. 1,30.

Πάλιν δὲ μετὰ τοῦτο τῆς ὑπερκειμένης ἀναβάσεως ἀπτεται ἡ
 ψυχὴ οὐκέτι φωνῆς τὴν καρδίαν θυροκρουστούσης, ἀλλ' αὐτῆς τῆς
 θείας χειρὸς διὰ τῆς ὀπῆς ἐπὶ τὰ ἐντὸς παραδύσης: «ἀδελφιδός μου»
 γάρ, φησὶν, «ἀπέστειλε τὴν χεῖρα αὐτοῦ διὰ τῆς ὀπῆς, καὶ ἡ κοιλία
 5 μου ἐθροήθη ἐπ' αὐτόν». Δῆλον δὲ πάντως ἐστὶ τῷ συνετῶς ἐπαίον-
 τι, ὅσον πλεονάζει τῷ ὕψει τὰ νῦν εἰρημένα παρὰ τὰ πρότερον·
 «ἀνοιξον» λέγει πρὸς τὴν νύμφην ὁ Λόγος· δίδωσιν αὐτῇ διὰ τῶν
 θείων ὀνομάτων τοῦ ἀνοῖξαι τὴν δύναμιν· ὑπακοῦει τῷ Λόγῳ ἡ νύμ-
 φη (γίνεται γὰρ ὅπερ ἤκουσεν· ἀδελφὴ καὶ πλησίον καὶ περιστερὰ
 10 καὶ τελεία)· ἀποδύεται τὸν δερμάτινον ἐκεῖνον χιτῶνα καὶ τὸν ρύπον
 τῶν ποδῶν ἀπονίπτεται καὶ οὔτε τὸ εἶδεχθὲς καὶ ρωγαλέον ἐκεῖνο
 ἱμάτιον πάλιν ἐαυτῇ περιτίθησιν οὔτε τῇ γῆ πρὸς τὸ λοιπὸν ἐναπε-
 ρεῖδει τὸ ἴχνος· ἤκουσεν οὖν αὐτοῦ τῆς φωνῆς καὶ τῷ προστάγματι
 πείθεται· ἀνοίγει τὴν θύραν περιελομένη τῆς καρδίας τὸ κάλυμμα·
 15 διέσχε τῆς θύρας τὸ τῆς σαρκὸς παραπέτασμα· πᾶσα ἠνοιγῆ τῆς ψυ-
 χῆς ἡ πύλη, ἵνα εἰσέλθῃ ὁ βασιλεὺς τῆς δόξης. Ἄλλ' ἡ τῆς πύλης εὐ-
 ρυχωρία μικρά τις ἀπεδείχθη τρυμαλιὰ στενὴ καὶ βραχεῖα, δι' ἧς
 οὐκ αὐτὸς ὁ νυμφίος, ἀλλ' ἡ χεὶρ αὐτοῦ μόγις ἐχώρησεν, ὥστε δι'
 αὐτῆς ἐπὶ τὸ ἐντὸς γενέσθαι καὶ ἄψασθαι τῆς ἐπιθυμούσης τὸν νυμ-
 20 φίον ἰδεῖν, ἢ τοσοῦτον ἐκέρδανε μόνον, ὅσον γινῶναι ὅτι ἡ χεὶρ ἐκεῖ-
 νη τοῦ ποθομένου ἐστίν.

Οἷα δὲ ἡμῖν ὑποδείκνυται δόγματα διὰ τῆς ἐν τοῖς εἰρημένοις
 φιλοσοφίας μάθοιμεν ἄν, εἰ μικρὸν τῷ λόγῳ προσδιατρίψαιμεν· ἡ
 ἀνθρωπίνῃ ψυχῇ δύο φύσεων οὕσα μεθόριος, ὧν ἡ μὲν ἀσώματός
 25 ἐστὶ καὶ νοερά καὶ ἀκήρατος, ἡ δὲ ἕτερα σωματικὴ καὶ ὕλώδης καὶ
 ἄλογος, ἐπειδὴν τάχιστα τῆς πρὸς τὸν παχύν τε καὶ γεώδη βίον σχέ-
 σεως ἐκκαθαρθεῖσα δι' ἀρετῆς ἀναβλέψη πρὸς τὸ συγγενὲς καὶ
 θειότερον, οὐ παύεται διερευνωμένη καὶ ἀναζητοῦσα τὴν τῶν ὄντων
 ἀρχήν, τίς ἢ τοῦ κάλλους τῶν ὄντων πηγὴ, πόθεν βρῦει ἡ δύναμις, τί
 30 τὸ πηγάζον τὴν ἐμφαινομένην τοῖς οὖσιν σοφίαν. Πάντας δὲ λογι-
 σμοὺς καὶ πᾶσαν ἐρευνητικὴν νοημάτων δύναμιν ἀνακινουῦσα καὶ
 περιεργαζομένη καταλαβεῖν τὸ ζητούμενον ὄρον ποιεῖται τῆς κατα-
 λήψεως τοῦ Θεοῦ τὴν ἐνέργειαν μόνην τὴν μέχρις ἡμῶν κατιοῦσαν,
 ἧς διὰ τῆς ζωῆς ἡμῶν αἰσθανόμεθα. Καὶ ὥσπερ τὸ τῷ ὕδατι συνα-

51. ᾠασμα 5,4. 52. Β' Κορ. 3,16.

53. Σοφ. Σολ. 13,6-7. 54. Σοφ. Σοφ 7,25.

Και πάλι έπειτα από αυτό ή ψυχή έπιχειρεί την ανάβαση στα πιο ψηλά και δέ χτυπάει πιά την καρδιά σαν θύρα ή φωνή, αλλά τó ίδιο τó χέρι τού Θεού εισέρχεται από τó άνοιγμα στο έσωτερικό· γιατί λέει, «ó αγαπημένος μου έβαλε τó χέρι του από τó άνοιγμα και ταραχτήκαν τά σωθικά μου γι' αυτόν»⁵¹. Είηαι φανερό άσφαλώς στón προσεκτικό άκροατή πόσο αυτά πού λέγονται τώρα ξεπερνούν στο ύψος τά προηγούμενα. «Άνοιξε», λέει ó Λόγος στη νύμφη και με τά θεϊά όνόματα τής δίνει τή δυνατότητα ν' άνοίξει. Ύπακούει ή νύμφη στο Λόγο (γιατί γίνεται αυτό πού άκουσε, «άδελφή και συντρόφισσά του και περιστέρα κι άψεγάδιαστη»). Βγάζει εκείνον τόν δερμάτινο χιτώνα και πλένει την άκαθαροσία από τά πόδια της. Και δέ φοράει ξανά εκείνο τó άπαίσιο και κατασχιμένο φόρεμα ούτε και πατάει στο έξήξ τó πόδι της στη γή. Άκουσε λοιπόν τή φωνή του και ύπακούει στην προσταγή του. Άνοίγει τήν πόρτα άφαιρώντας τó σκέπασμα τής καρδιάς⁵², παραμέρισε από τήν πόρτα τó σαρκικό παραπέτασμα, άνοιξε όλη ή πύλη τής ψυχής, για νά μπει ó Βασιλιάς τής δόξας. Άλλά τó πλάτος τής πύλης άποδείχτηκε ένα μικρό και στενό τρύπημα, άπ' τó όποιο όχι βέβαια ó νυμφίος, αλλά μόλις χώρεσε τó χέρι του, ώστε με τó χέρι νά περάσει μέσα και ν' άγγίξει αυτήν πού έπιθυμούσε νά δει τó νυμφίο, πού τó κέρδος της ήταν τόσο μόνο, τó νά δει ότι τó χέρι εκείνο ήταν τού ποθητού της.

Ποιά διδάγματα μάς ύποδεικνύει με τή διδασκαλία όσων είπαμε θά τó μάθομε, άν έπιμείνομε λίγο στο λόγο. Ή ανθρώπινη ψυχή είναι τó μεθόριο δύο φύσεων, από τις όποίες ή μία είναι άσώματη, νοερή κι άθάνατη, ένω ή άλλη σωματική, ύλώδης και άλογη. Όταν πολú γρήγορα καθαρθεί με τήν άρετή από τή σχέση της με τόν πηχτό και γήινο βίο και στρέψει τó βλέμμα πρòς τó συγγενικό της και θεϊκότερο, δέ σταματá νά έρευνá⁵³ και νά άναζητεϊ τήν άρχή τών όντων, ποιά είναι ή πηγή τής όμορφιάς τών όντων, από πού άναβλύζει ή δύναμη, ποιά είναι αυτό από όπου πηγάζει ή σοφία πού έμφανίζεται στα όντα⁵⁴. Και άνακινώντας κάθε λογισμό και κάθε δύναμη για τήν έρευνα τών νοημάτων και προσπαθώντας με περιέργεια νά συλλάβει αυτό πού ζητεϊ, θέτει ως όριο τής κατανόησης τού Θεού τήν ένεργεια μόνο πού κατεβαίνει ως έμας, πού τήν αισθανόμαστε στη ζωή μας. Και όπως τó πνεύμα πού βγαίνει από τή γή μαζί με τó νερό δέ στέκεται στón πυθμένα τής λίμνης αλλά γίνεται φουσα-

ναδιδόμενον ἐκ τῆς γῆς πνεῦμα οὐχ ἴσταται, περὶ τὸν πυθμένα τῆς λίμνης, ἀλλὰ πομφόλυξ γενόμενον ἐπὶ τὸ ἄνω πρὸς τὸ συγγενὲς ἀνατρέχει καί, ὅταν διέλθῃ τὴν ἄκραν τοῦ ὕδατος ἐπιφάνειαν καὶ καταμιχθῆ πρὸς τὸν ἀέρα, τότε τῆς ἐπὶ τὸ ἄνω κινήσεως ἴσταται, τοιοῦτον τι πάσχει καὶ ἡ τὰ θεῖα διερευνωμένη ψυχὴ· ἐπειδὴν ἐκ τῶν κάτωθεν πρὸς τὴν τῶν ὑπερκειμένων γνῶσιν ἐαυτὴν ἀνατείνει, τὰ τῆς ἐνεργείας αὐτοῦ θαύματα καταλαβοῦσα περαιτέρω προελθεῖν διὰ τῆς πολυπραγμοσύνης τέως οὐ δύναται, ἀλλὰ θαυμάζει καὶ σέβεται τὸν ὅτι ἔστι μόνον δι' ὧν ἐνεργεῖ γινωσκόμενον.

10 Ὁρᾷ τὸ οὐράνιον κάλλος, τὰς τῶν φωστήρων αὐγὰς, τὴν ὄξειαν τοῦ πόλου κυκλοφορίαν, τὴν εὐτακτόν τε καὶ ἐναρμόνιον τῶν ἐντὸς ἄστρον περιφορὰν, τὸν ἐνιαύσιον κύκλον τέσσαρσι καιροῖς εἰς ἑαυτὸν ἀναστρέφοντα, τὴν γῆν συνδιατιθεμένην τῷ περιέχοντι καὶ τῇ διαφορᾷ τῆς τῶν ὑπερκειμένων κινήσεως τὰς ἰδίας ἐνεργείας
15 συνεξαλλάσσουσιν, τὰς τε πολυειδεῖς ἐν τοῖς ζώοις φύσεις τῶν τε καθ' ὕδατος δαιτωμένων καὶ τῶν τὴν διαέριον ἀπολαχόντων φορὰν καὶ οἷς χερσαῖος ὁ βίος, τὰς τε παντοδαπὰς τῶν φυτῶν ἰδέας καὶ τὰς ποικίλας πᾶς ποιότητι καὶ δυνάμει καὶ σχήματι ἀλλήλων διαφερούσας καὶ τὰς τῶν καρπῶν τε καὶ χυμῶν ιδιότητας· ταῦτα τοίνυν
20 καὶ τὰ ἄλλα, δι' ὧν ἡ ἐνέργεια τοῦ Θεοῦ διαδεικνύται, βλέπουσα ἡ ψυχὴ διὰ τοῦ θαύματος τῶν φαινομένων ἀναλογίζεται τῇ διανοίᾳ τὸν διὰ τῶν ἔργων νοούμενον ὅτι ἔστιν. Ἴσως δὲ κατὰ τὸν αἰῶνα τὸν μέλλοντα, ὅταν παρέλθῃ πᾶν τὸ ὀρώμενον κατὰ τὴν τοῦ Κυρίου φωνήν, ὃς φησὶν ὅτι «ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ παρελεύσεται», καὶ εἰς
25 ἐκείνην μετέλθωμεν τὴν ζωὴν, ἢ ὑπὲρ ὀφθαλμὸν τέ ἐστι καὶ ἀκοὴν καὶ διάνοιαν, τότε οὐκέτι ἐκ μέρους διὰ τῶν ἔργων ἐπιγνωσόμεθα τὴν τοῦ ἀγαθοῦ φύσιν ὡσπερ καὶ νῦν οὐδὲ διὰ τῆς τῶν φαινομένων ἐνεργείας τὸ ὑπερκείμενον νοηθήσεται, ἀλλ' ἐτέρως καταληφθήσεται πάντως τὸ εἶδος τῆς ἀφράστου μακαριότητος καὶ ἄλλος τρόπος
30 τῆς ἀπολαύσεως, ὃς νῦν «ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου ἀναβῆναι φύσιν οὐκ ἔχει». Τέως δὲ νῦν ὁρος τῇ ψυχῇ τῆς τοῦ ἀφράστου γνώσεώς ἐστιν ἡ ἐμφαινομένη τοῖς οὖσιν ἐνέργεια, ἣν χεῖρα λέγεσθαι τροπικῶς ἐνοήσαμεν.

Τοῦτο τοίνυν ἡμῖν τὸ δόγμα διὰ τῶν θείων τούτων λογίων πε-

λίδα πού ανεβαίνει στο συγγενικό του στοιχείο πρὸς τὰ ἄνω κι ὅταν περάσει τὴν ἐπιφάνεια τοῦ νεροῦ κι ἀναμιχθεῖ μὲ τὸν ἀέρα, τότε πιά σταματᾷ τὴν κίνησή του πρὸς τὰ ἄνω, κάτι παρόμοιο πάσχει καὶ ἡ ψυχὴ πού ἐρευνᾷ τὰ θεῖα. Ὅταν ὑψώνεται ἀπὸ τὰ κάτω πρὸς τὴ γνώση τῶν ὑψηλοτέρων, ἀφοῦ καταλάβει τὰ θαύματα τῆς ἐνέργειάς του, δὲν μπορεῖ πιά μὲ τὴν ἐπιχειρηματικότητά της νὰ προχωρήσει πρὸς πέρα, ἀλλὰ γεμίζει ἀπὸ θαυμασμό καὶ σεβασμὸ γι' αὐτὸν πού ἀναγνωρίζεται τί εἶναι μόνο ἀπὸ ὅσα ἐνεργεῖ.

Βλέπει τὴν ὁμορφιά τοῦ οὐρανοῦ, τὴ λάμψη τῶν ἀστρων, τὴν ταχύτατη κυκλικὴ τροχιά τοῦ οὐρανοῦ, τὴν τακτικὴ καὶ ὀρμητικὴ περιφορὰ τῶν ἀστρων πού περιέχει, τὸν κύκλο τοῦ ἔτους πού ἐπιστρέφει στὴν ἀρχὴ του περνώντας ἀπὸ τὶς τέσσερις ἐποχές, τὴ γῆ πού συμμετέχει στὸ περιβάλλον της καὶ πού ρυθμίζει τὶς ἐνέργειές της ἀνάλογα μὲ τὴ διαφορὰ τῆς κίνησης τῶν πάνω ἀπὸ αὐτήν, τὶς διάφορες κατηγορίες τῶν ζώων, ὅσα ζοῦν στὸ νερό, ὅσα τοὺς ἔλαχε νὰ πετοῦν στὸν ἀέρα καὶ ὅσα ζοῦν στὴ γῆ· τὰ διάφορα εἶδη τῶν φυτῶν, τὰ λογῆς χόρτα πού διαφέρουν μεταξύ τους καὶ στὸ εἶδος καὶ στὸ ἔργο καὶ στὸ σχῆμα καὶ στὶς ιδιότητες τῶν χυμῶν καὶ τῶν καρπῶν. Αὐτὰ λοιπὸν βλέποντας ἡ ψυχὴ καὶ τὰ ἄλλα, μὲ τὰ ὁποῖα φανερόνεται ἡ ἐνέργεια τοῦ Θεοῦ καί, θαυμάζοντας τὰ φαινόμενα⁵⁵, ἀναλογίζεται ὅτι ὑπάρχει αὐτὸς πού τὸν νοοῦμε μέσω τῶν ἔργων του⁵⁶. Καὶ ἴσως στὸν μελλοντικὸ αἰῶνα, ὅταν περάσουν ὅλα ὅσα βλέπομε, κατὰ τὸ λόγο τοῦ Κυρίου, πού λέει «ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ θὰ περάσουν»⁵⁷, καὶ μεταβοῦμε σ' ἐκείνη τὴ ζωὴ, πού εἶναι πάνω ἀπὸ τὰ μάτια καὶ τὴν ἀκοή καὶ τὸ νοῦ⁵⁸, τότε δὲ θὰ μάθομε τὴ φύση τοῦ ἀγαθοῦ μερικῶς καὶ μέσω τῶν ἔργων⁵⁹, ὅπως καὶ τώρα, κι οὔτε θὰ γίνεῖ κατανοητὸ μὲ τὴν ἐνέργεια τῶν φαινομένων ἐκεῖνο πού τὰ ξεπερνᾷ, ἀλλὰ τὸ εἶδος τῆς ἀφραστης μακαριότητος θὰ γίνεῖ καταληπτὸ μὲ ἄλλο τρόπο ὅπωςδῆποτε καὶ ἄλλος θὰ εἶναι ὁ τρόπος τῆς ἀπόλαυσης, πού τώρα «δὲν εἶναι φυσικὸ ν' ἀνεβεῖ στὴν καρδιά τοῦ ἀνθρώπου»⁶⁰. Τώρα βέβαια ἔχει μπεῖ ὄριο στὴν ψυχὴ γιὰ τὴ γνώση τοῦ ἀνείπωτου ἢ ἐνέργεια πού ἐμφανίζεται στὰ ὄντα, πού εἶδαμε νὰ λέγεται συμβολικὰ χέρι.

Αὐτὸ λοιπὸν τὸ δίδαγμα μᾶς ἐκθέτουν αὐτὰ τὰ θεῖα λόγια. Μὲ

58. Α' Κορ. 2,9.

59. Α' Κορ. 13,12.

60. Α' Κορ. 2,9.

φιλοσόφηται, δι' ὧν ἡ καθαρὰ ψυχὴ, οὐκέτι τοῦ γηϊνοῦ τε καὶ ὑλικοῦ βίου ἐπιβατεύουσα, ἵνα μὴ μολύνη ἑαυτῆς τὸ ἴχνος τοῖς κάτω ἐνεργειδομένον, προσδοκῆσασα αὐτὸν ὑποδέξασθαι τὸν νυμφίον ὄλον ἐν τῷ οἴκῳ γενόμενον, ἠγάπησε μόνην τέως τὴν χεῖρα θεασαμένη, δι' ἧς ἐρμηνεύεται ἡ ἐνεργητικὴ αὐτοῦ δύναμις· «ἀδελφιδός μου» γάρ, φησὶν, «ἀπέστειλε τὴν χεῖρα αὐτοῦ διὰ τῆς ὀπῆς». Οὐ γὰρ χωρεῖ ἡ ἀνθρωπίνη πενία τὴν ἀόριστόν τε καὶ ἀπερίληπτον φύσιν ἐν ἑαυτῇ δέξασθαι. «Ἡ δὲ κοιλία μου», φησὶν, «ἐθροήθη ἐπ' αὐτόν». Ἐκπληξίν τινα σημαίνει καὶ ξενισμὸν ἐπὶ τῷ φανέντι θαύματι τὸ τῆς θροήσεως ὄνομα· πᾶσα γὰρ αὐτῆς ἡ διανοητικὴ δύναμις συνεκινήθη πρὸς τὸ θαῦμα τῶν διὰ τῆς θείας χειρὸς ἐνεργουμένων, ὧν ἡ κατανόησις, ὑπερκειμένη τῆς ἀνθρωπίνης δυνάμεως, τὸ ἀκατάληπτόν τε καὶ ἀχώρητον τῆς τοῦ ἐνεργοῦντος φύσεως δι' ἑαυτῆς ἐρμηνεύει. Πᾶσα γὰρ ἡ τῶν ὄντων κτίσις τῆς χειρὸς ἐκείνης τῆς διὰ τῆς ὀπῆς ἡμῖν φανερωθείσης ἔργον ἐστίν, ὡς ὁ Ἰωάννης τε βοᾷ λέγων καὶ ὁ προφήτης τῷ Εὐαγγελίῳ συμφθέγγεται· ὁ μὲν γὰρ φησιν ὅτι «πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο», ὁ δὲ προφήτης «χεῖρα» ὀνομάζει τὴν ποιητικὴν τῶν ὄντων δύναμιν εἰπὼν ὅτι «ἡ χεὶρ μου ἐποίησε ταῦτα πάντα». Εἰ οὖν τῆς ἐνεργείας ἐκείνης ἔργα τὰ τε ἄλλα πάντα καὶ τὰ οὐράνια κάλλη, οὐπω δὲ κατέληφεν ἡ ζητητικὴ τοῦ ἀνθρώπου διάνοια, τί κατ' οὐσίαν ὁ οὐρανός ἐστιν ἢ ὁ ἥλιος ἢ ἄλλο τι τῶν φαινομένων ἐν τῇ κτίσει θαυμάτων, τούτου χάριν θροεῖται πρὸς τὴν θείαν ἐνέργειαν ἢ καρδίᾳ, ὅτι, εἰ ταῦτα καταλαβεῖν οὐ χωρεῖ, πῶς τὴν ὑπερκειμένην τούτων καταλήψεται φύσιν;

25 Τάχα δέ τις καὶ ἄλλως μεταλαβὼν τὰ τῶν εἰρημένων αἰνίγματα οὐκ ἔξω τοῦ εἰκότος προάξει τὴν θεωρίαν· οἶμαι γὰρ οἶκον νοεῖσθαι τῆς νύμφης πᾶσαν τὴν ἀνθρωπίνην ζωὴν, ταύτη δὲ τὴν χεῖρα τὴν πάντων τῶν ὄντων ποιητικὴν ἐνδημήσασαν πρὸς τὸ βραχὺ τε καὶ οὐτιδανὸν τοῦ ἀνθρωπίνου βίου ἑαυτὴν συστεῖλαι διὰ τοῦ μετασχεῖν τῆς φύσεως ἡμῶν «κατὰ πάντα καθ' ὁμοιότητα χωρὶς ἁμαρτίας», ἐν ἡμῖν δὲ γενομένην θρόησιν ἐμποιῆσαι καὶ ξενισμὸν ταῖς ψυχαῖς· πῶς ὁ Θεὸς ἐν σαρκὶ φανεροῦται; πῶς ὁ Λόγος γίνεται σὰρξ; πῶς ἐν παρθενίᾳ τόκος καὶ ἐν μητρὶ παρθενίᾳ; πῶς τῷ σκότει τὸ φῶς κα-

61. Ἰω. 1,3.

62. Ἦσ. 66,2. Πράξ. 7,50.

αὐτὰ ἢ καθαρὴ ψυχῇ, πού δέ θέλει πιά νά ζήσει τὸ γήινο καὶ ὑλικὸ βίον, γιὰ νὰ μὴ λερώσει τὰ πόδια τῆς πατώντας στὸ ἔδαφος καὶ πού εἶχε τὴν προσδοκίαν νὰ ὑποδεχτεῖ ὀλόκληρο τὸν ἴδιο τὸ νυμφίον στὸ σπίτι τῆς, ἀρκέστηκε νὰ δεῖ μόνο τὸ χέρι του, μὲ τὸ ὁποῖο ἐξηγεῖται ἡ εὐεργετικὴ δύναμὴ του· γιὰτι λέει, «ὁ ἀγαπημένος μου ἔβαλε τὸ χέρι του ἀπὸ τῆ θυρίδα». Γιατί δὲν μπορεῖ ἡ ἀνθρώπινη φτώχεια νὰ δεχτεῖ μέσα τῆς τὴν ἀπεριόριστη καὶ ἀπερίληπτη φύση. Καὶ «τὰ σωθικά μου», λέει, «ταράχτηκαν γι' αὐτόν». Ἡ ταραχὴ σημαίνει ἐκπληξὴ καὶ παραξένεμα γιὰ τὸ θαῦμα πού φανερώθηκε. Γιατί ὅλη ἡ διανοητικὴ τῆς δύναμη ξεσηκώθηκε γιὰ νὰ δεῖ τὸ θαῦμα ἐκείνων πού δημιούργησε τὸ χέρι τοῦ Θεοῦ, πού ἡ κατανόησή τους ξεπερνώντας τὴν ἀνθρώπινη δύναμη ἐρμηνεύει τὴν ἀκατανόητη καὶ ἀχώρητη φύση ἐκείνου πού ἐνεργεῖ. Γιατί στὸ σύνολό τῆς ἡ κτίσις τῶν ὄντων εἶναι ἔργο ἐκείνου τοῦ χεριοῦ πού μᾶς φανερώθηκε ἀπὸ τὸ ἀνοιγμα, ὅπως φωνάζει ὁ Ἰωάννης καὶ ὁμολογεῖ μαζί μὲ τὸ Εὐαγγέλιο καὶ ὁ προφήτης· ὁ ἕνας λέει «ὄλα ἐγιναν μέσω αὐτοῦ»⁶¹, ἐνῶ ὁ προφήτης ὀνομάζει «χέρι» τὴ δύναμη πού δημιούργησε τὰ ὄντα λέγοντας «τὸ χέρι μου τὰ δημιούργησε ὄλα αὐτά»⁶². Ἄν λοιπὸν εἶναι ἔργα τῆς ἐνέργειας ἐκείνης ὄλα τὰ ἄλλα καὶ οἱ ὠραιότητες τοῦ οὐρανοῦ κι ἄκόμα δὲν ἔχει καταλάβει ὁ ἐρευνητικὸς νοῦς τοῦ ἀνθρώπου τί εἶναι στὴν οὐσία του ὁ οὐρανὸς ἢ ὁ ἥλιος ἢ κάποιον ἄλλο θαυμαστὸ φαινόμενο τῆς δημιουργίας, γι' αὐτὸ ἀκριβῶς εἶναι πού ἡ καρδιά ταραζεται μπροστὰ στὴ θεία ἐνέργεια, ἐπειδὴ, ἂν δὲν μπορεῖ νὰ καταλάβει αὐτὰ τὰ πράγματα, πῶς θὰ καταλάβει τὴ φύση πού εἶναι πάνω ἀπὸ αὐτά;

Ἴσως ὁμως, ἂν δεῖ κανένας καὶ ἀπὸ διαφορετικὴ ἀποψη ὅσα αἰνίγματα εἶπαμε, δὲ θὰ ὀδηγήσει τὴ θεώρησή του ἐξω ἀπὸ τὸ ὀρθό. Σπίτι τῆς νύμφης θεωρεῖται, νομίζω, ὅλη ἡ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου καὶ ὅταν κατέβηκε σ' αὐτὴν τὸ χέρι πού δημιούργησε τὰ πάντα περιορίστηκε στὴ μικρότητα καὶ μηδαμινότητα τῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου μετέχοντας τὴ φύση μας, «μοιάζοντας σὲ ὄλα μαζί μας χωρὶς τὴν ἁμαρτίαν»⁶³· κι ὅταν μπῆκε μέσα μας προκάλεσε ταραχὴ καὶ παραξένεμα στὶς ψυχές· Πῶς ὁ Θεὸς φανερώνεται μὲ τὴ σάρκα;⁶⁴ Πῶς ὁ Λόγος γίνεται σάρκα;⁶⁵ Πῶς ἡ παρθένος γεννᾷ καὶ ἡ

63. Ἐβρ. 4,15.

64. Α' Τιμ. 3,16 καὶ Ἰω. 1,14.

65. Λουκᾶ 1,34.

ταμίγνυται καὶ τῷ θανάτῳ ἢ ζωῇ κατακίρναται; πῶς χωρεῖ ἡ βρα-
 χεῖα τοῦ βίου τρυμαλιὰ τὴν περιεκτικὴν πάντων τῶν ὄντων χεῖρα ἐν
 ἑαυτῇ δέξασθαι, ἢ πᾶς ὁ οὐρανὸς ἐκμετρεῖται καὶ ἡ γῆ πᾶσα καὶ τὸ
 ὕδωρ ἅπαν ἐμπεριέχεται; Εἰκὸς τοίνυν τὴν τοῦ Εὐαγγελίου χάριν διὰ
 5 τοῦ τῆς χειρὸς αἰνίγματος προφητικῶς ἡμῖν ὑπὸ τῆς νύμφης διαση-
 μαίνεσθαι· ὅτε γὰρ ἐπὶ τῆς γῆς ὤφθη καὶ τοῖς ἀνθρώποις συνανε-
 στράφη ὁ Κύριος, τὸ καθαρὸν τε καὶ ἄϋλον τοῦ νυμφίου κάλλος καὶ
 τὴν τοῦ Λόγου θεότητα καὶ τὴν τοῦ ἀληθινοῦ φωτὸς λαμπηδόνα διὰ
 τῆς τῶν ἐνεργειῶν χειρὸς ἐγνωρίσαμεν· χεῖρα γὰρ νοοῦμεν τὴν τῶν
 10 θαυμάτων ἀπεργαστικὴν αὐτοῦ δύναμιν, δι' ἧς ἐζωοποιοῦντο μὲν οἱ
 νεκροὶ καὶ τῶν τυφλῶν αἱ ὄψεις ἀποκαθίσταντο καὶ τὸ τῆς λέπρας
 πάθος ἐφυγαδεύετο καὶ πᾶν εἶδος ἀνιάτου καὶ χαλεπῆς ἀρρωστίας
 ἀπεχώρει τῶν σωμάτων διὰ προστάγματος.

Προτεθείσης δὲ ἡμῖν τῆς διπλῆς ταύτης ἐπὶ τῇ χειρὶ θεωρίας,
 15 ὧν ἡ μὲν ὑποτίθεται τὴν θείαν φύσιν ἀκατάληπτον οὖσαν παντελῶς
 καὶ ἀνείκαστον διὰ μόνης τῆς ἐνεργείας γινώσκεισθαι, ἡ δὲ τὴν εὐαγ-
 γελικὴν χάριν προαναφωνεῖσθαι λέγει διὰ τῶν λόγων τούτων ὑπὸ
 τῆς νύμφης, ἐπὶ τῷ ἀκροατῇ ποιησόμεθα τὴν προσφνεστέραν τε καὶ
 μᾶλλον τοῖς ὑποκειμένοις ἀρμόζουσαν πρὸ τῆς ἐτέρας ἐκλέξασθαι.
 20 Πλὴν ὅτι περ ἂν νομισθῆ ψυχωφελέστερον εἶναι, γένοιτο ἂν ἡμῖν δι'
 ἑκατέρου τῶν εἰρημένων αὐτάρκης ἢ πρὸς τὸ ἀγαθὸν ὁδηγία· ἐκ μὲν
 γὰρ τοῦ γινῶναι, ὅτι τοῦ Θεοῦ τὸ γνωστόν, κατὰ τὴν τοῦ Παύλου
 φωνήν, διὰ τῆς τοῦ κόσμου κτίσεως νοούμενον καθορᾶται, τῆς περὶ
 τῶν ἀκατάληπτων πολυπραγμοσύνης φεισόμεθα, ὡς ἂν μὴ διὰ τοῦ
 25 φυσιολογεῖσθαι τὴν ἀνεφικτόν τε καὶ ἀνεκφώνητον φύσιν ὄλην λά-
 βοι κατὰ τῆς ἀληθείας ἢ αἵρεσις· εἰ δὲ πρὸς τὸ Εὐαγγέλιον βλέπειν
 τὸ αἰνίγμα τῆς χειρὸς ὑποθώμεθα, καὶ οὕτω βεβαιότερα ἡμῖν τῶν μυ-
 στικῶν δογμάτων ἢ πίστις γενήσεται διὰ τῆς προαναφωνήσεως τῶν
 δογμάτων προσλαβοῦσα τὸ ἀναμφίβολον, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, ᾧ ἢ
 30 δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

μητέρα εἶναι παρθένος,⁶⁶ Πῶς σμίγει τὸ φῶς μετὰ τὸ σκότος⁶⁷ καὶ ἡ ζωὴ συγκιρνᾶται μετὰ τὸ θάνατο; Πῶς τὸ βραχὺ πέρασμα τοῦ βίου μπορεῖ νὰ δεχτεῖ νὰ περάσει ἀπὸ αὐτὸ τὸ χέρι ποῦ περιέχει ὅλα τὰ ὄντα, ὅπου βρίσκει τὸ μέτρο του ὁ οὐρανὸς καὶ περιέχεται σ' αὐτὸ ὅλη ἡ στεριά καὶ ὅλη ἡ θάλασσα⁶⁸; Εἶναι φυσικὸ λοιπὸν νὰ δηλώνει μετὰ τὸ συμβολισμὸ τοῦ χεριοῦ προφητικὰ σ' ἐμᾶς ἡ νύμφη τῆ χάρη τοῦ Εὐαγγελίου. Ὅταν δηλαδὴ ὁ Κύριος φάνηκε στὴ γῆ καὶ συναναστράφηκε μετὰ τοὺς ἀνθρώπους, τότε γνωρίσαμε μέσω τοῦ χεριοῦ ποῦ ἐνεργοῦσε τὸ καθαρὸ καὶ ἄυλο κάλλος τοῦ νυμφίου, τῆ θεότητα τοῦ Λόγου καὶ τῆ λάμψη τοῦ ἀληθινοῦ φωτός. Ὡς χέρι δηλαδὴ θεωροῦμε τῆ δύναμή του ποῦ ἔκανε τὰ θαύματα, ποῦ ζωοποιοῦσε τοὺς νεκρούς⁶⁹, ἀποκαθιστοῦσε τὰ μάτια τῶν τυφλῶν, καθάριζε τὴν ἀρρώστια τῆς λέπρας⁷⁰, κι ἔδιωχνε μετὰ πρόσταγμά του κάθε εἶδος ἀπάτης καὶ βαριάς ἀρρώστιας ἀπὸ τὰ σώματα.

Ἄφοῦ ἐκθέσαμε τίς δύο αὐτὲς ἐκδοχὲς σχετικὰ μετὰ τὸ χέρι, ἀπὸ τίς ὁποῖες ἡ μία δέχεται ὅτι ἡ θεία φύση εἶναι ὀλότελα ἀκατανόητη κι ἀνεξιχνίαστη καὶ γίνεται γνωστὴ μόνο ἀπὸ τὴν ἐνέργειά της, καὶ ἡ ἄλλη λέει ὅτι μετὰ τοὺς λόγους αὐτοὺς προαναγγέλλεται ἀπὸ τῆ νύμφη ἡ χάρη τοῦ Εὐαγγελίου, θ' ἀφήσομε στὸν ἀκροατὴ τὸ δικαίωμα νὰ ἐκλέξει ἀπὸ τίς δύο τὴν προσφυέστερη καὶ ἀρμοδιότερη στὸ σημεῖο αὐτό. Ὅποιο ὁμως κι ἂν θεωρηθεῖ πῶς εἶναι πιὸ ὠφέλιμο γιὰ τὴν ψυχὴ, μπορεῖ νὰ σταθεῖ ἰκανὴ γιὰ μᾶς ἡ ὁδηγία πρὸς τὸ ἀγαθὸ μετὰ τὴν μία ἢ τὴν ἄλλη ἀποψη ποῦ εἶπαμε. Συνειδητοποιώντας, ὅτι αὐτὸ ποῦ ξέρομε γιὰ τὸ Θεὸ τὸ διαπιστώνομε διὰ μέσου τῆς δημιουργίας τοῦ κόσμου, κατὰ τὸ λόγο τοῦ Παύλου⁷¹, θὰ περιορίσομε τίς περιττὲς ἀναζητήσεις μας γιὰ τὰ ἀκατάληπτα, γιὰ νὰ μὴ βρεῖ ὑλικὸ κατὰ τῆς ἀλήθειας ἡ αἵρεση προσπαθώντας νὰ ἐξηγήσει φυσικὰ τὴν ἀφθαστη καὶ ἀνέκφραστη οὐσία. Ἄν πάλι παραδεχτοῦμε ὅτι τὸ αἶνιγμα τοῦ χεριοῦ ἀφορᾷ στὸ Εὐαγγέλιο, κι ἔτσι θὰ ἀποκτήσομε πιὸ σταθερὴ πίστη γιὰ τὰ μυστικὰ δόγματα κερδίζοντας μετὰ τὴν προαναγγελία του τὴ βεβαιότητα, μετὰ τὴ βοήθεια τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, στὸν ὁποῖο ἀνήκει ἡ δόξα αἰώνια. Ἀμήν.

66. Ἰω. 1,5. Λουκᾶ 1,79. Β' Κορ. 4,6. Ρωμ. 6,5. Ἰω. 5,24. Β' Κορ. 4,10-11.

67. Ψαλ. 94,4. 68. Ἦσ. 40,12. 69. Ματθ. 9,18-30. Ἰω. 11,11-44.

70. Ματθ. 8,1-4. 71. Ρωμ. 1,20.

ΛΟΓΟΣ ΙΒ'

(Ἔαισμα Ἄισμ. 5,5-7)

«Ἀνέστην ἐγὼ ἀνοιῖζαι τῷ ἀδελφιδῶ μου,
αἱ χεῖρές μου ἔσταζαν σμύρναν,
οἱ δάκτυλοί μου σμύρναν πλήρη.
Ἐπὶ χεῖρας τοῦ κλείθρου
5 ἦνοιξα ἐγὼ τῷ ἀδελφιδῶ μου,
ἀδελφιδός μου παρῆλθεν,
ἡ ψυχὴ μου ἐζῆλθεν ἐν λόγῳ αὐτοῦ.
Ἐζήτησα αὐτὸν καὶ οὐχ εὔρον αὐτόν,
ἐκάλεσα αὐτὸν καὶ οὐχ ὑπήκουσέ μου.
10 Εὔροσάν με οἱ φύλακες οἱ κυκλοῦντες ἐν τῇ πόλει,
ἐπάταζάν με, ἐτραυμάτισάν με,
ἦραν τὸ θέριστρον ἀπ' ἐμοῦ οἱ φύλακες τῶν τειχέων».

Οἱ τὴν διαπόντιον ἀποδημίαν κατ' ἐλπίδα πλοῦτου στελλόμενοι, ὅταν ἤδη τὴν ὀλκάδα τοῦ λιμένος ἀποσαλεύσωσι καὶ πρὸς τὸ
15 πέλαγος στρέψῃ διὰ τῶν πηδαλίων τὴν πρῶραν ὁ τῶν οἰάκων
ὑπερκαθήμενος, εὐχὴν ποιοῦνται τῆς ναυτιλίας προοίμιον Θεὸν γενέσθαι
καθηγεμόνα σφίσι τῆς εὐπλοίας αἰτούμενοι. Τὸ δὲ κεφάλαιόν ἐστιν
αὐτοῖς τῆς εὐχῆς πνεῦμα προσηγές τε καὶ πλοῖμον ἐμπεσεῖν τῷ
ἰστίῳ πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦ κυβερνήτου, κατὰ πρῦμναν ἰστάμενον·
20 οὐδ' καταθυμίως αὐτοῖς ἐπιπνέοντος ἡδεῖα μὲν ἢ θάλασσα γίνεται τοῖς
ἡρμαίοις κύμασι γλαφυρῶς ὑποφρίσσουσα, ἄλυπα δὲ τοῦ πελάγους
τὰ πλάτῃ δι' εὐκολίας τῆς νεῶς ἐφιπταμένης καὶ ἐπολισθαινούσης
τοῖς ὕδασι, πρὸ ὀφθαλμῶν δὲ ὁ πλοῦτος ὁ διὰ τῆς ἐμπορίας αὐτοῖς
ἐλπίζόμενος ἤδη τῆς εὐπλοίας ἐγγυωμένης καὶ πρὸ τῆς πείρας τὴν
25 εὐπορίαν.

Ἄλλὰ πρὸς ὃ τι βλέπων ἐντεῦθεν προοιμιάζομαι, δῆλον πάντως ἐστὶ τοῖς εὐμαθεστέροις τῶν ἀκροατῶν τὸ τῷ σκοπῷ τοῦ προ-

ΛΟΓΟΣ ΙΒ΄

(ἜΑσμα Ἄσμ. 5,5-7)

«Σηκώθηκα ν' ανοίξω στὸν ἀγαπημένο μου
τὰ χέρια μου ἔσταζαν σμύρνα,
τὰ δάχτυλά μου σμύρνα τέλεια,
πάνω στὴ λαβὴ τῆς πόρτας.
Ἄνοιξα στὸν ἀγαπημένο μου,
κι ὁ ἀγαπημένος μου μπῆκε,
ἔχασα τὴν ψυχὴ μου στὰ λόγια του.
Τὸν ζήτησα μὰ δὲν τὸν βρῆκα,
τὸν φωναξα μὰ δὲν με ἄκουσε.
Μὲ συνάντησαν οἱ φρουροὶ ποὺ γυροφέρνουν στὴν πόλη,
μὲ χτύπησαν, μὲ πλήγωσαν,
πῆραν τὸν πέπλο μου οἱ φρουροὶ τοῦ κάστρου».

ἽΟποιοι ἐπιχειροῦν ταξίδια στὶς ἀνοιχτὲς θάλασσες μὲ τὴν ἐλπίδα νὰ πλουτήσουν, ὅταν πιά λύσουν τὸ πλοῖο ἀπὸ τὸ λιμάνι κι ὁ τιμονιέρης στρέψει μὲ τὸ πηδάλιο τὴν πλώρη πρὸς τὸ πέλαγος, κάνουν προσευχὴ ὡς ἀρχὴ τοῦ ταξιδιοῦ τους ζητώντας νὰ γίνῃ ὁ Θεὸς ὁδηγὸς γιὰ καλὸ τους ταξίδι. Καὶ ἡ οὐσία τῆς προσευχῆς τους εἶναι νὰ φυσήξῃ στὰ πανιά τους ἀέρας ἐλαφρὸς καὶ οὐριος πρὸς τὰ κεῖ ποὺ σκοπεύει ὁ πηδαλιούχος ὀρθὸς στὴν πρύμη. Κι ὅταν φυσάει κατὰ τὴν ἐπιθυμία τους γίνεται εὐχάριστη ἡ θάλασσα, καθὼς ἀνατριχιάζει κομψά ἀπὸ τὰ ἤρεμα κύματα, τὰ πλάτη τοῦ πελάγου γίνονται ἀκίνδυνα γιὰ τὸ πλοῖο ποὺ γλυστράει πετώντας πάνω στὰ νερά, ἐνῶ μπροστά τους βρίσκεται ὁ πλοῦτος ποὺ τοὺς ὑπόσχεται τὸ ἐμπόριό τους, ποὺ ἀπὸ τώρα τοὺς ἐγγυᾶται τὸ καλὸ τους ταξίδι προτοῦ τὸν ἀποχτήσουν.

Ποῦ ἀποβλέπω μὲ αὐτὸ τὸ προοίμιό μου, εἶναι ἀσφαλῶς φανερὸ στοὺς πιὸ πρόθυμους ἀπὸ τοὺς ἀκροατὲς ποιὸς εἶναι ὁ σκοπὸς

οιμίῳ προκείμενον· μέγα πρόκειται τῷ λόγῳ τὸ πέλαγος τῆς τῶν
 θείων ρητῶν θεωρίας, πολὺς δὲ διὰ τῆς ναυτιλίας ταύτης ὁ τῆς
 γνώσεως πλοῦτος ἐλπίζεται, ἢ δὲ ἔμψυχος αὐτὴ ναῦς, ἢ ἐκκλησία,
 ἐν παντὶ τῷ ἰδίῳ πληρώματι πρὸς τὸν πλοῦν τῆς ἐξηγήσεως βλέπει
 5 μετέωρος. Ἄλλ' οὐ πρότερον ἀπτεται τῶν οἰάκων ὁ κυβερνήτης Λό-
 γος, πρὶν ἂν ἐκ κοινοῦ γένηται τοῦ πληρώματος τῆς νεῶς πρὸς τὸν
 Θεὸν ἢ εὐχή, ὡς ἐπιπνεῦσαι τε ἡμῖν τὴν τοῦ ἁγίου Πνεύματος δύνα-
 μιν καὶ ἀνακινήσαι τῶν νοημάτων τὰ κύματα καὶ δι' αὐτῶν εὐπλο-
 οῦντα προαγαγεῖν δι' εὐθείας τὸν λόγον, ἵνα οὕτω, πελάγιοι διὰ τῆς
 10 θεωρίας γενόμενοι, τὸν τῆς γνώσεως πλοῦτον ἐμπορευσώμεθα, εἴ-
 περ ἔλθοι διὰ τῶν εὐχῶν ὑμῶν τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐπὶ τὸν λόγον
 πλησιότιον.

Ἄρχῃ δὲ γενέσθω τοῦ λόγου τῶν θεοπνεύστων ρημάτων ἢ
 μνήμη ἐπὶ λέξεως ἔχουσα οὕτως· «ἀνέστην ἐγὼ ἀνοίξαι τῷ ἀδελ-
 15 φιδῷ μου· αἱ χεῖρές μου ἔσταξαν σμύρναν, οἱ δάκτυλοί μου σμύρναν
 πλήρη». Ὅτι μὲν οὖν οὐκ ἔστιν ἄλλως ἐν ἡμῖν γενέσθαι τὸν ζῶντα
 Λόγον (τὸν καθαρὸν λέγω καὶ ἀσώματον νυμφίον τὸν δι' ἀφθαρσίας
 καὶ ἀγιότητος ἑαυτῷ τὴν ψυχὴν συνοικίζοντα), εἰ μὴ τις διὰ τοῦ νε-
 κρῶσαι τὰ μέλη τὰ ἐπὶ τῆς γῆς περιέλοιτο τὸ τῆς σαρκὸς παραπέτα-
 20 σμα καὶ οὕτως ἀνοίξοι τῷ Λόγῳ τὴν θύραν, δι' ἧς εἰς τὴν ψυχὴν εἰσ-
 οικίζεται, δῆλόν ἐστιν οὐ μόνον ἐκ τῶν θείων τοῦ Ἀποστόλου δο-
 γμάτων, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν νῦν εἰρημένων παρὰ τῆς νύμφης· «ἀνέ-
 στην» γάρ, φησὶν, «ἀνοίξαι τῷ ἀδελφιδῷ μου» διὰ τοῦ ποιῆσαι τὰς
 χεῖράς μου τῆς σμύρνης πηγὰς ἀφ' ἑαυτῶν ρεούσας τὸ ἄρωμα καὶ
 25 πλήρωμα τῶν δακτύλων δεῖξαι τὴν σμύρναν. Τὸν γὰρ τρόπον, δι' οὗ
 ἀνοίγεται τῷ νυμφίῳ ἢ θύρα, φησὶ διὰ τῶν εἰρημένων ὅτι διὰ τοῦ
 «συνταφῆναι αὐτῷ διὰ τοῦ βαπτίσματος εἰς τὸν θάνατον ἀνέστην»·
 οὐ γὰρ ἂν ἐνήργησεν ἢ ἀνάστασις μὴ προκαθηγησαμένης τῆς ἐκου-
 σίου νεκρότητος. Ἐνδείκνυται δὲ τὸ ἐκούσιον ἢ ἐκ τῶν χειρῶν αὐ-
 30 τῆς ἀπορρέουσα τῆς σμύρνης σταγὼν καὶ τὸ πεπληρῶσθαι τοὺς δα-
 κτύλους αὐτῆς τοῦ ἀρώματος τούτου· οὐ γὰρ ἐτέρωθεν ἐγγενέσθαι
 τῇ χειρὶ λέγει τὴν σμύρναν (ἦν γὰρ ἂν ἐνομίσθη διὰ τούτου περιστα-
 τικὸν αὐτῇ καὶ ἀκούσιον συμβῆναι τὸ διὰ τῆς σμύρνης δηλούμενον),
 ἀλλ' αὐτὰς φησὶ τὰς χεῖρας (σημαίνει δὲ διὰ τῶν χειρῶν τὰς ἐνεργη-
 35 τικὰς τῆς ψυχῆς κινήσεις) ἀφ' ἑαυτῶν στάξαι τὴν σμύρναν, τὴν οἰ-

1. Ἰασιμα 5,5. 2. Β' Κορ. 3,16.

3. Κολ. 3,5. 4. Ρωμ. 6,4.

αὐτοῦ. Ὁ λόγος μας ἔχει μπροστά του ἀπέραντο τὸ πέλαγος τῆς θεωρίας τῶν θείων λόγων κι ἐλπίζομε πλοῦτο μεγάλο τῆς γνώσης ἀπὸ τὸ ταξίδι αὐτό, ἐνῶ τὸ ἔμψυχο αὐτὸ πλοῖο ἢ Ἐκκλησία, μὲ ὄλο τὸ πλήρωμα ποῦ ἔχει καὶ μ' ἀνοιχτὰ τὰ πανιὰ περιμένουν τὸ ταξίδι τῆς ἐξήγησης. Ἀλλὰ ὁ κυβερνήτης Λόγος δὲν πιάνει τὸ πηδάλιο προηγουμένως, πρὶν γίνῃ ἡ κοινὴ προσευχὴ τοῦ πληρώματος τοῦ πλοίου πρὸς τὸ Θεό, ὥστε νὰ πνεύσει σ' ἐμᾶς ἡ δύναμη τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ν' ἀνακινήσει τὰ κύματα τῶν νοημάτων καὶ πάνω σ' αὐτὰ νὰ κατευθύνει σωστά, καλοτάξιδο τὸ λόγο μας. Ἔτσι ἀνοιγμένοι στὸ πέλαγος θὰ κάνομε μὲ τὴ θεωρία τὸ ἐμπόριο γιὰ τὴν ἀπόκτηση τοῦ πλοῦτου τῆς γνώσης, ἂν βέβαια ἔρθῃ στὸ λόγο μας μὲ τὴν προσευχὴ μας πλησίον τὸ ἅγιο Πνεῦμα.

Ἀρχὴ στὸ λόγο μας ἄς γίνῃ ἡ καταλέξη ἀναφορὰ τῶν θεόπνευστων λόγων ποῦ εἶναι τὰ ἐξῆς: «Σηκώθηκα ν' ἀνοίξω στὸν ἀγαπημένο μου· τὰ χέρια μου ἔσταζαν σμύρνα, τὰ δάχτυλά μου σμύρνα τέλει»¹. Τὸ ὅτι δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ εἰσχωρήσει στὴν ψυχὴ μας μὲ ἄλλο τρόπο ὁ ζωντανὸς Λόγος (ἐννοῶ ὁ καθαρὸς καὶ ἀσώματος νυμφίος ποῦ κάνει τὴν ψυχὴ συγκάτοικό του μὲ ἀφθαρσία καὶ ἀγιότητα), ἂν δὲν ἀφαίρεσε κανεὶς τὸ σάρκίνο περικάλυμμα² νεκρώνοντας τὰ γήινα μέλη³ καὶ δὲν ἀνοίξει ἔτσι τὴν πόρτα στὸ Λόγο, μέσω τῆς ὁποίας γίνεται ἔνοικος τῆς ψυχῆς, εἶναι φανερὸ ὅχι μόνον ἀπὸ ὅσα θεῖα διδάσκει ὁ Ἀπόστολος, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ αὐτὰ ποῦ εἶπε τώρα ἡ νύφη: «σηκώθηκα», λέει, «ν' ἀνοίξω στὸν ἀγαπημένο μου» κάνοντας τὰ χέρια μου πηγὲς σμύρνας ποῦ βγάζουν ἀπὸ μέσα τους τὸ ἄρωμα καὶ δείχνοντας ὅτι ἡ σμύρνα γέμισε τὰ δάχτυλά μου. Τὸν τρόπο μὲ τὸν ὁποῖο ἀνοίγει ἡ πόρτα στὸ νυμφίο μᾶς τὸν λέει μὲ τοὺς λόγους αὐτοῦς: «μὲ τὸ νὰ ἐνταφιασθῶ μαζί του στὸ θάνατό του μὲ τὸ βάπτισμα, ἀναστήθηκα»⁴. Ἡ ἀνάσταση δὲ θὰ εἶχε κάποιο ἀποτέλεσμα, ἂν δὲν εἶχε προηγηθεῖ ἡ ἐκούσια νέκρωση. Τὸ ἐκούσιο τὸ δείχνει ἡ σταγόνα τῆς σμύρνας ποῦ σταλάζει ἀπὸ τὰ χέρια της καὶ τὸ ὅτι τὰ δάχτυλά της εἶναι γεμάτα ἀπὸ αὐτὸ τὸ ἄρωμα. Δὲ λέει ὅτι τὰ χέρια πῆραν τὴ σμύρνα κάπως ἀλλιῶς (ἔτσι θὰ νομιζόταν ὅτι αὐτὸ ποῦ δηλώνεται μὲ τὴ σμύρνα τῆς εἶχε συμβεῖ περιστασιακὰ καὶ ἀκούσια), ἀλλὰ τὰ ἴδια, λέει, τὰ χέρια (καὶ μὲ τὰ χέρια σημαίνει τὶς κινήσεις τῆς ψυχῆς ποῦ ἔχουν πρακτικὸ ἀποτέλεσμα) ἀπὸ μέσα τους ἔσταζαν τὴ σμύρνα, θέλοντας νὰ σημάνει μὲ αὐτὸ τὴ νέκρωση

κοθεν ἐκ προαιρέσεως τῶν σωματικῶν παθημάτων γινομένην νέκρωσιν διὰ τούτου σημαίων, ἦν ἐν πᾶσι τοῖς δακτύλοις πεπληρωσθαι λέγει, τὰ καθ' ἕκαστον εἶδη τὰ διηρημένως δι' ἀρετῆς σπουδαζόμενα τῷ τῶν δακτύλων διερμηνεύων ὀνόματι· ὡς εἶναι πάντα τὸν 5 νοῦν τῶν λεγομένων τοιοῦτον, ὅτι ἔλαβον δύναμιν ἀναστάσεως διὰ τοῦ νεκρῶσαι τὰ μέλη μου τὰ ἐπὶ τῆς γῆς ἐκουσίως μοι τῆς τῶν τοιούτων μελῶν ἐνεργηθείσης νεκρώσεως, οὐ παρ' ἄλλου ταῖς χερσὶν ἐντεθείσης τῆς σμύρνης, ἀλλ' ἐκ τῆς ἐμῆς προαιρέσεως ἀπορρευούσης, ὡς καὶ πᾶσι τοῖς κατ' ἀρετὴν ἐπιτηδεύμασιν, ἅπερ δακτύ- 10 λους ὠνόμασεν, ἀνελλιπῆ τὴν τοιαύτην ἐνοραῖσθαι διάθεσιν· ἔστι γὰρ ἐπὶ τῶν ἀτελῶς τὴν ἀρετὴν μετιόντων ἰδεῖν ἐνὶ μὲν αὐτοὺς τινη τεθνεῶτας πάθει, ἐν ἑτέροις δὲ ζῶντας, καθάπερ ὀρῶμέν τινας νεκροῦντας μὲν ἐν ἑαυτοῖς τὸ ἀκόλαστον, ἂν οὕτω τύχη, τρέφοντας δὲ δι' ἐπιμελείας τὸν τῦφον ἢ ἕτερόν τι πάθος τὸ τῇ ψυχῇ λυμαινόμενον, 15 οἷον τὸ φιλοχρήματον ἢ τὸ ὀργίλον ἢ τὸ φιλόδοξον ἢ ἄλλο τι τοιοῦτον, οὐ κακῶς ἐν τῇ ψυχῇ ζῶντος οὐκ ἔστι πλήρεις τοὺς δακτύλους ἐπιδειῖσαι τῆς σμύρνης· οὐ γὰρ διὰ πάντων φαίνεται τῶν ἐπιτηδευμάτων ἢ τοῦ κακοῦ νέκρωσις τε καὶ ἀλλοτριώσις, πάντων δὲ πληρωθέντων τῶν τοιούτων δακτύλων τῆς νοηθείσης σμύρνης καὶ 20 ἀνίσταται ἡ ψυχὴ καὶ ἀνοίγει τῷ νυμφίῳ τὴν εἴσοδον.

Διὰ τοῦτο τάχα καὶ ὁ μέγας Παῦλος καλῶς νοήσας τὴν τοῦ Δεσπότητος φωνήν, ἣ φησιν ὅτι οὐκ ἔστι φυῆναι στάχυν, ἐὰν μὴ προδιαλυθῆ τῷ θανάτῳ ὁ κόκκος, τοῦτο κηρύσσει τῇ Ἐκκλησίᾳ τὸ δόγμα, ὅτι χρὴ θάνατον τῆς ζωῆς καθηγήσασθαι, ὡς οὐκ ἐνδεχόμενον ἄλ- 25 λως ἐν ἀνθρώπῳ τὴν ζωὴν γενέσθαι, εἰ μὴ διὰ θανάτου λάβοι τὴν πάροδον· διπλῆς γὰρ ἐν ἡμῖν οὖσης τῆς φύσεως, τῆς μὲν λεπτῆς τε καὶ νοερᾶς καὶ κούφης, τῆς δὲ παχείας καὶ ὑλικῆς καὶ βαρείας, ἀνάγκη πᾶσα ἀσύμβατον πρὸς τὴν ἑτέραν ἐν ἑκατέρᾳ τούτων τὴν ὀρμὴν εἶναι καὶ ἰδιάζουσιν· τὸ μὲν γὰρ νοερόν τε καὶ κούφον οἰκείαν ἔχει 30 τὴν ἐπὶ τὸ ἄνω φοράν, τὸ δὲ βαρὺ καὶ ὑλῶδες ἀεὶ πρὸς τὸ κάτω ρέπει καὶ φέρεται. Ἐξ ἐναντίου τοίνυν γινομένης αὐτοῖς φυσικῶς τῆς κινήσεως οὐκ ἔστιν εὐδοθηῖναι τὸ ἕτερον μὴ ἀτονήσαντος τοῦ ἄλλου πρὸς τὴν κατὰ φύσιν φοράν. Μέση δὲ ἀμφοῖν ἐστῶσα ἢ αὐτεζούσιος ἡμῶν δύναμις τε καὶ προαίρεσις δι' ἑαυτῆς ἐμποιεῖ καὶ τό-

5. Κολ. 3,5. 6. Ἰω. 12,24.

6α. Α' Κορ. 15,36-37 καὶ 42-43.

τῶν σωματικῶν παθῶν ποῦ πραγματοποιοῦμε ἀπὸ μόνοι μας μὲ τὴ θέλησή μας, ποῦ γεμίζει ὄλα τὰ δάχτυλα λέει, ἐξηγώντας μὲ τὸ ὄνομα αὐτὸ τῶν δαχτύλων τὰ ἐπιμέρους εἶδη ποῦ ἐπιδιώκονται ἓνα ἓνα μὲ τὴν ἀρετὴ. Ὡστε ὄλο τὸ νόημα τῶν λεγομένων εἶναι τὸ ἐξῆς: Πῆρα δύναμη ν' ἀναστηθῶ νεκρώνοντας τὰ γήινα μέλη μου μὲ νέκρωση τῶν μελῶν αὐτῶν ποῦ πραγματοποιήθηκε μὲ τὴ θέλησή μου⁵. Δὲ μοῦ ἔβαλε ἄλλος τὴ σμύρνα στὰ χέρια, ἀλλὰ σταλάζει ἀπὸ τὴ δική μου προαίρεση, ὥστε καὶ σὲ ὄλα τὰ κατορθώματα τῆς ἀρετῆς, ποῦ τὸ ὄνόμασε δάχτυλα, νὰ παρατηρεῖται παρούσα ἡ διάθεση αὐτή. Γιατὶ σὲ ὄσους ἀσκοῦν τὴν ἀρετὴ ὄχι τέλεια μπορεῖς νὰ δεῖς ὄτι ἔχουν νεκρωθεῖ σὲ ἓνα πάθος, εἶναι ὄμως ὄλοζώντανοι σὲ ἄλλα πάθη. Βλέπομε δηλαδὴ μερικὸς ποῦ ἔχουν νεκρώσει τὸν ἑαυτὸ τους ὡς πρὸς τὴν ἀκολασία, ἂν γίνεи κάτι τέτοιο, νὰ καλλιεργοῦν ὄμως μ' ἐπιμέλεια τὴν ἔπαρση ἢ κάποιο ἄλλο πάθος ποῦ λυμαίνεται τὴν ψυχὴ, γιὰ παράδειγμα τὴ φιλοχρηματία, τὸ θυμὸ, τὴ φιλοδοξία ἢ κάτι ἄλλο παρόμοιο, ποῦ ὄταν ἐπιτύχει νὰ ζεῖ κακῶς μέσα στὴν ψυχὴ δὲν μποροῦμε νὰ δεῖξομε γεμάτα σμύρνα τὰ δάχτυλά μας. Γιατὶ δὲ φαίνεται σὲ ὄλες τὶς πράξεις ἢ νέκρωση τοῦ κακοῦ καὶ ἡ ἀλλοτρίωση, ὄταν ὄμως γεμίσουν ὄλα τὰ δάχτυλα ἀπὸ τὴ νοητὴ αὐτὴ σμύρνα, τότε καὶ σηκώνεται ἡ ψυχὴ καὶ ἀνοίγει τὴν εἴσοδο στὸ νυμφίο.

Γι' αὐτὸ ἴσως καὶ ὁ μεγάλος Παῦλος, ἀφοῦ κατανόησε σωστὰ τὸ λόγο τοῦ Κυρίου ποῦ λέει, «δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ βλαστήσει τὸ στάχυ, ἂν δὲ διαλυθεῖ πρωτύτερα μὲ τὸ θάνατο ὁ σπόρος»⁶, κηρύττει στὴν Ἐκκλησία τοῦτο τὸ δόγμα ὄτι, «πρέπει ὁ θάνατος νὰ προηγηθεῖ πρὶν ἀπὸ τὴ ζωὴ»^{6α}, ἐπειδὴ δὲν εἶναι ἐνδεχόμενο νὰ ὑπάρξει ἡ ζωὴ μέσα στὸν ἄνθρωπο, ἂν δὲν περάσει διαμέσου τοῦ θανάτου. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἔχομε διπλὴ φύση, ποῦ ἡ μία εἶναι λεπτὴ, νοερὴ καὶ ἀνάλαφρη, ἐνῶ ἡ ἄλλη εἶναι πυκνὴ, ὕλικὴ καὶ βαριά, εἶναι ἀπόλυτη ἀνάγκη ἡ τάση σὲ κάθε μία ἀπὸ αὐτὲς νὰ εἶναι ἀσυμβίβαστη πρὸς τὴν ἄλλη καὶ ἰδιάζουσα. Γιατὶ τὸ νοερὸ καὶ ἀνάλαφρο ἔχει δικὴ του τὴ φορὰ πρὸς τὰ ἄνω, ἐνῶ τὸ βαρὺ καὶ ὕλικὸ ρέπει καὶ φέρεται πάντοτε πρὸς τὰ κάτω. Ἐφοῦ λοιπὸν οἱ κινήσεις τους εἶναι ἀντίθετες ἀπὸ τὴ φύση τους δὲν μπορεῖ νὰ εὐοδωθεῖ τὸ ἓνα, ἂν δὲν ἐξασθενήσει ἡ φυσικὴ φορὰ τοῦ ἄλλου. Στὴ μέση τῶν δύο στέκεται ἡ αὐτέξουσια δύναμη καὶ προαίρεσή μας καὶ προκαλεῖ καὶ δύναμη στὸν

νον τῷ κάμνοντι καὶ ἀτονίαν τῷ κατισχύοντι· ἐν ᾧ γὰρ ἂν γένηται μέρει, τούτῳ δίδωσι κατὰ τοῦ ἄλλου τὰ νικητήρια.

Οὕτως ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ ἐπαινεῖται μὲν ὁ πιστὸς καὶ φρόνιμος οἰκονόμος (οὗτος γάρ ἐστι κατὰ γε τὸν ἐμὸν λόγον ἢ καλῶς τῶν ἐν 5 ἡμῖν ἐπιστατοῦσα προαίρεσις· ἐπαινεῖται γὰρ ὅτι τρέφει τὴν οἰκετεῖαν τοῦ Δεσπότη διὰ τῆς τῶν ἐναντίων νεκρώσεως· ἢ γὰρ ἐκείνων φθορὰ τροφή τε καὶ εὐεξία τῶν κρειττόνων ἐστίν), κατηγορεῖται δὲ ὁ κακὸς δοῦλος ἐκεῖνος ὁ διὰ τοῦ τοῖς μεθύουσι συνεῖναι πληγαῖς αἰκιζόμενος τὴν τοῦ Θεοῦ οἰκετεῖαν· πληγὴ γάρ ἐστίν ὡς 10 ἀληθῶς κατὰ τῶν ἀρετῶν ἢ τῆς κακίας εὐημερία. Οὐκοῦν καλῶς ἔχει τὸν προφητικὸν ζηλώσαντας λόγον πρῶϊαν ἑαυτοῖς ποιεῖν διὰ τοῦ ἀποκτεῖναι «πάντας τοὺς ἁμαρτωλοὺς τῆς γῆς τοῦ ἐξολοθρεῦσαι ἐκ πόλεως Κυρίου» (ψυχὴ δὲ ἢ πόλις) «πάντας τοὺς λογισμοὺς τοὺς ἐργαζομένους τὴν ἀνομίαν, ὧν ὁ θλεθρος ζωὴ γίνεται τῶν ἀμεινό- 15 νων». Οὕτως οὖν διὰ τοῦ θανάτου ζῶμεν, ὅταν τῶν ἐν ἡμῖν, καθὼς φησιν ὁ προφήτης, τὸ μὲν ἀποκτείνῃ τὸ δὲ ζωοποιήσῃ ὁ Λόγος, ὁ εἰπὼν ὅτι «ἐγὼ ἀποκτενῶ καὶ ζῆν ποιήσω», ὡς καὶ ὁ Παῦλος ἀποθανῶν ἔζη καὶ ἀσθενῶν ἴσχυε καὶ δεδεμένος ἐνήργει τὸν δρόμον καὶ πτωχεύων ἐπλούτιζε καὶ πάντα κατεῖχεν, ἔχων οὐδέν, πάντοτε τὴν 20 νέκρωσιν τοῦ Ἰησοῦ ἐν τῷ ἰδίῳ σώματι περιφέρων καὶ πάντοτε τὴν ζωὴν αὐτοῦ ἐν αὐτῷ φανερῶν.

Ἄλλ' ἐπὶ τὸ προτεθὲν ἐπανέλθωμεν· ὅτι διὰ θανάτου ἢ ψυχὴ ἐκ τοῦ θανάτου ἀνίσταται (ἐὰν γὰρ μὴ ἀποθάνῃ, νεκρὰ διὰ παντὸς μένει καὶ τῆς ζωῆς ἀπαράδεκτος· ἐκ δὲ τοῦ ἀποθανεῖν ἐν ζωῇ γίνεται πᾶ- 25 σαν ἀποθεμένη νεκρότητα), καὶ τοῦτο ἡμῖν ἐκ τοῦ προκειμένου ρητοῦ βεβαιοῦται τὸ δόγμα οὕτως εἰπούσης τῆς νύμφης ὅτι «ἀνέστην ἐγὼ ἀνοίξαι τῷ ἀδελφιδῶ μου· αἱ χεῖρές μου ἔσταξαν σμύρναν, ὁ δάκτυλοί μου σμύρναν πλήρη». Θανάτου δὲ σύμβολον εἶναι τὴν σμύρναν οὐκ ἂν τις ἀμφιβάλοι τῶν ταῖς θείαις ὠμιληκότων Γρα- 30 φαῖς. Πῶς οὖν ὁ θάνατος ἡμᾶς ἐκ τοῦ θανάτου ἀνίστησιν, ἐπιζητεῖν οἴμαι τινὰς τὸν περὶ τούτου λόγον εὐκρινθηῆναι σαφέστερον. Ἐροῦμεν τοίνυν ὅπως ἂν οἷόν τε ἢ τάξιν τινὰ δι' ἀκολουθίας ἐπιθέντες τῷ λόγῳ. Πάντα ὅσα ἐποίησεν ὁ Θεὸς καλὰ λίαν εἶναι ὁ τῆς κοσμογε-

7. Ματθ. 24,45. Λουκᾶ 12,42. 8. Ματθ. 24,48. Λουκᾶ 12,45.

9. Ψαλμ. 100,8. 10. Δευτ. 32,39. 11. Β' Κορ. 12,10.

ἀδύνατο καὶ ἀτονία στὸν ἰσχυρό· με' ὅποιον μέρος πάει, δίνει σ' αὐτὸ τὰ νικητήρια κατὰ τοῦ ἄλλου.

Ἔτσι στὸ Εὐαγγέλιο ἐπαινεῖται ὁ πιστὸς καὶ φρόνιμος οἰκονόμος⁷ (αὐτὸς εἶναι κατὰ τὸ λόγο μου ἢ προαίρεση, πού ἐπιστατεῖ σωστά μέσα μας· γιατί ἐπαινεῖται ὅτι συντηρεῖ τοὺς οἰκέτες τοῦ Κυρίου με' τὴ νέκρωση τῶν ἀντίθετων· ἢ φθορὰ δηλαδὴ αὐτῶν γίνεται τροφή καὶ υγεία τῶν καλύτερων), κατηγορεῖται ὅμως ἐκεῖνος ὁ κακὸς δούλος πού, ἐπειδὴ συναναστρέφεται μ' ἐκείνους πού μεθοῦν, χτυπάει καὶ κακομεταχειρίζεται τοὺς οἰκέτες τοῦ Θεοῦ⁸. Γιατὶ εἶναι ἀληθινὸ χτύπημα κατὰ τῶν ἀρετῶν ἢ εὐημερία τῆς κακίας. Εἶναι λοιπὸν καλὸ νὰ μιμηθοῦμε τὸ λόγο τοῦ προφήτη, ν' ἀρχίζομε τὸ πρῶνί μας θανατώνοντας ὅλους τοὺς ἁμαρτωλοὺς τῆς γῆς γιὰ νὰ ἐξολοθρεύσομε ἀπὸ τὴν πόλιν τοῦ Κυρίου (ἢ πόλιν εἶναι ἡ ψυχὴ) ὅλους τοὺς λογισμοὺς πού προκαλοῦν τὴν ἀνομία⁹ καὶ πού ὁ δλεθρὸς τους γίνεται ἡ ζωὴ τῶν καλύτερων. Ἔτσι λοιπὸν ζοῦμε μέσω τοῦ θανάτου, ὅταν μέσα μας, ὅπως λέει ὁ προφήτης, ὁ Λόγος θανατώσει τὸ ἕνα καὶ ζωοποιήσῃ τὸ ἄλλο λέγοντας «ἐγὼ θὰ θανατώσω κι ἐγὼ θὰ δώσω ζωὴ»¹⁰, ὅπως καὶ ὁ Παῦλος πού ἐνῶ θανατωνόταν ζοῦσε, καὶ ἦταν ἰσχυρὸς ἐνῶ ἀδυνατοῦσε¹¹ καὶ φυλακισμένος ἐκτελοῦσε τὴν πορεία του¹² καὶ πλούτιζε ἐνῶ ἦταν φτωχὸς καὶ ἦταν κάτοχος τῶν πάντων¹³, ἐνῶ δὲν εἶχε τίποτε «σέρνοντας πάντοτε στὸ σῶμα του τὴ νέκρωση» στὸ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ καὶ πάντοτε φανερώνοντας στὸν ἑαυτό του τὴ ζωὴ του¹⁴.

Ἄλλὰ ἂς ἐπιστρέψομε σ' αὐτὸ πού θέσαμε πρωτύτερα, ὅτι ἡ ψυχὴ σηκώνεται ἀπὸ τὸ θάνατο μέσω τοῦ θανάτου (ἂν δηλαδὴ δὲν πεθάνει μένει γιὰ πάντα νεκρὴ καὶ δὲν δέχεται τὴ ζωὴ· πεθαίνοντας ὅμως ἔρχεται στὴ ζωὴ ἀποθέτοντας κάθε νεκρότητα), καὶ τὸ δίδαγμα αὐτὸ μᾶς τὸ βεβαιώνει με' τὸ λόγο αὐτό, μ' αὐτὸ πού εἶπε ἡ νύμφη· «σηκώθηκα ν' ἀνοίξω στὸν ἀγαπημένο μου· τὰ χέρια μου ἔσταζαν σμύρνα, τὰ δάχτυλά μου σμύρνα τέλεια». Κανένας πού ἔχει ἐξοικείωση με' τὶς θεῖες Γραφές δὲν ἀμφιβάλλει ὅτι ἡ σμύρνα εἶναι σύμβολο θανάτου. Πῶς λοιπὸν ὁ θάνατος μᾶς ἀνασταίνει ἀπὸ τὸ θάνατο, ζητοῦν νομίζω μερικοὶ νὰ διευκρινιστεῖ σαφέστερα ὁ λόγος. Ὅλα ὅσα ἔκανε ὁ Θεὸς ὁ λόγος τῆς κοσμογονίας βεβαιώνει

νείας λόγος μαρτύρεται. Ἐν δὲ τῶν λίαν καλῶν ἦν καὶ ὁ ἄνθρωπος, μᾶλλον δὲ πλεῖον τῶν ἄλλων κεκοσμημένος τῷ κάλλει· τί γὰρ ἂν ἕτερον οὕτως εἶη καλὸν ὡς τὸ τοῦ ἀκηράτου κάλλους ὁμοίωμα; Εἰ δὲ πάντα καλὰ λίαν, ἐν δὲ τοῖς πᾶσιν ἢ καὶ πρὸ πάντων ὁ ἄνθρωπος ἦν, οὐκ ἦν πάντως ἐν τῷ ἀνθρώπῳ ὁ θάνατος· οὐ γὰρ ἂν καλὸν τι ὁ ἄνθρωπος ἦν, εἴπερ εἶχεν ἐν ἑαυτῷ τῆς τοῦ θανάτου κατηφείας τὸν σκυθρωπὸν χαρακτῆρα. Ἀλλὰ τῆς αἰδίου ζωῆς ἀπεικόνισμα ὦν καὶ ὁμοίωμα καλὸς ἦν ὡς ἀληθῶς καὶ λίαν καλὸς τῷ φαιδρῷ τῆς ζωῆς χαρακτῆρι καλλωπιζόμενος.

10 Ἦν δὲ αὐτῷ καὶ ὁ θεῖος παράδεισος διὰ τῆς εὐκαρπίας τῶν δένδρων βρύων ζωῆν, καὶ ἡ ἐντολὴ τοῦ Θεοῦ ζωῆς ἦν νόμος τὸ μὴ ἀποθανεῖν παραγγέλλουσα. Ὅντος δὲ κατὰ τὸ μέσον τῆς τοῦ παραδείσου φυτείας τοῦ τὴν ζωὴν βρύοντος ξύλου, τί ποτε χρῆ τὸ ξύλον νοεῖν ἐκεῖνο, οὐδ' ὁ καρπὸς ἢ ζωὴ, καὶ τοῦ θανατηφόρου δὲ ξύλου, οὐ
15 καλὸν ἅμα καὶ κακὸν εἶναι τὸν καρπὸν ἀποφαίνεται ὁ λόγος, καὶ αὐτοῦ κατὰ τὸ μέσον ὄντος τοῦ παραδείσου, ἀδυνάτου δὲ ὄντος ἐν τῷ μεσαιτάτῳ τοῖς δύο ξύλοις χώραν γενέσθαι; Ὅποτερον γὰρ ἂν δῶμεν ἐξ ἀμφοτέρων ἐπέχειν τὸ μέσον, κατὰ πᾶσαν ἀνάγκην τὸ ἕτερον τῆς τοῦ μέσου χώρας πάντως ἐξείργεται· πρὸς γὰρ τὸ περιέχον ἢ
20 ἀκριβῆς τοῦ μέσου θέσις καταλαμβάνεται, ὅταν ἴσοις ἀπανταχόθεν τοῖς διαστήμασιν ἀπέχη τοῦ πέρατος. Ἐπειδὴν τοίνυν ἐν δι' ἀκριβείας ἢ τοῦ κύκλου τὸ μέσον, οὐκ ἂν γένοιτο μηχανῆ τοῦ αὐτοῦ μένοντος κύκλου δύο κέντρα κατὰ τὸ μέσον χώραν εὐρεῖν· εἰ γὰρ ἕτερον παρατεθεῖ κέντρον τῷ προλαβόντι, πρὸς τοῦτο κατ' ἀνάγκην συμ-
25 μετατεθέντος τοῦ κύκλου ἔξω τοῦ μέσου τὸ πρότερον γίνεται τῆς τοῦ κύκλου περιοχῆς τῷ δευτέρῳ κέντρῳ περιγραφείσης.

Ἀλλὰ μὴν ἐν τῷ μέσῳ φησὶν εἶναι τοῦ παραδείσου καὶ τοῦτο καὶ τοῦτο, καίτοι ἐναντίως πρὸς ἄλληλα κατὰ τὴν δύναμιν ἔχοντα, τό τε ζωοποιὸν λέγω ξύλον καὶ οὐθ' ἄνετος ἦν ὁ καρπός, ὅπερ ἁμαρ-
30 τίαν ὁ Παῦλος ὠνόμασεν, εἰπὼν ὅτι «καρπὸς ἁμαρτίας ὁ θάνατος». Νοῆσαι ἄρα προσήκει διὰ τῆς τῶν εἰρημένων φιλοσοφίας τοῦτο τὸ δόγμα, ὅτι τῆς μὲν τοῦ Θεοῦ φυτείας τὸ μεσαιτάτον ἐστὶν ἡ ζωὴ, ὁ δὲ

15. Γεν. 1,31. 16. Γεν. 1,26-27.

17. Σοφ. Σολ. 2,23-24. 18. Γεν. 2,9.

19. Γεν. 2,16-17. 20. Γεν. 2,9 καὶ 3,3.

ὅτι εἶναι ἐξαιρετικά καλά¹⁵. Κι ἓνα ἀπὸ τὰ ἐξαιρετικά καλά ἦταν καὶ ὁ ἄνθρωπος ἢ καλύτερα ἦταν περισσότερο ἀπὸ τὰ ἄλλα στολισμένος μὲ ὁμορφιά. Ποιὸ ἄλλο μποροῦσε νὰ εἶναι τόσο καλὸ ὅσο τὸ ὁμοίωμα τῆς ἀθάνατης ὁμορφιάς¹⁶; Κι ἂν ὅλα ἦταν ἐξαιρετικά καλά καὶ μέσα σὲ ὅλα ἢ καὶ πάνω ἀπὸ ὅλα ἦταν ὁ ἄνθρωπος, ἀσφαλῶς μέσα στὸν ἄνθρωπο δὲν ὑπῆρχε ὁ θάνατος¹⁷. Γιατὶ ὁ ἄνθρωπος δὲν θὰ ἦταν κάτι καλὸ, ἂν εἶχε πάνω του τὴ θλιβερὴ σφραγίδα τῆς κατήφειας τοῦ θανάτου. Ἄλλὰ ὄντας ἀπεικόνισμα τῆς αἰώνιας ζωῆς καὶ ὁμοίωμά της, ἦταν καλὸς ἀληθινὰ καὶ ἐξαιρετικά καλὸς καθὼς τὸν στόλιζε ἡ λαμπρὴ σφραγίδα τῆς ζωῆς.

Στὴ διάθεσή του εἶχε καὶ τὸν θεῖο παράδεισο πού μὲ τὰ κατάκαρπα δέντρα του ἀνάβλυζε ζωῆ¹⁸ καὶ ἡ ἐντολὴ τοῦ Θεοῦ ἦταν νόμος ζωῆς πού τοῦ παρήγγελλε νὰ μὴν πεθάνει¹⁹. ὄντας τὸ δέντρο στὴ μέση τοῦ κατάφυτου παραδείσου²⁰ πού πήγαζε τὴ ζωὴ, τί πρέπει νὰ ἐννοήσουμε πῶς ἦταν ἐκεῖνο τὸ ξύλο πού καρπὸς του ἦταν ἡ ζωὴ, καθὼς καὶ τὸ ξύλο τὸ θανατηφόρο, πού ἡ Γραφὴ ἀποφαίνεται ὅτι ὁ καρπὸς του εἶναι καλὸς μαζὶ καὶ κακὸς καὶ πού ἦταν κι αὐτὸ στὴ μέση τοῦ παραδείσου καὶ ἦταν ἀδύνατο στὸ μέσο τοῦ μέσου νὰ ὑπάρξει ἀπόσταση ἀνάμεσα στα δύο δέντρα; Ἄν σ' ἓνα ἀπὸ τὰ δύο παραχωρήσουμε τὴ μεσαία θέση, κατ' ἀπόλυτη ἀνάγκη τὸ ἄλλο δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι στὸ μέσο. Γιατὶ ἡ ἀκριβῆς θέση τοῦ μέσου ἐννοεῖται σὲ σχέση μὲ τὸ περιέχον, ὅταν ἀπέχει ἀπὸ τὸ πέρασ κατὰ ἴσα διαστήματα ὁλόγυρα. Κι ἐπειδὴ κατ' ἀκρίβειαν ἓνα εἶναι τὸ κέντρο τοῦ κύκλου, δὲν θὰ μποροῦσε νὰ ἐπινοηθεῖ τέχνασμα γιὰ νὰ βροῦμε στὸ μέσο ἑνὸς κύκλου πού παραμένει δύο κέντρα. Ἄν δηλαδὴ στὸ ἀρχικὸ κέντρο παραθέσουμε ἄλλο ἓνα καὶ μεταφερθεῖ κατ' ἀνάγκη πρὸς αὐτὸ ὁ κύκλος βρίσκεται τὸ προηγούμενο ἔξω ἀπὸ τὸ μέσο, ἀφοῦ ἡ περιφέρεια τοῦ κύκλου θὰ περιγραφεῖ γύρω στὸ δεῦτερο κέντρο.

Ὅστούσο λέει πῶς εἶναι στὸ μέσο τοῦ παραδείσου καὶ τὸ ἓνα καὶ τὸ ἄλλο, μολοντί ἡ δύναμή τους εἶναι ἀντίθετη, ἐννοῶ τὸ δέντρο πού ζωογονεῖ κι ἐκεῖνο πού καρποφορεῖ τὸ θάνατο, πού ὁ Παῦλος τὸ ὀνόμασε «ἀμαρτία» λέγοντας ὅτι «καρπὸς τῆς ἀμαρτίας εἶναι ὁ θάνατος»²¹. Πρέπει λοιπὸν νὰ σκεφτοῦμε κατὰ τὸ πνεῦμα

θάνατος ἀφύτευτος καθ' ἑαυτὸν ἐστὶ καὶ ἄρριζος ἰδίαν οὐδαμοῦ
 χώραν ἔχων, τῇ δὲ στερήσῃ τῆς ζωῆς ἐμφυτεύεται, ὅταν ἀργήσῃ
 τοῖς ζῶσιν ἢ μετουσία τοῦ κρείττονος. Ἐπεὶ οὖν ἐν τῷ μέσῳ τῶν
 θείων φυτῶν ἐστὶν ἡ ζωὴ, τῇ δὲ ἀποπτῶσει ταύτης ἐνυφίσταται ἢ
 5 τοῦ θανάτου φύσις, διὰ τοῦτο καὶ τὸ θανατηφόρον ξύλον ὁ τὸ δόγμα
 τοῦτο δι' αἰνιγμάτων φιλοσοφήσας ἐν τῷ μέσῳ εἶναι τοῦ παραδεί-
 σου λέγει, οὗ τὸν καρπὸν εἶπε σύμμικτον ἔχειν ἐκ τῶν ἐναντίων τὴν
 δύναμιν· τὸ γὰρ αὐτὸ καλὸν τε εἶναι ἄμα καὶ κακὸν διωρίσατο, τῆς
 ἀμαρτίας οἶμαι διὰ τούτου τὴν φύσιν ὑπαινωττόμενος. Ἐπειδὴ γὰρ
 10 πάντων τῶν διὰ κακίας ἐνεργουμένων ἡδονὴ τις καθηγεῖται πάντως
 καὶ οὐκ ἔστιν εὐρεῖν ἀμαρτίαν ἡδονῆς διεζευγμένην, ὅσα τε διὰ θυ-
 μοῦ καὶ ὅσα δι' ἐπιθυμίας γίνεται πάθη, τούτου χάριν καὶ καλὸς ὁ
 καρπὸς ὀνομάζεται κατὰ τὴν ἡμαρτημένην τοῦ καλοῦ κρίσιν τοῖς τὸ
 καλὸν ἐν ἡδονῇ τιθεμένοις τοιοῦτος δοκῶν. Πονηρὸς δὲ μετὰ ταῦτα
 15 τῇ πικρᾷ τῆς βρώσεως ἀναδόσει εὐρίσκεται κατὰ τὴν παροιμιώδη
 φωνήν, ἣ φησι «μέλι τῶν χειλέων τῆς κακίας ἀποστάζειν, ἢ πρὸς
 καιρὸν μὲν λιπαίνει τὸν φάρυγγα, μετὰ ταῦτα δὲ πικρότερον χολῆς
 τοῖς κακῶς γλυκανθεῖσιν εὐρίσκεται».

Ἐπειδὴ τοίνυν ἀποστάς τῆς τῶν ἀγαθῶν παγκαρπίας ὁ ἄνθρω-
 20 πος τοῦ φθοροποιοῦ καρποῦ διὰ τῆς παρακοῆς ἐνεπλήσθη (δνομα δὲ
 τοῦ καρποῦ τούτου ἢ θανατοποιὸς ἀμαρτία), εὐθὺς ἐνεκρώθη τῷ
 κρείττονι βίῳ τὴν ἄλογον καὶ κτηνώδη ζωὴν τῆς θεοτέρας ἀνταλλα-
 ξάμενος. Καὶ καταμιχθέντος ἄπαξ τοῦ θανάτου τῇ φύσει συνδιεξήλ-
 θε ταῖς τῶν τικτομένων διαδοχαῖς ἢ νεκρότης. Ὅθεν νεκρὸς ἡμᾶς
 25 διεδέξατο βίος αὐτῆς, τρόπον τινά, τῆς ζωῆς ἡμῶν ἀποθανούσης·
 νεκρὰ γὰρ ἀντικρὺς ἐστὶν ἡμῶν ἢ ζωὴ τῆς ἀθανασίας ἐστερημένη.
 Διὰ τοῦτο ταῖς δύο ταύταις ζωαῖς μεσιτεύει ὁ ἐν μέσῳ τῶν δύο
 ζωῶν γινωσκόμενος, ἵνα τῇ ἀναιρέσει τῆς χειρόνος δῶ τῇ ἀκηράτῳ
 τὰ νικητήρια. Ὡσπερ τοίνυν τῷ ἀποθανεῖν τῇ ἀληθινῇ ζωῇ ὁ ἄν-
 30 θρωπος εἰς τὸν νεκρὸν τοῦτον μετέπεσε βίον, οὕτως ὅταν ἀποθάνῃ
 τῇ νεκρᾷ ταύτῃ καὶ κτηνώδει ζωῇ, πρὸς τὴν αἰὲν ζῶσαν ἀντιμεθίστα-

22. Σοφ. Σολ. 1,13-14.

23. Παρμ. 5,3-4.

24. Ἀββακ. 3,2.

δσων εἶπαμε αὐτὸ τὸ δίδαγμα· ὅτι τὸ κεντρικότερο σημεῖο τῆς θείας φυτείας εἶναι ἡ ζωὴ, ἐνῶ ὁ θάνατος εἶναι καθεαυτὸν ἀφύετος²² καὶ ἄρριζος καὶ δὲν ἔχει πουθενὰ δική του θέση, ἀλλὰ φυτεύεται πάνω στὴ στέρηση τῆς ζωῆς, ὅταν ἀδρανήσει σὲ ὄσους ζοῦν ἡ μετοχὴ τοῦ καλύτερου. Ἀφοῦ λοιπὸν ἡ ζωὴ εἶναι στὸ μέσο τῶν θείων φυτῶν καὶ μόνο μὲ τὸ ξεφύτεμά της παίρνει ὑπαρξὴ ἡ φύση τοῦ θανάτου, γι' αὐτὸ καὶ τὸ θανατηφόρο δέντρο, αὐτὸς ποὺ φιλοσόφησε τὸ δόγμα αὐτὸ μ' αἰνίγματα, λέει πῶς εἶναι στὴ μέση τοῦ παραδείσου, τὸ δέντρο ποὺ ὁ καρπὸς του ἔχει δύναμη σύμμικτη ἀπὸ τὰ ἀντίθετα. Γιατὶ προσδιόρισε ὅτι τὸ ἴδιο εἶναι μαζὶ καλὸ καὶ κακό, κάνοντας νομίζω μ' αὐτὸ ὑπαινιγμὸ γιὰ τὴ φύση τῆς κακίας. Ἐπειδὴ δηλαδὴ πρὶν ἀπὸ ὄλα ὄσα πράττομε ἀπὸ κακία προηγεῖται ὀπωσδήποτε κάποια ἡδονὴ καὶ δὲν μπορεῖ νὰ βρεθεῖ ἄμαρτία χωρισμένη ἀπὸ ἡδονή, εἴτε αὐτὰ εἶναι πάθη θυμοῦ εἴτε ἐπιθυμίες, γι' αὐτὸ τὸ λόγο καὶ ὁ καρπὸς ὀνομάζεται καλὸς κατὰ τὴ λανθασμένη κρίση περὶ τοῦ καλοῦ· νομίζουν πῶς εἶναι καλὸς ὄσοι τοποθετοῦν τὸ καλὸ στὴν ἡδονή. Ὑστερα ὁμως μὲ τὴν πικρὴ του γεύση φανερώνεται πῶς εἶναι κακός, σύμφωνα μὲ τὸ λόγο τῶν Παροιμιῶν «μέλι στάζουν τὰ χεῖλη τῆς κακίας, ποὺ πρόσκαιρα εὐχαριστεῖ τὸ λάρυγγα, ἔπειτα ὁμως βρίσκεται γι' αὐτοὺς ποὺ γεύτηκαν τὴν κακὴ του γλύκα πικρότερος ἀπὸ τὴ χολή»²³.

Ἐπειδὴ λοιπὸν ὁ ἄνθρωπος, ἀφοῦ ἀπομακρύνθηκε ἀπὸ τὴν παγκαρπία τῶν ἀγαθῶν, κορέσθηκε ἀπὸ τὸ φθοροποιὸ καρπὸ μὲ τὴν παρακοὴ (τὸ ὄνομα τοῦ καρποῦ αὐτοῦ εἶναι ἡ θανατογόνα ἄμαρτία), νεκρώθηκε ἀμέσως γιὰ τὴν ἀνώτερη ζωὴ κι ἀντάλλαξε τὴ θεϊκὴ ζωὴ μὲ τὴν ἄλογη καὶ κτηνώδη. Κι ἀφοῦ μιὰ φορὰ ἀναμίχθηκε στὴ φύση μας ὁ θάνατος, πέρασε ἡ νεκρότητα διαδοχικὰ ἀπὸ γενιὰ σὲ γενιὰ. Γι' αὐτὸ μᾶς διαδέχτηκε βίος νεκρός, ἀφοῦ κατὰ κάποιο τρόπο εἶχε πεθάνει ἡ ἴδια μας ἡ ζωὴ. Γιατὶ ἡ ζωὴ μας εἶναι τελείως νεκρὴ, ἂν ἔχει στερηθεῖ τὴν ἀθανασία. Γι' αὐτὸ στὶς δύο αὐτὲς ζωὲς παρεμβάλλεται «αὐτὸς ποὺ ἀναγνωρίζεται ἀνάμεσα στὶς δύο αὐτὲς ζωὲς»²⁴, γιὰ νὰ δώσει μὲ τὴν κατάργηση τῆς χειρότερης ζωῆς τὰ νικητήρια στὴν ἀνώτερη. Ὅπως λοιπὸν μὲ τὸ νὰ πεθάνει γιὰ τὴν ἀληθινὴ ζωὴ ὁ ἄνθρωπος μετέπεσε σ' αὐτὸν τὸν νεκρὸ βίον, ἔτσι ὅταν πεθάνει γι' αὐτὴ τὴ νεκρὴ καὶ κτηνώδη ζωὴ, μεταβαίνει σ' ἐκείνην ποὺ ζεῖ αἰώνια, ὥστε νὰ εἶναι ἔξω ἀπὸ κάθε ἀμφιβολία ὅτι

ται, ὡς ἀναμφίβολον εἶναι ὅτι οὐκ ἔστιν ἐν τῇ μακαρίᾳ γενέσθαι ζωῆ
 μὴ νεκρὸν τῇ ἀμαρτίᾳ γενόμενον. Οὐδ' χάριν ἐν τῷ αὐτῷ κατὰ τὸ μέ-
 σσον ἐκάτερον τῶν ζύλων εἶναι ὑπὸ τοῦ λόγου πεφιλοσόφηται, ὡς
 τοῦ μὲν φύσει ὄντος, τοῦ δὲ ἐπιγινομένου τῷ ὄντι διὰ στερήσεως· ἐκ
 5 γὰρ τοῦ αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ διὰ μετουσίας τε καὶ στερήσεως ἢ ἀντι-
 μετάστασις γίνεται καὶ ζωῆς καὶ θανάτου, ἐπειδὴ ὁ νεκρωθεὶς τῷ
 ἀγαθῷ ζῆ τῷ κακῷ καὶ ὁ νεκρὸς ἐν κακίᾳ γενόμενος πρὸς τὴν ἀρε-
 τὴν ἀνεβίω. Οὐκοῦν καλῶς πλήρεις δείκνυσι τῆς σμύρνης τὰς ἑαυ-
 τῆς χεῖρας ἢ νύμφη διὰ τῆς ἐν πάσῃ τῇ κακίᾳ νεκρότητος ἀνισταμένη
 10 πρὸς τὸ ἀνοῖξαι τῷ Λόγῳ τὴν εἰς ἑαυτὴν εἴσοδον· ζωὴ δὲ ὁ Λόγος ὃν
 εἰσοικίζεται.

Πρὸς τοσοῦτον δὲ μέγεθος ἐπαρθεῖσα διὰ τῶν θεωρηθέντων
 ἡμῖν ἢ πρὸς τὸν Θεὸν ὀρώσα ψυχὴ «οὐπω», καθὼς φησιν ὁ Παῦ-
 λος, «οὕτως ἔγνω καθὼς δεῖ γινῶναι», «οὐδε λογίζεται ἑαυτὴν κα-
 15 τειληφέναι», ἀλλ' ἔτι πρὸς τὸ ὑπερκείμενον τρέχει «τοῖς ἔμπροσθεν
 ἑαυτὴν ἐπεκτείνουσα». Ἡ γὰρ ἀκολουθία τῶν ἐφεξῆς λόγων ταῦτα
 νοεῖν περὶ αὐτῆς ὑποτίθεται· «ἐπὶ χεῖρας τοῦ κλείθρου ἤνοιξα ἐγὼ
 τῷ ἀδελφιδῶ μου», καὶ ἐπήγαγεν ὅτι «ἀδελφιδός μου παρῆλθεν, ἢ
 ψυχὴ μου ἐξῆλθεν ἐν λόγῳ αὐτοῦ». Διδάσκει γὰρ διὰ τούτων ἡμᾶς
 20 ὅτι ἐπὶ τῆς πάντα νοῦν ὑπερεχούσης δυνάμεως εἷς καταλήψεώς ἐστι
 τρόπος, οὐ τὸ στήναι περὶ τὸ κατειλημμένον, ἀλλὰ τὸ ἀεὶ ζητοῦντα
 τὸ πλεῖον τοῦ καταληφθέντος μὴ ἴστασθαι. Ἡ γὰρ πλήρης γενομένη
 τῆς σμύρνης πᾶσι τοῖς τοῦ βίου ἐπιτηδεύμασιν, ἅπερ δακτύλους τρο-
 πικῶς ὀνομάζει, τὴν πρὸς τὸ κακὸν ἐπισημαίνουσα νέκρωσιν καὶ τὸ
 25 ἐκούσιον τῆς ἀρετῆς διὰ τοῦ οἴκοθεν ἀποστάξαι τῶν χειρῶν τὴν
 σμύρναν ἐνδειξαμένη ἄψασθαι φησι τὰς χεῖρας ἑαυτῆς τοῦ κλείθρου,
 τουτέστι τὰ ἔργα ἑαυτῆς ἐγγίσει λέγει τῇ στενῇ καὶ τεθλιμμένῃ εἰσ-
 ὄδῳ, ἧς τὸ κλείθρον ἐγχειρίζει τοῖς κατὰ Πέτρον ὁ Λόγος. Ἀνοίγει
 τοῖνον δι' ἐκατέρων ἑαυτῇ τῆς βασιλείας τὴν θύραν, διὰ τε τῶν χει-
 30 ρῶν δι' ὧν τὰ ἔργα δηλοῦνται, καὶ διὰ τοῦ κλείθρου τῆς πίστεως· δι'
 ἀμφοτέρων γὰρ τούτων, ἔργων τε λέγω καὶ πίστεως, ἢ κλεῖς τῆς
 βασιλείας ἡμῖν ὑπὸ τοῦ Λόγου κατασκευάζεται.

25. Ρωμ. 6,11.

26. Ἰω. 14,6.

27. Α' Κορ. 8,2.

28. Φιλ. 3,13.

29. Ἄϊσμα 5,5.

30. Ματθ. 7,14.

δὲν εἶναι δυνατόν νά φτάσει κανένας στή μακάρια ζωή, ἂν δέ νεκρωθεῖ γιά τήν ἁμαρτία²⁵. Γι' αὐτό ὁ λόγος ἔχει πεῖ, ὅτι καθένα ἀπό τὰ δύο δέντρα βρίσκεται στό ἴδιο σημεῖο κατά τὸ μέσο· τὸ ἕνα ἀπό τή φύση του, τὸ ἄλλο ἐμφανίζεται μετὰ τὸ ἀληθινό, ὅταν αὐτὸ λείψει. Γιατί ἀπό τὸ ἴδιο καί στό ἴδιο μὲ τή μετοχή καί τή στέρηση γίνεται ἡ ἀντιμετάσταση καί τῆς ζωῆς καί τοῦ θανάτου, ἐπειδὴ ὁποῖος νεκρώθηκε γιά τὸ ἀγαθὸ ζεῖ γιά τὸ κακό, καί ὁποῖος ἔγινε νεκρὸς γιά τὴν κακία ἀναβίωσε γιά τὴν ἀρετή. Σωστά λοιπὸν ἡ νύμφη δίνει τὰ χέρια της γεμάτα ἀπὸ τὴ σμύρνα, ἐγειρόμενη μέσα ἀπὸ τὴν νεκρότητα ὅλης τῆς κακίας, γιά νά ἀνοίξει στό Λόγο τὴν εἴσοδο πρὸς τὴν ψυχὴ της. Καί ζωὴ εἶναι ὁ Λόγος ποὺ βάζει νά κατοικήσει μέσα της²⁶.

Ἄλλ' ἂν καί ὑψώθηκε σὲ τόσο μεγαλεῖο μὲ τὴν ἀνάλυσή μας ἡ ψυχὴ ποὺ κοιτάζει πρὸς τὸ Θεό, «ἀκόμα», ὅπως λέει ὁ Παῦλος, «δὲν ἔμαθε ἔτσι ὅπως ἔπρεπε νά μάθει»²⁷ οὔτε σκέφτεται ὅτι ἔχει φτάσει, ἀλλὰ συνεχίζει νά τρέχει πρὸς τὸ ὑψηλότερο, «σπρώχνοντας τὸν ἑαυτὸ της πρὸς τὰ ἔμπρός»²⁸. Γιατί ἡ ἀκολουθία τῶν παρακάτω λόγων ὀδηγεῖ στό νά ἐννοήσουμε γι' αὐτὴν τὸ ἐξῆς: «Πιάνοντας τὴ λαβὴ τῆς κλειδαριᾶς ἀνοίξα ἐγὼ στὸν ἀγαπημένο μου» καί πρόσθεσε «ὁ ἀγαπημένος μου πέρασε, καί ἡ ψυχὴ μου βγήκε ὅταν μοῦ μίλησε»²⁹. Μὲ αὐτὰ μᾶς διδάσκει ὅτι γιά τὴ δύναμη ποὺ ξεπερνᾷ κάθε νοῦ ἕνας τρόπος ὑπάρχει γιά νά τὴν κατανοήσουμε· ὄχι νά σταθοῦμε σὲ ὅ,τι συλλάβουμε, ἀλλὰ νά μὴν παύουμε νά ζητοῦμε πάντοτε τὸ πέρα ἀπὸ αὐτὸ ποὺ ἔχομε συλλάβει. Αὐτὴ ποὺ πλημμύρισε ἀπὸ τὴ σμύρνα σὲ ὅλα τὰ ἔργα τοῦ βίου, ποὺ τὰ ὀνομάζει μεταφορικὰ δάχτυλα, ἐπισημαίνοντας τὴ νέκρωση ἐναντι τοῦ κακοῦ καί τὸ ἐκούσιο τῆς ἀρετῆς ποὺ τὸ δείχνει μὲ τὸ ἀπὸ μόνο του στάξιμο τῆς σμύρνας ἀπὸ τὰ χέρια της, αὐτὴ λέει ὅτι τὰ χέρια της ἄγγιζαν τὴν κλειδωνιά, δηλαδὴ τὰ ἔργα της πλησίασαν τὴ στενὴ καί θλιμμένη εἴσοδο³⁰, ποὺ τὸ κλειδί της τὸ παραδίδει στὰ χέρια τῶν ὁμοίων τοῦ Πέτρου³¹. Ἀνοίγει λοιπὸν καί μὲ τὰ δύο γιά τὸν ἑαυτὸ της τὴν πόρτα τῆς βασιλείας, τόσο μὲ τὰ χέρια μὲ τὰ ὁποῖα δηλώνονται τὰ ἔργα, ὅσο καί μὲ τὸ κλειδί τῆς πίστεως. Γιατί καί μὲ τὰ δύο αὐτά, τὰ ἔργα ἐννοῶ καί τὴν πίστη³², κατασκευάζεται γιά χάρη μας ἀπὸ τὸ Λόγο τὸ κλειδί τῆς βασιλείας.

31. Ματθ. 16,19. 32. Ἰακ. 2,20.

Ὅτεν τοίνυν ἤλπισε κατὰ τὸν Μωϋσέα γνωστῶς ἐμφανήσε-
 σθαι αὐτῇ τοῦ ποθομένου τὸ πρόσωπον, τότε παρῆλθε τὴν κατάλη-
 ψιν αὐτῆς ὁ ζητούμενος. Φησὶ γὰρ ὅτι «ἀδελφιδός μου παρῆλθεν»,
 οὐ καταλιπὼν τὴν ἐπομένην αὐτῷ ψυχὴν, ἀλλὰ πρὸς ἑαυτὸν ἐφελ-
 5 κόμενος· «ἡ ψυχὴ γάρ μου» φησὶν «ἐξῆλθεν ἐν λόγῳ αὐτοῦ». Ὡ μα-
 καρίας ἐξόδου ἐκείνης, ἣν ἐξέρχεται ἡ τῷ Λόγῳ ἐπομένη ψυχὴ.
 «Κύριος φυλάζει τὴν ἐξοδὸν σου καὶ τὴν εἰσοδὸν σου», φησὶν ὁ προ-
 φῆτης. Αὕτη ἐστὶν ὡς ἀληθῶς ἡ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ φυλασσομένη τοῖς
 ἀξίοις ἐξοδος ἅμα καὶ εἰσοδος γινομένη· ἡ γὰρ ἀπὸ τοῦ ἐν ᾧ ἔσμεν
 10 ἐξοδος τῶν ὑπερκειμένων ἀγαθῶν εἰσοδος γίνεται. Ταύτην οὖν
 ἐξῆλθεν ἡ ψυχὴ τὴν ἐξοδὸν ὁδηγῶ κεκρημένη τῷ Λόγῳ τῷ εἰπόντι
 ὅτι «ἐγὼ εἰμι ἡ ὁδὸς καὶ ἡ θύρα», καὶ ὅτι «δι' ἐμοῦ ἐάν τις εἰσέλθῃ,
 καὶ εἰσελεύσεται καὶ ἐξελεύσεται», οὐδέποτε οὔτε τοῦ εἰσιέναι
 λήγων οὔτε τοῦ ἐξιέναι παυόμενος, ἀλλὰ πάντοτε διὰ προκοπῆς εἰς
 15 τὰ ὑπερκείμενα εἰσιὼν καὶ ἀεὶ τῶν κατειλημμένων ἔξω γινόμενος.

Οὕτω παρῆλθέ ποτε καὶ τὸν Μωϋσέα τὸ ποθούμενον ἐκείνο
 πρόσωπον τοῦ Κυρίου καὶ οὕτως ἡ ψυχὴ τοῦ νομοθέτου ἀεὶ ἔξω ἐγί-
 νετο τοῦ ἐν ᾧ ἦν ἐπομένη προϊόντι τῷ Λόγῳ. Τίς γὰρ οὐκ οἶδε τὰς
 ἀναβάσεις ἐκείνας ὡς ἀνέβη ὁ Μωϋσῆς, ὁ ἀεὶ μέγας γινόμενος καὶ
 20 μηδέποτε ἰστάμενος τῆς ἐπὶ τὸ μείζον ἀυξήσεως; Ἠυξήθη κατ' ἀρ-
 χὰς ὅτε τῆς τῶν Αἰγυπτίων βασιλείας ὑψηλότερον τὸν ὄνειδισμὸν
 τοῦ Χριστοῦ ἐποίησατο, μᾶλλον ἐλόμενος συγκακουχεῖσθαι τῷ λαῷ
 τοῦ Θεοῦ ἢ πρόσκαιρον ἔχειν ἀμαρτίας ἀπόλαυσιν· ἠυξήθη πάλιν
 ὅτε καταπονοῦντος τὸν Ἑβραῖον τοῦ Αἰγυπτίου θανατοῖ τὸν ἀλλόφυ-
 25 λον ὑπὲρ τοῦ Ἰσραηλίτου ἀγωνιζόμενος. Νοεῖς δὲ πάντως ἐν τούτοις
 τὸν τῆς ἀυξήσεως τρόπον μεταβαλὼν τὴν ἱστορίαν εἰς τροπικὴν θε-
 ωριάν. Πάλιν ἑαυτοῦ μείζων ἐγένετο ἀπεριήχητον τὴν ζωὴν φυλάσ-
 σων διὰ τῆς ἐν τῇ ἐρήμῳ φιλοσοφίας ἐν χρόνῳ πολλῷ. Εἶτα τῷ
 πυρὶ τῷ ἐπὶ τῆς βάτου φωτίζεται. Μετὰ τοῦτο καὶ τὴν ἀκοὴν ταῖς
 30 τοῦ φωτὸς ἀκτίσι διὰ τοῦ Λόγου περιαιγάζεται. Γυμνοῖ πρὸς τούτοις
 τῆς νεκρᾶς περιβολῆς τὰς ἑαυτοῦ βάσεις, ἀναλίσκει τῇ ράβδῳ τοὺς
 Αἰγυπτίους δράκοντας, ἐξαιρεῖται τῆς τυραννίδος τοῦ Φαραὼ τὸ

Ἐφ. 33. Ἐξ. 33,13-22. 34. Ψαλμ. 120,8. 35. Ἰω. 14,6.
 36. Ἰω. 10,9. 37. Ἐφ. 33,19-23. 38. Ἐξ. 2,11. Ἐβρ. 11,24.

“Όταν ἔλπισε λοιπόν, ὅπως καὶ ὁ Μωυσής, ὅτι θὰ τῆς φανερωθεῖ μὲ γνώριμη ὄψη τὸ πρόσωπο τοῦ ποθητοῦ³³ τῆς, τότε πέρασε τὸ κατώφλι τῆς κατάληψῆς τῆς αὐτὸς ποὺ ζητοῦσε. Γιατὶ λέει: «ὁ ἀγαπημένος μου πέρασε» ὄχι ἀφήνοντας τὴν ψυχὴ ποὺ τὸν ἀκολουθοῦσε, ἀλλὰ σύροντάς τιν πρὸς τὸν ἑαυτὸ του. «Ἡ ψυχὴ μου», λέει, «βγῆκε στὰ λόγια του». Πῶ πῶ πόσο μακάρια εἶναι ἡ ἐξοδος ἐκεῖνη ποὺ πραγματοποιεῖ ἡ ψυχὴ ποὺ ἀκολουθεῖ τὸ Λόγο. «Ὁ Κύριος θὰ φυλάξει τὴν ἐξοδὸ σου καὶ τὴν εἴσοδὸ σου»³⁴, λέει ὁ προφήτης. Αὐτὴ εἶναι ἀληθινὰ ποὺ φυλάγεται ἀπὸ τὸ Θεὸ γιὰ τοὺς ἀξιους ποὺ γίνεται ἡ ἐξοδος μαζὶ καὶ ἡ εἴσοδος. Γιατὶ ὅ,τι εἶναι ἐξοδος, ἀπὸ αὐτὸ ὅπου βρισκόμαστε γίνεται εἴσοδος στὰ ὑψηλότερα ἀγαθὰ. Αὐτὴ λοιπόν τὴν ἐξοδο πραγματοποιοῖ ἡ ψυχὴ χρησιμοποιώντας ὡς ὁδηγὸ τὸ Λόγο ποὺ εἶπε «ἐγὼ εἶμαι ἡ ὁδὸς καὶ ἡ θύρα»³⁵ καὶ «ἂν κάποιος περάσει μέσα ἀπὸ ἐμένα καὶ θὰ εἰσέλθει καὶ θὰ ἐξέλθει»³⁶ καὶ ποτὲ οὔτε νὰ μπαίνει θὰ σταματήσει οὔτε νὰ βγαίνει θὰ παύσει, ἀλλὰ πάντοτε θὰ μπαίνει μὲ τὴν προκοπὴ του στὰ ἀνώτερα καὶ πάντοτε θὰ βγαίνει ἀπὸ αὐτὰ ὅπου εἶχε φτάσει.

Ἔτσι τὸ ποθητὸ αὐτὸ πρόσωπο τοῦ Κυρίου³⁷ πέρασε κάποτε κι ἀπὸ τὸ Μωυσὴ καὶ ἔτσι ἡ ψυχὴ τοῦ νομοθέτη ἔβγαине πάντοτε ἀπὸ ἐκεῖ ὅπου βρισκόταν ἀκολουθώντας τὸ Λόγο ποὺ πήγαινε μπροστά. Ποιὸς δὲ γνωρίζει τὰ ἀνεβάσματα ἐκεῖνα ποὺ ἔκανε ὁ Μωυσής³⁸, αὐτὸς ποὺ συνεχῶς μεγάλωνε καὶ δὲ σταματοῦσε ποτὲ νὰ γίνεται μεγαλύτερος; Ὑψώθηκε στὴν ἀρχή, ὅταν θεώρησε τὸν ὄνειδισμό τοῦ Χριστοῦ ἀνώτερο ἀπὸ τὴ βασιλεία τῶν Αἰγυπτίων, «προτιμώντας νὰ συγκακουχεῖται μὲ τὸ λαὸ τοῦ Θεοῦ παρά νὰ ἔχει μιὰ πρόσκαιρη ἀπόλαυση τῆς ἀμαρτίας»³⁹. Μεγάλωσε πάλι, ὅταν, ἐνῶ ὁ Αἰγύπτιος κακοποιοῦσε τὸν Ἑβραῖο, σκοτώνει τὸν ἀλλόφυλο παλεύοντας γιὰ χάρη τοῦ Ἰσραηλίτη⁴⁰. Καταλαβαίνεις μὲ αὐτὰ τὸν τρόπο τῆς αὐξησης, ἂν μεταβάλλεις τὴν ἱερὴ Ἱστορία σὲ θεωρία μεταφορικῆ. Καὶ πάλι ἔγινε μεγαλύτερος ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ του φυλάγοντας τὴ ζωὴ του ἀπερίσπαστη μὲ τὴν πνευματικὴ ἄσκησή του στὴν ἔρημο⁴¹ γιὰ πολὺ χρόνο. Ὑστερα τὸν φωτίζει ἡ φλόγα τῆς βάτου. Ἔπειτα ἀπὸ αὐτὸ περιλάμπεται καὶ ἡ ἀκοή του ἀπὸ τὶς ἀκτίνες τοῦ φωτὸς μὲ τὸ Λόγο. Ἐπιπλέον γυμνώνει τὰ πόδια του ἀπὸ τὰ νεκρὰ

39. Ἐβρ. 11,25–26. 40. Ἐξ. 2,11. Πράξ. 7,24. 41. Ἐξ. 3,1.

ὁμόφυλον, ὀδηγεῖται διὰ νεφέλης, διαιρεῖ τὸ πέλαγος, ὑποβρύχιον ποιεῖ τὴν τυραννίδα, γλυκαίνει τὴν Μερράν, παίει τὴν πέτραν, ἐμφορεῖται τῆς τῶν ἀγγέλων τροφῆς, τῶν σαλπίγγων ἀκούει, τοῦ καιομένου ὄρους κατατολμᾷ, ἐντὸς τοῦ γνόφου γίνεται ἐν ᾧ ἦν ὁ Θεός, τὴν 5 διαθήκην δέχεται, ἥλιος γίνεται ἀπροσπέλαστον τοῖς προσεγγίζουσιν ἐκ τοῦ προσώπου τὸ φῶς ἀπαστραπτῶν.

Καὶ πῶς ἂν τις πάσας αὐτοῦ τὰς ἀναβάσεις καὶ τὰς ποικίλας θεοφανείας διεξέλθοι τῷ λόγῳ; Ἄλλ' ὁμως ὁ τοσοῦτος, ὁ τοιοῦτος, ὁ ἐν τοσοῦτοις γενόμενος καὶ διὰ τοσοῦτων πρὸς τὸν Θεὸν ὑψωθείς, 10 ἔτι ἀπλήστως τῆς ἐπιθυμίας ἔχει τοῦ πλείονος καὶ τοῦ κατὰ πρόσωπον ἰδεῖν τὸν Θεὸν ἰκέτης γίνεται, καίτοι μαρτυρήσαντος ἤδη τοῦ Λόγου τῆς κατὰ πρόσωπον αὐτὸν ὁμιλίας ἠξιῶσθαι. Ἄλλ' ὁμως οὔτε τὸ ὡς φίλον φίλῳ προσδιαλέγεσθαι οὔτε ἡ στόμα κατὰ στόμα γινομένη αὐτῷ πρὸς τὸν Θεὸν ὁμιλία τῆς τῶν ἀνωτέρων αὐτὸν ἐπι- 15 θυμίας ἴστησιν, ἀλλ' «εἰ ἔδρηκα χάριν», φησὶν, «ἐνώπιόν σου, ἐμφάνισόν μοι σεαυτὸν γνωστῶς». Καὶ ὁ τὴν αἰτηθεῖσαν χάριν δῶσειν ἐπαγγειλάμενος, ὁ εἰπὼν «ἔγγων σε παρὰ πάντας», παρέρχεται αὐτὸν ἐπὶ τοῦ θείου τόπου ἐν τῇ πέτρᾳ ὑπὸ τῆς θείας χειρὸς σκεπαζόμενον, ὥστε μόγις ἰδεῖν μετὰ τὴν πάροδον αὐτοῦ τὰ ὀπίσθια, διδά- 20 σκων, οἴμαι, διὰ τούτων ὁ Λόγος, ὅτι ὁ ἰδεῖν τὸν Θεὸν ἐπιθυμῶν ἐν τῷ ἀεὶ αὐτῷ ἄκολουθεῖν ὄρᾳ τὸν ποθούμενον καὶ ἡ τοῦ προσώπου αὐτοῦ θεωρία ἐστὶν ἡ ἀπαστος πρὸς αὐτὸν πορεία διὰ τοῦ κατόπιν ἐπεσθαι τῷ Λόγῳ κατορθουμένη. Οὕτω τοίνυν καὶ νῦν ἡ ψυχὴ, ὅτε ἀνέστη διὰ τοῦ θανάτου, ὅτε ἐπληρώθη τῆς σμύρνης, ὅτε προσήγαγε 25 τῷ κλείθρῳ διὰ τῶν ἔργων τὰς χεῖρας καὶ εἰσοικίσασθαι τὸν ποθούμενον ἠλπισε, τότε ὁ μὲν παρέρχεται, ἡ δὲ ἐξέρχεται οὐκέτι μένουσα ἐν οἷς ἦν, ἀλλὰ τῷ Λόγῳ ἐπὶ τὰ πρόσω προηγουμένῳ ἐφεπομένη.

Ὁ δὲ ἐφεξῆς λόγος μᾶλλον ἡμῖν βεβαιοῖ τὴν προθεωρηθεῖσαν 30 διάνοιαν ὅτι οὐκ ἐν τῷ καταλαμβάνεσθαι τὸ μέγεθος τῆς θείας γνωρίζεται φύσεως, ἀλλ' ἐν τῷ παριέναι πᾶσαν καταληπτικὴν φαν-

42. Ἐξ. 3,2-5.

43. Ἐξ. 7,12. 13,21. 14,21-27. 15,25. 17,6. 19,16-19. 19,18. 24,17. 19,20. 24,18. 20,21. 31,18. 24,7-34. Δευτ. 9,10-12. Ἐξ. 94,29-35.

44. Δευτ. 34,10. 45. Ἐξ. 33,11. 46. Ἀριθμ. 12,8.

47. Ἐξ. 33,13. 48. Ἐξ. 33,17. 49. Ἐξ. 33,21-23.

ὑποδήματά του⁴², ἐξοντώνει μὲ τὸ ραβδί του τοὺς δράκοντες τῆς Αἰγύπτου⁴³, βγάζει τοὺς ὁμόφυλους του ἀπὸ τῆ δουλεία τοῦ Φαραῶ, τοὺς ὀδηγεῖ μὲ τὴ νεφέλη, χωρίζει στὰ δύο τὴ θάλασσα, βουλιάζει τὴ δύναμη τοῦ τυράννου, κάνει γλυκὺ τὸ νερὸ τῆς Μερράν, χτυπᾷ τὴν πέτρα, χορταίνει μὲ τὴν τροφή τῶν ἀγγέλων, ἀκούει τὶς σάλπιγγες, δὲ δειλιάζει μπροστὰ στὸ βουνὸ ποὺ καίεται, ἀγγίζει τὴν κορυφή, μπαίνει μέσα στὸ σύννεφο, εἰσέρχεται μέσα στὸ γνόφο ὅπου ἦταν ὁ Θεός, δέχεται τὴ διαθήκη, γίνεται ἥλιος ποὺ ἀκτινοβολεῖ ἀπὸ τὸ πρόσωπό του φῶς ἀπρόσιτο γιὰ ὄσους τὸν πλησίαζαν.

Καὶ πῶς νὰ διηγηθεῖ κανένας ὅλες τὶς ἀναβάσεις του στὰ ὕψη καὶ τὶς διαφορὲς θεοφάνειες σ' αὐτόν; Καὶ ὅμως, αὐτὸς ὁ τόσο μεγάλος καὶ τέτοιος ἄνθρωπος, ποὺ βρέθηκε σὲ τέτοιες καταστάσεις καὶ μὲ τόσα θαυμαστὰ ὑψώθηκε πρὸς τὸ Θεό, εἶναι ἀκόμα ἀπληστος κι ἐπιθυμεῖ τὸ περισσότερο. Καὶ ἰκετεύει νὰ δεῖ κατὰ πρόσωπο τὸ Θεό, ἂν καὶ ἡ Γραφή διαβεβαίωσε ἤδη ὅτι ἀξιώθηκε τῆς προσωπικῆς συνομιλίας⁴⁴. Οὔτε ὅμως ὁ διάλογός του ὡς φίλου πρὸς φίλο⁴⁵ οὔτε ἡ οἰκεία ἀναστροφή μὲ τὸ Θεό⁴⁶ σταματᾷ τὴν ἐπιθυμία του γιὰ τὰ ἀνώτερα. Ἄλλὰ τοῦ λέει: «ἂν βρῆκα χάρη σ' ἐσένα, παρουσίασέ μου τὸν ἑαυτό σου ἔτσι ποὺ νὰ σὲ καταλάβω»⁴⁷. Κι αὐτὸς ποὺ ὑποσχέθηκε ὅτι θὰ τοῦ κάνει τὴ χάρη ποὺ τοῦ ζήτησε, αὐτὸς ποὺ εἶπε «ξέρω ὅτι ἀξίζεις περισσότερο ἀπὸ ὄλους»⁴⁸, περνᾷ ἀπὸ μπροστὰ ἀπὸ αὐτὸν ποὺ στεκόταν στὸ θεῖο τόπο πάνω στὸ βράχο, ἐνῶ τὸν σκέπαζε τὸ θεῖο χέρι, ὥστε μόνις νὰ δεῖ τὰ νῶτα του μετὰ τὸ πέρασμά του⁴⁹. Μ' αὐτὰ νομίζω μᾶς διδάσκει ἡ Γραφή ὅτι, ὅποιος ἐπιθυμεῖ νὰ δεῖ τὸ Θεό, βλέπει τὸν ποθητό του μὲ τὸ νὰ τὸν ἀκολουθεῖ ἀδιάκοπα καὶ ἡ θεωρία τοῦ προσώπου του εἶναι ἡ ἀσταμάτητη πορεία πρὸς αὐτὸν ποὺ πραγματοποιεῖται μὲ τὸ ν' ἀκολουθοῦμε τὸ Λόγο καταπόδι. Ἔτσι λοιπὸν καὶ τώρα ἡ ψυχὴ, ὅταν ἀναστήθηκε μὲ τὸ θάνατο, ὅταν γέμισε ἀπὸ σμύρνα, ὅταν ἔβαλε μὲ τὰ ἔργα τῆς τὰ χέρια τῆς στὴν κλειδωνιά καὶ ἔλπιε ὅτι θὰ πάρει ἔνοικο μέσα τῆς τὸν ποθητό, τότε αὐτὸς περνᾷ καὶ ἐκεῖνη βγαίνει ἔξω, δὲν μένει πιά ἐκεῖ ποὺ ἦταν, ἀλλ' ἀκολουθεῖ τὸ Λόγο ποὺ προπορεύεται πρὸς τὰ ἔμπρός.

Ἄσα λέγονται στὴ συνέχεια μᾶς βεβαιώνουν περισσότερο γιὰ τὸ νόημα ποὺ προεκθέσαμε, ὅτι τὸ μέγεθος τῆς θείας φύσεως δὲ γνωρίζεται μὲ τὴ λογικὴ κατανόησή του, ἀλλ' ἐπειδὴ ξεπερνᾷ κάθε

τασίαν καὶ δύναμιν· ἡ γὰρ ἐκβᾶσα ἤδη τὴν φύσιν ψυχῆ, ὡς ἂν μηδε-
 νὶ τῶν συνηθῶν πρὸς τὴν γνῶσιν τῶν ἀοράτων κωλύοιτο, οὔτε
 ζητοῦσα τὸ μὴ εὕρισκόμενον ἴσταται οὔτε καλοῦσα τὸ ἀνεκφώνητον
 παύεται, φησὶ γὰρ ὅτι «ἐζήτησα αὐτὸν καὶ οὐχ εὔρον αὐτόν». Πῶς
 5 γὰρ ἂν εὐρεθεῖ ὃν μηνύει τῶν γινωσκομένων οὐδέν, οὐκ εἶδος, οὐ
 χρῶμα, οὐ περιγραφὴ, οὐ ποσότης, οὐ τόπος, οὐ σχῆμα, οὐ στοχα-
 σμός, οὐκ εἰκασμός, οὐκ ἀναλογία; Ἀλλὰ πάσης καταληπτικῆς ἐφό-
 δου ἐξώτερος ἀεὶ εὕρισκόμενος, ἐκφεύγει πάντως τὴν τῶν ζητούν-
 των λαβὴν· διὰ τοῦτο φησιν «ἐζήτησα αὐτόν», διὰ τῶν ἐρευνητι-
 10 κῶν τῆς ψυχῆς δυνάμεων ἐν λογισμοῖς καὶ νοήμασι, καὶ πάντων
 ἐξώτερος ἦν τὸν προσεγισμὸν τῆς διανοίας διαδιδράσκων. Ὁ δὲ παν-
 τὸς γνωριστικὸς χαρακτήρως ἐξώτερος ἀεὶ εὕρισκόμενος, πῶς ἂν
 διὰ τινος ὀνοματικῆς σημασίας περιληφθεῖ; Τούτου χάριν ἐπινοεῖ
 μὲν παντοίαν ὀνομάτων δύναμιν εἰς τὴν τοῦ ἀφράστου ἀγαθοῦ σημα-
 15 σίαν, ἠττάται δὲ πᾶσα φραστικὴ λόγου δύναμις καὶ τῆς ἀληθείας
 ἐλάττων ἐλέγχεται. Διὸ φησιν ὅτι ἐγὼ μὲν ἐκάλουν ὡς ἐδυνάμην
 ἐπινοοῦσα φωνὰς ἐνδεικτικὰς τῆς ἀφράστου μακαριότητος, ὁ δὲ
 κρεῖττων ἦν τῆς τῶν σημαιομένων ἐνδείξεως.

Οἷον δὴ ἐποίει πολλάκις καὶ ὁ μέγας Δαβὶδ μυρίοις ὀνόμασι τὸ
 20 θεῖον καλῶν καὶ ἠττάσθαι τῆς ἀληθείας ὁμολογῶν· «Σὺ» γάρ,
 φησὶν, «ὁ Θεὸς οἰκτίρμων καὶ ἐλεήμων, μακρόθυμος καὶ πολυέλεος
 καὶ ἀληθινός», καὶ «ἰσχύς καὶ στερέωμα καὶ καταφυγὴ καὶ δύναμις
 καὶ βοηθὸς καὶ ἀντιληπτὼρ καὶ κέρας σωτηρίας» καὶ τὰ τοιαῦτα.
 Καὶ πάλιν ὁμολογεῖ ὅτι τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐν πάσῃ τῇ γῆ οὐχὶ γινώσκε-
 25 ται, ἀλλὰ θαυμάζεται· «ὡς θαυμαστόν» γάρ, φησὶ, τὸ ὄνομά σου ἐν
 πάσῃ τῇ γῆ». Οὕτω φησὶ καὶ πρὸς τὸν Μανωὲ ὁ περὶ τοῦ παιδὸς
 αὐτοῦ χρηματίσας, ὅτε ἠρωτήθη περὶ τοῦ ὀνόματος, ὅτι θαυμαστόν
 ἐστὶ τοῦτο καὶ κρεῖττον, ἢ ὥστε ὑπ' ἀνθρωπίνης ἀκοῆς χωρηθῆναι.
 Διὰ τοῦτο καὶ ἡ ψυχὴ τὸν Λόγον καλεῖ μὲν ὡς δύναται, δύναται δὲ
 30 οὐχ ὡς βούλεται· βούλεται γὰρ πλεῖον ἢ δύναται. Οὐ μὴν οὐδὲ θελή-
 σαι τοσοῦτον δύναται, ὅσον ἐκεῖνός ἐστιν, ἀλλ' ὅσον βουλευθῆναι ἢ
 προαίρεσις δύναται. Ἐπεὶ οὖν ἀνέφικτός ἐστιν ὁ καλούμενος τῇ τοῦ

50. ᾠασμα 5,6. 51. Ψαλμ. 85,15.

52. Ψαλμ. 17,2-3. 45,2. 53. Ψαλμ. 8,2.

54. Κρ. 13,18.

καταληπτική φαντασία και δύναμη. Ἡ ψυχὴ δηλαδή πού βγήκε ἤδη ἀπὸ τὴ φύση τῆς, γιὰ νὰ μὴν ἐμποδίζεται ἀπὸ κάποια καθημερινὴ συνήθεια στὴ γνώση τῶν ἀόρατων, οὔτε σταματᾷ νὰ ζητᾷ αὐτὸ πού δὲ βρίσκεται οὔτε παύει νὰ καλεῖ αὐτὸ πού δὲν ἐκφωνεῖται. Γιατί λέει, «τὸν ζήτησα καὶ δὲν τὸν βρήκα»⁵⁰. Μὰ πῶς θὰ μπορούσε νὰ βρεθεῖ αὐτὸς πού δὲν τὸν ἐξαγγέλλει τίποτε ἀπὸ ὅσα γνωρίζομε, οὔτε τὸ εἶδος, οὔτε τὸ χρῶμα, οὔτε ἡ περιγραφή, οὔτε ἡ ποσότητα, οὔτε ὁ τόπος, οὔτε τὸ σχῆμα, οὔτε ὁ στοχασμός, οὔτε ἡ εἰκασία, οὔτε ἡ ἀναλογία; Ἀλλὰ σὲ κάθε ἐφοδὸ μας γιὰ νὰ τὸν καταλάβομε βρίσκεται ὀλοένα πῶς πέρα καὶ ξεφεύγει ὀπωσδήποτε ἀπὸ αὐτοὺς πού τὸν ζητοῦν. Γι' αὐτὸ λέει, «τὸν ζήτησα» μὲ τίς ἐρευνητικὲς δυνάμεις τῆς ψυχῆς, τοὺς λογισμοὺς καὶ τίς ἐννοιες, καὶ ἦταν ἐξω ἀπὸ αὐτά, ξεφεύγοντας τὴν προσέγγισή του ἀπὸ τὴ διάνοια. Κι αὐτὸς πού εἶναι πάντοτε ἐξω ἀπὸ κάθε χαρακτηριστικὸ πού θὰ μᾶς τὸν γνῶριζε, πῶς θὰ μπορούσε νὰ περιληφθεῖ μέσα στὴ σημασία ἐνὸς ὀνόματος; Γι' αὐτὸ λοιπὸν ἐπινοεῖ κάθε εἶδους δυνατότητα ὀνομάτων γιὰ νὰ σημασιολογήσει τὸ ἄφραστο ἀγαθὸ, ἀλλὰ κάθε ἐκφραστικὴ δύναμη τοῦ λόγου ἠττᾶται καὶ ἐλέγχεται κατώτερη ἀπὸ τὴν ἀλήθεια. Γι' αὐτὸ λέει, ἐγὼ βέβαια καλοῦσα ὅπως μπορούσα, ἐπινοώντας λέξεις δηλωτικὲς τῆς ἄφραστης μακαριότητος, αὐτὸς ὅμως ἦταν ἀνώτερος ἀπὸ τὴν ἐνδειξη τῶν σημαινομένων.

Τὸ ἴδιο ἔκανε συχνὰ καὶ ὁ μέγας Δαβὶδ καλώντας τὴ θεότητα μὲ μύρια ὀνόματα καὶ ὁμολογώντας τὴν ἀδυναμία του μπροστὰ στὴν ἀλήθεια. Γιατί λέει· «ἐσὺ ὁ Θεὸς εἶσαι εὐσπλαχνος καὶ ἐλεήμων, μακρόθυμος καὶ πολυέλεος καὶ ἀληθινός»⁵¹ καὶ ἰσχύς καὶ στερῶμα καὶ καταφυγὴ καὶ δύναμη καὶ βοηθός, ἐπίκουρος, ὄπλο τῆς σωτηρίας μου καὶ τὰ παρόμοια⁵². Καὶ ὁμολογεῖ πάλι ὅτι τὸ ὄνομά του δὲν εἶναι σ' ὅλη τὴ γῆ γνωστό, ἀλλὰ μόνο θαυμάζεται. Γιατί λέει «πόσο θαυμαστὸ εἶναι τὸ ὄνομά σου ἐπάνω στὴ γῆ»⁵³. Ἔτσι λέει καὶ πρὸς τὸν Μωυσὴ αὐτὸς πού τοῦ ἔδωσε χρησμὸ γιὰ τὸ υἱό του, ὅταν ρωτήθηκε γιὰ τὸ ὄνομά του, ὅτι αὐτὸ εἶναι θαυμαστὸ⁵⁴ καὶ πάνω ἀπὸ ὅ,τι μπορεῖ νὰ χωρέσει ἡ ἀκοὴ τοῦ ἀνθρώπου. Γι' αὐτὸ καὶ ἡ ψυχὴ καλεῖ τὸ Λόγο ὅσο μπορεῖ καὶ μπορεῖ ὄχι ὅσο θέλει· γιατί θέλει περισσότερο ἀπὸ ὅ,τι μπορεῖ. Μὰ βέβαια οὔτε καὶ νὰ θελήσει μπορεῖ τόσο, ὅσος εἶναι ἐκεῖνος, ἀλλ' ὅσο μπορεῖ νὰ θελήσει ἢ προαίρεσή μας. Ἐπειδὴ λοιπὸν ὁ καλούμενος εἶναι ἀπροσέγγι-

καλοῦντος ὄρμη, διὰ τοῦτο φησιν· «ἐκάλεσα αὐτὸν καὶ οὐχ ὑπήκουσέ μου».

Ἔσα δὲ τοῖς εἰρημένοις ἡ νύμφη προστίθησι, κὰν σκυθρωποτέραν κατὰ τὸ πρόχειρον ἔχη τὴν ἔνδειξιν, ἀλλ' ἐμοὶ δοκεῖ πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπὸν βλέπειν καὶ τῆς τῶν ὑψηλοτέρων ἀναβάσεως ἔχουσθαι· φησὶ γὰρ ὅτι «εὐροσάν με οἱ φύλακες οἱ κυκλοῦντες ἐν τῇ πόλει, ἐπάταξάν με, ἐτραυμάτισάν με, ἦραν τὸ θέριστρον ἀπ' ἐμοῦ οἱ φύλακες τῶν τειχέων». Ταῦτα γὰρ ἴσως δόξει τισὶν ὀδυρομένης μᾶλλον ἢ ἐφραινομένης εἶναι τὰ ρήματα, τὸ «ἐπάταξαν» καὶ 10 «ἐτραυμάτισαν» καὶ «ἦραν τὸ θέριστρον»· τῷ δὲ ἀκριβῶς ἐπεσκεμμένῳ τὴν τῶν λεγομένων διάνοιαν μεγαλαυχουμένης ἐπὶ τοῖς καλλίστοις εἰσὶν αἱ φωναί. Οὕτως δὲ γένοιτ' ἂν ἡμῖν καταφανὲς τὸ λεγόμενον· μικρὸν πρὸ τούτων ἐν τοῖς κατόπιν καθαρεῦει αὐτὴν παντὸς προκαλύμματος ὁ Λόγος μαρτύρεται, ἐν οἷς φησιν ἐκ προσώπου τῆς 15 νύμφης ὅτι «ἐξεδυσάμην τὸν χιτῶνά μου, πῶς ἐνδύσομαι αὐτόν;». Ἐνταῦθα δὲ πάλιν ἀφηρηθῆσαι αὐτῆς λέγει τὸ θέριστρον. Περιβόλαιον δὲ νυμφικόν ἐστὶ τὸ θέριστρον, συγκαλύπτον μετὰ τῆς κεφαλῆς καὶ τὸ πρόσωπον, καθὼς περὶ τῆς Ρεβέκκας λέγει ἡ ἱστορία. Πῶς οὖν ἡ γυμνωθεῖσα παντὸς περιβλήματος ἔτι τὸ θέριστρον ἔχει 20 ὅπερ νῦν αὐτῆς ἀφαιροῦνται οἱ φύλακες; Ἡ δὴλον διὰ τῶν εἰρημένων ἐστίν, ὅσον ἀπ' ἐκείνου πάλιν ἐπὶ τὸ ὑψηλότερον διὰ προκοπῆς ἀνελήλυθεν; Ἡ γὰρ ἀπεκδυσαμένη τὸν παλαιὸν χιτῶνα καὶ πάσης περιβολῆς καθαρεύσασα τοσοῦτον ἑαυτῆς γίνεται καθαρωτέρα, ὡς συγκρίσει τῆς ἄρτι γινομένης αὐτῆ καθαρότητος μὴ δοκεῖν ἀποδεῦσθαι τὸ περιβόλαιον, ἀλλ' εὔρεϊν τι πάλιν μετὰ τὴν γύμνωσιν ἐκείνην 25 περὶ ἑαυτὴν ὁ ἀποθῆται.

Οὕτως ἡ πρὸς τὸ Θεῖον ἀνοδος τοῦ ἀεὶ εὐρισκομένου τὸ περὶ αὐτὴν παχύτερον δείκνυσιν. Διὰ τοῦτο συγκρίσει τῆς νῦν καθαρότητος ἡ προγενομένη τοῦ χιτῶνος ἐκείνου γύμνωσις ὡς κάλυμμα 30 λιν περιαιρεῖται παρὰ τῶν εὐρισκόντων αὐτὴν. Οὗτοι δὲ εἰσὶν «οἱ φύλακες οἱ κυκλοῦντες τὴν πόλιν» (ψυχὴ δὲ ἡ πόλις) οἱ διὰ τοῦ κατὰ τάξαι καὶ τραυματίσαι περιελόντες τὸ θέριστρον, ὧν ἔργον ἐστὶ τὸ φυλάσσειν τὰ τεῖχη τῆς πόλεως. Ὅτι μὲν οὖν ἀγαθὸν τί ἐστὶν ἡ τοῦ θερίστρου περιαιρέσις, ὥστε ἐλεύθερον τοῦ προκαλύμματος τὸν 35 ὀφθαλμὸν ἀπαραποδίστως ἐνατενίζειν τῷ ποθουμένῳ κάλλει, οὐκ

στος από την όρμη εκείνου που τον καλεῖ, γι' αυτό και λέει «τόν καλοῦσα, ἀλλὰ δὲ μὲ ἄκουσε».

“Όσα ἡ νύφη προσθέτει σ' αὐτὰ που εἰπώθηκαν, ἀκόμα κι ἂν ἔχουν μὲ τὴν πρώτη ματιὰ μιὰ σημασία σκυθρωπὴ κάπως, ἐγὼ νομίζω πάντως πῶς ἀποβλέπουν στὸν ἴδιο σκοπὸ καὶ ἐπιμένουν στὴν ἀνάβαση πρὸς τὰ ὑψηλότερα. Γιατί λέει «μὲ βρῆκαν οἱ φρουροὶ που κυκλοφέρνουν στὴν πόλη, μὲ χτύπησαν καὶ μὲ πλήγωσαν, πῆραν ἀπὸ μένα τὸν πέπλο μου οἱ φρουροὶ τῶν τειχῶν»⁵⁵. Αὐτὰ ἴσως νομίσουν μερικοὶ πῶς εἶναι λόγια κάποιας που θρηνεῖ μᾶλλον κι ὄχι που χαίρεται, δηλαδὴ τὰ «μὲ χτύπησαν, μὲ πλήγωσαν, μοῦ πῆραν τὸν πέπλο μου». Γι' αὐτὸν ὅμως που θὰ προσέξει μὲ ἐπιμέλεια τὸ νόημα τῶν λόγων εἶναι λόγια κάποιας που καυχίεται γιὰ τὰ κάλλιστα. Αὐτὸ που λέω θὰ γίνει φανερὸ ὡς ἐξῆς. Λίγο πρὶν ἀπὸ αὐτὸν ἡ Γραφή βεβαιώνει μ' αὐτὰ που βάζει τὴ νύφη νὰ λέει ὅτι αὐτὴ ἦταν ἐλεύθερη ἀπὸ κάθε προκάλυμμα· «ξεντύθηκα τὸ χιτῶνα μου, πῶς νὰ τὸν φορέσω». Κι ἐδῶ πάλι λέει ὅτι τῆς ἀφαίρεσαν τὸν πέπλο της. Ὁ πέπλος εἶναι ἓνα ὕφασμα νυφικὸ που σκεπάζει μαζί μὲ τὸ κεφάλι καὶ τὸ πρόσωπο, ὅπως ἡ ἱερὴ Ἱστορία λέει γιὰ τὴ Ρεβέκκα⁵⁶. Πῶς λοιπὸν αὐτὴ που ἔμεινε γυμνὴ ἀπὸ κάθε φόρεμα φοράει ἀκόμα τὸν πέπλο της που τῆς βγάζουν τώρα οἱ φρουροὶ; Ἡ μήπως εἶναι φανερὸ μὲ ὅσα εἰπώθηκαν, πόσο ὑψηλότερα ἀπὸ τότε ἀνέβηκε μὲ τὴν ἐπιμέλειά της; Αὐτὴ δηλαδὴ που ξεντύθηκε τὸν παλαιὸ χιτῶνα της κι ἔμεινε καθαρὴ ἀπὸ κάθε φόρεμα, γίνεται τόσο καθαρότερη ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ της, ὥστε σὲ σύγκριση μὲ τὴ καθαρότητα που πέτυχε τώρα νὰ δημιουργεῖται ἡ ἐντύπωση ὅτι δὲν εἶχε ἀποβάλει τὸ φόρεμά της, ἀλλὰ μπορεῖ νὰ βρεθεῖ μετὰ τὴ γύμνωσή της ἐκείνη κάτι πάλι νὰ φορεῖ, που νὰ τὸ ἀποθέσει.

Ἔτσι ἡ ἄνοδος πρὸς τὴ θεότητα δείχνει τὸ φόρεμά της παχύτερο ἀπὸ ἐκεῖνο που βρίσκεται κάθε φορά. Γι' αὐτὸ σὲ σύγκριση μὲ τὴ τωρινὴ καθαρότητα, ἡ προηγούμενη γύμνωσις ἀπὸ ἐκεῖνον τὸν χιτῶνα σὰν κάλυμμα ἀφαιρεῖται πάλι ἀπὸ ἐκείνους που τὴ βρίσκουν. Κι αὐτοὶ εἶναι οἱ φρουροὶ που κυκλοφέρνουν στὴν πόλη (ἡ πόλη εἶναι ἡ ψυχὴ), που τῆς ἀφαίρεσαν τὸν πέπλο χτυπώντας τὴν καὶ τραυματίζοντάς τὴν, καὶ που ἔργο τους εἶναι νὰ φυλάγουν τὰ τεῖχη τῆς πόλης. Ὅτι λοιπὸν εἶναι κάποιο ἀγαθὸ ἢ ἀφαίρεσις τοῦ πέπλου, ὥστε ἐλεύθερο ἀπὸ τὸ προκάλυμμα τὸ μάτι ν' ἀτενίζει ἀπα-

ἂν τις ἀμφιβάλῃ πρὸς τὸν Ἀπόστολον βλέπων, ὃς τῇ δυνάμει τοῦ
 Πνεύματος τὴν τοῦ καλύμματος περιαιρέσιν ἀνατίθησι λέγων·
 «ὅταν δὲ ἐπιστρέψῃ πρὸς Κύριον περιαιρεῖται τὸ κάλυμμα· ὁ δὲ Κύ-
 ριος τὸ Πνεῦμά ἐστιν». Ὅτι δὲ τὸ τοῦ ἀγαθοῦ παρασκευαστικὸν καὶ
 5 αὐτὸ πάντως ἐστὶν ἀγαθόν, οὐκ ἂν τις ἀμφιβάλῃ τῶν ἐπισταμένων
 πρὸς τὸ ἀκόλουθον βλέπειν. Εἰ τοίνυν ἀγαθὸν ἢ τοῦ καλύμματος πε-
 ριαίρεισι, ἀγαθὸν ἂν εἴη πάντως καὶ ἢ πληγὴ καὶ τὸ τραῦμα δι' ὧν
 κατορθοῦται ἢ περιαιρέσιν. Ἄλλ' ἐπειδὴ κατὰ τὴν πρόχειρον ἔννοιαν
 ἀηδία τις ἐμφαίνεται τοῖς ῥήμασι τούτοις (ἄλγημα γὰρ ἐνδείκνυται ἢ
 10 φωνὴ τοῦ «ἐπάταξάν με» καὶ «έτραυματίσάν με», καλῶς ἂν ἔχοι
 κατανοῆσαι πρῶτον τῆς ἀγίας Γραφῆς τὴν τῶν τοιούτων ῥημάτων
 χρῆσιν, εἴ που πρὸς τὸ κρεῖττον αὐτῶν τὴν μνήμην πεποιήται, εἴθ'
 οὕτω θεωρῆσαι τῶν ἐνταῦθα λεγομένων τὴν δύναμιν.

Πῶς ρύεται ἡ σοφία τὴν τοῦ νέου ψυχὴν ἀπὸ θανάτου; Τί
 15 συμβουλεύει ποιεῖν, ἵνα μὴ ἀποθάνῃ ὁ νέος; Αὐτῆς ἀκούσωμεν τῆς
 σοφίας· «ἐὰν πατάξῃς αὐτόν», φησί, «ράβδῳ, οὐ μὴ ἀποθάνῃ· σὺ
 μὲν γὰρ ράβδῳ πατάξεις αὐτόν, τὴν δὲ ψυχὴν αὐτοῦ ρύσῃ ἐκ θανά-
 του». Ἔοικε τοίνυν ἀθανασίαν ἐρμηνεύειν ἢ τοῦ «ἐπάταξάν με» λέ-
 ξις, καθὼς ὁ Λόγος φησὶν ὅτι «ἐὰν πατάξῃς τῇ ράβδῳ, οὐ μὴ ἀπο-
 20 θάνῃ», καὶ ὅτι οὐκ ἔστιν ἄλλως ρυσθῆναι τὴν ψυχὴν ἐκ θανάτου, ἐὰν
 μὴ παταχθῇ τῇ ράβδῳ. Καλὸν ἄρα τὸ παταχθῆναι διὰ τῶν εἰρημέ-
 νων ἡμῖν ἀποδέδεικται, διότι καλὸν ἐστὶν ὡς ἀληθῶς τὸ ἐκ θανάτου
 τὴν ψυχὴν ρυσθῆναι. Οὕτω ποιεῖν καὶ τὸν Θεὸν ὁ προφήτης φησὶ
 διὰ τοῦ ἀποκτείνειν ζωοποιοῦντα καὶ διὰ τοῦ πατάσσειν ἰώμενον·
 25 «ἐγὼ» γάρ φησιν «ἀποκτενῶ καὶ ζῆν ποιήσω, πατάξω κἀγὼ ἰάσο-
 μαι». Διὰ τοῦτο καὶ ὁ μέγας Δαβὶδ οὐχὶ πληγὴν εἶπεν, ἀλλὰ παρά-
 κλησιν ἐκ τῆς τοιαύτης γίνεσθαι ράβδου, λέγων «ἡ ράβδος σου καὶ ἢ
 βακτηρία σου, αὐταὶ μὲ παρεκάλεσαν»· δι' ὧν γίνεται ἢ τῆς θείας
 αὐτῷ τραπέζης ἐτοιμασία καὶ ὅσα κατὰ τὸ ἀκόλουθον περιέχει ἢ
 30 ψαλμῶδιά· καὶ τὸ ἐπὶ τῆς κεφαλῆς ἔλαιον καὶ ὁ τοῦ ποτηρίου ἄκρα-
 τος, ὁ τὴν νηφάλιον μέθην ἀπεργαζόμενος, καὶ ὁ καλῶς αὐτὸν κατα-
 διώκων ἔλεος καὶ ἢ ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ Θεοῦ μακροβίωσις. Εἰ οὖν ταῦ-
 τα παρέχει ἢ γλυκεῖα ἐκείνη πληγὴ, κατὰ τε τὴν παροιμιώδη διδα-

57. Β' Κορ. 3,16-17.

58. Παρμ. 23,13-14.

59. Δευτ. 32,39.

60. Ψαλμ. 22,4.

61. Ψαλμ. 22,5-6.

ρεμπόδιστα τὴν ποθούμενη ὁμορφιά, δὲν μπορεῖ ν' ἀμφιβάλλει κανένας, βλέποντας τὸν Ἀπόστολο, πὺ ἀναθέτει τὴν ἀφαίρεση τοῦ πέπλου στὴ δύναμη τοῦ Πνεύματος λέγοντας, «ὅταν ἐπιστρέψει στὸν Κύριο, τὸ κάλυμμα ἀφαιρεῖται· καὶ τὸ Πνεῦμα ἐκεῖνο εἶναι ὁ Κύριος»⁵⁷. Ὅτι πάλι αὐτὸ πὺ παρασκευάζει τὸ ἀγαθὸ εἶναι ἀγαθὸ καὶ τὸ ἴδιο, δὲ θ' ἀμφιβάλλει κανένας προσέχοντας τὴ συνέχεια. Ἄν λοιπὸν ἡ ἀφαίρεση τοῦ καλύμματος εἶναι ἀγαθὸ, θὰ εἶναι ὁπωσδήποτε ἀγαθὸ καὶ τὸ χτύπημα καὶ τὸ τραῦμα μὲ τὰ ὁποῖα πετυχαίνεται ἡ ἀφαίρεση. Ἐπειδὴ ὁμως κατὰ μιὰ πρόχειρη ἔννοια μὲ τὰ λόγια αὐτὰ φανερῶνεται κάποιον δυσάρεστο συναίσθημα (οἱ λέξεις «μὲ χτύπησαν» καὶ «μὲ πλήγωσαν» δείχνουν πόνο), θὰ εἶναι καλὸ νὰ ἐννοήσουμε πρῶτα τὴ χρήση τῶν λέξεων αὐτῶν στὴν ἀγία Γραφή, ἂν τις ἀναφέρει κάποιον μὲ καλύτερον νόημα, κι ἔπειτα νὰ ἐξετάσουμε τὸ νόημα ὁσων λέμε ἐδῶ.

Πῶς ἡ σοφία σώζει τὴν ψυχὴ τοῦ νέου ἀπὸ τὸ θάνατο; Τί τὸν συμβουλεῖ νὰ κάνει, γιὰ νὰ μὴν πεθάνει ὁ νέος; Ἄς ἀκούσουμε τὴν ἴδια τὴ σοφία: «ἂν τὸν χτυπήσεις», λέει, «μὲ τὸ ραβδί σου, δὲ θὰ πεθάνει. Ἐσὺ θὰ τὸν χτυπήσεις μὲ τὸ ραβδί, ἀλλὰ τὴν ψυχὴν του θὰ τὴ σώσεις ἀπὸ τὸ θάνατο»⁵⁸. Φαίνεται λοιπὸν νὰ σημαίνει ἀθανασία ἡ φράση «μὲ χτύπησαν», σύμφωνα μ' αὐτὸ πὺ λέει ὁ Λόγος «ἂν τὸν χτυπήσεις μὲ τὸ ραβδί δὲν θὰ πεθάνει» καὶ ὅτι δὲν ὑπάρχει ἄλλος τρόπος νὰ σωθεῖ ἡ ψυχὴ ἀπὸ τὸ θάνατο, ἂν δὲ δεχτεῖ χτύπημα ἀπὸ ραβδί. Ἐπομένως μὲ ὅσα εἶπαμε ἀποδείχτηκε τὸ χτύπημα ὠφέλιμον, γιὰτὶ εἶναι καλὸ ἀληθινὰ νὰ σωθεῖ ἡ ψυχὴ ἀπὸ τὸ θάνατο. Ἔτσι κάνει καὶ ὁ Θεός, λέει ὁ προφήτης, θανατώνοντας ζωοποιεῖ καὶ χτυπώντας θεραπεύει. Γιατὶ λέει, «Ἐγὼ θὰ τὸν θανατώσω καὶ θὰ τὸν κάνω νὰ ζήσει, καὶ ἐγὼ θὰ τὸν χτυπήσω καὶ θὰ τὸν θεραπεύσω»⁵⁹. Γι' αὐτὸ κι ὁ μέγας Δαβὶδ δὲν εἶπε ὅτι προξενεῖ πληγὴν, ἀλλὰ παρηγοριὰ ἀπὸ τὸ χτύπημα αὐτό, λέγοντας «τὸ ραβδί σου καὶ ἡ βακτηρία σου, αὐτὰ μὲ παρηγόρησαν»⁶⁰, μὲ τὰ ὁποῖα γίνεται ἡ ἐτοιμασία τῆς θείας τράπεζας καὶ ὅσα στὴ συνέχεια λέει ὁ ψαλμός. Καὶ τὸ λάδι πάνω στὸ κεφάλι καὶ τὸ ἀνέρωτο στὸ ποτήρι, πὺ προκαλεῖ τὴ νηφάλια μέθη, καὶ ἡ εὐσπλαχνία πὺ τὸν καταδιώκει καλὰ καὶ ἡ μακρὰ ζωὴ στὸν οἶκον τοῦ Θεοῦ⁶¹. Ἄν λοιπὸν τὸ γλυκὸ ἐκεῖνον χτύπημα παρέχει αὐτὰ τὰ ἀγαθὰ, σύμφωνα μὲ τὴ διδασκαλία τῶν Παροιμιῶν καὶ σύμφωνα μὲ τὸ λόγο τοῦ προφήτη, εἶναι ἄρα ἀγαθὸ τὸ χτύ-

σκαλίαν καὶ κατὰ τὴν τοῦ προφήτου φωνήν, ἀγαθὸν ἄρα ἐστὶ τὸ παταχθῆναι τῇ ράβδῳ, ἀφ' ἧς ἐστὶν ἡ τῶν τοσοῦτων ἀγαθῶν εὐθηνία.

Μᾶλλον δὲ τὸ παρεθὲν πρὸ τῶν εἰρημένων διεξετάσωμεν· παρῆλθε τὴν νόμφην ὁ Λόγος ἀνέφικτος τῇ λαβῇ τῆς ποθοῦσης γενόμενος· παρῆλθε δὲ οὐχ ὥστε καταλιπεῖν ἦν παρέδραμεν, ἀλλ' ὥστε μᾶλλον αὐτὴν πρὸς ἑαυτὸν ἐπισπάσασθαι· φησὶ γὰρ ὅτι «ἡ ψυχὴ μου ἐξῆλθεν ἐν λόγῳ αὐτοῦ». Ἐξέρχεται τοίνυν πρῶτον ἀπὸ τοῦ ἐν ᾧ ἦν ἡ ψυχὴ καὶ οὕτως ὑπὸ τῶν φυλασσόντων τὴν πόλιν εὐρίσκεται· «εὐροσαν γὰρ με», φησὶν, «οἱ φύλακες οἱ κυκλοῦντες ἐν τῇ πόλει». Εἰ 10 μὲν οὖν ἡ κίνδουνοι ἄδου εὐρον αὐτὴν ἡ λησταῖς αὐτὴν εὐρησθαι ἔλεγε, χαλεπὸν ἦν τὸ τῶν τοιούτων αὐτὴν εὐρημα γενέσθαι (ὁ γὰρ κλέπτῃς οὐκ ἔρχεται, εἰ μὴ ἵνα κλέψῃ καὶ θύσῃ καὶ ἀπολέσῃ), εἰ δὲ οἱ φύλακες αὐτὴν εὐρίσκουσιν οἱ κυκλοῦντες ἐν τῇ πόλει, μακαριστὴ πάντως ἐστὶ τῆς τοιαύτης εὐρέσεως· ὁ γὰρ ὑπὸ τοῦ φύλακος εὐρε- 15 θεὶς ὑπὸ ληστῶν κλαπῆναι οὐ δύναται.

Τίνες οὖν εἰσὶν οἱ φύλακες; Τίνες ἄλλοι ἢ πάντως οἱ ὑπηρεταὶ τοῦ φυλάσσοντος τὸν Ἰσραὴλ, τοῦ διὰ τῆς φυλακῆς τὴν δεξιὰν χεῖρα σκεπάζοντος, τοῦ ἀπὸ παντὸς κακοῦ τὴν ψυχὴν φυλάσσειν πεπιστευμένου, ὃς καὶ εἰσόδου καὶ ἐξόδου γίνεται φύλαξ; Ἐκεῖνός ἐστιν 20 ὁ φύλαξ τῆς πόλεως, περὶ οὗ φησὶν ὅτι «ἐὰν μὴ Κύριος φυλάξῃ πόλιν, εἰς μάτην ἠγρύπνησεν ὁ φυλάσσων». Τὰ τοίνυν Λειτουργικὰ πνεύματα, τὰ εἰς διακονίαν ἀποστελλόμενα διὰ τοὺς μέλλοντας κληρονομεῖν σωτηρίαν, ἐνδείκνυται διὰ τῶν φυλάκων ὁ λόγος τῶν κυκλοῦντων τὴν πόλιν. Ψυχὴ δέ, καθὼς εἴρηται, ἡ πόλις ἐστὶ, τὸ τοῦ 25 Θεοῦ οἰκητήριον. Παρὰ τούτων οὖν εὐρέθη, φησὶν, ἡ ψυχὴ, ὡς εὐρέθη ποτὲ παρὰ τοῦ καλοῦ ποιμένος τὸ πρόβατον, ἐφ' οὗ πᾶσαι τῶν ἀγγέλων αἱ χορεῖαι πρὸς εὐφροσύνην συνεκινήθησαν κατὰ τὴν τοῦ Κυρίου φωνήν. Οὕτως εὐρέθη ποτὲ καὶ ἡ δραχμὴ ὑπὸ τοῦ λύχνου, ἐφ' ἧ ἡ χεῖρα πάντες οἱ φίλοι τε καὶ οἱ γείτονες. Τοιοῦτον εὐρημα 30 καὶ Δαβὶδ, ὁ δοῦλος τοῦ Κυρίου, γίνεται· καθὼς ἡ ψαλμωδία φησὶν ἐκ προσώπου τοῦ Θεοῦ ὅτι «εὐρον Δαβὶδ τὸν δοῦλόν μου, ἐν ἐλαίῳ ἀγίῳ μου ἔχρισα αὐτόν». Ὅς, ἐπειδὴ κτήμα τοῦ εὐρόντος ἐγένετο,

62. Ψαλμ. 114,3. 117,10-12. 63. Ἰω. 10,10. 64. Ψαλμ. 120,4-8.

65. Ψαλμ. 126,1. 66. Ἐβρ, 1,14. 67. Λουκᾶ 15,4-10.

68. Ψαλμ. 88,21.

πημα με τὸ ραβδί, ἀπὸ τὸ ὁποῖο πηγάζει ἡ ἀφθονία τόσων σημαντικῶν ἀγαθῶν.

Μᾶλλον ὁμως ἄς ἐξετάσομε ἐκεῖνο πὺ παραλείψαμε ἀπὸ ὅσα εἶπαμε. Πέρασε ἐμπρὸς ἀπὸ τῆ νύφη χωρὶς νὰ τὸν κρατήσῃ ἐκεῖνη πὺ τὸν ποθοῦσε. Πέρασε ὄχι ἔτσι ὥστε ν' ἀφήσῃ αὐτὴν πὺ προσπέρασε, ἀλλὰ νὰ τὴν προσελκύσῃ περισσότερο πρὸς τὸν ἑαυτὸ του. Γιατὶ λέει, «ἡ ψυχὴ μου βγῆκε τῆ στιγμὴ πὺ μιλοῦσε αὐτός». Πρῶτα λοιπὸν βγαίνει ἡ ψυχὴ ἀπὸ ὅπου ἦταν κι ἔτσι τῆ συναντοῦν οἱ φρουροὶ τῆς πόλης· γιατί λέει, «μὲ βρῆκαν οἱ φρουροὶ πὺ κυκλοφέρνουν τὴν πόλη». Ἐν ἔλεγε ὅτι «τῆ βρῆκαν κίνδυνοὶ τοῦ ἄδη»⁶² ἢ ὅτι «τῆ βρῆκαν ληστές», θὰ ἦταν φοβερὸ νὰ γίνῃ αὐτὴ εὐρημα τέτοιων ἀνθρώπων (γιατὶ «ὁ κλέφτης δὲν ἔρχεται γιὰ τίποτε ἄλλο, παρὰ γιὰ νὰ κλέψῃ, νὰ καταστρέψῃ καὶ νὰ ρημάξῃ»⁶³), ἀν ὁμως τῆ βρίσκουν οἱ φύλακες πὺ γυροφέρνουν τὴν πόλη, εἶναι ὅπως ὁποῖοτε μακαριστὴ γι' αὐτὴ τὴν εὐρεσὴ τῆς. Γιατὶ ἐκεῖνος πὺ βρέθηκε ἀπὸ τοὺς φύλακες δὲν μποροῦν νὰ τὸν κλέψουν οἱ ληστές.

Ποιοὶ λοιπὸν εἶναι οἱ φύλακες; Ποιοὶ ἄλλοι παρὰ ἀσφαλῶς οἱ ὑπηρέτες ἐκεῖνου πὺ φυλάει τὸν Ἰσραὴλ⁶⁴, πὺ φυλάσσουντάς τὸν τὸν σκεπάζει με τὸ δεξιό του χέρι, αὐτός πὺ τοῦ ἔχουν ἐμπιστευθεῖ νὰ φυλάει τὴν ψυχὴ ἀπὸ κάθε κακό, πὺ γίνετα φρουρός τῆς ἐξόδου καὶ τῆς ἐσόδου; Ἐκεῖνος εἶναι ὁ φύλακας τῆς πόλης, γιὰ τὸν ὁποῖο λέει «ἐὰν δὲ φυλάξῃ τὴν πόλη ὁ Κύριος, πῆγε χαμένη ἡ ἀγρύπνια τοῦ φρουροῦ τῆς»⁶⁵. Μὲ τοὺς φύλακες λοιπὸν πὺ γυροφέρνουν στὴν πόλη ὁ λόγος δείχνει τὰ λειτουργικὰ πνεύματα, πὺ τὰ στέλνει γιὰ νὰ διακονήσουν τοὺς μελλοντικούς κληρονόμους⁶⁶ τῆς σωτηρίας. Ἡ ψυχὴ, καθὼς λέχθηκε, εἶναι ἡ πόλη, ἡ κατοικία τοῦ Θεοῦ. Ἡ ψυχὴ λοιπὸν βρέθηκε ἀπὸ αὐτούς, ὅπως βρέθηκε κάποτε τὸ πρόβατο ἀπὸ τὸν καλὸ ποιμένα, πὺ γι' αὐτὸ σκίρτησαν ἀπὸ χαρὰ ὄλοι οἱ χοροὶ τῶν ἀγγέλων, σύμφωνα με τὸ λόγο τοῦ Κυρίου. Ἐτσι βρέθηκε κάποτε με τῆ βοήθεια τοῦ λυχνarioῦ καὶ ἡ δραχμὴ, γιὰ τὴν ὁποία χαίρονται ὄλοι οἱ φίλοι καὶ οἱ γείτονες⁶⁷. Τέτοιο εὐρημα γίνετα καὶ ὁ Δαβίδ, ὁ δοῦλος τοῦ Κυρίου, ὅπως ὁ ψαλμὸς λέει ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ· «βρῆκα τὸ Δαβίδ, τὸ δοῦλο μου, τὸν ἔχρισα με τὸ ἁγιασμένο ἔλαιό μου»⁶⁸. Κι ἐπειδὴ αὐτός ἔγινε πιά κτῆμα ἐκεῖνου πὺ τὸν βρῆκε, ἄς ἀκούσομε γιὰ τί λογῆς ἀγαθὰ γίνετα ἄξιος·

ἀκούσωμεν οἶων ἀξιοῦται· «ἡ χεὶρ μου», φησὶν, «συναντιλήψεται αὐτῷ καὶ ὁ βραχίον μου κατισχύσει αὐτόν· οὐκ ὠφελήσει ἐχθρὸς ἐν αὐτῷ καὶ υἱὸς ἀνομίας οὐ κακώσει αὐτόν, καὶ συγκόψω ἀπὸ προσώπου αὐτοῦ τοὺς ἐχθροὺς αὐτοῦ καὶ τοὺς μισοῦντας αὐτόν τροπώσομαι»· καὶ ὅσα ἄλλα ὁ τῆς εὐλογίας περιέχει κατάλογος. Οὐκοῦν καλὸν ἔστι τὸ εὐρεθῆναι ὑπὸ τῶν κυκλοῦντων τὴν πόλιν, τὴν ψυχὴν, ἀγγέλων. Οὕτω γὰρ νοεῖν ὁ μέγας Δαβὶδ ὑποτίθεται λέγων «παρεμβαλεῖ ἄγγελος Κυρίου κύκλῳ τῶν φοβουμένων αὐτόν καὶ ρύσεται αὐτούς».

10 Οὐκοῦν ἢ εἶποῦσα ὅτι «οἱ φύλακές με ἐπάταξαν», προσθήκη τινὰ γεγενῆσθαι αὐτῇ τῆς ἐπὶ τὸ ἄνω προκοπῆς ἐκαυχῆσατο. Εἰ δὲ καὶ ἐν τραύματι γεγενῆσθαι λέγει, τὸν ἐν βάθει γενόμενον αὐτῇ διὰ τῆς θείας ράβδου τύπον τῷ λόγῳ παρίστησιν· οὐ γὰρ ἐπιπολαίως τῆς πνευματικῆς ράβδου τὴν ἐνέργειαν ἐφ' ἑαυτῆς δέχεται, ὡς μὴ
15 ἐπιγνωσθῆναι τὸν τόπον ἐν ᾧ τὴν ράβδον ἐδέξατο, ἀλλ' ἐπίσημος διὰ τοῦ τραύματος γίνεται ἢ πληγὴ ἢ ἐγκαυχᾶται ἢ νύμφη. Τὸ δὲ λεγόμενον τοιοῦτόν ἐστιν· ἡ θεία ράβδος ἐκείνη καὶ ἡ παρακλητικὴ βακτηρία, ἢ διὰ τοῦ πατάσσειν ἐνεργοῦσα τὴν ἴασιν, τὸ Πνεῦμά ἐστιν, οὗ καρπὸς τὰ τε ἄλλα τῶν ἀγαθῶν ὅσα ὁ Παῦλος ἠρίθμησε,
20 καὶ μετὰ τῶν ἄλλων ἢ παιδαγωγὸς τῆς ἐναρέτου πολιτείας ἐγκράτεια. Οὕτω γὰρ καὶ Παῦλος, ὁ τῶν τοιούτων πληγῶν στιγματίας, τοῖς τραύμασι τούτοις ἐπαγαλλόμενος ἔλεγεν ὅτι «τὰ στίγματα τοῦ Χριστοῦ ἐν τῷ σώματί μου περιφέρω», δεικνὺς τὴν ἐν παντὶ κακῷ ἀσθένειαν, δι' ἧς ἢ κατὰ Χριστὸν δύναμις ἐν ἀρετῇ τελειοῦται. Κα-
25 λὸν οὖν καὶ τὸ τραῦμα διὰ τῶν εἰρημένων ἡμῖν ἀναπέφηνε, δι' οὗ γέγονεν αὐτῇ τοῦ θερίστρου ἢ περιαιρέσις, ὥστε ἀνακαλυφθῆναι τὸ τῆς ψυχῆς κάλλος, μηκέτι ἐπισκοτοῦντος τοῦ ἐπιβλήματος.

Ἄλλ' ἐπαναλάβωμεν πάλιν ἀνακεφαλαιωσάμενοι τὴν τῶν εἰρημένων διάνοιαν· ἢ πρὸς τὸν Θεὸν ὀρώσα ψυχὴ καὶ τὸν ἀγαθὸν
30 ἐκεῖνον πόθον τοῦ ἀφθάρτου κάλλους ἀναλαμβάνουσα ἀεὶ νέαν τὴν πρὸς τὸ ὑπερκείμενον ἐπιθυμίαν ἔχει οὐδέποτε κόρω τὸν πόθον ἀμβλύνουσα. Διὰ τοῦτο πάντοτε τοῖς ἐμπροσθεν ἐπεκτεινομένη οὐ παύεται καὶ ἀπὸ τοῦ ἐν ᾧ ἐστὶν ἐξιοῦσα καὶ πρὸς τὸ ἐνδότερον εἰσδυομένη ἐν ᾧ οὐπω ἐγένετο καὶ τὸ πάντοτε θαυμαστὸν αὐτῇ καὶ μέγα

69. Ψαλμ. 88,22-24. 70. Ψαλμ. 33,8. 71. Ψαλμ. 22,4.

72. Γαλ. 5,22. 73. Β' Κορ. 12,9.

«τὸ χέρι μου», λέει, «θὰ τὸν βοηθήσει καὶ ὁ βραχίονάς μου θὰ τοῦ δώσει δύναμη· δὲ θὰ ὠφεληθεῖ ἀπὸ αὐτὸν ὁ ἐχθρὸς του καὶ κανένας ἄνομος δὲ θὰ τοῦ κάνει κακό· θὰ κατακόψω μπροστά του τοὺς ἐχθροὺς του καὶ θὰ κατατροπώσω ὄσους τὸν μισοῦν»⁶⁹, καὶ ὅσα ἄλλα περιέχει ὁ κατάλογος τῶν εὐλογιῶν. Εἶναι καλὸ λοιπὸν νὰ βρεθεῖ ἡ πόλη, δηλαδὴ ἡ ψυχὴ, ἀπὸ τοὺς ἀγγέλους πού τὴν κυκλοφέρουν. Ἔτσι μᾶς συμβουλεύει ὁ μέγας Δαβὶδ νὰ σκεφτοῦμε λέγοντας, «ἄγγελος Κυρίου θὰ στρατοπεδέψει γύρω ἀπὸ ὄσους τὸν φοβοῦνται καὶ θὰ τοὺς σώσει»⁷⁰.

Αὐτὴ λοιπὸν πού εἶπε «οἱ φύλακες μὲ χτύπησαν», καυχήθηκε ὅτι πέτυχε μιὰ προσθήκη στὴ προκοπὴ τῆς πρὸς τὰ ἄνω. Κι ἂν λέει ἀκόμα ὅτι τραυματίστηκε, παριστάνει μὲ τὸ λόγο τὸ ἀποτύπωμα πού ἄφησε ἡ θεία ράβδος στὸ βάθος τῆς. Γιατὶ δὲ δέχεται ἐπιπόλαια πάνω τῆς τὴν ἐνέργεια τῆς πνευματικῆς ράβδου, ὥστε νὰ μὴν ἐντοπιστεῖ τὸ μέρος στὸ ὁποῖο δέχτηκε τὸ χτύπημα, ἀλλὰ τὸ χτύπημα γιὰ τὸ ὁποῖο καυχίεται ἡ νύφη σημαδεύεται ἀπὸ τὸ τραῦμα. Αὐτὸ πού λέει σημαίνει τὸ ἐξῆς· Τὸ θεῖο ἐκεῖνο ραβδί καὶ ἡ βακτηρία τῆς παρηγορίας⁷¹, πού προκαλεῖ τὴ θεραπεία μὲ τὸ χτύπημα, εἶναι τὸ Πνεῦμα, πού καρποὶ του εἶναι ὅλα τὰ ἄλλα ἀγαθὰ ὅσα ἀπαριθμεῖ ὁ Παῦλος⁷², καὶ μαζί τους ἡ ἐγκράτεια πού παιδαγωγεῖ στὴν ἐνάρετη πολιτεία. Ἔτσι κι ὁ Παῦλος πού ἔχει τὰ στίγματα τῶν χτυπημάτων αὐτῶν, γεμάτος χαρὰ γι' αὐτὰ τὰ τραύματα ἔλεγε, «περιφέρω στὸ σῶμα μου τὰ στίγματα τοῦ Χριστοῦ», δείχνοντας σὲ κάθε δύσκολη περίσταση τὴν ἀδυναμία του, μὲ τὴν ὁποία ἡ δύναμη τοῦ Χριστοῦ βρίσκει τὴν τελειότητά τῆς⁷³ στὴν ἀρετὴ. Μὲ ὅσα εἶπαμε φάνηκε ὅτι καὶ τὸ τραῦμα εἶναι καλὸ, πού προκάλεσε τὴν ἀφαίρεση τοῦ πέλους, γιὰ νὰ παρουσιαστεῖ ἡ ὁμορφιά τῆς ψυχῆς χωρὶς νὰ τὴ σκοτεινιάζει πιά τὸ σκέπασμα.

Ἄς ἐπαναλάβομε ἀνακεφαλαιώνοντας πάλι τὸ νόημα ὁσων εἶπαμε. Ἡ ψυχὴ πού ἀτενίζει τὸ Θεὸ καὶ τὴ φτερώνει ὁ ὠραῖος ἐκεῖνος πόθος τοῦ ἄφθαρτου κάλλους, ἔχει πάντοτε νέα ἐπιθυμία γιὰ τὰ ἄνω καὶ ποτὲ δὲν ἀμβλύνει ἀπὸ κόρο τὸν πόθο τῆς. Γι' αὐτὸ δὲ σταματᾷ νὰ προχωρεῖ πάντοτε πρὸς τὰ ἐμπρὸς καὶ νὰ βγαίνει ἀπὸ ἐκεῖ ὅπου βρίσκεται καὶ νὰ εἰσχωρεῖ πρὸς τὰ ἐνδότερα ὅπου δὲν ἔχει φτάσει ἀκόμα, θεωρώντας κατώτερο ἀπὸ τὸ ἐπόμενο ὅ,τι κάθε φορὰ φαίνεται σ' αὐτὴ ἀξιοθαύμαστο καὶ μέγα, ἐπειδὴ εἶναι ὠραιό-

φαινόμενον κατώτερον ποιουμένη τοῦ ἐφεξῆς διὰ τὸ περικαλλέστερον πάντως εἶναι τοῦ προκατειλημμένου τὸ αἶε εὐρισκόμενον, καθὼς καὶ ὁ Παῦλος καθ' ἡμέραν ἀπέθνησκειν, ἐπειδὴ πάντοτε πρὸς καινὴν τινα μετῆι ζωὴν νεκρὸς αἶε τῷ παρωχηκότι γινόμενος καὶ
5 λήθην τῶν προδιηνησμένων ποιούμενος. Διὰ τοῦτο καὶ ἡ πρὸς τὸν νυμφίον τρέχουσα νύμφη στάσιν τινὰ τῆς ἐπὶ τὸ μείζον προκοπῆς οὐχ εὐρίσκει· παραδείσους ποιεῖ ροῶν διὰ στόματος ἀρώματα ρέοντας, τροφὴν ἐτοιμάζει τῷ Δεσπότη τῆς κτίσεως τοῖς ἰδίοις αὐτὸν δεξιουμένη καρποῖς, πηγάζει κήπους, φρέαρ γίνεται ὕδατος ζῶντος,
10 ὅλη καλὴ καὶ ἁμωμος δείκνυται κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Λόγου.

Πάλιν ὑπὲρ ταῦτα γενομένη αἰσθάνεται μεγαλοπρεπέστερον προσιόντος τοῦ Λόγου, πληρουμένου κατὰ τὴν κεφαλὴν τῆς δρόσου καὶ τῶν τῆς νυκτὸς ψεκάδων τῶν ἐν τοῖς βοστρύχοις γινομένων, νίπτεται τοὺς πόδας, τὸν χιτῶνα ἐκδύεται, σμύρναν διὰ τῶν χειρῶν
15 ἀποστάζει, προσάγει τῷ κλείθρῳ τὰς χεῖρας, ἀνοίγει τὴν εἴσοδον, ζητεῖ τὸν μὴ καταλαμβανόμενον, φωνεῖ τὸν ἀνέφικτον, εὐρίσκεται ὑπὸ τῶν φυλάκων, δέχεται ἐφ' ἑαυτῆς τὴν πατάσσουσαν ράβδον, μιμεῖται τὴν πέτραν περὶ ἧς φησὶν ὁ προφήτης ὅτι «ἐπάταξε πέτραν καὶ ἐρρύησαν ὕδατα». Ὅρῳ εἰς ὅσον ἀνέδραμεν ὕψος ἢ νύμφη· διὰ
20 τοῦτο πατασσομένη ὡσπερ ἡ ἀκρότομος ὑπὸ τοῦ Μωϋσέως, ἵνα καθ' ὁμοιότητα ἐκείνης καὶ αὕτη πηγάζῃ τοῖς διψῶσι τὸν Λόγον ἐκ τῆς πληγῆς ἀνομβρήσαντα. Εἶτα ἐπὶ τούτοις γυμνοῖ τὸ κάλλος τῆς ὄψεως τῶν φυλάκων αὐτῆς περιελόντων τὸ θέριστρον. Ταῦτά ἐστὶν
ἃ κατὰ τὸν τόπον τοῦτον ἡμεῖς καταλαβεῖν ἠδυνήθημεν. Φθόνος δὲ
25 οὐδεὶς γενέσθαι τινὶ παρὰ τοῦ ἀποκαλύπτοντος τὰ κεκρυμμένα μυστήρια ψυχωφελεστέραν τινὰ θεωρίαν ἐν τοῖς προκειμένοις.

Ἴσως δὲ φήσει τις καὶ τοῦ Ἡσαίου τὴν ὄπτασίαν ἔχειν τινὰ πρὸς τὰ προκείμενα ρητὰ κοινωνίαν· ἐκείνην λέγω τὴν ὄπτασίαν, ὅτε ἀποθανόντος τοῦ λεπροῦ βασιλέως ἔωρακένας φησὶ τὸν ἐπὶ τοῦ
30 ὕψηλοῦ τε καὶ ἐπηρμένου θρόνου μεγαλοπρεπῶς προκαθήμενον, οὐ σχῆμα μὲν καὶ εἶδος καὶ μέγεθος ἰδεῖν οὐκ ἐχώρησεν (ἦ γὰρ ἂν εἶπε πάντως, εἴπερ ἐχώρησε, καθάπερ καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων ὧν εἶδεν ἐποίησε πτέρυγας ἀριθμήσας καὶ στάσιν καὶ πτῆσιν διηγησάμενος), φωνῆς δὲ μόνης ἀκηκοέναι φησὶν, ὅτε ἐπήρθη τὸ ὑπέρθυρον ὑπὸ τῆς
35 τῶν Σεραφίμ ὑμνωδίας καὶ ὁ οἶκος ἐπλήσθη καπνοῦ καὶ δι' ἐνός

74. Α' Κορ. 15,31. 75. Φιλ. 3,10-13.

76. Ψαλμ. 77,20. 77. Ἐξ. 17,6. Δευτ. 8,15. Ψαλμ. 113,8.

τερο ὀπωσδήποτε ἀπὸ τὸ κατεχόμενο ἐκεῖνο ποὺ βρίσκεται κάθε φορά. Ἔτσι καὶ ὁ Παῦλος πέθαινε κάθε μέρα⁷⁴, ἐπειδὴ πήγαινε πάντοτε σὲ μιὰ νέα ζωὴ πεθαίνοντας πάντοτε γιὰ ὅ,τι εἶχε περάσει καὶ λησμονώντας αὐτὰ ποὺ εἶχε ὡς τότε ἐπιτύχει⁷⁵. Γι' αὐτὸ καὶ ἡ νύφη ποὺ τρέχει πρὸς τὸ νυμφίο, δὲν ἔχει ἀνάπαυλα στὴ προκοπὴ της πρὸς τὸ ἀνώτερο. Φτιάχνει παράδεισους ροδιῶν ποὺ ρέουν ἀπὸ τὸ στόμα της ἀρώματα, ἐτοιμάζει φαγητὸ στὸν δεσπότη τῆς κτίσης, τιμώντας τον μὲ τοὺς καρπούς της, ἀνοίγει πηγὲς σὲ κήπους, γίνεται πηγὰδι νεροῦ ζωντανοῦ, παρουσιάζεται ὅλη ὡραία καὶ ἀπεγάδιαστη, ὅπως βεβαιώνει ὁ Λόγος.

Ξεπερνώντας ὅμως πάλι ὅλα αὐτὰ αἰσθάνεται νὰ πλησιάζει ὁ Λόγος μεγαλοπρεπέστερος, μὲ τὸ κεφάλι του γεμάτο δροσιὰ καὶ τὰ μαλλιά του ραντισμένα ἀπὸ τὶς δροσοσταλίδες τῆς νύχτας, πλύνει τὰ πόδια της, βγάζει τὸ πουκάμισό της, στάζει ἀπὸ τὰ χέρια της ἡ σμύρνα, φέρνει τὰ χέρια της στὴν κλειδωνιά, ἀνοίγει τὴν πόρτα, ζητεῖ αὐτὸν ποὺ δὲ συλλαμβάνεται, φωνάζει τὸν ἀπρόσιτο, τὴ βρίσκουν οἱ φρουροί, δέχεται ἐπάνω της τὴ ράβδο ποὺ χτυπᾷ, μιμεῖται τὴν πέτρα, γιὰ τὴν ὁποία λέει ὁ προφήτης «χτύπησε τὴν πέτρα καὶ ξεχύθησαν νερά»⁷⁶. Βλέπεις σὲ πόσο ὕψος ἀνέβηκε ἡ νύφη. Γι' αὐτὸ ὅταν δέχεται τὸ χτύπημα ὅπως ὁ ἀπόκρημνος γρανίτης ἀπὸ τὸ Μωυσή⁷⁷, ὥστε ὅμοια μ' ἐκείνη νὰ πηγάζει κι αὐτὴ γιὰ τοὺς διψασμένους τὸ λόγο ποὺ ἀνάβλυσε μὲ τὸ χτύπημα. Ἐπειτα καὶ μετὰ ἀπὸ αὐτὰ γυμνώνει τὴν ὁμορφιά τοῦ προσώπου της, ὅταν τῆς ἀφαίρεσαν τὸν πέπλο της οἱ φρουροί. Αὐτὰ εἶναι ὅσα στὸ μέρος αὐτὸ μπορέσαμε νὰ ἐννοήσομε. Κανένας φθόνος ἀπὸ μέρος μου ἂν ἀναπτύξει κάποιος μιὰ πιὸ ψυχροφελὴ θεωρία γιὰ ὅσα μᾶς ἀπασχολοῦν μὲ τὴ βοήθεια ἐκείνου ποὺ ἀποκαλύπτει τὰ κρυμμένα μυστήρια.

Ἴσως θὰ παρατηρήσει κάποιος ὅτι καὶ ἡ ὄπτασία τοῦ Ἡσαΐα ἔχει σχέση μὲ τὰ ρητὰ ποὺ ἔχομε ἐμπρὸς μας. Ἐννοῶ τὴν ἐξῆς ὄπτασία. Ὅταν πέθανε ἐκεῖνος ὁ λεπρὸς βασιλιάς, λέει ὅτι εἶχε δεῖ ἐκεῖνον ποὺ καθόταν μεγαλόπρεπα σὲ θρόνο ψηλὸ καὶ μετέωρο. Τὸ σχῆμα του καὶ τὸ μέγεθός του δὲν μπόρεσε νὰ τὸ δεῖ (γιατὶ βέβαια θὰ τὸ ἔλεγε, ἂν εἶχε μπορέσει, ὅπως ἔκανε καὶ σὲ ὅσα ἄλλα εἶδε, μετρώντας φτεροῦγες καὶ ἐξιστορώντας τὴ στάση καὶ τὸ πέταγμα), λέει ὅτι ἄκουσε μόνο μιὰ ζωὴ, ὅταν ξεκόλλησε τὸ ἀνώφλι ἀπὸ τὴν ὕμνωδία τῶν Σεραφίμ καὶ τὸ οἶκημα γέμισε καπνὸ· ἓνα Σεραφίμ

τῶν Σεραφίμ ἐπεβλήθη τῷ στόματι τοῦ προφήτου διάπυρος ἄνθραξ, οὐ γενομένου οὐ τὰ χεῖλη μόνον, ἀλλὰ καὶ ἡ ἀκοὴ πρὸς τὴν τοῦ Λόγου ὑποδοχὴν καθαρίζεται. Ὡς γὰρ ἐνταῦθα παταχθῆναι λέγει καὶ τραυματισθῆναι παρὰ τῶν φυλάκων ἡ νύμφη καὶ οὕτω γυμνωθῆναι 5 τῆς τοῦ θερίστρου περιβολῆς, οὕτω κάκει ἀντὶ μὲν τοῦ θερίστρου τὸ ὑπέρθυρον αἱρεται, ὥστε ἀνεμπόδιστον αὐτῷ γενέσθαι τῶν ἐν τοῖς ἀδύτοις τὴν θεωρίαν, ἀντὶ δὲ τῶν φυλάκων τὰ Σεραφίμ ὀνομάζεται, ἀντὶ δὲ τῆς ράβδου ὁ ἄνθραξ, ἀντὶ δὲ τῆς πληγῆς ἡ καῦσις. Κοινὸν δὲ τὸ πέρας ἐπὶ τε τῆς νύμφης καὶ ἐπὶ τῆς τοῦ προφήτου ψυχῆς ἡ καθα- 10 ρότης ἐστίν. Ὡς οὖν ὁ προφήτης διὰ τοῦ ἄνθρακος οὐχὶ ἀλγύνεται καιόμενος, ἀλλὰ δοξάζεται λαμπρυνόμενος, οὕτω καὶ ἐνταῦθα ἡ νύμφη, οὐκ ὀδύνην ἐκ τῆς πληγῆς αἰτιάται, ἀλλ' ἐπικαυχᾶται τῇ τῆς παρρησίας προσθήκῃ ἐν τῇ ἀφαιρέσει τοῦ προκαλύμματος, ὁ «θερίστρον» ὁ λόγος ὠνόμασεν.

15 Ἔστι δέ τινα καὶ ἄλλην διάνοιαν ἐν τοῖς προκειμένοις εὐρεῖν οὐδὲν τῶν τεθεωρημένων ἀπάδουσαν· ἡ γὰρ ἐξελθοῦσα ψυχὴ ἐν τῷ λόγῳ αὐτοῦ καὶ ζητοῦσα μὲν τὸν οὐχ εὐρισκόμενον, ἀνακαλοῦσα δὲ τὸν τῇ σημασίᾳ τῶν ὀνομάτων ἀνεφκτον διδάσκεται παρὰ τῶν φυλάκων ὅτι τοῦ ἀνεφίκτου ἐρᾷ καὶ τοῦ ἀκαταλήπτου ἐφίεται. Δι' ὧν 20 τρόπον τινὰ πλήσσει καὶ τραυματίζεται τῇ ἀνελπιστίᾳ τοῦ ποθουμένου ἀτελῆ τε καὶ ἀναπόλαυστον τοῦ καλοῦ τὴν ἐπιθυμίαν νομίσασα. Ἀλλὰ περιαιρεῖται τὸ τῆς λύπης θερίστρον διὰ τοῦ μαθεῖν ὅτι τὸ αἰεὶ προκόπτειν ἐν τῷ ζητεῖν καὶ τὸ μηδέποτε τῆς ἀνόδου παύεσθαι τοῦτό ἐστιν ἡ ἀληθὴς τοῦ ποθουμένου ἀπόλαυσις τῆς πάντοτε 25 πληρουμένης ἐπιθυμίας ἐτέραν ἐπιθυμίαν τοῦ ὑπερκειμένου γεννώσης. Ὡς οὖν περιεῖλετο τῆς ἀνελπιστίας τὸ θερίστρον καὶ εἶδε τὸ ἀόριστόν τε καὶ ἀπερίγραφτον τοῦ ἀγαπωμένου κάλλος ἐν πάσῃ τῇ αἰ-
 • διότητι τῶν αἰώνων κρεῖττον αἰεὶ εὐρισκόμενον, ἐν σφοδροτέρῳ τείνεται πόθῳ καὶ μνηύει τῷ ἀγαπωμένῳ διὰ τῶν τῆς Ἱερουσαλήμ θυ- 30 γατέρων τὴν τῆς καρδίας διάθεσιν, ὅτι τὸ ἐκλεκτὸν τοῦ Θεοῦ βέλος ἐν ἑαυτῇ δεξαμένῃ διὰ τῆς κατὰ τὴν πίστιν ἀκίδος βέβληται τὴν καρδίαν ἐν τῷ καιρῷ δεξαμένη τὴν τῆς ἀγάπης τοξείαν. Θεὸς δὲ ἐστὶν ἡ ἀγάπη, κατὰ τὴν Ἰωάννου φωνήν, ᾧ πρέπει ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

έβαλε στὰ χεῖλη τοῦ προφήτη ἀναμμένο κάρβουνο, κι ὅταν ἔγινε αὐτὸ ὄχι τὰ χεῖλη μόνο, ἀλλὰ καὶ ἡ ἀκοὴ καθαρίζεται γιὰ τὴν ὑποδοχὴ τοῦ Λόγου⁷⁸. Ὅπως ἐδῶ δηλαδὴ λέει ὅτι οἱ φύλακες χτύπησαν καὶ τραυμάτισαν τὴ νύμφη καὶ ἔτσι γυμνώθηκε ἀπὸ τὸ ὕφασμα τοῦ πέπλου, ἔτσι κι ἐκεῖ ἀντὶ ὁ πέπλος ξεκολλᾷ τὸ ἀνώφλι, ὥστε νὰ μὴν ἐμποδιστεῖ ἡ θεωρία τῶν κρυμμένων στὸ ἄδυτο· στὴ θέση τῶν φυλάκων ἀναφέρονται τὰ Σεραφίμ, ἀντὶ τοῦ ραβδιοῦ ὁ ἄνθρακας, καὶ ἀντὶ τοῦ χτυπήματος ἡ καύση. Κοινὴ κατάληξη καὶ τῆς νύφης καὶ τῆς ψυχῆς τοῦ προφήτη εἶναι ἡ καθαρότητα. Ὅπως λοιπὸν ὁ προφήτης δὲ νιώθει πόνο, ὅταν τὸν καίει τὸ κάρβουνο, ἀλλ' ἀποχτᾷ λάμψη καὶ λαμπρύνεται, ἔτσι κι ἐδῶ ἡ νύφη δὲν προβάλλει τὴν ὀδύνη ἀπὸ τὸ χτύπημα, ἀλλὰ καυχίεται γιὰ τὴν προσθήκη τοῦ θάρρους μὲ τὴν ἀφαίρεση τοῦ προκαλύμματος, πού ὁ Λόγος τὸ εἶπε πέπλο.

Μποροῦμε στὸ σημεῖο αὐτὸ νὰ βροῦμε κι ἓνα ἄλλο νόημα, πού δὲν εἶναι καθόλου ἀσύμφωνο ἀπὸ ὅσα ἐκθέσαμε. Ἡ ψυχὴ πού βγήκε ἔξω μόλις τῆς μίλησε καὶ πού ζητοῦσε ἐκεῖνον πού δὲν εὔρισκε καὶ φώναζε ἐκεῖνον πού δὲ συλλαμβάνεται ἀπὸ τὴ σημασία τῶν ὀνομάτων, διδάσκεται ἀπὸ τοὺς φρουροὺς ὅτι ἀγαπᾷ τὸν ἀπρόσιτο καὶ ἐπιθυμεῖ τὸν ἀκατάληπτο. Μὲ αὐτὰ κατὰ κάποιον τρόπο δέχεται χτύπημα καὶ τραῦμα στὴν ἀπελπισία της ὅτι θὰ ἐπιτύχει τὸν ποθούμενο, νομίζοντας ὅτι δὲ θὰ ὀλοκληρωθεῖ ἡ ἐπιθυμία της καὶ δὲ θὰ ἀπολαύσει τὸ καλὸ. Ἀφαιρεῖ ὁμοῦ τὸν πέπλο τῆς λύτης μαθαίνοντας ὅτι ἀκριβῶς τὸ νὰ προχωρεῖ πάντα στὴν ἀναζήτηση καὶ νὰ μὴν παύει ποτὲ ν' ἀνεβαίνει, αὐτὸ εἶναι ἡ ἀληθινὴ ἀπόλαυση τοῦ ποθουμένου, καὶ κάθε ἐπιθυμία πού πραγματοποιεῖται νὰ γεννᾷ πάντοτε ἄλλη ἐπιθυμία γιὰ τὸ ἀνώτερο. Μόλις λοιπὸν ἀφαίρεσε τὸν πέπλο τῆς ἀπελπισίας καὶ εἶδε τὸ ἄπειρο καὶ ἀπερίγραπτο κάλλος τοῦ ἀγαπημένου πού συνεχῶς παρουσιάζεται ἀνώτερο σὲ ὅλη τὴν ἀτελείωτη διάρκεια τῶν αἰώνων, παραδίνεται σ' ἐντονότερο πόθο καὶ ἀναγγέλλει στὸν ἀγαπημένο της μὲ τὶς κοπέλλες τῆς Ἱερουσαλήμ τὸ πάθος τῆς καρδιάς της, ὅτι δηλαδὴ δέχτηκε μέσα της τὸ ἐκλεκτὸ βέλος τοῦ Θεοῦ καὶ μὲ τὴν αἰχμὴ τῆς πίστεως χτυπήθηκε ἡ καρδιά της, δεχόμενη καίρια τὴ σαϊτιά τῆς ἀγάπης. Καὶ ἡ ἀγάπη εἶναι ὁ Θεός, σύμφωνα μὲ τὸ λόγο τοῦ Ἰωάννη⁷⁹, στὸν ὁποῖο πρέπει ἡ δόξα καὶ ἡ δύναμη στοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

78. Ἦσ. 6,1-8.

79. Ἰω. 4,8.

ΛΟΓΟΣ ΙΓ'

(Ἔκθεσις Ἰσ. 5,8-12)

« Ὠρκισα ὑμᾶς, θυγατέρες Ἱερουσαλήμ,
ἐν ταῖς δυνάμεσι καὶ ἐν ταῖς ἰσχύσεσι τοῦ ἀγροῦ,
ἐὰν εὑρητε τὸν ἀδελφιδόν μου, ἀπαγγείλατε αὐτῷ,
ὅτι τετρωμένη ἀγάπης εἰμὶ ἐγώ.

- 5 Τί ἀδελφιδός σου, ἡ καλὴ ἐν γυναιξίν;
Τί ἀδελφιδός σου ἀπὸ ἀδελφιδοῦ, ὅτι οὕτως ὤρκισας ἡμᾶς;
Ἀδελφιδός μου λευκὸς καὶ πυρρός,
ἐκλελοχισμένος ἀπὸ μυριάδων
κεφαλῆ αὐτοῦ χρυσίον κεφᾶζ,
10 βόστρυχοι αὐτοῦ ἐλάται, μέλανες ὡς κόραξ,
ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ ὡς περιστεραι ἐπὶ πληρώματα ὑδάτων
λαλουμένοι ἐν γάλακτι,
καθήμεναι ἐπὶ πληρώματα ὑδάτων».

Ὁ διὰ Μωϋσέως μὲν νομοθετήσας τὰ τοῦ νόμου μυστήρια,
15 πληρώσας δὲ δι' ἑαυτοῦ ὄλον τὸν νόμον καὶ τοὺς προφήτας, καθὼς
ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ φησὶν ὅτι «οὐκ ἤλθον καταλῦσαι τὸν νόμον, ἀλλὰ
πληρῶσαι», ὁ τῇ μὲν ἀναιρέσει τῆς ὀργῆς συνεξαλείψας τὸν φόνον,
τῷ δὲ ἀφανισμῷ τῆς ἐπιθυμίας συνεξελὼν τῆς μοιχείας τὸ ἄγος,
οὗτος ἐκβάλλει τοῦ βίου καὶ τὴν ἐκ τῆς ἐπιορκίας κατάραν τῇ ἀπα-
20 γορεύσει τοῦ ὄρκου πεδήσας ἐν ἀπραξίᾳ τὸ δρέπανον· οὐ γὰρ ἐστὶ
δυνατὸν ὄρκου γενέσθαι παράβασιν μὴ ὄντος ὄρκου. Διὸ φησὶν
«ἤκούσατε ὅτι ἐρρέθη τοῖς ἀρχαίοις· οὐκ ἐπιορκήσεις, ἀποδώσεις
δὲ Κυρίῳ τοὺς ὄρκους σου. Ἐγὼ δὲ λέγω σοι», φησί, «μὴ ὁμόσαι
ὄλως· μήτε ἐν τῷ οὐρανῷ, ὅτι θρόνος ἐστὶ τοῦ Θεοῦ, μήτε ἐν Ἱερο-
25 σολύμοις, ὅτι πόλις ἐστὶ τοῦ μεγάλου βασιλέως, μήτε ἐν τῇ κεφαλῇ

ΛΟΓΟΣ ΙΓ'

(Ἦσμα Ἄσμα. 5,8-12)

«Σᾶς ὄρκισα, κοπέλλες τῆς Ἱερουσαλήμ,
στὶς ἐξουσίες καὶ τὶς δυνάμεις τοῦ ἀγροῦ,
ἂν βρεῖτε τὸν ἀγαπημένο μου πέστε του,
ὅτι εἶμαι πληγωμένη ἀπ' τὴν ἀγάπη.

Ποιὸς εἶναι ὁ ἀγαπημένος σου, ὦραία ἐσὺ μὲς στὶς γυναῖκες;

Πῶς ξεχωρίζει ὁ ἀγαπημένος σου ἀπὸ ἄλλο ἀγαπημένο καὶ μᾶς ὄρκι-

Ἦ ὁ ἀγαπημένος μου εἶναι ἄσπρος καὶ ξανθὸς

[σες ἔτσι;]

καὶ ξεχωρίζει ἀπὸ μυριάδες.

Τὸ κεφάλι του εἶναι χρυσάφι κεφᾶς,

τὰ μαλλιά του ἐλάτια, μαῦρα σὰν φτερά κοράκι,

τὰ μάτια του σὰν περιστέρια δίπλα σὲ νερὸ δεξαμενῶν,

λουσμένα στὸ γάλα,

καθισμένα στὶς ἄκρες τῶν ὑδάτων».

Αὐτὸς ποὺ νομοθέτησε διαμέσου τοῦ Μωϋσῆ τὸ μυστήριο τοῦ νόμου καὶ ποὺ συμπλήρωσε ὁ ἴδιος ὅλο τὸ νόμο καὶ τοὺς προφῆτες, ὅπως λέει στὸ Εὐαγγέλιο «δὲν ἦρθα νὰ καταργήσω τὸ νόμο, ἀλλὰ νὰ τὸν συμπληρώσω»¹, αὐτὸς ποὺ μὲ τὴν ἀπαγόρευση τοῦ θυμοῦ ἐξάλειψε μαζὶ καὶ τὸ φόνο² καὶ μὲ τὸν ἀφανισμό τῆς ἐπιθυμίας ἔσβησε μαζὶ καὶ τὸ μίasma τῆς μοιχείας³, αὐτὸς ἐξορίζει ἀπὸ τὴ ζωὴ καὶ τὴν κατάρα τῆς ἐπιπορκίας δεσμεύοντας σὲ ἀπραξία τὸ δρεπᾶνι μὲ τὴν ἀπαγόρευση τοῦ ὄρκου⁴. Δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ γίνῃ παράβαση τοῦ ὄρκου, ἂν δὲν ὑπάρχει ὄρκος. Γι' αὐτὸ λέει· «ἀκούσατε ὅτι εἰπώθηκε στοὺς παλαιούς· δὲ θὰ παραβῆτε τὸν ὄρκο σου, ἀλλὰ θὰ κρατήσετε τοὺς ὄρκους ποὺ ἔδωσες στὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου. Ἐγὼ ὁμῶς σοῦ λέγω νὰ μὴν ὀρκιστεῖς καθόλου· οὔτε στὸν οὐρανὸ, γιατί

3. Ματθ. 5,28.

4. Ζαχ. 5,1-4.

σου όμοσης, ότι ού δύνασαι ποιῆσαι τρίχα λευκήν ἢ μέλαιναν. Ἔστω δὲ ὑμῶν ὁ λόγος τὸ ναὶ ναὶ καὶ τὸ οὐ οὐ· τὸ δὲ περισσὸν τούτων ἐκ τοῦ διαβόλου ἐστίν». Ἡ δὲ διὰ τοῦ Ἄιςματος τῶν Ἀισμάτων ἐπὶ τελειότητι μεμαρτυρημένη ψυχὴ καὶ περιελομένη μὲν 5 τῆς καρδίας τὸ κάλυμμα ἐν τῇ ἀπεκδύσει τοῦ παλαιοῦ χιτῶνος, τοῦ δὲ προσώπου τὸ θέριστρον ἀποβαλοῦσα, ὅπερ νοοῦμεν πᾶσαν διαστάζουσάν τε καὶ κραδαινομένην διάνοιαν, ὥστε καθαρῶς τε καὶ ἀναμφιβόλως πρὸς τὴν ἀλήθειαν βλέπειν, ὀρκίζει τὰς θυγατέρας Ἱερουσαλήμ οὔτε κατὰ τοῦ θείου θρόνου, ὃν οὐρανὸν ὀνομάζει ὁ 10 Λόγος, οὔτε κατὰ τῶν τοῦ Θεοῦ βασιλείων, οἷς ὄνομά ἐστιν Ἱεροσόλυμα, οὐ μὴν οὐδὲ κατὰ τῆς κεφαλῆς τῆς τιμίας, ἧς αἱ τρίχες οὔτε λευκαὶ οὔτε μέλαιναι γενέσθαι δύνανται, ἀλλ' ἐπὶ τὸν ἀγρὸν μεταφέρει τὸν ὄρκον, κατὰ τῶν ἐν αὐτῷ δυνάμεων τὸν ὀρκισμὸν ἐπάγουσα ταῖς νεάνισι λέγουσα· «ὠρκισα ὑμᾶς, θυγατέρες Ἱερου- 15 σαλήμ, ἐν ταῖς δυνάμεσι καὶ ἐν ταῖς ἰσχύσεσι τοῦ ἀγροῦ».

Ὅτι μὲν οὖν ἡ δι' ὄλου μαρτυρηθεῖσα εἶναι καλὴ καὶ παντὸς καθαρεύουσα μώμου οὐδὲν φθέγγεται τῶν περιττῶν, ὃ τῆς τοῦ διαβόλου μερίδος ἐστίν, ἀλλ' ἐκ τοῦ Θεοῦ ποιεῖται τὸν λόγον, παρ' οὔ, κατὰ τὸν Μιχαϊάν, εἴ τι ἀγαθὸν ἐστὶ καὶ εἴ τι καλὸν καὶ παρὰ 20 ταῦτα οὐδέν, παντὶ δῆλόν ἐστι τῷ διὰ τῆς δεσποτικῆς μαρτυρίας διδαχθέντι τὰ προσόντα τῇ νύμφῃ πλεονεκτήματα. Ἡ γάρ; Ἀφεῖσα πάντα τὰ ἀπηγορευμένα εἶδη τοῦ ὄρκου καὶ μήτε τὴν βασιλεύουσαν πόλιν μήτε τὸν θρόνον τοῦ μεγάλου βασιλέως ὄρκιον ταῖς νεάνισι ποιησαμένη (διὰ τούτου γὰρ παιδευόμεθα πόσον ἀπέχειν ἡμᾶς χρῆ 25 τοῦ κατατολμᾶν τοῦ Θεοῦ ἐν τοῖς ὄρκοις, ὅτι οὔτε τὸν θρόνον οὔτε τὴν πόλιν ἐν τῷ ὄρκῳ παραλαμβάνειν ἐπιτρεπόμεθα), φεισαμένη τε πρὸς τούτοις τῆς κεφαλῆς τῆς τιμίας, ἣν ἐν τοῖς ἐφεξῆς χρυσῆν εἶναι διαγράφει τῷ λόγῳ, ἧς αἱ τρίχες οὔτε λευκαὶ εἰσιν οὔτε μέλαι- 30 ναι (πῶς γὰρ ἂν ἡ μελανθεῖη χρυσὸς ἢ πρὸς τὸ λευκὸν εἶδος μετα- χρωσθεῖη;) πάντως, ὅτι τοιοῦτόν τινα προτείνει τὸν ὀρκισμὸν ταῖς παρθένοις, ὃς οὔτε τῷ εὐαγγελικῷ μάχεται νόμῳ καὶ ἐπαίνου γίνεται τοῖς ὁμωμοκόσιν ὑπόθεσις, κατὰ τὴν τοῦ προφήτου φωνήν, ἣ φησιν ὅτι «ἐπαινεθήσεται πᾶς ὁ ὀμνύων ἐν αὐτῷ», ὥστε τὴν τῶν λεγομένων διάνοιαν μὴ ἔξω εἶναι τοῦ ναί, οὐ, ᾧ πιστοῦσθαι βούλε-

5. Ματθ. 5,33-37.

6. Ζαχ. 9,17.

7. Ψαλμ. 62,12.

εἶναι θρόνος τοῦ Θεοῦ, οὔτε στὰ Ἱεροσόλυμα, γιατί εἶναι ἡ πόλη τοῦ μεγάλου Βασιλιᾶ, οὔτε στό κεφάλι σου νά ὀρκιστεῖς, γιατί δέν μπορεῖς νά κάνεις μία τρίχα σου ἄσπρη ἢ μαύρη. Ὁ λόγος σας ἄς εἶναι ἕνα ναι ἢ ἕνα ὄχι. Τό περισσότερο εἶναι ἀπό τό διάβολο»⁵. Ἄλλὰ ἡ ψυχὴ πού τό Ἄσμα τῶν Ἀσμάτων μαρτυρεῖ τήν τελειότητά της καί πού ἔχει βγάλει τό κάλυμμα τῆς καρδιᾶς μέ τήν ἀπόθεση τοῦ παλαιοῦ χιτώνα κι ἔχει πετάξει τόν πέπλο τοῦ προσώπου της (πράγμα μέ τό ὁποῖο νοοῦμε κάθε διάνοια πού διστάζει καί ταλαντεύεται), ὥστε νά βλέπει καθαρά καί ἀταλάντευτα πρὸς τήν ἀλήθεια, ἡ ψυχὴ λοιπὸν αὐτὴ ὀρκίζει τίς κοπέλλες τῆς Ἱερουσαλήμ ὄχι βέβαια στό θεῖο θρόνο, πού ὁ Λόγος τὸν ὀνομάζει οὐρανό, οὔτε στήν ἔδρα τοῦ βασιλείου τοῦ Θεοῦ πού τὴν ὀνομάζει Ἱεροσόλυμα, οὔτε καί στό τίμιο κεφάλι πού οὔτε ἄσπρα οὔτε μαύρα μποροῦν νά γίνουν τὰ μαλλιά του, ἀλλὰ μεταφέρει τὸν ὄρκο στὸν ἀγρό, ἐπικαλούμενη τό ὄνομα τῶν δυνάμεων πού βρίσκονται σ' αὐτόν, λέγοντας στίς κοπέλλες· «σᾶς ὄρκισα, κοπέλλες τῆς Ἱερουσαλήμ, στίς ἐξουσίες καί στίς δυνάμεις τοῦ ἀγροῦ».

Ὅτι βέβαια αὐτὴ πού ἔχει τὴ μαρτυρία πὼς εἶναι ὑπερβολικὰ ὠραία καί χωρὶς κανένα ψεγάδι δὲ λέει τίποτε περιττό, πού ἀνήκει στήν μερίδα τοῦ Λιβάνου, ἀλλὰ μιλάει ἀπὸ μέρος τοῦ Θεοῦ, ἀπὸ τὸν ὁποῖο, κατὰ τό Μιχαῖα, προέρχεται ὅ,τι εἶναι ἀγαθὸ καί ὅ,τι ὠραῖο καί τίποτε ἄλλο ἐκτὸς ἀπὸ αὐτά⁶, εἶναι φανερὸ στὸν καθένα, πού ἔχει διδαχτεῖ τὰ πλεονεκτήματα τῆς νύφης. Δέν εἶναι ἔτσι; Ἀφοῦ ἔφησε ὅλα τ' ἀπαγορευμένα εἶδη τοῦ ὄρκου καί δέν ἐπικαλέστηκε κατὰ τὸν ὄρκο της στίς κοπέλλες οὔτε τὴ βασιλικὴ πόλη οὔτε τό θρόνο τοῦ μεγάλου Βασιλιᾶ (μ' αὐτὸ διδασκόμαστε πόσο πρέπει νά κρατιόμαστε μακριὰ ἀπὸ τό νά χρησιμοποιοῦμε τολμηρὰ στοὺς ὄρκους τό ὄνομα τοῦ Θεοῦ, ἀφοῦ δὲ μᾶς ἐπιτρέπεται νά χρησιμοποιοῦμε στὸν ὄρκο οὔτε τό θρόνο οὔτε τὴν πόλη του), ἀφοῦ σεβάστηκε ἐπιπλέον τό τίμιο κεφάλι, πού στὴ συνέχεια τό περιγράφει ὡς χρυσό καί πού τὰ μαλλιά του οὔτε ἄσπρα εἶναι οὔτε μαύρα (πὼς νά μαυρίσει τό χρυσάφι ἢ ν' ἀλλάξει πρὸς τό λευκό;), κάπως ἔτσι λοιπὸν προτείνει νά ὀρκιστοῦν ρί κοπέλλες, πράγμα πού δέν εἶναι οὔτε στὸν εὐαγγελικὸ νόμο ἀντιθετο, ἀλλὰ πού γίνεται γι' αὐτοὺς πού ὀρκίστηκαν καί ἀφορμὴ ἐπαίνου, σύμφωνα μέ τὸν προφήτη πού λέει, «θὰ δεχτεῖ ἔπαινο καθένας πού ὀρκίζεται σ' αὐτόν»⁷, ὥστε τό

ται τὴν ἀλήθειαν ὁ εὐαγγελικὸς νόμος λέγων «ἔστω δὲ ὑμῶν ὁ λόγος τὸ ναὶ ναὶ καὶ τὸ οὐ οὐ». Εἰ τοίνυν ἐν τοῖς ὀρκίοις ὀνόμασι κωλύεται μὲν ὁ θρόνος τοῦ βασιλέως παραλαμβάνεσθαι, κωλύεται δὲ καὶ ἡ πολις ἐν ἧ τὰ βασιλεία, κωλύεται δὲ ὡσαύτως καὶ ἡ ἀληθινὴ κεφαλὴ πρὸς τὴν τοῦ ὄρκου παράληψιν, μόνον δὲ τὸ ναὶ καὶ τὸ οὐ συγκεχώρηται δι' ἀμφοτέρων κατὰ τὸ ἴσον τῆς ἀληθείας ἐν τῷ ναὶ θεωρουμένης, δῆλον ἂν εἴη, ὅτι καὶ νῦν ὁ ταῖς νεάνισιν ἐπαγόμενος ὀρκισμὸς παρὰ τῆς νύμφης περὶ τὴν τοῦ ναὶ διάνοιαν ἀναστρέφεται, ὅπου χρῆ ἐρηρυσμένην ἡμῶν εἶναι τὴν τῆς ψυχῆς συ-
10 κατάθεσιν. Ἐχει δὲ ἡ λέξις οὕτως: «Ὥρκισα ὑμᾶς, θυγατέρες Ἰερουσαλήμ, ἐν ταῖς δυνάμεσι καὶ ἐν ταῖς ἰσχύσεσι τοῦ ἀγροῦ, ἐὰν εἴρητε τὸν ἀδελφιδόν μου, ἀπαγγείλατε αὐτῷ, ὅτι τετρωμένη ἀγάπης εἰμὶ ἐγώ».

Ταῦτα δὲ τεθεώρηται μὲν ἤδη καὶ ἐν τοῖς φθάσασιν ὡς ἡ ἀκο-
15 λουθία τῶν νοημάτων ὑπέβαλεν, εἰρήσεται δὲ καὶ νῦν διὰ βραχέων τὰ εὐρισκόμενα. Ἀμετάθετόν τι πρᾶγμα τὸν ὄρκον εἶναί φησιν ὁ Ἀπόστολος βεβαιοῦντα δι' ἑαυτοῦ τὴν ἀλήθειαν καὶ πάσης αὐτὸν ἀντιλογίας εἶναι πέρας ὀρίζεται εἰς τὴν τῶν ἐγνωσμένων βεβαίωσιν. Ἐπάγει τοίνυν τὸν ὀρκισμὸν ταῖς παρθένους ἢ νύμφη, ὥστε
20 ἀπαράβατον φυλαχθῆναι αὐταῖς τὸ λεγόμενον. Ἄλλ' ἐπειδὴ πᾶς ὄρκος κατὰ τοῦ μείζονος γίνεται, καθὼς φησιν ὁ Ἀπόστολος (οὐ γὰρ ἂν τις ὄρκιον ποιήσαιτο τὸ ἑαυτοῦ ἀτιμότερον), σκοπῆσαι προσήκει, τί ταῖς νεάνισιν ἐν τῷ ὄρκῳ παρὰ τῆς νύμφης μείζον προτείνε-
ται. «Ὥρκισα», φησὶν, ὑμᾶς, θυγατέρες Ἰερουσαλήμ, ἐν ταῖς δυνά-
25 μεσι καὶ ἐν ταῖς ἰσχύσεσι τοῦ ἀγροῦ». Τί οὖν τὸ ὑπὲρ ἡμᾶς ἐν τούτοις ἐστίν; Ἄγρον γὰρ τὸν κόσμον διὰ τῆς τροπικῆς σημασίας νοεῖσθαι οὐκ ἀμφιβάλλομεν, οὕτω τοῦ Κυρίου καὶ ὀνομάσαντος τὸν κόσμον καὶ ἐρμηνεύσαντος. Αἱ τοίνυν πολλαὶ δυνάμεις τε καὶ ἰσχύ-
30 ες τοῦ κόσμου τίνες εἰσὶν, αἱ τῷ ὄρκῳ προκειμέναι, ἃς χρῆ μείζονας ἡμῶν νομισθῆναι, ἵνα ἰσχὴν λάβῃ πρὸς βεβαίωσιν τῆς ἀληθείας ὁ ὄρκος κατὰ τῶν μειζόνων γινόμενος;

Οὐκοῦν ἀναγκαῖον ἂν εἴη παραθέσθαι πρὸς τὴν σαφήνειαν τῶν προκειμένων ἑτέραν ἔκδοσιν ἐρμηνευτικὴν τῶν ρητῶν ἔχουσαν οὕτως: Ὥρκισα ὑμᾶς, θυγατέρες Ἰερουσαλήμ, κατὰ τῶν δορ-
35 κάδων καὶ κατὰ τῶν ἐλάφων τοῦ ἀγροῦ. Διδασκόμεθα τοίνυν διὰ

νόημα ὧσων λέγονται νὰ μὴν ὑπερβαίνει τὸ ναι καὶ τὸ ὄχι, μὲ τὰ ὁποῖα θέλει ὁ εὐαγγελικὸς νόμος νὰ πιστοποιεῖται ἡ ἀλήθεια λέγοντας «ἄς εἶναι ὁ λόγος σας ἓνα ναι κι ἓνα ὄχι»⁸. Ἐν λοιπὸν στὰ ὀνόματα γιὰ τὴν ὄρκιση ἀπαγορεύεται νὰ χρησιμοποιεῖται ὁ θρόνος τοῦ βασιλιᾶ, ἀπαγορεύεται καὶ ἡ πόλη ὅπου εἶναι τὰ ἀνάκτορα, κι ἀπαγορεύεται ἀκόμα καὶ ἡ ἀληθινὴ κεφαλὴ νὰ χρησιμοποιηθεῖ στὸν ὄρκο καὶ ἐπιτρέπεται μόνο τὸ ναι καὶ τὸ ὄχι, πού καὶ μὲ τὰ δύο ἐξίσου θεωρεῖται ἡ ἀλήθεια μέσα στὸ ναι, εἶναι φανερὸ ὅτι καὶ τώρα ὁ ὄρκος πού ἐπιβάλλεται στὶς κοπέλλες ἀπὸ τὴ νύφη στρέφεται γύρω ἀπὸ τὴν ἐννοια τοῦ ναι, ὅπου πρέπει νὰ στηρίζεται ἡ συγκατάθεση τῆς ψυχῆς μας. Κατὰ λέξη ἔχει ὡς ἐξῆς· «σᾶς ὄρκισα, κοπέλλες τῆς Ἱερουσαλήμ, στὶς ἐξουσίες καὶ στὶς δυνάμεις τοῦ ἀγροῦ». Ἐν βρεῖτε τὸν ἀγαπημένο μου, πέστε ὅτι μὲ πλήγωσε ἡ ἀγάπη του».

Αὐτὰ τὰ ἀναπτύξαμε καὶ στὰ προηγούμενα ὅπως ἤθελε ἡ ἀκολουθία τῶν νοημάτων, ἀλλὰ θὰ ποῦμε καὶ τώρα σύντομα ὅσα διαθέτομε. Ὁ Ἀπόστολος λέει ὅτι ὁ ὄρκος εἶναι κάτι ἀμετάθετο πού βεβαιώνει τὴν ἀλήθεια καὶ τὴν ὀρίζει ὡς πέρασ κάθε ἀντιλογίας γιὰ τὴ βεβαίωση ὧσων δεχτήκαμε⁹. Ὁρκίζει λοιπὸν ἡ νύφη τὶς κοπέλλες, ὥστε νὰ φυλάξουν ἀπαράβατο τὸ λεγόμενο. Ἄλλ' ἐπειδὴ κάθε ὄρκος γίνεται στὸ ὄνομα κάποιου ἀνώτερου, ὅπως λέει ὁ Ἀπόστολος (δὲ θὰ ὀρκιστεῖ κανένας σὲ κάτι κατώτερο ἀπὸ τὸν ἴδιο), πρέπει νὰ ἐξετάσομε ποιὸ εἶναι τὸ μεγαλύτερο πού ἐπικαλεῖται στὸν ὄρκο τῆς πρὸς τὶς κοπέλλες ἡ νύφη. «Σᾶς ὄρκισα», λέει, «κοπέλλες τῆς Ἱερουσαλήμ, στὶς ἐξουσίες καὶ στὶς δυνάμεις τοῦ ἀγροῦ». Ποιὸ εἶναι τὸ πάνω ἀπὸ ἐμᾶς πού ἔχουν αὐτές; Δὲν ἀμφιβάλλομε ὅτι μὲ τὴ μεταφορικὴ σημασία ὡς ἀγρὸ πρέπει νὰ ἐννοήσομε τὸν κόσμον, ἐπειδὴ ὁ Κύριος καὶ ὀνόμασε καὶ ἐρμήνευσε ἔτσι τὸν κόσμον¹⁰. Ποιὲς εἶναι λοιπὸν οἱ πολλὲς ἐξουσίες καὶ δυνάμεις τοῦ κόσμου πού ἔχουν ἀναφερθεῖ στὸν ὄρκο, καὶ πού πρέπει νὰ τὶς θεωρήσομε μεγαλύτερες μας, γιὰ νὰ λάβει ἰσχύ γιὰ τὴ βεβαίωση τῆς ἀλήθειας ὁ ὄρκος, γενόμενος στὸ ὄνομα ἀνωτέρων μας;

Εἶναι ἀνάγκη λοιπὸν νὰ παραθέσομε γιὰ διασαφήνιση τῶν πραγμάτων αὐτῶν κι ἄλλη μιὰ ἐκδοχὴ ἐρμηνείας τῶν ρητῶν αὐτῶν πού εἶναι ἡ ἐξῆς· «σᾶς ὄρκισα, θυγατέρες τῆς Ἱερουσαλήμ, στὸ ὄνομα τῶν ζαρκαδιῶν καὶ τῶν ἐλαφιῶν τοῦ ἀγροῦ». Μὲ τὰ ὀνόματα

τῶν ὀνομάτων τούτων, ἐν τίνι ἐστὶν ἢ τοῦ κόσμου τούτου ἰσχύς καὶ ἐν τίνι ἢ δύναμις, ἃ πρὸς βεβαίωσιν τῆς ἀληθείας διὰ τοῦ ὄρκου παραλαμβάνεται. Δύο ἐστὶ τὰ τῷ Θεῷ προσοικειοῦντα τὸν ἀνθρώπον· ἐν μὲν τὸ ἀπλανὲς τῆς περὶ τὸ ὄντως ὄν ὑπολήψεως, ὡς μὴ 5 ταῖς ἠπατημέναις ὑπονοίαις εἰς ἐθνικὰς τε καὶ αἰρετικὰς περὶ τοῦ Θεοῦ δόξας ἐκφέρεσθαι, ὅπερ ἐστὶν ὡς ἀληθῶς τὸ ναί, ἕτερον δὲ ὁ καθαρὸς λογισμὸς πᾶσαν ἐμπαθῆ διάθεσιν τῆς ψυχῆς ἐξορίζων, ὅπερ οὐδὲ αὐτὸ τοῦ ναί ἡλλοτριῶται. Τῆς τοίνυν διπλῆς ταύτης τῶν ἀγαθῶν ἕξεως, ὧν ἢ μὲν πρὸς τὸ ὄντως ὄν ἀναβλέπειν ποιεῖ, 10 ἢ δὲ φυγαδεύει τὰ πάθη τὰ τὴν ψυχὴν λυμαινόμενα, ἢ τῶν δορκάδων τε καὶ τῶν ἐλάφων μνήμη διὰ συμβόλων γνωρίζει τὴν δύναμιν· τούτων γὰρ ἢ μὲν ἀπλανῶς ὄρα, ἢ δὲ βρωτικὴν τινα καὶ ἀναλωτικὴν τῶν θηρίων δύναμιν ἔχει.

Τοῦτο τοίνυν προτείνει ταῖς παρθένοις ἢ νύμφῃ τὸ ναί· τό τε 15 εὐσεβῶς δεῖν πρὸς τὸ Θεῖον βλέπειν καὶ τὸ καθαρῶς ἐν ἀπαθείᾳ παρατρέχειν τὸν βίον, ὧν κατορθουμένων τὸ ἀμετάθετον πρᾶγμα ἐν ἡμῖν βεβαιοῦται τὸ ναί. Οὗτος γάρ ἐστιν ὁ τὴν ἀλήθειαν πιστούμενος ὄρκος, ὃν πᾶς ὁ ὀμνύων ἐν αὐτῷ ἐπαινεῖται, καθὼς φησὶν ὁ προφήτης· ἀληθῶς γὰρ ὁ ἐν τοῖς δύο τούτοις τὸ ἀσφαλὲς ἐν ἑαυτῷ 20 κατορθώσας ἐν τε τῷ λόγῳ τῆς πίστεως, ὅταν ἀπλανῶς πρὸς τὴν ἀλήθειαν βλέπῃ, καὶ ἐν τῷ τρόπῳ τῆς ζωῆς, ὅταν παντὸς καθαρῆς τοῦ ἐκ πονηρίας μολύσματος, οὗτος ὀμνύει τῷ Κυρίῳ μὴ ἀναβῆναι ἐπὶ κλίνης στρωμνῆς, μὴ δοῦναι ὑπνον τοῖς ὀφθαλμοῖς αὐτοῦ μηδὲ νυσταγμὸν τοῖς βλεφάροις, ἕως οὗ εὐρῆ ἐν ἑαυτῷ τόπον τῷ 25 Κυρίῳ σκῆνωμα τοῦ ἐν αὐτῷ οἰκοῦντος γενόμενος.

Εἰ τοίνυν ἐσμὲν καὶ ἡμεῖς τῆς ἀνω Ἱερουσαλήμ τέκνα, ἀκούσωμεν τῆς διδασκάλου, πῶς ἐστὶν ἰδεῖν τὸν ποθούμενον. Τί οὖν φησὶν; Ἐὰν ὄρκιον ἑαυτοῖς τοῦτο ποιήσωμεν τὸ ἐν ταῖς δυνάμεσιν εἶναι τῶν διορατικῶν δορκάδων καὶ ἐν ταῖς ἰσχύσεσι τῶν ἀφανιστικῶν τῆς κακίας ἐλάφων, ἔστι διὰ τούτων ἰδεῖν τὸν καθαρὸν νυμφίον, τὸν τῆς ἀγάπης τοξότην, καὶ εἰπεῖν πρὸς αὐτὸν τὴν ἐκάστου ψυχὴν ὅτι «τετρωμένη ἀγάπης εἰμί». Καλὰ δὲ εἶναι τῆς ἀγάπης τὰ τραύματα καὶ παρὰ τῆς Παροιμίας ἐμάθομεν, ἢ φησὶν «αἰ-

11. Ψαλμ. 62,12.

12. Ψαλμ. 131,3-5.

13. Γαλ. 4,26.

αὐτὰ λοιπὸν διδασκόμαστε σὲ ποιὸ πρᾶγμα βρίσκεται ἡ ἰσχὺς τοῦ κόσμου αὐτοῦ καὶ σὲ ποιὸ ἢ δυνάμη του, πού χρησιμοποιεῖ στὸν ὄρκο γιὰ τὴ βεβαίωση τῆς ἀλήθειας. Δύο εἶναι αὐτὰ πού κάνουν τὸν ἄνθρωπο οἰκεῖο στὸ Θεό. Τὸ ἓνα εἶναι ἡ ἀπαραπλάνητη γνώμη γιὰ τὸ πραγματικὸ ὄν, ὥστε νὰ μὴν ἐκτρέπεται μὲ λανθασμένες ἀντιλήψεις σὲ εἰδωλολατρικὲς καὶ αἰρετικὲς δοξασίες μὲ τὸ θεῖο, πού εἶναι πραγματικὰ τὸ ναί· τὸ ἄλλο εἶναι ὁ καθαρὸς λογισμὸς πού ἐξορίζει κάθε ἐμπαθὴ διάθεση τῆς ψυχῆς, πού κι αὐτὸ δὲν εἶναι διάφορο ἀπὸ τὸ ναί. Αὐτῆς λοιπὸν τῆς διπλῆς ἐξῆς τῶν ἀγαθῶν, ἀπὸ τίς ὁποῖες ἢ μία κάνει νὰ βλέπομε ψηλὰ πρὸς τὸ πραγματικὸ ὄν καὶ ἡ ἄλλη φυγαδεύει τὰ πάθη πού βλάπτουν τὴν ψυχὴ, μᾶς γνωρίζει τὸ νόημα συμβολικὰ ἢ ἀναφορὰ τῶν ζαρκαδιῶν καὶ τῶν ἐλαφιῶν. Ἀπὸ αὐτὰ τὸ πρῶτο βλέπει χωρὶς νὰ πλανᾶται καὶ τὸ ἄλλο ἔχει τὴ δύναμη νὰ τρώει καὶ νὰ ἐξολοθρεύει τὰ θηρία.

Αὐτὸ λοιπὸν τὸ ναί προτείνει στις κοπέλλες ἡ νύφη· καὶ ὅτι πρέπει νὰ στρέφομε μ' εὐσέβεια τὸ βλέμμα μας πρὸς τὴ θεότητα καὶ νὰ περνοῦμε τὴ ζωὴ μας μὲ καθαρότητα καὶ ἀπάθεια. Ὅταν τὰ κατορθώσομε αὐτά, ἐπιβεβαιώνεται τὸ ναί, τὸ ἀμετάθετο γεγονός. Αὐτὸς εἶναι ὁ ὄρκος πού πιστοποιεῖ τὴν ἀλήθεια, πού «καθένας πού τὸν ὀρκίζεται δέχεται ἔπαινο»¹¹, ὅπως λέει ὁ προφήτης. Γιατὶ ἀληθινὰ ὁποῖος ἐπέτυχε τὴν ἀσφάλεια τοῦ ἑαυτοῦ του καὶ στὰ δύο αὐτά, τόσο δηλαδὴ στὸ λόγο γιὰ τὴν πίστη, ὅταν βλέπει ὀρθὰ πρὸς τὴν ἀλήθεια, ὅσο καὶ στὸν τρόπο τῆς ζωῆς, ὅταν εἶναι καθαρὸς ἀπὸ κάθε μόλυσμα τῆς κακίας, αὐτὸς «ὀρκίζεται στὸν Κύριο ὅτι δὲ θ' ἀνεβεῖ στὸ κρεβάτι πού τοῦ ἔχει στρωθεῖ, δὲ θὰ ἐπιτρέψει τὰ μάτια του νὰ κοιμηθοῦν οὔτε τὰ βλέφαρά του νὰ νυστάξουν, ὥσπου νὰ βρεῖ τόπο γιὰ τὸν Κύριο, ἀφοῦ γίνει κατοικία γι' αὐτὸν πού κατοικεῖ μέσα του»¹².

Ἄν λοιπὸν εἴμαστε κι ἐμεῖς τέκνα τῆς ἄνω Ἱερουσαλήμ¹³, ἃς ἀκούσομε τὴ δασκάλισσα νύφη, πῶς μπορούμε νὰ δοῦμε τὸν ποθητό. Ἄν βάλομε ὡς περιεχόμενο τῶν ὀρκων μας, νὰ ἔχομε τίς ἰκανότητες τῶν διορατικῶν ζαρκαδιῶν καὶ τίς δυνάμεις τῶν ἐλαφιῶν πού ἐξοντώνουν τὴν κακία, μπορούμε ἔτσι νὰ δοῦμε τὸν καθαρὸ νυμφίο, τὸν τοξότη τῆς ἀγάπης, καὶ νὰ πεῖ σ' αὐτὸν ἢ ψυχὴ τοῦ καθενός μας «εἶμαι πληγωμένη ἀπὸ τὴν ἀγάπη». Ἀπὸ τίς Παροιμίες μάθαμε ὅτι εἶναι ὠραῖα τὰ τραύματα τῆς ἀγάπης: «εἶναι προτιμότερα», λέει, «τὰ

ρετὰ μὲν τοῦ φίλου τὰ τραύματα, κακὰ δὲ τῆς ἐχθρας καὶ τὰ φιλή-
 ματα». Τίς δὲ ὁ φίλος οὐ τὰ τραύματα τῶν φιλημάτων τοῦ ἐχθροῦ
 προτιμότερα, παντὶ δῆλόν ἐστι τῷ μὴ ἀγνοοῦντι τὰ τῆς σωτηρίας
 μυστήρια. Φίλος μὲν γάρ ἐστιν ἀληθινός τε καὶ βέβαιος ὁ καὶ
 5 ἐχθροὺς γενομένους ἡμᾶς τοῦ ἀγαπᾶν μὴ παυσάμενος, ἐχθρὸς δὲ
 ἄπιστός τε καὶ ἀνήμερος ὁ μηδὲν ἡδικηκότας ὑπαγαγὼν τῷ θα-
 νάτῳ. Τραῦμα τοῖς πρωτοπλάστοις ἐδόκει ἢ διὰ τῆς ἐντολῆς γενο-
 μένη τοῦ κακοῦ ἀπαγόρευσις (τραῦμα γὰρ ἐνομίσθη τοῦ ἡδέος ἢ
 ἀλλοτριώσις), φίλημα δὲ ἢ πρὸς τὸ ἡδὺ καὶ εὐφανὲς προτροπή.
 10 Ἄλλ' ἔδειξεν ἢ πείρα ὅτι τὰ νομιζόμενα τοῦ φίλου τραύματα τῶν
 φιλημάτων ἦν τοῦ ἐχθροῦ λυσιτελέστερά τε καὶ αἰρετώτερα. Ἐπει
 οὖν συνέστησεν ἑαυτοῦ τὴν ἀγάπην ὁ καλὸς ἐραστής τῶν ἡμετέ-
 ρων ψυχῶν, δι' ἣν καὶ «ἀμαρτωλῶν ὄντων ἡμῶν Χριστὸς ὑπὲρ
 ἡμῶν ἀπέθανε», διὰ τοῦτο, ἀντρασθεῖσα ἢ νύμφη τοῦ ἀγαπήσαν-
 15 τος, δείκνυσιν ἐν ἑαυτῇ ἐγκείμενον διὰ βάθους τῆς ἀγάπης τὸ βέ-
 λος, τουτέστι τὴν τῆς θεότητος αὐτοῦ κοινωνίαν· ἢ γὰρ ἀγάπη ἐστὶν
 ὁ Θεός, καθὼς εἴρηται, ἢ διὰ τῆς κατὰ τὴν πίστιν ἀκίδος τῇ καρδίᾳ
 ἐγγενομένη. Εἰ δὲ χρῆ καὶ ὄνομα τοῦ βέλους εἰπεῖν τούτου, ἐροῦμεν
 δὲ παρὰ τοῦ Παύλου ἐμάθομεν, ὅτι τὸ βέλος τοῦτο ἐστὶ «πίστις δι'
 20 ἀγάπης ἐνεργουμένη».

Ἄλλὰ ταῦτα μὲν ἐχέτω ὡς ἂν τῷ δοκῆ, ἴδωμεν δὲ καὶ τὴν
 παρὰ τῶν παρθένων προσαχθεῖσαν ἐρώτησιν τῇ διδασκαλῷ· «τί
 ἀδελφιδός σου, ἢ καλὴ ἐν γυναιξίν; Τί ἀδελφιδός σου ἀπὸ ἀδελφι-
 25 δοῦ, ὅτι οὕτως ὤρκισας ἡμᾶς;». Τοιαύτην δὲ μοί τινα δοκεῖ περιέ-
 χειν ἢ ρῆσις διάνοιαν, καθὼς ἢ ἀκολουθία τῶν προεξητασμένων
 εἰκάζειν δίδωσιν· ἐπειδὴ γὰρ εἶδον αἱ παρθένοι τὴν καλὴν ἐξοδὸν
 τῆς ψυχῆς, τῆς νύμφης, ὅτε προσεφύη τῷ Λόγῳ, ἢ εἰπούσα ὅτι
 «ἐζῆλθεν ἡ ψυχὴ μου ἐν λόγῳ αὐτοῦ», καὶ ἔγνωσαν ὅτι ἐζῆται
 30 ἐξελθοῦσα τὸν διὰ σημείων οὐχ εὐρισκόμενον καὶ ἐκάλει βοῶσα
 τὸν οὐχ ὑπακούοντα τοῖς ὀνόμασι, διὰ τοῦτο φασί· πῶς ἐπιγνώμεν
 αὐτὸν ἡμεῖς τὸν μηδενὶ σημείῳ γνωριστικῶ εὐρισκόμενον, ὃς οὔτε
 ὑπακούει καλούμενος οὔτε κρατεῖται ζητούμενος; Περίελε τοίνυν
 καὶ σὺ τῶν ὀφθαλμῶν τῶν ἡμετέρων τὰ θέριστρα, ὅπερ ἐποίησαν
 ἐπὶ σοὶ οἱ τῆς πόλεως φύλακες, ἵνα τις γένηται ἡμῖν ὁδηγία πρὸς τὸ

14. Παρμ. 27,6. 15. Κολ. 1,21. 16. Γεν. 2,17.

17. Γεν. 3,6. 18. Ρωμ. 5,8. 19. Γαλ. 5,6.

τραύματα από φίλο, ἐνῶ τῆς ἐχθρας εἶναι κακὰ καὶ τὰ φιλήματα»¹⁴. Ἄλλὰ ποιός εἶναι ὁ φίλος πού τὰ τραύματα πού προκαλεῖ εἶναι προτιμότερα ἀπὸ τὰ φιλήματα τοῦ ἐχθροῦ, εἶναι φανερό στὸν καθένα πού δὲν ἀγνοεῖ τὰ μυστήρια τῆς σωτηρίας. Φίλος ἀληθινὸς καὶ καθαρὸς εἶναι Ἐκεῖνος πού, κι ὅταν γίναμε ἐχθροί του, δὲν ἔπαυσε νὰ μᾶς ἀγαπᾷ¹⁵, ἐνῶ ἐχθρὸς ἀπιστος καὶ ἀνήμερος ἐκεῖνος πού χωρὶς νὰ τὸν βλάψομε μᾶς καταδίκασε σὲ θάνατο. Οἱ πρωτόπλαστοι θεώρησαν τραῦμα τὴν ἀπαγόρευση τοῦ κακοῦ πού τοὺς ἐπέβαλε ἡ ἐντολή¹⁶ (θεωρήθηκε τραῦμα ἡ ἀποξένωση ἀπὸ τὸ ἡδύ), καὶ φίλημα ἡ παρακίνηση πρὸς τὸ ἡδύ καὶ ὠραῖο¹⁷. Ἡ πείρα ὁμως ἔδειξε ὅτι τὰ θεωρούμενα τραύματα ἀπὸ φίλους ἦταν ὠφελιμότερα καὶ προτιμότερα ἀπὸ τὰ φιλήματα τοῦ ἐχθροῦ. Ἐπειδὴ λοιπὸν ὁ καλὸς ἐραστής τῶν ψυχῶν μας μᾶς ἔδειξε τὴν ἀγάπη του, πού ἐξαιτίας τῆς «ἂν καὶ ἡμαστέ ἀμαρτωλοὶ πέθανε γιὰ χάρη μας»¹⁸, γι' αὐτὸ ἐρωτευμένη καὶ ἡ νύφη μ' αὐτὸν πού τὴν ἀγάπησε δείχνει μπηγμένο βαθιά μέσα τῆς τὸ βέλος τῆς ἀγάπης, δηλαδὴ τὴν κοινωνία τῆς θεότητάς του. Γιατὶ ἡ ἀγάπη εἶναι ὁ Θεός, ὅπως εἰπώθηκε, πού μὲ τὴν αἰχμὴ τῆς πίστεως εἰσχώρησε στὴν καρδιά. Κι ἂν χρειάζεται νὰ ποῦμε καὶ τὸ ὄνομα τοῦ βέλους αὐτοῦ, θὰ ποῦμε ὅ,τι μᾶς ἔμαθε ὁ Παῦλος· ὅτι τὸ βέλος αὐτὸ εἶναι «ἡ πίστη πού ἐκδηλώνεται μὲ ἔμπρακτη ἀγάπη»¹⁹.

Αὐτὰ λοιπὸν ἄς γίνονται ἀποδεκτὰ ὅπως νομίζει ὁ καθένας. Ἄς δοῦμε ὁμως καὶ τὴν ἐρώτηση τῶν κοριτσιῶν πού ἔκαναν στὴ δασκάλισσα· «ποιός εἶναι ὁ ἀγαπημένος σου, ὃ ἐσὺ ὠραία μέσα στὶς γυναῖκες; Τί διαφέρει ὁ ἀγαπημένος σου ἀπὸ ἄλλον ἀγαπημένο, καὶ μᾶς ὀρκισες ἔτσι». Οἱ ἐρωτήσεις νομίζω ἔχουν τὸ ἐξῆς νόημα, ὅπως μᾶς κάνει νὰ εἰκάσομε ἡ ἀκολουθία ὄσων ἐξετάσαμε πιὸ πρῶτα. Ἐπειδὴ δηλαδὴ εἶδαν οἱ κοπέλλες τὴν ὠραία ἐξοδο τῆς ψυχῆς-νύφης, ὅταν ἐνώθηκε μὲ τὸ Λόγο ἐκεῖνη πού εἶπε «βγῆκε ἡ ψυχὴ μου στὰ λόγια του» καὶ κατάλαβε ὅτι βγῆκε ζητώντας ἐκεῖνον πού δὲν ἔχει σημεῖα νὰ τὸν βρεῖ κανεὶς καὶ φώναζε καὶ καλοῦσε ἐκεῖνον πού δὲν ὑπακούει σὲ ὀνόματα, γι' αὐτὸ τῆς λένε· «πῶς θὰ τὸν καταλάβομε αὐτὸν ἐμεῖς πού δὲν ἔχει σημάδι νὰ τὸν γνωρίσομε καὶ νὰ τὸν βροῦμε, αὐτὸν πού οὔτε ὑπακούει ὅταν τὸν καλοῦμε οὔτε ὅταν τὸν ζητοῦμε συλλαμβάνεται; Βγάλε λοιπὸν καὶ σὺ τὰ πέπλα κι ἀπὸ τὰ δικά μας μάτια, ὅπως ἔκαναν σ' ἐσένα οἱ φρουροὶ τῆς πόλης, γιὰ νὰ μπορέσομε νὰ ὀδηγηθοῦμε σ' αὐτὸ πού ζητοῦμε. Πῆς μας τί

ζητούμενον. Ἐίπε τί ἐστὶν ὁ ἀδελφιδός σου, καθ' ὃν ἐστὶν ἐν τῷ λόγῳ τῆς φύσεως· δὸς ἡμῖν ἐφοδὸν τῆς ἐπιγνώσεως αὐτοῦ διὰ γνωριστικῶν τινῶν τεκμηρίων, σὺ ἢ τοῦ καλοῦ πληρωθεῖσα καὶ διὰ τοῦτο γενομένη καλῆ ἐν γυναιξί· γνώρισον ἡμῖν τὸ ζητούμενον·
5 δίδαξον ἡμᾶς δι' ὧν εὐρίσκεται σημεῖων ὁ μὴ ὁρώμενος, ὡς μηνῦσαι αὐτῷ περὶ τοῦ βέλους τῆς ἀγάπης, ᾧ μέσῃν τέτρῳσαι τὴν καρδίαν διὰ τῆς γλυκειᾶς ὀδύνης τὸν πόθον ἐπαύξουσα.

Κρεῖττον δ' ἂν εἴη πάλιν τὴν αὐτὴν ρῆσιν ἐπαναλαβεῖν ἐπὶ λέξεως, ὡς ἂν ἐφαρμοσθεῖν τοῖς ρητοῖς ἢ ἐκτεθεῖσα διάνοια· «τί
10 ἀδελφιδός σου, ἢ καλῆ ἐν γυναιξίν; Τί ἀδελφιδός σου ἀπὸ ἀδελφιδοῦ, ὅτι οὕτως ὠρκισας ἡμᾶς;». Ἀκούσωμεν τοίνυν τῆς ἀκριβῶς περιελομένης τὸ θέριστρον καὶ ἀνακεκαλυμμένῳ τῷ τῆς ψυχῆς ὀφθαλμῷ βλεπούσης πρὸς τὴν ἀλήθειαν. Πῶς ὑπογράφει αὐταῖς τὸ ζητούμενον; Πῶς ζωγραφεῖ τῷ λόγῳ τοῦ ποθομένου τὸν χαρα-
15 κτῆρα; Πῶς ὑπ' ὄσιν ἄγει ταῖς παρθένοις τὸν ἀγνοούμενον; Ἐπειδὴ γὰρ τοῦ Χριστοῦ τὸ μὲν κτιστὸν ἐστὶ τὸ δὲ ἄκτιστον (λέγομεν δὲ ἄκτιστον μὲν εἶναι αὐτοῦ τὸ αἰδιὸν τε καὶ προαιώνιον καὶ ποιητικὸν πάντων τῶν ὄντων, κτιστὸν δὲ τὸ κατὰ τὴν ὑπὲρ ἡμῶν οἰκονομίαν συσχηματισθὲν τῷ σώματι τῆς ταπεινώσεως ἡμῶν.

20 Μᾶλλον δὲ δι' αὐτῶν τῶν θείων ρημάτων τὴν περὶ τούτου διάνοιαν βέλτιον ἂν εἴη παραθέσθαι τῷ λόγῳ. Ἄκτιστον λέγομεν τὸν ἐν ἀρχῇ ὄντα Λόγον καὶ αἰεὶ πρὸς τὸν Θεὸν ὄντα καὶ Θεὸν ὄντα Λόγον, τὸν δι' οὗ τὰ πάντα ἐγένετο καὶ οὗ χωρὶς τῶν γεγονότων ἐστὶν οὐδέν, κτιστὸν δὲ τὸν σάρκα γενόμενον καὶ ἐν ἡμῖν
25 σκηνώσαντα, οὗ καὶ σαρκωθέντος ἢ ἐμφαινομένη δόξα δηλοῖ, ὅτι «Θεὸς ἐφανερώθη ἐν σαρκί», Θεὸς δὲ πάντως ὁ Μονογενής, ὁ ἐν τοῖς κόλποις ὢν τοῦ Πατρὸς, οὕτως εἰπόντος τοῦ Ἰωάννου, ὅτι «ἐθεασάμεθα τὴν δόξαν αὐτοῦ», καίτοι τὸ φαινόμενον ἄνθρωπος ἦν, ἀλλὰ τὸ δι' αὐτοῦ γνωριζόμενον «δόξαν» φησὶν «ὡς μονογε-
30 νοῦς παρὰ Πατρός, πλήρης χάριτος καὶ ἀληθείας») ἐπειδὴ τοίνυν τὸ μὲν ἄκτιστον αὐτοῦ καὶ προαιώνιον καὶ αἰδιὸν ἄληπτον μένει

20. Β' Κορ. 3,13-16.

21. Φιλ. 3,21.

22. Ἰω. 1,1-3.

23. Ἰω. 1,14.

εἶναι στήν οὐσία ὁ ἀγαπημένος σου. Δῶσε μας στοιχεῖο νὰ τὸν γνωρίσομε μὲ κάποια τεκμήρια γνωριμίας, σὺ ποὺ ἔχεις γεμίσει ἀπὸ τὸ καλὸ καὶ γι' αὐτὸ ἐγινες ἡ ὠραία μέσα στὶς γυναῖκες. Γνώρισέ μας αὐτὸ ποὺ ζητοῦμε. Πές μας μὲ ποιά σημεῖα βρίσκεται ὁ ἀόρατος, γιὰ νὰ τοῦ μιλήσομε γιὰ τὸ βέλος τῆς ἀγάπης ποὺ σὲ πλήγωσε στὴ μέση τῆς καρδιάς καὶ ποὺ ἡ γλυκιά του ὀδύνη αὐξάνει τὸν πόθο σου'.

Εἶναι καλύτερα ὁμως νὰ ἐπιναλάβομε τὴν ἴδια ρήση αὐτολεξεῖ για νὰ ἐφαρμόσομε ἐπάνω στὰ ρητὰ τὴν ἔννοια ποὺ ἐκθέσαμε: «Τί εἶναι ὁ ἀγαπημένος σου, ἐσὺ ἡ ὠραία μέσα στὶς γυναῖκες; Τί διαφέρει ὁ ἀγαπημένος σου ἀπὸ ἄλλον ἀγαπημένο καὶ μᾶς ὄρκισες ἔτσι;». Ἄς ἀκούσομε ἐκείνη ποὺ ἀφαίρεσε προσεκτικὰ τὸν πέπλο καὶ μὲ ὀλάνοιχτα τὰ μάτια τῆς ψυχῆς κοιτάζει 'πρὸς τὴν ἀλήθεια'²⁰. Πῶς περιγράφει σ' αὐτὲς τὸ ζητούμενο; Πῶς ζωγραφίζει μὲ τὸ λόγο τὴ μορφή τοῦ ποθητοῦ; Πῶς φέρνει μπροστὰ στὰ μάτια τῶν κοριτσιῶν αὐτὸν ποὺ δὲ γνωρίζουν; Ἐπειδὴ δηλαδὴ Χριστὸς κατὰ τὴ μία διάστασή του εἶναι κτιστὸς καὶ κατὰ τὴν ἄλλη ἄκτιστος (ἄκτιστη λέμε πῶς εἶναι ἡ ἀιδιότητα, ἡ προαιώνια ὑπαρξη καὶ ἡ ἰκανότητά του ἡ δημιουργικὴ ὄλων τῶν ὄντων, ἐνῶ κτιστὸς ὁ συστηματισμὸς του μὲ τὸ σῶμα τῆς ταπεινώσεώς μας²¹ κατὰ τὴν οἰκονομία του πρὸς ἐμᾶς.

Ἄλλὰ εἶναι καλύτερα νὰ παραθέσομε τίς ἔννοιες αὐτὲς μὲ τίς ἴδιες τίς λέξεις τους. Ἄκτιστο λέμε τὸ Λόγο ποὺ ὑπῆρχε στήν ἀρχὴ καὶ πάντα ἦταν μὲ τὸ Θεὸ καὶ ποὺ ἦταν Θεὸς Λόγος, μέσω τοῦ ὁποῖου ἐγιναν τὰ πάντα καὶ ποὺ χωρὶς αὐτὸν δὲν ὑπάρχει κανένα ἀπὸ ὅσα ἐγιναν²². ἐνῶ κτιστὸν ἐκείνον ποὺ ἐγινε σάρκα καὶ κατοίκησε μέσα μας²³, ποὺ κι ὅταν σαρκώθηκε ἡ δόξα του ποὺ βλέπομε δηλώνει ὅτι «φανερώθηκε Θεὸς μέσα στὴ σάρκα»²⁴, καὶ ὁ Θεὸς ὁπωσδήποτε εἶναι ὁ Μονογενής, ποὺ εἶναι στοὺς κόλπους τοῦ Πατέρα²⁵, καθὼς εἶπε ὁ Ἰωάννης, «εἶδαμε τὴ δόξα του», ἀν καὶ βέβαια αὐτὸ ποὺ βλέπαμε ἦταν ἄνθρωπος, ἀλλὰ αὐτὸ ποὺ ἀναγνωρίζαμε διαμέσου του τὸ λέει «δόξα, ὅπως ἡ δόξα τοῦ Μονογενοῦς ἀπὸ τὸν Πατέρα του, γεμάτη ἀπὸ τὴ χάρη καὶ τὴν ἀλήθειαν»²⁶. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἡ ἄκτιστη καὶ προαιώνια καὶ αἰδία φύση του παραμένει ὁλότε-

24. Α' Τιμ. 3,16.

25. Ἰω. 1,18.

26. Ἰω. 1,14.

καθ' ὄλου πάση φύσει καὶ ἀνεκφώνητον, τὸ δὲ διὰ σαρκὸς ἡμῖν φανερωθὲν δύναται πῶς καὶ εἰς γινῶσιν ἔλθειν, τούτων ποιεῖται τὸν λόγον ὅσα δύναται γενέσθαι χωρητὰ τοῖς ἀκούουσιν.

Λέγω δὲ «τὸ μέγα τῆς εὐσεβείας μυστήριον», δι' οὗ «ὁ Θεὸς 5 ἐφανερώθη ἐν σαρκί», «ὁ ἐν μορφῇ Θεοῦ ὑπάρχων» καὶ τῷ δουλικῷ προσωπεῖω διὰ σαρκὸς συναναστραφεὶς τοῖς ἀνθρώποις, ὅς, ἐπειδὴ ἀπαξ πρὸς ἑαυτὸν διὰ τῆς ἀπαρχῆς ἐπεσπάσατο τὴν ἐπίκηρον τῆς σαρκὸς φύσιν, ἣν διὰ τῆς ἀφθόρου παρθενίας ἀνέλαβεν, αἰετῇ ἀπαρχῇ συναγιάζει τὸ κοινὸν τῆς φύσεως φύραμα διὰ τῶν ἐνου- 10 μένων αὐτῷ κατὰ τὴν κοινωνίαν τοῦ μυστηρίου τρέφων τὸ ἑαυτοῦ σῶμα, τὴν Ἐκκλησίαν, καὶ καταλλήλως τὰ ἐμφυόμενα διὰ τῆς πίστεως αὐτῷ μέλη τῷ κοινῷ σώματι ἐναρμόζων εὐπρεπὲς τὸ πᾶν ἀπεργάζεται εἰς ὀφθαλμοὺς καὶ στόμα καὶ χεῖρας καὶ τὰ λοιπὰ μέλη πρεπόντως τε καὶ ἀρμοδίως διατιθεὶς τοὺς πιστεύοντας. 15 Οὕτω γὰρ φησὶν ὁ Παῦλος ὅτι «ἐν μὲν ἐστὶ σῶμα, πολλὰ δὲ μέλη». Τὰ δὲ μέλη πάντα οὐ τὴν αὐτὴν ἔχει πρᾶξιν, ἀλλ' ἐστὶ τις καὶ ὀφθαλμὸς ἐν τῷ σώματι μὴ καταφρονῶν τῆς χειρὸς καὶ κεφαλῆ τις ὧν οὐκ ἀπωθεῖται τοὺς πόδας, ἀλλὰ συγκέκρται πρὸς ἑαυτὸ τῇ ποικιλίᾳ τῶν ἐνεργειῶν ἅπαν διὰ τῶν μελῶν τὸ σῶμα, ἵνα 20 μὴ στασιάζῃ πρὸς τὸ ὄλον τὰ μέρη.

Ταῦτα δὲ δι' αἰνιγμάτων προθεῖς τὰ νοήματα ἐπὶ τὸ σαφέστερον προάγει τὸν λόγον εἰπὼν ὅτι «ἔθετο ὁ Θεὸς ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἀποστόλους καὶ προφήτας καὶ διδασκάλους καὶ ποιμένας πρὸς τὸν 25 καταρτισμὸν τῶν ἁγίων, εἰς ἔργον διακονίας, εἰς οἰκοδομὴν τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ, μέχρι καταντήσωμεν οἱ πάντες εἰς τὴν ἐνότητα τῆς πίστεως καὶ τῆς ἐπιγνώσεως τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ εἰς ἄνδρα τέλειον, εἰς μέτρον ἡλικίας τοῦ πληρώματος τοῦ Χριστοῦ». Καὶ πάλιν «αὐξήσωμεν», φησὶν, «εἰς αὐτὸν τὰ πάντα, ὅς ἐστιν ἡ κεφαλὴ, ὁ Χριστός, ἐξ οὗ πᾶν τὸ σῶμα συναρμολογούμενον καὶ 30 συμβιβαζόμενον διὰ πάσης ἀφῆς τῆς ἐπιχορηγίας κατ' ἐνέργειαν ἐν μέτρῳ ἑνὸς ἐκάστου μέρους τὴν αὐξῆσιν τοῦ σώματος ποιεῖται εἰς οἰκοδομὴν ἑαυτοῦ ἐν ἀγάπῃ». Οὐκοῦν ὁ πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν βλέπων πρὸς τὸν Χριστὸν ἀντικρυς βλέπει τὸν ἑαυτὸν διὰ τῆς προσθήκης τῶν σφωζομένων οἰκοδομοῦντα καὶ μεγαλύνοντα. Ἡ τοίνυν 35 ἀποθεμένη τῶν ὀμμάτων τὸ θέριστρον καθαρῶ τῷ ὀφθαλμῷ τὸ ἄφραστον ὀρᾷ τοῦ νυμφίου κάλλος καὶ διὰ τοῦτο τρωθεῖσα τῷ

λα ασύλληπτη και άνείπωτη από όλη τήν κτίση, ένώ τή φανέρωσή του μέσα στη σάρκα μπορούμε ως ένα βαθμό και νά τήν γνωρίσομε, γι' αυτό ή δασκάλισσα βλέπει πρὸς αὐτὰ και γι' αὐτὰ μιλάει, ὅσα μπορούν νά χωρέσουν οἱ ἀκροατές.

Ἐνωῶ «τὸ μέγα μυστήριον τῆς πίστεως»²⁷, με τὸ ὁποῖο ὁ Θεὸς φανερώθηκε με σάρκα, αὐτὸς ποὺ ὑπάρχει με τὴ μορφή τοῦ Θεοῦ και με προσωπεῖο δούλου μέσω τῆς σάρκας συναναστράφηκε τοὺς ἀνθρώπους²⁸, ποὺ ἀφοῦ μιὰ φορά προσέλκυσε πρὸς τὸν ἑαυτό του ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τὴ φθαρτὴ φύση τῆς σάρκας, ποὺ τὴν ἔλαβε με τὴν ἄφθορη παρθενία, πάντοτε μαζί με τὴν ἀπαρχὴ συναγιάζει και τὴν κοινὴ ζύμη τῆς φύσης²⁹, τρέφοντας τὸ σῶμα του, τὴν Ἐκκλησία³⁰, διαμέσου ἐκείνων ποὺ ἐνώνονται με αὐτὸν κατὰ τὴν κοινωνία τοῦ μυστηρίου, και προσαρμόζοντας κατάλληλα τὰ μέλη ποὺ ἐνώνονται μαζί του μέσω τῆς πίστεως στὸ κοινὸ σῶμα φτιάχνει ἕνα σύνολο κανονικὸ τακτοποιώντας ὅσους πιστεύουν σὲ μάτια και στόμα και χέρια και τὰ ὑπόλοιπα μέλη, ὅπως πρέπει και ἀρμόζει. Γιατὶ ὁ Παῦλος λέει αὐτὰ: «εἴμαστε ἕνα σῶμα και πολλὰ μέλη». Ὅλα τὰ μέλη ὅμως δὲν ἔχουν τὴν ἴδια ἐργασία³¹, ἀλλ' ὑπάρχει στὸ σῶμα τὸ μάτι ποὺ δὲν περιφρονεῖ τὸ χέρι και τὸ κεφάλι ποὺ δὲν ἀπωθεῖ τὰ πόδια, ἀλλὰ ὅλο τὸ σῶμα εἶναι συγκροτημένο σὲ σύνολο με τὰ μέλη με τὴν ποικιλία τῶν ἐνεργειῶν, γιὰ νά μὴ στασιάζουν τὰ μέρη πρὸς τὸ ὅλο.

Θέτοντας αὐτὲς τὶς ἐννοιες μ' αἰνίγματα διασαφηνίζει ἔπειτα τὸ λόγο του λέγοντας: «ὁ Θεὸς ἔβαλε στὴν Ἐκκλησία ἀποστόλους, προφῆτες, διδασκάλους, ποιμένες»³² «γιὰ τὸν καταρτισμὸ τῶν ἁγίων στὸ ἔργο τῆς διακονίας, ὥστε νά οἰκοδομεῖται τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ»³³. Και πάλι λέει: «ἅς αὐξηθοῦμε κι ἅς φτάσομε κατὰ πάντα αὐτὸν ποὺ εἶναι ἡ κεφαλὴ, τὸ Χριστὸ, ἀπὸ τὸν ὁποῖο συνδέεται με ἄρμους και συνάπτεται ὅλο τὸ σῶμα με ἀπόλυτη ρύθμιση τῆς ἐπιχορηγίας ἀνάλογα με τὴν ἐνέργεια και σύμφωνα με τὸ μέτρο τῆς προθυμίας κάθε μέλους με τὰ ὁποῖα αὐξάνεται τὸ σῶμα οἰκοδομούμενο με τὴν ἀγάπη». Ἐπομένως ὁποῖος κοιτάζει τὴν Ἐκκλησία βλέπει κατευθεῖαν τὸ Χριστὸ ποὺ οἰκοδομεῖ τὸν ἑαυτό του και τὸν αὐξάνει με τὴν προσθήκη ὄσων σώζονται. Αὐτὴ λοιπὸν ποὺ ἔβγαλε τὸν πέπλο ἀπὸ τὰ μάτια της βλέπει με καθαρὰ μάτια τὴν ἀπερίγρα-

27. Α' Τιμ. 3,16. 28. Φιλ. 2,6-7. 29. Ρωμ. 11,16. 30. Ἐφ. 5,29-32.
31. Ρωμ. 12,4. 32. Α' Κορ. 12,12-28. 33. Ἐφ. 4,11-13.

ἀσωμάτῳ καὶ διαπύρῳ βέλει τοῦ ἔρωτος· ἐπιτεταμένη γὰρ ἀγάπη ὁ ἔρως λέγεται, ᾧ οὐδεὶς ἐπαισχύνεται ὅταν μὴ κατὰ σαρκὸς γένηται παρ' αὐτοῦ ἢ τοξεία, ἀλλ' ἐπικαυχᾶται μᾶλλον τῷ τραύματι ὅταν διὰ τοῦ βάθους τῆς καρδίας δέξῃται τὴν τοῦ ἀβίου πόθου ἀκί-
5 δα. Ὅπερ δὴ καὶ αὕτη πεποίηκε ταῖς νεάνισι λέγουσα ὅτι «τετρω-
μένη ἀγάπης εἰμί ἐγώ».

Ἡ τοίνυν εἰς τοσοῦτον τελειότητος προελθοῦσα, ἐπειδὴ ἔδει καὶ ταῖς παρθένοις ὑποδεῖξαι τοῦ νυμφίου τὸ κάλλος, οὐκ ἐκεῖνο λέγει ὃ ἦν ἐν ἀρχῇ (οὐδὲ γὰρ οἶόν τε ἦν δυνάμει λόγων φανερωθῆ-
10 ναι τὸ ἄρρητον), ἀλλὰ πρὸς τὴν διὰ σαρκὸς γενομένην ἡμῖν θεοφά-
νειαν χειραγωγεῖ τὰς παρθένους (ὅπερ δὴ καὶ ὁ μέγας Ἰωάννης πε-
ποίηκεν, ὃ μὲν ἦν ἀπ' ἀρχῆς σιωπήσας, «ὃ δὲ ἐωράκαμεν καὶ ἀκη-
κόσαμεν καὶ αἱ χεῖρες ἡμῶν ἐψηλάφησαν περὶ τοῦ Λόγου τῆς ἀλη-
θείας» τοῦτο μετ' ἐπιμελείας διηγησάμενος). Φησὶν οὖν πρὸς αὐτὰς
15 ἡ νύμφη· «ἀδελφιδός μου λευκὸς καὶ πυρρὸς, ἐκλελοχισμένος ἀπὸ
μυριάδων. Κεφαλὴ αὐτοῦ χρυσίον κεφᾶζ, βόστρυχοι αὐτοῦ ἐλάται,
μέλανες ὡς κόραξ, οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ ὡς περιστερὰ ἐπὶ
πληρώματα ὑδάτων λελουμένοι ἐν γάλακτι, καθήμενα ἐπὶ
πληρώματα ὑδάτων. Σιαγόνες αὐτοῦ ὡς φιάλαι τοῦ ἀρώματος φύ-
20 ουσαι μυρσικά, χεῖλη αὐτοῦ κρίνα στάζοντα σμύρναν πλήρη, χεῖ-
ρες αὐτοῦ τορευταί, χρυσαῖ, πεπληρωμένοι θαρσεῖς, κοιλία αὐτοῦ
πυξίον ἐλεφάντινον ἐπὶ λίθου σαπφείρου, κνήμαι αὐτοῦ στῦλοι
μαρμάρينوι, τεθεμελιωμένοι ἐπὶ βάσεις χρυσαῖ. Εἶδος αὐτοῦ ὡς
Λίβανος ἐκλεκτός, ὡς κέδροι, φάρυγξ αὐτοῦ γλυκασμὸς καὶ ὄλος
25 ἐπιθυμία. Οὗτος ἀδελφιδός μου καὶ οὗτος πλησίον μου, θυγατέρες
Ἱερουαλὴμ».

Ταῦτα γὰρ πάντα, δι' ὧν ἢ τοῦ κάλλους γέγονεν ὑπογραφή, οὐ
τῶν ἀοράτων τε καὶ ἀκαταλήπτων τῆς θεότητός ἐστιν ἐνδεικτικά,
ἀλλὰ τῶν κατ' οἰκονομίαν φανερωθέντων, ὅτε «ἐπὶ τῆς γῆς ὤφθη
30 καὶ τοῖς ἀνθρώποις συνανεστράφη» τὴν ἀνθρωπίνην ἐνδυσάμενος
φύσιν, δι' ὧν, κατὰ τὸν ἀποστολικὸν λόγον, καὶ «τὰ ἀόρατα αὐτοῦ
τοῖς ποιήμασι νοοῦμενα καθορᾶται» διὰ τῆς τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ
κόσμου κατασκευῆς φανερούμενα. Κόσμου γὰρ κτίσις ἐστὶν ἢ τῆς
Ἐκκλησίας κατασκευῆ, ἐν ἧ, κατὰ τὴν τοῦ προφήτου φωνήν, καὶ
35 οὐρανὸς κτίζεται καινὸς (ὅπερ ἐστὶ τὸ στερέωμα τῆς εἰς Χριστὸν

πτη όμορφιά τοῦ νυμφίου πού τήν πλήγωσε μέ τὸ ἀσώματο καὶ πύρινο βέλος τοῦ ἔρωτα. Γιατὶ ἡ ἔντονη ἀγάπη λέγεται ἔρος, πού σέ κανέναν δὲν προκαλεῖ ντροπὴ, ἀν δὲν τοξεύσει τὸ σῶμα, ἀλλὰ καυχίεται περισσότερο γιὰ τὴ λαβωματιά, ὅταν δεχτεῖ τὴν αἰχμὴ τοῦ αὐλοῦ πόθου στὰ βάθη τῆς καρδιάς. Τὸ ἴδιο ἔκανε κι αὐτὴ, λέγοντας στίς κοπέλλες «μέ πλήγωσε ἡ ἀγάπη».

Αὐτὴ λοιπὸν πού ἔφτασε σὲ τέτοιο σημεῖο τελειότητας, ἐπειδὴ ἔπρεπε νὰ δεῖξει καὶ στίς ἄλλες κοπέλλες τὴν όμορφιά τοῦ νυμφίου, δὲ λέει ἐκεῖνο πού ἦταν στὴν ἀρχὴ (οὔτε βέβαια ἦταν κἂν δυνατὸ νὰ φανερωθεῖ τὸ ἄρρητο μέ τὴ δύναμη τῶν λόγων), ἀλλὰ χειραγωγεῖ τίς κοπέλλες πρὸς τὴν ἔνσαρκη θεοφάνεια πού ἔγινε γιὰ χάρη μας (αὐτὸ ἔκανε καὶ ὁ μέγας Ἰωάννης, πού ἀποσιώπησε³⁴ «ἐκεῖνο πού ἦταν ἀπὸ τὴν ἀρχὴ» καὶ διηγῆθηκε μέ λεπτομέρειες «ἐκεῖνο πού εἶδαμε καὶ ἀκούσαμε καὶ ψηλαφήσαμε μέ τὰ χέρια μας γιὰ τὸ Λόγο τῆς ἀλήθειας»³⁵). Λέει λοιπὸν ἡ νύμφη σ' αὐτές: «ὁ ἀγαπημένος μου εἶναι ἄσπρος καὶ ξανθός, διαλεγμένος ἀπὸ μυριάδες παλικάρια. Τὸ κεφάλι του χρυσάφι κεφάξ, τὰ μαλλιά του σὰν τὰ ἐλάτια, μαῦρα σὰν φτερὰ κοράκου, τὰ μάτια του σὰν περιστέρια δίπλα σὲ νερὸ δεξαμενῶν, λουσμένα στὸ γάλα καὶ καθισμένα στίς ἄκρες δεξαμενῶν ὑδάτων. Τὰ μάγουλά του σὰ βραγιές ἀρώματος πού φυτρώνουν μυρωδικά, τὰ χεῖλη του κρίνα πού στάζουν σμύρνα σταλαχτή, τὰ χέρια του τορνευτά, χρυσά, γεμάτα θαρσεῖς, ἡ κοιλιὰ του κουτὶ ἀπὸ φίλντισι μέ πέτρες ζαφειριοῦ, τὰ πόδια του στύλοι ἀπὸ μάρμαλο θεμελιωμένα σὲ χρυσὰ πόδια. Τὸ πρόσωπό του, ὅπως ὁ ξεχωριστὸς Λίβανος, ὅπως τὰ κέδρα, ὁ λαϊμός του ὄλος γλυκύτητα κι ὄλος λαχταριστός. Αὐτὸς εἶναι ὁ ἀγαπημένος μου κι αὐτὸς εἶναι ὁ σύντροφός μου, κοπέλλες τῆς Ἱερουσαλήμ».

“Όλα αὐτὰ πού ἀποτέλεσαν τὴν περιγραφή τῆς όμορφιάς του δὲ δείχνουν τὴν ἀόρατη κι ἀκατανόητη διάσταση τῆς θεότητας, ἀλλὰ αὐτὰ πού φανερώθηκαν κατὰ τὴν οἰκονομία τῆς σάρκωσης, ὅταν φανερώθηκε στὴ γῆ καὶ συναναστράφηκε τοὺς ἀνθρώπους ντυμένος τὴν ἀνθρώπινη φύση. Μὲ αὐτά, κατὰ τὸν ἀποστολικὸ λόγος, εἶναι πού καὶ ὅσα ἀπὸ τὰ δικά του δὲ φαίνονται γίνονται ὅρατὰ ὅταν τὰ σκεφτοῦμε ἀπὸ τὰ δημιουργήματα³⁶, φανερωνόμενα ἀπὸ τὴν δημιουργία τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ κόσμου³⁷. Γιατὶ δημιουργία τοῦ κόσμου εἶναι ἡ δημιουργία τῆς Ἐκκλησίας, ὅπου, κατὰ τὴ φωνὴ

πίστεως, καθὼς ὁ Παῦλός φησι) καὶ γῆ καινὴ κατασκευάζεται, «ἡ πίνουσα τὸν ἐπ' αὐτὴν ἐρχόμενον ὑετόν», καὶ ἄνθρωπος πλάσσεται ἄλλος, ὁ διὰ τῆς ἄνωθεν γεννήσεως ἀνακαινιζόμενος κατ' εἰκόνα τοῦ κτίσαντος αὐτόν, καὶ φωστήρων φύσις ἐτέρα γίνεται, περὶ ὧν
 5 φησιν ὅτι «ὕμεῖς ἐστε τὸ φῶς τοῦ κόσμου», καὶ «ἐν οἷς φαίνεσθε ὡς φωστῆρες ἐν κόσμῳ», καὶ ἀστέρες πολλοί, οἱ ἐν τῷ στερεώματι τῆς πίστεως ἀνατέλλοντες. Καὶ οὕτω τοῦτο θαυμαστόν, εἰ πλήθην ἄστρον ἐστὶν ἐν τῷ καινῷ τούτῳ κόσμῳ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ἀριθμούμενα καὶ ὀνομαζόμενα, ὧν τὰ ὀνόματα ὁ ποιητὴς τῶν
 10 τοιούτων ἄστρον ἐν τοῖς οὐρανοῖς ἀπογεγράφθαι λέγει (οὕτω γὰρ ἤκουσα τοῦ δημιουργοῦ τῆς καινῆς κτίσεως πρὸς τοὺς ἰδίους αὐτοῦ φωστῆρας λέγοντος ὅτι «τὰ ὀνόματα ὑμῶν ἐγγέγραπται ἐν τοῖς οὐρανοῖς»), οὐ τοῦτο τοίνυν μόνον τῆς καινῆς κτίσεως ἐστὶ τὸ παράδοξον, ὅτι ἄστρον πλήθος ἐν αὐτῇ δημιουργεῖται παρὰ τοῦ Λόγου.
 15 ἀλλ' ὅτι καὶ ἥλιοι πολλοὶ κτίζονται ταῖς τῶν ἀγαθῶν ἔργων ἀκτίσι· τὴν οἰκουμένην φωτίζοντες, οὕτως εἰπόντος τοῦ ποιητοῦ τῶν τοιούτων ἡλίω· «λαμπάτω τὸ φῶς ὑμῶν ἐμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων», καὶ «τότε οἱ δίκαιοι λάμπουσιν ὡς ὁ ἥλιος».

Ὡσπερ τοίνυν ὁ πρὸς τὸν αἰσθητὸν ἀπιδὼν κόσμον καὶ τὴν
 20 ἐμφαινομένην τῷ κάλλει τῶν ὄντων σοφίαν κατανοήσας ἀναλογίζεται διὰ τῶν ὀρωμένων τό τε ἀόρατον κάλλος καὶ τὴν πηγὴν τῆς σοφίας, ἧς ἡ ἀπόρροια τὴν τῶν ὄντων συνεστήσατο φύσιν, οὕτω καὶ ὁ πρὸς τὸ καινὸν τοῦτον κόσμον τῆς κατὰ τὴν Ἐκκλησίαν κτίσεως βλέπων ὁρᾷ ἐν αὐτῷ τὸν πάντα ἐν πᾶσιν ὄντα τε καὶ γινόμε-
 25 νον διὰ τῶν χωρητῶν τε καὶ καταλαμβανομένων ὑπὸ τῆς φύσεως ἡμῶν χειραγωγῶν τὴν γνῶσιν πρὸς τὸ ἀχώρητον. Οὐ χάριν ἐπειδὴ ταύτην προσάγουσι τῇ πρὸς τὸ τέλειον ἀναδραμούσῃ ψυχῇ τὴν αἰτησιν αἱ παρθένοι ψυχαὶ τοῦ γνωρισθῆναι αὐταῖς τὸν ποθούμενον, διὰ τῶν ἐπὶ σωτηρίᾳ φανερωθέντων ἡμῖν ὑπογράφει ταῖς παρθέ-
 30 νοις τὰ τοῦ ζητουμένου γνωρίσματα καὶ πᾶσαν τὴν Ἐκκλησίαν ἐν σῶμα τοῦ νυμφίου ποιήσασα ἰδιὸν τι νόημα δι' ἐκάστου τῶν μελῶν

38. Ἦσ. 65,17. 39. Κολ. 2,5. 40. Ἐβρ. 6,7.

41. Α' Κορ. 15,47-49. 42. Κολ. 3,10. 43. Ματθ. 5,14.

44. Φιλ. 2,15. 45. Ψαλμ. 146,4. 46. Λουκᾶ 10,20.

47. Ματθ. 5,16. 48. Ματθ. 13,43.

τοῦ προφήτη, καὶ οὐρανὸς νέος κατασκευάζεται³⁸ (πού εἶναι τὸ στερέωμα τῆς πίστεως στὸ Χριστό³⁹, ὅπως λέει ὁ Παῦλος)· καὶ γῆ νέα κατασκευάζεται «πού πίνει τὴ βροχὴ πού πέφτει σ' αὐτήν»⁴⁰, καὶ πλάθεται ἄλλος ἄνθρωπος⁴¹, αὐτὸς πού ἀνακαινίζεται μὲ τὴ γέννηση ἀπὸ τὸν οὐρανὸ σύμφωνα μὲ τὴν εἰκόνα τοῦ πλάστη του⁴², καὶ διαφορετικὴ φύση ἄστρον γίνεται, γιὰ τὰ ὁποῖα λέει «ἐσεῖς εἶστε τὸ φῶς τοῦ κόσμου»⁴³ καὶ «ἀνάμεσά τους νὰ λάμπετε σὰν ἀστέρια στὸν κόσμον»⁴⁴, καὶ ἄστρα πολλά, πού ἀνατέλλουν στὸ στερέωμα τῆς πίστεως. Κι ἀκόμα δὲν εἶναι τοῦτο τὸ θαυμαστό, ἂν ὑπάρχουν πλήθη ἀπὸ ἄστρα στὸ νέο αὐτὸν κόσμον πού «ἀριθμεῖ ὁ Θεὸς καὶ τὰ καλεῖ μὲ τ' ὄνομά τους»⁴⁵, πού τὰ ὀνόματά τους, λέει ὁ δημιουργὸς τῶν ἄστρον τούτων, ἔχουν ἀπογραφεῖ στὸν οὐρανὸ (ἔτσι ἄκουσα τὸ δημιουργὸ τῆς νέας κτίσεως νὰ λέει στὰ ἴδια του τ' ἄστρα· «τὰ ὀνόματά σας ἔχουν γραφεῖ στοὺς οὐρανοὺς»⁴⁶). Δὲν εἶναι λοιπὸν αὐτὸ μόνον τὸ παράδοξο τῆς καινῆς κτίσεως, ὅτι ὁ Λόγος δημιουργεῖ μέσα σ' αὐτήν πληθὸς ἄστρον, ἀλλ' ὅτι δημιουργοῦνται καὶ πολλοὶ ἥλιοι, πού μὲ τίς ἀκτίνες τῶν ἀγαθῶν ἔργων φωτίζουν τὴν οἰκουμένη, ὅπως εἶπε ὁ δημιουργὸς τῶν ἡλιων αὐτῶν· «ὡς λάμπει τὸ φῶς σας μπροστὰ στοὺς ἀνθρώπους»⁴⁷ καί, «τότε οἱ δίκαιοι θὰ λάμπουν ὅπως ὁ ἥλιος»⁴⁸.

Ὅπως λοιπὸν αὐτὸς πού ἔστριψε τὸ βλέμμα του καὶ κατανόησε τὴ σοφία πού φανερώνεται μὲ τὴν ὁμορφιὰ τῶν ὄντων ἀναλογίζεται μὲ ὅσα φαίνονται τόσο τὸ ἀόρατο κάλλος, ὅσο καὶ τὴν πηγὴ τῆς σοφίας⁴⁹, πού τὸ ἀνάβλυσμά της συγκρότησε τὴ φύση τῶν ὄντων⁵⁰, ἔτσι κι αὐτὸς πού παρατηρεῖ τὸν νέο αὐτὸν κόσμον τῆς κτίσεως τῆς Ἐκκλησίας βλέπει μέσα σ' αὐτὸν ἐκεῖνον πού εἶναι καὶ γίνεται τὰ πάντα μέσα στὰ πάντα⁵¹ καὶ χειραγωγεῖ τὴ γνώση μας μέσω αὐτῶν πού χωρεῖ καὶ καταλαβαίνει ἢ φύση μας πρὸς τὸ ἀχώρητο. Γι' αὐτὸ, ἐπειδὴ οἱ παρθενικὲς ψυχὲς ἀπευθύνουν αὐτήν τὴν παράκληση στὴν ψυχὴ πού φτερούγισε στὴν τελειότητα, νὰ τοὺς γνωρίσει δηλαδὴ τὸν ποθητὸ της, περιγράφει στίς κοπέλλες μὲ ὅσα φανερώθηκαν γιὰ τὴ σωτηρία μας τὰ γνωρίσματα ἐκεῖνου πού ζητοῦμε κι ἀφοῦ ἔκανε ὅλη τὴν Ἐκκλησία ἓνα σῶμα τοῦ νυμφίου παρουσιάζει ἓνα ξεχωριστὸ νόημα μὲ κάθε ἓνα ἀπὸ τὰ μέλη στὴν

49. Σοφ. Σολ. 13,1-5. 50. Σοφ. Σολ. 7,25. 51. Κολ. 3,11.

ἐν τῇ ὑπογραφῇ τοῦ κάλλους ἐνδείκνυται, δι' ὧν ὄλον ἐκ τῶν κατὰ μέρος θεωρουμένων τὸ τοῦ σώματος κάλλος συναπαρτίζεται.

Ἄρχην οὖν ποιεῖται τῆς διδασκαλίας τὴν προσεχῆ καὶ οἰκείαν ἡμῖν· ἐκ γὰρ τοῦ σώματος τῆς κατηγήσεως ἄρχεται. Ὡσπερ δὴ 5 καὶ ὁ Ματθαῖος πεποίηκεν· ἐκ τοῦ Ἀβραάμ τε καὶ Δαβὶδ γενεαλογήσας τὸ κατὰ σάρκα μυστήριον τῷ μεγάλῳ Ἰωάννῃ ἐταμιεύσατο τοῖς ἡδὴ διὰ τούτων στοιχειωθείσι τὴν ἐξ αἰδίου νοουμένην ἀρχὴν καὶ τὸν τῇ ἀρχῇ συγκατανοούμενον Λόγον εὐαγγελίσασθαι. Διὰ τούτων τοίνυν τῶν νοημάτων ἢ νύμφη μυσταγωγεῖ τὰς νεάνιδας 10 ὅτι· οὐ πρότερον ἐπὶ τὸ ἀληπτόν τε καὶ ἀόριστον ἀναχθήσεται ὑμῶν ἢ διάνοια πρὶν τοῦ ὀφθέντος διὰ τῆς πίστεως περιδράξασθαι. Τὸ δὲ ὀφθὲν ἢ τῆς σαρκὸς ἐστὶ φύσις· εἰποῦσα γὰρ ὅτι «ἀδελφιδὸς μου λευκὸς καὶ πυρρὸς», διὰ τῆς τῶν δύο τούτων χρωμάτων μίξεως τὸ τῆς σαρκὸς ἰδίωμα ὑπογράφει τῷ Λόγῳ. Τοῦτο δὲ καὶ ἐν 15 τοῖς ἄνω ἐποίησε «μῆλον» αὐτὸν ὀνομάσασα, οὗ πρὸς ἐκάτερον τῶν χρωμάτων σύγκρατον καθορᾶται τὸ εἶδος· λευκὸν τε γὰρ ἐστὶ τὸ μῆλον καὶ ἐρυθραίνεται, τὴν τοῦ αἵματος οἶμαι φύσιν συμβολικῶς ἐνδεικνυμένου τοῦ ἐρυθήματος.

Ἄλλ' ἐπειδὴ πᾶσα σάρξ ἐν τόκῳ συνίσταται γάμου πάντως 20 ὁδοποιοῦντος τὸν τόκον τοῖς εἰς τὴν ζωὴν ταύτην παριοῦσι διὰ γεννήσεως, ὡς ἂν μὴ τις σαρκὸς γένεσιν περὶ τὸ μυστήριον τῆς εὐσεβείας παραδεξάμενος πρὸς τὰ τῆς φύσεως ἔργα καὶ πάθη τῇ διανοίᾳ κατολισθήσειεν ὁμοιογενῆ τοῖς πᾶσι κάκεινης τῆς σαρκὸς ἐννοήσας τὴν γένεσιν, τούτου χάριν τὸν κοινωρήσαντα σαρκὸς καὶ αἵ- 25 ματος λευκὸν μὲν εἶναι καὶ πυρρὸν ὡμολόγησε διὰ τῶν δύο χρωμάτων τὴν τοῦ σώματος φύσιν αἰνισσομένη, οὐ μὴν ὁμοιότροπον αὐτοῦ τὴν λοχείαν τῷ κοινῷ τόκῳ γεγενῆσθαι λέγει. Ἄλλ' ἐκ πασῶν τῶν μυριάδων, τῶν ἀφ' οἷ γεγόνασιν ἄνθρωποι καὶ εἰς ὅσον προελεύσεται ρέουσα διὰ τοῦ τόκου τῶν ἐπιγινομένων ἢ φύ- 30 σις, μόνος οὗτος ἐστὶ τῷ καινῷ τῆς λοχείας εἶδει τῆς ζωῆς ταύτης ἀψάμενος, ὃ οὐχὶ συνήρησε πρὸς τὸ γενέσθαι ἢ φύσις, ἀλλ' ὑπέρητησεν. Διὰ τοῦτο φησὶν ὅτι ὁ «λευκὸς» οὗτος καὶ «πυρρὸς», ὁ διὰ σαρκὸς καὶ αἵματος ἐπιδημήσας τῷ βίῳ, μόνος ἐστὶν ἐκ πα- 33 σῶν τῶν μυριάδων ἐκ τῆς παρθενικῆς καθαρότητος ἐκλελοχισμέ-

περιγραφή τῆς ὁμορφιάς αὐτῆς, μετὰ τὰ ὅποια συναπαρτίζεται ὄλο τὸ κάλλος ἀπὸ ὄσα παρατηροῦνται ἀπὸ τὰ κατὰ μέρος.

Κάνει λοιπὸν ἀρχὴ τῆς διδασκαλίας τῆ σχετικῆ καὶ οἰκεία μετὰ ἡμᾶς, ἀρχίζοντας ἀπὸ τὴν κατήχηση τοῦ σώματος. Ὅπως βέβαια ἔκανε καὶ ὁ Ματθαῖος. Ἀρχίζοντας ἀπὸ τὸν Ἀβραάμ καὶ τὸ Δαβὶδ τῆ γενεαλογία τοῦ μυστηρίου τῆς σάρκωσης, ἄφησε γιὰ τὸ μεγάλο Ἰωάννη νὰ εὐαγγελιστεῖ σ' αὐτούς, πού ἤδη εἶχαν λάβει τὰ στοιχεῖα αὐτά, τὴν Ἀρχὴ πού νοεῖται ἀπὸ πάντοτε καὶ τὸν Λόγο. Μετὰ αὐτὰ λοιπὸν τὰ νοήματα ἢ νύφη διδάσκει μυστικὰ τίς κοπέλλες ὅτι ὁ νοῦς σας δὲ θ' ἀνεβεῖ προηγουμένως στὸν ἀσύλληπτο κι ἀπεριόριστο, πρὶν ἀδράξει μετὰ τὴν πίστη αὐτὸν πού εἶδε. Κι αὐτὸ πού εἶδε εἶναι ἡ φύση τῆς σάρκας. Γιατὶ λέγοντας «ὁ ἀγαπημένος μου εἶναι ἄσπρος καὶ ξανθός», μετὰ τὴν ἀνάμιξη τῶν δύο αὐτῶν χρωμάτων περιγράφει τὴν ιδιότητα τῆς σάρκας. Αὐτὸ ἔκανε καὶ στὰ προηγούμενα ὀνομάζοντάς τον μῆλο, πού ἡ ὄψη του φαίνεται νὰ συγκιρνεῖ τὰ δύο αὐτὰ χρώματα. Γιατὶ τὸ μῆλο εἶναι ἄσπρο κι ἔπειτα κοκκινίζει, καὶ τὸ κοκκίνισμα νομίζω δείχνει συμβολικὰ τὴ φύση τοῦ αἵματος.

Ἄλλ' ἐπειδὴ κάθε σάρκα λαμβάνει σύσταση μετὰ τὸν τοκετό, κι ὁ γάμος ὅπωςδήποτε ἀνοίγει τὸ δρόμο γιὰ τὴ γέννα γιὰ ὄσους ἐρχονται στὴ ζωὴ αὐτὴ μετὰ τὴ γέννηση, γιὰ νὰ μὴν ὀλισθήσει ὁ νοῦς κανενὸς πρὸς τὰ ἔργα καὶ τὰ πάθη τῆς φύσης, ἀφοῦ παραδεχτεῖ γέννηση σαρκικὴ γιὰ τὸ μυστήριον τῆς πίστεως⁵², γι' αὐτὸ ὁμολόγησε ὅτι αὐτὸς πού κοινώνησε σάρκα καὶ αἷμα εἶναι ἄσπρος καὶ ξανθός, κἀνοντάς ὑπαιγιμὸ μετὰ τὰ δύο αὐτὰ χρώματα γιὰ τὴ φύση τοῦ σώματος, ἀλλὰ δὲν λέει ὅτι ἡ γέννα αὐτὴ εἶναι ἡ ἴδια μετὰ τὸν κοινὸ τοκετό. Ἀπὸ ὄλες τίς μυριάδες ἀπὸ τότε πού ἐγιναν οἱ ἄνθρωποι καὶ ὄσο θὰ προχωρήσει τὸ ἀνθρώπινο μετὰ τὴ γέννηση τῶν ἐπιγινομένων, αὐτὸς μόνος εἶναι ἐκεῖνος πού ἦρθε στὴ ζωὴ μετὰ τὸ νέο τρόπο τῆς γέννας, στὸν ὅποιο ἡ φύση δὲ συνεργάστηκε γιὰ νὰ γεννηθεῖ ἀλλὰ ὑπῆρθε. Γι' αὐτὸ λέει ὅτι αὐτὸς ὁ ἄσπρος καὶ ξανθός, πού ἐπιδήμησε στὴ ζωὴ αὐτὴ μετὰ σάρκα καὶ αἷμα, εἶναι μόνος ἀπὸ ὄλες τίς μυριάδες πού λοχεύτηκε ἀπὸ τὴν παρθενικὴ καθαρότητα. Ἡ κυοφορία του δὲν προῆλθε ἀπὸ τὴν ἔνωση δύο· ἡ γέννησή του ἦταν ἀμόλυνη καὶ οἱ ὠδίνες τοῦ τοκετοῦ ἦταν ἀνώδυνες. Νυφικὸς θάλαμός του ἦταν ἡ δύναμη τοῦ Ὑψίστου, πού σκίαζε τὴν παρθενία ὄπως νεφέλη⁵³, γα-

ἐν τῇ ὑπογραφῇ τοῦ κάλλους ἐνδείκνυται, δι' ὧν ὄλον ἐκ τῶν κατὰ μέρος θεωρουμένων τὸ τοῦ σώματος κάλλος συναπαρτίζεται.

Ἄρχην οὖν ποιεῖται τῆς διδασκαλίας τὴν προσεχῆ καὶ οἰκείαν ἡμῖν· ἐκ γὰρ τοῦ σώματος τῆς κατηχήσεως ἀρχεται. Ὡσπερ δὴ 5 καὶ ὁ Ματθαῖος πεποίηκεν· ἐκ τοῦ Ἀβραάμ τε καὶ Δαβὶδ γενεαλογήσας τὸ κατὰ σάρκα μυστήριον τῷ μεγάλῳ Ἰωάννῃ ἐταμιεύσατο τοῖς ἤδη διὰ τούτων στοιχειωθεῖσι τὴν ἐξ αἰδίου νοουμένην ἀρχὴν καὶ τὸν τῇ ἀρχῇ συγκατανοούμενον Λόγον εὐαγγελίσασθαι. Διὰ 10 τούτων τοίνυν τῶν νοημάτων ἡ νύμφη μυσταγωγεῖ τὰς νεάνιδας ὅτι· οὐ πρότερον ἐπὶ τὸ ἀληπτόν τε καὶ ἀόριστον ἀναχθήσεται ὑμῶν ἢ διάνοια πρὶν τοῦ ὀφθέντος διὰ τῆς πίστεως περιδράξασθαι. Τὸ δὲ ὀφθὲν ἢ τῆς σαρκὸς ἐστὶ φύσις· εἰπούσα γὰρ ὅτι «ἀδελφιδός μου λευκὸς καὶ πυρρός», διὰ τῆς τῶν δύο τούτων χρωμάτων μίξεως τὸ τῆς σαρκὸς ἰδίωμα ὑπογράφει τῷ Λόγῳ. Τοῦτο δὲ καὶ ἐν 15 τοῖς ἄνω ἐποίησε «μῆλον» αὐτὸν ὀνομάσασα, οὗ πρὸς ἐκάτερον τῶν χρωμάτων σύγκρατον καθορᾶται τὸ εἶδος· λευκὸν τε γὰρ ἐστὶ τὸ μῆλον καὶ ἐρυθραίνεται, τὴν τοῦ αἵματος οἶμαι φύσιν συμβολικῶς ἐνδεικνυμένου τοῦ ἐρυθήματος.

Ἄλλ' ἐπειδὴ πᾶσα σὰρξ ἐν τόκῳ συνίσταται γάμου πάντως 20 ὁδοποιούντος τὸν τόκον τοῖς εἰς τὴν ζωὴν ταύτην παριοῦσι διὰ γεννήσεως, ὡς ἂν μὴ τις σαρκὸς γένεσιν περὶ τὸ μυστήριον τῆς εὐσεβείας παραδεξάμενος πρὸς τὰ τῆς φύσεως ἔργα καὶ πάθη τῇ διανοίᾳ κατολισθήσειεν ὁμοιογενῆ τοῖς πᾶσι κάκεινης τῆς σαρκὸς ἐννοήσας τὴν γένεσιν, τούτου χάριν τὸν κοινωνήσαντα σαρκὸς καὶ αἵ- 25 ματος λευκὸν μὲν εἶναι καὶ πυρρὸν ὡμολόγησε διὰ τῶν δύο χρωμάτων τὴν τοῦ σώματος φύσιν αἰνισσομένη, οὐ μὴν ὁμοιότροπον αὐτοῦ τὴν λοχείαν τῷ κοινῷ τόκῳ γεγενῆσθαι λέγει. Ἄλλ' ἐκ πασῶν τῶν μυριάδων, τῶν ἀφ' οὗ γεγονόσιν ἄνθρωποι καὶ εἰς 30 ὅσον προελεύσεται ρέουσα διὰ τοῦ τόκου τῶν ἐπιγινομένων ἢ φύσις, μόνος οὗτός ἐστι τῷ καινῷ τῆς λοχείας εἶδει τῆς ζωῆς ταύτης ἀψάμενος, ᾧ οὐχὶ συνήργησε πρὸς τὸ γενέσθαι ἢ φύσις, ἀλλ' ὑπὲρ ἔτησεν. Διὰ τοῦτο φησὶν ὅτι ὁ «λευκὸς» οὗτος καὶ «πυρρός», ὁ διὰ σαρκὸς καὶ αἵματος ἐπιδημήσας τῷ βίῳ, μόνος ἐστὶν ἐκ πα- 33 σῶν τῶν μυριάδων ἐκ τῆς παρθενικῆς καθαρότητος ἐκλελοχισμέ- νος· οὗ ἄσυνδύαστος μὲν ἡ κυφορία, ἀμόλυντος δὲ ἡ λοχεία, ἀνώ-

περιγραφή τῆς ὁμορφιάς αὐτῆς, μετὰ τὰ ὁποῖα συναπαρτίζεται ὄλο το κάλλος ἀπὸ ὄσα παρατηροῦνται ἀπὸ τὰ κατὰ μέρος.

Κάνει λοιπὸν ἀρχὴ τῆς διδασκαλίας τῆ σχετικῆ καὶ οἰκεία μετὰ ἡμᾶς, ἀρχίζοντας ἀπὸ τὴν κατήχηση τοῦ σώματος. Ὅπως βέβαια ἔκανε καὶ ὁ Ματθαῖος. Ἀρχίζοντας ἀπὸ τὸν Ἀβραάμ καὶ τὸ Δαβὶδ τῆ γενεαλογία τοῦ μυστηρίου τῆς σάρκωσης, ἄφησε γιὰ τὸ μεγάλο Ἰωάννη νὰ εὐαγγελιστεῖ σ' αὐτούς, ποὺ ἤδη εἶχαν λάβει τὰ στοιχεῖα αὐτά, τὴν Ἀρχὴν ποὺ νοεῖται ἀπὸ πάντοτε καὶ τὸν Λόγο. Μετὰ αὐτὰ λοιπὸν τὰ νοήματα ἢ νύφη διδάσκει μυστικά τις κοπέλλες ὅτι ὁ νοῦς σας δὲ θ' ἀνεβεῖ προηγουμένως στὸν ἀσύλληπτο κι ἀπεριόριστο, πρὶν ἀδράξει μετὰ τὴν πίστη αὐτὸν ποὺ εἶδε. Κι αὐτὸ ποὺ εἶδε εἶναι ἡ φύση τῆς σάρκας. Γιατὶ λέγοντας «ὁ ἀγαπημένος μου εἶναι ἄσπρος καὶ ξανθός», μετὰ τὴν ἀνάμιξη τῶν δύο αὐτῶν χρωμάτων περιγράφει τὴν ιδιότητα τῆς σάρκας. Αὐτὸ ἔκανε καὶ στὰ προηγουμένα ὀνομάζοντάς τον μῆλο, ποὺ ἡ ὄψη του φαίνεται νὰ συγκιρνεῖ τὰ δύο αὐτὰ χρώματα. Γιατὶ τὸ μῆλο εἶναι ἄσπρο κι ἔπειτα κοκκινίζει, καὶ τὸ κοκκίνισμα νομίζω δείχνει συμβολικὰ τὴ φύση τοῦ αἵματος.

Ἄλλ' ἐπειδὴ κάθε σάρκα λαμβάνει σύσταση μετὰ τὸν τοκετό, κι ὁ γάμος ὅπωςδήποτε ἀνοίγει τὸ δρόμο γιὰ τὴ γέννα γιὰ ὄσους ἐρχονται στὴ ζωὴ αὐτὴ μετὰ τὴ γέννηση, γιὰ νὰ μὴν ὀλισθήσει ὁ νοῦς κανενὸς πρὸς τὰ ἔργα καὶ τὰ πάθη τῆς φύσης, ἀφοῦ παραδεχτεῖ γέννηση σαρκικὴ γιὰ τὸ μυστήριον τῆς πίστεως⁵², γι' αὐτὸ ὁμολόγησε ὅτι αὐτὸς ποὺ κοινώνησε σάρκα καὶ αἷμα εἶναι ἄσπρος καὶ ξανθός, κάνοντάς ὑπαιγιμὸ μετὰ τὰ δύο αὐτὰ χρώματα γιὰ τὴ φύση τοῦ σώματος, ἀλλὰ δὲν λέει ὅτι ἡ γέννα αὐτὴ εἶναι ἡ ἴδια μετὰ τὸν κοινὸ τοκετό. Ἀπὸ ὄλες τις μυριάδες ἀπὸ τότε ποὺ ἐγιναν οἱ ἄνθρωποι καὶ ὄσο θὰ προχωρήσει τὸ ἀνθρώπινο μετὰ τὴ γέννηση τῶν ἐπιγινομένων, αὐτὸς μόνος εἶναι ἐκεῖνος ποὺ ἦρθε στὴ ζωὴ μετὰ τὸ νέο τρόπο τῆς γέννας, στὸν ὁποῖο ἡ φύση δὲ συνεργάστηκε γιὰ νὰ γεννηθεῖ ἀλλὰ ὑπῆρθε. Γι' αὐτὸ λέει ὅτι αὐτὸς ὁ ἄσπρος καὶ ξανθός, ποὺ ἐπιδήμησε στὴ ζωὴ αὐτὴ μετὰ σάρκα καὶ αἷμα, εἶναι μόνος ἀπὸ ὄλες τις μυριάδες ποὺ λοχεύτηκε ἀπὸ τὴν παρθενικὴ καθαρότητα. Ἡ κυφορία του δὲν προῆλθε ἀπὸ τὴν ἔνωση δύο· ἡ γέννησή του ἦταν ἀμόλυντη καὶ οἱ ὠδίνες τοῦ τοκετοῦ ἦταν ἀνώδυνες. Νυφικὸς θάλαμος του ἦταν ἡ δύναμη τοῦ Ὑψίστου, ποὺ σκίαζε τὴν παρθενία ὄπως νεφέλη⁵³, γα-

δυνος δὲ ἡ ὠδὶς· οὗ θάλαμος ἡ τοῦ Ὑψίστου δύναμις οἷόν τις νεφέ-
λη τὴν παρθενίαν ἐπισκιάζουσα, πυρρὸς δὲ γαμήλιος ἡ τοῦ ἁγίου
Πνεύματος ἔλλαμψις, κλίνη δὲ ἡ ἀπάθεια καὶ γάμος ἡ ἀφθαρσία.

Ὁ τοίνυν ἐκ τῶν τοιούτων γενόμενος καλῶς ἐκλελοχισμένος
5 ἐκ πασῶν τῶν μυριάδων κατωνομάσθη, ὅπερ τὸ μὴ ἐκ λοχοῦς αὐ-
τὸν εἶναι σημαίνει· τούτου γὰρ μόνου χωρὶς λοχείας ἡ γέννησις
ὡσπερ καὶ χωρὶς γάμου ἡ σύστασις. Οὐ γὰρ ἔστιν ἐπὶ τῆς ἀφθόρου
τε καὶ ἀπειρογάμου κυρίως τὸ ὄνομα τῆς λοχείας εἰπεῖν, διότι παρ-
θενίας τε καὶ λοχείας ἀσύμβατά ἐστι περὶ τὴν αὐτὴν τὰ ὀνόματα.
10 Ἄλλ' ὡσπερ Υἱὸς ἐδόθη ἡμῖν ἄνευ Πατρός, οὕτω καὶ τὸ παιδίον
ἄνευ λοχείας γεγέννηται. Ὡς γὰρ οὐκ ἔγνω ἡ παρθένος ὅπως ἐν τῷ
σώματι αὐτῆς τὸ θεοδόχον συνέστη σῶμα, οὕτως οὐδὲ τοῦ τόκου
ἦσθετο μαρτυροῦσης τῆς προφητείας αὐτῇ τὸ ἀνώδυνον τῆς ὠδίν-
15 ἐξέφυγε καὶ ἔτεκεν ἄρσεν». Διὰ τοῦτο ἐκλελοχισμένος καὶ ξενίζων
καθ' ἑκάτερον τὴν ἀκολουθίαν τῆς φύσεως, οὔτε ἀρξάμενος ἐξ
ἡδονῆς οὔτε προελθὼν διὰ πόνων. Καὶ τοῦτο κατὰ τὸ ἀκόλουθόν
τε γίνεται καὶ οὐκ ἔξω τοῦ εἰκότος ἐστίν· ἐπειδὴ γὰρ ἡ τὸν θάνατον
διὰ τῆς ἁμαρτίας ἐπεισαγαθοῦσα τῇ φύσει ἐν λύπαις καὶ πόνοις τί-
20 κτειν κατεδικάσθη, ἔδει πάντως τὴν τῆς ζωῆς μητέρα ἀπὸ χαρᾶς
τε τῆς κνοφορίας ἀρξασθαι καὶ διὰ χαρᾶς τελειῶσαι τὸν τόκον.
«Χαῖρε» γάρ, φησί, «κεχαριτωμένη», πρὸς αὐτὴν ὁ ἀρχάγγελος,
ἐκβαλὼν τῇ φωνῇ τὴν λύπην τὴν ἐξ ἀρχῆς ὑπὸ τῆς ἁμαρτίας ἀπο-
κληρωθεῖσαν τῷ τόκῳ.

25 Οὗτος μὲν οὖν ὁ τῷ καινῷ τε καὶ ἰδιάζοντι τῆς γεννήσεως ἐκ
πασῶν τῶν μυριάδων μόνος τοιοῦτος γενόμενος, ὁ λευκὸς τε καὶ
πυρρὸς διὰ τὴν σάρκα καὶ τὸ αἷμα καλῶς ὀνομασμένος, καὶ ἐκλε-
λοχισμένος ἀπὸ μυριάδων διὰ τὴν ἀφθαρτόν τε καὶ ἀπαθῆ τοῦ τό-
κου παρὰ τοὺς λοιποὺς ἰδιότητα. Ἡ τάχα καὶ διὰ τὰ λοιπὰ τῆς γεν-
30 νήσεως εἶδη, τὰ δίχα λοχείας γενόμενα, ταύτην ἐφήρμοσεν αὐτῷ
τὴν φωνὴν ἡ νύμφη. Οὐκ ἀγνοεῖς δὲ πάντως, ὅσάκις ἐγεννήθη ὁ
τῆς καινῆς κτίσεως πάσης πρωτότοκος ὁ ἐν πολλοῖς ἀδελφοῖς
πρωτότοκος, ὁ ἐκ νεκρῶν πρωτότοκος, ὁ πρῶτος λύσας τὰς ὠδί-

54. Λουκᾶ 1,34. 55. Ἦσ. 66,7.

56. Γεν. 3,16. 57. Λουκᾶ 1,28.

58. Κολ. 1,15. 59. Ρωμ. 8,29.

μήλια λαμπάδα ή λάμπη του ἁγίου Πνεύματος, κλίνη ή ἀπάθεια και γάμος ή ἀφθαρσία.

Αὐτὸς λοιπὸν ποὺ ἔγινε ἀπὸ τέτοιες προϋποθέσεις ὀρθά ὀνομάστηκε τόκος ξεχωριστὸς ἀπὸ ὄλες τὶς μυριάδες, ποὺ σημαίνει τὸ ὅτι δὲν πρῆλθε ἀπὸ γέννα. Αὐτὸς δηλαδὴ μόνο γεννήθηκε χωρὶς γέννα κι ἔλαβε ὕπαρξη χωρὶς γάμο. Γιατὶ δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ κυριολεκτηθεῖ ή ἔννοια τῆς γέννας γιά τὴν ἀφθορη και ἀπειρόγαμη μητέρα, ἐπειδὴ στὸ ἴδιο πρόσωπο δὲν συμβιβάζονται οἱ ἔννοιες τῆς παρθενίας και τῆς γέννας. Ἄλλὰ ὅπως δόθηκε σ' ἐμᾶς τοὺς ἀνθρώπους υἱὸς χωρὶς πατέρα ἔτσι και δίχως γέννα γεννήθηκε τὸ παιδί. Ὅπως ή Παρθένος δὲν κατάλαβε⁵⁴ πῶς μέσα στὸ σῶμα της συστάθηκε τὸ ἔνθεο σῶμα, ἔτσι δὲν ἔνωσε οὔτε τὴ γέννα, σύμφωνα μὲ τὴν προφητεία ποὺ βεβαιώνει γι' αὐτὴ τὶς ἀνώδυνες ὠδίνες της. Γιατὶ λέει ὁ Ἡσαΐας «προτοῦ ἔρθουν οἱ πόνοι, ἐλευθερώθηκε ἀπὸ τὶς ὠδίνες και γέννησε ἀρσενικό»⁵⁸. Γι' αὐτὸ εἶναι τόκος ξεχωριστὸς και διαφέρει και στὰ δύο σημεῖα τῆς φυσικῆς ἀκολουθίας· οὔτε ἀπὸ τὴν ἡδονὴ ἄρχισε οὔτε γεννήθηκε μὲ πόνους. Κι αὐτὸ ἀκολουθεῖ τὴ λογικὴ και δὲν εἶναι ἔξω ἀπὸ τὸ εὐλογο. Ἐπειδὴ αὐτὴ ποὺ εἰσήγαγε στὴ φύση μας μὲ τὴν ἁμαρτία της τὸ θάνατο καταδικάστηκε νὰ γεννᾷ μὲ λύπες και πόνους⁵⁶, ἔπρεπε ἐξάπαντος ή μητέρα τῆς ζωῆς ν' ἀρχίσει ἀπὸ τὴ χαρὰ τῆς κυοφορίας και μὲ χαρὰ νὰ ὀλοκληρώσει τὴ γέννα. Γιατὶ λέει, «χαῖρε, κεχαριτωμένη»⁵⁷, σ' αὐτὴν ὁ ἄγγελος, διώχνοντας μὲ τὴ φωνὴ του τὴ λύπη ποὺ ἀπὸ τὴν ἀρχὴ συγκληρώθηκε στὴ γέννα ἐξαιτίας τῆς ἁμαρτίας.

Αὐτὸς λοιπὸν εἶναι ποὺ μόνος ἔγινε τέτοιος ἀπὸ ὄλες τὶς μυριάδες μὲ τὸ νέο και ἰδιάζοντα τρόπο γέννησης, αὐτὸς ποὺ ὀνομάστηκε ὀρθά ἄσπρος και ξανθὸς ἐξαιτίας τῆς σάρκας και τοῦ αἵματος και τόκος ξεχωριστὸς ἀπὸ μυριάδες χάρη στὴν ἰδιότητα ἀφθαρσίας και ἀπάθειας τῆς γέννησης πέρα ἀπὸ τὶς ἄλλες γεννήσεις. Ἡ πιθανῶς και γιά τὰ λοιπὰ εἶδη γεννήσεως, ποὺ γίνονται δίχως γέννα, χρησιμοποίησε ή νύμφη γι' αὐτὸν τὸν χαρακτηρισμὸ αὐτὸν. Ὅπως δὴποτε δὲν ἀγνοεῖς πόσες φορὲς γεννήθηκε ὁ πρωτότοκος ὄλης τῆς νέας κτίσης⁵⁸, ὁ πρωτότοκος μέσα σὲ πολλοὺς ἀδελφοὺς⁵⁹, ὁ πρωτότοκος ἀπὸ τοὺς νεκροὺς⁶⁰, ὁ πρῶτος ποὺ κατάργησε τὶς ὠδίνες τοῦ θα-

νας τοῦ θανάτου καὶ πᾶσι τὸν ἐν νεκρῶν τόκον ὁδοποιήσας διὰ τῆς ἀναστάσεως. Ἐν πᾶσι μὲν γὰρ τούτοις ἐγεννήθη, οὐ μὴν διὰ λοχειας παρῆλθεν εἰς γέννησιν· ἢ τε γὰρ ἐκ τοῦ ὕδατος γέννησις τὸ τῆς λοχειας πάθος οὐ παρεδέξατο καὶ ἢ ἐκ νεκρῶν παλιγγενεσία 5 καὶ ἢ τῆς θείας ταύτης κτίσεως πρωτοτοκία, ἀλλ' ἐν πᾶσι τούτοις καθαρῶν τῆς λοχειας ὁ τόκος. Διὰ τοῦτο φησιν «ἐκλελοχισμένος ἀπὸ μυριάδων».

Οἷον δὲ αὐτοῦ τὸ κάλλος ἐν τοῖς καθ' ἕκαστον μέλεσι διηγῆται, καιρὸς ἂν εἴη κατανοῆσαι διὰ τῶν εἰρημένων. «Κεφαλὴ αὐ- 10 τοῦ», φησί, «χρυσίον κεφᾶζ». Ἡ δὲ ἑβραϊκὴ λέξις, εἰ πρὸς τὴν ἡμετέραν μεταληφθεῖη φωνήν, τὸ καθαρὸν τε καὶ ἀπεφθον καὶ πάσης ἐπιμιξίας ἀλλότριον χρυσίον διὰ τῆς φωνῆς ταύτης ἐνδείκνυται. Ἄνερμήνευτον δέ μοι δοκοῦσι καταλελοιπέναι τὴν τοῦ 'κεφᾶζ' λέξιν οἱ τὰς φωνὰς τῶν Ἑβραίων ἐξελληνίσαντες διὰ τὸ μὴ εὔρεϊν ἐν 15 τοῖς ἑλληνικοῖς ῥήμασι μηδεμίαν φωνὴν ἐξαγγελτικὴν τῆς ἐμφάσεως τῆς ἐνθεωρουμένης τῆ ἑβραϊδὶ φωνῆ. Ἡμεῖς δὲ τοῦτο μαθόντες, ὅτι τὸ εἰλικρινῶς καθαρὸν καὶ πάσης ὕλης ρυπαρᾶς ἀμιγῆς τε καὶ ἀπαράδεκτον ἢ τοιαύτη λέξις ἐνδείκνυται, ταῦτα περὶ τοῦ προκειμένου ρητοῦ νοεῖν ἐναγόμεθα ὅτι κεφαλὴ τοῦ σώματος τῆς Ἐκκλη- 20 σίας ἐστὶν ὁ Χριστός. Χριστὸν δὲ νῦν λέγομεν οὐ πρὸς τὸ αἰδῖον τῆς θεότητος ἀναπέμποντες τοῦτο τὸ ὄνομα, ἀλλὰ πρὸς τὸ θεοδόχον ἄνθρωπον, τὸν ἐπὶ γῆς ὄφθέντα καὶ τοῖς ἀνθρώποις συναναστραφέντα, τὸν τῆς παρθενίας βλαστόν, ἐν «ὧ κατώκησε πᾶν τὸ πλήρωμα τῆς θεότητος σωματικῶς», τὴν ἀπαρχὴν τοῦ κοινοῦ φυ- 25 ράματος, δι' οὗ ὁ Λόγος τὴν φύσιν ἡμῶν περιεβάλετο ποιήσας αὐτὴν ἀκήρατον, πάντων τῶν συμπεφυκότων αὐτῇ παθημάτων ἐκκαθαρθεῖσαν. Οὕτω γὰρ φησὶ περὶ αὐτοῦ ὁ προφήτης ὅτι «ἀμαρτίαν οὐκ ἐποίησεν, οὐδὲ εὐρέθη δόλος ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ», τοῦ «πεπειραμένου κατὰ πάντα καθ' ὁμοιότητα τῆς φύσεως ἡμῶν 30 χωρὶς ἀμαρτίας».

Ἡ μὲν οὖν κεφαλὴ τοῦ σώματος τῆς Ἐκκλησίας, ἢ πάσης τῆς φύσεως ἡμῶν ἀπαρχή, τὸ καθαρὸν τε καὶ πάσης κακίας ἀμιγῆς τε καὶ ἀπαράδεκτον χρυσίον ἐστὶν, οἱ βόστρυχοι δέ, οἱ ποτε ζοφώδεις καὶ μέλανες καὶ τοῖς κόραξιν ὁμοιωμένοι τῷ εἶδει (ἐκείνοις λέγω 35 τοῖς κόραξιν, οἷς ἔργον ἐστὶ τὸ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐκκόπτειν κατὰ τὸν

νάτου⁶¹ και άνοιξε σ' όλους τó δρόμο τής γέννησης από τούς νεκρούς μέσω τής ανάστασης. Γεννήθηκε με όλα αυτά, δέν έφτασε όμως στη γέννηση με γέννα. Γιατί δέ δέχτηκε τó πάθος τής γέννας και ή γέννηση μέσω τού ύδατος⁶² και ή αναγέννηση από τούς νεκρούς⁶³ και ή πρωτοτοκία του στη θεία αυτή κτίση⁶⁴, αλλά σε όλα αυτά τó γέννημα μένει καθαρό από τή γέννα. Γι' αυτό λέει «ξεχωρισμένος ως πρòς τή γέννα από μυριάδες».

Πώς περιγράφει τώρα τήν όμορφιά του σε καθένα από τά μέλη είναι καιρός νά προσπαθήσομε νά καταλάβομε από όσα ειπώθηκαν. «Τó κεφάλι του», λέει, «είναι χρυσάφι κεφάζ». Ή έβραϊκή λέξη, άν μεταφερθεϊ στη δική μας γλώσσα, δείχνει τó καθαρό λαγαρισμένο και άπαλλαγμένο από κάθε πρόσμιξη χρυσάφι. Κι άφησαν άνερμήνευτη, νομίζω, τή λέξη κεφάζ αυτοί που έξελλήνισαν τά έβραϊκά κείμενα, επειδή μέσα στις έλληνικές λέξεις δέ βρήκαν καμιά που νά δηλώνει τή σημασία που έχει ή έβραϊκή λέξη. Ήμεϊς όμως, άφου μάθαμε ότι ή λέξη αυτή δείχνει τó γνήσιο καθαρό και που δέν έχει τήν άνάμιξη όποιασδήποτε ρυπαρής ύλης, οδηγούμαστε νά σκεφτοϋμε για τó προκείμενο ρητό τó έξής: ότι ή κεφαλή τού σώματος τής Έκκλησίας είναι ό Χριστός⁶⁵. Και Χριστό λέμε τώρα όχι άναφέροντας αυτό τó όνομα στην άιδιότητα τής θεότητας, αλλά τó άναφέρομε στόν ένθεον άνθρωπο, αυτόν που φάνηκε στη γη και συναστράφηκε τούς ανθρώπους, τόν βλαστό τής παρθενίας, όπου «κατοίκησε σωματικά όλο τó πλήρωμα τής θεότητας»⁶⁶, τó προζύμι τής κοινής ζύμης⁶⁷, με τó όποιο ό Λόγος φόρεσε τήν ανθρώπινη φύση, κάνοντάς την άθάνατη, καθαρμένη από όλα τά παθήματα που είναι φυτρωμένα μαζί της. Έτσι λέει γι' αυτόν ό προφήτης ότι «δέν έκανε άμαρτία ούτε βρέθηκε δόλος στο στόμα του»⁶⁸ εκείνου που έχει δοκιμάσει όλους τούς πειρασμούς όμοια με τήν ανθρώπινη φύση «άλλά χωρίς ν' άμαρτήσει»⁶⁹.

Ή κεφαλή λοιπόν τού σώματος τής Έκκλησίας, ή άπαρχή όλης τής φύσης μας, είναι τó καθαρό χρυσάφι που δέν έχει και δέ δέχεται καμιά πρόσμιξη κακίας. Τά μαλλιά, που ήταν κάποτε σκοτεινά και μαϋρα και παρομοιάζονταν με τά κοράκια (έννοώ τά κοράκια που έργο τους είναι νά βγάζουν τά μάτια, κατά τις Παροιμίες⁷⁰, και

65. Κολ. 1,18. 66. Κολ. 2,9. 67. Ρωμ. 11,16.

68. Ήσ. 53,9. Α' Πέτρ. 2,22. 69. Έβρ. 4,15. 70. Παρμ. 30,17.

παροιμιώδη λόγον καὶ τοῖς νεοσσοῖς τῶν αἰτῶν βρωμα τοὺς
 πηρωθέντας τῶν ὀρατικῶν αἰσθητηρίων παρασκευάζειν), οὗτοι
 ἐλάται, τὰ ὑψηλά τε καὶ οὐρανομήκη δένδρα, γενόμενοι διὰ τοῦ
 ἀναδραμεῖν ἐκ γῆς ἐπὶ τὸ οὐράνιον ὕψος προσθήκη τοῦ κάλλους γί-
 5 νονται, τοῦ νυμφίου τῆς θείας κεφαλῆς ἑαυτοὺς ἐξαρτήσαντες. Οὐκ
 ἄγνοεῖς δὲ πάντως, τί τῶν βοστρύχων τούτων ἔργον ἐστίν, ἐν τοῖς
 ἄνω μαθὼν παρ' αὐτῆς τῆς τοῦ νυμφίου φωνῆς ὅτι «οἱ βόστρυχοί
 μου ἐπλήσθησαν ψεκάδων νυκτός». Ἐκεῖνοι οὖν εἰσιν οἱ ψεκάζον-
 10 ῶν γίνεται τῆς διδασκαλίας ὁ ὄμβρος, ὁ τὰς ἐμψύχους ἀρούρας πο-
 τίζων πρὸς τὴν εὐκαρπλίαν τῶν τοῦ Θεοῦ γεωργίων. Ἀποστόλους
 δὲ οἶμαι τροπικῶς τοὺς βοστρύχους ὑπὸ τοῦ Λόγου σημαίνεσθαι,
 ὧν τινες ἦσαν πρότερον ζοφώδεις τοῖς τοῦ βίου ἐπιτηδεύμασιν· ὁ
 τελώνης, ὁ ληστής, ὁ διώκτης, καὶ εἴ τις ἄλλος τοιοῦτος κατὰ τὸν
 15 μέλανά τε καὶ σαρκοβόρον, τὸν τῶν ὀφθαλμῶν ἀφανιστικὸν κόρα-
 κα, λέγω δὲ τὸν ἄρχοντα τῆς ἐξουσίας τοῦ σκότους, καθὼς φησιν ὁ
 ἀπὸ κόρακος ἐλάτη γενόμενος καὶ διὰ τοῦτο βόστρυχος τῆς θείας
 κεφαλῆς χρηματίσας, ὅτι «τὸ πρότερον ὦν βλάσφημος καὶ διώ-
 κτης καὶ ὑβριστής», ἕως ἦν κόραξ, πρὸς τὴν χάριν ταύτην μετε-
 20 σκευάσθη, βόστρυχος γενόμενος τῇ οὐρανίᾳ δρόσῳ διάβροχος, ὁ
 παντὶ τῷ σώματι τῆς Ἐκκλησίας τὸν τῶν ἀποκρύφων τε καὶ σκο-
 τεινῶν μυστηρίων λόγον ἐπιψεκάζων.

Τούτους μὲν οὖν λέγεσθαι παρὰ τῆς νύμφης βοστρύχους ὑπε-
 νοήσαμεν, οἱ τῆς χρυσοῦς κεφαλῆς ἀπρητημένοι οὐ μικρὰν δι' ἑαυ-
 25 τῶν ποιῶσι προσθήκην τῆς ὥρας τῇ τοῦ πνεύματος αἰσθητικῆς περισο-
 βούμενοι. Οὗτοι στέφανος γίνονται κάλλους τῇ ἀκηράτῳ κεφαλῇ
 κοσμοῦντες αὐτὴν τῷ ἰδίῳ κυκλώματι· περὶ τούτων γὰρ μοι δοκεῖ
 λέγειν ἢ προφητεία ὅτι «ἔθηκας ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ στέφανον
 ἐκ λίθου τιμίου». Ὡστε αὐτοὺς δι' ἐκατέρων νοεῖσθαι τῶν ὀνομά-
 30 των· εὐπρεπεῖς τε βοστρύχους καὶ λίθους τιμίους δι' ἑαυτῶν τὴν
 κεφαλὴν καλλωπίζοντας.

Ἀκόλουθον δ' ἂν εἶη καὶ τὰ περὶ τῶν ὀφθαλμῶν εἰρημένα θε-
 ωρηῆσαι τῷ λόγῳ. Ἔστι δὲ ἡ λέξις αὕτη· «ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ ὡς πε-
 ριστεραὶ ἐπὶ πληρώματα ὑδάτων, λελουμένοι ἐν γάλακτι, καθήμε-
 35 ναι ἐπὶ πληρώματα ὑδάτων». Ἡ δὲ τῶν εἰρημένων διάνοια τῆς μὲν
 καταλήψεως ἡμῶν ἐστὶν ὑψηλοτέρα (ὃ γὰρ ἂν ἐννοήσωμεν περὶ
 τούτων, ἔλαττον εἶναι τῆς ἀληθείας οἴομεθα), σκοποῦμένοις δὲ δι'

71. Ἐφ. 2,2. Κολ. 1,13. 72. Α' Τιμ. 1,13.

73. Κολ. 2,2-3. 74. Ψαλμ. 20,4.

νά δίνουν τροφή στους νεοσσούς τῶν ἀετῶν ὅποιους ἔκαναν ἀνάπηρους στὰ αἰσθητήρια τῆς δρασης), τὰ μαλλιά λοιπὸν αὐτά, ἀφοῦ ἔγιναν ἐλάτια, δέντρα ψηλά ὡς τὸν οὐρανό, ἀνεβαίνοντας ἀπὸ τὴ γῆ στὸ οὐράνιο ὕψος, ἀποτελοῦν προσθήκη στὴν ὁμορφιά τοῦ νυμφίου ἐξαρτώντας τὸν ἑαυτό τους ἀπὸ τὴ θεία κεφαλή. Καὶ ὅπως ἴσως ποτε δὲν ἀγνοεῖς ποῖο εἶναι τὸ ἔργο αὐτῶν τῶν μαλλιῶν, ἀφοῦ τὸ ἔμαθες στὰ προηγούμενα ἀπὸ τὸ ἴδιο τὸ στόμα τοῦ νυμφίου ὅτι «τὰ μαλλιά μου γέμισαν ἀπὸ δροσοσταλίδες τῆς νύχτας». Τὰ μαλλιά ποὺ στάζουν εἶναι ἐκεῖνα ποὺ οἱ προφῆτες ὀνομάζουν νεφέλες, ἀπὸ ὅπου ἔρχεται ἡ βροχὴ τῆς διδασκαλίας, ποὺ ποτίζει τοὺς ἔμψυχους ἀγρούς γιὰ τὴν καλὴ καρποφορία τῶν καλλιεργειῶν τοῦ Θεοῦ. Ὁ θεῖος λόγος νομίζω ἐννοεῖ μεταφορικὰ μαλλιά τοὺς ἀποστόλους, ἀπὸ τοὺς ὁποίους μερικοὶ ἦταν πρῶτα σκοτεινοὶ ἀπὸ τὶς ἀσχολίες τῆς ζωῆς τους, ὁ τελώνης, ὁ ληστής, ὁ διώκτης τοῦ Χριστοῦ καὶ ὅποιος ἄλλος παρόμοιος μὲ τὸ μαῦρο καὶ σαρκοφάγο, τὸν καταστροφέα τῶν ματιῶν κόρακα, ἐννοῶ τὸν ἄρχοντα τοῦ κράτους τοῦ σκοτόυ⁷¹, ὅπως λέει αὐτὸς ποὺ ἀπὸ κόρακας μεταβλήθηκε σὲ ἔλατο καὶ γι' αὐτὸ ἔγινε μαλλιά στὸ θεῖο κεφάλι ὅτι «ἐνῶ πρῶτα ἦταν βλάσφημος καὶ διώκτης καὶ ὑβριστής»⁷², ὅσο ἦταν κόρακας, μετασηματίστηκε στὴ χάρη αὐτῆ κι ἔγινε βόστρυχος μουσκεμένος ἀπὸ τὴν οὐράνια δροσιά, αὐτὸς ποὺ ραντίζει ὅλο τὸ σῶμα τῆς Ἐκκλησίας μὲ τὸ κήρυγμα τῶν ἀπόκρυφων καὶ σκοτεινῶν μυστηρίων⁷³.

Αὐτοὺς ἐννοήσαμε ὅτι ἡ νύφη ἀποκαλεῖ μαλλιά, αὐτοὺς ποὺ κρεμασμένοι ἀπὸ τὴ χρυσὴ κεφαλή δὲν κάνουν μικρὴ προσθήκη ὁμορφιάς καθὼς κινοῦνται ἀπὸ τὴν αὔρα τοῦ Πνεύματος. Αὐτοὶ γίνονται πανόμορφο στεφάνι τῆς ἀθάνατης κεφαλῆς στολιζοντάς τὴν ὀλόγυρα. Γι' αὐτούς, νομίζω, λέει ἡ προφητεία «ἐβαλες στὸ κεφάλι τοῦ στεφάνι ἀπὸ πολύτιμες πέτρες»⁷⁴. Ὡστε ἐννοοῦνται οἱ ἴδιοι καὶ μὲ τὰ δύο ὀνόματα· μαλλιά ὠραῖα καὶ πέτρες πολύτιμες ποὺ στολίζουν τὴν κεφαλή.

Ἡ σειρά ἀπαιτεῖ νὰ ἐξετάσουμε καὶ ὅσα ἔχουν εἰπωθεῖ γιὰ τὰ μάτια. Ἡ διατύπωση εἶναι ἡ ἐξῆς: «τὰ μάτια τοῦ εἶναι σὰν περὶ στέρια δίπλα σὲ νερὸ δεξαμενῶν, λουσμένα στὸ γάλα, καθισμένα δίπλα σὲ νερὸ δεξαμενῶν». Τὸ νόημα τῶν λόγων εἶναι ἀνώτερο ἀπὸ τὴ διανοητικὴ μας ἱκανότητα (ὅ,τι καὶ νὰ σκεφτοῦμε γι' αὐτά, ὑπολείπεται νομίζω ἀπὸ τὴν ἀλήθεια), ὕστερα ὁμῶς ἀπὸ ἐπιμελὴ ἐξέταση

ἐπιμελείας ἡμῖν τοιαύτη τις ἔδοξεν εἶναι· φησί που τῶν ἑαυτοῦ λόγων ὁ θεῖος Ἀπόστολος μὴ δύνασθαι λέγειν τὸν ὀφθαλμὸν τῇ χειρὶ «χρεῖαν σου οὐκ ἔχω», δόγμα διὰ τούτων ποιούμενος, ὅτι δι' ἀμφοτέρων προσήκει τὸ σῶμα τῆς Ἐκκλησίας πράττειν καλῶς τοῦ
 5 διορατικοῦ τῆς ἀληθείας συγκεκραμένου πρὸς τὸ δραστήριον, οὔτε τῆς θεωρίας καθ' ἑαυτὴν τὴν ψυχὴν τελειούσης, εἰ μὴ καὶ τὰ ἔργα παρείη, τὰ τὸν ἠθικὸν κάτορθοῦντα βίον, οὔτε τῆς πρακτικῆς φιλοσοφίας αὐτάρκη παρεχομένης τὴν ὠφέλειαν μὴ τῆς ἀληθινῆς εὐσεβείας τῶν γινομένων καθηγουμένης.

10 Εἰ τοίνυν ἀναγκαῖα τῶν ὀφθαλμῶν πρὸς τὰς χεῖρας ἐστὶν ἡ συζυγία, τάχα προσαγόμεθα διὰ τῶν εἰρημένων πρῶτον μὲν τοὺς ὀφθαλμοὺς, οἵτινές εἰσι, κατανοῆσαι, ἔπειτα δὲ καὶ τὸν περὶ αὐτῶν ἔπαινον ἐν θεωρίᾳ λαβεῖν. Τὸν δὲ περὶ τῶν χειρῶν λόγον τῷ ἰδίῳ ταμιευσόμεθα τότῳ. Ὄφθαλμῶν γὰρ ἴδιον ἐκ φύσεως ἔργον ἐστὶ
 15 τὸ ὄρᾶν. Διὸ κατὰ τὴν τοπικὴν θέσιν πάντων ὑπέρκεινται τῶν αἰσθητηρίων εἰς ὁδηγίαν τοῦ παντὸς σώματος προτεταγμένοι παρὰ τῆς θείας Γραφῆς, οὕτως ὀνομαζομένους ἀκούσωμεν, ὧν ὁ μὲν τις ἐλέγετο ὁ βλέπων, ἕτερος δὲ ὁ ὄρων, ἄλλος δὲ σκοπός, οὕτω παρὰ τοῦ Θεοῦ διὰ τῆς προφητείας ὀνομασμένους, ἐναγόμεθα διὰ τούτων
 20 τοὺς ἐφορᾶν καὶ ἐπιβλέπειν καὶ ἐπισκοπεῖν τεταγμένους ὀφθαλμοὺς ἐνταῦθα νομίζειν κατονομάζεσθαι. Τὸ δὲ περὶ αὐτοὺς θαῦμα καθ' ὁμοιότητά τινα συγκριτικὴν γίνεσθαι διδασκόμεθα τῆς πρὸς τὸ κρεῖττον παραθέσεως τὸ κάλλος αὐτῶν ὑπογραφούσης· φησὶ γὰρ ὅτι «ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ ὡς περιστεραὶ». Καλὸς γὰρ ὡς ἀληθῶς
 25 τῶν τοιούτων ὀμμάτων ἔπαινος ἢ ἀκακία, ἣν κατορθοῦσιν οἱ μηκέτι τῷ σαρκώδει βίῳ ἐμμολυνόμενοι, ἀλλὰ ζῶντές τε καὶ στοιχοῦντες τῷ Πνεύματι· ὁ γὰρ πνευματικὸς τε καὶ αὔλος βίος τῷ τῆς περιστερᾶς εἶδει χαρακτηρίζεται, ἐπειδὴ καὶ αὐτὸ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον οὕτως ὤφθη παρὰ τοῦ Ἰωάννου ἐκ τῶν οὐρανῶν ἐπὶ τὸ
 30 ὕδωρ ἰπτάμενον.

Οὐκοῦν τὸν ἀντὶ ὀφθαλμοῦ τῷ σώματι τῆς Ἐκκλησίας ὑπὸ τοῦ Θεοῦ τεταγμένον, εἰ μέλλοι καθαρῶς ἐπισκοπεῖν τε καὶ ἐφορᾶν καὶ ἐπιβλέπειν, πᾶσαν τὴν ἐκ κακίας λήμνην ἀποκλύζεσθαι προσήκει τῷ ὕδατι. Ἔστι δὲ οὐχ ἓν ὕδωρ ρυπτικὸν τῶν ὀμμάτων, ἀλλὰ
 35 πολλὰ τῶν τοιούτων ὑδάτων εἶναι φησὶ τὰ πληρώματα. Ὅσαι γὰρ εἰσὶν ἀρεταί, τοσαύτας χρῆ τὰς τῶν καθαρσίων ὑδάτων ἐννοῆσαι

75. Α' Κορ. 12,21. 76. Α' Βασ. 9,9. 16,4. Α' Παρ. 29,29.

77. Ἀμῶς 7,12. Α' Βασ. 24,11. 78. Ἰεζ. 3,17. 33,7.

79. Γαλ. 5,25. 80. Ἰω. 1,32.

μου φάνηκε πώς θέλει νὰ πεῖ τὰ ἐξῆς. Λέει σ' ἓνα σημεῖο τῶν ἐπιστολῶν του ὁ θεῖος Ἀπόστολος ὅτι δὲν μπορεῖ νὰ πεῖ τὸ μάτι στὸ χέρι «δὲν ἔχω τὴν ἀνάγκη σου»⁷⁵ διδάσκοντας μ' αὐτό, ὅτι τὸ σῶμα τῆς Ἐκκλησίας πρέπει νὰ ἐκδηλώνεται ὀρθὰ καὶ στοὺς δύο τομεῖς, ἐπειδὴ καὶ τὸ νὰ διαβλέπει τὴν ἀλήθεια συγκιρνᾶται μὲ τὴ δράση, ἀφοῦ οὔτε ἡ θεωρία μόνη τῆς τελειοποιεῖ τὴν ψυχὴ, ἀν δὲν τῇ συνδεδεῦον τὰ ἔργα, πὺ πραγματοποιοῦν τὸν ἠθικὸ βίον, οὔτε καὶ ἡ πρακτικὴ ζωὴ παρέχει αὐτάρκη τὴν ὠφέλεια, ἀν δὲν ὀδηγεῖ τὴν πράξιν ἡ ἀληθινὴ ὠφέλεια.

Ἄν εἶναι λοιπὸν ἀπαραίτητη ἡ συζυγία τῶν ματιῶν καὶ τῶν χειρῶν, ὅσα εἶπαμε μᾶς ὀδηγοῦν πρῶτα νὰ κατανοήσομε τί εἶναι τὰ μάτια, κι ἔπειτα ἄς ἐξετάσομε καὶ τὸ ἐγκώμιό τους. Τὸ λόγο γιὰ τὰ χέρι θὰ τὸν φυλάξομε στὴ δικὴ του θέση. Τὸ ἔργο τῶν ματιῶν ἀπὸ τῆ φύση τους εἶναι νὰ βλέπουν. Γι' αὐτὸ κατὰ τὴ θέση εἶναι πᾶνω ἀπὸ ὅλα τὰ αἰσθητήρια, ἐπειδὴ ἔχουν προταχθεῖ ἀπὸ τὴ φύση νὰ ὀδηγοῦν ὅλο τὸ σῶμα. Ὅταν λοιπὸν ἀκούσομε νὰ ὀνομάζει ἔτσι ἡ θεῖα Γραφὴ αὐτοὺς πὺ εἶναι ὀδηγοὶ πρὸς τὴν ἀλήθεια, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ὁ ἓνας λεγόταν «ὁ βλέπων»⁷⁶, ὁ ἄλλος «ὁ ὀρῶν»⁷⁷ καὶ ὁ τρίτος «σκοπός»⁷⁸, ἔχοντας τὸ ὄνομα αὐτὸ ἀπὸ τὸ Θεό, ὀδηγούμεστε στὴ γνώμη ὅτι ἔτσι ὀνομάζονται τὰ μάτια, πὺ εἶναι ταγμένα νὰ εἶναι οἱ ἔφοροι, οἱ ἐπιβλέποντες καὶ ἐπισκοποῦντες. Ὁ θαυμασμὸς γι' αὐτὰ μαθαίνομε ὅτι προέρχεται ἀπὸ μιὰ ὁμοιότητα στὴ σύγκριση, καθὼς τονίζει τὸ κάλλος τους ἢ παράθεσή τους πρὸς τὸ ἀνώτερο. Γιατὶ λέει· «τὰ μάτια του εἶναι σάν περιστέρια». Εἶναι ὠραῖο ἀληθινὰ ἐγκώμιο τῶν ματιῶν αὐτῶν ἢ ἀκακία, πὺ κατορθώνουν ὅσοι δὲν μολύνονται ἀπὸ τὴ σαρκικὴ ζωὴ, ἀλλὰ ζοῦν στοιχημένοι μὲ τὸ Πνεῦμα⁷⁹. Ὁ πνευματικὸς καὶ ἄυλος βίος χαρακτηρίζεται μὲ τὴ μορφή τοῦ περιστεριοῦ, ἐπειδὴ καὶ τὸ ἴδιο τὸ ἅγιο Πνεῦμα μὲ αὐτὴ τὴ μορφή τὸ εἶδε ὁ Ἰωάννης νὰ πετάει ἀπὸ τὸν οὐρανὸ ἐπάνω στὸ νερό⁸⁰.

Ἐπομένως αὐτὸν πὺ ἔχει ταχθεῖ στὴ θέση ματιοῦ ἀπὸ τὸ Θεὸ στὸ σῶμα τῆς Ἐκκλησίας, ἀν εἶναι «νὰ ἐπισκοπεῖ καὶ νὰ ἔφορᾷ καὶ νὰ ἐπιβλέπει» καθαρὰ, πρέπει νὰ ἀποπλύνει μὲ τὸ νερὸ ὅλη τὴν ἀκαθαρσία τῆς κακίας. Καὶ δὲν εἶναι ἓνα μόνον τὸ καθαρτικὸ νερό, ἀλλ' εἶναι πολλὰς λέει οἱ δεξαμενὲς αὐτῶν τῶν ὑδάτων. Ὅσοι εἶναι δηλαδὴ οἱ ἀρετές, τόσες πηγὰς πρέπει νὰ φανταστοῦμε τῶν καθαρ-

πηγᾶς, δι' ὧν οἱ ὀφθαλμοὶ γίνονται ἀεὶ ἑαυτῶν καθαρώτεροι· οἷον
 πηγὴ τοῦ καθαρσίου ὕδατός ἐστιν ἡ σωφροσύνη, ἄλλη τοιαύτη
 πηγὴ ἡ ταπεινοφροσύνη, ἡ ἀλήθειά τε καὶ ἡ δικαιοσύνη καὶ ἡ ἀν-
 δρεία καὶ ἡ τοῦ ἀγαθοῦ ἐπιθυμία καὶ ἡ τοῦ κακοῦ ἀλλοτριώσεις.
 5 Ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα ὕδατὰ ἐστὶν ἐκ μιᾶς μὲν πηγῆς, διαφόρων δὲ
 ρεϊθρῶν εἰς ἓν ἀρθοιζόμενα πλήρωμα, δι' ὧν πάσης ἐμπαθοῦς
 λήμης γίνεται τοῖς ὀφθαλμοῖς τὰ καθάρσια. Ἄλλ' εἰσὶ μὲν ἐπὶ τὰ
 πληρώματα τῶν ὑδάτων οἱ ὀφθαλμοί, οἱ διὰ τῆς ἀκεραιότητός τε
 καὶ ἀκακίας ταῖς περιστεραῖς ὁμοιωμένοι, λουτρὸν δὲ αὐτῶν εἶναι
 10 τὸ γάλα φησὶν οὕτως εἰπόντος τοῦ Λόγου ὅτι «λελουμένοι ἐν γάλα-
 κτι». Πρέπων δὲ τοῖς τοιούτοις ὁμοιασιν ἔπαινος τὸ τῷ γάλακτι τὴν
 τοιαύτην περιστερὰν λουομένην ἐνωραῖζεσθαι· ἀληθῆς γὰρ ἡ τοῦ
 γάλακτός ἐστι παρατήρησις, ὅτι μόνον τῶν ὑγρῶν τοῦτο τοιαύτην
 ἔχει τὴν ιδιότητα, τὸ μὴ ἐμφαίνεσθαι αὐτῷ εἰδωλὸν τινος καὶ
 15 ὁμοίωμα. Πάντα γὰρ ὅσα τῆς ὑγρᾶς ἐστὶ φύσεως καθ' ὁμοιότητα
 τῶν κατόπτρων διὰ τοῦ λείου τῆς ἐπιφανείας τῶν εἰς αὐτὰ βλεπόν-
 των ἀντιφαίνεσθαι παρασκευάζει τὰ ὁμοιώματα, ἐν μόνῳ δὲ τῷ
 γάλακτι ἡ τοιαύτη εἰδωλοποιῖα χώραν οὐκ ἔχει. Οὐ χάριν τοιοῦτος
 τῶν τῆς Ἐκκλησίας ὀφθαλμῶν ἐστὶν ὁ τελεώτατος ἔπαινος τὸ
 20 μηδὲν ἀνυπόστατόν τε καὶ πεπλανημένον καὶ μάταιον παρὰ τὴν
 τῶν ὄντων ἀλήθειαν σκιαγραφεῖν ἐν ἑαυτοῖς δι' ἀπάτης, ἀλλὰ τὸ
 ὄντως ὄν βλέπειν, τὰς δὲ ἠπατημένας τοῦ τῆδε βίου ὄψεις τε καὶ
 φαντασίας μὴ παραδέχεσθαι. Διὰ τοῦτο πρὸς τὴν καθαρότητα τῶν
 ὀμμάτων ὑπὸ τῆς τελείας ψυχῆς τὸ τοῦ γάλακτος λουτρὸν ἀσφαλὲς
 25 ἐκρίθη.

Ὁ δὲ ἐφεξῆς λόγος νόμος ἐστὶ τοῖς ἐπαῖουσι περὶ ἃ χρὴ τοὺς
 ὀφθαλμοὺς τὴν σπουδὴν ἔχειν· «καθήμεναι» γάρ, φησὶν, «ἐπὶ
 πληρώματα ὑδάτων». Τὴν γὰρ διηνεκῆ προσηδρεῖαν τῆς περὶ τὰ
 θεῖα μαθήματα προσοχῆς ὁ τοιοῦτος ὑποτίθεται λόγος, δι' ὧν ἐπαι-
 30 νεῖ τοὺς καθαροὺς ὀφθαλμοὺς καὶ ἡμᾶς διδάσκων, ὅπως ἂν τὸ
 ἴδιον κάλλος τῶν ὀφθαλμῶν ἀναλάβοιμεν ἀεὶ προσκαθήμενοι τοῖς
 τῶν ὑδάτων πληρώμασι, ὥς οἱ γε πολλοὶ τῶν εἰς ὀφθαλμοὺς τε-
 ταγμένων καταλιπόντες τὸ τοῖς τοιούτοις πληρώμασι προσεδρεύειν
 τοῖς Βαβυλωνίοις ποταμοῖς παρακάθηνται πληροῦντες τὴν ἐκ προ-
 35 σῶπου τοῦ Θεοῦ γενομένην ἐπὶ τῶν τοιούτων κατηγορίαν, «ἐμέ

τικῶν ὑδάτων, πού κάνουν τὰ μάτια ὀλοένα καθαρότερα. Πηγή γιά παράδειγμα καθαρτικοῦ ὕδατος εἶναι ἡ σωφροσύνη· ἄλλες τέτοιες πηγές εἶναι ἡ ταπεινοφροσύνη, ἡ ἀλήθεια καί ἡ δικαιοσύνη καί ἡ ἀνδρεία καί ἡ ἐπιθυμία τοῦ ἀγαθοῦ καί ἡ ἀλλοτριώση ἀπό τὸ κακό. Αὐτά καί τὰ παρόμοια νερά προέρχονται ἀπὸ μία πηγή, ἀλλὰ ἀπὸ διάφορα ρυάκια πού μαζεύονται σὲ μιὰ συγκέντρωση καί μὲ αὐτὰ πραγματοποιοῦνται τὰ καθαρτήρια τῶν ματιῶν ἀπὸ τὴν ἀκαθαροσία ὁποιοῦ πάθους. Ἄλλὰ στὴ συγκέντρωση τῶν ὑδάτων βρίσκεις τὰ μάτια πού μοιάζουν μὲ τὰ περιστέρια⁸¹ στὴν ἀκεραιότητα καί τὴν ἀκακία καί λουτρό τους εἶναι λέει τὸ γάλα, ἀφοῦ ἔτσι εἶπε ὁ Λόγος ὅτι «εἶναι λουσμένα στὸ γάλα». Καί εἶναι ταιριαστὸς στὰ μάτια αὐτὸς ἔπαινος, ὅτι τὸ περιστέρι αὐτὸ ὁμορφαίνει ὅταν λούζεται μὲ τὸ γάλα. Αὐτὴ ἡ παρατήρηση γιά τὸ γάλα εἶναι ἀληθινή· αὐτὸ μονάχα ἀπὸ τὰ ὑγρά ἔχει τὴν ἰδιότητα νὰ μὴ δείχνει μέσα του ἓνα εἶδωλο κι ἓνα ὁμοίωμα. Ὅλα δηλαδὴ ὅσα ἔχουν ὑγρὴ φύση, ὅμοια μὲ τοὺς καθρέφτες μὲ τὴ λεία τους ἐπιφάνεια, κάνουν ν' ἀντικαθρεφτίζονται τὰ ὁμοιώματα ὅσων κοιτάζουν σ' αὐτά, στὸ γάλα ὁμοῦ δὲ συμβαίνει ἡ εἶδωλοποιΐα αὐτῆ. Γι' αὐτὸ τὸ λόγο αὐτὸς εἶναι ὁ τελειότατος ἔπαινος τῶν ὀφθαλμῶν τῆς Ἐκκλησίας, ὅτι δὲ σκιαγραφοῦν ἀπατηλὰ μέσα τους κανένα ἀνυπόστατο καί πλανημένο καί μάταιο πέρα ἀπὸ τὴν ἀλήθεια τῶν ὄντων, ἀλλὰ ἀτενίζουν αὐτὸ πού ὑπάρχει πραγματικά, ἐνῶ δὲν ἀνέχονται τίς ἀπατηλές ὄψεις καί φαντασιές τῆς ἐδῶ ζωῆς. Γι' αὐτὸ κρίθηκε ἀσφαλὲς τεκμήριο γιά τὴν καθαρότητα τῶν ματιῶν ἀπὸ τὴν τέλεια ψυχὴ τὸ λουτρό μὲ τὸ γάλα.

Ὁ λόγος πού ἀκολουθεῖ ἀποτελεῖ νόμο γιά τοὺς ἀκροατές, ποιὰ πράγματα πρέπει νὰ ἐπιδιώκουν τὰ μάτια. «Καθισμένα», λέει, «στὰ συγκεντρωμένα ὕδατα». Τὴν ἀδιάκοπη ἐπίμονη τῆς προσοχῆς στὰ θεῖα μαθήματα συμβουλεύει ὁ λόγος αὐτός, διδάσκοντας κι ἐμᾶς μὲ τὸν ἔπαινο τῶν καθαρῶν ματιῶν πῶς νὰ κερδίσομε τὸ κάλλος τῶν ματιῶν μας, παρακαθήμενοι ἀδιάκοπα στὶς συγκεντρώσεις τῶν ὑδάτων. Καί μάλιστα ἀφοῦ οἱ περισσότεροί πού ἔχουν ταχθεῖ στὴ θέση τῶν ὀφθαλμῶν ἐγκατέλειψαν τὴν ἐπίμονη παρακάθηση στὶς συναγωγές αὐτῆς τῶν ὑδάτων πού κάθονται κοντὰ στοὺς ποταμούς τῆς Βαβυλώνας⁸², πραγματοποιιώντας τὴν κατηγορία πού διατύπωσε ἐναντίον τους ὁ ἴδιος ὁ Θεός· «ἐμένα μ' ἐγκατέλειψαν, τὴν πηγὴ τοῦ ζωντανοῦ νεροῦ, κι ἔσκαψαν γιά τὴ χρῆση τους λάκκους χαλασμέ-

ἐγκατέλιπον, πηγὴν ὕδατος ζῶντος, καὶ ὠρυξαν ἑαυτοῖς λάκκους συντετριμμένους, οἳ οὐ μὴ δύνωνται ὕδωρ συνέχειν». Μάθημα τοίνυν ἐστίν, ὅπως ἂν γένοιτο καλὸς ὀφθαλμὸς, ἐμπρέπων τε καὶ ἀνερμόζων τῇ χρυσῇ κεφαλῇ, τὸ εἶναι αὐτὸν ἀκέραιον μὲν κατὰ τὴν 5 περιστεράν, ἀπλανῆ τε καὶ ἀνεξαπάτητον κατὰ τὴν τοῦ γάλακτος φύσιν, μηδεμίᾳ πλάνῃ τῶν ἀνυποστάτων φαντασιούμενον, προσκαθῆσθαι δὲ διὰ παραμονῆς καὶ προσεδρείας τοῖς πληρώμασι τῶν θείων ὑδάτων καθ' ὁμοιότητα τοῦ ξύλου τοῦ παρὰ τὰς διεξόδους τῶν ὑδάτων πεφυτευμένου καὶ μὴ μεθισταμένου· οὕτω γάρ ὁ 10 καρπὸς ἐπὶ τοῦ ἰδίου καιροῦ προβληθήσεται καὶ ὁ κλάδος ἀειθαλῆς φυλαχθήσεται τῇ εὐχροίᾳ τῶν φύλλων περισσοβούμενος.

Νυνὶ δὲ πολλοὶ τῶν ὀφθαλμῶν τῶν πνευματικῶν τούτων ὑδάτων καταμελοῦντες καὶ τῆς τοῦ Λόγου προσεδρείας μικρᾷ φροντίζοντες, ἦτοι τὸν τῆς φιλοχρηματίας ἑαυτοῖς λάκκον ὀρύσ- 15 σουσιν ἢ τὴν κενοδοξίαν λατομοῦσιν ἢ τὴν ὑπερηφανίαν φρεωρουχοῦσιν ἢ ἄλλους τινὰς λάκκους ἀπάτης μετ' ἐπιμελείας ὀρύσσουσιν, οἳ συνέχειν εἰς τὸ διηνεκὲς τὸ σπουδαζόμενον αὐτοῖς ὕδωρ φύσιν οὐκ ἔχουσιν, ἀεὶ τῆς ὠδὲ τιμῆς τε καὶ δυναστείας καὶ δόξης, περὶ ἣν ἐστὶν ἡ σπουδὴ τοῖς πολλοῖς, ὁμοῦ τῷ συστήναι διαρρεού- 20 σης καὶ οὐδὲν ἔχνος τῆς ματαιίας σπουδῆς ἐν τοῖς ἡπατημένοις καταλειπούσης. Τοιούτους εἶναι βούλεται τοὺς ὀρώντάς τε καὶ ἐπισκοποῦντας ὁ Λόγος, ὧν χρὴ προβεβλησθαι μὲν οἷόν τινα ὀφρύων περιβολὴν τὴν τῶν θείων διδαγμάτων ἀσφάλειαν, ἐπικαλύπτεσθαι δὲ τῇ ταπεινοφροσύνῃ καθάπερ τινὶ βλεφάρων περιβολῇ τὸ καθα- 25 ρὸν τε καὶ στίλβον τῆς πολιτείας, μὴ ποτε ἢ τῆς οἰήσεως δοκὸς ἐμπεσοῦσα τῷ καθαρῷ τῆς κόρης ἐμποδῶν γένηται πρὸς τὴν ὄρασιν. Τίς δὲ μετὰ τοὺς ὀφθαλμοὺς τῶν μελῶν τοῦ νυμφίου ἐστὶν ὁ ἔπαινος, ἐν τοῖς ἐφεξῆς Θεοῦ διδόντος ἐπελευσόμεθα, χάριτι τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

νους, πού δὲν μποροῦν νά συγκρατήσουν τὸ νερό»⁸³. Μάθημα λοιπὸν ἀποτελεῖ, γιὰ τὸ πῶς θὰ γίνει καλὸ τὸ μάτι, πού νά ταιριάζει καὶ νά πηγαίνει στὴ χρυσῆ κεφαλῇ, τὸ νά εἶναι αὐτὸς ἀκέραιος ὅπως τὸ περιστέρι, νά μὴν παραπλανᾶται καὶ νά μὴν ἀπατᾶται, νά μὴν τὸν ξεγελᾷ καμιὰ φαντασία ἀνυπόστατων πραγμάτων, ἀλλὰ νά παρακάθονται παραμένοντας κι ἐπιμένοντας στὶς συναγωγές τῶν θείων ὑδάτων, ὅμοια μὲ τὸ δέντρο πού εἶναι φυτεμένο κοντὰ στὶς ἀνάβρες τῶν ὑδάτων καὶ δὲ μετακινεῖται. Γιατὶ καὶ ὁ καρπὸς θὰ προβάλλει στὸν καιρὸ του καὶ τὸ κλαδὶ θὰ φυλαχτεῖ θαλερὸ μὲ ζωηρὸ φύλλωμα πού κινεῖ ἢ αὔρα⁸⁴.

Τώρα ὁμως πολλοὶ ἀπὸ αὐτὰ «τὰ μάτια» ἀδιαφοροῦν τελειῶς γι' αὐτὰ τὰ πνευματικὰ νερά καὶ λίγο φροντίζοντας γιὰ ἐπιμονὴ στὸ λόγο τοῦ Θεοῦ ἢ τὸ λάκκο τῆς φιλοχρηματίας σκάβουν γιὰ τὸν ἑαυτό τους ἢ λατομοῦν τίς πέτρες τῆς κενοδοξίας ἢ ἀνοίγουν τὸ πηγάδι τῆς ὑπερηφάνειας ἢ ἀνοίγουν μὲ ἐπιμέλεια κάποιους ἄλλους λόγους ἀπάτης, πού ἢ σύστασή τους δὲν τοὺς ἐπιτρέπει νά συγκρατοῦν γιὰ πάντα τὸ νερὸ πού τοὺς ἐνδιαφέρει, ἐπειδὴ πάντοτε ἡ τιμὴ αὐτῆ καὶ ἡ ἐξουσία καὶ ἡ δόξα, τὰ ὁποῖα ἐπιδιώκουν οἱ πολλοί, ἀμέσως μόλις φανοῦν διαρρέουν καὶ δὲν ἀφήνουν κανένα ἴχνος τῆς μάταιης σπουδῆς σ' ἐκείνους πού ἀπατήθηκαν. Τέτοιους τοὺς θέλει ὁ Λόγος αὐτοὺς πού βλέπουν καὶ ἐπισκοποῦν. Πρέπει νά προτάσσεται, ὅπως τὸ προπέτασμα τῶν φρυδιῶν, ἡ ἀσφάλεια τῶν θείων διδαγμάτων, νά τὰ ἐπικαλύπτει ἢ ταπεινοφροσύνη, σὰν ἓνα κάλυμμα τῶν βλεφάρων, τὴν καθαρότητα καὶ τὴ στιλπνότητα τῆς ζωῆς τους, μὴ τυχὸν πέσει κάποτε μέσα στὴν καθαρὴ κόρη ἢ δοκὸς⁸⁵ τοῦ ἐγωῖσμοῦ κι ἐμποδίσει τὴν ὄραση. Μετὰ τὰ μάτια ποιά μέλη τοῦ νυμφίου δέχονται τὸν ἔπαινο θὰ τὸ ἐξετάσομε στὴ συνέχεια, ἂν ἐπιτρέψει ὁ Θεὸς μὲ τὴ χάρη τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, στὸν ὁποῖο ἀνήκει ἡ δόξα στοὺς αἰῶνες. Ἀμήν.

181-4

83. Ἱερ. 2,13.

84. Ψαλμ. 1,3.

85. Ματθ. 7,3. Λουκᾶ 6,41.

ΛΟΓΟΣ ΙΔ'

(Ἔκθεσις Ἄισμ. 5,13-16)

«Σιαγόνες αὐτοῦ ὡς φιάλαι τοῦ ἀρώματος φύουσαι μυρεψικά,
χειλὴ αὐτοῦ κρίνα στάζοντα σμύρναν πλήρη,
χειρες αὐτοῦ τορευταὶ χρυσαῖ πεπληρωμένοι θαρσεῖς,
κοιλία αὐτοῦ πυξίον ἐλεφάντινον ἐπὶ λίθου σαπφείρου,
5 κνήμαι αὐτοῦ στῦλοι μαρμάρيني
τεθεμελιωμένοι ἐπὶ βάσεις χρυσᾶς,
εἶδος αὐτοῦ ὡς λίβανος ἐκλεκτός, ὡς κέδροι,
φάρυγξ αὐτοῦ γλυκασμὸς καὶ ὄλος ἐπιθυμία.
Οὗτος ἀδελφιδός μου
10 καὶ οὗτος πλησίον μου, θυγατέρες Ἱερουσαλήμ».

Ὁ τῷ ἀδόλω γάλακτι τρέφων τὸ νηπιάζον ἔτι τῆς πνευματικῆς
ἡλικίας, τροφός, καθὼς φησιν αὐτὸς ὁ Ἀπόστολος, τῶν ἀρτιγενῶν
ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ γινόμενος, ταμιεύεται τὸν τῆς σοφίας ἄρτον τοῖς τε-
λειωθεῖσι κατὰ τὸν ἔσω ἄνθρωπον εἰπὼν· «σοφίαν δὲ λαλοῦμεν ἐν
15 τοῖς τελείοις», οἱ διὰ τὴν τῶν ἀγαθῶν διδαγμάτων ἕξιν γεγυμνασμέ-
να ἔχοντες τὰ τῆς ψυχῆς αἰσθητήρια τοῦ ἄρτου τῆς σοφίας εὐπαρά-
δεκτοι γίνονται τῆς λεπτοποιούσης ἐν τοῖς ὁδοῦσι τῶν λογισμῶν
σιαγόνος εἰς τροφήν προσδεόμενοι. Χρὴ τοίνυν εἶναι καὶ σιαγόνας ἐν
τῷ σώματι τοῦ Χριστοῦ τοῖς μηκέτι προσανέχουσι τῇ θηλῇ τοῦ λό-
20 γου, ἀλλ' ἤδη τῆς στερροτέρας ἐφιεμένοις τροφῆς, περὶ ὧν νῦν
ποιεῖται τὸν λόγον ἢ νύμφη λέγουσα οὕτως· «σιαγόνες αὐτοῦ ὡς
φιάλαι τοῦ ἀρώματος φύουσαι μυρεψικά».

Τὸ μὲν οὖν ἀκολουθῶς ἔχειν τὸν περὶ τῶν σιαγόνων λόγον τοῖς
περὶ τῶν ὀφθαλμῶν θεωρηθεῖσι παντὶ δῆλον ἂν εἴη τῷ συνετῶς
25 ἐπαίοντι· διὰ τοῦτο γὰρ χρὴ τὸν ὀφθαλμὸν τῷ πληρώματι τῶν πνευ-
ματικῶν ὑδάτων προσδρεῦντα τῷ ἀπλανεῖ τε καὶ ἀδόλω λουε-

1. Α' Θεσ. 2,7. 2. Α' Πέτρ. 2,2. Α' Κορ. 3,1-2.

ΛΟΓΟΣ ΙΔ΄

(ἜΑσμα Ἄσμ. 5,13-16)

«Τὰ μάγουλά του σὰν μυρωγυάλια πού ἀναδίνουν ἀρώματα,
τὰ χεῖλη του κρίνα πού στάζουν σμύρνα σταλαχτή.
Τὰ χέρια του τορνευτὰ χρυσὰ γεμάτα θαρσεῖς,
ἡ κοιλιά του κουτί ἀπὸ φίλντισι μὲ πέτρες ζαφειριοῦ.
Τὰ πόδια του στύλοι ἀπὸ μάρμαρο
θεμελιωμένα σὲ βάσεις χρυσές.
Τὸ πρόσωπό του ὄπως ὁ Λίβανος, ἔξοχος ὄπως τὰ κέδρα.
Τὸ στόμα του εἶναι γλυκὸ κι ὄλο ἐπιθυμία.
Αὐτὸς εἶναι ὁ ἀγαπημένος μου
κι αὐτὸς ὁ σύντροφός μου, κοπέλλες τῆς Ἱερουσαλήμ».

Αὐτὸς πού τρέφει μὲ ἄδολο γάλα τὴ νηπιακὴ ἀκόμη ἡλικία, ὅταν γίνεται τροφός¹, ὄπως λέει ὁ ἴδιος ὁ Ἀπόστολος, τῶν νεογέννητων μέσα στὴν Ἐκκλησία², κρατᾷ τὸν ἄρτο τῆς σοφίας γι' αὐτοὺς πού τελειοποιήθηκαν ἐσωτερικὰ³ λέγοντας «καὶ μιλοῦμε γιὰ σοφία στοὺς πνευματικὰ ὄριμουσ⁴», πού ἐπειδὴ κατέχουν τὰ ἀγαθὰ διδάγματα κι ἔχουν γυμνασμένα τὰ αἰσθητήρια τῆς ψυχῆς⁵ δέχονται τὸν ἄρτο τῆς σοφίας ἔχοντας ἀνάγκη ἀπὸ τὴ σταγόνα πού τοὺς λεπτοποιεῖ γιὰ τροφή μὲ τὰ δόντια τῶν λογισμῶν. Πρέπει λοιπὸν νὰ ὑπάρχουν καὶ σαγόνια στὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ γι' αὐτοὺς πού δὲν εἶναι στραμμένοι στὴ θηλὴ τοῦ λόγου, ἀλλ' ἐπιθυμοῦν πιά τὴ στερεότερη τροφή. Γι' αὐτοὺς μιλάει ἡ νύφη λέγοντας: «τὰ μάγουλά του εἶναι σὰν μυρωγυάλια πού ἀναδίδουν ἀρώματα».

Τὸ ὅτι ὁ λόγος γιὰ τὰ μάγουλα ἀκολουθεῖ ὅσα ἀναπτύξαμε γιὰ τὰ μάτια, εἶναι φανερὸ στὸν καθένα πού ἀκούει μὲ σύνεση. Γι' αὐτὸ πρέπει τὰ μάτια νὰ μένουν μόνιμα καθισμένα στὴ συναγωγὴ τῶν πνευματικῶν ὑδάτων καὶ νὰ λουζονται μὲ τὸ ἀληθινὸ καὶ ἄδολο

3. Ἐβρ. 5,14. Ρωμ. 8,22. 4. Α' Κορ. 2,6.

σθαι γάλακτι τῇ ἀκάκῳ περιστερᾷ ὁμοιούμενον, ἵνα κοινωνοὺς ποιήσῃ τῶν ἰδίων ἀγαθῶν πάντας τοὺς εἰς τὸ σῶμα συντελοῦντας τῆς Ἐκκλησίας. Οὐδ' χάριν καὶ ὁ μέγας Ἡσαΐας τὸν ἐπὶ τὸ ὄρος τὸ ὑψηλὸν ἀναβάντα διὰ τῆς πολιτείας βοᾶν διακελεύεται λαμπρᾷ τῇ 5 φωνῇ, ὥστε γνῶναι δι' αὐτοῦ τοὺς ἀκούοντας τὸν μετὰ ἰσχύος ἐρχόμενον Κύριον καὶ τὸν ἐξουσιάζοντα τῶν ὄντων βραχίονα, τὸν ποιμαίνοντα τὸ ποιμνιον καὶ τοὺς ἄρνας συνάγοντα καὶ τὰς καλῶς διὰ τῶν ἀγαθῶν ἐλπίδων κυφορούσας παρακαλοῦντα, τὸν διειληφότα τὸν οὐρανὸν σπιθαμῇ καὶ πᾶσαν τὴν γῆν δρακί περισφίγγοντα, καὶ 10 ὅσα ἄλλα πρὸς τούτοις ἢ προφητεία φησὶ δεῖν παρὰ τοῦ τῆς ἀκρωρείας ἐπιβεβηκότος κηρύσσεσθαι. Εἰ τοίνυν ἐπὶ τούτῳ γίνεται τοῖς ὀφθαλμοῖς ἢ ἐκ τῶν ὑδάτων τε καὶ τοῦ γάλακτος δύναμις πρὸς τὴν τῆς ἀληθείας ἐπίγνωσιν, ἀκολουθῶς ἐπαινοῦνται μετ' ἐκείνους αἰσιαγόνες, ὧν ἔργον ἐστὶ τὸ λεπτοποιεῖν τὴν τροφήν δι' ἧς ἢ τοῦ 15 σώματος συντηρεῖται φύσις καὶ δύναμις.

Ἴδωμεν τοίνυν ἐν τίνι τῶν σιαγόνων ἔστιν ὁ ἐπαινος. Αὐτῆς ἀκούσωμεν τῆς νύμφης οἷα περὶ αὐτῶν διεξέρχεται· «σιαγόνες αὐτοῦ», φησὶν, «ὡς φιάλαι τοῦ ἀρώματος φύουσαι μυρεψικά». Εἰ τὸ διηπλωμένον τῶν ἐκπωμάτων εἶδος ὁ λόγος σημαίνει τῷ τῆς φιά- 20 λης ὀνόματι, ἐν ᾧ κλέπτεται διὰ τῆς κατασκευῆς ἢ κοιλότης οὔτε ἄγαν βαθυνομένου τοῦ σχήματος οὔτε δι' εὐθείας ἐξυπτιάζοντος, ὡς μήτε κοῖλον ἀκριβῶς εἶναι δοκεῖν μήτε ἐπίπεδον, εἰ τοίνυν τὸ τοιοῦτον εἶδος ὑποδεικνυσι διὰ τῆς φιάλης ἢ νύμφη, ἴδιον ἂν ἔχοι λόγον ἐκ τοῦ σχήματος τούτου τῶν σιαγόνων ὁ ἐπαινος. Εἴποι γὰρ ἂν τις τὸ 25 ἀπλοῦν τε καὶ διηπλωμένον καὶ ἄδολον τῆς διδασκαλίας ἐπαινέσαι τὸν λόγον βουλούμενον μνήμην τῆς φιάλης ποιήσασθαι, ἐν ᾗ τὸ ἀπηγορευμένον ὑπὸ τοῦ προφήτου βάθος συστήναι οὐ δύναται τοῦ εἰπόντος· «ρυσθεῖην ἐκ τῶν μισούντων με καὶ ἐκ τῶν βαθέων τῶν ὑδάτων».

30 Τὴν οὖν ἐν ἀπλότητι φανερομένην ἀλήθειαν δίχα τινὸς δολερᾶς κοιλότητός φαμεν διὰ τοῦ ὀνόματος τῆς φιάλης σημαίνεσθαι, ἧς ὕλη μὲν ἐστὶ τὸ ἄρωμα, ἔργον δὲ τὸ φύειν μυρεψικά· σιαγόνες γὰρ αὐτοῦ ὡς φιάλαι τοῦ ἀρώματος, οὐκ ἐξ ἀργύρου γενόμεναι ἢ χρυσοῦ ἢ ὑέλου ἢ τινος ἐτέρας ὕλης τοιαύτης, ἀλλ' αὐτοῦ τοῦ ἀρώματος, 35 ταῦτα ἐξ ἑαυτῶν φύουσαι, δι' ὧν τὰ μύρα κατασκευάζεται. Σαφῆς δὲ πάντως διὰ τῶν εἰρημένων ἐστὶν ἢ τοῖς ρητοῖς τούτοις ἐνθεωρουμέ-

5. Ἑβρ. 5,14. 6. Α' Κορ. 10,16. 7. Ἡσ. 40,9-12. 8. Ψαλμ. 68,15.

γάλα, μοιάζοντας με την άκακη περιστέρα, για να κάνει μετόχους τῶν δικῶν του ἀγαθῶν ὅλους ὅσοι ἀνήκουν στοῦ σώμα τῆς Ἐκκλησίας⁶. Γι' αὐτὸ κι ὁ μέγας Ἡσαΐας αὐτὸν ποὺ με τὴν πολιτεία του ἀνέβηκε στοῦ ψηλὸ βουνὸ τὸν παρακινεῖ νὰ φωνάξει με δυνατὴ φωνή, ὥστε ν' ἀντιληφθοῦν με τὴ φωνή του ὅσοι ἀκοῦν τὸν Κύριο ποὺ ἔρχεται με ἰσχύ καὶ τὸ χέρι ποὺ ἐξουσιάζει τὰ ὄντα, αὐτὸν ποὺ ποιμαίνει τὸ κοπάδι καὶ μαζεύει τὰ ἀρνιά καὶ στηρίζει τίς ἀμνάδες ποὺ καλῶς κυφοροῦν με ἀγαθὲς ἐλπίδες, αὐτὸν ποὺ περιέχει στὴν παλάμη του τὸν οὐρανὸ καὶ κλείνει στὴ φούχτα του ὅλη τὴ γῆ⁷ καὶ ὅσα ἄλλα ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὰ λέει ἢ προφητεία ὅτι πρέπει νὰ διακηρύξει αὐτὸς ποὺ ἀνέβηκε στὴ βουνοκορφή. "Ἄν λοιπὸν ἀποκτοῦν γι' αὐτὸ τὰ μάτια τῆ δύναμη ἀπὸ τὸ νερὸ καὶ τὸ γάλα, γιὰ τὴν ἐπίγνωση τῆς ἀλήθειας, στὴ συνέχεια ἔπειτ' ἀπ' αὐτοὺς ἐπαινοῦνται τὰ σαγόνια, ποὺ ἔργο τους ἔχουν νὰ λεπτοκόβουν τὴν τροφή με τὴν ὁποία συντηρεῖται ἡ φύση καὶ ἡ δύναμη τοῦ σώματος.

"Ἄς δοῦμε λοιπὸν γιὰ τί γίνεται ὁ ἐπαινος τῶν σαγονιῶν. "Ἄς ἀκούσομε τὴν ἴδια τὴ νύφη τί λέει γι' αὐτά. «Τὰ σαγόνια του», λέει, «εἶναι σὰν μυρογυάλια ποὺ ἀναδίδουν ἀρώματα». "Ἄν ὁ λόγος σημαίνει τὴν ἀπλωτὴ μορφή τῶν ποτηριῶν με τὸ ὄνομα τῆς φιάλης, ὅπου περιορίζεται με τὴν κατασκευὴ ἢ κοιλότητα κι οὔτε βαθαίνει τὸ σχῆμα οὔτε ἀπλώνεται σ' εὐθεία, ὥστε οὔτε κοῦλο νὰ φαίνεται ἀκριβῶς οὔτε ἐπίπεδο, ἂν λοιπὸν ἡ νύφη ὑποδεικνύει τὸ εἶδος αὐτὸ με τὴ φιάλη, ἔχει τὸ δικό του λόγο ἀπὸ τὸ σχῆμα αὐτὸ ὁ ἐπαινος τῶν σαγονιῶν. Μπορεῖ νὰ πεῖ κανένας ὅτι θέλοντας ὁ λόγος νὰ ἐπαινέσει τὴν ἀπλὴ καὶ λεπτομερὴ καὶ ἄδολη διδασκαλία ἀνέφερε τὴ φιάλη, ὅπου δὲν μπορεῖ νὰ ἔχει θέση τὸ βάθος ποὺ ἀπαγορεύει ὁ προφήτης λέγοντας: «μακάρι νὰ σωθῶ ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς μου καὶ ἀπὸ τὰ βαθιά νερὰ (τῆς θλίψης)»⁸.

Ἡ ἀλήθεια λοιπὸν ποὺ φανερώνεται με τὴν ἀπλότητα χωρὶς κανένα ἀπατηλὸ βαθούλωμα, λέμε ὅτι σημαίνεται με τὸ ὄνομα τῆς φιάλης, ποὺ ὕλη τῆς εἶναι τὸ ἄρωμα κι ἔργο ν' ἀναδίνει μυρωδιά. «Τὰ σαγόνια του εἶναι σὰν φιάλες ἀρώματος» ποὺ δὲν ἔγιναν ἀπὸ ἀσήμι ἢ χρυσάφι ἢ γυαλὶ ἢ ἀπὸ κάποια ἄλλη παρόμοια ὕλη, ἀλλὰ ἀπὸ τὸ ἴδιο τὸ ἄρωμα καὶ ποὺ πηγάζουν ἀπὸ τὸν ἑαυτό τους αὐτὰ ἀπὸ τὰ ὁποῖα κατασκευάζονται τὰ μύρα. Τὸ νόημα ποὺ ἀνιχνεύεται στὰ ρητὰ αὐτὰ με ὅσα εἶπαμε εἶναι ὅπως ὁποῖοτε σαφές, ὅτι δηλαδὴ

νη διάνοια, ὅτι τῶν καθαρῶν τῆς Ἐκκλησίας ὀμμάτων ἔστι τοιαύτην παρασκευάζειν τῷ σώματι τὴν τροφήν τῇ λεαντικῇ τῶν σιαγόνων δυνάμει ὡς μηδὲν βαθύ τε καὶ ὕπουλον ἐν τοῖς λεγομένοις ὀρᾶσθαι, ἀλλ' εἶναι πάντα τηλαυγῆ τε καὶ ἐλεύθερα καὶ πάσης δολερᾶς ἐπικρύψεως καὶ βαθύτητος κεχωρισμένα, ὡς καὶ νηπίοις εἶναι κατάδηλα, καθὼς φησιν ὁ προφήτης ὅτι «ἡ μαρτυρία Κυρίου πιστή, σοφίζουσα νήπια»· καὶ «ἡ ἐντολὴ Κυρίου τηλαυγῆς, φωτίζουσα ὀφθαλμούς». Ἐἰ γὰρ τοιαῦται εἶεν αἱ φιάλαι τοῦ Λόγου, οὐκ ἐκ τῆς γῆϊνης ὕλης δηλονότι συστήσονται, ἀλλ' ἐκ τοῦ ἀρώματος αὐτοῖς ἔσται ἡ φύσις, ἐκείνου λέγω τοῦ ἀρώματος, ὃ ὑπὲρ πάντα τὰ ἀρώματά φησιν εἶναι ἡ νύμφη ἐν τοῖς προοιμίοις τοῦ Ἄσματος.

Τοιαύτη φιάλη ὁ Παῦλος ἦν, ὁ μὴ ἐν πανουργίᾳ τὸν λόγον δολῶν, ἀλλὰ τῇ φανερώσει τῆς ἀληθείας ἑαυτὸν συνιστάνων. Οὗ ἡ ὕλη τὸ ἐκ γῆς εἶναι ἀπέθετο, ἀφ' οὗ διὰ τοῦ βαπτισμοῦ τὰς λεπίδας τῶν ὀφθαλμῶν τῇ σαρκὶ συναπέβαλεν, ἀλλ' ἐκ τοῦ εὐπνοοῦντος ἀρώματος ἀνεσκευάσθη τοῦ ἀγίου Πνεύματος τέκνον γενόμενος· ὅς, ἐπειδὴ διὰ τῆς τοιαύτης χαλκείας ἐκλογῆς σκευὸς κατεσκευάσθη, πρὸς τὴν οἰνοχοῖαν τοῦ λόγου φιάλη γενόμενος οὐκέτι χρεῖαν ἔσχεν ἀνθρώπου τὴν γνῶσιν αὐτῷ τῶν μυστηρίων ἐγγέοντος («οὐ γὰρ προσανέθετο σαρκὶ καὶ αἵματι»), ἀλλ' αὐτὸς ἔφυνεν ἐν ἑαυτῷ καὶ ἀνέβρυνε τὸ θεῖον ποτὸν διὰ τῆς τοῦ Χριστοῦ εὐωδίας τὰ ποικίλα τῶν ἀρετῶν ἄνθη μυρεψῶν τοῖς ἀκούουσιν, ὥστε κατὰ τὰς διαφοράς τε καὶ ἰδιότητας τῶν δεχομένων τὸν λόγον κατάλληλον εὐρίσκεσθαι πρὸς τὴν τοῦ ζητοῦντος χρεῖαν τὸ ἄρωμα τοῖς Ἰουδαίοις, τοῖς Ἑλλήσι, ταῖς γυναιξί, τοῖς ἀνδράσι, τοῖς δεσπόταις, τοῖς δούλοις, τοῖς γονεῦσι, τοῖς τέκνοις, τοῖς ἀνόμοις, τοῖς ὑπὸ νόμον. Οὕτως αὐτῷ πολυειδῆς ἦν διὰ πάσης ἀρετῆς κεκραμένη τῆς διδασκαλίας ἡ χάρις, διὰ τῶν ποικίλων διδαγμάτων καταλλήλως τῇ ἐκάστου χρεῖᾳ μυρεψούσης τῆς φιάλης τοῖς δεχομένοις τὸν λόγον. Τὰς οὖν τοιαύτας ἔπαινεῖ σιαγόνας ἢ τὸ τοῦ σώματος τοῦ νυμφίου κάλλος διαζωγραφοῦσα τῷ λόγῳ.

Καὶ ὅτι πρὸς τοῦτο βλέπει τῶν σιαγόνων ὁ ἔπαινος, ὁ ἐφεξῆς λόγος διὰ τῆς ἀκολουθίας μαρτύρεται· ἔπαινεῖται γὰρ μετὰ τὰς σιαγόνας τὰ χεῖλη δι' ὧν ὁ ἀρωματίζων λόγος προέρχεται. Οὕτω δὲ ὁ ἔπαινος ἔχει· «χεῖλη αὐτοῦ κρίνα στάζοντα σμύρναν πλήρη». Αὐτο

εἶναι ἔργο τῶν καθαρῶν ματιῶν τῆς Ἐκκλησίας ἢ παρασκευὴ τῆς τροφῆς αὐτῆς γιὰ τὸ σῶμα μὲ τὴ λεπτοποιητικὴ δύναμη τῶν σαγονιῶν, ὥστε νὰ μὴ φαίνεται τίποτε τὸ βαθὺ καὶ ὑπουλο στὰ λεγόμενα, ἀλλὰ νὰ εἶναι αὐτὰ ὀλοφώτεινα κι ἐλεύθερα καὶ ἄσχετα ἀπὸ κάθε δόλια ἀπόκρυψη καὶ βαθύτητα, γιὰ νὰ εἶναι ὀλοφάνερο ἀκόμη καὶ στὰ νήπια, ὅπως λέει ὁ προφήτης, ὅτι «ἢ βεβαίωση τοῦ Κυρίου εἶναι ἀξιόπιστη καὶ συνετίζει τὰ νήπια» καὶ «ἢ ἐντολὴ τοῦ Κυρίου εἶναι ὀλοφώτεινη, φωτίζει τὰ μάτια»⁹. Ἐὰν εἶναι τέτοιες οἱ φιάλες τοῦ Λόγου, εἶναι φανερὸ ὅτι δὲ θὰ κατασκευαστοῦν ἀπὸ ὑλικά τῆς γῆς, ἀλλ' ἢ φύση τους θὰ εἶναι τὸ ἄρωμα, θέλω νὰ πῶ τὸ ἄρωμα ἐκεῖνο, ποῦ ἢ νύφη λέει στὰ προοίμια τοῦ Ἄσματος ὅτι εἶναι πάνω ἀπὸ ὅλα τὰ ἀρώματα.

Τέτοια φιάλη ἦταν ὁ Παῦλος, ποῦ δὲ νοθεύει δόλια τὸ λόγο, ἀλλὰ συνιστᾷ τὸν ἑαυτό του μὲ τὴ φανέρωση τῆς ἀλήθειας¹⁰. Ἡ ὕλη τοῦ σώματός του ἀπέθεσε τὴν καταγωγὴ τῆς ἀπὸ τὴ γῆ, ἀφοῦ μὲ τὸ βάπτισμα ἀπέβαλε μαζὶ μὲ τὴ σάρκα καὶ τὰ λέπια τῶν ὀφθαλμῶν¹¹, ἀλλὰ ἀπὸ τὸ εὐωδιαστὸ ἄρωμα ἀναμορφώθηκε κι ἔγινε παιδί τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Αὐτὸς ἐπειδὴ μὲ τὴ χαλκευτικὴ αὐτὴ τέχνη κατασκευάστηκε κι ἔγινε σκεῦος ἐκλογῆς¹², μὲ τὴν οἰνοποιητικὴ τέχνη τοῦ λόγου ἔγινε φιάλη καὶ τοῦ χρειάστηκε ἄνθρωπος νὰ τοῦ μεταγίσει τὴ γνώση τῶν μυστηρίων (γιατὶ δὲ στηρίχθηκε σὲ σάρκα καὶ αἷμα¹³), ἀλλὰ ὁ ἴδιος ἀνάδινε κι ἀνάβλυζε τὸ θεῖο ποτὸ φτιάχνοντας μὲ τὴν εὐωδία τοῦ Χριστοῦ ἀρώματα τὰ ποικίλα ἄνθη τῶν ἀρετῶν, ὥστε ἀνάλογα μὲ τὶς διαφορὲς καὶ τὶς ιδιότητες ὄσων δέχονται τὸ λόγο νὰ βρίσκεται καὶ τὸ κατάλληλο ἄρωμα γι' αὐτὸν ποῦ τὸ ζητᾷ, γιὰ τὸν Ἰουδαῖο, τὸν Ἕλληνα, τὴ γυναῖκα, τὸν ἄνδρα, τὸν κύριο, τὸν δούλο, τὸν γονέα, τὸ παιδί, τὸν παράνομο, τὸ νομοταγῆ. Ἐτσι πολὺμορφη ἦταν ἢ χάρη τῆς διδασκαλίας του, κράμα ἀπὸ κάθε ἀρετῆ, ποῦ παρασκεύαζε ἢ φιάλη μὲ τὰ διάφορα διδάγματα τὰ κατάλληλα γιὰ τὴ χρῆση καθενὸς ἀρώματα. Τὰ σαγόνια αὐτὰ λοιπὸν ἐπαινεῖ αὐτὴ ποῦ ζωγραφίζει μὲ τὸ λόγο τῆς τὸ σωματικὸ κάλλος τοῦ νυμφίου.

Ἐπιπλέον, ὅτι ἀποβλέπει σ' αὐτὸ ὁ ἔπαινος τῶν σαγονιῶν βεβαιώνεται ἀπὸ τὴ συνέχεια. Μετὰ τὰ μάγουλα ἐπαινοῦνται τὰ χεῖλια ἀπὸ τὰ ὁποῖα περνᾷ ὁ λόγος ποῦ ἀρωματίζει. Ὁ ἔπαινος εἶναι ὁ ἐξῆς: «τὰ χεῖλη σου εἶναι κρίνα, ποῦ στάζουν σμύρνα σταλαχτή». Δύο μαζὶ

κατὰ ταῦτὸν ἀρετὰς μαρτυρεῖ τῷ λόγῳ διὰ τοῦ διπλοῦ ὑποδείγμα-
 τος, ὧν ἓν μὲν ἐστὶν ἡ ἀλήθεια λαμπρὰ τε καὶ φωτοειδῆς ἐν τοῖς λε-
 γομένοις θεωρουμένη (τοιοῦτον γὰρ τοῦ κρίνου τὸ εἶδος, οὐ ἡ λαμ-
 5 πρότης αἰνιγμα τῆς τῶν λεγομένων καθαρότητός τε καὶ ἀληθείας
 ἔστιν), ἕτερον δὲ τὸ μόνην τὴν νοητὴν τε καὶ αὔλον ζῶην ὑπὸ τῆς δι-
 δασκαλίας προδείκνυσθαι, διὰ τῆς τῶν νοητῶν θεωρίας ἀπονε-
 κρουμένης τῆς κάτω ζωῆς τῆς διὰ σαρκός τε καὶ αἵματος ἐνεργου-
 μένης. Ἡ γὰρ ἀπορρέουσα τοῦ στόματος σμύρνα καὶ πλήρη ποιούσα
 10 ἐαυτῆς τὴν τοῦ δεχομένου ψυχὴν τῆς τοῦ σώματος νεκρώσεως ἔμ-
 πνεύστων λόγων παρατετήρηται τὸ τοῦ θανάτου σημαντικὸν εἶναι
 τῆς σμύρνης τὸ δνομα.

Ὁ τοίνυν τέλειος καὶ καθαρὸς ὀφθαλμός, ὁ τὴν σιαγόνα φιάλην
 ποιῶν τὴν τὰ μύρα ἐξ ἐαυτῆς φύουσάν τε καὶ πηγάζουσαν, οὗτος ἀν-
 15 θεῖ τὰ κρίνα τῶν λόγων διὰ τοῦ στόματος τῶν τῆ θείᾳ κεκαλλωπι-
 σμένων λαμπρότητι· οὕτω γὰρ τοὺς καθαρούς τε καὶ δι' ἀρετῆς εὐ-
 πνοοῦντας ὀνομάζει ὁ Λόγος, ἀφ' ὧν γίνεται ἡ τῆς σμύρνης σταγὼν
 ἀνελλιπῶς πληροῦσα τὴν τῶν δεχομένων διάνοιαν, ὅπερ ἐστὶν ἡ τῆς
 ὕλικῆς ζωῆς ὑπεροψία πάντων τῶν τῆδε σπουδαζομένων διὰ τὴν
 20 τῶν ὑπερκειμένων ἀγαθῶν ἐπιθυμίαν ἀνενεργήτων τε καὶ νεκρῶν
 γινομένων. Τοιαύτην ὁ Παῦλός ποτε σμύρναν προέχει τοῦ στόματος
 μεμιγμένην τῷ καθαρῷ κρίνῳ τῆς σωφροσύνης ἐν ἀκοαῖς τῆς ἀγίας
 παρθένου (Θέκλα δὲ ἦν ἡ παρθένος), ἢ, καλῶς τῆ ψυχῇ τὰς ἀπορρε-
 ούσας τοῦ κρίνου σταγόνας ἐν ἐαυτῇ δεξαμένη, θανάτῳ διαλαμβάνει
 25 τὸν ἔξωθεν ἄνθρωπον πᾶσαν σαρκώδη διάνοιάν τε καὶ ἐπιθυμίαν
 ἐαυτῆς ἀποσβέσασα. Ἦς μετὰ τὴν ἀγαθὴν διδασκαλίαν νεκρὰ μὲν
 ἦν ἡ νεότης, νεκρὸν δὲ τὸ ἐπιφαινόμενον κάλλος, νεκρὰ δὲ πάντα τὰ
 σωματικὰ αἰσθητήρια, μόνου ζῶντος ἐν αὐτῇ τοῦ Λόγου, δι' οὗ τε-
 θνήκει μὲν αὐτῇ ἅπας ὁ κόσμος, τεθνήκει δὲ καὶ ἡ παρθένος τῷ
 30 κόσμῳ.

Οὕτω ποτὲ παρὰ Κορνηλίῳ καὶ ὁ μέγας Πέτρος τὰ λαμπρὰ τοῦ
 Λόγου κρίνα φθεγγόμενος πλήρεις τῆς σμύρνης τὰς τῶν ἀκούοντων
 ψυχὰς παρεσκεύασεν, οἱ παραχρῆμα τὸν Λόγον δεξάμενοι τῷ
 Χριστῷ διὰ τοῦ βαπτίσματος συνετάφησαν, νεκροὶ τῷ βίῳ γενόμε-
 35 νοι, καὶ μυρία πρὸς τούτοις ἔστιν τῶν ἀγίων εὐρεῖν ὑποδείγματα,
 πῶς τοῦ κοινοῦ σώματος τῆς Ἐκκλησίας στόμα γενόμενοι τῆς νε-

ἀρετὲς μαρτυρεῖ ὁ λόγος μὲ τὸ διπλὸ παράδειγμα· ἀπὸ αὐτὲς ἢ μία εἶναι ἢ ἀλήθεια ποὺ παρατηρεῖται λαμπρῆ καὶ φωτόμορφη μέσα στὰ λεγόμενα (γιατὶ τέτοιο εἶναι τὸ εἶδος τοῦ κρίνου, ποὺ ἢ λαμπρότητα του συμβολίζει τὴν καθαρότητα καὶ τὴν ἀλήθεια ὄσων λέγονται)· καὶ τὸ ἄλλο ὅτι ἡ διδασκαλία προβάλλει τὴ νοητὴ μόνον καὶ αὐτὴ ζωὴ, ἐνῶ ἡ κάτω ζωὴ, ποὺ ἐκδηλώνεται μὲ τὴ σάρκα καὶ τὸ αἷμα, ἀπονεκρῶνεται μὲ τὴ θεωρία τῶν νοητῶν. Γιατὶ ἡ σμύρνα ποὺ ἀπορρέει ἀπὸ τὸ στόμα καὶ πλημμυρίζει τὴν ψυχὴ ἐκείνου ποὺ τὴ δέχεται, γίνεται ἡ ἀπόδειξη τῆς νέκρωσης τοῦ σώματος. Γιατὶ σὲ πολλὰ σημεῖα τῆς ἀφθονῆς χρήσης τῶν θεόπνευστων λόγων παρατηρήθηκε ὅτι τὸ ὄνομα τῆς σμύρνας σημαίνει τὸ θάνατο.

Ὁ τέλειος λοιπὸν καὶ καθαρὸς ὀφθαλμὸς, ποὺ κάνει τὸ μάγουλο φιάλη ποὺ ἀναδίνει καὶ πηγάζει τὰ μύρα, αὐτὸς κάνει ν' ἀνθίσουν τὰ κρίνα τῶν λόγων ἀπὸ τὸ στόμα ἐκείνων ποὺ εἶναι καλλωπισμένοι ἀπὸ τὴ θεία λαμπρότητα. Ἔτσι ὀνομάζει ἡ Γραφὴ τοὺς καθαρὸς ποὺ μοσχοβολοῦν ἀρετὴ, ἀπὸ τοὺς ὁποῖους προέρχεται ἡ σταλαγματιὰ τῆς σμύρνας ποὺ γεμίζει ἀδιάλειπτα τὸ νοῦ ἐκείνων ποὺ τὴ δέχονται. Κι αὐτὸ εἶναι ἡ περιφρόνηση τῆς ὑλικῆς ζωῆς, ὅταν ὄλα ὅσα ἐπιδιώκονται ἐδῶ παραμένουν ἀνενέργητα καὶ νεκρὰ ἐξαιτίας τῆς ἐπιθυμίας τῶν ἀνώτερων ἀγαθῶν. Τέτοια σμύρνα κάποτε ἀφήνει ὁ Παῦλος νὰ ξεχυθεῖ ἀπὸ τὸ στόμα του ἀναμιγμένη μὲ τὸ καθαρὸ κρίνο τῆς σωφροσύνης στὴν ἀκοή τῆς ἀγίας παρθένου (ἢ παρθένος ἦταν ἡ Θέκλα). Αὐτὴ, ἀφοῦ δέχτηκε εὐσεβῶς στὴν ψυχὴ της τὶς σταλαγματιᾶς ποὺ ἔσταζαν ἀπὸ τὸ κρίνο, θανατώνει τὸν ἐξωτερικὸ ἄνθρωπο ἐξαλείφοντας ἀπὸ μέσα της κάθε σαρκικὴ σκέψη κι ἐπιθυμία. Ἐπειτα ἀπὸ τὴν ἀγαθὴ διδασκαλία ποὺ δέχτηκε νεκρώθηκε ἡ νεότητά της, νεκρώθηκε καὶ ἡ ὁμορφιά ποὺ τὴ στόλιζε, νεκρώθηκαν καὶ ὄλα τὰ σωματικὰ αἰσθητήρια, καὶ μόνον ζοῦσε μέσα της ὁ Λόγος, ποὺ γιὰ χάρη του εἶχε θανατωθεῖ¹⁴.

Ἔτσι κάποτε κι ὁ μεγάλος Πέτρος στὸ σπίτι τοῦ Κορνήλιου ἐκφωνώντας τὰ λαμπρὰ κρίνα τοῦ λόγου πλημμύρισε ἀπὸ σμύρνα τὶς ψυχὲς ἐκείνων ποὺ ἄκουαν, κι ἀφοῦ ἀμέσως δέχτηκαν τὸ λόγο μὲ τὴ βάπτισή τους ἐνταφιάστηκαν μαζί μὲ τὸ Χριστὸ κι ἔγιναν νεκροὶ γιὰ τὴ ζωὴ¹⁵. Μύρια ἄλλα ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὰ παραδείγματα ἀγίων μπορεῖ νὰ βρεῖ κανένας, πῶς, ἀφοῦ ἔγιναν τὸ στόμα τοῦ κοινοῦ τοῦ σώματος τῆς Ἐκκλησίας, πλημμυροῦσαν τοὺς ἀκροατὲς τους μὲ τὴ

κρωτικῆς τῶν παθημάτων σμύρνης πλήρεις τοὺς ἀκρωμένους ἐποίουν ἀνθοφοροῦντες διὰ τῶν κρίνων τοῦ Λόγου, δι' ὧν οἱ μεγάλοι τῆς πίστεως πρόμαχοι διὰ τῆς ἀγαθῆς ὁμολογίας κατὰ τὸν τῆς μαρτυρίας καιρὸν ἐν τοῖς ὑπὲρ εὐσεβείας ἀγῶσι κατεσμυρνώθησαν.

5 Καὶ τί χρῆ διὰ πλειόνων μηκύνειν τὸν περὶ τούτων λόγον φανερώς διὰ τῶν εἰρημένων γενομένης ἡμῖν τῆς διανοίας, πῶς τὸ στόμα τῆς Ἐκκλησίας κρίνον γίνεται καὶ πῶς ἀποστάζει τοῦ κρίνου ἢ σμύρνα καὶ πῶς πληροῦται τῆς τοιαύτης σταγόνας ἢ τῶν δεχομένων ψυχῆ;

Ἄλλὰ πρὸς τὸν ἐφεξῆς ἤδη λόγον μετέλθωμεν. Φησὶ γάρ· «χεῖ-
10 ρες αὐτοῦ τορευταί, χρυσαῖ, πεπληρωμένοι θαρσεῖς». Ὅτι μὲν οὖν ἀτελής ἐστὶν ἐπὶ τοῦ σώματος τῆς Ἐκκλησίας ἢ τοῦ ὀφθαλμοῦ χάρις τῆς τῶν χειρῶν ὑπουργίας διεzeugμένη, σαφῶς παρὰ τοῦ μεγάλου μεμαθήκαμεν Παύλου, ὃς φησὶν ὅτι «οὐ δύναται ὁ ὀφθαλμὸς εἰπεῖν τῇ χειρὶ· χρεῖαν σου οὐκ ἔχω». Τότε γὰρ μάλιστα ἢ τῶν ὀφθαλμῶν
15 ἐνέργεια δείκνυται, ὅταν τὰ ἔργα μαρτυρῆ τὴν ὀξυωπίαν τῷ ὀφθαλμῷ διὰ τῆς περὶ τὰ καλὰ σπουδῆς τὴν ἀγαθὴν ὁδηγίαν ἐπισημαίνοντα. Ἐπεὶ δὲ χρῆ προθέντας τὸν περὶ τῶν χειρῶν τοῦ θεοῦ σώματος ἔπαινον ὁδηγηθῆναι διὰ τῶν εἰρημένων, ὅπως προσήκει κατηρτίσθαι τοὺς ἀντὶ χειρῶν ὄντας ἐπὶ τῆς Ἐκκλησίας, αὐτὸ προθέντες τὸ
20 θεῖον λόγιον, ὅπως ἂν οἴον τε ἦ, τὴν ἐγκειμένην αὐτῷ θεωρῆσαι διάνοιαν διδόντος Θεοῦ πειρασόμεθα.

«Χεῖρες αὐτοῦ», φησὶ, «τορευταί, χρυσαῖ». Τέως μὲν οὖν τοσοῦτον πρόδηλόν ἐστιν ἐκ τῶν εἰρημένων τὸ νόημα, ὅτι οἷς τὸ τῆς κεφαλῆς εἶδος ἐγκωμιάζεται διὰ τῶν αὐτῶν καὶ ταῖς χερσὶ πληροῦ-
25 ται ὁ ἔπαινος. Κεφαλὴν δὲ τὸν κατὰ σάρκα Χριστὸν ἐνοήσαμεν, ἐν ᾧ ὁ Θεὸς ἦν τὸν κόσμον ἑαυτῷ καταλλάσσω, κατὰ τὴν τοῦ Παύλου φωνήν, ὁ ἐν τῇ σαρκὶ διὰ τῶν δυνάμεων τε καὶ τῶν θαυμάτων ἑαυτὸν φανερώσας. Εἰ οὖν ἢ νοηθεῖσα ἡμῖν αὕτη κεφαλὴ χρυσίον ἀκήρατον παρὰ τοῦ Λόγου κατωνομάσθη διὰ τὸ πάσης ἀμαρτίας ἐκτὸς
30 εἶναι («ὃς ἀμαρτίαν» γάρ, φησὶν, «οὐκ ἐποίησεν οὐδὲ εὐρέθη δόλος ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ»), χρυσαῖ δὲ εἶναι φησὶ καὶ τὰς χεῖρας ὁ λόγος, πρόδηλόν ἐστι τὸ διὰ τούτων νοούμενον, ὅτι τὸ καθόλου καθαρὸν τε καὶ ἀναμάρτητον καὶ πάσης κακίας ἀμιγές τε καὶ ἀπαράδεκτον νομοθετεῖ τῇ χειρὶ ὁ λόγος. Χεῖρα δὲ νοοῦμεν πάντως τὴν τὰ κοινὰ τῆς
35 Ἐκκλησίας εἰς τὰς τῶν ἐντολῶν χρεῖας διαχειρίζουσαν, ἧς ἔπαινος

σμύρνα πού νεκρώνει τὰ πάθη, σκορπώντας τὴν ἀνθοφορία τῶν κρίνων τοῦ λόγου μὲ αὐτὰ τὰ κρίνα οἱ μεγάλοι πρόμαχοι τῆς πίστεως, ὁμολογώντας γενναῖα κατὰ τὸν καιρὸ τοῦ μαρτυρίου τους στοὺς ἀγῶνες γιὰ χάρη τῆς εὐσεβοῦς πίστεως, πλημμύρησαν ἀπὸ σμύρνα. Ἀλλὰ τί χρειάζεται νὰ μακραίνω τὸ λόγο γι' αὐτὸ περισσότερο, ἀφοῦ ἔγινε φανερὸ πῶς γίνεται κρίνο τὸ στόμα τῆς Ἐκκλησίας, πῶς στάζει ἢ σμύρνα ἀπὸ τὸ κρίνο καὶ πῶς ἀπὸ τὴ σταλαγματιὰ αὐτὴ γεμίζει ἢ ψυχὴ ὄσων τὴ δέχονται;

Ἄς περάσομε τώρα στὸν ἐπόμενο λόγο, πού λέει: «τορνευτὰ τὰ χέρια του, χρυσά, γεμάτα θαρσεῖς». Ὅτι εἶναι ἐπάνω στὸ σῶμα τῆς Ἐκκλησίας ἀτελής ἢ χάρη τοῦ ματιοῦ χωρὶς τὴν ὑπηρεσία τῶν χειρῶν, τὸ μάθαμε μὲ σαφήνεια ἀπὸ τὸ μεγάλο Παῦλο πού λέει ὅτι «δὲν μπορεῖ τὸ μάτι νὰ πεῖ στὸ χέρι, δὲ σὲ χρειάζομαι»¹⁶. Τότε κατ' ἐξοχὴν ἀποδεικνύεται ἡ λειτουργία τῶν ματιῶν ὅταν τὴ δύναμη τοῦ ματιοῦ τὴν ἐπιβεβαιώνουν τὰ ἔργα, πού δίνουν σημεῖα ὅτι ὀδηγοῦν σωστὰ μὲ τὸ ζῆλο γιὰ τὰ καλὰ ἔργα. Κι ἐπειδὴ πρέπει προτάσσοντας τὸν ἔπαινο τῶν χειρῶν τοῦ θεοῦ σώματος νὰ ὀδηγηθοῦμε μὲ τοὺς λόγους μας στὸ πῶς ὀφείλουν νὰ καταρτίζονται ἐκεῖνοι πού ἔχουν τὴ θέση τῶν χειρῶν στὴν Ἐκκλησία, προτάσσοντας τὸν ἴδιο τὸ θεῖο λόγο, ὅσο εἶναι δυνατὸ, θὰ προσπαθήσομε μὲ τὴ χάρη τοῦ Θεοῦ νὰ ἐξετάσομε τὸ νόημα πού κρύβει.

«Τὰ χέρια του», λέει, εἶναι τορνευτὰ, χρυσά». Ὡς τώρα λοιπὸν ἀπὸ ὅσα εἰπώθηκαν ἦταν σὲ τόσο βαθμὸ πρόδηλο τὸ νόημα, ὅτι μὲ ὅποια στοιχεῖα ἐγκωμιάζεται τὸ εἶδος τοῦ κεφαλιοῦ, μὲ τὰ ἴδια γίνεται καὶ ὁ ἔπαινος τῶν χειρῶν. Κεφαλὴ βέβαια ἐννοήσαμε τὸν σαρκωθέντα Χριστό, πού στὸ πρόσωπό του ὁ Θεὸς συμφιλίωσε τὸν κόσμον μὲ τὸν ἑαυτό του, κατὰ τὸ λόγο τοῦ Παύλου¹⁷, αὐτὸς πού μέσα στὴ σάρκα φανερώθηκε μὲ τὶς δυνάμεις καὶ τὰ θαύματα. Ἄν λοιπὸν αὐτὴ τὴ νοητὴ κεφαλὴ μας τὴν ὀνόμασε ὁ λόγος χρυσάφι ἀνόθευτο, ἐπειδὴ εἶναι ἐξω ἀπὸ κάθε ἁμαρτία (γιατὶ λέει, «Αὐτὸς δὲν ἔκανε ἁμαρτία οὔτε βρέθηκε στὰ λόγια του δόλος»)¹⁸ κι ἂν λέει ὁ Λόγος ὅτι τὰ χέρια εἶναι χρυσά, εἶναι ὀλοφάνερο αὐτὸ πού ἐννοεῖται, ὅτι ἡ Γραφὴ νομοθετεῖ γιὰ τὸ χέρι νὰ εἶναι ὀλότελα καθαρὸ καὶ ἀναμάρτητο, χωρὶς νὰ περιέχει οὔτε νὰ δέχεται καμιὰ κακία. Καὶ χέρι ἐννοοῦμε ὅπωςδήποτε ὅποιους διαχειρίζονται τὰ κοινὰ τῆς Ἐκκλησίας ἀνάλογα μὲ τὶς ἀπαιτήσεις τῶν ἐντολῶν κι ὁ ἔπαινος

ἔστι τὸ ὁμοιωθῆναι τῇ τῆς κεφαλῆς φύσει κατὰ τὸ καθαρὸν τε καὶ ἀναμάρτητον. Καθαρὰ δὲ γίνεται τότε ἡ χεὶρ, ὅταν διὰ τῆς τορείας ἅπαν ἀποξύσῃται τὸ ἐμποδίζον τῷ κάλλει· καθάπερ γὰρ οἱ πρὸς τινὰ ζώου μορφὴν ἀποτυποῦντες τὸ μάρμαρον ἐκεῖνα διὰ τῆς τορείας ἐγκλύφουσι τοῦ λίθου καὶ ἐκκολλάπτουσιν, ὧν περιαιρεθέντων πρὸς τὸ ἀρχέτυπον εἶδος ἀποτυποῦται τὸ μίμημα, οὕτω καὶ ἐπὶ τοῦ κάλλους τῶν τοῦ σώματος τῆς Ἐκκλησίας χειρῶν πολλὰ χρὴ διὰ τῆς τῶν λογισμῶν τορείας ἀποξυσθῆναι, ἵνα γένηται ἡ χεὶρ χρυστὴ ὡς ἀληθῶς καὶ ἀκήρατος. Πάντως δὲ πρόδηλα πᾶσιν ἔστιν, ὅσα μὴ
10 περιαιρεθέντα τῆς χειρὸς τῷ κάλλει λυμαίνεται, οἷον τὸ ἀνθρωπάρεσκον, τὸ φιλοκερδές, τὸ φιλόδοξον, τὸ μόνον πρὸς τὸ φαινόμενον βλέπειν, τὸ περιφανείας τινὰς ἑαυτῷ διὰ τῶν ἐν χερσὶ πραγματεῦσθαι, τὸ εἰς τρυφὴν καὶ ἀπόλαυσιν ἰδίαν τῇ τῶν ἐντολῶν ἀποκεχρησθαι παρασκευῇ· ἃ χρὴ πάντα ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα τοῖς τῶν λογισμῶν ὄργανοις περιζυσάμενον, ἐκεῖνο καταλιπεῖν μόνον τὸ καθαρὸν
15 τε καὶ ἀκιβδήλευτον χρυσίον τῆς προαιρέσεως τὸ τῇ ἀκηράτῳ κεφαλῇ ὁμοιούμενον.

Σαφέστερον δ' ἂν γένοιτο ἡμῖν τὸ λεγόμενον διὰ τῆς τοῦ Ἀποστόλου φωνῆς, ὃς πιστὸν τὸν Θεὸν ὀνομάσας οὐδὲν ἄλλο καὶ ἐν τοῖς
20 οἰκονόμοις ζητεῖν ἀξιοῖ ἢ τὸ πιστὸν εὑρεθῆναι, οὕτωςι γράψας τῷ ρήματι· «ὧδε λοιπὸν ζητεῖτε ἐν τοῖς οἰκονόμοις, ἵνα πιστὸς τις εὑρεθῇ». Οὐκοῦν ὁ πιστὸς καὶ φρόνιμος οἰκονόμος ἀντὶ χειρὸς ὧν τῇ Ἐκκλησίᾳ χρυσὴν καθ' ὁμοιότητα τῆς κεφαλῆς δείκνυσι τὴν χεῖρα τοῦ σώματος τὸν σοφὸν ἑαυτοῦ δεσπότην διὰ τοῦ βίου μιμούμενος.
25 Οὐκ ἦν τοιαύτη χεὶρ ἐν τῷ τῶν ἀποστόλων σώματι ὁ Ἰούδας ἐκεῖνος ὁ ἐλεεινός τε καὶ δειλῆλιος, μᾶλλον δὲ ὁ στυγητός τε καὶ ἀποτρόπαιος, ὃς οἰκονομίαν πτωχῶν πεπιστευμένος τὸν τῆς φιλοχρηματίας λίθον οὐκ ἀπεξύσατο, ἀλλὰ φύλαξ ὧν τοῦ γλωσσοκόμου διὰ τοῦς κλέπτοντας, αὐτὸς ἑαυτοῦ κλέπτῃς ἐγένετο, ὃ ἐν ταῖς ἑαυτοῦ χερσὶν
30 εἶχε διὰ τῶν ἰδίων χειρῶν ὑφαιρούμενος καὶ οὐ πρὸς τὴν ἐντολήν, ἀλλὰ πρὸς τὰ χρήματα βλέπων. Ὡν ἡ ἀπόλαυσις ἐγένετο τίς; Ἀγχόνη ἐκούσιος, ζωῆς ἀλλοτριώσις, πανωλεθρία ψυχῆς, μνημόσυνον πονηρὸν παντὶ τῷ μετ' αὐτὸν χρόνῳ συνεκτεινόμενον. Οὐκοῦν χρὴ

19. Α' Κορ. 1,9. 10,13. 20. Α' Κορ. 4,2. 21. Λουκᾶ. 12,42.

22. Ἰω. 12,4-6. 23. Πράξ. 1,19.

του εἶναι νὰ ὁμοιωθεῖ μὲ τὴν ποιότητα τῆς κεφαλῆς στὴν καθαρότητα καὶ τὴν ἀναμαρτησία. Τὸ χέρι γίνεται καθαρὸ, ὅταν μὲ τὴν τὸρνευση τοῦ ἀφαιρέσει κανεὶς ὅ,τι ἐμποδίζει τὴν ὁμορφιά. Ὅπως δηλαδὴ ἐκεῖνοι ποὺ διαμορφώνουν τὸ μάρμαρο σύμφωνα μὲ τὴ μορφὴ ἐνὸς ζώου· μὲ τὸ σκάλισμα βγάζουν μὲ τὸ γλύφανο κι ἀφαιροῦν ἀπὸ τὸ μάρμαρο τὰ μέρη ἐκεῖνα, ποὺ ὅταν λείψουν τὸ εἶδωλο διαμορφώνεται σύμφωνα μὲ τὸ ἀρχέτυπο. Τὸ ἴδιο συμβαίνει καὶ μὲ τὴν ὁμορφιά τοῦ σώματος τῆς Ἐκκλησίας· πρέπει ν' ἀφαιρεθοῦν πολλὰ σημεῖα μὲ τὸ σκάλισμα τῶν λογισμῶν, γιὰ νὰ γίνῃ τὸ χέρι πραγματικὰ χρυσὸ καὶ καθαρὸ. Εἶναι ἀσφαλῶς φανερὰ σὲ ὅλους τὰ σημεῖα ἐκεῖνα ποὺ ἂν δὲν ἀφαιρεθοῦν, καταστρέφουν τὸ κάλλος τοῦ χεριοῦ, ὅπως ἡ ἀνθρωπαρέσκεια, ἡ φιλοκέρδεια, ἡ φιλοδοξία, ἡ προσήλωσις σὲ ὅσα φαίνονται μόνο, ἡ ἐπιδίωξις τῆς προβολῆς τους μὲ αὐτὰ ποὺ διαχειρίζονται, ἡ χρησιμοποίησις τῶν ἐντολῶν γιὰ τὴν ἀτομικὴ τους τρυφὴ κι ἀπόλαυσις. Ὅλα αὐτὰ καὶ τὰ παρόμοια πρέπει νὰ τὰ ἀποξύσομε ὀλόγυρα μὲ τὰ ὄργανα τῶν λογισμῶν καὶ ν' ἀφήσομε μόνο τὸ καθαρὸ κι ἀνόθευτο χρυσάφι τῆς προαίρεσις ποὺ εἶναι ὁμοιο μὲ τὴν καθαρὴ κεφαλὴ.

Τὸ λεγόμενον θὰ γίνῃ σαφέστερο μὲ τὸ λόγο τοῦ Ἀποστόλου, ποὺ, ἀφοῦ ὀνόμασε τὸ Θεὸ ἀξίόπιστο¹⁹, τίποτε ἄλλο δὲ θέλει νὰ ζητήσῃ ἀπὸ τοὺς οἰκονόμους του παρὰ νὰ βρεθοῦν ἐμπιστοὶ, γράφοντας ἐπὶ λέξει· «αὐτὸ λοιπὸν ποὺ ζητοῦμε ἀπὸ τοὺς οἰκονόμους εἶναι νὰ βρεθεῖ κάποιος ἐμπιστος»²⁰. Ὁ ἐμπιστος λοιπὸν καὶ φρόνιμος οἰκονόμος²¹ ἔχει τὸ ἔργο τοῦ χεριοῦ στὴν Ἐκκλησίᾳ· παρουσιάζει ὁμοια μὲ τὸ κεφάλι χρυσὸ τὸ χέρι τοῦ σώματος, ἀντιγράφοντας τὸν σοφὸ Κύριό του μὲ τὴ ζωὴ του. Χέρι μέσα στὸ σῶμα τῶν ἀποστόλων δὲν ἦταν ἐκεῖνος ὁ Ἰούδας ὁ ἐλεεινὸς κι ἀξιολύπητος, ἢ καλύτερα ὁ μισητὸς κι ἀπαίσιος, ποὺ, ἐνῶ τοῦ εἶχε ἐμπιστευτεῖ τὴν ἐξυπηρέτησις τῶν φτωχῶν, δὲν σκάλισε τὸ μάρμαρο τῆς φιλοχρηματίας, ἀλλὰ, ἐνῶ ἦταν φύλακας τοῦ ταμείου ἀπὸ τοὺς κλέφτες, ἐγίνε ὁ ἴδιος κλέφτης τοῦ ἑαυτοῦ του, ληστεύοντας μὲ τὰ ἴδια του τὰ χέρια ἐκεῖνο ποὺ κρατοῦσε μέσα στὰ χέρια του, χωρὶς νὰ ἀποβλέπει στὴν ἐντολή, ἀλλὰ τὸ βλέμμα του ἦταν στὰ χρήματα²². Καὶ ποιά ἦταν ἡ ἀπόλαυσις τῶν χρημάτων; Ἀγχόνῃ ἐκούσιᾳ, στέρησις τῆς ζωῆς, τέλεια ἀπώλεια τῆς ψυχῆς, ἀνάμνησις πονηροῦ ἀνθρώπου γιὰ ὅλο τὸ μετέπειτα χρόνον²³. Πρέπει λοιπὸν νὰ εἶναι τὰ χέρια τὸρνευτὰ

τορευτὰς εἶναι καὶ διαγλύφους τὰς χεῖρας, ἵνα περιαιρεθέντων τῶν κακῶς συμπεφυκότων τὸ λειπόμενον χρυσὸν ἢ τῷ τῆς κεφαλῆς κάλλει κατὰ τὸ εἶδος συμβαῖνον.

Ἡ δὲ τοῦ «*θαρσεῖς*» λέξις πολύσημός ἐστιν ἐν τῇ γραφικῇ συν-
5 θηεῖα οὐ κατὰ τῆς αὐτῆς πάντοτε διανοίας εὐρισκομένη· ἀλλὰ πολ-
λάκις μὲν πρὸς τὸ κατεγνωσμένον, πολλάκις δὲ πρὸς τὸ θεῖόν τε καὶ
μακάριον ἢ σημασία μεταλαμβάνεται. Οἷον ὅτε φεύγει ἀπὸ προσώ-
που τοῦ Θεοῦ Ἰωνᾶς ὁ προφήτης, ζητεῖ πλοῖον ἐπὶ θαρσεῖς πορευό-
μενον· καὶ ὁ μέγας Δαβὶδ «*πλοῖα θαρσεῖς βιαίῳ πνεύματι*» λέγει
10 «*συντρίβεσθαι*», βίαιον πνεῦμα, ὡς οἶμαι, λέγων τὸ τοῖς μαθηταῖς
ἐπιφανέν, τοῖς ἐν τῷ ὑπερώῳ συνειλεγμένοις, ὃ πρότερον μὲν δι'
ἀκοῆς προεγνώσθη ὡσπερ φερομένης πνοῆς βιαίας, μετὰ ταῦτα δὲ
καὶ τοῖς ὀφθαλμοῖς ἐφανερῶθη εἰς γλωσσῶν σχῆμα τυπούμενον καὶ
τῇ ἐκλαμπτικῇ φύσει τοῦ πυρὸς ὁμοιούμενον, δι' οὗ συντρίβεται ἢ
15 πολυσχιδῶς ἐπιπολάζουσα τῇ ἀνθρωπίνῃ φύσει κακία, ἣν «*πλοῖα
θαρσεῖς*» ὁ προφήτης ὠνόμασεν. Ταῦτα μὲν οὖν ἐστὶ δι' ὧν τῷ ὀνό-
ματι τούτῳ τὰ χεῖρω σημαίνεται, ὃ δὲ μέγας Ἰεζεκιὴλ εἰς ὑπογραφὴν
ἄγων τῆς γενομένης αὐτῷ ποτε θεοφανείας τὴν ὄπτασίαν ἐνὸς τῶν
θεῶν θεαμάτων τὸ εἶδος τῇ λέξει ταύτῃ διασημαίνει λέγων· «*καὶ τὸ*
20 *εἶδος αὐτῶν ὡς εἶδος θαρσεῖς*». Φασὶ δὲ οἱ δι' ἀκριβείας τῶν ἑβραϊ-
κῶν λέξεων τὰς ἐμφάσεις ἐπεσκεμμένοι τὸ ἀχρωμάτιστόν τε καὶ
νοητὸν καὶ ἀσώματον διὰ τῆς λέξεως ταύτης ἐν τῇ προφητείᾳ
σημαίνεσθαι.

Διπλῆς τοίνυν οὕσης ἐν τῇ λέξει ταύτῃ τῆς σημασίας, ἐπειδὴ
25 πρὸδηλόν ἐστιν ὅτι πρὸς τὸ κρεῖττον νῦν παρελήφθη τὸ ταύτης τῆς
φωνῆς σημαίνόμενον (οὐ γὰρ ἂν εἰς ἔπαινον ἐλαμβάνετο τὸ ὑπαί-
τιον), ἀκόλουθον ἂν εἴη τοῦτο περὶ τῶν ἐγκωμιαζομένων ἐννοῆσαι
χειρῶν, ὅτι ἀκριβῶς ἀφ' ἑαυτῶν πᾶν τὸ περιττόν τε καὶ σωματῶδες
ἀποτορεύσασαι πρὸς τὸ θεῖόν τε καὶ νοητὸν μεταβαίνουσι τὴν ὑλώ-
30 δη πᾶσαν καὶ βαρεῖαν περὶ τὰ πράγματα σχέσιν ἐκτιναζάμεναι. Οἷον
δὴ φασὶ καὶ ἐπὶ τῆς σμαραγδίνης βώλου τοὺς λιθογλύφους ἐργάζε-
σθαι· τὸ γὰρ ἀφεγγές καὶ γεῶδες διὰ τῆς ἀκόνης ἐκδαπανήσαντές τε
καὶ ἀποψήξαντες ἐκεῖνο μόνον καταλείπουσιν ἀδαπάνητον, ᾧ καθο-
ρᾶται τις αὐγὴ χλοερά τε ἄμα καὶ ἐλαιάζουσα. Ὅπερ μοι δοκεῖ σα-
φέστερον ἐρμηνεύων ὁ θεῖος Ἀπόστολος τοῦτο συμβουλεύειν ἐν τινι
35 τῶν ἑαυτοῦ λόγων ὅτι χρὴ ἀποσκευάζεσθαι τὴν περὶ τὰ βλεπόμενα
σχέσιν, πρὸς δὲ τὸ ἀόρατον ταῖς ἐπιθυμίαις ὁρμᾶν· «*μὴ σκοπούντων*

και σκαλισμένα, ὥστε, ἀφοῦ ἀφαιρεθοῦν ὄλες οἱ κακὲς συμφύσεις, ὅ,τι ἀπομείνει νὰ εἶναι χρυσάφι πὺ νὰ ταιριάζει ἡ ὄψη του μὲ τὸ κάλλος τῆς κεφαλῆς.

Ἡ λέξη 'θαρσεῖς' εἶναι πολυσήμαντη στὴ χρῆση τῆς ἀπὸ τὴ Γραφή και δὲ βρίσκεται πάντοτε μὲ τὴν ἴδια ἔννοια. Ἀλλὰ συχνὰ χρησιμοποιεῖται γιὰ νὰ δηλωθεῖ κάτι καταδικαστέο και συχνὰ κάτι θεῖο και μακάριο. Γιὰ παράδειγμα: ὅταν φεύγει μπροστὰ ἀπὸ τὸ Θεὸ ὁ προφήτης Ἰωνᾶς ζητεῖ πλοῖο πὺ πηγαίνει στὶς θαρσεῖς²⁴ και ὁ μέγας Δαβὶδ λέει ὅτι πλοῖα θαρσεῖς συντρίβονται ἀπὸ βίαιο ἄνεμο²⁵. βίαιο ἄνεμο νομιζῶ λέει ἐκεῖνον πὺ φύσηξε στοὺς μαθητὲς πὺ εἶχαν μαζευτεῖ στὸ ὑπερῶο· αὐτὸς ἀκούστηκε προηγουμένως σὰν πνοή πὺ φύσηξε ὀρμητικά και ἔπειτα φανερώθηκε παίρνοντας τὸ σχῆμα γλωσσῶν και μοιάζοντας μὲ τὴ λάμπουσα φύση τῆς φωτιᾶς, μὲ τὴν ὅποια συντρίβεται ἡ πολύμορφη κακία πὺ σκεπάζει τὴν ἀνθρώπινη φύση, πὺ ὁ προφήτης τὴ λέει «πλοῖα θαρσεῖς». Αὐτὰ εἶναι τὰ χειρότερα πὺ σημαίνει ἡ λέξη αὐτή. Ὁ μέγας Ἰεζεκιήλ περιγράφοντας τὴν ὄπτασία τῆς θεοφάνειας πὺ τοῦ ἔγινε κάποτε σημαίνει τὸ εἶδος ἑνὸς ἀπὸ τὰ θεῖα θεάματα μὲ τὴ λέξη αὐτή, λέγοντας: «και τὸ εἶδος τους ἦταν ὅπως τὸ εἶδος θαρσεῖς»²⁶. Αὐτοὶ πὺ ἐξετάζουν μὲ ἀκρίβεια τὶς σημασίες τῶν ἑβραϊκῶν λέξεων λένε ὅτι μὲ τὴ λέξη αὐτή μέσα στὴν προφητεία σημαίνεται τὸ ἀχρωμάτιστο και νοητὸ και ἀσώματο.

Ἀφοῦ λοιπὸν ἡ λέξη ἔχει διπλὴ σημασία και ἀφοῦ εἶναι πρόδηλο ὅτι τώρα χρησιμοποιήθηκε μὲ τὴν καλὴ ἐκδοχή του τὸ σημαίνονομο τῆς λέξης αὐτῆς (γιατὶ δὲ θὰ χρησιμοποιόταν σὲ ἔπαινο τὸ καταδικαστέο), θὰ εἶχε θέση νὰ σκεφτοῦμε τοῦτο γιὰ τὰ χέρια πὺ ἐγκωμιάζονται, ὅτι, ἀφοῦ ἀφαίρεσαν ἀπὸ πάνω τους κάθε τι τὸ περιττὸ και σωματικὸ, μεταβαίνουν πρὸς τὸ θεῖο και νοητὸ ἀποτινάζοντας κάθε ὑλικὸ και βαρὺ δεσμὸ μὲ τὰ πράγματα. Ὅπως λένε και γιὰ τοὺς λιθοξόους πὺ δουλεύουν τὴν πέτρα τοῦ σμαραγδιοῦ· ἀφοῦ ἐκτρίψουν μὲ τὴν ἀκόνη τὸ σκοτεινὸ και γεῶδες μέρος και τὸ ἀφαιρέσουν, ἀφήνουν ἐκεῖνο μόνο τὸ τμῆμα νὰ παραμείνει πὺ ρίχνει μιὰ ἀνταύγεια χλόης και λαδιοῦ. Αὐτὸ νομιζῶ ἐρμηνεύοντας σαφέστερα ὁ θεῖος Ἀπόστολος μᾶς συμβουλεῖ σὲ κάποια ἐπιστολῆ του τὸ ἐξῆς: ὅτι πρέπει ν' ἀποδεσμευθοῦμε ἀπὸ τὸ δεσμὸ μας μὲ ὅσα βλέπομε και νὰ πετάξει ἡ ἐπιθυμία μας πρὸς τὸ ἀόρατο· κ'νά

24. Ἰωνᾶς 1,3.

25. Ψαλμ. 47,8.

26. Ἰεζ. 1,16.

γὰρ ἡμῶν», φησί, «τὰ βλεπόμενα, ἀλλὰ τὰ μὴ βλεπόμενα· τὰ γὰρ βλεπόμενα πρόσκαιρα, τὰ δὲ μὴ βλεπόμενα αἰώνια». Ταῦτα μὲν οὖν ἐν τῷ ἐπαίνῳ τῶν χειρῶν ἐνόησαμεν, πῶς τῆς ὑλώδους προσπαθείας ἐκτορευθεῖσαι ἀκήρατοι γίνονται πρὸς τὸ αὐλὸν τε καὶ νοητὸν, 5 ἀλλοιούμεναι διὰ τῆς προαιρέσεως· «χειρες γὰρ αὐτοῦ», φησί, «τορευταί, χρυσαῖ, πεπληρωμένοι θαρσεῖς».

Ἀκόλουθον δ' ἂν εἴη καὶ τὸν ἐφεξῆς λόγον διασκοπῆσαι, ὃν περὶ τῆς κοιλίας πεποιήται. Ἔχει δὲ οὕτως ὁ λόγος· «κοιλία αὐτοῦ πυξίον ἐλεφάντινον ἐπὶ λίθου σαπφείρου». Ὅτε τῷ Μωϋσῆ τὸν 10 ταῖς λιθίνοις δέλτοις ἐγχαραχθέντα νόμον ὁ τῆς φύσεως δίδωσι νομοθέτης, πυξία λίθινα τὰς πλάκας ὠνόμασεν, αἷς ἐνετυπώθη τὰ θεῖα χαράγματα, οὕτως εἰπόντος τοῦ πρὸς τὸν Μωϋσέα περὶ αὐτῶν χρηματίσαντος ὅτι «ἀνάβηθι πρὸς με εἰς τὸ ὄρος καὶ ἴσθι ἐκεῖ, καὶ δώσω σοι τὰ πυξία τὰ λίθινα, τὸν νόμον καὶ τὰς ἐντολάς». Μετὰ 15 ταῦτα δέ, ἐπειδὴ πᾶν τὸ σωματικὸν καὶ γεῶδες ἀπεξύσατο διὰ τῆς εὐαγγελικῆς σαφηνείας ὁ νόμος, οὐκέτι λίθινον τὸ δεχόμενον τὰ γράμματα πυξίον ἐστίν, ἀλλ' ἐκ τοῦ λαμπροῦ τε καὶ νεοξύστου ἐλέφαντος· τὸ γὰρ δεκτικὸν τῶν ἐντολῶν καὶ τῶν νόμων, ὅπερ «κοιλίαν» ὠνόμασε, «πυξίον» εἶναι φησιν «ἐλεφάντινον ἐπὶ λίθου σαπφείρου». Πρῶτον δὲ οἴμαι χρῆναι τὸ σωματικὸν ὑπόδειγμα φανερὸν τῷ λόγῳ ποιῆσαι, εἶθ' οὕτως ἐπὶ τὴν θεωρίαν τῶν εἰρημένων ἐλθεῖν. Πυκνὸν τι ξύλον ἢ πύξος ἐστὶ καὶ ὑπόλευκον, ἀφ' ἧς φιλοτεχνουῖσιν ἑαυτοῖς πίνακας οἷς τῶν γραμμάτων μέλει. Τὸ τοίνυν τοιοῦτον 20 πινάκιον τὸ πρὸς τὴν τῶν γραμμάτων χρεῖαν κατεσκευασμένον, 25 κἂν ἀφ' ἑτέρας ὕλης τύχη γενόμενον, πυξίον καταχρηστικῶς ὀνομάζεται. Οὐκοῦν πυξίον ἀκούσαντες, λεῖόν τι σκευὸς ἐπιτήδειον πρὸς γραμμάτων ὑποδοχὴν ἐνόησαμεν.

Ἐπεὶ τοίνυν γενικὸν τι τῶν τοιούτων πινάκων ὄνομα τὸ πυξίον ἐστίν, ἐνταῦθα καὶ τὸ εἶδος τῆς ὕλης τῷ ὑποδείγματι ὁ λόγος προστί- 30 θησι, οὐκ ἀπὸ ξύλου λέγων, ἀλλ' ἐξ ἐλέφαντος εἶναι τὴν κατασκευὴν τοῦ πυξίου. Φασὶ δὲ διὰ πολλὴν πυκνότητα καὶ στερρότητα τὸ τοιοῦτον ὀστέον ἀδιάφθορον διαμένειν ἐφ' ὅτι μῆκιστον μηδεμίαν ἐκ χρόνου βλάβην παραδεχόμενον. Ὁ δὲ σάπφειρος τῷ κυανοειδεῖ τῆς χροῆς εἰς παραμυθίαν τοῦ καμάτου τῶν ὀφθαλμῶν ἐπινοεῖται, τοῖς 35 φιλοπόνως προσανέχουσι τῷ καταγεγραμμένῳ πυξίῳ φρσικῶς τῆς τοιαύτης αὐγῆς τὰς ὄψεις δι' ἑαυτῆς ἀναπαυούσης. Τὸ μὲν οὖν ὑπό-

μὴν προσέχομε», λέει, «ὄσα βλέπομε ἀλλὰ ὄσα δὲ βλέπομε· γιατί ὄσα βλέπομε εἶναι πρόσκαιρα, ἐνῶ ὄσα δὲ βλέπομε αἰώνια»²⁷. Αὐτὰ καταλάβαμε σχετικὰ μὲ τὸν ἔπαινο τῶν χειρῶν, πῶς, ἀφοῦ ἀπαλλάχτηκαν ἀπὸ τὸ σύνδεσμό τους μὲ τὰ ὑλικά, καθαίρονται καὶ μὲ τὴν προαίρεση μεταβάλλονται στὸ ἄυλο καὶ νοητό. Γιατὶ λέει, «τὰ χέρια του εἶναι τορνευτά, χρυσά, γεμάτα θαρσεῖς».

Δὲ θὰ εἶναι ἄσχετο νὰ ἐξετάσουμε καὶ τὸν ἐπόμενο λόγο, ποὺ κάνει γιὰ τὴν κοιλιά. Εἶναι ὁ ἐξῆς· «ἡ κοιλιά του εἶναι σὰν πινακίδα ἀπὸ φίλντισι μὲ ζαφειρόπετρες». Ὅταν ὁ νομοθέτης τῶν ἀνθρώπων δίνει στὸ Μωυσὴ τὸ νόμο τὸν χαραγμένο στὶς λίθινες πλάκες, ὀνόμασε λίθινες δέλτους τὶς πλάκες, ὅπου εἶχαν ἀποτυπωθεῖ τὰ θεῖα γράμματα, λέγοντας τὰ ἐξῆς ἐκεῖνος ποὺ μίλησε γι' αὐτὰ πρὸς τὸ Μωυσὴ· «ἀνέβα πρὸς ἐμένα, ἐπάνω στὸ βουνὸ καὶ περίμενε ἐκεῖ θὰ σοῦ δώσω τοὺς λίθινους πίνακες, τὸ νόμο καὶ τὶς ἐντολές»²⁸. Ἐπειτα, ἐπειδὴ μὲ τὴν εὐαγγελικὴ σαφήνεια ἀφαιρέθηκε ἀπὸ τὸ νόμο κάθε σωματικὸ καὶ γεῶδες στοιχεῖο, δὲν εἶναι πιά ἡ λίθινη πινακίδα ποὺ δέχεται τὰ γράμματα, ἀλλὰ λαμπερὸ καὶ νεοσκάλιστο ἔλεφαντόδοντο. Γιατὶ αὐτὸ ποὺ δέχεται τὶς ἐντολές καὶ τοὺς νόμους, ποὺ τὸ ὀνόμασε κοιλιά, λέει πῶς εἶναι δέλτος ἀπὸ φίλντισι μὲ ζαφειρόπετρες. Πρῶτα νομίζω πρέπει νὰ κάνουμε φανερὸ μὲ τὸ λόγο τὸ σωματικὸ ὑπόδειγμα κι ἔπειτα νὰ περάσουμε στὴν ἀνάλυση ὄσων εἰπώθηκαν. Τὸ πυξάρι εἶναι ἓνα μεστὸ καὶ ὑπόλευκο ξύλο, ἀπὸ τὸ ὁποῖο κατασκευάζουν πίνακες, γιὰ ἐκείνους ποὺ θέλουν νὰ γράψουν. Ἡ πινακίδα αὐτὴ ποὺ ἔχει κατασκευαστεῖ γιὰ τὴν ἀνάγκη τῆς γραφῆς ὀνομάζεται καταχρηστικὰ 'πυξίον' (πινακίδα), ἀκόμα κι ἂν τύχει νὰ ἔχει γίνῃ ἀπὸ ἄλλο ὑλικό. Ἀκούοντας λοιπὸν πυξίον, σκεφθήκαμε ἓνα λεῖο σκεῦος κατάλληλο γιὰ νὰ δεχτεῖ τὰ γράμματα.

Ἐπειδὴ λοιπὸν τῶν πινακίδων αὐτῶν τὸ πυξίον εἶναι ἓνα γενικὸ ὄνομα, ἐδῶ ὁ λόγος προσθέτει στὸ παράδειγμα καὶ τὸ εἶδος τῆς ὕλης, λέγοντας ὅτι τὸ πυξίον δὲν κατασκευάστηκε ἀπὸ ξύλο, ἀλλὰ ἀπὸ ἔλεφαντόδοντο. Λένε ὅτι ἀπὸ τὴν πυκνότητα καὶ στερεότητά του τὸ κόκκαλο αὐτὸ παραμένει χωρὶς νὰ φθεῖρεται γιὰ πολὺ μακρὸ διάστημα μὴ ἐπιδεχόμενο καμιά βλάβη ἀπὸ τὸ χρόνο. Ὁ σάπφειρος πάλι μὲ τὸ γαλάζιο χρῶμα του ἐπινοεῖται γιὰ νὰ ξεκουράζει τὰ κουρασμένα μάτια, καὶ ἐκεῖνοι ποὺ μ' ἐπιμέλεια προσέχουν στὴν γραμμένη πινακίδα ἀναπαύονται φυσικὰ τὰ μάτια τους ἀπὸ τὴν ἀνταύ-

δειγμα, ὡς διὰ συγκρίσεως ὁμοιοῦται ἡ ἐγκωμιαζομένη τῆς Ἐκκλησίας κοιλία, τοιοῦτόν ἐστιν, ἐγὼ δὲ παρὰ τῆς προφητείας ἀκούσας τοῦτο διακελευομένης ἐκ προσώπου τοῦ Θεοῦ ὅτι «γράψον ὄρασιν καὶ σαφῶς εἰς πυξίον», ἔννοϊαν λαμβάνω, τί διὰ τοῦ ὀνόματος τῆς 5 'κοιλίας' ἐν τῷ ἐπαινουμένῳ σώματι τοῦ Κυρίου προσήκει νοεῖν· εἰ γὰρ τὴν θεϊαν ὄρασιν σαφῶς ἐγγράφειν τῷ πυξίῳ ὁ λόγος διακελεύεται, τάχα τὸ καθαρὸν τῆς καρδίας, ὡς διὰ τῆς μνήμης τὰς θείας ὀράσεις ἀπογραφόμεθα, τῷ τῆς κοιλίας ὀνόματι διασημαίνει.

Καθάπερ καὶ ὁ διαστείλας τὸ στόμα τοῦ μεγάλου Ἰεζεκιήλ καὶ 10 ἐνθεῖς αὐτῷ τὴν κεφαλίδα τοῦ βιβλίου πλήρη γραμμάτων καθ' ἑκαστερον οὐσαν, κατὰ τε τὸ ἐξωθεν αὐτοῦ καὶ τὸ ἐσωθεν, φησὶ πρὸς αὐτὸν ὅτι «τὸ στόμα σου φάγεται καὶ ἡ κοιλία σου πλησθήσεται», τὸ διανοητικὸν καὶ τὸ λογιστικὸν τῆς ψυχῆς, ὡς ἐναπέθετο τὰ θεῖα μαθήματα, κοιλίαν προσαγορεύσας. Παραπλησίως δὲ καὶ τὸν μέγα Ἰε- 15 ρεμίαν τὴν ὑπὸ τῶν σκυθρωπῶν ἐκείνων νοημάτων ὀδυνωμένην καρδίαν, κοιλίαν ἐγνωμεν ὀνομάζοντα, δι' ὧν φησιν ὅτι «τὴν κοιλίαν μου ἀλγῶ καὶ τὰ αἰσθητήρια τῆς καρδίας μου μαιμάσσει». Εἰ δὲ χρῆ τὸ κυριώτερον τῶν εἰς τὴν διάνοϊαν ταύτην ὀδηγούντων ἡμᾶς ἀπὸ τῆς θείας παραθέσθαι φωνῆς, τοῦτό φαμεν ὅπερ πρὸς τοὺς πε- 20 πιστευκότας εἶπεν ὁ Κύριος, ποταμοὺς λέγων ἐκ τῆς κοιλίας ἀπορρέειν ὕδατος ζῶντος τῶν εἰς αὐτὸν πιστευόντων. Ἔχει δὲ οὕτως ἡ λέξις· «ὁ πιστεύων εἰς ἐμέ, καθὼς εἶπεν ἡ Γραφή, ποταμοὶ ἐκ τῆς κοιλίας αὐτοῦ ρεύσουσιν ὕδατος ζῶντος».

Διὰ πάντων τοίνυν τῶν εἰρημένων τὴν καθαρὰν καρδίαν διὰ 25 τοῦ τῆς κοιλίας ὀνόματος νοεῖν ἐναγόμεθα, ἧτις πυξίον τοῦ θείου γίνεται νόμου, τῶν, καθὼς φησιν ὁ Ἀπόστολος, «ἐνδεικνυμένων τὸ ἔργων τοῦ νόμου γραπτὸν ἐν ταῖς καρδίαις αὐτῶν», «οὐ μέλανι, ἀλλὰ πνεύματι Θεοῦ ζῶντος» ἐγγαρασσομένων τῇ ψυχῇ τῶν τοιούτων γραμμάτων, «οὐκ ἐν πλαζὶ λιθίναις», καθὼς φησιν ὁ Ἀπόστο- 30 λος, ἀλλ' ἐν τῷ τῆς καρδίας πυξίῳ καθαρῷ τε ὄντι καὶ λείῳ καὶ στίλβοντι· τοιοῦτον γὰρ εἶναι χρῆ τὸ ἡγεμονικὸν τῆς ψυχῆς, ὥστε τρανῆν ἐν αὐτῷ καὶ ἀσύγχυτον τῶν θείων λογίων ἐντυποῦσθαι τὴν μνήμην, οἷόν τισι γράμμασιν εὐσήμοις διηρθρωμένην. Καλῶς δὲ συμπαρείληπται τῷ τοιοῦτῳ πυξίῳ πρὸς τὸν τῆς κοιλίας ἐπαινον 35 καὶ ὁ σάφειρος· οὐρανοειδῆς γὰρ ἡ τοῦ σαφείρου ἀγῆ. Τὸ δὲ

γεια αυτή. Τὸ παράδειγμα λοιπὸν μὲ τὸ ὁποῖο συγκρίνεται καὶ παρομοιάζεται ἡ ἐγκωμιαζόμενη κοιλιὰ τῆς Ἐκκλησίας εἶναι αὐτό, ἐγὼ ὁμῶς ἀπὸ τὴν προφητεία τώρα ποὺ ἄκουσα νὰ δίνει ἐντολὴ ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ «γράψε τὸ δράμα σου μὲ σαφήνεια σὲ πινακίδα»²⁹, σχηματίζω κάποια ἐννοια γιὰ τὸ τί ἀρμόζει νὰ ὑπονοήσομε στὸ σῶμα τοῦ Κυρίου ποὺ ἐπαινοῦμε μὲ τὴ λέξη 'κοιλιά'. Γιατί, ἂν ὁ Λόγος παραγγέλλει μὲ σαφήνεια νὰ γραφεῖ στὴν πινακίδα ἡ θεία δραση, σημαίνει ἴσως μὲ τὴ λέξη αὐτὴ τὴν καθαρότητα τῆς καρδιᾶς, ὅπου μὲ τὴ μνήμη ἀποτυπώνομε τὶς θεῖες ὁράσεις³⁰.

Ὅπως κι ἐκεῖνος ποὺ διέστειλε τὸ στόμα τοῦ μεγάλου Ἰεζεκιήλ καὶ θέτοντας μέσα σ' αὐτὸ τὴν κεφαλίδα τοῦ βιβλίου γεμάτη ἀπὸ γράμματα ἀπὸ τὴ μιὰ καὶ τὴν ἄλλη, ἀπὸ τὸ ἔξω καὶ τὸ μέσα μέρος³¹, εἶπε πρὸς αὐτὸν «τὸ στόμα σου θὰ φάει καὶ ἡ κοιλιὰ σου θὰ γεμίσει»³². ὀνόμασε κοιλιὰ τὸ διανοητικὸ καὶ λογιστικὸ τῆς ψυχῆς, ὅπου ἐμπιστεύθηκε τὰ θεῖα μαθήματα. Παράλληλα ξέρομε ὅτι κι ὁ μέγας Ἰερεμίας ὀνομάζει κοιλιὰ τὴν καρδιὰ ἐκεῖνη ποὺ βασανίζεται ἀπὸ τὶς θλιβερὲς ἐκεῖνες σκέψεις, μὲ αὐτὰ ποὺ λέει: «πονάει ἡ κοιλιὰ μου καὶ τὰ αἰσθητήρια τῆς καρδιᾶς μου εἶναι ταραγμένα»³³. Κι ἂν πρέπει ἀπὸ τὰ θεῖα λόγια νὰ παραθέσω τὸ κυριότερο ἀπὸ ὅσα ὀδηγοῦν στὴν ἐννοια αὐτὴ, ἀναφέρω αὐτὸ ποὺ εἶπε ὁ Κύριος σ' ἐκείνους ποὺ πίστεψαν σ' αὐτὸν ὅτι δηλαδὴ «ὁποῖος πιστεῦει σ' ἐμέθα θὰ ξεχυθοῦν ἀπὸ τὴν κοιλιὰ του ποτάμια ὕδατος ζῶντος»³⁴.

Μὲ ὅλα ὅσα εἰπώθηκαν ὀδηγοῦμαστε νὰ σκεφτοῦμε μὲ τὸ ὄνομα τῆς κοιλιᾶς τὴν καθαρὴ καρδιὰ, ποὺ γίνεται πινακίδα τοῦ θείου νόμου ἐκείνων, ποῦ, ὅπως λέει ὁ Ἀπόστολος, «δείχνουν τὸ ἔργο τοῦ νόμου χαραγμένο στὶς καρδιές τους»³⁵. τὰ γράμματα αὐτὰ χαράζονται στὴν ψυχὴ ὄχι μὲ τὸ μελάνι, ἀλλ' ἀπὸ τὸ Πνεῦμα τοῦ ζωντανοῦ Θεοῦ»³⁶ «ὄχι σὲ λίθινες πλάκες», ὅπως λέει ὁ Ἀπόστολος, «ἀλλὰ στὴν πινακίδα τῆς καρδιᾶς», ποὺ εἶναι καθαρὴ καὶ λεία κι ἀστράφτει· τέτοιο πρέπει νὰ εἶναι τὸ ἡγεμονικὸ στοιχεῖο τῆς ψυχῆς, ὥστε νὰ ἐντυπώνεται σ' αὐτὸ καθαρὴ κι ἀσύγχυτη ἡ μνήμη τῶν θείων λόγων, ἐκφρασμένη κατὰ κάποιο τρόπο μ' εὐκρινὴ γράμματα. Καὶ σωστὰ μαζὶ μὲ τὴν πινακίδα αὐτὴ συνδέθηκε γιὰ τὸν ἔπαινο τῆς κοιλιᾶς καὶ ὁ σάφειρος. Ἡ ἀνταῦγεια τῆς ζαφειρόπετρας εἶναι στὸ

31. Ἰεζ. 2,8-3,2.

32. Ἰεζ. 3,3.

33. Ἰερ. 4,19.

34. Ἰω. 7,38.

35. Ρωμ. 2,15.

36. Β' Κορ. 3,3.

τοιούτον αίνιγμα σύμβολον γίνεται τοῦ τὴν καρδίαν ἡμῶν τὰ ἄνω φρονεῖν τε καὶ βλέπειν, ὅπου τὸν θησαυρὸν ἀποτίθεται, κάκει τὰς ὄψεις προσαναπαύειν, ὥστε μὴ κάμνειν ἐν τῇ προσοχῇ τῶν θείων παραγγελμάτων τῆς οὐρανιας ἐλπίδος τὸ ὀπτικὸν τῶν τῆς ψυχῆς 5 ὀμμάτων ἀναπαυούσης.

Εἶτα διαδέχεται τὸν τῆς κοιλίας ἔπαινον τὰ τῆς κνήμης ἐγκώ-
 μια· φησὶ γὰρ ὅτι «κνήμαι αὐτοῦ στῦλοι μαρμάρينوι τεθεμελιωμένοι
 ἐπὶ βάσεις χρυσαῖς». Πολύστυλος μὲν ἐστὶ τῆς σοφίας ὁ οἶκος, ὃν
 ἑαυτῇ ὑποκόδομησε, πολλοὶ δὲ καὶ οἱ τὴν τοῦ μαρτυρίου σκηνὴν διε-
 10 ρεῖδοντες στῦλοι διαφόροις ὕλαις κεκοσμημένοι, ὧν κεφαλίδες μὲν
 ἦσαν καὶ βάσεις χρυσαῖ, τὸ δὲ μέσον τῇ τοῦ ἀργυρίου περιβολῇ κε-
 καλλώπιστο. Τοὺς δὲ τῆς Εκκλησίας στύλους (οἶκος δὲ ἐστὶν ἡ Ἐκ-
 κλησία, καθὼς φησὶν ὁ Ἀπόστολος ὅτι «πῶς δεῖ ἐν οἴκῳ Θεοῦ ἀνα-
 στρέφεισθαι») μαρμαρίνους εἶναι φησὶν ἢ νύμφη ἐπὶ χρυσῶν βεβη-
 15 κότας τῶν βάσεων, ὅτι μὲν οὖν συμφωνεῖ τῇ τοῦ Βεσελεὴλ σοφίᾳ ἢ
 νύμφη κατὰ τὴν τοῦ κάλλους ὑπογραφὴν παραπλησίως ἐκείνῳ τὴν
 κεφαλὴν καὶ τὰς βάσεις τῷ χρυσίῳ κοσμήσασα, παντὶ δῆλόν ἐστι
 τῷ τοῖς περὶ τῆς σκηνῆς εἰρημένοις καθομιλήσαντι· ὡς γὰρ ἐκεῖνος
 χρυσὴν ἐκάστω τῶν στύλων τὴν κεφαλὴν ἐφαρμόσας ἐπὶ χρυσῆς
 20 ἴσθησι βάσεως, οὕτω καὶ ἐνταῦθά φησὶν ἢ καθαρῶς πρὸς τὸ τοῦ
 νυμφίου βλέπουσα κάλλος κεφαλὴν μὲν αὐτοῦ εἶναι χρυσίον καθα-
 ρὸν καὶ ἀκέραιον (τοῦτο γὰρ ἢ τοῦ «κεφαλᾶς» λέξις ἐνδείκνυται), τε-
 θεμελιῶσθαι δὲ τὰς κνήμας ἐπὶ χρυσῶν λέγει τῶν βάσεων. Πρὸς ὅ-
 τι δὲ χρὴ μεταληφθῆναι τὰ περὶ τῶν στύλων αἰνίγματα, τῷ ἀγίῳ
 25 Παύλῳ μαθητευόμενοι τῆς ἀληθοῦς ἐννοίας οὐκ ἐκπεσοῦμεθα, ὅς
 τοὺς προέχοντας ἐν τοῖς ἀποστόλοις Πέτρον καὶ Ἰάκωβον καὶ Ἰω-
 ἀννην «στύλους τῆς Ἐκκλησίας» ὠνόμασεν. Ἐπεὶ δὲ καὶ τοῦτο
 προσήκει μαθεῖν, πῶς ἐστὶ γνέσθαι στῦλον, ὡς ἂν καὶ ἡμεῖς ἀξιοὶ
 τῆς τοιαύτης γενοῖμεθα κλήσεως, πάλιν καὶ τοῦτο παρὰ τῆς τοῦ
 30 Παύλου σοφίας ἀκούομεν, ὅς φησὶ «στῦλον εἶναι τὸ ἐδραῖωμα τῆς
 ἀληθείας».

Οὐκοῦν χρυσίον μὲν ἐστὶν ἡ ἀλήθεια, ἢ καὶ βᾶσις τῶν κνημῶν
 γινομένη καὶ τὰς χεῖρας καὶ τὴν κεφαλὴν δι' ἑαυτῆς καλλωπίζουσα,
 τὸ δὲ ἐδραῖωμα εἰς τὴν τοῦ μαρμάρου φύσιν μεταλαβὼν τις οὐχ

χρῶμα τ' οὐρανοῦ. Τὸ αἰνίγμα αὐτὸ εἶναι τὸ σύμβολο γιὰ τὴν καρδιά μας νὰ σκέπτεται καὶ νὰ βλέπει τὰ ἄνω³⁷, ὅπου ἀποθέτει τὸ θησαυρὸ τῆς³⁸, ἐκεῖ ν' ἀναπαύει καὶ τὰ μάτια τῆς, ὥστε νὰ μὴν ἀποκάμει προσέχοντας τὰ θεῖα παραγγέλματα, ἐπειδὴ ἡ οὐράνια ἐλπίδα ἀναπαύει τὴν ὀπτική δύναμη τῶν ματιῶν τῆς ψυχῆς.

Τὸν ἔπαινο τῆς κοιλιᾶς τὸν διαδέχονται τὰ ἐγκώμια τῆς κνήμης· γιατί λέει· «οἱ κνήμες του εἶναι στύλοι ἀπὸ μάρμαρο θεμελιωμένοι σὲ βάσεις χρυσές». Τὸ σπῖτι πού ἔχτισε ἡ σοφία γιὰ λόγῳ τῆς εἶναι πολὺστύλο³⁹, καὶ εἶναι πολλοὶ καὶ οἱ στύλοι πού στηρίζουν τὴ σκηνὴ τοῦ μαρτυρίου στολισμένοι μὲ διάφορα ὑλικά, πού τὰ κιονόκρανα καὶ οἱ βάσεις τους ἦταν χρυσές, ἐνῶ ἡ μέση στολισμένη μὲ ἐπένδυση ἀσημιῶ⁴⁰. Οἱ στύλοι τῆς Ἐκκλησίας (οἶκος εἶναι ἡ Ἐκκλησία, ὅπως λέει ὁ Ἀπόστολος «πῶς πρέπει νὰ συμπεριφέρεσαι στὸν οἶκο τοῦ Θεοῦ»⁴¹), οἱ στύλοι, λέει ἡ νύφη, εἶναι μάρμαρινοι πού πατοῦν σὲ χρυσές βάσεις. Ὅτι ἡ νύφη συμφωνεῖ μὲ τὴ σοφία τοῦ Βεσελεὴλ στὴν περιγραφή τοῦ κάλλους στολίζοντας παρόμοια μ' ἐκεῖνον τὰ κιονόκρανα καὶ τὶς βάσεις μὲ χρυσάφι⁴², εἶναι φανερὸ στὸν καθένα πού ἔχει ἐξοικείωση μὲ ὅσα ἔχουν λεχτεῖ γιὰ τὴ σκηνὴ. Ὅπως ἐκεῖνος δηλαδὴ ἐφάρμοσε σὲ κάθε στύλο χρυσοῦ κιονόκρανο καὶ τὸν ἔστησε σὲ βάση χρυσή, ἔτσι κι ἐδῶ λέει αὐτὴ πού βλέπει καθαρὰ τὴν ὁμορφιά τοῦ νυμφίου ὅτι ἡ κεφαλὴ του εἶναι χρυσάφι λαγαρισμένο καὶ ἄδολο (γιατί αὐτὸ μαρτυρεῖ ἡ λέξη κεφᾶς) κι ὅτι οἱ κνήμες του ἔχουν θεμελιωθεῖ λέει πάνω σὲ χρυσές βάσεις. Ποῦ πρέπει νὰ χρησιμοποιηθοῦν τὰ σχετικὰ μὲ τοὺς στύλους αἰνίγματα, ἀν μαθητεύσομε στὸν ἅγιο Παῦλο δὲ θ' ἀστοχήσομε τὸ ἀληθινὸ νόημα· αὐτὸς τοὺς πρώτους ἀπὸ τοὺς ἀποστόλους τὸν Πέτρο, τὸν Ἰάκωβο καὶ τὸν Ἰωάννη⁴³ τοὺς ὀνόμασε στύλους τῆς Ἐκκλησίας. Ἐπειδὴ ὁμοίως πρέπει νὰ μάθομε καὶ τοῦτο, πῶς μπορεῖ κανένας νὰ γίνεῖ στύλος, γιὰ ν' ἀξιωθοῦμε κι ἐμεῖς τὴν ὀνομασία αὐτὴ, τὸ ἀκοῦμε πάλι κι αὐτὸ ἀπὸ τὴ σοφία τοῦ Παύλου, πού λέει ὅτι στύλος εἶναι τὸ στήριγμα τῆς ἀλήθειας⁴⁴.

Χρυσάφι λοιπὸν εἶναι ἡ ἀλήθεια, πού γίνεται καὶ ἡ βάση τῶν ποδιῶν καὶ στολίζει καὶ τὰ χέρια καὶ τὴν κεφαλὴ· καὶ τὸ στήριγμα κι ἐδραῖωμα δὲ θά κάνει λάθος ἀν τὸ παραλληλίσει κανένας μὲ τὴ

39. Παρμ. 9,1. 40. Ἐξ. 37,4-15. 41. Α' Τιμ. 3,15.

42. Ἐξ. 35,30-33. 43. Γαλ. 2,9. 44. Α' Τιμ. 3,15.

ἀμαρτήσεται. Ὡς εἶναι τοιαύτην τὴν τῶν λεγομένων διάνοιαν ὅτι αἱ κνήμαι τοῦ σώματος, οἱ μαρμάρινοι στῦλοι (τουτέστιν οἱ τῷ λαμπρῷ βίῳ καὶ τῷ ὑγιαίνοντι λόγῳ τὸ κοινὸν σῶμα τῆς Ἐκκλησίας βαστάζοντες τε καὶ διερείδοντες, δι' ὧν ἢ τε βάσις τῆς πίστεως 5 ἔχει το πάγιον καὶ ὁ κατ' ἀρετὴν δρόμος ἀνύεται καὶ ἐν τοῖς ἄλμασι τῶν θείων ἐλπίδων ὅλον τὸ σῶμα μετέωρον γίνεται) διὰ τῶν δύο κατορθοῦνται τούτων, ἀληθείας καὶ βεβαιότητος, τοῦ μὲν χρυσοῦ μεταλαμβανομένου πρὸς τὴν ἀλήθειαν, ἥτις, κατὰ τὴν τοῦ Παύλου φωνήν, θεμέλιος τῆς θείας οἰκοδομῆς γίνεται τε καὶ ὀνομάζεται 10 (οὕτω γὰρ φησιν ὅτι «θεμέλιον ἄλλον οὐδεὶς δύναται θεῖναι παρὰ τὸν κείμενον, ὃς ἐστὶν Ἰησοῦς Χριστός». Ἰησοῦς Χριστὸς δὲ ἐστὶν ἡ ἀλήθεια, ἣ ἐνθεμελιοῦνται αἱ κνήμαι, οἱ στῦλοι τῆς Ἐκκλησίας), διὰ δὲ τοῦ μαρμάρου νοούντων ἡμῶν τό τε λαμπρὸν τοῦ βίου καὶ τὸ πρὸς τὴν τῶν ἀγαθῶν διάθεσιν ἐμβριθές τε καὶ ἀμετάθετον.

15 Ἄλλ' ἐπειδὴ πολλοὶ μὲν οἱ στῦλοι τῆς τοῦ μαρτυρίου σκηνῆς, πολλοὶ δὲ καὶ οἱ τὸν τῆς σοφίας οἶκον διαβαστάζοντες, δύο δὲ νῦν ἐξαρκουσίην ὅλον ἀνέχειν ἐφ' ἑαυτῶν τὸ σῶμα, τάχα πρὸς ἄλλην τινὰ διάνοιαν χρῆ μεταγαγεῖν τὸν σκοπὸν τοῦ αἰνίγματος· οἶμαι γὰρ διὰ τούτων ἐκεῖνο κατασκευάζεσθαι, τὸ πολυειδεῖς μὲν γίνεσθαι τὰς ἐκ 20 τοῦ νόμου πρὸς ἀρετὴν ὁδηγίας, πολλὰ δὲ καὶ τῆς σοφίας εἶναι τὰ παραγγέλματα πρὸς τὸν αὐτὸν ὁρῶντα σκοπὸν, τὸν δὲ συντετμημένον τοῦ Εὐαγγελίου λόγον εἰ εὐαριθμητόν τε καὶ συνεσταλμένον ἀγαγεῖν πᾶσαν τοῦ κατ' ἀρετὴν βίου τὴν τελειότητα οὕτως εἰπόντος τοῦ Κυρίου ὅτι «ἐν ταύταις ταῖς δυσὶν ἐντολαῖς ὅλος ὁ νόμος καὶ οἱ 25 προφῆται κρέμανται». Ἴσον δὲ πάντως ἐστὶν εἰς δύναμιν ἢ ὑποκρεμάμενον ἀνέχειν τὸ βάρος ἢ ἐπικείμενον· εἰς γὰρ δι' ἀμφοτέρων ὁ τῆς δυνάμεως θεωρεῖται τόνος τοῦ καθ' ἑκάτερον τρόπον τὸ ἄχθος βαστάζοντος· φέρει γὰρ ὁμοίως δι' ἑαυτοῦ, εἴτε ἀπρητημένον ἔχει τὸ βάρος εἴτε ὑπολαμβάνει τῇ παλάμῃ τὸ βασταζόμενον. Ἐπεὶ οὖν ὁ 30 μὲν Κύριος ἐν ταύταις φησὶ ταῖς δυσὶν ἐντολαῖς ὅλον τὸν νόμον κρέμασθαι καὶ τοὺς προφῆτας, νῦν δὲ ἡ νύμφη δύο στύλοις ἐπὶ χρυσῶν θεμελίων βεβηκόσι βαστάζεσθαι λέγει τὸ σῶμα, καλῶς ἂν ἔχοι πρὸς τὴν θεωρίαν τοῦ κατὰ τὰ κνήμας αἰνίγματος συμπαραλαβεῖν τὰς δύο ἐντολάς ἐκείνας, ὧν τὴν μὲν πρώτην ὀνομάζει ὁ Κύριος, τὴν

φύση τοῦ μαρμάρου. Τὸ νόημα τῶν λεγομένων εἶναι τὸ ἐξῆς· οἱ κνήμες τοῦ σώματος, οἱ μαρμάρινοι στύλοι δηλαδή, αὐτοὶ πού με τὸ λαμπρό τους βίος καὶ τὸν ὑγιαίνοντα λόγο τους βαστάζουν καὶ στηρίζουν τὸ κοινὸ σῶμα τῆς Ἐκκλησίας, μέσω τῶν ὁποίων ἡ βάση τῆς πίστεως ἀποχτᾶ τὴν παγιότητᾶ της καὶ διανύεται ὁ δρόμος τῆς ἀρετῆς καὶ με τὰ ἄλλα τῶν θείων ἐλπίδων μετεωρίζεται ὅλο τὸ σῶμα, οἱ στύλοι αὐτοὶ στήνονται ὀρθοὶ με τὰ δύο αὐτά, τὴν ἀλήθεια δηλαδή καὶ τὴ βεβαιότητα. Ὁ χρυσὸς εἶναι ἀντίστοιχος τῆς ἀλήθειας, πού κατὰ τὸ λόγο τοῦ Παύλου γίνεται καὶ ὀνομάζεται θεμέλιο τῆς θείας οἰκοδομῆς (γιατὶ αὐτὸ λέει «κανένας δὲν μπορεῖ νὰ βάλει ἄλλο θεμέλιο ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὸ πὸν ὑπάρχει, πὸν εἶναι ὁ Ἰησοῦς Χριστός»⁴⁵). Ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς εἶναι ἡ ἀλήθεια⁴⁶ ὅπου θεμελιώνονται οἱ κνήμες, οἱ στύλοι τῆς ἀλήθειας). Καὶ με τὸ μάρμαρο ἐννοοῦμε τὴ λαμπρότητα τοῦ βίου καὶ τὴ σταθερότητα καὶ τὸ ἀκλόνητό μας στήν ἀγάπη μας γιὰ τὸ ἀγαθό.

Ἐπειδὴ ὁμως εἶναι πολλοὶ οἱ στύλοι τῆς σκηνῆς τοῦ μαρτυρίου καὶ πολλοὶ αὐτοὶ πὸν σηκώνουν τὸ σπίτι τῆς σοφίας, ἐνῶ τώρα φτάνουν δύο νὰ σηκώσουν ὅλο τὸ σῶμα, ἴσως πρέπει νὰ μεταθέσουμε τὸ στόχο τοῦ αἰνίγματος σὲ ἄλλη ἐννοια. Νομίζω ὅτι με αὐτά ἀποδεικνύεται ἐκεῖνο, ὅτι ἀπὸ τὸ νόμο προέρχονται πολλῶν εἰδῶν ὁδηγίες καὶ πολλὰ τὰ παραγγέλματα τῆς σοφίας πὸν ἀποβλέπουν στὸν ἴδιο σκοπό, ὁ σύντομος λόγος τοῦ Εὐαγγελίου νὰ κάνει εὐάριθμη καὶ συμπυκνωμένη ὅλη τὴν τελειότητα τῆς ζωῆς τῆς ἀρετῆς, ἀφοῦ ὁ Κύριος εἶπε τὰ ἐξῆς· «ἀπὸ αὐτὲς τὶς δύο ἐντολὲς κρέμονται ὅλος ὁ νόμος καὶ οἱ προφῆτες»⁴⁷. Ἔχει πάντως τὴν ἴδια σημασία ἢ νὰ σηκώνει τὸ βάρος κρεμασμένο ἀπὸ αὐτὸν ἢ νὰ τὸ σηκώνει στοὺς ὤμους. Ἡ ἐνταση τῆς δυνάμεις παρατηρεῖται ὅτι εἶναι μία καὶ στὶς δύο περιπτώσεις γι' αὐτὸν πὸν σηκώνει τὸ βάρος με τὸν ἕνα ἢ τὸν ἄλλο τρόπο. Γιατὶ ὁμοια σηκώνει με τὴ δυνάμη του εἴτε ἔχει κρεμασμένο τὸ βάρος ἐπάνω του εἴτε αὐτὸ πὸν σηκώνει τὸ στηρίζει ἀπὸ κάτω με τὴν παλάμη του. Ἐπειδὴ λοιπὸν λέει ὁ Κύριος ὅτι σ' αὐτὲς τὶς δύο ἐντολὲς κρέμονται ὅλος ὁ νόμος καὶ οἱ προφῆτες καὶ ἡ νύφη τώρα δηλώνει ὅτι τὸ σῶμα τὸ σηκώνουν δύο στύλοι πὸν πατοῦν σὲ χρυσὰ θεμέλια, θὰ εἶναι καλὸ νὰ συμπεριλάβομε τὴν ἐξέταση τοῦ αἰνίγματος τῶν ποδιῶν ἐκεῖνες τὶς δύο ἐντολὲς, πὸν τὴ μιά τους ὁ Κύριος τὴν ὀνομάζει πρώτη καὶ τὴν ἄλλη ὁμοια με τὴν πρώτη λέγο-

δὲ ὁμοίαν τῇ πρώτῃ, λέγων τὸ μὲν ἀγαπᾶν τὸν Θεὸν ἐξ ὅλης καρδίας τε καὶ ψυχῆς καὶ δυνάμεως τὴν πρώτην ἐντολὴν εἶναι, τὸ δὲ τὸν πλησίον ὡς ἑαυτὸν ἰσοδυναμεῖν τῇ πρώτῃ.

Ἄλλὰ καὶ ὁ Παῦλος οἶόν τινα οἶκον δεκτικὸν τοῦ Θεοῦ κατασκευάζων τὸν μέγαν Τιμόθεον τοὺς δύο τούτους ἐν αὐτῷ ἴσθησι στύλους, τῷ μὲν ὄνομα θέμενος πίστιν τῷ δὲ ἐτέρῳ συνειδήσιν, διὰ μὲν τῆς πίστεως τὴν εἰς Θεὸν ἀγάπην τὴν ἐξ ὅλης καρδίας τε καὶ ψυχῆς καὶ δυνάμεως σημαίνων, διὰ δὲ τῆς ἀγαθῆς συνειδήσεως τὴν ἀγαπητικὴν εἰς τὸν πλησίον διάθεσιν. Τάχα δὲ οὐκ ἐναντιοῦται τῷ
10 προτέρῳ νοήματι ἢ νῦν ἐφευρεθεῖσα διάνοια· δι' ἀμφοτέρων γὰρ τούτων ἐστὶ τὸ γενέσθαι στύλους τοὺς κατὰ Πέτρον καὶ Ἰάκωβον καὶ Ἰωάννην καὶ εἰ δὴ τις ἄλλος κατ' ἐκείνους τοῦ τοιοῦτου ὀνόματος ἀξιος ἢ γέγονεν ἢ γενήσεται· ὁ γὰρ ἐν ταύταις ταῖς δυσὶν ἐντολαῖς τελειωθεὶς «στῦλος καὶ ἐδραῖωμα τῆς ἀληθείας» κατασκευάζεται,
15 κατὰ τὴν τοῦ ἀποστόλου φωνήν, ὥστε τοῖς δύο τούτοις κατορθώμασιν ὅλον τὸ σῶμα τῆς ἀληθείας καθάπερ κνήμαις τισὶν ἐπερείδεσθαι, τοῦ χρυσοῦ θεμελίου τῆς κατὰ τὴν πίστιν βάσεως τὸ ἀκλινές τε καὶ ἀμετάθετον, καὶ τὸ ἐν παντὶ ἀγαθῷ πάγιον τοῖς λογισμοῖς ἐμποιούντος.

20 Μετὰ δὲ τοὺς ἐπαίνους τούτους καθάπερ ἀνακεφαλαιουμένη ὅλον τοῦ νυμφίου τὸ κάλλος φησὶν· «εἶδος αὐτοῦ ὡς Λίβανος ἐκλεκτός, ὡς κέδροι· φάρυγξ αὐτοῦ γλυκασμὸς καὶ ὄλος ἐπιθυμία, οὗτος ἀδελφιδός μου καὶ οὗτος πλησίον μου, θυγατέρες Ἱερουσαλήμ». Ἐν τούτῳ γὰρ οἶμαι σαφέστερον αὐτὴν διασημαίνειν ὅτι περὶ τὸ βλεπόμενον τοῦ νυμφίου κάλλος ἐστὶν ὁ ἐπαινος (ἐκεῖνό φημι τὸ βλεπόμενον, ὃ διὰ τῶν καθ' ἕκαστον μελῶν τῶν συμπληρούντων τὴν Ἐκκλησίαν σωματοποιεῖ ὁ Ἀπόστολος)· ἐν γὰρ εἶδος αὐτοῦ φησὶν εἶναι τὰς μυριάδας τῶν κέδρων, αἷς διείληπται πανταχόθεν ὁ Λίβανος, δηλοῦσα διὰ τῶν λεγομένων ὅτι οὐδὲν ταπεινὸν καὶ χαμαιῆζλον
30 συντελεῖ πρὸς τὴν εὐμορφίαν τοῦ σώματος, ἐὰν μὴ τι κατὰ τὴν κέδρον ὑψηλὸν ἢ καὶ πρὸς τὸ ἄνω τῇ κορυφῇ ἐπειγόμενον.

Μᾶλλον δὲ τὸ παρατεθὲν ἐν τοῖς εἰρημένοις πρῶτον κατανοήσωμεν· «εἶδος αὐτοῦ», φησὶν, «ὡς Λίβανος ἐκλεκτός». Ἐκλογὴ δὲ παντὸς πράγματος διὰ τῆς τοῦ ἐναντίου παραθέσεως γίνεται. Ἐπεὶ
35 οὖν ὁμώνυμόν ἐστι τὸ ἀγαθὸν ἐπὶ τε τοῦ ὄντως ὄντος τοιοῦτου καὶ

48. Ματθ. 22,37-39. 49. Α' Τιμ. 3,15. 50. Α' Τιμ. 1,19.

51. Γαλ. 2,9. 52. Α' Τιμ. 3,15. 53. Α' Κορ. 12,12.

ντας, ὅτι ἡ πρώτη ἐντολὴ εἶναι ν' ἀγαπᾶς τὸ Θεὸ μὲ ὅλη σου τὴν καρδιά καὶ τὴν ψυχὴ καὶ τὴ δύναμη, καὶ ἰσοδύναμη μὲ τὴν πρώτη τὸ ν' ἀγαπᾶς τὸν πλησίον σου ὅπως τὸν ἑαυτὸ σου⁴⁸.

Ἄλλὰ καὶ ὁ Παῦλος κατασκευάζοντας τὸν μεγάλο Τιμόθεο σὰν ἓνα εἶδος σπιτιοῦ κατάλληλου νὰ δεχτεῖ τὸ Θεό⁴⁹, στήνει μέσα σ' αὐτὸ τοὺς δύο αὐτοὺς στύλους, ὀνομάζοντας τὸν ἓνα πίστη καὶ τὸν ἄλλο συνείδηση⁵⁰. μὲ τὴν πίστη σημαίνει τὴν ὀλόψυχη καὶ ὀλόκαρδη καὶ ὀλοδύναμη ἀγάπη στὸ Θεό, ἐνῶ μὲ τὴν ἀγαθὴ συνείδηση τὴν ἀγαπητικὴ διάθεση πρὸς τὸ διπλανό μας. Ἴσως τὸ νόημα ποὺ βρήκαμε τώρα δὲν ἐναντιώνεται στὸ προηγούμενο. Γιατὶ καὶ μὲ τὰ δύο αὐτὰ μπορεῖ νὰ γίνουμε στύλοι, ὅπως ὁ Πέτρος, ὁ Ἰάκωβος καὶ ὁ Ἰωάννης⁵¹ καὶ ὁποῖος ἄλλος ἔγινε ἢ θὰ γίνῃ ἄξιος, ὅπως ἐκεῖνοι, γιὰ τὸ ὄνομα αὐτό. Ὅποιος ἔγινε τέλειος στὶς δύο αὐτὲς ἐντολὰς γίνεται στύλος κι ἐδραῖωμα τῆς ἀλήθειας⁵², κατὰ τὸ λόγο τοῦ Ἀποστόλου, ὥστε ὅλο τὸ σῶμα τῆς ἀλήθειας νὰ στηρίζεται στὰ δύο αὐτὰ κατορθώματα, σὰν σὲ κάποιες κνῆμες, τὸ χρυσὸ δηλαδὴ θεμέλιο τῆς βάσης ποὺ ἀποτελεῖ ἡ πίστη, τὸ ἀκλόνητο καὶ ἀμετακίνητο καὶ ποὺ δημιουργεῖ τὴν παγιότητα τῶν λογισμῶν μὲ κάθε ἀγαθό.

Ἐπειτα ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς ἐπαίνους κάνοντας ἓνα εἶδος ἀνακεφαλαίωσης γιὰ ὅλο τὸ κάλλος τοῦ νυμφίου, λέει· «τὸ παράστημά του ὅπως ὁ ἐκλεκτὸς Λίβανος, ὅπως τὰ κέδρα του· ὁ οὐρανίσκος του ὅλος γλυκύτητα κι ὅλος ἐπιθυμία· αὐτὸς εἶναι ὁ ἀγαπημένος μου κι αὐτὸς ὁ σύντροφός μου, κορίτσια τῆς Ἱερουσαλήμ». Μ' αὐτὰ τὰ λόγια ἐξηγεῖ νομίζω σαφέστερα ὅτι ὁ ἔπαινος στρέφεται στὸ ὄρατὸ κάλλος τοῦ νυμφίου (ἐννοῶ ἐκεῖνο ποὺ βλέπομε, ποὺ σωματοποιεῖ ὁ Ἀπόστολος μὲ καθένα ἀπὸ τὰ μέλη ποὺ συμπληρώνουν τὴν Ἐκκλησία⁵³). Γιατὶ ἡ μία μορφή του λέει πὼς εἶναι οἱ μυριάδες τῶν κέδρων, ποὺ καταλαμβάνουν ἀπὸ παντοῦ τὸ Λίβανο, δηλώνοντας μὲ τὰ λεγόμενά της ὅτι τὴν ὁμορφιά τοῦ σώματος δὲ συντελεῖ κανένα ταπεινὸ καὶ χαμαίζηλο, ἀν δὲν εἶναι ψηλὸ ὅπως τὸ κέδρον καὶ δὲν ἀνεβαίνει μὲ τὴν κορυφή του πρὸς τὰ ἄνω.

Ἄς ἐξηγήσομε ὁμως καλύτερα αὐτὸ ποὺ πρῶτα παρατέθηκε σὲ ὅσα εἶπαμε. «Τὸ παράστημά του» λέει «ὅπως ὁ ἐκλεκτὸς Λίβανος». Ἡ ἐκλογή καθενὸς πράγματος γίνεται μὲ τὴν παράθεσή του δίπλα στὸ ἀντίθετο. Ἐπειδὴ ὁμως τὸ ἀγαθὸ ἔχει τὸ ἴδιο ὄνομα καὶ σ' ἐκεῖνο ποὺ εἶναι πραγματικὰ τέτοιο καὶ σ' ἐκεῖνο ποὺ δὲν εἶναι,

ἐπὶ τοῦ μὴ ὄντος μὲν, ὑποκρινομένου δὲ δι' ἀπάτης καὶ δοκοῦντος εἶ-
 ναι ὃ οὐκ ἔστιν, ὃ μὴ διαμαρτῶν τῆς τοῦ καλοῦ κρίσεως τὸ ἐξειλε-
 γμένον ἀγαθὸν ἀντὶ τοῦ ἠπατημένου προείλετο. Ἐπεὶ οὖν ἐνταῦθα
 τῷ ἐκλεκτῷ Λιβάνῳ τὸ εἶδος τοῦ νυμφίου προσεΐκασε, δύο κατὰ τὸ
 5 ἀκόλουθον Λιβάνους ὁ λόγος νοεῖν ὑποτίθεται· ἓνα μὲν τὸν πονηρὸν
 καὶ ἀπόβλητον, τὸν Ἰσα τῷ μόσχῳ, κατὰ τὴν προφητείαν, μετὰ τῶν
 κέδρων τῶν ἐφ' ἑαυτοῦ συντριβόμενον, ἕτερον δὲ τὸν ἐκλεκτὸν τε
 καὶ τίμιον, οὗ τὸ κάλλος θεοπρεπές ἐστι καὶ θεοεἰκελον. Ὁ δὲ νοοῦ-
 μεν διὰ τῶν εἰρημένων τοιοῦτόν ἐστιν· εἷς βασιλεὺς πάσης τῆς κτί-
 10 σεως. Ἄλλ' ὅμως καὶ ὁ κοσμοκράτωρ τοῦ σκότους σεμνύνει ἑαυτὸν
 τῷ τῆς βασιλείας ὀνόματι. Λεγεῶνες ἀγγέλων παρὰ τῷ ἀληθινῷ
 βασιλεῖ καὶ λεγεῶνες δαινόμων παρὰ τῷ ἄρχοντι τῆς ἐξουσίας τοῦ
 σκότους. Ἀρχαὶ καὶ ἐξουσίαι καὶ δυνάμεις ὑπὸ τὸν «βασιλέα τῶν
 βασιλευόντων καὶ Κύριον τῶν κυριευόντων». Ἐχει κάκεϊνος, κατὰ
 15 τὴν τοῦ Ἀποστόλου φωνήν, ἀρχάς τε καὶ ἐξουσίας καὶ δυνάμεις τὰς
 καταργουμένας, ὅταν μέλλῃ τὸ κακὸν εἰς τὸ μὴ ὄν ἀφανίζεσθαι
 («ὅταν γὰρ καταργήσῃ», φησί, «πᾶσαν ἀρχὴν καὶ ἐξουσίαν καὶ δύ-
 ναμιν»). Ἐπὶ θρόνου βλέπει ὁ προφήτης τὸν βασιλέα τῆς δόξης κα-
 θήμενον ὑψηλοῦ τε καὶ ἐπηρμένου. Κάκεϊνος ἐπαγγέλλεται θήσειν
 20 ἐπάνω τῶν ἄστρον τὸν ἴδιον θρόνον, ὥστε εἶναι ὁμοιον τῷ
 Ὑψίστῳ. Σκευὴ ἐκλογῆς ἐν τῇ μεγάλῃ ἑαυτοῦ οἰκίᾳ ὁ τοῦ παντὸς
 ἔχει Δεσπότης. Ἐχει κάκεϊνος σκευὴ ὀργῆς κατηρτισμένα εἰς ἀπώ-
 λειαν. Πάλιν ζωὴν καὶ εἰρήνην δι' ἀγγέλων χορηγεῖ τοῖς ἀξίοις ὁ
 τῶν ἀγγέλων Κύριος. Κάκεϊνος θυμὸν καὶ ὀργὴν καὶ θλίψιν ἀπο-
 25 στέλλει διὰ τῶν ἀγγέλων τῶν πονηρῶν.

Καὶ τί χρὴ τὰ καθ' ἕκαστον λέγειν, δι' ὧν κατὰ τὸ ἐναντίον ἀν-
 τεπαίρεται πρὸς τὴν τοῦ ἀγαθοῦ φύσιν ὁ ἀντικείμενος; Ἐπεὶ οὖν
 κατὰ τὸ αἰσθητὸν περιφανές ἐστι θέαμα τὸ δρος ὁ Λίβανος πανταχό-
 θεν ταῖς ὑψηλαῖς κέδροις συνηρηφῆς τε καὶ δάσκιος, τούτου χάριν
 30 πρὸς τὰς ἐναντίας ἐννοίας διὰ τῶν κατὰ τὸ φαινόμενον ὑποδειγμά-
 των ὑπὸ τῆς Γραφῆς τὸ δρος μερίζεται προσφόρως λαμβανόμενον
 καθ' ἑκάτερον. Καὶ οὕτως ἔστι παρὰ τοῖς αὐτοῖς προφήταις ἰδεῖν τὸ

54. Ἐφ. 6,12. 55. Ματθ. 26,13.

56. Μάρκ. 5,9-15. Λουκᾶ 8,30. Ματθ. 9,34. 57. Ἐφ. 1,21.

58. Α' Τιμ. 6,15. 59. Α' Κορ. 15,24. 60. Ἰεζ. 10,1-19. 43,7.

ἀλλ' ὑποκρίνεται μὲ ἀπάτη καὶ φαίνεται νὰ εἶναι αὐτὸ πού δὲν εἶναι, ὅποιος δὲν ἔκανε λάθος στὴν κρίση τοῦ καλοῦ διάλεξε τὸ ἐκλεκτὸ ἀγαθὸ κι ὄχι τὸ ἀπατηλό. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἐδῶ παρῶμοιασε τὸ παράστημα τοῦ νυμφίου μὲ τὸν ἐκλεκτὸ Λίβανο, ὁ λόγος κατὰ συνέπεια μᾶς ἀφήνει νὰ ἐννοήσομε δὺο Λιβάνους· ἓνα τὸν πονηρὸ πού πρέπει ν' ἀποβληθεῖ, πού ὁμοια μὲ τὸ μοσχάρι, κατὰ τὴν προφητεία, συντρίβεται μαζὶ τὰ κέδρα του, κι ἓνα ἄλλο τὸν ἐκλεκτὸ καὶ τιμημένο, πού ἡ ὁμορφιά του εἶναι θεοπρεπῆς καὶ θεόμοιαστη. Αὐτὸ πού ἐννοοῦμε μὲ ὅσα εἶπαμε εἶναι αὐτὸ περίπου. Ὑπάρχει κυρίως καὶ πραγματικὰ καὶ ἀρχικὰ ἓνας βασιλιάς ὅλης τῆς κτίσης. Ὡστόσο καὶ ὁ κοσμοκράτορας τοῦ σκότους⁵⁴ κοσμεῖ τὸν ἑαυτό του μὲ τὸ ὄνομα τοῦ βασιλιᾶ. Λεγεῶνες ἀγγέλων διαθέτει ὁ ἀληθινὸς βασιλιάς⁵⁵ καὶ λεγεῶνες δαιμόνων ὁ κύριος τῆς ἐξουσίας τοῦ σκότους⁵⁶. Ἀρχές, ἐξουσίες καὶ δυνάμεις⁵⁷ ἔχει στὶς διαταγές του ὁ Βασιλεὺς τῶν βασιλευδόντων καὶ Κύριος τῶν κυριευόντων⁵⁸. Ἔχει κι ἐκεῖνος, κατὰ τὸ λόγο τοῦ Ἀποστόλου, ἀρχές καὶ ἐξουσίες καὶ δυνάμεις, αὐτὲς πού καταργοῦνται ὅταν πρόκειται τὸ κακὸ νὰ ἐξαφανιστεῖ στὸ μὴ εἶναι (γιατὶ λέει, «ὅταν θὰ καταργήσει κάθε ἀρχὴ καὶ ἐξουσία καὶ δύναμη»⁵⁹). Ὁ προφήτης βλέπει τὸν Βασιλιᾶ τῆς δόξας νὰ κάθεται σὲ θρόνο ὑψηλὸ καὶ μετέωρο. Κι ἐκεῖνος δηλώνει ὅτι θὰ τοποθετήσῃ τὸ θρόνο του πάνω στὰ ἄστρα⁶⁰, ὥστε νὰ εἶναι ἴδιος μὲ τὸν Ὑψιστο⁶¹. Ὁ Δεσπότης τοῦ παντὸς ἔχει μέσα στὸν μεγάλο οἶκο του τὰ σκευὴ τῆς ἐκλογῆς του⁶². Ἔχει κι ἐκεῖνος σκευὴ ὀργῆς πού καταρτίστηκαν γιὰ τὴν ἀπόδωρα⁶³. Πάλι ὁ Κύριος τῶν ἀγγέλων χορηγεῖ μέσω τῶν ἀγγέλων ζωὴ καὶ εἰρήνη στοὺς ἄξιους⁶⁴. Κι ἐκεῖνος μὲ τοὺς πονηροὺς ἀγγέλους του ἀποστέλλει θυμὸ καὶ ὀργὴ καὶ θλίψη⁶⁵.

Τί χρειάζεται ὁμως ν' ἀναφέρω τὰ ἐπὶ μέρους ἓνα-ἓνα, πού χρησιμοποιεῖ ὁ ἐχθρὸς στὴν ἀνταρσία του ἐναντίον τῆς φύσης τοῦ ἀγαθοῦ; Ἐπειδὴ τὸ ὄρος Λίβανος προσφέρει στὴν αἴσθησι ἓνα περιλάμπρο θέαμα, κλεισμένος ὁλόγυρα καὶ σύσκιος ἀπὸ τὰ πανύψηλα κέδρα, γι' αὐτὸ τὸ λόγο τὸ ὄρος ἀπὸ ὃ,τι δείχνει τὸ διασπᾶ ἡ Γραφή σὲ ἀντίθετες ἐννοίες καὶ τὸ χρησιμοποεῖ κατάλληλα καὶ μὲ τὴ μία καὶ μὲ τὴν ἄλλη. Κι ἔτσι μπορεῖς νὰ δεῖς στοὺς ἴδιους προφη-

61. Ἦσ. 14,13-14. 62. Πράξ. 9,15. Ἰω. 14,2.

63. Ρωμ. 9,22. 64. Λουκᾶ 2,13-14. 65. Ψαλμ. 77,49.

αὐτὸ ὄνομα κατὰ τὴν τῶν δηλουμένων διαφορὰν ἐπαινούμενόν τε καὶ κακιζόμενον· νῦν μὲν γὰρ συντρίβει Κύριος τὰς κέδρους τοῦ Λιβάνου καὶ ὄλον τὸν Λίβανον μετὰ τῶν ἐν αὐτῷ κέδρων λεπτύνει καθ' ὁμοιότητα τοῦ εἰδωλοποιηθέντος μόσχου ἐν τῇ ἐρήμῳ (δι' οὗ 5 τοῦτο ἡ προφητεία παρίστησιν, ὅτι αὐτὴ τε ἡ κακία καὶ πᾶν ἐξ αὐτῆς ὕψωμα τὸ κατὰ τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ ἐπαιρόμενον εἰς τὸ μὴ ὄν περυστήσεται), νῦν δὲ πρὸς τὸ κρεῖττον αὐτοῦ μεταλαμβάνει τὴν σημασίαν λέγων· «δίκαιος ὡς φοῖνιξ ἀνθήσει, ὡσεὶ κέδρος ἢ ἐν τῷ Λιβάνῳ πληθυνθήσεται»· ὁ γὰρ ἀληθῶς δίκαιος (Κύριος δὲ ἐστὶν ὁ δίκαιος ὁ δι' ἡμᾶς ἐκ γῆς ἀνασχών), ἐκεῖνο ὁ ὑψίκομος φοῖνιξ ὁ ἐν τῇ 10 ὅλῃ τῆς φύσεως ἡμῶν ἀνατείλας ὄρος γίνεται ταῖς κέδραις τῶν ριζουμένων διὰ πίστεως ἐν αὐτῷ πληθυνόμενος, αἵτινες ὅταν ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ Θεοῦ φυτευθῶσιν, «ἐν ταῖς ἀβυαῖς τοῦ Θεοῦ ἐξανθήσουσιν». Οἶκον δὲ τὴν Ἐκκλησίαν, κατὰ τὴν τοῦ Ἀποστόλου ὑφήγησιν, 15 ἐνόησαμεν, ἐν ᾧ γίνεται ἡ τῶν κέδρων τοῦ Θεοῦ φυτεία, ἀβυαῖς δὲ τὰς αἰωνίους σκηνάς, ἐν αἷς ἡ τῶν ἀγαθῶν ἐλπίδων ἐξάνθησις τε καὶ φανέρωσις τοῖς καθήκουσι χρόνοις γενήσεται.

Ἐπειδὴ τοίνυν τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ διὰ τῶν καθ' ἕκαστον ἐκπληροῦται μελῶν (τὰ γὰρ πολλὰ μέλη ἐν σῶμα γίνεται, καθὼς 20 φησὶν ὁ Ἀπόστολος), τούτου χάριν ὄλον τὸ τοῦ νυμφίου κάλλος τὸν ἐκλεκτὸν ὠνόμασε Λίβανον τὴν πρὸς τὸν ἀπόβλητον Λίβανον διαφορὰν τῷ ἐκλεκτῷ διαστείλασα· ἐκεῖνος γὰρ ἐστὶν ὁ Λίβανος, ὁ κατὰ τὸν Ἡσαΐαν σὺν τοῖς ὑψηλοῖς πεσοῦμενος, ὅταν ἐκ τῆς τοῦ Ἰεσοῦ ρίζης ἀνατείλῃ τὸ ἄνθος καὶ ἡ τῆς ἐξουσίας ράβδος ἀναφύῃ, 25 δι' ἧς μεταβάλλεται τοῦ τε λέοντος καὶ τῆς παρδάλεως καὶ τῶν ἀσπίδων ἡ φύσις πρὸς τὸ τιθασόν τε καὶ ἡμερον, ὥστε συνδιατασθαι μὲν τῷ μόσχῳ τὸν λέοντα, συναναπαύεσθαι δὲ τῷ ἐρίφῳ τὴν πάρδαλιν, ἐπιστατεῖν δὲ τούτων τὸ παιδίον ἐκεῖνο τὸ νήπιον ὃ ἐγεννήθη ἡμῖν, οὗ ἡ χεὶρ ἐν τῇ τρώγλῃ τῶν ἀσπίδων γίνεται καὶ τῶν ἐγ- 30 γόνων τῆς ἀσπίδος ἐφαπτομένη καὶ τὸν ἰὸν αὐτῶν ἀπαμβλύνουσα, ὧν γινομένων φησὶν ὁ προφήτης ὅτι καὶ «ὁ Λίβανος σὺν τοῖς ὑψηλοῖς πεσεῖται.» Ὅσα δὲ μηνύει διὰ τῶν αἰνιγμάτων τούτων ἡ προ-

66. Ψαλμ. 28,5. Ἐξ. 32,20. 67. Β' Κορ. 10,5. 68. Ψαλμ. 91,13.
69. Ψαλμ. 91,14. 70. Α' Τιμ. 3,15. 71. Λουκᾶ 16,9.
72. Κολ. 1,5-6. 73. Α' Κορ. 12,12. 74. Ἦσ. 10,34-11,1.

τες τὸ ἴδιο ὄνομα νὰ ἐπαινεῖται ἢ νὰ κατηγορεῖται ἀνάλογα μὲ τὴ διαφορὰ τῶν σημαιομένων του. Ἐπιπλέον δηλαδὴ ὁ Κύριος συντρίβει τὰ κέδρα τοῦ Λιβάνου καὶ κομματιάζει ὅλο τὸ Λίβανο μὲ τὰ κέδρα του, ὅμοια μὲ τὸν θεοποιημένο μόσχο στὴν ἔρημο⁶⁶ (μὲ αὐτὸ ἡ προφητεία παριστάνει τὸ ἐξῆς· ὅτι ἡ ἴδια ἢ κακία καὶ κάθε ἔπαρση ποὺ ὑψώνεται κατὰ τῆς γνώσης τοῦ Θεοῦ θὰ καταλήξει στὸ μὴ εἶναι⁶⁷). Ἐπιπλέον πάλι χρησιμοποιοῖ τὴν καλὴ σημασία του λέγοντας· «ὁ δίκαιος θ' ἀνθίσει ὅπως ὁ φοῖνικας καὶ θὰ πολλαπλασιαστεῖ ὅπως τὰ κέδρα τοῦ Λιβάνου»⁶⁸. Γιατὶ ὁ ἀληθινὰ δίκαιος (καὶ δίκαιος εἶναι ὁ Κύριος ποὺ ὑψώθηκε γιὰ χάρη μας ἀπὸ τὴ γῆ), ἐκεῖνος ὁ ὑψίκομος φοῖνικας ποὺ ἀνέτειλε, μέσα στὴν ὑλική μας φύση γίνεται ὄστρον ποὺ γεμίζει ἀπὸ τὰ κέδρα, ἐκείνους δηλαδὴ ποὺ ριζώνουν σ' αὐτὸ μὲ τὴν πίστη, ποὺ ὅταν φυτευτοῦν στὸν οἶκο τοῦ Θεοῦ, «στὶς αὐλὲς τοῦ Θεοῦ θ' ἀνθίσουν καὶ θὰ καρποφορήσουν»⁶⁹. Ὡς σπῆτι θεωρήσαμε τὴν Ἐκκλησία⁷⁰, κατὰ τὴν ὑπόδειξη τοῦ Ἀποστόλου, ὅπου γίνεται ἡ φύτευση τῶν κέδρων τοῦ Θεοῦ, καὶ αὐλὲς τὶς αἰώνιες κατοικίες⁷¹, ὅπου θ' ἀνθίσουν καὶ θὰ καρποφορήσουν τὸν καιρὸ ποὺ πρέπει οἱ ἀγαθὲς ἐλπίδες⁷².

Ἐπειδὴ λοιπὸν τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ ὀλοκληρώνεται μὲ τὰ ἐπιμέρους μέλη (γιατὶ «τὰ πολλὰ μέλη γίνονται ἓνα σῶμα», ὅπως λέει ὁ Ἀπόστολος)⁷³, γι' αὐτὸ τὸ λόγο ὅλη τὴν ὁμορφιὰ τοῦ νυμφίου τὴν ὀνόμασε Λίβανο ἐκλεκτό, διαστελλόντας μὲ τὴ λέξη 'ἐκλεκτός' τὸ Λίβανο τὸν ἀπορριπτέο. Γιατὶ ἐκεῖνος εἶναι ὁ ἄλλος Λίβανος ποὺ κατὰ τὸν Ἡσαΐα θὰ γκρεμιστεῖ μαζί μὲ τοὺς ἐπηρμένους, ὅταν ἀπὸ τὴ φύτρα τοῦ Ἰεσοῦ ἀνατεῖλει τὸ ἄνθος καὶ φυτρώσει ὁ βλαστὸς⁷⁴ ποὺ μεταβάλλει τὴ φύση τοῦ λιονταριοῦ καὶ τῆς πάρδαλης καὶ τῶν ἀσπίδων στὸ μαλακὸ καὶ τὸ ἡμερο, ὥστε νὰ ζοῦν μαζί τὸ λιοντάρη μὲ τὸ μοσχάρι, νὰ ξεκουράζεται ἡ πάρδαλη μαζί μὲ τὸ κατσίκι καὶ ἐπιστάτης νὰ εἶναι σ' αὐτὰ τὸ παιδί ἐκεῖνο τὸ νήπιο, ποὺ γεννήθηκε γιὰ χάρη μας⁷⁵, ποὺ ἔβαλε τὸ χέρι του στὴ φωλιά τῶν ἀσπίδων⁷⁶ καὶ ἔπιασε τὰ νεογνὰ τῆς ἀσπίδας καὶ ἐξουδετερώνει τὸ δηλητήριό τους. Ὅταν γίνουν αὐτὰ λέει ὁ προφήτης «ὁ Λίβανος θὰ πέσει μαζί μὲ τοὺς ἐπηρμένους»⁷⁷. Ὅσα τώρα μᾶς φανερώνει ἡ προφητεία μὲ τὰ αἰνίγματα αὐτὰ, ἐπειδὴ εἶναι πρόδηλα σὲ ὅλους εἶναι περιττὸ νὰ

75. Ἡσ. 9,5.

76. Ἡσ. 11,6-8.

77. Ἡσ. 10,34.

- φητεία, ὡς πρόδηλα πᾶσιν ὄντα περιττὸν ἂν εἶη δι' ἀκριβείας ἐκτίθεσθαι. Τίς γὰρ οὐκ οἶδε τὸ γεννηθῆν ἡμῖν παιδίον τὸ τῶν ἀσπίδων τῇ χειρὶ ἐφαπτόμενον, οὐ ἢ ἐπιστασία τὰ δηλητήρια τῶν θηρίων ποιεῖ τοῖς ἡμέροις ὁμόσκηνα τῆς φυσικῆς πικρίας λήθην ποιούμενα;
- 5 Ἐπεὶ οὖν πίπτει διὰ τούτων ὁ Λίβανος, ἢ κακία, καὶ συγκαταπίπτει τῇ πρώτῃ τῶν κακῶν ἀρχῇ τὰ κατὰ τῆς ἀληθείας ὑψώματα, διὰ τοῦτο τῷ ἐκλεκτῷ Λιβάνῳ παρεικάζει ἡ νύμφη τοῦ Κυρίου τὸ κάλλος, οὕτως εἰποῦσα τοῖς ῥήμασιν· «εἶδος αὐτοῦ ὡς Λίβανος ἐκλεκτός, ὡς κέδροι».
- 10 Προστίθῃσι δὲ καὶ τῷ φάρυγγι τὸν κατάλληλον ἔπαινον, γλυκασμὸν τε αὐτὸν καὶ ἐπιθυμίαν ὀνομάσασα. Ἔχει δὲ ἡ λέξις οὕτως· «φάρυγξ αὐτοῦ γλυκασμὸς καὶ ὄλος ἐπιθυμία». Ὁ δὲ περὶ τούτου νοοῦμεν, τοιοῦτόν ἐστὶ τὸ ὑπὸ τὸν ἀνθερεῶνα μέρος φάρυγγα καλεῖ ἡ συνήθεια, ᾧ φασι τὸν ἦχον τῇ προσπτώσει τοῦ ἐκ τῆς ἀρτηρίας
- 15 πνεύματος ἀπογεννᾶσθαι περιδονούμενον. Ἐπεὶ οὖν κηρία μέλιτος οἱ καλοὶ εἰσι λόγοι, λόγου δὲ ὄργανόν ἐστιν ἡ φωνή, ἧς ἡ γένεσις ἐστὶν ἐκ φάρυγγος, τάχα τοὺς ὑπηρέτας τε καὶ ὑποφήτας τοῦ λόγου ἐν οἷς λαλεῖ ὁ Χριστὸς τῷ ὀνόματι τούτῳ σημαίνεσθαι νοῶν τις οὐχ ἁμαρτήσεται· καὶ γὰρ ὁ μέγας Ἰωάννης ἐρωτηθεὶς ὅστις εἶη,
- 20 «φωνὴν» ἑαυτὸν κατωνόμασεν, ἐπειδὴ τοῦ Λόγου πρόδρομος ἦν, καὶ ὁ μακάριος Παῦλος δοκιμὴν ἐδίδου τοῦ ἐν αὐτῷ λαλοῦντος Χριστοῦ, ᾧ τὴν φωνὴν ἑαυτοῦ χρήσας γλυκασμὸς ἦν δι' ἐκείνου φθεγγόμενος, καὶ πάντες οἱ προφήται τὰ φωνητικὰ ἑαυτῶν ὄργανα τῷ ἐνηχοῦντί αὐτοῖς Πνεύματι παραχωρήσαντες γλυκασμὸς ἐγίνοντο,
- 25 τὸ θεῖον μέλι διὰ τοῦ λάρυγγος τοῦ ἰδίου πηγάζοντες, ὃ «βασιλεῖς τε καὶ ἰδιῶται πρὸς ὑγίαν προσφέρονται», οὐ ἢ ἀπόλαυσις οὐκ ἐπικόπτει τὴν ἐπιθυμίαν τῷ κόρῳ, ἀλλὰ τρέφει μᾶλλον διὰ τῆς τῶν ἐπιθυμουμένων μετουσίας τὸν πόθον. Διὰ τοῦτο καὶ ὄλον αὐτὸν ἐπιθυμίαν κατονομάζει, οἷόν τι ὀρισμῶ τὸ τοῦ ζητουμένου κάλλος διὰ
- 30 ταύτης τῆς φωνῆς ὑπογράφουσα· «ὄλος» γάρ, φησὶν, «ἐπιθυμία». Ὡς μακάρια τὰ μέλη ἐκεῖνα, δι' ὧν τὸ ὄλον ἐπιθυμία γίνεται, διὰ τῆς ἐν παντὶ ἀγαθῷ τελειότητος σύγκρατον ἐκ πάντων τὸ ἐράσμιον ἀπεργαζόμενα κάλλος, ὥστε ὄλον, μὴ ἐν ὀφθαλμῶ μόνον καὶ κέρα-

78. Παρμ. 16,24.

79. Ἰω. 1,23.

τὰ ἐκθέσω λεπτομερῶς. Ποιός δὲ γνωρίζει τὸ παιδί πού γεννήθηκε γιὰ χάρη μας, πού πιάνει μὲ τὰ χέρια του τὶς ἀσπίδες, πού ἡ ἐπίστασία του κάνει τὰ δηλητηριώδη θηρία νὰ συγκατοικοῦν μὲ τὰ ἡμερα ξεχνώντας τὴ φυσικὴ τους ἀγριάδα; Ἐπειδὴ λοιπὸν ἀπὸ αὐτὰ πέφτει ὁ Λίβανος, ἡ κακία, καὶ ἐπειδὴ γκρεμίζονται μαζὶ μὲ τὴν πρώτη ἀρχὴ τῶν κακῶν οἱ ἀλαζονικὲς ἀνταρσίες κατὰ τῆς ἀλήθειας, γι' αὐτὸ ἡ νύφη παρομοιάζει τὴν ὁμορφιά τοῦ Κυρίου μὲ τὸν ἐκλεκτὸ Λίβανο λέγοντας τὰ ἐξῆς· «τὸ παράστημά του ὅπως ὁ ἐκλεκτὸς Λίβανος, ὅπως τὰ κέδρα».

Προσθέτει τὸν κατάλληλο ἔπαινο καὶ στὸν λάρυγγα, ὀνομάζοντάς τον «γλυκύτητα» καὶ «ἐπιθυμία». Ἡ διατύπωση εἶναι ἡ ἐξῆς· «ὁ λάρυγγάς του εἶναι γλυκύτητα καὶ ὄλος ἐπιθυμία». Μ' αὐτὸ ἐνοοῦμε τὸ ἐξῆς· τὸ κάτω ἀπὸ τὰ γένεια μέρος συνηθίσαμε νὰ τὸ λέμε λάρυγγα, ὅπου λέν ὅτι δημιουργεῖται ὁ ἦχος περιδονούμενος ἀπὸ τὴν πρόσπτωση τοῦ ἀέρα τῆς ἀρτηρίας. Ἐπειδὴ λοιπὸν οἱ καλοὶ λόγοι εἶναι κερήθρα ἀπὸ μέλι⁷⁸ καὶ ἡ φωνὴ εἶναι τὸ ὄργανο τοῦ λόγου, πού δημιουργεῖται στὸ λάρυγγα, ἴσως ἂν σκεφτεῖ κανένας ὅτι μὲ τὴ λέξη αὐτὴ ὀνομάζονται οἱ διάκονοι καὶ οἱ διδάσκαλοι τοῦ Λόγου μὲ τοὺς ὁποίους μιᾶ ὁ Χριστὸς δὲ θὰ κάνει λάθος. Γιατὶ κι ὁ μέγας Ἰωάννης, ὅταν τὸν ρώτησαν ποιὸς ἦταν, αὐτοονομάστηκε φωνή, ἐπειδὴ ἦταν πρόδρομος τοῦ Λόγου⁷⁹· καὶ ὁ μακάριος Παῦλος ἔδινε ἀπόδειξη ὅτι μέσα του μιλοῦσε ὁ Χριστὸς⁸⁰, στὸν ὁποῖο παραχωρώντας τὴ δική του φωνὴ ἦταν γλυκύτητα ἢ ὁποῖα μιλοῦσε μέσω ἐκείνου. Καὶ ὄλοι οἱ προφῆτες, ἐπειδὴ παραχώρησαν τὰ φωνητικὰ τους ὄργανα στὸ Πνεῦμα πού ἤχοῦσε μέσα τους, ἐγιναν γλυκύτητα, πηγάζοντας ἀπὸ τὸ λάρυγγά τους τὸ θεῖο μέλι, πού «βασιλιάδες καὶ κοινοὶ θνητοὶ χρησιμοποιοῦν γιὰ τὴν ὑγεία τους»⁸¹ καὶ πού ἡ ἀπόλαυση δὲν κόβει μὲ τὸν κόρο τὴν ἐπιθυμία, ἀλλὰ τρέφει περισσότερο τὸν πόθο μὲ τὴν μετουσία τῶν ποθουμένων. Γι' αὐτὸ καὶ τὸν λέει «ὄλο ἐπιθυμία», σὰ νὰ περικλείει μ' ἓναν ὀρισμὸ τὸ κάλλος ἐκείνου πού ἀναζητεῖ μὲ τὴ φράση αὐτὴ· γιατί λέει, «εἶναι ὄλος ἐπιθυμία». Μακάρια εἶναι τὰ μέλη ἐκεῖνα, πού μ' αὐτὰ τὸ ὄλο γίνεται ἐπιθυμία καὶ μέσω τῆς τελειότητος σὲ κάθε ἀγαθὸ πραγματοποιοῦν τὸ ἀξιαγάπητο κάλλος σύμμικτο ἀπὸ ὄλα, ὥστε νὰ εἶναι ἐξίσου ἐπιθυμητὸ

σιν ἢ βοστρύχοις, ἀλλὰ καὶ ἐν ποσὶ καὶ ἐν χερσὶ καὶ ἐν κνήμαις καὶ κατὰ τὸν φάρυγγα παραπλησίως ἐπιθυμητὸν εἶναι, μηδενὸς ἐν τοῖς μέλεσι κατὰ τὴν ὑπερβολὴν τοῦ κάλλους ἐλλαττουμένου.

«Οὗτός», φησὶν, «ἀδελφιδὸς μου καὶ οὗτος πλησίον μου, θυγέ-
5 τέρης Ἰερουσαλήμ· πάντα γὰρ ὑπ' ὄσιν αὐταῖς ἀγαγοῦσα διὰ τῆς
τοῦ λόγου γραφῆς τὰ γνωρίσματα, δι' ὧν ἦν δυνατόν γενέσθαι τὴν
τοῦ ζητουμένου φανέρωσιν, τότε τῷ δεικτικῷ κέχρηται λόγῳ, οὗτός
ἐστι, λέγουσα, ὁ ζητούμενος, ὃς διὰ τοῦ ἀδελφὸς γενέσθαι ἐξ Ἰουδα
ἡμῖν ἀνατεῖλας πλησίον ἐγένετο τοῦ ἐμπεπτωκότος εἰς τοὺς ληστὰς
10 ἐλαίῳ καὶ οἴνῳ καὶ ἐπιδέσμοις τὰς πληγὰς ἰασάμενος καὶ ἐπὶ τοῦ
ἰδίου ἄρας ὑποζυγίου καὶ τῷ πανδοχείῳ ἐναναπαύσας καὶ τὰ δύο
δηνάρια πρὸς τὴν ζωὴν παρασχόμενος καὶ ἐν τῇ ἐπανόδῳ αὐτοῦ τὸ
προσθεθὲν εἰς τὸ τῆς ἐντολῆς ἔργον ἀποδώσειν ἐπαγγειλάμενος.
Πάντως δὲ φανερόν ἐστι τούτων ἕκαστον εἰς ὃ τι βλέπει· τῷ γὰρ ἐκ-
15 πειράζοντι τὸν Κύριον νομικῶ βουλομένῳ ὑπὲρ τοὺς ἄλλους ἑαυτὸν
δεῖξαι καὶ ἐν ὑπερηφανίᾳ τὸ πρὸς τοὺς λοιποὺς ὁμότιμον διαπτύοντι
ἐν τῷ λέγειν· «καὶ τίς ἐστί μου πλησίον; Τότε ἐν διηγήματος εἶδει
πᾶσαν τὴν φιλάνθρωπον οἰκονομίαν ὁ Λόγος ἐκτίθεται, τὴν ἄνωθεν
κάθοδον τοῦ ἀνθρώπου διηγησάμενος καὶ τὴν τῶν ληστῶν ἐνέδραν
20 καὶ τὴν τοῦ ἀφθάρτου ἐνδύματος περιαίρεσιν καὶ τὰ τῆς ἀμαρτίας
τραύματα καὶ τὸ εἰς ἡμισυ τῆς φύσεως προχωρῆσαι τὸν θάνατον τῆς
ψυχῆς ἀθανάτου διαμεινάσης καὶ τοῦ νόμου τὴν ἀνωφελῆ πάροδον
οὔτε ἱερέως οὔτε Λευῖτου τὰς πληγὰς τοῦ παραπεπτωκότος τοῖς
λησταῖς θεραπεύσαντος· ἀδύνατον γὰρ αἷμα ταύρων καὶ τράγων
25 ἀφελεῖν ἀμαρτίας, ἀλλὰ τὸν πᾶσαν τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν διὰ τῆς
ἀπαρχῆς τοῦ φυράματος περιθέμενον, ἐν ἧ παντὸς ἦν ἔθνοους τὸ μέ-
ρος, Ἰουδαίου τε καὶ Σαμαρείτου καὶ Ἑλληνος καὶ πάντων ἅπαξ
ἀνθρώπων, τοῦτον μετὰ τοῦ σώματος, ὅπερ ἐστὶν ὑποζύγιον, τῷ
τόπῳ τῆς τοῦ ἀνθρώπου κακώσεως ἐπιστάντα καὶ θεραπεῦσαι τὰ
30 τραύματα καὶ ἐπὶ τοῦ ἰδίου αὐτὸν κτήνοους ἐπαναπαῦσαι καὶ κατα-
γώγιον ποιῆσαι αὐτῷ τὴν ἰδίαν φιλάνθρωπίαν, ἧ πάντες οἱ κοπιῶν-
τες καὶ πεφορτισμένοι ἐναναπαύονται.

Ὁ δὲ ἐν αὐτῷ γενόμενος δέχεται πάντως ἐν ἑαυτῷ τὸν ἐν ᾧ

82. Ἐβρ. 7,14. 83. Λουκᾶ 10,30-35.

84. Λουκᾶ 10,25. 85. Λουκᾶ 10,29.

όλο, όχι μόνο στα μάτια και στα μαλλιά, αλλά και στα πόδια και στα χέρια και στις κνήμες και στο λάρυγγα και να μην ύστερει κανένα μέλος ως προς την υπερβολή τῆς όμορφιάς.

«Αὐτός», λέει, «εἶναι ὁ ἀγαπημένος μου, αὐτός ὁ σύντροφός μου, κοπέλλες τῆς Ἱερουσαλήμ». Ἀφοῦ τις ἔκανε τὴν περιγραφή ὄλων τῶν γνωρισμάτων του, μετὰ τὰ ὅποια μπορούσε νὰ γίνῃ ἡ ἀναγνώριση ἐκείνου πού ζητοῦσαν, τότε χρησιμοποιεῖ τὴν δεικτικὴ ἀντωνυμία, «τοῦτος», λέει, «εἶναι αὐτός πού ζητᾶτε», πού μετὰ τὸ νὰ γίνῃ ἀδελφός μου, ἀφοῦ ἀνάτειλε ἀπὸ τὸν Ἰούδα⁸², ἔγινε πλησίον ἐκείνου πού ἔπεσε στὰ χέρια τῶν ληστῶν, θεραπεύοντας τις πληγές του μετὰ λάδι καὶ κρασί κι ἐπιδέσμους, παίρνοντάς τον στὸ δικό του ζῶο, ἀναπαύοντάς τον στὸ πανδοχεῖο, πληρώνοντας τὰ δύο δηνάρια γιὰ τὴ διατροφή του καὶ δίνοντας ὑπόσχεση ὅτι στὴν ἐπιστροφή του θὰ κατέβαλε τὴν πρόσθετη δαπάνη⁸³. Εἶναι ὅπωςδήποτε φανερό πὺ ἀποβλέπει τὸ καθένα ἀπὸ αὐτά. Στὸ νομικὸ πὺ δοκίμαζε τὸν Κύριο⁸⁴ θέλοντας νὰ παρουσιαστῇ ἀνώτερος ἀπὸ τοὺς ἄλλους καὶ πὺ ἀπέκρουε μετὰ ἐγωισμό τὴν ἰσότητά μετὰ τοὺς ἄλλους λέγοντας «καὶ ποιός εἶναι πλησίον μου»⁸⁵, σ' αὐτὸν ἡ Γραφή ἐκθέτει μετὰ τὴ μορφή μιᾶς διήγησης ὅλη τὴ φιλάνθρωπη οἰκονομία, ἀφηγοῦμενη τὴν ἀπὸ ἄνω κάθοδο τῶν ἀνθρώπων, τὴν ἐνέδρα τῶν ληστῶν, τὴν ἀφαίρεση τοῦ ἄφθαρτου φορέματος, τὰ τραύματα τῆς ἁμαρτίας, ὅτι ἡ μισὴ φύση εἶχε προχωρήσει στὸ θάνατο, ἐνῶ ἡ ψυχὴ εἶχε μείνει ἀθάνατη, τὸ ἀνώφελο πέρασμα τοῦ νόμου, ἀφοῦ οὔτε ὁ ἱερέας οὔτε ὁ λευῖτης περιποιήθηκαν τις πληγές ἐκείνου πὺ ἔπεσε στοὺς ληστές. Γιατὶ εἶναι ἀδύνατο τὸ αἷμα τῶν ταύρων καὶ τῶν τράγων νὰ ἀφαιρέσει τις ἁμαρτίες⁸⁶, ἀλλὰ αὐτός πὺ περιβλήθηκε τὴν ἀνθρώπινη φύση μετὰ τὴν ἀπαρχὴ τῆς ζύμης⁸⁷, τὸ προζύμι, ὅπου ὑπῆρχε τὸ μερίδιο κάθε ἔθνους καὶ τοῦ Ἰουδαίου καὶ τοῦ Σαμαρείτη καὶ τοῦ Ἑλλήνα καὶ ὄλων μαζί τῶν ἀνθρώπων, αὐτός, μετὰ τὸ σῶμα πὺ εἶναι τὸ ὑποζύγιό του, ἀφοῦ στάθηκε στὸ μέρος πὺ κακοποίησαν τὸν ἄνθρωπο, καὶ τὰ τραύματα θεράπευσε καὶ στὸ ἴδιο του τὸ ζῶο τὸν ἀνέβασε καὶ κατάλυμα τοῦ ἔκανε τὴ φιλάνθρωπιά του, ὅπου ἀναπαύονται ὄλοι ὅσοι κοπιᾶζουν καὶ ταλαιπωροῦνται.

Ὅποιος φτάσει σ' αὐτὸν δέχεται ὅπωςδήποτε μέσα του αὐτὸν

86. Ἦσ. 1,11. Ἐβρ. 9,12-13.

87. Ρωμ. 11,16.

ἐγένετο, οὕτως εἰπόντος τοῦ Λόγου ὅτι «ὁ μένων ἐν ἐμοί, κἀγὼ ἐν
 αὐτῷ». Δεξάμενος οὖν τῷ ἰδίῳ χωρῆματι πανδοχεύει ἐν ἑαυτῷ τὸν
 ἀχώρητον, παρ' οὗ δέχεται τὰ δύο νομίσματα, ὧν τὸ μὲν ἐστὶν ἡ ἐξ
 ὀλης ψυχῆς εἰς τὸν Θεὸν ἀγάπη, τὸ δὲ ἕτερον ἡ εἰς τὸν πλησίον ὡς
 5 ἑαυτόν, καθὼς καὶ ὁ νομικὸς ἀπεκρίνατο. Ἄλλ' ἐπειδὴ «οὐχ οἱ
 ἀκροαταὶ τοῦ νόμου δίκαιοι παρὰ τῷ Θεῷ, ἀλλ' οἱ ποιηταὶ τοῦ νό-
 μου δικαιωθήσονται», χρὴ μὴ μόνον δέξασθαι τὰ δύο ταῦτα νομί-
 σματα (τὴν πίστιν λέγω τὴν εἰς τὸ Θεῖον, καὶ τὴν ἀγαθὴν πρὸς τοὺς
 ὁμοφύλους συνειδήσιν), ἀλλὰ τι καὶ αὐτὸν συνεισενεγκεῖν διὰ τῶν
 10 ἔργων πρὸς τὴν τῶν ἐντολῶν τούτων ἐκπλήρωσιν. Διὰ τοῦτό φησιν
 πρὸς τὸν πανδοχέα ὁ Κύριος, ὅτι πᾶν τὸ περὶ τὴν θεραπείαν τοῦ κε-
 καμωμένου παρ' αὐτοῦ γενόμενον ἐν τῇ δευτέρᾳ αὐτοῦ παρουσίᾳ
 κατὰ τὴν ἀξίαν τῆς σπουδῆς ἀπολήψεται. Ὁ τοίνυν πλησίον ἡμῶν
 γεγονὼς διὰ τῆς τοιαύτης φιλανθρωπίας, ὁ διὰ τοῦ ἐξ Ἰούδα ἡμῖν
 15 ἀνατεῖλαι ἀδελφιδὸς γενόμενος, οὗτός ἐστιν, ὃν μηνύει ταῖς νεάνισιν
 ὁ τῆς νύμφης λόγος, οὗτός ἐστιν ὁ ταῖς θυγατράσιν Ἰερουσαλήμ
 παρὰ τῆς ἀχράντου νύμφης δηλούμενος, δι' ὧν φησιν ὅτι «οὗτος
 ἀδελφιδός μου καὶ οὗτος πλησίον μου, θυγατέρες Ἰερουσαλήμ· ὃν
 καὶ ἡμεῖς διὰ τῶν δηλωθέντων γνωρισμάτων εὐροισμέν τε καὶ κατα-
 20 λάβοιμεν ἐπὶ σωτηρίᾳ τῶν ψυχῶν ἡμῶν διὰ τῆς τοῦ ἁγίου Πνεύμα-
 τος χειραγωγίας, ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

στον ὁποῖο ἔφτασε, ἀφοῦ ἔτσι εἶπε ὁ Λόγος: «ὅποιος μένει μέσα σ' ἐμένα μένω κι ἐγὼ μέσα σ' αὐτόν»⁸⁸. Ἀφοῦ λοιπὸν τὸν δέχτηκε στὸ δικό του χώρο, δίνει τὸν ἑαυτὸ του ὡς πανδοχεῖο στὸν ἀχώρητο, ἀπὸ τὸν ὁποῖο δέχεται τὰ δύο νομίσματα⁸⁹, πὺ τὸ ἓνα εἶναι ἡ ὀλόψυχη ἀγάπη στὸ Θεὸ καὶ τὸ ἄλλο στὸν διπλανό μας σὰ νὰ ἦταν ὁ ἑαυτός μας⁹⁰, ὅπως ἀποκρίθηκε ὁ νομικός. Ἄλλ' ἐπειδὴ «δὲν δικαιώνονται μπροστὰ στὸ Θεὸ οἱ ἀκροατὲς τοῦ νόμου ἀλλὰ αὐτοὶ πὺ θὰ δικαιωθοῦν εἶναι οἱ ποιητὲς τοῦ νόμου»⁹¹, πρέπει ὄχι νὰ δεχτοῦμε μόνο τὰ δύο αὐτὰ νομίσματα (ἐννοῶ τὴν πίστη στὸ Θεὸ καὶ τὴν ἀγαθὴ συνείδηση πρὸς τοὺς συνανθρώπους μας), ἀλλὰ νὰ συνεισφέρομε καὶ οἱ ἴδιοι μὲ τὰ ἔργα μας γιὰ τὴν ἐκπλήρωση τῶν ἐντολῶν. Γι' αὐτὸ λέει ὁ Κύριος στὸν πανδοχεῖα ὅτι ὅλα ὅσα θὰ προσφέρει γιὰ τὴν περιποίησι τοῦ κακοποιημένου ἀνθρώπου θὰ τὰ λάβει ἀνάλογα μὲ τὴν ἀξία τῆς φροντίδας τοῦ στη δεύτερη παρουσία. Αὐτὸς λοιπὸν πὺ ἐγινε διπλανός μας μὲ τὴ φιλανθρωπία τοῦ αὐτῆ, πὺ ἐπειδὴ ἀνέτειλε ἀπὸ τὴ φυλὴ τοῦ Ἰουδα⁹² ἐγινε ἀγαπημένος της, εἶναι τοῦτος, πὺ μηνύει στίς κοπέλλες ὁ λόγος τῆς νύφης, αὐτὸς εἶναι πὺ φανερῶνει στὰ κορίτσια τῆς Ἱερουσαλήμ ἡ ἀχραντὴ νύφη λέγοντας ὅτι «αὐτὸς εἶναι ὁ ἀγαπημένος μου κι αὐτὸς σύντροφός μου, κοπέλλες τῆς Ἱερουσαλήμ». Αὐτὸν κι ἐμεῖς εἶθε νὰ βροῦμε μὲ τὰ γνωρίσματα πὺ μᾶς δόθηκαν καὶ νὰ τὸν ἀκολουθήσομε γιὰ τὴ σωτηρία τῶν ψυχῶν μας μὲ τὴ χειραγωγία τοῦ ἀγίου Πνεύματος, στὸν ὁποῖο ἀνήκει ἡ δόξα στοὺς αἰῶνες τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

23/7/1992

88. Ἰω. 6,56.

89. Λουκᾶ 10,35.

90. Λουκᾶ 10,27.

91. Ρωμ. 2,13.

92. Ἐβρ. 7,14.

ΛΟΓΟΣ ΙΕ'

(᾿Αισμα ᾿Αισμ. 6,1-9)

«Ποῦ ἀπῆλθεν ὁ ἀδελφιδός σου, ἡ καλὴ ἐν γυναιξίν;
ποῦ ἀπέβλεψεν ὁ ἀδελφιδός σου;
καὶ ζητήσομεν αὐτὸν μετὰ σοῦ.

5 Ἀδελφιδός μου κατέβη εἰς κῆπον αὐτοῦ
εἰς φιάλας τοῦ ἀρώματος
ποιμαίνειν ἐν κήποις καὶ συλλέγειν κρίνα.

Ἐγὼ τῶ ἀδελφιδῶ μου καὶ ὁ ἀδελφιδός μου ἐμοί,
ὁ ποιμαίνων ἐν τοῖς κρίνοις.

10 Καλὴ εἶ, ἡ πλησίον μου, ὡς εὐδοκία,
ώραία ὡς Ἱερουσαλήμ,
θάμβος ὡς τεταγμένοι.

Ἀπόστρεψον ὀφθαλμούς σου ἀπεναντίον ἐμοῦ,
ὅτι αὐτοὶ ἀναπτέρωσάν με.

15 Τρίχωμά σου ὡς ἀγέλαι τῶν αἰγῶν
αἱ ἀνεφάνησαν ἀπὸ τοῦ Γαλαάδ,
ὀδόντες σου ὡς ἀγέλαι τῶν κεκαρμένων
αἱ ἀνέβησαν ἀπὸ τοῦ λουτροῦ,
αἱ πᾶσαι διδυμεύουσαι
καὶ ἀτεκνοῦσα οὐκ ἔστιν ἐν αὐταῖς.

20 Ὡς σπαρτίον κόκκινον χεῖλη σου
καὶ ἡ λαλιά σου ὠραία,
ὡς λέπυρον ρόας μῆλόν σου
ἐκτὸς τῆς σιωπῆσεώς σου.

25 Ἐξήκοντά εἰσι βασιλίσσαι καὶ ὀγδοήκοντα παλλακαὶ
καὶ νεάνιδες ὧν οὐκ ἔστιν ἀριθμός.
Μία ἐστὶ περιστερά μου, τελεία μου,
μία ἐστὶ τῇ μητρὶ αὐτῆς,
ἐκλεκτὴ ἐστὶ τῇ τεκούσῃ αὐτήν».

Ὁ ἐκ τῆς πόλεως Ἀνδρέου καὶ Πέτρου μαρτυρηθεὶς εἶναι Φί-

ΛΟΓΟΣ ΙΕ'

(ἜΑσμα Ἄσμ. 6,1-9)

«Γιὰ ποῦ ἔφυγε ὁ ἀγαπημένος σου, ὦ ὦραία μὲς στὶς γυναῖκες.
Πρὸς τὰ ποῦ τράβηξε ὁ ἀγαπημένος σου;
θὰ τὸν ἀναζητήσομε καὶ μεῖς μαζί σου.
Ὁ ἀγαπημένος μου κατέβηκε στὸν κῆπο του,
στὶς βραγιᾶς τῶν μυριστικῶν του,
γιὰ νὰ βόσκει στοὺς κήπους καὶ νὰ μαζεύει κρίνα.
Ἐγὼ ἀνῆκα στὸν ἀγαπημένο μου καὶ ὁ ἀγαπημένος μου σὲ μένα,
ποῦ βόσκει μέσα στὰ κρίνα.
Εἶσαι ὁμορφη, συντρόφισσά μου, ἴδια ἢ χαρά,
ὦραία σὰν τὴν Ἱερουσαλήμ·
μὲ θαμπώνεις καθὼς παράταξη στρατοῦ.
Πάρε τὰ μάτια σου ἀπὸ πάνω μου,
γιατὶ μοῦ ξαναδώσανε φτερά·
τὰ μαλλιά σου κοπάδια κατσικιῶν,
ποῦ φάνηκαν ἀπ' τὸ Γαλαάδ.
Τὰ δόντια σου κοπάδια πρόβατα κουρεμένα,
ποῦ ἀνέβηκαν ἀπ' τὸ λουτρό,
κι ὅλα γεννᾶνε δίδυμα
κι ἀνάμεσά τους δὲν ὑπάρχει στεῖρα.
Κόκκινο σπάρτο εἶναι τὰ χεῖλη σου,
ἢ λαλιά σου ὦραία·
τὰ μάγουλα φλούδι ροδιοῦ
ἐξω ἀπὸ τὴ σιωπὴ σου.
Ἐξήντα εἶναι οἱ βασίλισσες καὶ ὀγδόντα παλλακίδες
καὶ ἀμέτρητες κοπέλλες.
Ἄλλὰ ἢ περιστέρα μου, ἢ ἀψεγάδιαστη μου, εἶναι μία·
μία τὴν ἔχει ἢ μάνα της
μονάκριβη αὐτὴ ποῦ τὴ γέννησε.

Αὐτὸς ποῦ ἔχει τὴ μαρτυρία πὼς εἶναι ἀπὸ τὴν πόλη τοῦ Ἄν

λιππος ὁ ἀπόστολος (ἐγκώμιον γάρ μοι δοκεῖ τοῦ Φιλίππου τὸν πολίτην αὐτὸν τῶν ἀδελφῶν ἐκείνων εἶναι τῶν προθαυμασθέντων ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ διὰ τῆς περὶ αὐτῶν ἱστορίας· ὁ μὲν γὰρ Ἀνδρέας ὑποδείξαντος τοῦ βαπτιστοῦ, τίς ἐστὶν «ὁ ἄμνός ὁ αἴρων τὴν ἁμαρ-
 5 τίαν τοῦ κόσμου», αὐτός τε τὸ μυστήριον κατενόησε κατόπιν τοῦ δειχθέντος ἀκολουθήσας καὶ ὅπου μένει μαθὼν καὶ τῷ ἰδίῳ ἀδελφῷ παρεῖναι τὸν προμηνυθέντα παρὰ τῆς προφητείας εὐαγγελί-
 ζεται, ὁ δὲ φθάσας μικροῦ δεῖν τῇ πίστει τὴν ἀκοὴν ὅλη τῇ ψυχῇ προστίθεται τῷ ἄμνῳ καὶ διὰ τῆς τοῦ ὀνόματος ὑπαλλαγῆς μετα-
 10 ποιεῖται παρὰ τοῦ Κυρίου πρὸς τὸ θεϊότερον ἀντὶ Σίμωνος Πέτρος καὶ ὀνομασθεὶς καὶ γενόμενος. Καίτοι τῷ Ἀβραὰμ καὶ τῇ Σάρρᾳ πολλοῖς ὕστερον χρόνοις μετὰ πολλὰς θεοφανείας τῆς ἐκ τῶν ὀνομάτων μεταδίδωσιν εὐλογίας ὁ Κύριος, τὸν μὲν πατέρα τὴν δὲν ἀρ-
 χουσαν διὰ τῆς τῶν ὀνομάτων μεταποιήσεως χειροτονήσας. Ὡσαύ-
 15 τως δὲ καὶ ὁ Ἰακώβ μετὰ τὴν παννύχιον πάλην ἀξιοῦται τῆς τοῦ Ἰσραὴλ ἐπωνυμίας τε καὶ δυνάμεως. Ὁ δὲ μέγας Πέτρος οὐ κατὰ μικρὸν δι' αὐξήσεως προῆλθεν ἐπὶ τὴν χάριν ταύτην, ἀλλ' ὁμοῦ τε ἤκουσε τοῦ ἀδελφοῦ καὶ ἐπίστευσε τῷ ἄμνῳ καὶ ἐτελειώθη διὰ τῆς πίστεως καὶ προσφυεὶς τῇ πέτρᾳ Πέτρος ἐγένετο)

20 Οὗτος τοίνυν ὁ Φίλιππος ὁ ἄξιός τῶν τοσοῦτων τε καὶ τηλικούτων πολίτης, ἐπειδὴ εὗρεμα τοῦ Κυρίου γενόμενος, καθὼς φησι τὸ Εὐαγγέλιον ὅτι «εὗρίσκει τὸν Φίλιππον ὁ Ἰησοῦς», ἀκόλουθος χειροτονήθη τοῦ Λόγου τοῦ εἰπόντος ὅτι «ἀκολούθει μοι» καὶ τῷ φωτὶ τῷ ἀληθινῷ προσεγγίσας καθάπερ τις λύχνος ἐκεῖθεν ἔσπασε πρὸς
 25 ἑαυτὸν τὴν τοῦ φωτὸς κοινωνίαν, καὶ περιλάμπει τὸν Ναθαναὴλ δαδουχήσας αὐτῷ τὸ τῆς εὐσεβείας μυστήριον δι' ὧν φησιν· «ὃν ἔγραψε Μωϋσῆς καὶ οἱ προφῆται εὐρήκαμεν, Ἰησοῦν τὸν ἀπὸ Ναζαρετ τῆς Γαλιλαίας». Τοῦ δὲ Ναθαναὴλ ἐπιστατικῶς δεξαμένου τὸ Εὐαγγέλιον διὰ τὸ μετὰ πάσης ἀκριβείας κατηχῆσθαι παρὰ τῆς προ-
 30 φητείας αὐτὸν τὸ περὶ τοῦ Κυρίου μυστήριον καὶ εἰδέναι μὲν ὅτι ἐκ Βηθλεὲμ ἢ πρώτη διὰ σαρκὸς γενήσεται θεοφάνεια, διὰ δὲ τὴν ἐν Ναζωροῖς διαγωγὴν Ναζωραῖος κληθήσεται, πρὸς ἀμφοτέρα τοίνυν

1. Ἰω. 1,44.

2. Ἰω. 1,29.

3. Ἰω. 1,37-42.

4. Γεν. 6,1.

5. Γεν. 32,29.

6. Ἰω. 1,43.

7. Ἰω. 1,45.

8. Μιχ. 5,1.

δρέα και τοῦ Πέτρου, ὁ ἀπόστολος Φίλιππος (μοῦ φαίνεται πῶς εἶναι ἐγκώμιο τοῦ Φιλίππου¹ ὅτι ἦταν συμπολίτης τῶν ἀδελφῶν ἐκείνων πού πρώτοι θαυμάστηκαν στοῦ Εὐαγγέλιου γιά τήν ἱστορία τους. Ὁ Ἄνδρέας, ὅταν ὁ Βαπτιστής ἔδειξε ποιός εἶναι ὁ ἀμνός τοῦ Θεοῦ πού σηκώνει τήν ἁμαρτία τοῦ κόσμου², καί τὸ μυστήριον κατανόησε ὁ ἴδιος ἀκολουθώντας καταπόδι ἐκείνον πού ἔδειξε ὁ Ἰωάννης, κι ὅταν ἔμαθε πού μένει ἀναγγέλλει καί στον ἀδελφὸ του ὅτι ἦρθε αὐτός πού προανάγγειλαν οἱ προφήτες. Αὐτὸς προλαβαίνοντας μὲ τὴν πίστη τὴν ἀκοή πηγαίνει μὲ ὅλη του τὴν ψυχὴ κοντὰ στον ἀμνὸ καί μεταβάλλεται μὲ τὴν ἀντικατάσταση τοῦ ὀνόματος ἀπὸ τὸν Κύριον στοῦ θεϊκότερου κι ἀντὶ Σίμων ὀνομάστηκε καί ἔγινε Πέτρος³. Ἐνῶ στον Ἀβραάμ καί τὴ Σάρρα ὕστερα ἀπὸ πολλὰ χρόνια καί πολλές θεοφάνειες μεταδίδει ὁ Κύριος τὴν εὐλογία τῶν ὀνομάτων χειροτονώντας τὸν ἕνα πατέρα καί τὴν ἄλλη ἄρχουσα μὲ τὴν τροποποίηση τῶν ὀνομάτων⁴. Τὸ ἴδιο κι ὁ Ἰακώβ. Μετὰ τὴν ὀλονύκτια πάλη ἀξιῶνεται νὰ πάρει τὸ ὄνομα καί τὴ δύναμη τοῦ Ἰσραήλ⁵. Ὁ μέγας Πέτρος ὅμως δὲν ἔφτασε στὴ χάρι αὐτὴ προχωρώντας μὲ μικρὰ βήματα, ἀλλὰ συγχρόνως ἄκουσε τὸν ἀδελφὸ του καί πίστεψε στον ἀμνὸ καί τελειοποιήθηκε μὲ τὴν πίστη καί ἀφοῦ προσκολλήθηκε στὴν πέτρα ἔγινε Πέτρος).

Αὐτὸς λοιπὸν ὁ Φίλιππος ὁ ἄξιος συμπολίτης τόσο μεγάλων καί ἀξιόλογων προσώπων, ἐπειδὴ μόλις ἔγινε εὐρημα τοῦ Κυρίου, ὅπως λέει τὸ Εὐαγγέλιον, «βρίσκει ὁ Ἰησοῦς τὸ Φίλιππον», χειροτονήθηκε ἀκόλουθος τοῦ Λόγου πού εἶπε «ἀκολουθήσέ με»⁶ κι ἀφοῦ προσέγγισε τὸ φῶς τὸ ἀληθινὸ, ὅπως ἕνα λυχνάρι, ἀπέσπασε ἀπὸ κεῖ πρὸς τὸν ἑαυτό του τὴν κοινωνία τοῦ φωτὸς καί περιλάμπει τὸ Ναθαναήλ, μεταλαμπαδεύοντας σ' αὐτὸν τὸ μυστήριον τῆς εὐσεβοῦς πίστεως μὲ τοὺς λόγους «βρήκαμε αὐτὸν πού ἔγραψε ὁ Μωυσῆς καί οἱ προφῆτες, τὸν Ἰησοῦ ἀπὸ τῆς Ναζαρέτ τῆς Γαλιλαίας»⁷. Κι ἐπειδὴ ὁ Ναθαναήλ δέχτηκε μὲ προσοχὴ τὴν καλὴ εἰδηση, ἐπειδὴ εἶχε διδαχτεῖ μὲ κάθε λεπτομέρεια ἀπὸ τὸν προφήτη τὸ σχετικὸ μὲ τὸν Κύριον μυστήριον καί ἤξερε ὅτι ἡ πρώτη ἑνσαρκη θεοφάνεια θὰ γίνεαι ἀπὸ τῆς Βηθλεέμ⁸ καί ἀπὸ τῆς διαβίωσής του στὴ Ναζαρέτ θὰ κληθεῖ Ναζωραῖος⁹, ἀποβλέποντας καί σκεπτόμενος καί τὰ δύο, ὅτι δηλα-

ἀποσκοποῦντος καὶ λογιζομένου, ὅτι ἢ μὲν τῇ τοῦ Δαβὶδ Βηθλεὲμ
 διὰ τὴν οἰκονομίαν τῆς κατὰ σάρκα γεννήσεως ἀναγκαῖον ἦν γενέ-
 σθαι τὸ κατὰ τὸ σπήλαιον καὶ τὰ σπάργανα καὶ τὴν φάτνην μυστή-
 ριον, ἢ δὲ Γαλιλαία (ἔθνῶν δὲ τόπος ἢ Γαλιλαία) ἐπονομασθήσεται
 5 ποτε τῷ τοῖς ἔθνεσιν ἐμφιλοχωρήσαντι Λόγω, καὶ διὰ τοῦτο συνθε-
 μένου τῷ τὸ φῶς αὐτῷ τῆς γνώσεως φήναντι καὶ εἰπόντος ὅτι «ἐκ
 Ναζαρετ δύναται τι ἀγαθὸν εἶναι», τότε ὁδηγὸς πρὸς τὴν χάριν ὁ Φί-
 λιππος γίνεται λέγων· «ἔρχου καὶ ἴδε». Διὸ καταλιπὼν ὁ Ναθαναὴλ
 τὴν τοῦ νόμου συκῆν, ἧς ἡ σκιά πρὸς τὴν μετουσίαν τοῦ φωτὸς διε-
 10 κώλυε, καταλαμβάνει τὸν τὰ φύλλα τῆς συκῆς διὰ τὴν τῶν ἀγαθῶν
 ἀκαρπίαν ἀποξηραίνοντα. Διὸ καὶ μαρτυρεῖται παρὰ τοῦ Λόγου
 γνήσιος εἶναι καὶ οὐχὶ νόθος Ἰσραηλίτης ἐν τῷ ἀδόλω τῆς προαιρέ-
 σεως καθαρὸν ἐφ' ἑαυτοῦ δεικνὺς τοῦ πατριάρχου τὸν χαρακτῆρα·
 «ἴδε» γάρ, φησὶν, «ἀληθινὸς Ἰσραηλίτης, ἐν ᾧ δόλος οὐκ ἔστιν».

15 Πρὸς ὃ τι δὲ βλέπει τὸ ἐν τῷ προοιμίῳ διήγημα, φανερόν ἐστι
 πάντως τοῖς εὐμαθεστέροις ἀκροαταῖς ἐκ τῆς προτεθείσης κατὰ τὸ
 ἀκόλουθον ἡμῖν ἀναγνώσεως τῶν ἐκ τοῦ Ἑλισματος τῶν Ἀισμάτων·
 ὡς γὰρ ὁ μὲν Ἀνδρέας τῇ φωνῇ τοῦ Ἰωάννου πρὸς τὸν ἀμνὸν
 ὠδηγήθη, ὁ δὲ Ναθαναὴλ φωταγωγηθεὶς παρὰ τοῦ Φιλίππου καὶ
 20 τῆς περιεχούσης αὐτὸν τοῦ νόμου σκιᾶς ἔξω γενόμενος ἐν τῷ φωτὶ
 τῷ ἀληθινῷ γίνεται, οὕτω καὶ αἱ νεάνιδες πρὸς τὴν εὕρεσιν τοῦ
 μνηθέντος αὐταῖς ἀγαθοῦ καθηγεμόνι χρωῶνται τῇ τελειωθείσῃ διὰ
 τοῦ κάλλους ψυχῆ λέγουσαι πρὸς αὐτήν· «ποῦ ἀπῆλθεν ὁ ἀδελφιδός
 σου, ἢ καλὴ ἐν γυναιξίν; Ποῦ ἀπέβλεψεν ὁ ἀδελφιδός σου; Καὶ
 25 ζητήσομεν αὐτὸν μετὰ σοῦ». Ἀκολουθῶς δὲ προσάγουσι τῇ διδα-
 σκάλῳ τὴν πεῦσιν αἱ παρθένοι ψυχαί· πρῶτον γὰρ τὸν περὶ τοῦ τί
 ἐστὶν ἐποίησαντο λόγον ἐν τῷ πρὸ ταύτης τῆς ρήσεως ἐρωτήματι
 λέγουσαι, «τί ἀδελφιδός σου, ἢ καλὴ ἐν γυναιξίν;», ὅπερ διδαχθεῖσαι
 διὰ τῶν εἰρημένων σημείων, ὅτι λευκὸς καὶ πυρρὸς καὶ τὰ λοιπά, δι'
 30 ὧν ὑπεγράφη τὸ εἶδος τοῦ ζητουμένου, περὶ τοῦ ποῦ πυνθάνονται.
 Διὸ λέγουσι· «ποῦ ἀπῆλθεν ὁ ἀδελφιδός σου;» ἢ «ποῦ ἀπέβλεψεν;».
 Ἴνα πάντως ὅπου μὲν ἐστὶ μαθοῦσαι προσκυνήσωσιν εἰς τὸν τόπον

10. Λουκᾶ 2,7·12·16. 11. Ἑσ. 8,23. 12. Ἰω. 1,45.

13. Ἑβρ. 10,1. 14. Ματθ. 21,19. 15. Γεν. 25,27.

16. Ἰω. 1,47. 17. Ἑβρ. 10,1.

δὴ ἦταν ἀνάγκη νὰ πραγματοποιηθεῖ τὸ μυστήριον μὲ τὸ σπῆλαιον καὶ τὰ σπάργανα καὶ τὴ φάτνη στὴν πόλιν τοῦ Δαβίδ¹⁰, τὴ Βηθλεέμ, γιὰ τὴν ἐξυπηρέτηση τῆς οἰκονομίας τῆς ἔνσαρκης γέννησης, καὶ ἡ Γαλιλαία (ἡ Γαλιλαία ἦταν περιοχὴ ἐθνῶν)¹¹ θὰ λάβει τὸ ἐπώνυμό της ἀπὸ τὸ Λόγον ποῦ θὰ διαδοθεῖ μὲ χαρὰ στὰ ἔθνη, καὶ γι' αὐτό, ἀφοῦ συμφώνησε μ' ἐκεῖνον ποῦ τοῦ φανέρωσε τὸ φῶς τῆς γνώσης κι ἀφοῦ εἶπε «εἶναι δυνατὸ νὰ προέλθει ἀπὸ τὴ Ναζαρέτ κάτι καλόν», τότε ὁ Φίλιππος γίνεται ὁδηγὸς τοῦ πρὸς τὴ χάρη λέγοντάς του «ἔλα καὶ δές»¹². Γι' αὐτό, ἀφήνοντας ὁ Ναθαναὴλ τὴ σικιά τοῦ νόμου, ποῦ ἡ σικιά της ἐμπόδιζε τὴ μέθεξιν τοῦ φωτός¹³, φτάνει σ' αὐτὸν ποῦ ἀποξηραίνει τὰ φύλλα τῆς σικιάς γιὰ τὴν ἀκαρπία τους¹⁴. Γι' αὐτὸ κι ὁ Λόγος βεβαιώνει πῶς εἶναι γνήσιος καὶ ὄχι νόθος Ἰσραηλίτης καὶ δείχνει μὲ τὴν ἄδολη προαίρεσή του καθαρὴ ἐπάνω του τὴ σφραγίδα τοῦ πατριάρχου¹⁵. γιὰτι λέει, «νά, ἀληθινὸς Ἰσραηλίτης ποῦ δὲν ἔχει δόλο»¹⁶.

Ποῦ ἀποβλέπει ἡ διήγησις τοῦ προοιμίου εἶναι φανερὸ ὅπως δὴποτε στοὺς προθυμότερους ἀκροατὲς ἀπὸ τὴ συνέχεια τῆς ἀναγνώσεως τοῦ Ἄσματος τῶν Ἀσμάτων ποῦ προτάξαμε. Ὅπως δηλαδὴ ὁ Ἄνδρέας ὁδηγήθηκε πρὸς τὸν ἀμνὸν μὲ τὴ φωνὴ τοῦ Ἰωάννη καὶ ὁ Ναθαναὴλ φωτισμένος ἀπὸ τὸ Φίλιππο καὶ βγαίνοντας ἔξω ἀπὸ τὴ σικιά τοῦ νόμου¹⁷ ποῦ τὸν ἐκλείνει φτάνει στὸ φῶς τὸ ἀληθινόν¹⁸, ἔτσι καὶ οἱ κοπέλλες γιὰ νὰ βροῦν τὸ ἀγαθὸ ποῦ ἄκουσαν, χρησιμοποιοῦν ὡς ὁδηγὸ τους τὴν ψυχὴ μὲ τὸ ὀλοκληρωμένο κάλλος λέγοντάς της· «ποῦ πῆγε ὁ ἀγαπημένος σου, ἐσὺ ἡ ὁμορφὴ μέσα στὶς γυναῖκες; Ποῦ κατευθύνθηκε ὁ ἀγαπημένος σου; Θὰ τὸν ἀναζητήσομε μαζί σου». Στὴ συνέχεια οἱ παρθένες ψυχὲς ἀπευθύνουν στὴ δασκάλισσά τους τὴν ἐρώτησι· πρῶτα εἶχαν κάνει λόγο πρὶν ἀπὸ τὸ ἐρώτημα αὐτὸ γιὰ τὸ ποιὸς εἶναι, λέγοντας «ποιὸς εἶναι ὁ ἀγαπημένος σου, ὦ ἐσὺ ὁμορφὴ μέσα στὶς γυναῖκες;». Τὸ ἔμαθαν αὐτὸ ἀπὸ τὰ σημεῖα ποῦ τοὺς εἶπε, ὅτι εἶναι ἄσπρος καὶ ξανθὸς καὶ τὰ λοιπὰ ποῦ περιγράφουν τὴ μορφὴ ἐκείνου ποῦ ζητοῦσαν καὶ τώρα ρωτοῦν γιὰ τὸ ποῦ. Γι' αὐτὸ ρωτοῦν «ποῦ πῆγε ὁ ἀγαπημένος σου;», ἢ «ποῦ κατευθύνθηκε;», Ὡστε ὅπως δὴποτε, ὅταν μάθουν ποῦ εἶναι, νὰ προσκυνήσουν τὸν τόπον ὅπου στάθηκαν τὰ πόδια του.

οὐ ἔστησαν οἱ πόδες αὐτοῦ, ὅπου δὲ ἀποβλέπει διδαχθεῖσαι οὕτω
στήσωσιν ἑαυτάς, ὥστε καὶ αὐταῖς ἐποφθῆναι τὴν δόξαν αὐτοῦ, οὐ ἢ
ἐπιφάνεια σωτηρία τῶν ἐποπτευόντων γίνεται, καθὼς φησιν ὁ προ-
φήτης ὅτι «ἐπίφανον τὸ πρόσωπόν σου καὶ σωθησόμεθα».

5 Καὶ ἡ διδάσκαλος καθ' ὁμοιότητα Φιλίππου τοῦ εἰπόντος, «ἔρ-
χου καὶ ἴδε» καθηγεῖται τῶν παρθένων πρὸς τὴν τοῦ ζητουμένου
κατάληψιν, ἀντὶ τοῦ εἰπεῖν τὸ «ἴδε» τὸν τόπον ὑποδεικνύουσα ἐν ᾧ
ἐστὶν ὁ ζητούμενος καὶ ὅπου βλέπει· φησὶ γὰρ ὅτι «ἀδελφιδός μου
κατέβη εἰς κῆπον αὐτοῦ εἰς φιάλας τοῦ ἀρώματος». Ἔως τούτου τὸ
10 ἐν ᾧ ἐστὶν ὑπὸ τοῦ λόγου σημαίνεται, τὸ δὲ ἀπὸ τούτου, τί ὁρᾷ καὶ
ὅπου βλέπει, τῷ λόγῳ δείκνυσιν ἢ διδάσκαλος, εἰποῦσα ὅτι «ποι-
μαίνει ἐν κήποις καὶ συλλέγει κρίνα». Αὕτη μὲν οὖν ἡ σωματικὴ τοῦ
Λόγου πρὸς τὰς νεανιδάς ἐστὶν ὁδηγία, δι' ὧν μανθάνουσι καὶ ὅπου
ἐστὶ καὶ ὅπου βλέπει.

15 Χρῆ δὲ πάντως καὶ τὸ ὠφέλιμον τῆς θεοπνεύστου ταύτης ἐπι-
γνώσιν Γραφῆς διὰ τῆς πνευματικῆς θεωρίας. Οὐκοῦν ὅταν ἀκού-
σωμεν ὅτι «ἀδελφιδός μου κατέβη εἰς κῆπον αὐτοῦ», τὸ εὐαγγελικὸν
μυστήριον διὰ τῶν εἰρημένων μανθάνομεν, ἐκάστου τῶν ὀνομάτων
τούτων τὸν μυστικὸν λόγον ἡμῖν σαφηνίζοντος· ὁ ἐν σαρκὶ φανερω-
20 θεὸς Θεὸς διὰ τὸ ἐξ Ἰουδα μὲν ἀνατεῖλαι, λάμψαι δὲ τοῖς ἔθνεσι τοῖς
ἐν σκότει καὶ σκιᾷ θανάτου καθημένοις καλῶς καὶ προσφυῶς τῷ
ὀνόματι τοῦ ἀδελφιδοῦ παρὰ τῆς μνηστευθείσης αὐτῷ πρὸς αἰῶδιον
συζυγίαν κατονομάζεται ἀδελφῆς οὔσης τοῦ ἐξ Ἰουδα λαοῦ, τὸ δὲ
'κατέβη' δηλοῖ ὅτι διὰ τὸν ἀπὸ Ἱεροσολύμων εἰς Ἱεριχὼ καταβάντα
25 καὶ ἐν τοῖς λησταῖς γενόμενον ἄνθρωπον καὶ αὐτὸς τῇ καθόδῳ τοῦ
ἐμπειρόντος τοῖς πολεμίοις συγκατέρχεται, δι' ὧν σημαίνει τὴν ἐκ
τῆς ἀφράστου μεγαλειότητος γενομένην ἐπὶ τὸ ταπεινὸν τῆς φύσεως
ἡμῶν συγκατάβασιν· διὰ δὲ τοῦ κατὰ τὸν κῆπον αἰνίγματος τοῦτο
μανθάνομεν ὅτι ἀναφυτεύει τὸ ἑαυτοῦ γεώργιον ὁ ἀληθινὸς γεωργός,
30 ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους (ἡμεῖς γὰρ ἐσμεν αὐτοῦ τὸ γεώργιον, κατὰ τὴν
τοῦ Παύλου φωνήν. Ἐπεὶ οὖν ἐκεῖνός ἐστὶν ὁ κατ' ἀρχὰς ἐν τῷ πα-
ραδείσῳ γεωργήσας τὴν ἀνθρωπίνην φυτεῖαν, ἣν ἐφύτευσεν ὁ Πα-
τήρ ὁ οὐράνιος, διὰ τοῦτο τοῦ μονιοῦ τοῦ ἀγρίου κατανεμηθέντος

19. Ψαλμ. 79,4. 20. Ἰω. 1,46. 21. Α' Τιμ. 3,16.

22. Ἐβρ. 7,14. 23. Λουκᾶ 1,79. Ἦσ. 9,1. 42,6.

Κι όταν μάθουν τὸ «ποῦ κατευθύνθηκε» νὰ σταθοῦν καὶ οἱ ἴδιες, γιὰ νὰ δοῦν κι αὐτὲς τὴ δόξα ἐκείνου, ποῦ ἡ ἐπιφάνειά του γίνεται σωτηρία σὲ ὅσους τὸν βλέπουν, ὅπως λέει ὁ προφήτης: «φανέρωσέ μας τὸ πρόσωπό σου καὶ θὰ σωθοῦμε»¹⁹.

Καὶ ἡ δασκάλισσα ὁμοια μὲ τὸ Φίλιππο ποῦ εἶπε «ἐλα καὶ δέξου»²⁰ μπαίνει ἐπικεφαλῆς τῶν παρθένων, γιὰ νὰ φτάσουν σ' αὐτὸν ποῦ ζητοῦσαν, ἀντὶ νὰ πεῖ 'νά, ὁ τόπος', δείχνοντας ποῦ εἶναι αὐτὸς ποῦ ἀναζητοῦν καὶ ποῦ κατευθύνεται· γιατί λέει, «ὁ ἀγαπημένος μου κατέβηκε στὸν κῆπο του στίς βραγιές τῶν μυριστικῶν του». Ὡς ἐδῶ δηλώνεται τὸ ποῦ εἶναι. Ἀπὸ δῶ καὶ στὸ ἐξῆς ἡ δασκάλισσα δείχνει ποῦ παρατηρεῖ καὶ ποῦ ἀποβλέπει, λέγοντας «βόσκει στοὺς κήπους καὶ μαζεύει κρίνα». Αὐτὴ λοιπὸν εἶναι ἡ σωματικὴ ὁδηγία τοῦ Λόγου πρὸς τίς κοπέλλες, ἀπὸ τὴν ὁποία μαθαίνουν καὶ ποῦ εἶναι καὶ ποῦ ἀποβλέπει.

Πρέπει ὅπωςδήποτε νὰ γνωρίσουμε μὲ τὴν πνευματικὴ θεωρία καὶ τὴν ὠφελιμότητα τῆς θεόπνευστης αὐτῆς γραφῆς. Ἀκούοντας λοιπὸν ὅτι «ὁ ἀγαπημένος μου κατέβηκε στὸν κῆπο του» μὲ τὰ λόγια αὐτὰ μαθαίνομε τὸ εὐαγγελικὸ μυστήριον, γιατί κάθε μία ἀπὸ τίς λέξεις αὐτὲς μᾶς διασαφηνίζει τὸ μυστικὸ ποίημα. «Ὁ Θεὸς ποῦ φανερώθηκε μὲ τὴ σάρκα»²¹, ἀνατέλλοντας ἀπὸ τὴ φυλὴ τοῦ Ἰούδα²², κι ἔλαμψε στοὺς λαοὺς ποῦ ζοῦσαν στὸ σκοτάδι καὶ κάτω ἀπὸ τὸν ἴσκιον τοῦ θανάτου²³, σωστὰ καὶ κατάλληλα ὀνομάζεται ἀπὸ τὴ μνηστευμένη μαζί του γιὰ συζυγία αἰῶνια μὲ τὸ ὄνομα τοῦ ἀγαπημένου ἀδελφοῦ, γιατί εἶναι ἀδελφὴ τοῦ καταγόμενου ἀπὸ τὸν Ἰούδα λαοῦ. Ἡ λέξη «κατέβηκε» σημαίνει ὅτι γιὰ τὸν ἄνθρωπο ποῦ κατέβηκε ἀπὸ τὰ Ἱεροσόλυμα στὴν Ἱερικὴν κι ἔπεσε στὰ χέρια τῶν ληστῶν²⁴ κατεβαίνει καὶ ὁ ἴδιος μαζί μ' ἐκείνον ποῦ ἔπεσε στὰ χέρια τῶν ἐχθρῶν. Μὲ αὐτὰ φανερώνει τὴ συγκατάβασή του ἀπὸ τὸ ἄφραστο μεγαλεῖο του στὴν ταπεινότητα τῆς φύσης μᾶς. Μὲ τὸ αἶνιγμα τῆς λέξης 'κῆπος' πληροφοροῦμαστε ὅτι ὁ ἀληθινὸς γεωργὸς ξαναφυτεύει τὸ χωράφι του²⁵, ἐμᾶς τοὺς ἀνθρώπους (γιατί ἐμεῖς εἴμαστε τὸ χωράφι του²⁶, σύμφωνα μὲ τὸ λόγο τοῦ Παύλου. Ἐπειδὴ λοιπὸν εἶναι ἐκεῖνος ποῦ στὴν ἀρχὴ καλλιέργησε τὴν ἀνθρώπινη φυτεία στὸν παράδεισον ποῦ φύτεψε ὁ οὐράνιος Πατέρας, γι' αὐτό,

24. Λουκᾶ 10,30.

25. Ψαλμ. 79,9-16.

26. Α' Κορ. 3,9.

ἡμᾶς, τὸν κῆπον, καὶ λυμνηαμένου τὸ θεῖον γεώργιον, κατέβη τοῦ
 πάλιν ποιῆσαι κῆπον τὴν ἔρημον τῆ τῶν ἀρετῶν φυτεία καλλωπιζό-
 μενον τὴν καθαρὰν καὶ θεῖαν τῆς διδασκαλίας πηγὴν ἐπὶ τὴν τῶν
 τοιούτων φυτῶν ἐπιμέλειαν ὀχετηγῆσας τῷ λόγῳ)· αἱ δὲ τοῦ ἀρώ-
 5 ματος φιάλαι ἐν μὲν τῆ τοῦ κάλλους ὑπογραφή πρὸς τὸ τῶν σιαγό-
 νων ἐγκώμιον παρελήφθησαν, δι' ὧν καταλαεαίνεται τὰ πνευματικὰ
 σιτία τοῖς τρεφομένοις, ἐνταῦθα δὲ τόπος εἶναι τοῦ νυμφίου καὶ ἐν-
 διαίτημα παρὰ τοῦ Λόγου μνηύεται, τοῦτο μανθανόντων ἡμῶν, ὅτι
 οὔτε ἐν ἐρήμῳ τῶν ἀρετῶν ψυχῇ ὁ νυμφίος ἀυλίζεται καί, εἴ τις
 10 κατὰ τὸν προαποδοθέντα λόγον φιάλη ἀρώματος γένοιτο φύουσα τὰ
 μυρεψικά, ὁ τοιοῦτος, κρατῆρ τῆς σοφίας γενόμενος, δέχεται ἐν
 ἑαυτῷ τὸν θεῖον τε καὶ ἀκήρατον οἶνον, δι' οὗ γίνεται τῷ δεξαμένῳ
 ἡ εὐφροσύνη.

Ὁ δὲ ἐφεξῆς λόγος διδάσκει ἡμᾶς ποίαις νομαῖς τὰ ποιμνία τοῦ
 15 καλοῦ ποιμένος πιαίνεται· οὐ γὰρ εἰς ἐρήμους τινὰς καὶ ἀκανθοφό-
 ρους τόπους ἐξελαύνει τὰ πρόβατα, ὥστε τὴν χορτώδη δρέψασθαι
 πόαν, ἀλλὰ τροφή κρόκεται αὐτοῖς τὰ ἐκ τῶν κήπων ἀρώματα, ἀντι
 δὲ χόρτου τὸ κρίνον γίνεται, ὅπερ φησὶ παρὰ τοῦ ποιμένος εἰς δια-
 τροφήν τῶν προβάτων συλλέγεσθαι, ταῦτα φιλοσοφοῦντος ἡμῖν διὰ
 20 τούτων τοῦ λόγου, ὅτι ἡ περιεκτικὴ τῶν ὄντων φύσις καὶ δύναμις
 πάντα ἐν ἑαυτῇ περιείρουσα τόπον ἑαυτῆς καὶ χώρημα ποιεῖται τῶν
 δεχομένων τὴν καθαρότητα, ἐν οἷς ὁ πολυειδῶς διὰ τῶν ἀρετῶν γε-
 ωργούμενος κῆπος κομᾶ μὲν τοῖς τῶν κρίνων ἀνθεσι, βρῦει δὲ τῆ
 τῶν ἀρωμάτων καρπογονία· τὰ μὲν γὰρ κρίνα τοῦ λαμπροῦ καὶ κα-
 25 θαροῦ τῆς διανοίας ἀινιγμα γίνεται, ἡ δὲ τῶν ἀρωμάτων εὐπνοια τοῦ
 πάσης ἀμαρτιῶν δυσωδίας ἀλλοτριῶς ἔχειν. Τούτοις οὖν φησὶ τὸν
 τῶν λογικῶν ἐπιστάτην ποιμνίων ἐναναστρέφεσθαι, ἐν μὲν τοῖς
 κήποις νομεύοντα, τὰ δὲ κρίνα πρὸς τὴν τῶν προβάτων διατροφήν
 κείροντά τε καὶ συλλέγοντα, ἅπερ διὰ τοῦ μεγάλου Παύλου τοῖς
 30 προβάτοις προτίθησι τοῦ ἐκ τῆς θείας ἀποθήκης προβάλλοντος ἡμῖν
 τὴν ἐκ τῶν κρίνων διατροφήν. Ἔστι δὲ ταῦτα «ὄσα ἀληθῆ, ὄσα σε-
 μνά, ὄσα δίκαια, ὄσα ἀγνά, ὄσα προσφιλή, ὄσα εὐφημα, εἴ τις ἀρετὴ
 καὶ εἴ τις ἔπαινος». Ταῦτά ἐστι, κατὰ γε τὸν ἐμὸν λόγον, τὰ κρίνα οἷς
 διατρέφεται παρὰ τοῦ καλοῦ ποιμένος τε καὶ διδασκάλου τὰ ποι-
 35 μνία.

Ὁ δὲ ἐφεξῆς λόγος, ὃν ἡ καθαρὰ καὶ ἀκηλίδωτος νύμφη πεποι-
 ῖται λέγουσα, «ἐγὼ τῷ ἀδελφιδῶ μου καὶ ὁ ἀδελφιδός μου ἐμοί»,

27. Ψαλμ. 79,14. 28. Παρμ. 9,2. 29. Ψαλμ. 103,15.

30. Ἰω. 10,11. 31. Ψαλμ. 22,2. Ἰεζ. 34,14. 32. Φιλ. 4,8.

ἐπειδὴ ὁ ἄγριος κάπρος κατάστρεψε ἐμᾶς, τὸν κήπο, καὶ ρήμαξε τὸ θεῖο χωράφι²⁷, κατέβηκε γιὰ νὰ ξανακάνει πάλι τὸν ἔρημο κήπο στολισμένο μὲ τῆ φυτεία τῶν ἀρετῶν, διοχετεύοντας τῆ γάργαρα καὶ θεία πηγὴ τῆς διδασκαλίας στὴν καλλιέργεια τῶν φυτῶν αὐτῶν). Οἱ βραγιές τῶν μυριστικῶν χρησιμοποιήθηκαν στὴν περιγραφή τῆς ὁμορφιάς γιὰ τὸ ἐγκώμιο τῶν σαγονιῶν, ὅπου καταλεπταίνουν τὶς πνευματικὲς τροφές γιὰ ὅσους τρέφονται μ' αὐτές, ἐνῶ ἐδῶ δηλώνουν πῶς εἶναι τόπος καὶ κατοικία τοῦ νυμφίου, γιὰ νὰ μάθομε τοῦτο, ὅτι οὔτε σὲ ψυχὴ ἔρημη ἀπὸ ἀρετὲς κατοικεῖ ὁ νυμφίος καὶ ἂν κάποιος, σύμφωνα μὲ ὅσα εἶπαμε, γίνεαι βραγιὰ μύρου ποὺ φυτρώνει τὰ μυριστικά, αὐτός, ἀφοῦ γίνεαι κρατήρας τῆς σοφίας²⁸, δέχεται τὸ θεῖο κι ἀθάνατο κρασί, ποὺ προκαλεῖ τὴν εὐχαρίστηση σ' αὐτὸν ποὺ τὸν πίνει²⁹.

Ὁ ἐπόμενος λόγος μᾶς διδάσκει μὲ ποιές βοσκὲς παχαίνουν τὰ κοπάδια τοῦ καλοῦ ποιμένα³⁰. δὲ βγάζει τὰ πρόβατά του σὲ κάποιες ἐρημιές καὶ σὲ κάποιους ἀγκαθότοπους, γιὰ νὰ βοσκήσουν στὰ χόρτα. Ὡς τροφή ἔχουν μπροστά τους τὰ ἀρώματα τῶν κήπων³¹, τῆ θέση τοῦ χόρτου τὴν παίρνει τὸ κρίνο, ποὺ λέει ὅτι μαζεύει ὁ βοσκὸς γιὰ νὰ θρέψει τὰ πρόβατά του. Αὐτὰ μᾶς ἐξηγεῖ ἡ Γραφή, ὅτι ἡ φύση καὶ ἡ δύναμη ποὺ περιέχει τὰ ὄντα, περικλείοντας ὅλα μέσα της, τόπο καὶ χῶρο της κάνει τὴν καθαρότητα ἐκείνων ποὺ τὴ δέχονται, σ' ἐκείνους ποὺ ὁ κήπος μὲ τὴν ποικίλη καλλιέργεια τῶν ἀρετῶν πλημμυρίζει ἀπὸ τὰ ἄφθονα λουλούδια τῶν κρίνων καὶ ξεχύνει πλούσια σοδεῖα ἀπὸ ἀρώματα. Τὰ κρίνα γίνονται τὸ σύμβολο τῆς λαμπρότητας καὶ τῆς καθαρότητος τοῦ νοῦ καὶ τὸ μοσχοβόλημα τῶν ἀρωμάτων τῆς ἀλλοτρίωσης ἀπὸ τὴ δυσωδία ὀσπιῶν ἁμαρτιῶν. Μέσα σ' αὐτὰ ζεῖ ὁ ἐπιστάτης τῶν λογικῶν κοπαδιῶν, βόσκει στοὺς κήπους καὶ κόβει καὶ μαζεύει τὰ κρίνα, γιὰ νὰ θρέψει τὰ πρόβατά του. Αὐτὰ τὰ παραθέτει στὰ πρόβατα μέσω τοῦ μεγάλου Παύλου, ποὺ μᾶς προτείνει ἀπὸ τῆ θεία ἀποθήκη τῆ διατροφή ἀπὸ τὰ κρίνα. Καὶ τὰ κρίνα αὐτὰ εἶναι «ὅσα εἶναι ἀληθινά, ὅσα σεμνά, ὅσα δίκαια, ὅσα ἀγνά, ὅσα ἀγαπητά, ὅσα ἐπαινοῦνται, ὅποια ἀρετὴ κι ὅποιο ἀξιέπαινο»³². Αὐτὰ εἶναι, σύμφωνα μὲ τὸ λόγο μου, τὰ κρίνα μὲ τὰ ὅποια τρέφει τὰ κοπάδια ὁ καλὸς ποιμένας καὶ δάσκαλος.

Ὁ ἐπόμενος λόγος ποὺ ἀναφέρει ἡ καθαρὴ καὶ ἀμόλυντη νύμφη λέγοντας «δικός μου εἶναι ὁ ἀγαπημένος μου κι ἐγὼ δικὴ του»

κανών καὶ ὄρος τῆς κατ' ἀρετὴν ἐστὶ τελειότητος· μανθάνομεν γὰρ διὰ τούτων τὸ μὴ δεῖν πλὴν τοῦ Θεοῦ μηδὲν ἐν ἑαυτῷ ἔχειν μηδὲ πρὸς ἄλλο τι βλέπειν τὴν κεκαθαρμένην ψυχὴν, ἀλλ' οὕτως ἑαυτὴν ἐκκαθαῖραι παντὸς ὑλικοῦ πράγματός τε καὶ νοήματος, ὡς ὄλην διό-
5 λου μετατεθεῖσαν πρὸς τὸ νοητὸν τε καὶ ἄυλον ἐναργεστάτην εἰκόνα τοῦ ἀρχετύπου κάλλους ἑαυτὴν ἀπεργάσασθαι. Καὶ ὡσπερ ὁ ἐπὶ τοῦ πίνακος ἰδὼν τὴν γραφὴν δι' ἀκριβείας πρὸς τι τῶν ἀρχετύπων με-
μορφωμένην, μίαν ἀμφοτέρων εἶναι τὴν μορφήν ἀποφαίνεται καὶ τὸ ἐπὶ τῆς εἰκόνης κάλλος τοῦ πρωτοτύπου λέγων εἶναι καὶ τὸ ἀρχέτυ-
10 πον ἐναργῶς ἐν τῷ μιμήματι καθορᾶσθαι, τὸν αὐτὸν τρόπον ἢ εἰ-
ποῦσα ὅτι «ἐγὼ τῷ ἀδελφιδῷ μου καὶ ὁ ἀδελφός μου ἐμοί», συμμε-
μορφῶσθαι λέγει τῷ Χριστῷ τὸ ἴδιον κάλλος ἀπολαβοῦσα, τὴν
πρώτην τῆς φύσεως ἡμῶν μακαριότητα, κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν
τοῦ πρώτου καὶ μόνου καὶ ἀληθινοῦ κάλλους ὠραῖσθεῖσα.

15 Καὶ οἷον ἐπὶ τοῦ κατόπτρου γίνεται, ὅταν τεχνικῶς τε καὶ κα-
ταλλήλως τῇ χρειᾷ κατεσκευασμένον ἐν καθαρᾷ τῇ ἐπιφανείᾳ δι'
ἀκριβείας ἐν ἑαυτῷ δεῖξη τοῦ ἐμφανέντος προσώπου τὸν χαρακτή-
ρα, οὕτως ἑαυτὴν ἢ ψυχὴν προσφόρως τῇ χρειᾷ κατασκευάσασα καὶ
πᾶσαν ὑλικὴν ἀπορριψαμένη κηλῖδα, καθαρὸν τοῦ ἀκηράτου κάλ-
20 λους ἑαυτῇ τὸ εἶδος ἐνετυπώσατο. Λέγει οὖν τὴν φωνὴν ταύτην τὸ
προαιρετικόν τε καὶ ἔμψυχον κάτοπτρον ὅτι· ἐπειδὴ ἐγὼ ὄλω τῷ
κύκλω τὸ τοῦ ἀδελφιδοῦ πρόσωπον βλέπω, διὰ τοῦτο ὄλον τῆς
ἐκείνου μορφῆς τὸ κάλλος ἐν ἐμοὶ καθορᾶται. Ταύτας ἀντικρυς μι-
μεῖται τὰς φωνὰς ὁ Παῦλος λέγων τῷ Θεῷ ζῆν ὁ νεκρὸς τῷ κόσμῳ
25 γενόμενος καὶ ὅτι ζῆ ἐν αὐτῷ ὁ Χριστὸς ὁ μόνος· ὁ γὰρ εἰπὼν ὅτι
«ἐμοὶ τὸ ζῆν Χριστός», τοῦτο διὰ τοῦ λόγου βοᾷ, ὅτι οὐδὲν τῶν ἀν-
θρωπίνων τε καὶ ὑλικῶν παθημάτων ἐν αὐτῷ ζῆ, οὔτε ἡδονὴ οὔτε
λύπη οὔτε θυμὸς οὔτε φόβος οὔτε δειλία οὔτε πτόησις οὔτε τῦφος
οὔτε θράσος, οὐ μνησικακία οὐ φθόνος οὐκ ἀμυντικὴ τις διάθεσις οὐ
30 φιλοχρηματία οὐ φιλοδοξία οὐ φιλοτιμία, οὐκ ἄλλο τι τῶν τὴν ψυχὴν
διὰ τινος σχέσεως κηλιδούντων, ἀλλ' ἐκεῖνός μοι ὁ μόνος ἐστίν, ὃς
οὐδὲν τούτων ἐστίν· πᾶν γὰρ τὸ ἔξω τῆς ἐκείνου φύσεως θεωρούμε-
νον ἀποξυσάμενος οὐδὲν ἔχω ἐν ἑμαυτῷ τοιοῦτον οἷον ἐν ἐκείνῳ
οὐκ ἐστίν. Οὐ χάριν «ἐμοὶ τὸ ζῆν Χριστός», ἢ, καθὼς ἢ νύμφη, «ἐγὼ
35 τῷ ἀδελφιδῷ μου καὶ ὁ ἀδελφιδός μου ἐμοί», ὃς ἐστὶν ἁγιασμὸς καὶ

είναι κανόνας και προϋπόθεση τῆς τελειότητας στήν ἀρετή. Μ' αὐτὰ διδασκόμαστε ὅτι δὲν πρέπει νὰ ἔχει κανεὶς μέσα του τίποτε ἐκτὸς ἀπὸ τὸ Θεὸ οὔτε ἡ καθαρὴ ψυχὴ νὰ κοιτάζει κάτι ἄλλο, ἀλλὰ νὰ καθαρθεῖ τόσο ἀπὸ κάθε ὑλικὸ πρᾶγμα καὶ νόημα, ὥστε, ἀφού- μετατεθεῖ τελείως στὸ νοητὸ καὶ τὸ αὐλο, νὰ φτιάξει τὸν ἑαυτὸ τῆς ὀλοκάθαρη εἰκόνα τοῦ ἀρχέτυπου κάλλους. Καὶ ὅπως ἐκεῖνος ποὺ βλέπει στὸν πίνακα σχηματισμένη ἀκριβῆ ἀπεικόνιση ἑνὸς ἀρχέτυπου, διατυπώνει τὴ γνώμη ὅτι καὶ στὰ δύο ἡ μορφή εἶναι μία, λέγοντας ὅτι καὶ ἡ ὁμορφιὰ τῆς εἰκόνας εἶναι ἡ ὁμορφιὰ τοῦ ἀρχέτυπου καὶ τὸ πρωτότυπο φαίνεται καθαρὰ στήν ἀπομίμησή του, μὲ τὸν ἴδιο τρόπο κι ἐκεῖνη ποὺ εἶπε «ἐγὼ εἶμαι τοῦ ἀγαπημένου μου κι αὐτὸς δικός μου» λέει ὅτι ἔγινε σύμμορφη μὲ τὸ Χριστὸ ἡ ὁμορφιὰ τῆς, παίρνοντας τὴν πρώτη μακαριότητα τῆς φύσης μας καὶ ὁμορφαινοντας σύμφωνα μὲ τὴν εἰκόνα καὶ τὴν ὁμοίωση τοῦ πρώτου καὶ μόνου καὶ ἀληθινοῦ κάλλους³³.

Κι ὅπως γίνεται στὸν καθρέφτη, ὅταν μὲ τέχνη καὶ κατάλληλα γιὰ τὴ χρήση δείξει μέσα του μὲ ἀκρίβεια κατασκευασμένο τὸ σχέδιο τοῦ προσώπου ποὺ ἐμφανίστηκε, ἔτσι ἡ ψυχὴ, φτιάχνοντας τὸν ἑαυτὸ τῆς κατάλληλο γιὰ τὴ χρήση κι ἀπορρίπτοντας κάθε ὑλικὴ κηλίδα, ἐντυπώνει μέσα τῆς ὀλοκάθαρα τὴν ὄψη τοῦ καθαροῦ κι ἀθάνατου κάλλους. Λέει λοιπὸν τὸν λόγο αὐτὸ τὸ προαιρετικὸ καὶ ἔμψυχο κάτοπτρο· «ἐπειδὴ ἐγὼ βλέπω μὲ ὄλον τὸν κύκλο μου τὸ πρόσωπο τοῦ ἀδελφοῦ μου, γι' αὐτὸ φαίνεται μέσα μου ὄλο τὸ κάλλος τῆς μορφῆς ἐκεῖνου». Αὐτοὺς ἀκριβῶς τοὺς λόγους μιμεῖται ὁ Παῦλος λέγοντας ὅτι ζεῖ μέσα του μόνον ὁ Χριστός. Αὐτὸς δηλαδὴ ποὺ εἶπε «γιὰ μένα ἡ ζωὴ εἶναι ὁ Χριστός», φωνάζει μὲ τὸν λόγο του τοῦτο· ὅτι κανένα ἀπὸ τὰ ὑλικά κι ἀνθρώπινα πάθη δὲ ζεῖ μέσα του, οὔτε ἡδονὴ οὔτε λύπη οὔτε θυμὸς οὔτε φόβος οὔτε δειλία οὔτε τρομαγμὰ οὔτε ἔπαρση οὔτε θράσος, οὔτε μνησικακία, οὔτε φθόνος, οὔτε ἐκδικητικὴ διάθεση, οὔτε φιλοχρηματία, οὔτε φιλοδοξία, οὔτε φιλοτιμία, οὔτε τίποτε ἄλλο ποὺ κηλιδώνει τὴν ψυχὴ μὲ τὴ σχέση του μαζί τῆς, ἀλλὰ γιὰ μένα ὑπάρχει μόνον ἐκεῖνος ποὺ δὲν εἶναι τίποτε ἀπὸ αὐτά. Γιατὶ ἀφαιρώντας κάθετι ποὺ παρατηρεῖται ἔξω ἀπὸ τὴ φύση ἐκεῖνου, δὲν ἔχω μέσα μου τίποτε τέτοιο ποὺ δὲν ἔχει κι ἐκεῖνος. Γι' αὐτὸ τὸν λόγο «ἡ ζωὴ γιὰ μένα εἶναι ὁ Χριστός»³⁴, «ἐγὼ εἶμαι τοῦ ἀγαπημένου μου κι ὁ ἀγαπημένος μου δικός μου», ποὺ εἶ-

καθαρότης καὶ ἀφθαρσία καὶ φῶς καὶ ἀλήθεια καὶ τὰ τοιαῦτα ὄσα. Ποιμαίνει τὴν ἐμὴν ψυχὴν οὐκ ἐν χόρτοις τισὶν ἢ φρυγάνοις, ἀλλ' ἐν ταῖς λαμπρότησι τῶν ἀγίων· ἡ γὰρ τῶν κρίνων φύσις ἐν τῷ λαμπρῷ τῆς εὐχροίας ταύτην ὑπαινίσσεται ἡμῖν τὴν διάνοιαν.

5 Οὐκοῦν διὰ τοῦτο ἐπὶ τοὺς λειμῶνας τῶν κρίνων ἄγει τὸ ἑαυτοῦ ποιμνιον ὃ ἐν τοῖς κρίνοις ποιμαίνων, ἵνα γένηται ἡ λαμπρότης Κυρίου τοῦ Θεοῦ ἡμῶν ἐφ' ἡμᾶς· τῷ γὰρ εἶδει τῆς τροφῆς συνδιατίθεται πάντως καὶ τὸ τρεφόμενον. Οἶον τί λέγω; Ἔστω καθ' ὑπόθεσιν κοῖλόν τι σκεῶδες ἐξ ὑέλου πεποιημένον, ἐν ᾧ πᾶν τὸ βαλλόμενον
10 διαφαίνεται οἶον δὴ ἂν ἦ, εἴτε ἀσβόλη τὸ ἐγκείμενον εἴη εἴτε τι τῶν καθαρωτέρων τε καὶ λαμπροτέρων. Οὐκοῦν τὴν λαμπρότητα τῶν κρίνων ταῖς ψυχαῖς ἐντιθεὶς λαμπρὰς δι' αὐτῶν τὰς ψυχὰς ἀπεργάζεται, διαφαινομένου τοῦ ἐγκειμένου εἶδους ἐπὶ τὸ ἔξωθεν. Ὡς δ' ἂν πρὸς τὸ σαφέστερον ἡμῖν προαχθεῖν τὸ νοητόν, τοῦτό φαμεν, ὅτι
15 τρέφεται μὲν διὰ τῶν ἀρετῶν ἡ ψυχὴ, κρίνα δὲ κατονομάζει τὰς ἀρετὰς δι' αἰνίγματος, ὧν διὰ τῆς ἀγαθῆς πολιτείας ἐμφορηθεὶς ἐπίδηλον ποιεῖ διὰ τοῦ βίου ἐκάστης ἀρετῆς τὸ εἶδος διὰ τοῦ ἥθους ἐπιδεικνύμενος. Ἔστω κρίνον καθαρὸν ἢ σωφροσύνη τε καὶ δικαιοσύνη καὶ ἀνδρεία καὶ φρόνησις καὶ «ὄσα» φησὶν ὁ Ἀπόστολος «ἀληθῆ
20 καὶ ὄσα σεμνὰ καὶ ὄσα προσφιλῆ, ὄσα δίκαια, ὄσα ἀγνά, ὄσα εὐφημα, εἴ τις ἀρετὴ καὶ εἴ τις ἔπαινος»· πάντα γὰρ ταῦτα ἐντὸς τῆς ψυχῆς γενόμενα τῷ καθαρῷ διαδεικνύονται βίῳ, καλλωπίζοντά τε τὸν περιέχοντα καὶ αὐτὰ διὰ τοῦ εἰσδεξαμένου καλλωπιζόμενα.

Ἡ τοίνυν ἀναθεῖσα ἑαυτὴν τῷ ἀδελφιδῷ καὶ δεξαμένη τοῦ ἀγα-
25 πηθέντος τὸ κάλλος ἐν τῇ ἰδίᾳ μορφῇ οἶων ἀξιοῦται παρὰ τοῦ τοῦς δοξάζοντος αὐτὸν δοξάζοντος, ἀκούσωμεν διὰ τῆς προσκειμένης τοῖς εἰρημένοις ἀκολουθίας· φησὶ γὰρ πρὸς τὴν νύμφην ὁ Λόγος· «καλὴ εἶ, ἡ πλησίον μου, ὡς εὐδοκία, ὡραία ὡς Ἱερουσαλήμ, θάμβος ὡς τεταγμένοι». Ὅτι μὲν οὖν ἡ δόξα παρὰ τῆς οὐρανοῦ στρα-
30 τῆς ἀναπέμπεται τῷ ἐν ὑψίστοις Θεῷ ὑπὲρ τῆς ἐν ἀνθρώποις εὐδοκίας ἐν ταῖς ἀκοαῖς τῶν ποιμένων, ὅτε εἶδον γεννηθεῖσαν ἐπὶ γῆς τὴν εἰρήνην, καὶ ὅτι πόλις τοῦ μεγάλου βασιλέως ἡ Ἱερουσαλήμ παρὰ τοῦ Δεσπότου πάσης κτίσεως ὀνομάζεται, παντὶ δήλον ἂν εἴη τῷ τοῖς εὐαγγελικοῖς καθομιλήσαντι λόγοις, ὡς διὰ τούτων μὴ ἀγνοῆ-

35. Ψαλμ. 89,17.

36. Φιλ. 4,8.

37. Α' Βασ. 2,30.

38. Λουκᾶ 2,13-14.

ναι άγιασμός και καθαρότητα και άφθαρσία και φώς και αλήθεια και όσα άλλα. Παρόμοια βόσκει την ψυχή μου όχι σε κάποια χόρτα ή φρύγανα, αλλά στις λαμπρότητες των άγιων. Γιατί ή φύση των κρίνων με τό λαμπρό τους χρώμα μάς υποβάλλει αυτό τό νόημα.

Γι' αυτό λοιπόν οδηγεί στα λιβάδια με τά κρίνα τό κοπάδι του αυτός πού βόσκει στα κρίνα, «για νά μάς φωτίσει ή λαμπρότητα του Κυρίου του Θεού μας»³⁵. 'Ανάλογα δηλαδή με τό είδος της τροφής συμπεριφέρεται και τό τρεφόμενο. Πώς τό έννοώ; "Αν πάρομε υποθετικά ένα κοίλο σκευός κατασκευασμένο από γυαλί, όπου ό,τι κι αν βάλομε φαίνεται τί εΐναι, είτε αυτό πού βρίσκεται μέσα εΐναι άσβόλη είτε κάτι καθαρότερο και λαμπρότερο. "Αν λοιπόν αποθέσεις μέσα στις ψυχές τη λαμπρότητα των κρίνων κάνει με αυτά λαμπρές τις ψυχές, ώστε νά φαίνεται άπ' έξω τό είδος πού ύπάρχει μέσα. 'Αλλά για νά κάνομε σαφέστερη τη σκέψη μας, λέμε αυτό, ότι ή ψυχή τρέφεται με τις άρετές, ενώ κρίνα όνομάζει συμβολικά τις άρετές. Κι όποιος έμφορηθεί από αυτές με την ένάρετη πολιτεία του κάνει με τη ζωή του όλοφάνερο τό είδος κάθε άρετης, παρουσιάζοντας τό με τό ήθος του. Κρίνο καθαρό άς εΐναι ή σωφροσύνη και ή δικαιοσύνη και ή άνδρεία και ή φρόνηση και «όσα», λέει ό 'Απόστολος, «εΐναι αλήθινά και όσα προσφιλή, όσα δίκαια, όσα άγνά, όσα άποδεκτά, όποια άρετή κι όποιο άξιεΐται»³⁶. "Όταν όλα αυτά εισέλθουν στην ψυχή γίνονται φανερά μέσω της καθαρής ζωής, στολίζουν αυτόν πού τά έχει μέσα του, και τά ίδια πάλι κωλιπίζονται από αυτόν πού τά έχει δεχθεί μέσα του.

Αυτή λοιπόν πού παραδόθηκε στον άγαπημένο της και δέχτηκε την όμορφιά του άγαπημένου στην ίδια της τη μορφή, άς ακούσομε με όσα έπακολουθούν άμέσως, ποιές άμοιβές αξιώνεται από αυτόν πού δοξάζει όσους τόν δοξάζουν³⁷. Γιατί λέει ό Λόγος στη νύμφη: «εΐσαι ώραία, έσύ ή διπλανή μου, σαν τη χαρά, ώραία σαν την 'Ιερουσαλήμ, με θαμπώνεις καθώς στρατός παραταγμένος». "Ότι ή δοξολογία αναπέμπεται στον ύψιστο Θεό από την ούράνια στρατιά για την άγάπη και τη σωτηρία των ανθρώπων όπως την άκουσαν οι βοσκοί, όταν είδαν νά γεννιέται στη γή ή ειρήνη³⁸ και ότι ή 'Ιερουσαλήμ όνομάζεται από τόν Κύριο όλης της κτίσης πόλη του μεγάλου βασιλιά, εΐναι φανερό στον καθένα πού μελέτησε τους ευαγγελικούς λόγους, ώστε με αυτά νά μήν του διαφύγει, ποιά

σαι, ποῖον μαρτυρεῖ τῇ νύμφῃ κάλλος ὁ Λόγος διὰ τῆς πρὸς τὴν Ἱερουσαλήμ καὶ πρὸς τὴν εὐδοκίαν συγκρίσεως. Ἀῆλον γὰρ ὅτι τοῦτο περὶ αὐτῆς ὁ Λόγος ἐνδείκνυται τὸ διὰ τῆς κατορθουμένης ἀνόδου μέχρις ἐκείνου τὴν ψυχὴν ὑψωθῆναι, ὡς πρὸς τὰ τοῦ Δεσπότης θαύματα ἑαυτὴν ἐπεκτεῖναι· εἰ γὰρ ὁ ἐν ὑψίστοις Θεός, «ὁ ὢν ἐν τοῖς κόλποις τοῦ Πατρὸς», ὑπὲρ τῆς ἐν ἀνθρώποις εὐδοκίας αἵματι καὶ σαρκὶ κατακίρναται, ἵνα γεννηθῆ ἐπὶ τῆς γῆς εἰρήνη, δῆλον ὅτι ἡ πρὸς ταύτην τὴν εὐδοκίαν τὸ ἑαυτῆς ὁμοιώσασα κάλλος τὸν Χριστὸν μιμεῖται τοῖς κατορθώμασιν, ἐκεῖνο γινομένη τοῖς ἄλλοις, ὅπερ 10 ὁ Χριστὸς τῇ φύσει τῶν ἀνθρώπων ἐγένετο· καθάπερ καὶ ὁ μιμητὴς τοῦ Χριστοῦ Παῦλος ἐποίει ἑαυτὸν τῆς ζωῆς ἀφορίζων, ἵνα τοῦ ἰδίου πάθους τὴν σωτηρίαν τῷ Ἰσραὴλ ἀνταλλάξῃται, λέγων «ἠυχόμεν ἀνάθεμα εἶναι ἀπὸ τοῦ Χριστοῦ ὑπὲρ τῶν ἀδελφῶν μου, τῶν συγγενῶν μου κατὰ σάρκα». Πρὸς ὃν εἰκότως εἰπεῖν ἀρμόζει τὸ εἰ- 15 ρημένον τῇ νύμφῃ ὅτι· τοιοῦτόν ἐστι τῆς ψυχῆς σου τὸ κάλλος, οἷα ἡ τοῦ Δεσπότης γέγονεν ὑπὲρ ἡμῶν εὐδοκία, ὃς «ἑαυτὸν ἐκένωσε μορφὴν δούλου λαβών», καὶ ἔδωκεν ἑαυτὸν ἀντάλλαγμα ὑπὲρ τῆς τοῦ κόσμου ζωῆς καὶ «δι' ἡμᾶς ἐπτώχευσε πλούσιος ὢν, ἵνα ἡμεῖς ἐν τῷ θανάτῳ αὐτοῦ ζήσωμεν καὶ ἐν τῇ πτωχείᾳ αὐτοῦ πλουτήσω- 20 μεν» καὶ ἐν τῇ τῆς δουλείας αὐτοῦ μορφῇ βασιλεύσωμεν.

Τὸ δὲ αὐτὸ μέγεθος καὶ ἡ πρὸς Ἱερουσαλήμ ὠραιότητος ὁμοιότης ἐνδείκνυται, τὴν ἄνω δηλαδὴ Ἱερουσαλήμ, τὴν ἐλευθέραν, τὴν τῶν ἐλευθέρων μητέρα, ἣν πόλιν τοῦ μεγάλου βασιλέως εἶναι παρὰ τῆς τοῦ Δεσπότης φωνῆς μεμαθήκαμεν· ἡ γὰρ χωρήσασα ἐν ἑαυτῇ 25 τὸν ἀχώρητον, ὥστε ἐνοικεῖν αὐτῇ καὶ ἐμπεριπατεῖν τὸν Θεόν, τῇ ὠραιότητι τοῦ ἐν αὐτῇ κατοικοῦντος καλλωπισθεῖσα Ἱερουσαλήμ ἐπουράνιος γίνεται τὸ ἐκείνης κάλλος ἐφ' ἑαυτῆς δεξαμένη. Κάλλος δὲ τῆς πόλεως τοῦ βασιλέως καὶ ὠραιότης, αὐτοῦ πάντως ἐστὶ τοῦ βασιλέως τὸ κάλλος· ἐκείνου γάρ ἐστι κατὰ τὸν λόγον τῆς ψαλ- 30 μωδίας ἡ ὠραιότης καὶ τὸ κάλλος, πρὸς ὃν ἡ προφητεία φησὶ «τῇ ὠραιότητί σου καὶ τῷ κάλλει σου καὶ ἔντεινον καὶ κατευοδοῦ καὶ βασίλευε ἔνεκεν ἀληθείας καὶ πραότητος καὶ δικαιοσύνης»· τούτοις

39. Ἰω. 1,18. 40. Ρωμ. 9,3. 41. Φιλ. 2,7.

42. Β' Κορ. 8,9. 43. Γαλ. 4,26. 44. Ματθ. 5,35.

45. Β' Κορ. 6,16. 46. Ἐβρ. 12,22.

ὁμορφιά ἀποδίδει ὁ Λόγος στὴ νύμφη συγκρίνοντάς τὴν μὲ τὴν Ἱερουσαλήμ καὶ τὴ χαρὰ. Εἶναι φανερὸ ὅτι ὁ Λόγος θέλει νὰ δείξει γι' αὐτὸν τοῦτο, ὅτι μὲ τὴν ἄνοδο ποὺ κατορθώνει ἡ ψυχὴ ὑψώθηκε ὡς ἐκεῖνον, ὥστε νὰ ἐπεκτείνει τὸν ἑαυτὸ τῆς στὰ θαυμάσια τοῦ Κυρίου. Ἐν δηλαδὴ ὁ οὐράνιος Θεός, «ποὺ εἶναι στοὺς κόλπους τοῦ Πατέρα»³⁹, δέχεται νὰ συναποτελεστεῖ ἀπὸ αἷμα καὶ σάρκα γιὰ τὴ χαρὰ τῶν ἀνθρώπων, γιὰ νὰ γεννηθεῖ ἡ εἰρήνη στὴ γῆ, εἶναι φανερὸ ὅτι αὐτὴ ποὺ ἔκανε τὴν ὁμορφιά τῆς ὁμοια μ' αὐτὴ τὴ χαρὰ μιμεῖται μὲ τὰ κατορθώματά τῆς τὸ Χριστό, μὲ τὸ νὰ γίνεται γιὰ τοὺς ἄλλους ἐκεῖνο ποὺ ἔγινε ὁ Χριστὸς γιὰ τὸ ἀνθρώπινο γένος. Ὅπως ἔκανε καὶ ὁ Παῦλος, ὁ μιμητὴς τοῦ Χριστοῦ, ἀποχωρίζοντας τὸν ἑαυτὸ του ἀπὸ τὴ ζωὴ, γιὰ νὰ δώσει ἀντάλλαγμα τῆς σωτηρίας τοῦ Ἰσραὴλ τὸ δικό του πάθος λέγοντας, «θὰ εὐχόμεον νὰ χωριστῶ γιὰ πάντα ἀπὸ τὸ Χριστό γιὰ τοὺς ἀδελφούς μου καὶ συγγενεῖς μου»⁴⁰. Σ' αὐτὸν ἀρμόζει πολὺ φυσικὰ νὰ λεχθεῖ ὅ,τι εἰπώθηκε στὴ νύμφη, ὅτι τέτοια εἶναι ἡ ὁμορφιά σου, ὅποια ἡ χαρὰ τοῦ Κυρίου γιὰ χάρη μας, ποὺ «τ' ἀπαρνήθηκε ὅλα καὶ πῆρε μορφὴ δούλου»⁴¹, ἔδωσε τὸν ἑαυτὸ του ἀντάλλαγμα γιὰ τὴ ζωὴ τοῦ κόσμου, καὶ «ἔγινε γιὰ μᾶς φτωχὸς ἐνῶ ἦταν πλούσιος, γιὰ νὰ ζήσομε ἑμεῖς ἀπὸ τὸ θάνατό του καὶ μὲ τὴν πτωχεῖα του νὰ πλουτίσομε»⁴² καὶ νὰ βασιλεύσομε μὲ τὴ δουλικὴ του μορφῆ.

Τὸ ἴδιο μεγαλεῖο δείχνει καὶ ἡ παρομοίωση τῆς ὠραιότητάς τῆς μὲ τὴν Ἱερουσαλήμ, δηλαδὴ τὴν οὐράνια Ἱερουσαλήμ, τὴν ἐλεύθερη, τὴ μητέρα τῶν ἐλευθέρων⁴³, ποὺ διδαχθήκαμε ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν Κύριο ὅτι εἶναι ἡ πόλη τοῦ μεγάλου βασιλιᾶ⁴⁴. Αὐτὴ ποὺ χώρεσε μέσα τῆς τὸν ἀχώρητο, ὥστε νὰ κατοικήσει μέσα τῆς καὶ νὰ περπατήσει ὁ Θεός⁴⁵, καλλωπισμένη ἀπὸ τὸ κάλλος ἐκείνου ποὺ κατοικεῖ μέσα τῆς γίνεται Ἱερουσαλήμ οὐράνια⁴⁶, ἀφοῦ δέχτηκε ἐπάνω τῆς τὴν ὁμορφιά ἐκείνης. Καὶ ὁμορφιά τῆς βασιλικῆς πόλης καὶ ὠραιότητα εἶναι ἀσφαλῶς τὸ κάλλος τοῦ Βασιλιᾶ. Γιατὶ κατὰ τοὺς ψαλμοὺς ἡ ὠραιότητα καὶ τὸ κάλλος εἶναι ἐκείνου πρὸς τὸν ὁποῖο λέει ἡ προφητεία, «μαζὶ μὲ τὴν ὠραιότητά σου καὶ τὸ κάλλος σου» καὶ «τέντωσε τὸ τόξο σου, προχώρησε μ' ἐπιτυχία καὶ βασίλευε γιὰ χάρη τῆς ἀλήθειας, τῆς πραότητος καὶ τῆς δικαιοσύνης»⁴⁷.

γὰρ τὸ θεῖον κάλλος χαρακτηρίζεται, τῇ ἀληθείᾳ λέγω καὶ τῇ δικαιοσύνῃ καὶ τῇ πραότητι. Ἡ τοίνυν ἐν τοῖς τοιοῦτοις κάλλεσι μορφωθείσα ψυχὴ ὡραία γίνεται ὡς Ἱερουσαλὴμ τῇ τοῦ βασιλέως ὡρᾷ καλλωπισθεῖσα.

5 Ἀλλὰ ταῦτα μὲν πρόδηλον ἔχει τοῦ τῆς νύμφης κάλλους τὸν ἔπαινον τῇ πρὸς τὴν εὐδοκίαν τε καὶ τὴν Ἱερουσαλὴμ συγκρίσει πληρούμενον, τὸν δὲ ἐφεξῆς λόγον ἐγκώμιον μὲν εἶναι τῆς νύμφης οὐκ ἀμφιβάλλομεν, τὴν δὲ διάνοιαν, καθ' ἣν τῷ τοιοῦτῳ ἐπαίνῳ σεμνῶνεται ἢ τῆς εὐφημίας ταύτης ἀξιοθεῖσα, οὐκ ἔστιν ἐκ τοῦ προχεί-
10 ρου μαθεῖν. Ἐχει γὰρ ἡ λέξις οὕτως· «θάμβος ὡς τεταγμένοι». Τάχα δ' ἂν τις τοῖς προθεωρηθεῖσιν ἐπόμενος εἴποι διὰ τῆς πρὸς τὴν ὑπερκόσμιον φύσιν συγκρίσεως μεγαλύνεσθαι ὑπὸ τοῦ Λόγου διὰ τῶν ἐπαίνων τὴν νύμφην· ἐκεῖ γὰρ εἰσιν αἱ τεταγμένοι δυνάμεις, ὅπου αἱ μὲν ἐξουσίαι διὰ παντὸς ἐν τῷ κυριεῦειν εἰσὶ, κρατοῦσι δὲ
15 διόλου αἱ κυριότητες, βεβήκασι δὲ παγίως οἱ θρόνοι, ἀδούλωτοι δὲ μένουσιν αἱ ἀρχαί, εὐλογοῦσι δὲ ἀδιαλείπτως τὸν Θεὸν αἱ δυνάμεις, ἢ τε πτῆσις τῶν Σεραφίμ οὐχ ἴσταται καὶ ἡ στάσις οὐ μεταβαίνει καὶ τὰ Χερουβίμ ἀνέχοντα τὸν ὑψηλὸν τε καὶ ἐπηρμένον θρόνον οὐκ ἀπολήγει, οἳ τε λειτουργοὶ ποιοῦντες τὸ ἔργον καὶ ἀκούοντες τῶν λό-
20 γων οὐ παύονται. Ἐπὶ οὖν αἱ ἐξουσίαι αὗται ὑπὸ τοῦ Θεοῦ τεταγμένοι εἰσὶ καὶ ἡ τάξις τῶν νοητῶν καὶ ὑπεркоσμίων δυνάμεων ἀσύγχυτος εἰς τὸ διηνεκὲς μένει μηδεμιᾶς κακίας ἀνατρεπούσης τὴν εὐταξίαν, διὰ τοῦτο καὶ ἡ πρὸς μίμησιν ἐκείνων ψυχὴ πάντα κατὰ τάξιν καὶ εὐσχημόνως ποιοῦσα τοιοῦτον ἐφ' ἑαυτῆς κινεῖ τὸ θαῦμα,
25 οἷον ἐν ταῖς δυνάμεσιν ἐκείναις ταῖς τεταγμέναις ἐστίν· ἐκπληξιν γὰρ ἢ τοῦ θάμβους ἐρμηνεύει διάνοια, διὰ δὲ τῆς ἐκπλήξεως τὸ θαῦμα νοοῦντες τῆς ἀληθείας οὐχ ἀμαρτάνομεν.

Ἡ δὲ τούτοις ἐκ τοῦ ἀκολουθίου προσκειμένη ρῆσις ἀμφίβολα ποιεῖ τὰ πρόσωπα, παρ' οὗ τε εἴρηται καὶ πρὸς δὴν εἶπε τὸ «ἀπόστρε-
30 ψον τοὺς ὀφθαλμούς σου ἀπεναντίον ἐμοῦ, ὅτι αὐτοὶ ἀνεπτέρωσάν με»· τοῖς μὲν γὰρ δοκεῖ παρὰ τοῦ Δεσπότου πρὸς τὴν καθαρὰν εἰρησθαι ταῦτα ψυχὴν, ἐγὼ δὲ τῇ νύμφῃ πρέπειν ὑπονοῶ μᾶλλον τὸ ρητὸν ἐφαρμόζεσθαι. Ταύτῃ γὰρ κατάλληλον εὐρίσκω τὴν τῶν σημαιομένων ὑπὸ τοῦ Λόγου διάνοιαν. Τὰ δέ μοι παραστάντα δι'

Γιατί αυτά είναι τὰ γνωρίσματα τοῦ θεοῦ κάλλους, ἡ ἀλήθεια, ἡ δικαιοσύνη καὶ ἡ πραότητα. Ἡ ψυχὴ λοιπὸν ποὺ ἐγινε σύμμορφη μετέτοια κάλλη, γίνεται ὁμορφὴ ὅπως ἡ Ἱερουσαλήμ, καλλωπισμένη ἀπὸ τὴν ὠραιότητα τοῦ Βασιλιᾶ.

Σ' αὐτὰ λοιπὸν εἶναι πρόδηλος ὁ ἔπαινος τῆς ὁμορφιάς τῆς νύμφης ποὺ ὀλοκληρώνεται μετὰ τὴ σύγκρισή της πρὸς τὴ χαρὰ καὶ τὴν Ἱερουσαλήμ. Ὁ ἐπόμενος τώρα λόγος δὲν ἀμφιβάλλομε ὅτι εἶναι ἐγκώμιο τῆς νύμφης· δὲν εἶναι ὁμῶς δυνατὸ νὰ μάθομε ἔτσι μετὰ πρόχειρο κοίταγμα τὸ λόγο γιὰ τὸν ὁποῖο ὑψώνεται μετὰ τὸν ἔπαινο αὐτόν, αὐτὴ ποὺ ἀξιώθηκε αὐτὰ τὰ ἐγκώμια. Ἡ φράση εἶναι ἡ ἐξῆς: «θαμπώνουν ὅπως στρατὸς σὲ παράταξη». Θὰ πεῖ ἴσως ὁμῶς κάποιος ποὺ συμφωνεῖ μετὰ ὅσα ἐκθέσαμε προηγουμένως, ὅτι μετὰ τὴ σύγκριση πρὸς τὴν ὑπερκόσμια φύση μετὰ τοὺς ἐπαίνους τοῦ ὁ Λόγος δοξάζει τὴ νύμφη. Γιατὶ οἱ δυνάμεις ἐκεῖ ἔχουν συνταχθεῖ, ὅπου οἱ ἐξουσίες ἐξουσιάζουν γιὰ πάντα, οἱ κυριότητες κυριαρχοῦν ὀλοκληρωτικά, οἱ θρόνοι εἶναι στερεωμένοι ἀκλόνητα, ὁ ἀρχὴς μένου ἀδούλωτος, οἱ δυνάμεις εὐλογοῦν χωρὶς διάλειμμα τὸ Θεό⁴⁸, τὸ πέταγμα τῶν Σεραφίμ δὲ σταματᾷ⁴⁹, ἡ στάση τους δὲν ἀρχίζει νὰ κινεῖται καὶ τὰ Χερουβὶμ δὲν παύουν νὰ σηκώνουν τὸν ὑψηλὸ καὶ μετέωρο θρόνο⁵⁰, ἐνῶ τὰ λειτουργικὰ πνεύματα δὲ σταματοῦν νὰ ἐκτελοῦν τὴν ὑπηρεσίαν τους καὶ ν' ἀκοῦν τοὺς λόγους. Ἐπειδὴ λοιπὸν οἱ ἐξουσίες αὐτὲς ἔχουν συνταχθεῖ ἀπὸ τὸ Θεὸ καὶ ἡ τάξη τῶν νοητῶν καὶ ὑπερκόσμιων δυνάμεων παραμένει ἀσύγχυτη στὸν αἰῶνα χωρὶς ν' ἀνατρέπει τὴν κανονικότητά της κανένα λάθος, γι' αὐτὸ κι αὐτὴ, ποὺ γιὰ νὰ τίς μιμηθεῖ ἐκεῖνες κάμνει τὰ πάντα μετὰ τάξη κι εὐσημοσύνη, κινεῖ τέτοιο θαυμασμὸ γιὰ τὸν ἑαυτὸ της, τέτοιο ποὺ ὑπάρχει στὶς παραταγμένες ἐκεῖνες δυνάμεις. Ἐκπληξὴ εἶναι ἡ ἐννοια τοῦ θαμβοῦ καὶ ἐννοώντας μετὰ τὴν ἐκπληξὴ τὸ θαῦμα δὲν κάνομε λάθος στὴν ἀλήθεια.

Ἡ φράση ποὺ ἀναφέρεται στὴ συνέχεια αὐτῶν, δημιουργεῖ ἀμφιβολία γιὰ τὰ πρόσωπα, ποιὸς εἶπε καὶ σὲ ποιὸν εἶπε «πάρε τὰ μάτια σου ποὺ με κοιτᾶζουν, γιατί μου ξανάδωσαν τὰ φτερά μου». Ἄλλοι νομίζουν ὅτι τὰ εἶπε ὁ Κύριος πρὸς τὴν καθαρὴ ψυχὴ, ἐγὼ ὁμῶς πιστεύω ὅτι ὁ λόγος πρέπει μᾶλλον νὰ ἐφαρμοστεῖ στὴ νύμφη. Σ' αὐτὴν βρίσκω πῶς εἶναι κατάλληλη ἡ ἐννοια τῶν σημαινομένων τοῦ λόγου. Θὰ ἐκθέσω μετὰ λίγα λόγια τί ἔχω στὸ νοῦ μου. Σὲ

ὀλίγων ἐκθῆσομαι ἤκουσα πολλαχῆ τῆς θεοπνεύστου Γραφῆς πτέρυγας εἶναι τῷ Θεῷ διηγουμένης, νῦν μὲν τῆς προφητείας λεγουσῆς, ὅτι «ἐν σκέπη τῶν πτερυγῶν σου σκεπάσεις με», καὶ ὅτι «ὑπὸ τὰς πτέρυγας αὐτοῦ ἐλπиеῖς», πάλιν δὲ τοῦ Μωϋσέως ἐν τῇ μεγάλῃ ᾠδῇ τὸ αὐτὸ ὑπογράφοντος ἐν οἷς φησιν ὅτι «διεῖς τὰς πτέρυγας αὐτοῦ ἐδέξατο αὐτούς». Καὶ τὸ παρὰ τοῦ Κυρίου πρὸς τὴν Ἱερουσαλήμ εἰρημένον, ὅτι «ποσάκις ἠθέλησα ἐπισυναγαγεῖν τὰ τέκνα σου ὄν τρόπον ὄρνις συνάγει τὰ νοσσία ὑπὸ τὰς πτέρυγας αὐτῆς», οὐκ ἔξω τοῦ προκειμένου νοήματος εἶποι τις ἂν εἶναι πρὸς τὸ ἀκόλουθον βλέπων. Εἰ τοίνυν κατὰ τινὰ λόγον ἀπόρρητον πτέρυγας εἶναι περὶ τὴν θείαν φύσιν ὁ θεόπνευστος διορίζεται λόγος, ἡ δὲ πρώτη τοῦ ἀνθρώπου κατασκευὴ τὸ κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν Θεοῦ γεγενῆσθαι τὴν φύσιν ἡμῶν μαρτύρεται, ὀρίζεται πάντως ὅτι διὰ πάντων εἶχεν ὁ κατ' εἰκόνα γενόμενος τὴν πρὸς τὸ ἀρχέτυπον ὁμοιότητα. Ἄλλὰ μὴν ἐπτέρωται κατὰ τὴν ἁγίαν Γραφὴν τὸ πρωτότυπον. Οὐκοῦν πτερόεσσα καὶ ἡ τοῦ ἀνθρώπου κατεσκευάσθη φύσις, ὡς ἂν καὶ ἐν ταῖς πτέρυξιν ἔχοι πρὸς τὸ Θεῖον ὁμοίως. Δῆλον δὲ ὅτι τὸ τῶν πτερυγῶν ὄνομα διὰ τινος τροπικῆς θεωρίας εἰς τι θεοπρεπὲς μεταληφθῆσεται νόημα, δυνάμεώς τε καὶ μακαριότητος καὶ ἀφθαρσίας καὶ τῶν τοιούτων διὰ τοῦ ὀνόματος τῶν πτερυγῶν σημαιομένων.

Ἐπεὶ οὖν ταῦτα καὶ περὶ τὸν ἀνθρώπον ἦν, ἕως ὅτε τῷ Θεῷ διὰ πάντων ὁμοίος ἦν, μετὰ ταῦτα δὲ ἡ πρὸς τὴν κακίαν ροπή τῶν τοιούτων πτερυγῶν ἡμᾶς ἀπεσύλησεν (ἔξω γὰρ τῆς σκέπης τῶν τοῦ Θεοῦ πτερυγῶν γενόμενοι καὶ τῶν ἰδίων πτερυγῶν ἐγυμνώθημεν), διὰ τοῦτο ἐπεφάνη ἡ τοῦ Θεοῦ χάρις φωτίζουσα ἡμᾶς, ἵνα, ἀποθέμενοι τὴν ἀσέβειαν καὶ τὰς κοσμικὰς ἐπιθυμίας, πάλιν δι' ὀσιότητός τε καὶ δικαιοσύνης πτεροφυήσωμεν. Οὐκοῦν, εἰ ταῦτα τῆς ἀληθείας οὐκ ἀπεσχοίνισται, πρέπει παρὰ τῆς νύμφης ὁμολογεῖσθαι τὴν ἐπ' αὐτῆς γεγενημένην παρὰ τῶν θείων ὀφθαλμῶν χάριν ὁμοῦ τε γὰρ ἐπειδὴν ἡμᾶς τοῖς τῆς φιλανθρωπίας ὀφθαλμοῖς ὁ Θεὸς καὶ ἡμεῖς κατὰ τὴν ἀρχαίαν χάριν ἀνεπτερώθημεν. Ταῦτα οὖν οἶμαι διὰ τῶν εἰρημένων τὸν λόγον ἐνδείκνυσθαι, ἃ προσευχόμενος ὁ Δαβὶδ ἐν ἐξκαιδεκάτῃ ψαλμῶδιᾳ φησὶ πρὸς τὸν Κύριον ὅτι «οἱ ὀφθαλμοὶ σου ἰδέτωσαν εὐθύτητας», τὰς ἐμὰς δηλονότι «ἐδοκίμασας» γὰρ, φησὶ, «τὴν καρδίαν μου, ἔπεσκέψω νυκτός, ἐπύρωσάς με καὶ οὐχ εὐρέθη ἐν ἐμοὶ ἀδικία». Ἴσον οὖν ἐστὶν εἰπεῖν ὅτι «οἱ ὀφθαλμοὶ σου ἰδέτω-

51. Ψαλμ. 16,8.

52. Ψαλμ. 90,4.

53. Δευτ. 32,11.

54. Ματθ. 23,37.

55. Τίτ. 2,11-12.

56. Ψαλμ. 16,2-3.

πολλά σημεῖα τῆς θεόπνευστης Γραφῆς διάβασα ὅτι ὁ Θεὸς ἔχει φτερά. Ἄλλοτε ἕνας προφήτης λέει «θὰ μὲ σκεπάσεις μὲ τὴ σκέπη τῶν φτερῶν σου»⁵¹ καὶ «σκεπασμένος ἀπὸ τὰ φτερά του θὰ ἀρχίσεις νὰ ἐλπίζεις»⁵², κι ἄλλοτε ὁ Μωυσῆς στὴ μεγάλη ὠδὴ ὑπογραμμίζει τὸ ἴδιο λέγοντας «ἄνοιξε τὰ φτερά του καὶ τοὺς δέχτηκε»⁵³. Εἶναι κι αὐτὸ πὺν εἶπε ὁ Κύριος στὴν Ἱερουσαλήμ, «πόσες φορὲς θέλησα νὰ μαζέσω τὰ παιδιὰ σου, ὅμοια μὲ τὴν κλώσσα πὺν μαζεύει τὰ κλωσσόπουλα κάτω ἀπὸ τὰ φτερά της»⁵⁴. Παρατηρώντας κάποιος τὴ λογικὴ ἀκολουθία δὲ θὰ ἔλεγε πῶς εἶναι ἔξω ἀπὸ τὸ νόημα πὺν λέμε. Ἄν λοιπὸν ὁ θεόπνευστος λόγος γιὰ κάποια ἀπόρρητη αἰτία ὀρίζει ὅτι ἡ θεία φύση ἔχει φτερά κι ἂν ἡ ἀρχικὴ κατασκευὴ τοῦ ἀνθρώπου βεβαιώνει ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἔχει γίνεῖ «κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν Θεοῦ», ὀρίζει ἀσφαλῶς ὅτι αὐτὸς πὺν πλάστηκε κατὰ τὴν εἰκόνα τοῦ Θεοῦ εἶχε σὲ ὅλα τὴν ὁμοιότητα μὲ τὸ ἀρχέτυπο. Ἄλλὰ τὸ πρωτότυπο, κατὰ τὴν ἀγία Γραφή, εἶναι φτερωτό. Ἐπομένως φτερωτὴ δημιουργήθηκε καὶ ἡ φύση τοῦ ἀνθρώπου, ὥστε νὰ εἶναι ὅμοια μὲ τὸ θεῖο καὶ κατὰ τὰ φτερά. Εἶναι ὅμως φανερό ὅτι τὸ ὄνομα «φτερά» θὰ τὰ πάρομε μὲ μιὰ θεώρηση μεταφορικὴ, μὲ ἕνα νόημα θεοπρεπές, ὡς ὄνομα δυνάμεως καὶ μακαριότητος καὶ ἀφθαρσίας καὶ ὄσων ὁμοίων σημαίνονται μὲ τὴ λέξη φτερά.

Ἐπειδὴ λοιπὸν φτερά εἶχε καὶ ὁ ἄνθρωπος, ὅσο ἦταν σὲ ὅλα ὅμοιος μὲ τὸ Θεό, ἔπειτα ὅμως ἡ ροπὴ πρὸς τὴν κακία μᾶς στέρησε ἀπὸ αὐτὰ τὰ φτερά (ὅταν βρεθήκαμε ἔξω ἀπὸ τὴ σκέπη τῶν πτερῶν τοῦ Θεοῦ, χάσαμε καὶ τὶς δικές μας φτεροῦγες), γι' αὐτὸ φάνηκε ἡ χάρη τοῦ Θεοῦ πὺν μᾶς φωτίζει⁵⁵, ὥστε ἀποθέτοντας τὴν ἀσέβεια καὶ τὶς κοσμικὲς ἐπιθυμίες, νὰ ξαναβγάλομε φτερά μὲ τὴν ὁσιότητα καὶ τὴ δικαιοσύνη. Ἐπομένως, ἂν αὐτὰ δὲν εἶναι μακριὰ ἀπὸ τὴν ἀλήθεια, ταιριάζει νὰ ὁμολογεῖ ἡ νύμφη τὴ χάρη πὺν δέχτηκε ἀπὸ τὰ μάτια τοῦ Θεοῦ. Γιατὶ μόλις μᾶς κοίταξε ὁ Θεὸς μὲ τὰ μάτια τῆς φιλανθρωπίας του κι ἐμεῖς ἀμέσως βγάλαμε τὰ φτερά τῆς ἀρχαίας χάρης. Τὸ ποίημα νομίζω ὅτι μὲ τοὺς λόγους αὐτοὺς δηλώνει τὰ ἴδια πὺν λέει ὁ Δαβὶδ πρὸς τὸν Κύριο στὴν προσευχὴ του στὸ δέκατο ἕκτο ψαλμό· «τὰ μάτια σου ὡς δοῦν ἄδολες πράξεις», δηλαδὴ τὶς δικές μου. «Δοκίμασες», λέει, «τὴν καρδιά μου, ἦρθες σ' ἐμένα τὴ νύχτα, μὲ δοκίμασες στὴ φωτιὰ καὶ δὲ βρῆκες σ' ἐμένα ἀδικία»⁵⁶. Εἶναι τὸ ἴδιο σὰ νὰ ἔλεγε 'τὰ μάτια σου ὡς δοῦν

σαν εὐθύτητας», καὶ ὅτι οἱ ὀφθαλμοί σου τὸ ἐναντίον μὴ θεασάσθωσαν· ὁ γὰρ τὸ εὐθὲς ἰδὼν σκολιὸν οὐκ εἶδε, καὶ ὁ σκολιὸν μὴ ἰδὼν τὸ εὐθὲς πάντως τεθέεται. Οὐκοῦν διὰ τῆς τοῦ ἐναντίου ὑπεξαιρέσεως τὸ ἀγαθὸν τοῖς θείοις ὀφθαλμοῖς ὑποδείκνυσι, δι' ὧν ἀναπτεροῦται 5 πάλιν ἡ ψυχὴ, ἢ διὰ τῆς παρακοῆς τῶν πρωτοπλάστων πτερορρυήσασα.

Τοῦτο τοίνυν διὰ τῶν εἰρημένων κατενοήσαμεν ὅτι· οἱ ὀφθαλμοί σου, ὅταν ἐπ' ἐμὲ ἐπιβλέπωσιν, ἀποστρέφονται ἀπὸ τοῦ ἐναντίου· οὐ γὰρ ὄψονται τι ἐν ἐμοὶ τῶν ἐναντιουμένων μοι. Διὰ τοῦτο γί- 10 νεται μοι ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν σου τὸ πάλιν πτερωθῆναι καὶ ἀναλαβεῖν διὰ τῶν ἀρετῶν τὰς πτέρυγας τῆς ὡσπερὶ περιστερᾶς, δι' ἧς γίνεται μοι ἡ τῆς πτήσεως δύναμις, ὥστε πετασθῆναι καὶ καταπαῦσαι, ἐκείνην δηλαδὴ τὴν κατάπαυσιν, ἣν κατέπαυσεν ὁ Θεὸς ἀπὸ τῶν ἔργων αὐτοῦ.

15 Πάλιν δὲ μετὰ τὰς φωνὰς ταύτας ἡ τοῦ κάλλους τῆς νύμφης ὑπογραφή διαδέχεται τῶν εἰς τὴν ὥραν αὐτῆς συντελούντων ἕκαστον διὰ τινος προσφουῶς ὁμοιώσεως τοῦ Λόγου σεμνύνοντος· ἐπαινεῖται γὰρ αὐτῆς τῶν τε τριχῶν τὸ κάλλος καὶ τῶν ὀδόντων ἡ θέσις καὶ τὸ ἐπὶ τοῦ χεῖλους ἄνθος καὶ τὸ ἡδὺ τῆς φωνῆς τῆς τε παρειᾶς τὸ 20 ἐρύθημα. Ὁ δὲ περὶ ἐκάστου τῶν εἰρημένων ἐπαινος διὰ τινος καταλλήλου συγκρίσεώς τε καὶ παραθέσεως πληροῦται τῇ νύμφῃ. Αἱ μὲν γὰρ τρίχες ἀγάλαι αἰγῶν ταῖς ἀναφανείσαις ἀπὸ τοῦ Γαλαὰδ ὁμοιώθησαν, αἱ δὲ τῶν κεκαρμένων ἀγέλαι αἱ διδύμοις τόκοις ἐπαγαλλόμεναι τὸ τῶν ὀδόντων ἐγκώμιον πληροῦσι διὰ τῆς ὁμοιώσε- 25 ως, σπαρτίῳ δὲ κοκκοβαθεῖ τὸ χεῖλος εἰκάζεται καὶ τῷ λεπύρῳ τῆς ρόας ἡ παρειὰ καλλωπίζεται. Ἔχει δὲ ἡ λέξις οὕτω· «τρίχωμά σου ὡς ἀγέλαι τῶν αἰγῶν, αἱ ἀνεφάνησαν ἀπὸ τοῦ Γαλαὰδ, ὀδόντες σου ὡς ἀγέλαι τῶν κεκαρμένων, αἱ ἀνέβησαν ἀπὸ τοῦ λουτροῦ, αἱ πᾶσαι διδυμεύουσαι καὶ ἀτεκνοῦσα οὐκ ἔστιν ἐν αὐταῖς, ὡς σπαρτίον κόκ- 30 κινον χεῖλῃ σου καὶ ἡ λαλιά σου ὠραία, ὡς λέπυρα ρόας μῆλόν σου ἐκτὸς τῆς σιωπῆσεώς σου». Ὡν ἀπάντων ἐν τοῖς φθάσαις ἰκανῶς ἐξητασμένων περιττὸν ἂν εἴη διὰ τῆς τῶν αὐτῶν θεωρημάτων παλλιλογίας ὄχλον ἐπεισάγειν τῷ λόγῳ. Εἰ δὲ τις καὶ νῦν τὸν περὶ τῶν αὐτῶν λόγον ἐπιζητοῖ γενέσθαι διὰ τοῦ ἀνηκῶς τῶν πρῶην εἰς 35 τὰ ρητὰ ταῦτα θεωρηθέντων, δι' ὀλίγων τὴν διάνοιαν τῶν αἰνιγμά-

ἄδολες πράξεις καὶ τὰ μάτια σου ἄς μὴ δοῦνε τὸ ἀντίθετο'. Γιατί ὅποιος εἶδε τὸ ἄδολο δὲν εἶδε τὸ ἄδικο, κι ὅποιος δὲν εἶδε τὸ ἄδικο, ἔχει δεῖ ὅπωςδὴποτε τὸ ἄδολο. Ἐπομένως μὲ τὴν ἀφαίρεση τοῦ ἀντιθέτου, παρουσιάζει τὸ ἀγαθὸ στὰ θεῖα μάτια, μὲ τὰ ὅποια βγάζει καινούργια φτερά ἢ ψυχὴ, πού μὲ τὴν παρακοὴ τῶν πρωτοπλάστων ἔχασε ἐκεῖνα πού εἶχε.

Μέ ὄσα λοιπὸν εἰπώθηκαν καταλάβουμε τὸ ἐξῆς· Τὰ μάτια σου, ὅταν κοιτάζουν ἐμένα, ἀποστρέφονται ἀπὸ τὸ ἀντίθετο· γιατί δέ θὰ δοῦν σ' ἐμένα κάτι ἀπὸ ὄσα μοῦ ἐναντιώνονται. Γι' αὐτὸ μὲ κάνουν τὰ μάτια σου νὰ ξαναβγάλω φτερά καὶ νὰ ξαναποχτήσω μὲ τὶς ἀρετὲς φτεροῦγες ὁμοιες μὲ τοῦ περιστεριοῦ, πού μοῦ δίνουν τὴ δύναμη νὰ πετῶ, ὥστε νὰ πετάξω καὶ ν' ἀναπαυθῶ⁵⁷, ν' ἀναπαυθῶ ὅπως ἀναπαύθηκε ὁ Θεὸς ἀπὸ τὰ ἔργα του⁵⁸.

Τοὺς λόγους αὐτοὺς τοὺς διαδέχεται πάλι ἡ περιγραφή τῆς ὁμορφιάς τῆς νύμφης, τονίζοντας ὁ λόγος μὲ μιὰ κατάλληλη παρομοίωση καθένα ἀπὸ ὄσα συντελοῦν στὴν ὠραιότητά της. Ἐπαινεῖ δηλαδὴ τὴν ὁμορφιά τῶν μαλλιῶν της, τὴ σειρὰ τῶν δοντιῶν, τὰ κόκκινα χεῖλη, τὴ γλυκύτητα τῆς ὁμιλίας της, τὸ κόκκινο στὰ μάγουλα. Ὁ ἔπαινος καθενὸς ἀπὸ ὄσα εἶπαμε ὀλοκληρῶνεται μὲ μιὰ κατάλληλη σύγκριση καὶ παράθεση. Τὰ μαλλιά της παρομοιάστηκαν μὲ τὰ κοπάδια τῶν κατσικιῶν πού φάνηκαν ἀπ' τὸ Γαλαάδ, ἡ παρομοίωση μὲ τὶς ἀγέλες τῶν κουρεμένων προβάτων πού χαίρονται γιὰ τὶς δίδυμες γέννες τους συμπληρῶνει τὸ ἐγκώμιο τῶν δοντιῶν, μὲ κόκκινο σπάρτο παρομοιάζεται τὰ χεῖλη καὶ τὰ μάγουλά της δείχνουν τὴν ὁμορφιά πού ἔχει τὸ φλούδι τοῦ ροδιοῦ. Καὶ κατὰ λέξη· «Τὰ μαλλιά σου κοπάδια κατσικιῶν πού φάνηκαν ἀπ' τὸ Γαλαάδ. Τὰ δόντια σου κοπάδια πρόβατα κουρεμένα, πού ἀνέβηκαν ἀπ' τὸ λουτρό, ὄλα γεννᾶνε δίδυμα κι ἀνάμεσά τους δὲν ὑπάρχει στεῖρα. Κόκκινο σπάρτο εἶναι τὰ χεῖλη σου καὶ ἡ λαλιά σου κελαρύζει, τὰ μάγουλα σου φλούδι ροδιοῦ ἔξω ἀπ' τὸν πέπλο σου». Ὅλα αὐτὰ τὰ ἐξετάσαμε στὰ προηγούμενα ἱκανοποιητικὰ καὶ θὰ ἦταν περιττὸ νὰ φορτώσουμε τὸ λόγο μας μὲ τὴν ἐπανάληψη τῶν ἰδίων πραγμάτων. Ἄν ζητᾶ τώρα κάποιος νὰ ξαναμιλήσουμε γιὰ τὰ ἴδια γι' αὐτοὺς πού δὲν ἄκουσαν τὶς προηγούμενες ἐξηγήσεις μας γιὰ τοὺς στίχους αὐτοὺς, θὰ ἐκθέσουμε μὲ λίγα λόγια τὸ νόημα τῶν συμβολισμῶν αὐτῶν. Τὸ τρίχωμα τοῦ σώματος γενικὰ ἔχει ἰδιάζου-

των ἐπιδραμούμεθα· αἱ τρίχες τοῦ σώματος ἰδιάζουσιν ἔχουσι παρὰ τὸ λοιπὸν σῶμα τὴν φύσιν· παντὸς γὰρ τοῦ σώματος αἰσθητικῆ δύναμει διοικουμένου, ἥς ἄνευ ἐν τῷ ζῆν εἶναι φύσιν οὐκ ἔχει (ζωὴ γὰρ τοῦ σώματος ἐστὶν ἡ αἴσθησις), μόνας ὀρῶμεν τὰς τρίχας καὶ μέρος 5 οὐσας τοῦ σώματος καὶ ἀμοιρούσας αἰσθήσεως. Δείκνυσι δὲ ταύτην ἐπὶ τοῦ μέρους τούτου τὴν ἰδιότητα, τὸ μήτε διὰ καύσεως μήτε διὰ τομῆς καθ' ὁμοιότητα τοῦ ἄλλου σώματος καὶ ταύταις ἀγγύνεσθαι.

Ἐπειδὴ τοίνυν κατὰ τὴν Παύλου φωνὴν δόξα τῆς γυναικός ἐστὶν ἡ κόμη ἢ διὰ τῶν πλοκάμων τὴν κεφαλὴν ὠραίζουσα, τοῦτο 10 διὰ τοῦ ἐπαίνου τῶν τῆς νύμφης τριχῶν διδασκόμεθα, ὅτι χρὴ τοὺς περὶ τὴν κεφαλὴν τῆς νύμφης θεωρουμένους, δι' ὧν ἡ Ἐκκλησία δοξάζεται, κρείττους τῶν αἰσθήσεων εἶναι, κρύπτοντας διὰ τῆς σοφίας τὴν αἴσθησιν, καθὼς ἡ Παροιμία φησὶν ὅτι «σοφοὶ κρύψουσιν αἴσθησιν»· οἷς οὐχ ὄρασις τοῦ καλοῦ κριτήριον γίνεται, οὐ τῇ γεύσει 15 τὸ ἀγαθὸν δοκιμάζεται, οὐκ ὀσφρήσει τε καὶ ἀφῆ οὐδὲ ἄλλω τινὶ αἰσθητηρίῳ ἢ τοῦ καλοῦ ἐπιτρέπεται κρίσις, ἀλλὰ, πάσης νεκρωθείσης αἰσθήσεως, διὰ μόνης τῆς ψυχῆς τῶν κατ' ἔννοιαν φαινομένων ἀγαθῶν ἐφάπτονται τε καὶ ἐπορέγονται καὶ οὕτω δοξάζουσι τὴν γυναῖκα, τὴν Ἐκκλησίαν, οὔτε τιμαῖς διογκούμενοι οὔτε μικροψυχίαις 20 πρὸς τὰ λυπηρὰ συστελλόμενοι, ἀλλὰ κἂν τέμνεσθαι δέη διὰ τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν, κἂν θηρίοις ἢ πυρὶ παραβάλλεσθαι, κἂν ἄλλο τι τῶν λυπηρῶν ὑπομένειν, τὴν τῶν τριχῶν ἀναισθησίαν ἐν τῇ πείρᾳ τῶν ἀλγεινῶν ὑποκρίνονται. Τοιοῦτος Ἡλίας ἦν ὁ ἐκ τοῦ Γαλαᾶ ἀνασχῶν ἐν δασεῖ καὶ αὐχμῶντι τῷ σώματι, δέρμασιν αἰγὸς σκεπαζόμενος, 25 πρὸς πᾶσαν ἀπειλὴν τοῦ τυράννου μένων ἀπτόητος. Ὅσοι τοίνυν κατὰ μίμησιν τῆς τοῦ προφήτου μεγαλοφυΐας τοῦ κόσμου παντὸς ἑαυτοὺς ὑπεραίρουσιν, ὑστερούμενοι, θλιβόμενοι, κακουχούμενοι, ἐν ὄρεσι καὶ σπηλαίοις καὶ ταῖς ὄπαῖς τῆς γῆς, ὧν οὐκ ἐστὶν ἄξιος ὁ κόσμος», οὗτοι ἀγγελῶδον περὶ τὴν τοῦ παντὸς κεφαλὴν θεω- 30 ρούμενοι δόξα γίνονται τῆς Ἐκκλησίας ἐπὶ τὴν οὐράνιον χάριν τῷ Γαλααδίτῃ συναναβαίνοντες.

Τὸ δὲ τῆς αἰγὸς ζῶον εἰς τὸν τῶν τριχῶν ἔπαινον ἀνελήφθη τάχα μὲν ὅτι καὶ ἡ φύσις τοῦ τοιούτου ζῴου κατάλληλος πρὸς γένεσιν τριχῶν κατεσκευάσται, ὥστε ἀνιγμα τοῦ διὰ τῶν τριχῶν κό-

59. Α' Κορ. 11,15.

60. Παρμ. 10,14.

61. Δ' Βασ. 1,8-17.

62. Ἐβρ. 11,37-38.

σα φύση από τὸ ἄλλο σῶμα. Ἐνῶ ὅλο τὸ σῶμα τὸ διέπει μιὰ αἰσθητική δύναμη, χωρὶς τὴν ὁποία δὲν εἶναι φυσικό νὰ ὑπάρχει στὴ ζωὴ (γιατὶ ζωὴ τοῦ σώματος εἶναι ἡ αἴσθησις), βλέπομε μόνο τὸ τρίχωμα καὶ μέρος τοῦ σώματος νὰ εἶναι καὶ ἄμοιρο ἀπὸ αἴσθησις. Ἡ ιδιότητα τοῦ μέρους αὐτοῦ ἀποδεικνύεται ἀπὸ τὸ γεγονός ὅτι δὲν νιώθουν κι οἱ τρίχες πόνο, ὅπως τὸ ἄλλο σῶμα, οὔτε ὅταν καίγονται οὔτε ὅταν κόβονται.

Ἐπειδὴ λοιπὸν, ὅπως λέει ὁ Παῦλος, ἡ τιμὴ τῆς γυναίκα εἶναι τὰ μαλλιά⁵⁹ ποὺ ὁμορφαίνουν τὸ κεφάλι μὲ τοὺς βοστρύχους τους, μὲ τὸν ἔπαινο τῶν μαλλιῶν τῆς νύμφης διδασκόμαστε τὸ ἐξῆς· πρέπει ὅσοι βλέπουν πρὸς τὴν κεφαλὴ τῆς νύμφης, μὲ τοὺς ὁποίους δοξάζεται ἡ Ἐκκλησία, νὰ εἶναι ἀνώτεροι ἀπὸ τίς αἰσθήσεις καὶ νὰ κρύβουν μὲ τὴ σοφία τους τὴν αἴσθησις, ὅπως λένε οἱ Παροιμίες «οἱ σοφοὶ θὰ κρύψουν τὴν αἴσθησις»⁶⁰. Σ' αὐτοὺς δὲ γίνεται κριτήριον τοῦ ὠραίου ἢ δραση, δὲ δοκιμάζεται τὸ ἀγαθὸ μὲ τὴ γεύσις οὔτε ἀναθέτομε τὴν κρίσις γιὰ τὸ ὠφέλιμον στὴν ὁσφρησις ἢ στὴν ἀφή ἢ σὲ κάποια ἄλλη αἴσθησις. Ἀλλά, ἀφοῦ νέκρωσαν κάθε αἴσθησις, πλησιάζουν κι ἐπιθυμοῦν μὲ τὴν ψυχὴ μόνο τὰ νοητὰ ἀγαθὰ κι ἔτσι δοξάζουν τὴ γυναίκα, τὴν Ἐκκλησίαν, καὶ οὔτε οἱ τιμὲς τοὺς δημιουργοῦν ἔπαρσις οὔτε ὑποχωροῦν ἀπὸ μικροψυχία ἐναντι τῶν λυπηρῶν. Ἀλλὰ εἴτε χρειαστῆ νὰ θανατωθοῦν γιὰ τὴν πίστιν τους στὸ Χριστό, εἴτε νὰ ριχτοῦν στὰ θηρία ἢ στὴ φωτιά, εἴτε νὰ ὑποστοῦν κάποιο ἄλλο κακὸ, δείχνουν τὴν ἀναισθησίαν τῶν τριχῶν στὴ δοκιμασίαν τοῦ πόνου. Τέτοιοι ἦταν ὁ Ἡλίας, ποὺ ἔζησε στὸ Γαλααδ μὲ τριχωτὸ καὶ σκληραγωγημένο σῶμα, σκεπαζόμενος μὲ γιδίσια δέρματα καὶ παραμένοντας ἀπτόητος ἀπὸ κάθε ἀπειλὴ τοῦ τυράννου⁶¹. Ὅσοι λοιπὸν μιμούμενοι τὴ μεγαλοσύνη τοῦ προφήτη ὑψώνονται πάνω ἀπὸ κάθετι τοῦ κόσμου, ζώντας μὲ στερήσεις, μὲ θλίψεις, μὲ κακουχίες, στὰ βουνὰ καὶ στὰ σπήλαια καὶ στὶς τρύπες τῆς γῆς, πρὸς τοὺς ὁποίους δὲν εἶναι ἄξιος ὁ κόσμος⁶², αὐτοὶ θεωρούμενοι ὡς πλῆθος ὀλόκληρο γύρω ἀπὸ τὴν κεφαλὴ τοῦ παντός, γίνονται δόξα τῆς Ἐκκλησίας κι ἀνεβαίνουν πρὸς τὴν οὐράνια χάριμαζι μὲ τὸν ἔρημίτη τοῦ Γαλααδ.

Ἡ αἶγα πάλι χρησιμοποιήθηκε γιὰ τὸν ἔπαινον τῶν μαλλιῶν, ἴσως ἐπειδὴ καὶ ἡ φύσις τοῦ ζώου αὐτοῦ εἶναι φτιαγμένη κατάλληλα γιὰ νὰ δημιουργεῖ μαλλιά, ὥστε τὸ ζῶον ποὺ τὸ σκεπάζει πυκνὸ φυ-

σμου γενέσθαι τὸ ζῶον ταῖς θριξὶ φυσικῶς δασυνόμενον, ἢ ὅτι διὰ
 τῶν πετρῶν ἀνολισθήτως βαίνει καὶ περὶ τὰς κορυφὰς τῶν ὄρων
 ἀναστρέφεται διὰ τῶν δυσπορευτῶν τε καὶ ἀποτόμων εὐθαρσῶς
 τὴν πορείαν ποιούμενον, ὅπερ τοῖς τὴν τραχεῖαν τῆς ἀρετῆς ὁδὸν κα-
 5 τ' ὀρθοῦσι προσφυῶς ἀρμοσθήσεται· μᾶλλον δ' ἂν τις εἴποι διὰ τὸ
 πρὸς πολλὰ τῆς νομικῆς ἱερουργίας ὑπὸ τοῦ νομοθέτου παρεληφθαι
 τὸ ζῶον συντελεῖν ταύτας τῇ κεφαλῇ πρὸς ἐγκώμιον. Οἶδα δὲ καὶ ἐν
 τοῖς τῆς Παροιμίας αἰνίγμασιν ἐν τοῖς τέσσαρσι τοῖς εὐδοκίμοις ἐν
 καὶ τοῦτο τῶν καλῶς διαβαινόντων ἀπρηθμῆσθαι τὸν τράγον τὸν
 10 ἡγούμενον τοῦ αἰπόλιου. Ὁ δὲ περὶ τούτου στοχαστικῶς ὑπονοοῦ-
 μεν τοιοῦτόν ἐστι· πᾶν ἐπιτήδευμα δι' ἐνὸς ἀρχόμενον εἰς πολλοὺς
 διαδίδεται· ὡς ἐπὶ τῆς χαλκευτικῆς ἢ Γραφῆ τὸν Θόβελ εὐρετὴν τῆς
 τέχνης εἰποῦσα πάντων τῶν μετ' αὐτὸν μεταχειριζομένων τοῦ σιδή-
 ρου τὴν ἐργασίαν εἰς ἐκεῖνον ἀνάγει τὴν ἐπιστήμην. Οὕτω καὶ τῆς
 15 ποιμαντικῆς ὁ Ἄβελ ἡγήσατο καὶ ὁ Καῖν τῆς γεωργίας, καὶ τὸν Νε-
 βρώδ ἀρχηγὸν λέγει τῆς κυνηγετικῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς ἀμπελουρ-
 γίας τὸν Νῶε καὶ τῆς εἰς Θεὸν ἐλπίδος τὸν Ἐνώε φησὶν ἀρξασθαι·
 καὶ πολλὰ τοιαῦτα παρὰ τῆς ἀγίας ἐστὶ διδαχθῆναι Γραφῆς, ὅτι, ἐνός
 τι ἐπιτηδεύσαντος, εἰσῆλθε κατὰ μίμησιν εἰς τὸν βίον τὸ ἐπιτήδευμα.
 20 Ἐπειδὴ τοίνυν τοῦ θείου ζήλου διαφερόντως κατὰ πᾶσαν ἐξο-
 χὴν ὁ Ἥλιος καθηγήσατο, ὅσοι μετ' ἐκεῖνον τὸν ἐκεῖνον μιμησάμε-
 νοι ζῆλον τοῖς αὐτοῖς ἴχνεσι τῆς τοῦ προφήτου παρρησίας ἐπηκολού-
 θησαν, αἰπόλιον γεγόνασι τοῦ ἡγησαμένου τῆς τοιαύτης ζωῆς· οἷτι-
 νες δόξα τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἔπαινος γίνονται εἰς τὸν τῶν τριχῶν
 25 καταταγέντες κόσμον, ὧν ἡ αἰσθητικὴ ζωὴ κεχώρισται τε καὶ ἡλλο-
 τρίωται. Διὰ τῶν ὁμοίων δὲ πληροῖ καὶ τοῖς ὁδοῦσι τὸν ἔπαινον. Οὕ-
 τοι δ' ἂν εἴεν οἱ τρέφοντες δι' ἑαυτῶν τῆς Ἐκκλησίας τὸ σῶμα, οὐδ'
 βούλεται πάντοτε μὲν ὡς ἀπὸ λουτροῦ καθαρὸς ὄρασθαι, ἀπερί-
 ττους δὲ διὰ παντὸς ὡς ἀπὸ προσφάτου κουρᾶς, κατὰ δὲ τὸν τόκον
 30 τῶν ἀρετῶν διδυμούντας τῆς διπλῆς καθαρότητος γινομένους πα-
 τέρας, τῆς τε κατὰ ψυχὴν καὶ τῆς κατὰ σῶμα θεωρουμένης, ὡς ἐξό-
 ριστον εἶναι τῶν ὁδόντων τούτων πᾶν τὸ ἀγνοοῦν ἐν τῷ κρείττονι.
 Τὸ δὲ σπαρτίον ἐπὶ τοῦ χείλους τιθέμενον τὴν μεμετρημένην τοῦ λό-

63. Παρμ. 30,29-31. 64. Γεν. 4,22. 65. Γεν. 4,2.

66. Γεν. 10,9. 67. Γεν. 9,20. 68. Γεν. 4,26.

σικό τρίχωμα νά γίνει τὸ σύμβολο τοῦ στολισμοῦ μὲ τὰ μαλλιά. Μπορεῖ κι ἐπειδὴ βαδίζει στὶς πέτρες χωρὶς νὰ γλυστῶ καὶ ζεῖ στὶς βουνοκορφές ἐκτελώντας τὸ δρόμο του θαρραλέα ἀπὸ δύσβατα κι ἀπότομα μέρη, πράγμα πού ἐφαρμόζεται καταλλήλως σ' ὁποιους πραγματοποιοῦν τὸν τραχὺ δρόμο τῆς ἀρετῆς. Μᾶλλον ὁμως θὰ μπορούσε νὰ πεί κάποιος ὅτι οἱ αἴγες συντελοῦν περισσότερο στὸ ἐγκώμιο τῆς κεφαλῆς, ἐπειδὴ καὶ τὸ ζῶο χρησιμοποιήθηκε ἀπὸ τὸ νομοθέτη σὲ πολλὰς ἱερουργίες τοῦ νόμου. Γνωρίζω ἀκόμα ὅτι κι ἀπὸ τὰ σύμβολα τῶν Παροιμιῶν μαζί μὲ τὰ τέσσερα ζῶα πού βαδίζουν καλὰ συγκαταλέγεται κι ὁ τράγος, ὁ ἀρχηγὸς τοῦ κοπαδιοῦ ὡς ἓνα κι αὐτὸ ἀπὸ τὰ ζῶα πού βαδίζουν καλὰ⁶³. Ὁ στοχασμὸς μας γι' αὐτὸ εἶναι ὁ ἐξῆς: Κάθε ἐπάγγελμα, ἐνῶ ἀρχίζει ἀπὸ ἓναν, περνᾶ σὲ πολλούς. Στῆ χαλκευτικῇ γιὰ παράδειγμα ἡ Γραφῇ ἀναφέρει ὡς εὐρετὴ τῆς τέχνης τὸν Θόβελ⁶⁴ κι ἀναφέρει σ' ἐκεῖνον τὴν ἐπιστήμη δλων πού τὸν ἀκολούθησαν στὴν ἀσκησι τῆς κατεργασίας τοῦ σιδήρου: ἔτσι καὶ στὴν ποιμαντικῇ πρῶτος εἶναι ὁ Ἄβελ, στῆ γεωργία ὁ Κάιν⁶⁵, τὸν Νεβρώδ ἀναφέρει ὡς πρῶτο στὴν κυνηγετικῇ τέχνη⁶⁶, στὴν ἀμπελοργία τὸν Νῶε⁶⁷ κι ὁ Ἐνὼς εἶναι ὁ πρῶτος ἀπὸ τὸν ὁποῖο ἄρχισε ἡ ἐλπίδα πρὸς τὸ Θεό⁶⁸. Καὶ πολλὰ τέτοια μπορούμε νὰ διδαχθοῦμε ἀπὸ τὴν ἀγία Γραφῇ, ὅτι, ὅταν ἀσχολήθηκε κάποιος μὲ μιὰ ἐργασία, κατὰ μίμησι μπῆκε ἡ ἀσχολία στῆ ζωῇ.

Ἐπειδὴ λοιπὸν ὡς πρὸς τὸ θεῖο ζῆλο πρῶτος κατ' ἐξοχὴν ξεχώρισε ὁ Ἡλίας, ὅσοι ἔπειτα ἀπὸ αὐτὸν μιμήθηκαν τὸ ζῆλο του καὶ βᾶδισαν στὰ βήματα τοῦ θαρραλέου προφήτη, ἔγιναν τὸ κοπάδι τοῦ ἀρχηγέτη τῆς ζωῆς αὐτῆς. Αὐτοὶ γίνονται δόξα τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἔπαινός της ἀφοῦ συγκαταλέχτηκαν στὸ στολίδι τῶν μαλλιῶν, καὶ ἀπὸ αὐτοὺς χωρίστηκε κι ἀλλοτριώθηκε ἡ ζωῇ τῶν αἰσθήσεων. Μὲ τὰ ὁμοια κάνει καὶ τὸν ἔπαινο τῶν δοντιῶν. Αὐτοὶ εἶναι ἐκεῖνοι πού τρέφουν μὲ τὸν ἑαυτὸ τους τὸ σῶμα τῆς Ἐκκλησίας, πού θέλει νὰ τοὺς βλέπει καθαρὸς πάντοτε σὰ νὰ βγαίνουν ἀπὸ λουτρό, χωρὶς τίποτε περιττό, σὰ νὰ ἔχουν περάσει ἀπὸ πρόσφατη κουρὰ στὴν ἀπόκτησι τῶν ἀρετῶν νὰ τὴν κατορθώνουν δίδυμη καὶ νὰ γίνονται πατέρες τῆς διπλῆς καθαρότητος, ἐκείνης πού ἀφορᾶ στὴν ψυχῇ καὶ ἐκείνης πού ἀφορᾶ στὸ σῶμα, ὥστε νὰ εἶναι ἀπόβλητο ἀπὸ αὐτὰ τὰ δόντια κάθε τι πού εἶναι ἄγονο στὸ καλύτερο. Τὸ σπάρτο πού ἀποθέτει στὰ χεῖλη δείχνει μὲ τὸ συμβολισμό του τὴ σύμμετρη δια-

γου διακονίαν παραδηλοῖ τῷ αἰνίγματι, ὅπερ ὁ προφήτης «φυλακὴν τε καὶ θύραν περιοχῆς» κατωνόμασεν, ὅταν ἐν καιρῷ ἀνοίγηται τῷ λόγῳ τὸ στόμα καὶ κατὰ καιρὸν ἐπικλειῆται. Μέτρου δὲ ὄνομα τὸ σπαρτίον εἶναι παρὰ τῆς προφητείας Ζαχαρίου ἐμάθομεν, ὅτι σπαρ-
5 τίον γεωμετρικὸν ἐν χερσὶν εἶχεν ὁ ἐν αὐτῷ λαλῶν ἄγγελος. Τότε δὲ μάλιστα τυγχάνει τοῦ μέτρου ὁ λόγος, ὅταν περικεχρωσμένος τύχη τῷ ἐρυθθήματι, ὅπερ τοῦ αἵματος τοῦ λυτρωσαμένου ἡμᾶς αἰνίγμα γί-
νεται. Ἐὰν οὖν τις κατὰ τὸν Παῦλον λαλοῦντα ἔχη ἐν ἑαυτῷ τὸν Χριστόν, τὸν τῷ ἰδίῳ αἵματι ἡμᾶς λυτρωσάμενον, οὗτος ἔχει τὸ γε-
10 ωμετρικὸν σπαρτίον ἐπὶ τοῦ στόματος τῆ βαφῆ τῆ αἱματώδει καλ-
λωπιζόμενον.

Ὁ δὲ ἐφεξῆς λόγος ἐρμηνεῖα ἐστὶ τοῦ αἰνίγματος· λαλιὰν γὰρ ὠραίαν ὀνομάζει τὸ σπαρτίον τὸ κόκκινον, δι' οὗ πάλιν σημαίνει τὸ κάθωρον καὶ ἔμμετρον· τὸ γὰρ ἀκριβῶς ὠραῖον, ἐν τῷ ἰδίῳ τῆς
15 ἀκμῆς καιρῷ προφαινόμενον, οὔτε ἄωρόν ἐστίν, οὔτε ἔξωρον. Τῷ δὲ λεπύρω τῆς ρόας τὸ μῆλον τῆς παρειᾶς ὠραῖζων μεγάλην τινα προσμαρτυρεῖ τῆ νύμφῃ τὴν ἐν τοῖς ἀγαθοῖς τελειότητα· σημαίνει γὰρ μὴ ἐν ἄλλῳ τινὶ τὸν θησαυρὸν αὐτῇ παρεσκευάσθαι, ἀλλ' αὐτὴν εἶναι θησαυρὸν ἑαυτῆς παντὸς ἀγαθοῦ παρασκευὴν ἐν ἑαυτῇ περιέ-
20 χουσαν. Ὡς γὰρ τῷ λεπύρω περιέχεται τῆς ρόας τὸ ἐδώδιμον, οὕτως ἐνδείκνυται τῷ φαινομένῳ κάλλει τοῦ βίου τὸν ἔνδον αὐτῆς θησαυρὸν περιέχεσθαι. Οὗτος οὖν ἐστὶν ὁ κρυπτὸς θησαυρὸς τῶν ἐλπίδων, ὁ ἴδιος καρπὸς τῆς ψυχῆς, ὁ τῷ ἐναρέτῳ βίῳ καθάπερ τινὶ ρόας λεπύρω περικρατούμενος. Τὸ δὲ «ἐκτὸς τῆς σιωπῆσεώς σου»
25 ταύτην οἶμαι τὴν διάνοιαν ἔχειν, ὅτι ὁ ἔπαινος οὐκ ἐκ τῶν φαινομένων τοσοῦτόν ἐστίν ὅσα τῷ λόγῳ μνησεται, ἀλλὰ μᾶλλον ἐκ τῶν ὅσα τῆ σιωπῆ ὑποκέκρυπται τὴν τοῦ λόγου διαφεύγοντα μῆνυσιν· ὡσπερ γὰρ τὸ ἐκτὸς τοῦ λόγου ἢ σιωπῆ νοεῖται, οὕτω καὶ τὸ ἐκτὸς τῆς σιωπῆς τὸν λόγον νοῶν τις οὐχ ἁμαρτήσεται. Ἐκεῖνο γὰρ σιω-
30 πῶμεν, ὃ διὰ τῶν ρημάτων ἐξαγγεῖλαι ἀδυνατούμεν. Εἰ οὖν τὸ ἐκτὸς ἐκείνου ἢ σιωπῆ νοεῖται, τὸ ἐκτὸς τῆς σιωπῆς ἀκόλουθόν ἐστι πάντως τὸν λόγον οἶεσθαι. Οὐκοῦν ὁ εἰπὼν τὸ «ἐκτὸς τῆς σιωπῆσεως», τοῦτο σαφῶς τῷ λόγῳ παρίστησιν, ὅτι καλὰ μὲν ἐστὶ καὶ μεγάλα τὰ

69. Ψαλμ. 140,3. 70. Ζαχ. 2,5. 71. Β' Κορ. 13,3.

72. Α' Πέτρ. 1,18-19. 73. Ματθ. 6,20-21. Λουκᾶ 12,33-34.

κονία τοῦ λόγου, πού ὁ προφήτης τὸ ὀνόμασε «φρουρά καὶ πόρτα πού κλείνει»⁶⁹, ὅταν ἀνοίγει τὸ στόμα τὴν ὥρα πού πρέπει καὶ κλείνει τὴν ὥρα πού πρέπει. Τὸ σπάρτο εἶναι ὄνομα μέτρου, ὅπως μᾶς ἔμαθε ἡ προφητεία τοῦ Ζαχαρία, γιατί ὁ ἄγγελος πού τοῦ μιλοῦσε κρατοῦσε στὰ χέρια του σπαρτίο γεωμετρικό⁷⁰. Καὶ ὁ λόγος τότε πετυχαίνει τὸ μέτρο, ὅταν τύχει νὰ κοκκινίζει ἀπὸ τὸ κοκκίνισμα ἐκεῖνο πού γίνεται σύμβολο τοῦ αἵματος ἐκείνου πού μᾶς λύτρωσε. Ἄν λοιπὸν ἔχει κανένας μέσα του, κατὰ τὸ λόγο τοῦ Παύλου, τὸ Χριστό⁷¹, πού μᾶς ἐξαγόρασε μὲ τὸ αἷμα του⁷², αὐτὸς ἔχει στὸ στόμα του τὸ 'γεωμετρικὸ σπαρτόσχοινο' πού ὁμορφαίνει ἀπὸ τὴν αἰμάτινη βαφή.

Ἄν ὁ ἐπόμενος λόγος εἶναι ἐρμηνεία τοῦ συμβολισμοῦ. Ὁμιλία ὠραία ὀνομάζει τὸ κόκκινο σπάρτο, μὲ τὸ ὁποῖο πάλι σημαίνει ὅ,τι γίνεται στὴν ὥρα του κι ἔχει μέτρο. Αὐτὸ πού εἶναι ἀληθινὰ ὠραῖο καὶ ἐμφανίζεται στὴν ὥρα ἀκριβῶς τῆς ἀκμῆς του οὔτε πρόωρο εἶναι οὔτε παράωρο. Ὁ τονισμὸς τῆς ὁμορφιάς τοῦ μάγουλου μὲ τὸ φλούδι τοῦ ροδιοῦ βεβαιώνει τὴ μεγάλη τελειότητα τῆς νύμφης στὶς ἀρετές. Σημαίνει ὅτι δὲν ἔχει βάλει πουθενὰ ἄλλοῦ τὸ θησαυρὸ τῆς⁷³, ἀλλ' ὅτι θησαυρὸς τῆς εἶναι ἡ ἴδια, ἐπειδὴ περιέχει μέσα της ὅλα τὰ ἀγαθὰ⁷⁴. Ὅπως μέσα στὸ φλούδι περιέχονται ὡς φαγώσιμοι σπόροι τοῦ ροδιοῦ, ἔτσι δείχνει μὲ τὸ φαινόμενο κάλλος ὅτι ὁ θησαυρὸς βρίσκεται μέσα της. Αὐτὸς εἶναι ὁ κρυφὸς θησαυρὸς τῶν ἐλπίδων, ὁ καρπὸς τῆς ψυχῆς ὁ δικὸς τῆς⁷⁵, πού τὸν προστατεύει ὀλόγυρα σὰν κανένα φλούδι ροδιοῦ ἢ ἐνάρετη ζωὴ. Ἡ φράση «ἔξω ἀπὸ τὴν ἀποσιώπησή σου», ἔχει νομίζω τὴν ἐξῆς ἔννοια. Ὅτι ὁ ἔπαινος δὲ γίνεται τόσο μὲ βάση τὰ φαινόμενα, ὅσα μαρτυρεῖ ὁ λόγος, ἀλλὰ μᾶλλον ἀπὸ ὅσα κρύβονται στὴ σιωπῆ, ξεφεύγοντας τὴν ἀποκάλυψή τους ἀπὸ τὸ λόγο. Ὅπως δηλαδὴ τὸ ἔξω ἀπὸ τὸν λόγο θεωρεῖται σιωπῆ, ἔτσι καὶ τὸ ἔξω ἀπὸ τὴν σιωπῆ ἂν τὸ θεωρήσει κανένας ὡς λόγο δὲ θὰ κάνει λάθος. Γιατὶ ἀποσιωποῦμε ἐκεῖνο πού δὲν μπορούμε νὰ ἐξαγγείλομε μὲ λόγια. Ἄν λοιπὸν ἔξω ἀπὸ τὸν λόγο θεωροῦμε τὴν σιωπῆ εἶναι λογικὸ πάντως νὰ θεωροῦμε ὡς σιωπῆ τὸ ἔξω ἀπὸ τὸν λόγο. Ἐπομένως αὐτὸς πού εἶπε «ἔξω ἀπὸ τὴν ἀποσιώπηση», μᾶς λέει σαφῶς τοῦτο, ὅτι εἶναι ὠραῖα καὶ σπουδαῖα

74. Ματθ. 12,35. Λουκᾶ 6,45. 75. Ματθ. 7,17. Λουκᾶ 6,45. Ματθ. 7,19-23.

τῷ λόγῳ φανῆναι δυνάμενα, ὅσα ἐκτός ἐστι τῆς σιωπῆσεως, τὰ δὲ τοῦ λόγου ἐκτός, τὰ τῇ σιωπῇ καλυπτόμενα, τὰ ἄρρητά τε καὶ ἀνεκφώνητα, μείζω πάντως καὶ θαυμασιώτερα τῶν ἐκφωνουμένων ἐστίν.

5 Ἀκούσωμεν δὲ καὶ τῶν ἐφεξῆς ἐπαίνων, ὧν ἡ διάνοια τῷ τῆς ἱστορίας ἔοικε φρέατι, οὗ βαρὺς τις λίθος ἐπέχων τὸ στόμιον ἄπορον ἐποίει ταῖς ποιμαινούσαις τὴν μετουσίαν τοῦ ὕδατος. Ἄλλ' ὁ Ἰακώβ ἐπιστὰς ἀναμοχλίζει τε τοῦ στομίου τὸν λίθον καὶ πλήρη τὰ ποτιστήρια ποιήσας τοῦ ὕδατος ἔδωκε τοῖς θρέμμασι κατ' ἐξουσίαν ἐντρυ-
10 φῆσαι τῷ νάματι. Τίνα τοίνυν ἐστὶν ἃ τῷ τοιοῦτῳ φρέατι προσεικάζομεν; «Ἐξήκοντά εἰσι βασιλίσσαι καὶ ὄγδοῆκοντα παλλακαὶ καὶ νεάνιδες ὧν οὐκ ἔστιν ἀριθμὸς. Μία ἐστὶ περιστερά μου, τελεία μου· μία ἐστὶ τῇ μητρὶ αὐτῆς, ἐκλεκτὴ ἐστὶ τῇ τεκούσῃ αὐτήν». Τίς οὖν ἡμῖν ἀποκυλίσει τῆς ἀσαφείας ταύτης τὸν λίθον; Τίς ἐξαντλήσει τῶν
15 νοημάτων τὸ ὕδωρ οὕτως ἐν βάθει κείμενον, ὡς ἀνέφικτον εἶναι τῷ ἡμετέρῳ λόγῳ; Ἀλλὰ μοι καλῶς ἔχειν δοκεῖ τοῦτο ταῖς ἀκοαῖς ὑμῶν διαμαρτύρασθαι, ὅτι τὰ ταῦτα γινῶναι μόνων ἐκείνων ἐστὶν πρὸς οὓς φησὶν ὁ Ἀπόστολος ὅτι «ἐν παντὶ ἐπλουτίσθητε, ἐν παντὶ λόγῳ καὶ πάσῃ γνώσει». Ἡ δὲ ἡμετέρα πενία τῶν προκειμένων τοῦ
20 λόγου θησαυρῶν περιδράζασθαι ἀδυνάτως ἔχει. Πλὴν ὡς ἂν τοῦ τῆς ἀργίας κατακρίματος ἐξω γενοίμεθα, διὰ τὸν ἐρευνᾶν τὰς Γραφὰς ἡμῖν νομοθετήσαντα, μικρὸν τινα καὶ τοῦτοις ἰδρῶτα προσθεῖναι οὐ κατοκνήσομεν.

Φαμὲν τοίνυν δόγμα τι τῶν ἀστείωτέρων τὴν ἐν τοῖς ρητοῖς τοῦ-
25 τοῖς φιλοσοφίαν διὰ τῶν ἐπαίνων τῆς νύμφης ἡμῖν παρατίθεσθαι. Τὸ δὲ δόγμα τοιοῦτόν ἐστιν· οὐ μετὰ τῆς αὐτῆς ἀκολουθίας καὶ τάξεως κτίζεται τὰ ὄντα καὶ ἀνακτίζεται· ὅτε μὲν γὰρ κατ' ἀρχὰς διὰ τῆς θείας δυνάμεως ἢ τῆς κτίσεως ὑφίσταται φύσις, ἐφ' ἐκάστου τῶν ὄντων ἀδιαστάτως τῇ ἀρχῇ συναπηρτίσθη τὸ πέρασ πᾶσι τοῖς ἐκ τοῦ
30 μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι παραγομένοις ὁμοῦ τῇ ἀρχῇ συνανασχούσης τῆς τελειότητος. Ἐν δὲ τῶν κτισθέντων καὶ ἡ ἀνθρωπίνη φύσις ἐστίν, οὐδὲ αὐτὴ καθ' ὁμοιότητα τῶν ἄλλων ἐκ προαγωγῆς προελθοῦσα ἐπὶ τὸ τέλειον, ἀλλ' ἀπὸ τῆς πρώτης ὑπάρξεως συμπλασθεῖσα τῇ τελειότητι· ἐγένετο γὰρ ὁ ἀνθρώπος, φησὶ, «κατ' εἰκόνα Θεοῦ καὶ
35 ὁμοίωσιν». Ὅπερ ἐνδείκνυται τὸ τῶν ἀγαθῶν ἀκρότατόν τε καὶ τε-

76. Γεν. 29,2-10. 77. Μάρκ. 16,3. 78. Α' Κορ. 1,5.

79. Ἰω. 5,39. 80. Γεν. 1,26.

δσα μπορεί νὰ δείξει ὁ λόγος, δσα εἶναι «ἐξω ἀπὸ τὴν ἀποσιώπηση», ἀλλὰ ἐκεῖνα ποὺ εἶναι ἐξω ἀπὸ τὸ λόγο καὶ τὰ καλύπτει ἡ σιγή, τὰ ἀνεκφραστα κι ἀνεκφώνητα, εἶναι ὅπωςδήποτε πιὸ μεγάλα καὶ πιὸ θαυμαστὰ ἀπὸ δσα ἐξαγγέλλονται.

Ἄς ἀκούσομε ὁμως καὶ τοὺς ἐπαίνους ποὺ ἀκολουθοῦν, ποὺ τὸ νόημά τους μοιάζει μὲ τὸ πηγάδι τῆς ἱερῆς Ἱστορίας, ποὺ μιὰ βαριά πέτρα σκέπαζε τὸ στόμιό του καὶ ἔκανε ἀδύνατο γιὰ τὶς βοσκοποῦλες τὸ πότισμα. Ὁ Ἰακώβ ὁμως ἔρχεται καὶ μετακινεῖ τὴν πέτρα ἀπὸ τὸ πηγάδι, ἀλλὰ καὶ γεμίζοντας τὶς ποτίστρες ἔκανε τὰ ζωντανὰ νὰ εὐχαριστηθοῦν τὸ νερὸ ὄσο ἤθελαν. Ποιὰ εἶναι αὐτὰ ποὺ προεικάζουμε μὲ αὐτὸ τὸ πηγάδι⁷⁶; «Ἐξήντα βασίλισσες εἶναι κι ὀγδόντα παλλακίδες καὶ κοπέλλες ἀναρίθμητες. Μὰ ἡ περιστέρα μου εἶναι μία, μία τὴν ἔχει ἡ μητέρα της κι εἶναι διαλεχτὴ ἐκείνης ποὺ τὴ γέννησε». Ποιὸς θὰ μᾶς ἀποκυλίσει τὴν πέτρα αὐτῆς τῆς ἀσάφειας⁷⁷; Ποιὸς θ' ἀνασύρει τὸ νερὸ τῶν ἐνοιῶν, ποὺ βρίσκεται σὲ τόσο βάθος, ὥστε νὰ μὴν τὸ φτάνει ὁ λόγος μου; Θεωρῶ ὁμως καλὸ νὰ ἐπιβεβαιώσω αὐτὸ στὶς ἀκοές σας, ὅτι ἡ γνώση τῶν πραγμάτων αὐτῶν ἀνήκει μόνο σὲ ὄσους λέει ὁ Ἀπόστολος «ἐλάβατε ὄλο τὸν πλοῦτο, κάθε λόγο καὶ κάθε γνώση»⁷⁸. Ἀλλὰ ἡ δική μου φτώχεια ἀδυνατεῖ νὰ περιλάβει αὐτοὺς τοὺς θησαυροὺς τοῦ λόγου. Γιὰ ν' ἀποφύγομε ὁμως νὰ κατακριθοῦμε ὡς ἀργοί, γιὰ χάρη ἐκείνου ποὺ νομοθέτησε νὰ ἐρευνοῦμε τὶς Γραφές⁷⁹, θὰ καταβάλομε πρόθυμα λίγο ἰδρώτα καὶ γι' αὐτά.

Λέμε λοιπὸν ὅτι ἡ μελέτη τῶν λόγων αὐτῶν μᾶς προσφέρει μὲ τοὺς ἐπαίνους τῆς νύμφης ἕνα ἀπὸ τὰ ὠραιότερα διδάγματα. Τὸ δίδαγμα εἶναι κάπως ἔτσι· τὰ ὄντα δὲ δημιουργοῦνται κι ἀναδημιουργοῦνται μὲ τὴν ἴδια σειρά καὶ τάξη. Ὅταν στὴν ἀρχὴ παίρνει ὑπόσταση μὲ τὴ θεία δύναμη ἡ φύση, σὲ κάθε ἕνα ἀπὸ τὰ ὄντα συνδέθηκε χωρὶς μεσολάβηση χρόνου τὸ πέρας ὄλων ἐκείνων ποὺ περνοῦν ἀπὸ τὸ μὴ εἶναι στὸ εἶναι μὲ τὴν ἀρχὴ τους, καὶ μαζὶ μὲ τὴν ἀρχὴ ἐμφανίστηκε καὶ ἡ τελειότητα. Ἐνα ἀπὸ τὰ δημιουργήματα εἶναι καὶ ἡ ἀνθρώπινη φύση καὶ δὲν προχώρησε κι αὐτὴ λίγο λίγο στὴν τελειότητα ὅπως καὶ τὰ ἄλλα ὄντα, ἀλλὰ ἀπὸ τὴ στιγμή τῆς ὑπαρξῆς της συμπλάστηκε μὲ τὴν τελειότητα· γιατί λέει, «ἐγινε ὁ ἄνθρωπος σύμφωνα μὲ τὴν εἰκόνα τοῦ Θεοῦ γιὰ νὰ τοῦ μοιάσει»⁸⁰. Αὐτὸ δείχνει τὸ ἀκρότατο ἀγαθὸ καὶ τὸ τελειότατο. Γιατὶ τί ἀνώτε-

λειότατον. Τί γὰρ ὑπέρτερον εὐρεθείη τῆς πρὸς τὸν Θεὸν ὁμοιώσεως; Ἐπὶ μὲν οὖν τῆς πρώτης κτίσεως ἀδιαστάτως τῇ ἀρχῇ συνανεφάνη τὸ πέρας καὶ ἀπὸ τῆς τελειότητος ἡ φύσις τοῦ εἶναι ἤρξατο. Ἐπειδὴ δὲ τῷ θανάτῳ διὰ τῆς πρὸς τὴν κακίαν σχέσεως οἰκειωθεῖσα τῆς ἐν τῷ ἀγαθῷ διαμονῆς ἀπερρῦν, οὐκ ἀθρόαν καθ' ὁμοιότητα τῆς πρώτης συστάσεως ἐπαναλαμβάνει τὴν τελειότητα, ἀλλ' ὁδῶ τινι πρόεισιν ἐπὶ τὸ μείζον διὰ τινος ἀκολουθίας καὶ τάξεως κατ' ὀλίγον ἀποσκευαζομένη τὴν πρὸς τὰ ἐναντία προσπάθειαν· ἐπὶ μὲν γὰρ τῆς πρώτης κατασκευῆς οὐδὲν ἦν τὸ κωλῶδον συνδραμεῖν τῇ γενέσει τὸ τῆς φύσεως τέλειον κακίας οὐκ οὔσης, ἐπὶ δὲ τῆς δευτέρας ἀναστοιχειώσεως ἀναγκαιῶς ἢ διαστηματικῇ παράτασις συμπαραμαρτεῖ τοῖς πρὸς τὸ πρῶτον ἀγαθὸν ἀνατρέχουσιν. Διότι τῇ ὑλικῇ προσπαθείᾳ συνδεθεῖσα διὰ κακίας ἡμῶν ἢ διάνοια κατ' ὀλίγον ὡσπερ φλοιοῦ τινος τοῦ περιέχοντος διὰ τῆς ἀστείτερας ἀγωγῆς περιζύεται τὴν συμφυῖαν τοῦ χείρονος.

Τούτου χάριν πολλὰς εἶναι παρὰ τῷ Πατρὶ μονὰς μεμαθήκαμεν κατὰ τὴν ἀναλογίαν τῆς ἐν ἐκάστῳ πρὸς τὸ καλὸν σχέσεως καὶ τῆς τοῦ χείρονος ἀποστάσεως, ἐτοιμαζομένης πᾶσι τῆς ἀντιδόσεως· ὁ μὲν γὰρ τις ἐν ἐν ἀρχῇ τῆς τοῦ βελτιονός ἐστι κληρώσεως ἄρτι κατὰ 20 θάπερ ἐκ βυθοῦ τινος τοῦ κατὰ κακίαν βίου πρὸς τὴν μετουσίαν τῆς ἀληθείας ἀνανηξάμενος, τῷ δὲ τις γέγονεν ἤδη δι' ἐπιμελείας καὶ προσθήκη τοῦ κρείττονος, ἄλλος ἐπὶ πλεῖον διὰ τῆς ἐπιθυμίας τῶν ἀγαθῶν ἐπηυξήθη, ὁ δὲ μέσως ἔχει τῆς τῶν ὑψηλῶν ἀναβάσεως, ἕτερος καὶ τὸ μέσον παρέδραμεν, εἰσὶ δὲ τινες οἱ καὶ τούτων ἑαυτοὺς 25 ὑπεράραντες, ἄλλοι κάκεινους παρήλασαν καὶ ὑπὲρ τούτους ἕτεροι πρὸς τὸν ἄνω δρόμον συντείνονται. Καὶ ὅλως κατὰ τὴν ποικίλην τῶν προαιρέσεων διαφορὰν ἕκαστον ὁ Θεὸς ἐν τῷ ἰδίῳ προσδέχεται τάγματι τὰ πρὸς ἀξίαν ἀποκληρῶν τοῖς πᾶσι, καὶ συνάγων τοῖς ὑψηλοτέροις τὰς τῶν ἀγαθῶν ἀμοιβὰς καὶ συμμετρῶν τοῖς ἐλάττο- 30 σιν.

Ταῦτα διὰ τῶν προκειμένων ρητῶν φιλοσοφεῖν τὸν λόγον ὑπενόησαμεν τὴν διαφορὰν τῶν ψυχῶν, αἱ πρὸς τὸν νυμφίον ὀρῶσιν, ἐν τοῖς εἰρημένοις ἡμῖν διαστείλαντα· τὰς μὲν γὰρ ὀνομάζει νεάνιδας τὴν τοῦ ἀριθμοῦ φύσιν διὰ τοῦ πλήθους νικώσας, ἄλλας δὲ παλλακί-

81. Σοφ. Σολ. 2,23-24. 82. Ἰω. 14,2.

83. Ρωμ. 12,6. Α' Κορ. 15,23. 84. Α' Κορ. 15,23.

ρο μπορεί να βρεθεί από την όμοίωση με τὸ Θεό; Κατὰ τὴν πρώτη λοιπὸν δημιουργία μαζί με τὴν ἀρχὴ φανερώθηκε καὶ τὸ πέρασ χωρὶς μεσολάβηση χρόνου καὶ ὁ ἄνθρωπος ἄρχισε νὰ ὑπάρχει μαζί με τὴν τελειότητα. Ἐπειδὴ ὁμοῦ ἐξοικειώθηκε με τὸ θάνατο ἐξαιτίας τῆς σχέσης του με τὴν κακία καὶ βγῆκε ἀπὸ τὴ διαμονή του μέσα στὸ ἀγαθό⁸¹, δὲν ξαναπαίρνει ὅπως κατὰ τὴν ἀρχὴ τῆς ὑπαρξίης του με μιᾶς τὴν τελειότητα, ἀλλὰ βαδίζει σταδιακὰ πρὸς τὸ ἀνώτερο με κάποια ἀκολουθία καὶ τάξη, κόβοντας βαθμιαία τὴν προσκόλλησή του πρὸς τὰ ἀντίθετα· κατὰ τὴν πρώτη δημιουργία δὲν ἐμπόδιζε τίποτε νὰ συμπέσει με τὴ γένεση καὶ ἡ τελειότητα τῆς φύσης, ἀφοῦ δὲν ὑπῆρχε ἡ κακία· στὴ δευτέρα ὁμοῦ ἀναστοιχειώση ἀναγκαστικὰ ἡ χρονικὴ διάρκεια συμβαδίζει μ' αὐτοὺς πού ἀνεβαίνουν πρὸς τὸ πρῶτο ἀγαθό. Γιατὶ ἡ διάνοιά μας, δεμένη μέσω τῆς κακίας με τὴ ροτὴ τῆς ὕλης, βαθμιαία με τὸν ὀρθὸ τρόπο ζωῆς ἀφαιρεῖ ἀπὸ ὀλόγυρα σὰν ἓνα φλοιὸ πού τὴν περιέχει τὴν περίπτυξη τοῦ χειρότερου.

Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς μάθαμε ὅτι στὸ σπίτι τοῦ Πατέρα ὑπάρχουν πολλὰ καταλύματα⁸² καὶ ὅτι ἡ ἀνταπόδοση ἐτοιμάζεται γιὰ τὸν καθένα ἀνάλογα με τὴ σχέση μας πρὸς τὸ καλὸ⁸³ καὶ τὴν ἀπόσπασή μας ἀπὸ τὸ χειρότερο. Ὁ ἓνας βρίσκεται μόλις στὴν ἀρχὴ τῆς ἐκλογῆς τοῦ καλοῦ, βγαίνοντας στὴν ἐπιφάνεια ἀπὸ τὸ βυθὸ τοῦ βίου τῆς κακίας γιὰ τὴ μέθεξή τῆς ἀλήθειας. Ἄλλος ἔχει ἤδη λάβει με τὴν ἐπιμέλειά του κάποια προσθήκη τοῦ καλοῦ, ἄλλος αὐξήθηκε ἀκόμα περισσότερο με τὴν ἐπιθυμία τῶν ἀγαθῶν, ἄλλος πέρασε καὶ τὸ μέσο τοῦ δρόμου, ὑπάρχουν μερικοὶ πού πῆγαν ψηλότερα κι ἀπ' αὐτούς, ἄλλοι πού ξεπέρασαν κι αὐτούς καὶ ἄλλοι πῆγαν ψηλότερα κι ἀπ' αὐτούς, ἐνῶ ἄλλοι ἐντείνουν τίς δυνάμεις τους στὸ δρόμο πρὸς τὰ ἄνω. Καὶ γενικὰ, ἀνάλογα με τὴν ποικίλη διαφορὰ τῶν προαιρέσεων ὁ Θεὸς δέχεται τὸν καθένα με τὴ σειρά του, ἀποδίδοντας σ' ὅλους ὅ,τι τοὺς ἀξίζει, συσσωρεύοντας τίς ἀμοιβές τῶν ἀγαθῶν γιὰ ἐκείνους πού ἔφτασαν πρὸς τὴν ψηλὰ καὶ ἀποδίδοντας τὸ ἀνάλογο στοὺς χαμηλότερα εὐρισκόμενους.

Αὐτὰ νομίσαμε ὅτι διδάσκει ἡ Γραφή⁸⁴ με τοὺς λόγους πού μᾶς ἀπασχολοῦν διαχωρίζοντας σὲ ὅσα εἰπώθηκαν τὴ διαφορὰ τῶν ψυχῶν, πού ἔχουν στραμμένο τὸ βλέμμα τους στὸ νυμφίο. Ἐνα μέρος τίς ὀνομάζει κοπέλλες πού με τὸ πλῆθος τους ξεπερνοῦν τὸν ὀρι-

δας καὶ ἄλλας βασιλίδας εἶναι φησιν, ὅκτῳ δεκάσι τῶν παλλακίδων τὸν ἀριθμὸν περιγράψας, τὰς δὲ βασιλίδας συντελεῖν εἰπὼν εἰς ἐξήκοντα, ὑπερτίθησι δὲ πασῶν τὴν ἐν τῇ μονάδι θεωρουμένην τελείαν περιστεράν, ἣν καὶ μόνην τῇ μητρὶ καὶ ἐκλεκτὴν εἶναι τῇ τεκούσῃ αὐτὴν ἀποφαίνεται. Ταῦτα οὖν διὰ τῶν θείων τούτων λόγιων νοεῖν ἐναγόμεθα ὅτι οἱ μὲν ἄρτι καθάπερ νηδύος τινὸς τῆς ἐν βάθει κειμένης ἀπάτης ἔξω γενόμενοι, ἄρτιγενεῖς τινες ὄντες καὶ οὐπω διηρθωμένον ἐν ἑαυτοῖς τὸν λόγον χωρήσαντες τῇ ἀλογωτέρᾳ συγκαταθέσει τῆς πίστεως ἐν ἀπειρῷ θεωροῦνται πλήθει, σωτήριον μὲν εἶναι 10 πεπιστευκότες τοῦ μυστηρίου τὸν λόγον, οὐ μὴν ἐν ἐπιστήμῃ τινὶ καὶ τῇ διὰ τοῦ λόγου πληροφορία καθιδρυμένην ἔχοντες ἐν ἑαυτοῖς τὴν ἀλήθειαν. Αὐταὶ εἰσιν αἱ ὀνομασθεῖσαι νεάνιδες διὰ τὸ ἔτι νέαν ἄγειν τὴν πνευματικὴν ἡλικίαν, αἱ, γεννηθεῖσαι τῷ λόγῳ τῆς πίστεως, οὐδέπω διὰ τῆς καθηκούσης αὐξήσεως τοιαῦται γεγόνασιν ὡς ἐπὶ γὰμ 15 μου ἀκμὴν προελθεῖν καὶ φθάσαι εἰς ἀνδρα τέλειον, εἰς μέτρον γαμικῆς ἡλικίας, ὥστε τῷ φόβῳ τοῦ Κυρίου δύνασθαι κυοφορῆσαι καὶ πνεῦμα σωτηρίας παιδοποιήσασθαι, ἀλλ' ἔτι τῷ νηπίῳ τε καὶ ἀτελεῖ τῆς διανοίας ἀλογωτέρᾳ πως συζῶσι τῇ διαθέσει. Πλὴν ἀλλὰ καὶ οὗτοι τῶν σφζομένων εἰσὶ, καθὼς φησιν ὁ προφήτης, ὅτι «ἀνθρώ- 20 πους καὶ κτήνη σώσεις, Κύριε», «κτῆνη» λέγων τὸ ἀλογώτερον μέρος τῶν σφζομένων.

Τῶν δὲ διὰ τῆς καθηκούσης ἐπιμελείας αὐξηθέντων τῇ διανοίᾳ καὶ καταλελοιπότην ἤδη τὴν νηπιότητα διπλῆν ὑπὸ τοῦ λόγου τὴν διαφορὰν διδασκόμεθα· γίνονται μὲν γὰρ αἱ ψυχαὶ σύσσωμοι τῷ 25 λόγῳ καὶ αὐταὶ κάκειναι, ἀλλ' αἱ μὲν ἐρωτικῇ τινὶ διαθέσει προσκολλῶνται (οἷα ἦν ἡ τοῦ Δαβὶδ καὶ ἡ τοῦ Παύλου ψυχὴ, ἡ μὲν λέγουσα τὸ «ἐμοὶ δὲ τὸ προσκολλᾶσθαι τῷ Θεῷ ἀγαθὸν ἐστίν», ἡ δὲ τὸ «οὐδεὶς χωρίσει ἡμᾶς ἀπὸ τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ τῆς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ· οὐ ζωή, οὐ θάνατος, οὐ τὸ παρόν, οὐ τὸ μέλλον, οὐκ ἄλλο τι 30 τῶν ὄντων οὐδέν»), αἱ δὲ φόβῳ κολάσεως τὰς μοιχικὰς ἀποφεύγουσι πείρας· μένουσι γὰρ ἐν ἀφθαρσίᾳ καὶ ἀγιασμῷ καὶ αὐταὶ, ἀλλὰ τῷ φόβῳ μᾶλλον ἢ τῷ πόθῳ μόνῳ παιδαγωγούμεναι τὸ κακὸν οὐ προσδέχονται. Αἱ μὲν οὖν διὰ τῆς τελειοτέρας διαθέσεως πόθῳ τῆς

85. Α' Πέτρ. 2,2. Ἑβρ. 5,13-14. 86. Ψαλμ. 35,7.

87. Ψαλμ. 72,28. 88. Ρωμ. 8,35·38·39.

σμένο ἀριθμό, ἄλλες τὶς λέει παλλακίδες καὶ τὶς ἄλλες βασιλίσσες. Σὲ ὀγδόντα τὸν ἀριθμὸ ὀρίζει τὶς παλλακίδες καὶ οἱ βασιλίσσες λέει μετριοῦνται σὲ ἐξήντα. Πάνω ἀπὸ ὄλες βάζει τὴν περιστερά, τὴ μόνη πού τὴ λογαριάζει τέλεια, πού ἀποφαίνεται πῶς εἶναι «μονάκριβη τῆς μάνας τῆς καὶ διαλεχτὴ τῆς». Σ' αὐτὲς λοιπὸν τὶς σκέψεις παρακινούμαστε μὲ τοὺς θεῖους αὐτοὺς λόγους· ὅτι αὐτοὶ πού μόλις βγῆκαν, ὡς ἀπὸ κάποια κοιλιά, ἀπὸ τὴ βαθιὰ πλάνη, ἐπειδὴ εἶναι νεογέννητοι καὶ δὲν ἔχουν ἀκόμα μέσα τους διαρθρωμένο τὸ λόγο, ἀλλὰ κινοῦνται ἀπὸ συγκατάθεση τῆς πίστεως ὄχι ἐντελῶς λογικὰ⁸⁵, ὑπολογίζονται σὲ ἄπειρο πλῆθος· πιστεύουν βέβαια ὅτι ὁ λόγος τοῦ μυστηρίου εἶναι σωτήριος ἀλλὰ δὲν ἔχουν μέσα τους ἐγκαθιδρυμένη τὴν ἀλήθεια μ' ἐπιστῆμη καὶ λογικὴ βεβαιότητα. Αὐτοὶ εἶναι πού ὀνομάστηκαν κοπέλλες, ἐπειδὴ βρίσκονται ἀκόμα σὲ νεαρὴ πνευματικὴ ἡλικία, πού, ἂν καὶ γεννήθηκαν μὲ τὸ λόγο τῆς πίστεως, δὲν ἔγιναν ἀκόμα μὲ τὴν ἐπιβαλλόμενη αὐξηση τέτοιες, ὥστε νὰ βρεθοῦν στὴν ὥρα τοῦ γάμου καὶ νὰ φτάσουν στὴν ὄριμη ἀνδρική ἡλικία, στὸ ὄριο τῆς ἡλικίας τοῦ γάμου, ὥστε μὲ τὸ φόβο τοῦ Κυρίου νὰ μπορέσουν νὰ ἐγκυμονήσουν καὶ νὰ γεννήσουν τὸ πνεῦμα τῆς σωτηρίας. Ἄλλ' ἐπειδὴ ἔχουν ἀκόμα νηπιακὴ καὶ ἀτελὴ διάνοια, διέπονται ἀπὸ ἓνα νοῦ κάπως πιὸ ἄλογο. Εἶναι ὁμως κι αὐτοὶ ἀπὸ ὄσους σῶζονται, ὅπως λέει ὁ προφήτης· «Κύριε, θὰ σῶσεις τόσο τοὺς ἀνθρώπους ὅσο καὶ τὰ κτήνη»⁸⁶· λέγοντας «κτήνη» ἐννοεῖ τὸ ἄλογο μέρος ἐκεῖνων πού σῶζονται.

Γι' αὐτοὺς πού μὲ τὴν πρέπουσα ἐπιμέλεια αὐξήθηκαν πνευματικὰ κι ἔχουν ἀφήσει πιά τὴ νηπιακὴ ἡλικία ὁ λόγος μᾶς προβάλλει διπλὴ διαφορά. Σύσσωμες μὲ τὸ Λόγο γίνονται καὶ τοῦτες κι ἐκεῖνες οἱ ψυχές· ἀλλ' αὐτὲς προσκολλοῦνται σ' αὐτὸν μὲ μιὰ διάθεση ἐρωτικὴ. Τέτοιες ἦταν οἱ ψυχές τοῦ Δαβὶδ καὶ τοῦ Παύλου· ὁ ἓνας ἔλεγε «εἶναι ἀγαθὸ γιὰ μένα ἢ προσκόλλησή μου στὸ Θεὸ»⁸⁷ καὶ ὁ ἄλλος «κανένας δὲ θὰ μᾶς χωρίσει ἀπὸ τὴν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ ὅπως φανερώθηκε στὸ πρόσωπο τοῦ Χριστοῦ· οὔτε ἡ ζωὴ οὔτε ὁ θάνατος οὔτε τὸ παρὸν οὔτε τὸ μέλλον οὔτε κανένα ἄλλο ἀπὸ ὅσα ὑπάρχουν»⁸⁸. Οἱ ἄλλες ἀπὸ τὸ φόβο τῆς τιμωρίας ἀποφεύγουν τὶς ἀποπειρες μοιχείας. Παραμένουν κι αὐτὲς μέσα στὴν ἀφθαρσία καὶ τὸν ἀγιασμό, ἀλλ' ἀπορρίπτουν τὸ κακὸ παιδαγωγημένες ἀπὸ τὸ φόβο περισσότερο κι ὄχι ἀπὸ τὸν πόθο μονάχα. Οἱ ψυχές λοιπὸν πού μὲ

ἀφθαρσίας ἀνακραθεῖσαι τῇ τοῦ Θεοῦ καθαρότητι βασιλίσσαι διὰ τὴν κοινωνίαν τῆς βασιλείας κατονομάζονται, τὰς δὲ τῷ τῆς ἀπειλῆς φόβῳ τὴν ἀρετὴν ἐκπονοῦσας παλλακίδας ὀνομάζει ὁ Λόγος· οὐπω γάρ τις αὐτῶν μῆτηρ βασιλέως καὶ κοινωνὸς τῆς ἀξίας γενέσθαι δυνατῶς ἔχει. Πῶς γὰρ ἂν δυνηθεῖη ἢ μηδέπω ἀναλαβοῦσα ἐν ἑαυτῇ τὸ ἀδέσποτον καὶ αὐτοκρατὲς τοῦ ἐναρέτου φρονήματος, ἀλλὰ δουλικῶ φόβῳ τῆς τῶν κακῶν κοινωνίας ἀφισταμένη; Ὑποδείγματα δὲ τῶν εἰρημένων ἐστὶν ἐπὶ μὲν τῶν βασιλίδων τὸ κατὰ τοὺς τῆς δεξιᾶς στάσεως ἤξιωμένους, πρὸς οὓς ὁ βασιλεὺς λέγει· «δεῦτε, οἱ εὐ-
10 λογημένοι τοῦ Πατρὸς μου, κληρονομήσατε τὴν ἡτοιμασμένην ὑμῖν βασιλείαν»· τοῦ δὲ δευτέρου καὶ ὑφειμένου τάγματος εἶεν ἂν ἐκεῖνοι, πρὸς οὓς λέγει ὁ Κύριος· «φοβήθητε τὸν μετὰ τὸ ἀποκτεῖναι ἔχοντα ἐξουσίαν ἐμβαλεῖν εἰς τὴν γέενναν τοῦ πυρός».

Ταύτην δέ μοι δοκεῖ τὴν διαστολὴν τῶν δύο ταγμάτων ἢ κατὰ
15 τοὺς ἀριθμοὺς διαφορὰ παραδηλοῦν δι' αἰνίγματος. Πῶς τοῦτο φημι; Ἐξ εἰσιν ἐντολαὶ δι' ὧν ἡ βασιλεία τοῖς δεξιοῖς ἐτοιμάζεται. Λογισώμεθα τούτων ἐκάστην τὸ δεσποτικὸν εἶναι τάλαντον, ὃ προσήκει παρὰ τοῦ ἀγαθοῦ καὶ πιστοῦ οἰκέτου δεκαπλασιασθῆναι διὰ τῆς ἐργασίας, ἵνα οὕτως εἰσέλθῃ εἰς τὴν χαρὰν τοῦ Κυρίου αὐτοῦ, ἐν
20 ὀλίγοις πιστὸς εὐρεθεὶς καὶ ἐπὶ πολλῶν καθιστάμενος. Εἰ τοίνυν διὰ τῶν ἐξ τούτων ἐντολῶν ἢ τῆς βασιλείας γίνεται τῇ ψυχῇ κοινωνία, τὸ δὲ τέλειον τῆς ἐργασίας ἐφ' ἐκάστης ἐστὶ τὸ δεκαπλασιάσαι τὴν ἐντολήν, καθὼς ἔφη ὁ ἀγαθὸς δοῦλος ἐκεῖνος ὅτι «δέκα τάλαντα τὸ ἐν σου τάλαντον κατειργάσατο», εὐρίσκομεν ἐκ τοῦ ἀκολουθοῦ τὴν
25 μίαν βασιλίσσαν εἰς ἐξήκοντα πλατυνομένην, τὴν διὰ τοῦ δεκαπλασιασμοῦ τῶν ἐξ ἐντολῶν εἰς κοινωνίαν τῆς βασιλείας παραδεχθεῖσαν, ὡς πολλὰς εἶναι τὴν μίαν τῷ πολυτρόπῳ χαρακτήρι τῶν ἐντολῶν ἐμμερισθεῖσαν καὶ ἐκάστῳ τῶν κατορθωμάτων ἰδιαζόντως ἐμμορφωθεῖσαν. Οὕτως οὖν εἰς ἐξήκοντα βασιλίδας ἢ μία καταμε-
30 ρίζεται πρὸς τὰ εἶδη τῶν ἐντολῶν διαιρουμένη τε καὶ ἀριθμουμένη καὶ γίνεται κοινωνὸς τῆς τοῦ Χριστοῦ βασιλείας ἢ νύμφη, δῆμος βασιλίδων ἢ μία γεγεννημένη ἢ διὰ τῶν τοσούτων, τῶν κατὰ τὰς ἐντολὰς ἀξιωμαίων, ἀριθμηθεῖσα.

Εἰ δὲ τὴν ἐξάδα τῶν ἐντολῶν ἐν μιᾷ κατὰ τὸ δεκαπλάσιον γε-

89. Ματθ. 25,34. 90. Λουκᾶ 12,5. 91. Ματθ. 25,35-36.

92. Ματθ. 25,14-21. Λουκᾶ 19,13-17 93. Λουκᾶ 19,16.

καθαρότερη διάθεση από επιθυμία τῆς ἀφθαρσίας ἀνακράθηκαν μετὴν καθαρότητα τοῦ Θεοῦ, ἐπειδὴ μετέχουν στὴ βασιλεία ὀνομάζονται βασιλίσσες· αὐτὲς πού μετὴν ἀπειλὴ καὶ τὸ φόβο κοπιᾶζουν γιὰ νὰ ἐκτελοῦν τὴν ἀρετὴ ἢ Γραφὴ τις λέει παλλακίδες. Γιατὶ καμιά ἀπὸ αὐτὲς δὲν ἔχει ἀκόμα τὴ δύναμη νὰ γίνῃ μητέρα τοῦ Βασιλιᾶ καὶ νὰ γίνῃ κοινωνὸς τῆς ἀξίας. Πραγματικὰ πῶς θὰ μπορούσε αὐτὴ πού δὲν ἔχει ἀποκτήσει ἀκόμα τὸ ἀνεξάρτητο καὶ αὐτοδέσποτο ἐνάρετο φρόνημα, ἀλλ' ἀπλῶς ἀπὸ δουλικὸ φόβο ἀπέχει ἀπὸ τὴ σχέση μετὸ κακὸ; Παραδείγματα γιὰ ὅσα λέω εἶναι γιὰ τὶς βασιλίσσες ἐκεῖνοι πού ἔχουν ἀξιωθεῖ τὴ στάση στὰ δεξιὰ τοῦ Θεοῦ, στοὺς ὁποίους λέει ὁ βασιλιάς «ἐλάτε, οἱ εὐλογημένοι ἀπὸ τὸν Πατέρα μου, κληρονομήστε τὴ βασιλεία πού ἐτοιμάστηκε γιὰ σᾶς»⁸⁹. Γιὰ τὴ δευτέρη καὶ κατώτερη τάξη εἶναι ἐκεῖνοι, στοὺς ὁποίους ὁ Κύριος λέει· «νά φοβηθεῖτε ἐκεῖνον πού, ἀφοῦ σᾶς θανατῶσει, ἔχει τὴν ἐξουσία νὰ σᾶς ρίξει στὴ γέεννα τῆς κόλασης»⁹⁰.

Αὐτὴ τὴ διάκριση δηλώνει μετὸ τρόπο αἰνιγματικὸ ἢ διαφορὰ στοὺς ἀριθμούς. Πῶς τὸ ἐννοῶ; Εἶναι ἕξι οἱ ἐντολὲς μετὶς ὁποῖες ἐτοιμάζεται ἡ βασιλεία γιὰ ὅσους στέκονται στὰ δεξιὰ⁹¹. Ἐὰν θεωρήσουμε κάθε μία ἀπὸ αὐτὲς πῶς εἶναι τὸ δεσποτικὸ τάλαντο, πού πρέπει νὰ διπλασιάσει ὁ πιστὸς ὑπηρετῆς μετὴν ἐργασία του. Ἐτσι θὰ πάρει μέρος στὴ χαρὰ τοῦ Κυρίου του καὶ θὰ ἐγκατασταθεῖ σὲ πολλὰ ἀγαθὰ, ἐπειδὴ βρέθηκε πιστὸς στὰ λίγα⁹². Ἐὰν λοιπὸν μ' αὐτὲς τὶς ἕξι ἐντολὲς πετυχαίνει ἡ ψυχὴ τὴ μέθεξιν τῆς βασιλείας καὶ ὁ τέλειος κόπος γιὰ κάθε μία εἶναι ὁ δεκαπλασιασμὸς τῆς ἐντολῆς, ὅπως εἶπε ὁ ἀγαθὸς δοῦλος ὅτι ἔκανε «τὸ ἓνα σου τάλαντο δέκα»⁹³, βρίσκομε κατὰ συνέπεια τὴ μιὰ βασιλίσσα νὰ πολλαπλασιάζεται σὲ ἕξιντα, πού ἐγίνε δεκτὴ στὴ μετοχὴ τῆς βασιλείας μετὸ δεκαπλασιασμὸ τῶν ἕξι ἐντολῶν, ὥστε ἡ μία νὰ εἶναι οἱ πολλὲς μοιρασμένες στὴν πολλαπλότητα τῶν ἀρετῶν καὶ σύμμορφη μετὰ ἰδιάζοντα τρόπο σὲ κάθε κατόρθωμα. Ἐτσι λοιπὸν ἡ μιὰ βασιλίσσα μοιράζεται σὲ ἕξιντα, διαιρεῖται δηλαδὴ ἀνάλογα μετὸ εἶδος τῶν ἐντολῶν καὶ ἀριθμεῖται. Καὶ γίνεται ἡ νύμφη κοινωνὸς τῆς βασιλείας τοῦ Χριστοῦ, ἀφοῦ ἡ μιὰ βασιλίσσα ἐγίνε ὀλόκληρος λαὸς ἀπὸ βασιλίσσες, πού ἔλαβε τόσον ἀριθμὸ ἀξιωμάτων σύμφωνα μετὶς ἐντολὲς.

Ἐὰν ὁμοῦς ὑποθέσαμε, ὅχι ἀβάσιμα βέβαια, ὅτι μετὸ συμβολισμὸ τῶν ἕξιντα βασιλισσῶν σημαίνεται ἡ ἐξάδα τῶν ἐντολῶν ἐπὶ

ωργηθεῖσαν ψυχῇ διὰ τῶν ἐξήκοντα βασιλίδων σημαίνεσθαι δι' αἰνίγματος οὐκ ἔξω τοῦ εἰκότος ὑπενόησαμεν, ἀκολούθως καὶ διὰ τῶν ὀγδοήκοντα τὸ τῆς ὀβδόης μυστήριον παραδηλοῦσθαί φαμεν διὰ τοῦ ὁμοίου αἰνίγματος, πρὸς ἣν βλέποντες οἱ τῷ φόβῳ παιδαγωγούμενοι τῆς τῶν κακῶν κοινωνίας ἀπείργονται· οὕτω γὰρ ἐν ταῖς ψαλμωδίαις ἐμάθομεν, ἐν αἷς προτέτακται μὲν διὰ τῆς ἐπιγραφῆς ἡ ὀγδοή, μαστιγουμένων δὲ ἀντικρὺς εἰσιν αἱ φωναὶ τῷ φόβῳ τῶν ἐλπιζομένων εἰς ἔλεον τὴν ἀκοὴν ἐπικάμπτουσαι. Φησὶ γὰρ πρὸς τὸν φοβερὸν κριτὴν ὁ πρὸς τὴν ὀγδοὴν βλέπων· «Κύριε μὴ τῷ θυμῷ σου ἐλέγξης με μηδὲ τῇ ὀργῇ σου παιδεύσης με. Ἐλέησόν με, Κύριε, ὅτι ἀσθενὴς εἰμι· ἴασαί με, Κύριε, ὅτι ἐταράχθη τὰ ὀστέα μου», καὶ ὅσα ἐκ τοῦ ἀκολουθίου τῷ ἀδεκάστῳ κριτῇ διὰ τῆς ἰκετηρίας προτείνεται, ἐν οἷς καὶ τὸ μὴ εἶναι Θεοῦ μνήμη ἐν τῷ θανάτῳ ὀδύρεται (πῶς γὰρ ἂν εἴη δυνατόν τοῖς κλαυθμῷ τε καὶ βρυγμῷ καταδεδικασμένοις τὴν ἐκ τῆς μνήμης τοῦ Θεοῦ εὐφροσύνην ἐγγίνεσθαι, οὕτως εἰπόντος ἐτέρωθι τοῦ προφήτου ὅτι ἡ μνήμη τοῦ Θεοῦ εὐφροσύνην ποιεῖ), καὶ ἄλλα τοιαῦτά τινα προτεινόμενος ὁ δεδοικὼς τὴν ὀγδοὴν ἐν αἰσθήσει τῆς τοῦ ἐλέου γίνεται μετουσίας λέγων ὅτι «εἰσήκουσε Κύριος τῆς φωνῆς τοῦ κλαυθμοῦ μου».

20 Πολλῶν δὲ μακαρίων φόβων ὑπὸ τῆς ἀγίας δηλουμένων Γραφῆς εἴη ἂν καὶ ἐπὶ τούτων ἀναλόγως ταῖς ἕξ ἐντολαῖς ἢ ἐπὶ τὸ δεκαπλάσιον ἀξήσεις, ὥστε τὸν διδαχθέντα παρὰ τῆς ψαλμωδίας, πῶς κατορθοῦται τοῦ Κυρίου ὁ φόβος ἐκ τοῦ ἐκκλίνειν μὲν ἀπὸ τοῦ κακοῦ ποιεῖν δὲ τὸ ἀγαθόν, οἷόν τινα μὲν ἢ τάλαντον δεκαπλασιάσαι διὰ τῆς ἐργασίας τὸ χρῆμα τοῦ φόβου καὶ οὕτω τὴν δευτερεύουσαν μετὰ τὴν βασιλίδα ψυχὴν, ἢ φόβῳ καὶ οὐκ ἀγάπῃ τὸ καλὸν κατεργάζεται, πρὸς τὸν ἀριθμὸν τῶν ὀγδοήκοντα πλατυνθῆναι, ἕκαστον εἶδος τῶν διὰ φόβου κατορθουμένων ἐπὶ τοῦ βίου ἑαυτῆς ἀσυγχύτως τε καὶ διακεκριμένως δεικνύουσαν, ὡς καὶ ἐπὶ ταύτης τὸν τῆς ὀγδοῆς λόγον τῇ πρὸς τὸ δεκαπλάσιον ἀξήσει συμπλατυνθῆναι καὶ οὕτω γενέσθαι ἐν φόβῳ δουλικῷ καὶ οὐχὶ ἔρωτι νυμφικῷ τῷ ἀγαθῷ προσεγγίζουσαν παλλακὴν ἀντὶ τῆς βασιλίδος διὰ τὸν τῆς ὀγδοῆς φόβον, ὃν δεκαπλασίως ἐν τοῖς κατορθώμασιν ἠῤῥησεν, εἰς τὸν ἀριθμὸν συντελοῦσαν τῶν ὀγδοήκοντα. Ἦν κελεύει καὶ ὁ τῆς ἱστορίας λόγος

94. Ψαλμ. 6,1. 95. Ψαλμ. 6,2. 96. Ψαλμ. 6,4-6.

97. Ματθ. 8,12. 13,42-50. 22,13. 24,51. 25,30. Λουκᾶ 13,28.

98. Ψαλμ. 76,4. 99. Ψαλμ. 6,9. 1. Ψαλμ. 33,15. 2. Λουκᾶ 19,16.

δέκα καλλιεργημένη μέσα σὲ μία ψυχὴ, κατὰ λογικὴ ἀκολουθία καὶ μὲ τὶς ὀγδόντα παλλακίδες λέμε ὅτι ὑποδηλώνεται μ' ἓνα ὁμοιοσυμβολισμό τὸ μυστήριον τῆς ὀγδόης ἡμέρας, στὴν ὁποία στρέφοντας τὰ βλέμματα, ὅσοι ἔχουν παιδαγωγὸ τοὺς τὸ φόβο, ἀποφεύγουν τὴν κοινωνία μὲ τὸ κακό. Γιατὶ ἔτσι μάθαμε ἀπὸ τοὺς Ψαλμοὺς, στὴν ἐπιγραφή τῶν ὁποίων προτάσσεται τὸ ὄνομα τῆς ὀγδόης⁹⁴, ὅτι οἱ κραυγῆς εἶναι καθαρὰ κραυγῆς ἀνθρώπων ποὺ μαστιγώνονται γιὰ νὰ λυγίσουν τὶς ἀκοῆς σὲ εὐσπλαχνία ἀπὸ τὸ φόβο ἐκείνων ποὺ τοὺς περιμένουν. Ὅποιος ἀτενίζει τὴν ὀγδὴ ἡμέρα φωνάζει στὸ φοβερὸ κριτὴ· «Κύριε, μὴ μὲ ἐλέγξεις ἐπάνω στὸ θυμὸ σου καὶ μὴ μὲ τιμωρήσεις ἐπάνω στὴν ὀργή σου. Δεῖξε μου εὐσπλαχνία, ἐπειδὴ εἶμαι ἀδύναμος ἄνθρωπος. Θεράπευσέ με, Κύριε, γιατί ταράχτηκαν οἱ ἄρθρωσις μου»⁹⁵, καὶ ὅσα στὴ συνέχεια ἀπευθύνονται μὲ τὴν παράκληση στὸν ἀδέκαστο Κριτὴ, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ὁ θρῆνος, γιατί στὸν ἄδη δὲν ὑπάρχει ἡ μνήμη τοῦ Θεοῦ⁹⁶ (πῶς δηλαδὴ θὰ ἦταν δυνατὸ αὐτοὶ ποὺ καταδικάστηκαν σὲ κλαυθμὸ καὶ βρυγμὸ νὰ νιώθουν τὴ χαρὰ τῆς μνήμης τοῦ Θεοῦ⁹⁷, τὴ στιγμή ποὺ ἄλλοῦ ὁ προφήτης εἶπε ὅτι «ἡ θύμηση τοῦ Θεοῦ προκαλεῖ χαρὰ»⁹⁸). Προβάλλοντας κι ἄλλα παρόμοια αὐτὸς ποὺ φοβᾶται τὴν ὀγδὴ νιώθει ὅτι γίνεται μέτοχος τῆς εὐσπλαχνίας καὶ λέγει· «ἄκουσε ὁ Κύριος τὰ δυνατὰ κλάματά μου»⁹⁹.

Πολλὲς μορφὲς φόβου ἀναφέρονται ἀπὸ τὴ Γραφή καὶ μποροῦν ν' αὐξηθοῦν κι αὐτὲς στὸ δεκαπλάσιο ἀνάλογα μὲ τὶς ἑξι ἐντολές¹. Ὡστε αὐτὸς ποὺ ἔμαθε ἀπὸ τοὺς Ψαλμοὺς πῶς χρησιμοποιεῖται ὀρθὰ ὁ φόβος τοῦ Κυρίου, ποὺ συνίσταται στὴν ἀποφυγὴ τοῦ κακοῦ καὶ τὴ διάπραξη τοῦ ἀγαθοῦ, σὰν κάποια μνᾶ ἢ τάλαντο² νὰ δεκαπλασιάσει μὲ τὴν ἐργασία του τὸ μέσο τοῦ φόβου καὶ ἔτσι ἡ δεύτερης τάξης ψυχὴ μετὰ τὴ βασιλίσσα, ποὺ πράττει τὸ καλὸ ἀπὸ φόβο κι ὄχι ἀπὸ ἀγάπη, νὰ πολλαπλασιαστεῖ στὸν ἀριθμὸ ὀγδόντα, δείχνοντας ἀσύγχυτα καὶ ἀχώριστα κάθε εἶδος ἐκείνων ποὺ κατορθώνονται στὴ ζωὴ της μὲ τὸ φόβο, ὥστε καὶ στὴν περίπτωσή της ὁ λόγος τῆς ὀγδόης νὰ συμπολλαπλασιαστεῖ μὲ τὴν αὐξησὴ της ἐπὶ δέκα καὶ νὰ μπορέσει ἔτσι μὲ φόβο δουρικὸ καὶ ὄχι μὲ ἔρωτα νυφικὸ νὰ πλησιάσει τὸ ἀγαθὸ ἀντὶ ὡς βασιλίσσα ὡς παλλακὴ ἐξαιτίας τοῦ φόβου τῆς ὀγδόης ἡμέρας, ποὺ τὸν αὐξησε στὸ δεκαπλάσιο μὲ τὰ κατορθώματά της, φτάνοντας τὸν ἀριθμὸ ὀγδόντα. Αὐτὴν ὀρίζει

νόθῳ πρὸς καιρὸν καὶ οὐκ εὐγενεῖ τόκῳ ὑπηρετήσασαν μὴ συνοικεῖν εἰς τέλος τῇ βασιλίδι, ὡς οὐκ οὔσης ἐκ τοῦ ἴσου τῆς βασιλικῆς κληρονομίας τῇ δουλικῇ γονῇ πρὸς τὸν ἐλεύθερον τόκον· «ἔκβαλε» γάρ, φησί, «τὴν παιδίσκην καὶ τὸν υἱὸν αὐτῆς· οὐ γὰρ μὴ κληρονομία ὁ υἱὸς τῆς παιδίσκης μετὰ τοῦ υἱοῦ τῆς ἐλευθέρας». Εἰ δέ τι βιαιοτέρα φαίνεται ἢ εἰς τὸν προκείμενον τοῖς ρητοῖς ἀριθμὸν θεωρία, ἀναμνησθήτω ὅτι καὶ κατ' ἀρχὰς τὸ μὴ δύνασθαι τυχεῖν τῆς ἐν τούτοις ἀληθείας ἐμαρτυράμεθα τοσοῦτον μόνον ἀψάμενοι, ὅσον μὴ ἀγύμναστα καθόλου παραδραμεῖν τὰ αἰνίγματα. Πλὴν εἰ ἔξω βάλοι 10 τελείως ἢ ἀγάπη τὸν φόβον, κατὰ τὸ γεγραμμένον, καὶ μεταποιηθεῖς ὁ φόβος ἀγάπη γένοιτο, τότε εὐρίσκεται μόνας τὸ σωζόμενον ἐν τῇ πρὸς τὸ μόνον ἀγαθὸν συμφυῖα πάντων ἀλλήλοις ἐνωθέντων διὰ τῆς κατὰ τὴν περιστερὰν τελειότητος. Τοιοῦτον γάρ τι νοοῦμεν ἐκ τοῦ ἐφεξῆς λόγου, ὃς φησιν ὅτι «μία ἐστὶ περιστέρα μου, τελεία μου· 15 μία ἐστὶ τῇ μητρὶ αὐτῆς, ἐκλεκτὴ ἐστὶ τῇ τελούσῃ αὐτῇ». Ὅπερ ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ διὰ τῆς τοῦ Κυρίου φωνῆς σαφέστερον ἡμῖν ἐρμηνεύεται· πᾶσαν γὰρ τοῖς μαθηταῖς ἑαυτοῦ ἐναποτιθέμενος διὰ τῆς εὐλογίας δύναμιν τὰ τε ἄλλα διὰ τῶν πρὸς τὸν Πατέρα λόγων ἀγαθὰ τοῖς ἀγίοις χαρίζεται καὶ προστίθησι τῶν ἀγαθῶν τὸ κεφάλαιον, τὸ 20 μηκέτι αὐτοὺς ἐν διαφορᾷ τινι προαιρέσεων ἐν τῇ περὶ τοῦ καλοῦ κρίσει πολλαχῇ διασχίζεσθαι, ἀλλ' ἐν γενέσθαι τοὺς πάντας τῷ ἐνὶ καὶ μόνῳ ἀγαθῷ συμφυέντας, ὥστε διὰ τῆς τοῦ Πνεύματος τοῦ ἀγίου ἐνότητος, καθὼς φησιν ὁ Ἀπόστολος, τῷ συνδέσμῳ τῆς εἰρήνης διασφιγθέντας, ἐν σῶμα γενέσθαι τοὺς πάντας καὶ ἐν πνεῦμα 25 διὰ μιᾶς ἐλπίδος εἰς ἣν ἐκλήθησαν.

Βέλτιον δ' ἂν εἶη αὐτὰς ἐπὶ λέξεως παραθέσθαι τὰς θείας τοῦ Εὐαγγελίου φωνάς· «ἵνα πάντες ἐν ᾧ καθὼς σύ, Πάτερ, ἐν ἐμοὶ κάγω ἐν σοί, ἵνα καὶ αὐτοὶ ἐν ἡμῖν ἐν ᾧσιν». Τὸ δὲ συνδετικὸν τῆς ἐνότητος ταύτης ἡ δόξα ἐστίν· δόξαν δὲ λέγεσθαι τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον 30 οὐκ ἂν τι τῶν ἐπεσκεμμένων ἀντεῖποι πρὸς αὐτὰς βλέπων τὰς τοῦ Κυρίου φωνάς· «τὴν δόξαν» γάρ, φησίν, «ἦν ἔδωκάς μοι, ἔδωκα αὐτοῖς». Ἐδωκε γὰρ ὡς ἀληθῶς τοῖς μαθηταῖς τοιαύτην δόξαν ὁ εἰπὼν πρὸς αὐτούς, «λάβετε Πνεῦμα ἅγιον». Ἐλαβε δὲ ταύτην τὴν δόξαν, ἣν πάντοτε εἶχε πρὸ τοῦ τὸν κόσμον εἶναι, ὁ τὴν ἀνθρωπίνην 35 φύσιν περιβαλλόμενος, ἧς δοξασθείσης διὰ τοῦ Πνεύματος ἐπὶ πᾶν

3. Γεν. 21,10.

4. Ἰω. 4,18.

5. Ἰω. 17.

6. Ἐφ. 4,3-4.

7. Ἰω. 17,21.

8. Ἰω. 17,22.

9. Ἰω. 20,22.

ἡ ἅγια Γραφή, πού ὑπηρετήσε πρόσκαιρα μὲ τὸ νόθο καὶ ὄχι μὲ τὸν γνήσιο υἱό της, νὰ μείνει γιὰ πάντα μαζί μὲ τὴ βασίλισσα, γιὰτι δὲν ἔχουν ἴσο μερίδιο στὴ βασιλικὴ κληρονομία ὁ γιὸς τῆς δούλης καὶ τὸ ἐλεύθερο παιδί. Γιατί λέει, «διῶξε τὴ δούλη καὶ τὸ γιό της· δὲ θὰ κληρονομήσει βέβαια ὁ γιὸς τῆς δούλης ἀπὸ κοινοῦ μὲ τὸ γιό τῆς ἐλεύθερης»³. Ἄν ὁμως σὲ κάποιον φαίνεται βεβιασμένη ἡ ἐξήγηση τοῦ ἀριθμοῦ πού ἀναφέρεται στοὺς στίχους αὐτοὺς, ἄς θυμηθεῖ ὅτι καὶ στὴν ἀρχὴ δηλώσαμε ὅτι δὲν μπορούμε νὰ ἐπιτύχομε σ' αὐτὰ τὴν ἀλήθεια, ἀλλὰ θὰ τ' ἀγγίξομε τόσο μονάχα, ὅσο νὰ μὴν ἀφήσομε τὰ αἰνίγματα ὀλότελα ἀβασάνιστα. Πλὴν ὁμως ἂν ἡ ἀγάπη διώχνει ὀλότελα τὸ φόβο⁴, ὅπως ἔχει γραφεῖ, κι ὁ φόβος μεταβληθεῖ καὶ γίνει ἀγάπη, τότε αὐτὸ πού σώζεται βρίσκεται νὰ εἶναι μονάδα, ἀφοῦ ἐνωθοῦν ὅλα μεταξύ τους μὲ τὴ συνένωσή τους μὲ τὸ μόνο ἀγαθὸ μὲ τὴν τελειότητα τοῦ περιστεριοῦ. Κάτι τέτοιο ἐννοοῦμε ἀπὸ τὸν ἐπόμενον λόγο πού λέει· «μία εἶναι ἡ περιστέρα μου, ἡ ἀπεγάδιαστή μου· μονάκριβη τῆς μάνας της καὶ διαλεχτὴ αὐτῆς πού τὴ γέννησε». Αὐτὸ ἐρμηνεύεται στὸ Εὐαγγέλιο σαφέστερα μὲ τοὺς λόγους τοῦ Κυρίου. Ὅταν ἐναπόθεσε στοὺς μαθητὲς του εὐλογώντας τους κάθε δύναμη, χαρίζει μὲ τὴ προσευχὴ του στὸν Πατέρα του στοὺς ἁγίους μαθητὲς του καὶ τ' ἄλλα ἀγαθὰ καὶ προσθέτει τὸ ἀποκορύφωμα τῶν ἀγαθῶν, νὰ μὴ διασχίζονται σὲ πολλὰς ομάδες μὲ τὴ διαφορὰ τῶν ἀπόψεων τους στὴν κρίση γιὰ τὸ ἀγαθὸ, ἀλλὰ νὰ γίνουν ἓνα ὅλοι συνενωμένοι μὲ τὸ ἓνα καὶ μόνο ἀγαθὸ⁵. Ὡστε μὲ τὴν ἐνότητα τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ὅπως λέει ὁ Ἀπόστολος, σφιγμένοι μὲ τὸ σύνδεσμο τῆς εἰρήνης νὰ γίνουν ὅλοι ἓνα σῶμα κι ἓνα πνεῦμα μὲ τὴν ἴδια ἐλπίδα στὴν ὁποία ἔχουν κληθεῖ⁶.

Μᾶλλον ὁμως ἄς παραθέσομε καταλέξη τὰ ἴδια τὰ θεῖα λόγια τοῦ Εὐαγγελίου· «γιὰ νὰ εἶναι», λέει, «ὅλοι ἓνα, καθὼς ἐσύ, Πατέρα, εἶσαι ἐνωμένος μὲ ἐμένα κι ἐγὼ μὲ σένα, ἔτσι νὰ εἶναι κι αὐτοὶ ἓνα μὲ ἐμᾶς»⁷. Τὸ συνδετικὸ τῆς ἐνότητος αὐτῆς εἶναι ἡ δόξα. Καὶ δὲ θὰ φέρει ἀντίρρηση κανένας ἀπὸ τοὺς συνετοὺς ὅτι δόξα ὀνομάζεται τὸ ἅγιο Πνεῦμα, σκεπτόμενος τὰ ἴδια τὰ λόγια τοῦ Κυρίου· «ἔδωσα σ' αὐτοὺς τὴ δόξα πού μοῦ ἔδωσες»⁸. Τέτοια δόξα πραγματικὰ ἔδωσε στοὺς μαθητὲς του αὐτὸς πού τοὺς εἶπε· «λάβετε Πνεῦμα ἅγιο»⁹. Τὴ δόξα αὐτῆ, πού τὴν εἶχε πάντοτε, προτοῦ λάβει ὑπόσταση ὁ κόσμος, τὴν ἔλαβε αὐτὸς πού ντύθηκε τὴν ἀνθρώπινη

τὸ συγγενὲς ἢ τῆς δόξης τοῦ Πνεύματος διάδοσις γίνεται ἀπὸ τῶν μαθητῶν ἀρξαμένη. Διὰ τοῦτο φησι· «τὴν δόξαν, ἣν ἔδωκάς μοι, ἔδωκα αὐτοῖς, ἵνα ὡσιν ἐν, καθὼς ἡμεῖς ἐν ἔσμεν· ἐγὼ ἐν αὐτοῖς καὶ σὺ ἐν ἐμοί, ἵνα ὡσι τετελειωμένοι εἰς τὸ ἐν». Ὁ τοίνυν ἐκ μὲν νηπίου 5 πρὸς ἄνδρα τέλειον ἀναδραμῶν διὰ τῆς αὐξήσεως καὶ φθάσας εἰς τὸ μέτρον τῆς νοητῆς ἡλικίας, ἐκ δὲ τῆς δούλης τε καὶ τῆς παλλακίδος τὴν τῆς βασιλείας ἀξίαν μεταλαβὼν, δεκτικὸς δὲ τῆς τοῦ Πνεύματος δόξης γενόμενος δι' ἀπαθείας καὶ καθαρότητος, οὗτός ἐστιν ἡ τελεία περιστερά, πρὸς ἣν ὁ νυμφίος ὁρᾷ λέγων ὅτι «μία ἐστὶ περιστερά 10 μου, τελεία μου, μία ἐστὶ τῇ μητρὶ αὐτῆς, ἐκλεκτὴ ἐστὶ τῇ τεκούσῃ αὐτήν».

Οὐκ ἀγνοοῦμεν δὲ πάντως τὴν μητέρα τῆς περιστερᾶς ἐκ τοῦ καρποῦ τὸ δένδρον γνωρίσαντες· ὡς γὰρ ἄνθρωπον θεασάμενοι ἐξ ἀνθρώπου αὐτὸν εἶναι οὐκ ἀμφιβάλλομεν, οὕτω καὶ τῆς ἐκλεκτῆς 15 περιστερᾶς τὴν μητέρα ζητοῦντες οὐκ ἄλλην τινὰ ἐκείνην ἢ περιστερὰν ἐννοήσομεν· τῷ γὰρ τέκνῳ πάντως ἢ τοῦ γεγεννηκότος ἐπιθεωρεῖται φύσις. Ἐπεὶ οὖν τὸ γεγεννημένον ἐκ τοῦ Πνεύματος Πνεῦμά ἐστι, περιστερὰ δὲ τὸ τέκνον, περιστερὰ πάντως καὶ ἡ τοῦ τέκνου μήτηρ ἐστίν, ἢ ἐπὶ τὸν Ἰορδάνην ἐξ οὐρανῶν καταπτᾶσα, καθὼς 20 Ἰωάννης μαρτύρεται. Ταύτην μακαρίζουσι νεάνιδες, ταύτην αἰνοῦσι παλλακαὶ καὶ βασίλισσαι· κοινὸς γὰρ ἐκ παντὸς τάγματος πρόκειται πάσαις ταῖς ψυχαῖς δρόμος πρὸς τὴν τοιαύτην μακαριότητα. Διό φησιν· «εἶδοσαν αὐτὴν θυγατέρες καὶ μακαριοῦσιν αὐτήν· βασίλισσαι καὶ παλλακαὶ αἰνέσουσιν αὐτήν». Φύσις δὲ πᾶσιν ἐστὶ πρὸς τὸ 25 μακάριόν τε καὶ ἐπαινούμενον τῇ ἐπιθυμίᾳ συντείνεσθαι. Ὡστε, εἰ μακαρίζουσι τὴν περιστερὰν αἱ θυγατέρες, ἐπιθυμοῦσι πάντως γενέσθαι περιστεραὶ καὶ αὐταί. Καὶ τὸ αἰνεῖσθαι τὴν περιστερὰν παρὰ τῶν παλλακῶν τε καὶ βασιλίδων τεκμήριόν ἐστὶ τοῦ καὶ ταύτας πρὸς τὸ ἐπαινούμενον τὴν σπουδὴν ἔχειν, ἕως ἂν πάντων ἐν γενομέ- 30 νων τῶν πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπὸν τῆς ἐπιθυμίας βλεπόντων, μηδεμιᾶς ἐν μηδενὶ κακίας ὑπολειφθείσης, γένηται ὁ Θεὸς τὰ πάντα ἐν πᾶσι, τοῖς διὰ τῆς ἐνότητος ἀλλήλοις ἐν τῇ τοῦ ἀγαθοῦ κοινωνίᾳ συγκεκραμένοις ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

10. Ἰω. 17,5. 11. Ἰω. 17,22.

12. Ἐφ. 4,13-14. 13. Ἰω. 1,32. 14. Α' Κορ. 15,28.

φύση¹⁰. Κι όταν αυτή δοξάστηκε μέσω του Πνεύματος, γίνεται η διάθεση της δόξας του Πνεύματος σε κάθε συγγενικό του αρχίζοντα από τους μαθητές. Γι' αυτό λέει: «έδωσα σ' αυτούς τη δόξα που μου έδωσες, για να είναι ένα, όπως είμαστε ένα κι εμείς· εγώ με αυτούς κι εσύ μ' έμένα, για να ολοκληρωθεί η ενότητά τους»¹¹. Αυτός λοιπόν που από νήπιο μεγαλώνοντας προχώρησε στον ώριμο και τέλειο άνδρα κι έφτασε στο δριο της νοητής ηλικίας¹² κι αφού από τη θέση της δούλης και της παλλακίδας έλαβε το αξίωμα της βασίλισσας και δέχτηκε τη δόξα του Πνεύματος μέσω απάθειας και καθαρότητας, αυτός είναι η τέλεια ή περιστέρα, που τη βλέπει ο νυμφίος και λέει: «μία είναι η περιστέρα μου, η τέλειά μου, μονάκριβη της μάνας της και διαλεχτή εκείνης που τη γέννησε».

Όπωςδήποτε δεν αγνοούμε τη μητέρα της περιστερᾶς αναγνωρίζοντας το δέντρο από τον καρπό του. Όπως όταν δοῦμε ένα άνθρωπο δεν αμφιβάλλουμε πώς γεννήθηκε από άνθρωπο, έτσι ζητώντας και τη μητέρα της έκλεκτής περιστερᾶς δε θα έννοήσουμε τίποτε άλλο παρά μία περιστέρα, γιατί πάνω στο παιδί παρατηρείται η φύση εκείνου που το γέννησε. Κι επειδή λοιπόν όποιο γεννήθηκε από το Πνεῦμα είναι Πνεῦμα κι έδω έχομε την περιστέρα ως παιδί, θα είναι ασφαλῶς περιστέρα και η μητέρα του παιδιού, που πέταξε από τον οὐρανό και κατέβηκε στον Ιορδάνη¹³, κατά τη μαρτυρία του Ιωάννη. Αυτήν τη περιστέρα μακαρίζουν οι κοπέλλες, αυτήν παινεύουν οι παλλακίδες και οι βασίλισσες. Γιατί μπροστά σε όλες τις ψυχές από κάθε τάξη ανοίγεται κοινός δρόμος προς τη μακαριότητα αυτή. Γι' αυτό λέει: «τήν είδαν οι κοπέλλες και θα την μακαρίσουν. Βασίλισσες και παλλακίδες θα την παινέψουν». Και είναι φυσικό γνώρισμα όλων να έπιθυμούν έντονα και να σπεύδουν προς ό,τι μακαρίζομε κι επαινούμε. Ωστε, αν οι κοπέλλες μακαρίζουν την περιστέρα, έπιθυμούν ασφαλῶς να γίνουν περιστερές και οι ίδιες. Και ότι οι παλλακές και οι βασίλισσες παινεύουν την περιστέρα, είναι δείγμα ότι έχουν και οι ίδιες το ζήλο γι' αυτό που επαινοῦν, ώσπου να γίνουν όλοι ένα, όσων η έπιθυμία έχει τον ίδιο στόχο και πουθενά δεν απομένει καμιά κακία, αλλά να γίνει ο Θεός τα πάντα μέσα σ' όλους όσους δένει σ' ένότητα μεταξύ τους ή μέθεξη του αγαθού¹⁴ στο όνομα του Ιησοῦ Χριστού του Κυρίου μας, στον όποιο ανήκει η δόξα και η δύναμη στους αιῶνες τῶν αιῶνων. Ἀμήν.

ΕΥΡΕΤΗΡΙΑ

Οί αριθμοί παραπέμπουν κατά σειρά για τὰ χωρία τῆς Γραφῆς στοῦ κεφάλαιο, τὸ στίχο καὶ τὴ σελίδα πού βρίσκονται, ἐνῶ γιὰ τὰ ὀνόματα καὶ πράγματα ἀπλῶς στὴ σελίδα πού βρίσκονται.

Εὐρετήριο χωρίων τῆς Γραφῆς

	Γένεσις		24	65	392
1	3-24	278	25	27	472
	26	480. 498	29	2-10	498
	26-27	380	32	25-29	324.
	27	62			
	31	18. 66. 280. 380		Ἔξοδος	
2	2	490	1	11	90
	6	350	2	11	386
	9	136. 380	3	1	386
	15	70		2-5	386
	16	16		5	360
	16-17	380		8	306
	17	412		14	188
3	-	168		17	306
	1-7	230	4	16	88
	3	380	5	12	90
	6	412		13	90
	16	424		19	90
	21	72	7	12	388
	22	136		17-25	90
	24	70		27ε.	90.
	29	472	8	12-14	90
4	2	494		13	48
	22	494	9	8-10	90
	26	494		18-34	90
6	1	472		23-24	92
8	21	292	10	4-19	90
9	20	494		21-23	90
10	9	494	11	5	90
12	1	254	12	8	334
15	5	324		9-10	214
17	18	264	13	21	388
21	10	508	14	21	388

6	-	224		5-6	232
11	6	24	31	9	94
	8	24	33	8	260. 398
	Βασιλειῶν Δ'			9	272
				15	506
1	8	246	35	7	502
	8-17	492		9	336
2	11	88. 322	39	3	180. 362
	12	88	43	22	242. 254
	Παραλειπομένων Α'		44	4-5	484
			45	2	390
29	29	240. 430	47	8	448
	Μακκαβαίων Δ'			9	158
			49	9	292
7	1-3	96		13	292
	Ψαλμοὶ		50	19	292
			51	10	300
			53	8	180
1	1	136	54	7	490
	2-3	114	61	2	138
	3	174. 434	62	2	210
6	1	506		12	406. 410
	2	506	64	10	356
	4-6	506	67	5	68
	9	506		16	18
8	2	390		18	88. 260
9	3	184		24	18
	30-31	274		28	338
15	2	134		31	18
16	2-3	488		34	168
	8	488	68	15	438
17	2-3	150. 390	72	28	502
	12	202	73	17	164
18	1-7	14	76	4	506
	6	348	77	20	400
	8	440		49	460
20	4	234. 236. 428	78	1	68
21	14	188	79	4	476
22	2	72. 398. 478		9	476
	4	394		14	134. 188. 300. 478
	5-6	394		16	476
23	7	354	83	6	270. 308
	8	186		8	200. 270. 308
9	354			21	396
26	5	180		22. 24	398
	19	356	85	15	390
28	5	462	86	3	60

	5	60		15	332
89	17	482		16	332
90	4	488	146	4	420
	13	162		6	332
91	9	270			
	13	300.462		Ἰωβ	
	14	462	7	37	332
	16	52	40	18	186
94	4	370	41	7	186
100	8	378	42	24	314
101	13	270			
	27	82			
102	11	322		Παροψίαι	
	21	150	1	6	12
103	15	156.288.478		8	26
	16-17	128		9	98
	20	132	2	3-5	42
	20-21	218	3	16	28.146
	24	66		18	28
104	34	90		19	28
113	8	166.400	4	6-9	30
	15	176	5	3-4	382
	16	166.274		17	302.320
114	3	396		18	302
115	2	338	6	8	294.464
117	1-4	290		22	30
	10-12	396	7	3	452
118	72	260	8	17	30.48
	103	136		20	28
	131	42		21	48
119	4	146.184	9	1	454
120	4-8	396		2	176.290.478
	8	386		5	290
123	7	128		5-6	176
126	1	396		15	104
	8	386	10	14	286.492
123	7	128		17	426
126	1	396		20	102
	4	156	16	24	464
127	3	110.188.300	18	4	332
131	3-5	410	23	13-14	394
	11	148		21	360
136	1	432	27	6	412
138	16	242		15	128
140	3	496	16	326	
144	3	270	30	29	494
	5	270		31	494
	14	168	31	10-31	30

Ἐκκλησιαστικῆς			13-15	304
1	2	150	5 1	334
10	18	126	2	348. 352
11	8	30	3	358
			4	364
			5	374. 384
			6	390
			7	392
Ἰατρικῆς			Σοφία Σολομῶντος	
1	3	46	1 13-14	382
	4	48	2 23-24	380. 500
	6	64	7 25	364. 420
	7	72	26	106
	8	76	13 1	346
	9	196	1-5	420
	10	94. 196	1-9	366
	11	98	2	80
	12	104	6-7	364
	13	110. 196	Ἰωσήφ	
	14	112. 196	1 2	14
	15	122	11 10	48
	16	196	13 7-8	290
2	1	130	Ἰακώβ	
	3	136	6 4	318
	4-5	136	6 6	318
	5	140. 144	7 12	240. 430
	6	146	Μιχαίας	
	7	152	4 1	18
	8	158. 198	4 4	300
	8-9	198	5 1	472
	9	158. 162	Ἰωήλ	
	10	168. 272	4 13	70
	10-14	200	Ἰωνᾶς	
	11	170	1 5	448
	11-12	172	2 1	188
	12	174	Ἰακώβ	
	13	174. 176. 272	2 2	452
	14	18. 182. 200. 272	3 2	382
	15	200	Ἰακώβ	
	16-17	188	Ἰακώβ	
	17	190. 200	Ἰακώβ	
3	1	204	Ἰακώβ	
	1-4	196	Ἰακώβ	
	8	88	Ἰακώβ	
	11	238	Ἰακώβ	
4	6	266	Ἰακώβ	
	7	266. 350	Ἰακώβ	
	9	278	Ἰακώβ	
	10	298	Ἰακώβ	
	11	296	Ἰακώβ	

	3	46. 106	65	17	420
	8	90. 100	66	2	368
				7	424
	Ζαχαρίας			12	64
1	10-11	90			
2	5	496		Ἱερεμίας	
5	1-4	404	2	13	318. 434
6	12	328	4	19	452
9	16	224	5	8	94
	17	406			
	Μαλαχίας			Θρήνοι Ἱερεμίου	
			1	1	72
3	20	166. 240			
	Ἡσαΐας			Ἰεζεκιήλ	
			1	16	448
1	8	70	2	8ε.	452
	11	466	3	2	452
	18	228		3	452
	21	70		17	240. 430
5	14	186	10	1	460
6	128	402		15	486
	2	486		19	460
8	3	14	11	19	452
9	1	68. 476	16	15	348
	5	462	20	41	44
10	13-14	186	29	3	186
	34	462	32	2	188
	34ε.	462	33	7	240. 430
11	1	18. 174. 462		20	124
	6-8	462	34	14	74. 478
14	13214	186. 460	36.	25-26	166
40	4	190	43	7	460
	6	188	47	9	356
	9-12	438			
	12	80. 370		Ματθαῖος	
42	6	476			
43	20	356	2	23	472
45	3	166	3	3	172
49	22	64		6	122
52	2	344		7	174
53	5	280		9	20. 166
	9	426		10	20
	12	280		12	20
	18	58	4	19	186
58	9	332	5	8	218.270.272.452
60	4	64		14	262. 420
63	2	138		16	130. 420

	39	172		30-35	466
5	9	186.460		35	468
	15	460	11	7	74.220
7	15	16	12	5	504
8	27.38			33-34	496
12	30	138		34	454
13	18	328		35	346
14	8	108		36	348
16	3	498		37	348
				42	378.446
	Λουκάς			42-44	324
1	2	50		43	348
	28	424		45	378
	34	368.424		49	36.324
	35	422	13	28	506
	79	164.228.370.476	15	4-10	396
2	7	474		5	72
	11	112	16	9	462
	12	474		13	218
	13-14	460.482	17	34	16
	16	474	19	13-17	504
	28	112		16	504.506
	29-30	184	23	38	226
	52	112			
3	5	52.190		Ἰωάννης	
	7	174	1	1	102.418
	16	362		1-3	414
	32	170		3	66.368
4	33-37	162		5	368.370
6	13	308		9	114.134.164.
	41	434			168.228.474
	45	296.496		14	184.280.368.414
7	8	326		18	102.280.414.484
8	5-7	62		23	172.464.
	7	134		29	174.472
	12-13	62		32	170.430.510
	14	132		37-42	472
	15	264		43	472
	23-24	326		44	472
	30	460		45	472.474
9	47	190		46	476
10	6	134		47	474
	19	162		49	24
	20	420	3	5	426
	25	466		8	262
	27	468		12	418
	29	466		14	14
	30	476		21	346

ΕΥΡΕΤΗΡΙΑ

521

	29	348	19	39-40	210
	31	142	20	22	508. 510
4	8	138. 236. 402	21	20	50. 52
	10	318			
	14	42. 166		Πράξεις	
	16	138. 236	1	15	330
	18	508		19	446
	34	332	2	2	328
	20	114		3	330
5	22	226		24	426
	24	38. 40. 370	7	24	386
	30	226		50	368
	39	214. 498	9	15	258. 460
	44	146		18	440
6	28	42	10	10	338
	51-56	134		16	338
	56	468		34	442
	63	40	20	22-24	378
	68	184	26	25	338
7	37	272. 358		Ρωμαίους	
	37-38	16	1	3	24
	37-39	320		20	366. 370. 418
	38	452		21	346
8	17	14		242	134
	42	320		30	66
10	9	386	2	13	468
	10	396		15	452
	11	74. 188. 478		28	182
	14	72		29	254
	16	72		35	356
	18	266	3	8	60. 412
11	11-44	370	5	10	140
12	3	108		19	140
	4-6	446	6	4	210. 274. 374. 442
	7	210		5	370
	13	24		8	316
	24	376		11	244. 384
	43	146		23	380
	46	446		5	212
13	5	362	7	14	182. 250
	15	144		18	212
14	2	460. 500		23	404. 68. 212. 326
	6	362. 384. 386. 456	8	7	212
	23	144		7-10	326
15	1	136		9	40
	13	74		11	40
17	5	510	8	12	152
	21	508			

	53	298			
12	4-31	232			
	Κορινθίους Β'			Γαλάτας	
			1	16	442
1	9	336		9	232. 454. 458
2	14-16	210		20	40. 104. 230
	15	44. 176. 264. 294.	3	27	306
		330	4	28	236
	15-16	108. 336		4	112
	15-17	106		12	58. 234
3	3	452		22	250
	13-16	414		24-26	250
	14	168		26	410. 484
	15-16	292. 358	5	6	252. 412
	16	12. 364. 374		7	178
	16-17	394		22	298. 398
	18	80. 106. 114. 170.	6	25	430
		180. 278		14	442
4	2	292			
	4	122		Ἐφεσίους	
	6	80. 370	1	10	112
	7	102		14	72
	10-11	370		21	460
	16	264		22	280
	18	240	2	1	286
5	2	188		2	428
	11	128		3	134
	13	338		5	286
6	1	184		14	168. 224
	7	220		15	224
	14	326. 360		16	40. 224
	16	80. 188. 484		17	224. 228
7	1	250		19	38
8	9	484		20	224
	21	128		21-22	224
9	15	440	3	6	306
10	3	40. 152		10	418
	4	214		10-12	278
	5	462		17	80. 102
	5-6	162	4	3-4	508
11	2	124. 288. 348		11-13	416
12	1-4	270		12	280
	2-4	156. 356		13	280
	3-4	100		13-14	510
	9	398		14	48. 96. 112. 260.
	10	378		15	290
13	3	104. 230. 258.		16	280
		464. 496		17-19	346

	18	74	3	166	
	22	358	5	420	
	24	358	9	426	
5	2	44. 106	12	442	
	8	68. 316	13	286	
	11	240	14	224	
	23	280	17	166	
	25	138	3	1	288
	27	52	1-4	286	
	28	138	2	454	
	29-32	416	5	38. 40. 326. 374.	
	30-31	220. 306		376	
	31-32	298	9	22. 236. 358	
	32	124	10	420	
6	11	218. 260.	11	142. 420	
	12	186. 188. 460			

Φίλιππησίους

1	21	480
2	5-7	144
	6	102
	6-7	416
	7	14. 124. 484
	8	144
	9	72. 202
	15	60. 420
3	5	338
	7	234
	10	316
	10-13	400
	12	112
	13	48. 156. 194. 356.
		384
	21	40. 288. 414
4	7	80. 104
	8	478. 482

Κολοσσαείς

1	5	240
	5-6	462
	13	236. 428
	15	424. 426
	16	226. 486
	18	280. 424. 426
	21	412
	26	152
2	2-3	428

Θεσσαλονικείς Α'

2	7	266. 288. 296. 436.
4	12	130
5	5	74. 134. 190. 262.
		316
	15	140

Τιμόθεον Α'

1	13	428
	19	172. 458
2	4	24. 148. 238. 332
	5	124
	9	242
	10	242
3	7	128
	9	234
	15	454. 458. 462
	16	184. 368. 414.
		416. 422. 476
4	10	108
	12-15	108
	14	108
6	15	460
	16	280
	21	72

Τιμόθεον Β'

1	10	158
3	16	142
4	6-7	378
	4	136. 168. 178

	10	378		18	86
	Τίτον			22	484
2	11-12	488		Ἰακώβου	
3	5	60	2	20	384
	Ἐβραίους			Πέτρου Α'	
1	1	158. 168. 184	1	18-19	496
	2	158		24	188
	3	102	2	2	42. 336. 436. 502
	6	14		3	272
	14	186. 396		5	236
2	14	186. 266		22	426. 444
4	15	134. 368. 426		24	280
5	12	42	4	2	40
	13-14	502		8	58
	14	334. 436. 438			
6	8	264		Πέτρου Β'	
	16-18	408	3	10	82
7	2	24. 224			
	14	466. 468. 476		Ἰωάννου Α'	
8	13	52	1	1	44
9	12-13	466	4	8	144
10	1	182. 474		16	144
	2	92		18	24
11	1	162			
	24	386		Ἀποκάλυψις	
	25-6	386			
	37-38	492	3	12	232
12	1	178. 200	22	2	136

2. Εὐρετήριο ὀνομάτων καὶ πραγμάτων

A

Ἄβελ 494

Ἄβραάμ 12. 148. 238. 250. 422. 472.

ἀγαθότης 60. 74. 238.

ἀγάπη 24. 48. 58. 60. 106. 110. 116. 136.

138. 140. 142. 146. 148. 150. 152.

156. 172. 228. 230. 234. 236. 238.

252. 260. 280. 296. 404. 412. 414.

148. 458. 468. 502. 508.

ἀγιασμός 362. 480. 502.

ἀγιότης 34. 374.

ἀγιστεία 292.

ἀγχιστεία 306.

ἀδικία 140. 488.

ἀθανασία 72. 172. 383. 394.

Αἰγύπτιος, -οἱ 88. 92. 260. 386.

Αἴγυπτος 90. 92.

αἰδώς 242. 244. 254.

Αἰθίωψ, -πες 60. 224. 228.

ἀκακία 356. 430. 432.

Ἀλέξανδρος 108.

ἀλήθεια 18. 24. 26. 60. 74. 78. 102. 102.

114. 148. 156. 166. 180. 190. 200.

206. 224. 226. 238. 252. 260. 282.

292. 304. 308. 312. 314. 332. 346.

354. 356. 358. 390. 406. 408. 410.

414. 418. 430. 432. 438. 440. 454.

456. 458. 464. 484. 486. 488. 500.
502.
- ἀλλοιώσις 278.
ἀλλοτρίωσις 72. 376.
ἀλλοτρίωσις ζῶης 446.
ἀλλοτρίωσις κακῶν 38.
ἀλλοτρίωσις τοῦ κακοῦ 432.
Ἀμάθεια 314.
ἀμάρτημα, -τα 140
ἀμαρτία 24. 32. 40. 52. 56. 58. 68. 92.
134. 168. 174. 230. 264. 266. 278.
292. 356. 360. 362. 368. 380. 382.
384. 386. 424. 426. 444. 466. 472.
478.
- ἀμαρτία θανατοποιός 382.
ἀμαρτωλός, -οἱ 60. 378. 412.
Ἀμβακούμ 46. 106.
ἀμνηστία κακῶν 32.
Ἀμῶς 316.
ἀναγέννησις 348.
ἀναίρεσις ἀμαρτίας 32.
ἀναισθησία 340. 492.
ἀνάστασις 38. 40. 152. 274. 376. 426.
ἀναστοιχείωσις 500.
Ἄνδρας 470. 472. 474.
ἀνδρεία 44. 214. 432. 482.
ἀνελπιστία 402.
ἀνομία 172. 378. 398.
ἀντίδοσις 290.
ἀξιοπιστία 282.
ἀπάθεια 34. 36. 38. 72. 106. 152. 220.
250. 254. 278. 296. 302. 336. 342.
410. 424. 510.
ἀπάτη 62. 232. 262. 346. 348. 460. 502.
ἀπάτη βιωτική 142.
ἀπάτη ιουδαϊκή 276.
ἀπαύγασμα δόξης 102.
ἀπόγνωσις 156. 158.
Ἀπολλῶς 318.
ἀπώλεια 16. 460.
ἀργία 126.
ἀρετή 12. 14. 24. 28. 30. 44. 46. 48. 56.
64. 72. 90. 98. 100. 106. 126. 128.
134. 140. 142. 162. 166. 168. 172.
174. 178. 180. 198. 208. 220. 228.
234. 246. 250. 254. 264. 285. 294.
296. 302. 308. 310. 314. 316. 326.
328. 332. 334. 338. 364. 376. 378.
384. 430. 440. 456. 478. 480. 482.
490. 492. 494. 504.
- ἁρμονία 248.
ἄρχέτυπον 488.
ἄσεβεια 70. 488.
ἀσχημοσύνη 360.
ἄσωτία 310.
ἀταραξία 120.
ἀτιμία 244. 280. 328.
αὐτοαλήθεια 46.
αὐτοδικαιοσύνη 46.
αὐτοσοφία 46.
ἄφθαρσία 296. 348. 374. 424. 482. 502.
504.
- B
- Βαβυλῶν 60.
Βαβυλώνιος, -οἱ
Βαιθῆλ 154. 158. 162.
βάπτισμα 274. 442.
βασιλεία 504.
βεβαιότης 456.
Βενιαμὶν 338.
Βεσελεὴλ 454.
Βηθλεὲμ 472. 474.
Βηρσαβεὲ 24.
- Γ
- Γαδὶ 84.
Γαλαᾶδ 242. 244. 470. 490. 492.
Γαλιλαία 472. 474.
γάμος 424.
γένενα 92.
γέννησις 358.
Γεργεσηνὰ 162.
γνόφος 202. 388.
γνόφος ἀσαφείας 34.
γνόφος θεῖος 352.
γνώσις 30. 200. 224. 228. 304. 354. 364.
374. 416. 462.
γνώσις ἐκ μέρους 12.
γῦμνωσις 392.
- Δ
- Δαβὶδ 14. 18. 36. 52. 60. 88. 94. 138.
148. 160. 164. 180. 188. 222. 224.
226. 254. 256. 258. 260. 270. 290.

298. 336. 362. 390. 396. 398. 422.
448. 474. 502.
δαίμων, -ες 160. 186. 460.
δειλία 120. 284. 310. 480.
Δημᾶς 108.
διάβολος 406.
Διαθήκη 250.
διαφθορά 198.
δικαιοσύνη 44. 74. 114. 166. 220. 224.
240. 252. 278. 282. 326. 338. 358.
362. 432. 482. 486.
δόξα 28. 146. 204. 244. 270. 278. 286.
288. 316. 348. 362. 414. 510.
δουλεία 90. 92. 148. 250. 484.
δύναμις ἀντικειμένη 232.
δύναμις Θεοῦ 150. 184. 226. 368. 370.
374. 390.

Ε

Ἑβραῖος, -οἱ 64. 162. 386. 426.
ἐγκράτεια 64. 92. 210. 218. 244. 246.
308. 398.
ἐγρήγορσις 340. 346.
εἰδωλολατρία 166. 228. 276.
εἰδωλοποιία 432.
εἰδωλον, -α 166. 232. 246. 348. 432.
εἰρήνη 60. 106. 134. 184. 224. 224. 258.
260. 276. 296. 460. 482. 484. 508.
ἐκστασις 176. 338.
Ἑλλάς 64.
Ἑλλην, -ες 440. 466.
ἐλπίς 42. 158. 200. 240. 286. 324.
ἐνέργεια 368.
ἐνταφιασμός 210.
Ἐνὼς 494.
ἐξομοίωσις 38.
ἐξομολόγησις 176.
ἐξουσία τοῦ σκότους 186. 328. 460.
ἐπίγνωσις 238. 332. 414. 416. 438.
ἐπίγνωσις ἀληθείας 24. 148. 238.
ἐπιθυμία 22. 26. 30. 32. 40. 48. 120. 132.
136. 142. 156. 178. 180. 202. 208.
212. 214. 270. 272. 288. 314. 334.
342. 354. 382. 402. 404. 418. 432.
442. 448. 458. 464.
ἐπιθυμία ἐπαινετὴ 46.
ἐπιθυμία κοσμικὴ 488.
ἐπιμιξία 426.

ἐπιφάνεια 158.
ἔργα 384.
Ἑρμογένης 108.
Ἑρμών 268. 272. 274.
ἔρωσις 48. 418.
ἔρωσις θεοῦ 214.
ἔρωσις νυμφικὸς 508.
εὐδοκία 330. 482. 484.
εὐεργεσία 126. 142.
εὐθύτης 52. 58. 488.
εὐλογία 278.
εὐποιία 336.
εὐσεβεία 18. 228. 416. 422. 430. 444.
472.
εὐσχημοσύνη 130. 250.
εὐταξία 486.
εὐφροσύνη 32. 44. 74. 86. 156. 238. 276.
288. 290. 332. 336. 342. 396. 478.
506.
Ἐφέσιος, -οἱ 278.
ἐχθρα 224.

Ζ

Ζαχαρίας 88. 496.
ζῆλος 494.
ζῆλος θεοῦ 494.
ζωή 332. 380. 382. 384. 460. 502.
ζωὴ ἀττίδος 380.
ζωὴ αἰώνιος 72. 74.
ζωὴ ἀκήρατος 112.
ζωὴ ἄνω 344.
ζωοθυσία 292.

Η

ἠδονὴ 36. 70. 120. 214. 244. 284. 292.
328. 340. 342. 346. 362. 382. 424.
480.
ἠδυπάθεια 38.
Ἡλίας 244. 322. 492.
ἠλιος τῆς δικαιοσύνης 74.
Ἡμέρα 314. 316.
Ἡσαΐας 14. 18. 36. 62. 300. 400. 424.
438. 462.

Θ

θάνατος 108. 144. 164. 170. 186. 210.
228. 266. 274. 280. 316. 336. 376.

378. 380. 384. 388. 394. 412. 424.
442. 466. 476. 484. 500. 502.
Θέκλα 442.
θέλημα 114. 148. 206. 280. 306. 354.
θέλημα θεῖον 332.
θέλημα σωτήριον 16.
θέλημα (τοῦ Πατρὸς) 132. 152.
θεογνωσία 34. 56. 98. 228. 352.
θεοσέβεια 242.
θεοφάνεια 40. 86. 184. 278. 388. 418.
448. 472.
θλιψίς 460.
Θόβελ 494.
θράσος 480.
θρασύτης 310.
θυμηδία 288.
θυμὸς 70. 96. 120. 214. 314. 340. 382.
460. 480. 506.
θυρεὸς τῆς πίστεως 326.
θυσία 292. 294.
θυσιαστήριον 54.
θυσιαστήριον εὐσεβείας 56.

I

Ἰακώβ 472. 498.
Ἰάκωβος 454. 458.
Ἰεζεκιήλ 240. 448. 452.
Ἰερεμίας 92. 452.
Ἰεριχὼ 476.
Ἰεροσολυμίτης, -αι 60.
Ἰερουσαλὴμ - Ἰερουσόλυμα 54. 56. 58.
60. 62. 68. 116. 146. 148. 150. 152.
192. 206. 222. 228. 230. 234. 402.
404. 406. 408. 418. 436. 458. 466.
468. 470. 476. 482. 484. 486. 488.
ἱερωσύνη 250. 294.
Ἰεσσαί 172. 462.
Ἰησοῦς Ναυῆ 216.
Ἰορδάνης 216. 274. 276. 510.
Ἰουδαῖος, -οί 124. 166. 226. 334. 440.
466.
Ἰοῦδας (ὁ προδότης) 446.
Ἰοῦδας (πατριάρχης) 124. 466. 468. 476.
Ἰσαὰκ 148.
Ἰσραὴλ 24. 86. 88. 90. 212. 214. 216.
218. 224. 226. 324. 394. 472. 484.
Ἰσραηλίτης 220. 226. 318. 386. 474.
Ἰωάννης (εὐαγγελιστῆς) 50. 138. 236.

280. 330. 348. 414. 418. 422. 454.
458. 474.
Ἰωάννης (ὁ Βαπτιστῆς) 172. 174. 362.
368. 430. 464. 510.
Ἰὼβ 186. 314. 316.
Ἰωνᾶς 448.

K

καθαρότης 392. 422. 478. 482. 494. 504.
510.
καθάρσιον ἁμαρτίας 56.
Καῖν 494.
κακία 68. 92. 116. 118. 120. 126. 142.
160. 162. 170. 176. 178. 184. 190.
254. 266. 276. 300. 310. 326. 348.
378. 382. 384. 410. 4246. 430. 444.
448. 462. 464. 486. 488. 500. 510.
κακοπάθεια 96.
κάλλος 48. 50. 58. 74. 118. 122. 142.
194. 196. 208. 210. 214. 238. 252.
256. 276. 280. 288. 290. 314. 320.
336. 366. 370. 392. 398. 402. 418.
422. 426. 428. 432. 446. 478. 484.
486. 490.
κάλλος ἀκήρατον 380.
κάλλος ἀρχέτυπον 106. 120. 170.
κάλλος θεῖον 212.
Κασία 314. 316.
κατὰ 264. 278. 404.
κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν 488. 498.
κατήφεια 170. 380.
κενοδοξία 142. 434.
κίνδυνος 328.
κοινωνία 126.
κόλασις 24.
Κορνήλιος 442.
κοσμογένεια 270. 380.
κρίσις δικαία 78. 226.
κυφορία 422. 424.

Λ

λατρεία 166.
ληστής 428. 466.
Λίβανος 18. 128. 222. 228. 230. 232.
244. 268. 274. 276. 286. 304. 320.
418. 436. 458. 460. 4642. 4564.
Λουκάς 330.
λουτρόν παλιγγενεσίας 60.

λυχνία 422. 424. 426.
λύπη 156. 158. 180. 284. 402. 424. 480.

M

μετουσία τῆς ἀλήθειας 500.
μικροψυχία 492.
μοιχεία 404.
Μανωὲ 390.
Μερράν 388.
μεταμόρφωσις 360.
μετάστασις 352.
μεγαλοφροσύνη 330.
Μᾶρκος 330.
Ματθαῖος 330. 422.
μακροθυμία 296.
μυσταγωγία 268. 336.
μίμησις 258. 486. 494.
μολυσμὸς 250.
μῖσος 240.
μεγαλοπρέπεια 204. 270.
ματαιολογία 176.
μέθη 176. 336. 338. 340. 394.
μετάνοια 174.
μορφή Θεοῦ 102.
μετουσία 84. 202. 228. 272. 288. 306.
350. 382. 506.
μετάνοια 60.
μακαριότης 38. 112. 156. 176. 184. 296.
348. 390. 510.
ματαιότης 30. 52. 166.
μεγαλειότης 16. 184. 476.
μεταμόρφωσις 22.
μεταποίησις φθαρτοῦ πρὸς ἀφθαρτον
32.
μετάστασις πρὸς τὰ νοητὰ 12.
μεταστοιχείωσις φύσεως 32.
Μιχαίας 18. 240. 406.
μοιχεία 14.
μυστήριον, -α θεῖα 14. 16. 18. 22. 34. 36.
48. 50. 56. 124. 126. 138. 152. 228.
248. 250. 472. 474.
Μωϋσῆς 34. 36. 40. 56. 202. 214. 216.
232. 240. 270. 352. 360. 384. 400.
404. 450. 472.

N

Ναζαρέτ 472. 474.
Ναζωραῖος 472.

Ναθαναήλ 472. 474.
Νεβρώδ 494.
νεκρότης 382. 384.
νέκρωσις 244. 376. 378. 384. 442.
νηστεία 20.
νόμος 12. 14. 16. 56. 166. 180. 182. 184.
248. 250. 334. 360. 404. 456. 468.
474.
νόμος τῆς ἀμαρτίας 68.
νόμος τοῦ νοῦς 40. 68.
Νῶε 292. 494.

Ξ

ξύλον ζωῆς 16. 28. 380.
ξύλον θανατηφόρον 380. 382.

O

όδύνη 402.
οἰκονομία 12. 14. 112. 124. 228. 278.
414. 418. 446. 474.
οἰκονομία ἐκκλησιαστικὴ 50.
ὀλιγωρία 118.
ὀλοκάρπωσις 292.
ὀλοκαύτωσις 292.
ὀμοίωσις 296. 488. 498. 500.
ὄνειδισμὸς 386.
ὄργη 134. 182. 404. 460. 506.
ὄργιλος 376.
ὄρκισμὸς 148. 150. 406. 408.
ὄρκος 148. 152. 206. 404. 406. 408. 410.
ὀσιότης 358. 488.
ὄφις χαλκοῦς 14.

Π

Παγκαρπία 382.
πάθημα, -τα 128. 132. 288. 376. 480.
πάθος, -η 22. 32. 36. 40. 42. 48. 96. 112.
120. 214. 220. 266. 292. 314. 376.
382. 410. 422. 484.
πάθος τῆς ἀτιμίας 328.
παλιγγενεσία 60. 232. 426.
πανδαισία 330. 340.
πανουργία 440.
πανωλεθρία 446.
παράδεισος 16. 18. 50. 68. 100. 172. 268.
358. 380. 476.

παρακοή 62. 70. 140. 168. 230. 382. 488.
 παραλυτικός 168.
 παράπτωμα 32.
 παρθενία 288. 370. 416. 424. 426.
 παρρησία 278. 346. 402.
 Παῦλος 22. 50. 58. 60. 66. 100. 102. 106.
     108. 130. 140. 156. 176. 182. 230.
     234. 236. 238. 242. 244. 248. 250.
     258. 280. 286. 294. 296. 304. 306.
     318. 330. 336. 338. 356. 370. 376.
     378. 384. 384. 398. 400. 412. 416.
     420. 440. 442. 444. 454. 456. 458.
     464. 476. 478. 480. 484. 496. 502.
 πεποιθήσις 278. 348.
 πειρασμός 62. 64. 94. 126. 126. 128. 136.
     170. 354.
 πειρασμοὶ ἀκανθοφόροι 132.
 περικεφαλαία τοῦ σωτηρίου 326.
 περιτομή 182. 216.
 περιφάνεια 78. 122. 256. 446.
 Πέτρος 338. 384. 442. 454. 458. 470.
     472.
 πίστις 42. 102. 142. 180. 182. 204. 228.
     232. 252. 268. 274. 276. 278. 308.
     310. 312. 324. 330. 370. 384. 410.
     412. 416. 420. 422. 444. 456. 458.
     468. 4724. 492. 502.
 πλάνη 60.
 πλεονεξία 70. 328.
 πλημμέλημα 328.
 πλοῦτος 146.
 πόθος 26. 28. 32. 40. 48. 74. 136. 352.
     418. 502.
 πολιτεία ἐνάρετος 244.
 πολυπραγμοσύνη 204. 364. 370.
 πονηρία 188. 328. 410.
 πορνεία 14.
 πραότητα 486.
 προαίρεσις 66. 68. 118. 120. 176. 230.
     238. 290. 332. 342. 376. 378. 390.
     446. 450. 500. 508.
 προκοπή 168. 250. 254. 386. 392.
 πρόνοια 276.
 προφητεία 232. 300. 318. 472.
 πρωτόπλατος, -οὶ 412.
 πρωτοτοκία 426.
 πρωτότοκος 424.
 πρωτότυπον 488.

P

Ραάβ 62.
 ραδιουργία 316.
 Ρεβέκκα 392.
 Ρωμαῖος, -οὶ 60.

Σ

Σαλωμών (Σολωμών) 212. 222. 228. 236.
 Σαμαρείτης, -αὶ 466.
 Σαμουήλ 240.
 Σανίρ 268. 272. 274.
 Σάρρα 472.
 Σιδωνία 24.
 Σιλουανός 108.
 Σίμων λεπρός 42.
 Σιών 60. 70. 222. 234. 236. 246.
 Σόδομα 70.
 Σολομών 24. 26. 36. 38. 54. 56. 58. 60.
     62. 224. 228. 294.
 Σοφία 114. 150.
 σοφία 10. 24. 28. 32. 48. 132. 136. 146.
     226. 230. 280. 290. 294. 3034. 394.
     420. 456. 478. 492.
 σοφία ἀνθρωπίνη 38. 226.
 σοφία ἔξω 36. 44.
 σοφία πολυποικίλος 278.
 σταυρός 14. 224. 226. 280.
 συγκατάβασις 476.
 Συμεών 184.
 συμπάθεια 70.
 συνανάκρασις 164.
 συντέλεια 174.
 σωτηρία 16. 24. 68. 88. 90. 100. 104.
     138. 240. 252. 260. 332. 390. 396.
     412. 420. 468. 484.
 σωφροσύνη 44. 94. 98. 130. 172. 214.
     242. 244. 254. 338. 346. 432. 442.
     482.

T

ταλαιπωρία 362.
 ταπεινοφροσύνη 120. 144. 432. 434.
 ταπεινώσις 414.
 τελειότης 202. 208. 262. 274. 350. 406.
     418. 480. 498. 500. 508.
 τελώνης 428.

τιμή 492.
 Τιμόθεος 60. 108. 458.
 Τίτος 108.
 τρυφή 30. 70. 112. 310. 328. 338. 446.
 τρυφή παραδείσου 32.
 Τύρος 60.
 τῦφος 70. 76. 120. 346. 376. 480.

Υ

ὕβρις 244.
 υἰοθεσία 132.
 ὑπακοή 348. 352.
 ὑπερηφάνια 70. 96. 434. 466.
 ὑπεροψία 442.
 ὑπομονή 114.

Φ

Φαραῶ 84. 86. 88. 90. 92. 386.
 Φῆστος 338.
 φθόνος 400.
 φθορά 312. 378.
 φιλανθρωπία 58. 62. 124. 142. 206. 238.
 332. 466. 468. 488.
 φιλεργία 294.
 φίλημα 42. 44. 50. 354. 412.
 Φίλιππος 470. 4872. 474. 476.
 φιλοδοξία 480.
 φιλόδοξος 376.
 φιλοπονία 296.
 φιλοσοφία 10. 18. 26. 30. 38. 42. 46. 56.

110. 156. 192. 196. 202. 246. 290.
 296. 380. 386. 430.
 φιλοτιμία 262. 480.
 φιλοφροσύνη 288.
 φιλοχρηματία 434. 446. 480.
 φιλοχρήματος 376.
 φόβος 24. 26. 120. 340. 480. 502. 504.
 506. 508.
 φόνος 14. 182. 404.
 φρόνημα τῆς σαρκός 40.
 φρόνησις 44. 482.
 φῶς ἀληθινόν 62. 228.
 φῶς τῆς ἀλήθειας 114. 190. 354.

Χ

Χαναάν 148.
 χαρά 106. 296. 424.
 χαρακτήρ ὑποστάσεως 102.
 χάρισμα 104. 294. 296.
 χάρις ἀκήρατος 10.
 χάρις αὐτεξούσιος 66.
 χρηστότης 296.

Ψ

ψεῦδος 66.

Ω

Ὠριγένης 20.
 Ὠσηέ 14.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	Σελίς
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	5-8
ΚΕΙΜΕΝΟ - ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ	10-511
ΠΡΟΛΟΓΟΣ	10-21
ΛΟΓΟΣ Α' (ῥΑισμα Ἄισμ. 1,1-4)	22-53
ΛΟΓΟΣ Β' (ῥΑισμα Ἄισμ. 1,5-8)	54-83
ΛΟΓΟΣ Γ' (ῥΑισμα Ἄισμ. 1,9-14)	84-115
ΛΟΓΟΣ Δ' (ῥΑισμα Ἄισμ. 1,15-2,7)	116-153
ΛΟΓΟΣ Ε' (ῥΑισμα Ἄισμ. 2,8-17)	154-191
ΛΟΓΟΣ Σ' (ῥΑισμα Ἄισμ. 3,1-8)	192-221
ΛΟΓΟΣ Ζ' (ῥΑισμα Ἄισμ. 3,9-4,7)	222-267
ΛΟΓΟΣ Η' (ῥΑισμα Ἄισμ. 4,8-15)	268-285
ΛΟΓΟΣ Θ' (ῥΑισμα Ἄισμ. 4,10-15)	286-321
ΛΟΓΟΣ Ι' (ῥΑισμα Ἄισμ. 4,16-5,2)	322-343
ΛΟΓΟΣ ΙΑ' (ῥΑισμα Ἄισμ. 5,2-7)	344-371
ΛΟΓΟΣ ΙΒ' (ῥΑισμα Ἄισμ. 5,5-7)	372-403
ΛΟΓΟΣ ΙΓ' (ῥΑισμα Ἄισμ. 5,8-12)	404-435
ΛΟΓΟΣ ΙΔ' (ῥΑισμα Ἄισμ. 5,13-16)	436-469
ΛΟΓΟΣ ΙΕ' (ῥΑισμα Ἄισμ. 6,1-9)	470-511
ΕΥΡΕΤΗΡΙΑ	513-528
1. Εὐρετήριο χωρίων τῆς Γραφῆς	513-525
2. Εὐρετήριο ὀνομάτων καὶ πραγμάτων	525-531

Φωτοστοιχειοθεσία: «ΓΡΑΦΙΚΕΣ ΤΕΧΝΕΣ» ΕΛΕΥΘ. ΜΕΡΕΤΑΚΗ
Άρμενοπούλου 30 – Τηλ. 200 621 – Θεσσαλονίκη

Βιβλιοδεσία: Άφοι ΒΑΡΟΥΣΙΑΔΗ
Λαχανά 17 – Τηλ. 839 414 – Θεσσαλονίκη
